

ΣΥΛΛΟΓΗ ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑΤΩΝ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΗ ΥΠΟ ΤΗΣ ΔΙΕΥΘΥΝΣΕΩΣ ΤΟΥ ΜΗ ΧΑΝΕΣΑΙ

ΚΡΗΤΙΚΑ 1807.

2

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
— ΧΑΝΙΩΝ —
Αρ. αριθ. 56463a
Χρονολ. Εισαγ. 17-5-2000
Ειδικότης
*Αριθ. 200.5972AM

ΟΙ ΚΡΗΤΙΚΟΙ ΓΑΜΟΙ

ΑΝΕΚΔΟΤΟΝ ΕΠΕΙΣΟΔΙΟΝ

ΤΗΣ ΚΡΗΤΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

ΕΠΙ ΒΕΝΕΤΩΝ

(1570)

ΥΠΟ

Σ. ΖΑΜΠΕΛΙΟΥ

XXIX-XI-LXII.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΒΡΕΤΟΥ Κ. ΒΑΛΕΤΤΑ

1883

ΕΥΛΛΟΗ ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑΤΩΝ

ΕΚΔΟΜΕΝΗ ΠΟ ΤΗ ΔΙΕΥΞΥΝΗ ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΚΑΝΕΛΗΣ

ΑΡΙΘΜΟΣ 100

ΑΝΘΡΩΠΙΝΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΚΑΙ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΗ
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΚΑΙ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΗ
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΚΑΙ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΗ

ΑΝΕΚΔΟΤΟΝ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝ

ΤΗ ΚΑΝΕΛΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝ

(1970)

ΚΑΙ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝ

ΑΘΗΝΑ - 1970

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΒΑΛΕΤΤΑ

1982

ΟΙ ΚΡΗΤΙΚΟΙ ΓΑΜΟΙ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Ἡ πρωτεύουσα τοῦ βασιλείου, ὅθεν ἄρχεται τὸ διήγημα, οὔτε μεγάλην ἔχει τὴν ἔκτασιν, οὔτε πολυάνθρωπος εἶναι τὸν πληθυσμὸν, οὔτε παρίσταται θελκτικωτάτη. Ἐκ πρώτης ὄψεως αἱ ἡγεμονικαὶ ἀξιώσεις τῆς ἀντίκεινται πρὸς τὴν μετριότητα τοῦ σχήματός της. Κτίσμα βαρβαρικόν, εἰς κρηπίδα δουλείας βεβλημένον, δούλον δ' ἔκτοτε διατελέσαν, καὶ δούλον παρελάσαν εἰς αἰῶνα ἐξευγενισμοῦ, ἐτήρει ἕως μεσοῦσης τῆς δεκάτης ἔκτης ἑκατονταετηρίδος τὴν ἀμείδιτον φυσιογνωμίαν, τὴν μεσαιωνικὴν κατ'ἄρῃαν δευτερευούσης τινὸς πόλεως Ἰταλίδος. Ὁ ἐξ Ἑλλήνων, Ἰταλῶν, Ἑβραίων, καὶ ἐτέρων παρεπιδήμων πληθυσμὸς τῆς συνέκειτο τότε ἐκ περίπου 20, 000 ψυχῶν. Τότε ἑκπαγλὸς στέφανος πύργων, ἐπάλλεων, προμαχώνων, μνηοειδῶν ἐρυμάτων — στέφανος ἀκάνθινος — περιέβαλλε τὸ βασιλικὸν τῆς μέτωπον, παρεσχιάτιζε τὴν ὄψιν της, συνεπίεζε τοὺς πνεύμονάς της. Ναι μὲν ἐκέκμητο εὐρουχῶρους πλατείας, καὶ ἄρειον πεδίων, καὶ πλατανόφυτα περιβόλια, δι' ὧν ἀνεκαίνιζε τῆδε κἀκείσε τὴν ἀναπνοήν. Οὐχ ἦττον δ' ἀληθές, ὅτι εὐπρεπὴς ἦτο καὶ ἡ οἰκοδομή της. Καθὸ ἔδρα κυβερνήσεως ἐπεδείκνυε καὶ οἰκήματα ἀρχόντων μεγαλοπρεπῆ, καὶ δημόσια καταστήματα, καὶ ναοὺς εὐκτίστους, καὶ στρατῶνας, καὶ κρήνας μὲ ἀρχαῖα ἀγάλματα κεκοσμημένας, καὶ ἕτερα κτίρια ἀξιόλογα. Ἀλλὰ τὸ ἄχαρι τῆς ἀρχιτεκτονικῆς, τὸ ζοφερόν καὶ κἀθύγρον τῶν στενωπῶν, τὸ κατ'ἡμετέραν ἰδέαν σχῆμα τῶν οἰκημάτων, ὁ ἀδιάλειπτος πάταγος τοῦ ἐν τῷ ναυπηγίῳ καλαφατίσματος, καὶ ὁ ἐκ τῶν δεσμωτηρίων ἐξερχόμενος ἤχος ἀλύσεων ἄλλ' ἢ ἑβραϊκὴ συνοικία, κεντρικὸν γρυτοπωλεῖον τοῦ βασιλείου, σικχαντὸν πάσης ἀκαθαρσίας καταγῶγιον ἄλλὰ τὸ φιλύποπτον καὶ ἀνακριτικὸν βλέμμα τῶν περιπόλων, καὶ αἱ ἐπὶ τὰ μεσοπύργια ὄχληραι κραυγαὶ τῶν φρουρῶν, καὶ ἡ ἐπὶ τὰ πρόσωπα τῶν ἐγκατοίκων στερεότυπος σκυθρωπότης, ταῦτα ἀπετέλουν μετρίως εὐάρεστον τὴν ἐν αὐτῇ διαμονήν. Εἶπετο, ὅτι πλὴν τινῶν φράρων κουκουλοφόρων, καὶ τινῶν ἰεραποστόλων παροδιτῶν, ὀλίγοις ἦσαν οἱ ξένοι οἱ αὐτὴν ἐπισκεπτόμενοι. Ἐνεκα τῆς ἄκρας φειδωλίας, μεθ' ἧς ἡ κυβέρνησις ἀπένεμεν ἄδειαν διατριβῆς πρὸς τοὺς περιηγητάς, τὰ προρηθέντα φρούρια περιεφυλάκιζον τὴν πρωτεύουσαν δίκαν κινικῶν τειχῶν. Πρόσθετος εἰς ταῦτα τὸ μὴ ἄφθονον τοῦ πηγαινοῦ ὕδατος, τὸ ἐν ὥρᾳ θέρους δυσῶδες τοῦ λιμένος, τὴν ἀτέρμαντον λύσαν τῆς θαλάσσης κατὰ τῶν κυκλωπέων τῆς προκυμαίας πετρῶν, ἐπὶ τέλους δὲ τὸ μὴ πάντερον, εἰ καὶ εὐφορον τῶν περιχώρων, καὶ θέλει μὲ ἀποχρῶσαν ἀκρίθειαν ἐπινοήσει τὴν εἰκόνα τοῦ Μεγαλοκάστρου ἐπὶ Βενετῶν.

Τὸ προοίμιον μᾶς προσκαλεῖ νὰ ἀναδρομήσωμεν εἰς τὸν Ἰούνιον τοῦ σωτηρίου ἔτους 1570, ἔτους προοιμαζομένου καὶ αὐτοῦ τὸ μέγιστον κατόρθωμα τῆς τότε χριστιανωσύνης, τὴν ναυμαχίαν τῆς Ναυπάκτου.

Ἡμέρα ἐπισήμου, εἰμὴ καὶ δημοχαροῦς ἔτι, πανηγύρεως ἐπανήρχετο συνήθως ἡ τετάρτη τοῦ μηνὸς τούτου εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς Κρήτης. Γνωστὸν, ὅτι οἱ ἀβασίλευτοι δημοκράται τοῦ Ἀδριῶντος εἶχον ἐπονομάσει τὴν ἀποικίαν βασιλείον.

Ἐωρτάζετο παρὰ τῶν ἐγγυρῶν ἀρχῶν ἡ ἀμφιετής ἀνάμνησις τῆς νίκης, ἧς χάριν ἡ Βενετία ἐπανεκτήσθη ποτε τὴν ἀποστατήσασαν νῆσον. Τὴν μνήμην τοῦ περικλεοῦς συμβάντος συνεπανηγύριζε πέραν τῆς θαλάσσης καὶ ἡ μητρόπολις μὲ ἀπαράμιλλον ἐπίδειξιν χαρμονῆς. Ὁ φιλέλληνας ἐραστὴς τῆς Λαύρας, αὐτόπτης ποτὲ τυχὼν τῆς ἑορτῆς, ἀφῆκε λεπτομερῆ περιγραφὴν τῶν τελετῶν, ὅσαι κατ' ἐκείνην τὴν ἀμφιετηρίδα διηθροῦν τὸ σύνορον σχῆμα τῆς μεγαλοπόλεως. Δημοτελῆ ἐντὸς τοῦ ἀγίου Μάρκου εὐχαριστήρια, ἐπίσημοι δουρικαὶ ὑποδοχαί, ψευδομαχίαι, πεζοδρομεῖα, ἵπποτικοὶ ἀγῶνες, τριήμερος λεμβοδρομία, χρηματικαὶ πρὸς πένητας διανομαί, οὐδὲν παρελείπετο τῶν συντετινόντων εἰς τὴν ἐπικόσμησιν μιᾶς τῶν δημοτικωτέρων πανηγύρεων. Κατ' ἀνωτέραν διαταγὴν ὤφειλε καὶ ἡ δεσμῶτις νὰ συνορτάζη τὸ γεγονός, δι' οὗ τὰ δεσμά τῆς ἀναπαλλάκτως ἐπαγιώθησαν. Ἀλλ' ἐὰν ἡ βία ἐπιβάλλῃ τὸ πένθος, δὲν ἐπιβάλλει καὶ τὴν εὐφροσύνην. Εἰς τὰ προγράμματα τὰ αὐθεντικά, εἰς τὰς διαφοροφύρους ἀψίδας, εἰς τὰ σημαυστόλιστα τῶν ἀρχόντων παράθυρα, τὸ πλῆθος ἀντέταττε νεκρῶσιμον σιγὴν. Αἱ μὲν πόλεις, ἀσφυκτοῦσαι ὑπὸ τοὺς πνιγηροὺς τῆς ἀστυνομίας περιπτυγμοὺς, ἀνείχοντο εὔτε καὶ χειρὸν τὰς τέρψεις τῶν δεσποτῶν, τὰ εἰρωνεύματα τῶν ἐν ταῖς πράγμασιν. Ἀλλ' ἡ ἐξοχή — διηνεκὴς ἐφιάλτης τῆς κυριαρχίας — ἡ ἐξοχή, καὶ τοὶ ἐκάστοτε προσκληθεῖσαι εἰς τὰ πρόσωπα τῶν προεστώτων της, ἀπέσχεον ἐκ προθέσεως πάσης οἰασθήποτε συμμετοχῆς. Νῦν μὲν προφασισθεῖσαι τὴν μακρὰν ἀπόστασιν, νῦν δὲ τὴν κακοκαιρίαν, ἄλλοτε δὲ εἰς ἀνταρσίαν διακεκμημένη, ἡ ἐξοχή οὐδέποτε ἐνεχυροποίησε τὴν ἀνακαίνισιν τῆς δουλείας μὲ ἀποστολὴν ἀντιπροσώπων της εἰς Χάνδακα (!).

Θὰ παρακολουθήσωμεν ἐνταῦθα τῆς βενετικῆς πανηγύρεως τὰς τελετάς; χάρτης παραλόγως ἠναλωμένος. Ἄλλως τε δὲ, τί ἀηδέστερον τῶν ἐν ταῖς τρίβοις κυβερνητικῶν ἑορτῶν; Τί ἔλαεινότερον ὄχλου, κραυγάζοντος: Ζήτω ὁ θάνατός μου! Ζήτω ἡ ἀποκτίνωσις τῶν τέκνων μου! Εὐφημισμοί, ἀντὶ δραμῶν ἠγορασμένοι, προεμήνυσαν πάντοτε τυραννίδος τῆξιν . . . Καὶ λοιπὸν ἀποφεύγοντες τὴν πληκτικὴν κωδωνοκρουσίαν, τὰ ἀργυρώνητα τοῦ συρφετοῦ ἐπικροτήματα, ἀποφεύγοντες τὸ δένδρον τῆς Κουκκανίας, τὴν κυνομαχίαν, τὰς λιτανείας, τὸν ἀνυπόφορον καύσωνα τοῦ Χάνδακος, ἄς ἐνασχολήσωμεν τὸν ἐν τῷ μεταξὺ καιρὸν ὠφελιμώτερα, ἀνι-

(!) Σ. Ε. Χάνδαξ εἶναι τὰ Χανία.

χνεύοντες ἐν τοῖς χρονικοῖς τὸ συμβάν, ὅπερ παρέχει τὸ ἐνδόξιμον εἰς τοσοῦτον θόρυβον. Θέλομεν ἐπανέλθει, ὅταν, ἀποκλινάντος τοῦ ἡλίου, πλησιάσῃ ἡ ὥρα τῆς δουκικῆς ὑποδοχῆς.

Διὰ τῆς ἐορτῆς ἐκείνης οἱ Ἴταλοι τῆς Βενετίας καὶ οἱ τοῦ Χάνδακος ἀνεκάλουν τὴν ἀνάμνησιν ἀνδραγαθήματος, τὸ ὅποιον εὐλογώτερα θὰ ἀνεγράφετο εἰς τὸ ἔθνικόν ἐορτολόγιον τῶν Ἑλλήνων. Ἡ Κρήτη, ἥτις ὑπὸ τὸ κράτος τῶν Σαρακηνῶν ὑπενέδωσεν εὐενδότως εἰς τὸν νόμον τοῦ Ἰσλάμ, ἥτις καὶ ἐπὶ Ὀθωμανῶν μετέπειτα δὲν ἀντέκρουσεν ἀκαταγωνίστως τὸν μωαμεθανικὸν προσηλυτισμὸν, ἡ Κρήτη, τὸ ἀνάπαλιν, κατώρθωσεν ἐπὶ Βενετῶν νὰ συναγελάσῃ εἰς τὸν περίβολον τοῦ ἑλληνισμοῦ πλείστους ὅσους τῶν Λατίνων τιμαριούχων της.

Τὸ ἀξιωμακροῦμενον ἄθλον ἐπετυγχάνετο ἐν ἔτει 1361. Ὁ ἀναγνώστης θέλει νοήσῃ παρακατιῶν, ὅτι τὸ θέμα τῆς συγγραφῆς ταύτης εἶνε ὑπὸ τινος ἐπόψεως μετατύπως του, μετατύπως ὅμως ἐπιστάσια διακοσιῶν ἐτῶν ἀναστοιχειωθείσα, καὶ ἐκδοθεῖσα ἐπὶ τὸ δημοτικώτερον.

Κατὰ τὸ ἔτος αὐτὸ συνεπληροῦτο ἡ πρώτη ἑκατονταετηρίς, ἀφότου ὁ πρῶτος τῶν Παλαιολόγων ἐπανέκτησε τὴν Κωνσταντινούπολιν. Οὐδέποτε ἐπέλιπον παρ' ἡμῖν Ἀπόλλωνες, ἢ Ἀγαθάγγελοι. Χρησιμοὶ ἐντεῦθεν διεφύμισαν, ὅτι ἤγγιζεν ἡ ὥρα, ὅτε ἐμελλεν ὁ περιούσιος λαὸς ν' ἀπολακτίσῃ τοὺς Φράγγους ἀπὸ τὸ πάτριον ἔδαφος· ἕτεροι χρησιμοὶ παρήγγειλον ἐκεῖθεν, ὅτι τὴν ἀφορμὴν τῆς ἐξαναστάσεως ἤθελον παράσχει οἰκοθεν αὐτοὶ οἱ Φράγγοι.

Εἰς τὰς τύχας τῆς Βενετίας ἐγκείται, τῷ ὄντι, ἑλληνικοῦ τινος πεπρωμένου δάκτυλος. Ἡ τεναγίτις δημοκρατία κραταιοῦται, καθ' ὅσον ἡ παρακμὴ τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας ἐπιταχύνεται· ἀπὸ δὲ διαμελισμοῦ τῆς αὐτοκρατορίας καὶ ἐφεξῆς, ἀντισερχομένη ἐκ περιτροπῆς καὶ ἡ ἰταλικὴ πολιτεία εἰς τὴν αὐτὴν κατωφέρειαν, ἄρχεται παρακμάζουσα, καθ' ὅσον ἀποβάλλει βαθμηδὸν τὰ ἑλληνικὰ ἀρπάγματα της.

Διηγοῦνται οἱ ἱστορικοὶ ὅτι θελήσασα τὸ 1360 ἡ Δημοκρατία νὰ προνοήσῃ ὑπὲρ τῶν ἐν Ἑλλάδι ναυτικῶν σταθμῶν της, διέταξε τὴν ἐν Χάνδακι κατασκευὴν λιμένος, προκυμαίας, ναυστάθμου, καὶ δὴ καὶ τινων φρουριδίων. Οὕσα ὅμως ὑπὲρ τὸ δέον φειδωλὸς τῶν ἰδίων χρημάτων, ἐπέβαλε διὰ τὰς ἐργασίας αὐτὰς εἰς τὴν ὑποκειμένην νῆσον φόρους ἀδρούς, φόρους ἐπιβαρύνοντας ὄχι μόνον τὸν χύδην ὄχλον, ὡς προηγουμένως, ἀλλὰ γε καὶ αὐτοὺς ἔτι τοὺς ἐν ἀτελείᾳ διάγοντας τιμαριούχους της. Τὸ ἀρχοντολόγιον ἐξεπτοήθη ἀπὸ τοιοῦτον νεωτερισμὸν. Οἱ προνομιούχοι, ἐξόχως οἱ λατίνοι, παρουσιάσαντες ἔνστασιν εἰς τὸ δουκικὸν συμβούλιον ἀπεφάνθησαν, ὅτι, καθὸ μὲν εὐπατρίδαι τοῦ βασιλείου ἐκέκτηντο καὶ αὐτοὶ, ὡς πᾶς τις ἄλλος πατρίκιος βενετός, τὸ δικαίωμα τοῦ ἐξαποστέλλειν ἴδιον ἀρωγὸν καὶ ἀντιπρόσωπον εἰς τὸ μητροπολιτικὸν συνέδριον τῶν Φρονίμων (Consiglio de' Savj), καθὸ δὲ φύλακες καὶ πρόμαχοι τοῦ κτήματος, θὰ ἔπαυον ἐφεξῆς νὰ θεωρῶσιν ἑαυτοὺς τέκνα πιστὰ τοῦ Γαληνοτάτου Δουκὸς, ἐὰν ἡ νόμιμος αἵτησίς των ἀπερρίπτετο ἀπὸ τὴν Σύγκλητον.

— Λοιπὸν ὑπάρχουσι καὶ φρόνιμοι μεταξὺ ὑμῶν! ἀνέκραξε καγγάσας εἰς τῶν συμβούλων.

Εἰ καὶ εὐθετον, τὸ σκῶμμα ἐξήρχετο φαρμακερόν. Οἱ τιμαριούχοι, ἐπιπαροξυνθέντες ἀπὸ τὴν κερτομίαν, ἀπεφάσισαν νὰ δώσωσι πρὸς τὴν μητρόπολιν καταφανές τι τεκμήριον φρονήσεως. . . . Οἱ δεῦτεροι τῶν χρησμῶν ἦσαν ἐν τῷ πληροῦσθαι.

Μετ' ὀλίγον, ὑφανθείσης εὐρείας συννομωσίας, ἐξεργηγνύετο ἐπανάστασις, ἐν ἣ, πλὴν τῶν ἀρχόντων, ὀρθοδόξων τε ἄμα καὶ λατίνων, συνετίθετο ἀθροοὶ οἱ ἀρχηγοὶ τῆς ἐξοχῆς. Τὸ τόλμημα εὐδοκίμει. Ὁ μὲν Δουξ Κρήτης Γραδενίγος καὶ οἱ φιλοσκώμμονές του σύμβουλοι συνετίζονται ὑπὸ τῶν ἀσυνέτων ἐν δεσποτηρίῳ, πᾶς δὲ ὁ ἐξαρνούμενος τὴν μεταπολίτευσιν ἄγεται εἰς θάνατον. Τούτων γενομένων, αἰχμαλωτίζεται ἡ φρουρά, καταλαμβάνονται πόλεις τε καὶ φρούρια, ἀναγορεύεται τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα ὑπὸ τὴν σημαίαν τοῦ ἁγίου Πίτου, ἐξαποστέλλεται μυστικὴ πρεσβεία πρὸς τὸν αὐτοκράτορα τοῦ Βυζαντίου, τέλος δὲ θρήσκευμα ἐπικρατοῦν κηρύττεται, ἀντὶ τοῦ καταργουμένου λατινικοῦ, ἡ ὀρθόδοξος ἑλληνικὴ ἐκκλησία.

Χαριόσυνα καὶ ὄντως δημοχαρέστατα ἐτελέσθησαν ἐν Μεγαλοκάστρῳ τὰ ἐγκαίνια τῆς αὐτοσχεδιασθείσης αὐτονομίας. Μὲ τὰς εὐλογίας ἑλλήνων ἀρχιερέως, κατὰ τύχην παρεπιδημοῦντος, τὰ ἐφάμιλλα τῶν ἰταλῶν καὶ τῶν γραικῶν ἀρχόντων τάγματα συνεφιλιώθησαν πρὸς ἄλληλα ἐπ' ἀγαθῷ τῆς κοινῆς πατρίδος ἐντὸς τῆς ἤδη ἐξελληνισθείσης λατινικῆς μητροπόλεως· χάριν δὲ τῆς ἀκριβῶς συμπληρουμένης ἑκατονταετίας, ὕμνος τρισάγιος ἐψάλη εἰς ἀνάμνησιν τῆς ἐπανακτῆσεως Κωνσταντινουπόλεως. Οὐδέποτε ὁ ἑλληνισμὸς ἀνεπερώθη μετάρσιος ὅσον κατὰ τὰ προοίμια ἐκεῖνα. Ἐκ μὲν τῶν ἰταλῶν πολλοὶ, ἐξαιρέτως οἱ ἐξ Ἑλληνίδος γεννηθέντες, ἠσπᾶσαντο τὸ δόγμα τὸ ὀρθόδοξον, ἐν ᾧ καὶ πιστοὶ ἔκτοτε ἐνεκαρτέρησαν, συνεπεία δὲ τῆς μεταστάσεως ὁ ἱπποτικὸς ἀποικισμὸς ἔπαθεν ἐν τῇ ὀργανικῇ αὐτοῦ οἰκονομίᾳ τοιοῦτό τι καίριον τραῦμα, οἷον οὐδ' ἡ περίνοια τῶν ἐν Βενετίᾳ συγλητικῶν, οὐδ' οἱ θησαυροὶ τοῦ ἁγίου Μάρκου, οὐδ' αἱ ἐπακόλουθοι θεραπευτικαὶ ἀπόπειραι ἴσχυσαν πλέον νὰ ἐξουλώσωσι.

Καταπληχθεῖσα ἡ Βενετία ἀπὸ τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ πραξικοπήματος, ἄλλως δ' ἀναλογισθεῖσα καὶ τὸ πλῆθος τῶν ἐν Εὐρώπῃ ἐχθρῶν, ἐνόμισε κατ' ἀρχὰς τὴν ἀποικίαν ἀπολεσθεῖσαν διὰ παντός. Δὲν ἔπαυσεν ὅμως διὰ τοῦτο ἀναπεμπάζουσα τοὺς τρόπους, δι' ὧν νὰ ὑποσκελίσῃ τὴν ἀνταρσίαν ἐτέρῳ τινὶ ἀντιτολήματι, οὐδὲ ἀποβλέψασα εἰς τὴν ἀπομόνουσιν τῆς νήσου, ὠκνησε νὰ ἐπιδιώξῃ παντοίας δυνάμεις τὴν οὐδετερότητα τῶν ναυτικῶν ἐπικρατειῶν.

Ἐποπόδιον πάσης τυραννίδος, καὶ συγερὰ μᾶστιξ τῆς Ἰταλίας ἦτο ἡ τάξις τῶν τυχοδιωκτούντων ὀπλαρχηγῶν εἰδὸς τι Ἀρματωλῶν (Condottieri), κρουόντων τὰς θύρας τῶν ἡγεμονίσκων, καὶ ἀργυροπωλούντων τὸ ξίφος των. Μετὰ τὴν Ὀθωμανικὴν κατάκτησιν, ἡ λέπρα αὕτη μετεδήμησε

καὶ εἰς Ἑλλάδα. Οὐκ ὀλίγοι Ἕλληνες καὶ Ἀλβανοὶ ἐκαπηλεύθησαν τότε τὴν ἀνδρείαν τῶν παλληκαριῶν των εἰς τὰς αὐτὰς τῶν Δουκῶν Βενετίας, Μεδιολάνων, Σαβανδίας καὶ εἰς τὴν τῶν βασιλέων Νεαπόλεως, καρπωθέντες πλοῦτον, κράτος καὶ τίτλους ἀριστοκρατικούς. Ἦρωσ τοιούτου φυράματος ἦτο καὶ ὁ Δουκάς Δελβέρμης, αὐτὸς ὁ παρὰ τῆ βενετικῆ Συγκλήτῳ ἀναδεξάμενος τὴν ὑπόσχεσιν νὰ καταβάλλῃ τὴν ἀνταρσίαν. Χρυσοῦ λαλήσαντος, ὁ πολυδέσποτος τυχοθήρας ἀνεπέτασε τὸν περωτὸν λέοντα ὅσον ἡδύνατο ὑψηλότερα, κατὰ δὲ τὸ ἐπόμενον ἔαρ ἀπέπλευσε μὲ τοὺς ὀπαδοὺς εἰς Κρήτην.

Οἴμοι, τὸ ἀνέλπιστον, τὸ λαμπρὸν κατόρθωμα ἐπέπρωτο ν' ἀνατρέψῃ ἢ ἔρις, ἐφέστιος πῶν Γραικῶν θεά! Ἐνῶ εἰς Βενετίαν παρεσκευάζοντο στόλος καὶ στρατὸς, οἱ ἄρχοντες τῆς ἀρτιπαγοῦς αὐτονομίας, ἀφέντες χαίρειν τὰ δημόσια, ἡμφισβήτησαν ἀλλήλοις πρωτεία καὶ μισθοὺς, ἐξοκειλλόμενοι εἰς ἰλαροτράγωδα διαπληκτίσματα. Ἡ ὑπὸ τὸν Δελβέρμην ἐμφάνισις τῆς ἐκστρατεύσεως ἐπτόησε τοὺς ἐλεεινῶς καταναλώσαντας τὸν καιρὸν. Ἐπὶ τῆ ἐπόψει τοῦ ὀρμιζομένου στόλου ἡ ἀσυμφωνία ἀποβαίνει κυεῶν· αἱ πόλεις διαιροῦνται ἀπὸ τὴν ἐξοχὴν, ἡ ἐξοχὴ περιέρχεται εἰς ἀναρχίαν, τὸ ἀρχοντολόγιον ἀποσυντίθεται εἰς ἀλληλομαχοῦσας φατρίες. Οἱ μὲν, ἀποθαρρυνόμενοι, προσδοκῶσιν ἐπικουρίας ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, ἢ ἐπεύχονται ἑαυτοῖς χίμαιραν ἀθήρατον, τὴν προστασίαν τῆς Γενούης, οἱ δὲ, τὰ ἀπιθανώτερα ὀνειροπολοῦντες, ἐλπίζουσιν εἰς τὴν ἐπέμβασιν τῆς Γαλλίας. Καὶ οὗτοι μὲν ἐτέρωθεν προσμένουσι τὴν σωτηρίαν παρὰ τοῦ ἀγίου Τίτου, ἐκεῖνοι δ' ἄλλοθεν προτείνουσι νὰ παραδοθῇ πάλιν ἡ νῆσος εἰς τὸ κράτος τοῦ πρότερον κυρίου. Πρωτοστάτης τοῦ τελευταίου τούτου φρονήματος γίνεται καλόγηρός τις ἐκ τοῦ γένους τῶν Καλλεργῶν, γένους φερεζύγου εἰς τὰ χρονικά τῆς Κρήτης. Ἀλλὰ τὸ βῆσον δὲν σώζει τὸν φιλοθένητον. Ὁ μὲν θυμῷ καὶ ὀργῇ συνηγορῶν μοναχὸς ἐκσφενδονίζεται παρὰ τῶν ἀντιπάλων μετέωρος ἀπὸ τὸ παράθυρον τοῦ βουλευτηρίου ἐπὶ λογγῶν στρατιωτῶν, ὁ δὲ συνεταῖρός του Γραδενίγος δέχεται αὐθημερὸν εἰς τὴν εἰρκτὴν τὸν διὰ μαχαίρας θάνατον.

Τὰ δημοκρατικὰ πολιτεύματα ἀναγορεύονται τοσούτῳ προχειρότερον, ὅσῳ ἐπιλείπουσι τὴν πολιτείαν οἱ πολῖται. Σηπεδῶν ἔτηκε τὴν αὐτονομίαν ἐκείνην ἅμα τῆ γεννήσει. Ἡ νίκη τοῦ Δελβέρμη, συμβῆσα τῆ τετάρτῃ Ἰουνίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους, ἔδωκε πέρασ οἰκτρὸν εἰς τὴν ἀπόπειραν. Ἀνάξιοι ἐλευθερίας ἀναδειχθέντες οἱ ἄρχοντες τοῦ Χάνδακος, ἐξητήσαντο ἔλεος παρὰ τοῦ τυχωδιόκτου ἀρματωλοῦ, οἱ δὲ πρεσβευταὶ αὐτῶν δὲν ἠρυσθίαν, ἐν τῷ παραδοῦναι τὰς κλεῖδας τῆς πρωτεύουσῆς, νὰ προσέλθωσι γονυπετεῖς εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ ναύαρχου. Ὁ ναύαρχος ἐπῆρε μὲν τὰς κλεῖδας θρασέως, δὲν ἐξιλίωθη ὅμως ἀπὸ τὴν ἀγενῆ χαμέρπειαν τῶν εὐγενῶν. Τῆ ἐπαύριον, τὴν μεταξὺ Βενετίας καὶ Κρήτης δυσοληψίαν ἐκαθάρισαν ἡ ἐξορία, τὸ κάτεργον, ἡ στρέβλα, πρὸ πάντων ἡ ἀγχόνη, παλλάδιον τοῦ μεσαιωνικοῦ δεσποτισμοῦ.

Ἄλλ' ἡ παρέμβασις ὑπερεκτείνεται. Δὲν ἐπεχειρήσαμεν ἱστοριογράφησιν . . .

Ἡ ὄρα παρήλθεν. Ἀπὸ τὴν παραλίαν ὁ ὄχλος ἀναρρέει εἰς τὴν πλατείαν, ὅπου κατὰ τὴν διάβασιν τῶν ἀνωτέρων τῆς κυβερνήσεως λειτουργῶν ἐτοιμάζεται ὁ στρατὸς νὰ προτεῖνῃ τὰ ὅπλα καὶ νὰ παιανίσῃ. Ἐληξάν ἤδη αἱ κυνομαχίαι, τὰ ἵπποδρόμια, αἱ λιτανεῖαι. Ἦδ' ἡ ἀρτίπηκτος τριτήρης, προῖον τοῦ νησιωτικοῦ ναυστάθμου, ἐβαπτίσθη ἐν πυροβολισμοῖς, καὶ εἰσεπήδησε νεφώτιστος εἰς τὸ στοιχειὸν τῆς, οἱ δὲ νεήλυδες ναῦται ἀναβλέπουσιν ἐκπληκτοὶ εἰς τὸν ὄγκον τοῦ δουκικοῦ μεγάρου. Θέλεις — ἔωσού δοθῇ τὸ σημεῖον τῆς ἐπισήμου ὑποδοχῆς, ἐν ἧ ἀπὸ περιέργειαν κινούμενοι ὁλὰ ζητήσωμεν καὶ ἡμεῖς τὴν ἄδειαν νὰ παρευρεθῶμεν — θέλεις νὰ δρᾶξωμεν τὴν εὐκαιρίαν, ἵνα περιέλθωμεν τ' ἀξιολογώτερα τοῦ παλατίου αὐτοῦ, εἰσδύοντες εἰς τε τὰ φανερά καὶ εἰς τ' ἀπόκρυφα, καὶ ποιούμενοι προλαβόντως τὴν γνωριμίαν τῶν κυριωτέρων τοῦ ἐγκατοίκου;

Τὸ μέγαρον τοῦ ἀντιβασιλέως—μορμὸ τῆς Κρήτης—ἐπεῖχεν εἰς Μεγαλόκαστρον τὴν αὐτὴν ὡς ἔγγιστα περιωπὴν, ἦν εἰς τὴν ἄκραν τὸ Βοσπόρου ἐπέχει τὸ Σεράγιον. Κτισθὲν πρὸ περιπού διακοσίων ἐτῶν, ἀλλ' ἐσχάτως συνεπέα πυρκαϊᾶς καινουργηθὲν, ἀναμιμνήσκει, εἰμὴ κατὰ τὸ μέγεθος, τοῦλάχιστον χάριν τοῦ παμμιγοῦς του ὕφους, τὸ ἐν Βενετία παλάτιον τῶν Δουκῶν. Κάτοχον τῆς περιφανεστέρας θέσεως, βλέπει ἔωθεν μὲν πρὸς τὸ εὐρύχωρον καὶ δενδρόφυτον πεδῖον τῶν στρατιωτικῶν γυμνασμάτων, δυσμῶθεν δὲ πρὸς τὴν θάλασσαν. Βερωνιάς τις καλλιτέχνης ἐσχέδιασε τὴν οἰκοδομήν, Ἴταλοὶ δὲ οἱ ζωγράφοι οἱ τὸ ἐσωτερικὸν κοσμήσαντες. Ἄν καὶ μίγμα ἰδιότροπον βυζαντινῆς καὶ γοθτικῆς ἀρχιτεκτονικῆς, ὅμως εἰς τὰς εὐρύθμους ἀναλογίας προτεχμαίρει τὰς ἀπαρχὰς τῆς ἰταλικῆς φιλοκαλίας, εἰς δὲ τὴν ἐναρμόνιον τῶν θόλων διάταξιν, εἰς τὴν περιθεσιν τῶν τόξων, τῶν κορωνίδων, τῶν περιστύλων στοῶν οὐδόλως προσβάλλουσι τὴν ὄρασιν τὰ ἔχνη τῆς ἀθεμιτογαμίας αὐτῆς, ἥτις εἰς αἰῶνα προγενέστερον συνήρμησε τὰ δξυγώνια μέτρα τῆς Γερμανίας πρὸς τὸ πολὺθολον ὕφος τοῦ Βυζαντίου. — Ἐνταῦθα ἔσχον τὴν ἔδραν οἱ κατὰ καιροὺς Δοῦκες ἢ Πρίγκιπες Κρήτης. Ἐνταῦθα συγκεντροῦνται καὶ συγκοινωνοῦσι πρὸς ἀλλήλα τ' ἀνώτερα γραφεῖα τοῦ βασιλείου. Ἐνταῦθα ἀφανῆς τοῖς πᾶσιν ἀγρυπνεῖ ἡ παντεπίσκοπος τῆς ἀστυνομίας Ἐμποῦσα. Ἐνταῦθα αἱ εἰρκταὶ τῶν εἰς θάνατον ἐρίζομένων, ἀφεγγῆ τάφου προεισόδια, διπήχη μόνον τὸ μῆκος. Ἐνταῦθα, τέλος, αἱ νυκτεριναὶ ἀνακρίσεις, τὸ ἐρεβῶδες κριτήριον τοῦ σχοινοῦ, οἱ φωλεοὶ τῶν δημίων, οἱ πολυθρύλητοι λάκκοι, τὰ βασανιστήρια.

Χάριν τῆς πανηγύρεως, τὸ παλάτιον ἠντρεπίσθη μὲ περιττὴν κόσμου δαψίλειαν, ἐν δὲ τῆ προσδοκίᾳ τῆς ὑποδοχῆς σμῆνος ὄλον οἰκετείας καὶ ὑπαλληλίας ἐμβαίνει, ἐκβαίνει, περιέρχεται τὰς ἐξόδους πολυάσχολον καὶ ἐν δουρικῆ στολῇ. Ἀπὸ τὰς στοᾶς, ἔνθα λόγος ὑπασπιστῶν καὶ διαγγελέων γαυριᾶ, κωδωνίζων ἐπὶ τοῦ λιθοστρώτου ἐδάφους ἕψη καὶ

πτεριστῆρας, ὁ ξένος διέρχεται αὐτὴν τετράγωνον, εἰς ἐκάστην γωνίαν τῆς ὁποίας ἀναβλύζει κελαρύζων ὑψίστατος κρουνός, ἀφοῦ δ' ἐντεύθεν ἀναβῆ κλίμακα μαρμαρίνην καὶ μυροστολίστον, διαβιβάζει ἔγγραφον τ' ὄνομά του πρὸς τοὺς ἐκεῖ παρακαθημένους δύο φενακοφόρους ὑποτελετάρχας, οἵτινες ἀλαλοὶ καὶ ἀφώνητοι παραλαμβάνουσι τὸ ἐπισκεπτήριον. Ἡ αἶθουσα, ὅπου εἰσάγεται ἀκολούθως, καὶ ἔνθα ὀφείλει, ἄλλοι καὶ αὐτὸς ἐκ περιτροπῆς, νὰ ἀναμείνῃ τὴν ἀνάκλησιν τοῦ ὀνόματός του, κατεσκευάσθη πρὸς ἐκπληξίν τῶν εἰσερχομένων, καὶ καλεῖται Αἶθουσα della Signoria. Τὸ θρησκευτικὸν τοῦ τόπου οὐδὲ βῆλα ἐπιτρέπει, οὐδὲ παρμόν, οὐδὲ ἀπομύζημα. Ὁ παραβάτης ἀποπέμπεται ἀμέσως, ὁ δὲ ἀσεβήσας εἰς βαθμὸν τοιοῦτον, ὥστε νὰ μολύνῃ τὸ ἱερὸν ἔδαφος μὲ πύσμα, ἐκτός ὅτι ἀποθυροῦται παραυτίκα, ἀναγκάζεται περιπλέον ν' ἀπομάξῃ τὸ ἀπόχρεμμα μὲ τὸ ἴδιον μανδήλιον. Ἡ Αἶθουσα della Signoria φωτίζεται ἄνωθεν μὲν ἀπὸ ἓνα μέγαν καὶ ἀπὸ δύο πλαγίους θόλους ὑελίνους μικροτέρας διαστάσεως, ἐκ δὲ τῆς πλατείας ἀπὸ πελώρια παράθυρα ἐπίκυρτα, ἀναγλύφοις ἔσωθεν τε καὶ ἔξωθεν κεκοσμημένα. Ἐκ τοῦ μέσου καὶ ὑψηλοτέρου τῶν παραθύρων αὐτῶν ὀφείλει ὁ ὕψιλλότερος νὰ τιμῆσῃ μὲ τὸν ἐμφανισμόν του, καὶ νὰ παρηγορήσῃ μὲ νεῦμα χερσὸς τὸν ἀγόμενον εἰς τὸ ἱκρίωμα τῆς ἀγχόνης. Οἱ τοῖχοι, κατεστρωμένοι μὲ κυματοειδῆ τινα ἀλουργίδα, ἔργον γενουητικῆς ὑφαντικῆς, περιστέφονται εἰς τὰ ἄνω ἀπὸ χρυσοδαίδαλον κωρωνίδα, τὸ δὲ φάτνωμα, ἐπινόημα, ὡς ἄδεται τοῦ Brunelleschi, στίλβει διαπρυσίως κεκαλλωπισμένον ἀπὸ ποικιλόμορφα χρυσανάγλυφα, ἀπὸ ἀραβικῆς ῥωπογραφίας, ἀπὸ ψιφιδώματα βυζαντινὰ, ἐν δὲ τῷ μέσῳ τοῦ θολοειδοῦς κοιλώματος ἐπισκομεῖται ἀπὸ τοιχογραφίας τοῦ Γουαρέντου, παριστανούσας τὴν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἀνακομιδὴν τῶν λειψάνων τοῦ ἁγίου Μάρκου, τὸν ἅγιον Θεόδωρον, ἀναγορευόμενον προστάτην Βενετίας, καὶ τινα τῶν θαυμάτων τοῦ ἁγίου Τίτου, πάτρωνος καὶ ἀποστόλου Κρήτης.

Ἐπι μᾶλλον ἐπιμήκης καὶ βριθουσα κόσμου πολυδαπάνου διαπρέπει ἡ λεγομένη χρυσὴ Αἶθουσα, ἔνθα τετράκις τοῦ ἔτους γίνεται ὄρατος καὶ προσκυνητὸς ὁ ὑπατος ἄρχων τοῦ βασιλείου. Ἡ ὄντως βασιλικὴ αὕτη ἐξέδρα εἶνε ἐμπεπετασμένη μὲ διάχρυσα ὑφάσματα, καὶ διαιρεῖται εἰς τρεῖς νάρθηκας διὰ δύο πλαγίων ἀψίδων, στηριζομένων ἐπὶ ὀρειοειδῶν στηλῶν ἐκ πορφύριτου. Τέσσαρα ἀγάλματα συμβολικά, ἡ Δημοτικότης, ἡ Φιλελευθερία, ἡ Οἰκονομία, καὶ ἡ Δικαιοσύνη — ἀρεταὶ ἡγεμονικαὶ — πληροῦσι τὰ κενὰ εἰς τὰς γωνίας. Καὶ ἐντεύθεν μὲν τῆς εἰσόδου στολίζει τῆς αἰθούσης τὴν πλευρὰν ὑπερμέγεθες εἰκονογράφημα ἀνδρός, φέροντος ἀρχιερατικὸν τινα μανδύαν ἐπὶ τῶν ὤμων, καὶ τὸ λιθοκόλλητον κέρας τῆς ἐξουσίας ἐπὶ κεφαλῆς. Ἐν τῷ πίνακι αὐτῷ ὁ ξένος ἀναγνωρίζει τὸ ὁμοίωμα τοῦ νῦν ἡγεμονεύοντος Δουκὸς Βενετίας Λορεδάνου. Ἀντικρὺ δὲ, εἰς τὸ πέρας τῆς αἰθούσης, ἴσταιται ὁ θρόνος τοῦ ἀντιβασιλέως, εἰδὸς τι μεγαλοπρεποῦς στασιδίου πατριαρχικοῦ, ὕπερ ἄνωθεν μὲν ἐπισκεπάζεται ἀπὸ φοινικοβαφῆ καὶ θυτανωτὴν σκιάδα, ἐκαστέρωθεν δὲ καὶ ἐν

τῷ μέσῳ παριστάνει τρία ἐμβλήματα χρυσοκέντητα, τὸ τοῦ πτερωτοῦ λέοντος, καὶ τὰ αἰκόσημα τῶν δύο δουκῶν. Δώδεκα πολύφωτοι λυχνίαι, προῖον τῆς βενετικῆς ὑελουργίας θαυμάσιον, δώρημα δὲ τοῦ ἐμπορικοῦ συλλόγου τῆς Βενετίας, διαχέουσι εἰς τὴν ἀπέραντον αἶθουσαν περιφέγγειαν ἀμυροῦσαν τὴν αἴγλην τῆς ἡμέρας, φῶς ἄλλως τε μυριακίς ἐπαντανακλώμενον ἀπὸ τὰ περίστιχα κάτοπτρα καὶ ἀπὸ τῶν περιλαμπῆ τῶν τοίχων καλλωπισμόν.

Ὅσα καταπληκτικῆ, ὅσα ἀπερραγυῖα μετάβασις ἀπὸ τῆς ὑπεραυγοῦς ταύτης φωταφίας εἰς τὰ σκότη τῶν ἰσογειῶν καὶ τῶν ὑπογείων τοῦ παλατίου, εἰς τὰ ἀόμματα αὐτὰ δωμάτια, ἀπερ ἡ κοινὴ συνήθεια καλεῖ Πηγάδια, ἔνθα, καθάπερ νυκτερίδες ὑπὸ τοῦ ἡλιακοῦ φωτός ἀποτυφλούμεναι, ἐμφωλεύουσι τὰ βασανιστήρια, τὸ κριτήριον τῆς ἐξετάσεως, αἱ ἀποθῆκαι τῶν ἀλύσεων, τῶν φημύτρων, τῶν χειροδέσμων!

Ἐξ ὅλων τῶν ἐν Ἑλλάδι λατινικῶν κτημάτων μόνῃ ἡ Κρήτη ἔσχε τόπον βασανιστηρίου εἰδικόν, δυσαλγέστατον τῆς μεσαιωνικῆς ὠμότητος πλεονέκτημα. Ἀπὸ Λουθήρου μεταρρυθμίσεως, ὁ Ρώμης ἀρχιερεὺς ἔσπευσεν ἐκ τῶν πρώτων νὰ εἰσάξῃ ἐν τῇ ἐπικρατείᾳ του, καὶ νὰ δξύνῃ ἐπὶ τὸ βαρβαρικώτερον τὰς περόνας τῶν ἰσπανικῶν βασάνων. Ἐπὶ τρεῖς ὄλας ἑκατονταετηρίδας κατεσπάραξεν ἡ μάστιξ τοῦ Ἀγίου Ὁφφικίου τὰ ὑγιέστερα μέλη τῆς Ἰταλίας. Μόνος ὁ συρφετὸς τῆς Νεαπόλεως, εἰ καὶ στεναζῶν πρὸ πολλοῦ ὑπὸ τὸν διπλοῦν τῆς Μαδρίτης καὶ τῆς Ρώμης ζυγόν, ἀπέρριψεν ἐκάστοτε μετ' ἀγανακτικῆς πᾶσαν ἀπόπειραν στρεβλωτηρίου. Ἄλλ' ἡ Βενετία, ἡ δημοκρατουμένη Βενετία, ἡ χώρα τοῦ Παρούτα καὶ τοῦ Σάρπη, ἡ Βενετία δὲν ἠρυθρίασε νὰ συμπιλονεικήσῃ καὶ αὐτὴ πρὸς τοὺς Δαρβωὰς καὶ τοὺς Τορκουμάδας τὰ ἄθλα τῆς βαρβαρότητος. Ἐν Ρώμῃ μὲν οἱ δεκατρεῖς Καρδιάλεις, ἐν Βενετίᾳ δὲ ἡ ἀόρατος Δεκανδρία ἔκει μὲν ὁ ἀρχικατάσκοπος τοῦ Ὁφφικίου, ἐνταῦθα δὲ εἰς Χριστόφορος, διεμιλλήθησαν ἀλλήλοις περὶ τοῦ τίς τάχιον νὰ ἐξαχρειώσῃ διὰ βασάνων τὸ εὐγενέστερον πλάσμα τῆς θεότητος. Τὰ δοκιμαστήρια τῆς Βενετίας ἀπεθησαύρισαν, ὡς ἐν μουσεῖῳ, σύνολα τὰ ἐργαλεῖα, ὅσα οἱ Καλιγούλαι καὶ Νέρωνες τῆς Παδοῦσης, τῆς Μοδένης, τῆς Βερώνης εἶχον ἐπινοήσει πρὸς σφακελισμόν τῶν θυμάτων· οἱ δὲ κοσμητοροὶ τῶν μουσείων αὐτῶν κατεβασάνισαν περιτροπάδην τὴν φαντασίαν τῶν πρὸς ἀπαρτισμόν καὶ τελειοποίησιν τοιαύτης μηχανικῆς. Γνωστὴ πρὸς τοὺς ἐπισκεφθέντας τὸν ἐν Βενετίᾳ ναύσταθμον ἡ καθέδρα ἐκείνη, ἐφ' ἧς ὁ ὑποπτος ἐκαθέζετο, καὶ ἦτις δι' ἀφανῶν ἐλατηρίων, βραδύτατα συστελλομένων, περιέσφιγγε τὸν τράχηλον κατὰ βαθμοὺς, ἕως θίου, μετὰ μίαν ὥραν αὐξηθηθείσης ἀγξέως, ὁ πνιγόμενος, ὑπὸ διττὴν πίεσιν ἐξεταστῶν καὶ ἐλατηρίων διατελῶν, ἠσθάνετο ἐλλείπουσαν τὴν ὑστέραν πνοήν. Οὐχ ἦττον δὲ γνωστὴ ἡ σιδερᾶ καλύπτρα, ἦτις περιστέγαζε τὴν κεφαλὴν ἕως τραχήλου, ἀφίνουσα μόνως τρεῖς ὀπὰς παρὰ τὰ ὄμματα καὶ παρὰ τὸ στόμα, περὶ δὲ τὴν ἐπιφάνειαν φέρουσα μυτεροὺς ἔλικας. Ὁ δῆμιος, μηχανικὸς τὴν καρδίαν πεπωρωμένος, εἰς δὲ τὴν σκληρίασιν

ἐντριβέστατος, ἔστρεψε προβάδην τοὺς ἔλικας, ὥστε αἱ γλω-
χίδες τούτων, εἰσχωροῦσαι κατ' ὀλίγον ἐντὸς τῆς σαρκός,
ἔληγον τρυπανίζουσαι τὸ περιστέριον τοῦ κρανίου, σκουζόντος
τοῦ θύματος ἕως οὐρανοῦ.—Τίς δὲ ὁ μὴ φοιᾶζων καὶ ἐπὶ
τῇ ἀναμνήσει τῆς *Τεθλιμμένης Παναγίας* (*Ma-
dra Dolorosa*), ἀγάλματος χαλκοτεύκτου, χάριν ψυχαγωγί-
σεως στηθέντος ἐν τῇ προαιθάσῃ τοῦ βασιανστήριου; Ὁ
ὑπόδικος, ἀθῶος ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, βλέπων τὴν θεοτόκον
ἀνοίγουσαν τὰς ἀγκάλας, ἐρίπτετο ἀπηλπισμένος ἐντὸς αὐ-
τῶν, ὡς εἰς ἔσχατον καταφύγιον. Ἄλλ' ὦ τῆς πλάνης! Ἡ
ἐλεῆμων μήτηρ τοῦ Ἰησοῦ συνέκλειεν αἴφνης τοὺς βραχίονας,
καταμέστους ἔσθωθεν κέντρων καὶ περονῶν. Τιοιουτρόπως
ὁ ἱκέτης, ἐν ἑλλείψει σωτηρίας σωματικῆς, ἐγύετο τοῦλά-
χιστον τὴν ψυχασώτειραν ἱκανοποιήσιν, ὅτι ἐξεψυχεν εἰς τοὺς
κόλπους τῆς δεσποίνης τῶν ἀγγέλων.

Ἡ διὰ τῆς στρεβλώσεως δοκιμασία ἐκαλεῖτο *Προκα-
παρτικὴ*, εἰσήχθη δὲ εἰς Κρήτην τὸ 1260. Κατ' ἀρ-
χὰς μὲν ἐγκαθιδρύθη ἐντὸς τοῦ φρουρίου, εἰς τι χαμηλὸν
δωμάτιον τῆς ἀστυνομίας. Προϊούσης ὅμως ἐν τῇ νήσῳ τῆς
ἀποστατικῆς ῥοπῆς, τὰ μὲν ὄργανα τῆς στρέβλης ἠΰξησαν
καὶ εἰς ἀριθμὸν καὶ εἰς λειτουργίας, τὸ δὲ βασιανστήριον με-
τεκομίσθη εἰς τόπον εὐρυχωρότερον. Τὸ κριτήριον τῆς ἐξετά-
σεως συνήρχετο ἐπὶ τοῦ παρόντος ὑπὸ τὸ δουκικὸν παλά-
τιον, ἐν τινι ἰσογείῳ, ἀπὸ δυτικῷ παρεκκλησίῳ μεταβλη-
θέντι εἰς τόπον καλᾶσεως. Τὸ φῶς ἠλιολαμποῦς μεσημβρίας
ἠΰγαζεν ἐνταῦθα τοσοῦτον μόνον, ὅσον δέιλη συννεφῆς κατὰ
Δεκέμβριον. Καὶ ἡ μὲν συσκευή τοῦ στρεβλωτηρίου ἐπλήρου
τὸ παρακείμενον καὶ πλατύτερον δωμάτιον, ἐκ δὲ τῶν ἐρ-
γαλείων τῆς βασάνου τὰ μὲν ἐκρέμαντο ἀπὸ τῆς ὀροφῆς ἢ
ἀπὸ πλαγίων δοκῶν, τὰ δὲ ἴσταντο ὄρθια ἐπὶ στυλοβατῶν,
ἄλλα δ' ἔκειντο παρατεταγμένα ἐπὶ ἀβάκων, καὶ πάλιν ἄλλα
ἐνέφραττον τὸ δάπεδον.

Μία τράπεζα ἐπιμήκης καὶ ἐπεστρωμένη μὲ μέλαν ὑφα-
σμα, ἐξ σπητέρωτοι καθέδραι, μία κλειψύδρα, ἐν σῶμα χει-
ράγραφον τῆς Νέας Διαθήκης, κάλαμοι καὶ καλαμάρια, ἰδοὺ
τὸ ὄλον οἰκοκυράτον τοῦ δικαστηρίου. Δημονοῦμεν εἰς τὴν
καταριθμησιν τὸν Χριστόν, καὶ ὅμως δέον νὰ τὸν προσλάβω-
μεν. Ὁ ἔσπαυρωμένος οὗτος ἦτο χάλκειος, ὑψηλὸς ὡς τρεῖς
σπιθιάμας, ἴσπατο δὲ καταντικρὺ τῆς καθέδρας τοῦ προέδρου
ἐμπειρηγμένος εἰς τι σιδηροῦν ἡμισφαίριον. Ἐπ' αὐτοῦ ἐδι-
δον τὴν ὀρκωμοσίαν οἱ κατηγορούμενοι. Ὅσάκις ἐν τῇ συνειδή-
σει τῶν ἐξεταστῶν ἢ καταδικη προηγεῖτο τῆς διαδικασίας,
τοῦθ' ὑπερ συνῆβαινε ἐννενηκοντάκις ἐπὶ τοῖς ἑκατόν, ὁ ἔ-
σταυρωμένος ἐπυρακτοῦτο, καὶ προσεφέρετο περιφλεγῆς εἰς
τοῦ ὑποδίκου τὸν ἀσπασμόν. Κάκις ἀπροσδοκῆτως ἐπὶ τὰ
χείλη ὁ ἔνοχος ἢ ἐξεσφενδόνιζεν ἔντρομος τὸν Σταυρόν, ἢ
ἄφινεν αὐτὸν νὰ πέσῃ.—Κακοῦργε! ἐφώναζε τότε ὁ πρόεδρος,
βλέπεις, ὅτι ἀποτροπιάζεται τὰ μιὰρά σου χεῖλη καὶ αὐτὸς
οὗτος ὁ ἀνώτατος δικαστὴς τῶν οὐρανῶν.—Εἰς τὰς βασά-
νους! προσέλεγεν ὁ συνάδελφος.—Εἰς τὸ Ἰππάριον τὸν ἀσεβῆ,
εἰς τὸ Ἰππάριον! ἔσπευδον νὰ φωνάζωσιν οἱ ἄλλοι.

Εἶπομεν ὅτι τὰ ἐργαλεῖα ἦσαν καὶ παντοδαπά καὶ πο-
λυάριθμα. Προσθέτομεν, ὅτι, κατὰ τὴν ἐφαρμογὴν, ἐβαθμολο-
γοῦντο ἀναλόγως πρὸς τὴν ἐπίμονον ἔχεμυθίαν, ἢ πρὸς τὰς
ἐξαγορεύσεις τοῦ ἐνόχου. Ὑπεννοεῖται, ὅτι ὁ βασιανίζόμενος
ἐδιάζετο συνήθως νὰ ὁμολογήσῃ ὅ,τι ἤτουν καὶ ἀπῆτουν οἱ
βασιανιστῆρες του. Ὁ βαθμὸς ἤρχισεν ἀπὸ τὴν καλουμένην
προπαρασκευαστικὴν δοκιμασίαν (*monentibus indicis*) Προοι-
μιον χαριτωμένον! Ἐσταλάζετο ζέουσα πίσσα ἐπὶ τοῦ με-
τακαρπίου τοῦ δεσμώτου, ἢ διὰ σιδηρῶν λαβίδων συνεθλίβετο
ὁ μεταξὺ τῶν ῥωθίωνων χόνδρος, ἢ ἐφηρμόζετο ὁ φάλαγξ (*li-
gature canudis*), ξύλινός τις κύλινδρος, οἱ λῶροι τοῦ ὁποίου,
συσφίγγοντες σφοδρῶς τοὺς δακτύλους, προξένουν σπασμω-
δικὰς ὠδίνας, ἐὰν μὴ ἐστρέβλουν καὶ τὰς φάλαγγας.—Ἦρ-
χετο κατόπιν (ἐν εἶδει προοιμίου πάντοτε) ἡ βάσανος τοῦ ἰπ-
παρίου (*Cavalletto*). Συνίστατο τοῦτο ἐκ δύο δοκῶν, συντη-
μένων σταυροειδῶς, καὶ δίκην τραπέζης στηριζομένων ἐπὶ
τοῦ πατώματος. Ἐκάστη τῶν ἀκρῶν τῆς δοκοῦ ἔφερε μίαν
τροχαλίαν μὲ σχοινίον, λίπῳ κεχρισμένον καὶ ὑπὸ στροφεῖου
διατεινόμενον, ἢ δὲ ῥάχης τοῦ Ἰππαρίου ἐπετίθετο μᾶλλον ἢ
ἤττον ὀξυγώνιος, κατὰ τὸ βᾶρος τῆς ἐνοχῆς. Ὁ ἐνοχος, εἴτε
ἄνθρ, εἴτε γυνή, κατετείνετο ἐπὶ τοῦ σταυροῦ, χεῖράς τε πό-
δας τε περιδεδεμένος ἀπὸ σχοινία. Μετ' ὀλίγον ἢ βαθμιαία
ἐπίτασις τῶν δεσμῶν διέκοπτε τὸ δέρμα, κατέθλα τοὺς μυῶ-
νας, ἐξήθρου τὰ μέλη τοῦ τυραννομένου, ἐνῶ ἄφ' ἑτέρου τὰ
κοπτερὰ νῶτα τῶν δοκῶν διεσπάραττον πλάτας καὶ νεφροῦς
του. Τὰ ἀπομνημονεύματα τοῦ Ἰππαρίου θὰ ἦσαν λίαν ἀξια-
φήγητα. Εἰς τὸ Ἰππάριον καὶ ὁ Μακιαβέλλης ἐξαπλωθεὶς ἐδι-
δάχθη νὰ μὴ διδάσκη τὸν ὀλέθριον ἐκεῖνον ἀφορισμόν «*Κακὴ
πρᾶξις τελειωμένη, πρᾶξις θεία κ' εὐλογημένη*».

Τὴν σειρὰν τῶν κατ' ἰδίαν βασάνων ἐνεκαίνιζεν ἡ *Στρέβλα*.
Ἰδοὺ εἰς τί καὶ αὕτη συνίστατο. Συνεδεσμεύοντο οἱ βραχίονες
διὰ σχοινίου, τὴν ἄκρην τοῦ ὁποίου ἐδέχετο μεγάλη τις τρο-
χαλία, οὕτω πῶς καθηλωμένη εἰς τὴν ὀροφὴν, ὥστε, διατρέ-
χοντος τοῦ σχοινίου, νὰ στραγγαλιζῶνται οἱ βραχίονες ἀντι-
στρόφως πρὸς τὴν φυσικὴν στάσιν. Καὶ τὸ μὲν σῶμα ἀρίστο
ἀπηρωρημένον εἰς τοιαύτην θέσιν κατὰ τὸ δοκοῦν τοῦ προέδρου,
πρὸς ἐπισκλήρυνσιν δὲ κακώσεως, ὁ βασιανιστῆρ προσήρμοζεν
εἰς τοὺς πόδας τοῦ ὑποδίκου λίθους βαρεῖς, μεταδίδων ἐκ
διαλειμμάτων πρὸς τὸν στρεβλούμενον καὶ κλονήματα, ἐξ ὧν
ἐνίοτε θάνατος προήρχετο. Τίνος καρδίαν δὲν θὰ ἐκίνουν εἰς
ἔλαος οἱ γόοι τοῦ πάσχοντος; Αἱ φωναὶ του ἤθελον ἴσως ἐπι-
κάμψαι καὶ θηρίου σπλάγγνα. Καὶ ὅμως οἱ τῶν θηρίων θη-
ριωδέστεροι τοῦ Χάνδακος ἐξετασταὶ συνῆπτον ἐν ἐπιμέτρῳ
καὶ τὴν δοκιμασίαν τοῦ Σμίλακος (*taxillus*). Εὐλινὸς ἦλος δια-
τόρος, ἐμβεδαμμένος εἰς πίσσαν, ἐνεπηγνύετο ἀναμέσον ῥίζω-
νυχίας καὶ σαρκὸς τῶν δύο μεγαλητέρων δακτύλων τῶν ποδῶν.
Τῆς καυσίμου ὕλης ἀφθείσης, ὁ ὀβελίσκος ἐβασάνιζε τὸ θῆμα
διττῶς· ἐνῶ διετίτραινε τὸ εὐαίσθητον ἐκεῖνον μέλος, ἐκαυ-
τηρίαζε καὶ τὸ κρέας, βραδέως φλεγόμενος.—Ἄλλοτε πάλιν,
ἀντὶ τοῦ Σμίλακος, ἐφηρμόζετο ἡ *Τριχοαρμέα* (*loritura ca-
pillorum*), στυγερωτέρα τῆς *Στρέβλης* ἀδελφῆ. Τότε ὁ πάσχων

δὲν ἐκρεμάτο ἀπὸ τὰς μασχάλας, ἢ ἀπὸ τοὺς βραχίονας, ἀλλ' ἀπὸ τὴν κόμην, ἣτις συνεπλέκετο εἰς τὸ σχοινίον τῆς τροχαλίας. Σιδηροὶ σταθμοὶ προσεκολλῶντο εἰς τοὺς μεταρσίους πόδας του, ἐνῶ ὁ δῆμιος ἐφραγγέλου τὰ νῶτά του μὲ μαστίγιον ἀστραγαλωτόν. Ἡ τριχοκεράλα διέτρεφεν εὐνοίαν ἰδιαιτέραν εἰς τοὺς μακροὺς πλοκάμους τοῦ ὠραίου φύλου. Ὑπέστησαν αὐτὴν ἡ σύζυγος καὶ ἡ θυγάτηρ τοῦ ἀρχοντορωμαίου Βλαστοῦ, τοῦ καὶ Σιφίου καλουμένου, ὅπως ὁμολογήσῃσι τὰ πρόσωπα καὶ τὰς συνδιαλέξεις τῶν ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτῶν συνελθόντων συνομοτῶν. Ἡ δεκαπενταετῆς παρθένος, ἰσοκαλλὴς πρὸς τὴν παρὰ τοῦ Πάπα σφραγισθεῖσαν ἐν Ρώμῃ Βεάτρικα, ἀπέθανεν ὑπὸ τοὺς αἰκισμοὺς τῆς βασάνου, ἀφοῦ κατεκερμάτισε τὴν γλῶσσαν ὀδυνοσπᾶς. — Τῇ ἐσπέρα τῆς 17 Αὐγούστου 1531 τέσσαρες πολῖται ἴσταντο παρατηροῦντες τὸν κομήτην, ὅστις ἔφεγγε πρὸς τὴν μεσημβρινὴν ζώνην τοῦ οὐρανοῦ. Δύο ἐξ αὐτῶν ἐπανελάβον ἀσκόπως καὶ ἀπρομελετήτως τὸ λεγόμενον, ὅτι ὁ ἐμφανισμὸς κομήτου εἶνε οἰωνὸς πολέμου, πρόδρομος δυναστικῶν μεταβολῶν. Οἱ δύο ἕτεροι ὑπήγοντο εἰς τὸ τάγμα τῆς Σιγῆς. Διὰ μόνον τὸν λόγον ἐκεῖνον οἱ πρῶτοι καθυπεβλήθησαν αὐτονυκτι εἰς τὰς ὠμοτέρας βασάνους τῆς δεράγξης.

Ὅλιγοι τῶν δοκιμαζομένων ἀντείχον εἰς τοιαῦτα προοίμια. Οἱ πλείστοι ἐπειθαναγκάζοντο νὰ μαρτυρήσῃσι καὶ ὅσα ἐγένωσκον, καὶ ὅσα ἠγνόουν, ἐβιάζοντο νὰ ὁμολογήσῃσι καὶ Θεὸν καὶ Σατανᾶν, καὶ εἰ τινα στύγιον δύναμιν ἤθελον ὑπαγορεύσει αἱ ὕβριαι τοῦ δικαστηρίου. Ἐν περιπτώσει ἐπιμενούσης σιγῆς προσελαμβάνετο εἰς βοήθειαν ἡ Ἀγρυπνία, τιμωρία ἐκτελούμενη διὰ νυκτός, καὶ ἐπαναλαμβανομένη τρίς ἢ τετράκις κατὰ συνέχειαν. Ὅσάκις ὁ τροχαλιζόμενος, καταπεπανημένος ἀπὸ τὴν μακρὰν ἀπαιώρησιν, ἠσθάνετο ἀπόλυτον χρεῖαν ἀναπαύσεως, ἄλλως δὲν ἠδύνατο ν' ἀνακουφισθῆ, ἢ στηρίζων τοὺς νεφροὺς ἐπὶ τῆς κόψεως ὀζυτενοῦς καὶ κωσοειδοῦς διφρίσκου. Τὴν στιγμήν αὐτὴν, δονουθέντος ὑπὸ βράγχου τοῦ σώματός του, οἱ νεφροὶ κατεσχίζοντο ἀπὸ τὴν κεντρῶδη κόψιν. Μάτῃν ὁ μάρτυς ἀπνύδα, ἐπικαλούμενος μίᾶς καὶ μόνης στιγμῆς εὐσπλαγγίαν. Πρὸς πᾶσαν ἀπάντησιν, ὁ στρεβλωτῆρ, ἀνασφενδονίζων τὸ σῶμα μεταρσίον, ἄφινεν αὐτὸ νὰ ἐπαναπέσῃ κατὰ κάθετον ἐπὶ τοῦ αἰμοσταγοῦς ὀβελοῦ. Ἡ τῆς διαδονήσεως καὶ τῆς καταπτώσεως ἐργασία ἐπανελαμβάνετο ὁσάκις ὁ ἀνασφαδάζων, ἀνίκανος πλέον ν' ἀνθέξῃ εἰς τὴν χρεῖαν στιγμήαιας τινὸς ἀνακουφίσεως, ἐκλινεν ἀθελήτως τὰ νῶτα πρὸς τὸν διφρίσκον.

Ἀλλὰ πάσης ἄλλης βασάνου σκληροτέρα ἦτο ἡ κατ' εὐφημίαν κληθεῖσα Ἀνθοδέσμη, αὐτὴ τὴν ὁποίαν ἡ Ἐξέτασις τοῦ Χάνδακος ὠνόμαζεν ἰταλιστὶ Regina delle prove, ἥτοι βασιλίδα τῶν δοκιμασιῶν. Εἰς τὸ εὐσομόν τῆς πλέγμῃ ἡ Ἀνθοδέσμη συμπεριελάμβανεν ἀθρόα τὰ μαρτύρια τὴν ἀπαιώρησιν, τὸν διονυχισμόν, τὴν μαστίγωσιν, τοὺς σπαραγμοὺς, τὸν καυτηριασμόν, τὴν ἐξάρθρωσιν, καὶ ὅσας ἄλλας ταρταρείας κακώσεις ἐδρεπεν εἰς τοὺς κήπους τῆς ἀπανθρωπίας ἢ δαιμονιόπληκτος φαντασία τῶν κριτῶν. Μὲ τὸ βλέμμα

καθηλωμένον ἐπὶ τῆς κλεψύδρας, μὲ καρδίαν ἐκ τιγρώδους ἠδονῆς ἀναπάλλουσαν, ὁ ἐξομολογητῆς ἐνήλαττε συνοχηδὸν τὴν ἐπίθεσιν τοῦ τυραννίσματος μὲ τὸ προσάρτυμα τῆς εἰρωνείας. — Ἀρκεῖ τοσαύτη χλόη, Δομένικε! ἔλεγε πρὸς τὸν βασανιστῆρα βενετιστὴ. Κόψε μου τώρα καὶ τριαντάφυλλα! — Μετ' ὀλίγον. Ἐλκησιμόνητες, imbecille, τὸν ὑάκινθον . . .

Καὶ τὴν ῥοδοδάφνην; Ἄ, Δομένικε, κατέστης παντάπασι ἀνίκανος, θὰ ἀναφέρω τὴν ἀνανδρίαν σου πρὸς τὸν Σερ Μέρμον. — Ὁ δῆμιος ἐρρόφα τότε τὸ τελευταῖον ποτήριον ῥακῆς, ἐσπόγγιζεν ἐκ τοῦ μετώπου τὸν ἰδρῶτα μὲ τὸ αὐτὸ κανναβάπανον, ὅπερ εἶχε πρό τινος καθαρῖσει τὸ δάπεδον ἀπὸ τὴν αἱματόρροϊαν τοῦ σφαγίου, εἶτα δὲ, τρίβων τὰς παλάμας καλὰ καλὰ, καὶ ἐμπτύων τρίς, ἐπανεδράττε τὸν κάλων μὲ πυρετώδους φιλοτιμίας παραξυσμόν. — Δόλιε, δωροδέκτα, birbante, ἀνεκραύγαζεν ἐμμανέστερος ὁ πρόεδρος ἐπὶ τῇ ἐπισπεύσει τοῦ δημίου. Θὰ μοῦ τὸν θανατώσῃς κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον. Λεῖπουν ἀκόμη τὰ πάντε λουλούδια . . . Γίνεθε τὴν κλωστὴν σιγότερα! — Ἐλεημονέστερος τοῦ δικαστοῦ τυχῶν ἐνίστε ὁ βασανιστῆρ, ἀνέλαβεν ὑπὸ εὐθύνην του ν' ἀπαλλάξῃ τὸν πάσχοντα ἀπὸ τὸ ἐπικαλλώπισμα τῶν λοιπῶν λουλουδιῶν. Τότε, δοὺς τὴν ἐντονωτέραν δόνησιν, διεπέρανε μιᾶ βολῇ καὶ τὰς ὠδίννας, καὶ τὴν ζώην τοῦ ψυχορραγοῦντος.

Ὑπεβλήθησαν εἰς τὴν Ἀνθοδέσμην οἱ πλείστοι τῶν ἐνοχοποιηθέντων ἐπὶ ἀνταρσία. Μεταξὺ τούτων διαπρέπει ὁ ἀείμνηστος Δέων Καλλέργης, ὄνομα ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἡμετέρας ἀναγεννήσεως προσφιλέστατον, ἥρωε, ποιῶν μετὰ τοῦ αὐτάδελφου του ζεύγους μοναδικὸν εἰς τὴν φιλοτύραννον πολίτευσιν τῆς οἰκογενείας.

Ἀπὸ Σολομῶντος καὶ Φαλάρεως ἄχρι τοῦ ἀναμαρτήτου πολιτάρχου, ὅστις ποῦ μὲν καλεῖται πάπας, ποῦ δὲ συνταγματικὸς βασιλεὺς, τὰ ἀνάκτορα ἔχουσιν ἰδιαιτερον τοῦτο, ὅτι ἐξ αὐτῶν ἐμφαίνονται καὶ τοῦ ἀρχοντος αἱ ῥοπαί, καὶ τῶν ἀρχομένων τὰ ἤθη.

Ὁ χαρακτῆρ τοῦ τότε ἐν Κρήτῃ ἀρμοστεύοντος μετεῖχεν ἐνταυτῷ καὶ τοῦ ἐπιδεικτικοῦ τῶν ὑπόδεκτηρίων, καὶ τῶν ἀφεγγῶν ὑπογείων τοῦ παλατίου του. Ὅπως συρράψωμεν εἰς σχῆμα ἐνιαῖον καὶ ὁμοίομορφον τὰς ἀντιφάσεις του, θὰ ἐδεόμεθα τῆς λεπτοτάτης βελόνης τοῦ Θεοφράστου.

Ὁ Δουξ Πασχάλης Συγώνης (Pasquale Cicogna) εἶναι πρόσωπον ἱστορικόν, κατέχον ὑπερτάτην θέσιν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Δημοκρατίας. Ἡ εὐγένειά του δὲν ἦτο πρεσβυγενής. Κατήγετο ἐκ τινος φαρμακοπόλου, ἀναδεχθέντος ἐν τῷ συλλόγῳ τῶν πατρικίων τῷ 1380, μετὰ τὴν περιβόητον μάχην τῆς Κιόζας, εἰς ἀμοιβὴν τῶν ὑπὲρ πατρίδος προσαχθειῶν γενναίων του χορηγήσεων. Ἡ μήτηρ του, ὡς ἐρρέθη, ἔτεκεν αὐτὸν ἀνωδύνας. Οἱ παρεστῶτες εἶδον αὐτοπτει τὴν Θεομήτορα κρατοῦσαν τῆς λεχοῦς τὴν κεφαλὴν, καὶ ἐκπληροῦσαν μαιᾶς ὑπηρεσίαν. Παῖς ἔτι, ἀνέδειξε ῥοπήν ἀκατάσχετον πρὸς τὰς θεολογικὰς μελέτας, ἀλλ' ὁ πατήρ του, ἥκιστα ζηλωτῆς τῶν ἐκκλησιαστικῶν βαθμῶν, ἠγαντιώθη ἐπιμόνωε εἰς τὴν κλίσιν αὐτὴν, καὶ προεπαίδευσεν τὸ μειράκιον, ἀποβλέπων εἰς

τά αξιώματα τῆς πολιτείας. Αἱ θύραθεν σπουδαί, καὶ ἡ ἡλικία οὐδόλως ἠλάττωσαν τὸν ἔρωτα τοῦ παιδὸς πρὸς τὰ ἱερά. Ἡ φήμη τῶν ἀρετῶν του, τῆς προκοπῆς, τῆς διαπύρου καὶ μοναδικῆς εὐσεβείας του, τὸ κλέος ἐξόχου ἀντιληπτικοῦ καὶ σπανίας ἐπιδεξιότητος περὶ τὴν διεξαγωγὴν τῶν βιωτικῶν, ἐνεποίησαν εἰς τὴν Ῥωμαϊκὴν Ἐκκλησίαν, δεινῶς ἀγωνιζομένην τότε κατὰ τῆς Μεταρρυθμίσεως, τὸν πόθον νὰ προσλάβῃ μετὰ τῶν ὑπερμάχων τῆς καὶ τὸν Πασχάλην, ἤδη προσάνατα εἰς νεότητα. Τί ἐκώλυσε αὐτὸν ἀπὸ τοῦ νὰ ὀρμήσῃ κατ' ἐκείνην τὴν περίστασιν ἀπλετοσεῖς τὸ στάδιον τῆς ἐκλογῆς του, ἀπὸ τοῦ νὰ ὑποδυθῇ εἰς τὸν ἀγῶνα, καθ' ὃν ἤθελεν ἀναντιρροῦτως δράξαι τὰ πρῶτα ἀθλα, ἐξ οὗ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἤθελεν ἐξέλθει Καρδινάλις, εἰμὴ καὶ Ποντίφικῆ; Ἄδελφον τοῦτο. Βέβαιον ὅμως, ὅτι οὐδεὶς τῶν πολιτικῶν ἐκτῆσε ζῶν τοιοῦτο ὄνομα ὁσιότητος, οἷον ὁ Συγώνης, οὐδεὶς δὲ οὐδέποτε ἄλλος ὀροσταγῆς ἐπέτυχε καὶ μετὰ θάνατον, ὡς αὐτὸς, νὰ ἐπικυρώσῃ διὰ τῆς ἱστορίας τὴν ὑπόληψιν ἣν διέθρεψαν οἱ σύγχρονοι εἰς τὴν ἀγιότητά του. Ὅτι οἱ πολιτικοὶ ὀχυματούργοισιν, ἐκμεταλλεύμενοι τὴν ἀπαιδευσίαν τῶν λαῶν, τοῦτο μὲν ὁμολογοῦμενον ἄλλὰ τὰ θαύματα δὲ τῶν Συναξαριῶν δὲ εἶνε πρηνόμιον ἰδικῶν των. Μολοντοῦτο ὁ Δουξ Πασχάλης ἐθαυματούργησε καὶ ὡς ἡγεμῶν, ἐθαυματούργησε καὶ ὡς ἅγιος. Δὲν μυθολογοῦμεν. Ἡ ἱστορία ἀναφέρει μὲ σεβασμὸν διάφορα τῶν τεράτων του. Χάριν παραδείγματος μνημονεύομεν τοῦ ἐπομένου. Ἐνῶ μιᾷ τῶν Κυριακῶν ἴστατο ὁ θεοσεβέστατος Δουξ ἀκροαζόμενος τῆς ἱεραῆς λειτουργίας, ὁ ἅγιος ἄρτος (Postia), αἴφνης ἐν ἐπόψει πάντων τῶν παρευρεθέντων ἀναπτερωθεὶς, καὶ περιελθὼν τρις τὸν ναὸν, ἦλθε, τέλος, καὶ ἐκάθησεν ἐπὶ τῶν χειρῶν του. Ἐν βραχυλογίᾳ, τὸ γνωμικὸν Οὐδεὶς προφήτης δεκτὸς ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ εὔρεν ἐν τῇ πολιτείᾳ τοῦ Συγώνης ἐξαιρέσιν μοναδικήν. Ὁ Συγώνης ἐξελήφθη καὶ εἰς Χάνδακα καὶ εἰς Βενετίαν ὡς προφήτης. Ἄν εἶχε γεννηθῇ ἐν Ἀραβίᾳ, καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις Ἡρακλείου τοῦ αὐτοκράτορος, δὲν ἀμφιβάλλομεν, ὅτι θὰ ὠνομάζετο σήμερον Μωάμεθ.

Ἐξ ὅλων τῶν συγγενῶν, τῶν γνωρίμων, τῶν ὑπαλλήλων τέσσαρες μόνον, καθ' ὅσον ἐξεστὶν εἰκάσαι, ἠτύχησαν νὰ εἰσχωρήσωσιν ὀπισσοῦν εἰς τὴν οἰκειότητα τοῦ Δουκὸς, κατὰ τὴν ἐν Κρήτῃ ἀντιβασιλείαν του· πρῶτος μὲν, καὶ ὑπὲρ πάντα ἄλλον, ὁ ἀρχιγραμματεὺς του, κατὰ δὲ δεῦτερον λόγον ὁ αὐλάρχης, ὁ ἱησοῦτης πνευματικὸς του, καὶ ὁ γελωτοποιὸς τῆς αὐλῆς.

Αὐτογραφικὰς τινὰς καὶ μετατυμβίους σημειώσεις τοῦ πρωτίστου τῶν εὐνοουμένων συμβουλευόμενοι, θὰ ἐπιχειρήσωμεν τὴν συμπλήρωσιν τοῦ δουκικοῦ ἠθιογραφήματος ὡς ὧδέ πως.

Ἀρχόμεθα ἀπὸ τῆς σωματικῆς εἰκόνας. Ὁ Πασχάλης εἶχεν ὑψηλὸν μᾶλλον τὸ ἀνάστημα, ἀλλὰ δυσαναλόγως μικρὸν τὸ πρόσωπον, καὶ ἰσχνὴν τὴν σάρκα. Ἀπὸ τὰ ἡμίλειστα καὶ ἐρρυτιδωμένα του βλέφαρα ἐξήκοντίζετο κατὰ στιγμὰς φῶς τι ἑτερόχρωμον, οὐκ ἀνόμιον πρὸς αὐτὸ, ὅπερ ὁ ὀφθαλ-

μὸς τοῦ αἰλοῦρου ἐκπέμπει τὴν νύκτα. Τὸ ἀκοίμητον μειδιάμα του ἐκέκτητο ἐνέργειάν τινα κατακτητικὴν, ἀκαταμάχητον· προσελύνων ὅμως ἕως γέλωτος, ἀπέβαινε ἀηδὲς. Τὰ χεῖλη, ἐκρύβρις παρὰ τὰς γωνίας ἀνασσευμένα, κατὰ δὲ τὸν γέλωτα ἐξοκέλλοντα εἰς παραμήκη ἄχρι μέσων γναθῶν ἀκαδρομὴν, ἐμαρτύρου ἐμφυτὸν τινα πρὸς τὴν εἰρωνεῖαν ἔροπὴν. Διὸ ὁ γέλωσ, ἀπὸ τὸ φαλακρὸν τῆς κάρας ἐπικουρούμενος, ὁ ξηρὸς καὶ βραγχώδης γέλωσ του ἦτο κέντρον σφικκός. Τὸ ἰδιότυπον τοῦτο ἐλάττωμα τῆς φυσιογνωμίας του ὁ Δουξ τὸ ἐγίνωσκεν, ἀφ' ἧς ἡλικίας ποιεῖ ὁ φίλαυτος τὸν καθρέπτην πρῶτον, μόνον καὶ ὕστερον φίλον τοῦ βίου του τὸ ἐγίνωσκεν ἐντελέστατα, καὶ προσεπάθει παντὶ σθένει νὰ τὸ ἀποφύγῃ. Ἀπέτυχεν ὅμως κατὰ τὰς σχέσεις του μὲ τοὺς ὑπαλλήλους. Εἰς τῶν ὑπογραμματέων τοῦ παλατίου, ὄξυδερκῆς μὲν τὴν παρατήρησιν, ἀλλὰ νευροπαθῆς τὴν κρίσιν καὶ εὐερέθιστος, ἐβεβαίον συχνάκις τὴν σύζυγον, ὅτι, παρὰ τὴν ἰλαρότητα τοῦ Ὑψηλοτάτου, προστίμα τὴν παῦσιν του, ἢ τοῦλάχιστον μιᾶς λίτρας αἵματος φλεβοτομίαν.

Ὁ Δουξ ἦτο ἐγκυκλοπαιδικώτατος τὰς γνώσεις, ἦτο παιδείας ἀνάπλευς, ἦτο πολυμαθείας κιβωτός· ἀλλ' οὔτε εὔρου εἶχε τὸν λόγον διὰ τοῦτο, οὔτε ποικίλην καὶ εὐάρεστον εἶχε τὴν συνδιάλεξιν. Ἀετὸς μὲν τὴν διάνοιαν, χελώνη δὲ τὴν γλῶσσαν. Ἡ ὀμιλία του ἐξήρχετο ἄχρους, σφιγκτῆ, διακεκομμένη ἀπὸ στιγμὰς καὶ ἀνεξαντλήτους παρενθέσεις, ἢ δὲ φράσεις του, στερουμένη τῆς ἐλαχίστης ῥητορικῆς ἀνακινήσεως, εἰ καὶ βαίνουσα μὲ γεωμετρικὴν ἀκρίβειαν, ὁμοιάζεν εἰς τὸ εἶδος αὐτὸ τῆς ἰγνογραφίας, ὅπερ καλοῦσιν οἱ καλλιτέχναι σπησιογράφημα, εἶδος παραιτούμενον πᾶσαν ἀπόχρωσιν, καὶ σκιαγραφοῦν μὲ μόνην τῆς σπησίας τὴν μελάνην. Εἰς ἀμοιβὴν εἶχεν ἀπλετον τὸ μνημονικὸν, προτέρημα, χάριν τοῦ ὁποίου ἐδιδάχθη ἐκ τοῦ προχείρου διαφόρους γλώσσας. Πλὴν τῆς λατινίδος καὶ τῆς ἡμετέρας, ἐν ἧ ἐξηγεῖτο μὲ καθαρολογίαν, ἱκανὴν τῇ ἀληθείᾳ νὰ ἐκπλήξῃ καὶ αὐτὸν τὸν Ἐρρίκον Στέφανον ἢ τὸν Μελάγγθονα, ὁ Συγώνης ἐξέμαθε τέσσαρας ἄλλας ζώσας διαλέκτους, συμπεριειλημμένης τῆς ἰταλίδος του, ἣν ἄλλως ἔγραφε μὲ τὴν κυριολεξίαν τοῦ Βέμβου, καὶ μὲ τὸ ἄλλας τοῦ Βοκκακίου. . . Ἀλλὰ πρὸς τί τηλικούτος γνώσεων ὠκεανός; Ἡ παιδεία του ἀπέμενε ἀγονος· ἀτόκιστον κεφάλαιον, ταμεῖον Ἀρπαγῶνος. Ἐπιρροπῆς εἰς τὸν ὑποδανκώδη κυνισμόν, καίτοι ἅγιος τὸ ὄνομα, ὁ Δουξ ἐτάθαζε τοὺς μεταιοδοξίας ἔνεκα θηρεῦντας τὴν ἐκ τοῦ πισστηρίου φήμην οὐδ' ἐφείδετο τοῦ Κάζα, ἢ τοῦ Μόλτσα, ἢ τοῦ περιβοήτου Κελλίνη τῶν ὁποίων ὅμως ἦτο ἀνταποκριτῆς, οὐδὲ κἂν τοῦ Παρούτα, καὶ ἑτέρων λογίων τῆς ἐποχῆς του. Διὸ, πλὴν τῆς μεταγλωττίσεως τῶν σατυρῶν τοῦ Περόσιου καὶ τινος δοκίμιου ἐξιταλίσεως τῶν Νεφελῶν — φιλοπονήματα μηδέποτε ἰδόντα τὸ φῶς — ὁ πολὺς οὗτος τὴν μάθησιν εὐπατρίδης βενετὸς οὐδεμίαν ἐξειργάσατο συγγραφὴν, ἀνταξίαν τῆς πολυαγνωσίας καὶ πολυγλωττίας του.

Ὁ Δουξ, καθ' ὃν χρόνον διεξερχόμεθα, ἦγε τὸ τεσσαρακοστὸν ἔνατον ἔτος τῆς ἡλικίας· ὄρμος μὲν, ἀλλ' εὐδρανῆς

καὶ ἀκμαῖος καὶ φιλόπονος. Ὁ νοῦς του ἐδράττετο τότε τῆς ποικιλίας μὲ ταχύτητα, δὸς εἰπεῖν ἡλεκτρικὴν. Ἄλλ' ἐὰν εἰς τὰς ἐργασίας τῆς ἀναλύσεως, ἐὰν εἰς ἀποσύνθεσιν στοιχείων ἐκέκτητο ἐπιδεικτικότητά τεραστίαν, ὅμως ἡ ἐνότης — ἴσως δὲ καὶ αὐτὴ ἡ ἰδέα τῆς ἐνότητος — ἐξέφευγεν εἰς τοὺς λογισμοὺς του. Χάριν τῆς ἀναλυτικῆς ταύτης δυνάμεως ἦτο δεινότατος περὶ τὰς ψυχολογικὰς ἐξακριβώσεις. Οἷον ἐξαλλοὺν διορατικὸν εἰς τὸ ψηλαφεῖν ἐντὸς τῆς καρδίας τοῦ πλησίον, εἰς τὸ φωρᾶν ἐκ τῶν κρυπτήρων τοῦ συνειδότου τὰ ἀδηλα καὶ τὰ κρύφια τῶν διαλογισμῶν! Ἡ ἀποτένισις τοῦ βλέμματός του ἦτο ἀστραπιαία τις διάλυσις Εὐκλείδιου προτάσεως, οἱ δὲ συνδυασμοί, ὅθεν ἐξεπορίζετο τὰ συμπεράσματα περὶ ὀρισμοῦ προσώπων τε καὶ πραγμάτων, διήνουν μέθοδόν τινα ἀριθμητικὴν, προϋποθέτουσαν καὶ πείραν ἀσυμπαθῆ τῶν ἐγκοσμίων, καὶ ἀκρίβειαν οὐ τὴν τυχοῦσαν.

Ὡς πρὸς τὰ ἦθη του — λυπηρὸν εἰπεῖν — αἱ ἰδιαιτεραὶ πληροφοραὶ καὶ πεποιθήσεις μας οὐδόλως δικαιολογοῦσι τῶν χρονογράφων τὸν ἐκθειασμὸν. Πρὸς συμπλήρωσιν τῆς ἡθολογίας θὰ ἀναγκασθῶμεν ἴσως νὰ καταστήσωμεν προβληματικὴν τὴν θέσιν τοῦ ἀνδρός καὶ εἰς τὴν χορείαν τῶν τιμίων πολιτικῶν, καὶ εἰς τὴν χορείαν ἐπι τῶν μακάρων. Ἀλλὰ πταίομεν ἡμεῖς, ἐὰν τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος ἡ κριτικὴ δὲν παραδέχεται ἀνεξέλεγκτα καὶ ἀνεπίκριτα ὅσα περὶ Ἑλλάδος, περὶ Ἑλλήνων, περὶ Πρωτεδούρων εὐηρεστήθησαν οἱ βενετοὶ χρονογράφοι νὰ ῥυπογραφῆσωσιν;

Ὡς πρὸς τὰ ἦθη, λέγομεν, ὁ Δουῆς ἦτο διφυής. Εἰς μὲν τὸ ἐξωτερικόν, προσηγῆς, χαριστικὸς, οἰκτίρμων, εὐπροσήγορος, ἰσόθεος ἔτι, ἐὰν θέλῃς, εἰς δὲ τὸ ἐσωτερικόν, ὅ,τι μονώτατος αὐτὸς ἐγίνωσκεν. Ἡ φύσις εἶχε περιθωρακίσει τὴν διφυΐαν του μὲ καλύμματα πενταπλᾶ, μὲ στρώματα ἄτρωτα καὶ ἀδιατρήπητα. Οὐδεὶς ὑπόπτεισέ ποτε τὸν δόλον αὐτοῦ. Καὶ ὅμως, ἦτο δόλιος, ἦτο δολερὸς, εἴπερ τις καὶ ἄλλος, δολερὸς ὅσον ὁ χαρτοπαίκτης, ὁ εἰς ἑαυτὸν μόνον ἐπιφυλαττόμενος τῶν ὠνυχισμένων χαρτίων του τὴν διάγνωσιν. Ναί, ὁ ἅγιος Πρίγκηψ ἦτο καὶ παιπάλιμος καὶ ὑπουλος· ἦτο πονηρὸς τοσούτῳ μᾶλλον ἐπικίνδυνος, ὅσῳ ἀπαράμιλλος ἄμα εἰς τὸ τηρεῖν ἀφανῆ καὶ διακεκρυμμένην τὴν διπροσωπίαν. Ἀλλὰ τὸ εὐχαρὶ καὶ καταδεκτικὸν τοῦ τρόπου, τὸ πνευματώδες τῶν ἀστεϊσμῶν, ἡ πρὸς τὸ ἱερατεῖον ἐξαιρετος εὐλάβεια, καὶ τις ἀριστοκρατικὴ χρυσαλοφὴ περιεστέγαζον τὰς ἀβύσσους τοῦ πυρρωνισμοῦ του μὲ τοσαύτην ἀριστοτεχνίαν, ὥστε σκευὸς ἐκλογῆς ἀπὸ τοὺς οἰκείους ὑποληφθεὶς, αὐτὸς, καὶ πρὸς ἰδίαν χρῆσιν ἀποκλειστικῶς, ἔγνω τὴν βυσσομετρικὴν βολίδα τοῦ συνειδότου του. Ἡ ὑποκρισία δὲν εἶνε χάρισμα ἐπικτητὸν. Ὁ Δουῆς ἐγεννήθη ὑποκρισίας διδάσκαλος· ἠλικιωθεὶς δὲ, ἐπετραγώνισε τὸν κύκλον τῆς ὑποκρισίας. Τίς ἐπιδεξιώτερος αὐτοῦ εἰς τὴν τέχνην τοῦ μεταμφιβεῖν ὑπὸ σχῆμα θελητήριον τὴν ἐπιβουλὴν, τοῦ ὠφελεῖσθαι ἀπὸ πᾶσαν ὑφισταμένην δυσχέρειαν, τοῦ χρῆσθαι ἐπικαιρῶς καὶ τῆς πειθοῦς τοῦ σοφίσματος, καὶ τῆς αὐθεντίας τοῦ χρυσοῦ, τοῦ στεφανοῦν εὐόμοις ἀνθεσι τὸ εἰς σφαγὴν παραπεμπόμενον ἀρνίον, τοῦ

ἐξιγνιάζειν εἰς πᾶσαν καρδίαν τὸ τυχὸν νόσημα καὶ ἐπὶ τοῦ νοσοῦντος μέλους θέτειν τὸν δάκτυλον ἀλανθάστως, τοῦ εὐρίσκειν δελεάσματα γλυκύποτα πρὸς σαγήνευσιν τῆς ἀνθρωπίνης ἀδυναμίας; Εἰς τὴν τέχνην, ἢ, κάλλιον εἰπεῖν, εἰς τὴν σοφίαν αὐτὴν, ἧτις ὑπὸ τ' ὄνομα Διπλωματία ἐποίμανεν ἀπὸ Καῖν καὶ Ἄβελ τὴν ἀγέλην τῶν λογικῶν προβάτων, ὁ Δουῆς ὑπερτέρει τοσούτῳ τὸν ἀγαπητόν του διδάσκαλον καὶ συγγραφέα τοῦ Πρίγκηπος, τὸν ἀθάνατον Μακιαβέλλην, ὅσῳ ἡ πείρα καὶ ἡ ἐγχευθία καὶ ἡ περίσκεψις διπλωμάτου βενετοῦ ἀφίστανται τῆς τυπογραφικῆς ἐξωτερικεύσεως. Φιλοδόξοι τυχόντες ἀμφοτέρω, εἰ καὶ σοφοὶ — πολλὰκις ἡ παιδεία χρησιμεύει εἰς τὴν ἀρχολιπαρίαν ὡς ὑποπόδιον — ἐπεδίωξαν ἐπίσης τὸ κράτος καὶ τὰ πρεσβεία. Ἄλλ' ὁ μὲν Φλωρεντινὸς, προδοὺς ἐναλλάξ διὰ συγγραφῶν καὶ τὴν ἐλευθερίαν πρὸς τοὺς τυράνους, καὶ τοὺς τυράνους πρὸς τὴν ἐλευθερίαν, ἐτελεύτησε μὲ τὴν φιλοδοξίαν ἀνικανοποίητον, ὁ δὲ Βενετὸς παραιτηθεὶς τὰς τιμὰς τοῦ τύπου, καὶ εἰς ἑαυτὸν μόνον ἐπιφυλάξας τὴν ἐπικάρπιον τῆς σοφίας του, ἀπέβη εἰς τὸν κολοφῶνα τῆς ἐξουσίας, ὡς ὀψόμεθα ἐν καιρῷ εὐθέτῳ. Αἱ θεωρίαι τοῦ Μακιαβέλλου ὑψώθησαν βεβαίως ἀνωτέρω τῶν τοῦ μαθητοῦ· ἀλλ' ὁ μαθητὴς, ὅστις, πλὴν τοῦ Φλωρεντινοῦ, προσέλαβε καὶ ἕτερον διδάσκαλον βενετὸν τῆς αὐτῆς σχολῆς, ὑπερέβη ἐν τῇ πράξει τὸν συμπολίτην τοῦ Γουίτσαρδίνου καὶ τῶν Μεδίκων. Ἡ τριβὴ τοῦ κόσμου, αἱ συνεχεῖς περιηγήσεις, ἡ ἀσκησις τῶν ἀνωτέρων ὑπουργημάτων, πρὸ πάντων ἡ κτηθεῖσα εἴς τοῦ καταδύειν συνεχῶς καὶ ἐμφίλοχωρεῖν εἰς τοὺς ἀφεγγεῖς πυθμένας τοῦ Ἐγῶ, ἐπελέπτυνον βαθμηδὸν εἰς τὸ ἐλαστικὸν ἦθος τοῦ ἀνδρός τὸ πολύζηλον ἐκεῖνο καὶ ἀνεκτίμητον τῆς ὑποκρισίας κεφάλαιον, τοῦ ὁποῦτο ἄλλως τὴν λοιμωδὴ ἀναθυμίασιν ἀποπνέει σύνολος ἡ βιολογία τῆς ἐποχῆς του.

Παράλογον θὰ ἦτο ἴσως τὸ νὰ ἐξετάσωμεν πρὸς τοὺς ἄλλοις, ἐὰν ὁ Συγώνης διέτρεφε θρησκευτικὰς πεποιθήσεις, ἀφοῦ οἱ σύγχρονοι τὸν ἐκέρυζαν θαυματουργόν. Θὰ πειραθῶμεν ὅμως καὶ τῆς ἐρεῦνης ταύτης, ἀναλογιζόμενοι, ὅτι εἰς τὸν φανεροπρόσωπον τῆς ἱστορίας χορὸν τὰ προσωπεῖα εἶνε ἀπαράδεκτα. Πόσα διαδήματα ἀπέσπασεν ἡ ἱστορία ἀπὸ κεφαλὰς ἐστεμμένων! Πόσους ὁσίους καὶ ἁγίους καὶ μάκαρας προεσοδιάζει ὁ πάπας εἰς τὸν παράδεισον, τοὺς ὁποῖους ὁ Τύπος μεταπέμπει εἰς τὴν χώραν τῆς αἰωνίου ὀμίχλης!

Μόνον ὃν — καὶ τοῦ ἀρχιγραμματέως ἀποκεκλεισμένου — εἰς τὸ ὁποῖον ὁ Δουῆς δὲν ἐφείδετο ἐνίοτε ν' ἀπολύσῃ ἡμίκλειστον τὸ φρόνημα, ἦτο ἡ σύζυγος. Τοῦτο διὰ τὸν ἀπλοῦστατον λόγον, ὅτι, μὲ αὐτὴν συνδιαλεγόμενος, ἐμονολόγει. Ἡ Δούκισσα Εὐφροσύνη (Gioia) εἶχε μὲν πολὺ τὸ κάλλος, καὶ πλείονα τὴν φιλαρέσκειαν, ἀλλ' οὔτε ἐνόει, οὔτε τὴν ἐμελλεπλέον νὰ νοήσῃ τὸν σύζυγον.

Μιᾶ τῶν πολλῶν, συμπέσόντος λόγου περὶ τινος αὐλικοῦ σφαλερᾶς πίστεως, ὁ Δουῆς ἀνεσκεύασε τὴν γνώμην τῆς συμβίας, ἐπιφωνήσας τὴν πρώτην περίοδον τοῦ Συμβόλου... Πιστεύω εἰς ἓνα Θεόν. Ἡ Δούκισσα ἐνδιεφέρετο νὰ δράξῃ εὐκαταληπτότερα τὴν κρίσιν τοῦ Ὑψηλοτάτου.

— Καὶ πάντοτε τοὺς αὐτοὺς γρίφους! εἶπε. Τί διάβολον ἔχει νὰ κάμῃ ὁ Ἀβουγάδρος μὲ τὸ Πιστεύω;

— Αἶ...! ἀπήντησεν ὁ Δουξ ἀνιγματοπώδεστερα. Θὰ εἶπῃ, ὅτι δὲν πιστεύω οὔτε εἰς τὸν ἑαυτὸν μου.

Ἡ Δούκισσα ἐφάρμοσε τὸ λόγιον εἰς τὸν αὐλικὸν, ἀλλ' ἐν τῷ λόγιῳ ἐκείνῳ ὁ πρίγκηψ συνεκεφαλαίου ἀπαξάπασαν τὴν μεταφυσικὴν καὶ τὴν θρησκευτικὴν του.

Εἰπὼν, ὅτι ἐπίστευεν εἰς ἕνα Θεόν, ἐνόησεν, ὅτι, μὴ πιστεύων, ἢ εἰς μόνον τὸν Ποιητὴν τοῦ παντός, ἤρνεϊτο τὴν πίστιν εἰς πᾶν ποίημα. Εἰς ἄλλας λέξεις, ὁ Δουξ ἐπίστευεν, ὅτι πιστεύων εἰς τὰ ἐπουράνια, δυσεπίσται καθ' ὀλοκληρίαν εἰς τὰ ἐπίγεια. Ἐπειδὴ δὲ ὁ μὴ πειθόμενος καὶ μὴ πιστεύων εἰς τὴν ὑπόστασιν τοῦ πλάσματος, οὐδὲ εἰς τὴν ὑπόστασιν τοῦ Πλάστου δύναται ἐλλόγως νὰ πιστεύσῃ, διότι χωρὶς αἰτίας οὐδὲν ἀποτέλεσμα, οὐδεμία δὲ αἰτία χωρὶς ἀποτελέσματος, ἔπεται, ὅτι ἢ πρὸς τὸν Θεὸν πίστις τοῦ Δουκὸς ἢ δὲν ἦτο ἀληθινῆς πεποιθήσεως ἀπόρροια, ἢ ἐμαρτύρει τρανῶς τὴν χολότητα τῆς φιλοσοφίας του.

Ἐρρέθη, ὅτι ἐν τῇ οἰκουμένῃ πᾶς ἕκαστος κέκτηται ἴδιον Θεόν· ὅτι ὁ μὲν Πλάστας ἀπαξ μόνον ἐδημιούργησε τὸν ἄνθρωπον, ἀλλ' ὅτι τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων ἐδημιούργησε, δημιουργεῖ καὶ θὰ δημιουργήσῃ τοσαύτας, ὅσα τὰ μέλη τὰ εἰς τοὺς αἰῶνας συγκροτήσαντα τὴν ἀπειρόκαλον οἰκογένειαν τῶν βροτῶν. Ἄς ἀναθέσωμεν τὴν ἀμφισβήτησιν τῆς γνώμης εἰς τοὺς σοφοὺς. Ὁφείλομεν ὅμως, εἰς τὸ ἠθρογράφημα ἐπανερχόμενοι, νὰ σύρωμεν ὡς ἀναπόδραστον συμπέρασμα τὴν ὑπόψιν, ὅτι τὴν σμύρναν καὶ τὸν λίθον τῆς λατρείας του προσήγαγεν ὁ ἅγιος Δουξ εἰς ἄλλον τινὰ Πατέρα, παρά εἰς τὸν τοῦ ὁμοουσίου Υἱοῦ. Οἱ περὶ τὴν πολιτικὴν δεινοί, les grands hommes d'Etat, τηροῦντες τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀσκαρδαμυκτεῖ εἰς τὴν γῆν προσήλωμένους, καὶ μὴ εὐκαιροῦντες νὰ ἀναβλέψωσιν εἰς οὐρανόν, μεταχειρίζονται τὴν εὐσέθειαν ὡς τὸ σκιαδίων ὑπὸ μὲν τὰς ἀκτίνας τοῦ ἡλίου καὶ ἐν ἀγορᾷ ἐπισκιάζουσι μὲ αὐτὸ τὴν κεφαλὴν, ἐν δὲ τῇ σκιᾷ ὡς καὶ ἐν οἴκῳ, τί νὰ τὸ κάμωσιν;

Ἐξηγοῦμεθα. Θεὸς κεκαλυμμένος, Deus occultus, τοῦ ἀντιβασιλέως Κρήτης ἦτο ὁ Ἰεσοβᾶχ, ὁ στήνων τὸν θρόνον αὐτοῦ εἰς τὰ ἀνάκτορα ἦτο ὁ Σαβαῖθ, ὁ εἰς ἦχον μεταλλικὸν φθεγγόμενος ἐκ τῆς καιομένου βᾶτου τῶν χρηματιστηρίων, ἦτο ὁ Κύριος Κυρίων αὐτός, ὁ πληρῶν τὴν καρδίαν τοῦ σπουδάρχου, ἦτοι τοῦ κορυφαίου τῶν ἐγωϊστῶν, αὐτός, οὗ τὴν δόξαν διηγείται τὸ ἄπειρον καὶ ἀκαταμέτρητον στερέωμα τοῦ Συμφέροντος. Ἰδοὺ, καθ' ἡμετέραν γνώμην, τοῦ πρίγκηπος τὸ Εὐαγγέλιον. Τί παράδοξον, ὅτι ὁ πρίγκηψ ἐθανματούργησεν; Ὁ Θεὸς τῶν ἐτοιμοπίστων, τῶν ἀφιλοσοφῆτων, τῶν χυδαιοτέρων ἡμῶν πέφυκεν Ἀρχή· ὁ τοῦ Ὑψηλοτάτου ἦτο Τέλος. Κατὰ τοῦτον, τὸ τέλος, ἤγουν ἡ ἐπιτυχία, ἐδικαιολόγει τὰ μέσα ἐπαρκέστατα. Πλὴν τῆς λυσιτελείας, οὐδὲν ἄλλο νόμιμον. Cuncta licent principi, ἔξεστι τὰ πάντα τῷ ἄρχοντι· εἰς τὸν ὀλιγοσύλλαβον τοῦτον ὀρισμὸν ὁ

Δουξ ἐμπεριέκλειε καὶ τὸ σύμβολον τῆς θρησκευτικῆς του πίστεως, καὶ τὸν ἠθικὸν γνώμονα τῆς πολιτικῆς του.

Εἶνε χρεῖα νὰ καταδείξωμεν τὴν ἐφαρμογὴν τούτων δογμάτων εἰς τὴν διαχείρησιν τῶν δημοσίων;—Τί ἐδήλου ἀρετῆ; τί τιμῆ; τί συνειδήσεως; τί ἦθους ἀνεξαρτησία; τί ἐπιεικεία; Τυχαία ἀλφαβητικῶν στοιχείων συγκρότησις, μέλημα λεξικογράφου. Τιμιότης περὶ τὴν διεξαγωγὴν τῶν πολιτικῶν ὑπουργημάτων! Ἀμεροληψία περὶ τὴν διανομὴν τῆς δικαιοσύνης! Φειδῶ τοῦ δημοσίου πλοῦτου! φιλοτιμία, ἀδωροδοκία, ἀξιοπρέπεια, πατριωτισμός! Καλὰ, καλὰ, ὅλα καλὰ. Ὁραῖα πράγματα τῷ ὄντι! Ἄλλ' ὅσοι καὶ ἂν ἦσαν καλὰ τὰ κτήματα ταῦτα ἐν τῷ ἀφηρημένῳ, ὅμως ὑπέκειντο εἰς ἕν τι ζήτημα πρακτικόν, ζήτημα αὐθεντικώτατον. Κατὰ πόσον ἕκαστον αὐτῶν ἠδύνατο νὰ συντείνῃ εἰς τὴν ἐπικραταίωσιν τῆς βενετικῆς δυναστείας, παρά τῆς ὁποίας ὁ πρίγκηψ προσεδόκα τὴν ἰδίαν ἐπικραταίωσιν; κατὰ πόσον δὲ τὰ ἐπίζηλα αὐτὰ προσόντα συνεβιβάζοντο πρὸς τοὺς ἀφορισμοὺς τοῦ πριγκηπικοῦ Δεκαλόγου;—Δοιοῦν εἶχε καὶ ἰδικούς του Ἄφορισμοὺς ὁ Δουξ;—Πῶς ἄλλως; Ὁ Δεκάλογος αὐτὸς ἐξεμανθάνετο ἐν ἀκαρεῖ. Ἦτο σύντομος, ἔμφωνος, εὐαποστήσιτος. Τὰ ἄρθρα του ἐξεροοῖθδουν ἄφατον τινα μελωδίαν ἀργυρώδη, μουσικὴν ὑπονύττουσαν τὰς μυχαίτερας τοῦ ὄντος χορδᾶς. Ἀπὸ φλωρίον ἤρχιζεν, εἰς δουκάτον ἔληγεν... Ὁ Συγώνης, ὄγδος τῶν σοφῶν, πρωτομύστης δὲ τοῦ ἀποφθέγματος Virtus post nummos, ἡ ἀρετὴ μετὰ τὰ χρήματα, αὐτὴν μὲν τὴν καρδιοδόλον μελωδίαν ἐκάλει καθ' ἑαυτὸ θεσπέσιον Ἀργυροδέκαλογον, τοὺς δὲ προσηλύτους τῆς μουσικῆς του ὠνόμαζεν Ἀργυροπίστους. Κατ' ἀρχὰς μὲν ὁ νεόφυτος ἔδρεπε πλείστας ὅσας τιμὰς εἰς τὸ παλάτιον, καὶ διακρίσεις εἰς τὴν ἀγοράν. Ἐτιμᾶτο παρά τοῦ δουκὸς μὲ δύο δακτύλους ἀντὶ ἐνός· ὁ σκοπὸς τοῦ μεγάρου προσέτεινεν αὐτῷ τὸ ὄπλον... Ἄλλ' ὦ! τῆς ἀσταθείας τῶν μεγιστάνων! Ἀποτεθέντων ἤδη τῶν φλωρίων ἢ τῶν δουκάτων, ληξιάσης ἤδη τῆς κατηγήσεως, ὁ ἱεροφάντης περιεφορῶναι τὸν εὐωνον προσήλυτον, ἐγχεύαζε τὴν ἰουδαϊκὴν φιλοχρηματίαν του, ὦκτειρε τὴν γυναικῶδη του ματαιοδοξίαν, καὶ ἀπεστόμιζε τὸν σατανικὸν γέλωτα αὐτοῦ, ἀναλογιζόμενος, ὅτι τὸ μέλαν στίγμα, ὅπερ αὐτὸς ὁ Δουξ ἰδιοχείρως ἐκόλλησεν ἐπὶ μετώπου τοῦ μαθητοῦ, οὐδὲ πῦρ καθαρτήριον, ἐὰν ὑπῆρχεν, ἤθελε πλέον δυνήθῃ νὰ ἐξαλείψῃ, οὐδὲ σμίλη ν' ἀποτρίψῃ, οὐδὲ ὕδωρ νὰ ἐκνίψῃ.

Ἀνακεφαλαιοῦμεν. Εἰ καὶ ἀντιφρονούντων φράφων, εἰ καὶ ἀντιμαρτυρούντων χρονογράφων, ὁ τότε ἐν Κρήτῃ ἀρμοστεύων ἦτο μισάνθρωπος ἢ ἀρνησιάνθρωπος, Μισάνθρωπος, ὅχι καθ' ὄν τύπον ἐπλαστούργησεν ὁ Μολιέρους τὸν Ἀλκῆστιν, ὅχι καθ' ὁ σχῆμα ἐξεμαγείωσεν ὁ Σακεσπῆρος τὸν Τίμωνα, δημιουργήματα ταῦτα φαντασιώδη, ἀπεικῶτα, τραγελαφικά, ἀπίθανα ἐκτὸς σκηνῆς. Τὸν ἀληθινὸν μισάνθρωπον οὔτε εἰς τὸ θέατρον οὐδὲ διαζήτησης, οὔτε εἰς τὴν ἔρημον. Εἶνε ὃν πραγματικόν, ζῆ καὶ πληθύνεται ἐντὸς τῆς κοινωνίας, διάγει ἄεργον ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἢ ἐργάζεται τὸ πονηρόν. Ζήτησέ τον ὅχι εἰς τὰ

ὄρη καὶ εἰς τοὺς ἀγρούς, ἀλλ' ἐντὸς πόλεων, ἐξόχως ἐντὸς πόλεων, ἐξόχως ἐντὸς πρωτευουσῶν ζήτησέ τον εἰς μέγαρα, εἰς κοινοβούλια, εἰς συνελεύσεις, παντοῦ ὅπου φθόνος καὶ συκοφαντία, παντοῦ ὅπου δίψα ἐξουσίας καὶ ἀργυρίων, ὅπου δοξομανία τὴν φιλοπονίαν συνεταίριζεται. Ἡ ἔρημος ἐγαλοῦχησε μεγάλους ἀναμορφωτάς, δὲν διδάσκει τὴν ἀρνησιν Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων. Ναί· ὁ ἀπόγονος τοῦ φαρμακοπώλου ἦτο αὐτόχρημα ἀρνησιάνθρωπος, σκώληξ, ἐν τῷ μυελῷ τῆς κοινωνικῆς ὀπίρας στήσας τὴν φωλεάν, καὶ τοὺς χυμοὺς αὐτῆς ἀπορροφήσας ἐν παραβύστῳ. Ἐπειδὴ, πῶς ἄλλως θὰ χαρακτηρίσῃς ἄνδρα, ὅστις ἐκ προθέσεως εἰς μηδένα τοῦ ἀνθρωπίνου γένους πιστεύσας, μηδὲ εἰς αὐτὸν ἐκείνῳ ἠδύνατο ἐπομένως νὰ πιστεύσῃ; ὅστις μηδέποτε πιστεύσας, οὔτε καὶ ἠγάπησεν, ἀδιαχωρίστου οὔσης τῆς ἀγάπης ἀπὸ τῆς πίστεως; ὅστις, μηδένα ἄλλον ἐπὶ γῆς σεβάσας, πλὴν τῆς βενετικῆς Συγκλήτου, ὅθεν ἐξεμύζα τὸ σίτισμα τῆς φιλοδοξίας του, ἀπετάχθη εἰς τοὺς οἰκτιρμοὺς τῆς καρδίας, ἀπεστάτησεν εἰς τὴν ἡγεμονίαν τῆς συνειδήσεως, ἀπέγνω τοῦ ἰδεώδους κόσμου τοῦς ὑπογραμμοὺς, οὔτω δὲ, τὴν δεινοτέραν τῶν αὐτοχειριῶν ἀποπειραθεὶς, αὐτόματος ἀπετάθη τῶν δύο τιμαλφεστάτων κτημάτων τοῦ ἠθικοῦ ὄντος, τῆς ἐλπίδος καὶ τοῦ ἐλεύους; Παρηγορεῖτο ἐνδομύχως, νομίζων ἑαυτὸν θεῖσθην ἢ ἰουδαίζοντα, ἀπάτη! Ἡ καλοκἀγαθία, ἡ τιμιότης, ἡ ἐλευμοσύνη, ἀρεταὶ τῶν ὁποίων ἡ προσποίησης παρ' ὀλίγον ἡγιοποιεῖ αὐτὸν εἰς τὴν φαντασίαν τοῦ συρφετοῦ, δὲν εἶνε προϊόντα ἐφευρέσεως ἀνθρωπίνου. Τὸ καλὸν, τὸ δίκαιον, τὸ ἀληθὲς ἐδημιουργήθησαν ἀπὸ ἓνα τινα Θεόν, καὶ οὐρανόνθεν εἰς τὴν γῆν κατέβησαν. Τώρα, ὁ μὴ πιστεύων εἰς τὴν ἐπὶ γῆς βασιλείαν τῶν ἠθικῶν τούτων ἀρχῶν, ἄρα πιστεύει εἰς τὴν ἐπουράνιον βασιλείαν τοῦ Δημιουργοῦ τῶν;

Καὶ ὅμως — πρὸς αἰσχύνην τῶν πυρρωνιστῶν καὶ τῶν μισανθρώπων — καὶ ὅμως, ὁ ἄπιστος, ὁ φιλύποπος, ὁ ἀγρυπνος οὗτος διπλωμάτης τοῦ Χάνδακος, αὐτὸς αὐτόθεν ἀναιρέσας τὰ ἴδια δόγματα, εὑρηκεν εἰς τὴν γῆν ἓνα θνητὸν, πρὸς ὃν νὰ παραδώσῃ ἀκεραίαν τὴν ἐμπιστοσύνην του. Ὁ φοινῆξ αὐτὸς τῆς ἀξιοπιστίας ἐξήσκει ἐπὶ τοῦ πνεύματος τοῦ δοικὸς μαγνητικῆν τινα, καταπληκτικῆν ἐνέργειαν. Γνωστότατον ἦτο καθ' ὅλην τὴν Κρήτην τ' ὄνομά του· τὸ πρόσωπόν του δὲν εἶδον, παρὰ τέσσαρες ἢ πέντε τὸ πολὺ. Ἀλλὰ τὸ ὄνομα μόνον, αὐτὸ καὶ μόνον τ' ὄνομα τοῦ Σερ Ἰωανθάν Μέμου, ἐπλήρου φόβου καὶ τρόμου τὸ πάλαι βασιλεῖον τοῦ Μίνωος.

Εἰς τὰς δεσποτικὰς κυβερνήσεις ἡ μὲν αὐλὴ εἶνε κοιλία, ἡ δὲ ἀστυνομία εἶνε ἐγκέφαλος τοῦ τέρατος. Ὁ Σερ Μέμος ὑπηρετεῖ καὶ ὡς ἀρχιγραμματεὺς τοῦ πρίγκηπος, καὶ ὡς πρωθυπουργός, καὶ ὡς γενικὸς ἀρχαιοφύλαξ, καὶ ὡς ἀνώτατος τῆς ἀστυνομίας διευθυντής. Ἐὰν παραλείπεται καὶ τι ἕτερον ὑποῦργημα, θέλει μνημονευθῆ ἀκολουθῶς. Χάριν μακρὰς εἰς Περσίαν διατριβῆς, ἐν τῇ ἀκολουθίᾳ βενετικῆς τινος διαπρσθεύσεως, ὁ Σερ Μέμος ἐτήκετο ἀπὸ ἠπατίτιδα. Εἰς τὰ ἐντόσθια τοῦ ἡ ἐκκρίσει τῆς χυλῆς κατεργάζετο ἀτά-

κτως, καὶ ἐπέφερε χαλεπὰ ἀνατυροβάσματα. Ἦσθιεν ἅπαξ μόνον τῆς ἡμέρας, τὸ δὲ γεῦμα συνίστατο ἐκ μιᾶς πτέρυγος ἀλέκτορος, δύο λεκίθων, καὶ τεσσάρων οὐγγιῶν ἄρτου, πεφυρμένου μετὰ σακχάρους. Τὸν ἀρχιγραμματέα τοῦτον ἡ ἀγοραία συνθήεια ἐκάλει Μυστικόν, ἀλλὰ τινες τῶν ἀστυνομικῶν ὑπαλλήλων, ἀποβλέποντες εἰς τὴν κίτρινωπὴν χροιάν καὶ τὴν λειψανοειδῆ μορφήν τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν, παρωνόμαζον αὐτὸν Νηστικόν. Καίτοι ὅμως καχεκτικώτατος, ὁ Σερ Μέμος ἦτο φιλοπονίας ὑπογραμμός. Ἐπταποδιαίος τὸ ἀνάστημα, πλατύνωτος καὶ μακροτράχηλος κατ' ἀναλογίαν, εἰργάζετο ἐπὶ δώδεκα, ἐνίοτε δὲ καὶ ἐπὶ δεκαπέντε ὥρας εἰς τὰς εἰκοσιτέσσαρας, διὰ ταιαύτης ἐπιμονῆς ὑποδουλῶν καὶ αὐτὰς τοῦ ἥπατος τὰς ἐπαναστάσεις εἰς τὸν σιδηροῦν ζυγὸν τῆς ἀστυνομίας του.

Ὅτε τὸ πρῶτον ὁ τεράστιος ἀρχιγραμματεὺς ἀφίκετο, ἡ ἀστυνομία τοῦ βασιλείου ἦν ἀόρατος καὶ ἀκατασκέυαστος, καὶ σκότος ἐπάνω τῆς ἀθύσσου. Πρὸς ἀναπλήρωσιν, ἡ Πρόνοια εἶχεν ἐφοδιάσει τὸν θεράποντα μὲ τὴν ἐπιθεκτικότητά τὴν συνθετικὴν, ἧς ὁ νοῦς τοῦ κυρίου ἐστερεῖτο. Ναὶ μὲν πρὸ Μέμου τὸ δημόσιον εἰσόδημα ἀνέβαινεν εἰς τὸ τριπλάσιον ἀλλὰ τί ὠφελοῦν τὰ περισσεύματα, ὅταν δεκάκις τῆς νυκτὸς ὁ ὕπνος σου κατατομεῖται ἀπὸ τὸν ἀλαλαγμὸν τῆς ἀποστασίας; Πρὸ Μέμου, ἡ ἀστυνομία εἶρπεν ἀγεννῆς, χαμηλῆ· αὐτὸς τὴν ἀνάγειρε, τὴν ἐξηυγένισε, τὴν ὠνόμασεν Ὑψηλὴν Ἀστυνομίαν. Αὐτὸς ἐστὶν ὁ διοργανώσας τῆς χωροφυλακῆς τὰ σώματα, ὁ ἐντὸς πάσης μικρᾶς τε καὶ μεγάλης ἀρτηρίας τῆς νήσου εἰσαγαγὼν τὸ δίκην οὐρανίου τάγματος ἀόρατον στράτευμα τῆς κατασκοπείας· στράτευμα, συγκροτηθὲν ἐκ Γραικῶν ἅμα καὶ Λατίνων, ἐκ χυδαίων ἐπίσης καὶ ἐξ ἀρχόντων, ἐξ ἀνδρῶν ὁμοῦ καὶ γυναικῶν, στράτευμα μυριάπου, πολυόμματον, πάμφυλον, τὰ ὑπομίσθια μέλη τοῦ ὁποίου ἐνήργουν ἄγνωστα πρὸς ἄλληλα, καὶ κατ' ἐντολήν μονομερεῖ, ὑπὸ τὸ ἀόριστον ὄνομα *Λεγεῶν τῆς Σιγῆς*. Αὐτὸς περιπλέον ὁ ἐφευρὼν καὶ τὴν λεγομένην *Μελαίαν Βίβλον*, τὴν βίβλον εἰς ἀτελεύτητον ἀνεκδοσίαν προωρισμένην, τὸ ἀπόρητον ἐκεῖνο τῶν ἀστυνομικῶν ἐλέγχων πρωτόκολλον, ὅπερ καὶ τυραννικὰ καὶ φιλελεύθερα πολιτεύματα ἐσπευσαν μὲ ἴσῃ φιλοτιμίαν νὰ κλέψωσιν ἀπὸ τὸν ἐφευρετὴν... Μὴ μακρολογῶμεν. Ἡ φρὴν τοῦ Μέμου ἦτο χάος ἀχόρταστον τακτοποιήσεως, βυθὸς ἀπληστος κανονικότητος καὶ εὐθυμοσύνης. Διαυγὲς λογικόν, διαυγέστερον λογιστικόν. Μόνον, ἡ διαύγεια αὐτὴ ὁμοιάζειν εἰς τὸ φέγγος τῆς σελήνης, τὸ ὁποῖον δὲν ἐξέρχεται, ὡς οἱ ἀστρονόμοι λέγουσιν, εἰμὴ ἀπὸ βάραθρα, χαράδρας καὶ ἀθύσσου.

Ζεῦ, Ἰδαίε Ζεῦ, πῶς ἐγκατέλιπες οὔτω τὴν γῆν τῆς γενετῆς σου, ὥστε καὶ Μελαίνης βίβλου γενέθλια νὰ ἐορτασθῶσιν ἐν αὐτῇ; Λοιπὸν δὲν ἤρκει τὸ πλῆθος τῶν συμφορῶν, ἐμελλε νὰ ἐπιτυναφθῇ καὶ ἡ χαλεπωτάτη!

Ὁ ἐφευρέτης συνέταξε τὸ πρωτόκολλον μὲ συμβολαιογραφικὴν ἀκριβείαν, κατὰ τάξιν ἀλφαθητικὴν, εἰς σχῆμα καταλόγου μετατύμῳ βιβλιοθήκης. Ἐλαβὼν ἕστιν εἰς τὰς σελί-

δας του ὄλοι οἱ κάτοικοι, ἢ καὶ παρεπίδημοι, ἄνευ διακρίσεως γένους, φύλου, τάξεως, ἡλικίας. Ὁ ἔλεγχος ἐσημείου μὲ περιληπτικὸτητα ἀξιοθαύμαστον, συχνάκις δὲ καὶ ζωγραφικὴν, πᾶν ὅ,τι ὑπ' ἔποψιν ἀστυνομικὴν ἀνεφέρετο εἰς τὸ ἐγκαταγραφόμενον ἄτομον· παραδείγματος χάριν τὰ ἦθη, τὸ φρόνημα, τὴν διαγωγὴν, τὰς καθόλου σχέσεις (τῶν ὑποκαρδίων μὴ ἐξηρημένων), τὰς ἐπισκέψεις, τὴν συνδιάλεξιν, τὴν οἰκιακὴν δαπάνην, τὰς περιοδείας, τὸν τεταγμένον τῆς θείας Κοινωνίας συμμερισμὸν, καὶ οὕτως ἐφεξῆς. Ποσάκις ἀπὸ τὸν Ἄδην ὁ Ῥαδάμανθυς θὰ ἐξήλευε τὴν συνοπτικὴν μέθοδον, τὴν λεπτολογίαν τοῦ Σέρ Μέμου! Τέσσαρα στοιχεῖα κεφαλαῖα τοῦ ἰταλικοῦ ἀλφαβήτου A. C. P. S. παρὰ ἐκάστην ῥήτραν θεμιμένα, διεκρίβουν τὸ τμήμα τοῦ Λεγεῶνος, ὅθεν ἤρθετο ἡ Ἀστυνομία τὸ μήνυμα. Ἐκ τῆς ἐρμηνείας τῶν στοιχείων ἐκείνων, Amici, Confessori, Posta, Servitù, καταφαίνεται, ὅτι εἰς τὸ τάγμα τῆς κατασκοπείας ἡ Σιγὴ ἐστρατολόγει τοὺς φίλους, τοὺς πνευματικούς, τοὺς ταχυδρόμους καὶ τοὺς ὑπηρέτας. Ἐν τῇ τελευταίᾳ ταύτῃ κατηγορίᾳ, συμπεριλαμβανοντο καὶ οἱ δῆθεν ἐπαιτεῖας χάριν περιερχόμενοι κατὰ Σάββατον τὰ συσσίτια, τὰ οἰνοπωλεῖα, τὰ ἐργαστήρια, οἱ θυροκρουστοῦντες τὰς οἰκίας τῶν πολιτῶν. Πῆς ἀρχηγός, μόνος μύστης τῶν λειτουργιῶν τοῦ Λεγεῶνος, πρῶτατο ἐφ' ἐκάστου τῶν τεσσάρων τμημάτων. Ὁ τμηματάρχης ἐτύγγανεν ἱερεὺς ἢ λαϊκός, ἀναλόγως πρὸς τὸ εἶδος τῆς ὑπηρεσίας του.

Εἶπομεν, ὅτι ὁ ἠπατίτης Μυστικός, καταπίνων τὸ ῥᾶ τετρακίς τῆς ἡμέρας, διέτριβεν ἄφαντος καὶ ἀόρατος εἰς Χάνδακα. Χάριν τοῦ καθιδρύματός του ὅμως ὁ οἰκουρικός βίος οὐδόλως ἐκώλυεν αὐτὸν ἀπὸ τοῦ νὰ ἐγκύπτῃ κατάρριζα εἰς τὰ ἀποκρυφότερα τῶν ἀποκρύφων του, ἐκμισθῶν διὰ μὲν τὰ οἰκιακὰ τὸν ἐπιστήθιον φίλον, ἢ τὸν ἀδελφόν, ἐνίοτε καὶ αὐτὴν τὴν σύζυγον, διὰ δὲ τὰ τοῦ συνειδότος τὸν πνευματικόν, διὰ δὲ τὴν ἀλληλογραφίαν τὰ ταχυδρομικὰ γραφεῖα, τέλος δὲ τοὺς θεράποντας, τὰς θεραπαίνας, τοὺς ἀγρονόμους, τοὺς ψωμοζήτας διὰ τὴν καθημερινὴν λεπτομέρειαν τῶν ἀσχολημάτων σου. Ἐκαστος φθόγγος εἶχεν ἡχώ· ἡ πνοὴ σου προὔπελογίζετο μὲ ἀκριβείαν ἀτμομέτρου· βήματα, βλέμματα, νύμματα, καὶ αὐτοὶ προσέτι, νομίζομεν, οἱ παλμοὶ τῆς καρδίας σου ἦσαν ἠριθμημένα ἐν τῷ καταστίχῳ μεθ' ἡ; ἐντελείας δεικτικῆς ἀστρονομικοῦ χρονομέτρου σημεῖοι τὰ δευτερόλεπτα.

Ἀλλὰ δὲν περιωρίζετο εἰς τάδε μόνον ἡ ἀκμάτος δραστηριότης τοῦ Μυστικοῦ. Καθὼ ἀντιπρόεδρος τοῦ ὑπὸ τὸν Λοῦκα ἐργαζομένου συμβουλίου, καθὼ ἰδιαιτέρος γραμματεὺς καὶ ἐμπειπιστευμένος, καθὼ ἀρχιεφύλαξ καὶ δημόσιος ἐπιτροπός, ὁ Σέρ Ἰωανθάν ἐδῶκεν ἐκ προοιμίων δείγματα θαυμασίας ἐμπειρίας. Ὅτ' ἀπαριθμήσωμεν αὐτὰ ἐν πρὸς ἐν; Ὁ καιρὸς μᾶς λείπει. Δὲν κατέκτησε, δὲν ἐσφετερίσθη, δὲν ἐπαίξε κατ' ἀρέσκειαν τὴν ἐμπιστοσύνην τοῦ ἀρχηγοῦ; Τί πλέον; Τί σπουδαιότερον ἀπόκειται εἰς γραμματεῖα, εἰς πρωθυπουργόν; Ὡ, ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου ὁ φερώνυμος Ἰωανθάν ἀφῆκεν εἰς τὰ χρονικά τύπον εὐνοουμένου, τὸν ὁποῖον κρίμα νὰ μὴ ἔχῃσι πρὸ ὀφθαλμῶν καὶ τινὲς τῶν ὁμογενῶν. Οἷα ἐπιθε-

ξιοτῆς εἰς τὸ νὰ καθιστάνῃ ἀπαραίτητον καὶ ἀναπόφευκτον τὴν συνεργίαν του! Οἷα ἀμίμητος εὐχειρία εἰς τὸ νὰ παριστάνῃ πρὸς τὸν δεσπότην τὴν καλητέραν τοῦ σχήματος πλευρὰν, ὑποκρύπτων μὲ περίσκεψιν κλέπτου τὴν δύσμορφον καὶ δυσάρεστον! Οἷα ἐτοιμότης εἰς τὸ ν' αὐτοσχεδιάζῃ συνωμοσίας ἢ ληστικὰς συμμορίας ἢ ἐμφυλίους θορύβους, ὅπως ἐξ αὐτοσχεδίου πάλιν, καὶ ὡς ἐξ ἰδίου θαύματος, διαλύῃ τὴν ἀταξίαν! εἰς τὸ νὰ πλαστουρῇ νυκτοκλοπὰς, ἀρπαγὰς, ἐκβιασμοὺς, ὅπως, ἀπολύων τὸν χρῆστον ὑπάλληλον, ἀντικαθιστᾷ πλάσμα πειθητικότερον! — Ὡ, τεράστιε Σέρ Ἰωανθάν Μέμε, φωστὴρ ἀστυνόμων, διδάσκαλε ὑπουργῶν! Ὅπόσων ἀγαθῶν πρόξενος θὰ καθίστασο καὶ ἐν τῷ προτύπῳ τῶν βασιλείων τῆς Ἀνατολῆς, ἐὰν τὸ πνεῦμά σου ἡμαζεν εἰς τὰς ἡμέρας μᾶς!

Τὸ Δουκιὸν ζεῦγος, κατὰ τὰ ἐπισωζόμενα ἔθιμα, ἔτρεφεν εἰς τὸ μέγαρον ἓνα ἡμιάνθρωπον, ὅστις, πρὸς τὸ ἐπάγγελμα γαστριμύθου γελωτοποιοῦ, συνῆπτε μὲ ἴσην ἰκανότητα καὶ τὸ τοῦ κουρέως. Ὁ Φουρλάνος — οὕτω τὸ τέρας ἐκαλεῖτο — ἔχαιρε μόνος ἐν Χάνδακι τὸ προνόμιον τοῦ περικωδωνίζειν ἀτιμωρητὶ εἰς τὰ ὦτα τοῦ αὐθέντου τοὺς λιβέλλους τῶν κουρείων, καὶ ἀντικρούει μὲ κερτομίας δικτικωπάτας τὰ ὑβριστικὰ προσφωνήματα τοῦ Δουκός. Μιᾶ τῶν ἡμερῶν ὁ βωμολόχος ἐξύριζε τὸν πρίγκηπα, κεκαθεσμένον ἀπέναντι κατοπτροφόρου σκευοφυλακείου.

— Ἀληθεύει, Ὑψηλότατε, ὅτι ὁ ταλαίπωρος Συγώνης δὲν βλέπει, παρὰ μὲ τοὺς ὀφθαλμούς, καὶ δὲν ἀκούει, παρὰ μὲ τὰ σπιθαμιαῖα αὐτῆς τοῦ Νηστικοῦ του;

— Πρόσεχε, ἀποτρόπαιον κτήνος, εἰς τὸ ξυράφι, καὶ παῦσε τὰ φλυαρήματα...! Ποῦ τὰ ἤκουσες αὐτά; ἠρώτησεν ὁ Δουξ, ἀνορθώσας τὸ πρόσωπον, διεσμιγμένον ἐκ σαπωνίσματος.

— Αἶ! Ὁ κόσμος ὅλος βουκωνίζει, ὅτι ὁ μαργαρίτης ἐκεῖνος τῶν πιστῶν καὶ τῶν τιμῶν βοθητῶν ἀνέλαβε τὴν ἐντολὴν νὰ καταστήσῃ τὸν δούκα Κρήτης κωφότερον κερχαρίου, καὶ τυφλότερον ἀσπάλακος.

— *Brutta bestia!* ἐπεφώνησεν ὁ ἀντιβασιλεὺς, ἀφείς γέλωτα ταλανιστικόν. Ἐὰν δὲν εἶχεν ὁ δούξ ἄλλην ἀκοήν παρὰ τὴν τοῦ μυστικοῦ του, θὰ ἤκουεν ἴσως τῶρα τὰς μωρολογίας σου; Ἐὰν δὲ τετυφλωμένος ἦτο ἀπὸ τὸν γραμματεῖα του, τάχα θὰ ἐβλεπε τῶρα εἰς τὸν καθρέπτην, ὅτι τὸ κατάρατόν σου πριόνιον τὸν ἐκδερματίζει;

— *Xā, xā, xā!* ἐκάγχασεν ὁ νάνος πλατύτατα, διακόψας τὸ ξύρισμα. Εἶτα δὲ ἀναλαβὼν τὴν κερτομίαν εἰς ἤχον γαστριμύθου — Ὅχι, εἶπεν, ὄχι, ὁ ὑψηλότατος δὲν ὀμιλεῖ μὲ τὰ σωσά του! Ἄρα δὲν θὰ ἐβλεπε τὴν μύτην του ξεκολημένην ἀπὸ τὰ τανύματα τοῦ Μέμου, ἐὰν ἀληθινὰ ἠδύνατο νὰ ἴδῃ τὴν εἰκόνα του εἰς τὸ ὕαλί;

Μὴ τὸ ἀστοχῆσωμεν ὁ ὄρχιγραμματεὺς ἦτο μόνος καὶ ἀποκλειστικὸς εὐνοούμενος τοῦ Δουκός, φαινόμενον ἐν τῇ χορείᾳ τῶν ἡγεμόνων σπανιώτατον. Ὅτι μὲν αὐτὴ χωρὶς εὐνοουμένων δὲν θὰ ἐνοστήμιζε, καθὼς ἐὰν μὴ ὑπῆρχον σφῆκες, μήτε μέλι θὰ ὑπῆρχεν ἴσως, τοῦτο πασίγνωστον. Ἀλλ' ἡγεμόνων, διατρέφων ἓνα καὶ μόνον εὐνοούμενον, δύναται νὰ παρο-

μοιασθῆ εἰς παρθένον, κατὰ διαστολὴν ἀκολάστων γυναικῶν, εἰς ἓνα καὶ μόνον ἔραστήν παραδίδουσαν τὰς κλειδας τῆς πλατωνιζούσης καρδιάς.

Κατὰ δυστυχίαν, ὅταν ἡ παρθένος ἦνε πλουσία κληρονόμος, εὐρίσκει δυσκόλως εἰλικρινῆ καὶ τίμιον τὸν ἔραστήν. Ἄξιωμα ἀποδεδειγμένον ὡς δύο καὶ δύο κάμνουν τέσσαρα· οὐ εὐνοούμενος, ἢ εὐνοουμένη, ἐκεῖ χουλιάρια. Ὅσῳ χρηστός καὶ ἂν ὑποτεθῆ, ὅσῳ φιλότιμος καὶ ἂν τύχῃ, ὅσῳ ζηλωτῆς τῶν καθηκόντων του ὁ εὐνοούμενος ἂν ὑποληφθῆ, ἔσο βέβαιος, ὅτι θὰ δράξῃ τὴν εὐκαιρίαν ἀπὸ τὰ μαλλία, ἵνα ἀποχαιρετίσῃ τὴν πενίαν ἢ τὴν ἀσημότητα διὰ παντός. Δὲν ἐξαιρούνται τοῦ κανόνος, παρὰ οἱ ἐρωτύλοι, οἱ ταινιομανεῖς καὶ οἱ χαρτοπαίχται. Πλὴν τῶν χουνακῶν τούτων, ὁ κανὼν πορευεται μὲ ὀρθίαν τὴν κεφαλὴν.

Ἄλλὰ μὴ ὑπεραλγῶμεν διὰ τοῦτο· οὕτως ἔσχον ἐξ ἀρχῆς, οὕτως ἔχουσι καὶ νῦν τὰ ὑπὸ τὸν ἥλιον. Ὁ Σέρ Μέμος εὐνοούμενος καὶ αὐτὸς ἔλεψ' θεοῦ, ἐδικαιολόγηε τὴν χρῆσιν τῆς χουλιάριας του, συχνάκις ἐκφωνῶν τὸ τοῦ Εὐαγγελίου «ὁ ἀναμάρτητος βαλέτω τὸν πρῶτον λίθον!» Διὰ τοῦ ἐπιφωνήματος τούτου μετακαθίζων εἰς τὰς πτέρνας τὴν συνειδήσιν, κατεσίγαζε τὰ ἐνδόμυχα αἰτιάματα, καὶ ἐπανεπήδα λαιμαργότερος εἰς τὴν γαθάθαν.

Ὁ σφετερισμὸς τῆς δουκικῆς εὐνοίας ἀνήγετο εἰς ἑτερόκλητὰ τινα προηγούμενα τοῦ Μυστικοῦ, τὰ ὁποῖα δὲν εὐκαιροῦμεν ἐνταῦθα νὰ συναναφέρωμεν. Ἐσημειώθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τῆς μεταβολῆς προσωπικοῦ ἐν τῇ καθόλου ὑπαλληλίᾳ, καὶ ὑπὸ τῆς ἀπομονώσεως τοῦ Δουκὸς, τῶν μεγάρων, καὶ τῶν ἐν αὐτῶν. Τάφρος δυσδιάβατος ἀνέστειλε τὴν εἰσδρομὴν παντὸς ἐνδεχομένου ἀνταγωνιστοῦ. Ἐντεῦθεν ἡ εἰσαγωγὴ τῶν δύο ὑπευνοουμένων, ἀμφοτέρων πλάσμάτων τοῦ εὐνοουμένου, ἦτοι τοῦ αὐτάρχου καὶ τοῦ ὑπογραμματέως (Segretario del gabinetto). Ὁ μὲν ἐπεφορτίσθη νὰ τηρῆ τὸν πρίγκηπα ἐν καταστάσει διαρκοῦς πολιορκίας, ἀπαγορεύων ἢ ἀναβάλλων τὴν εἰσδοκὴν ὑπόπτων, ἐγκωμιάζων καὶ συνιστῶν παρὰ τῇ δουκικῇ οἰκογενείᾳ τὰ ἔργα τοῦ Μυστικοῦ, διασκεδάζων τὴν καταβολὴν τῆς ἀγορᾶς, κατασκοπεύων πράγματά τε καὶ πρόσωπα. Ὁ δὲ ὑπεσχέθη νὰ ἐμφιλοχωρῆ εἰς τὴν ἐσωτερικὴν καὶ ἐξωτερικὴν ἀλληλογραφίαν τοῦ ἡγεμόνος, νὰ προερευνᾷ τὰ γράμματα, τὰ τε εἰσερχόμενα καὶ τὰ ἐξερχόμενα, νὰ καταγράψῃ ἰκετηρίου ἀναφορᾶς, ἐνστάσεις, ἐγκλήσεις, ἀντιστάσεις· τέλος, ἀπὸ τὸ κιβώτιον τοῦ Στόματος τῆς Ἀληθείας νὰ ὑπεξαιρῆ πᾶσαν ἐνυπόγραφον ἢ ἀνώνυμον καταμηνύσιν, ἀποκαλύπτουσαν τὴν σύστασιν καὶ τὰς λειτουργίας τῆς συμμορίας. Ὁλίγον κατ' ὀλίγον ὁ κύκλος τοῦ περιταφρευμάτος ἐξήπλωθη. Ἡ ἀφανὴς καὶ ἀθόρυβος ἐκπολιόρμησις ἐπεξέτεινε τὰ χαρκόματα μέχρι ἐσχατιῶν τοῦ βασιλείου, τὰς μὲν στρατηγικωτέρως θέσεις παραδοῦσα εἰς οἰκείους, τὸν δὲ διορισμὸν ὑποβαλοῦσα εἰς τίμημα. Ἡ καθίδρυσις τῆς Σιγῆς, καὶ ἡ εἰς Χάνδακα πρόσκλησις τοῦ Δόν. Πλατσίδου, περὶ οὗ κατωτέρω, ἀνάγονται εἰς τὴν ἀναπλαστικὴν ταύτην περίοδον. Μετ' οὐ πολὺ, αὐτανδρὸς ἡ ὑπαλληλία, ταμίαι, δικασ-

ταί, σύμβουλοι, ράικτορες, ἐπίτροποι, καστελλάνοι, ἄρματοῦλοι, δυτικὸν τε καὶ ἀνατολικὸν ἱερατεῖον, σύμπαντες, ἐνὶ λόγῳ, οἱ ἔμμισθοι τῆς ἐπικρατείας θεράποντες συνευρέθησαν, ἐνεργεῖα τοῦ Σέρ Μέμου, συνηχμαλωτισμένοι εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἄλυσιν, τὰ δεσμὰ τῆς ὁποίας ἠγόρασε πᾶς ἕκαστος (usanze), εἴτε ἀντὶ ἀργυρίων μετρητῶν, εἴτε ἀντὶ φιλοδωρημάτων

(usanze), εἴτε ἀντὶ ἀρραβῶνων προσωπικῆς ἐξουθενώσεως. Ἐκ τούτων συμπέρανε, οἷας τινὸς ἐντελείας εὐμοῖρος θὰ ἦτο ἡ κυβερνητικὴ μηχανὴ, εἰς τὸν συναρτισμὸν, εἰς τὴν ὀρθωσιν, εἰς τὴν λειτούργησιν τῆς ὁποίας συνήρχοντο ὁμοζήλοι ἢ συνθετικὴ περίνοια ἐνὸς Μέμου, καὶ ἡ ἀναλυτικὴ μεγαλοφυΐα ἐνὸς Συγῶνη . . . ἀλλὰ μὴ διακόπτωμεν!

Εἰς τὰ ψηλαφητώτερα. Ὁ εὐνοούμενος ἦτο, ἢ μᾶλλον ἤθελε νὰ φαίνεται καὶ γενναῖος. Ἀφιλοκερδῶς δῆθεν πολιτευθεὶς μετῆλθε δωρεὰν τὰ δύο ὑποδέστερα τῶν ὑπουργημάτων του· ἀλλ' ὅμως, ὑπὸ πρόσχημα μεγαλοδωρίας, τὸ εὐγνωμονοῦν ταμεῖον ἀπεζημίωνε τὸν ἐλευθέριον μὲ ἀντιμισθίαν τριπλασίαν κατ' ἔτος. Δὲν ἤρκεσαν τὰ κέρδη ταῦτα! Ὁ ἔμπειρος μεταλλεὺς εἶχεν ἐν τοῖς ἐγκάτοις τῆς χώρας ἐξιχνιάσει χρυσορροῦς πηγὰς, αἵτινες ὑπεξέφυγον εἰς τὰς ἐξορύξεις τῶν προκατόχων. Ἀπὸ τὸν ἐξῆς πίνακα τὸ κοινὸν θέλει διανοήσει τὸν ἀριθμὸν, τὸ εἶδος, καὶ τὸ ποσὸν τῶν εὐτελῶν κερδαρίων, ἅπερ ὑπεπορίζετο ὁ εὐνοούμενος ὑπὸ τὴν ἀλουργίδα τοῦ εὐνοοῦντος.

Κέρδη βέβαια.

Τὰ τέσσαρα ὑπουργήματα	Δουκάτα 3.000
Διορισμοὶ ῥαικτόρων, Συμβούλων, Καστελλάνων κ. τ. λ.	» 4.000
Τὸ σῶμα τῶν Ἄρματοῶν contra fures	» 5.000
Ὁ Λεγεὼν τῆς Σιγῆς (ἐπίσχεσις μηνιαίων, κενὰ, πρόστιμα)	» 2.500
Μία τιμαριούχου δημιουργήσις	» 1.000
Ἐκμισθώσεις δημοσίων προσόδων καὶ τελωνείων	» 4.500
Ἀφέσεις ἐνόχων	» 2.200

Κέρδη τυχαῖα.

Εἰς ἐκάστην ἀναγνώρισιν μητροπολίτου λατίνου	Δουκάτα 4.000
Εἰς ὑποψηφιότητα ὀρθοδόξου πρωτοπαπᾶ	» 2.000
Αἱ δυτικαὶ καὶ ἀνατολικάι μοναὶ	» 2.000
Προμήθειαι εἰς τίτλους κομητῶν, εἰς παράσημα καὶ ἀριστεία	» 2.000
Δέκα λατίν. Κανονικάτα, καὶ 42 ἐφημερίαι Δώρα Δουκὸς, Δουκίσσης καὶ Μεγ. Κυρίας	» 7.000
Προσφοραὶ ὑπαλλήλων εἰς χρήματα, τρόφιμα, ὑφάσματα, κ. τ. λ.	» 3.500
Ἐκ ἐργολάβων ὁδῶν, γεφυρῶν οἰκοδομημάτων	» 2.300
Παρὰ τοῦ ἐν Ἱερουσαλὴμ πατριαρχείου (buona mano)	» 300

Τὸ ὅλον Δουκάτα 43,500

Πρόδηλον, ὅτι ὁ συμμοριάρχης ἐξεπόρθει τὸ βασιλείον, ἰδιοποιούμενος χρηματικὸν ὀκταπλάσιον τῆς ἀντιμισθίας τοῦ εὐνοοῦντος, καὶ ἀναλογοῦν εἰς τὸ τρίτημόριον τῆς ὅλης προσόδου τῆς ἐπικρατείας.

Ἔτερον δείγμα πολυπειρίας. Οἱ Προβεδούροι, καὶ ἐν γένει ἡ στρατιωτικὴ μερὶς τοῦ Χάνδακος καὶ τῶν ἄλλων πόλεων —ἀξιοσημείωτον περιστατικὸν— εἶτε ὁσφρανθέντες πως τὴν συστηματικὴν ἐκμετάλλευσιν, εἶτε φθονήσαντες τὴν παντοδυναμίαν τοῦ Ἰωναθάν, ὑπέβλεπον, ἀσυστόλως εἰς τὰς λέσχας ἐκακολόγουν, καὶ κατέτρεχον αὐτόν. Ἀπέναντι τοιαύτης κακοβουλίας, ὁ Ἰωναθάν ἤθελε, πρὸς πᾶσαν ἐνδεχομένην του ὑπεράσπισιν, νὰ ἔχῃ τὰς χεῖρας παστρικάς. Ἐκ τῶν κονδυλίων τοῦ ἀνωτέρω πίνακος οὐδέποτε εἰσέπραξεν αὐτὸς ἰδιοχειρῶς λεπτὸν, οὐδέποτε παρέσχεν ἄμισθον τινα ἢ πλαγίαν λαβὴν εἰς καταμαρτύρησιν. Διὸ καίτοι, ἐν ἐλλείψει Τύπου, βοησάντων ἐνίοτε κουρείων καὶ παντοπωλείων ἐπὶ τῷ πλήθει τῶν ἐκμυζήσεων, ὁ ὑπάτος ἄρχων, ἀγνοήσας μὲν, ἐν ἡ διατεῖται ἀπομονώσεται, τὰ διαθρυλούμενα, πεποιθῶς δὲ καὶ εἰς τὴν ἐξῆλλον αὐτοῦ ὀξυδέρκειαν, καὶ εἰς τὴν τιμιότητα προσέτι τοῦ εὐνοουμένου, ἄλλως τε δὲ ἐπαναπαυθεὶς καὶ εἰς τὴν ἐντελῆ σιγῇν τοῦ στόματος τῆς Ἀληθείας, ὁ ὑπάτος ἄρχων ἤθελε, τυχούσης ἀνάγκης, βεβαιώσῃ καὶ μὲ αὐτόν τὸν ὄρκον τοῦ Σκέβολα, ὅτι ὁ Μυστικός, καὶ ἠθικῶς ἅμα καὶ διανοητικῶς μεγιστεύων, ἦτο, εἰμὴ ὑπέρτερος, τοῦλάχιστον ἰσόκληρος τοῦ ἑπταποδίου ἀναστήματός του.

Τίς, λοιπὸν, ὁ εἰσπράττων ; τίς ὁ τοκίζων ; τίς ὁ ἐνεργῶν ἀντ' αὐτοῦ ;

Ἔτερός τις φοινῆ ἀφιλοκερδείας καὶ τιμιότητος ὁ κόμης Πausανίας Ἀθωγάδρος, συνεταῖρος, ἀρχιεπίτροπος καὶ μελλόγαμβρος τοῦ Σέρ Μέμου, μέγας αὐλάρχης τοῦ Δουκὸς, εὐνοούμενος τῆς Δουκίσσης καὶ ὑπευνοούμενος τοῦ συζύγου της, cavalier servente (ἀρεσκὸς θεράπων... λέξις ἀθησαύριστος εἰς τὰ λεξικά μας) τῆς Μεγάλης Κυρίας, τῆς καὶ ἀνεψιάς τοῦ πρίγκηπος.

Ἐπάρχουσι τινὰ ζῶα θαλάσσια, ἅπερ κατὰ τὰς θηρευτικὰς ἐνέδρας προσλαμβάνουσιν ὀδηγὸν καὶ κοινωνὸν ἕτερον τι ζωῦφιον πανουργότατον, δι' οὗ δελεάζουσι τὰ θηράματα καὶ διαπράττουσι τὴν θήραν ἐπιτυχῶς. Τοιαῦτα, λόγου χάριν, ἡ μεταξὺ πίννης καὶ καρκινιδίου συμπενθερία, τοιαῦτη ἐπίσης ἡ συντροφία τοῦ καρχαρίου καὶ τινος τρίγλης. Ἐπὶ τὸν μανδύαν τοῦ ἐμπείρου εὐνοουμένου θὰ εὕρῃ ἀπαραιτήτως τὸν συμπένθερον. Ἐπὶ τοῦ προκειμένου, τρίγλης μέρος μετήρχετο ὁ κόμης, καρχαρίας δὲ, τὸ στόμα κελχνῶς, ὡπισθοπόροι ὁ ἀρχηγέτης τῆς Σιγῆς.

Εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ ζωῦφιου τοῦ ὁ Μέμος ἀνέδειξε τὴν αὐτὴν ἐμπειρίαν, ἣν καὶ εἰς πᾶν ἄλλο ἐπιχειρήμα. Ὁ κόμης εἶχε γεννηθῆ διὰ τὸν Μέμον, ὡς ὁ Μέμος διὰ τὸν κόμητα. Τίς ἄλλος κρᾶκτης, ἐπιτηδεϊότερον τούτου, θὰ ἤξευρε νὰ προσελκύῃ εἰς τοὺς βρόχους πλείονα πτηνὰ ; Ἡ τύχη τὸν εἶχε προικοδοτήσει μὲ ὅλα τὰ προσόντα, τὰ πρὸς τὴν ὀριθοθήραν χρήσιμα. Τύπος καὶ ὑπογραμμὸς αὐλάρχου. Τὰ εὐγε-

νικώτατα γενέθλιά του ἀνεγινώσκοντο ἐκ πρώτης ὄψεως εἰς τὸν μονοκόκκαλον αὐχένα, εἰς τοὺς δακτυλιαίους καὶ χιονοειδεῖς ὄνυχας τῆς χειρὸς, εἰς τὸν ἐπαγωγὸν μυωπασμόν του. Φιλάρεσκος τοὺς τρόπους, χαριτόγλωσσος τὴν προσαγόρευσιν, εὐειδῆς δὲ τὴν μορφήν, ἐχόρευεν ὡς ἄγγελος, μηδέποτε κορεζόμενος, κατέκτα καρδίας, μηδέποτε καρδιοκτυπῶν, ἐπαίξε τὸ πικέτον, μηδέποτε χάνων, ἐμονομάχει, μηδέποτε τραυματίζων ἢ τραυματιζόμενος. Αἱ κυραὶ τῆς αὐλῆς, δικασταὶ περὶ τὰ τοιαῦτα ἀρμοδιώτατοι, εἶχον νυχθημερόν διὰ στόματος τὸ ὄνομά του, ἐνοχλοῦσαι πολλάκις τοὺς συζύγους μὲ τὴν ἀπαριθμῆσιν τῶν πλεονεκτημάτων του. Τὰ κοράσια ἐξεθειάζον χαμηλοφῶνας τοὺς στρατιωτικούς του μύστακας, τὰ ἰσόμετρα μέλη, πρὸ πάντων τὰς ἀναπεπτυγμένας ἀναλογίας τῶν ὤμοπλατῶν, αἱ δ' ἐγγαμοὶ ἐθαύμαζον τὴν ἵπποτικὴν εὐκαμψίαν καὶ ἐλαστικότητα, τὸ ἐπιτετηθευμένον τῆς ἐνδυμασίας, τὴν χειμαρρῶδη πολυλογίαν, τοὺς ἐκ προθέσεως ἀνοσταναλάτους χαριεντισμούς· τέλος πάντων, αἱ γραιὶ γῆραι ἀπνύδουν πανηγυρίζουσαι καὶ αὐταὶ τὴν εἰς τὰς παταιέντας ἀνεξάντλητόν του πολυμάθειαν. Ἄλλ' ἐὰν ἐμαίνοντο αἱ γυναῖκες, δὲν καθυστέρουν καὶ οἱ ἄνδρες. Θεσιθῆραι πάσης πόλεως ἰκέτευον τὴν μεσιτείαν του· ὑπάλληλοι μικροὶ καὶ μεγάλοι τῷ ἐζήτουν προβιθασμούς, μεταθέσεις, αὐξήσιν μισθοῦ, ἐνῶ δὲ ἱερεὺς γραικὸς ἢ λατῖνος ἀνέβαιναν, ἰδοὺ ῥαββῆς κατέβαινε τὰς κλίμακας τοῦ ἀρχοντικοῦ του. Χρειάζεται νὰ ἀναφέρωμεν, ὅτι τὸ ἥμισυ τῆς ταχυδρομικῆς γραμματοπῆρας ἀπνυθύνετο καθ' ἑκάστην πρὸς τὸν αὐλάρχην, ὅστις μὴ εὐκαιρῶν νὰ λαμβάνῃ γνώσιν τῶν ἐπιστολῶν, μετέδιδεν αὐτὰς ἀναποσφραγίστους πρὸς τὸν ἕτερον συμπένθερον, τὸν Ἐξ ἀπορήτων τοῦ Γαμπινέτου, τὸν καὶ ἐλληνοδιδάσκαλον τῆς Μεγάλης Κυρίας...; Τί τὰ πολλά ; Ὁ κόμης ὑπελαμβάνετο ὡς factotum τοῦ βασιλείου, ἦτο δὲ καὶ πραγματικῶς τὸ θαῦμα τοῦ Χάνδακος, τὸ εἶδωλον τοῦ ὠραίου φύλου, τὸ καλλίστευμα τῆς αὐλῆς. Καὶ τίνα μὲν ἢ φθονερά σάλπιγξ τῆς ἀγορᾶς ἐναντίον του ὑπερέμπετο, τίνος κατὰ τὸν ὕστερον συρμὸν στολὰς ἐκοπτον αὐτῷ τὰ ψαλίδια τῆς κακολογίας, ὁσάκις ἐφιππος, τετανῶς, καμαρωμένος, βασιλικὰς ἀνταυγάσεις ἀκτινοβολῶν, διήρχετο ἀναμέσον Δουκίσσης καὶ Μεγάλης Κυρίας τὰς τριόδους τοῦ Μεγαλοκάστρου, ταῦτα παρασιωπῶσι τὰ ἡμέτερα χρονικά. Ὅλοι ὅμως οἱ χρονογράφοι συμμαρτυροῦσι τὴν ἄκραν του ἐν τῇ ἀνωτέρᾳ κοινωνίᾳ δημοτικότητα. Ἐν μόνον τῶν θρεμμάτων τοῦ παλατίου δὲν ἠδύνατο νὰ τὸν χωνεύσῃ, ὁ γελωτοποιός. Ὅσάκις ὁ Φουρλάνος ἐβλεπε τὸν αὐλάρχην ἐξογαύμενον ἐν τῇ ἀσκήσει τῶν καθηκόντων του, βρενθυνόμενον ἐπὶ τῇ ὀραθίσει τῶν ἀριστείων.

— Χοίρειε φαυλάργα ! ἐπεφώνει γαστριμυθῶν... τὰς καταφιλήσεις τοῦ δούλου σου !

Ἄς σπεύσωμεν, ἐνόσω τὸ ἐνθυμούμεθα, νὰ σημειώσωμεν, ὅτι εἰς τὴν δημοτικότητα αὐτὴν, ἐὰν συνέτρεχον τὰ χαρίσματα τοῦ Ἀθωγάδρου, ὅμως κατὰ λόγον κρείττονα συνήργει τὸ συμφέρον τοῦ ἐπιδόξου πενθεροῦ. Φήμη καθ' ὅλον τὸ βασιλείον εἶχε διαδοθῆ, ὅτι ὁ τὰ πάντα πληρῶν καὶ πλει-

στον ισχύων ἐν τοῖς μεγάροις δὲν ἐκαλεῖτο Μέμος, ὡς ἠρέσονται συκοφαντοῦντες, οἱ στρατιωτικοὶ, ἀλλὰ Ἀθωγάδρος. Ἡ ἐλευθέρᾳ τοῦ αὐλάργου εἴσοδος εἰς τὰ ἐνδότεα τῆς αὐλῆς, οἱ ἀποτιόμενοι τῶν στρατιωτικῶν σκοπῶν χαιρετισμοί, τὰ ἐδαφιαῖα προσκυνήματα οἰκειείας καὶ ὑπαλληλίας, ἡ οἰκειότης μετ' ἧς κατὰ τὸν περίπατον ὁ Νάρκισσος ὑπεδέχετο εἰς τὸν βραχίονα τὴν Ὑψηλοτάτην, μεθ' ἧς ἐντὸς τοῦ φορείου νῦν μὲν, δονίζων τὸ ἀνεμιστήριον, ἐδρόσιζε τὴν ὄψιν αὐτῆς, νῦν δὲ ἤστειζετο μετ' ἡννεψίαν τῆς, χήραν πρὸ τινων μηνῶν, ταῦτα καὶ ἕτερα παραπλήσια ἐπεκράτουν τὴν διαφήμισιν ἐν τῇ κοινῇ γνώμῃ. Μετ' οὗτοῦ τι διαβατήριον ὁ αὐλάργος ἐφοδιασθεὶς, Θεὸς τοῦ ἐλεύου, τί ἐπὶ μίαν ἕξαετίαν εἰσέπραξεν εἰς τὸ τελωνεῖόν του! Ὅποσα καὶ ὁπόσα ἄλλα εἶδη ἐμπορευμάτων, πλὴν τῆς χρηματικῆς φορολογίας, δὲν εἰσεκόμισεν ὁ εὐλογημένος εἰς τὰς ἀποθήκας του! Ἐν τούτοις ἐγονιμοποιούντο τὰ μετρητά. Ἐκ τοῦ χρηματικοῦ, μέρος μὲν βοηθείᾳ τοῦ Ἑβραίου Λέθη ἐτοκίζετο πρὸς 50 0/0 ἐξ ὧν ὁ Ἰσραηλίτης ὑπέξῃρει κατὰ σύνθημα τὰ εἴκοσι, μέρος δὲ διεβιδάζετο εἰς Βενετιάν, πρὸς ἀπόκτησιν ἀγρῶν καὶ ἀγροκηπίων ἐν τῇ στερεᾷ. Τὸ λογιστικὸν τοῦ Σερ Μέμου ἦτο ἀκριβές, ἦτο ἀναμάρτητον. Μετὰ τεσσάρων ἄλλων ἐτῶν σύντονον βιομηχάνευσιν, ἡ ἐταιρεία, κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς τῆς, θὰ περιῆκεν εἰς θέσιν οὕτω prospera, ὡς ὁ ἐταιρείαρχης ἔλεγεν, ὥστε νὰ ἐγκαταλείψῃ καὶ Κρήτην καὶ Κρήτας εἰς κρηνοὺς, ἀποπλέουσα εἰς τὴν μητρόπολιν μετ' κέρδος ἀ κ α θ α ρ τ ο κ ἄ θ α ρ ο ν, ὁρομάδην καλπάζον πρὸς τὸ ἑκατομμύριον... Τότε δᾶ, ὁποῖα πρόοψις παρήγορος! ὁποῖα νόμιμος ἀντιμισθία, εἰς τοσοῦτους κόπους! Τότε τὸ μὲν μονογενὲς γεροντόπαιδον τοῦ Σερ Μέμου, ἡ νῦν δωδεκαετῆς καὶ ἤδη πενταποδιαία Τερεζίνα θὰ ἀνηγαρεύετο κόμησσα, νυμφευμένη τὸν εὐσωμον εὐπατρίδην πατῆρ τε δὲ καὶ θυγάτηρ καὶ συμβία καὶ γαμβρὸς ὁμοῦ θὰ ἐγένοντο ἐν εὐζωίᾳ καὶ ὑπολήψει τοὺς καρποὺς τῶν ἰδρώτων των ἀποδεχόμενοι, καθὼ εὐεργέται Κρήτης, τὰ εὐχαριστήρια τῆς Συγκλήτου, ἐπισωρεύοντες εἰς τὸν ἀντιθάλαμον πρεσβευτῶν ἐπισκεπτῆρια, καὶ εἰς τὸ ἀποβατήριον τοῦ δουκικοῦ παλατιοῦ εἰσορμιζόντες, κεχνηότος τοῦ ὄχλου, μετ' γόνδολαν, χρυσανάγλυφα ἐπὶ τῆς πρῶρης ἐπιδεικνύουσαν τὰ τρισένδοξα ἄνθημα τοῦ κόμητος, γόνδολαν, εἰς τὰ θολὰ καὶ βορβορώδη ὕδατα τῆς λίμνης κελάρυζουσαν μελωδικῶς.

«Χρήματα, ἐμπρὸς τὰ χρήματα,
Κι' ὀπίω μὰς τὰ κρήματα!»

Ἐο δὲ φράσις αὐτῆς, τὸ μεταξωτὸν ῥᾶσον τοῦ ὁποίου συρίζει, ἀερίζομενον εἰς τὸν ἐξώστην τοῦ παλατιοῦ, ποῖος εἶνε;

Δὲν γνωρίζεις τὸν περιβόητον Δὸν Πλάτσοιν; Εἶνε ὁ πνευματικὸς τοῦ μεγάρου καὶ τῆς γυναικείας μονῆς, πρόεδρος ἢ ἀντιπρόεδρος τοῦ κριτηρίου τῆς Ἐξετάσεως, κινήθρον πρῶτης τάξεως, παιπάλη ῥαδιουργίας καὶ κατασκοπείας... τὰ ἐπιλοιπα ἀξιώματα ἐφεξῆς. Πλὴν τῶν ὑπαστυνόμων, μόνος

ὁ τριμητάρχης οὗτος τοῦ ἐν τῷ τάγματι τῆς Σιγῆς διαμερίσματος τῶν πνευματικῶν κέκτηται τὸ ἐξαιρετικὸν δικαίωμα νὰ συνδιαλέγηται κατὰ πρόσωπον μετ' ὁν Ῥαδάμανθον τῆς Μελαίνης Βίβλου. Οἱ ἄλλοι συγκοινωνοὺν ἐγγράφως, καὶ εἰς χαρακτῆρας, μεταβαλλομένους καθ' ἑξαμηνίαν... Ἀλλὰ πῶς ἔτυχε νὰ μὴ γνωρίζῃς τὸν Δὸν Πλάτσοιν; Ἐτερος θησαυρὸς ἀνεκτίμητος εἰς ἀνακτοβούλιον! Αὐτὸς, φίλε μου, πρὸς τοῖς ἄλλοις εἶνε καὶ ἐπαρχιακὸς ἀρχηγὸς (Provinciale) φοβεροῦ τινος καὶ μεγαλοδυνάμου τάγματος μοναχικοῦ, συστηθέντος πρὸ τινος ἐν Ἰσπανίᾳ, καὶ ἀπαρτισθέντος ἐν Ῥώμῃ πρὸς κραταίωσιν τῆς παπωσύνης· εἶνε Ἰησοῦτης, καὶ Ἰησοῦτης φανατικώτατος. Δύο κλειδιά, ἐκ συμπλόκων ὁδόντων συγκροτημένα, ἀνοίγουσιν αὐτῷ τὰς ἐπιθαλασσίας θύρας τοῦ μεγάρου διὰ τὰς νυκτερινὰς συνεντεύξεις μετ' ὁν Μυστικόν· τὰς δ' ἐπιλοιποὺς θύρας τῆς πόλεως ἀναστρομοῦσιν αὐτῷ αἱ εὐλογίαι, ἡ ἀγγελικὴ προσποίησις, ἡ στωμιλία, ἡ μαντεία, καὶ τις ἐχέκολλος, λιθινομύριστος συμπεριφορὰ, ἀφαρπάζουσα ἐξ ἐφοδῶν τὴν εὐμένειαν τῶν φιλεννύχων ἀρχοντισσῶν.

Τῷ ὄντι ὑπὸ τὴν καλύπτραν τῆς νέας ταύτης γνωριμίας μας συνεντρικόντο φῶρια δύο πρόσωπα διάφορα· ὁ μύστης τοῦ Λουῖδα, καὶ ὁ τριμητάρχης ἐπὶ τῶν πνευματικῶν. Τὸ τρίτον πρόσωπον, τὸ τοῦ ἱερέως, ἐχρησίμειεν ὅτι πρὸς νέαν κενόφρονα χρηματίζει σύζυγος ἐβδομηκοντούτης.

Ὁ ἐπιληφθῶμεν τῆς ἀπαριθμήσεως τῶν ὑπουργημάτων του; Δύσκολον τὸ ἐπιχείρημα—Εἰς τὸ ἐργαστήριον τοῦ Σερ Μέμου ἐπέχων θέσιν πρωτεύουσαν, ὁ Δὸν Πλάτσοιν προσήνεγκε τὴν ὑπηρεσίαν του, ὁρμώμενος ἐνταυτῷ καὶ ἐν συμφέροντος καὶ ἐξ ἐμφύτου τινὸς ἔρωτος εἰς τὴν κυκεῖαν. Τὰ καθήκοντά του ἦσαν πάντως διάφορα τῶν τοῦ αὐλάργου. Καθὼ λειτουργὸς τῆς Ὑψηλῆς Ἀστυνομίας, καθὼ ἀπόρρητος τῆς Ἐξετάσεως δικαστῆς, ὄφειλε νὰ φοιτᾷ εἰς τὰς ἐφεσπερίας, λύων τὴν περιγλωττίδα ἐπὶ τὸ ἀντιπολιτευτικώτερον, ἄδων, ψαλμῶδων, χαρτοπαικτῶν ἢ μεθερμηνεύων τὰς Γραφὰς ἐξαρεσκευόμενος τὰ; οἰκοδοποῖνας, κατηχίζων τὰ ἐκ πατρὸς ὀρφανὰ, καὶ τροποποιῶν τὴν μέθοδον τῆς κατασκοπεύσεως ἀναλόγως πρὸς τὸ δυτικόν, ἢ ἀνατολικόν δόγμα τῶν οἰκητῶρων. Ὄφειλε περιπλέον νὰ καταγράψῃ καθ' ἑκάστην εἰς ἐπίτηδες κατάστιχον τὰς καταμηνύσεις τῶν ὑποκειμένων ἐξομολογητῶν, χωριστὰ σημειῶν τὰ πλημμελήματα τῶν μετανοούντων καὶ καταστρώων εἰς εἰδικὸν σημειωτάριον τὰ παραπτώματα τῆς αὐτοῦ πανιερότητος, τοῦ λατινεπισκόπου Κρήτης. Πλὴν τούτων, χρέος εἶχεν ὑπὸ ἱεροπραξίας πρόσχημα νὰ ἀναδιφᾷ φρουρὰν, κ' ἄτερα, δεσμοτήρια νὰ δέχηται τὴν ἐροκοδοσίαν τῶν ἐν τῇ Σιγῇ στρατολογουμένων, τέλος δὲ, τὴν ἀλοιφήν τῆς ἀγμωσύνης, τὰς προσδοκίας μελλούσης σωτηρίας, τὴν πειθὴν τῶν πρῶμου ἢ τὴν ὑπόσχεσιν ἀπολύσεως ἐναλλάξθην μεταχειριζόμενος, ὄφειλε ν' ἀποσπᾷ ἀποκαλύψεις ἐπὶ τοῦ ἱερῶν τῆς ἀγχόνης.

Ἐσαύτως ἀσχολητικὰ ἦσαν καὶ τὰ καθήκοντα τοῦ Ἰησοῦτου. Κηρύττων ἄπ' ἄμβωνος τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, ὁ Δὸν Πλάτσοιν κατένυτε μὲν τὰς καρδίας τῶν ἀφροατῶν, ἐποίει

δὲ καὶ ὑπερβριθῆ τὸν δίσκον τῆς ἐκκλησίας. Διεμοίραζεν ἑλεμουςύνας, δσάκις ἀπέκτα κῆπον, ἢ χωράφιον ὑπ' ἄλλο ὄνομα· ἀπένεμεν ἀφέσεις εἰς πάντα ἄλλον πνευματικὸν ἀπηγορευμένους· ἐψυχαγῶγει χήρας καὶ ψυχορραγούντας ἀγάμους, ἐπιδιώκων τὴν κληρονομίαν των μὲ ἀποστολικὴν ἀφιλοκέρδιαν παρεχώρει, ἀδρῶ τινι προστίμῳ καὶ ἀδείᾳ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ Καλίφου, ἀθεμίτους γάμους· διένεμεν εἰς φονεῖς τὰ τῆς Ἁγίας Ἐδρας σεπτὰ συγχωροχάρτια (indulgenze)· προεπαίδευσεν ἰησοῦτόπουλα ἐν θεοφόβοις οἰκίαις φραγγαρχόντων· ἐκτιζε, τέλος πάντων, ναῖδια, καὶ ἐγέμιζε τὴν πόλιν καὶ τὰ περίχωρα ἀπὸ πολυσυμβόλους σταυρούς.

Ἄλλ' ἐὰν θαυμαστὴ ἦτο ἡ δραστηριότης τοῦ Δὸν Πλατσίδου περὶ τὴν ἐκτέλεσιν ὑπηρεσιῶν, οὕτω πολυπληθῶν καὶ παμποικιλιῶν, ἀπειράκις θαυμαστότερα ἦσαν τὰ θαύματα, δι' ὧν ἐπερρώννυε τὸ θρησκευτικὸν αἴσθημα παρὰ τοῖς κατοίκους τοῦ Μεγαλοκάστρου.

Ἐντὸς τῆς Ἰταλιᾶς—ἰταλικοῦ ναοῦ, τὸν ὁποῖον ἐξυπηρέτει ὁ γηραιὸς καπουτσίνος Δὸν Ἀββούντιος—ἐλατρεύετο ἀγάλμα ἐκ καρραεῖου μαρμάρου, ἰνδαλαματίζον τὴν Θεομήτορα, ἔργον, ὡς διεθρύλουν οἱ καλόγηροι, μαθητοῦ τινος τοῦ Μιχαλαγγέλου. Πρὸς κτήσιν τοιοῦτου καλλιτεχνήματος, ὁ ἐν Βενετία πρέσβυς τοῦ βασιλέως Ἐρρίκου Η'. εἶχεν ἀνεπιτεύκτως προσφέρει ἐν πλοῖον πολεμικόν. Ἀλλὰ τῆς καλλιτεχνίας τὰ προϊόντα ἐξετιμῶντο μετρίως εἰς Χάνδακα. Ἰκεσία τῶν ἐκεῖ ἀρχόντων, ἕτερα ἱμάτια ἐξυφασμένα προσετέθησαν ἐπὶ τῶν λιθίνων τοῦ ἀγάλματος, ὀλίγον δὲ κατ' ὀλίγον ἡ κακοζήλια ἐπεσώρευσε τοιοῦτον ὄγκον φορεμάτων, ὥστε, πλὴν τοῦ προσώπου, οὐδὲν ἄλλο ἀπέμενον ἐμφανές. Δαπάνη τῶν κυριῶν, ἢ φορεσία ἀνεκαινίζετο κατ' ἔαρ καὶ κατὰ φθινόπωρον, συμφώνως πρὸς τὸν ὕστατον συρμόν. Χρυσοκέντητος ἦτο ὁ χιτῶν, πολύτιμα τὸ ἀστροβολίζον διάδημα, τὰ δακτυλίδια, ἢ χρυσῆ ἄλυσις, τὸ ὠρολόγιον, ὡσαύτως δὲ πεποικιλμένα τὰ ἐξ ἐρυθροῦ βελούδου ὑποδήματα· ἐστιλβον ἀπὸ κορυφῆς ἕως ποδῶν ὁ χρυσός, τὰ πετράδια, τὰ ἀναθήματα. Ἀλλὰ τὸ πάντων ἀξιολογώτερον ἦτο τὸ μανδήλιον, ὄντως μοναδικὸν ἀριστοτέχνημα ὑφαντικῆς καὶ ποικιλικῆς, ἀντισηκῶνον ἴσως τοῦ κεκαλυμμένου ἀγάλματος τὴν ἀξίαν. Εἰς μίαν τῶν γωνιῶν τοῦ ἐπικρατιδίου ἐκείνου—τὸ ὁποῖον, ἄλλως, ἢ χάρις τῆς, ἕνεκα τῆς αὐτῆς κακοζήλιας, ἐκράτει μὲ θεατρικῆς ὀρχηστρίδος φιλαρέσκειαν—ἀνεπτύσσετο τὸ διττὸν οἰκόσημον τοῦ Ἰωακείμ καὶ τῆς Ἄννης ὑπὸ σχῆμα ζεύγους συνασπάζομένων περιστερῶν. Αἱ πτέρυγες τῶν πτηνῶν ἐσπινθηροβόλουν, βρίθουσαι ἀπὸ χαλάζιον σμαράγδων καὶ ἀδαμάντων.

Ἡ ἠθογράφησις τοῦ ἰησοῦτου θὰ ἀπαιτήσῃ νὰ φανερώσωμεν κατωτέρω, ποῦ ἐδιδάχθη οὗτος τὴν θαυματοποιεῖν καὶ τίνι τρόπῳ τὴν μετῆρχετο. Ἐὰν τὰ θαύματα τοῦ Συγῶνη ἦσαν ἢ δὲν ἦσαν ἀλλότρια πρὸς τὴν ἐπιτηδειότητα τοῦ Δὸν Πλατσίδου, τοῦτο δὲν μᾶς διαφέρει. Ὅπως δὴποτε εἰς τὰ θαύματα τοῦ δευτέρου, ὁ Δὸν Ἀββούντιος ἦτο καὶ μαθητῆς ἅμα καὶ συμπράκτωρ κατάλληλότητας.

Μὲ τὴν βοήθειαν τοιοῦτου συμπράκτορος ὁ ἰησοῦτης ἐπένοησε νὰ καταστήσῃ τὴν παντοδυναμίαν τοῦ Ἰησοῦτου καταφανεστέραν πρὸς τοὺς κατοίκους τοῦ Χάνδακος, παρακλιῶν κατὰ τινὰς ἑορτασίμους ἡμέρας τὴν Θεομήτορα ν' ἀποστάξῃ ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν τῆς ζέοντα δάκρυα. Τὸ εὐπειθὲς μάρμαρον εἰσήκουσε πάντοτε τῆς δεήσεώς του. Σιδηροὶ κάγκελοι ἐκώλυσαν ἐκάστοτε τοὺς ἀλαλάζοντας ὄχλους ἀπὸ τοῦ νὰ πλησιάσωσι τὰ βλέμματα πρὸς τὸ ἀγάλμα· ἀλλὰ, ἀνὰ πᾶσαν σταγόναν, τ' ἀρχοντικὰ ρινόμακτρα ἐμάνησαν, σπεύδοντα νὰ ἐμβαφῶσιν εἰς τὸ οὐρανόρρυτον κλαῦμα. Ἐνὸς μόνου δακρυῦ ἢ ἀπόμαξις κατήνοιγε πύλας Ἄδου. Μακάριος ὁ κάτοχος τῆς ἀνεκτιμήτου ἱκμάδος! Ἐιστόσον, ἐνῶ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀπέσπα πλείστας ὄσας ἀφωρισμένας ψυχὰς ἀρχόντων ἀπὸ τοῦ διαβόλου τοὺς ὄνυχας, οἱ ἐπίτροποι τῆς Ἰταλιᾶς εἰσοδιάζον εἰς θαύματα, πλὴν τοῦ κηρίου καὶ τῶν ἄρτων, ὑπὲρ τὰ δισχίλια δουκάτα.

Ἐξ ἐνὸς χειρογράφου, τὸ ὁποῖον, ὁμοῦ μὲ ἄλλα ἐγγράφα τῆς αὐτῆς ἐποχῆς, περιῆλθεν εἰς τὴν κατοχὴν μας, ἐξάγονται δείγματα περιεργότατα περὶ τοῦ πῶς ὁ ἐπαρχιακὸς ἀρχηγὸς τῆς Ἐταιρίας τοῦ Ἰησοῦ, ὁ ἐν Κρήτῃ ἀντιπρόσωπος τοῦ καθαρῶ ἀγγεῖου ἐκείνου, ὅπερ ὠνομάζετο Πίος Ε', ἐρρῶθιμιζε τὰ ἔργα καὶ τὰς ἡμέρας, συμφώνως πρὸς τὰς ἐκ Ῥώμης ὀδηγίας του. Αἱ διατάξεις αὗται, παραδεδομένοι εἰς ἀπόκρυφον τετραδίον, διηρημένοι δὲ κατὰ κεφάλαια καὶ ἄρθρα, ἀπῆρτιζον ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν **Monita Secreta Societatis Jesu** (Ἀπόρητος Ὁδηγὸς τῆς Ἐταιρίας Ἰησοῦ) τὸ Ἰπόμνημα ἢ τὸν Κανονισμόν, πρὸς ὃν ἕκαστον μέλος τοῦ τάγματος ὄφειλε νὰ συμμορφῶνῃ καὶ νοῦν, καὶ λόγον, καὶ πράξιν. — Ἐπιθυμοῦμεν νὰ λάβῃς ὁσμὴν τινὰ τοῦ εὐαγγελικοῦ ἀρώματος, ὅπερ ἀποπνέει ἡ ἐν λόγῳ περγαμνῇ; Διατρέξε τὰ ἐπόμενα ἀποσπάσματα.

«Κεφ. α'. ἄρθρ. 7. Πρόσεχε νὰ ἐκμυζᾷς πάντοτε ἀπὸ τὰς χήρας ὅσα περισσότερα ἀργύρια ἐμπορεῖς, ἐγχαράττων καλὰ εἰς τὸ πνεῦμά των τὴν ἐσχάτην μας πενίαν.»

«Κεφ. 5'. ἄρθρ. 1. Πρὸς τοιοῦτον σκοπὸν, δεόν νὰ ἐκλέγωνται Πατέρες, προβεβηκότες μὲν ὀπωσοῦν τὴν ἡλικίαν, εὐρώστου ὅμως κράσεως καὶ θελκτικῆς συμπεριφορᾶς. Οὗτοι θέλουσιν ἐπισκέπτεσθαι τὰς χήρας, προσφέροντες τὴν συνεργίαν καὶ τὰ βοηθήματα τῆς Ἐταιρίας, μὴδὲ καταλάβωσι κάποιαν καλὴν προαίρεσιν. Πρὸς δὲ τὰς χήρας, τὰς ἀποδεχομένας τὴν πνευματικὴν θεραπείαν μας, ἄς προσδιορισθῇ πνευματικὸς, ἐπιτήδειος νὰ τὰς διατηρῇ ἐν χηρείᾳ, ἐγκωμιάζων τὴν εὐδαιμονίαν τῶν ἀγάμων, καὶ προὔποσχόμενος, μάλιστα μὲ βεβαίτητα διεγγυώμενος, ὅτι διὰ τῆς χηρείας ἡ γυνὴ ἀποκτᾷ εἰσιτήριον εἰς τὴν ζωὴν τὴν αἰώνιον, ὅτι πρὸς ἀποφυγὴν τῶν κολάσεων τοῦ Καθαρητηρίου, ἡ χηρεία τῆς γυναικὸς εἶνε λύτρον ἀποτελεσματικώτατον.»

» Ἄρθρ. 2. Μικρὸν καὶ κατ' ὀλίγον ὁ ἐπιδήξιος πνευματικὸς θέλει συγκεντρώσει πάντα πόθον τῆς χήρας του εἰς τὸν καλλωπισμὸν ἐνὸς τινος παρεκκλησίου ἢ ἐφεστῆσιον ναῖδιου. Ἐνταῦθα θὰ καταναλίσκη αὐτὴ τὰς ἡμέρας τῆς, προσευχο-

μένη, ὑπισχνουμένη ἀναθήματα καὶ τάγματα πρὸς τὸν ἅγιον προστάτην, ἀδικιόπως τὸ ναίδιον ἀνθοκομοῦσα καὶ ἐπικοσμοῦσα. Τοιοῦτατρόπως θέλει ἀποφεύγει καὶ τὰς ἐπικινδύνους συναστροφάς, καὶ τὰς ἐπισκέψεις μνηστέρων. »

« Ἄρθρ. 3. Φρονίμως καὶ ἀνεπαισθήτως βραίων ὁ πνευματικός, θέλει τροποποιήσει πᾶν τὸ ἀφορῶν τὴν οἰκονομίαν τῆς πλουσίας χήρας του, εὐλαβοῦμενος, ἄλλως τε, τὰ πρόσωπα, τὸν τόπον, τὰς διαθέσεις, τὰς ἀτομικὰς προλήψεις. »

« Ἄρθρ. 4. Ἀνάγκη πᾶσα (ἀλλὰ σιγᾶ, σιγᾶ) ν' ἀποσκυβαλισθῶσιν ὅλοι οἱ ὑπρέται, οἱ μὴ μνηθέντες τὰ τῆς Ἐταιρείας, ἀντὶ δ' ἐκείνων νὰ κατασταλῶσιν ἄλλαι, ἀνεξελέγκτως τε καὶ προθύμως εἰς τὰς ὑφηγήσεις μας ὑπακούοντες. Οὕτω θὰ γνωρίζωμεν ἀκριβῶς πᾶν ὅ,τι λέγεται καὶ πράττεται εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς οἰκογενείας. »

« Ἄρθρ. 6. Ἡ χήρα θὰ ἐξομολογῆται καὶ θὰ κοινῶν συγχότατα, ἢ δὲ ἐξομολόγησις ἔσται ὅσον οἶόν τε ἀπερίφρακτος, διαχυτικῆ, ἐμπιστευτικῆ, ὅπως ὁ πνευματικὸς ἐμβατεύη εἰς τοὺς μυχαιτάτους διαλογισμοὺς τῆς μετανοούσης, καὶ ἐπισταθμίζῃ τῶν πειρασμῶν τῆς τὴν ἐμβρίθειαν. »

« Ἄρθρ. 9. Ὁ πνευματικὸς, εἰς τὸ συμφέρον τῆς χήρας δῆθεν διαφερόμενος, θὰ τῇ προτείνῃ ἐκ διαλειμμάτων γάμους μετ' ἀνδρα, κατὰ τῶν ὁποίων ἡ χήρα αἰσθάνεται ἀπέχθειαν, θέλει δὲ ἐξικονίξει μετ' ἀπεχθέστερα χρώματα τοὺς ἀνδρας, πρὸς οὓς ἡ χήρα φαίνεται πως ἐπιρρεπής. »

« Κεφ. ζ'. Ὁ πνευματικὸς θὰ παρακινή τὰς χήρας νὰ διαπανῶσι τὸ εἰσόδημά των ἢ ὑπὲρ τῆς ψυχικῆς σωτηρίας των, ἢ εἰς δόξαν τοῦ Ἰησοῦ καὶ τῆς Παναγίας, ἢ εἰς τιμὴν τοῦ ἐκλεχθέντος ἀγίου των, ἢ εἰς εὐτρεπισμὸν τῆς ἐκκλησίας, τοῦτο δὲ μέχρις οὗ ἀπογομῶσῃ αὐτὰς ἐξ ὀλοκλήρου ἀπὸ τὰ πρωτόλεια καὶ τὰ σκῦλα τῆς Αἰγύπτου... *donec spoliis plerisque et primitiis Aegypti sint xutae.* » — « Ἄς διδῇ ἡ χήρα δις τοῦ ἔτους ἔνορκον ἀγαθίαν ὑπόσχεσιν, καὶ ἄς ἀπαγορευῆται αὐτῇ νὰ φοιτᾷ εἰς ἐφημερίας ἄλλας, πλὴν τῶν ἡμετέρων. » — « Ἄνωθεν ἔστιν ἐξαποστελλόμενος ὁ ἐκ τῆς Ἐταιρείας μας πνευματικὸς πᾶς μὴ ἡμέτερος πλημμελής καὶ ἀναξιόλογος. » — « Τότε δὲ ὁ πνευματικὸς θὰ διατρανώσῃ πρὸς τὴν Ἐταιρίαν τὸ μέτρον τῆς δεινότητός του, ὅτε ἡ χήρα προσεγγίσῃ εἰς τὴν ἐσχάτην ὥραν τοῦ βίου. »

« Κεφ. η'. Ὁ πνευματικὸς θὰ παρακινή τὰς μητέρας νὰ φέρωνται τραχέως πρὸς τ' ἄρρνα τέκνα των, ἐνῶ αὐτὸς, ἐν ἀγνοίᾳ τῆς μητρὸς, θὰ τὰ παρηγορῇ καὶ περιθάλπῃ, ἐπὶ τῇ προσδοκίᾳ, ὅτι, οὕτω ψυχαγωγούμενα, αὐτὰ τε καὶ ἡ περιουσία των θὰ συνεισφέρουσιν ποτε εἰς τὴν Ἐταιρίαν. Ὡς δὲ πρὸς τὰ κοράσια, ὁ ἐμπειρὸς πνευματικὸς θέλει μεταχειρισθῆ συνολον τῆς παιθοῦς τὴν πανοπλίαν, ὅπως τὰ καταφέρῃ νὰ ζητήσωσιν αὐτομάτως τοῦ ἀγγελικοῦ σχήματος τὰς μακαριότητας. Τοῦτ' αὐτὸ καὶ περὶ παιδῶν, αἵτινες νηπιόθεν ὁμοῦ μετ' αὐτὰ δόγματα τῆς πίστεως θὰ ἀποστηθίζωσι τὸ ἀξίωμα, ὅτι χωρὶς ἱερωσύνης, καὶ μάλιστα χωρὶς τῆς ἡμετέρας χειροτονήσεως, πῦρ γεέννης περιμένει μετὰ θάνατον καὶ τὸν πιστότατον χριστιανόν. »

« Κεφ. θ'. ἄρθρ. 5. Οἱ εὐνοούμενοι τῶν ἡγεμόνων, καὶ οἱ θεράποντες τῶν εὐνοουμένων καθίστανται ἡμῖν ἀναγκαϊότατοι, ἵνα μανθάνωμεν παρ' αὐτῶν τ' ἀπόρρητα βουλεύματα τῆς αὐλῆς, καὶ τὰς διαθέσεις τῶν μεγιστάνων. Ἐξευμενίσαστε, λοιπόν, τοὺς μὲν εὐνοουμένους μετ' προθύμους ἐξυπηρετήσεις, μετ' παντοῖα δείγματα ἀφοσιώσεως, τοὺς δὲ οἰκείους καὶ τοὺς ὑπρέτας μετ' μειδιάματα, μετ' κολακείας, μετ' δῶρα. »

« Ἄρθρ. 7. Τὴν κατάκτησιν τῶν ἡγεμονίδων καὶ τῶν ἀνωτέρων κυριῶν διευκολύνουσι θαυμασίως αἱ θεραπευαίτες. Θηρεῦσατε, λοιπόν, ὅσον τάχος τὴν εὐμένειαν τούτων, ὅπως, ἀθέατοι χειραγωγούμενοι, παρεισδύσητε εἰς τὰ ἄδυτα καὶ τ' ἀπρόσιτα τοῦ μεγάρου. »

« Κεφ. ιβ'. ἄρθρ. 4. Ὅσα περὶ χηρῶν παρηγγέλησαν, ταῦτά περὶ ἐμπόρων καὶ τραπεζιτῶν, ταῦτά δὲ καὶ περὶ ἰδιωτῶν, πλουσιῶν μὲν καὶ ἐγγάμων, ἀλλ' ἀτέκνων, ὧν τὴν κληρονομίαν δύναται ἡ Ἐταιρεία νὰ ἰδιοποιηθῇ, ἐὰν ἐκπληρωθῶσι φρονίμως αἱ ἀνωτέρω διατάξεις... *a quibus Societas ex asse haereditatem acquirat, si prudenter hae praxes executioni mandentur.* »

« Κεφ. ιζ'. ἄρθρ. 5. Ἐποφελῆς ἡμῖν καθίσταται ἡ μεταξὺ ἀρχόντων καὶ μεγιστάνων διχόνοια. Ἔχετε πρόχειρον αἰείποτε πέτραν τινὰ σκανδάλου. Ἐωσοῦ μὲν οὗτοι διατελέσωσι μαχόμενοι πρὸς ἀλλήλους, ἡμεῖς θέλομεν γανιμοποιήσει τὴν ἐριδα ἐπ' ἀγαθῶ ἡμετέρῳ· μόλις δεῖξωσι διαθέσιν τινα πρὸς τὴν συμφιλίωσιν, ἡμεῖς, προλαμβάνοντες, θέλομεν θηρεύσει τὴν τιμὴν συμβιβαστῶν. »

Εἰς τὸ τέλος τοῦ τετραδίου ἀπομένουσι τέσσαρες σελίδες τῆς μεμεράνης ἀγραφῆς. Ἐν τῇ δευτέρᾳ τούτων ὁ Δὸν Πλάτσιδος εἶχεν ἰδιοχείρως προσαρτήσει τὴν ἐπομένην περιπέτωσιν συνειδήσεως (*casum conscientiae*):

« Εἰς τινὰς ποτε περιπτώσεις ἐπιτρέπεται πρὸς ἱερομόναχον ν' ἀποθήσῃ τὸ βράσον, χωρὶς νὰ περιπέσῃ εἰς ἀφορισμόν; — (Κείμενον) *Si habitum dimittat, ut furetur occulte, vel fornicetur.* »

Τοιαῦται φράσεων λύσεις εἶνε ἀνεπίδεκτοι ἐξελληνίσεως.

Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον θὰ παρερῶμεθα ἐν σιγῇ καὶ διάφορα ἄλλα χαρακτηρίσματα τοῦ Ἰησοῦτου. Ἄλλ' ἐν τῇ ἀβεβαίότητι ἐὰν ἡ μνήμη του θὰ ἐπανέλθῃ ἐπὶ σικηνῆς, δὲν δύναμεθα νὰ παρασιωπήσωμεν τὸ μέσον, δι' οὗ ἐπορίζετο τὴν μεγίστην ἴσως ὠφέλειαν εἰς τὴν πολιτείαν του.

Ὁ τυχοδιώκτης ἐκαπιλεύθη πάντοτε τὴν δεισιδαιμονίαν καὶ τὴν ἀμάθειαν. Οὐ ἀναλφάβητος, ἐκεῖ καὶ ἀγύρτης. Κατὰ τὴν ἐν Ῥώμῃ μακρὰν αὐτοῦ διατριβὴν μαθητεύσας ὁ Δὸν Πλάτσιδος παρὰ τῷ περιβοητῷ Ἱερωνύμῳ Καρδάνῳ, ἐδιδάχθη τὴν δικαστικὴν ἀστρολογίαν, τὴν χειρομαντείαν, καὶ τινὰς τῶν ἄλλων ἀποκρύφων ἐπιστημῶν. Προσπιγνοὺς ἀπ' ἀρχῆς τὴν ὠφέλειαν, ἣν εἰς τὸ Ἰησοῦτικόν στάδιον ἠθέλεν ἀρυσθῆ ἐκ τῆς ἀσκήσεως τοιοῦτου ἐπιτηδεύματος, ἐνέκυψεν ἐν ταῖς μελέταις ἐκείναις μετ' προθυμίαν οὕτως ἀνένδοτον, ὥστε μετὰ πενταετίαν ὑπερέβη οὐ μόνον τοὺς συσχολαστάς, ἀλλὰ γε καὶ αὐτὸν τὸν διδάσκαλον. Ὁ Πλάτσιδος διεξῆλθε τὴν

Τετράβιβλον τοῦ Πτολεμαίου, ἀντέγραψε τὸν Τριμέγιστον Ἐρμῆν, τὸν Πρόκλον, τὸν Πορφύριον, καὶ ἐσχολίασε τὸν Ἄργολον. Ἡ πρακτικὴ βυσοδόμησις τῆς οὐρανοῦ μηχανῆς ἀπεκάλυψεν αὐτῷ μυστήρια ἀπρόσιτα καὶ αὐτοῖς τοῖς Χαλδαίοις. Ὁ μάντις ὑπερηφανεύθη ἐπὶ τῆ σοφίᾳ του. Συνθέσας ἀστρολάβια καὶ ὠροσκοπεῖα κενά, τὰ μὲν διὰ τοὺς ἄνδρας, τὰ δὲ διὰ τὰς ἐγκύους γυναῖκας, τὰ δὲ διὰ τὰς παρθένους, ἄλλα δὲ γενικώτερα διὰ τὰς πόλεις καὶ τοὺς λαοὺς, προεμάντευσεν εἰς τὰ κινήματα τῶν ὑπεργείων σωμάτων τὰς τύχας ἀτόμων καὶ ἔθνων, τὰ ἄδηλα τῆς εἰμαρμένης, τὰς περιπετείας τῆς μελλούσης ζωῆς. Εἰς τοῦτο δὲ μὴ ἄρκεσθεις, συνέλαβε τὴν ἀσβεστάτην ἰδέαν νὰ κατασκευάσῃ ὠροσκοπεῖον καὶ δι' αὐτὸν ἔτι τὸν Σωτῆρα Χριστόν. Διὰ τοιοῦτου ἐργαλείου ὁ ἱερομόναχος ὑπεμκνεύετο τί καὶ τί ὁ Υἱὸς—ὁ πόταν ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως ἤθελε καθίσει ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς—ἐπεφυλάττετο νὰ κρίνῃ περὶ τοῦ μὲν καὶ περὶ τοῦ δὲ, πρὸς τίνα ἄγγελον, ἢ πρὸς τίνα διάβολον ὀνομαστὶ ἐμελλε νὰ παραπέμψῃ τὴν ψυχὴν ἐκάστου. Ἡ φήμη διεσάλπισε ταχέως τὴν ἀστρολογικὴν ἀνακάλυψιν. Ὁ ἐφευρετὴς ἐθαυμαστάθη, ταῖς δὲ προσθεταῖς τοῦ ἐν ὁμοίᾳ καρδιναλέως Συλβίου, ὁ Δὸν Πλάτσιδος προσεδιβάσθη εἰς τὸν ἀνώτερον τοῦ Provinciale βαθμὸν.

Πρὸς πάντα ἄλλον φένακα ἢ συμμαχία τοῦ ῥάσου καὶ τοῦ ὠροσκοπεῖου ἤθελεν ἐπαρκέσει. Τῷ ὄντι, μὲ τοιαῦτα ἐπινοήματα ὁ Πλάτσιδος ἐποίει ἐπὶ τῶν προβάτων τῆς ποιμνῆς του σημεῖα καὶ τέρατα. Ἄλλ' εἰς τὴν ἐκμετάλλευσιν τῆς τότε ἐπικρατούσης ἀβελτηρίας, ὄρους ἢ τόλμη τοῦ ἀγύρτου δὲν ἀνεγνώριζεν. Ἀπὸ τὴν μαντικὴν τῶν ἀστέρων κατέβη εἰς τὴν τῆς χειρὸς. Ἡ σοφία τῆς παλάμης τῷ ἠνέφξε στάδιον εὐρύτερον. Καὶ, μὰ τὴν ἀλήθειαν, δὲν ἠπατήθη. Οὐδὲν ἴσως ὑπερκορύφωσεν αὐτὸν ἐν τῇ κόνιῃ ὑπολήψει μᾶλλον τῆς χειρομαντείας, τὴν ὁποίαν, ἄλλως, μετήρχετο μὲ φιλαρέσκειαν καὶ χαριτογλωττίαν μαγευτικᾶς. Ὡ, ἡ χειρομαντεία ἐξῆπτεν, ἡ χειρομαντεία ἐπιρπόλει τὰς φρένας γυναικῶν, παιδίων, ὑπηρετῶν. Ἐνα καὶ μόνον τῶν οἰκετῶν τοῦ παλατίου ἐμύχθησε ματαίως νὰ συνυποτάξῃ εἰς τὸν ζυγὸν τῆς γοητείας του. Καὶ τοὶ γελωτοποῖός, ὁ Φουρλάνος ἀνεμυχθίζετο τοὺς δεισιδαίμονας. Ὑπὸ τὸ κωδωνοφόρον τοῦ ἐπαγγέλματός του πιλίδιον, ὁ κυφόνωτος νάνος ὑπέκρυπτε τὸσαῦτα ἀνεξαρτησίαν πνεύματος, ὅσῃν τε καὶ φιλέκδικον αὐθάδειαν, ἐξ ὧν παρορμώμενος ἀνταπέδιδε τοῖς εὐμοιροτέροις πολλαπλασίονα τὰ πρὸς αὐτὸν ἀδικήματα τῆς μητρουιασάσης φύσεως. Ὁ Φουρλάνος ἀπέκρουσε πάντοτε καὶ δῶρα καὶ λιχνεύματα, καὶ θωπεύσεις μὲ ὑψηλαυχεσίαν, τὴν ὁποίαν εἶθε εἶχον μιμηθῆ οἱ ὑπὸ τὸν κύριόν του ὑπηρετήσαντες δικασταί, ἐντὸς δὲ τοῦ χαρακώματος τῆς προσποιητῆς μωρίας ἐμφουρηθῆς, ἔλαβε τὸν Ἀββᾶν πρὸ πάντων, καὶ τὰς τούτου μαγανείας, ὡς σύνθητες ἀντικείμενον τοῦ κυνισμοῦ του. Ἄλλὰ τὰ βέλη ἐπιπτον χαμαὶ ἀπρόσκοπα. Ἦτο πῖλημα ἀδιάτητον ὁ χαλκοῦς θώραξ τοῦ Ἀββᾶ. Ἀφ' ἑτέρου, ὁ χειρομαντὴς, εἰς τὸ πείσμα καὶ Φουρλάνου καὶ Προβεδούρων, εἶχεν ὑπέρ-

μαχα τὰ μᾶλλον φιλόθηρκα, εἶχεν εἰς ἐπικουρίαν τοῦ πρόχειρα τὰ ἀθώτερα μέλη τῆς κοινωρίας. Ὅσακις παρέλειπε κατὰ τύχην νὰ ἐπισκεφθῇ ἐν τῇ ὠρίσμένη ἡμέρᾳ ἐν τι τῶν ἀρχοντικῶν παλατίων, ἀμέσως ἐξεπέμποντο ταχυδρόμοι ἐγγραφον κομίζοντες τὴν ἀνάκλησιν· οἰκοδέσποιναι δὲ μετὰ παρθένων καὶ θεραπαίνων προῦπεδέχοντο εἰς τὰς κλίμακας τὸν λειποτακτῆσαντα, φέρουσι τὰς μὲν παλάμας εἰς μάντευσιν προτεταμένας, τὰ δὲ χεῖλην πρῦθυμα εἰς χειροφίλημα. Ὁ Δὸν Πλάτσιδος εἶχεν ἵπποτικὴν συμπεριφορὰν, πλεονέκτημα καὶ τοῦτο, ἀνοίγον ἰδιαιτέρον μονοπάτιον εἰς τὰ τῶν οἰκοδέσποινῶν ἀναχωρητήρια. Ἀνασύρων ταχέως τὴν δεξιάν, προσεκόλλα αὐτὸς ἀπ' ἐναντίας τὰ χεῖλην ἐπὶ τῶν ἀβρῶν δακτύλων, μετὰ τινος δὲ νέας προσκλήσεις ἔδιδεν ἕναρξιν εἰς τὸ χειροσκοπήμα. Ὅποια, τότε, ὁποῖα ὄνειρα καὶ μυστικά δὲν ἐμάντευεν ἐκ τῶν γραμμῶν τῆς παλάμης ὁ περιπόνητος! Ἐπικαλούμενος τὴν μαρτυρίαν τῆς Γραφῆς «Κύριος ἐν χειρὶ ἀνθρώπου σημεῖοι,» προεμνήνετο, ὅχι μόνον τὸν τρόπον τοῦ ἀνορύττειν θησαυροὺς κεκρυμμένους, καὶ ἀνευρίσκειν τὰ ἀπολωλότα σκεύη, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἐξεικάζειν ἔτι τὰς κλίσεις, τὰ πάθη, τοὺς πόθους, τὰ ἐλαττώματα, προορίζων τὴν ὥραν τοκετῶν, καὶ τὸ φύλον τεχθησομένων, προβλέπων τὰς ἐνδεχομένας νόσους, προαγγέλλων τὴν ἐποχὴν, τὸν τόπον, τὸ εἶδος τοῦ μέλλοντος θανάτου.—Ἡ μαντικὴ, ἐνισχυθεῖσα παρὰ τοῦ Ἀββᾶ, ἀπέκτησεν εἰς Χάνδακα πολλοὺς θειασώτας καὶ κοινωνοὺς. Ἴσως δὲ χαρισθεῖσα εἰς τὴν σοφίαν τοῦ ἀντιπροέδρου της, ἔπαυσεν ἔκτοτε καὶ ἡ Ἐξέτασις νὰ κλητεύῃ παρ' ἑαυτῆ μαγίσσας, ἀγυρτριάς καὶ στρήγλας. . . .

Ἄλλ' οἱ ἐγκάτοικοι τοῦ παλατίου μᾶς περισπῶσιν ὑπὲρ τὸ δέον. Καιρὸς νὰ ἐπανέλθωμεν εἰς τὰ πράγματα. Ἄλλως, ἐπέστη ἡ ὥρα τῆς ἐπισήμου ὑποδοχῆς. Εὐγενεῖς ἐκ Χανίων, καὶ Ριθύμνης, καὶ Σιτείας, ὑπάλληλοι ἐν τελείᾳ στολῇ, ἀξιωματικοὶ ἐκ Σούδης, Κισσάμου καὶ Μιραβέλλου, πλοίαρχοι τε καὶ ὑποναύαρχοι ναυτικοῦ, ταγματάρχαι, δικασταί καὶ ραϊκτορες, καὶ ἱερατεῖον, καὶ Ἑβραῖοι μετὰ ραββῆ, ἅπαντες μᾶ τῇ προθέσει πρὸς τὰ μέγαρα συναυθύνονται. Ἦδη οἱ κομισταὶ τῶν ἀρχοντικῶν φορεῶν συνωθοῦνται ἀλλήλοις περὶ προσελύσεως ἀμιλλώμενοι. Οἱ ἵπποι τῶν σωματοφυλάκων, φρυάττοντες καὶ τετραποδίζοντες, ἀνεγείρουσι στρόμβους κοριοτοῦ. Ἐνῶ δὲ σάλπιγγες κλάζουσιν ἐντεῦθεν, καὶ τύμπανα κροταλίζουσιν ἐκεῖθεν, καὶ ναῶν κώδωνες κατακωφοῦσι παντάχθεν τὴν ἀκοήν, αἱ καννοστοιχίαι τῆς Βηθλεὲμ καὶ τοῦ Μαρτινέγγου διαγγέλλουσι καὶ Αἰγαίου πέραν, ὅτι ἐπίκειται τοῦ ἀντιβασιλέως ὁ περιπόθητος ἐμφανισμός.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'

Ἐν τῷ ἀναγνῶναι τοὺς νεωτέρους τοῦ Βυζαντίου ἱστορικοὺς ἐνθυμούμεθα συχνάκις τὸν σάκκον τοῦ Αἰσώπου. Ὁ μὲν Μοντέσκιος ἐνσκήπτει λάθρος κατὰ τῆς ἀσιανῆς κουφότητος, τῶν Σιλεαντιαρίων καὶ τῶν Παρακοιμωμένων, λησμονῶν τοὺς βαρ-

βαρικούς πιθηκισμούς τοῦ μεγάλου Καρόλου, ὑποκρύπτων τὰς φθορίας καὶ αὐτόχρημα σατραπικὰς πομπὰς τῶν ἐν Βερσαλία συγχρόνων βασιλέων του. Ὁ δὲ Γίββων, ὁ τὸ αἶμα καθαρὸς ἀγγλοσάξων Γίββων, ἐν τῷ ἐπιτιμᾶν τὴν ἐξηχειρωμένην ἐθιμοταξίαν τῆς βυζαντινῆς αὐλῆς, μαίνεται καὶ αὐτὸς οὐχ ἤττον τοῦ Γάλλου, παραβλέπων τὴν κατῆλευρωμένην φενακίην του, καὶ τὸν μάλλινον σάκκον τοῦ ῥήτορος εἰς τὸ κοινοβούλιον, ἀστοχῶν τὴν ὑπεραβέλτερον καὶ ὄντως σινικήν ἐθιμοταξίαν τῆς ἐθνικῆς ἀριστοκρατίας του. — Ὡ φιλόσοφοι, ὦ ἠθικοὶ, ὅποσον στρογγυλότερα καὶ εὐρυνωτότερα κόπτετε τὰ ἐπανωφόρια ἐπὶ τῆς ῥάχεως τοῦ πελάτου!

Καὶ ἡ σχολαστικὴ τελετογραφία τῶν δημοκρατῶν τοῦ Ἀδρίου! Καὶ ἡ σήμερον ἔτι πομπηγοῦσα βραχμάνειος τελεταρχία τοῦ διαδόχου τῶν ἀποστόλων!

Τὸν δεσποτισμὸν δὲν παραλλήλιζομεν. Ἄλλ' ὡς πρὸς τὴν κακόζηλον ἐθιμοταξίαν, ὦ, ἡ Βενετία, ψυχοθυγάτηρ τοῦ Βυζαντίου, μιμᾶς καὶ εἰς αὐτὰ προσέτι τὰ κόκκινα πέδιλα τοῦ Δουκὸς, ὑπερέβη, φρονοῦμεν, τὴν Μαγναύραν. Παρὰ τοῖς Βενετοῖς, ἡ ἐθιμοταξία εἶχεν ἀποβῆ ἐπιστήμη τις, δεομένη καὶ μακρὰς μελέτης καὶ τριβῆς, ἐπιστήμη, τὴν ὁποίαν ὅλοι μὲν οἱ πατρίκιοι ἐδιδάσκοντο, ὀλίγοι ὅμως κατέπιπτον πρὸ γήρατος. Θέμεθλον καὶ κρηπίς τοῦ πολιτεύματος καταστάσα, ἡ ἐθιμοταξία διεμερίσθη εἰς διαφόρους κλάδους καὶ βαθμούς· ἐθιμοταξία αὐλική, ἱερατικὴ, στρατιωτικὴ, δικαστικὴ, ἰδιωτικὴ, ἀγοραία, καὶ τὰ λοιπὰ· πέδαι αὐταὶ ἑτερομήχανοι, περιπλέξασαι μὲν τὰ σκέλη παντὸς ἐκάστου μέλους τῆς κοινωνίας, κύριον δὲ λαβοῦσαι σκοπὸν τὸ προσήλωσαι ἀμετακινήτως ἕκαστον μέλος εἰς τὴν ἥδη κατεῖχεν ἑκκαλαὶ θέσιν, εἰς τὴν ἐνήργει λειτουργίαν. Τίς ὁ συνετός, ὁ ἐγκρίνων τὴν ὑπερμετρον εἰς τὰς μεταβολὰς ῥοπήν; Ἐπὶ πολιτικῶν, ἡ μετᾶθεσις γίγνεται πολλάκις οἰκτρὰ μετᾶδεις. Ἄλλὰ καὶ ἡ ὑπερβολικὴ στασιμότης δὲν εἶνε πάλιν ὀλεθρία; Πρὸς συντήρησιν τῆς κεφαλῆς, ἡ ἐθιμοταξία ἀπελίθου πάντα τὰ λοιπὰ μέλη τοῦ κοινωνικοῦ σώματος. Καθὼς εἰς ἕκαστον εἶδος, εἰ μὴ καὶ εἰς ἕκαστον ἄτομον, νόμος φύσεως ἀμετάτρεπτος ὀρίζει καὶ δέρας, καὶ τρίχα, καὶ λεπίδα, καὶ πτερόν, καὶ φολίδα, καὶ χροιάν, οὕτω καὶ εἰς ἐκάστην τῶν κοινωνικῶν τάξεων, ἐπέβαλεν ὁ κανὼν τῆς ἱεραρχίας ἰδιάζοντα καὶ ἀμετάτρεπτα τὸ σχῆμα, τὸ χρῶμα, τὸ ὕψος, τὰ γνωρίσματα τῆς ἐνδυμασίας. Ὁ βάνασος δὲν ἠδύνατο νὰ προσποιηθῆ τὸν εὐγενῆ· οὐδ' ὁ πένης τὸν πλούσιον, οὐδ' ἡ φαυλόβιος τὴν κόμησσαν. ἡ τάξις καὶ τὸ ἐπιτήδευμα παντὸς ἐκάστου ἀνεγινώσκοντο ἐκ τοῦ προχείρου εἰς τὸν ὑποχρεωτικὸν ἱματισμὸν, ὅστις ταυτοχρόνως ἐρρῦθμιζε καὶ τὴν βαθμολόγησιν τῆς σχετικῆς προσαγορεύσεως. Τὰς διακρίσεις ταύτας, οὐκ ἀνομοίας πρὸς τὰ ἐθιματικὰ χαρακτηρισμὰτα τῶν Πρασίνων καὶ τῶν Βενετῶν, εἰσῆγαγεν ἡ Βενετία εἰς τὰς ἑλληνικὰς ἀποικίας τῆς ἀπ' ἀρχῆς. Ἐν Κρήτῃ θὰ διέκρινες τὸν μὲν γνήσιον εὐπατριδὴν βενετὸν ἀπὸ τὴν φοινικὴν στολήν, καὶ ἀπὸ ξίφος, ἐξαιρετικὸν εὐγενείας γνῶρισμα, τὸν δὲ εὐπατριδὴν Κρητὰ ἀπὸ τὸν μέλανα καὶ πολύπτυχον ἐπενδύτην. Ἄλλο τὸ φῶρμα τοῦ δικηγόρου,

τοῦ συμβολαιογράφου, τοῦ δικαστοῦ, ἄλλα δὲ τὰ ἱμάτια καὶ τὰ χρώματα τῶν ἀνωτέρων θεραπόντων τῆς πολιτείας, καὶ ἄλλα πάλιν τὰ τῶν βανασῶν. Τὸ μὲν φαιὸν πρὸς τὸν μωλωθρόν καὶ τὸν ἀρτοποιόν, τὸ δὲ πράσινον πρὸς τοὺς γεωργούς καὶ δουλοπαροίκους καὶ λαχανοπώλας, τὸ δὲ βαθὺ κυανοῦν πρὸς τοὺς μαγείρους, τοὺς κτηνοτρόφους, τοὺς κρεσπώλας, τὸ δὲ μέλαν (χωρὶς ξίφους καὶ περιλαιμίου) πρὸς τὸν βυρσοδέψην καὶ τὸν ὑποδηματοποιόν. Χάριν τῆς ποικιλίας ταύτης, ὁ δημόσιος λειτουργός, ὁ εὐγενής, ὁ ἱερεὺς, ὁ στρατιωτικὸς, ὁ ἀγρότης, ὁ ἔμπορος, ὁ χειρόβιος, ὁ κατεργάτης συναπτήριζον, ἕκαστος ἐν ἰδιαίτερω σχήματι καὶ ἐν τεταγμένη ἀποχρώσει, τοιοῦτό τι θέαμα πολύμορφον καὶ ἑτερόρρυθμον, ὅποιον μόλις θεάτρῳ ἱματοφυλάκιον, ἥ τις μεταμφιαστικὴ χοροεορτὴ θὰ ἠδύνατο τὴν σήμερον νὰ μᾶς παράσχωσι.

Καὶ ὅμως, παράδοξον! Ὅπου τυραννικὴ ἐπεκράτησεν ἡ ἐθιμοταξία, ἐκεῖ ἡ πολιτεία ἐμακρομέρευσεν. Ὅρα τὴν Κίναν, τὸ Βυζάντιον, τὴν Βενετίαν, τὴν Ἀγγλίαν, τὴν Παπῶσύνην! Πρὸς ταύτας δὲ τὰς αἰωνοβίους ἐπικρατείας σύγκρινον, ἐὰν θέλῃς, τὸ ἐφήμερον, παράβαλε τὸ καχεκτικὸν τῶν καθ' ἡμᾶς ἀναλφάβητοκρατικῶν πολιτευμάτων!

Ἡ προκειμένη σκηνὴ θὰ ἐκτυλίξῃ εἰς τὰ ὄμματα τοῦ κοινοῦ ἐν τι δεῖγμα πιστὸν καὶ ἀκριβὲς τῆς ἐν Κρήτῃ ἐπικρατούσης τότε βενετικῆς ἐθιμοταξίας.

Εἰσέβημεν ἤδη ἐντὸς τῆς χρυσῆς αἰθούσης τῶν μεγάρων. Ἡ τρίτη μετὰ μεσημβρίαν ἐσήμανεν. Ὁ νησιάρχος δέχεται ἐπὶ τοῦ θρόνου του πρὸ μιᾶς ὥρας. Ἐκ δεξιῶν καὶ ἐξ εὐωνύμων ἔχει ὡς ἀκολούθους (caudatari) δύο ἀνήθα καὶ εὐμορφα ἀρχοντόπουλα ἐν πολυτελεῖ στολῇ, διαγωνισθέντα πρὸς ἄλλα ὀνήλικα, καὶ κτήσαντα τὸ ἐπίζηλον προνόμιον τοῦ ἀνασῶραι τὴν οὐρὰν τοῦ δουκικοῦ μανδύου κατὰ τὴν πορείαν. Εἰς ἀρματωλὸς κωφάλαος, ἐξ Ἀλβανίας, Σπαθάριος μὲν τὸ ἀξίωμα, μαχαίραις δὲ, καὶ πιστολίοις, καὶ ὑαταγανίοις πεφρικῶς, παραμένει τῷ Ἰψηλοτάτῳ ἄφωνος, καθάπερ ἰχθύς, δύο δὲ τῶν ἀνωτέρων ὑπασπιστῶν, ἀμφότεροι συνταγματάρχαι, φρουροῦσιν ἐκ περισσοῦ τὴν εἴσοδον καὶ τὴν ἐξοδὸν τῆς αἰθούσης. Ὅπισθεν αὐλαίας μεταξωτῆς, καὶ εἰς πέντε μόλις ποδῶν ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ θρόνου, ἴσταται γραφεῖον εὐμετακόμιστον, ἐφ' οὗ κεῖται ἠνεφγμένον μέγα τι κατάστιχον. Εἶνε τὸ ἄδυτον τοῦ Μυστικοῦ. Ἐνταῦθα, ἀθέατος τοῖς εἰσερχομένοις καὶ τοῖς ἐξερχομένοις, ἐδρεύει ὁ ἄγνωστος τῆς Μελαίνης Βίβλου θεός, ὁ ἄλλως τε γνωστός ἡμῖν ἥδη Σερ Ἰωανθάν. Οὗτος σήμερον ἐστὶν ὁ διατάσσων καὶ ὑπομνηματογραφῶν τὰ τῆς τελετῆς. Οὗτος ὁ διὰ κρούσματος κωδωνίου, ἠχοῦντος εἰς τὴν αἰθουσαν della Signoria, προσφωνῶν καὶ ἀποπέμπων τοὺς χαντσήδας τῆς ἀκαθίστου προσκνήσεως κατὰ λόγον βαθμοῦ, τάξεως, προσωπικῆς ἐμβριθείας. Οὗτος ὡσαύτως ὁ στενογραφῶν τὰς προσαγορεύσεις, ὁ διορίζων τὴν διάρκειαν τῆς ὑποδοχῆς. Ἐφ' ὅσον ὁ ἀντιβασιλεὺς ἔχει παρ' ἑαυτοῦ τοιοῦτον βοηθόν, κύριος εἶνε, ἐὰν νυστάξῃ, καὶ ἀκινδύνως ν' ἀποκοιμηθῆ. Τὴν παρουσίαν τοῦ φοβεροῦ Σερ Μέμου οὐδεὶς τῶν προσκνητῶν ἐπαισθάνεται· καὶ ὅμως

ἐκ τοῦ κρυπτήρος του, ὁ ἑκατόμματος ἀρχιαστυνόμος θεωρεῖ, ἀκούει, διασταθμεῖται τὰ τε σημαντικώτερα καὶ τὰ ἀσημαντα τῆς τελετῆς.

Ἐὐχολογεῖται μόνον οἱ τῶν ἐτέρων πόλεων καὶ φρουρίων προσκυνηταί.

Ὡς εἴρηται, ὁ αὐτάρχης καλεῖται Πausanias Ἀθωγράφος, κόμης τῆς Μόττας· εἶνε γόνος διασήμου οἴκου βενετικοῦ, καὶ μυωπάζει ὀπωσοῦν. Ἄλλ' εἰς τὰς αὐλὰς, ὅπου, πλὴν ἑνός, ὅλοι βλέπουσιν ὑπερβαλλόντως, ἡ μυωπία προσδίδει ἐξαιρετικὴν τινα χάριτα καὶ ἀξιοπρέπειαν. Στολὴν χρυσοῦφαντον περιβεβλημένος, φέρων ἔνθεν μὲν τοῦ στήθους τὰ σύμβολα τῆς ὑπηρεσίας του ἐν εἴδει χιαζομένων κλειδῶν, ἔνθεν δὲ ὀρθομαθίαν παρασήμων, ἐν οἷς ὁμοῦ παρατηρεῖται ἡ ἀπουσία τοῦ βενετικοῦ, ὁ ὑπέροφρος οἰκίστιος τῶν μεγάρων τηρεῖ τὸ οὖς τεταμένον πρὸς τὰ σημεῖα τοῦ Μυστικοῦ, ἐντριβῆς δὲ εἰς τὴν λεπτομέρειαν τῶν τελετῶν, προσφωνεῖ ἀλληλοδιαδόχως τοὺς ἐν τῇ προαιθούσῃ παραμένοντας. Κατὰ μίμησιν τῆς φῶδῆς τῶν ἀλεκτρούων δύο ὑποτελεστάρχαι, ἐπαναλαμβάνουσιν ἀμοιβαδὸν τὴν ὀνοματοκλησίαν τοῦ προϊσταμένου.

— Ὁ βασιλικὸς καὶ εὐγενέστατος ἀρχὼν κύρ Μιχαὴλ ὁ Μελισσηνὸς ἀπὸ Ῥέθιμον! φωνάζει ὁ αὐτάρχης συνεχίζων τὸν κατάλογον.

Ὁ προσκυνητὴς διέρχεται τὴν ἄπλετον θύραν τεταραγμένως, ἐκπληκτος, ὑπότρομος τὰ γόνατα. Ὡς φαίνεται, τὸν ἐξεπτόησαν ἡ ἐγγύτης τῆς ἐπιχωρίου θεότητος, ἡ λαμπρότης τοῦ διακόσμου, ἡ ἀψίλεια τῶν φώτων καὶ τῶν κατόπτρων, τὰ ἄνθη, αἱ στολαί. Ἐκπληξίς σωτηριώδης, ὑποδαστάζουσα τὸ γόητρον τῆς ἡγεμονίας, καθιστῶσα, ὡς πρέπει, σεβαστοὺς καὶ αὐτοὺς τοὺς λοπαδαρπαγίδας τῶν βασιλικῶν! — Πλησιάζας εἰς τὸν θρόνον, ὁ χαντσῆς ποιεῖ τρεῖς μετανοίας (riverenze), μετὰ δὲ βραχεῖαν ἀνάπαυλαν, συμπληροῖ τὰ τεταγμένα μὲ προσκύνημα τέταρτον καὶ ὑποκλινέστερον.

Ἡ βενετικὴ ἐθιμοταξία ἀρχεται ἀπ' ἀκρων ὀνόμων.

Ὁ Ἐψηλότατος, ἀναλογῶν τὸ μέτρον τῆς προσενεχθησομένης χειρὸς πρὸς τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον αἰδέσιμον τοῦ ὑποκλινομένου, προτείνει χάριν ἀντιτιμῆσεως εἰς τὸ χειροσίλημα νῦν μὲν τὸν δεῖκτην μόνον, νῦν δὲ τὸν δεῖκτην διὰ μέσου δακτύλου, ἄλλοτε δὲ καὶ τὸν παράμεσον. Πλὴν τοῦ ἀρχιγραμματέως, τοῦ αὐτάρχου, τῶν τριῶν ἀνωτέρων Προβεδούρων, καὶ τοῦ Καλλέργου, οὐδεὶς τις ἄλλος οὐδέποτε κατηξιώθη ὀλομελοῦς τῆς πεντάδος. — Ὁ ἐκ Ῥιθύμνης παρουσιαζόμενος ἀρχὼν ἀσπάζεται ὅσους δακτύλους κρίνει ὁ πολιτάρχης εὐλογον νὰ τῷ χαρίσῃ· ἔπειτα δὲ εἰς ἐνδειξιν εὐγνωμοσύνης κύπτων ἐκ δευτέρου ἅπαξ, ἢ δις, ἢ τρις τὴν κεφαλὴν, ἀναλόγως πρὸς ἢν ἀνήκει τάξιν.

— Ἐψηλότατε καὶ κραταιότατε αὐθέντα! λέγει ἔμφοδος,

ὡσεὶ κακοῦργος δικαιολογούμενος πρὸς ἀνακριτὴν. Δέξασθε εὐμενῶς τὴν ὁμολογίαν τῆς ἀφοσιώσεως τοῦ δούλου σας!

— Γνωστὴ ἡμῖν ἡ τιμιότης σου. Ἔχεις, κύριε, τὴν εὐνοϊάν μας! ἀπαντᾷ ὁ ἀντιβασιλεὺς βεβαρυμένος καὶ μὲ συντομίαν αὐτοματικὴν.

Τὸ κωδώνιον ἤχει ἐκ νέου, ἑτέρου δὲ ὀνόματος προσφωνομένου, ὁ Μελισσηνὸς ἀπέρχεται ὀπισθοδρομῶν ἅμα καὶ προσκυνῶν.

— Τίς ὁ Ῥιθύμνιος οὗτος; ἐρωτᾷ ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Δουξ, στρεφόμενος πρὸς τὴν αὐλαίαν.

Ἦχος φυλλοστροφήματος ἀκούεται ὀπισθεν τοῦ παραπετάσματος. Μετὰ τινα δευτερόλεπτα, — Μελισσηνός. . . Μιχαὴλ, ἀποκρίνεται ἡ Πυθία βραγχυδῶς. Δικαστὴς εἰς Μυλοπόταμον, παυθεὶς ἔνεκεν ἀραγαμῶν. Εἰς ἐκάστην δίκην ὑπέξῃρει 100 00, ἀντὶ τῶν ἀνεκτῶν 30, ἐξήρχετο δ' ἔφιππος εἰς περίπατον, ἀγγαρεύων καθ' ἐκάστην τὸ φορτηγὸν τοῦ μὲν καὶ τοῦ δέ. Ἐκτοτε συνεταιρισθεὶς Ἰουδαῖον, μετῆλθε τὴν τοκογλυρίαν. Χρεωκοπήσας κατὰ τὴν παρελθούσαν πρωτοχρονίαν, ἐπιδιώκει πρὸς τὸ παρὸν τὴν ἐκμίσθωσιν τῶν ἀλατοποιεῶν τοῦ Μιραβέλλου, ἀνθ' ἧς πωλεῖ πρὸς τὴν Ἐψηλότητά σου πίστιν, σέβας καὶ ἀφοσιώσιν.

— Ὁ εὐγενέστατος δούτωρ Δίβιος Μελισσῶς ἐκ Χανίων! ὁ αὐτάρχης ἀναφωνεῖ.

— Ἐψηλότατε πρίντσηπα τῆς σερενίσσιμας βεπούμπλικας! λέγει οὗτος μετὰ τὸν εἰκότα μονοδάκτυλον ἀσπασμόν. Ἡ σήμερον ἡμέρα βικιαμάρει εἰς τὴν ἐνθύμησιν τὴν ἀπιστίαν τοῦ προγόνου μου ἐναντίον τῆς γλοριόζισσιμας σινιορίας τῶν Βενετσιάνων. Ἐγὼ καὶ ἡ φαμίλια μου κερί δὲν ἐκαύσαμεν ποτὲ διὰ τὴν ψυχὴν του. Σουπλικάρω, ὁμοῦ, αὐγὴν καὶ βράδου τὸν Παντοδύναμον, ὅτι νὰ κόβῃ ἡμέρας εἰς τὰ παιδιὰ μου, καὶ νὰ τὰς χαρίζῃ χρόνους εἰς τὴν Ἀλτέτσα σου, διὰ νὰ γραδύρης, γέρωντας ἀκόμη ὅσον ὁ Μαθουσάλας, τὴν κονσεκουτίβα βεβαίωσι τῆς ἀφοσιώσεως τῶν ἀπογόνων μου!

— Καὶ οὗτος; ἐρωτᾷ πάλιν ὁ ἀντιβασιλεὺς, μόλις στρέψαντος τὰ νῶτα τοῦ δευτέρου ἀφοσιωμένου.

— Ἐυπατρίδης βενετὸς σπαταλήσας τὰ τιμάρια, καὶ πωλήσας εἰς δημοπρασίαν τὰ ὑστερα τῆς ἀργυροσκευῆς του λείψανα. Κατηγορηθεὶς ἐπὶ πλαστογραφία, ἀπέτισε τὴν τιμωρίαν μὲ δίμηνον εἰρκτήν. Μετέρχεται πρὸς τὸ παρὸν τὴν δικηγορίαν, ἀλλ' ἔνεκα στρεψοδικοπανουργίας κέκτηται ἐν Ἐ (ὑποπτος).

— Τί δὲ ζητεῖ;

— Τὴν θέσιν Καστελλάνου ἐν Μελέχα, ἀποδίδουσαν ἐν νέῃ ἢ δέκα δουκάτα κατὰ μῆνα.

— Καὶ διὰ μνηναῖον τοιοῦτο ἀνασκάπτει τὰ κόκαλα τοῦ προγόνου του! Πρόσθες αὐτῷ ἐν ἕτερον Ἐ! διατάσσει ἀτάραχος ὁ Δουξ.

Ὁ πανσοφολογιώτατος Σερ Ἀμβρόσιος Πολυχαιρέτης ὁ ἐξ Ἀρχολέων!

— Παγκράτιστε Κρήτης ἀρμοστὰ σκηπτροῦχε, διάδοχε ὀμόθρονε τοῦ νεφελεγηρέτου πατρὸς θεῶν τε καὶ ἀνδρῶν! ἐκ-

φωνεῖ οὗτος, διὰ μὲν τῆς ἀριστερᾶς ἀρπάζων ἐξ ἐφόδου καὶ ἀκεραίαν τὴν ἀδύρον πεντάδα, διὰ δὲ τῆς δεξιᾶς προτείων βιβλόν, πολυτελῶς δεδεμένην, καὶ, ἀντί, οἰκοσήμεου, ἐπιδεικνύουσαν ἐντετυπωμένον χρυσοκάνθαρον... Δράττομαι τῆς σήμερον εὐκαιρίας, ὅπως ἀξιωθῶ νὰ καταθέσω προποδῶν Ὑμῶν τὸ εὐτελές τοῦτο προῖον τῶν ἰδρώτων μου. Δέξασθε αὐτὸ φιλοφρόνως, Μαικίνα τῆς παιδείας, ὑπέρμαχε ἐλευθερίας, ἀγγελε φύλαξ τοῦ χριστιανισμοῦ!

— Πῶς ἐπιγράφεται; ἐρωτᾷ ὁ Δουξ, πνιγόμενος ἀπὸ ἀηδίας, ἢ ἀπὸ καύσωνα, καὶ ἐκπορπῶν τὸν μανθῦν εἰς ζήτησιν ἀναπνοῆς.

Ἡ Κοσμοδόσποινα Βενετία, ἐχθρῶν τε καὶ ἐφαιμίλων ρικητήρια ὑπὸ τὴν εὐαγγελικὴν ἐπιγραφὴν Τὰ τοῦ Καίσαρος Καίσαρι.

— Πραγματεύεται τι περὶ Βενετίας ἄγνωστον Ὑμῖν;

— Καὶ ἀμφιβάλλετε! Ὑψηλότατε! Εἰμὴ τι πλέον, διηγεῖται τὴν ἀπειρον καὶ ὑπερβολικὴν εὐλάβειαν μεθ' ἧς καὶ νῦν, καὶ αἰεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας ὁ Ἀμβρόσιος Πολυχαίρετης διατελεσεῖ ὁ εὐπειθέστατος καὶ ἀφοσιωμενέστερος τῶν δούλων σας.

Ταῦτα λέγων, ἀποθέτει τὸ τεῦχος εἰς τὴν κατωτάτην βαθμίδα τοῦ θρόνου, εἶτα δὲ, προσάπτων τὸ μέτωπον εἰς τὸ ἔδαφος, καὶ ἐκθύμως εὐφημῶν τὸν ἅγιον Μάρκον, ἀπέρχεται.

— Δὲν μᾶς φαίνεται καινοφανές τὸ πρόσωπον τοῦτο, λέγει ὁ Δουξ πρὸς τὸν ἀθέατον. Βαρύνεσαι, Σέρ Μέμε, νὰ μᾶς ἀναγνώσῃς τὸν ἔλεγχόν σου;

— « Παιδαυμένους, ῥήτωρ, συγγραφεύς. Ἡ πατρίς του *Ubi bene*. Ἡ ἀληθινὴ πατρωνυμία του Κόνταρος, ὅθεν καὶ τὸ ἔμβλημα τοῦ χρυσοκάνθαρου. Φέρει τὴν κουφοδοξίαν εἰς τὸν ἐγκέφαλον, τὴν φιλοχρηματίαν εἰς τὴν καρδίαν, τὴν λύσσαν τῆς ἀρχολιπαρίας παντοῦ τοῦ σώματος. Κόνσολος τῆς Βενετίας εἰς Γενούην, κόνσολος τῆς Γενούης εἰς Βενετίαν καὶ Καπιτασήμασιν εἰς Κωνσταντινούπολιν. Σκύλος ἀδέσποτος καὶ πειναλέος, περιερχόμενος ὅλας ἐναλλάξ τὰς ἀγοράς, ὀσφραίνόμενος τὰ κρεοπωλεῖα, σείων πρὸς τὸν τυχόντα ὄτα καὶ οὐραν. »

— Ὁ γενναιοτάτος συνταγματάρχης κύρ Μανώλης Μόρμωρης!

— Πάνσπετε αὐθέντα! προσφωνεῖ οὗτος ἐκ πετριτροπῆς. Ἡμεῖς οἱ ἄρχοντες ἔχομεν ἐκ κληρονομίας τὴν κακὴν ἔξιν νὰ πωλοῦμεν ὑπηρεσίας καὶ ἀφοσίωσιν, ἐν καιρῷ δυσετηρίας πρὸ πάντων. Τί ἄλλο, παρά λεξίδια μηδενὸς ἀξία, ἐκένωσαν ἕως τώρα πρὸς τὴν Ὑψηλότητά σου ὅσοι τῶν ἀρχόντων μου προσηγήθησαν; Χαμερπεῖας τόσοσιν καταπτύστους τὸ φιλότιμον γένος τῶν Μορμῶρων ἀποστυγοῦν, βαίνει θαρραλέον εἰς τὴν δοκιμασίαν τῆς πράξεως: Διατάξατε, Ὑψηλότατε, παρακαλῶ, προστάξατέ μοι νὰ κρημισθῶ ἀπὸ ἐκεῖνο τὸ παράθυρον! Μίαν λέξιν, μίαν συλλαβὴν, ἐν μόνον νεῦμά σας ὁ ἀφοσιωμενώτατος Μανώλης περιμένει, ἵνα ἐν τῷ ἅμα ἐκσφενδονισθῇ πρηνής.

— Ὁχι, κύρ Μανώλη, ζῆσε, ζῆσε διὰ τοὺς οἰκτιρμούς τοῦ Θεοῦ! Ποῦ θὰ εὔρισκε πλέον τὸν ὁμοίόν σου ὁ Γαληνότητος;

Ἐπειτα δὲ, ἂν ἐκρημνίζεσο ἀπὸ τὸ παράθυρον... στρέψε τὸ βλέμμα πρὸς τὸν καθρέπτην... δὲν θὰ ἦτο καὶ κρίμα ν' ἀφανισθῇ αὐτὴ ἡ ὡραία στολή; λέγει ὁ Δουξ, ἀπελευθερῶν ἐν ἀπὸ τὰ ξηρογαργαρίσματα τοῦ καγγάσματός του. Μετὰ δὲ τὴν ἀποχώρησιν τοῦ γενναιοτάτου, στρεφόμενος πάλιν πρὸς τὴν αὐλαίαν.

— *In fede mia*, ὑπολαμβάνει μὲ τὴν ὑπόρρινον φωνὴν τῆς χλεύης του, ἄξιον ἐρεύνης εἶνε, ἐὰν τὸ ἡμέτερον βασίλειον παράγη πλείονας τὰς ἀφοσιώσεις, ἢ τὰ ξυλοκέρατα. Ἐχει, Μέμε, καὶ οὗτος ἀνοικτὸν λογαριασμόν;

— *Corpezzoli!* Τρία ὄλα Ὑ. Κατὰ τὴν τελευταίαν ἀνταρσίαν τοῦ Λασσιθίου ἐχρημάτισε διπλοὺς ἡμῶν καὶ τῶν ἀποστατῶν κατάσκοπος. Φθειράς τὸν ὑπάλληλόν μου Τρῶν, ὑπεξῆρην ἐγγραφα σπουδαῖα ἐκ τῆς καγκελαρίας σας, τῶρα δὲ πάλιν πραξικοπεῖ μὲ τοὺς ριζάρχας τοῦ Σελίνου καὶ τῶν Σφακίων... *Altezza, brutto seme!*

— Ὁ ἐγκυκλοπαιδικὸς ἀσκληπιάδης κύρ Λουρέντσος Κιόζας ἐκ Ριθύμης!

— Ὑψηλότατε! λέγει οὗτος, ἀφοῦ πρῶτον, εἰς δείγμα τρυφερότητος διαφορούσης, ἐγλίανε καλὰ τὰ δύο δάκτυλα τοῦ ἀντιβασιλέως μὲ τὴν πνοήν. Ἡ ἐμπιστοσύνη μου σὰς ἐφανερῶθη, ἀφότου ἠξιώθην νὰ συνυπηρετήσω εἰς τὸ δουρικὸν συμβούλιον ὡς ὑπουργὸς τῆς δικαιοσύνης. Παισιθὲς εἰς τὴν πρὸς ἐμὲ ἀξιολάτρευτον συμπάθειάν σας, τολμῶ, πρίγκηψ, νὰ σὰς ὑποβάλω μίαν μου συμβουλήν. Ἄδεται, ὅτι πανοῦργοι τινές, διαιτώμενοι ἐντὸς αὐτῶν σας τούτων τῶν μεγάρων, παρακελεύουσι τοὺς ἀγρότας εἰς ἀποστασίαν, ὅπως ὠφεληθῶσι καὶ ἀπὸ τὴν κακοκαιρίαν, ὅσον ὠφελοῦνται καὶ ἀπὸ τὸν κακὸν καιρὸν... Τοῖς φρονίμοις ὀλίγα, Ὑψηλότατε. Ταῦτα μόνον πρὸς τὸ παρόν. Ὅταν δὲ κρίνητε εὐθετον τὴν ὄραν ν' ἀναμωρφήσῃτε τὰ κακῶς κείμενα δικαστικὰ, λάβετε αὐθις πρὸ ὀφθαλμῶν τὸν ἱατροχειροῦργον Κιόζαν, τοῦ ὁποίου ἄλλως, ἐδοκιμάσετε τὴν δυσεύρετον ἀκεραιότητα!

— Ἐκτιμῶμεν προσηκόντως τὴν ἀκρίβειαν καὶ τὴν ἐμπειρίαν σου, κύρ Λουρέντσε, εἰ καὶ μὴ δυνάμενοι νὰ λησμονήσωμεν, ὅτι ἀπὸ τὴν σιαγάνᾳ τῆς Δουκίσσης ἀπέσπασές ποτε, ἀντὶ τοῦ τερηδονίζομένου μυλόδοντος, τὸν ἀβλαβέστερον καὶ χρησιμότερον ὀδόντα. Μολοντοῦτο, κατὰ πρώτην εὐκαιρίαν τὸ χαρτοφυλάκιον τῆς δικαιοσύνης ἔσται ἰδικόν σου πάλιν *ben inteso però*, ὅτι, καλήτερα προσέχων ὡς ὑπουργός, δὲν θέλεις δώσει ἀμνηστείαν πρὸς τὸν ληστὴν, ὅπως, ἀντὶ τούτου, ἀποστείλῃς εἰς θάνατον τὸν χρηστὸν πολίτην... Πολλὰ τὰ ἔτη σου, *Signor Chiosa!* Καὶ εἰς ἀνώτερα σὺν θεῷ!

Ἀποστάντός δὲ τοῦ ἐγκυκλοπαιδικοῦ, ἐπανερωτᾷ τὸ μαντεῖον.

— Ἐχεις τί νεώτερον καὶ περὶ τοῦ Θεορίτου τούτου;

— Ἐξοχος ἄνθρωπος! ἀπαντᾷ τὸ μαντεῖον εἰς τόνον ὑποτύμβιον. Χθεσινὸν γράμμα τοῦ ἐν Σιτεῖα Ῥετούρου, δι' οὗ ὁ τέως σύμβουλος οὗτος τῆς Ὑψηλότητός σου ὑπομνήσεται ὡς ἀνταποκριτὴς καὶ κλεπταποδόχος τῆς ἐν Δραγονέρα πειρατικῆς συμμορίας τῶν ἀδελφῶν Κυριάκη. Οἱ κακοῦργοι φοί-

τῶσιν εἰς τὸν οἶκον καὶ εἰς τὴν ἔπαυλιν τοῦ Κιόζα ὑπὸ πρό-
σχημα ἀγρονόμων, ἐργατῶν, ὑπηρετῶν. Ἴσως δὲ, ἐπὶ τῇ
καταμνήσει ἀρχιλοχίτου τινὸς τοῦ τμήματος τῆς Σιγῆς Φ,
ἐκτελεῖται τὴν στιγμὴν ταύτην ἔρευνα εἰς τὰ ὑπόγεια τῆς
ἐπαύλεως.

Κατὰ τὰς τελευταῖς ἐκείνας ὁ Συγώνης εἶχε κτήσει τὴν ἔξιν
τῆς ὑπομονῆς. Σήμερον, ὅμως, προκατειλημμένος ἀπὸ σοβα-
ρωτάτους ἄλλης φύσεως πολιτειακοὺς διαλογισμοὺς, ἐστρεφεῖτο
τῆς συνήθους μακροθυμίας· διὸ, νῦν μὲν μετήγαγε τὸ πνεῦμα
ἀλλαγῆς τοῦ βασιλείου, ἀλλοτε δὲ ἄφινεν ἀναπάντητον τὴν
πληροφορίαν τοῦ Μυστικοῦ. Ἡ καρτερία τοῦ ἐξηντηλένου
ὑπὸ τῆς φορτικῆς καὶ σχινοτενοῦς ὑποδοχῆς ἔπνεε τὰ λοι-
σθια, ὅτε ἀνήγγελλθη.

Ὁ σεβάσμιος διδάσκαλος κὺρ Παχώμιος Βαρούχας ὁ Σο-
φιστής!

— Διδάσκαλε, λέγει, κοντὰ τὰ ῥάμματα! Ἐὰν ἡ ἀφο-
σίωσις ἐπλαστούρησεν εἰς τὴν γραμματικὴν σου ὑπερθετικά,
ἔτι μᾶλλον ἐπιτατικά τῶν ὅσα ἠκούσαμεν ἄχρι τοῦδε, μάθε,
ὅτι ὁ σάκκος ἐγένισεν ἕως τὰ χεῖλη, καὶ περισσότερα δὲν
χωρεῖ. Ἄς ἀναβάλωμεν, λοιπὸν, τὰ δείγματα τῶν πολυσυλ-
λάβων συγχαρητηρίων σου εἰς τὴν προσεχῆ ὑποδοχὴν, καὶ ἐν
τοσοῦτῳ καλαῖς ἐντάμωσαις!

Τὸ χειροφίλημα — ἐφεύρημα τῆς τιμαριώτικῆς ἐξαχρειώ-
σεως τοῦ μεσαιῶνος, οὐδόλως δὲ βυζαντινὸν, καθότι, καὶ ἀπο-
λύτως ἔτι οἱ Ἕλληνες ὑπὸ αὐτοκράτορας κυβερνηθέντες, ἄλ-
λην χεῖρα δὲν ἐφίλησαν, πλὴν τῆς τελοῦσης τὸ ἱερὸν μυστή-
ριον τῆς Μετουσίωσεως — τὸ χειροφίλημα, τοῦ ὁποῦ μὲ
ἀπὸ τὴν δίδομεν σύντομον τεκμήριον, προέβη στερεότυπον ἀπ’
ἀρχῆς ἕως τέλους. Κατὰ καλὴν τύχην τῆς δεξιᾶς, οἱ δάκτυ-
λοι τῆς ὁποίας ἐπεκλῶντο ὑπὸ τὸ ἄχθος τῶν ἀσπασμῶν, κα-
θάπερ ἀκρέμονες φοίνικος πλήρεις χουρμάδων, ἤχει ἡ τετάρτη
μετὰ μεσημβρίαν. Ἀγγελθέντος τότε τοῦ γεύματος, ὁ Δουξ
ἠγέρθη, ἀφοῦ δ’ ἐνίψε τὰς χεῖρας εἰς ἀργυρᾶν λεκάνην, καὶ
ἀνήλεως ἐξέπλυε διὰ σάπωνος τὴν λεπιδωτὴν ἐπικάλλῃσιν
τῆς ἀφοσίωσεως, μετεχώρησεν εἰς τὸ ἐστιατόριον, συνοδευ-
μενος ὑπὸ μόνου τοῦ ἀυτάρχου, καὶ τὴν δίπηχυν οὐρὰν τοῦ
μανδύου του παραδοὺς εἰς τὰς φροντίδας τῶν δύο νεανί-
σκων.

Εἰκοσιτέσσαρες ἦσαν οἱ εἰς τὸν δείπνον προσκεκλημένοι,
τὸ ἄκρον ἄωτον τῆς ἐν Κρήτῃ φραγγογραφικῆς κοινωνίας.
Μετελάμβανον τῆς τιμῆς ἐκείνης ὁ ἐν τῇ πρωτευούσῃ παρα-
τυχῶν ἑλληνοπίσκοπος Βησσαρίων Λογοθέτης, ὁ ἐκ τῆς ἐν Ἱε-
ρουσαλὴμ μονῆς τῆς ἁγίου Σάββα· ὁ λατινεπίσκοπος Χάνδα-
κος, οἱ δύο Προβεδούροι Δαμουλάς καὶ Κανάλης, ὁ ἀρχιφρου-
ραρχος (capitano gener I) Φίλιππος Βραγαθίνος, ὁ στρατηγὸς
κόμης Γαβούτιος Δὲ Κολάλο, ὁ Ματθαῖος Καλλέργης, ὁ Κό-
μης Ἀδογάροδος, ὁ Μάρκος Δολφίνος, οἱ τρεῖς τοποτηρηταὶ
Χανίων, Φιθύμνης καὶ Σιτείας, ὁ ὑποναύρχος καὶ δύο ἕτεροι
ἀξιωματικοὶ τοῦ ναυτικοῦ. Οἱ λοιποὶ ὀκτὼ ἀνῆκον εἰς τὴν τάξιν
τῶν ἰδιωτευόγων τιμαριούχων.

Μεταξὺ τοῦ Δουκὸς καὶ τῶν δύο πληρεξουσίων Προβεδού-

ρων διέτρεχον ὑπόκωφοι καὶ λαθραῖαι δυσἀρέσκεια. Οἱ μὲν
Προβεδούροι ἀνεφέροντο εἰς Βενετιαν, ἐπιδιώκοντες τὴν ἀπο-
χειροτόνησιν τοῦ Δουκὸς, ὁ δὲ Δουξ, ἐκ μέρους του, ὑπενήργει
καὶ ἐπιτυχέστερα, πρὸς ἀποσκοράκισιν τῶν ὀχληρῶν. Ἄρκει
τοῦτο, ἵνα ἐξηγήσωμεν, διατὶ ὁ παιπαλίμος ἀντιβασιλεὺς,
ἐλάμβανεν ἐνδιφρούς τὸν Δαμούλαν καὶ τὸν Κανάλην. Κατὰ
λόγον ἀντίθετον τῆς χιμείας, ἡ πολιτικὴ συμπληγνύει τὰ στοι-
χεῖα τὰ ἑτερογενῆ. Εἶδες εἰς τὸν χορὸν δύο πολιτικούς συμ-
πεπλεγμένους ἐκ τῶν βραχιόνων; Ἔχες βέβαιον, ὅτι ὁ μὲν
εἶνε σφαγεὺς, ὁ δὲ σφάγιον. Καθὼς οἱ στρατηγοὶ ὄνειροπο-
λοῦσιν ἀνθρωποσφαγίας, διότι χωρὶς πολέμου (ἐκτὸς εἰς τὴν
Ἑλλάδα) εἰς βαθμὸν στρατάρχου δὲν προάγονται, οὕτω καὶ
οἱ πολιτικοί, ὅπως διατηρηθῶσιν εἰς ἣν κατέχουσι θέσιν, ἢ
ὅπως προβιάσθωσιν εἰς θέσιν ἀνωτέραν, δέονται καὶ αὐτοὶ
συνωμοσιῶν καὶ ἐπαναστάσεων. Ὑπὸ τὴν ἐποψιν ταύτην, ὡς
καὶ ὑπὸ ἐτυμολογικὴν ἐποψιν προσέτι, πόλεμος καὶ πολιτικὴ
εἶνε ὁμομήτρια. Εἰς τὰς ἀλγεβραϊκὰς ἐξισώσεις τοῦ Δουκὸς
ἄγνωστον ἦτο μία τις ἐπανάστασις. Ἐὰν μὴ ὑπῆρχον ἀφορ-
μαὶ ἀντασίας, ἔπρεπεν αἱ ἀφορμαὶ ν’ αὐτοσχεδιασθῶσιν a
qualunque costo. Δὲν ἀρκεῖ ἐδέετο ἡ ὑποκίνησις τῆς ἀνταρ-
σίας ν’ ἀποδοθῆ ὅχι εἰς τὸν αὐτοεργὸν, ἀλλ’ εἰς τὴν ἀπειρίαν
καὶ τὴν ἀβουλίαν τῶν ἐφαμιλλῶν. Ἰδοὺ τὸ ἀπόρητον ὀρμη-
τήριον τοῦ μεταξὺ πολιτάρχου καὶ Προβεδούρων ἀνταγωνι-
σμοῦ. Ἐν τῇ διαμάχῃ αὐτῇ, ὁ Δουξ, στρατηγὸς ἀπειράκις
τῶν ἐπωμιδοφόρων στρατηγῶν στρατηγικώτερος, ἐπαιζεν ἐν
ἀφανείᾳ μίαν παρτίδα, τὴν ὁποίαν ἦτο βεβαίωτατος νὰ κερ-
δίσῃ, καὶ ἦν ἐνδομύχως ἀπεκάλει τὸ ἀριστούργημα τῶν παρ-
τίδων του. Ἐνῶ δι’ ὀργάνων, προσπεφυκότων εἰς αὐτὴν τὴν
τάξιν τῶν ἀντιπάλων, παρώτρυνε πλαγίως τοὺς Προβεδούρους
εἰς μέτρα βίαια καὶ ἀπονενομημένα, ἀφ’ ἐτέρου ἔσκαίρε προ-
θεώμενος ἔνθεν μὲν τὸν κρημνὸν, εἰς δὲ οἱ ἀνταγωνισταὶ ἐπρή-
νιζον, ἔνθεν δὲ τὴν ἐπανάστασιν, ἣν ἔκρινεν ἀναγκαιοτάτην
εἰς τὴν λύσιν τοῦ λογαριθμοῦ του. Τὰ ἑνδεκα δωδεκατημό-
ρια τῆς ἱστορικῆς ἀνθρωποσφαγίας ὀφείλουσι τὸ ἐνδόσιμον εἰς
τοιαύτας τινὰς υποτραπέζιους παρτίδας.

Ὁ Δουξ ἔσπευσε νὰ κατευθύνῃ τὸ θέμα τῆς συνδιαλέξεως
πρὸς τὸ ἀντικείμενον, ὑπὸ τοῦ ὁποῦ ἐφαίνετο δῆθεν κατει-
λημμένος.

— Τὰ προσέβλεπα αὐτὰ, εἶπε πρὸς τὸν Δαμούλαν. Τὰ πρῶτά
σου κηρύγματα ἔμελλον βέβαια νὰ πτοήσωσι τοὺς πάπατά-
ζους (ἀπεκάλει οὕτως τοὺς ἄρχοντας). Τώρα, ὅμως πληροφο-
ροῦμαι, ὅτι τὸ ὕστερόν σου κήρυγμα, τὸ ὁποῖον ἄλλως δὲν ἐνέ-
κρινα, παρὰ μετὰ μικρὸν ἐνδοιασμόν, καταθορυβεῖ προσέτι καὶ
τοὺς ἀρχοντορωμαίους τῆς ἐξοχῆς... Ὁ θεὸς νὰ μᾶς ἐκβάλῃ
σῶους ἀπὸ τοιαῦτα rompicolli!

— Vivaddio! ἀπεκρίθη ὁ Προβεδούρος με στρατηγικὴν
προπέτειαν. Θὰ ἦτο νόστιμον, μὰ τὴν ψυχὴν μου, ἂν ὄσαι μὲν
ἔχουν κτήματα, δὲν ἀπέζημιούν τὴν δαπάνην τοῦ πολέμου εἰς
μετρητὰ, ὅσοι δὲ στεροῦνται περιουσίας, δὲν ἐκωπλήτουν εἰς
κάτεργον, ἢ δὲν ὑπεδαύλιζον τοὺς κλιβάνους! Τὸ πρόβατον
γεννᾶται διὰ τὸ ψαλίδι, τὸ δὲ ψαλίδι κατασκευάζεται διὰ τὸ

πρόβατον. Τάχα ὁ Σέρ Μέμος δὲν ἔλαβεν εἰς τὴν κουρευτικὴν τὸ δοκιμώτερον ἀπολυτήριον;

— Καλά· ἀλλ' ὁ φρόνιμος προνοεῖ μακρόθεν τὰς συνεπειάς. Ποῖον, στρατηγέ μου, ποῖον τὸ ἐλατήριον τῆς ἐξουσίας μας; Ἡ διαίρεσις. *Divide et impera*. Οὐδείς μὲν ὁ ἀρνούμενος ὅτι τὰ τοῦ πολέμου κατεπεύγουσιν. Ἀλλ' ἄρα διὰ τοῦτο δὲν χρειάζεται περισκέψεις, ἵνα μὴ, διαρκούντος τοῦ ἀγῶνος, διαλυθῇ τὸ γόητρον τῆς ἐνταῦθα ἐξουσίας μας; Τὰ δὲ ἐπάλληλα κηρύγματα σὰς πρὸς τίνα ἀποτελέσματα καταφέρονται; Ἡ πρὸς τὸν συνεταιρισμὸν πόλεων καὶ ἐξοχῆς, συγκύρημα λίαν ἐπικίνδυνον, ἢ πρὸς τὴν μονομερῆ ἐξανάστασιν τῶν δουλοπαροίκων. Πείσθητι, Δαμούλα! Οὐδὲν ἀκαιρότερον τῆς βίας πρὸς τὸ παρόν. Ἡδὴ ἔνιοι τῶν ἵπποτῶν μας ἀρχονται σκευωροῦντες μὲ τὴν ἐξοχὴν, οἱ δὲ ἀπαρώτεροι τῶν χωρικῶν αὐτομολοῦσι, πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ κατέργου, ἐπὶ τὰ ὄρη των, καὶ τρέχε γύρευε.

— Ἐληξαν τὰ πανηγύρια τῶν ἀποστάσεων, ἔληξαν οἱ πυρρίχιοι τῆς ἀνταρσίας, ἀπεκρίθη ὁ Δαμούλας, ἀφείς μεδιάμα μεστὸν οἰήσεως. Ἡδὴ ἐδιδάχθημεν τί ζητοῦν οἱ ἀρχοντες, ὅταν μηχανοραφοῦν μὲ τὰ χωρία... *Il can che sbraja, vol osso o pala*¹. Θάρρος, λοιπόν. Τοὺς μὲν παπατάζους σὰς τοὺς παραδίδω εἰς τὰς πατρικὰς μερίμνας τοῦ ἀοράτου (τοῦ Μέμου), εἰς τὰ κέρασματα τοῦ αὐτάρχου σὰς, εἰς τὰς εὐλογίας τοῦ ἐπιδόξου πάπα Δὸν Πλατσίδου. Ὡς δὲ πρὸς τοὺς δραπέτας, ὦ, ἅς κοιμηθῇ ἀφροντίς ἢ ὕψηλότης σου! Οἱ δραπέται ἔχουν μαλλία νὰ ξάνουν μὲ τοὺς Κενταύρους μου...

Καθειμένη δὲ τῇ φωνῇ ὁ στρατηγὸς συνεπλήρωσε τὸ φρόνημά του, ληκυθίσας τὴν ἐπιφθὴν αἰσχροῦ τινος ἀσματίου τοῦ στρατῶνος.

«*Siate Zaff e Dappelletti
Cento volte benedetti!*»².

— Δὲν θὰ ἐνήργεις τὰς ὁδηγίας τῆς Συγκλήτου μὲ αὐτὴν σου ταύτην τὴν σπουδὴν, ὑπέλαβεν ὁ Δουξ, ἔάν, ἀντὶ στρατηγῶ καὶ πληρεξουσίου, ἐτύγχανες εἰς τὴν θέσιν τὴν ἰδικὴν μου. Θὰ ἐπιτείνωμεν, λοιπόν, τὸ σχοινίον οὕτως, ὥστε νὰ τὸ κόψωμεν; Ἐπαίρεσθε εἰς τοὺς Τσάφους σὰς. Ἀλλ' ἐν τοσούτῳ οἱ Τσάφοι δὲν μοῦ συνέλαβον τὰ 148 τουφέκια, τὰ σπαθία, καὶ τὴν πυρίτιδα, ἅπερ πρὸ μιᾶς ἐβδομάδος μεταβιβάζοντο ἀπὸ τὸν Καῦδον εἰς τοὺς Κομητάδες. Οὐδ' ἐπιταῖ, ἐντολαῖς τοῦ Μέμου ἐστάθησαν ἱκανοὶ νὰ μοῦ πιάσωσιν ἀπὸ τ' αὐτὰ τοὺς δυστροποῦντας ἀρχοντοχωρίτας, αἵτινες καὶ ἐφάτος, ὡς καὶ πέρυσιν, ἀποποιοῦται νὰ συνέλθωσιν εἰς τὸ χειροφίλημα... Ἀσχημα συμπτώματα, Προεδεοῦρε, οἰωνοὶ κακοί.

— Αὐτοὺς φοβεῖσαι; εἶπεν ὁ Κανάλης ὑπογελάσας. Οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ συναισθανόμενοι τὴν εὐτέλειάν των, εἶνε πάντοτε ἔτοιμοι νὰ προσπέσωσιν ἐνώπιον ἡμῶν, τοῦλάχιστον

¹ Παροιμία βενετικὴ «κόων ὑλακτῶν θέλει ἢ κόκαλον, ἢ στῆμα.»

² Τσάφοι καὶ Καπελέτοι, εἴητε ἐκατόντάκις εὐλόγημένοι!

ὁσάκις καὶ ἡμεῖς ποιοῦμεν αἰσθητὴν τὴν ὑπερτερίαν μας. Δός μοι, ὑψηλότατε, τὰ ὀνόματά των! Αὐτὰ μόνον δός μοι, καὶ μετὰ τρεῖς ἡμέρας τὸ πολὺ θὰ ἔχῃς τοὺς δυσπειθοῦντας ὅλους δεμένους χειροπόδαρα εἰς τὸ προαύλειον.

— Ὅσα κόβονται δὲν τρώγονται, γενναιότατε. Δυσθήρατοι ἀλώπεκες. Οἱ πονηροὶ ἀπειθοῦσιν εἰς τὴν πρόσκλησιν, προσφραϊνόμενοι τὸ δολέασμα τῆς παγίδος. Ὅπωςδήποτε, πρὶν κατέλθωμεν εἰς μέσα βίαια, δεόν νὰ δοκιμάσωμεν τὰ ἡπιώτερα... Ἀλλ' εἶμαι ἀνήσυχος, μὴ παραλαβῶν εἰσέτι τὰ διαγγέλματα τῶν τοποτηρητῶν μου. Τί τάχα κωλύει τοὺς ταχυδρόμους καθ' ὁδόν;

Τὴν σιγμὴν αὐτὴν εἰς τῶν βοηθῶν τοῦ γραφείου παρέδιδε πρὸς τὸν Συγώνην ἐπιστολίδιον, γεγραμμένον, διὰ τὸ κατεπεύγον, μὲ μολυβδοκόνδυλον. Δι' αὐτοῦ ὁ Μυστικὸς προσεκάλει τὸν Δούκα ν' ἀφίχθῃ μετὰ τὸ γεῦμα εἰς τὸ ἐνδότερον γραφεῖον, ἵνα ὑπογράψῃ τοὺς νέους καταλόγους τῆς καταναγκαστικῆς στρατολογίας, καὶ ἐπικυρώσῃ ἐξήκοντα ἢ ἑβδομήκοντα σιλληπτήρια ἐντάλματα κατὰ ἀρχοντοχωριτῶν τῶν νομῶν Χανίων, Σελίνου καὶ Κισάμου. Τὴν πρᾶξιν τῆς ὑπογραφῆς ἐχαρρακτήριζεν ὁ Μυστικὸς ὡς ἀνεπίδεδκτον ἀναβολῆς.

Ἐπῆρχον ἐν τῷ παλατίῳ ἐπάνωθεν τῶν γραφείων τοῦ Σέρ Μέμου, δύο δωμάτια, μικρὰ μὲν καὶ ἀπόκεντρα, ἀλλὰ δι' αὐτὸ τοῦτο μάλιστα χρησιμεύοντα ὡς τι ἀναχωρητήριον πρὸς τὸν μονίαν πολιτάρχην. Τ' ἄδωτα αὐτὰ καθίστανται χρήσιμα πρὸς τοὺς ἡγεμόνας, ὅσον ἀναγκαῖα διατελοῦσι τὰ παρασκήνια καλλωπιστήρια πρὸς τοὺς ἡθοποιούς. Ποῦ ἄλλοθι θὰ ἐπενδυθῶσι τὰ ἡμιθεϊκὰ ἐπινωτίδια; ποῦ θὰ ἐπιθέσωσι καὶ θ' ἀποθέσωσι τοὺς ποικίλους ἄλλους τῆς παραστάσεως μεταμφιεσμούς; ποῦ ἄλλοθι θὰ ἀπεκστηθίσωσι τὸ μέρος των, καὶ θὰ διανείμωσι τὰ λοιπὰ μέρη τῆς κωμωδίας πρὸς τοὺς ἐμίσθους συνυποκριτάς; Δὲν οφείλει ἢ πρόσδος εἰς τὰ κομμωτήρια αὐτὰ τὸ ἀξιολογώτατον ἀγαθόν, ὅτι τὸ ἀκροατήριον συρίζει σπανιώτερον τοῦ ἐνδεχομένου; Ἀλλοίμονον ἔάν αἱ καταδύσεις αὐταὶ κατελύοντο! Πρὸς τὰ ἄλλα δλέθρια ἀποτελέσματα, οἱ ἡγεμόνες, δὲν θὰ ἤξευρον καὶ ποῦ πλέον ν' αὐτοπτήσωσι κατὰ μόνας τὴν γυμνότητά των, ποῦ νὰ σπουδάσωσι τὰ ἐλαττώματά τοῦ ὄντος των, ποῦ καὶ πῶς νὰ μετριάσωσι διὰ τῆς τέχνης τὸ ἀηδὲς τῶν φακίδων, τὴν κιτρινάδα, τὴν καμπούραν, καὶ τὰ λοιπὰ. Ἐπειδὴ, ἐνταῦθα οἱ ἡγεμόνες ἀπομονοῦμενοι, ἐνταῦθα ἀνακάμπτοντες εἰς ἑαυτοὺς, συχνερωτῶσι τὸ ἀντίτυπὸν των εἰς τὸν καθρέπτην, πῶς διὰ βολὸν συμβαίνει καὶ, γεννηθέντες πυγμαῖοι ῥε βιν θο γόνα τ ο ι, ὡς περιαιτολογῶν ὁ Φουρλάνος ἐπωνομάζετο, ἀνευφημίζονται τιτᾶνες, ὑψηλότατοι, ἀνώτατοι, μεγαλειότατοι· πῶς ἀνεμον συνέπασε, καὶ, ἀνίκανοι τυχόντες ἐνίοτε νὰ μοιράσωσι δύο ὄνων ἄχυρα, καλοῦνται νὰ ἀναμορρώσωσιν ἔθνος ἐλόκληρον, νὰ ἐγκαινιάσωσιν εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ πολιτισμοῦ αἰῶνα νέον· πῶς εὐφημοῦνται χριστιανικώτατοι, καθολικώτατοι, γαληνιώτατοι, ἐνῶ δὲν προσμένουσιν, ἢ ψύλλου πῆδημα, ἵνα σύρωσιν ἀπὸ τὰ κέρατα τὸν λαόν των εἰς τὸ κρεουργεῖον· πῶς, διατί, χάριν τίνος παραδόξου θαύματος αὐτοὶ

μὲν θὰ σουφρώνωσιν ἐν ἀργείᾳ ἢ θὰ σπαταλῶσι τόσα καὶ τόσα ἑκατομμύρια, ὁ δὲ ὑπὸ κίρκου, ὁ ἐν ἰδρωτὶ παράγων τὰ ἑκατομμύρια αὐτὰ, θὰ πένεται, θὰ λιμοκτονῇ, καὶ ὅταν σγάσῃ τῆς πείνης, δὲν θὰ ἔχη, ὄχι δρόμον, ἀλλ' οὐδὲ μονοπάτιον, δι' οὗ τὰ τέκνα του νὰ τὸν κομίσωσιν εἰς τὸ κοιμητήριον. . . . Παρεκβαίνομεν. Ἡ εἴσοδος τοῦ δουκικοῦ κρυπτηρίου διετέλει ἀπολύτως ἀπηγορευμένη. Οὐδεὶς, οὐδὲ συγγενὴς, οὐδὲ οἰκίτης εἶχεν ἀδειαν νὰ εἰσέλθῃ, εἰμὴ εἰσαγόμενος παρ' αὐτοῦ τοῦ πρίγκηπος. Ἐλικοκίνητος τις μηχανή, κατὰ συντεθειμένα σημεῖα ἀνάγουσα καὶ καταβιβάζουσα κόφινον συρματινον, διετῆρει ἄμεσον τὴν συγκοινωνίαν ἀναμέσον δουκὸς καὶ Μυστικοῦ.

Ἡ παγετώδης ἐθιμοταξία δειπνοῦ ἐστενοχώρει τὸν ἀντιβασιλέα. Ἐπὶ τῇ διακοινώσει τοῦ Μέμου, πρόφασισθεις μὲ εὐστοχον χαριεντισμὸν, ὅτι τὰ λιπαρὰ τῶν ἀρχόντων προσαγορευόμενα κατὰ τὴν ὑποδοχὴν τὸν εἶχον χορτάσει ὑπερκόρως, ἀφῆκε τὴν τράπεζαν, προσκαλέσας δὲ παρ' ἑαυτοῦ μὲ τὸν δεικτικὴν δὺο τῶν συνεστίων, τὸν Ἀβογάδρον καὶ τὸν Καλλέργην, ἔβη σπουδαῖος πρὸς τὸ ἀναχωρητήριον. Ἐβαλεν ὅμως κατὰ τὴν ἀνέγερσιν τοσαύτην σπεῦσιν, ὥστε, σκονδάψας εἰς τὰ πλατύπτυχα κράσπεδα τοῦ μανδύου, παρ' ὀλίγον κατέπιπτε.

— Ματθαίε, εἶπε, κτυπήσας μὲ οἰκειότητα τὸν ὄμιον τοῦ Ἰταλοέλληνος εὐπατρίδου, ἅμα ὡς ἡ θύρα ἐκλειδώθη, ἡ ψῆφος τῶν Προβεδούρων ὑπερεκράτησεν. Ὅσακις ὁ θεὸς θελήσῃ νὰ καταλύσῃ μίαν πολιτείαν, πληθύνει ἐν αὐτῇ τοὺς δικηγόρους, ἢ τοὺς στρατηγούς. Ἄς ἦνε. Ἀλλὰ, πρὶν ὑπογράψω τὰ ἐντάλματα, δὲν θὰ ἀκούσω καὶ τὰς εἰδήσεις τὰς ἰδικὰς σου; Οἱ Καλλέργαι ἐχρημάτισαν εἰς Κρήτην ἀδιαλείπτως ὅ,τι ἡ περιστέρα πρὸς τὴν κιβωτόν.

— Δὲν φέρω κλάδον ἐλαίας, κατὰ δυστυχίαν, εἶπεν ὁ Καλλέργης, κατηφιῶν. Φοβοῦμαι, μὴ, ἀνανήφουσα ἡ ὕδρα ἐκ μακροῦ ληθάργου, ἐτοιμάζεται ν' ἀνεγείρῃ αὐθις τὴν κεφαλήν. Παρὰ τοῦ ἀγρονόμου μου, φθάσαντος σήμερον ἐνωρίς, πληροροῦμαι, ὅτι ὀκτὼ χιλιάδες χωρικῶν, καταλιπόντες οἶκον καὶ ἔργα, ἀνερχήθησαν ἤδη εἰς τὰ ὑπεράκρια τοῦ Ὑψηλορίτου. Ἀπὸ Ἀρμυροῦ ἕως Κάβου Σπάδα καὶ Φραγγοκαστέλλου ἀντηχεῖ ἐπίφοδος καταβοή. Κατάνοιξε, Δουξ, τοὺς ὀφθαλμούς τῆς ἀστυνομίας σου! Ἀκρώρειαι συνεφιασμένοι προμηνύουσι βροντὰς. Ὅσακις οἱ χωρικοὶ κατέφυγον εἰς τὰ προχώματα τῶν αἰγάγγων, οἱ προὔχοντες τῆς ἐξοχῆς κατέγεινον τεκταίνοντες συνωμοσίαν. . . .

— Αἴ, αἴ, τρέχεις, παρατρέχεις, viscere! Ὁ Δαμούλας τὰ δίδει ἄσπρα, σὺ τὰ βλέπεις μαῦρα. Per bacco, εἰς τίνα τῶν δὺο θὰ πιστεύσω; Συνήθης καταδικὴ τοῦ πολιτάρχου, ν' ἀκούῃ τὴν μὲν ἀλήθειαν ἐκ παντὸς στόματος, τὴν δὲ ἀληθινὴν ἀλήθειαν ἐξ οὐδενός. . . . Ἀλλὰ τί διάβολον ἐργάζεται εἰς τὴν ἐξοχὴν ὁ ἐξαποσταλεὶς στρατὸς; Θὰ τὸν τρέφωμεν, λοιπόν, ἵνα περιέρχεται τὰς ἀγυῖας κιναιδιζόμενος; Θὰ τὸν μισθοδοτοῦμεν ἅπλως καὶ μόνον, ἵνα τροχίξῃ ἐπὶ Προβεδούρων καὶ γυναικῶν κλίμακας τὴν σούβλαν;

— Ὁ στρατὸς! Λύκων ἀγέλη. Τάχα ἀγνοεῖ τὰ διατρέχοντα ὁ ἀστυνόμος σου; Ὁ στρατὸς φέρεται σαρακηνικώτερα καὶ αὐτῶν ἔτι τῶν Σαρακηνῶν. Οἱ μὲν φιλόσπαγες Τσάφοι ἀπογυμνοῦν τὰς γυναῖκας, οἱ δὲ ἀκόλαστοι Καπελέτοι πρὸς συμπλήρωσιν ἐκβιάζουσι τὴν αἰδῶ αὐτῶν. Πείσθητι, Δουξ, τὰ πράγματα, ἀπὸ κηρύξεως πολέμου, τρέπονται ὁσημέραι ἐπὶ τὸ χεῖρον. Ἡ ἀποστολὴ τῶν ἐκτάκτων πληρεξουσίων εἰσάγει ἀνωμαλίαν καὶ εἰς τὴν κοινωνίαν, καὶ εἰς τὴν κυβέρνησιν. . . .

— Ναί, ἐξεφώνησεν ὁ αὐλάρχης, μὲ δυσπερίσχετον ἐμπάθειαν. Οἱ πληρεξούσιοι, μηδὲν δυνάμενοι κατὰ τοῦ Ὑψηλοτάτου, τὸν ὁποῖον ἄλλως ὑποταφρεύουσι, καὶ ἀποκαλοῦσιν ἐμπαικτικῶς Ἀγιοπατέρα, στρέφουσιν ἐκ συμφώνου τὴν κακεντρέχειαν κατὰ τοῦ δειλαίου ἀρχιγραμματέως, μηδὲ ὅπως συστελλόμενοι νὰ διαδίδωσι καὶ ἀναφανδόν, ὅτι Δουξ Κρήτης κατέστη ὁ Σερ Μέμος.

— Ἐὰν ἔχη ἀνάστημα ἐπὶ τὰ ποδῶν, εἶνε βέβαια ὁ πάντων ὑψηλότατος, εἶπε γελάσας ὁ Συγώνης. . . . Τὸ λοιπόν, Καλλέργη;

— Τί παράδοξον, ὑπέλαθεν ὁ ἡμιέλλη, ἀν οἱ ριζάρχοι, ἀπὸ τῆς διχονοίας μας ὠφελούμενοι, συνεκρότου ὁμόνοιαν αὐτοῖ, ἀντὶ ἡμῶν, ἀν συνεκάλουσι τὰς γενεὰς τῶν εἰς συνέλευσιν; Βέβαια, ὡς ἔχομεν ἐπὶ τοῦ παρόντος ἐρρυθμισμένα τὰ τῆς ἐξοχῆς, ἡ ὁμόνοια καθίσταται δυσκατόρθωτος. Ἄν, ὅμως, κατὰ τύχην κακὴν, οἱ ἀρχιγοὶ συνεφώνουν πρὸς ἀλλήλους, τότε ἡ ἀποστασία δὲν θὰ ἀπέβαιεν ἀναπόδραστος;

— Πᾶ! Καὶ πότε, κύρ Ματθαίε, πότε καὶ ποῦ τῆς Κρήτης ἔθυσαν τῷ Ὁμονοίῳ Πατέρι καὶ Παπαδόπουλοι; Ὡς φαίνεται, λησμονεῖς τῶν πάππων σου τὴν βιογραφίαν, σὺ ὁ ἰσχυρίζομενος, ὅτι γινώσκεις ὑπὲρ πάντα εὐπατρίδην τὰ τῆς ἐξοχῆς. Εἰς τὰ ἀνατολικά μας κτήματα, viscere, ἡ παλιόροια τῶν ἐμφυλίων ἐρίδων ἀπετέλεσε διαρκῶς τὴν συστολήν καὶ διαστολήν τῆς καρδίας μας. Μόνον χάριν τούτων ἀναπνεύουσιν οἱ πνεύμονες τοῦ ἁγίου Μάρκου. Καὶ ὅτι μὲν συνελεύσεις τοιαῦται ἐκροτήθησαν εἰς ἄλλους χρόνους, τοῦτο ἐνδεχόμενον. Ἀλλὰ τί ἐντεῦθεν; Συνέλευσις κριτικὴ, ἰστός ἀρχαῖος. . . .

— Πρόχειρον δὲ τὸ σάρωθρον, προσέθηκεν ὁ Ἀβογάδρος, συμπληρῶν τὸ νόημα.

— Καὶ ὅμως, παρετήρησεν ὁ Καλλέργης, προσβληθεὶς ὀπωσοῦν ἀπὸ τὴν ταχυγλωσσίαν τοῦ κεραμέως, τὸν ὁποῖον ὡς ἕτερος κεραμεὺς μετρίως ἐχώνευε— καὶ ὅμως, αὐθένται μου, τὰ χρονικά τῆς νήσου παριστάνουσι τὴν ὁμόνοιαν τῶν ἐντοπίων ὡς ῥίζαν βαθύγειον, ἥτις ὄσω μᾶλλον τέμνεται, τοσοῦτω ἀναβλαστάνει.

— Oibo! Δὲν βαρύνεσαι, ἀδελφέ! ἀνέκραξεν ὁ Δουξ σαρδάσας. Γραικοὶ καὶ ὁμόνοια, landonie. Τάχα θὰ ἦτο ὁ βοῦς ζῶον καματηρόν, καὶ εἰς τὴν γεωπονίαν ἐπωφελέστατον, ἐὰν ἐγνώριζε τὴν δύναμιν τῶν κεράτων του; Ἡ ὁμόνοια προαπαιτεῖ αὐτάπαρνησίαν, προαπαιτεῖ ἐπικράτησιν δημοσίου πνεύματος, προϋποθέτει τὴν ἡγεμονίαν τοῦ Γνωθὶ σαυτοῦ.

Ναι, ναι, χιλιάκις, ναι, χωρίς τοῦ Γνωθι σαυτὸν, ἡ ὀρόνοια ἀπομένει ἀπλοῦς λεξικογραφικὸς διάκοσμος. Ἄλλ' ἐξ ὧν σου τῶν Γραικῶν ὁμοῦ πόσοι δὲ οἱ εἰδότες ἑαυτοῦς; Εἰς καὶ μονώτατος. Γινώσκεις τὸ τέλος του. Ποτισθῆς τὸ κώνειον, ἀπῆλθεν εἰς τὸ Ἠλύσιον ὁ μακαρίτης, μηδένα ἀφείς ἐν Ἀθήναις κληρονόμον τῆς ἠθικῆς του ἀποκαλύψεως... Ὡς Ἀθήνα, λαμπρὴ χώρα...

Γνωστὸν, ὅτι οἱ Καλλέργαι εἰλικον τὸ γένος ἐκ τινος κλάδου τῆς ἀρχοντικῆς Δωδεκάδος, πατροπαραδότως ὑπουργήσαντος εἰς τὴν κυριαρχίαν τῶν Βενετῶν. Ἡ ἱστορία ἀναφέρει πλείστους Καλλέργας σώσαντας τὴν ξενοκρατίαν ἀπὸ ξυροῦ ἀμύλης· αὐτὸν δὲ τοῦτόν μας τὸν Ματθαῖον οἱ Ἰταλοὶ προσωνόμαζον Veneto sfegatato, ὃ ἔστι καὶ τῶν Βενετῶν βενετικώτερον. Μολοντοῦτο, αἱ πικραὶ περὶ Ἑλλήνων κρίσεις τῶν δύο Ἰταλῶν ἀνεζώσαν μικρὸν τι τὴν πεπωρωμένην φιλοτιμίαν του. Ὁ ἔρωσ τῆς πατρίδος ἐσώζετο εἰς τὴν συνειδήσιν του λεληθῶς εἰσέτι, ὡς λύχνος τύμβειος ὑπαυγάζει ἐντὸς ζοφερᾶς κατακόμβης. Καὶ ἀπιστῶν ἔτι πρὸς τὴν πατρίδα, ὁ Ἕλλην ἐμμένει δυσμεταβλήτως Ἑλλην. Μάρτυρες οἱ Θεμιστοκλεῖς, οἱ Μιλτιάδαι, οἱ Ἀλκιβιάδαι, οἱ Κλέαρχοι, οἱ Ξενοφῶντες, οἱ Παυσανίαι, καὶ ὅσοι ἄλλοι οἱ τοῖς βαρβάρους ὑπηρετήσαντες. Ὁ ἑλληνισμὸς εἶνε ἄρωμά τι συμφύστατον, ὅπερ, εἰς τὰ ἐντὸς ἀγγεῖου ἀπαξ προσκολληθὲν, ἐξαποπνέει βραδύτατα, ὡς ὁ μόσχος. Πλύσεις καὶ βαντισμοὶ δὲν καθαρρίζουσι τὴν φιάλην σου· θὰ ἀναγκασθῆς νὰ τὴν συντρίψῃς.

— Τώρα δὲ ῥοβολεῖ πρὸς τὸν κατήφορον ἡ Ὑψηλότης σου· ἀνεφώνησε τὸ ὑπόζων ἑλληνοἰταλικὸν ἀγγεῖον. Ἄν καὶ εἰς τὰς ἐμφυλίους ἐριδας ἐκδοτοὶ οἱ Γραικοὶ—ἡ ἀλήθεια αὕτη εἶνε καὶ τοῦ ἡλίου φαινοτέρα—ὅμως ἀνὰ πᾶσαν κρίσιμον περιστάσιν συναναπτύσσονται ἐν ἀκαρεῖ εἰς μίαν δέσμην. Δὲν νομίζετε;

— Ὁχι, ἀπήντησεν ὁ Δούξ. Τὴν ἀλήθειαν πρὸ πάντων. Ὁ βίος τοῦ γένους σου ὁμοιάζει εἰς θαυμάσιον ψηφιδωμα. Ἐὰν μὲν, ἐν καιρῷ εἰρήνης, προβαῖνῃ τὸ ψηφιδωμα ἀποσυντιθέμενον εἰς τὰς ἐξ ὧν συνετέθη ψηφίδας, ἀνασυντίθεται εἰς τὰ συστατικὰ στοιχεῖά του, καὶ ἐπανακτᾷ τὴν προτέραν ὁλομέλειαν, ἅμα ὡς τις κίνδυνος ἐξωτερικὸς ἐπαπειλήσῃ τὴν συμφυτικὴν ιδιότητά του. Ἀλλὰ εἰς τὴν ψυχὴν σου, κύρ Ματθαῖε, ἐπὶ πόσα ὡς ἔγγιστα δευτερόλεπτα ἡ ἀναστοιχειώσις διαρκεῖ;

— Ὁρδοεῖκτου ζήτημα, ἐπιθύρυσεν ὁ αὐλάρχης, χαμογελάσας.

— Ζητῶ συγγνώμην. Ὁ προπάππος μου Ἀλέξιος ὑπέξειλε τὴν νῆσον τοῖς Βενετοῖς ἐπὶ περίπου εἴκοσιν ἔτη. Κρίνετε τὸ διάστημα βραχύ;

— Ἀλλὰ, τέλος, ὑπενέδωσεν ὁ πάππος σου, παρετήρησεν ὁ Ἀβογάδρος. Τί δὲ τὸ σφρονησαν τὸν ἀντάρτην; Ἐν δὲ πλωμα βενετικῆς εὐγενείας, καὶ τινα τιμάρια.

— Ἀλάει εὐλαδέστερα, κόμη, περὶ Ἀλεξίου τοῦ ἀειμνήστου! ἀνέκραξεν ὁ Συγώνης. Οἱ Καλλέργαι ποιοῦσι μεταξὺ

Γραικῶν ἐξαίρεσιν μοναδικήν. Ἐὰν Καλλέργαι ἦσαν ὅλοι οἱ Γραικοὶ, τὸ γένος τῶν Ἑλλήνων θὰ ἦτο ἐξηγενησμένον πρὸ αἰῶνων... Ἄλλ' ἄς ἐπανελέθωμεν, caro Matleo, εἰς τοὺς χωρικούς μας. Πλὴν τῶν ἐν Χάνδακι προσκληθέντων, ὀσφραίνεσαι ἐκ τῶν ἐπιστολῶν σου καὶ ἐτέρους ταραχοποιούς; Ἐχεις ἄλλα ὀνόματα νὰ καταμηνύσῃς; Διεπέρασεν ὑποπτός τις συνδιάλεξις τὴν πιστὴν σου ἀκοήν;

— Δὲν ἔχω ὀνόματα πρὸς ὄραν· ἀλλὰ, καὶ ἂν εἶχον, θὰ ἀπέβαινε παράκαιρος ἡ καταμαρτύρησις. Ὡς, προβλέπω, ὅτι ἡ θρασύτης τοῦ Δαμούλα καὶ ἡ καυχάζουσα τῶν τιμαριούχων χολή θὰ συγκεφαλαιώσῃ εἰς ἓν μόνον καὶ τὸ αὐτὸ ὄνομα ἐνόχου σύσσωμον τῆς νήσου τὸν πληθυσμὸν.

— Εἰς ἓν ὄνομα, λέγεις! Εἰς ἓν μόνον καὶ τὸ αὐτὸ ὄνομα! Αἶ, ἂν ἤξευρες, Καλλέργη, ὀπόσους τόμους πείρας καὶ θεωρίας ἡ φράσις σου αὕτη ἐμπεριέχει! Ὁ ἐνδύματι ἀνθυπάτου κυβερνῶν Γραικοῦς μανθάνει, φίλτατε, ἐξ ἀνάγκης νὰ ποιῇ μίαν διαστολὴν οὐσιωδεδεσάτην. Χωρίζει τὴν μερίδα τῶν ὀνομάτων ἀπὸ τοῦ ἀνώνυμον πλήθος. Ἐὰν ἡ Κρήτη συνέκειτο καθ' ὅλοκληρίαν ἀπὸ πληθυσμὸν ἀνώνυμον, ἐὰν δὲν εἶχεν ὀνόματα πόλεως, καὶ ὀνόματα ἐξοχῆς, ἡ Κρήτη, πιστευσόν μοι, θὰ ἦτο σήμερον ἀκόμη καὶ αὐτόνομος, καὶ μάκαира, ὡς παρὰ τῶν παλαιῶν ἐπωνομάσθη. Τὸ φύραμα τὸ γραικικὸν εἶνε ἀξιόλογον ἀφ' ἑαυτοῦ—*graecum fermentum supra modum infians*—ἀλλὰ δὲν ἀξίζει τίποτε, παρὰ εἰς κατάστασιν ἀωνυμίας· τὸ διδάσκει ὁ Πολύβιος. Τίς ὁ ὠθήσας τὴν Ἑλλάδα εἰς τὴν κατωφέρειαν τῆς παρακμῆς; Τὸ ὄνομα· τίς ἐκάστοτε ὁ ἀνοικοδομήσας αὐτὴν ἐκ θεμελίων; Τὸ χυδαῖον. Πρόβασις ἀνώνυμου λαοῦ πρὸς τὴν προσωπικὴν εὐγενεῖαν σημειῖσθ' ἐν τῇ ἑλληνικῇ ἱστορίᾳ ἐναρξίν τέλους. Μόλις ἀπὸ τὴν χαμηλὴν του τάξιν μεταβῆ ὁ χυδαῖος εἰς τὴν ἀνωτέραν τῆς ὀνομασίας· μόλις ὑποδέσῃ τοὺς πόδας ἐπὶ τὸ κομψότερον, μόλις φορέσῃ δακτύλιον καὶ λαίμοδετήν· μόλις, ἐνὶ λόγῳ, ἀπὸ τοῦ μηδενὸς, ἔνθα μετριοφρόνως ἐργασθεῖς νυπόρησε, προαχθῆ εἰς τὴν μονάδα, ἰδοὺ ἀμέσως, ἀμείβων ἦθος ἅμα καὶ εἶδος, μεταμορφοῦται, καθάπερ χρυσαλλίς, εἰς ἔντομόν τι παράσιτον, ἔντομον ἐντρεφόμενον καὶ ὑπερσαρκουμένον ἐν τῷ αἵματι τῆς μητρὸς. Τοῦτο δὲ γνωρίζαντες οἱ κατακτηταί σας—ἐκ πείρας, δηλαδὴ, μαθόντες, ὅτι ὄνομα παρ' ἡμῖν σημαίνει ῥαδιουργίαν, κουφότητα, ἀρχολιπαρίαν, παρασιτισμὸν, προβατισμὸν—ἐφοβήθησαν πάντοτε τὸ πλῆθος μᾶλλον ἢ τοὺς ἄρχοντας... Ἐρχομαι, viscere, εἰς τὸ συμπέρασμα. Ἄς ἀφίσωμεν τὸν λαὸν ν' ἀναπνεύσῃ ἀνετώτερα, καὶ περ ἐπεκτείνοντες τὸ ἀρχοντολόγιον ἐπ' ἀορίστῳ. Ἀπὸ ἡμᾶς τοὺς Βενετοὺς διδαχθέντες ἐθεσμοθέτησαν καὶ οἱ Τοῦρκοι ὑπὲρ τῶν ῥαγιαδῶν τὸν Κοτσαμπασισμὸν. Ἐμπρός, λοιπόν! Ἐὰν οἱ προνομιούχοι τῶν φρουρίων πραξικοπήσωσι μὲ τὴν ἐξοχὴν, ἄς προσκληθῶσι ν' ἀποτίσωσι τὰς πρὸς τὴν Δημοκρατίαν ὀφειλομένας 400,000 δουράτων! Ἄς ἀκούσωσι δὲ συγχρόνως, ὅτι καὶ οἰκογένειαι καὶ τιμάρια αὐτῶν θὰ κατελείποντο ἀπὸ τὴν κυβέρνησιν ὅπως ἀπροφύλακτα, ἐὰν τυχόντως οἱ ἀγροὶ περιέπιπτον εἰς ἀναρχίαν. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ

εὐγενῶν τῶν πόλεων. Ὡς δὲ περὶ τῶν τῆς ἐξοχῆς, ἀνάγκη πᾶσα, Καλλέργη μου, ἀνάγκη ἐπεικτική καὶ ἀνυπέρθετος νὰ παρουσιασθῶσιν οὗτοι αὐτόματοι καὶ ἀκατανάγκαστοι πρὸς ἐμέ. Λόγος πολιτικὸς τὸ ἀπαιτεῖ . . . *ragione de stato*, ὁ δὲ Δουξ στοιχηματίζει νὰ τὸ κατορθώσῃ.

— Οὐδὲν σκοπιμώτερον! συνανεφώνησεν ὀμοθυμαδὸν τὸ ζεῦγος τῶν ἀκρωμένων. Ὡραῖον σχέδιον, τῷ ὄντι. Ἄλλ' ὁ τρόπος τοῦ νὰ ἐφελύτωμεν τοὺς ἀπειθοῦντας ἐδῶ, καὶ μὲ τὰ καλὰ! προσέθηκεν ὁ Καλλέργης μονομερῶς.

— Ὁ τρόπος! Ζητεῖς τὸν τρόπον σὺ, ὁ κεκτημένος ἐπίδρασιν ἀκατάλογιστον παρὰ τοῖς προὔχουσι, σὺ, τέκνον θετὸν, περιλημένον, τῆς Βενετίας! Ἄλλ' εἰς σὲ πρὸ πάντων ἀπόκειται τὸ κατορθώμα. Ὁ σίδηρος σφυρηλατεῖται καλῆτερα ἐφ' ὅσον διαρκεῖ πεπυρακτωμένος. Ἄπελθε αὔριον ἐνωρίς! Διατρέφω εἰς τὴν ἐμπειρίαν σου πεποιθήσιν εὐθαρσεστάτην. Ἄ! πελθε, Καλλέργη, καὶ ἡ εὐχὴ τῶν πατέρων σου μετὰ σοῦ.

Τὸ κρίνον τῶν ἀφοσιωμένων ἀνέσεισε τοὺς ὄμους, ὑπεκρίθη φόβους καὶ ἐνδοιασμούς. Ἄλλ' ἐπὶ τέλους, ὑπενδούς εἰς τὴν ἐντολὴν τοῦ πρίγκηπος, χαρισθεῖς δῆθεν καὶ εἰς τὴν θετὴν μητέρα, παρεδέχθη ἐκὼν ἀκῶν τῆς χαλεπῆς περιουσίας τὴν ἐκτέλεσιν.

— Τί συλλογίζεσαι; ἠρώτησεν ὁ Συγώνης. Ἐὰν ἀπύργησο, τὰ συλληπτήρια ἐντάλματα θὰ ἀνεβάλλοντο.

— Καὶ ἐπιτρέπονται δισταγμοὶ, ὅταν τὸ βασίλειον κινδυνεύῃ, ὅταν διατάσῃ ἡ Ὑψηλότης σου; Σπεύδω νὰ συντάξω τὴν διαθήκην μου, ἀπήντησεν ὁ αὐλικός.

— Εὖγε! Μὴ ὅμως παραλείψῃς καὶ τὸ θρησκευτικὸν καθήκον! Τὰ θεῖα πρὸ πάντων, τέκνον μου. Εἰς τὴν ἀνθρώπινον κοινωνίαν ὁ ἄπιστος εἶνε ἐκμελής, εἶνε δυσηγεστάτη παραφωνία. Πρὶν ἐπιβῆς τὸν ἵππον σου, ἐξομολογήθητι καὶ μετάλαβε!

— Θέλω προσφύγει εἰς τὰς πνευματικὰς ὁδηγίας τοῦ Δὸν Πλατσίδου, ἀπεκρίθη ὁ παραινόμενος μὲ ἐπιτετηθευμένον, ἀλλὰ πρόσχαρι, μειδιάμα. Ἐὰν τὰ τέκνα μου ἀπαρφανίζοντο κατὰ τὴν προκειμένην ἀποστολὴν, θέλουσι μένει παραδεδωμένα εἰς τὴν εὐμένειν τῆς Ὑψηλότητός σου καὶ εἰς τὴν ἀντίληψιν τῆς θεότητος.

— Ὁ δὲ ἀντιβασιλεὺς τῆς Κρήτης—ὑπέλαβεν ὁ Δουξ, μετασχηματίζων αἴφνης τὸ πρόσωπον ἐπὶ τὸ ἀγνώτικώτερον—εἰς τὰς ἐσθινὰς καὶ τὰς ἐσπερινὰς προσευχὰς του θέλει δέεται διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ ἰταλοέλληνος αὐτοῦ, ὅστις, δεξιὸς βραχίον τῆς ἐν Κρήτῃ βενετοκρατίας ἄνωθεν ὀρισθεῖς, ἐπικοσμεῖ τὰ ἔνδοξα οἰκόσημά του μὲ προσωπικὰς ἀρετὰς, ἐξαιρέτως μὲ τὴν ἀποχὴν τῆς ραδιουργίας, καὶ τῆς ὑποκρίσεως, μὲ τὴν ἀφιλοκέρδειαν, μὲ τὴν ἀνδρείαν.

Ὁ Καλλέργης, λαβὼν τὸν πρίγκηπα ἀπὸ τὰ γόνατα, ἀνέβλεψε πρὸς αὐτὸν μὲ ὄμματα νενωτισμένα· ἀλλ' ὁ Δουξ, ἀνεγείρας αὐτίκα τὸν ἐπιστήθιον, ἤσπασθη, κατησπᾶσθη δεκάκις, καὶ συνέσφιγγεν αὐτὸν εἰς τοὺς κόλπους ἐν πατρικῇ στοργῇ.—Ἀξιάγαστον σύμπλεγμα διὰ ἐρομολύφον! Ἐπαγωγὸν προτύπων ἀμειβαίαις καὶ τρυφερὰς στοργῆς!

Ἄμα ὡς ὁ εὐγενὴς ἐξῆλθε τῆς θύρας τοῦ ἀδύτου, πορευόμενος πρὸς τὴν ἀπηγορευμένην κλίμακα,

— Ὅποσον βλάκες εἶνε οἱ νουνεχέστεροι καὶ ταχυποπτώτεροι τῶν πολιταρχῶν, ἐφώνησε καθ' ἑαυτὸν, παραβαλλόμενοι πρὸς τοὺς εὐνοουμένους των! Ἴδου, Καλλέργη, ἡ Ῥόδος, ἴδου καὶ τὸ πῆδημα! Προσοχή! Τὰ εἰς τὸ Παλαιόκαστρον κείμενα, καὶ ἐπὶ δύο γενεὰς ἐπιδικωκόμενα, τιμάρια τῶν Κορνέρων γίνονται τέλος πάντων κληρὸς τῶν τέκνων σου!

— Ὄρχ σου καλῆ, καὶ ὁ δρόμος σου δροσάτος! ἀνεβόησεν ἐκ περιτροπῆς ὁ Δουξ, συνδυάσας τὴν εἰρωνειάν τῆς γλώσσης πρὸς τὴν τοῦ νεύματος, καὶ στενάξας ἐν ἀνακουφίσει, ὡς ὁ ἀπαλλαττόμενος ἀπὸ σπειράματα πνιγαλίωνος.

— Τί δηλοῖ; ἠρώτησεν ὁ κόμης, βεβλακευμένος;

— *Cave ab insulanis!* Ὅχι δά! Ὅθ' ἄφινά τὸν φικκανάζον (κύκνηρον) αὐτὸν νὰ μᾶς ζυμώνῃ πῆττας εἰς Χάνδακα μὲ τοὺς Προβεδούρους! *Meremeu!*

— Καὶ λοιπόν;

— Εἰς τὴν εὐχὴν τοῦ Θεοῦ!

— Καὶ δὲν φοβεῖσθε μὴ, ἀντὶ πλακούντων εἰς τὴν πόλιν, σὰς πλάσῃ λαμπροκουλῶρας εἰς τὴν ἐξοχὴν;

— Ἀἰ, caro conte, τὸ πλῆθος διακρίνει τὰ κίβδηλα νομίσματα κάλλιον ἡμῶν. Ναι μὲν εἰς τὴν ἀριθμητικὴν τῆς πολιτείας ὁ λαὸς ἐπέχει χώραν μηδενικοῦ· ἀλλὰ πάλιν, καὶ χωρὶς μηδενικοῦ, ἑκατομμύριον δὲν σχηματίζεται. Ἡ ἐξέλεξις καὶ ἡ ἀστυνομία τοῦ ἀνεπιφανοῦς λαοῦ ὑπερτεροῦν τὰς ἰδικὰς μᾶς κατ' ἀκρίβειαν. Ὅθ' ἐρχοῦν ἴσως προσωπεῖου οἱ πολιτικοί, ἀν δὲν ἐντρέποντο νὰ δεῖξουν ἀσκεπῆ τὴν ὄψιν;

— Ἀλλὰ δὲν εἴσθε σεῖς αὐτοί, οἱ εἰπόντες πρὸ ὀλίγου, ὅτι οἱ Καλλέργαι ποιοῦσιν ἐξαιρέσιν μεταξὺ Κρητῶν; ἐπερώτησεν ὁ αὐλάρχης, μὴ ἐκστάς εἰσέτι τῆς ἀπορίας.

— Βέβαια· καθ' ὅσον ὑπερέχουσιν εἰς ψευδολογίαν ὅλους τοὺς συννησιώτας των. «Κρηῖτες ἀεὶ ψεύσται. . . .» μὴ ἐξαιρουμένου καὶ τοῦ Διὸς αὐτοῦ.

Λαβὼν δὲ τὸν αὐλάρχην ἐκ τῆς δεξιᾶς, καὶ κλονήσας ἐμφαντικῶς τὸν βραχίονά του,

— Ἀλλοίμονον, φίλε μου, προσέθηκε χαμηλότερα, ἀλλοίμονον, τρισαλλοίμονον, ἃν ὁ ἐνταῦθα πολιτάρχης ἄπαξ μόνον ἐλάνθανε δίδων πίστιν εἰς τὰς ὑψηλῆσεις τοῦ πιστοτάτου τῶν πιστῶν ἀφοσιωμένων του. *Graeca fides, nulla fides*, οἰκουμενικὸν ἀξίωμα. Ὁρα τὸν Καλλέργην! ἠθέλες νομίσει, ὅτι ἡ μήτηρ του, ὅτε τὸν συνέλαβε, ἐπωμίζετο πορφυρὰν χλαμύδα, καὶ ἐφόρει τὰ χειρόκτια τοῦ χοροῦ. Ὁ Καλλέργης εἶνε φωστὴρ κοσμιότητος καὶ περιποιήσεως· στρέφει δὲ τὸν τροχὸν τῆς ραδιουργίας μὲ τσαύτην ἀξίεραστον ἀφέλειαν, πιάνεται ἀπὸ τὰ μισοφούστανα τοῦ παλατίου, δίκην ἀράχνης, μὲ ποδαράκια τσοσούτου βελουδάτα καὶ γαργαλιστικά, ὥστε, *per Dio*, θὰ εἶχε φενακισμένον, ὅχι πολιτάρχην ἀγένειον, ἀλλὰ καὶ ἓνα Συγώνην προσέτι, ἀν ὁ Συγώνης οὗτος δὲν εἶχεν ἀπογαλακτισθῆ διαβόλου υἱός. . . . Ἄλλὰ τί τὰ θέλεις; Ἡ βενετικὴ εὐγένεια ἐπεχρύσωσε μόνον, δὲν ἐκάθηρε τὸν κρητισμὸν του! Ἦνε ἐκ τοῦ αὐτοῦ ὑφάσματος καὶ αὐτός.

« Είδες ἕνα ; Τόσον φθάνει !
Μία κλωστή τῶν ἔχ' ὑφάνει. »

— **Corpo di Bacco !** ἀνέκραξεν ὁ κόμης, ἴσως ἐν τοῖς μυχοῖς τῶν στέρνων ζηλεύσας τὴν ἐγκωμιασθεῖσαν ἐκείνην ἀναρρίχτην εἰς τὰ μισοφούστανα. Ποῦ, λοιπόν, ἡ Ὑψηλότης σου θὰ ἀνέυρη τὸν φιλαλήθη, ἀφοῦ ἀπατεῶνα κρίνει καὶ τὸν ἀνθρώπον, πρὸς ὃν ἐχάρισεν ἡ Σύγκλητος πλεῖστα τιμάρια, βοῶν ἀγγέλας, καὶ ἑκατὸν οἴκους, πλὴν τῶν ἀσημικῶν καὶ τῶν παρασημικῶν ; Ὁ πλαστολόγος Ἑλλάς . . . ! Εὐγε Βενετία, σὺ, ἄστρον ἀληθείας, ἀψευδείας, ἀνυποκρισίας !

— Εἶσαι ἀκόμη νέηλος εἰς Κρήτην, ἀγαπητέ. Τὰ παθήματα, μαθήματα. Μικρὸν ἔτι, καὶ θὰ πεισθῆς καὶ σὺ, ὅτι παραλόγως οἱ πρῶτοι τῶν βενετῶν ἀποίκων μας δὲν καθιέρωσαν τὴν περὶ Γραικῶν σοφὴν ἐκείνην παροιμίαν

« Chi crede a Grego
Ne ghà 'l cervello intrego! »

— Οἱ ἀποικοὶ θὰ εἶχον ἴσως ἀναγνώσει τὸ τοῦ Ἰουβενάλου **Graecia mendax**, ὑπέλαβεν ὁ κόμης. Σεῖς, ὅμως, Ὑψηλότατε, ἀπεφάνθητε καὶ πολιτικώτερα, δογματίσαντες τὸ τεθρολημένον παράγγελμα

« Pan o Bastone »

— Ὁχι, ὄχι, οὔτε ἰδικόν μου εἶνε αὐτὸ, οὔτε τὸ ἐγκρίνω. Ὁ Γραικὸς ἀνέχεται τὴν ἀγχόνην μᾶλλον, ἢ τὴν μαστίγα, οἱ δὲ ξυλοκοπήσαντες τὸν ὑπερήφανον ἀπόγονον ἡμιθέων ἐπετάχυνον ἰδιοχείρως τὴν κατάργησιν τῆς τυραννίδος τῶν. Παρὰ τὴν ῥάβδον, ὁ ἐπιχειρῶν νὰ ἠνιοχήσῃ γραικικὸν λαόν, ἄς λάβῃ ὄμμα λυγρὸς, ἀλώπεκος ἀλωπεκῆν, καὶ . . .

— Καὶ ἕνα Μέμον, προσέθηκεν ὡς ἐξ ἐφόδου ὁ ἐπίδοξος γαμβρὸς τοῦ Μυστικῶ.

Διέκοψεν ἀτελῆ τὴν συνδιάλεξιν ὁ κώδιον τοῦ ἀδύτου εὐθύς δὲ τριζαντος τοῦ σπρόφιγγος τῆς μηχανῆς, φάκελλος ὀγκώδης προσετάρη παρὰ τὴν τράπεζαν. — Ἦσαν αἱ καθυστροῦσαι καντισιλλιέρων καὶ καστελλάνων ἐπιστολαί. Ὁ ταχυδρόμος ἐμποδισθεὶς ἀπὸ τὴν ἐνσηκίψασαν ἀταξίαν, κατηνάλωσε καθ' ὁδὸν τρία ἡμερονύκτια, μετὰ πολλῆς δὲ τῆς βίας ἐπέτυχε νὰ διασώσῃ τὴν γραμματόπηρην καὶ ἑαυτὸν.

Συμβάντα χαλεπὰ, συμβάντα ταρακτικώτατα διήγγελλον αἱ ἐπιστολαὶ αὐταί.

Συνεπεῖα γενικῆς ἀποστασίας, συμβάσης τὴν πρώτην Ἰουνίου, ἡ νῆσος διετέλει ἀνάστατος ἀπὸ Νεοχωρίων Κισάμου ἕως ἀκρωρείας Ἰδης. Αὐθημερινῆ ἦττα τῶν διαφόρων σωματίων τοῦ ἐκεί στρατοῦ. Τσάφοι, Κόρσοι, Καπελέτοι, Ἀλβανόδοσνιοι, Βενετοὶ ὑπέστησαν θραύσιν δυσθεράπευτον, οἱ μὲν ἐντὸς τῶν κωμῶν ἢ τῶν καστελλίων, οἱ δὲ εἰς τὰ πεδινώτερα τῶν νομῶν Χανίων καὶ Κισάμου, ἄλλοι δὲ εἰς τὰς φάραγγας τῶν Σρακιῶν, εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Σελίνου, εἰς τὸν Ὁμαλόν, καὶ ἄλλοι πάλιν ἐν τοῖς νομοῖς Ῥεθύμνης καὶ ἁγίου

Βασιλείου. Ἐκ τούτων, οἱ μὲν κατεκρουρηθήσαν, οἱ δὲ ἐζωγρήθησαν, ὀλίγοι δὲ οἱ ἐλεύθεροι ἀποπεμφθέντες. Ἀπολάκτισις ὑπαλλήλων βενετῶν, σκορακισμὸς τῶν συμβόλων τῆς Δημοκρατίας, ἀπώλεια τῶν κυριωτέρων καστελλίων. Ταῦτα δὲ πάντα, ἀποτελέσματα τῆς συνελεύσεως ῥιζαρχῶν, ἦτις, συγκροτηθεῖσα τῇ εἰκοστῇ πρώτῃ τοῦ ἐκπνεύσαντος Μαῦτου, προσέθη εἰς τὴν ἀρχαιρεσίαν αὐτονόμου κυβερνήσεως.

Ἐγρηγόρει, ἢ ὠνεῖρωττεν ὁ Δουξ ; Παρῆν πραγματικῶς εἰς Κρήτην, ἢ περιώδευεν εἰς τοὺς ἀντίποδας ;

Φεῦ, οὐδεμία ἀγγελία ἀστυνομικοῦ, ἢ στρατιωτικοῦ γραφείου, οὐδεμία ἐπίσημος, ἢ ἰδιωτικὴ διακοίνωσις εἶχον προμηνύσει τὴν κατάσκηψιν τοιαύτης ἐνυπνιῶδους συμφορᾶς ! Τὸ ἀπροσδόκητον, τὸ δεινόν, τὸ δυσεξήγητον τοῦ συμβάντος συνεβερόντησαν τὸν Συγώνην, καθάπερ ἐν πλήρει αἰθρίᾳ κεραυνός. Ἄφρωνος, σόνοφρος, περισπαίρων, καταρροφᾶ μὲ βλέμμα κλυδωνιζόμενον τὰ διαγγέλματα, διεξέρχεται αὐτὰ δις καὶ τρις, ἐγείρεται, ἐπανακάθηται, γεωμετρεῖ βράδην τὸ δωμάτιόν, περιτρίβει τὴν ἀτριχὸν κάραν, καὶ ἐκφωνῶν ἐκ διαλειμμάτων Ἄ δ ὕ ν α τ ο ν, Ἄ δ ὕ ν α τ ο ν ! θέτει ἐπανειλημμένως εἰς κίνησιν τὴν μηχανήν. Ἐν τούτοις, ὁ Ἄβογάδρος, ἀποδράς εἰς τὸ κενόν τοῦ παραθύρου, καὶ τηρῶν ἄκραν σιγὴν, παρασκοπεῖ, βοήθειά τοῦ λύχνου, τοὺς σπαραγμοὺς, οἵτινες ἀνακλονοῦσι καὶ τερατομορφοῦσι τοῦ μεγαλαύχου κυρίου του τὰ πρόσωπον.

Καὶ ὅμως . . . Τὸ πιστεύεις ; Ὁ Συγώνης ἐσκητικεύετο. Βλέπων τὴν πραγματίωσιν τοῦ σχεδίου του αἰσιῶς προουμιάζομένην, προστενεύετο ἄπλετον χαράν.

Ὁ Ἄβογάδρος ἦτο Βενετός· ἀλλ' ἐπειδὴ οὐδέποτε αὐλάρχου στερνίδιον ἐνσταμίευεν ἥρωος θυμὸν, ἢ φιλοπατρία του ὑπέκειτο εἰς τινὰς ὄρους. Ἐπὶ τοῦ πολιτοῦ βενετοῦ ἐμονάρχει τὸ ἐγὼ. Τὸ δὲ βενετικὸν ἐγὼ, ἐφάμιλλον κατὰ τοῦτο τοῦ γενονητικοῦ, ὁσάκις δὲν καθυπετάγη εἰς τὴν μετριάστικὴν ἐνέργειαν ἐξόχων προτερημάτων, ὑπερέθη εἰς ἀναδρομὴν καὶ αὐτὸ τοῦ ἁγίου Μάρκου τὸ κωδωνοστάσιον. Ἐάν, λοιπόν, ἀφ' ἐνὸς ὁ κόμης ἐλυπήθη ἀπὸ τὰ ἀπαίσια ἀκούσματα, φοβήθεις πρὸ πάντων μὴ ἢ προσπελάζουσα θύελλα ἐμελλε νὰ ἐκραγῇ καὶ ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ μέλλοντος πενθεροῦ του, ὅστις, καίτοι κάτοχος ποσοῦτων ἀστυνομικῶν τηλεσκοπίων, οὔτε ἐγγύθεν, οὔτε πόρρωθεν κατείδε τῶν ῥιζαρχῶν τὴν συνέλευσιν, ἀφ' ἐτέρου, ὅμως, καὶ ὡς θρέμμα τῆς αὐλῆς, καὶ ὡς εὐνοούμενος τοῦ εὐνοουμένου, ἠσθάνθη καὶ αὐτὸς ἐπὶ τῇ προόψει μιᾶς ἐπαναστάσεως χαράν ἐνδόμυχον, ἀναφροντίσας, ὅτι τοιαύτη ἀνωμαλία δὲν θὰ παρέλειπε βέβαια νὰ παρίσῃ καὶ πρὸς αὐτὸν ἀκόμη εὐπρόσιτόν τινα ἐπικαιρίαν, ὅπως κτήσῃ ἀκεραίαν τὴν εὐνοίαν τοῦ κυρίου, καὶ διανοίξῃ στάδιον ἐπιφανέστερον εἰς τὴν ἀτομικὴν φιλοδοξίαν του. Θὰ τὸν λιθβολήσωμεν διὰ τοῦτο ; Ἄπαγε ! Ὅταν οἱ θεράποντες, ἐπωφελοῦμενοι τὴν ἀσωτεῖαν ἢ τὴν εὐθιειαν τῶν οἰκοδεσποτῶν, κλέπτουσι καὶ δυσφημοῦσι τὸν οἶκον, τί ἄλλο πράττουσιν, εἰμὴ ὅ,τι ὀμολογοῦμένως, ὅ,τι ἐξ ἐπιτηδεύματος καὶ δικωμωματικῶς σχεδόν, ἐπραξάν καὶ πράττουσιν ὅλοι οἱ θερά-

¹ Δημιώδης παροιμία βενετικῆ· « ὁ πιστεύων εἰς Ἑλληνα, μωρός »

² « Ἄρτον καὶ ῥάβδον δότε τοῖς Ἑλλησι. »

παντες τῆς οἰκουμένης ; Οὕτω, λοιπόν, καὶ ὁ ἀυλάρχης τοῦ Χάνδακος, προϋπολογίσας τὰ ἐνδεχόμενα, οὐδ' ὀλίως ἐξεστράπη τῆς περιμέτρου τοῦ ἐπαγγέλματός του. Ἐδικαιοῦτο δὲ τοσούτῳ μᾶλλον νὰ προσδοκῆσθαι ἀμεινότερα τὰ μέλλοντα, ὅσο ἀπῆρτα τὸ πλήρωμα τῶν πόθων του ἐκ τῆς ἰδιαιότητος προστασίας τῆς Μεγάλης Κυρίας, ἥτις ἦτο συγχρόνως καὶ ἀνεψιά τοῦ Δουκός. Πρὸς τὴν χήραν ταύτην ἡ κοινὴ φήμη ἀπέδιδεν ἐξαλλοῦν σεμνότητα, ὁ δὲ πατράδελφος, ἐπόπτης καταστάς δυσπαπάτης τῆς χρηστοθήτου διαγωγῆς τῆς, καὶ γαυριῶν ἐπὶ τῷ ἀνωμότητι τοῦ γένους του, διέτρεφεν ὑπὲρ αὐτῆς καὶ φιλοστοργίαν ἐνθερμον, καὶ σέβας ἄπειρον. Ἐντεῦθεν φανερὸν προκύπτει, ὅτι ὁ τιτλοφόρος μας εὐπατρίδης, ἐὰν εἰς τὰ σχολεῖα μὴ ἐκέκτητο Πλάτωνος σοφίαν, καὶ Ἐπαμεινώνδου ἀρετὴν, ὅμως εἰς τὴν πρακτικὴν τῆς τυχοδιωξίας ἀκαδημίαν εἶχε κτήσει δίπλωμα, δούς τρανὰ δείγματα ἐμπειρίας περὶ τὴν μέθοδον τοῦ παρεισθύνειν εἰς τὴν εὐνοίαν πατραδέλφων διὰ τοῦ ἀριαδνείου νήματος ἀνεψιῶν.

Διέκοψε τὰ ὄνειροπολήματά του ἡ φωνὴ τοῦ Δουκός. Μετὰ μίαν περίπου ὥραν πυρετώδους ἀμυχανίας, καὶ ἐπὶ τῇ τρίτῃ τῆς ἑλικος στροφῆς, ὁ Συγώνης ἐκσφενδονίσας ἐνθα μὲν τὸν μανδύαν, ἐκαὶ δὲ τὸ περίζωμα, καὶ κλειδώσας τὸ ἐνδότερον τῶν δωματίων, ἤγαγε τὸν ἀυλάρχην εἰς τὸ προσεχές.

— Τὸ συμβούλιον συνέρχεται αὐθωρεῖ, ἀδῆλον δὲ πότε ἡ διαβούλευσις θὰ λήξῃ, εἶπε μὲ φωνὴν τεταραγμένην. Σὺ παράμεινε ἐνταῦθα, ἔσο ἔτοιμος εἰς τὰς διαταγὰς μου, καὶ ἐπ' οὐδεμιᾷ προφάσει μὴ ἀποχωρήσῃς πρὸ τῆς ἐπανόδου μου !

Ὁ κόμης ἐνευσε καταφατικῶς, ἐδέχθη ὅμως τὸ παράγγελμα μὲ ἀμφίβολον εὐαρέστησιν. — Τίνας, πρὸς Θεοῦ, κρίσεις θὰ ἔκαμνε περὶ τῆς ἀκριβείας του ἡ καλὴ Gigia ; Καὶ ἂν τὸ συμβούλιον παρεστίνετο μέχρις ὄρθρου ! Οἴμοι ! ἡ ἀηδία νυκτὸς ἀγρύπνου δὲν μαραίνει τὰ ῥόδα τῆς χροιάς ; Ἐπὶ τέλους, ὁ Δουξ τὸν ἐφυλάκιζε. Διατί ; Πρὸς τί ; Κατὰ τί ἐνείχετο αὐτὸς εἰς τὴν ἀνταρσίαν ;

Μὴ ἔχων πῶς καλῆτερα νὰ διασκεδάσῃ τοὺς ἀνιαροὺς λογισμοὺς, περιήλθε τὸ δωμάτιον, περιεργαζόμενος τὴν οἰκοσκευὴν. Μεγάλοι χάρακι τοπογραφικοὶ τῆς Κρήτης κατέστρωσαν τοὺς τοίχους ἀπὸ ἄνω ἕως κάτω, πάμπολλα δὲ κεκονιαμένα κατὰστιχα ἔκειντο σωρηδὸν καὶ ἐν ἀταξίᾳ χαμηλῇ. Παρὰ μὲν τὸ δουκικὸν στασίδιον ἀνεγινώσκετο εἰς χαρακτῆρας δακτυλιαίους ὁ ὑπὸ Λαυρεντίου τοῦ ἐκ Μεδίκων δοθεὶς τῆς κυβερνητικῆς τέχνης ὀρισμός

FARE, DISFARE, E DAR DA INTENDERE

τουτέστι Ἐράπτει, Ξέρραπτει, Φενάκιζει. Ἐπάνωθεν δὲ τοῦ στασιδίου αὐτοῦ ἐκρέματο ἐλαιογραφικὸν τι ὁμοίωμα. Εἰκονίζετο ἐν τῷ πίνακι ἐκείνῳ εἰς ἀνάστημα φυσικὸν σχῆμά τι δυσάρεστον καὶ ἀντιπαθὲς γερουσιαστοῦ, κρατοῦντος εἰς τὴν δεξιάν τόμον πελώριον. Τὸ στερεὸν καὶ ὀργίλον πρόσβλεμμα τοῦ ἀγνώστου, τὸ τερατώδες χαίτωμα τῆς φωνῆς τού, τὰ ἱερογλυφίματα τοῦ νεανικοῦ μετώπου του ἐξήσκησαν ἐπὶ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ κόμητος παράξενον βασκανίαν.

— Ὁ Gigia, ἀνεβόησε στεναξάς, ἂν ἤξευρες μὲ τίνα σύν-

τροφον μοῦ ἦτο γραμμέον νὰ διανυκτερεύσω, ἐνθ' οὐ θὰ μὲ περιμένεις εἰς τὰ καφάσια !

Ἡ εἰκονογραφία παρίστανε τὸν Παῦλον Παροῦταν, φίλιτον φίλον τοῦ Συγώνη τὸν πολὺν ἐκείνον Παροῦταν, ὅστις, χάριν τῶν σπουδαιοτάτων, ἀλλ' ἀφιλελευθέρων του συγγραφῶν, ἐπωνομάσθη ποῦ μὲν Κάτων, ποῦ δὲ Μακιαβέλλης τῆς Βενετίας· αὐτὸν, ὅστις πρὸς τοὺς δυνατοὺς τῆς γῆς ἀφήκεν εἰς κληροδόμημα τὸν ἀφορισμὸν: Cosa fatta, capo ha, δηλαδή ἡ ἐπιτυχία δικαιολογεῖ τὰ μέσα· αὐτὸν ὅστις ἐπρέσβευσεν, ὅτι ὁ κόσμος εἶνε θέατρον, ἐνθα τὸ θέτειν καὶ ἀποθέτειν ἐγκαίρως τὴν προσωπίδα ἀποτελεῖ τῆς μεγαλοφυΐας τὸ ἀπόρητον. Τὰ δύο πρῶτα πονήματα τοῦ μεγάλου ἱστορικοῦ ἔκειντο ὁμοῦ μὲ ἄλλους τόμους ἐπὶ τοῦ προμετωπίου τῆς ἐστίας· ἦσαν δ' αὐτὰ τὸ Περιτελειότητος τοῦ Ἰωάννου Βεργίου, καὶ αἱ Περιῶν Ἀθηναίων, Ἡρώμης καὶ Βενετίας παράλληλοι βιολογίαι, ἀντίτυπα κατὰ μέτρα χειρογράφων σχολίων καὶ παράπομπῶν. Τὴν ἀπείριτον συσκευὴν ἀπῆρτιζον ἐν κάτοπτρον, ἐπικεκαλυμμένον μὲ λευκὸν καὶ πυκνὸν πέπλον, μία τις μικρὰ Παρθένος τοῦ Παρμιγιανίνου, δύο φιάλαι οἴνου, καὶ ἐν κἀνίστρον πλήρες χανιωτικῶν πορτογαλλίων.

Τὸ βιβλίον δὲν ἦτο τὸ προσφιλέστατον ἀντικείμενον τοῦ κόμητος, μάλιστα ἀπὸ δυσμῶν ἡλίου ἕως ἐπιούσης πρωΐας ἐξήσκει ἐπὶ τῶν νεύρων του τὴν αὐτὴν ἐνέργειαν τοῦ χλωροφορμίου. Ἡ ἀηδία του ἀπεκαλύφθη μετ' ὀλίγον δι' ἐνήγων χασμημάτων. Ἀφοῦ ἐπὶ τίνα λεπτὰ ἐφυλλοστρόφησεν ἀπόσεκτος τὰς εἰρημένας συγγραφὰς, καὶ διέτρεξε τὰ λατινικὰ σχόλια τοῦ Δουκός χωρὶς νὰ καταλάβῃ ἰῶτα, ἐξηγαγὲν ἀπὸ τὸ θυλάκιον γλαφυρὸν τι καὶ μασχοδόλον ἐπιστολίδιον, τὸ ὁποῖον ἀνέγνω εἰς ἐπήκοον τοῦ ἀνακρεμαμένου Κάτωνος μεγαλοφώνως. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἀνάγνωσις φίλης γραφῆς διέκοψε, δὲν διεσκέδασε τὴν ἀηδίαν, πρόδρομον ὕπνου· τὰ χασμημάτα ἐπανῆλθον εἰς τὰ τέσσαρα . . . Τί πλέον νὰ κάμω ; Ἀνασύρας τὸν πέπλον, ἐκαμάρωσεν εἰς τὴν ἐμπειπιστευμένην ἀντιφάνειαν τοῦ κατόπτρου τὰ ἐπικροτάφια βοστρύχια καὶ συνέστριψε τὰς ἄκρας τοῦ μύστακος, ἐκαθάρισεν ἀκολούθως δύο πορτογαλλία καὶ ἐρρόφησεν ἐν ποτήριον ῥεθυμναίου, τέλος δὲ πάντων, ἐπὶ τοῦ δουκικοῦ σταδίου ἐπαφεῖς τὰ κεχαλαρωμένα μέλη, καὶ ἀναπολήσας ἐνθεν μὲν τὸ χαμηλὸν τῆς Γαίγυγας ἀνάστημα, ἐνθεν δὲ τὸ πρόμηκες σχῆμα τῆς μελλονύμφης του, παρέδωκε τὸ πνεῦμα πρὸς τὸν ὄνειροδότην Θεόν.

Ὁ Δουξ διέτριψεν εἰς τὸ συμβούλιον ἐπὶ μακρὸν, ἐπέστρεψε δὲ ἐν τῷ ἄδύτῳ ἀσθμαίνων, στάζων ἰδρώτα, διάπυρος ἐκ τῆς ζωηρᾶς συζητήσεως. Πλησιάζας εἰς τὴν τράπεζαν ἀροποδητῆ, ἀνεῦρε νέα διαγγέλματα ἐν τῷ κανίστρῳ, τὸ φῶς τῆς θρυαλλίδος ψυχρομαχοῦν, τὸν δὲ ἀυλάρχην του κοιμώμενον τὸν ὕπνον τοῦ δικαίου εἰς τὸ δουκικὸν στασίδιον. Οἴμοι, ὁ κόμης τὸν εἶχεν ἀφαρπάξει, εἰσέτι κρατοῦντα τὸ φίλον ἐπιστόλιον, ἥδη καταπεσόν, ἡ δὲ δεξιὰ του, ἐπὶ τῶν ἀγκῶνων τοῦ θρόνου κατατεταμένη, ἐδεικνυε πότε τὸ φύλλον εἶχε γλυστρήσει ἀπὸ τοὺς δακτύλους του !

Ἄφου ὁ πρίγκιψ ἐτυλάρωσε τὴν θύραν, κατὰ τὸ σύνθημα, καὶ ἤναψε τέσσαρα κηρία, ἤρξατο λύων τοὺς φακέλους, καὶ ἀναγινώσκων τὰ ἔγγραφα. Ἐφθάνον ἔστραι σπουδαῖαι εἰδήσεις, σπουδαιότεραι τῶν πρὸ ὀλίγου. Οἱ ἀποστάται, καταλαβόντες παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ Χαλέπα θέσεις ἐρυμνάς, παρεσκευάζοντο, ὡς ἐφαίνετο, νὰ στήσωσι πολιορκίαν εἰς τὴν πεδιάδα τῶν Χανίων. Δεύτερον ἀνταρτῶν σώμα, δρομάδην πορευόμενον εἰς Ῥίθυμναν, εἶχεν ἤδη διέλθει τὰ Φραντσεσκικὰ, καὶ ἐστάθμευεν εἰς Μύρτον.

Ἐπὶ τοιαύταις ἀγγελίαις ὁ Συγώνης ἔτι μᾶλλον γλυκυθυμῆσας, διεξῆλθε πάντως ἀπρόσεκτος ὅσα ἄλλα ἔγγραφα τοῦ φακέλου ἐπραγματεύοντο περὶ προμηθείας ἐπιτρόπων, περὶ ὑγειονομικῶν μεταρρυθμίσεων, περὶ πράξεων ἀστυδικῶν, καὶ τὰ λοιπὰ. Καὶ ὅμως, ἐν τῶν διαγγελεμάτων, τῶν ἐκφυγόντων τὴν προσοχὴν τοῦ ὑπάτου ἄρχοντος, ἔγγραφον συντεταγμένον εἰς στοιχεῖα στεγανογραφικὰ ἦγεν εἰς γνῶσιν τῆς κεντρικῆς ἀρχῆς συμβάντα λίαν ἀξιοσημείωτα.

Διὰ τοῦ ἐν λόγῳ διαγγέλματος ἔ Βενέδικτος Ἀλεμάννος, τοποτηρητῆς Σιτείας, ἔσπευδε νὰ προαγγεῖλῃ τῇ Α. Υ., ὅτι εἰς τὰ παράλια ἐκεῖνα τριήρης γαλλικὴ ἐπειρατεύετο πρὸ τινων ἡμερῶν ὑπ' ἀγνώστου συμμορίας κακούργων· ὅτι τὸ πλοῖον, ἀπάραν ἀπὸ Μασσαλίας κατὰ Μάϊον, ἐκόμιζεν εἰς Κωνσταντινούπολιν τὰ ἐπιπλα, τὸν γραμματέα, καὶ πεντήκοντα σωματοφύλακας τῆς βασιλικῆς πρεσβείας, ἔτι δὲ ἀδάμαντας τοῦ Σουλτάνου, ἀγορασθέντας ἀντὶ πέντε ἑκατομμυρίων εἰς Παρισίους καὶ εἰς Ἀμστελδάμον· ὅτι ἡ μὲν τριήρης καὶ τὸ φορτίον ἐγένοντο λεία τῶν πειρατῶν, τὸ πλήρωμα ὅμως καὶ τῆς πρεσβείας τὸ προσωπικὸν ἀπεβιβάσθησαν σὺν εἰς τὸν παρακαίμενον λιμένα, ὅθεν ἀνῆλθον εἰς Σιτείαν αὐθημερόν. « Ὁ κύριος γραμματεὺς (τὸ διάγγελμα προσέθετε) παρουσιάσθη, ἅμα ἀφίχθεις, εἰς τὸ γραφεῖόν μου, παρακωλυθούμενος ὑπὸ τῶν σωματοφυλάκων του, καὶ ἐτέρων τριάκοντα ἐπτὰ ναυτῶν, ὄλων ἐνόπλων. Ὀνομάζεται Δουξ Δὲ Βοντὺ, ἄγει τὸ εἰκοστὸν πέμπτον ἔτος τῆς ἡλικίας, καὶ ἀντιποιεῖται συγγένειαν ἐξ ἀγχιστείας μὲ τὴν Α. γαλλικὴν Μ. Τολμῶ νὰ ἀναφέρω πρὸς τὴν Ὑψηλότητά σου, ὅτι ἐὰν σύσσωμος ἡ γαλλικὴ γενεὰ εἶχε τὰ αὐτὰ μυαλὰ τοῦ νέου τούτου, οὐδὲν τι ἄλλο θὰ ἦτο ἡ γαλλικὴ ἐπικράτεια, ἢ φρενοκομεῖον ἀξιοδουλομένων περιμανῶν. Καὶ, μὰ τὴν ἀλήθειαν, κρίνων αὐτὸν ἐκ τῆς δυσχαρκτηριστοῦ διαγωγῆς του, ἐκ τῆς προπετείας τῶν λόγων καὶ τῶν ἔργων του, ὡς τοιοῦτον ἤθελε τὸν ἐκλάβει καὶ ἡ Υ. Αἰ ἀξιώσεις του ὑπερβαίνουνσι πάντα ἄρον παραλογισμοῦ. Ἡθαδίασεν ἐκ προοιμίου προοιμίων νὰ ἰσχυρισθῇ ἐνώπιον ἐμοῦ, ἤδη τὴν βαικτωρικὴν τήβεννον περιβλήθέντος καὶ τὴν κράμβην κεκαλυμμένου μὲ τὴν τεταγμένην φενάκην, ὅτι οἱ πειρατεύσαντες τὰ τῆς πρεσβείας του εἶνε καὶ Κρήτες, καὶ ὑπήκοοι βενετοί, τοῦθ' ὅπερ, per S. Ciriaco, ἀναιδῆς συκοφαντία· ὅτι οἱ ὑπονοούμενοι θαλασσοκλέπται δὲν ἐκακούργησαν κατ' ἰδίαν προαίρεσιν ἀπλῶς, ἀλλ' ἀποτελοῦσι δῆθεν μέρος πολυμελοῦς τινος συμμορίας κρυψιμετώπου, ἐξ ἧς ὁρμῶνται κατὰ τὴν σύλησιν, διαμοιρά-

ζοντες ἔπειτα τὴν λείαν συμμορίας, ὡς ὁ γραμματεὺς διατείνεται, διοργανωμένης μὲ καταστατικόν, μὲ συνθήματα, μὲ ὄρκους, μὲ ἔγγραφον συγκοινωνίαν, εἰς ἣν (κατὰ γνώμην του πάντοτε) συνενεργούσιν, ὄχι, μόνον χυδαῖοι, ἀλλὰ καὶ εὐγενεῖς τινες, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἀνώτατοι τινὲς τῆς Γαλινοτάτης Δημοκρατίας λειτουργοί. Ἐρωτηθεὶς, πῶς οἱ ὄπαδοί του προσήρχοντο καθωπλισμένοι, ἀφού, ὡς εἶπεν, ἀπεγυμνώθησαν καθόλου ἀπὸ τοὺς πειρατὰς, ὠμολόγησεν ἐνώπιον τοῦ γραμματέως μου καὶ δύο ἄλλων μαρτύρων ἅμα μὲν τὴν βίαν, ἣν ἐξ ἀπρόοπτου διέπραξεν εἰς τὸν σταθμὸν τῆς ἀγίας Πελαγίας ἐπὶ τοῦ δευτέρου λόγου τοῦ τριακαστοῦ δευτέρου τάγματος, ἀφοπλίσας τοὺς ἐμφρουρούοντας Κόρσους, ἅμα δὲ τὴν ἀμετάθετον ἀπόφασίν του νὰ εὐωδήσῃ αὐτοκελεύστως καὶ ἐπιτοπίως αὐτὸς ἐκεῖνος τὰ προκαταρκτικὰ τῆς ἀνακρίσεως. Ἐπὶ τῆ παρατηρήσει μου, ὅτι ὁ μὲν ἀφοπλισμὸς τῆς φρουρᾶς θὰ ὑπήγετο εἰς τὴν διεκδικήσιν τοῦ ἐν Χάνδακι κακουργιοδίκου, ἡ δὲ αὐθαίρετός του διαγωγή ἀντέβαινεν εἰς τὰ δεδογμένα τοῦ διεθνοῦς δικαίου, ὁ τετυφωμένος γραμματεὺς, ἀφείς πάντα χαλινὸν εἰς τὴν ὄργην, καὶ πέραν ἔτι παραφροσύνης ἐξοκέιλας, ἀπήντησεν, ὅτι ἀκυβέρνητος κυβερνήσις, οἷα ἡ τῆς Ὑψηλότητός σου, οὔτε ἀρμοδιότητα εἶχε νὰ δικάσῃ ἄνδρας ἐντίμους, ἀνήκοντας εἰς περισσοῦ εἰς βασιλικὴν ὑπηρεσίαν, καὶ ἐξ αἵματος κυανείου καταγομένου, οὔτε ἐκέκτητο δικαίωμα ν' ἀνοίξῃ εὐτακτον, ἀπαθῆ, ἀξιόπιστον ἀνακρίσιν. Ἐκ τούτων ἡ Αὐθεντία σου ἄς συμπεράνῃ, ἐὰν ὁ φαμφαρῶνος αὐτὸς δὲν ἦνε διὰ δέσιμον. Παρέργως ὅμως θὰ ὁμολογήσω μίαν ἀπόριαν ἐμοῦ καὶ τοῦ Κανστελλιέρου. Τὸ παράδοξον χρώμα, ὅπερ ἀπέδωκεν εἰς τὸ αἷμά του, ἐξεπτόησεν ἀμφοτέρους. — Μὲ τὴν ἀδειάν σου, μουσιῶ, παρετήρησα ἐγὼ, ἔχει λοιπὸν τὸ αἷμα τοῦ ἔθνους σου τὸ αὐτὸ χρώμα τοῦ αἵθερος! Μὴ διὰ τοῦτο εἶνε ἴσως καὶ τὸ πνεῦμά σας πλέον τῶν ἄλλων εὐμετεώριστον; — Ὅχι, ἀπεκρίθη γελᾶσας, ὡς ἂν ἐταλάνιζε τὴν ἐπαρχιωτικὴν μας ὀλιγομάθειαν, μόνον οἱ κεχρισμένοι μονάρχαι ἔχουσι τὸ αἷμα εἰς τὰς φλέβας γλαυκόν. — Οἱ δὲ ἄχριστοι; ἠρώτησα — Ὡ, οἱ ἄχριστοι τὸ ἔχουσι πορφυροῦν καὶ αὐτοί, ὡς οἱ ἐπίλοιποι τοῦ Ἀδάμ ἀπόγονοι· ἐγὼ δὲ κατάγομαι ἀπὸ Oints. — Καὶ, di grazia, ὑπέλαβον ἐγὼ, ποῖαν ἐπάνω κάτω διάχρωσιν λαμβάνει τὸ αἷμά των μετὰ τὸ χρίσμα; — Dam! ὡς καὶ τοῦτο ἀγνοεῖτε; Τὸ χρώμα τῶν ὀφθαλμῶν τῆς Chouette, ἀπεκοίθη εἰς λέξιν γαλλικὴν, ἐν ἀγνοίᾳ τῆς ταυτοσημάντου ἰδικῆς μας· μὲ νεύματα δὲ καὶ μὲ περιφράσεις μᾶς ἔδωκεν ἀκολούθως νὰ καταλάβωμεν, ὅτι ἐνόησε τὸ ὄρνεον ἐκεῖνο τῆς ἀρπαγῆς, ὅπερ ἀποστρέφεται τὸ φῶς τῆς ἡμέρας, δξύνει τοὺς ὄνυχας ἐξεντερίζον κοιμώμενα στρουθία, καὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα Coccovoggia προσελήφθη ἀπὸ τοὺς Μάγους, τοὺς προσκυνήσαντας τὸν Χριστὸν, ὡς σύμβολον σοφίας, φωτισμοῦ, φιλανθρωπίας. . . Ὅποια τερατολογήματα, Ὑψηλότητε, πρὸς δημοκράτας ἰσονόμους καὶ ἀβασιλεύτους, οἱοὶ μεταξὺ ἐθνῶν, διαπρέπομεν ἡμεῖς οἱ Βενετοί! Ἐξαιτοῦμαι συγγνώμην διὰ τὴν παρέλθασιν. Ἀναφέρω τὴν συνομιλίαν, τὸ μὲν χάριν

ἀκριβείας, τὸ δὲ, ὅπως δι' αὐτῆς ὑποδείξω εἰς τὴν Αὐθεντίαν σου προδηλότερα τὸ ὀρθὸν τῆς κοινῆς γνώμης, ὅτι « Ποῖος ὀλίγο, ποῖος πολὺ, ὄλ' οἱ Γάλλοι εἶνε . . . » Ἄλλ' εἰς τὸ προκείμενον! Τὰ χειρότερα ἔρχονται ὀπίσω. — Ἰδὼν λοιπὸν τὸν οἰστρηλατούμενον Γαλάτην ἔτοιμον ἤδη νὰ προβῆ ἀπὸ παράνομα ἐπιχειρήματα εἰς παρανομώτερα, προσεκάλεσα αὐτὸν ἐν ὀνόματι τῆς Ὑψηλῆς Αὐθεντίας σου ν' ἀποθέσῃ τὰ σφετερισθέντα ὄπλα, καὶ νὰ διαπιστεύσῃ εἰς τὴν ἐπιτόπιον δικαιοσύνην τῶν ἰσχυρισμῶν του τὴν ἐξακριβώσιν. — **Tonnerre de Dieu!** ὁ παλαβὸς ἐκραύησε μὲ φωνὴν στενωρῖον, ἀποξέων μὲ τὸ μαστίγιον τ' ἀράχνια, ἅπερ ἐσηματίζον χρήσιμον σκιάδα ἐπὶ τοῦ γραφείου μου ἰδοὺ πῶς ἔχετε ἐξυφασμένην εἰς τὰ κρυπτήριά σας τὴν δικαιοσύνην! (Ἠπηνήχθη ἴσως τὰ κριτήρια). . . Τίς ἐξ ὑμῶν ἔσται ἐνταῦθα τὸ φαλάγγιον; — Δηλαδή; ἠρώτησα, μὴ νοήσας ἀμέσως τὴν μεταφοράν. — Ποῖος ἀπὸ σᾶς θὰ ἀνακρίνῃ τὴν ὑπόθεσίν μου; ἐπανελάθεν. — Ἐγὼ καὶ τοποτηρητής, ἐγὼ καὶ ἀστυνόμος, ἐγὼ καὶ φρούραρχος, καὶ ὑγειονόμος, καὶ τελώνης, καὶ δικαστής! ἀπεκριθὴν, ἀνορθωθείς ὑψαύχην, σύνοφρος, ἀντόφθαλμος, πρὸς σωφρονισμὸν τοῦ προπετευομένου Κέλτου. — Σὺ! σὺ αὐτὸς . . . χᾶ, χᾶ, χᾶ . . . ἐκάγχασε δακτυλοδεικτικῶς με . . . χᾶ, χᾶ, χᾶ . . . **Eh bien**, ἐλαμπρότατε Πάμπαν, λαμβάνω τὴν τιμὴν νὰ σοῦ ὑποβάλω, ὅτι δύο τῶν ὑποκρυπτομένων ἀρχιπειρατῶν ἐγκρυφιάζονται ὑπὸ τὴν αὐθεντικὴν δορὰν σοῦ καὶ τοῦ καντσελλιέρου σου. Δείγματα, πάσης ἀμφιβολίας ὑπέρτερα, θέλουσι περιπλέξει καὶ τοὺς δύο εἰς τὰ ἴδια δίκτυα τῆς φαλαγγιοχνοίας σας. — **Sior duca!** ἀνεκράξαμεν ἀμφοτέροι, διαμαρτυρούμενοι ἀσεβῶν οὕτω πρὸς τὴν ἐνταῦθα ἐξουσίαν, ἐξυβρίζεις τὸ σεπτὸν καὶ πάντιμον πρόσωπον τοῦ ἀνωτάτου ἀρχοντος τῆς Κρήτης· μάθε δὲ, ἐάν τὸ ἀγνοῆς, ὅτι εἰς τοῦ δουκικοῦ μεγάρου τὰ Πηγάδια ἠλλαξεν ὑποκάμισα πολλὰ καὶ ὁ υἱὸς τοῦ Γαλινοτάτου Δουκὸς Βενετίας Φώσκαρη! — Ἐχω, ἔχω συνηγμένα ῥάμματα καὶ διὰ τὴν γούναν αὐτοῦ σας τοῦ σεβαστοῦ αὐθέντου, ὑπέλαβε, φοβερίσας ὁ ἀναίσχυντος μὲ τὴν δεξιάν. Ἡ χριστιανικωτάτη τοῦ Λούδρου Αὐλὴ θέλει δι' ἐπισήμων καταθέσεων ἀποδείξει ὅσον οὕτω πρὸς τὴν Σύγκλητον καὶ τὴν Δεκανδρίαν σας, ὅτι, ἐνῶ ἡ πειρατεία, διαπραττομένη ἀπὸ τοὺς ὑπαλλήλους τοῦ κυρίου Δουκὸς, μαστίζει τὰ ὕδατα τῆς Βενετίας, ἡ ληστεία τοῦ ταμείου — ψυχάρπαξ τῆς πολιτείας, ἀμείβουσα κατὰ τὴν ἀνάγκην φορέματα γυναικεία καὶ ἄνδρικά — ροφᾶ τὴν σκολάταν μὲ τὸν σαθογιάρδον εἰς τὰ ἐνδότερα τοῦ παλατίου, καὶ ὑπὸ δακτυλιᾶ γαλλόνια, τὰ ὅποια ὀλόκληρος σταυρῶν παλάθη ἐπιπροσθεῖ, τὸ μὲν ἐσπέρας διασκεδάζει τὴν Ὑψηλοτάτην μὲ τὸ φακῶν καὶ μὲ **Cancans** (ἐνθυμοῦμαι τὴν λέξιν, ἀλλ' ἀγνοῶ εἰσέτι τὴν σημασίαν της), παρερχομένου δὲ τοῦ μεσονυκτίου, ποικίλλει τὴν σχολὴν καὶ κεντᾶ τὴν ἀνορεξίαν τοῦ ἐν ἀγίοις πατρὸς Πασχάλου μὲ . . . Θὰ ἀναφέρω Ὑψηλότατε, τὴν κατάπτυστον ἀσχημοσύνην . . . μὲ ὄμφακας . . . — **Sangue de Satanasso!** Ἐτύχομεν ἄοπλοι οἱ δύο ἐναντίον ὀγδοῆκοντα ἑξ ἁγιοεκδυτῶν ἄλλως, μὰ τὸν

S. Ciriaco, ἡ, ἐν ἐλλείψει λίθων, θὰ τῷ ἐξεσφενδονίζομεν κατὰ πρόσωπον τὰς φενάκας ἀπὸ τὴν οὐρὰν, ἡ, εἰς τὸ πείσμα τοῦ γαλανοῦ του αἵματος, ἤθελα πρῶτον μὲν τὸν παραδώσει εἰς τὴν μάστιγα τοῦ **Sergente mastro**, εἶτα δὲ τὸν παρέμψει εἰς Χάνδακα, ὅπως ἡ **Y. Y.** τὸν ξεπροβοδίσει εἰς τὸ σωφρονιστήριον τοῦ Σερβόλου. »

Ἄντι τοῦ ἀναγνώσματος τούτου, ὅπερ μετὰ τινων ἄλλων παρεπηδήθη, ἕτερόν τι ἀνάγνωσμα διάφορον ἐπέπρωτο νὰ ὑπερπληρώσῃ τὰς περιπετείας τῆς νυκτός. Ὁ Δοῦξ, ἰδὼν χαμαισυρτον ἐν ἐγγραφον, τὸ ἐπαίρει ὑπὸ νομίμου δὲ περιεργείας κινηθεῖς νὰ διακριβώσῃ ποῖον τῶν ἐγγράφων του εἶχεν ἀπὸ τὸ ρέυμα τοῦ ἀνέμου ἐκσκορπισθῆ, πλησιάζει πρὸς τὸ κηροπήγιον, καὶ ρίπτει ἐπὶ τοῦ φύλλου τὸ βλέμμα... Βαβαί! βαβαί! Ἦτο τὸ ἐρωτικὸν γραμματίον, ἦτο τοῦ ἀθλοῦ κόμητος ὁ θησαυρὸς.

— **E se pol dar!** ἐκφωνεῖ ὁ πρίγκηψ κατάπληκτος, ἐναλλάσσων τὸ βλέμα νῦν μὲν πρὸς τὸ σῶμα τοῦ ἐγκλήματος, νῦν δὲ πρὸς τὸν ὀλοπνευστὴν βέγγοντα αὐλάρχην. Εἶνε λοιπὸν αὕτη ἡ νύξ τῶν ἐκπλήξεων! **Misericordia!** Οἱ χαρακτῆρες τῆς Γκίγγιας! Γράμμα τῆς ἀνεψιάς μου... καὶ ἐδῶ μέσα!

Ὁσφραίνεται τὸ φύλλον ἀνέπνευσεν ὑπόπτους ἀναθυμιάσεις. Διερευνᾷ προσεκτικώτερα τὴν γραφὴν· οὐδεμίαν ἀμφιβολίαν, ἦσαν οἱ γνωστοὶ χαρακτῆρες. Ἀναγινώσκει μέχρι τέλους . . . Οἴμοι! Καλύψας τὴν ὄψιν μὲ τὰς παλάμας.

— Ἐὰν ἠπατημένος ἦμην κατὰ τύχην καὶ ἐγὼ — ἐξεφώνησεν — οὐδεὶς πλέον ὁ ἀνέμπαικτος! Ὁ Φουρλάνος δὲν θὰ ἐλανθάνετο διδάσκων, ὅτι ὁ διορατικώτερος καὶ πανουργότερος ἐπὶ τῶν πολιτικῶν εἶνε παίγιον παιγνίων ἐπὶ τῶν οἰκιακῶν του.

Καὶ λοιπὸν — μετὰ βραχείαν παῦσιν προσεπιλέγει, ἐπαναστρέφων τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς τὸν καθεύδοντα — σὺ, λοιπὸν ὁ χορευτής, σὺ ὁ βάβαξ τῆς αὐλῆς μου, σὺ, τὸν ὅποιον προσέλαβον ὡς παράρτημα τοῦ γαστριμύθου μου, σὺ κατόρθωσες νὰ ξεμυαλίσῃς μίαν παμπόνηρον ἀνεψιάν μου, ν' ἀπατήσῃς ἐμὲ τὸν δυσπιστότερον τῶν ἀνθρώπων, ν' ἀποκοιμήσῃς ἕνα Κέρβερρον ἀναποκοιμητον, οἶα ἡ ἀστυνομία τοῦ Μέμου! **Bravvo**, μὰ τὴν ψυχὴν μου, **sior Demetrio Poliorceta!** Ἐὰν εἶχα διαθέσιμον ἐν παράσημον, θὰ ἐγείρεσο ἐξ ὑπνου ἰππότης τοῦ ἁγίου Μάρκου.

Προβάς δὲ πρὸς τὸν ροιγχάζοντα, συνεκλόνησε βιαίως τὸν βραχίονά του.

— Ἐγέροθητι, διπλωμάτα τετραπερασμένε, ο **summum dedecus praesentis temporis!** Σπεῦσε ν' ἀναχαιρετήσῃς τὴν ῥοδοδάκτυλον ἡῶ, ἐπανατέλλουσαν ἐν τῇ σήμερον ἡμέρᾳ πρὸς ἐκλάμπρυνσιν τῶν τροπαίων σου!

Τὴν στιγμὴν αὐτὴν ὁ Ἄβογάρδος ἐλάμβανε κατ' ὄναρ ἀπὸ τῆς κόμης τὸν Ἰσραηλίτην Λέβην, ἀρνούμενον τρισχιλίων φλωρίων παραλαβὴν. Τὸν ἐξύπνησεν ὁ ἀνασεισμὸς μᾶλλον, ἢ τὸ προσφώνημα. Ἀνορθούμενος παμπήδην ἀπὸ τὸ στασιδίον, σκορδινᾶται, τρίβει τὰ βλέφαρα, καὶ ἀγωνίζεται νὰ ἐπαναμνησθῆ τοῦ τύπου, ἐνθα παρευρίσκετο. Ἐν τῷ μεταξῷ, πο-

ρευθεις ὁ πρίγκιψ πρὸς τὴν ἐλίτροχον μηχανὴν, προσῆπτε τὰ χεῖλη εἰς τὸν ἀκουστικὸν σωλήνα τῆς.

— Τέσσαρας ἵππους ἐτοιμοὺς ὄσον τάχος! ὑπεφώνησε. Τὸν Φλάβιον, τὸν Πιτσινῖνον, καὶ δύο ἄλλους κατ' ἀρεσκείαν. Τρία ἕτερα φορτηγὰ — τρόφιμα μιᾶς ἐβδομάδος διὰ τέσσαρας ὄνομάτους — ἐν τοσοῦτῳ, αὐγόπηταν, ψητόν, βούσικα, καὶ μονεμβασίαν. Γλήγορα!

Ἐῖτα δὲ, ἐπαναστρέψας πρὸς τὸν αὐλάρχην, ὅστις ἐπανεῖκα βαθυμῆδὸν τὸ μνημονικόν.

— Φίλε κόμη, εἶπε, προστρέψας ἐπὶ τῆς σιάγωνος τοῦ αὐλάρχου ἓνα κολαφίσκον δυσερμηνεύτου σημασίας, καὶ προτείων ἀὐτῷ ποτήριον ὕδατος. Ἄριστον μὲν ὕδωρ, λέγει ὁ ἀναξιφόρμυγξ ὕμνος προοιμιαζόμενος. Ἡ ψυχροποσία τονεῖ τοὺς μυῶνας τῶν ἀθλητῶν. Προτοῦ πιασθῶμεν ἀπὸ τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς, κένωσον, ἄνερ μεγαλεπήβολε, τὸν κύαθον!

Μόνον ἀρεσκείας χάριν προσήγγισεν ὁ αὐλάρχης τὰ χεῖλη εἰς τὸ ποτήριον ἄλλ' ἐμβρέξας τὴν ἄκραν τοῦ ῥινομάκτρου, ἐδρόσισε τοὺς κυλιδιῶντας ὀφθαλμούς.

— Ὁ Δουξ, ἀπήντησε τότε, ἐμβλέψας πρὸς τὴν λειψανοειδῆ κάραν τοῦ αὐθέντου, ὁ Δουξ, θὰ ἐξήρχετο κατὰ τὴν τριχομαχίαν νικητῆς· τότε δὲ τί θὰ τὸν ἔκαμνε φαλακρὸν ἀποβάντα τὸν αὐλάρχην του;

— Ἄς ἀφίσωμεν τὰ μέτωπα, ὑπέλαθεν ὁ Συγώνης. Πρόκειται συνομιλία σοβαροτάτη. Ἀνὴρ μέγας καὶ πολὺς, οἷος ἐγείρεσαι ἐξ ὕπνου σήμερον, ἀκροάζεται μετὰ προσοχῆς, καὶ ἀποκρίνεται ἀδιστάκτως.

Ἐὖ κόμης κλίνας τὸ μέτωπον, ἀπέδωκε τὰ εὐχαριστήρια ὅλως ἀνύποπτος.

— Ἄκουσε, caro conte! Ὅτι ὁ εἰλικρινέστατος, ἕως καὶ μόνος ἀληθινός σου φίλος εἶμαι ἐγώ· ὅτι, ἐξ ἀρχῆς προμαντεύσας τὰ παντοῖα καὶ σπάνια προτερήματά σου, σὲ ἀνύψωσα εἰς ἡν ἔντιμον θέσιν κατέχεις πρὸς τὸ παρὸν, περὶ τούτων, ἐλπίζω, δὲν ἀμφιβάλλεις. Ἐπέστη ἡ ὥρα τῆς ἀμοιβῆς. Δός μοι ἐν τι δεῖγμα καὶ σὺ τῆς πρὸς ἐμὲ ἐμπιστοσύνης σου!

— Χάριν τῆς Ὑψηλότητός σου, ἀπεκρίθη ταχέως ὁ αὐλάρχης, θὰ κατηρθίμουν ἐν πρὸς ἐν ὅλα τὰ ψαμμία τοῦ ὠκεανοῦ.

— Ἐξ ὅλων τῶν τυραννίδων τῆς οἰκουμένης—ἐπέλεξεν ὁ Δουξ, ἐκσφενδονίζων τὸν μανδύαν ἐπὶ τοῦ σοφᾶ—ἡ βαρυτέρα καὶ μᾶλλον βασιανιστικὴ εἶνε ἡ ἐκούσια τῆς προσποιήσεως. Μίαν μόνην ἀνακούφισιν εὐρίσκει ὁ τυραννόμενος εἰς τὰς βασάνους σου, τὴν μοναξίαν. Μόνον ἐκεῖ ἐπανακτᾷ τὴν ἐλευθερίαν, ἧς ἐστερήθη, ἀφ' οὗτο ἀπώλεσε τὴν ἡγεμονίαν τοῦ παραδείσου. Ἐδὼ οὕτε οὐς ἀνθρώπινον ἀκροάζεται, οὕτε ἡχὺ θόλου ψιττακίζει.... Μεταξὺ τοῦ κρυπτήρος τούτου καὶ τῆς ἀκοῆς τοῦ οὐρανοῦ μεσολαβεῖ διάστημα ἀκαταλόγιστον. Ἡ Κτίσις θὰ ἦνε ἤδη κατακελυμένη, ὅτε ὁ φθόγγος, ὅστις ἐξέρχεται τῶρα ἀπὸ τὰ χεῖλη μου, θὰ καταρθάσῃ τὴν καθέδραν τοῦ Κτίστου... Εἶμεθα μόνου, εἶμεθα ἐλεύθεροι. Συγώνης καὶ Ἄβογάρδος, Ἄβογάρδος καὶ Συγώνης ἀποτελοῦν μονάδα. Λοιπὸν, προσοχὴ εἰς τὰ ἐρωτήματα, ἐτοιμότης εἰς τὰς ἀπο-

κρίσεις. Δὲν ἀγαπῶ τοὺς δισταγμούς. . . Ἴδου τὸ ζήτημα—Τεθέντων ἐπ' ἐρήμου τινὸς νησιδίου ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς, ἀμφοτέρων παρθένων, τίνα τῶν δύο θὰ ἐνόμιζες προθυμότερον νὰ φθειρῇ τὸν σύντροφον; τὸν ἄνδρα ἢ τὴν γυναῖκα;

— Τὴν σύζυγον, τοῦλάχιστον κατὰ Μωϋσῆν· ἀπεκρίθη ὁ Ἄβογάρδος κρυφογελάσας.

— Κρινεῖς λοιπὸν τὰς θυγατέρας τῆς Εὐας πανουργοτέρας τῶν υἱῶν τοῦ Ἀδάμ;

— Καὶ τίς ἠμφίβαλε; Ἐνῶ ὁ Ἀδάμ ἐπλάσθη μετὰ λάσπην, ἢ πρωτομήτηρ, εὐτυχέστερα τυχοῦσα τοῦ συζύγου τῆς, δὲν ἐξεμαγειώθη ἐν ὥρᾳ ποιητικῆς οἰστρηλατήσεως μετὰ ἄνθος αἵματος καὶ σαρκός; Ποῖον, λοιπὸν, τὸ ἀριστούργημα; ποῖον τὸ λογικώτερον ἔκμαγμα τῆς Πλάσεως; Ἡ μύστις τοῦ ὄψεως, ἡ γυνή τῆς Σοφίας, ἢ γυνή. Μόνη ἡ γυνή εἶνε αὐτόχροημα ἀνθρώπου. Ἡμεῖς εἶμεθα λάσπη, βόρβορος, πηλός, ἀρμόδιος μόνον εἰς χύτρας, εἰς στάμνους, εἰς κεραμεῖα. Δὲν σᾶς φαίνεται, Ὑψηλότατε;

— Ὡς νῦν ἐκπλήξω καὶ ποιημάτων! ἀνέκραξε πάλιν ὁ ἀντιβασιλεύς. Εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ αὐλάρχου μου ἐθαύμαζον ἕως τῆς χθὲς μόνον τὸν ὀξύνουν· σήμερον ἀνακαλύπτω καὶ τὸν φιλόσοφον.

— Λάσπη, βόρβορος, Ὑψηλότατε, καὶ οὐδὲν ἄλλο· βορβορωδέστατος πηλός, τοῦ ὀποῖου, ὅμως, ἡ Αὐθεντία σου παριστάνει πάνσεπτον καὶ μοναδικὴν ἐξαιρέσιν.

— Δεύτερον πρόβλημα. Οἱ αὐτοκλητούμενοι τοῦ γυναικείου φύλλου κατακτεταί, εἰς τὸν κατάλογον τῶν ὀποίων, ὡς θὰ ἐπιτρέψῃς νὰ ὑποθέσω, ἐκέρδησες καὶ σὺ ἐντίμως τὰς ἐπωμίδας σου, διαιροῦσι τὰ ἐρωτικὰ θηράματα εἰς δύο τάξεις· εἰς εὐκατάπειστα, καὶ εἰς δυσκατάπειστα. Ἀπαιτῶ ἀνυπόκριτον τὴν ἐξομολόγησιν. Πόσας ἐλάφους ἐάλωκας ἐκ τῆς πρώτης; πόσας ἐκ τῆς δευτέρας τάξεως;

— (Ὡς, per la Madonna, φοβοῦμαι, μὴ τὸ ἀπροσδόκητον κροῦσμα τῆς ἀνταρσίας παρακόπη τὰς φρένας του! ἐσυλλογίσθη ὁ αὐλάρχης καθ' ἑαυτόν. Ἀνυψώσας δὲ τὴν φωνήν) Θὰ ἐδιδάχθη ἐκ νεότητος καὶ ἡ Ὑψηλότης σου, εἶπεν, ὅτι ἡ πρώτη τάξις, ἢ τῶν εὐκαταπέιστων, οὐδὲν ἔχνος ἀφίνει εἰς τὸ μνημονικὸν τοῦ κατακτετατοῦ. Ἡ ἀληθινὴ γυνή, ἢ ἐκ τῆς πλευρᾶς τοῦ πρωτοπάτορος ἐντελής καὶ πάνοπλος ἀναπηδάσασα, ἀνάγεται εἰς τὴν τάξιν τῶν δυσπορθῶν. Δὲν εἶναι τὸ δυσθήρατον ἄρνιον αὐτὸ, τὸ ὀποῖον ὀξύνει τὴν ὄσφρησιν, ἐρεθίζει τὴν ὄρεξιν, καὶ τιμᾷ τὴν ἐκστράτευσιν τοῦ λύκου;

— Ἐξαίρετα, Πausanία! Ἄν εἶχα τέκνα, θὰ σὲ ἐλάμβανα οἰκοδιδάσκαλον. Ἄλλ' εἶπε προσέτι. Σοὶ ἔτυχέ ποτε εἰς τὸ κυνήγιον ἄγρα τις οὕτω δυσάλωτος, ὥστε νὰ ματαιώσῃ ὅλα τὰ κυνηγητικὰ τεχνάσματά σου;

— Ἴσως ἡ τοιαύτη ἄγρα ὑπάρχει ἄλλοθι που τῆς γῆς, ἀπεκρίθη μετὰ στόμφον ὁ ἐπαινεθείς, ἀλλ' ἕως τὴν σήμερον εἰς ἐμὲ δὲν ἔτυχεν. Ἡ γυνή, μολονότι καὶ τοῦ διαβόλου πανουργοτέρα, δαμάζεται ἀπὸ τινος μαγνητισμόν. Ἄς ἀντιτάσῃ ἀτρητὸν ἀσπίδα· ἡμεῖς ἔχομεν κατ' αὐτῆς λόγην ὀξύστομον,

τόν μύστακα. "Ανισος μονομαχία. Μετά πεισματώδη πάλην, οί ἄθροϊ μωδῶνες ἀποκάρουσιν, ἡ δὲ ἀσπίς . . .

— Ὑπακούει εἰς τὸν παγκόσμιον νόμον τῆς βιολογίας.
Ἄλλὰ προσμένω ἀπάντησιν εἰς τὴν προτέραν ἐρώτησίν μου.
Ἐζήτησα τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐλάφων σου.

— Εὐχαρίστως. Ἐκ μὲν τῆς πρώτης τάξεως.

Quante fronde ha la valle, e fiori il prato¹

— Ἐκ δὲ τῶν δυσπειθεστέρων . . . Δισταζέεις ;

— "Ὅχι, δυσωποῦμαι μᾶλλον . . . ἐντρέπομαι τὴν εὐτέλειαν τῆς στατιστικῆς . . . Τρεῖς μοναχά.

— *Ghe semo!* εἶπεν ἐνδομυχεὶ ὁ Δούξ. Τὰ δὲ ὀνόματα ;
Μὴ φοβοῦ ! Μόνα τὰ ὀνόματα τοῦ βαπτίσματος ἐξαίτουμαι.

— "Ἄννα ἐκαλεῖτο ἡ πρώτη ἑβραϊκῶς προσήλυτος, μωάμεθ πονηρίας, δολορραφίας. — Βεάτριξ ἡ δευτέρα αἰθερωδὴς πτηνὸν τοῦ παραδείσου, ἀρχέτυπον εὐσεβείας, χρηστοθείας καὶ σεμνότητος. Ἀὐτὴ ἀπέπτη εἰς τὴν ζῶν τὴν αἰώνιον ἐκ δυστοκ . . .

— Ἀδιάφορον, ὑπέλαθεν ὁ Δούξ, διακόψας τὴν νεκρολογίαν — "Ἢ δὲ τρίτη ; Τὴν ἀλήθειαν ! Ἀποστρέφομαι τὸν ψευδολογίαν . . . ἀπλὴν καὶ καθαρὰν τὴν ἀλήθειαν ! "Ἰσως ὁ μισθὸς τῆς εἰλικρινείας ἔσται ἀνώτερος τῆς προσδοκίας σου.

Χαριζόμενος ὁ κόμης πρὸς τὸν αὐθέντην του, ἤθελε μὲν στέρξει νὰ κενώσῃ καὶ τὸ ὄνομα τῆς τελευταίας ἐλάφου ἄλλ' ἤδη ἤρχετο προπειθόμενος ὅτι ὁ Δούξ, εἰ μὴ συνεπέα τῶν προσφάτων διακονιώνων ἔκρουε τὰς θύρας τῆς παραφροσύνης, βέβαια εἰς τὴν συγκεκριθεμένην ἐκείνην ἀνάκρισιν θὰ ὑπέκρουπέ τινα δόλιον σκοπόν.

Μετὰ πεντάλεπτον σιγὴν, καθ' ἣν ὁ ἐξεταζόμενος ἀποσπάσας ὀνυγματιῶν τι κηρίον ἐκ τῆς λαμπῆδος, συνέπλαττε μὲ τούτους δακτύλους σφαιρίδιον πρὸς ἐκτροπὴν τοῦ ἐξεταστοῦ, ὁ πρίγκηψ, λύων ἐξ ἐπιδρόμῆς τὴν ἀμφιρρέπειαν.

— Ἡ τρίτη εἶνε χήρα εἰκοσιπενταετῆς, *signora conte della Motta!* ἐφώνησε, κινῶν ἀνηλεῶς τὸ οὖς τοῦ αὐλικοῦ, ἐκ τινῶν δὲ σημείων ὑπόπτων ἡ χήρα αὐτὴ διάγει ὄλονέν εἰς ἀνησυχίαν, μὴ ὁ κόμης Ἀβουάρδος ἐτοιμάζεται νὰ φιλοδώρησιν πρὸς τὴν Α. Υ. τὸν πατράδελφόν της καὶ ἐν σκότιον Πανσανιόπουλον.

Ἄλλοίμονον, ὅταν ἡ λαβὴς τοῦ Δούκος συνελάμβανε τινα ἐκ τοῦ χόνδρου τοῦ ὠτός ! "Ἡθελες εἰκάσει, ὅτι ὁ πόνος τοῦ πάσχοντος τὸν ἀνεγέννα. Ἐν τῶν ὤτων τοῦ Φουρλάνου εἶχεν ἀποβῆ ἐπαισθητῶς τοῦ ἄλλου μακρότερον.

Ἐν τούτοις, τὸ νόημα τῶν λόγιων του, ὁ τόνος εἰς ὃν ἐξεφωνοῦντο ἀνεδείκνυον αὐτὸν πᾶν ἄλλο, ἢ παλιμπαιδὰ ἐν τῷ πνεύματι τοῦ αὐλικοῦ, ὅστις, μὲ τὰ δάκρυα τοῦ κλισμοῦ εἰς τοὺς ὀφθαλμούς ἀναμνησθεὶς ἐν τῷ ἅμα τοῦ ἐπιστολίου, παρέβυσε τὴν δεξιὰν εἰς τὸν θυλακίσκον τοῦ ἐπενδύτου.

— Ζητεῖς ματαίως, ὁ Δούξ ἀνεθόησε, μελίζων τὸ μεμυ-

ρωμένον φύλλον εἰς ἄπειρα κομμάτια. "Ὅταν ἡ ἐρωμένη μωραίνεται εἰς βαθμὸν τοιοῦτον, ὥστε νὰ ξεπελαγίζῃ καὶ εἰς ἐγγράφον ἀνταπόκρισιν, δεῖλται τοῦλάχιστον ὁ ἐραστής νὰ καλύπτῃ τὴν πλάνην τῆς προσεκτικώτερα . . . "Ἀκουσον, κόμη' σοβαρὸν τὸ θέμα. Ἐνδεχόμενον μὲν νὰ εἶσαι σὺ ἀριστὸς κερκαμεὺς, ἀλλ' ἡ ὑπόληψις τῆς ἀνεψιάς ἐνδὲ Συγώνη, ὄχι, per Dio, δὲν εἶνε πηλὸς διὰ τὰς στάμνους σου. Ἐὰν ἡ *Gigia* ἦνε χήρα, εἶνε ὁμοῦ καὶ φρόνιμος γυνή, ἡ δὲ παράπτωσις δὲν ἐξαιρεῖ τὸ αἶσθημα τῆς φιλοτιμίας . . . Ἐῶγε, μὰ τὴν Θεοτόκον, εῶγε ! — ἐξηκόλουθησε, κτυπήσας τὸν ὄμιον τοῦ αὐλάρχου — κατέβαλλες δυστήτητον πανουργίαν γυνῆς, καὶ συγγενῶν ἀγροῦπον ἐπιτήρησιν ἡμαύρωσας προαποτυχόντας ἀντρασάτας, διεσκόρπισες σηπῶς μνηστήρων, κατήσχυνες ἀστυνομίαν μυριόφθαλμον. Καὶ μένει ἀνεπασχόλητος ἐν ταπεινῇ θέσει αὐλάρχου νοῦς οὕτως ἐφευρετικὸς εἰς παλαμῆματα, οὕτω γόνιμος εἰς δολοπλοκίας ! *No xè peccà*, δὲν εἶνε κρίμα νὰ στολιζῇ τὸν ἐπενδύτην μὲ μόνας τὰς κλείδας τοῦ μεγάρου ἀνῆρ, ὅστις, ἀφοῦ ἐπέτυχε νὰ σαγηνεύσῃ τρεῖς γυναίκας δυσκαταπίεστους, ὧν αἱ δύο πανουργώτεραι καὶ τοῦ Σατανᾶ, δὲν θὰ ἀπῆλθα τὴν ἐλαχίστην δυσκολίαν εἰς τὸ νὰ παγιθεύσῃ ἐν ἀνάγκῃ καὶ τὸν ἄλωπεκωδέστερον τῶν ἀνδρῶν.

Εἰρωνεύετο ὁ Δούξ ; Ἐσοβαρεύετο ; Τὸν δῶξυλκον τοῦ κυρίου του κλισμὸν ἐγίνωσκεν ὁ οἰκότροφος ἐκ μακρᾶς πείρας ἄλλὰ, μὲ ὄλην τὴν σύντονον προσοχήν του, οὐδὲν σημείον εἰρωνείας παρατήρησεν εἰς τὴν φράσιν, οὐδεμίαν διασραγὴν σαρκάσματος ἔβλεπε περὶ τὸ στόμα του.

— "Ἄχ, Ὑψηλότατε ! ἐθόησε γονατίσας. Διατὶ δὲν ἠμπορῶ νὰ σὲ προσφωνήσω, ὡς σοὶ πρέπει, καὶ Γαληνότατον ! Τὸ μέγεθος τῆς μακροθυμίας σου μοὶ ἀφαιρεῖ τὰς λέξεις ἀπὸ τὸ στόμα. Ἐλέησον, κύριε, τὸν πτωχὸν αὐλάρχην σου, καὶ . . .

— "Ὅχι, "Ὅχι, Πανσανία, ἡ θέσις σου δὲν εἶνε εἰς τὴν αὐλήν μου. Εὐρυχωρότερου, ἐνδοξωτέρου τινὸς σταδίου σὲ ἐπλασεν ἡ φύσις ἄξιον. Ναι, εἰς σὲ πρέπει ὑπερτέρα τις ὑπηρεσία σοὶ πρέπει ἐντολή τις διπλωματικὴ, καθ' ἣν ν' ἀναπτύξῃς ἐπικερδέστερα τὰς στρατηγικὰς σου γνώσεις, νὰ δοκιμάσῃς καὶ ἐπὶ τοῦ ἐτέρου φύλου τὴν βολὴν τῶν ὄπλων σου, νὰ διαπρέψῃς καὶ εἰς πολιορκίας ὑπαιθρίους, νὰ κτήσῃς φήμην, πλοῦτον, τίτλους, ταινίας, ἀξιώματα. Τί ἀξίζει εὐγένεια, στερουμένη χειροφιλήματος καὶ βαλαντίου ; Σημαία νεναυαγῆμένου πλοίου, ἐξερευχθεῖσα παρὰ τῶν κυμάτων ἐπὶ τῆς ἄμμου. « Ἐὰν πεινάς κ' εἶσ' εὐγενής, Πέσ' ἀπ' τὸν βράχον νὰ πνιγῆς. » Ναι, *caro conte*, εἰς σὲ πρέπει προδιβασιμὸς τις περιφανέστατος. Ὁ πατήρ σου σὲ ἀπεκλήρωσεν, ἀφοῦ ἐσπατάλωσες τὴν μερίδα σου εἰς ἀσωτεῖαν καὶ κραυγαλήν. Ὁ μισθὸς αὐλάρχου ἐπαρκεῖ μόνις εἰς τὰς ἀνάγκας σου. Ἐπειτα τὰ χαρτῖα εἶνε ἕξις πολυδάπανος, κατὰ δὲ τύχην κακὴν, σὺ χάνεις πάντοτε. Τάχα ἐφρόντισές ποτε περὶ τῆς αὔριον ; Ἰσως ἐβαλές ποτε κατὰ μέρος δέκα γαζέτας ; Τίς ἔσται ἡ τύχη σου, ἀγαπητέ, ποῦ θὰ καταντήσῃς ὅπταν ὁ Συγώνης, μόνος καὶ ὕστερος φίλος σου, γίνῃ συνταξιούχος τοῦ κοιμητηρίου ; Τάχα θὰ σὲ περιποιηθῇ ὁ διάδοχός του ; Ἐὰν δὲ,

¹ Ὅσα φύλλα σὸ λαγκάδι
Καὶ λουλούδια σὸ λειβάδι.

τέκνον μου, συνέβαινε τὸ ἐναντίον, ποῦ τῆς γῆς θὰ ἀνεζή-
τεις τὸν πατέρα, τὸν προδιδαστήν, τὸν προστάτην;

— Ὡ φίλη κεφαλή! ὁ κόμης ἀνέκραξε. Δὸς μοι τὸν θάνα-
τον, σφάζε με, πνίξε με, πάτησέ με μᾶλλον ὑπὸ τοὺς πόδας
σου, ἀλλὰ μὲ τὸσαύτην γενναϊότητα μὴ μ' ἐξουθενῆς! Ἡ-
μαρτον. Θὰ παρίδῃς τὸ πλάσμα τῶν χειρῶν σου;

— Παῦσε νὰ μετριοφρονῆς ὑπὲρ τὸ δέον, ἀπήντησεν ὁ
πρίγκιψ, ἐγκολπιζὼν πατρικῶς τὸν κλειδοῦχόν του, καὶ ἀπο-
γλυκαίνων τοὺς φθόγγους ἄχρι μελωδίας. Ἐπειδὴ δὲ, ὡς
βλέπεις, ἐξημέρωσεν, ἄς σπεύσωμεν εἰς τὸ συμπέρασμα τῆς
συνομιλίας. Τὸ συμπέρασμα εἶνε πλείστου λόγου ἄξιον. Ἄ-
νοιξε, κόμη, τὰ ὄτα σου καλὰ, καὶ ἐγγάραζον εἰς τὸ λογι-
κὸν πᾶσάν μου λέξιν.

— Εἶμαι εἰς τὴν διάθεσίν σου πλήρης ὄτων καὶ ὀφθαλ-
μῶν, ἀνταπήντησεν ὁ Ἀβγοάρδος, ὑποχωρῶν εἰς τὸ νεῦμα,
δι' οὗ ὁ Δουξ τὸν προσεκάλει νὰ καθήσῃ πλησίον του.

— Ἡ τέχνη τοῦ κτᾶσθαι φίλους εἰς τὸν κόσμον τοῦτον,
εἶπεν ὁ ἀντιβασιλεύς, εἶνε, φίλε, δυσκαταμάθητος πολὺ δο-
κίμως δὲν τὴν μετέρχονται, εἰμὴ οἱ ἐκ φύσεως γεννηθέντες
ἐπιδεκτικοί. Παρὰ τούτοις, κτῆσις φίλου ἰσοδυναμεῖ πρὸς ἄ-
λωσιν, ἢ δὲ ἄλωσις φίλου εἶνε ἀπειράκις δυσχερεστέρα τῆς
ἀλώσεως ἐρωμένης. Νομίζω, ὅτι εἰς τὴν τέχνην αὐτὴν πρὸς
οὐδένα τῶν Βενετῶν δευτερίζω. Ἡ ἀπόδειξις τῆς ὑπερτε-
ρίας μου ἐγκεῖται ἐν τῷ καυχίματι, ὅτι οὐδεὶς τῶν πατρι-
κίων κέκτηται καὶ ἐντὸς τῆς Συγκλήτου, καὶ ἐντὸς τοῦ Συμ-
βουλίου τῶν Δέκα, καὶ παρὰ τῷ Γαληνατάτῳ, τοιοῦτους φί-
λους ἰσχυροὺς, οἷους τε καὶ ὅσους ἐγώ. Εἶκασε ἐντεύθεν, ἐάν
πρὸς ἐμὲ δὲν εἶνε εὐκολώτερον τὸ νὰ κορυφώσω τινὰ εἰς τὰ
ὑπεράκρια τῆς φήμης, ἢ νὰ τὸν κρημνίσω κατακέφαλα εἰς τὸν
βυθόν, παρὰ τὸ νὰ φορέσω, ἢ ν' ἀραιρέσω τὸν νυκτερινὸν κε-
φαλόδεσμον. Εἶσαι φιλογύνης, κόμη. Τόσον τὸ καλῆτερον.
Γυνὴ εἶνε καὶ ἡ δόξα· μάγισσα κατοικοῦσα χαλιμαϊκὸν πα-
λάτιον, τηροῦσα ὅμως τὸ ὑποδεκτῆριον ἀνοικτόν. Θέλεις ἐν
συστατικόν; Ἐγὼ πρόχειρον τὴν εὐκαιρίαν νὰ καταστήσω
τ' ὄνομά σου ἐνδοξὸν ἐν τῇ διεξαγωγῇ ἐκτάκτου καὶ ὑψηλῆς
ὑπηρεσίας. Ἐκτὸς τούτου, σοὶ ἐγγυῶμαι καὶ τὴν θέσιν Προ-
βεδούρου Χάνδακος, μὲ μισθὸν ἐτήσιον τρισχιλίων δουκά-
των, καὶ μὲ πενταπλῆσιονα τὰ τυχερά. Ἡ πρότασις δὲν εἶνε
ἀπορρίψιμος... Τί λέγεις, αἰ;

— Προβεδούρος Χάνδακος ἐγώ! κραυγάζει ἐκπεπληγμέ-
νος ὁ αὐλάρχης. Χωρατεύει ἡ Ὑψηλότης σου. Ἐάν τὰ κα-
θήκοντα τοποτηρητοῦ ἄλλο τι δὲν ἀπήτουν, παρὰ ποδῶν εὐ-
καμψίαν, ἢ ταχύτητα δακτύλων, τὸ περισσότερον· ἐάν εἰς
τὴν ἄσκησιν αὐτῶν ἤρουν μόνον βαρζελέτται, καὶ ρίβερέν-
τσαι, καὶ σαλαμελέκια...

— Ἀνακαλύπτω εἰς τὸ ἦθος σου καὶ ἕτερον προτέρημα·
τὸ σωφρόνημα...

— Ἐπειτα δὲν ἀντίκειται καὶ ἡ ἡλικία...; ἀκόμη δὲν
συνεπλήρωσα τὰ τριαντατέσσαρα...

— Αἰ! Δέκα ἔτη νεώτερος ὁ Πομπήιος διέπρεπεν ὡς πρῶ-
τος στρατηγὸς τῆς Ῥώμης.

— Καλὰ. Ὁ Πομπήιος θὰ ἐδιδάχθη τὴν τέχνην τοῦ πο-
λέμου, ἀλλ' εἰς τὴν πολιτικὴν ἐπιστήμην ὁ αὐλάρχης σου
εἶνε ἀναλφάβητος.

— Νητιάσματα! ἀνοστόλογα! ἀνοσιαί! ἀντιφωνεῖ ὁ
Δουξ, ὑποσκελίζων μὲ ζωκρότητα τὴν μετριοφροσύνην τοῦ
κατηγουμένου. Ἐάν εἶσαι διδάκτωρ εἰς τὴν ἠθικὴν παθολο-
γίαν τῆς γυναικὸς, ὅμως εἰς τὴν διάγνωσιν τοῦ γαγγραινωμέ-
νου φύλου σου φαίνεσαι ἀκόμη μαθητὴς. Μὲ τὰ σωστά σου,
λοιπὸν, ἐπίστευσε, ὅτι ἡ δημόσιος ὑπηρεσία ἀπαιτεῖ παρὰ
τοῦ ὑποψηφίου ἰκανότητά τινα, ἢ παιδείαν, ἢ πείραν, ἢ τρι-
βὴν, ἢ τι ἄλλο παραπλήσιον; Ἐνόμισσε, ὅτι εἶνε καὶ αὐτὴ
ἐν τι ἰδιαιτέρον ἐπιτήδευμα, ἐπικαλούμενον καὶ γνώσεις πολ-
λὰς, καὶ πρακτικὴν, καὶ εἰδικὰς ἀσκήσεις, ἐπιτήδευμα δι-
δασκόμενον, ὡς ἡ τέχνη τῶν βαναύσων, ὡς ἡ σκυτοτομία,
ἡ ραπτική, ἡ ξυλουργία, καὶ τὰ λοιπά; Ὅποια ἀπάτη...! Αἰ,
οὐαί, τρεῖς οὐαί πρὸς τοὺς κυβερνήτας; ἐάν ἡ δημόσιος ὑ-
πηρεσία δὲν ἦτο ἐπιχείρημα ἐπικτόν, εὐεπιτέλεστον, πρόχει-
ρον πρὸς τὸν τυχόντα; Ἡ πολιτεία, φίλε μου, οὔτε ἀκαδη-
μία Πλάτωνος εἶνε, οὔτε Πολυτεχνεῖον, οὔτε σύλλογος σοφῶν,
οὔτε πραγματογνωμόνων καὶ ἐντριβῶν συνέλευσις. Εἶνε ἀπέ-
ραντόν τι κατάστημα ἀγαθοεργόν, καθιδρυθὲν καὶ διατηρού-
μενον ἐκ ψυχικῶν εἶνε πτωχοκομεῖον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου κα-
ταλύουν, τρώγουν, πίνουν, καπνίζουν, καθρεπτιζονται ὅσοι
δὲν θέλουσιν, ἢ δὲν καταδέχονται νὰ φάγουν τὸν ἄρτον ἐν ἰ-
δρωτί, ὅσοι, ἀντὶ φροντίδων φερπέλων, προτιμῶσι τὰς ἀνα-
παύσεις βασιλικῷ Χαπτεῖου, τουρκοπερσιστὶ Τεμπελχάν.
Θέλεις, cago mio, ν' ἀκούγῃς τί ἀπαραιτήτως, τί μόνον καὶ
μόνον, τί ἐξ ἀνάγκης ἡ δημόσιος ὑπηρεσία προαπατεῖ; Τὴν
ἐξωμοσίαν τοῦ Ὅχι. Ἄλλον τινὰ φθόγγον, πλὴν τοῦ Ναί,
τὸ καταστατικὸν τοῦ Παρασιτοδοχείου δὲν παραδέχεται. Πα-
ραδείγματα χάριν. Συνετάξου, κύριε Προβεδούρε, τῷ Χρι-
στῷ;—Ναί.—Συνετάξου καὶ τῷ Σατανᾷ;—Συνεταξάμην.
—Ἐπιγράφεις, ὅτι ἐδαπανήθησαν εἰς ὁδοποιίαν τόσα;—
Ναί.—Πιστεύεις εἰς ἓνα κύριον Πασχάλην, τὸ πνεῦμα τῆς
ἀληθείας, τὸν πανταχοῦ παρόντα, καὶ πάντα πληροῦντα, ὃ
πρέπει δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις;—Πιστεύω εἰς ἓνα κύ-
ριον... οὕτως ἐφεξῆς Τὴν χρῆσιν τοῦ Ὅχι, φίλτατέ μου,
αἱ κανόνες τῆς πολιτικῆς δὲν ἐπιτρέπουσι. Τίς ὁ βάσκανος
δαίμων, ὁ ἐφευρὼν τὸ ἀπόρητον, τὸ δυσκοινομήτην τοῦτο
μέρος τοῦ λόγου; Ἡ πολιτικὴ, κατὰ τὴν εὐθυπορίαν τῆς,
ἀγαπᾷ τὴν σκολιοδρομίαν ἀλλὰ, χωρὶς τοῦ καταρατικῶς
μονοσυλλάβου, πῶς διάβολον ἢ σκολιοδρομία θὰ ἐπιτύχῃ;
Γενοῦ δ' ἀ συγκλητικὸς, ἀναίθια σύμβουλος ἢ βᾶϊουλος, ἀναρ-
ριχῆσου εἰς τὴν ἰσπανικὴν πρεσβείαν, ἀναπτερώσου γαληνό-
τατος μὲ τὸ Ὅχι σου! Ματαιοπονία.—Ἐχεις, ὅμως, πρό-
χειρον τὸ Ναί σου; Λάκτισε τὰς θύρας δεσποτικῶς! Ἐάν ὁ
θυρωρὸς τονθορύσῃ, βλασφήμησῃ! Ἐάν διστάξῃ, γρονθοκό-
πησῃ. Ἄλλὰ τοῦτο δὲν συμβαίνει ποτέ. Ἐποῦρ, οἱ, στρατη-
γοί, σύμβουλοι, γραμματεῖς, ὅλοι, τέκνον μου, τσακίζονται
νὰ προλάβουν τὸν θυρωρὸν, ὅλοι συντρίβονται προθυμοποιού-
μενοι νὰ διαστομώσουν εἰς τὸ Ν αἰ σου τὰς θύρας.—Ὡ, εὐ-

λογημένον τὸ Ναὶ εἰς τοὺς αἰῶνας! Χωρὶς τοῦ Ναὶ τῆς Εὐας, ἤθελεν ἄρα γὰρ ὁ πρωτόπλαστος γευθῆναι τοῦ ξύλου τῆς γνώσεως!

— Ὅποιον φῶς ἰλαρὸν, φῶς ἀγίας δόξης ἀποκαλύπτεται εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ δούλου σου! ἐκφωνεῖ ἐκθαμβὸν καὶ μὲ καρδίαν συντετριμμένην τὸ τριγλίδιον τοῦ Μέρου. Ὅπσον ἐζημιώθην ἀγνοήσας ἕως τοῦ νῦν τὴν Ἀποκάλυψιν αὐτήν!

— Κατὰτρίβομεν τὸν καιρὸν εἰς μακρολογίας, ὑπολαμβάνει ὁ πρίγκηψ. Κοντὰ καὶ δεμένα, caro conte . . . Δέχεσαι, ἢ δὲν δέχεσαι;

— Καὶ ὑπάρχει ἀμφιβολία; Ἀφοῦ ἡ Ὑψηλότης σου κρίνει τὸν Κώσταν ἄξιον χειροτονίας, ἄς γίνῃ ὁ Κώστας καὶ παππᾶς!

— Ἀλλὰ . . . προσθέτει ὁ Δουξ, τονίζων ἐμφαντικῶς ἐκάστην λέξιν, καὶ ἀποσυνθέτων τὰς συλλαβὰς — ἀλλὰ . . . ἀλλὰ, πρὶν συνυπογράψωμεν τὴν συνθήκην, ὀφείλεις ἐκ μέρους σου μίαν ὑπόσχεσιν. Ἡ Μεγάλη Κυρία τῆς αὐλῆς μου, ἡ δέσποινα Ἀλοῦσία Συγώνης, χήρα Boncompagni, ἀπὸ μὲν τῆς σήμερον, πέμπτης Ἰουνίου, θέλει κληθῆναι μελλονύμφη σου, ἐντὸς δὲ τριμηνίας, τὸ πολὺ πολὺ, θέλει προσλάβει τ' ὄνομα σοῦ καὶ τὸν τίτλον σου.

Τὴν τελευταίαν τοῦ λόγου περίοδον ἐπεχρωμάτισεν ὁ Δουξ μὲ τοιαύτην τινὰ ἀστραπὴν ὑποβλέμματος κακοποιῦ καὶ φιλεδικίου, ὥστε ῥίγος διέτρεξε τὰ νῶτα τοῦ κόμητος. Ἡ πρότασις ἀνέτρεπεν ἐξ ὀλοκλήρου σύμπαντα τὰ χρυσὰ του σχέδια. Χαῖρε ἐκατομύριον! Ἐρωχαίρετε, Μέμε καὶ Θερεσία! — Ἀλλὰ τί νὰ κάμῃ; Ἄρα γὰρ ἡ δύνατο ν' ἀντιτάξῃ γλήγορα γλήγορα τὸ ἀπόκρημνον, τὸ κατηραμένον Ὅχι, χωρὶς νὰ ἐκθέσῃ εἰς κλύδωνος πνοάς τὴν κιβωτὸν τῶν ὀνειρών του, χωρὶς νὰ διακυβεύσῃ ἐφ' ἑνὸς ἄσσου καὶ αὐλαρχίαν, καὶ ἐνουπὴθικὰ δάνεια, καὶ ἐμπίσθωσιν Καλιφορίας;

Ὁ πνιγόμενος συλλαμβάνεται ἀπὸ τὰς τρίχας του. Ὁ κόμης ἐπελήφθη τῶν ὑπεκφυγῶν . . . Τάχα ἡ Μεγάλη Κυρία θὰ συνῆκει εἰς τὸ συνοικέσιον; Τάχα θὰ τὸ ἐνέκρινον οἱ ἐν Τρεβίζῳ συγγενεῖς του; Τάχα τοῦτο, τάχα τὸ ἄλλο, τάχα τὸ περὶ τὸν ἄλλον; — Αἱ ὑπεκφυγαὶ ἀνεφύθησαν μὲ γονιμότητα δικηγορικὴν, ἀλλ' ἡ ἀνιλεῖς διαλεκτικὴ τοῦ Δουκὸς διέλυε συνοχρῶδόν τὰς προφάσεις μίαν κατὰ μίαν. Τέλος, ὁ κόμης, ἀφοπλισθεὶς, ἐναπέθηκε τὴν ὑστάτην ἐλπίδα εἰς τὴν περίοδον τῆς τριμηνίας, ultimam pessumdati spem.

— Τὸ λοιπὸν; ἔρωτᾷ ὁ Συγώνης ξηρὰ, ξηρὰ.

Πρὸς πᾶσαν ἀπάντησιν, ὁ ὑποψήφιος Προβεδουρὸς προσποιηθεὶς τὸν ἄφωνον, προσῆψεν ὀρθιον τὸν δείκτην ἐπὶ τῶν χειλῶν.

— Bravo! Εὐγε, Ἀβογάδρε, εὐγε μὰ τὴν πίστιν μου! Εἶσαι εἰς σημεῖα καὶ τέρατα προωρισμένος! Ἦδη ἐξωμότης τοῦ Ὅχι, καταφαίνεσαι ἄφωνῶν, ὡσπερ ἰχθύς. Σφίξε, λοιπὸν, τὴν χεῖρα τοῦ θεοῦ σου!

Ὁ Δουξ ὑπεδέχθη τὸν ἀσπαζόμενον εἰς τοὺς κόλπους, ἀντασπασθεὶς αὐτὸν εἰς τὸ μέτωπον.

— Τώρα δὲ, πρόσπελέξεν, ἄς ἐπανέλθωμεν εἰς τὰ δη-

μόσια. Παρετήρουν, πρὶν τῆς γαμηλίου παρεκβάσεώς μας, ὅτι ἀφοῦ ἐστάθης ἱκανὸς νὰ σαγηνεύσῃς δύο γυναῖκας, πανουργότερας καὶ τοῦ διαβόλου, κατὰ κρείττονα λόγον ἤθελες σαγηνεύσει ἐκ τοῦ προχείρου καὶ τὸν ἀλωπεκωδέστερον τῶν ἀνδρῶν . . .

— Πλὴν τοῦ προσφιλεστάτου θεοῦ μου, ὑπεννοεῖται, ὁ κόμης ἐφώνησε χαριεντιζόμενος, καὶ ὑποκλινὼν τὴν κεφαλὴν . . . καὶ πλὴν . . .

— Πλὴν τίνος ἄλλου;

— Καὶ Κρήσσης. Ἡ καρδία τῆς Ἑλληνίδος εἶνε στάμνη Δαναΐδος, βυθὸς σκοτοδινώδης καὶ ἀπίθμενος.

— Πόσον λυποῦμαι, ὅτι ἀφῆκα ἐπὶ τόσα ἔτη χέρσον καὶ ἀναρωτρίωτον τὸν εὐγονα ἀγρόν σου! ἐπιλέγει ὁ Συγώνης μὲ ἐράσιμον ἀφελείας πρόσχημα. Πείθομαι μᾶλλον ἐπὶ μᾶλλον, ὅτι τὸν πλανήτην μας οὐδέποτε ἐφρόντισες νὰ τὸν τηλεσκοπήσῃς ἄλλοθεν, ἢ ἐκ μόνης τῆς ἐπόψεως τοῦ φουστάνιου . . .

Ἄς ἦνε. Meglio tardi, che mai. Μάθε λοιπὸν, ὅτι ὁποῖα τις ἦ Γραικίς, τοιοῦτος ὁ Γραικὸς καθ' ἑμοιοτύπον· δύο ὕδατος σταγόνας. Μάθε, ὅτι ἐὰν χύλισμα πονηρίας ἦνε ὁ Γραικός, ὡ, ὁ Κρῆς εἶνε χύλισμα χυλίσματος. Περιέργον! Οἱ πρεσβύτεροι Ῥωμαῖοι ἐκάλουν κρητισμὸν (cretam) τὸν πηλὸν, κρητισμὸν δὲ (cretismum) τὴν δολιότητα. Τοιοῦτό τι παραπλήσιον, νομίζω, μαρτυροῦν καὶ τῶν Ἑλλήνων τὰ λεξικά. Οἱ παλαιοὶ, λοιπὸν, ἐγνωρίζον, ὅτι πρὸς φύρασιν τοῦ πανούργου Ἑλληνοῦ, οὐδεὶς ἄλλος πηλὸς ἔτυχε προσφορώτερος τοῦ πηλοῦ τῆς Κρήτης, πατρίδος καὶ τοῦ πρωτοθρόνου τῆς μυθολογίας, ἄλλως τε . . . Καὶ τὸ βλέπεις, viscere ἡμεῖς μὲν οἱ δυτικοὶ ἐρχόμεθα τυφλοὶ, ὡς οἱ γαλιθεῖς ἡμεῖς διδασκόμεθα τὴν πολιτικὴν εἰς διφθέρας, εἰς τόμους, εἰς σχολεῖα. Ἀλλ' ὁ Γραικός, ὁ Κρῆς πρὸ πάντων, ἐξέρχεται διπλωμάτης ἐκ κοιλίας μητρός. Καθὼς ὁ ποιητὴς γεννᾷται ποιητὴς — Poeta nascitur — τὸν αὐτὸν τρόπον ὁ Γραικός εἶνε ἕως ἀπὸ τὰ σπάργανα Γραικός . . .

— Δηλαδὴ προδότης, ἴσως;

— Ἡ ἐρμηνεία δὲν εἶνε ἐσφαλμένη ἀλλ' ἄς κρίνωμεν δικαίως. Ποῖος κατέστησε, ποῖος καθιστάνει τὸν Γραικὸν τοιοῦτον; Δὲν εἴμεθα ἡμεῖς αὐτοί; Ὁ σπειρὼν τὴν ἐπιβουλὴν θερίζει τὴν προδοσίαν. Ἐκ τῶν δύο ἀντιμαχομένων ἔχει τὸ βραβεῖον τῆς νίκης ὁ πανούργότερος . . . Ἀλλὰ coraggio! Τὸ ἄθλον ἔγκριται, ἀγαθὴ τύχη, τεταμιευμένον ὑπὸ τὴν φαλάκραν μου.

— Τίνι τρόπῳ; ἠρώτησεν ὁ ἐπίδοξος Προβεδουρὸς.

— Ἐπενόησα κατὰ Γραικῶν μίαν παγίδα ἰδιαιτέραν. Μὲ τὴν βοήθειαν αὐτῆς δύνασαι νὰ ἀναδεχθῆς παλληκαρικῶς τὴν ὁποῖαν σοὶ ἐπιφυλάττω ἀποστολήν. Ἐξείκασες ἤδη περὶ τίνος πρόκειται;

— Εἶτε κατὰ Γραικοῦ, εἶτε κατὰ Γραικίδος, ἀδιάφορον πρόσταξε!

— Ἐνταλμα ἐπίζηλον! Πρόκειται, ἀνεψιέ μου, νὰ μετέλθῃς τώρα τὴν κατακτητικὴν ἐμπειρίαν σου καὶ ἐπὶ προσωπῶν τῆς φύλου τοῦ ἰδικῶν μας. Ἀνταγωνιστὴς σου ἔσται

ὁ ἀδελφός χωρικός αὐτός, ὅστις, τιθέμενος ἐπὶ κεφαλῆς ἀποστατών, τολμᾷ νὰ φιλονεικήσῃ τὸ στέμμα τὸ δουρικὸν πρὸς ἓνα Πισχάλην Συγώνην.

Ὁ Ἀβογάρδος ἀνεσκήρτησεν ἐκπληκτός.

— Ἐλπίζω, εἶπε μασσὼν τὰς συλλαβάς, ἐλπίζω, ὅτι ἡ Ὑψηλότης σου δὲν σκοπεύει δὰ νὰ κατευδιάσῃ καὶ τὸν ἀνεψιὸν της εἰς τὸν αὐτὸν δρόμον τῆς ἐξορίας, ὅπου πρὸ ὀλίγου διέπεμψε καὶ τὸν Καλλέργην.

— Ἡλέεις μετὰ Καίσαρος, καὶ δειλιᾷς! Ἀνδρίσου, νεανία, θάρρει, δράζε τὴν πεταλούδαν τῆς τύχης ἀπὸ τὰς πτέρυγας, ἐφ' ὅσον ἀφροντίς περιπίπτεται πρὸ τῆς χειρὸς σου! «Ἡ τύχη — προσέθηκεν εἰς στίχους ἰταλικοῦ ἀγνώστου ποιητοῦ — ἡ τύχη παραδίδεται πρὸς τὸν αὐθάδη καὶ τολμηρὸν, εὐδαιμονίζει τὸν ἐργοδιώκτην, κορυσσῶ τὸν χαμερπῆ, καὶ, καθάπερ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, μακαρίζει κατὰ προτίμησιν τὸν πτωχὸν τῷ πνεύματι.» Ἄψ' ἑτέρου, θέλεις προσλάβει καὶ ἀσφαλέστατόν τι ἐνέχυρον τῆς ἐμπιστοσύνης μου. Εἶμαι κάτοχος μαγικοῦ τινος τεραστίου, θαυματουργοῦ κλειδίου. Σοὶ τὸ δανείζω. Δι' αὐτοῦ θέλεις κατανοίξει ἐν ἀκαρεὶ τὰς θύρας τοῦ μεμαγευμένου παλατιοῦ τῆς κυρᾶς Δόξης. . . Λάβε τὸν κάλαμον!

Ὁ κόμης ἐκάθησε παρὰ τὴν τράπεζαν, βάψας δὲ τὸν κάλαμον εἰς τὴν μελάνην, ἀπετένισε τὸν δυσκατανόητον διδάσκαλον ἐρωτηματικῶς.

Ἐπὶ τοῦ χάρτου σου — λέγει ὁ Δουῆ — χάραξον ἐν ἀνάστροφον Δ ἑλληνικόν, εἰς ἐκάστην δὲ τῶν γωνιῶν τοῦ στοιχείου αὐτοῦ παράταξε τρία Φ, ὡσαύτως ἑλληνικά!

Ὁ μαθητὴς ἐσχεδιάσεν ἐπὶ τοῦ φύλλου τὸ ἐξῆς σχῆμα

— Εἰς αὐτὰ τὰ τρία Φ — ἐκφωνεῖ ὁ Δουῆ μὲ σοβαρότητα καθιστῶσαν διὰ τῆς ἀντιθέσεως εἰδεχθέστερον τὸν ὑπαναφυόμενον γέλωτά του — ἐντὸς τῶν τριῶν αὐτῶν στοιχείων ἐμπεριλαμβάνεται ἡ ἀπόρρητος τέχνη τοῦ ἐπαναφέρειν τὸν Γραικὸν τοῦ Δευκαλιωνίως εἰς τὴν προτέραν κατάστασιν ἀπολιθώσεως. Πανέξοχον, φοβερόν, μέγα μυστήριον! Ἐάν ἡ Σύγκλητος ἄφινε τὸν Συγώνην νὰ κυβερνήσῃ μὲ μόνα αὐτὰ τὰ τρία Φ, αἶ, vivaddio, ἡ Βενετία θὰ εἶχεν ἤδη ἀπεσταλμένους τοὺς Τσάρους εἰς Κύπρον, καὶ κατηδαφισμένα τὰ φρούρια τῆς νήσου ὡς περιττά!

— Δέλτα μέγα, τρία Φι, δὲν καταλαμβάνω γρὺ . . . Τί δηλοῦν τὰ τρία Φ;

— Τί δηλοῦν! Μέγα, φρικτὸν ἀπόρρητον μυστήριον, ἀγνώριστον καὶ εἰς τοὺς ἀγγέλους! Δηλοῦν Φ υ σ ο ὕ ν ι, Φ λ ω ρ ι, Φ α γ ο π ὀ τ ι, τοὺς ἐν τῇ ἐρήμῳ τρεῖς πειρασμοὺς τοῦ Ναζωραίου...

Εἶσαι ἐξεσττικῶς, εἶσαι ἐκπεπληγμένος, αἶ; Δὲν εἶνε τὸ ἐφεύρημα ἄξιον τοῦ ἐργαστηρίου τούτου;

— Ὁμολογῶ τὴν ἀμβλύνοιάν μου, δὲν καταλαμβάνω τιποτε.

— Ἦνέεις ἑλληνικὸν ἄερα πρὸ πολλοῦ, καὶ τηρεῖς τὴν μυωπίαν ἀκόμη! Ἄς ἦνε. — Τὸ Δ σημαίνει Δ ε λ ε ά σ μ α τ α, σχηματίζει δὲ τὴν τριάχιστρον παγίδα, μὲ τὴν ὁποῖαν ἀλίσκω τοὺς Γραικοὺς μου.

— Παγίς ἀνάστροφος! Διατί;

— Διότι τὰ μὲν δύο ἀγκυστρα τῆς ἀνωτέρας πλευρᾶς τοῦ Δ χρησιμεύουσι εἰς τὴν παγίδευσιν τῶν ὀνομάτων, ἦτοι τῆς ἀνωτέρας τάξεως τοῦ λαοῦ· τὸ δὲ τρίτον, τὸ ἐν τῇ κατωτέρῳ γωνίᾳ, παγιδεύει τὴν ἀνώνημον τάξιν, δηλαδή τὸν ὄχλον. Οἱ ἄρχοντες, ὡς βλέπεις, τηροῦν καὶ ἐντὸς τῆς παγίδος τὴν πρωτοβάθραν.

— Καλά. Ἀλλὰ τὰ τρία σου ἀγκυστρα;

— Ὑπομονή. — Τὸ πρῶτον Φ δηλοῖ Φ υ σ ο ὕ ν ι, (Δὸς εἰς τὰς κενὰς φούσκας ἄερα, τουτέστι τίτλους, στολάς, ταινίας, γαλόνια, ἐπωμίδας, πρωτοκαθεδρίας, βαθμούς). Τὸ δεύτερον Φ σημαίνει Φ λ ω ρ ι. (Δαψίλευε πρὸς μὲν τοὺς ἐγγάμους, μισθοὺς διὰ τὰ λευκὰ γάντια καὶ τὴν πούδραν τῆς συζύγου, πρὸς δὲ τοὺς ἀγάμους, φιλοδωρήματα, ξένια, ἐπινομιδας, τουρκιστὶ μπαχαλίσια, διὰ τὴν δαπάνην τοῦ χοροῦ, τοῦ θεάτρου, τῆς σφαιρίστρας, τοῦ σιγάρου). Τὸ τρίτον Φ δηλοῖ Φ α γ ο π ὀ τ ι. (Ὁ ὄχλος συνελήφθη πανταχοῦ καὶ πάντοτε μὲ τὸ αὐτὸ δόλωμα τοῦ ποντικοῦ· ἐσκέφθη αἰείποτε μὲ τὴν κοιλίαν. Δοιπὸν, εἰς τὴν κοιλίαν τοῦ ὄχλου δὸς πανθονίας, δειπνοὺς, πανηγύρια, καὶ τὸν ἔχεις ἀναποδράστως εἰς τὴν παγίδα σου...) Ἴδου, ἀνεψιὲ πεφιλημένε, ἴδου ἡ ἀβρακαδάβρα τῆς διπλωματίας! Ἴδου τὸ μαγικὸν κλειδίον τῆς οὐρανοφάντορος πολιτικῆς!

Ἔως τῆς στιγμῆς αὐτῆς ὁ κόμης ἠκροῦντο ἐνθεοδωσιασμένως τὴν ἐξήγησιν τοῦ Δ, τριγώνου πρὸς αὐτὸν κίνηματώδους οὐχ ἦπτον τῶν πηγῶν τοῦ Νιλείου Δέλτα. Ἀλλὰ, τῆς διερμηνεύσεως συμπληρωθείσης, διείδεν εἰς τὴν εὐχερῆ χρῆσιν τοιαύτης ἀβρακαδάβρας τὴν πράχειρον καὶ εὐκατόρθωτον εἰς τὸ στάδιον τῆς διπλωματίας προαγωγὴν του. Γενόμενος ἐκτὸς ἑαυτοῦ ὑπὸ χαρᾶς καὶ εὐγνωμοσύνης, οἰστρηλατηθεὶς ὑπὸ ἐπάρσεως νέων προσδοκημάτων, ὑψήρπαξε δι' ἐνὸς πηδήματος τὸν εὐεργέτην εἰς τὰς ἀγκάλας, καὶ θριαμβευτικῶς μεταρσιώσας αὐτὸν ἕως ὕψους εἰκόνης τοῦ Παρούτα.

— Θεὲ πάνσοφε, ἐκράυγασε, πῦ ὁ δωρούμενος ταιούτον φωστῆρα εἰς τοὺς δυσαναγώγους τῆς Κρήτης οἰκήτορας, πρὸς τί, ἐπὶ κακοτυχίᾳ τῶν Βενετῶν, βραδύνεις νὰ χρίσῃς αὐτὸν καὶ Γαληνότατον Δουκα τῆς Δημόκρατίας!

Εἶχε μόλις ἐξέλθει ἡ τελευταία λέξις ἀπὸ τὰ χεῖλη τοῦ ἐνθουσιῶντος, ὅτε ἡ παλάμη τοῦ πρίγκηπος κατέσκηπτεν ἐμφρακτικῆ ἐπὶ τοῦ ἐπευχόμενου στόματος.

— Τίς, ἐφώναξε συνοφρωθεὶς, καὶ τοῦ περιπτύγμου ἀπαλαττόμενος, τίς, κύριε κόμη, σοὶ διεκρίνωσε τὸ θέσπισμα τοῦ πεπρωμένου; Εὐχέσαι ἐξ εὐμενοῦς σου προαιρέσεως μόνον, ἢ σὲ ἐμύησεν ἕως εἰς τὰ κρύφια τῆς ὠροσκοπίας σου ὁ ἐπὶ τῶν πνευματικῶν; "Ακουσε καλά! — προσέθηκε, τινάξας τὸν αὐλάρχην ἀπὸ τὸν σφυγμὸν — Ἐάν εἰς τὴν πορφυρόστρωτον δίφρον τοῦ Γεράνου¹ ποθῆς νὰ συναποζευχθῆς καὶ σὺ, φράξε τὸ ἔρκος τῶν ὀδόντων ἐπ' αὐτοῦ τοῦ θεμάτος. Τὸ χρεωστεῖς καὶ ὡς ὑποψήφιος Προβεδούρος!

— Ὡ, τώρα πλέον al malanno οἱ ἐνδοιασμοὶ! ἀνέκραξεν ἐκπαθέστερος ὁ χειροτονούμενος, ἀνεμίζων εἰς σχῆμα εὐφημίας τὸ θαυματουργὸν δελτάριον. Τώρα πλέον, βοήθεια τῆς τεραστίας ταύτης ἀθρακαδάθρας, συναισθάνομαι σπαίρουσαν εἰς τὰ ἐντός μου ὀλομελῆ τὴν ἐπιστήμην τῆς πολιτικῆς. Μινοῦετα καὶ μομφερρίναι, addio! pirolette μου χαίρετε, διὰ πάντος! Ἦδη ἔχω ἀνά χεῖρας τοὺς μίτους, μὲ τοὺς ὁποίους κ' ἐγὼ δὲ εἰς τὴν φορὴν μου θὰ κάμω ἀρχοντας καὶ χυδαίους νὰ χορεύσουν ἐπὶ τοῦ δίσκου μου, ὥσπερ νευρόσπαστα!

— Ἡ ὦρα, κόντε μου, παρήλθεν εἶπεν ὁ Δουξ. Ἀκούω τὰ πέταλα τῶν ἀλόγων ἀνασκαριφῶντα τὰς πλάκας τῆς αὐλῆς. . . . Ἐτοιμάσου! Ἐπειδὴ δὲ ἡ ὀρθὴ πολιτικὴ δὲν ἐρχεται ποτὲ εἰς χεῖρας μὲ τὴν θρησκείαν, σὺ μὲν ὡς εὐσεβῆς χριστιανὸς κάμω τώρα τὸν σταυρὸν σου² μάλιστα, πρὶν ἀπέλθης, ἀνοιξὸν ἐν τῇ παρουσίᾳ τῆς οὐκετείας καὶ τὸ παρεκλήσιον ἐγὼ δὲ σπεύδω Ὁρθρου. Δύο σωματοφύλακες σὲ περιμένουν. Πρόσλαβε τὸν διερμηνέα σου Γαλιαφόρον, ἐν ζεῦγος πιστολίων, καὶ εἰς τὴν εὐχὴν μου! Zà la chiave ti la gha adesso. Μετὰ πρέλευσιν ἡμερῶν τινῶν δὸς δείγματα πρακτικὰ τῆς εὐφυίας σου, κομίζων μοι τὸν ἀδελφον στασιάρχην πιασμένον εἰς ἐν τῶν δύο ἀγκίστρων τοῦ Δέλτα σου.

— Τὸ ὑπόσχομαι ὡς καθαλλιέρος! ἀνέκραξεν ὑπερχαρῆς ὁ πρὸς τὰ κλειδιά τοῦ παλατιοῦ συνάψας ἤδη καὶ τὸ ἀνοικτήριον τῆς Χαλιμάς. . . Ὁμως, ἀκόμη, θεῖε σεβαστέ, δὲν μοὶ μετέδωκες καὶ τὴν πρακτικὴν μέθοδον τῆς παγιδεύσεως. Δὲν θὰ προσθέσης δύο λέξεις καὶ περὶ τούτου;

— Εὐχαρίστως ἀπάντησεν ὁ μύστης. Πορευθεὶς δὲ πρὸς τινὰ πίνακα, ὅστις ἀνάστροφος ἐκρέματο εἰς τὸν τοίχον τοῦ ἀδύτου, καὶ στρέψας αὐτὸν ἐκ τῆς γραφῆς,

— Ἀνάγνωθι! εἶπε δακτυλοδεικτήσας. Δὲν συνηθίζω ν' ἀποκαλύπτω, εἰμὴ μόνην τὴν τετάρτην ῥήτραν, ἐν ἧ ἄλλως τε τὸ πᾶν ἐμπεριλαμβάνεται. Πρὸς χάριν τοῦ ἀνεψιοῦ φανεροποιῶ τὸ ὅλον.

Ἐο πίναξ ἔφεραν εἰς λατινικὴν διάλεκτον τὰς ἐπομένους δέκα ἐντολάς, ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν Aurea Verba Egosophiae sublimis, ὃ ἔστι Τὰ Χρυσᾶ Ἐπιτηθῆς Ὑψηλῆς σοφίας τοῦ Ἐγώ. Ἦτο ὁ γνωστὸς ἡμῖν Ἀργυροδελταλόγος.

¹ Ἡνίχθη ἴσως τὸ ἐμβλημα τοῦ οἰκιστοῦ του.

α. Εἰς Θεὸς ἐν οὐρανοῖς, Εἰς κἀγὼ ἐπὶ τῆς γῆς.

β. Μέννητο Βενετὸς ὢν.

γ. Θεὸν λίθον τάφου ἐπὶ τὴν καρδίαν, καὶ πλάκην μνήματος ἐπὶ τὰ χεῖλη σου.

δ. Τιμὴ γρημάτων ὠνητῆ, αἶμα ἐπ' ἀργυρίου καὶ ὠνήσεις κεχρηλόγηται.

ε. Ὑποσέσεων ὄρκιον, ἐπιορκίων μὴ φεύγω.

στ. Ἐρεῖνα τῆς τρωτῆς, πλήτετε πλήγην ἀνάστον.

ζ. Φεύγε τὴν ἀνεσφάλμισιν—λίθαντε θρόνους, ἔχλην, ἀγίους.

η. Ἀγάπα τὸ κάτεπρόν σου ὡς σεαυτὸν³ πολύτομος βιβλιοθήκη ἐχέμοθος πνευματικῆς, μόνος φίλος ἀξιοπίστος ὑπὸ τὸν ἥλιον.

θ. Ὁ σὺ φιλεῖς, ἐτέρῳ μὴ μέριση.

ι. Τὸν ἐχθρὸν κατασπάξου καὶ κατασπάθιζε.

— Ὡς δὲ πρὸς τὴν παγιδостаσίαν σου, προσφιλέστατε, προσέθηκεν ἔπειτα ὁ Δουξ, ἰδοὺ ἡ μέθοδος! Οὐδὲν ἀπλοῦστερον. Ὁ ἔμπειρος πολιτικὸς ψωμίζει κατ' ἀρχάς τὴν πάγην μὲ τὸ πρῶτον Φ, ὡς τὴ εὐθυνότερον. Ἐάν ἀδητον ἔμενε τὸ ἀγκίστρον ἀπὸ τὴν ἀλώπεκα—σπάνιον φαινόμενον, ὅσον τὸ βόρειον σέλας ἐν τῇ Ἀφρική—τότε ὁ ἀγκίστρευτῆς ἐφαρμόζει τὸ παρεπόμενον Φ. Τοῦτο εἶνε μὲν δαπανηρότερον, ἀλλ' εἰς ἀμοιβὴν κέκτηται καὶ ἀλάνθαστον τὴν ἐνέργειαν. Οὐδὲ παίδων στοργή, οὐδὲ νόμοι, οὐδὲ προφήται, οὐδὲ φόβος γέννης ἰσχύουσι κατ' αὐτοῦ. Τὸ τρίτον Φ, ὡς εἶπομεν, τίθεται ἐν πράξει κατὰ τῆς λεπτοτέρας ἀγρας, ἧτοι κατὰ τοῦ συμφετόδους ὄχλου, τοῦ πολυαριθμοῦ συναγελασμοῦ. . . Ἄλλ' ὦ, a proposito, μὲ τὴν μακρολογίαν ἡστόχουν τὸ πάντων σπουδαιότατον. . .

Εἶπε, καὶ ἐντὸς τοῦ θύλακος τῆς ἐπιγονατίδος κωδωνίσας ὀρμηθὸν κλειδαρίων μὲ τὰ δάκτυλα, ἔσπευσεν εἰς τὸ παρακείμενον δωμάτιον. Μετ' ὀλίγον ἐπανήρχετο, κομίζων ὀγκώδες βαλάντιον, μίαν κυλινδροειδῆ μεμβράνην, ἓνα τόμον, καὶ τι πυξίδιον χρυσοχάρτινον.

— Θὰ ἦσουν φοβεροὶ κυνηγῶς, χωρὶς μολύβη καὶ πυρίτιδα! εἶπε γελάσας, καὶ πρὸς τὸν διαπιστευόμενον ὀρξῆς τὰ δελείσματα τῆς παγίδος. Λάθε! Τοῦτο μὲν ἐμπεριέχει δισχίλια χρυσᾶ φλωρία, ὅλα δόκιμα, κοπέντα ἐπὶ Δοροδάνου δουκός· εἰς δὲ τὸ τομάριον τοῦ ὄνου ὑπάρχουν ἀγραφα κενά. Γέμισέ τα σὺ μὲ τὸ ἀδελφον ὄνομα τοῦ θηράματός σου. Γιὰ ὄνομα, ὄνομα, ὀνομα, ὀνομα εἶνε ὅλα συμπαράγωγα· δηλοῦν ὠφέλειαν, τιμὴν. Μνήσθητι, ὅμως, ὅτι παρὰ μὲν τὴν πρωτεύουσιν ἔχω διαθέσιμα πρὸς τὸ παρὸν μόνον τὰ τιμάρια τῶν Κορνέρων, ἐν δὲ Χανίοις τὰ τῶν Μαρτινέγγων καὶ τῶν Μαρκέλλων. . . Τὰς λοιπὰς ὀδηγίας θέλεις ἀρυσθῆ εἰς τὴν πυξίδα, καὶ εἰς τοῦ ἀξιολόγου τούτου βιβλίου τὰ παραγγέλματα.

Συνειθισμένους εἰς τὰς πνευματικὰς παρακλεῦσεις τοῦ πρίγκηπος, ὁ in pectore Προβεδούρος ἐξέλαβε τὸ βιβλίον ὡς Ofizio, ἢ Προσευχητάριον· ἀλλὰ, ἀνοίξας αὐτὸ, μὲ ἄκρον θαυμασμόν του εἶδεν ἰταλικὴν τινα μετάφρασιν ἑλληνος ἱστορικοῦ. Ἐπὶ τοῦ προμετωπίου ἀνεγινώσκετο ἰδιοχείρως γεγραμμένον παρὰ τοῦ Δουκὸς τὸ ῥητὸν τοῦ αὐτοῦ συγγρα-

φείως «Οὐ ποτε τὴν Ἑλλάδα ἐπέλιπον οἱ ἐπὶ προδοσίᾳ νοσήσαντες.»

Πρὶν ἢ ἀπέλθῃ, ὁ αὐτάρχης ἔγραψε πρώτην μὲν ἐπιστολὴν πρὸς τὴν πρώτην τῶν μνηστῶν, δευτέραν, καὶ τρίτην μακροτέραν πρὸς τὸν μαστόδοντα Μυστικόν· εἶτα δὲ περιχαρῆς καθήσας εἰς τὸ πρόγευμα, ἐρρόφησε μίαν ὀλόκληρον φιάλην εὐδύμου οἴνου τῆς Κνωσοῦ. Ὁ Δοῦξ περιέμενεν ἐπηγκωνισμένος εἰς τὸν ἐξώστην.

— Χαῖρε, στυλε τῆς Δημοκρατίας, στρατιῶτα τοῦ ἁγίου Μάρκου! ἀνέκραζεν, ἐγκαρδιῶν τὸν ἀπερχόμενον μὲ τὴν φωνὴν ἅμα καὶ μὲ τὸ νεῦμα. Εἰς τὸ καλὸν, νέε τῆς ἐπαγγελίας, δι' οὗ ἡ ἐλευθερία κραταιωθήσεται!

— Χαιρετίσματα πρὸς τὴν χαριτόβρυτον Δούκισσαν! ἀπεκρίθη ὁ μύψ ὑπογελῶν.

Ἐν τῷ ἐπιβῆναι δὲ τὸν ἵππον, ἐτόνισε τὴν στροφὴν τοῦ ἐπιχωριάζοντος ἐπυλλίου.

«Vittorin's butta in letto
Senza pan, senza mujer;
Tutto intuna se dismissia
Sposo, conte e cavalier»¹.

Εἰς τὸν βραχὺν διάλογον, τὸν μεταξὺ πληρεξουσίων Προβεδούρων καὶ Δουκός, ὁ ἀναγνώστης δὲν θὰ παρέλειπε νὰ σημειώσῃ τὴν ἔνταχτον ἀντιλογίαν, δι' ἧς ὁ δευτέρος, ὅστις εἶχεν ἄλλα ἐνὶ στόματι, καὶ ἄλλα ἐνὶ φρεσὶ κεῖσθαι, ἐπειράθη ὑπὸ πρόσχημα πολιτάρχου περισκεμμένου νὰ ἐπιπαρορμήσῃ εἰς βουλευμάτα κρημνωδέστερα τὸ ριψοκίνδυνον τῶν ἀντιστατῶν του. Οὐδὲ δέεται σχολίων ἢ ἐπακόλουθος μετὰ τοῦ Καλλέργου συνομιλία του, ἀφοῦ οἰκοθεν αὐτὸς ἔκρινε πρᾶσορον ν' ἀποσφραγίσῃ τὸν ἔγκρυφον σκοπόν. Τὸ αἰνίγμα ἔγκειται εἰς τὰ παραπέμμενα.

Ἄπλη ἢ διπλή ὑπῆρξεν ἡ Σφιγξ κατὰ τὴν μακροτέραν συνδιάλεξιν μετὰ τοῦ αὐτάρχου; Ἐξεθείασεν ἀπροσποηίτως τὴν κατακτητικὴν ἐμπειρίαν τοῦ ὑπαλλήλου, ὃν ἐξεπέρευεν εἰς τὴν ἐπισφαλεστέραν, τὴν μᾶλλον παράδολον τῶν ἀποστολῶν, ἢ ἴσως, ὀχληρᾶς πως ἀνακαλυφθείσης τῆς παρουσίας τοῦ κόμητος εἰς τὴν αὐλήν, καὶ μηδὲν τι προσδοκῶν πραγματικῶς ἐκ τῆς ἐπιχειρουμένης δευτέρας διαπραγευθείσεως, ἐπέχριε μὲ μυρέλαιον ὑστάτης εὐχῆς τὰ βλέφαρα τοῦ εἰς ἀνεπίστρεπτον ἐξορίαν ὀριζομένου;

Εἰς τὴν πλάστιγγα τῆς ὀρθοκρίσις οἱ λόγοι τῆς προσποηίσεως καὶ οἱ τῆς εἰλικρινείας ταλαντεύονται ἰσόζυγοι διὸ τὸ πρᾶγμα εἰσέτι δὲν ἀπέθεσε τὴν προβληματικὴν μορφήν. Πρὸς τὰ πᾶμπολλα ἄλλα τῆς πολιτείας του καὶ τῆς ἐποχῆς ἀπόκρυφα ὁ Δοῦξ κατήγαγεν εἰς τὸν τάφον καὶ τοῦτο.

Ἴσως διὰ τὸ καλῆτερον. Οἷα τις ἀνεπανόρθωτος καὶ ἀποφράς Ἱστορίας ἀνατροπῆ, ἐὰν ἀπροσδόκητος σάλπιγξ Ἀποκαλύψεως προτεκάλει τοὺς ἐν τοῖς μνήμασι νὰ διακινώσῃσι πρὸς τοὺς ζῶντας τὰ ἀπομνημονεύματά των!

¹ Ὁ Βενετῶνος ἀπεκοιμήθη τὸ ἑσπέρας καὶ ἄδειπνος, καὶ ἀγύναϊξ, τῇ δ' ἐπαύριον ἐξόπνησεν ἀπροσδοκῆτως καὶ νυμφίος, καὶ κόμης, καὶ ἱππότης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Ὁ ἀντιβασιλεὺς τῆς Κρήτης καὶ οἱ περὶ αὐτὸν κατέσχον ἕως τοῦδε τὴν σικηνὴν μαζ ὑπὲρ τὸ δέον. Ἴνα μὴ ὁ ἀναγνώστης ἀγασθῇ εἰς τὸ μονότονον τῆς παραστάσεως, ἅς μεταβάλλωμεν τὸ σκῆνημα, εἰσάγοντες καὶ ἕτερα πρόσωπα εἰς τὸ θέατρον. Ἐν ὅσῳ λοιπὸν ὁ μὲν Καλλέργης, διανυκτερεύων εἰς οἰκήματα συντέκτων, καὶ θύων συμπενθέρων ὄρνιθας, ταξιδεύει πρὸς ἄσκοπον σκοπὸν, ὁ δὲ Ἄβρογάδρος, ἀναμνηρῶμενος τὴν συνταγὴν τοῦ κυρίου, καὶ θηρῶν εἰς τὸν Θουκυδίδην νέα χρησμοδοτήματα, περιέρχεται ὄρη καὶ κοιλάδας εἰς ζήτησιν ἀνθρώπου, τοῦ ὁποίου ἀγνοεῖ εἰσέτι καὶ αὐτὸ τὸ ὄνομα, ἅς ὠφελιμοποιήσωμεν ἡμεῖς τὴν ἀναμεταξὺ σχολὴν, ὅπως ἔστω καὶ ἀκροθιγῶς ἐπισκοπήσωμεν τὰ κοινωνικὰ τῆς νήσου πρὸς εὐχερεστέραν κατάληψιν τῶν ἐφεξῆς.

Ἐπὶ τρεῖς ἐπόψεις διαφόρους συμφέρει νὰ ἐμβλέψωμεν εἰς τὴν Κρητικὴν κοινωνίαν τῆς ἐποχῆς, περὶ τὴν ὁποίαν τὸ ἡμέτερον διήγημα στραφήσεται ὑπὸ τὴν ἐποψὴν τῆς ἀρχοντικῆς μερίδος ὑπὸ τὴν τοῦ πλήθους ὑπὸ τὴν τῆς ἐγγχωρίου ἐκκλησίας. Καίτοι δὲ ἔκποπον ἐνταῦθα κρίνοντες τὴν ἀναμέτρησιν καὶ διερευνῆσιν τῆς κυβερνητικῆς μηχανῆς, οὐχ ἥττον, σπηριζόμενοι ἐπὶ μαρτυριῶν ἐπιστήμων, θέλομεν διεξέλθει οὕτω πως τὰς ἀναμέσων κοινωνίας καὶ κυβερνήσεως ἀναλογίαι ὥστε ἀποχρώντως ἅμα καὶ ἐμπράκτως ὁ ἀναγνώστης ν' ἀπεικάσῃ ἀφ' ἑαυτοῦ τὰ στοιχειώδη τῶν καθεστῶτων χαρακτηρισματα.

Ἀρχόμεθα ἀπὸ τῆς πρώτης.

Ἐν τῇ κρητικῇ ἱστορίᾳ ἐπὶ Βενετῶν τὸ Ἀρχοντολόγιον (ἢ τάξις τῶν εὐπατριδῶν) ἐπέχει χώραν σπουδαιστάτην. Συνέκειτο ἐκ τριῶν ἐπαλλήλων καὶ ἑτεροχρόνων ἰδρύσεων, ὧν αἱ μὲν δύο πρῶται αὐτόχθονες, ἡ τοῦλάχιστον ἐλληνικαὶ τὸ γένος καὶ τὸ δόγμα, ἡ δὲ τρίτη ἑτεροχθίων ἅμα καὶ ἑτερόδοξος, ὑποδαιουμένη εἰς διάφορα ἄλλα στρώματα ἑτεροχρόνου ἀποικισμού.

Αἱ Ἀπῆρτισαν τὴν ἀρχαιστάτην ἴδρυσιν οἱ Παμπάλαιοι ἢ ἄλλως Πρωτοκεφαλάδες. Οὗται τὴν ρίζαν τοῦ γενεαλογικοῦ τῶν δένδρου ἐνεφύτευον εἰς τὸν αἰῶνα, καθ' ὃν οἱ Ἀραβες ἐξώσθησαν τῆς νήσου ὑπὸ Νικηφόρου τοῦ Φωκᾶ· ὡς δὲ, πλαστοφυγῶντες διπλώματα καὶ ἀργυρόβουλλα δισχυρίζοντο, εἰλικρον τὸ γένος ἐξ αὐτοκρατόρων τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης. Ἐπρώτευσον ἐν τῇ τάξει ταύτῃ οἱ Φωκάδες, ἴσως ἀπόγονοι συγγενοῦς τινος τοῦ μνησθέντος αὐτοκράτορος, βεβαιότερα δὲ προπάτορες τῶν ἐν Ἑλλάδι καὶ Ἰταλίᾳ ἐνοικούντων σήμερον Καλλεργῶν. Ἦρχοντο κατόπιν οἱ Σχορδύλαι, οἱ Γαβαλάδες, οἱ Μελισσηνοὶ, καὶ ἄδηλον τίνες ἄλλοι τῶν ἀρχηγῶν ἐκείνων εὐπατριδῶν, οἵτινες προσελήφθησαν εἰς τὸν καταρτισμὸν τοῦ δευτεροπλάστου ἀρχοντολογίου ἐπὶ Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ. Ἡ ἀπόλειξις τῶν γνήσιων ἐγγράφων,

καὶ ἡ ἐπακόλουθος τῶν ἐνδειγμάτων παραποίησις εἰσήνεγκον εἰς τὴν διπλωματικὴν τῆς Κρήτης ἀθεράπευτον ἀσάφειαν.

Β'. Οἱ Ἀρχοντορωμαῖοι, ἢ Κεφαλάδες, οἱ παρὰ Βενετῶν Ἐπάτριδαί Κρητες συνήθως ἐπικαλούμενοι (Nobili Cretensi).

Δώδεκά μόνον ὑπῆρξαν κατ' ἀρχὰς τὰ Ἀρχοντόπουλα, ὅσα ὑπερμεσοῦσης τῆς δωδεκάτης ἑκατονταετηρίδος ἀπεστάλησαν παρ' Ἀλεξίου τοῦ Νεωτέρου εἰς Κρήτην, ἵνα διὰ τῶν ὀπλῶν καθυποτάξωσι, καὶ διὰ καταστατικῶν προσφωτέρου μεταρρυθμίσει τὸ στασιάζον ἀρχοντολόγιον τῆς προηγουμένης μεσαιωνικῆς ἡλικίας. Ὁ σύλλογος ἀπεκλήθη Δωδεκάς. Ἐν τῇ Δωδεκάδι αὐτῇ συμπροσελήφθησαν ὅσοι τῶν Παμπαλαίων συνετάχθησάν προοιμίων εἰς τὴν ἐκστρατείαν τοῦ αὐτοκράτορος· τὸν δὲ σύλλογον συνεκρότησαν ἐν συνόλῳ οἱ οἴκοι τοῦ Φωκά, τοῦ Β'ιαστοῦ, τοῦ Σκορδύλου, τοῦ Βαρούχα, τοῦ Μελισσηνοῦ, τοῦ Λιθίου, τοῦ Χορτάτσου, τοῦ Ἀγιοστεφανίτου, τοῦ Ἀρχολέου, τοῦ Μουσούρου, καὶ τοῦ Καλαφάτου.

Τὸ τάγμα τοῦτο, εἰς ἀνιμισθίαν τῶν ἀθλῶν του, περιεβλήθη ἀπὸ τοὺς τελευταίους τῶν Κομνηνῶν μὲ τιμάρια προσδοφόρα, μὲ κυριαρχικὰ τινα προνόμια καὶ πρωτοκόμια, μὲ στίφη, πρὸς τοῖς ἄλλοις, δουλοπαροίκων. Βραχυτάτον ὅμως χρόνον διετέλεσεν ἀγκυλιον, μετὰ τοῦ ἐπιλοίτου γένους συνυποστάν καὶ αὐτὸ τὰς ὕβρεις τῆς τετάρτης Σταυροφορίας. Αἱ ἐφεξῆς τύχαι τῆς Κρήτης ἐπρέψαν τὴν κατάστασίν του ἐπὶ τὸ χεῖρον. Ἐμπλακὴν ἀπὸ Φραγγοκρατίας καὶ μετέπειτα εἰς πάλιν ἀνάμικτον κατὰ τοῦ δεσπότου, ἀπηύδθησεν ἀνταγωνιζόμενον ἀναποστελέστως. Ἀλλ' ἡ ἐπενέργεια τῆς τυραννίδος οὐδόλω ἀνέστειλε τὸν πολλαπλασιασμένον του. Πραϊόντος τοῦ χρόνου, ὃ μὲν πυρὴν τῆς Δωδεκάδος ἐξογκώθη τοσοῦτον εἰς ἀριθμὸν, εἰς κλάδους, εἰς διακλαδώσεις, ὥστε ἀπὸ πάς πόλεις ἠναγκάσθησαν οἱ μεταγενέστεροι νὰ μετοικίσωσιν εἰς τὰς κώμας, καὶ εἰς τοὺς ἀγρούς· τὰ δὲ προγονικὰ τιμάρια, ὑπὸ τῆς ξενοκρατίας ἄλλως ἀπονυχηθέντα, ἀπέβησαν οὕτω κεκερματισμένα εἰς ἐλάχιστα κληρία, ὥστε οἱ διάδοχοι, καταλιπόντες ἕνεκα πενίας τὴν ὁδὸν ἐλευθερίου ἀνατροφῆς, περιέπεσαν ἀνεπαισθήτως εἰς τὴν προτέραν ἀσημότητα. Μόνη ἡ πόλις τῆς Ριθύμνης — πόλις, κατ' ἀντίθεσιν τῶν Χανίων, καὶ χάριν τῶν βυζαντινῶν παραδόσεων ἐξαιρέτως ἐλληνοαρχοντική — μόνη τῶν ἄλλων ἐπιφυλάχθη ἀνέκαθεν τὸ προνόμιον νὰ τηρῆ ἐντὸς τῶν τειχῶν αὐτῆς, ἴσως ὡς ἐνέχυρον ἀσφαλείας πρὸς τὸν κυρίαρχον, τοὺς πλείονας καὶ φιλογενεστέρους τῶν οἰκῶν τῆς Κομνηνείου καθιδρύσεως. Ὅπόσα κενὰ τῆς μεσαιωνικῆς ἱστορίας μας ἤθελον πιθανῶς πληρῶσαι τῆς Ριθύμνης τὰ χρονικά, ἐὰν εἶχον ὑπεκφυγεῖ τὴν ἐκ τῆς Ὀθωμανικῆς ἀλώσεως πρὸς τὴν καταστροφὴν! — Οἱ λοιποὶ τῶν ἀρχοντορωμαίων διεσπάρησαν τῆδε κάκεισε τῆς νήσου, ἐνθα, ὡς εἴπομεν, δὲν ἔπαυσαν ἀξάνόμενοι· ὀλίγοι ὅμως οἱ ἐγκαταστάτες εἰς Χανία, ὅτε, πρὸς ἀντίρρυσιν τῶν συνεχῶν ἀνταρσιῶν, ἐκτίσθη ἡ πόλις αὕτη τῷ 1252. Οἱ ὀλίγοι οὗτοι, συλληφθέντες μετ' ἄλλων εὐγενῶν, ἀπῆχθησαν αἰχμάλωτοι εἰς Σικελίαν παρὰ τοῦ ναυάρχου τῶν Γενοσητῶν Δαυρίου (Doria). Ὀλιγώ-

τεροι καὶ οἱ εἰς Σιτείαν στερεωθέντες. Ἐν δὲ τῇ ἔδρᾳ τῆς κυβερνήσεως, ἐν τῇ ἐστία τοῦ βενετισμοῦ οὐδεὶς νομίζομεν τῶν καθαρῶν ἀρχοντορωμαίων τῆς Δωδεκάδος ἐνεκατέστη, πλην τοῦ Καλλέργου. Οἱ λοιποὶ, ἀντὶ τῆς πόλεως, προετίμησαν τὸν οἰκονομικώτερον καὶ ἥττον ὑπόδουλον βίον τῶν ὀρέων.

Ὁ τιμαριωτικὸς κώδικς τῆς ἀποικίας ἦτο ἀρχετὰ ἀλλόκοτος. Καὶ τί τότε ὀρθοδίκαιον, τί συνεπές; Πρὸς τοὺς ἰπποτάς βενετοὺς — περὶ ὧν κατωτέρω — ὁ νόμος ἐπέτρεπε τὴν ἀπαλλοτριῶσιν τοῦ τιμαρίου εἴτε διὰ πωλήσεως, εἴτε διὰ προικοδοσίας μονογενοῦς θυγατρὸς. Εἰς ἄλλον χρόνον, μὲ διάφορον συμφωνίαν θεσμῶν, ἡ διάταξις θὰ ἦτο βέβαια φιλελευθέρα· ἀλλ' αἱ ἐξ αὐτῆς πηγάζουσαι μεταβολαὶ ἐπήνεγκον τραύματα δεινότερα καὶ εἰς τὸν ὄργανισμόν ὁμοῦ, καὶ εἰς τὸ κτηματολόγιον τῆς ἰπποτείας. Ἐνθάτιοι τινες τῆς ἐξοχῆς, ἐπιτυχόντες ν' ἀγοράσωσιν εὖωνα σπατάλων τιμάρια, ἀνήχθησαν αὐθις, καὶ εἰς τὸ πείσμα τοῦ κυρίαρχου, εἰς ἐπίφθονον περιωπὴν ἰπποτίδες δὲ κληρονόμοι, εἰς ἀλλοδαποὺς ὑπ' ἀνδρευθεῖσαι, εἰσήγαγον ἐν τῷ φυράματι τῆς προνομιοῦχου τάξεως στοιχεῖον ξένον, καὶ πρὸς τὸν ἀρχικὸν τοῦ ἀποικισμοῦ σκοπὸν πάντως ἀλλότριον. Ἐτέρα ἀνωμαλία ἐκ τῆς παλιγκαπηλεύσεως τῶν τιμαρίων προῆλθεν, ὅτι οἱ πλείονες τῶν τιμαριούχων Βενετῶν κατεβυθίσθησαν εἰς ἄκραν ἔνδειαν, ἀντὶ δ' αὐτῶν, τινὲς τῶν ἀρχοντορωμαίων ἐξωνήσαντο καὶ ὑπερβαλλέντως τὴν ἐξιταλισθεῖσαν περιουσίαν τῶν προπατόρων των. Ἐνιοὶ, μάλιστα, κτήσαντες εἰς Χάνδακα σκευὴ ἀσώτων Βενετῶν, αὐτοὶ μὲν μὲ μνησικακὸν ἱκανοποίησιν ἐπάσχασαν εἰς δίσκους στεμματοστολίστους, τοὺς δὲ χοιροβοσκούς ἐκέρασαν εἰς ἀργυρίδας βενετικῆς κατασκευῆς, ἀντὶ τῶν βυζαντινῶν, τὰς ὅποιας ἐξιδιάσθησαν οἱ ξένοι.

Ἔθος κοινὸν καὶ πρὸς ὑπερβορείους λαοὺς. Τὰ δώδεκα γένη (ἐκαλοῦντο Ρίτσι, Stipi Rabici), καθόσον ἐπέξετάθησαν εἰς φυλάς πολυαριθμούς, παρεκταθείσας κιματηδὸν ἕως ἐσχατιῶν τῆς ἐξοχῆς, προσέλαβον, χάριν διακρίσεως, προσωνομίας ἰδιαιτέρας, καὶ πολυποῖκιλα παρωνύμια. Οὕτω, λόγου χάριν, τὸ γενεαλόγιον τοῦ Σκορδύλου παρήγαγε βαθμηδὸν τοὺς Καψοκαλύδας, τοὺς Φαινοκάλει, τοὺς Σαρακηνούς, τοὺς Κόντους, τοὺς Παρδειώτας, τοὺς Καλυβήτας, τοὺς Καντανολέους, τοὺς Νομικοὺς, καὶ ἐτέρους ἔτι, οἵτινες, ἂν καὶ συνομολογοῦντες τὸν αὐτὸν προπάτορα, κατόκουν ὅμως οἱ μὲν εἰς Σφακία, οἱ δὲ εἰς ἅγιον Βασίλειον, οἱ δὲ εἰς Φραγγοκάστελλον, ἄλλοι δὲ πάλιν εἰς Σιτείαν, ἢ εἰς τὸν Ἀλμυρὸν τοῦ Ἀποκορώνου, καὶ τὰ λοιπά. Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον Φουμισταῖ, Δημητράκαι, Καμηλάραι, Παππαδάκαι, Σοφισταῖ, Δάσκαλοι κατήγοντο ἐκ τοῦ γένους τῶν Βλαστῶν, Βράκοι δὲ καὶ Λιβανοὶ καὶ Δαγουδογιῶργαι, καὶ Καμαρωμένοι, καὶ Ἀγριοθόδωροι ἐγενεολογοῦντο ἀπὸ τοῦ Μουσούρου. Οὕτως ἐφεξῆς περὶ τῶν λοιπῶν παραφυάδων τῆς Δωδεκάδος. Χάριν ὅμως σαφηνείας, ἃς σημειώσωμεν, ὅτι, πρὸς διακρίσιν τῶν ἐν τοῖς πόλεσιν ἀρχοντορωμαίων, ἡ συνήθεια ἐκάλει Ἀρχοντοχωριάτας (ἀκριβέστερον ἀρχοντοχωριανούς) τοὺς ἐτοπίους εὐπατρίδας τῆς ἐξοχῆς.

Κατὰ μὲν τιμὴν καὶ ἀξίωμα, τὸ ἰθαγενὲς ἀρχοντολόγιον ἐκέκτητο τὰ δευτερεῖα· ἀλλὰ μικροῦ λόγου ἄξια ἔλαγον τὰ προνόμια, ὅσα ἐπαφῆκεν αὐτῷ ἡ φιλόποπτος Βενετία. Ὀλίγον κατ' ὀλίγον παραγωνισθὲν ἀπὸ τὴν ἀνωτέραν ὑπηρεσίαν τῆς κυβερνήσεως, ἀποκλεισθὲν τῶν διασημοτέρων βαθμῶν τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ στόλου, ἀπώλεσεν, ἐπὶ τέλους, καὶ αὐτὴν ἔτι τὴν εἰς τὰς ἀρχαιεσίας συμμετοχὴν, ἧς ἡ αὐθεντία ἀπέρρεεν ἐκ τῆς προκαταρκτικῆς συνθήκης. "Ἐκτοτε, Δούκες Κρήτης, καὶ δουκῆς σύμβουλοι, καὶ Καντσελλιέροι, καὶ Καμερλίγγοι, καὶ ὅσοι ἄλλοι ἐπιφανέστεροι λειτουργοί, δὲν ἐλήφθησαν πλέον, ἢ ἀπὸ τὴν μερίδα τὴν βενετικὴν. "Ἐν καὶ μόνον προνόμιον, λείψανον τῆς εἰρημένης συνθήκης, ἐπέμεινε διακρίνον ἔτι τὸν γραικὸν εὐπατρίδην ἀπὸ τὸν χυδαῖον· ὅτι ἀπηλλάττετο τῆς ἀγγαρείας κατὰ τὴν ὑπηρεσίαν ξηρᾶς καὶ θαλάσσης. Τὴν καταναγκαστικὴν, ὅμως, ἐρεσίαν ἐκφεύγων, ὤφειλε νὰ ἀναπληρῇ τὸ κενόν, μισθῶν τὸν ἀντικαταστάτην μὲ ἀδρανὴ ἀποζημίωσιν. Τοιοῦτοτρόπως, ἀπειρηθεὶς ὁ ἀρχοντορμαῖος ἐκ παντὸς μέρους, καὶ δὸς εἶπειν ἐξουνοχισθεὶς, ἀνέκαμψεν ἐκὼν ἄκων εἰς τὰ ἔργα τοῦ ἰδιωτικοῦ βιοτεύματος, νῦν μὲν καλλιεργήσας τὸν ἀγρὸν, νῦν δὲ μετελθὼν τὴν δικηγορίαν ἢ τὴν συμβολαιογραφικὴν, ἄλλοτε δὲ θεραπεύσας τὰ γράμματα, ἢ ἀσκήσας τὴν ἰερωσύνην. Ἡ αὐξοῦσα ὀλιγέξια, ἢ βιαστικὴ ἀδράνεια, ἢ πνιγηρὰ πίεσις τῆς ἀστυνομίας ἐξώθησαν εἰς ἐξορίαν αὐτόματον πολλοὺς αὐτῶν· ἔνιοι δὲ, καὶ δὴ καὶ τῶν λογιωτέρων, εἰς Ῥώμην, ἢ εἰς Βενετίαν ἀποδημήσαντες, ἀπεσιμώτησαν, κρῖματιν οἷς οἶδε Κύριος, τοῦ πατρῶου δόγματος. Τοιοῦτοι ὁ Πέτρος Φιλεργός, ὁ ἐκ τοῦ τάγματος τῶν Φραγκισκανῶν, ἀρχιεπίσκοπος Μεδιολάνων καὶ πρέσβυς, εἶτα δὲ καὶ πάπας Ἀλεξάνδρος ἕκτος (1409), ὁ Μουσοῦρος καὶ ὁ Σκούφος, ἄνδρες εὐφυνέστατοι, ὁ εἰκονογράφος Grechino, οἱ τρόφιμοι τῆς γραικολατινικῆς σχολῆς τοῦ ἐν Ῥώμῃ ἁγίου Ἀθανασίου, ὧν τὸν κατάλογον ἐθησαύρισεν ὁ Ῥοδοῦς, καὶ οἱ οὐκ εὐαίθριοι ἔτεροι προσήλυτοι τῆς ἐν Κασσίωβ βενεδικτιανῆς μονῆς, τὰ ὀνόματα τῶν ὁποίων θέλωμεν δημοσιεύσει ἄλλαχού. Οἱ εἰς τὰ πατροπαράδοτα ὅμως εὐσταθέστεροι, ὡς ὁ Κορνάρος, ὁ Χορτάτσης, ὁ Βλαστός, ὁ Σκληρός, πρὸς οὓς οὐκ ἀναξίως δύναται νὰ παραταχθῇ καὶ ὁ ἰταλιεὶς χρονογράφος πρεσβύτερος Κορνάρος, οὗτοι ἠρίστευσαν ἐν αἰς ἠσπάζσαντο μελέτας μετὰ ἐπιτυχίας οὐ τῆς τυχοῦσης. Οἱ μὲν ὡς στιχοῦργοι, οἱ δὲ ὡς ἑλληνοδιδάσκαλοι, καὶ οὗτοι μὲν ὡς μελοποιοί, οὗτοι δὲ ὡς καλλιτέχναι, ἐκέρδισαν τῶν μεταγενεστέρων τὴν εὐλάβειαν, ἀνακαλέσαντες οἴκοι τὰς ἐξορίστους Ἐλικωνίδας, καὶ τὰ ζώπυρα τῆς προγονικῆς φιλοκαλίας ἀνασκαλεύσαντες ἐν ἡμέραις δουλείας, ἐν μέσῳ κοινωνίας ἐξηγησιωμένης, ὅτε οὐδεμία ἀκτις ἐξενεφίζετο ἔθνικῆς ἀπολυτρώσεως. Πού, εἰμὴ εἰς Ῥίθυμναν, εἰς Χανία, εἰς Σιτεῖαν, ἐορίφθησαν τὰ θεμέλια τῆς ποιητικῆς σχολῆς, ἧτις ἐπέπρωτο καὶ τὸν Παρνασσὸν τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος νὰ τιμήσῃ, καὶ αὐτὴ ἄλλοθεν νὰ καταλάβῃ θέσιν ἐντιμον εἰς τὴν καθόλου ἱστορίαν τῆς φιλολογίας; Οἱ δοκιμώτεροι τῶν κτιστῶν αὐτῆς ἀνεδείχθησαν ἄνδρες πεπαιδευμένοι. Εὐμοῖροι

τῶν λατινικῶν καὶ τῶν ἰταλικῶν γραμμάτων, δὲν ἔτυγον καὶ τῆς ἀπτικῆς καλλιπερίας ἀμύητοι. Καὶ ὅμως, πλὴν μιᾶς μόνῃς ἐξαίρεσεως, εἰς τὴν γλώσσαν τὴν καθομιλουμένην παρέδωκαν ἅπαντες τὰς ἐμπνεύσεις των. Πεποιθότες, ὅτι δύο ἢ τριῶν γενεῶν προσπάθειαι δὲν ἐπακοῦσιν εἰς γλώσσης καταρτισμὸν, διότι μόνον εἰς τὸν κάματον καὶ εἰς τὴν τριβὴν τῶν αἰῶνων δεδομένη εἶνε ἡ λείανσις, ἡ γλαφυροποίησις, ἡ ἐπεξεργασία τῆς διαλέκτου, οἱ ποιηταὶ τῆς Κρήτης, γεννήματα τῆς ἐποχῆς των, πολῖται τοῦ αἰῶνός των, μύσται καὶ διερμηνευταὶ τῆς συγχρόνου γενεᾶς, τὰς μὲν ἀναπτέρωσις τῆς φαντασίας ἐνεσάρκωσαν εἰς τὴν ἐμφύχον, καὶ εὖρον, καὶ μελωδικὴν λέξιν τῆς ἀγρᾶς, γέννημα τῆς χριστιανικῆς βιολογίας μας, συλληφθὲν ἐν τοῖς ἐγκάτοις προϊστορικοῦ ἑλληνισμοῦ, τὴν δὲ ἐντολὴν τῆς ἐπὶ τὸ καθαρώτερον νομοθετήσεως τοῦ λόγου ἐναπέθεσαν θαρραλέοι εἰς τὰς προνοίας τοῦ μέλλοντος.

Γ'. Οἱ Φραγγάρχοτες, ἢ Εὐπατρίδαι βενετοὶ (Nobili feudati, nobili veneti, cavalieri, privilegiati).

Ἡ δημιουργία τῆς τάξεως ταύτης ἀνατρέχει εἰς τὰ προίμια τῆς ἐποχῆς, ὅτε, συνεπεία τῶν ὑπερεκχυθέντων σταυροφορικῶν χερμάρρων, ἡ τιμαριωτικὴ τῆς δυτικῆς Εὐρώπης ἰλὺς κατακλύζει τὸ ἡμέτερον ἔδαφος, καὶ εἰς τὸ σῶμα τῆς ἀρχαιονόμου γραικοβυζαντινῆς κοινωνίας ἐγκεντροὶ ἐτερογενὲς μόλυμμα αὐτοδουλείας. Οἱ περισπαυτοὶ τῆς ἀντεργείας μας, θαυμαστὴ καὶ ἀξιαφήγητος διαμαρτύρησις κατὰ τοῦ φεῦδαλισμοῦ, κλείουσι πρὸς ἡμᾶς τὴν περίοδον τοῦ μεσαιῶνος, καὶ ποδηγετοῦσι βαθμηδὸν τὸ γένος εἰς τὸν δρόμον τῆς Ἀναγεννήσεως.

Οὐδὲν βαρβαρικώτερον τοῦ νόμου τῶν τότε κατακτῆσεων. Οἱ χριστιανοὶ κατακτηταὶ φιλονεικοῦσι τὰ ἄθλα τῆς κτηνῶδους βίας πρὸς τοὺς Ταμερλάνους καὶ τοὺς Ὀθμᾶνους.

Μόλις κυριεύσαντες οἱ Γάλλοι τὴν Πελοπόννησον, διένειμον σύνολον τὸ ἔδαφος εἰς τρεῖς μερίδας, ὧν τὸ μὲν ἀπενεμήθη πρὸς τὴν λατινικὴν Ἐκκλησίαν¹, τὸ δὲ ἐσφετερίσθη ὁ κυρίαρχος, τὸ δὲ παρεχώρηθη πρὸς τοὺς δορυφόρους τούτου, εἰς ἄνισα τιμάρια διαμοιρασθέν.

Τοῦτ' αὐτὸ ὡς ἔγγιστα διεπράχθη καὶ ἐν Κρήτῃ παρὰ Βενετῶν. Οἱ ἰθαγενεῖς, λογισθέντες ἄστεγοι καὶ πάσης οἰασοῦν ἰδιοκτησίας ἐστερημένοι, ἠξιώθησαν μὲν, ὡς ἐκ συγκαταβάσεως, νὰ τηρήσῃσι πρὸς ἰδίαν χρῆσιν τοὺς τοίχους τῶν οἰκιῶν καὶ τὴν ἐπικάρπωσιν τῶν χωραφίων των, προσεκλήθησαν ὅμως ν' ἀποτίσωσι τῷ κατακτητῇ τὰ σχετικὰ ἔδαφονόμια, βιασθέντες αὐτῷ νὰ ὁμολογήσωσι τὴν δουλικὴν καὶ υποχείριον κατάστασιν, εἰς ἣν ἐνέπιπτον, κατάστασιν ἧς χάριν καὶ ἐπωνομάσθησαν Παρίαὶ παρὰ Βενετοῦ. Πρὸς κρεῖττονα δὲ διασάφισιν τοῦ γράμματος καὶ τοῦ πνεύματος τοῦ νόμου, δὲν ἀφέθησαν εἰς τὴν πλήρη κατοχὴν αὐτῶν ἢ μόναι αἱ δικλείδες τῆς θύρας καὶ οὐδὲν τι ἄλλο.

¹ "Ἐπὶ ζεύρεις, ἀθόνητη μου, ὅτ' ἡ Ἐκκλησία κραιοῦσι Σιμὰ τὸ τρίτον τοῦ Μωριῶς, ὅλου τοῦ Περιγηπιετοῦ." Χρον. Μωριῶς, σσ. 430⁵.

Ὡς ἐκ τούτου, τὸ ἔδαφος τῆς νήσου ἀνεδάσθη τὸ 1212, ἐποχὴν τοῦ πρώτου τῶν βενετικῶν ἀποικισμῶν, εἰς τρία ἴσα διαμερίσματα. Τὸ μὲν ἐδόθη πρὸς τὴν Σάκραν Μήνησαν, ἦτοι τὴν λατινικὴν Ἐκκλησίαν, ἥδη προέξαρχον ἀναγορευθεῖσαν· τὸ δὲ περιεποιήθη ἑαυτῇ ἡ Δημοκρατία, ἀντὶ τῆς πληρωθείσης πρὸς τὸν ἀνεψιὸν τοῦ Μομφερράτου εὐτελοῦς τιμῆς. Τὸ τρίτον διεμοιράσθη πρὸς τοὺς νεήλυδας ἀποίκους, ἀποστόλους, συναθροισθέντας ἐνθάδε ἐκ περάτων. Τὸ τρίτημόριον τοῦτο τῶν ἀποίκων ὑπεπλήθη εἰς 394 ἵπποτείας (Cavallerie), ἐξ ὧν 234 ἐκλήρουχθη ὁ Χάνδαξ μετὰ τῆς Σιτείας, 96 ἔλαβον τὰ Χανία μετέπειτα, καὶ 64 μόναι ἐδόθησαν εἰς τὴν Ῥίθυμνον. Ἐφεξῆς ὁμοῦς ἐπιδιενεμήθησαν ἕτεροι 84 κληροὶ γεωδαισίας, ἐξ ὧν οἱ μὲν ἀρχοντορωμαῖοι ἐκτήσαντο 35—δωδεκατημόριον τῆς ὅλης διανομῆς—ἡ δὲ λατινικὴ Ἐκκλησία προσεπέλαθε 49.

Αἱ ἵπποτεῖαι, ἡ κατ' ἄλλην λέξιν, τὰ στρατιωτικὰ τιμάρια ἐγκλιθῆσαν, ὡς πᾶς τις δύναται νὰ νοήσῃ, πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς κυριαρχίας, καὶ πρὸς περιθάλψιν τῶν ἀποίκων. Ἐκαστὸν τῶν τιμαρίων—τῶν βενετικῶν βεβαίως—μετὰ καὶ τῶν προσηρητημένων δουλοπαροίκων (coloni, servi, villani, pariacchi) ἐπέβαλλε τῷ κληρούχῳ τὴν ὑποχρέωσιν τοῦ νὰ συνεισφέρῃ κατὰ πᾶσαν ἀνάγκην δύο ἵππους, ὧν ὁ μὲν ἐκαλεῖτο δεσποτικὸς (capolanza), ὁ δὲ δευτερεύων (secondo), ἦγον ἵππος τοῦ ὑπασπιστοῦ, τοῦ παλληκαρίου. Καὶ τὸ μὲν σύνολον σῶμα τῆς ἵπποτείας ἐχωρίσθη εἰς ἕξ Ὑπηρεσίας (Serventarie). Αἱ πρῶται τέσσαρες ὠρίσθησαν εἰς τὴν θεραπείαν τῶν ἵππων τῶν δεσποτικῶν, αἱ δύο ἄλλαι ὑπὲρ τῶν δευτερευόντων. Ἐκάστη δὲ πάλιν τῶν Ὑπηρεσιῶν ὑπεχωρίσθη εἰς 24 Τμήματα (C ratti), ἵνα οἱ ἐνδεχόμενοι δέκα, ἢ εἴκοσι τμημάτων κάτοχοι συνεισφέρωσι τὸν ἀνάλογον ἀριθμὸν ἵππων. Χάριν τοιούτου διαμερισμοῦ, ἡ σύσσωμος ἵπποτεία, ἀντὶ 788 ἵππων, εἰσέφερον ἔρανον 1200. Ἡ συνεισφορὰ δὲν θὰ φανῇ φορτίον βαρύτερον, ὅταν ἀναλογισθῶμεν, ὅτι τὸ τάγμα, ἀφειδέστατα προικοδοτηθὲν, εἰς δὲ τὴν ἐκμύζησιν ἀφεθὲν λίαν ἀτελῶς κεχαλινωμένον, ἐπορίσθη ἐν συνόλῳ πρόσδοτον ἐτησίαν ὑπερβαίνουσαν τὰς 230,000 δουκάτων, πρόσδοτον, καθὰ ὀψόμεθα κατωτέρω, τριπλασίαν τῆς τοῦ δημοσίου, ἐν δὲ τοῖς χρόνοις ἐκείνοις ὑπέρπολλην.

Ὡς ἐκ τοῦ πίνακος τῆς γεωδαισίας ὑποφαίνεται, τρία κέντρα κατοικίας συνέστησαν οἱ φραγγάρχοντες ἑαυτοῖς· τὸν Χάνδακα, τὴν Ῥίθυμνον, τὰ Χανία, πόλεις αὗται ἐντελέστερα τῶν ἄλλων ὠχυρωμέναι, καὶ δὴ ἐν ὥρᾳ στάσεως παρέχουσαι ἀσφαλεστέραν τὴν διαμονήν. Ὡς πρὸς τὴν Σιτείαν, τέταρτον τὴν τάξιν τῶν τότε νομῶν, ἐνάριθμοι, καθ' ὃν διεξερχόμεθα χρόνον, ἐτύγχανον οἱ ἐνταῦθα ἐνδιαμένοντες. Ἡ πόλις αὕτη εἶχε καταλειφθῆ σχεδὸν παντέρημος, ἀφότου ἐληήσατο καὶ τὸ φρούριον καὶ τοὺς ἐγκατοίκους ὁ ἐξωλέσματος Βαζβαρρώσας. Τὴν αὐτὴν συνυπέστησαν τότε συμφορὰν ἡ Κεφαλληνία, ἡ Ζάκυνθος, καὶ ἕτερα κτήματα τῆς Δημοκρατίας.

Ἡ γενικὴ τῆς βενετοκρατίας ἐποψίς ὑποποιεῖ μίαν παρα-

τήρησιν. Ὑπὸ πολιτειακὴν καὶ ὑπὸ κοινωνικὴν ὄψιν θεωρουμένη, ἐκάστη τῶν τριῶν κυριωτέρων πόλεων παριστάνει χαρακτηριστὴρα διάφορον. Ὁ Χάνδαξ διαπρέπει ὡς ἐστὶν τῆς βενετικῆς φατριάς· ἡ Ῥίθυμνα, καθὸ ὑπερτεροῦσα εἰς ἀριθμὸν ἀρχοντορωμαίων, καθὸ φυτόριον φιλοπάτριδος καὶ φιλομαθοῦς νεολαίας, ἀνακηρύσσεται τὰς ἀνεκνήσεις τοῦ Βυζαντίου· ἡ πόλις τῶν Χανίων, δημοῦργημα βενετικόν, καθίσταται ἀτέρμαντος παλαίστρα τοῦ ἀμοιβαίου μίσους Γραικῶν καὶ Ἰταλῶν. Σύμπτωσις δὲ ἀξιοσημείωτος· αἱ πλείονες τῶν ὑπὲρ αὐτονομίας ἀποπειρῶν—καὶ ἀριθμοῦνται δεκαοκτώ—ἐξυφάνθησαν εἰς Ῥίθυμναν, ὑπεσκάφησαν διὰ προδοσίας εἰς Χάνδακα, καὶ ἀπέληξαν βιαιοθάνατοι εἰς τὰ σπειράματα τῆς ἐν τῷ νομῷ Χανίων ἀλληλομαχίας.

Ἐπιτόλαιοι καὶ εὐαπόσπαστοι, ὅσον καὶ αἱ τῆς Γαλλοκρατίας ἐν Πελοποννήσῳ, ἐτύγχανον αἱ ῥίζαι τῆς Βενετικῆς δυναστείας. Ἄλλ' εἰς τὴν παράτασιν τῆς δουλείας συνέβαλον διαφερόντως αἱ ἀδιάλλακτοι ἔριδες τῆς ὀρθοδόξου καὶ τῆς δυτικῆς φατριάς. Ἐντὸς τῆς ἀνακτισθείσης Κυδωνίας, ὁ Ἕλληνας καὶ ὁ Ἰταλὸς ἐπανατυποῦσιν εἰς ἐκδοσὶν δευτέραν, ἀλλὰ μὲ τὸ παράρτημα τῆς τιμαριωτικῆς φαυλότητος, πάνμφορτα πὰ μετὰ τὴν Ῥώμην καὶ Κωνσταντινουπόλεως παρατρέφωθα. Ναὶ μὲν ἐνταῦθα τὸ γραικικὸν ἀρχοντολόγιον οὔτε δικαιοματικὴν ἰθαγένειαν, οὔτε κράτος κέκτηται. Ἄλλὰ φυγάδες τῆς Ναυπλίας, τῆς Μονεμβασίας, τῶν Πατρῶν, τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου, καὶ ἐτέρων τῆς τουρκοκρατουμένης Ἑλλάδος μερῶν, καταβάλλοντες τὰ λείψανα τῆς περιουσίας τῶν εἰς ἀγορασίαν τῶν κτημάτων, ὅσα διὰ τὰς συνεχεῖς ἀναστατώσεις τῆς ἐξοχῆς ἠναγκάζοντο· ἀπαλλοτριώσωσιν οἱ Βενετοὶ, ὑποσκελίζουσι τοὺς Ἰταλοὺς ἀποίκους, καὶ πρεισδύουσιν εἰς τὰ ἀστικά. Τοιοῦτοτρόπως, τὸ μὲν ἔδαφος τοῦ νομοῦ ἐπαναπίπτει κατὰ μέρος εἰς Ἑλλήνων χεῖρας, ἡ δὲ ὀρθόδοξος μερίς, μᾶλλον ἐπὶ μᾶλλον ὑφ' ὁμογενῶν ἀποίκων ἐπικουρουμένη, ἀνεγείρει τὸ μέτωπον, καὶ ἀντιτάσσεται εὐθαρσέστερα πρὸς τὸν λατινικὸν φατριασμόν.

Ἐξεπλήρωσε τὴν ἐντολήν τῆς ἡ προνομιούχος τάξις;—Ἀτελέστατα. Ἰσταμένης μὲν τῆς κυριαρχίας, ὁ ἱππότης δὲν παρέλειψε νὰ συναγωνισθῇ κατὰ ἀποστατῶν μὲ τὸν κυρίαρχον. Τότε τὴν κατοχὴν τῆς νήσου ἡμφισβήτησαν ἀλλήλοις καὶ Γενουῆται, καὶ Βενετοὶ, καὶ Λουξ Νάξου, καὶ οἱ Νικαίας αὐτοκράτορες· οἱ δὲ ἱππῶται, ἐκστρατεύσαντες ἐνίοτε μὲ 4000 ἄνδρας, κατόρθωσαν εὖτε καὶ χεῖρον νὰ ἐπαναγάγῃσι τὴν Κρήτην ὑπὸ τὸν βενετικὸν ζυγόν. Ἄλλὰ τότε—χρυσοῦς τοῦ τάγματος αἰὼν—ὁ ἱππότης ἐδιδάσκετο τὴν ἵππασίαν καὶ τὴν ξιφομαχίαν· τότε ἐγυμνάζετο παιδιόθεν τὴν στρατιωτικὴν· τότε ἡ κληροκοιτία καὶ ἡ κακοφαγία δὲν ἐνέβαλλον αὐτὸν εἰς χυανότητα. Ὁ ἱπποτικὸς τῶν ἱπποτῶν θυμὸς ἐγαλαρώθη, καθ' ὅσον ὁ βυζαντινὸς θεὸς ἀπελεπτόνη· καταλιπὼν τοὺς Κρήτας εἰς τὴν κατωφέρειαν τῆς τύχης τῶν, καθόσον μάλιστα αἱ ἀναμέσον Γενουῆς καὶ Βενετίας σχέσεις προέβησαν τακτοποιούμεναι. Τὸν τιμαριούχον ἐφθειρεν ἡ ἀκίνδυνος ζωὴ. Ὀλίγον κατ' ὀλίγον, ἐπανακάμψας εἰς τὰς ἐμφύ-

τους ροπάς, ἀναμνησθεὶς τοῦ dolce far niente τῆς πατρίδος του¹, ὁ ἱππότης περιέστη εἰς μαλθακίαν συβαριτικὴν. Ἀντὶ τῆς σκληραγωγίας, προκρίνας τὴν ἀνάγκυσιν, ἀπέβαλε τὴν χρῆσιν τῆς λόγχης, ἀπέπεμψε τὸ παλληκάριον, διέλυσε τὸ ἱπποστάσιον, ἔπαυσε πρὸς τοὶς ἄλλοις ν' ἀποτίη τὸν φόρον τοῦ τιμαρίου· ὥστε, ἱππότης ἐπὶ ψιλῷ ὀνόματι καταντήσας, δὲν ἠσχύθη νὰ παρουσιασθῆ εἰς τὰς στρατιωτικὰς παρατάξεις ἐφ' ἡμιόνου, διεγείρων τὰ μυκτηρίσματα τοῦ συρφετοῦ, καὶ ἐπισπώμενος τῶν ἀρχοντορωμαίων τὴν φιλοσωμμοσύνην. Τὸ ἔλλειμμα τῶν νενομισμένων φόρων κατέφθασεν ὑπερμέγεθες ποσόν, ἡ δὲ περὶ τὴν εἰσφορὰν ἀτέλεια ἐκρῦφωσεν ἐκ περιτροπῆς τὴν ἀτέλειαν τῶν ἡθῶν. Ἐκτοτε ἡ κατάχρησις ἐνεσαρκώθη εἰς τὰ ἐπιούσια ἦθη, ἀπέθη ἔθιμον, καθιερωθὲν ὑπὸ τῆς ἕξεως, ἔθιμον τὸ ὅποιον καὶ ἡ κυβέρνησις ἐκύρωνεν ἐν σιγῇ, καὶ τὸ ἐξομολογητήριον ἠνείχετο. Ὁ ἱππότης ἔσπευσε μὲν νὰ εἰσπράξῃ ἀπὸ τὸν χωρικὸν ἄχρις ὄβολοῦ τὸ ἀντίτιμον τῶν προϊόντων, κατακρατήσας αὐτὸν εἰς τὰ ὑπόγεια τοῦ παλατίου τοῦ μέχρι τελείας ἀποτίσεως, δυσετρόπησεν ὅμως εἰς τὸ νὰ δώσῃ καὶ αὐτὸς αὐτόθεν τοῖς ὑπὸ τελέσει τὸ καλὸν παράδειγμα τῆς ἀκριβείας. Τοῦ χρόνου προχωρήσαντος, τὰ καθυστεροῦντα ἐξογκώθησαν οὕτως, ὥστε ἡ Δημοκρατία, ἀποβαλοῦσα πᾶσαν ἐλπίδα ἐξοφλήσεως, μετέπεμψε, κατὰ τὸ δὴ λεγόμενον, τὴν ἀποταμίευσιν εἰς τὰς ἑλληνικὰς καλῶνας.

Ἀλλὰ, εἰς τὴν παράκμασιν τῆς ἱπποτείας, πλὴν τῆς κοπάσεως τῶν ἐξωτερικῶν κινδύνων, συνήργησαν καὶ ἕτερα ἅτινα αἷτια, οὐχ ἦττον διαλυτικά, οὐχ ἦττον φθόρια, αἷτια ἐξ ἐσωτερικῆς δυσκρασίας ἀναφύοντα· ἡ ἔμφυτος δηλαδὴ νωθρότης τῆς γενεᾶς, ὁ ἔλλειπής καὶ πλημμελής τῆς ἐγκαταστάσεως ὀργανισμὸς, ἡ ἀνένδοτος, ἡ ἐνεργός, ἡ ἀκάματος ἐπίδρασις τοῦ ἐγγωρίου πνεύματος. Ἦτο χεῖρ ἑλληνικῆς τινος εἰμαρμένης—χεῖρ ἀόρατος τότε—αὐτὴ ἡ τὴν ἱπποτείαν ἐπιμόνωσ ἀπωθήσασα πρὸς τὸν κατήφορον. Τί δὲν ἐπενόησε, τί δὲν εἰργάσθη ἐκ Βενετίας ἡ τῶν Κομνηνῶν διάδοχος, ὅπως σώσῃ τοὺς δορυφόρους τῆς δυναστείας τῆς ἐκ τῶν γοήτρων τοῦ δορυκτῆτος! Ματαιοπονία! Ἡ ἀμνημοσύνη τῆς καταγωγῆς, ἡ λήθη τοῦ ἐντάλματος προσέκοψαν ἐντὸς μικροῦ εἰς τὴν πορείαν τοῦ τάγματος ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε ἡ κυβέρνησις ἠναγκάσθη νὰ προμηθεύσῃ τῷ ἱππότη ἄωρον καὶ αὐτὴν ἔτι τὴν λόγχην. Ἀλλ' οὐδὲ μὲ τοῦτο ἐπέτυχε ν' ἀνακαλέσῃ εἰς τὸ νοσοῦν σῶμα τὴν προτέραν ζωτικότητα, οὐδὲ κατόρθωσέ τι θεραπευτικώτερον πέμψασα ἐπανειλημμένως πρὸς ἀναμόρφωσίν του καὶ προγυμναστὰς, καὶ ὄπλα, καὶ πολυδάπανον συσκευὴν. Ἡ γάγγραινα εἶχεν ἤδη παρελάσει πολλῷ πλέον τῆς θεραπείσεως. Κατὰ τοὺς ἱπποτικούς ἀγῶνας (giostre, tornei), οἵτινες πρὸς τοιοῦτον σκοπὸν ἀνεκαινίσθησαν, μόνου τινὲς τῶν ἐφήβων προσωμοιώθησαν εἰς τὸν ὀρισθέντα ἱματισμὸν, οἱ δὲ πρεσβύτεροι, ἤδη ἀντὶ τῆς ἱπποτικῆς φοινικίδος προαιρήσαντες τὴν φορεσίαν τῶν ἰθαγενῶν, εἰ-

¹ Invecchiati nel costume de' suoi antichi di far niente.— Ὅρα τὸ προμνησθὲν ὑπόγνημα τοῦ Carzoni.

σέδυσαν εἰς τὸ στάδιον περιβεβλημένοι τὸν μακρὸν χιτῶνα τοῦ Βυζαντίου (tutti quanti vestiti alla lunga), τὸν γυναικῶδη καὶ ἀρταβάξειον τσουμπὲν αὐτὸν, ὅστις ἐπὶ Δανδάλου καὶ Βαλδοῦνιου ἔτι προῦκάλεσεν ἀσβεστον τὸν γέλωτα τῶν κατακτητῶν Κωνσταντινουπόλεως· οὐδὲ ἠσχύθησαν νὰ διεξέλθωσιν ἄνω καὶ κάτω τὸ ψοφμαῖόν των κτῆνος, ἐπὶ μὲν κεφαλῆς φέραντες τὸν μεσαιωνικὸν κῶνον τῶν Παλλαδίνων, ἀστείως πως καθοσθηκῶτα ἐπὶ τῆς πολιαινομένης χαιτῆς, παλληκαρικῆ δὲ τῇ προπατεῖα τὴν ἐσκωριασμένην λόγχην ὑπὸ μάλῃν ἀνακραδαίνοντες. Ἐν καὶ μόνον γινώρισμα ἱπποτικὸν ἐπέζη εἰσέτι παρ' αὐτοῖς· ἡ μανία τῶν οἰκοσήμεων, καὶ ἡ τῶν λεγομένων γενεαλογικῶν πλατάνων. Ἄδεται, ὅτι οἱ ἱππῶται τῆς Κύπρου, ἱππῶται κατὰ λόγους πολλοὺς ὅμοιοι πρὸς τοὺς τῆς Κρήτης, (πλὴν τῆς ὀνομασίας ὅμως, ἐπεὶδὴ οὗτοι ἐκαλοῦντο Ἴππῶται τῆς Σιγῆς), διετήρησαν τὸ καθῆκον τῆς ἐχευθίας μακρὸν ἀκόμη μετὰ τὴν διάλυσιν τοῦ τάγματος. Οἱ Κενταυρίδαι τοῦ Μεγαλοκάστρου, τοὺς ὁποίους ὀρθῶς ἠδύνατό τις κατ' ἀντίθεσιν νὰ καλέσῃ Ἴπποτάς τῆς φλυαρίας, ὑπερέβησαν εἰς ματαιότητα καὶ αὐτοὺς τοὺς ὑπερμάχους τῶν Λουσιανῶν. Τίς τῶν χυδαίων, ἡ τῶν χυδαιωθέντων ἡμῶν, ἐμπορεῖ σήμερον νὰ φαντασθῆ πόσα οἱ γεννάδαι ἐληρώθησαν, πόσα ἄλλα συνέγραψαν περὶ οἰκιστικῶν ἐπιδειξις ἐξεκοράκισε τὸν ἐγκέφαλόν των; ὁπόσας μερίμνας κατηνάλωσεν ἡ ἐχάλκευσις συμβολικῶν αἰνιγμάτων ἐπὶ τῆς ἀσπίδος, τῆς περικεφαλαίας, τῆς σαγμῆς τοῦ ἱππαρίου; Αἱ σύγχρονοι περιγραφαὶ δὲν μᾶς ἀπεικονίζουσι, ἢ ἄφωρον, ἀπνουν, ἀκίνητον τὸν σκελετὸν τῶν ἱπποδρομιῶν ἐκεῖνων. Ἀλλ' ὁπόσον γελοῖον, ὁπόσον νόστιμον ἐν τῇ πραγματικότητι θὰ ἦτο στάδιον, ὅπου ἀνόδοντες καὶ λευκότριχες Κισσῶται ἠμφισβήτησαν τὸ ἀγώνισμα ἐφ' ἡμιόνων μεμισθωμένων, ὅπου τὸ ἀντερὶ καὶ τὸ κοντέσι τοῦ Βυζαντίου, ἡ φενάκη τῆς Βενετίας, καὶ ὁ χαλυβινὸς θώραξ τῶν Καταλανίων συνευρέθησαν μὲ ἀμοιβαίαν ἀπορίαν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ προσώπου, ὡς εἰς προσωπιδοφόρον χορὸν! Τάχα ὁ πονηρὸς ζωγράφος τοῦ Σαντσίου Πάντσα, ὅστις, χάριν τῆς ναυμαχίας τῶν Ἐχινάδων ἀφικνούμενος εἰς Ναύπακτον, εἰσωρμίσθη καθ' ὁδὸν εἰς Σούδαν, τάχα δὲν προσέλαβε καὶ ἀπὸ τὴν ἱπποδρομίαν τῶν Χανίων προσοφῆ τινὰ χρώματα πρὸς ἐπικαρύκευσιν τῆς ἀθανάτου γελοιογραφίας του;

Θέμα εὐπορον θεριστοῦ θὰ παράσχη ποτὲ τὸ ἦθος τοῦ φραγγάροντος πρὸς τὸν Ἕλληνα δραματοποιόν. Οὐδαμῶ ἄλλοθι, ἢ ἐν Κρήτῃ, ἐν οὐδεμιᾷ ἄλλῃ χρονικῇ περιόδῳ, ἢ περὶ τὰ μέσα τῆς δεκάτης ἕκτης ἑκατονταετηρίδος, ὅτε καὶ ἀπανταχοῦ τῆς λοιπῆς Εὐρώπης ὁ πεπαλαιωμένος κόσμος τυγχάνει ἀστείως ἔτι συμφυρόμενος πρὸς τὸν νεώτερον, δύναται ὁ ἱστοριοδίφης νὰ διασκοπήσῃ μίγμα τι τραγελαφικὸν μᾶλλον ἀπεπτον καὶ ἀσύμπλαστον, κρᾶμά τι ζύμης ἀνατολικῆς ἅμα καὶ δυτικῆς, μᾶλλον ἀσυμφυῆς ἐν ἑαυτῷ, παρὰ τὸ πλάσμα, ὅπερ ὑπὸ σχῆμα προνομίουχου περιέρχεται φυσίγνωθον καὶ κιναιδιῶδες τὰ πεζοδρόμια τοῦ Χάνδακος. —

Τίς ἢ πατρίς του; Ἡ Κρήτη, ἢ ἡ Ἰταλία; Τίς ἢ γλῶσσά του; ἢ ἑλληνίς, ἢ ἡ ἰταλίς; Νῦν μὲν ἡ πρώτη, νῦν δὲ ἡ δευτέρα· συχνότερον ἀμφίγλωττος ἐν μιξοσολοικῶ συνοικισίῳ. — Τὸ δὲ ἦθος του; Ἀπαίδευτος, σπάταλος, οἰηματίας, πρὸς μὲν τὸν ἀνώτερον δευλός, πρὸς δὲ τὸν κατώτερον θρασύς. Ὁ δὲ ἰματισμός του; Τὸ εἶπομεν ἀρλεκινικόν τι σύμμιγμα σχήματος ἀνατολικοῦ, βενετικοῦ, ἰσπανικοῦ, ἀπρητισμένου ἀπὸ τὴν σπάθην, ἀγρηστον εὐγενείας γνώρισμα καὶ προνόμιον. — Κατὰ ταῦτα, ὡς προσέτι καὶ κατ' ἄλλα τινὰ χαρακτηριστήρια, ὁ ἀρχοντορωμαῖος, καὶ τοι μὴ ἐντελέστατος καὶ αὐτός, ὅμως ἀρίσταται τοῦ ἀντιπάλου του καθολιέρου τοσαύτον, ὅσον γόνος γνήσιος καὶ φιλοπάτωρ ἀπέχει νόθου καὶ κακοφυοῦ παιδός.

Ὡς ὁμοίωμα εἰς τὰς ἀντικειμέναις τάξεις κινὸν θά ἐσημειοῦμεν τὴν ὑπερευλάβειαν, ψῶραν, ἄλλως, παγκόσμιον τῷ καιρῷ ἐκείνῳ. Ἀλλὰ καὶ τὸ συμπέρασμα τοῦτο παραστρατεύεται ἐν ἐκατέρῃ τῶν τάξεων ὑπὸ διάφορον μορφήν. Ὁ Ἕλληνας φέρεται ἀνεκτικώτερον εἰς τὰ τῆς θρησκείας· ὁ Βενετός εἶνε μισαλλόδοξος, ὅσον Μελιταῖος, ἢ λαζαρώνος· σπανίως ὁ ὀρθόδοξος τῆς Ριθύμνης συγκροτεῖ ἀμφισβητήσεις περὶ Καθαρτηρίου, ἢ περὶ Ἐκπορεύσεως. Φοιτᾷ ἡσύχως εἰς τὴν ἐνοριακὴν ἐκκλησίαν του, δὲν παραλείπει ὄρθρον ἢ ἑσπερινόν, ἀνάπτει ἰδιοχείρως τὰς κανδύλας. γινώσκει ἐκ στήθους τὰ κοντάκια τῆς Ἀκολουθίας, τυχοῦσης δὲ ἀσθενείας τοῦ ψάλτου, αὐτὸς αὐτόφωνος τερτίζει τὸ χερουδικόν, καὶ συνωδᾷ πρὸς τὸ τυπικόν τοῦ Μιναίου πανηγυρίζει τῆς ἡμέρας τὸν ἅγιον. Ἐκτὸς τοῦ κύκλου τούτου ὁ ἀρχοντορωμαῖος δὲν ἐξέρχεται, ἢ βεβιασμένος. — Ἀλλ' ὁ Λατίνος ἀσκεῖ τὰ τῆς λατρείας κατ' ἄλλον τρόπον. Ἐχθρὸς τῆς μετριοπαθείας καὶ τῆς ἀπλοϊκότητος, ὁ δυτικὸς ἐπιδιώκει τὰ πρωτεῖα τοῦ στασιδίου, θηρεῖ τὰ περσεῖα τοῦ δίσκου, χαράττει ἐπὶ τοῦ γονυκλινηρίου μεγαλόσχημον τὸ οἰκόσημον, κατὰ δὲ τὰς ἐπισήμους τελετὰς ἀποβαίνει ὑπὲρ τὸ σύνθετος ὀργίλος, ἀθυρόστομος, πλεονέκτης. Ἀκόλουθος τοῦ Τιμίου Σώματος εἰς ἐπισκέψεις πρὸς ψυχορραγοῦντας, πατάσσει κατακέφαλα μὲ τὴν λαμπάδα του τὸν ὀρθόδοξον, ὅστις δὲν ἀποσκηπάζεται καθ' ὁδόν. Τὴν δὲ δειλὴν τῆς μεγάλης Παρασκευῆς, ὅτε ὁ ἐπιτάφιος ἐξέρχεται εἰς λιτανείαν, ὁ θρησκομανὴς φραγγάρχων, εἰ καὶ κόμης, εἰ καὶ πρόεδρος τῶν δικαστηρίων, ἀφίνει τὸ ὑπόστημα τῆς σκιάδος, ὅπερ ἄλλως κρατεῖ μὲ στόμφρον ἐπιδεικτικῆς εὐσεβείας ἀξιογέλαστον, ἵνα πειθαναγκάσῃ καὶ αὐτοὺς τοὺς παρτυγχάνοντας ἀρχοντορωμαῖους νὰ κλινῶσιν ἐνώπιον τοῦ Σουδαρίου τὸ γόνυ ἐπὶ τὸ λατινικώτερον, μὴ συστελλόμενος, ἐν περιπτώσει δυσπειθείας, νὰ προσκαλέσῃ εἰς τὴν αὐθαιρεσίαν ἐπίκουρον καὶ τὴν χονδροκέφαλον βικητριάν του¹.

Τὸ κακὸν τῶν ἵπποτων τῆς Κρήτης ἐστιγματίσταν μὲ ἔγκαυστον δυσεξάλειπτον καὶ ἀνακριταί, καὶ ἱστορικοί. Εἰς τῶν δευτέρων, καίτοι Βενετός καὶ αὐτός, ἐχαρακτήρισε τὸ

¹ Συχνάκις τὸ Οἰκουμηνικὸν Πατριαρχεῖον καὶ ἡ Βενετικὴ Σύγκλητις ἐπελήφθησαν τιοῦτων σκανδαλωδῶν σκηνῶν — Βλ. Φιλοκρίνην, Sindac. del Lexvnte.

τάγμα, προσφεύστατα ἀποκαλέσας αὐτὸ ἀνέφος ἀκρίδων ἐπ' ἀκτῶν Κρήτης καταπεσόν.» Οἰκτρὸς, τῷ ὄντι, ὁ βίος τοῦ φραγγάρχωντος. Νέος μὲν, κατέτριψε τὸ κάλλιστον τῆς ἡλικίας, σαλακωνεύων τ' ἀπολειπάδια τῆς παρὰ τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ πάππου σπαταλωθείσης περιουσίας του· ἐπὶ ἀπειλαῖς καὶ κακῶσι θανατιζόμενος παρὰ τῶν Ἑβραίων χρήματα μὲ τὴν πρόθεσιν μηδέποτε νὰ τ' ἀποδώσῃ· στήνων ἐνέδρας εἰς σεμνὰ κοράσια, ὅπως, εὐθὺς μετὰ τὴν πλάνησιν, διαλαλήσῃ εἰς λέσχας, εἰς κύκλους, εἰς συναναστροφὰς καὶ τὴν ἰδίαν του πανουργίαν ἅμα, καὶ τ' ὄνομα τῆς ἀτιμωθείτης οἰκογενείας· γεγραφικῶς δὲ, τὰς μὲν ἡμέρας ἠγάλλωσεν ἐν χαμερπαῖς κολακείαις καὶ κατασκοπεύεσαι, σύρων τὴν τάλαιναν σπάθην τῆς ἵπποτείας εἰς πάντα ὄρετόν, ἐξευτελίζων ἑαυτὸν ἅμα καὶ τὸν πελάτην· τὰς δὲ νύκτας ἐδαπάνησε παρασιτῶν εἰς κώμους, καὶ πότους, καὶ θαλίαις, καὶ χοροῦς, καὶ κύμβαλα, μεμνημένος ὄλων τῶν ἀσωτευμάτων τῆς νεότητος, μὴ ἐξηρημένης τῆς κατωφερείας πρὸς τὰς ἀνήθους Ἑβραίδας. — Τίς ὑπὲρ ἐμπολιτεύσεως ἀγαθοφυία, τίς ζήλος πρὸς τὴν παιδείαν ἠδύναντο νὰ ἐγκαταλύσωσιν ἐντὸς τοιοῦτων εἰλημάτων; Ἀγράμματοι, εἰμὴ καὶ ἀναγράφητοι, ἀπομείναντες τὴν πλείστον οἱ φραγγάρχωντες, ἀντὶ τοῦλάχιστον νὰ συναισθανθῶσι τοὺς ἐλέγχους τῆς οὐδενείας τῶν, κηδύνησαν τοῦναντίον εἰς τὴν ἀμάθειαν, ἀριστοκρατικῆ τιμὴ ἐπάρσει καυχήθεντες ἐπὶ τῇ αὐτῶν ἀπαιδευσίᾳ. Διὸ ὀλίγιστοι ἀνεφάνισαν οἱ ἐπιδοθέντες εἰς τὴν θεραπειάν τῶν γραμμάτων· τᾶλλα δὲ, προσποιθέντες περιφρόνησιν πρὸς γλῶσσαν λαοῦ δεδουλωμένου, οἷος ἦν τότε ὁ ἐλληνικός, ἔγραψαν καὶ οὗτοι εἰς τὴν διάλεκτον τοῦ δεσπόζοντος, ἢ ὅμως ἀπηνέστατα ἐξεδερμάτισαν. Σώζονται εἰς τὰς βιβλιοθήκας τῆς Βενετίας ἰταλικά τινα προϊόντα τῆς ἐπιχωρίου Κλειοῦς, κακὸζήλα τῶν εὐγενῶν αὐτῶν φιλοπονήματα. Ἡ περιαιτολογία καὶ ὁ ὑπέροχος μισελληνισμὸς, ἢ δουλοπρέπεια τῶν φρονημάτων καὶ τὸ ἀνύφαντον τοῦ ὕφους περιήκουσιν ἐν αὐτοῖς ἄχρι ναυτιάσεως. Τεκμήριον γνήσιον, εἴπερ τι καὶ ἄλλο, τῆς βαρβαρικῆς ἐκείνης χρονογραφίσεως παριστάνει τὸ ἀνέκδοτον χειρόγραφον, ὅπερ ἐξελληνισθὲν, καὶ ἐπὶ τὸ εὐκαταληπτότερον ἀνασκευασθὲν, ἐπισυνάπτεται εἰς τὸ τρίτον μέρος τῆς συγγραφῆς μας.

Οἷαν ἀντιπαράθεσιν πρὸς τὴν ἀηδῆ ταύτην ἠθογραφίαν παρέχει ὁ βίος τοῦ Ἀρχοντοχωριτοῦ!

Τὴν Κρήτην, τὴν ἀπαραποίητον καὶ ἀκίβδηλον, τὴν ἑλληνίδα Κρήτην, αὐτὴν ἢ ὁ οὐρανὸς ἐδώρησε νοῦν, πίστιν, καρδίαν, ὁ ἱστορικός ὀφείλει νὰ διαζητήσῃ ἄλλοθι που, ἢ εἰς Χανία καὶ εἰς Χάνδακα. Ἀντὶ βιβλίων καὶ χειρογράφων, ἃς λάβῃ τὴν ὀδοιπορικὴν του ῥάβδον, καὶ ἃς περιέλθῃ ἀπροκατάληπτος ὄρη καὶ ἀγρούς. Ὁ δαίμων τῆς ἀτιθάσου Κρήτης, τῆς Κρήτης τοῦ Λασθένους, καταλιπὼν τὰς πόλεις, καταγώγια ἐξαχρειώσεως, μετέπτη ἀνεπιστρέπτως εἰς τὰς ἐξοχὰς, καθάπερ ἀετὸς δεδιωγμένος μεταρσιούται εἰς ἀπόρητον καταφύγιον. Ἐκεῖ μιάσματα φθοροποιὰ δὲν ἐμόλυνον τὸν τονωτικὸν ἀέρα τῶν ὀρέων, τὰς εὐδύμους ἀναθυμιάσεις τῶν δασῶν, τὰς ζωογόνους ἀφρας τῆς θαλάσσης. Ὁ ἄρπαξ βραχίων

τῆς μητριάς, εἰ καὶ ἔως ἐκεῖ προσέτι παρεκτεινόμενος, εἰ καὶ σφετερισθεὶς οὐχ ἦπτον τοὺς καρπούς τῆς γῆς, ὅμως οὐδὲν ἔσχυσεν κατὰ τοῦ φιλελευθέρου πνεύματος τῶν κατοίκων. Ἐὰν ὁ τιμαριωτισμὸς καὶ ἡ κἀπηλὸς γραφειοκρατία ἐπεκαρπώθησαν τὴν χώραν, εἰς μάτην ὅμως ἐπειράθησαν νὰ ρυπάνωσι τὸν κάτοικον μὲ τὴν λωβὴν των. Ὁ ἄνθρωπος ἐνέμεινεν ἀμετάλλακτος, οἷος καὶ πρὸ τριάκοντα αἰώνων. Οἱ ἐγχώριοι, ὑψηλοὶ τὸ ἀνάστημα, πυρώδεις τὴν κρασίν, ἀρρενωποὶ τὴν παρρησίαν, καὶ ὀλιγαρχεῖς, περὶ δὲ τὴν ὀπλαστικὴν τοσοῦτον ἐντριβεῖς εἰσέτι, ὅσον καὶ εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Ἀλεξάνδρου, τοῦ Εὐμένους, τοῦ Μανλίου, οἱ ἐγχώριοι, λέγομεν, τύπος γνήσιος καὶ ἄκρατος τοῦ παλαιγενεοῦς Κρητὸς, δὲν ὑπέστησαν, ἢ ἀτελῶς καὶ πῶς διαβατικῶς, τοὺς ἐπαλλήλους ζυγοὺς τῆς νήσου. Φιλοπάτριδες κατ' ἐξοχὴν, ἐκάλεσαν (διαφόρως τῶν λοιπῶν Ἑλλήνων) Μητρίδα τὴν γενέτειραν γῆν, ἅτε δὲ μητέρα γλυκυκαπάητον καὶ ὑπερπόθητον, ἢ δὲ μητρὶς αὐτῆς ἴσσην στοργὴν ἀνταποδοῦσα, ἐπεδαψίλευσε πρὸς τὰ τέκνα τῆς εἰς ἄμυναν τῆς ἑαυτῶν ἀνεξαρτησίας, ἄσυλα καὶ καταφύγια, οἷα ἴσως οὐδεμίᾳ ἄλλῃ χώρᾳ παρέχει. Εἰς ἀπρόσιτα ὑπεράμια ὄρεων, ὑπὸ τὴν σκέπην ὑψηλοκρήμων βράχων, ὀπισθεν δυσπροσθήτων φαράγγων καὶ στενωπῶν, ἐντὸς δασῶν ἀδιεξόδων, εἰς τοὺς μυχοὺς σπηλαίων ἱκανῶν νὰ φιλοξενήσωσι δι' ὑποχρονίαν καὶ σχολίων καταδύσεων ὀλοκλήρου πόλεως πληθυσμὸν, οἱ κάτοικοι τῆς ἐξοχῆς κατόρθωσαν, εἰς τὸ παῖσμα τῆς Εἰμαρμένης, νὰ τηρήσωμεν ἐξ ἀμνημονεῦτων χρόνων δίκαιάν τινα ἰδιορρυθμον, κρούσασαν, οὕτως εἰπεῖν, τὰς θύρας τῆς αὐτονομίας. Τὰ ἄντρα τῆς Κρήτης; Ἐὰν ἕκαστον αὐτῶν εἶχε φωνήν, ὅπως γυναικοπαίδων σπαρακτικὰς κραυγὰς ἤθελεν ἐκπέμψαι ἀπὸ τὰ σπλάγγνα του! οἷον ὀλοκαυτώσεων, καὶ βαρβαρικῶν δαθῶν, καὶ τραγικῶν ἐπεισοδίων ἐποποιίαν ἤθελεν ἀποκαλύψει πρὸς τὸν περιηγητὴν! Ἐντὸς αὐτῶν κατέφυγεν ἕκαστοτε πανέστιος ὁ ἀποτυχὼν ὀπλαρχηγός, εἰς αὐτῶν τὴν ἀπαραβίαστον σκέπην καὶ προστασίαν ὀφείλει τὴν ἐτυμολογίαν καὶ τὸ Κ ρ η σ φ ὕ γ ε τ ο ν'.

Ἀπανταχοῦ τῆς λοιπῆς χριστιανωσύνης, ἡ εἰρήνη εἶνε κανὼν. Χάριν βασικάνου μοίρας, εἰς τὰ ὄρη τῆς Κρήτης ἡ εἰρήνη ἀπετέλεσεν ἐκπαλαὶ ἐξάρσεις. Οἱ συνεχεῖς ἀγῶνες ὅμως, καὶ ἡ σκληραγωγία, καὶ αἱ ὄρειναι πνοαὶ, καὶ τὰ ψύχη τοῦ χειμῶνος ἐσιδηροποίησαν τοὺς μυῶνας τοῦ χωρικοῦ ἢ δὲ ὑβριστικὴ ὀνομασία Εἰλωσ (Paria), ἣν ὁ Εἰλωσ ὁ ἀληθινὸς τῆς πόλεως κηδόμενος νὰ τῷ προσάπτη, ἐνεφύτευσε εἰς τὰ ἐνδότεα τῆς καρδίας του τηλικαύτην ἀπέχθειαν κατὰ τοῦ τυράννου, ὅσην ἴσως οὐδέποτε ἤσθάνθησαν ἐν ἑαυτοῖς οἱ ὑπὸ πρόσχημα δημοκρατίας κατατυραννούμενοι πολῖται τῆς Ἰταλίας. Σύντομοι, βραχεῖαι, παροδικαὶ αἱ ἀνάπαυλαι διέτρεξαν. Ὁ δυνάστης ἔλαβε μόλις τὸν καιρὸν νὰ ὠθήσῃ πάλιν τὸ ξίφος εἰς τὴν θήκην, νὰ ἀναψύξῃ πρὸ ποδῶν τῆς ἀγχιόνης τὰ αἰμόδιψα χεῖλη του. Ἀντὶ τῶν ἀλύσεων, δι' ὧν ἀόκως προσε-

¹ Κρησφύγετα, τὰ πρὸς τοὺς χειμῶνας στεγνά, καὶ ὑψηλὰ καὶ οἱ δὲ φαίνονται Κ ρ η σ φ ὕ γ ε τ ο ν εἰς σπήλαια τινά, ὅθεν ἐκεῖνα ὀνομάσθησαν Κρησφύγετα — Φωτ. Λεξ. σ. 178. Ἐκδ. Πρωτ.

πάθησε νὰ δεσμεύσῃ τὴν ἐξοχὴν, ἑτέρα ἄλλοις στάσεων καὶ ἐπαναστάσεων ἀντεπολιόρκησεν ἐπομῶνως τὰ φρούριά του.

Ἄλλ' ἐπι καὶ πρὸ φραγγοκρατίας, ἀλλ' ἐπι ἀπὸ 2000 καὶ ἐπέκεινα ἐτῶν ἡ ἱστορία τῆς Κρήτης ἐξελίσσεται ὡς τις δραματικὴ παράστασις, καθ' ἣν τὸ παραπέτασμα οὐδέποτε ἐχώρισεν τὴν μίαν ἀπὸ τὴν ἄλλην πράξιν, καθ' ἣν ἡ ἀδιάκοπος τῶν περιπετειῶν συνέχεια, καὶ ἡ σύγκρουσις τῶν κινδύνων, καὶ ἡ πλοκὴ τῶν καταστροφῶν ἐξάντλει τὰς πηγὰς τῶν δακρύων σου, σοὶ ἀμβλύνει τὴν εὐαισθησίαν, σοὶ ἀφαιρεῖ τὴν ἀναπνοήν. Αἱ ὠδίνες, ὁ κάματος, ἡ πάλιν τοσοῦτων αἰώνων οὐδὲ ἡμέρας παραδέχονται ἀνακωχὴν. Ἄς ἀλληλοχῶνται αἱ βαρβαρικαὶ δυναστεῖαι! ἄς καταβάλλωνται οἱ δυναστεύσαντες ἀπὸ δυνάστης μεταγενεστέροις! Εἰς τοὺς νόμους τοῦ χρόνου ἢ τραγωδία τῆς Κρήτης δὲν ὑποβάλλεται. Ἀνορύττεις θέατρα Βάκχου καὶ Ἡρώδου; Τὸ θέατρον τῆς Κρήτης, ἀμφιθέατρον ἔμψυχον, σφαδάζον, δὲν ἔχει χρεῖαν ἀνασκαφῆς. Ἐκαστον βουνόν, ἕκαστον ὄροπέδιον, ἕκαστη χαράδρα διηγοῦνται ἐν ἡ καὶ πλείονα δράματα σπαραξικάρδια, προσδοκῶντα τὸν κάλαμον τοῦ ἱστορικοῦ, τὴν ἐκθεάτρισιν τοῦ δραματογράφου. Ναι, βραχυτάτας στιγμὰς ἀνέσεως ἐχάρη ὁ τύραννος εἰς τὴν στρωμνὴν του. Καθ' ἣν τρόπον σεισμὸς κλονεῖ ἐκ περιοδικῶν διαλειμμάτων γῆν ἐγκλείουσαν ὕλην εὐφλεκτον εἰς τὰς φλέβας τῆς, οὕτω καὶ ἡ ἐξοχὴ τῆς ἀνδρείας νήσου, ὡσανεὶ κατελαμβάνετο ἐν διαστήμασιν ὑπὸ πυρετοῦ, ἀνεξάνεστη κατὰ συνεχεῖς παροξυσμοὺς, ἐμβροντήσασα ἕκαστοτε τὴν κουστωδιάν, τὴν φρουρήσασαν ἐν πανοπλίᾳ τὸν λίθον τοῦ τάφου τῆς.

Τὸ πλῆθος τῶν ἀρχοντοχωριτῶν ἀπετέλει μερίδα τοῦ συνόλου πληθυσμοῦ οὐκ εὐκαταφρόνητον ἐχώρισθη δὲ κατὰ λόγον πατρωνυμίας εἰς φυλὰς, ἡ Ῥίζας, ὧν ἕκαστη, συγκειμένη ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀπὸ ἑκατοστῆς οἰκογενειῶν, ἀπῆρτηζεν ὀμάδα συμπαγῆ καὶ ἰδιορρυθμον, ὁμολογοῦσαν ἀρχηγόν ἴδιον τὸν Ῥιζάρχην. Οἱ ὀμόφυλοι, καίπερ διεσπαρμένοι εἰς ὀμόρους ἐπαρχίας, διεφύλαττον ὅμως ὡς κόρην ὀφθαλμοῦ τὴν παράδοσιν τῆς κοινῆς συγγενείας, μεταδίδοντες πρὸς τὰ τέκνα ἀκατανάλωτον τὴν ἀνάμνησιν τῆς εὐγενικῆς αὐτῶν καταγωγῆς. Μὲ τὴν αὐτὴν ὡσάυτως θρησκευτικὴν καρτερίαν μετεπέμψατο ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν καὶ ὁ ἀγρῶφος νόμος τῆς φυλετικῆς διοργανώσεως, ἱερὸν τεῖχος τῆς ἐπιχωρίου ἀνεξαρτησίας, ἀποθικη πάσης τότε παραδοσίου ἀρετῆς. Ἡ Ῥίζα παρίστανε καθ' ἑαυτὴν μικρὰν τινα ἐπικράτειαν, ἢ τινα ἐταιρείαν παγίως συγκεκορημένην. Εἶχεν ἀρχαιρεσίαν καὶ σύμβολα, εἶχε συνθήματα ἴδια, εἶχε καὶ δικαίωματα, καὶ καθήκοντα καὶ συνελεύσεις, καὶ ἔθιμα ἰδιαίτερα ἄνωτατον δὲ διανομέα δικαιοσύνης καθωμολόγει τὸν ἀρχηγόν. Ὅσακις ὀμόφυλός τις προσεβάλλετο εἰς τὴν τιμὴν ἀπὸ ὀμόφυλον, ἐναπέκειτο τῷ Ῥιζάρχῃ καὶ τοῖς συμπεσθυτέροις ἢ ἱκανοποίησις τοῦ ἀδικηθέντος. Ὅσακις δ' ἄλλοτε ἕρις τις εἰσέδουε μεταξὺ Ῥιζῆς καὶ Ῥιζῆς — τοῦθ' ὅπερ συνέβαινε συχνάκις — τότε τὰ μέλη τῆς φυλῆς, ἀριστίνδην εἰς τὸ αὐτὸ σημεῖον συνερχόμενα μὲ σύμβολα καὶ μὲ ἀρχηγόν ἐπὶ κεφαλῆς, διε-

σκέπτοντο ἀλλήλους περί ὀφειλομένης διεκδικήσεως. Συνέπιπτε τούτο ἐξαιρέτως ἐπὶ δολοφονήσει. Ἡ δίκη διεξήγετο ἐν ὑπαίθρῳ, μετὰ δὲ τὴν κατάθεσιν τῶν μαρτύρων ἡ ἐτυμηγορία τῶν πρεσβυτέρων ἐξεδηλοῦτο διὰ τῆς ἐπὶ τοῦ στήθους ἐπιθέσεως τῆς δεξιᾶς, νεύματος ἰσοδυναμήσαντος εἰς ὄρκον. Καὶ ἐὰν μὲν ὁ φόνος ἐκρίνετο δικαίως διαπεπραγμένος — ἐκρίνετο δὲ τοιοῦτος ἐπὶ διεκδικήσει προσωπικῆς τιμῆς, ἢ ἐπ' ἀντεκδικήσει προεχθθέντος αἵματος συγγενικοῦ — ὁ ὑπόδικος καὶ οἱ συνένοχοι ἐκηρύττοντο ἀνυπεύθυνοι. Ἄλλως, ἢ χῆρα τοῦ σφαγίου, ἐνδουμένη κατάσαρκα τὸ καθημαγμένον ὑποκάμισον τῆς δολοφονίας, ἐτήρει αὐτὸ ἀμεταλλάκτως, ἄχρις οὗ οἱ συγγενέστεροι φιλοτιμηθῶσι ἢ ἀντεπιματρήσωσι τὰ ἀντίποινα εἰς φόρον αἵματος. — Ἐντευκτήριον τῆς συνελεύσεως ὠρίζετο συνήθως ὑψηλή τις καὶ περίβλεπτος κορυφή ἐκτὸς ὥρας χειμῶνος, ὅτε οἱ λογάδες συνηθορίζοντο εἰς τὸ πλησιέστατον μναστήριον. Τότε ἡ μὲν προσβληθεῖσα φυλὴ (I' offensa proe), καθ' ὁμοίωσιν τῶν Clans τῆς Σκωτίας αἴρουσα τὸ οἰκεῖον φ λ α μ π ο υ ρ ο ν, προσεκάλει παρ' ἑαυτῇ τοὺς ἱερεῖς, ἢ τοὺς ὑπεροῦντας ὁμαίμονας διὰ φανῶν, διὰ ταχυδρόμων, δι' ἀγιοσημάντρων ἢ δὲ συνέλευσις ἐτέρωθεν συνεζήτει καὶ προσδιώριζε τοὺς ὅρους τῆς διαφυλίου συμφιλίωσης. Καὶ εἰ μὲν οἱ ὅροι ἐγίνοντο δεκτοὶ παρὰ τῆς ἐναντίας φυλῆς, ἢ ἔρις διελύετο διὰ πανθοινίας. Εἰς δὲ περίπτωσιν ἐναντίαν, προσεκαλοῦντο ἐν συνελεύσει γενικωτέρα καὶ ἕτεροι ἀρχηγοὶ Ριζῶν, ἴνα, λαβόντες καὶ ἐκείνοι γῶσιν τῆς διχονοίας, ὀρίσωσι μὲ ἐτυμηγορίαν δευτέραν καὶ ὀριστικὴν τὸν συντόμωτερον τρόπον τῆς συναλλαγῆς μεθ' ἃ, τῶν μερῶν ἐτερονοούντων ἔτι, ἢ ἔρις παρέπεμπεν εἰς τὴν τύχην τῶν ὀπλων τὴν ἐξόδιον δικαίωσιν.

Ἡ φυλετικὴ αὕτη διοργάνωσις, τῆς ὁποίας ἡ λεπτομέρεια ἀπέμεινεν ἀθησαύριστος κατὰ δυστυχίαν, δὲν εἶνε ἀπόρροια τῶν μεσαιωνικῶν περισπασμῶν ἀνέρχεται εἰς χρόνους ἀρχαιοτάτους, ἴσως εἰς αἰῶνας προϊστορικούς. Αὐτὸς ἔτι ὁ Σ υ γ κ ρ η τ ι σ μ ὁ ς — εἰδὸς τι ἀμφικτυονικοῦ συμβουλίου, ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἀρχαίας Κρήτης ἀρκετὰ γνωστὸν — τί ἄλλο κατὰ πάσαν πιθανότητα ἦτο καὶ αὐτὸς ἢ συνέχεια παραδόσεώς τινος ἀρχαιοτέρας; Αἱ διάφοροι πολιτεῖαι τῆς νήσου εἴωθεν νὰ διαλύωσι τὰς ἐμφυλίους ἐριδας, ἢ νὰ συμμαχῶσι πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς κοινῆς πατρίδος, συναρχόμεναι εἰς π α γ κ ρ η τ ι κ ῆ ν συνέλευσιν. Ἐν τινι τῶν περιπετειῶν αὐτοῦ τὸ προκείμενον διήγημα θέλει καταστήσει ἀρίθλον, ὅτι ὁ Συγκρητισμὸς, ἐὰν μὴ συνεκροτεῖτο μέχρι τῆς δεκάτης ἑκτῆς ἑκατονταετηρίδος, ὡς πάλαι ποτὲ, ὑπὸ πολιτικῶν διαφορῶν, διὰ μόνον τὸν λόγον, ὅτι τότε πολιτικῶν πλειονότης δὲν ὑπῆρχε, τοῦλάχιστον ἐσώζετο κατὰ παράδοσιν ἀδιάκοπον, συγκροτούμενος ὑπὸ φυλῶν. Τὴν αὐτὴν ὡς ἐγγίστα φυλετικὴν ὑφὴν ἀνευρίσκομεν καὶ εἰς τὰ ὄρη τῆς Λακωνίας, καὶ εἰς τὸν Ὀλυμπον, καὶ εἰς τὰ Ἄγραφα, καὶ εἰς τὴν Πίνδον, καὶ εἰς ἄλλας ἄκρας τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς νοτίας Ἡπείρου. Ὅπου ἀνάμνησις ἀπολεσθείσης αὐτονομίας, ὅπου ἐμφυτος ἔρις ἀνεξαρτησίας, ὅπου πίστις, πίστις μάλιστα ἀντιπαλαίωσα, ἐκεῖ

αὐτόματος ἀνεφύη ὁ φυλετικὸς συνεταιρισμὸς. Πόσοι τῶν βαρβάρων καὶ μὴ βαρβάρων κατακτητῶν οἱ μὴ διεληθόντες τὴν Ἑλλάδα χώραν, ἀπὸ Μακεδόνων καὶ Βρέννου καὶ Ῥωμαίων ἄχρι τῆς σήμερον; Εἰς τίνα ἄλλην γῆν ἢ λύσσα τῆς καταστροφῆς ἐπέσκηψε καὶ ἐνδιέμεινε μᾶλλον, ἢ εἰς τὸ σκευαστήριον τῆς θαυμασιωτέρας δημιουργήσεως; Καὶ ὅμως — τὸ ὁμολόγησαν πρὸ ἡμῶν οἱ ξένοι — οὔτε πέλεκυς Σύλλα καὶ Ὀδοάκρου, οὔτε ἐτερογενῆς ἐπιμιξία, οὔτε ἡ ἐξώλης τῶν αἰῶνων ἐνέργεια ἰσχυσαν κατὰ τοῦ προγονικοῦ τούτου κληροδοτήματος. Εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ πελάγους, ὅπερ ἐπὶ δισχίλια ἔτη καὶ ἐπέκεινα δὲν ἐκορέσθη καταβροχθίζον πᾶν ὅ,τι ἰκμαῖον τῆς περιουσίας μας, σῶος εἰσέτι ἐπιπολάζει ὁ δαίμων ἐκείνος τῆς φυλετικῆς συναρμογῆς, εἰς τὰς περιτροπὰς τοῦ ὀποίου ἡ ἱστορία τῆς ἀναγεννήσεως θέλει ἐνδεχομένως ἀρυσθῆ ποτε τὰ ἀγνότερα τῶν ὑποδειγμάτων τῆς.

Ἀρκοῦσιν εἰς τὸ σκοπούμενον τὰ ἀκρυνγῆ μας ταῦτα περὶ ἀρχόντων πόλεων καὶ ἐξοχῆς. Τώρα, τὴν ὑπομονὴν τοῦ ἀναγνώστου ἐπικαλούμενοι, ἄς παρασυνάψωμεν καὶ τινὰς πληροφορίας περὶ Θητῶν καὶ δουλοπαροίκων, προσλαμβάνοντες μάρτυρας τῶν ῥημάτων μας καὶ ἐπιστήμους ἀναφοράς. Ἴσως ὑπὸ τούτων χειραγωγούμενοι, θέλομεν ἀνασύρει τὸν πέπλον, ὅπισθεν τοῦ ὀποίου πλείστα τῆς ἐν Κρήτῃ βενετοκρατίας ἀπόκρυφα διετέλεσαν κεκαλυμμένα ἕως τοῦ νῦν.

Ἀξίωμα ὑπὸ τῆς ἱστορίας διατρανούμενον πάντες ὅσοι κατὰ καιροὺς ἐκυριάρχησαν εἰς Κρήτην ἄλλως πως τὸ κτῆμα δὲν ἐθεώρησαν, ἢ ὡς χρυσορυχεῖον, τὰς φλέβας τοῦ ὀποίου ἔσπευσαν παντοιοτρόπως καὶ ἐν πάσῃ βίᾳ νὰ ἐξαντλήσωσιν ἄχρις ἐντελοῦς ἀποκενώσεως. Ὡς ἐκ τούτου, τὰ παθήματα τοῦ κρητικοῦ λαοῦ ἐπὶ Βενετῶν ἐκ τοῦ ἐν τῇ νήσῳ ἐπικρατήσαντος φορολογικοῦ συστήματος ἀπορρέουσι τὸ πλείστον, καὶ εἰς τὸ σύστημα αὐτὸ κατὰ μέγα μέρος συγκεφαλαιοῦνται. Ἐβρυναν διεξοδικῶν τὰ ὄρια μας δὲν ἐπιτρέπουσιν. Ἐπιθυμοῦντες ὅμως νὰ ἀνακαλύψωμεν, καὶ αὐτοχειρὶ, εἰ δυνατόν, νὰ μηλώσωμεν τὴν πληγὴν, καθίσταται καὶ ἀδύνατον νὰ ἀποφύγωμεν τὴν ἀνίχνυσιν ἐξ ὀλοκλήρου.

Θὰ φανῆ ἀπίθανον, καὶ ὅμως στηρίζεται ἐπ' αὐθεντικῶν μαρτυρημάτων τὸ ἄθροισμα τῶν δημοσίων προσόδων τῆς Κρήτης, μικρὸν μετὰ τὴν ναυμαχίαν τῆς Ναυπάκτου, ὑπερέβαινε κατ' ὀλίγον τὸ ποσὸν 100,000 δουκάτων.

Εἰς τῶν ἀνωτάτων ἀνακριτῶν τῆς δημοσίου διαχειρήσεως, ἐν τῇ οἰκτεῖραι τὸν εὐτελέστατον ἀριθμὸν, πειράται νὰ ἐξηγήσῃ τὰς ἀφορμὰς τοιαύτης στειρώσεως. «Οἱ μὲν ἱππόται, λέγει, ἀπογυμνοῦσι τὸν λαόν, οἱ δὲ Καμερλίγγοι (ἀρχιεισπράκτορες) καταπίνουσι τοῦλάχιστον τὸ τρίτημόριον τῶν προσόδων τοῦ βασιλείου.»

Ἀρκοῦντως ἐν τοῖς προηγουμένοις ἐσκηνογραφηθήσαν αἱ ἀρπαγαί, δι' ὧν ὑπὸ τὰ ὄμματα τῶν κυβερνώντων, ἐπάνωθεν αὐτοῦ τοῦ στρεβλωτηρίου, ἐλεηλάτου τὸ ταμεῖον οἱ εὐνοοῦμενοι. Τώρα, παραθέτοντες τὴν μαρτυρίαν τοῦ ἀναφερομένου Βίσηγητοῦ πρὸς μαρτυρίας ἐτέρων ἀνακριτῶν ὁμοβαθμίων, θέλομεν ποιῆσαι καταφανέστατα δύο τινὰ πρῶτον, ὅτι ἡ

ἀρπαγή θά ὑπερέβαινε τὸ τριτημόριον κατὰ πολὺ· δεύτερον δὲ, ὅτι, πλὴν τῶν ἵπποτων καὶ τῶν Καμερλίγγων, ἕτεροι ἀκόμη θρίπες, καὶ σῆτες, καὶ βορὰ ζωύζια παντοδαπὰ δὲν ἔπαυον καταβιβρώσκοντα τὸ κακόμοιον ταμεῖον.

Θέλει πᾶς ἕκαστος ὁμολογήσει, ὅτι εἰς χώραν εὐφορον, ἐκτεταμένην, κατοικουμένην ἀπὸ 250,000 ψυχῶν, τὸ ἀνωτέρω ἄθροισμα θά καθίστατο πρὸς τὴν ἐργατικὴν μερίδα ἥκιστα φορτικόν, ἐὰν μάλιστα ἡ ἐπίθεσις τῶν τελῶν, ἡ διανομὴ τῶν συνεισφορῶν καὶ ἐράνων, ἡ μέθοδος τῆς εἰσπράξεως ὠρίζοντο μὲ μετριωτάτην τινὰ εὐταξίαν. Ἀλλὰ, ὡς εἶπομεν, ἡ Βενετία, ἥτις τὰ πέραν τοῦ Ἀδρίου κτήματα ἐλογίζετο πρόβατα, ἀπλῶς καὶ μόνον κεκτημένα διὰ τὴν κουράν, ἡ Βενετία κύριον μὲν σκοπὸν ἐτίθετο τὸν φόρον, περὶ δὲ μέσων εἰσπράξεως οὐδεμίαν ἐλάμβανε μέριμναν. Διὸ, τοὺς δασμοὺς, τὰ τέλη, τὰ δικαιώματα, τοὺς παντοίους ἐράνους, πᾶν ὅ,τι συνεκρότει τὸ βασιλικὸν φορολόγιον, δὲν εἰσέπραττεν αὐτὴ κατ' εὐθείαν, καὶ εἰς τρόπον, ὥστε ἀναμείσον ὑποτελοῦς καὶ τελωνάρχου νὰ μὴ μεσολαβῶσιν ἄτομα ἰδιοτελῆ καὶ ἀλλότρια. Ἀντὶ τῆς οἰκονομίας περὶ τὴν ἀποταμίευσιν καὶ τῆς ἐπιεικειᾶς περὶ τὰ πρακτικώτερα τῆς εἰσπράξεως, προτιμήσασα τὸ πρόχειρον καὶ ἀπερμερίμνον, διεπιστεύσατο τὴν εἰσπραξίν, ὑπὸ ἀνάλογον ἐκμισθωτικὴν ἀποζημίωσιν, πρὸς τὸν τυχόντα τελώνην, πρὸς ἐκμισθωτὰς ἐκπεπωκότας πάσης τιμῆς καὶ πίστεως, πρὸς ἐνοικιαστὰς ἐπὶ τοκογλυφίᾳ γνωστοὺς, πρὸς κερδοσκοπικὰς ἐταιρείας, πρὸς χρεωκοπήσαντας Ἑβραίους, πρὸς τυχοθήρας παντοίου γένους, συρρέυσαντας ἐπὶ τῇ κέρδους ὀσμῇ. Καὶ εἰ μὲν ἡ κακονομία κατείχετο ἐνταῦθα, θά ἦτο ἴσως ἀνεκτὴ. Ἀλλ' οἱ ἐκμισθωταὶ οὗτοι μετεπώλουν τὸ δικαίωμα τῶν πρὸς ἄλλους τελῶνας, οὗτοι δὲ περιτροπάδην μετέπραττον πρὸς τρίτους τὸ ἀγορασθὲν δικαίωμα. Τοιοῦτοτρόπως ἕκαστος τῶν ἐπαλλήλων ἐκμισθωτῶν, ἐν τῷ ἀποζημιῶν τὸν προκάτοχον, ἀπέκτα νομίμως τὸ δικαίωμα ἔνθεν μὲν νὰ στοργυλλίξῃ τὸ βαλάντιόν του ζημία τοῦ δημοσίου καὶ ἀμερίμνος, ἔνθεν δὲ νὰ ἐκδέρῃ τὸν ὑποτελῆ κατὰ τὸ δοκοῦν.

Καὶ τὸδε μὲν ἐντὸς τῶν πόλεων, ὑπὸ τὴν νομιζομένην ἐπιτήρησιν τῶν ἐν τέλει. Τί δὲ ἐν τοῖς ἀγροῖς, ὅπου ὁ τρισάθλιος γεωργός, πλὴν τοῦ βασιλικῆς φορολογίου ἔφερεν ἐπὶ τὸν αὐχέναν καὶ ἕτερον φορολόγιον ἐπαχθέστερον, τὸ τῆς ἵπποτειᾶς; ὅπου σμῆνη βαικτόρων, καστειλλάνων, ἀρματωλῶν, καγκελλαρίων, εἰσπρακτόρων καὶ εἰσπρακτορίσκων παντός ὑφάσματος διενήργουν τὰ τῆς φοροληψίας, ἀνευ ἐξελέγξεως τιμητοῦ τινος; ὅπου ἡ σπάνις τῶν χρεωδεδεστέρων, ἡ Τσαφοκρατία, ἡ δικανικὴ ληστεία πρόχειρον παρεῖχον τὴν λαβὴν πρὸς τοὺς ἐξ ἐπαγγέλματος ἐργαζομένους τὴν ἐκδάρσιν τοῦ ἀγρότου;

Ἀκριβῶς τῆς ἐννόμου ταύτης ἐκδάρσεως τὴν μέθοδον καὶ τὴν διάταξιν θά διασκοπήσωμεν ἐκ διαστήματος τριακοσίων ἐνιαυτῶν. Ἐπειδὴ δὲ οἱ χρονογράφοι μᾶς ἀποτρέπουσιν ἐκ προθέσεως τοῦ ἐκδαρτηρίου, ἡμεῖς θέλομεν μεθικετεύσει τὰς ὁδηγίας καὶ τὴν αὐθεντίαν ὑπερτάτων τῆς Βενετίας ἀξιωματικῶν.

Ὡς ἐγγίστα περὶ τὸν χρόνον, ὅστις μᾶς ἐπασχολεῖ, ἡ κατὰ χρῆσιν εἶχεν ὑπερπηδήσει τὸν ἔσχατον τῆς αἰδοῦς φραγμὸν. Οἱ ἐκδίασμοι τῶν τελωνῶν, ἡ πρὶ ἀνώτερον, ἡ αὐξοῦσα τῶν προσόδων ἀποστείρωσις εἶχον οὕτω ταραξεί καὶ τὴν Δεκανδρίαν, καὶ τὴν Σύγκλητον, ὥστε ἀνακριτικὴ ἐπιτροπὴ ἀπεστάλη εἰς Κρήτην, ἐντεταλμένη νὰ ἐξελέγξῃ περιεσκεμμένως τὴν οἰκονομικὴν τοῦ τόπου κατάστασιν. Μέλος τῆς ἐπιτροπῆς ἐκείνης ἔτυχε σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ τις σώφρων, ἀπαθής, φιλόανθρωπος πατρίκιος, ὁ κόμης Ἰούλιος Γαρζώνης, αὐτὸς, τοῦ ὁποίου τὸ πρὸς τὴν Σύγκλητον Ἰπόμνημα λυπούμεθα μὴ δυνάμενοι ὀλόκληρον ἐνταῦθα νὰ παρενείρωμεν. Πρὸς ἐκπλήρωσιν τῆς ἐντολῆς τῶν, οἱ ἀνακριταὶ, μεταδάντες ἐπιτοπίως εἰς πόλεις, καὶ κόμας, καὶ ὄρη, καὶ ἀγρούς, ἀφοῦ δὲ συνήθροισαν τὰς δεομένας πληροφορίας, κατέστρωσαν πρὸς φωτισμὸν τῆς κεντρικῆς κυβερνήσεως ἐκθεσιν λεπτομερῆ, ἐνθα αἱ κρίσεις, αἱ παρατηρήσεις, τὰ ἐκ τῆς ἐρεύνης τῶν πορίσματα διετυπώθησαν μὲ ἀκριβολογίαν, τῷ ὄντι σπανίαν τῷ καιρῷ ἐκείνῳ.

Παραχωροῦμεν τὸν λόγον πρὸς τὸν συντάκτην τοῦ Συνδου κάτου (ἐκαλεῖτο οὕτω τὸ ἐξελεγκτικὸν ὑπόμνημα), ἐν τῇ μεταφράσει τῶν ἀποσπασμάτων τηροῦντες κατὰ δύναμιν τὸ ἀτημέλητον τοῦ ὕφους του.

«Ἐἰς ὅσους οἴκους εἰσῆλθον, γράφει οὗτος, εὗρον ἐμπεφωλευμένην ἀπανταχοῦ τὴν ἐσχάτην ἀπορίαν τῶν χρεωδῶν. Οὔτε τροφίμων ἀποθήκην εἶδον, οὔτε σκευὴ ἀναγκαῖα εἰς ἀνάπαυσιν, οὔτε φορέματα, οὔτε τι ἄλλο χρήσιμον εἰς τὸ ζῆν, μηδ' αὐτοῦ τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου ἐξηρημένων. Αἱ μὲν γυναῖκες περιέρχονται ἡμίγυμνοι, ὀλόγυμνα ἄλλως φέρουσαι καὶ τὰ βρέφη εἰς τὰς ἀγκάλας, ἐκ δὲ τῶν ἀνδρῶν ὀλίγοι οἱ ἐνδεδυμένοι, ἀλλὰ καὶ οὗτοι ῥακενδυτοῦντες. Ὡς δὲ πρὸς τὰς καλύδας τῶν, οἴμοι! αὐταὶ οὐδὲν ἔχουσιν ἀνθρωπίνου κατοικίας ἐμπεριέχουσιν, εἰς τοιαύτην σπάνιν καὶ ταλαιπωρίαν ἐλαύνουσι τὰ ζῆν οἱ ἔλεσινοί. Καὶ μολοντοῦτο, ἡ παναθλία αὕτη γενεὰ (quella meschinità di gente) βιάζεται ὑπὸ τινος ἀρχαίου νόμου νὰ εἰσφέρει κατ' ἔτος εἰς τὸν δημοσίον δύο ἐπαλλήλους ἀγγρασίας, συνισταμένας ἐκ δωδεκαήμερου ἐργασίας, πλὴν τῶν ἄλλων ἀγγρασιῶν, ὅσας ὀφείλει πρὸς τὸν ἐπιχώριον τοποτηρητὴν ἐπὶ μόνῃ τῇ ἀμοιβῇ μᾶς περίπου γαζέτας τὴν ἡμέραν. Ὡς δ' ἂν τὰ τέλη ταῦτα μὴ ἤρκουν, ἕτεραι ὑποχρεώσεις δεινότεραι καταθλίβουσι τὰς ἡμέρας του. Ἡ καλύβη τοῦ χωρικοῦ δὲν εἶναι κτήμα ἰδικόν του ἀνήκει τῷ αὐθέντῃ. Ἐἴνα δ' ἐπικυρωθῆ ἐν τῷ δικαίωματι τοῦ ἐγκατοικεῖν, ὀφείλει νὰ τρέφῃ ὄρνιθας καὶ ὄρνιθια, νὰ εὐνουχίξῃ ἀλέκτορας, νὰ ἀποθησαυρίξῃ δωδεκάδας ὠῶν, δι' ὧν συχνάκις νὰ ἐξευμενίξῃ καὶ ἀγρονόμον καὶ οἰκοκύρην. Ἐξηγουόμεθα. Ἐὰν καὶ ἰδιοχειρῶς, ἂν καὶ μετὰ μόχθου πολλοῦ, ἂν καὶ ἰδίᾳ δαπάνῃ ἐκτίσει τὸν οἰκίσκον του ὁ χωρικός, ὅμως κατὰ παλαιότατον κανόνα οὐδὲν τι ἄλλο τοῦ ἔργου τῶν χειρῶν του καὶ τῆς βιομηχανίας του ἐξουσιάζει, παρὰ μόνον τὰ θυρόφυλλα ὥστε, ἐὰν τυχόντως ἐκδιωχθῆ, ἢ θελήσῃ νὰ μετοικῆσῃ, μόνον τὰς δικλίδας ἔχει δικαίωμα νὰ ἐπάρῃ εἰς τοὺς

ώμους, και οὐδὲν ἄλλο. Διὰ τοῦτο δὴ και οἱ αἰσχροκερδεῖς εἰσπράκτορες, ἐγκαταγράφοντες εἰς τοὺς λογαριασμοὺς ὄλας καθόλου τὰς θύρας τοῦ οἰκίσκου, και αὐτὰς συλλήβδην τὰς ἐσωτερικὰς, πολλαπλασιάζουσι τοὺς πόρους τοῦ φορολογίου, πλουτίζοντες μὲ τὴν ἀπογύμνωσιν τῶν κατοίκων ἑαυτοὺς και τοὺς ὑπαλλήλους των. »

« Καὶ εἰ μὲν τὰδε μόνον ἐτύγχανον τὰ βάσανα τῶν γεωργῶν, ὑπομονή. Ἄλλὰ και ἕτερα, ἀλλὰ και χειρόνα ἐτι δεινὰ κατατρύχουσιν αὐτοὺς ἐν ἐπιμέτρῳ. Ἐκαστος βοῦς καματηρός, ὀφείλει ν' ἀροτριώσῃ ὑπὲρ τοῦ δημοσίου δεδομένην τινὰ ἔκτασιν γῆς. Ἐὰν ἡ σπορὰ ἐπιτύχῃ, ἢ ἀποτύχῃ, ἀδιάφορον. Οὕτως ἢ ἄλλως, ὁ χωρικός θ' ἀποτίσῃ πρὸς τὸν εἰσπράκτορα τὸ τριτημόριον τῆς σπορᾶς (la terziaria). Και οἱ μὲν βόες χρεωστοῦσι τῷ δημοσίῳ δύο ἀγγαρείας κατ' ἔτος, τὰ δὲ φορτηγὰ, ἵπποι, ἡμίονοι και ὄνοι, ὀφείλουσι και αὐτοὶ πρὸς τὸν αὐθέντην τοῦ αὐθέντου των δύο, κατ' ἀρέσκειαν τούτου, ταξείδια κατ' ἔτος· τὰ δὲ ποιμνία, τέλος, πλὴν τῆς βασιλικῆς δεκατηλογίας, εἰς τὴν ὑπάγονται, ἐμπίπτουσιν ἔνθεν κἀκείθεν εἰς παντοδαπὰς ἄλλας παγίδας, τὰς ὁποίας ἐπινοοῦσι και στήνουσιν οἱ ἐντόπιοι τελῶναι, ὅπως ἀπορροφῶσι τοὺς καρποὺς τῆς γῆς. »

« Ἄλλ' ἔχομεν και ἕτερα ἐτέρου εἴδους παρανομήματα νὰ καταμηνύσωμεν, προστίθῃσιν ὁ ἀνακριτής. Ἐὰν ὁ χωρικός κληρονομήσῃ ἀμπελὸν τινὰ (δηλαδὴ κούτσουρα και φύλλα, ἐπειδὴ τὸ ἔδαφος ἀνήκει ἀπανταχοῦ και πάντοτε τῷ δημοσίῳ), ἀμπελον, εἰς τόπον χέρσον φυτευθεῖσαν παρὰ τοῦ γονέως του, πρῶτον μὲν θὰ πληρώσῃ πρὸς τὸν γεωκλήτην πέντε κάδους, ἢ κατὰ τὴν ἐγγχωριάζουσαν λέξιν, πέντε μυστάκια οἴνου ἀνὰ ἐκάστην ἀμπελον· ἔπειτα δὲ θὰ ὑποχωρήσῃ τῷ εἰσπράκτορι τὸ τριτημόριον τῆς ὄλης προσόδου. Τί ἀπολείπεται; Ὀλίγον, ἢ μηδέν. Και ὁμως, ἡ ἐκρυθμος αὐτῆ κυβέρνησις (il disordinato governo) ἐπὶ τῇ ὑποθέσει, μὴ ἢ πείνα τῶν πατητῶν ἠλάττωσε κατὰ τι ἐντὸς τῶν οἴνοποιῦτικῶν σκευῶν τὸ μέτρον τῆς σταφυλῆς, ἐπιβάλλει ἐκ τῶν προτέρων και ἀνεξελέγκτως ἐπὶ τοῦ τρυγετοῦ φόρον τινὰ ἐπιπρόσθετον, προαφαιροῦσα διὰ τὴν ὑποτιθεμένην ἔκπτωσιν δέκα τοῖς ἑκατόν... Ἄλλ' ἐπιλείπει ἀν ἡμᾶς ὁ χρόνος θέλοντας νὰ ἀναφέρωμεν ἀνελλειπῆ τὴν σειράν τῶν αἰσχίστων μηχανημάτων, ὑφ' ὧν τὰ κυριώτερα προϊόντα τοῦ βασιλείου καταπολεμοῦνται.—Τί, παραδείγματος χάριν, ἐπινοοῦσιν οἱ ὑποτελῶναι, ὅπως εἰσπράξωσι τὰ τέλη παχύτερα τοῦ δέοντος; Δικαιοῦσιν αὐθαίρετως και ὑποδιαροῦσι τ' ἀμπέλια εἰς τόσα τμήματα. Ἐπειδὴ δὲ ὀλίγα τούτων παράγουσιν ὑπὲρ τὰ δεκαπέντε μυστάκια κατ' εἰσοδία, οἱ ὑπάλληλοι, τὸν δόλον συνδυάζοντες εἰς τὴν βίαν, αὐτοὶ μὲν ἰδιοποιοῦνται τὰ δύο τρίτα τῆς προσόδου, πρὸς δὲ τὸν πτωχὸν οἰκογενειάρχην δὲν ἀφίνουσιν, ἢ τὸ ἕτερον τρίτον μοναχὰ, ἀλλ' οἴμοι, κατεροκατισμένον και τὸ τριτημόριον αὐτὸ ἀπὸ διαφόρους ἄλλας πλεονεξίας. Ὡστε δύναμαι νὰ βεβαιώσω ἐν συνειδήσει, ὡς τῷ ὄντι διαβεβαίω μὲ τὴν προσήκουσαν τῇ Υ. Γαληνότητι εὐλάβειαν (sicché posso affermare con ve-

rità, come infatti afferno per le riverenza dovuta alla Serenità Vostra), ὅτι, αὐτολεξεί, εἰς οὐδένα γεωργοῦ οἶκον εἶδον ἀποθήκας, ἢ σκεύη πρὸς διατήρησιν τοῦ οἴνου· δείγμα προφανές, ὅτι ἡ οἴνοποιτα, ἐξαιρετος πορισμὸς τῆς νήσου, προβαίνει ὁσημέραι ἐκλείπουσα. Πῶς δὲ οἱ εὐπορώτεροι ἀναπληροῦσι τὴν ἔλλειψιν σκευῶν και ἐργαλείων; Δανειζόμενοι αὐτὰ παρ' ἄλλων. Τίνες δὲ οὗτοι; μὴ συγχωρεῖται; Πολλοῦ γε δεῖ. Τὰ δανείζουσιν αὐτοὶ οἱ ὑποτελῶναι, πρὸς οὐς, χάριν ἀποζημιώσεως, ὑπόσχεται ἡ γεωργὸς νὰ παραδώσῃ ἔλαιον, ἢ μετὰξιν, ἢ οἶνον τῆς προσεχοῦς εἰσοδίας τοσοῦτον, ὅσον ἀπαιτήσῃ ἢ συνειδήσει τοῦ δανειστοῦ· τοῦ δανειστοῦ αὐτοῦ, ὅστις ὑπὸ πρόσχημα δημοσίου λειτουργοῦ ἐκτραχηλίζει τὸν ἐργάτην ἅμα και τὴν κυβέρνησιν, καταδροχθίζει δίκην λύκου τὰ ποιμνία τοῦ γεωργοῦ, τὸν δὲ ἔλαιον, τὸν οἶνον, τὸν σίτον, τοὺς λοιποὺς καρποὺς ἐξειδιάζεται, χωρὶς νὰ δώσῃ λόγον τῆς φιλαρπαγίας του, παρὰ πρὸς μόνον τὸν οὐρανόν. »

« Αἱ αὐταὶ καταχρήσεις διαπράττονται και ἐπὶ προσώπων. Ἐκτιμηταὶ τῶν κτημάτων και τῶν εἰσοδημάτων ἀποστέλλονται ὑπάλληλοί τινες (ἀπλοὶ γραφεῖς, ἐκτελοῦντες καθήκοντα Ἄ ρ μ α τ ω λ ο ὕ κατὰ κ λ ε π τ ῶ ν, Capitani contra fures), ἄλλο τι μὴ ἐπαγγελλόμενοι, ἢ τὸ πῶς, και πόσον βαθύτερα νὰ ἐκδάρωσι τὸν λαόν¹. Αἱ ψυχάρπαγες αὐταὶ ἄρπυιαι συσσωρεύουσι ὡς ἐνέχυρον εἰς τοὺς ὀδοιπορικοὺς των σάκκους πᾶν τὸ τοὺς ὄνυχας τῶν εἰσπρακτόρων ὑπεκφυγόν. Ὅπως δὲ συντομιώτερον και τοὺς ἐνοικοῦντας ἀπολεπίσωσι, και τὸν οἶκον ἀπογυμνώσωσι, τί, εἰς ἀμοιβὴν τῆς φιλοξενίας ἐφευρίσκουσιν οἱ μοχθηροὶ; Μυρία ὅσα σατανικὰ αἰτιάματα και συκοφαντίας, δι' ὧν ἐνοχοποιοῦσι και οἰκογενειάρχην, και σύζυγον, και τέκνα, συκοφαντίας, τὰς ὁποίας ἐρείδουσιν ἐπὶ μαρτύρων και ἐπὶ ἐγγράφων ψευδεπιπλάστων. Ἐντολὴ τῶν ἀνθρώπων τούτων, ὡς προείπομεν, εἶνε ἡ καταδίωξις τῶν κλεπτῶν, οἱ δὲ κλέπται, κατ' ἀλήθειαν, ἔνεκα τῆς πενίας και τοῦ ἀπελπισμοῦ τῶν κατοίκων, πλεονάζουσιν ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ. Ἄλλὰ, δυστυχῶς, ἀντὶ νὰ καταδιώκωσι ληστὰς και κλέπτας, αὐτοὶ πρῶτοι παρέχουσι τῆς κλοπῆς τὸ μᾶθημα, τρεφόμενοι, κραιπαλῶντες, πλουτίζοντες ἀπὸ κλοπιμαία, ἢ ἀπὸ κλεπταπόδεκτα, πρὸς συγκομιδὴν τῶν ὁποίων, και δὴ και πρὸς ἰδίαν ἐτι δικαιολόγησιν, νῦν μὲν ὑποκινοῦσι τὴν συγκρότησιν ληστικῶν συμμοριῶν, νῦν δὲ διαβάλλουσι τὸν τίμιον, πανηγυρίζοντες τὸν κακοῦργον, ἄλλοτε δὲ ἀποσαροῦσι κώμην ὀλόκληρον... Τί τὰ πολλά; Οἱ Ἄρματωλοὶ διψῶσι τὸ αἷμα τῆς πτωχολογίας (sono per fama univesale pieni di sete per sncciare il sangue ai poveri). Αὐτοσχεδιάζουσιν ὁμως και πρόχειρα ἔχουσι πάντοτε εἰς τὰς παρανομίας των τοσαῦτα μέσα δικαιολογήσεως, ὥστε μὲ ὄλην τὴν ἀγρυπνον και αὐστηρὰν ἀνάκρισιν τοῦ συναδέλφου μου, εἰς και μόνος αὐτῶν ἀπεδείχθη ἐνοχος βιαιοπραγίας, καθὰ ἐξάγεται ἀπὸ

¹ Τοὺς μισθοφόρους τούτους, ἐνδήμιον πανώλην τῆς νήσου, ὁ ἦν κινετα ἐπὶ φιλανθρωπία και ἑλληνισμῷ περιβόητος γενόμενος Μαρῖνος Δὲ Καθάλλης ἀστεῖως ἀποκαλεῖ Capitanos pro furibus, ἄρματωλός ὑπὲρ κλεπτῶν.

τὴν δικογραφίαν, ἣν ὁμοῦ μὲ ἄλλα ἐγγράφα διαβιβάζω πρὸς τὴν Υ. Γαληνότητα, ἵνα ἡ τιμωρία τοιούτων γεωργῶν χρησιμεύσῃ καὶ καὶ εἰς τὸ ἐξῆς ὡς σφραγισμὸς καὶ πρὸς τοὺς λοιποὺς ὑπηρετάς τοῦ δημοσίου. »

« Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῶν ἀρματωλῶν. — Τί δὲ νὰ ἀναφέρω καὶ περὶ τῶν ἐν ταῖς κώμαις τοποτηρητῶν (Castellani); Ἄλλοιμονον! »

« Κατὰ νόμον, ὁ Καστελλάνος τοῦ χωρίου δὲν δύναται νὰ δικάσῃ κρισολογίαν; τὸ αἰτούμενον τῆς ὁποίας ὑπερβαίνει τὰ δύο φλωρία¹. Δυνάμει, ἕως μεταγενεστέρως τινὸς διατάξεως, ὁ τοποτηρητὴς ἐπεξέτεινε τὴν δικαιοδοσίαν ἕως τῆς ἀξίας διακοσίων ὑπερπύρων. Τί προήλθεν ἐντεῦθεν; Ἐπειδὴ ἐπὶ πάσης φιλονεικουμένης χρηματικῆς ποσότητος ὁ δικαστὴς ὑπεξαιρεῖ δικαιοδικατικῶς ὑπὲρ ἑαυτοῦ ὀκτὼ τοῖς ἑκατόν, διὰ τοῦτο, τὰς μὲν εὐτελεστῆτας τῶν κρισολογιῶν ἐξογκώνει οὕτως εἰς ἀξίαν διακοσίων ὑπερπύρων, ἀπολαμβάνων οὕτω πρὸς ἴδιον ὄφελος δεκαεξὶ τοῖς ἑκατόν, τοὺς δὲ ἀντιδικούς αὐθαίρετως καὶ παραλόγως καὶ οἰονεὶ ἐπὶ ψύλλου πηδήματι ὑποβάλλει οὐ μόνον εἰς πρόστιμα, τὰ ὁποῖα ὡσαύτως σφετερίζεται, ἀλλὰ καὶ εἰς ἄλλας ἄλλης τάξεως ἐκβιάσεις, ἐξ ὧν ὁ καλότυχος πορίζεται ἐν τῷ συνόλῳ ἐπὶ τοῦ αἰτουμένου τριάκοντα ἢ τεσσαράκοντα τοῖς ἑκατόν. »

« Ἀντιποιοῦνται δὲ Καστελλάνοι τε καὶ Ἀρματωλοὶ τὴν κτῆσιν ἐνός τινος δικαιομάτας, τοσοῦτον παραλόγου, ὅσον καὶ ἀποτροπαίου. Περιοδεύοντες πεζοί, καταβιβάζουσι τὸν χωρικὸν ἀπὸ τοῦ ἵππου, ἢ τοῦ ἡμιόνου του, καὶ ἐπιβαίνοντες αὐτοί, ἀναγκάζουσι τὸν ζωνοκτῆτην νὰ τοὺς ἀκολουθήσῃ πεζὸς εἰς ὁδὸν ἀντίθετον, καὶ ἐνίοτε εἰς περιοδίαν μακράν. Τὰ διατάγματα τοῦ Φοσκαρίνη κατήργησαν τὴν κατάχρησιν οὐχ ἦττον ὁμοῦ τὸ κακὸν ἐπανῆλθεν ἐν χρήσει, καὶ φοβοῦμαι μὴ ἀθεραπεύτως ἐπικρατήσῃ. »

« Ἐμπαρόδως μόνον ἀνέφερα τὰς ἀγγαρείας, ὅσαι ταλαιπωροῦσι τοὺς νησιώτας — ἐξακολουθεῖ γράφων ὁ ἀνακριτὴς. Τὸ καθῆκον θὰ μὲ προσεκάλει νὰ διηγηθῶ καὶ περισσότερα· ἀλλὰ, μὴ εὐκαιρῶν νὰ ἐκθέσω περὶ τῆς μάλιστα αὐτῆς ὅσα ὄφειλον, περιορίζομαι εἰς τινὰ ὀλίγα. »

« Τὸ χρέος τῶν κατοίκων τοῦ ἐργάζεσθαι δι' ἀγγαρείας εἰσῆχθη εἰς διάφορα μέρη τῆς νήσου χάριν τῆς ἐγέρσεως φρουρίων. Μικρὸν κατὰ μικρὸν ἢ χρήσις τῶν ἀγγαρειῶν ἐγενικεύθη καὶ ἐπολλαπλασιάσθη εἰς τρόπον ὅστε ἤδη ἀπέβη συνήθεια δυσσάφους. Πᾶς κάτοικος τοῦ Μεγαλοκάστρου, ἀπὸ 15 ἕως 60 ἐτῶν, χρεωστῆς, αὐτὸς ὁμοῦ μὲ ὄλα τὰ φορτηγά του, ὑπηρεσίαν ἐξ ἡμερῶν κατ' ἔτος. Καὶ οἱ μὲν κάτοικοι τῆς Ῥιθύμνης ὀφείλουσιν εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν ἐπάλξεων ἐργασίαν δωδεκάημερον, οἱ δὲ τῶν Χανίων ἡμέρας ἐργατικῆς δεκαοκτώ. Ὁ θέλων ν' ἀπαλλαγθῇ τῆς καταναγκάσεως ἀναναγκάζεται νὰ ὑποστήσῃ ἔμμισθόν τινα ὑπηρετήν· ἄλλως

¹ Γὰ μὲν φλωρίον ἐτιμᾶτο τότε ἀντὶ 24 1/2 ὑπερπύρων τοῦ δὲ ὑπερπύρου ἡ ἀξία, ἐὰν δὲν ἀπατώμεθα, ἰσοδυναμεῖ κατὰ προσέγγισιν πρὸς τὴν σημερινὴν σδάντσιαν τῆς Αὐστρίας.

ἀποτίνει εἰς τὸ ταμίειον τοῦ μὲν δεκατρία, τοῦ δὲ καὶ πλείονα ὑπερπύρα, καὶ τοιοῦτοτρόπως σώζεται ἀπὸ τὴν βίαν τῶν ἀγγαρευτῶν. Ἡ Υ. Γ. ἂς φαντ' σθῆ οἶας καὶ ὅσας ἄλλας διόδους εἰς καταχρήσεις ἀνοίγει πρὸς τὴν ἀχορταγίαν τῶν ἀγγαρευτῶν ἢ ἐπίφοβος αὕτη συνήθεια.»

« Ἐὰν δὲ ἐπίφοβος πρὸς τὸ ὑπήκοον ὑπάρχῃ ἡ ἀγγαρεία τῆς ξηρᾶς, ὅποσον φοβερωτέρα διατελεῖ ἢ τῆς θαλάσσης! Ὁ ἐλεεινὸς ἀγρότης δὲν κοιμᾶται ἤσυχος. Νύκτα καὶ ἡμέραν τρέμει μὴ, συλληφθεὶς ἀπροσδοκῆτως εἰς τὸ χωράφιον, σπυρθῇ ἀλυσίδετος εἰς τὴν δουλείαν τοῦ κατέργου, μακρὰν τῆς λιμοκτονουμένης οἰκογενείας του, ἐν ὑπηρεσίᾳ ξένης, ἧς ἐν ἐπιμέτρῳ ἀγνοεῖ τὴν διάρκειαν, ἐκείθεν δὲ μετακομισθῇ εἰς τόπους, ἢ εἰς μάχας, ὅθεν εὐαίθριοι συνήθως εἰσὶν οἱ ἐπανερχόμενοι. Διὸ, ἀντὶ τῆς συμφορᾶς, ἐὰν μὲν πένης, πωλεῖ τὸ ἔσχατον αἰγιδόπρῳβατον εἰς μηδαμινὴν τιμὴν, ἢ ἀπαλλοτριοῖ τὸ χωραφίδιόν του, ὅπως ἀποτίσῃ τὸ νενομισμένον λύτρον, ἴσον εἴκοσι χρυσῶν φλωρίων. Ἐὰν δὲ οὔτε πρῶβατον ἐκκτῆται πλέον, οὔτε χωράφιον, οὔτε ἀμπέλιον, οὔτε τι ἄλλο εἰς τὸν κόσμον, τότε ἀποδιδράσκει εἰς τόπους ἀπροσίτους, ὅθεν μετὰ χρόνον μακρὸν δὲν ἐξέρχεται, ἢ ὑπὸ τὸν ὄρον, παρὰ τῶν καστελλάνων ἐπιβαλλόμενον, ὅτι θέλει καταμηνύσει τὰ κρυπτήρια ἄλλων συμφυγάδων, καὶ ἐξαιρέτως τὰ τῶν συγγενῶν. »

« Συγκεφαλαίων ἐν βραχυλογίᾳ τὰ παθήματα τοῦ ὑπὸ σου, ἐπιλέγω πρὸς τὴν Υ. Γαληνότητα, ὅτι ἡ ἐξοχὴ ἐπιβαρύνεται ταυτοχρόνως καὶ ἀπὸ ἀγγαρείας τῆς ξηρᾶς, καὶ ἀπὸ ἀγγαρείας τῆς θαλάσσης· ὅτι μαστιζέ-αι ἀπὸ φόρους ἀνυποφόρους· ὅτι ἐκγυμνοῦται καὶ ἀπὸ λυμεῶνας τοποτηρητῆς, καὶ ἀπὸ χωροφύλακας (costanbili) συγγενεῖς, ἢ ὑποχείριους τοῖς τοποτηρηταῖς, καὶ ἀπὸ δορυφόρους ἔτι τῶν χωροφυλάκων τούτων· ὅτι καταθλίβεται ἀπὸ ἀπανθρωπίαν τελῶνων καὶ ὑποτελώνων, ἀπὸ ἐκβιατρῶν (estorsioni) καὶ κακώσεως ἀκαταλογίστους, ἀπὸ δικαστῆς καπηλευόντας τὴν δικαιοσύνην, ἀπὸ παρανόμους καταδιώξεις, εἴτε ἐνεκεν ὑποτιθεμένων χρεῶν πρὸς τὸ δημοσίον, εἴτε ἐνεκα διαβολικῶν διαβολῶν, ἀπὸ ἐπισκέψεις ληστρικῆς πολιτικῶν, στρατιωτικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν ὑπαλλήλων, πρὸς οὓς οἱ χωρικοὶ ἀναγκάζονται νὰ χορηγῶσι τὸ μὲν κατάλυμα καὶ τὰ φορτηγά δωρεάν, τὴν δὲ τροφήν εἰς τιμὴν γελοίαν· ὅτι συνελόντι εἰπεῖν, ἡ ἐξοχὴ διατελεῖ ὑπερβεβαρυνμένη ἀπὸ φορτία τσαῦτα, καὶ οὕτως ἐπαχθῆ, ὅσον τε καὶ παράνομα. Καὶ εἰ μὲν ἰ λαοὶ οὗτοι ἦσαν πλοῦσιοι, ἴσως ἦτον λυπηρὰς θὰ συνεπέφερε τὰς συνεπίαις ἢ κακοπραγμοσύνη. Ἄλλ' οἱ Κρήτες οἰκοῦσι χώραν πᾶσχυσαν ἀπὸ λειψανδρίαν καὶ ἐπαισθητῶς φθίνουσαν τὸν πληθυσμὸν· χώραν ὀρεινὴν, ἐπομένως καὶ ὀλιγόκαρπον τὸ πλείστον· χώραν τὴν ὁποίαν, εἰς ἐπαύξεισιν κακοδαίμονίας, συχνάκις οἱ βάρβαροι ληΐζουσιν, ἀνθρωποσφαγῶντες, παρθενοφθοροῦντες, ἐρημοποιοῦντες διὰ πολυπληθοῦς αἰχμηλωτεύσεως. — Ὅποια τις πραγμάτων κατάστασις, Πρίγκηψ Γαληνότητε, ὅταν τοὺς ὀλίγους τῆς γεωπονίας καρποὺς δοκιμάζωσι ἐν ὀνόματι Ἑγῶν νῦν μὲν ἡ βία τοῦ τελῶνου, νῦν δὲ

ἢ ἀπληστία τοῦ τοπάρχου, νῦν δὲ ἡ φιλοχρηματία τοῦ καγκελλάριου, ἄλλοτε δὲ ἡ διαφθορά τοῦ δικαστοῦ, τοῦ λειτουργοῦ τούτου τῆς δικαιοσύνης, ὅστις ἐν πλήρει μεσημβρία ἐμπορεύεται καὶ νόμους, καὶ θρησκείαν, καὶ ἠθικὴν, καὶ συνειδήσιν, καὶ ὅ,τι ἄλλο σεβαστότερον εἰς εὐνόμον πολιτείαν!»

«Τούτων οὕτως ἐχόντων, τίς ὁ εὐσυνείδητος, ὁ καταδικάζων τὸν λαὸν τῆς νήσου, ὅτι ἀποστρέφεται τὸ ὄνομα τὸ βενετικόν, ὅτι ἀπεχθαίνει τὴν κυβέρνησίν μας, ὅτι βδελύσσεται τοὺς ἱππότες μας, πρὸς οὓς ἐξόχως ἀποδίδει τὰ αἷτια τῆς συμφορᾶς του, ὅτι ἐκ βάθους ψυχῆς μισεῖ καὶ ὑπαλλήλους, καὶ ἀξιωματικούς, καὶ τιμητάς, ὅσους ἐκπέμπει ἐνταῦθα ἢ Ὑ. Γαληνότης!»

«Ὡς ἐξ ἀπάντων τούτων, ἡ νῆσος, καὶ πρὸ πάντων ἡ ἐξοχή, περιίσταται εἰς τοιαύτην ἀπόγνωσιν, ὥστε προορῶ ἐν τῷ μέλλοντι μέγιστα κακά. Πλὴν τῶν τιμαριούχων, οἵτινες ὑπὸ μόνῃς ἰδιοτελείας ἐρμύμενοι ἐμμένουσι πρὸς ἡμᾶς πιστοί, οἱ ἐπίλοιποι τῶν κατοίκων εὐχονται ἑαυτοῖς καὶ τοῖς τέκνοις αὐτῶν μεταβολὴν δεσπότη. Καὶ καλῶς μὲν οἶδασιν ὅτι, ἀποβάλλοντες τὴν ἡμετέραν κυριαρχίαν, θά περιπέσωσιν ἀναποδράστως εἰς τοῦ Τούρκου τοὺς ὄνυχας. Διατρέφουσι ὅμως τοιαύτην πεποιθήσιν, ὅτι χειρῶν τῆς ἐνεστώσης οὐδέποτε ὑπὸ τὴν τυραννίδα τῶν Ὀθωμανῶν ἀποθήσεται ἡ κακοτυχία των, ὥστε πρόθυμοι λέγονται, ἀντὶ τῶν παρόντων δεινῶν, νὰ συμμεθέωσι καὶ αὐτοὶ τῆς δουλείας τῶν λοιπῶν ὁμογενῶν, παραδιδόμενοι τυφλοῖς ὄμμασι πρὸς τὸν Σουλτάνον.»

Μὴ προβῶμεν περαιτέρω εἰς τὸ ἀπάνθισμα τοῦ Ὑπομνήματος. Ἐχομεν καὶ ἕτερα νὰ διηγηθῶμεν. Ἡ φορὰ τῆς ἐρεύνης μᾶς ἐπανακαλεῖ εἰς τὰ ἴχνη τοῦ φραγγάρχοντος, ἵνα, καταγνωσθείσης ἤδη τῆς ἀγροτικῆς ὑπαλληλίας, διαλαμπρύνωμεν εἰς μείζον τὰς σχέσεις τοῦ τιμαριούχου πρὸς τὸν πάροικον τῆς ἐξοχῆς.

Ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου εὐκαιρον εἰς ἡμετέραν προὑπάντησιν ἀντιάζει ἐν τι συμβᾶν ἰλαροτράγωδον, τὸ περιστατικὸν τῶν ὄρνιθων· καθότι εἰς τὴν Ἰλιάδα τῆς Κρήτης πληροῦσι μίαν ῥαψῶδιαν καὶ αἱ ὄρνιθες. Τὸ συμβᾶν αὐτὸ, συμμαρτυρούμενον ὑφ' ἀπάντων τῶν χρονογράφων τῆς ἐποχῆς, θέλει ἀπεικονίσει κατὰ φύσιν τὴν συμπεριφορὰν τοῦ προνομίου πρὸς τὸν ἐργάτην τοῦ ἀγροῦ.

Τὸ δυτικὸν ἱερατεῖον καὶ οἱ ἱππότες τῶν Χανίων ἦσαν, ὡς φαίνεται, ὑπὲρ τὸ δέον ἐκδοτοὶ εἰς τὴν ὄρνιθοφαγίαν, ἐπειδὴ ἐκ κανόνων, ἀναγομένων εἰς τὴν ἰδρυσιν τῶν τιμαριῶν, ὁ γεωργὸς, πλὴν τῆς τεταγμένης μερίδος τοῦ εἰσοδήματος, ὄφειλε προσέτι κατὰ πρωτομηνίαν πρὸς τὸν παρτσινέβελον (porzionevole, μεριδοῦχον, κύριον), μίαν ὄρνιθα, ἰσότιμον τοῦλάχιστον δέκα γαζετῶν. Ἡ συγκομιδὴ τῶν διπόδων τούτων ἐγένετο ἐνιαχοῦ τοσοῦτον ἄφθονος, ὥστε τὸ ἐν Χάνδακι λατινικὸν ἀρχιεπισκοπεῖον καὶ τὰ μαγειρεία τῆς τῶν Βουργουνδίων μονῆς κητύχουν νὰ καθείρξωσι καθ' ἑκάστην εἰς τὸν ὄρνιθῶνά των μίαν ἢ καὶ δύο αἰχμαλώτιδας. Ἡ ἀπότισις ὅμως τοῦ ἐδαφονομίου παρεῖχε τὸ ἐνδόσιμον εἰς ἀενάους διενέξεις. Κατὰ μὲν γνώμην τοῦ οἰκονόμου, ἡ ἀλεκτορὶς ἐτή-

κετο ἐκάστοτε ἐξ ἀτροφίας, ὁ δὲ χωρικός, κομιστὴς αὐτοπρόσωπος τῆς κόττας, ἀντιλέγων, καὶ τοῦ πτηνοῦ τὸ πάχος ἀπ' ἐναντίας ὑπερεπαινῶν, ἐμεμφιμοῖρει, ὅτι κατηνάλωσεν εἰς ταξειδία δύο ὀλόκληρα ἡμεροκάματα. Ἐτερον καὶ σοβαρώτερον ἀντικείμενον διενέξεως ἐπιπαρεῖχεν ἐνίοτε τῆς ὄρνιθας ἡ καθυστέρησις. Ἡγούμενοι καὶ ἱππότες δὲν ἀνείχοντο ἀνάβολας. Τῆς ὀρισμένης ἡμέρας παρελθούσης, ὁ χωρικός, ἐὰν μὲν μὴ παρούσάζετο ὄρνιθοφορῶν, ἐνεκαλεῖτο ὡς κλέπτης, τῇ δὲ ἐπαύριον τῆς καταμηνύσεως ἀπεπέμπετο εἰς τριμηνον ἐξορίαν, δέκα μίλλια ἐκτὸς τοῦ νομοῦ· ἐὰν δὲ συνελαμβάνετο φυγῶδικος, κατεδικάζετο εἰς τὸ κάτεργον ἐπὶ τριετίαν. Κατ' ἀρχὰς μὲν αἱ ἀνωμαλίας αὐταὶ διελύθησαν ἀμαχητὶ μεσιτεία συμβιβαστῶν καὶ πνευματικῶν, οἱ ὄρνιθοφάγοι ἔθυσαν καὶ ἔφαγον ἄχρι κόρου. Καθ' ὅσον ὅμως οἱ ἀπόγονοι τοῦ ἀρχικοῦ δουλοπαροίκου, πληθυνθέντες εἰς ἀριθμὸν, ἠναγκάσθησαν νὰ διαιτηθῶσιν εἰς χωριστὰς οἰκογενεάς, ἡ ἀπότισις περιεπλάκη εἰς δυσχερεῖων λαβύρινθον, διότι ὄφειλσαν τὴν ὄρνιθα ταυτοχρόνως εἰκοσιν, ἢ τριάκοντα οἰκογενειάρχαι. Μέχρι τοῦ νῦν οὐδὲν ἀπλούστερον ἢ εἰσπραξίς διετέλει ἐξησφαλισμένη ὑπὸ τοῦ ἀλλεγγίου. Ἀλλὰ προβλήματα, ἀπαιτοῦντα γνώσεις ἀριθμητικῆς, εἶνε ἄρα γε εὐδιάλυτα χωρὶς τῆς βοηθείας λογιστοῦ, μάλιστα μὴ συνεργούσης καὶ τῆς καλῆς προαιρέσεως τοῦ ὀφειλέτου; Χωρὶς τοῦ παρτσινέβελου οἱ ἀλληλέγγυοι λογαριασθέντες, προσήνεγκον εἰς ἰσότιμον ποσότητα, ἀντὶ τῆς ὄρνιθας, τὰ ὡὰ τῆς ὄρνιθας· ἀλλ' ὁ σύλλογος τῶν προνομιοῦχων, ἀποκρούσας μὲ ἀφατον ἀγανάκτησιν τὸν νεωτερισμὸν, ἀπεφάνθη, ὅτι ὁ κανὼν τοῦ πρωτοκομίου ὄριζε μίαν μόνην ἀλεκτορίδα κατὰ μῆνα, οὐχὶ δὲ τοσαύτας, ὅσα κλώβια ὡὰ οἱ ὀφειλέται θά κηδύσκουν νὰ εἰσφέρωσιν. Ἐπὶ τοιαύτῃ δυστροπία, οἱ δουλοπαροῖκοι ἀναλαβόντες καὶ ὡὰ, καὶ κοφίνους, συνώμοσαν μιᾷ γνώμῃ μῆτε ὄρνιθας, μῆτε ὡὰ ν' ἀποτίσωσιν εἰς τὸ ἐξῆς, μηδ' ἂν ῥητῶς τὸ δίσταττε καὶ αὐτὸς ὁ Δόξες τῆς Βενετίας.

Μεγάλῃ καὶ φοβερᾷ ἠγέρθη τότε ἐν Χανίοις ἡ καταβολή. Ἡ εἰς Σιτείαν ἀπόβασις τῶν ἀπίστων συνετάραξεν ἐλιγώτερον τοὺς ἄρχοντας. Οἷον τόλμημα, ἀγχόνης ἄξιον! Πάσχα καλογηρικόν, ἀνευ καπονίου παραγεμισμένου; Γεῦμα ἀρχοντικόν, χωρὶς κόττας all intingoletto! Φεῦ τοῦ ἀπολωλῆτος γένους τῶν βροτῶν!—Ἡγούμενοι καὶ τιμαριούχοι προσεβήθησαν συνῶδᾳ τὴν πλησιάζουσαν ἔλευσιν τοῦ Ἀντιχρίστου, δραμόντες δὲ παρὰ τῷ Προβεδούρῳ, καὶ διαρρήξαντες τὰ ἱμάτια, καὶ ἀνασπᾶσαντες τὰς τρίγας τῆς κεφαλῆς ἀνέκραξαν «Ὁλεθρος, σφαγή, λεηλασία πρὸς τοὺς σφετεριστὰς τῶν ὄρνιθων μας! Ἄρον αὐθέντα, ἄρον, κρέμασον αὐτοὺς!»

Ὁ Προβεδούρος συνεπίστατο τὸ ὄρητηριον τῆς ἐριδος τοσοῦτω μᾶλλον, ὅσῳ, κατὰ τὰς ἐκ Χάνδακος ὁδηγίας, τὸ εἶχεν αὐτὸς ἐκεῖνος ὑπανακινήσει. Ἐπὶ τῇ αἰτήσῃ τῶν παρτσινέβελων τριάκοντα πρόσθετοι γραφεῖς ἐστρατολογήθησαν παρὰ τοῦ προέδρου τῶν δικαστῶν, τῇ δὲ ἐπαύριον, ὑπὲρ τὰ μυρία συλληπτήρια ἐντάλματα ἐνόχοποιούντα τοὺς δυστροποῦντας ὀφειλέτας, ἐν οἷς καὶ πολλοὶ ἱερεῖς, ἐπὶ ψευδορκίαις,

άρπαγῆς, κλοπαῖς, μοιχείαις, διγαμίαις, ἱεροσυλίας, καὶ τὰ λοιπά. Ὁ Προβεδούρος ἔπραξε κατὰ τὸ σύνθημα· ἔσπευσε δηλαδὴ νὰ προσφέρῃ τὴν μεσιτείαν του, ἀλλὰ δὲν ὤκνησεν ἐν τῷ μεταξύ καὶ νὰ υποδαυλίσῃ μὲ δικαιοσύεις ἀμφοτερίζουσας τὴν ἐχθροπάθειαν ἐκατέρων τῶν μερῶν.

Οἱ ἐγκαλούμενοι ἦσαν Σφακιανοί· τίς δὲ ὁ ἀγνοῶν τί σημαίνει Σφακιανός; Ὁρεσίβιον τέκνον ἡμιαγρίας, ἀλλὰ καθαρᾶς, ἀνοθευτοῦ ἀνεξαρτησίας· ἔνσαρκος ἀναπαράστασις χρόνων παρωχημένων, ἐποχῆς, μεστῆς μὲν ἀσυνταξίας καὶ ταραχῆς, ἀλλ' ἀμοιρούσης ἐτι τῆς κίθδηλευσεως, δι' ἧς τὰ ἐργαστήρια τοῦ καθ' ἡμᾶς ἐξευγενισμοῦ μεταστοιχειοῦσιν εἰς κασσιτέρινα τὰ χρυσοῦ σκευῆ τῶν πατέρων. Ὁ τότε Σφακιανός—εἰμῆ καὶ ὁ σημερινός ἀκόμη—ἐσώζετο αὐτὸς αὐτότατος οἷος ἦν καὶ πρὸ Χριστοῦ, τοῦ συμβόλου τῆς πίστεως προστεθειμένου. Καθὼ ἀρχαιολογικόν τι μνημόσυνον, ἤθελεν ἐπαξίως συμπεριληφθῆν ἐντὸς μουσείου. Ὁ πατριωτισμός, αἰσθημα ἐπιδεικτικὸν ἀνεξαντλήτου ἐλαστικότητος, τροποποιεῖται ὑπὸ τοῦ χρόνου καὶ αὐτός, ἀν καὶ ἡ ἀλλοίωσις του ἀποβαίνει δυσδιάκριτος εἰς τὰς αἰσθήσεις μας. Μὴ, παραδειγματος χάριν, ἡ ὑπὸ τὸν κυλινδροειδῆ πῖλον τοῦ παρισιανοῦ συρμοῦ πομφολυγοπαφλάζουσα φιλοπατρία μας εἶνε ἀπαράλλακτος αὐτῆ, ἡ πρὸ πεντήκοντα ἐτῶν ἀστραποβροντήσασα ὑπὸ τὸ σαρκίον τοῦ Καραϊσκάκη; Ἐν ἑλλείψει ἰθαγενῶν ἑενοφώντων θὰ καθίστατο σήμερον πρὸς ἡμᾶς ὅπως ἀδύνατον νὰ κατανοήσωμεν τὴν ἀρχαιοτρόπον φιλοπατρίαν τοῦ τότε Σφακιανοῦ. Ὁ Σφακιανός οὔτε ἤθη ζένα ἐπιθήκισεν, οὔτε γλώσσας ἀλλογενεῖς ἐψιττάκισεν. Ὁ καπνὸς τῆς πατρίου ἐστίας ἔλαμπεν εἰς τοὺς ὀφθαλμούς του ἀπειράκις διαυγέστερος τοῦ παρ' ἄλλοις πυρός. Ἡ θεὰ τῶν ἀλληλουχομένων ὄρεων του ἐξετύλιπτεν ἐπικράτειάν τινα ἀπεριόριστον, ἦν αὐτὸς ἀντεποιεῖτο ἐκ βασιλικῆς διαδοχῆς, ἀνεπετάννυεν ἕνα κόσμον, ἱκανὸν νὰ παράσχῃ καὶ πέρα τοῦ δέοντος τὴν ἀπόλαυσιν ἐντελεστάτης εὐδαιμονίας. Δυσπειθὴς εἰς ἀλλότρια θελήματα, μονογνώμων τὸ φρόνημα, ἀκατάβλητος τὴν καρτερίαν, τραχὺς τοὺς τρόπους καὶ ἀφιλάρεσκος, εἰ καὶ μὴ αὐθάδης, δὲν ὠμολόγει, ἢ δύο μόνας αὐθεντίας· τὴν μὲν ἐπουράνιον, τὴν δὲ ἐπίγειον. Εἰς μὲν τὸν θεὸν ἐναπέθετε τὸ πνεῦμα, εἰς δὲ τὸ ὄπλον διέπιστευετο τὸ ἀπαραβίαστον τῆς προσωπικῆς ἀνεξαρτησίας του. Τοιοῦτός τις κληρονομὸς τῆς δωρίδος ἀνδροπρεπειας τυχὸν ὁ Σφακιανός, ἀφ' ἐτέρου δὲ, συμμετοχος καὶ αὐτὸς ὢν, ὡς πᾶς τις ἄλλος τῶν τότε Γραικῶν, τῆς ἐπικρατοῦσης κατὰ παντὸς φραγγικῆς ἀπιτροπιάσεως, ἐτήρει κατὰ τὰς δυσσπαφεύκτους μὲ τοὺς τιμαριούχους σχέσεις του τοιαύτην σιχασιαν ἠθικὴν ἄμκα καὶ σωματικὴν, τοιαύτην τινὰ νευρικὴν ἀπέχθειαν, ὥστε ἔσπευδε νὰ σαπωνίσῃ τὰς χεῖρας εἰς τὴν πλησιεστέραν βρούσιν, ὅποταν κατὰ συμβεβηκὸς εἶχεν ὁ κύριος τῆς καλύθης του ἀφθῆ τῶν δακτύλων του ἄκροις δακτύλοις, ἐπρωτίμα δὲ τὸν ἐξ ἀσιτίας θάνατον μᾶλλον, ἢ νὰ μολύνῃ τὸ χριστιανικὸν του στόμα μὲ ἄρτον, ζυμωθέντα, ὡς ἔλεγεν, ἀπὸ ἀμυρώτους βραχιόνας.

Συμπέρανε ἐκ τούτων οἷας ὀργῆς ἀναπλημύρησιν, οἷας

φλόγας πεπαλαιωμένης ἔχθρας ἔμελλον νὰ ἀναρριπίσωσιν εἰς Σφακία τὰ συλληπτήρια ἐντάγματα καὶ αἱ συκοφανταὶ τῶν ἵπποτων!

Οἱ προεστώτες καὶ οἱ ἱερεῖς, συνελθόντες εἰς ἄγιον Θεόδωρον, παρεδέχθησαν τολμηρὰν βουλήν. Ἀπεφασίσθη, ὅτι πρὸς ἔκλαμπρον ἱκανοποίησιν, τὰ Σφακία ὄφειλον ν' ἀντιμετρήσωσι τὰς ὕβρεις τῶν φραγγαρχόντων μὲ καταμηνύσεις, βεβασισμένας ἐπὶ μαρτυριῶν ἀναμφισβητήτων, ἀνεγκλήσεις, ὀριζομένας νὰ σύρωσιν εἰς τὰ σανιδόθρανα τοῦ κατέργου οὐκ ὀλίγους τῶν ἵπποτων. Ὁ λιβέλλος, οἷος συνετάχθη, δὲν ἐπέτεθη, ἢ κατὰ μόνων δέκα ἐκ τῶν κορυφαίων τοῦ τάγματος· εἰς τὸν ἐπιμήκη ὅμως σάκκον τοῦ δικτύου του συμπεριέπλεκεν ἐκ πλαγίου πολλοὺς ἄλλους τῶν Χανίων, ἐν οἷς καὶ δημοσίους ἐπιτρόπους, καὶ συμβούλους τοῦ Προβεδούρου, καὶ διαφόρους καστελλάνους τῆς ἐξυγῆς. Οὐδὲ παρελείφθησαν τὰ τεκμήρια, τὰ πρὸς ἐντελῆ κατάδειξιν τῶν ἀποκαλύψεων ἀπαιτούμενα. Εἰς τὸ καταμηνύμα ἐκεῖνο, ὅπερ στενοχωρούμενον ἐξελίσσεται ἐντὸς ἐξήκοντα ἐπτὰ σελίδων, ἐπισυνήθησαν—πλὴν ἱερατικῶν καταθέσεων, καὶ αὐτογράφων ἐπιστολῶν, καὶ ἐνόρκων μαρτυριῶν—ἀνιχνευτικαὶ ὑποδείξεις, τοιαῦται μὲν τὴν ἐμβριθίαν, τοσαῦται δὲ τὸν ἀριθμὸν, ὥστε τὸ τέταρτον μέρος αὐτῶν ἤθελεν ἀλλαγῆν τῆς Κρήτης ἐπαρκέσει πρὸς ἐναρξιν ποινικῆς διαδικασίας. Ὑπὸ τοῦ στενοῦ τῶν ὄρων μας ἠγαγκασμένοι νὰ συντέμνωμεν τὰς παρεκβάσεις ὅσον τὸ δυνατόν, περιορίζομεθα εἰς δύο μόνας τῶν ἐν λόγῳ κατηγοριῶν. Δι' αὐτῶν ὁ ἐπιχρωματισμὸς τοῦ ἠθογαφομένου φραγγάρχοντος θέλει ἀνακύβει ἐντυπωτικώτερος.

Μεταξὺ τῶν ἄλλων καταμηνύσεων ἐπικαλεῖται προσοχὴν ἰδιαιτέραν ἐμάρτυρός τις ἀποκάλυψις, ἐνοχοποιούσα δύο φραγγάρχοντας τῶν Χανίων, καὶ ἕνα φαρμακοπώλην, Βολλίην τοῦπικλήν, εὐγενῆ δ' ὡσαύτως τὴν καταγωγὴν. Ὑπὸ τὴν στέγην τῆς κοινῆς ὑπολήψεως οἱ τρεῖς λογάδες εἶχον συγκροτήσῃ μυστικὴν συμμορίαν, σκοπὸν προτιθεμένην τὴν οἰκιακὴν κλοπὴν. Ὄντες δὲ οἰκογενειάρχαι καὶ οἱ τρεῖς, συνέλαβον ἐκ συμφώνου τὴν ἰδέαν νὰ διδάξωσι τὸ παράνομον ἐπιτήδευμα καὶ πρὸς τὰ ἀνήλικα τέκνα των, ὅπως, προμηθεύμενοι ὑπὸ τὴν πρόσθετον στέγην τῆς ἀθωότητος ἐπιδειξίω ὑπασπιστῶν, διαπράττωσι τὴν φώρασιν ἀσφαλέστερα.

Αἱ ἐνέργειαι τῆς ἐρμαιϊκῆς ἐταιρείας—ὡς ἐκ τῶν μαρτυριῶν τοῦ λιβέλλου ἐξάγεται—εἶχον ἤδη δώσει ἐν Χανίοις ἀφορμὴν εἰς παντοίας εἰκασίας. Τὴν ἐπιούσαν ἐκάστου γάμου, ἢ συμποσίου, ἢ βαπτίσματος, ὅτε ἐν τῇ ὄργυροσκευῇ τῆς οἰκοδεσποίνης ἐξεδηλοῦτο σημαντικὸν κενόν, ἢ διαφήμισις τῆς κλοπίας, ἀνακαινίσασα τὰς προηγουμένας ὑπονοίας, ὑπήγειρεν αὐθις εἰς τοὺς στοίχους τοῦ ἵπποτικῆς συλλόγου τοιαύτην δυσπιστίαν, ὥστε ἕκαστος τῶν ἀρχόντων, ἐν τῷ συναντᾶσθαι πρὸς συνάδελφον, ἔσπευδε νὰ χύσῃ τὴν χεῖρα εἰς τὸ θυλάκιον, ἵνα, βεβαιωθῆ, ἐὰν ἐτήρει ἀκόμη τὴν νομισματοθήκην. Ἡ καταμηνύσις δὲν ἐπελαμβάνετο ὑποδείξεων ἀμφισβόλων, ἢ συγκεχυμένων· ἐξώρμα παρρησιώδης, καταγγέλλουσα τὴν τριμελῆ συμμορίαν ὀνομαστί, βαψωδοῦσα μίαν

κατὰ μίαν καὶ ἐμπεριστατωμένως τὰς ὑπονομαδὸν διαπραχθείσας κλοπὰς, τέλος δὲ ἐπικριμίζουσα παρὰ πόδας καὶ τὸ κύριον ἐκτὸς ὑπογραφῶν. Ὁ λίβελλος κατήλεγε καὶ αὐτὰς ἐπι τὰς τύχας τῶν κλοπαίων. Ἀφροντιστῶν περὶ προσώπων, ἀπεικάλυπεν εἰς τίνας χεῖρας εἶχαν καταστήσει τὸ ἀδαμαντικὸν τῆς δεῖνα κυρίας, ἢ τὸ χρυσαφικὸν τῆς δεῖνος ἄλλης ἐν τῷ ἀνακαλέσαι δὲ τὴν μνήμην τῆς χοροεορτῆς, ὅτε ὁ ἐξοχώτατος Προβεδούρος ἀπώλεσε μέρος τοῦ ἀσημικοῦ του, ἀπώλειαν ὅθεν προήλθεν ἢ εἰς τὸ σωφρονιστήριον καταδίκην τοῦ ἀρχιθεράποντος, ὑπεδείκνυε τὰς λεπτομερεστέρας ὁδηγίας πρὸς ἀνεύρεσιν πᾶν σκευῶν.—Δὲν ἐπιχειροῦμεν ἐνταῦθα τὴν ἐξέλεγχξιν τοῦ κατηγορητηρίου ἐγγράφου· δέον ὅμως εἰπεῖν ὅτι ἐξ ὅλων τῶν ἐν τῷ μνημόματι προσαγομένων περιστατικῶν ἀποπνέει αὐρὰ τις πειθοῦς καὶ εὐλικρινείας, ἥτις ἐμποιεῖ θάρρος, καὶ διασκεδάζει πᾶσαν δυσπιστίαν·

Ἐπι μεγαλήτερον ἄνεδος εἰς τὴν ἀστυνομίαν τῶν Χανίων προστρέβει ἢ κατὰ τοῦ Σέρ Λεονάρδου... καὶ τῶν τριῶν συναϊτιῶν του καταμήνυσις¹. Ὁ εὐπατριδῆς οὗτος, τὸν ὅποιον κατὰ τὰ κατηγορούμενα δὲν θὰ ἤξεύρομεν εἰς τί θηρίον τῆς Σαχάρας νὰ παραλληλίσωμεν, ἀνέδειξεν ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων τὴν ἔμφυτον τοῦ ἥθους του ἄτηνωδίαν, πρῶτον μὲν κρημνίσας τὸν ὁμογάλακτον ἀπὸ κορυφῆς ὑψηλοῦ βράχου, εἶτα δὲ ἐν τῇ ψάμμῳ τῆς παραλίας ἕτερον νήπιον, ἡμιθανὲς ὕστερα σωθὲν ὑπὸ τῶν παρατυχόντων συγγενῶν. Ηκιδίον ἐτι, ἐπάτασσε τοὺς δούλους ἀνηλεῶς, ἐν μὲν τῇ δεξιᾷ κρατῶν τὴν μάστιγα, ἐν δὲ τῇ ἀριστερᾷ πιστόλιον· μόλις δ' ἐφθασεῖς, ἤρξατο τύπτων καὶ τὸν γηραιὸν πατέρα. Ἀλλὰ τὰ τοιαῦτα καὶ ἕτερα αὐτοῦ κατὰ τὴν πρώτην νεότητά παλληκαρεύματα ὑπερπηδῶντες, σπεύδομεν εἰς τὸ κύριον κεφάλαιον τῆς κατηγορίας.

Ὁ Σέρ Λεονάρδος ἐτέχθη ἀγαθὸς υἱὸς γεννιότατος, παιζαντος τὰ τιμάρια του ἐπὶ τοῦ χαρτίου ὅπερ ἔβλεπε ἐκάστατε κατ' ὄναρ· ὡν δὲ αὐτὸς ἐκεῖνος ἐκ κληρονομίας βασιεποπαίκτης, ἐκτὸς ὅτι καὶ παρακρούστης ἐπίφοβος, εἶχε — κατὰ τὴν εἰκονικὴν φράσιν τοῦ χειρογράφου — δανεισθῆ a babbo morto, τουτέστιν ἐπὶ τῇ προσδοκίᾳ τοῦ θανάτου τοῦ θεοῦ, ἰσρέως τὸ ἐπάγγελμα, (θεοῦ, ὅν, ὡς μόνος ἀπογονος ἐμελλέ ποτε νὰ κληρονομήσῃ) εἶχε δανεισθῆ παρὰ τοκογλύφων ὑπέρογκα ποσὰ, οἱ τόκοι, οἱ ἀνατοκισμοὶ καὶ ἡ ἐπάλληλος κεφαλοποίησις τῶν ὁποίων ἤθελεν ἀναποφεύκτως ἀπορροφήσει τὴν προσδοκωμένην κληρονομίαν, ἴσως δὲ καὶ ὑπερβῆ τὴν ἀξίαν αὐτῆς κατὰ πολὺ, ἐὰν ἡ ψαλὶς τῆς τρίτης Μοίρας, οἰκτείρουσα τὸν ἄσωτον υἱόν, μὴ ἐτάχυνε νὰ κόψῃ τὸ νῆμα τῆς ζωῆς τοῦ Κανονικοῦ. Ἐννοεῖ πᾶς ἕκαστος ὅτι εἰς τὴν μακροβιότητα τοῦ πατραδέλφου ὁ ἐπίδοξος κληρονόμος ἐνδιαφέρετο μετριώτατα· ἀλλ' ὁ πατραδέλφος ἡμιγέρον μὲν τὴν ἡλικίαν, εὐχρους ὅμως καὶ εὐρωστος τὴν κρᾶσιν, οὐδόλως ἔσπευδε ν' ἀποχαιρετίσῃ τὸ βέβαιον καὶ ἐθιματικὸν βραστόν του, τὸ μαλακὸν στρώμα, τὴν ἀπαραίτητον

¹ Παρασιωποῦνται τὰ ἐπώνυμα χάριν τῶν ἐπιθεούντων ἐν Ἑπτανήσῳ ἀπογόνων.

βεγέραν του, ἀντὶ τῶν ὑπερτέρων μὲν, ἀλλ' ἀβεβαίων τοῦ μέλλοντος βίου μακαριότητων.

Τὸ ἀσύμφωνον τοιαύτης γνώμης ἀνέφλεξεν ὀλίγον κατ' ὀλίγον εἰς τὸ αἷμα τοῦ ἀνεψιοῦ λάβρον ἀνυπομονησίας πυρκαϊάν. Ὁ ἀδιατάρακτος καὶ νηπιώδης ὕπνος, ἡ εὐτακτος ἡρεμαία πέψις, ἡ περιοδικὴ καὶ ἀσφαλὴς ἐπάνοδος τῆς δρέξεως τοῦ θεοῦ ἀπέβησαν πρὸς αὐτὸν ἀφορμαὶ ἀνιαρᾶς μελαγχολίας, αἰτία αὐπνίας καὶ πυρετοῦ. Προήλθεν ἐκ τῆς μονοσκεψίας ταύτης τὸ δυσαρεστότερον ἀποτέλεσμα, ὅτι ὁ τῆ κόμηνος ἀνεψιὸς ἐσχίνητο ἡμέραν παρ' ἡμέραν, καὶ ἐκτριπίξεν, καθ' ὅσον τὸ φλεγματώδες πρόσωπον τοῦ θεοῦ προήγετο τούναντιον ἐπιλιπαινόμενον, δίκην σέπτεμβριανῆς πανσελήνου. Τότε δ' αἰς τὴν ἀνυπομονησίαν προσετέθη καὶ ὁ φθόνος. Ὅσακις ἐπὶ τῶν παρειῶν τοῦ ἐπικουρείου Κανονικοῦ ἐθεάθη ὁ κάτωχρος ἀδελφάπαις ἀνάβλαστάνοντα μᾶλλον ἐπὶ μᾶλλον δροσέρα, σκανδαλώδη, ὑβριστικὰ τὰ ῥόδα τῆς εὐεστοῦς, κατελήθη ὑπὸ μανίας οὕτω δυσανασχέτου, ὥστε, ἐμφόβος μὴ ἐκὼν ἄκων κατασκήψῃ ἐπὶ τοῦ παράνομως ἐγκαρτεροῦντος εἰς τὸ ζῆν πατραδέλφου, ἀπέδρασεν ἐν ὀκαρεῖ, κρημνισθεὶς ἀπὸ τῆς κλίμακος κατακέφαλα. Τὴν αὐτὴν φρενοθλάθειαν—εἶδος ὑδροφθίας—διήγειρεν αὐτῷ καὶ ὁ προπετευόμενος τοῦ θεοῦ ἔλυμπικὸς λαίμαξ. Ὁ συσφρωτὸς καὶ πολύσαρκος ἐκεῖνος πράχηνος προεκάλει σιαλίδος ἐκρηγμα παρὰ τὴν ὑπαγλωπίδα του. Πασάκις, ἐν τῷ διαμετρήσαι μὲ κρεωπώλου ἐποφθάλμισμα τὰς ταυρώδεις ἀναλογίας του, ἀνεφρόντισεν ἐνδομυχι, ὅτι ἀσμένως ἤθελε παραιτηθῆ καὶ τὸ ἥμισυ τῆς προσδοκωμένης κληρονομίας, ἐὰν μόνον ἐπὶ τινὰ δευτερόλεπτα ἀφίνετο ἀνυπόλογος αὐθέντης του! Ἀλλοτε πάλιν, προσφρωνῶν ἐν ἀπουσίᾳ τοῦ πρωτοτύπου τὴν αὐτάρεσκον καὶ φεγγαροπρόσωπον εἰκόνα τοῦ Κανονικοῦ, «Γελάς, μακαρονοφάγε, περιγελάς!» ἐκραύγαζεν, ἐσταυρωμένος κρατῶν τὰς χεῖρας ἐπὶ τοῦ στήθους, καὶ ἀπειλητικῶς σείων τὴν κεφαλὴν, «Πλὴν, θὰ γελάσω· δὲ κ' ἐγὼ ἐπὶ τοῦ φόβου σου μίαν φοράν!»

Ὁ κατάχρεως προέβαιεν ἐκτικεούμενος ὁσήμεραι, ὅτε ἡ αὐξουσα πίσις τῶν πιστωτῶν καὶ ἡ στείρωσις τῶν δανείων παρώθησαν εἰς ἀπονενομημένα βουλευματα τὰς φρένας του.— «Ἡ ἐγὼ, ἢ αὐτός!—εἶπε καθ' ἑαυτὸν, ἀνιχνεῖς τὸν δῆμιόν του. Ἐκτοτε, προσποιηθεὶς τὸν μεταμελούμενον, ἤλλαξε καὶ διαγωγὴν ἐκτὸς τοῦ οἴκου, καὶ συμπεριφορὰν πρὸς τὸν πατραδέλφον, εἰς ἀπόδειξιν τῆς εὐλικρινοῦς μετανοίας του συναίνεσας πρὸς τοὺς ἄλλοις καὶ νὰ καθαρισθῆ ἐν τῷ λουτρῷ τοῦ γάμου, ὑπενδίδων δῆθεν εἰς τὰς συμβουλὰς τοῦ ἀξιολατρεύτου θεοῦ του.

Ἄλλα ὅμως ἀντὶ τούτων ἀνεμηρυκάτο. Ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς σωφροσύνης ἀνεκύκλει τὴν δολοφονίαν, ὡς μόνον μέσον δυνάμενον νὰ τὸν ἀπαλλάξῃ τῆς αὐτοκτονίας. Πρὸς κατὰπραξιν τοῦ σχεδίου του κλέψας ἐκ τοῦ δεῖνα φαρμακείου κανθαρίδας, ἤρξατο δοκιμάζων τὴν ἐνέργειαν ἐντὸς τῆς πτισάνης τοῦ Δὸν Γασπάρου· ἀλλ' εἶτα ἐξ ἀπειρίας, εἶτε χάριν τῆς ἐκκριτικῆς δυνάμεως τῶν ἐντέρων τοῦ ποτιζομένου, ἢ ἀπόπειρά

ἀπέτυχεν, ἄλλο τι μὴ προξενήσασα εἰς τὸν ἄθλιον Κανονικόν, παρὰ κνισμὸν τινα πρωτοφανῆ καὶ ἀνυπόφορον, δεινῶσαντα ὅμως τὰς ἀλγυδιὰς τῆς παρωνυχίας του. Ὁ κακούργος ἔριψε τότε τὸ ὄμμα ἐπὶ τοῦ θαλαμηπόλου, ἐλπίζας νὰ τὸν προσλάβῃ ἐπὶ παχείαις ὑποσχέσεσι συνένοχον. Ἀλλὰ καὶ ἡ δευτέρα ἀπόπειρα ἔλαβε τὴν αὐτὴν ἔκβασιν, ἀποποιηθέντος τοῦ ὑπηρετοῦ νὰ καταπάσῃ τὸ κατάπλασμα μὲ ἀρσενικόν. Ἀποθηριωθείς ὑπὸ τῶν ἐμποδῶν, ἀπεφάσισε νὰ διαπράξῃ τὴν δαλοφονίαν ἀνεπικώρητος τοῦ ὕπερ καὶ ἐξετέλεσε πραγματικῶς καθ' ἣν περίπτωσιν, συγυρευθεὶς μὲ τὸν Δὸν Γάσπαρον παρὰ τὸ Μάλεμα, κώμην παράλοιν τοῦ αὐτοῦ νόμου, καὶ προσκαλέσας τὸ θῆμα εἰς λέμβον, χάριν ὀπίθεν διασκεδάσεως ἐξεπεραίωσε τὴν ἐσπερινὴν πέρψιν οὕτω πως, ὥστε κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν ἀπεβιδάσθη τῆς λέμβου μόνος καὶ ἀσυνόδεος. Τὸ κακούργημα, ὡς ὁ λιβελλὸς καταμηνύει, ἐξετελέσθη ὡς δύο μίλια μακρὰν τῆς ἀκτῆς καὶ ὁ μὲν πατράδελφος ἐπνίγη, ἀντικρουσθεὶς ἐπιμόνος μὲ τὴν κώμην παρὰ τοῦ ἀνεψιοῦ, τὸ δὲ ἐπαναπολάσαν πτώμα ἀνεβυθίσθη καὶ ἐγένετο ἄφαντον, σφρῆν ἀπὸ τὸν λαϊκὸν ὑπὸ σιδηροῦ σταθμοῦ.

Ὁ Σερ Λεονάρδος ἐπέστρεψεν εἰς Χανία αὐτονομίῃ, ἵνα ἡ ἀπουσία του ἀπομείνῃ ἀπαρατήρητος. Ἀλλ' ἂν καὶ ἡ ἀφάνεια τοῦ ἱερέως δὲν ἔλειψε νὰ ὑπεγείρῃ ψιθυρίσματα κατὰ τοῦ δυσφημίστου ἀνεψιοῦ, μολοῦντοῦτο ὁ δικαστὴς (εἰς τῶν συναϊρῶν τοῦ κυβευτηρίου) ἐκήρυξεν αὐτὸν κληρονόμον, τάχα πεισθεὶς ἀπὸ τὰ ἀπροσπίτητα δάκρυα, ἀπὸ τῶν ἀξέριστον πώγωνα, ἀπὸ τὰ πένθημα φορέματά του. Ἐκτοτε, ὁ μὲν φονεὺς, ἐξαργυρώσας τοῦ θεοῦ τὰ πιστώματα, ἐπλήρωσε καὶ συμπαικτίας καὶ συνεργούς, οὗτοι δὲ, δόντες πνοὴν εἰς τὰς βυκάνας, κατεσάγασαν πᾶν σπερμολόγημα κακοβούλου καὶ φθονεροῦ.

Ἐν μόνον κτήμα ἐναπελείπετο ἐν τῆς κληρονομίας ὄλης. Ἦδη δὲ ὁ κληρονόμος διενεοῖτο πότε, καὶ πού, καὶ πῶς τὰ χιονινὰ στρώσῃ εἰς τὴν βασσέταν καὶ τὸ ὑστάτον ἀγροκήπιον αὐτὸ, ὅτε ἀπρόοπτος τις δυσπέτεια ἐπῆλθεν ἀνακόψασα τὰ σχέδιά του. Ὁ θεράπων τοῦ θεοῦ δὲν εἶχε λησμονήσει τὴν στυγεράν πρότασιν τοῦ ἀνεψιοῦ, ἐὰν δὲ ἐφέισθη ἐν δικαστηρίῳ τῆς ἰδίας του μαρτυρίας, ἔπραξεν οὕτω, μόνον καὶ μόνον ὅπως ἐμμεταλλευσθῆ τὴν κτήσιν τοῦ ἀπορρήτου πρὸς ἴδιον ὄφελος. Ἐυστοχονῆτο τὸ ἐπινόημα, ἀντέκειτο ὅμως ἐκ διαμέτρου καὶ εἰς τὰς προαιρέσεις τοῦ ἀσώτου, καὶ εἰς τοὺς ἀρπακτικὸς σκοποὺς τῶν συμπαικτῶν, οἵτινες ἐν τῇ ἀπαροφήσει τοῦ κτήματος ἄλλον σύγκληρον δὲν ἔσπεργον. Ἦνα μέσα ἢ συμμορία δὲν ἐπειράθη πρὸς ἐκκόβακισμὸν τοῦ ὄχληροῦ! Ἀλλὰ καὶ μεσιτεῖαι, καὶ ὑποσχέσεις, καὶ φοβερίσματα οὐδόλως ἐκαμφάν τὸν ἀνοιχτήριμον κάτοχον τοῦ μυστηρίου, ὅστις ὑπ' ἐναντίας συμμορίας καὶ αὐτὸς ἐκ περιτροπῆς παροτρυνόμενος νὰ ὑποσκελίσῃ εἰς τὸν σφετερισμὸν τοῦ κτήματος τὸ κυβευτήριον, ἀντέταξεν ἀπειλὰς ἰδίας. Ἡ πάλῃ ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐδεινώθη ἡ ῥῆξις, παρεκβαίνουσα εἰς τὸ προφανές, ἀπήλαυνε τὸ ἀπόρρητον εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς ἀποκαλύψεως. Ἐν ἀκμῇ τοιαύτῃ, τὸ συμβούλιον τῆς χαρτοπαιξίας

ἐπελήφθη τῶν ἐσχάτων προνοημάτων. Ἐθέσπισε τὴν ὑπὸ πρόσχημα συμβιβασμοῦ συνεξολοθρεύσιν καὶ τοῦ ὄχληροῦ μάρτυρος ἅμα, καὶ τῆς οἰκογενείας του, ἥτις ὑπελαμβάνετο κοινῶς τοῦ ἀποκρύφου. Τὸ δεύτερον τοῦτο καὶ φρικωδέστερον κακούργημα — ὡς τὸ ἀνὰ χεῖρας ἐγγράφον καταμηνύει — ἐξετελέσθη ἐν τινι ἀγροτικῇ καὶ μεμονωμένῃ οἰκίᾳ ἐνδὲς τῶν συνενοχῶν, ἐνθα δι' ἐνέδρας ἢ σφαιμασθησομένη οἰκογένεια προσεκληθῆ εἰς ἐπιτετήθευμένον φιλιώσεως συμπόσιον. Ὁ μὲν θαλαμηπόλος καὶ ἡ σύζυγός του ἐμαχαίρωθήσαν ἤδη μετὰ πολλὰς σπονδὰς καὶ προπόσεις μεμεθυμένοι. τὸ δὲ τέρας τῆς θηριωδίας, ὁ Σερ Λεονάρδος, καταστάς ἡμιμειθής καὶ αὐτὸς, ὠρέθη εἰς τὸν ἐναπολειπόμενον φόνον τοῦ θυγατρίου νὰ συνδύσῃ τὸ ἐξ ἀπαλῶν δυνάμεων του περιπόθητον θέλγητρον διασκεδάσεως. Δέσας λοιπὸν τὸ δεκαετὲς κόρασιον εἰς τὰ κέρατα ἀνημέρου ταύρου, ἰχθέντος ἐντὸς τοῦ περιβόλου τῆς αὐλῆς, εἶτα δ' ἀνελθὼν εἰς τὸν ἐξώσπῃν ἐνοσιμεύθη ἀπὸ τοῦ θεωρείου του τὴν Κιρκασίων ἀξίαν ἡδονὴν νὰ ἐπισκοπήσῃ τὰς περιπετειὰς τῆς τραγυδίας, νὰ προγευθῆ τὰς συγκρινήσεις τῆς καταστροφῆς, καὶ ῥοφῶν ἐτι τὸν οἶνόν του ν' ἀριθμήσῃ τὰ διαμελισμάτα τῆς σαρκὸς, ἄπερ ἀπὸ τὰ κέρατα τοῦ κτήνου θὰ ἐξηκοντίζοντο.

— Τὰ τρία πτώματα — τῶν σπαραγμάτων τοῦ τρίτου συμποσομένων — ἐτάφησαν, κοινῇ τῶν κακούργων συσπύσει, εἰς τὰς γωνίας τοῦ κήπου. Τὸ δὲ κακούργημα ἀπέμεινεν ὡσαύτως ἀδιερεύνητον. Τοιουτοτρόπως, οὔτε θεὸς τις Γάσπαρος συνέσπασε περαιτέρω τὰ νεῦρα τοῦ ἀσώτου, οὔτε ἄλλος τις ὄχληρὸς ἐπανέβαλεν ἔκτοτε προσκόμματα εἰς τὴν κύβευσιν τοῦ ἐσχάτου κτήματος. . . . Φεῦ τῶν χρόνων καὶ τῶν ἡθῶν!

Ὁ λιβελλὸς τῶν Σφακιανῶν δὲν ἐγένετο δεκτός. Τὸ ἐν Χανίαις προεδουρικὸν συμβούλιον ἀπερρίψεν αὐτὸν ἐπὶ ταῖς ἐπομένους λόγους. Ἄ. ὅτι διὰ τοῦ ἐγγράφου ἐκείνου πρὸς ἐβάλλετο ἡ ὑπόληψις ἀνεπιμέπτων εὐπατριδῶν, οἷοι σὺν τοῖς ἄλλοις ἦσαν ὁ κόμης Βερνάρδος Βραγγαλεώνης, εἰς τῶν συμβούλων τοῦ τοποτηρητοῦ, καὶ ὁ ἐντιμωτάτος Σερ Λεονάρδος. . . . κοσμητῶρ τῆς μητροπόλεως, καὶ διευθυντὴς τοῦ σταθμιστηρίου. Ἐ. ὅτι, παρὰ τὸν νόμον καὶ τὰ ἔθιμα, τὸ καταγγελτικὸν ὑπόμνημα συνετάχθη γραικιστί. γ'. ὅτι καὶ πραγματικῶς ἐὰν τὰ καταγγελλόμενα συνέβησαν, αὐτὰ θὰ ἦσαν ἤδη προγεγραμμένα, παρελθόντων ἔκτοτε τῶν τριάκοντα ἐτῶν! — Ὁ λιβελλὸς ἐξίταλίσθη, ἀλλ' οἱ κομιστὰι αὐτοῦ διεκρατήθησαν εἰς τὴν εἰρητήν.

Τὸ περιστατικὸν τῶν ὀρνίθων, καὶ τὰ τούτου συνεπόμενα, δὲν παρενείρησαν ἀσκόπως ἐν τῷ κεφαλαίῳ τούτῳ. Πλὴν τῆς ἀπεικονίσεως τῶν ἡθῶν, πλὴν τοῦ ἀνατυπώματος τῶν νόμων καὶ τῆς δικαιοσύνης τοῦ καιροῦ ἐκείνου, δρᾶττομεν προσέτι εἰς τὸ γεγονός αὐτὸ ἐπ' αὐτοφώρῳ καὶ ἐν τῶν μάλλον χαρακτηριστικῶν γνωρισμάτων τῆς ἐν Κρήτῃ βενετοκρατίας. Ἀπὸ τοῦ 1364 καὶ ἐφεξῆς ἡ Βενετία εἰσῆγαγεν ἐν τῇ νήσῳ σύστημα τι ὀλεθριώτατον τὸ σύστημα τοῦ ἐκ προθέσεως ἀναιθύσειν καὶ ὑπεκκαίειν τὰς ἀναμέσον ἀρχόντων καὶ

χωρικῶν ἐχθροπαθείας, τοῦ ὀρτυτεῖν ἡσπέραι βαθύτερον τὸ χάσμα, τὸ μεταξὺ πόλεων καὶ ἐξοχῆς. Ἐάν ἦτα Δουκῶν Κρήτης ἢ Πρῶτοδούρων εὐρημα, δὲν θὰ ἐθαυμάζομεν τὸ παράπαν. Ἀλλὰ τίς τὸ πιστεύει; Τὸ μυστῆρον αὐτὸ σύστημα τῆς διαίρεσεως, παραίτιον ἀκαταλογίστου αἱματεκχυσίας, ὑπεστηρίχθη ἐν τῇ βενετικῇ Συγκλήτῳ καὶ ἀπὸ φιλοσόφους ἔτι εὖρε συνήγορον πρῶτιστον τὸν πολὺν ἐκεῖνον Σάρπην, ὅστις καὶ λόγῳ καὶ καλῶν, καὶ ἰδίῳ αἵματι διεξεδίλησε τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς πατρίδος του κατὰ τοῦ παπικοῦ δεσποτισμοῦ. Ἡ περὶ φραγγαρχόντων καὶ ἀρχοντοχωριτῶν περικοπὴ τῆς δημηγορίας του διατυποῖ σαφέστατα τὴν ἀποικιακὴν πολιτεύσιν τῆς Βενετίας.

« Ὡς πρὸς τοὺς Ἕλληνας ὑπηκόους σας Κρήτης — ἐξακολουθεῖ λέγων ὁ πολιτικός — καὶ ὡς πρὸς τοὺς ἄλλους ἔτι τῶν ἄλλων νήσων, καὶ τοὶ ἀναλογιζόμενος, ὅτι, ἔχοντες οὐτοι πρὸ ὀφθαλμῶν τὰς συμφορὰς τῶν ἐμογενῶν, οὐδέποτε θὰ προτιμήσωσιν, ἀντὶ τῆς κυριαρχίας μας, τὴν δεσποτείαν τῶν Ὁθωμανῶν, οὐχ ἤττον συνιστῶ ὑμῖν τὴν ἐντονωτέραν ἐπ' αὐτῶν προσοχὴν καὶ προφύλαξιν, οὐσπερ τῆς ἑλληνικῆς πίστεως πάντως ἀναξιόπιστου. Ναι, ναι, ἀνάγκη πᾶσα συντόνου προσοχῆς. Ὁ Ἕλληνας πέφυκε θηρίον ἀκαταδάμαστον θηρίον, μὴ προσδοκῶν, ἢ μόνην εὐκαιρίαν, ἵνα θέσῃ εἰς χρεῖσιν τοὺς ὄνυχας καὶ τοὺς ὀδόντας. Πέμψατε ἐκεῖ δυνάμεις, πέμψατε στρατὸν τοσοῦτον, ὅσος ἔσται ἱκανὸς νὰ τηρήσῃ τὸ κτήνος ἐν ὑποταγῇ! Τοὺς δὲ λαοὺς ἐκεῖνοὺς μὴ ἀσκήτε εἰς τὰ ὄπλα ἐπὶ τῇ ματαίᾳ προσδοκίᾳ, ὅτι θέλουσὶ ποτε συνεργήσῃ εἰς τοὺς κατὰ βαρβάρων ἀγωνίας σας! Οἱ Ἕλληνας θὰ ἀναδεχθῶσιν ἐκάστοτε πρὸς ὑμᾶς τοσοῦτον μᾶλλον ἐπικίνδουνοι, ὅσῳ κατασταθῶσιν ἐντριβέστεροι περὶ τὴν ὄπλομαχίαν, Ὁμοιοί, ὁμοιότατοι πρὸς τοὺς κατεργάρους (galeotti), δὲν θὰ ἐξεύρωσι πῶς ἄλλως καὶ πῶς καλῆτερα νὰ ἀντιμετρήσωσι τὴν εἰς τὰς περιστάσεις εὐγνωμοσύνην, παρὰ συλλαμβάνοντες ἐξ ἐφόδου αὐτάνδρον τὸ κάτεργον, καὶ τὸν βέην τῆς Ἀλγέρας πωλοῦντες ὅσον τάχος σκάφος ὁμοῦ καὶ ἀξιωματικούς. Ὁ Γραικὸς θέλει ξύλον . . . ξύλοι καὶ κρασί· οὐδὲν τι ἄλλο. Ἐπιφυλάξατε τὰ ἔλεή σας εἰς ἀρμαδιώτερα! »

« Ἀλλὰ καὶ οἱ φραγγαρχόντες τῶν ἀποικιακῶν ἐκεῖνων δέονται ὡσαύτως προσοχῆς μεγάλης. »

« Ὁ φραγγαρχὼν, πλὴν τῆς φυσικῆς θηριωδίας τοῦ κλιματος, ἔνθα γεννᾶται, μετέχει περιπλέον καὶ τῶν ἰδιωματικῶν τῆς εὐγενείας. Ἡ εὐγένεια καὶ τὰ προνόμια ἐπαίρουσι τὰς φρένας του, ὡς ἐξάγεται ἐκ τῶν συνεχῶν ἀπειθημάτων τοῦ τάγματος. Ἐφαρμόσατε λοιπὸν καὶ ἐπ' αὐτῶν τὴν μέθοδον τῆς συνετῆς πολιτικῆς! Ὁ σάκις οἱ τιμαριοῦχοι τυραννίζουσι καὶ βασανίζουσι τοὺς δουλοπαροίκους τῶν, προσποιήθητε Ὑμεῖς, ὅτι οὐτε βλέπετε, οὐτε ἀκούετε τι τῶν παρ' αὐτῶν πρακτομέων ἀδικημάτων. διότι ἡ μεταξὺ ἀρχόντων καὶ ἀγροτῶν νόμοιοια συμφέρει ἥκιστα Ὑμῖν. Κατὰ πᾶσαν ἄλλην παρανομίαν ὅμως παιδεύετε αὐτούς. . . » καὶ τὰ λοιπά.

Οἱ Σφακιανοὶ ἐπέβαιναν τὸ Ὑπόμνημα μὲ μακρὰν ἀπολογία τῆς διαγωγῆς των. Ἀλλὰ μάταια προσπάθειαι. Ἡ ἀπροσδόκητος ἀπόρριψις τῶν καταμνήσεων ἀρκούντως ὑπεδήλου ἦν ὁδὸν ἢ κυβέρνητις ἐπεφυλάττετο κατὰ τὴν προκειμένην διένεξιν νὰ βαδίσῃ. Ἡ κατακράτησις τῶν ἀπεσταλμένων ἐκορύφωσε παρ' αὐταῖς τὴν ἀγανάκτησιν.

Καταλειφθέντες εἰς ἑαυτοὺς, οἱ Σφακιανοὶ προσηέχθησαν ὡς εἶχον ἔθος· δὲν ἠστέισθησαν. Πρῶτον μὲν παρεσκευάσαν εἰς ἀντίστασιν τὰς φάραγγάς των, ἀκολούθως δὲ ἀπέπεμψαν τὸν καστελλάνον εἰς τὴν εὐχὴν τοῦ θεοῦ, τέλος, ἐπὶ τῆς βλάβως τῶν δικαστικῶν κλητήρων, οἵτινες ἐπέμενον ἀπαιτοῦντες τὴν ἐκτέλεσιν τῶν δεκαμισχιλίων προσωπικῶν κατασχέσεων, ἐξώφλησαν τὰς καθυστέρουσας ὀνίθιας μὲ τὸσαῦτα ἔναρμόνια μετρητὰ τοῦ ὀρεινοῦ νομισματοκοπιεῖοῦ των.

Ἡ προκύψασα ἀποστασία, ἧς ἀδήλος ἢ διάρκειαι, καταπάλωσε καὶ αἷμα πολὺ, καὶ χρήματα ἀναρίθμητα, καὶ ἀρχοντικὰς περιουσίας οὐκ ὀλίγας. Εἶδε καὶ ἔπαθεν ἡ Βενετία ἑωσὺ κατορθώσῃ πάλιν νὰ κατευνάσῃ τὴν ὑφαιστείον ἐκρηξίν, ἣν ἀπερισκέπτως εἶχεν ὑποκινήσει αὐτὴ ἐκεῖνη. Ὁ ἀγὼν, ὀρθοπόλεμος ἀστείως ἐπικληθεὶς, ἐπησχόλησεν ἐπὶ μακρὸν τὰς στρατιωτικὰς δυνάμεις τοῦ βασιλείου, ἡ δὲ εἰρήνη δὲν ἐσπέισθη, εἰμὴ ὅτε ἀνώτάτος τις τῆς Δημοκρατίας ἀξιωματικός, ἀποθεὶς τὴν στρατιωτικὴν ἀγερωχίαν, παρεγένετο εἰς Σφακίαν κῆρυξ γενικῆς ἀμνηστίας, ἀγγελος διαλλαγῆς καὶ παραχωρήσεων. Καὶ ἡ μὲν ἀνταρσία διελύθη συνεπείᾳ συνθηκολογήσεως, ἐκ δὲ τῆς διεξαχθείσης ἀνακρίσεως, ἐσχάτου παραμυθίου τῆς ἀρχοντικῆς χολῆς, ἀπεδείχθη, ὅτι οἱ καταδιωχθέντες ὀφειλέται τῶν ὀνίθων οὐδενὸς τῶ ὄντι ἐγκλήματος ἦσαν ἔνοχοι. Διὰ τοῦτο δὴ καὶ ἐπιταγῇ τοῦ ἀρχιστρατήγου ἅπασαι μὲν αἱ ποινικαὶ δικογραφίαι ἐρρίφθησαν εἰς τὸ πῦρ, παρόντων αὐτῶν τῶν Σφακιανῶν, ἀπηγορεύθη δὲ τοῖς ἰππόταις νὰ ἐκδίδωσιν εἰς τὸ ἐξῆς συλληπτήρια χωρικῶν, ἀνευ προηγουμένης ἀνακρίσεως.

Τὸ φθοροποιὸν τοῦτο σύστημα, μὴ ἐπαρκεσθὲν εἰς τὴν ἐπίστασιν καὶ τὴν ἐξαχρίωσιν τῶν ἐμπολιῶν ἐρίδων, ἐνέσκηψε καὶ ἐν τῷ ἀσύλῳ τῆς οἰκογενείας, εἰσοχεταιῦσαν τὴν ἀκολασίαν τῶν τότε ἰταλικῶν ἡθῶν.

Ἡ ἐγγύριος φυλακὴ (militia) συνεποσοῦτο εἰς 12,000 μισθοφόρων τεταγμένων ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ γενικοῦ ἀστυνομίου, ἀπηρτίζετο δὲ ἀπὸ τυχοδιώκτας παντός σπέρματος, χριστιανούς ὅμως τὸ βᾶπτισμα, ἢ καὶ τὸ πρόσχημα. Πλὴν τοῦ σώματος τούτου, ὁ τακτικὸς στρατὸς, ὁ φρουρᾶς χάριν σταθμεύσας εἰς τὰς πόλεις καὶ εἰς τὰ κεφαλοχώρια, συνέκειτο συνήθως ἐξ 9,000 ἀνδρῶν. Κατὰ μὲν κανόνα οἱ στρατιῶται ἦσαν ἀγαμοὶ ἀλλὰ, κατὰ κανόνα πάλιν ἄλλον, διήγον ἐλευθεροὶ ν' ἀποτίσωσιν τὸν φόρον τῆς χύσεως ὡς ἤθελον καὶ ὡς ἠδύναντο. Τοιαύτης ἀδείας κάτοχοι τυχόντες, συνέλαβον ἰδέαν τινὰ, ἀξίαν τοῦ τε κυρίου καὶ τοῦ καιροῦ. Ἀφοῦ οἱ πολιτικοὶ ὑπάλληλοι — εἶπον ἀλλήλοις — φορολογοῦσιν ἀνεξέλεγκτως τὸ ὑπῆκοον, διατὶ δὲ καὶ ἡμεῖς οἱ στρατιωτικοὶ, οἱ ὑπὲρ τοῦ ὑπηκόου αὐτοῦ ριψοκινδυνουῦντες, δὲν

θὰ ἐπιβάλωμεν πρὸς ἰσοφάρισιν εὐτελῆ τινὰ δεκατεῖαν εἰς τοὺς πολίτας;—Ἡ ἐν λόγῳ δεκατεῖα ἀπέβλεπεν εἰς τὸ νόστιμον καὶ μέλαν πρόσωπον τῶν Κρησῶν. Ὑπέροχοι οἱ Βενετοὶ τῶν λευκοδερμῶν καὶ λαπαρῶν νυμφῶν τοῦ τενάγου των, ἐμάνοντο ἐποφθαλιμιῶντες τὴν μελάγχρουν γοητεῖαν τῶν ἐγγχωρίων παρθένων, ὁμογνώμονες κατὰ τοῦ Σικελοῦ εἰδυλλιαγράφου·

«Καὶ τὸ ἴον μέλαν ἐστὶ, καὶ ἡ γραπτὰ ὑάκινθος,
Ἄλλ' ἔμπα; ἐν ταῖς στεφάνοις τὰ πράτα λέγονται.»

Οἰαδὴ ποτε ἄλλη κυβέρνησις ἤθελεν ἐξ ἀρχῆς περιστεῖκει ὀρέξεις, καὶ εἰς τὸν στρατὸν ἐπιβλαβεῖς, καὶ πρὸς τὸ δημόσιον σκανδαλώδεις. Ἀλλὰ, καθὼς καὶ αὐτοὶ οἱ Προβεδούροι ἀναγκάζονται νὰ ὁμολογήσωσιν, εἰς τὴν κακοήθη ἐκείνην ῥοπήν διείδεν ἡ Βενετία ἀπροσδόκητόν τινα καὶ σκόπιμον συγκυρίαν πρὸς διαιώνισιν τῆς δυναστείας τῆς. Ἡ διὰ τῆς ἀκολασίας τοῦ στρατοῦ παραχθισομένη ἐπιμιξία δὲν θὰ ἐπολλαπλασίαζεν ἐν τῇ νήσῳ τὸ ὁμαγενέστερον αὐτῇ στοιχεῖον τὸν ἰταλισμόν; Οὕτως ἡ κυβέρνησις βουλευθεῖσα, ἀφῆκεν ἀπερίφρακτον τὴν θύραν εἰς τὰς ὑβρεῖς τῆς φρουρᾶς. Μετ' ὀλίγον, οἱ ἐντὸς τῶν τεσσάρων πόλεων στρατῶνες ἀπέβησαν αὐτόχρημα χαμαιτυπεῖα, ἀπὸ δὲ τὰς πόλεις τὸ μόλυσμα διεδόθη προβάδην καὶ εἰς τοὺς ἀγρούς. Σύζυγοι, θυγατέρες, ἀδελφαὶ γεωργῶν, πρᾶπολεσάντων ἐν τῇ δουλείᾳ τοῦ κατέρρου, ἔπεσαν στρατιωτικῆς λαγνείας θηράματα, αἱ μὲν στενοχωρηθεῖσαι ἀπὸ τὴν πείναν, τὴν γυμνότητα, τὴν ἐγκατάλειψιν, αἱ δὲ φενακισθεῖσαι ἀπὸ γλίσχρους ὑποσχέσεις. Ἐκαστος τῶν στρατιωτῶν—ἀναφέρουμεν τὴν μαρτυρίαν αὐτολεξεῖ—ἀπέκτησε μίαν τοῦλάχιστον παλλακίδα (ogni soldato ne ha una alieno, φράσις τοῦ μεγάλου Ἀνακριτοῦ), ὁ δὲ ἀξιωματικὸς, ἄτε πλουσιώτερος, προσμηθεύθη ἑαυτῷ ὅσας προείλετο. Τὸ φρούριον μετεβλήθη εἰς θωμανικὸν χαρέμιον, πλὴν τῶν εὐνούχων καὶ τῆς εὐζωτίας τῶν ἑταιριδίων. Τῆς εὐζωτίας λέγομεν; Εἶθε οἱ χριστιανοὶ φθορεῖς εἶχον συμπεριφερθῆ καὶ αὐτοὶ κατὰ μίμησιν τῶν βαρβάρων! Ἡ δυσμοῖρία τῶν γυναικῶν ἐκείνων ἀνορθοὶ τὰς τρίχας. Ἀποπεμφθεῖσαι παρὰ τῶν συγχωριτῶν, ὁσάκις ὑπὸ τῶν κεκορεσμένων ἑραστῶν ἀπεπτερνίσθησαν, ἀμηχανήσασαι δὲ, ποῦ ἄλλοθι νὰ ζητήσωσι καταφυγὴν, αἱ μὲν, ὅπως ἐγκαταλείψωσιν ἐφάπαξ καὶ διὰ παντὸς τὸν τόπον τῆς αὐτῶν ἀτιμώσεως, ἀπῆλθον εἰς Αἴγυπτον, ἐξωμόσασαι καὶ πατρίδα καὶ πίστιν, αἱ δὲ κατεβύθησαν εἰς τὸν πυθμὲν τοῦ λιμένος αἰσχύνῃ ἄμα καὶ ζῶην, ἄλλαι δὲ δειλόπερα ἐπανέκαμψαν εἰς τοὺς στρατῶνας δακρυροῦσαι, κεφαλοκτυπούμεναι, ἰκετεύουσαι ἐν ξηρῶν ἄρτου τεμάχιον. Ἀλλ' οἴμοι! ἀντὶ ἐλέους, πάλιν ἀνεύρισκον ἐκεῖ τοὺς λακτισμοὺς, τὰ μυτάγματα, εἰς δὲ τὸ πέρας τῆς ὑπομονῆς καὶ τὸ ξυλοκόπημα τῶν διαφθορῶν. Καθ' ὥραν χειμῶνος, περὶ μεσονύκτιον, στίφη ἐγγάμων καὶ νεανίδων, μεθ' ὧν ἀναμιξῆ καὶ Ἰσραηλίτιδες, περιέτρεχον ἀγεληδὸν τὰς ἀφωτίστους στενωποὺς τοῦ Χάνδακος. Οὐδεὶς ὁ οἰκτεῖρων ἐν αὐταῖς τὴν παραβίασιν τῆς τιμῆς, τῆς νεότητος, τῆς ὀρφανίας·

ὅλοι μὲ φρίκην ἀπέστρεφον τὸ πρόσωπον ἀπὸ τὰ θύματα τοῦ ἄρτι ἐξ Ἀμερικῆς ἐνσκήφαντος λοιμοῦ. Καὶ ὅμως, ἄστεγα, ἀνυπόδητα, εἰς διερωγῶτα ῥάκη ἐσαθθανομένα, ἐπήτουν, τὰ τρισάθλια, τὴν ἐλεημοσύνην τῶν χριστιανῶν, μὲ γόους καὶ ὀδυρμοὺς διαταράσσοντα τῆς νυκτὸς τὴν ἡρεμίαν. Ἡ ἀφιξὶς πλοίου πολεμικοῦ ἐπηύξανεν ἐκάστοτε τὸ σκάνδαλον· ἡ δὲ πρόσθετος ἀκολασία τῶν πληρωμάτων, ὑπερπηδοῦσα πᾶν ὄριον αἰδοῦς, ἐθεάτριζε τὴν χρῆσιν τῆς κτηθείσης ἀδείας μὲ τοσαύτην ἀναίσχυντίαν, ὥστε αἱ στοαὶ τῶν οἰκημάτων ἀπέβαινον τότε ἀπρόσιτοι, ὄχι μόνον εἰς ἐντιμον γυναῖκα, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς ἄνδρας αὐτοὺς.—Τῆς ἀσελγείας ἐπὶ μᾶλλον θρασυνομένης, τὸ φάσμα τῆς παρθενοφθορίας ἐπέδραμε παντάπασιν ἀπερικάλυπτον· τέλος ἐφώρμησε καὶ ἐπὶ τὰς κλίμακας τῶν κυβερνήτων. Ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ ἀνακριτοῦ Γαρόζωνη, καὶ μόνον ἀπὸ ἐνάρξεως πολέμου, ἐπέκεινα τῶν 8,000 ἄρρέων, νόθου τῆς ἐπιδημίας ἐκείνης καρποῦ, περιεπλανῶντο περὶ τὰ πράστυα ἀποίμαντα, γυμνόποδα, ψωραλέα, νῦν μὲν διατρεφόμενα ἀπὸ τὴν ἄγρην σκύλων, αἰλουρῶν, ποντικῶν, τοὺς ὁποίους ἐν ἀνάγκῃ ἐροκάνιζον καὶ ὄμοιους, νῦν δὲ μὲ τὴν ἐξὶν τῆς ἀρπαγῆς, ὑπὸ τὸ σχῆμα τῆς ἐσχάτης ἐξαχρειώσεως, μὲ τὴν ἰκτερώδη χροιᾶν τῆς νηστείας ἐπὶ τοῦ προσώπου καταμηνύοντα τὴν ἀναλγησίαν τῆς μητρικῆς. Καὶ σημειωτέον ἡ μητρόπολις εἰς πᾶν ἄλλο εἶωθε μεριμνᾶν, ἢ εἰς ἰδρυσὶν ὀρφανοτροφείων καὶ νοσοκομείων. Ἐν τῇ μαρτυρουμένῳ τῶν 8000 παιδῶν ἀριθμῷ οὔτε τὰ θήλασ συμπεριλαμβάνονται, οὔτε τὰ πρὸ τοῦ πολέμου καταλογίζονται, οὔτε συναριθμοῦνται τὰ προαποβιώσαντα εἰς ἡλικίαν τρυφερωτέρων. Ἐάν δὲ, ὡς λυπούμενοι οἱ αὐτόπται ἀναφέρουσιν, αἱ πλανήτιδες ἐκεῖναι, οἰκτιρῶν καὶ βοηθείας στερούμεναι, ἔτεκον ἐν ἐλλείψει ἀσύλου ὑπὸ τὰς στοάς, ἢ ἐντὸς τῶν ἀρχοντικῶν εἰσόδων, ἢ ὑπὸ τὰς προσβολὰς τοῦ ἐβραϊκοῦ κοιμητηρίου, ἢ ὅπου ἄλλοθι ἐπεκάλει ἡ κατεπείγουσα φύσις, ἐάν αἱ πόλεις παρεῖχον τοιοῦτό θέαμα ἀφιλανθρωπίας, ὑποβιβαζούσης τὰ ὄντα ἐκεῖνα ἐτι κατωτέρω τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει ὀδοπλαγούντων σκύλων, εἰς τίνα ποτὲ παράφορον ἀφηνιασμόν θὰ ἐξετρέπη ἡ ἀσώτεια τῶν στρατιωτικῶν πασσάδων ἐν τοῖς ἀπωτέροις τῶν ἀγρῶν, παντοῦ ὅπου ἡ ἀρπαγὴ τῆς κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν ἀγγρείας ἀπέσπα τὸν οἰκαγενειάρχη ἀπὸ τὴν καλῆς του;

Ἴσως ἐκτοτε ἐπεχωρίασεν εἰς τὰς περιοχὰς τῶν πόλεων τὸ τετράστιχον ἐπιγράμματιον·

« Παιρωνιάς σου τὸ λογάρι
Ὁ σπαθῆς σου κάνει χάρι,
Καὶ σοῦ κάνει κι' ἄλλαις δέκα,
Παιρωνιάς σου τὴν γυναῖκα. »

Ἀπὸ τῶν ἀηδῶν τούτων εἰκόνων τῆς κοσμικῆς πολιτείας ἀποτρέποντες χάριν ἀντιπερισπάσεως τὸν ὀφθαλμόν, ἄς μεταβλέψωμεν ἐπ' ὀλίγον εἰς τὰ πῆς πνευματικῆς συντάξεως, ἦτοι πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν.

Ἐν ἔτει 1574 ὁ Φρασκάρης ἠρίθμει μόνως 1000. Δώδεκα ἔτη μετῴπειτα ὁ Γαρόζωνης ἐσημείωε τὸ διπλάσιον.

Μία τις παρατήρησις σπουδαία ἐπιλαμβάνεται ἐκ πρώτης ὄψεως τῆς διανοίας παντός διερχομένου τὴν ἱστορίαν τῶν ἐν Ἑλλάδι λατινικῶν κατακτήσεων. Ἡ μεσαιωνικὴ παπωσύνη ἐνήργησε πρὸς τὰς κατακτήσεις αὐτὰς, ὡς ἡ φθίσις ἐνεργεῖ πρὸς τοὺς πνεύμονας.

Τί ἐν τῷ κόσμῳ μᾶλλον δυσθάνατον, μᾶλλον σκληρόψυχον τῆς παπωσύνης: Τὴν τρισσὴν θεομηνίαν τοῦ μεσαιῶνος ἤγουν, τὸν βασιλικὸν δεσποτισμὸν, τὴν τιμαρικρατίαν, τὸν χεῖμαρρον τῶν βαρβαρικῶν εἰσβολῶν, ἤδη ὁ νεώτερος πολιτισμὸς τὴν καθυπέβαλεν εἰς τὸν νόμον του. Ἄλλ' ἡ ἐξολοθρευτικὴ μυδροβόλος αὐτῇ, ἦν Ὑπόπον ὀνομάζομεν, ἀπέτυχεν ἕως τὴν σήμερον νὰ καταβάλῃ καὶ τὸν μιτροφόρον τιτᾶνα τοῦ Οὐατικανοῦ. — Οἷα ἡ πλεονεξία τῆς Ῥώμης εἰς τὰς ἡμέρας μας, τοιαύτη ἀπαραλλάκτως ἀναδεικνύεται καὶ ἐπὶ Ἰννοκεντίου τοῦ τρίτου.

Ἡ ἐνέργεια τῆς Ῥώμης ἐπὶ τῶν ἐπιχειρήσεων τῆς Γαλλοβενετικῆς Σταυροφορίας ἀπέβη καταστρεπτικὴ καὶ πρὸς ἀμφοτέρων τῶν συμμάχων τὰ διακληρώματα. Ὅτι ἀκριβῶς οἱ Γάλλοι πεποιήκαν, μὲν ὑποδουλώσαντες τὸ Βυζάντιον, τοῦτ' αὐτὸ, κατὰ προτροπὴν τοῦ Πάπα, κατέπραξαν μετ' ὀλίγον εἰς Κρήτην καὶ εἰς Ἐπτάνησον οἱ Βενετοί. Ὑπεσκέλισαν δηλαδὴ τὴν ἰθαγενῆ Ἐκκλησίαν, ἀνορθώσαντες ἀντὶ ταύτης δέσποιναν τὴν αὐτῶν. Ἐπὶ τιοῦτω δὴ σκοπῷ εἰς μὲν Χάνδακα ἐνίδρυσαν ἀρχιεπισκοπὴν, εἰς δὲ Σιτεΐαν, εἰς Ἱεράπετραν, εἰς Ἀρκαδίαν, εἰς Χερσόνησον, εἰς Ῥίθυμναν, εἰς Μυλοπόταμον, εἰς Γαίαν, εἰς Χανία, εἰς Βαλαίαν, καὶ που ἄλλοθι περιπλέον, ἐνεκατέστησαν δικτυοειδῆ πλεκτάνην ἐπισκοπῶν. Περὶ προσόδων εἰπομέν τι ἀνωτέρω. Αἱ ἐκκλησίαι αὗται, συλλήθδην μὲ τὰς λατινικὰς μονὰς, ἐπορίσθησαν ἐτήσιον εἰσὸδήμα, ταλαντευθὲν ἀναμέσον τριάκοντα καὶ τεσσαράκοντα χιλιάδων δουκάτων, ἤτοι τὸ τρίτημόριον τῆς προσόδου, ἦν εἰσέπραττε τὸ δημόσιον.

Πρώτιστον τῆς βενετοκρατίας μέλημα ὑπῆρξεν ἡ ἀποσκυβάλισις τῶν ὀρθοδόξων ἐκκλησιαρχῶν. Τὸ τόλμημα ἐξετελέσθη, ἀλλ' ἐπὶ ἐνήνεγκε θρηνητέα τὰ ἀποτελέσματα. Καθὼς λίθος εἰς λίμνην ἐκσφενδονούμενος σχηματίζει ἐπὶ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ὕδατος κύκλον, μᾶλλον ἐπὶ μᾶλλον διαστελλόμενον, οὕτως ἐκάστου θρόνου κενὸν ἀφῆκεν, ἐν ἧ κατεῖχε θέσιν, βάραθρον, ὕπερ, δίκην ἡφαιστείου κρατῆρος, προσέβη βαθμηδὸν ἐπανοιγόμενον. Ἄνεκτός ἀπέμεινε μόνος ὁ Πρωθιερεὺς, ἡ Πρωτοπαππᾶς· ἀλλὰ καὶ οὗτος, τυχῶν δημιουργήμα τῆς ἀρχοντικῆς φατρίας, ἐκ δὲ προθέσεως ληφθεὶς ἀπὸ τῆς τάξεως τῶν πτωχότερων καὶ ἀπαιδύτων κληρικῶν, ἐπολιτεύθη ὡς ἀνδράποδον μᾶλλον, ἢ ὡς πελάτης τῆς κυβερνήσεως. Ἄλλως τε δὲ ἡ ἐξουσία του διετέλει περιωρισμένη, ὅχι μόνον βουλήσει τοῦ δυναστού, ἀλλὰ καὶ διατάξει τῶν συνοδικῶν κανόνων ἐνταυτῷ. Ὁ πρωθιερεὺς οὔτε δικαίωμα χειροτονήσεως ἔχει, οὔτε κατ' αὐθεντίαν πνευματικὴν διδάξει ἐκκλησιαστικῷ δικαίῳ ζητήματα. Ὁφείλον οὖν οἱ εἰς τὴν ἱερωσύνην προαγόμενοι Κρήτες ν' ἀποπλεύσωσιν εἴτε εἰς Ζάκυνθον, ἐὰν κατ' ἐκείνον τὸν χρόνον ἐφῆδρευεν ἐκεῖ ἄρχιερεὺς, ἢ εἰς τὸν Ἄθωνα, ἐπιχειρήμα τοῦτο

οὐχὶ τοῖς πᾶσιν ἐφικτόν. Ὅπως δὴ ποτε, τὸ ἔλλειμμα τῆς χειροτονήσεως εἶτε καὶ χεῖρον ἀνεπληροῦτο. Ἀλλὰ τὸ πάντως ἀθεράπευτον καὶ ὀλέθριον προήρχετο ἐκ τῆς ἀποστερήσεως ἐγχωρίου τινὸς ἀρχιερατικοῦ δικαστηρίου, ἐν ἔλλειψει ἀρμοδίας ἀστικῆς νομοθεσίας ἐπιλαμβανομένου τῶν περὶ συγγενείας, περὶ γάμων, περὶ διαπορειῶν, περὶ διαζυγίων οὐσιωδιστάτων ζητημάτων αὐτῶν, ἐφ' ὧν ἡ ἀσφάλεια στηρίζεται τῆς οἰκογενείας. Τὸ πάνδεινον τοῦτο μειονέκτημα — δέον νὰ τὸ ὀμολογήσωμεν — ἐπενήργησεν ἐπαισθητῶς ἐπὶ τῶν ἡθῶν. Προϊόντος τοῦ χρόνου, τὰ θεμέλια τῆς οἰκογενείας ἐσαλεύθησαν, ἡ τῆς ἐξ αἵματος καὶ τῆς ἐξ ἀγχιστείας βαθμολογία παρεδιάσθη, ἡ τοῦ ἐγκοσμίου κλήρου διαγωγή δὲν ἔμεινεν ἄφογος, οὐδὲν δὲ παράδοξον, ἐὰν κοινωνία ἀκέφαλος καὶ ἀποιμαντος, οἷα ἡ ἐν λόγῳ, παρεξτετραπῆ εἰς ἀθρηματογαμίας καὶ μαιμιξίας, εἰς διγαμίας καὶ παράνομα διαζύγια, εἰς συμφωνιακάς ἀνοσιότητας, εἰς θρησκευτικὰς ἐξωμώσεις, καὶ δὴ καὶ εἰς ἐπιμιξίας μεταξὺ καλογήρων καὶ συνοίκων καλογραιῶν ἐκ τοῦ εἶδους ἐκείνου, τὸ ὁποῖον πολλάκις παρὰ τοῦ Οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου ἐπετιμήθη. Κατὰ δυστυχίαν, ὅσω ἐπαισθητῆ καὶ πρὸς τὴν χρηστοθήειαν ἐπιζήμιος ἀπέβαινε ἡ ἔλλειψις ποιμενάρχου, τοσαύτω ἀνεπίσχετος καθιστάνετο ἡ πρὸς τὴν ἱερωσύνην ῥοπή. Πρὸς ἀποφυγὴν τῶν ἀγγαρειῶν, τῆς στρατολογίας, τοῦ κατέργου, τῆς τελωνικῆς πανώλους, οἱ εὐκαταστώτεροι τῶν γονέων ἔσπευδον ν' ἀφιερῶσιν παιδιὰθεν τὰ τέκνα των ὑπὸ Ἀναγνώστου πρόσχημα εἰς τὴν τοῦ ἁγίου Βήματος διακονίαν. Κατ' ἀρχὰς μὲν ἡ Βενετία παρείδε τὴν ὑπερμετρον συρροήν. Ὁ ὀρθόδοξος κλῆρος ἐπολλαπλασιάσθη, ἂν καὶ, ἐν ἀπορίᾳ σχολείων, νεολαία τε καὶ ἱερατεῖον κατήρχοντο εἰς παχυλωτάτην ἀμάθειαν. Ἀλλὰ, τοῦ χρόνου προχωροῦντος, ὁ νεοσύλλεκτος στρατὸς κατεπτώχε τὴν κυρίαρχον. Καὶ τῷ ὄντι, τὸ ἱερατεῖον συνεχρόται ἤδη λόχον ἱερὸν ἀντιστρατεύσεως λίαν ἐπιφοβόν. Ἡ Δεκανδρία (Consiglio de' Diex) δὲν ὄκνησε νὰ προνοήσῃ. Διαταγῇ αὐτῆς, ἀπηγορεύθη πρὸς ἐκάστην κόμην ἡ πλειονότης τῶν ἱερέων, εἰς ἐνιας δὲ τῶν κομῶν κατηργήθη καὶ παντάπασιν ἡ ἐνορία. Τὸ ψήφισμα διετυμpanίσθη ἀναντιλόγητον· ἀλλὰ δὲν προσέκρουεν ἔθιμα καθιερωθέντα ὑπὸ τοῦ χρόνου, καὶ ἤδη μὲ τὸ ἐγχώριον σέβασμα συσσαρκωθέντα; Πῶς ἠδύνατο νὰ μὴ ἀπαντήσῃ προσκόμματα κατὰ τὴν ἐφαρμογὴν; Οἰκτιστα ἐξεδηλώθησαν τὰ ἀποτελέσματα. Ἡ ἐκτέλεσις του προεκάλεσεν ἐκκλησιαστικὸν διωγμὸν, γνωστὸν γενόμενον ὑπὸ τ' ὄνομα Παππαδοκὺνηγον, ἱεροθηρίαν, ὀρισθεῖσαν νὰ ὑποκινήσῃ αὐθις γενικὴν καὶ μακροχρόνιον τὴν ἀναστάτωσιν. Τὴν ἀφήγησιν τῶν περισπασμῶν ἐκείνων ἀναβάλλοντες εἰς ἄλλην περίστασιν, σημειοῦμεν τότε μόνον, ὅτι, καὶ αὐτῆς πάλιν καταβληθείσης τῆς ἀντιστάσεως, οἱ μὲν περισσεύσαντες τῶν ἐφημερίων ἐξωρίσθησαν εἰς τὰ παρακείμενα νησιδία, οἱ δὲ τοπάρχαι, ἀφοῦ ἐπλειστηρίασαν ἄλλεπαλλήλως τὰς ἐνορίας, ἔκλεισαν τὰς χειρυσάσας ἐπ' ἀορίστῳ, ἀποσπείλαντες τὰ κλειδιά των εἰς Χάνδακα.

Ἡ πολιτεία τοῦ κρητικοῦ ἱερατείου, καὶ τὸ μακρὸν του μαρ-

τυρολόγιον δέονται πραγματείας ιδιαίτερας. Τὸ θέμα θὰ μᾶς ἐξέτρεπε τῶν ὀρίων. Δύο μόνους ἀριθμούς παρεβάλλομεν ἐμπαρόδοις· ἐξ αὐτῶν δ' ἀναγνώστης ἂς συμπεράνη τὰ παρατρέχοντα. — Ἐπὶ ἀρχῆς ἕως τέλους Ἱταλοκρατίας, 74 ῥασοφόροι ἀπεκεφαλίσθησαν, ἀπηγγονίσθησαν, ἢ ἐξέπνευσαν εἰς τὴν στραγάλην 300 καὶ ἐπέκεινα ἐξωστρακίσθησαν, ἀποβιώσαντες ἐν τῇ ἐξορίᾳ· τέλος δὲ πολλοὶ — ἄδῃλοι τὸν τε ἀριθμὸν καὶ τ' ὄνομα — αἰτήσαι λατινεπισκόπων ἀποκαρθέντες, ξυρισθέντες καὶ τῆς ἱερωσύνης στερηθέντες διὰ παντός, κατεδικάσθησαν εἰς ἰσόβιον κωπηλασίαν, τίνος ἕνεκεν; Ἐπὶ μόνῳ, ἐφ' ἀπλῆ πῆ ἐνοχῆ, ὅτι ἠγάπησαν καὶ αὐτοὶ τὴν πατρίδα των, ὅσον ἠγάπων οἱ Βενετοὶ τὴν ἰδικὴν των.

Ἡ τὴν ἀποβώμιον, τὴν βέβηλον ἐλείην βάσανον τοῦ ξυρίσματος οὐδέποτε οἱ κάτοικοι τῆς νήσου θὰ λησμονήσωσιν ἐφ' ὅσον θὰ καλῶνται Κρήτες. Παρ' αὐτοῖς δ' ὁ σπανὸς (ἀγένειος) ἦτο δὴν ἀνάξιον ὑπολήψεως. Ἐντὶ τῆς γενειάδος, ἢ ἐτίμων ὡς πρῶτιστον τιμῆς καὶ ἀξιοπροσείας γνώρισμα, ἤθελον ἀδιστακτως θυσιάσαι καὶ δέκα ῥίνας, ἂν εἶχον. Ἐάν δὲ ἡ βιαία τίσις μιᾶς καὶ μόνῃς τριχὸς τοῦ πώγωνος προεκάλει ἐκδικήσιν αἵματος, ὅπως θὰ ὑπερεκορύφου τὴν ἀτίμωσιν ἢ ἐπὶ προσώπου ἱερῶς τελούμενος ξυρισμός! — Οἶα καταδικη! Μηδενὸς κυρῶος ἀναδεχομένου τὴν ἱερόσυλον ἐπιφόρτισιν, ἐπελαμβάνετο αὐτὸς ὁ δῆμιος τῆς ψαλίδος καὶ τοῦ ξυροῦ, τῆρῶν τόκοσλαζόμενον περιδεδεμένον εἰς τὸ Ἰππάριον, καὶ διὰ τινος σιδηροῦ στεφάνου ἐπασφαλίζων τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ εἰς τὴν ἀνωτέραν ἄκρην τοῦ σταυροῦ. Αἱ τρίχες τῆς γενειάδος ἐπιπτον ἐντὸς κοφίνου, ἀπὸ τὰ αἵματα μυρίων ἄλλων θυμάτων βεβαυμένον· τῆς δ' ἐγχειρίσεως περαιωθείσης, ἢ μὲν ἀποκαρεῖσα κόμη τοῦ Ἰππάρια ἀπεστελλετο ἐπὶ δίσκου πρὸς τὸν λατῖνον ἱεράρχην, ὅστις χαριζόμενος δῆθεν εἰς τὸ τοῦ μυστικοῦ ἀπαραβίαστον, ἐπέτρεπεν αὐτῇ τὴν τιμὴν τῆς ταφῆς· τῆ δ' ἐπιούσῃ, ἢ ἐπὶ ὄρθρον, οἱ κώδωνες ἐτόνιζον ἐκ συμφώνου τὸν πένθιμον ῥυθμὸν, πρὸς διακοίνωσιν, ὅτι χειροτόνησις δημίου ἐξήλειψεν ἕτερον χρίσμα ἀρχιερατικῆς χειροτονήσεως, ὅτι λειτούργος τις τοῦ Ἰψίστου ἀπὸ τῆς Ἀγίας Τραπεζῆς μετεπέπετο σιδηροδέσιμος εἰς τὸ παναισχρὸς συσσίτιον τοῦ κατέργου, μὲ στίγμα πεπυρακτωμένης σφραγίδος ἐπὶ τὰ νῶτα προσημειωθείς.

Μετὰ τὴν ζοφερὰν ταύτην εἰκόνα τῆς ἐκκλησιαστικῆς καταστάσεως, ποῦ θὰ ἀναζητήσωμεν τὰ ζοφερώτερα χρώματα πρὸς στήλιτευσιν τοῦ προσηλυτισμοῦ, τὸν ὁποῖον οἱ καπουτσίνοι διέπραξαν συστηματικῶς, αὐθεντικῶς, ἀνευδότης, συγνάκις δὲ καὶ διὰ τῆς βίας; Δύο κυρίων δούλην γενομένη ταυτοχρόνως ἢ ἑλλὰς, τοῦ μὲν ἐξευγενισμένου καὶ χριστιανοῦ τοῦ δὲ βαρβάρου καὶ δυσσεβοῦς, διηρηπάγη; ἐξεγυμνώθη, διεμελίσθη ὑπ' ἀμφοτέρων μὲ ἴσῃν ἀνεπιείκειαν. Ἀμιλλα τερατώδης συνήφθη κατὰ τὴν σύλησιν μεταξὺ Κορινίου καὶ Εὐαγγελίου, ἀλλ' ἄνισα ἀπέβησαν τ' ἀποτελέσματα τῆς διττῆς ἐκπορθήσεως. Ἐνῶ δ' Μωάμεθ ἐφλεβοτόμει, ὁ πάπας ἐ π ν ε υ μ α τ ο τ ὄ μ ε ι· εἰς μὲν τὰ κατώτερα μέλη φόρος αἵματος, εἰς δὲ τὰ ὑπῆτια φόρος φρενός. Ὁ αὐτὸς τῆς αὐθαιρεσίας νόμος ἐκυβέρ-

νησε καὶ τοὺς δύο προσηλυτισμούς· ἀλλ' οἱ μὲν γενίτσαροι τῆς Σταμπούλ, εἰς τὰ περισσεύματα τῆς ἡμετέρας γενεᾶς στρατολογηθέντες, ἐπετάχονον τὴν ἐπισφακέλιν μόνου τοῦ σώματος τῆς ὑποχειρίου, οἱ δὲ γενίτσαροι τοῦ Εὐαγγελίου, τάγμα ἀπολέκτων, συναρτιζόμενον εἰς τὰ χαρακώματα τῆς διανοίας, τῆς φιλομαθείας, τῶν ἐσχάτων προσδοκημάτων, ἀποστάται τὴν λόγην κατὰ τῆς πατρίδος στρέψαντες μὲ διαφέροντα φανατισμόν, οἱ γενίτσαροι τῆς Ῥώμης ἐπήνεγκον εἰς τὰς προπείρας τῆς ἑλληνικῆς ἀναγεννήσεως ζῆμιαν, τὴν ὅποιαν ὁ ἀγὼν τοῦ 1821 ὄφειλε κατάκαρδα νὰ αἰσθανθῆ, ζῆμιαν, τὰς συνεπείας τῆς ὁποίας σήμερον ἐτι συναισθανόμεθα, καίτοι μικρὰν λαμβάνοντες φροντίδα νὰ τὰς ὑπολογίσωμεν καὶ διακριθῶσωμεν. Εἰς τὴν ἀσκήσιν τῆς προσηλυτεύσεως οἱ φραγγισκανοὶ τῆς Κρήτης οὐδέποτε κατεδέχθησαν νὰ δρέψωσιν ἄσπρα ἀνθη ὀπώρας ἀνοσίους, ἀχρηστα βότανα. Ὅπου ἀγγίνοια καὶ εὐφυΐα, ὅπου ἐπιδεικτικότης, ὅπου ἐλπίς, ἐκεῖ ὠρέθη ἢ ψυχάρπαξ δεξιά των, ἐκεῖ συνέστη ἢ παγίς. Προῆλθεν, ὅτι ἡ μὲν παιπάλῃ, εἰς μάκτρας λατινικῶν ἱεροσπουδαστηρίων μετακνωθεῖσα, ἐχρησίμωσεν εἰς ἀρτοποιήσιν ἑτερόφυρτον, εἰς διατροφὴν ἄλλοθενῶν, ἐν δὲ τῇ συλαγωγουμένη χώρᾳ ἀπέμεινον, ἐκτὸς σποραδικῶν ἐξαιρέσεων, τὰ πίτυρα.

Πλὴν τῆς μεγάλης χριστιανικῆς ομάδος, ἐνδιαίτατο εἰς Κρήτην καὶ πολυάριθμος κοινότης Ἰσραηλιτῶν, ἐξαιρέτως εἰς Χανία, καὶ εἰς Χάνδακα. Ἀλλὰ, τοιαύτης οὐσίας τῆς τύχης τοῦ αὐτόχθονος χριστιανοῦ, τίς ποτε, λοιπὸν, θὰ ἦτο ἡ τύχη τοῦ Ἑβραίου;

Ἡ Ἰσραηλίτης, εἰ καὶ γεννηθεῖς εἰς γῆν βενετικὴν, εἰ καὶ πρὸ αἰῶνων ἐγκάτοικος, ἐλογίσθη ἀπλῶς παρεπίδημος. Οὐδεμίαν χρόνον παρέλευσις παρέγραφε τὴν ψήφισμα τῆς ἐξορίας του, οὐδεμίαν χώρας γωνία ὑπόδεικε νὰ ὑιοθετήσῃ τὴν ὄφρα νίαν του. Πρὸς αὐτὸν ἡ χριστιανισμὸς ἦτο συνέχεια τῆς Βαβυλωνίας, ἢ τῆς Αἰγύπτου, πλὴν τῆς προόψεως μιᾶς γῆς ἐπαγγελίας, καὶ ἐνός Ἀαρῶνος. Ἐπολις, ἀπατρίς, πλανησίεδρος, ἐν ἀδιαλείπτῳ ναυαγία τυχῶν, ἐνδιητήθη μᾶλλον ὑπὸ τὴν ἐπιείκειαν κυβερνώντων, ἢ ὑπὸ τὴν ἀσπίδα νόμου. Διὸ, ἀμοιρῆσας ὄλων τῶν πολιτειακῶν, καὶ τοῦ πλείστου ἐτι τῶν ἀστικῶν δικαιωμάτων, κινήτην μὲν περιουσίαν ἤξιώθη νὰ σχηματίσῃ, οὐχὶ ὄμως καὶ ἀκίνητον καὶ ἀπέλαβε μὲν τὴν ἀδειαν τοῦ φιλοπονεῖν, ἀλλὰ, τῆς ἐμπορείας ἐξαιρουμένης, οὐδὲν ἄλλο ἐπιτήδευμα τῷ ἐπετρέπη. Κορωνίς τοσοῦτων περιορισμῶν κατέστη ἡ διαρκὴς πολιορκία τῆς συνοικίας του, ἄτε δὴ λεπρὸς, ἢ λοιμοφόρος φυλακισθεὶς ἐν ἀποκέντρῳ καθαρτηρίῳ. Ἡ λεγομένη Ἑβραϊκὴ (Ghetto) ἐλάμβανε τὴν ἰταλικὴν ὀνομασίαν, ἂν δὲν λανθάνωμεν, ἐκ τοῦ κλωβοῦ. Ἦτο δὲ τῷ ὄντι μέγας τις κλωβός — βέβαια εὐρυχωρότερος τῶν γαλαγγρῶν θηριοτροφείου — ἐντὸς τοῦ ὁποίου ὁ ἀπόκληρος γόνος τοῦ Σέμ. εἶχε πλήρη τὴν ἐλευθερίαν ἢ ἀσφυκτῆ ἐξ ἀπνευστίας, κρύπτη τις, αἱ σιδηραὶ κινγκλίδες τῆς ὁποίας κατεκλειδούντο καὶ ἐμανδαλούντο οὐ μόνον καθ' ἐσπέραν ἐπὶ τῆ τοῦ τηλεβόλου βροντῆ, ἀλλὰ κατὰ τινος ὥρας τοῦ ἔτους, ἐπὶ δεκαπενθημερίαν ὀλόκληρον. Καὶ ὄμως ταῦτα πάντα δὲν

ἀπεδειλίουν τὸν Ἰουδαῖον. Ἀντὶ τῶν ἀγαθῶν καὶ προνομίων ὅλων τῆς αἰκουμένης, προτιμήσας τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης τοῦ κειμήλιον, ὑπέστη τὸν κόλαφον τοῦ Δατίνου, μεθ' ἧς ἀξιοζηλώτου ὑπομονῆς ἔσπευε τὴν ἐτέραν σιαγὸνα εἰς τὸ ῥάπισμα τοῦ Γραικοῦ, ἔνθεν μὲν, ἀντὶ χρημάτων, ἐξαγοράσας τὴν κτῆσιν τῆς ἀναπνοῆς, ἔνθεν δὲ ἐξευμενίσας τοὺς ἐναντίους μὲ τὴν ταπεινοφροσύνην. Βέβαια, ἠθέλομεν ἀδικήσαι τὴν Βενετιαν αἰτιώμενοι, ὅτι ὑπὸ τὴν σκιάν τοῦ ἀγίου Μάρκου ὑπέφερον οἱ Ἑβραῖοι τὰ αὐτὰ δεινὰ, οἷα ὑπέστησαν ἐν Ἰσπανίᾳ καὶ ἀλλαχόσε τῆς Εὐρώπης. Τοῦναντίον ἡ βενετική ἀρχὴ ὑπεμειδίασε πρὸς αὐτοὺς ὅσον οὐδεμίαν ἄλλη ἀρχὴν τοῦ καιροῦ ἐκείνου. Οὐχ ἦπτον ὁμῶς ἀποφαινόμεθα, ὅτι ἐὰν ἐν τῇ βενετικῇ ἐπικρατεῖᾳ ἔτυχεν ὁ Ἰσραηλίτης συνδρομῆς τις, καθὼς λαὸς, ὁμῶς, καθὼς ἀτομὸν, ὑπέκυψεν ἐπίσης εἰς τὰς παρανομίας ἀρπαγῆς δεσπότητος, φαύλης διαχειρίσεως, σπηδονώδους ὑπαλληλίας — ἐκατίσθη ἐπίσης ὑπὸ τῆς διλώρου μάστιγος τῆς ἀμαθείας καὶ τῆς θρησκομανίας τῶν Χριστιανῶν. Ἄναφέρομεν ἐν παράδειγμα τυχαῖον ἐκ τῶν πολλῶν. Τὴν μελέτην μας θέλει συμπληρώσει ἡ ἱστορία τοῦ δυστυχοῦς Γοθδελεᾶ, ἀναπαράστασις ἀπαραποίητος ἄλλης τινὸς ἐπόψεως τῶν ἡθῶν καὶ ἐθίμων τοῦ αἰῶνος.

Εἰ καὶ μακρότερον τοῦ δέοντος, τὸ διήγημα δὲν εἶνε προσοχῆς ἀνάξιον. Θὰ τὸ παρασυνάψωμεν ἀστενοχώρητοι, καὶ ἐν ἀνέσει.

Ὁ Μωῦσῆς Βαροῦχ ἦτο Ῥιθύμιος, Ἑβραῖος μὲν τὴν θρησκείαν, Ἑλλήν ὅμως τὴν γλῶσσαν καὶ Ἑλλήν τὴν καταγωγὴν. Οἱ πρόγονοί του, διωχθέντες ἐξ Ἀλεξανδρείας ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ μεγάλου, προσέφυγον εἰς Κωνσταντινούπολιν, πάλιν δ' ἐκεῖθεν ἐκδιωχθέντες ἐπὶ Ἰουστίνου, μετρηναστεύθησαν εἰς Χίον. Τὴν νῆσον ταύτην, νέαν τῶν φρυγῶν Ἑβραίων Ἱεροουσαλήμ, δὲν κατέλιπον οἱ Βαροῦχ, εἰμὴ ὅτε τὸ κτῆμα ἐκείνο τῶν Γενουητῶν συγκατεκλύσθη μετὰ τῶν ἄλλων λατινικῶν προπυργίων εἰς τὴν στροφοφάλιγγα τῆς Ὀθωμανικῆς κατακτησεως. Ἀπογυμνωθέντες τότε καὶ ἀπὸ τοὺς ἀρχοντας τῆς Μαγώνης πρῶτον, καὶ ἀπὸ τοὺς βαρβάρους ἔπειτα, ἐσώθησαν ἐκ τῆς ἀλγυμάλωσις πένητες ἄλλα κατὰ τὴν ἐν Κρήτῃ μετοικεσίαν οἰκονομήσαντες καιρὸν, πρόσωπα, χρήματα, ἐπανήγαγον μικρὸν κατὰ μικρὸν τὸν οἶκον εἰς ἐπίζηλον τραπεζιτικὴν περιωπὴν. Ὁ ἐν λόγῳ Μωῦσῆς, καίπερ κληρονόμος μεγάλης χρηματικῆς περιουσίας — ἧς ἄλλως τὸ μέτρον οὐδεὶς, πλὴν αὐτοῦ, ἐγίνωσκεν ἀκριβῶς — ἀπεῖχε πολὺ τοῦ ποιῆσαι ἐπίδειξιν τῆς πολυταλάντου καταστάσεώς του. Πενιχρὰ ἡμάτια ἐνδεδυμένος, ἐτόκιζε τὰ φλωρία του ὀλίγα κατ' ὀλίγα, καὶ χωριστὰ προσποιούμενος δὲ χάριν ταπεινότητος τὸν καμπούρην, ἔσπευδε πρῶτος καὶ μακρόθεν ἔτι νὰ καλημερίσῃ καὶ προσαγορεύσῃ τὸν χυδαϊότερον τῶν ὀφειλετῶν. Ἄλλ' οἱ ὀφειλέται ἐκλαμβάνουσι συνήθως ὡς εἰρωνεῖαν τὴν προσήνειαν τοῦ πιστωτοῦ, Ἑβραίου μάλιστα, ἡ δὲ εὐπροσηγορία καὶ ἡ κυφότης οὐδόλως ἔσωσαν τὸν γόνον τῶν Βαροῦχ ἀπὸ τὰς δυσχερείας τοῦ αἰῶνος, καὶ ἀπὸ τὴν μοχθηρίαν τῶν ἀνθρώπων. Ἐπέπρωτο τὴν ἐναρξίν τῶν παθημάτων του νὰ ση-

μάνῃ ὁ κώδων ἐνὸς πολέμου, εἰς τὸ ἐνδοσίμον καὶ εἰς τὴν ἔκβασιν τοῦ ὁποῖου κατ' οὐδένα λόγον ὁ δειλαῖος διεφέρετο. Ἦδη ἐκ προνομίων ἀγῶνος εἶχον ἐπιφέρει τραῦμα εἰς τὴν αὐσίαν του ἐπαισθητὸν τὰ δάνεια τὰ καταναγκαστικά, ὧν ὁ ἔρανος ὠρίσθη ἐκάστοτε ἐπὶ τιμῆματι, ὑπερβάλλοντι κατὰ πολὺ τὸν πραγματικὸν ὄρον τοῦ χρηματικοῦ του. Ὅλίγον ἔπειτα, ἡ κακοπιστία τῶν ὀφειλετῶν, καὶ ἡ τῆς γραφειοκρατίας βουλμία, θηρία ἐν καιρῷ πολέμου μαινόμενα λυσσώδεστερα, ἢ τὰ πρῖν, ἐνέσκηπτον εἰς τὸ ταμειὸν του ἐξ ἐπιμέτρου, ἡ μὲν μὲ ὄσφρησιν λύκου νηστικοῦ, ἡ δὲ μὲ πλεονεξίαν σατραπῆ. Ὅποιος τότε ὑπόκωφος, ἀσυμπαθέστατος διωγμὸς συνετεχνάσθη κατ' αὐτοῦ! Συκοφανταί, ἐπιβουλαί, ἀνώνυμοι ἐπιστολαί, φοβερῖμοι, οὐδὲν ἢ μιὰ σπείρα παρέλειψεν ἐκ τῶν δυναμένων νὰ παραλύσωσι τὴν ὑπομονὴν καὶ μακροθυμίαν του. Ὅτε δὲ κατέναντι τῆς χαλκοθώρακος καρτερίας ἀτελεσφόρητα ἀπέβησαν τὰ τοιαῦτα μέσα, τότε ὁ ἔσμος τῶν δημαγωγῶν ὑπὸ πολιτικῶν ὁμοῦ καὶ ὑπ' ἐκκλησιαστικῶν καὶ στρατιωτικῶν ὑπαλλήλων συγκεκροτημένος, οἷς καὶ οἱ ὀφειλέται συνεμάχσαν, ἀπεφάσισε νὰ διατροπήσῃ τὸν θώρακα μὲ ἄλλα τινὰ ἐμβόλα δραστικώτερα.

Ἦμαρξε τότε εἰς τὰς πόλεις τῆς Κρήτης ἡ βασκανοφοβία, εἰδὸς τι πανικοῦ δαίματος, τεχθέντος ἐκ τοῦ γάμου τῆς ἀγνωσίας καὶ τοῦ φόβου¹. Ὁ βασκανιστὴς ἐγεννήτο κατὰ Τετάρτην ἢ Παρασκευὴν, πάντοτε δὲ ἐν ὥρᾳ μεσονυκτιοῦ τὰ δὲ γνωρίσματά του ἦσαν συνήθως ἢ αἱ ῥυσσαὶ βλεφαρίδες, ἢ ἡ πυρρὰ θριξί, ἢ τὸ συνεζευγμένον τῶν ὀφρύων, ἢ τὸ λεπτὸν τῶν χειλῶν. Καὶ εἰς μὲν τὴν γέννησίν του ἡ μήτηρ δὲν ἐπέζη, ἐκ δὲ τοῦ βλέμματός του ἐνεδρευτικὸς τις δαίμων κακαποῖός δυσεπράγει, ἀρχόμενος τῆς βασκανίας ἀπὸ σπαργάνων. Οὐαί, ὅταν τὸ κακὸν ὄμμα ἀπετενίζετο εἰς νήπιον, πρὶν ἢ προφθάσῃ ἡ μήτηρ νὰ πτύσῃ ἐπὶ τοῦ βρέφους τρίς! Τὸ νήπιον θὰ περιέπιπτεν εἰς τήξιν. Καὶ πάλιν ἀλλοίμονον, ἐὰν τὸ βλέμμα ἐστρέφετο πρὸς ἵππον, ἢ βοῦν, ἢ πρόβατον! Τὸ κτῆνος θὰ ἔσχαζε μετ' οὐ πολὺ. Τὸ δυσωίνιστον ἐκεῖνο βλέμμα προεκάλει παντὸς ἀνηρημένου σκεύους τὴν κατάπτωσιν, ἐμάδα πολυδόστρυχας κόμας παρθένων καὶ παλληκαρίων, κατεμάρανε ῥόδα ὑγείας καὶ νεότητος, ἔθραυεν ἀρτίκτητα λαγήνια, ἀνέφλεγε πυρκαϊᾶς, ὄρωττε λάκκους, ἐπέσυρε σεισμούς, πολέμους, δυσετηρίας, κομητῶν ἐμφάνισιν, ἀποστασίας, καὶ τὰ λοιπὰ. Ἡ συμφορὰ θὰ ἦτο κατ' εὐτυχίαν περιωρισμένη, διότι οἱ ἐκ γενετῆς βασκανισταὶ ἐτύχχανον ὀλιγοστοί² ἄλλα, πλὴν τῶν ἐκ γενετῆς, συνεστρατεύοντο οἱ ῥασοφόροι. Ἐως ἀπὸ τῆς βελόνης τοῦ ῥάπτου ἐκέκρητο ὁ μέλας τρίβων τὴν αὐτὴν ἐνέργειαν. Ἐπὶ τῇ ἐμφάνισιν τοῦ ῥάσου οἱ γείρονες ἐξεπλήττοντο, ἐξαιρέτως πρὸ μεσημβρίας, κατὰ πρωτομηνίαν ἐξαιρετώτερον. Διὸ, πρὸς οὐδετέρωσιν τοῦ κακοῦ βλέμματος, καὶ πρὸς ἀμυναν ἔτι κατὰ τοῦ ῥάσου, τὰ μὲν λογικὰ τῶν ζώων ἐφόρου

¹ Ὁ βασκανισμὸς, jettatura, σάζεται εἰσεῖν ἐν Νεαπόλει καὶ ἐν Σικελίᾳ, ὡς ἐπὶ Θεοκρίτου. Ὁ πάπας Πῖος Θ' διαβουλεύεται ὡς ὁ φοβερώτερος τοῦ αἰῶνος βασκανιστῆς.

ἀνηρημένα παντοδαπὰ φυλακτῆρια εἰς τὸν λαμὸν, τὰ δὲ ἄλογα δὲν ἐξήρχοντο, ἢ ἐφοδιασμένα μὲ ἀβάσκαντα, ἢ βασκαντῆρας. Ἀλλὰ, καίτοι τοιοῦτοτρόπως τεθωρακωμένοι, οἱ ἄνθρωποι ἀπέφευγον παντοίαις δυνάμεσι τὸν ἐγνωσμένον βασκανιστὴν, ἐν ᾧρα δὲ θεομηνίας συνεβουλεύοντο προσέτι καὶ πῶς νὰ τὸν ἐξοντώσωσιν, ἐλπίζοντες διὰ τοῦ ἐλέθρου του νὰ ἐξιλεώσωσι τὴν παρωργισμένην θεότητα, καὶ ν' ἀπαλλάξωσι τὴν δεινοπαθοῦσαν πόλιν ἀπὸ δαιμόνιον κακοποιῶν. Οὐαὶ κατὰ τοιαύτας περιπτώσεις πρὸς τὸν δυστυχῆ πυρρότριχα, τὸν ὁποῖον κακόβουλός τις ἤθελεν ὑποδείξει ὡς βάσκανον πρὸς τὸν μωρόπιστον ὄχλον! Ἡ φήμη τῆς τριχὸς καὶ τοῦ βλέμματός του κατεβρόχιζε τὰ διαστήματα μὲ ταχύτητα τηλεγραφικὴν. Τεῖχος ἀποτροπίας καὶ μονώσεως περιτειχίζεν ἕκτοτε τὸ πρόσωπόν του, ὁ δὲ οἶκός του ἐστιγματίζετο μὲ μέλανα σταυρὸν.

Τοιοῦτό τι πονηρὸν μετεχειρίσθησαν κατὰ τοῦ Ἰσραηλίου καὶ οἱ εἰς τὰ κεφάλαιά του ἐποφθαλμήσαντες. Τὸ ὑπόπυρρον τῆς γενειάδος, ἐξόχως ἢ εἰς τὴν ρίζαν τῆς μύτης σύζευξις τῶν ὀφρύων του, ἐπεκύρωσαν τὴν ὑπόβόλην. Μικρὸν καὶ ἀνεπαισθήτως, ὁ χαριστικός, ὁ ταπεινός, ὁ φιλοπροσῆγορος Βαρούχ ἀπέβη παρὰ πᾶσάν του προσδοκίαν, καὶ χάριν τῶν συναπτομένων ὀφρύων του, τὸ κύριον καὶ μυσταρώτατον τῆς Ῥιθύμνης δεισιδαίμονίας μορμολύκειον, ἀντικείμενὸν τι ἐκνομὸν καὶ ἀποπομπαιῶν, ἀξίον σαρακηνικοῦ διωγμοῦ.

Τὴν πρωΐαν τοῦ Χριστοῦ γεννήσεως, μετὰ τὴν ἱερὰν λειτουργίαν, συνειθίζεν ἡ ἀρχοντικὴ νεολαία τῆς Ῥιθύμνης νὰ θεατρῖζῃ ἐν τῷ δρᾶμα ἀρετὰ ἀνούσιον, πλὴν τότε δημογράφιστον, καλούμενον «Ἡ ἀναίρεσις τῶν ἐν Βηθλεὲμ νηπίων». Ὁ ὑποκρινόμενος τὸ πρόσωπον τοῦ Ἡρώδου ἔτυχε υἱὸς ἐνόστου τῶν ἐνεργεσπέρων προαγωγῶν τῆς ἀνθεοβραϊκῆς σύμμορίας, ἀρχοντος χρωσκόπου, ὁστις, καὶ ὡς ὀφειλέτης καὶ ὡς ἀηδυσίας δεκατευτῆς ἦτο πρὸς τοὺς ἄλλοις, καὶ προσωπικὸς ἐχθρὸς τοῦ Μωϋσῆως. Ὁ νεανίας οὗτος ἀφίκετο ἐπὶ σκηνῆς μιμνόμενος κατὰ φύσιν τὴν φωνὴν, τοὺς τρόπους, τὰ ἰδιώματα τοῦ Ἰσραηλίου μας, περὶ δὲ τὴν καταστροφὴν τῆς πράξεως ὑπέβαλεν εἰς τὸ στόμα τοῦ βασιλέως Ἰουδαίας τοιαύτας καὶ τοσαύτας κατὰ τοῦ ἐν σπαργάνοις Μεσοσίας βλασφημίας, ὥστε τὸ ἀκρατῆριον (συγκείμενον τὸ πλεῖστον ἐκ συρφετοῦ θρησκόμανοῦς) ἀγαλινώτως δυσανασχετήσαν, καὶ καταλιπὸν ἀνεκπεραιώτον τὴν παράστασιν, ὤρμησεν ἐπὶ τὰ ἴχνη ἰδιορδοκηθέντων ὁδηγῶν πρὸς τὴν κατωίαν τοῦ ὑποτιθεμένου Ἡρώδου, τοῦ τοσοῦτον ἀσεβήσαντος κατὰ τοῦ νεογεννήτου Θεοῦ.

Τὸ πλῆθος ὑπερωγκώθη καθ' ὅδον ἀπὸ δημότας πάσης τάξεως, ἀπὸ χωρικοῦς, ἀπὸ μοναχοῦς καὶ ἱερεῖς, ἀπὸ γυναίκας φαυλοβίους—ἄθροισμα οἰστροπλάτων καὶ βακχευτῶν, εἰς ἀμφοτέρω τὰ χριστιανικὰ δόγματα ἀνηκόντων. Οὕτω συσσωματωθέν, ἐφόρμησε διὰ τινος πλαγίου πύλης εἰς τὴν Ἑβραϊκὴν φωνάζον, ἀλαλάζον, ἀντιμέτρον ἀρρήτους ὕβρεις κατὰ τῶν ὁμογενῶν τοῦ Ἀσκαλωνίτου. Εὗρεν ὁμοῦς τὰς θύ-

ρας τῶν Ἑβραίων πεφραγμένας μὲ ὄσους ἂν εἶχον ἔσωθεν μανδάλους, ταιαύτης οὔσης τῆς συνηθείας κατὰ τὰς δεσποτικὰς ἐορτάς. Ἐν τούτοις ὁ Μωϋσῆς διήγεν ἐν ἀγνοίᾳ τῆς καταγίδος, ἥτις παρεσκευάζετο νὰ ἐκραγῇ ἐπὶ τῆς στέγης του. Εἶχε μόλις καθῆσει παρὰ τὸν ἑδαφιαῖον ἀβάκα τῆς ἀπονηστίσεως. Ἐκδοτός εἰς τὴν ἀπόλαυσιν τῆς ἀνακωχῆς, ἦν ἐνόμιζεν ὅτι οἱ διώκται τῷ παρεχώρουν, ἤρχετο κλῶν τὸν ἄρτον τῆς εἰρήνης μὲ τὴν σύζυγον, μὲ τὰ τέκνα, καὶ μὲ τὴν τροφόν.

Ἐν κεραύνειον λιθοβόλημα, πρὸς τὸ παράθυρον τοῦ ἐστιατορίου ἐκσφενδονισθὲν, ἡ ἔνηχος πτώσις τεθραυσμένων ὑέλων, μία ταυτόχρονος ὄχλοσθῆ, ἔκαμον τὸν Ἑβραῖον νὰ ἀναπηδήσῃ ἐξ αὐτομάτου ὡς μίαν σπιθαμὴν ἐπάνω τοῦ καθήματος.

— Πρὸς σέ, Κύριε, ἐκέκραξα! Ῥῦσαι με ἐκ τῶν καταδιωκόντων με! ἐψιθύρισαν μηχανικῶς τὰ χεῖλη του εἰς Ἑβραϊκὴν διάλεκτον, ἀκόμη πρὶν καταλάβῃ ὁ νοῦς του τί πρόεκειτο.

— Πρόβαλε εἰς τὸ παράθυρον, κοκκινότριχα, πρόβαλε, βρωμόσκυλον, μὲ τὰ κουταβάτιά σου! Ἐλά νὰ ἐξεράσῃς καὶ ἐμπρὸς μας τὰς ἀντιθέους βλασφημίας σου κατὰ τοῦ Μεσοῦ! ἐβόησε μία βροντόφωνος προσφώνησις εἰς τὴν πρόσδον τοῦ οἴκου.

— Ἦλθεν ὁ κόμβος εἰς τὸ κτένι, ἐπικατάρατε! Ἡ χῶρα δὲν σὲ ἀνέχεται περαιτέρω. Ἡ θὰ προβάλλῃ νὰ ὁμολογήσῃς τὸν Χριστὸν Μεσοῦν καὶ Υἱὸν Θεοῦ, ἢ, πρὸς ἐκδίκησιν τοῦ Χριστοῦ μας, θὰ κατῆς ὀλοζώντανος σὺ μαζί με τ' ἀφωρισμένα σου!

Κροτητὴ χάλαζα λίθων ἐκράτει τὸ ἴσον εἰς ἕκαστον προσφώνημα. Πᾶφ, πούφ, πᾶφ... ἀνθογάστραι, κιγλίδες, τὰ λοιπὰ ὑαλῖα διερρηγνύοντο εἰς κλάσματα.

Ἐστόσον, ἐνῶ ἐκτὸς τοῦ οἴκου αἱ ὕβρεις ἄμαζαν καὶ ὄργαινον, ἐνῶ ὑπερέβουν οἱ φρουραγοὶ, αἱ κατάραι τοῦ ἐπιμεινομένου ὄχλου, ἐντὸς τοῦ οἴκου ἐξέτυλισσετο δρᾶμα σπαρξικάρδιον. Ἐντεῦθεν μὲν ἡ οἰκοδέσποινα καταλαμβάνετο ἀπὸ σπασμοῦς, πάθημα ἐπικίνδυνον εἰς τὴν προβεβηκυῖαν τῆς ἐγκυμοσύνης, ἐκείθεν δὲ τ' ἀνήλικα παιδία, περιερχόμενα τὸν διάδρομον, ἀνεφώνουν τὴν ἀνήσκουσαν μητέρα. Αἱ ὑπηρετρίαι ἐδρύπτοντο τὰς παρειάς, τὸ νήπιον ἐβόα, ἡ τροφὸς ἐγόα, ὁ σκύλος ὤρετο—συμφωνία συγκινητικὴ, ἂν καὶ παράχορδος.

Κατάπληκτος ἐνώπιον τῆς ἐκρηγνυομένης νέας ἀνεμοζάλης, ὁ Μωϋσῆς ἔλαβε μόλις καὶ μετὰ βίας τὸ θάρρος νὰ προσάψῃ τὸν ὀφθαλμὸν εἰς τι σχίσματιον, ὅπως διασκοπήσῃ, ἐὰν χωροφύλακες ἢ στρατιῶται ἐπέσθων κατὰ τύχην εἰς σωτηρίαν του. Ἀλλὰ κεκλεισμένος, ὡς τὸ πρὶν, διετέλει εἰσέτι ὁ πυλὼν τῆς Ἑβραϊκῆς. Ἡ ὑστέρησις πάσης ἐνόπλου ἐπικουρίας, τὸ δὲ χεῖρον, ἡ ἐπαφίς κλιμάκων, ὑπὸ τινων Ἀλβανῶν τῆς φρουρᾶς κομιζομένων πρὸς ἐπίθασιν τοῦ οἴκου, ἐπήνεγκον εἰς τὴν καρτερίαν τοῦ θεωροῦ τὴν ὑστάτην καὶ καιρίαν πληγὴν. Στηρίζας τὴν κεφαλὴν παρὰ τὰ χεῖλη τῆς χαραγμαῆδος,

— Μάρκε ! εἶπε μὲ βαθὴν ἀναστεναγμὸν (οἱ εὐσεβέστεροί τῶν Ἰσραηλιτῶν ἀποφεύγουσι, καὶ μόνον διὰ παραφροσύνης προφέρουσι τὰς λέξεις ἁγίους, Χριστὸς, Χριστιανὸς καὶ τὰ λοιπά). Μάρκε ! ἐπανέλαθεν. "Ἰνα τί βραδύνεις νὰ ἐπέλθῃς ; Ἄρα καὶ σὺ, πρὶν γίνῃς Ναζωραῖος καὶ Βενετός, δὲν ἦσο, ὡς ἐγὼ, πιστὸς Ἰσραηλίτης ;

Καθὸ πεπλασμένος καὶ αὐτὸς κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν Θεοῦ, ὁ Μωϋσῆς Βαρούχ ἦτο ἐκ διαδοχῆς Ἀδάμ. κεκτημένος ἰδιωτικὰ προτερήματα οὐ τὰ τυχόντα. Ἐν τῷ ὁμίλῳ τῶν κάτωθι φωνασκούντων Χριστιανῶν δὲν θὰ ἦτο στιγμῆς ἔργον τὸ νὰ εὗρῃς σύζυγον ἀφοσιωμένον, πατέρα τρυφερώτατον, φρόνιμον οἰκογενειάρχην, οἷος ἦν ὁ περιτμητός. Τὸ ἀκροσφαλὲς τῆς θέσεως ἀνεγαλίνωσε τὰς ἐποιοχόμενας φρένας του. Ἐπὶ τῆς προόφει τῆς κινδυνευούσης οἰκογενείας, ἴσως δὲ καὶ ἐπὶ προνοίᾳ τοῦ πολιορκουμένου ταμείου ἐνταυτῷ, ἀποφασίζεταί ὁ ἄθλιος νὰ διακινδυνεύσῃ τὴν ἰδίαν ὑπαρξίν, παρουσιαζόμενος εἰς τὸ παράθυρον, καὶ πειρώμενος νὰ κατευνάσῃ διὰ τινος ἀπολογίας τὴν ὄργην τοῦ πλήθους. — Τῷ ὄντι μετὰ σύντομον δέησιν εἰς Κύριον τὸν Θεὸν αὐτοῦ, διαστομοὶ εὐτόλμως τὰ ἡμίθραυστα παραθυρόφυλλα, καὶ ἐμφανίζεται.

Ἐπὶ τοιαύτῃ ἀπροσδοκίῳ τὸλμη Ἰουδαίου, ὁ κυμαινόμενος ὄχλος μένει ἐμβρόντητος. "Ἡθελος νομίζει, ὅτι πραγματικῶς ἐβασκανίζετο.

— Βρῆ ἀδελφία Ναζωραῖοι ! κραυγάζει, προτεινῶν συναμμένας τὰς χεῖρας ἐπὶ τὸ ἱκετευτικώτερον. Τί σᾶς ἔκαμεν ὁ Βαρούχ ; Εἰς τί σᾶς ἔπταισε ; Πῶς ἀποδίδετε τὴν σφαγὴν δεκαπεντακάτων χιλιάδων νηπίων εἰς αὐτόν, ὅστις οὔτε βασιλεὺς Ἰουδαίων ὑπάρχει, ὡς ὁ Ἡρώδης, οὔτε σύγχρονος τοῦ Μεσσοῦ σας, αὔτε καὶν ἔλαθέ ποτε τὸ θάρρος ν' ἀφαιρέσῃ μίαν ζωὴν ; Ἡότε, πρὸς Θεοῦ, πότε, τοῦ τῆς Ῥιθύμνης ἀπεμωράνθηκα ἐγὼ τοσοῦτον, ὥστε ν' ἀσεβήσω μὲ λόγους, ἢ μὲ πράξεις πρὸς τὸν κοσμοδόχον τῆς Μαρίας υἱόν ; Θέλετε ναι καὶ ναι, ὅτι τὸν βιββὴν σας τοῦτον ἐγὼ ὁ Μωϋσῆς Βαρούχ τὸν ἀνύψωσα ἐπὶ σταυροῦ ; "Οχι, μὰ τὸν ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς, ὄχι μὰ τὰ Σεραφεῖμ καὶ τὰ Χερουβείμ, ὄχι, ἔνοχος δὲν εἶμαι τοιαύτης κακοποιήσεως. Ἐὰν, ὡς πιστεύετε, ἐσταυρώθη, τὸν ἐσταύρωσαν τὰ τριάκοντα ἀργύρια, τὸν ἐσταύρωσεν ὁ τότε Κόντες τῆς Ἰουδαίας, ὁ Πιλάτος.

— Καὶ τὸν ἀκροάζεσθε ἀκόμη τὸν θεοκατάρατον ! Ἀκόμη τὸν ἀφίνετε νὰ ὀνειδίξῃ τὴν πίστιν μας ! ἐρωτᾷ βροντώδης μία φωνή, ἥτις καὶ τὸν λόγον τοῦ Ἰουδαίου διακόπτει καὶ τὸν ἀναδιδόμενον κροτοθόρουβον καλύπτει ἐν ἀκάρῃ. Τὸν ἤκουσα ἐγὼ αὐτός — ὁ κατηγορὸς προσθᾶται, ὑψῶν ἀνὰ χεῖρας μίαν εἰκόνα τοῦ Λυτρωτοῦ — μάρτυς μου δὲ αὐτός ! τὸν ἤκουσα δεκάκις αὐτήκοος ἐξυβρίζοντα καὶ Χριστὸν, καὶ Θεομήτορα, καὶ ἁγίους πάντας. Ἀλλὰ τί πλέον ; Μὴ δὲν εἴσθε σήμερον μάρτυρες αὐτήκοοι καὶ σεις αὐτοί ; Δὲν ἀκούετε, ὅτι ὁ ἀφωρισμένος, ἡμᾶς μὲν, τὸν περίουσιον λαόν, ὀνομάζει Ναζωραῖους, τὸν δὲ Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καλεῖ βιββὴν ;

— Ἐλθετε, ἀδελφοί, διὰ τοὺς οἰκτιρμούς τοῦ κοινοῦ Πατρὸς ! σχετλιάζει ὁ κατηγορούμενος ἐπαναδειλιάνων ἐπὶ τῇ μορμολυκῶδει θεᾷ τῆς εἰκόνας. Ἀρπάζων δὲ εἰς τὰς ἀγκάλας τὸ μικρότερον τῶν τέκνων του, καὶ ἐντρομον, καὶ γογγύζον, καὶ δακρυροοῦν παρουσιάζων αὐτὸ πρὸς τὸν ἀναβλέποντα λαόν.

— Ὅσοι εἴσθε γονεῖς, ἀναβοᾷ, ἐπικαλούμενος τὴν προσπάσιον τοῦ πανανθρώπου θρησκαύματος τῆς καρδίας — ὅσοι ἀπὸ σᾶς ἔχετε τέκνα, ἀχ, εὐσπλαγχνίσθητε τὸν δυστυχεῖ πατέρα, ἐλεήσατέ τὴν ἀπταιστον καὶ πτωχὴν τοῦ οἴκου γένειαν !

— Τίποτε ! τίποτε ! ἀποκρίνονται διακόσια στήματα. Εἶσαι πρωτομάστορας βασκανίας. Μὲ τὴν παρουσίαν τοῦ σιχαμεροῦ σου γόνου δοκιμάζεις νὰ μᾶς βασκανίσῃς ; ἀλλ' ἐνώπιον τῆς εἰκόνας ταύτης αἱ βασκανίαι σου πίπτουσιν ἀναποτέλεστοι κατὰ γῆν. Σοῦ εἶπομεν, ὅτι ἐτελείωσαν τὰ ψεύματα ἢ σωτηρία τῆς χώρας κατεπείγει, ὁ καθαρός σου δὲν ἐπιδέχεται ἀναβολήν. Ἡ θὰ καταβῆς νὰ σὲ βαπτίσωμεν, ἢ ἡ κολυμβήθρα ἀναιθεῖναι ἀπὸ τὸ παράθυρον !

— Θὰ σὲ πλύνωμεν, ἀκάθαρτε ! θὰ σὲ ξελασπώσωμεν, καὶν θέλῃς καὶν μὴ θέλῃς !

— Ναί ! καὶ θὰ σὲ ὀνομάσωμεν Γαῖτάνον ! ἐπιφωνεῖ λατῖνος τις ἱερεὺς.

— Ὅχι, Παφνούτιον ! ἀντιτείνει εὐθὺς ἕτερος ἱερεὺς γραικός.

— Σὲ θέλωμεν Παφνούτιον εἰς τιμὴν τοῦ ἁγίου πατρῶνος τῆς Κουμπαγιώτας. Ζήτω ὁ Παφνούτιος ! κραυγάζει ἡ ὀρθόδοξος μερίς.

— Panuzzo ! Pavonuzzo ! ἀντιφωνοῦν ἐσκανδαλισμένοι οἱ Λατῖνοι. Ohibò ! Misericordia ! Ὅποιον ὄνομα σχισματικόν, ἀπόζον φωτιανισμόν !

— Ὅχι δὲ, θὰ τὸν ὀνομάσωμεν Γαῖτάνον ! ἀντικραυγάζουν οἱ Γραικοί, ἐπιδιδόμενοι εἰς γέλωτα γαργαριστὸν, θρυλλοῦντα ἐν παντοίῳ ἤχῳ καὶ τόνῳ. Παφνούτιος Βαρούχ ! ὄνομα εὐφώνον, σεβάσμιον, ἀλλὰ Γαῖτάνος Βαρούχ ! παίζετε μὲ τοὺς ἁγίους !

— Σεῖς, πρόβατα ἀπολωλότα, περιπαίζετε τὴν θρησκείαν ἀσεβοῦντες πρὸς τὸν Γαῖτάνον, ἅγιον θαύματουργόν τῆς μιᾶς, ἁγίας, καθολικῆς, καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας, ἧς ὁ μακαριώτατος Πάπας κεφαλὴ ! φωνάζουσι περιμανεῖς οἱ φράροι πρὸς τοὺς ἀνατόλικους.

— Μάθετε, προσκυνηταὶ τῆς παντόφορας ! ἀπαντῶσιν ἐπιτραχύνοντες τὰ καγγάσματα οἱ Γραικοί, μάθετε, ὅτι καπουτσίνοους καὶ παππουλάκοους τὰ Μηναῖά μας δὲν μνημονεύουσιν.

— Sanctissima solea crucifera, miserere nobis ! ἐπιφωνοῦσιν ἀγανακτοῦντες ἀκαπασχέτως οἱ Λυττικοί. Ἡ δυσσέβειά σας ἀμαρύνει καὶ αὐτὴν τοῦ Ἑβραίου τὴν ἀπιστίαν. Ἀγκάλᾳ, τί ἄλλο, παρὰ ἡ θεοποίησις τῶν Παφνούτιων, ἐγκληθῶσιν εἰς τοῦ γένους σας τὸν λαμὸν ἀλύσεις Τούρκων καὶ Βενετσιάνων ;

— Τάχα δὲ διεπύλαξαν ἀβλαβεστέρους σᾶς τοὺς Φράγ-

γους αὐτοὺς εὐλογίαι Γαϊτάνων, Βερνάρδων, καὶ συντροφίας; Τοῦλάχιστον ἡμεῖς δάκνομεν τὰς δύο ἀλύσεις μας· σεις ὅμως ἀσπάζεσθε καὶ λειτουργεῖτε τὰς δεκαπέντε ἰδικὰς σας ἀφότητος φέξῃ, ἀκόμη πρὶν σημάνουν οἱ κώδωνες τὸν Ἐξάψαλμον.

Ὅταν οἱ λόγοι παρελάσωσιν ἐκτὸς ὁρίων, ἀποδίδουσιν οἱ βραχιόνες τὸ δίκαιον· ἐκάτερον δὲ τῶν μερῶν δὲν ἐστερεῖτο παλληκαρίων. Δέκα πρόμαχοι τοῦ πάπα ὀρῶσιν ἐντεῦθεν εἰκοσι τῶν Μηναίων ὑπερασπισταὶ ἐκσφενδονίζουσιν ἐκεῖθεν φέσια καὶ ἐπινωτίδια. Τὰ ἀμοιβαία λοιδορήματα ἀντικτυπῶνται, καθάπερ ξίφη σφαραγίζοντα κατὰ συμβολήν. Ἦδη ἡ μάχη πλησιάζει. Τῶν μὲν στρατευομένων ὑπὸ τὸ λάβαρον τοῦ Παφνουσίου, τῶν δὲ ἀντιμαχομένων ὑπὸ τὴν σημαίαν τοῦ Γαϊτάνου, ἡ ῥῆξις, ἀπὸ τῶν προφορικῶν προφηλακίσεων, προβαίνει εἰς τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς, ἀπὸ δὲ τῶν ὀλίγων παλληκαρίων μεταδίδεται εἰς ὅλην τὴν συνάθροισιν, μέχρι παιδῶν αὐτῶν καὶ γυναικῶν.

Πᾶς τις ἄλλος, εἴτε περιτετημένος, εἴτε ἀπεριτετητος, ἤθελε βέβαια προσδοκῆσαι τὴν σωτηρίαν του εἰς τὴν ἀδελφομαχίαν τῶν ἐναντίων, εἰς τὸν φόνον τοῦ τελευταίου τῶν ἐχθρῶν. Τὸ φύραγμα τοῦ Βαρούχ, ὡς εἴπομεν, ἐκλήρουτο λεπτότητα ἰδιαίτην. Ὁ Βαρούχ, καίπερ ἀβάπτιστος, μετεῖχε ὅμως τῆς φιλανθρωπίας αὐτῆς, τὴν ὁποίαν πάντοτε καὶ ἀπαραιτήτως τὸ λουτρὸν τῆς παλιγγενεσίας δὲν προσνέμει. Ἡ πρὸ ὀφθαλμῶν ἀλληλομαχία τῆ ἐνέπνευσεν ἐν ἐπιπόνημα αὐτοσχέδιον, ὅπερ περιποιεῖ ἴσην τιμὴν καὶ εἰς τὸ ἀνεξίθρησκον τοῦ ἤθους του, ἅμα καὶ εἰς τὴν ἐτοιμονομίαν του.

— Εὐλαθέστατοι ἀδελφοί! συμπαλίθητε! ἀναγκάζει προσβιάζων ἄχρι λειποφονίας τὸν λάφυρον! — Ἄνακωχὴ! Παύσατε πρὸς στιγμὴν τὸν πόλεμον, καὶ ἀκούσατέ με!

Τὸ προσφώνημα ἐνέργησεν. Αἱ χεῖρες τῶν ἀγωνιστῶν ἐσταμάτησαν ἀναπόσπαστοι ὅμως τῶν τραγῶν εἰσέτι, αἱ δὲ πλείονες τῶν κεφαλῶν ἀνέδλεψαν αὐθις πρὸς τὸ παράθυρον.

— Μὲ θέλετε ὁμῶς πιστόν σας, προσεπιλέγει γεννηθῆτω τὸ θέλημά σας! Εὐπρεπέστερον κρίνω κ' ἐγὼ νὰ δεχθῶ τὸ Εὐαγγέλιον εἰς τὸν οἶκόν μου ἀπὸ τὴν μεγάλην εἰσοδον, παρὰ ἀπὸ τὸ παράθυρον διὰ πολιορκητικῶν κλιμάκων. — Προελάυνω καὶ περαιτέρω τὴν ὑποχώρησιν. Ὡς βλέπω, τὸ περὶ Παφνουσίου καὶ Γαϊτάνου ζήτημα χωρίζει τὴν πίστιν σας εἰς δύο κόμματα ἀδιάλλακτα, καὶ μεταβάλλει τῆς Ἑβραϊκῆς τὸ ἔδαφος εἰς πεδῖον αἰμῶδιψου ἀδελφομαχίας. Ἄλις τῆς ἔριδος, ἀδελφοί! Θέλετε νὰ τὰ συμβιδῶσω ἐγὼ; Ἐάν δὲν συμφωνήσητε μετὰξὺ σας τόσον περὶ τοῦ δόγματος, ὅσον καὶ περὶ τοῦ ὀνόματος, ὅποια θὰ λάβω, μὰ τὸν προφήτην τὸν ὁμώνυμόν μου, παρὰ νὰ γίνῃ φόνον παραίτιος, στέργω, πρὸς χάριν σας, νὰ πλαγιάσω ἀπόψε καὶ Ἀνατολικὸς ἐνταυτῇ καὶ Δυτικὸς. Πέμψατέ λοιπὸν δύο πνευματικοὺς κατηχητάς, τὸν μὲν Γραικόν, τὸν δὲ Λατῖνον· θέλομεν προδιατάξει τὰ δέοντα εἰρηνικῶς. Δόξα ὅμως λόγον πιμῆς, ὅτι, πλὴν τῶν ἱερῶν αὐτῶν, οὐδεὶς ἄλλος θὰ εἰσβάλῃ εἰς τὸν οἶκόν μου... Καὶ τώρα, μετὰ βραχεῖαν διακοπὴν προσέθηκεν, ἐπειδὴ ἡ

ἀφορμὴ τῆς φιλονεικίας ἐκλείπει, τώρα ἀμείψατε ἀλλήλους τὸν ἀσπασμὸν τῆς συμφιλώσεως!

Δυτικὸς καὶ Ἀνατολικὸς ἐπίσης! Τίς εὐθυτέρα εἰς διαλλαγὴν ὁδός; Ἐπὶ τῇ χαρποποιᾷ διακοινώσεται τοῦ Ἰσραηλίτου Γραικοὶ τε καὶ Λατῖνοι, ἀφέντες αὐθωρεῖ τὰς τρίχας των, περιεπτύξαντο ἀλλήλους εἰς δόξαν Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος.

— Λοιπὸν ὀριστικῶς ἀποφασισμένον· Γαϊτάνοπαφνούτιος! φωνάζει ὁ εὐταξίας τῆς λατινικῆς μητροπόλεως, ἀνερμίζων τὸ μανθῆλιον εἰς σημεῖον ἐντελοῦς συναλλαγῆς.

— Ὅχι, Παφνουτογαϊτάνος! ἀπαντῶσιν ὁμοφώνως καὶ με ἔμφασιν καπετανικὴν δύο μεγαλόσχημοι ἐκ τῆς τοῦ Κυροῦ μονῆς, ἀπαράφθοροι τύποι δωρικῆς τραχύτητος.

Τὸ ἀμφισβητοῦν τῆς ὀνομασίας θὰ ὑπεξέκαιεν ἐκ νέου τὴν ἔριδα, ἐάν, χάριν τῆς προκειμένης διαπραγματεύσεως, μὴ ἐπεκαλεῖτο πάλιν ὁ Βαρούχ τὴν ἀπόλυτον ἀνάγκην ἀνακωχῆς. Ἡ ἐκλογὴ τῶν πνευματικῶν διήγειρεν ἑτέραν ἀφορμὴν φιλονεικίας, ἀλλὰ τέλος καὶ τὸ πρόσκομμα τοῦτο ἐξωμακίσθη συνευδοκῆσαι ἐκάτερον τῶν μερῶν.

Τί συνέβη ἐντὸς τῆς οἰκίας τοῦ Ἰσραηλίτου; Τίνι τρόπῳ ἐξοικονόμησαν τὰ πράγματα ὁ Ἰουδαῖος, ὁ Γραικὸς καὶ ὁ Λατῖνος; Ἐβασκανίσθη ὁ Ἑβραῖος ἀπὸ τὰ ῥάσα, ἢ τὰ ῥάσα ἔβασκανίσθησαν ἀπὸ αὐτόν; *Honnig soit qui mal y pense.*

Ὅτιδῆποτε καὶ ἂν συνέβη, ἡ συνέντευξις ἐλαθεν ἔκθεσιν αἰσίαν. Ἐν τῷ ἐξεληθῆναι τῆς αἰκίας τοῦ κατηχητέου, οἱ κατηχηταὶ διεκοινώσαν πρὸς τοὺς εὐσεβεῖς κατοίκους τῆς Ριθύμνης, ὅτι ὁ βασκανιστῆς Βαρούχ θὰ ὁμολογῆι ὅσον οὐπω τὸ δημοσίον τῆς ἁγίας Τριάδος· ὅτι, ἐάν ἐκάτεροι αἱ ἐκκλησιαστικαὶ ἀρχαὶ τὸ ἐπέτρεπον, θὰ ἀπήγγελλεν εἰς τὰς προσευχὰς τοῦ τὸ Πιστεύω ἑλληνιστί τε καὶ λατινιστί ἐναλλάξ ἀνά τριμηνίαν, ἢ ἑξαμηνίαν ἄλλως, τὴν προτίμησιν τοῦ δόγματος ἤθελεν ὀριστικῶς ἀποφασίσει διὰ τοῦ ἄσσου, ὅστις πρῶτος τῶν δύο ἤθελεν ἐξαχθῆ ἀπὸ χαρτοπαιγνίου δέσμων.

Ἡ ὄγλαγωγία διελύθη ἀναίμακτος, ἀβλαβῆς δὲ πάλιν ἐσώθη ὁ Βαρούχ· οὐχ ἦττον ὅμως Γραικὸς καὶ Φράγγος διετέλεσαν πρὸς ἀλλήλους οἶοι καὶ πρὶν, κύων δηλαδὴ πρὸς αἴλουρον, αἴλουρος πρὸς κύνα.

Ἀποτυχόντος καὶ τοῦδε τοῦ μηχανήματος, ἡ μιὰ ἀσπίδα συνετεχνάσθη κατὰ τοῦ Ἑβραίου καὶ ἕτερον ἄλλου εἶδους διωγμόν. Ἠνείγετο ἡ κυβερνήσις συγκεροτημένην τινὰ τάξιν κατοίκων, μετερχομένων ἐς ἐπαγγέλματος καὶ ἀναφανδὸν αἰσχίστου βιομηχανίαν τὴν ἐπὶ δικαστηρίου ψευδορίαν. Συνετάσσοντο ἐν τῇ τάξει αὐτῇ καὶ ἀρχόντες πεπτωχευότες, καὶ ἔμποροι χρεωκόποι, καὶ ἄστωι υἱοί, καὶ πᾶς ὅστις φυγόπανος, ἢ διεφθαρμένος. Ἀντὶ ὀλίγων γαζετῶν, εἶχε δικηγόρου ὑπογραφὴν πρὸς ὑπερορισμὸν τοῦ ἀντιδίκου σου· εἶχε μάρτυρα ἀδιαφῶρος ὁμνύοντα εἴτε ὅτι ἐφόνευσες, εἴτε ὅτι ἐφονεύθης, ἀποδεικνύοντά κατ' ἀρέσκειαν πιστωτήν, ἢ ὀφειλέτην, ἢ μηδέτερον· μάρτυρα τρέποντα τὴν μὲν φραρικήν λαγνεῖαν εἰς ἀγνεῖαν, τὸν δὲ φῆλον εἰς φίλον, τὸν δὲ νόμον εἰς

μῶμον. Ὑπὸ τοιούτων κατηγορῶν συκοφαντηθεὶς ὁ Μαῦσῆς ἐπὶ τουρκισμῶ, ἐνήχθη ὑπὸ τρεῖς δεινὰς ἐνοχοποιήσεις· ὅτι νυχήθη νίκας καὶ τρόπαια εἰς τὸν Παδισάχ· ὅτι ἐχρημάτιζεν ἐν Ῥιθύμῃ ἀνταποκριτὴς καὶ καπάσκοπος τοῦ Διβανίου· ὅτι ἐτροφοδότει λαθρηθὸν τὴν ἐν τῷ Αἰγαίῳ περιπλέουσαν ἐχθρικήν μοίραν. Οὕσης ἐνόρκου τῆς καταμηνύσεως, ὁ ὑπόδικος προσφυλακίσθη. Ἀλλὰ ποῦ τὸν ἐκλείσαν; Ὑπὸ τὴν πρόφασιν, ὅτι καὶ δεσμῶται καὶ δεσμοφύλακες ἀπετροπιάζοντο συντροφίαν βασκακιατοῦ, τὸ δὴ χειρὸν καὶ ἀμυρώτου, καθειρξάν, αὐτὸν εἰς τὴν στέγην κατρηιπωμένου τινος πυργίσκου τοῦ φρουρίου, τόπον κάθυγρον, φωτιζόμενον ἀπὸ μάνην μίαν θυρίδα, ἐκθετον εἰς τὰς ἀκρᾶσις τοῦ καιροῦ, ἐκτός ὅτι καὶ ἄφετον εἰς τοὺς γάμους ὄλων καθόλου τῶν νυκτερίδων τῆς πόλεως. Μόλις μετὰ δήμενον φυλάκισιν, καὶ ἐπὶ τῇ ἀντιμαρτυρήσει ἄλλων ἐπιόρων, κατώρθωσεν ὁ ὑπερασπιστὴς Κ. Ἀγρικώλας νὰ τὸν ἀποδώσῃ ἡμιταρίχουτον πρὸς τὴν σύζυγον. Ἀλλ' ὦ τοῦ ἐπιμέτερου τῆς συμφορᾶς! Ἐν τῷ διαβήναι τὸν οὐδὸν τῆς εἰσόδου, ὁ νοστῶν ἀνευρίσκει τὴν οἰκίαν μεταβεβλημένην εἰς στρατῶνα. Βλέπει δεσμίδας λογγῶν καὶ ἀλαβαρδῶν ἀνηρτημένας εἰς τὸν διάδρομον, στρατιωτὰς ἐντὸς τοῦ προσευχητηρίου μεθοκοπούντας· βλέπει μαχλάδας, τιλλούσας τὰς ἄρθιθας του, σπαταλώσας τὴν προμήθειαν τοῦ βουτύρου του· ἀκούει ἄσματα σκανδαλώδη, καὶ λογοπαίγνια βακχικά, καὶ καγγασμούς, καὶ τυμπάνου κροῦσμα. Τὰ μὲν ἀνώτερα δωμάτια, πλὴν δύο μόνων, εἶχαν κατ' ἀνωτέραν διαταγὴν καταληφθῆ ἀπὸ ὑπαξιωματικούς νεήλυδας, τὰ δὲ κατώτερα κατείχοντο ἀπὸ τοὺς σαλπιστὰς καὶ τοὺς τυμπανιστὰς τοῦ τάγματος, οἵτινες, γυμνάζόμενοι ἀπ' ἀνατολῶν ἡλίου μέχρι δυσμῶν, δὲν ἔπαυον οὐδὲ στιγμήν ἀποκοφάινοντες ὄλην τὴν ἐβραϊκὴν συνοικίαν. Εἰς ἐπαύξεισιν δυστυχίας, ἡ μὲν κυρία Βροῦχ διήγεν εἰσέτι ἐν λοχεία μετὰ ἀνώμαλον τοκετὸν, τὰ δὲ τέκνα τῆς ἐκείνου καὶ αὐτὰ κληθήρη. Καὶ τὸ μὲν μαγειρεῖον, τὸ φρέαρ, αἱ ἀποθήκαι ἀπέβαινον πρὸς τοὺς οἰκοδεσπότης πάντως ἀπρόσιτα, χάριν δὲ τῶν τυχόντων ὤφελεν ἢ εἰσόδος νὰ μὲν ἀνοικτῆ διανεκῶς. Δὲν ἀρκεῖ· οἱ μὲν ὑπαξιωματικοὶ ἰδιοποιῶντο ὑπὸ πρόσχημα προθυμίας καὶ φιλοφροσύνης τὸ δικαίωμα τοῦ ἐπιφοιτῶν συχνότερον τοῦ πρέποντος· εἰς τὸ δωμάτιον τῆς τρυφοῦ, ἐνθα εἶχε συγκαταφύγει καὶ τὸ ταμεῖον, αἱ δὲ καλότυχοι ἐταῖραι τῶν κυρίων αὐτῶν, ζηλοτυποῦσαι, ἐλαφραγώγουν πρὸς ἀποζημίωσιν τὸν θάλαμον τῆς οἰκοδεσποίνης. — Ποῦ ἀσφάλεια; ποῦ ἡσυχία; ποῦ ὕπνος; ποῦ ἄσυλον ἐν μέσῳ τοιαύτης αὐσπρογοαθικῆς κατοχῆς; Τὴν τυραννίαν ἐκείνην καλὰ ἦν κακὰ ὁ τάλας Μαῦσῆς τὴν ἠνέχθη ἐπὶ τινὰς ἡμέρας· ἀλλ' ἐπὶ τέλους, καταπεισθεὶς ὅτι ἢ ἐν τῇ οἰκίᾳ παρουσία του ἀπῆρσεκε πρὸς τοὺς καινοὺς οἰκοδεσπότης ὑπερβαλλόντως, κρίνας δ' ἄλλως τε καὶ ἀπολύτως ἀβάστακτον εἰς τὸ ἐξῆς τὴν συμφωνίαν τῶν τυμπάνων, κατέλειπε τοὺς ἐφεστέλους προσήτας ἐπ' ἀορίστῳ, ἀφοῦ παρακατέθεσε τὸ ταμεῖον πρὸς τὸν γυναικάδελφον, προσλαβὼν δὲ τὴν οικογένειαν, μετέφησεν ὑπὸ τινὰ στέγην ἀκατοίκητον καὶ ἀνή-

κουσαν εἰς πελάτην ἀρχοντορωμαῖον, εἰς τὴν μονῆρας ἀγροκλήπιον, ἀπέχον τῆς Ῥιθύμης ὡς ἡμίσειαν ὥραν.

Ἀλλὰ τί δὲν συνεπιστρέφει ἢ κακοτυχία, τί ἢ μοχθηρία δὲν ἐπεργάζεται; Ἡ Ὀδύσεια τοῦ Μαῦσέως δὲν ἔμειλε ν' ἀπολήξῃ ἐδῶ.

Οἱ ἀδυσώπητοι διώκται, ἀνακαλύψαντες τὸ ἄσυλον, ὅπου ἢ οικογένεια ἤλπιζε τέλος νὰ κοιμηθῆ ἀπαρενόχλητος, συνώμοσαν νὰ ὑπεγείρωσι κατ' αὐτῆς τοιαύτην τινὰ ἄλλην ἐνόχλησιν, οἷα εἰς τὸ τέρμα τῆς ὑπομονῆς ἤθελε πειθαναγκάσει τὸν οικογενειαρχὴν νὰ ἐγκαταλείψῃ διὰ παντός, ὄχι μόνον τὴν Ῥιθύμην, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ καθόλου τῆς Κρήτης τὰ χόματα. Ὁ κυκεὼν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης διατυποῦται εἰς τὸ νέον αὐτῶν μηχανογράφημα. Περσειθυλήθη, ὅτι ὁ βαθύπλουτος Βροῦχ, κρουσθεὶς εἰς τὴν θέσιν Βουνόφρουδον ἀπὸ φλογίαν, ἀπέβησεν ὡς χριστιανὸς μᾶλλον ἢ ὡς Ἡρώδης καὶ Πιλάτος, καθέσον, πρὸ θανάτου προσκαλέσας παρ' ἑαυτοῦ τὸν Νοδάρον (συμβολαιογράφον) Ἀββακοῦμ, διέθεσε τὸ ἡμισυ τῆς περιουσίας του ὑπὲρ τῆς ἐντίμου Συντροφίας τῆς Κουμπαγιώτας, δωρήσας καὶ πρὸς τοὺς ὀφειλέτας ἅπαντας τὰ χρεώγραφα.

Ἡ τότε ἐν Ῥιθύμῃ Κουμπαγιώτα θὰ ἦτο λίαν ἀνάλογος πρὸς ὅτι ἄλλοτε ὑπῆρξεν εἰς Κέρκυραν ἢ Πίνια. Ἀπετέλει κατὰ δικαίωμα μέρος τῆς ἐταιρείας αὐτῆς πᾶς ὁ μὴ ἔχων ποῦ τὴν κεφαλὴν κλιναι, πᾶς ὁ πλάνης καὶ φυγόπονος, ἢ τὸ πολὺ, ὡς ὁ κανονισμὸς διέταττε, πᾶς ὁ μὴ κερδαίνων ὑπὲρ τὰς τρεῖς γαζέτας τὴν ἡμέραν. Συνηγελάζοντο ἐν τῇ Συντροφίᾳ ἀλιεῖς καὶ ψωμοζῆται, τυφλοὶ καὶ στυτοτόμοι, παράλυτοι, ἀθίγγανοι, γρατῖδια φαύλης διαγωγῆς, κασαλάδες ἐσχάτης τάξεως, ὄχλος ἀνάγωγος καὶ φιλοκάκουργος, προσελθὼν κατὰ μέγα μέρος ἐκ τῆς ἀνόμου συμμιξίας Ἰταλῶν καὶ ἐντοπίων γυναικῶν. Ὁ ἀρχηγὸς ἐκαλεῖτο Τόμαρος, ἢ Καπετάνιος, ἦν δὲ πειθήνιον ὄργανον Ὑψηλῆς τε καὶ χαμηλοτέρας Ἀστυνομίας, ὄργανον διὰ τῆς ἐπιτελείας καὶ ὑπὸ τὴν εὐθύνην τοῦ ὁποίου ἐξετέλουν συνήθως τοὺς σκοποὺς τῶν οἰκηματάρχει τῆς Σιγῆς.

Ἐπὶ τῇ διαφημίσει τῆν κληρονομίας, ὁ Τόμαρος διέταξεν εὐθὺς τὴν Κουμπαγιώταν νὰ κλείσῃ τὰ ἐργαστήρια, νὰ εὐφημήσῃ ὑπὸ τὴν οἰκίαν τοῦ Ἀββακοῦμ καὶ τοῦ Ραββῆ, εἰς δὲ ἀνάμνησιν τοῦ εὐσεγέτου νὰ κροτήσῃ καὶ τὰ σήμαντρα θρηνωδῶς. Οἱ ἥρωες τῆς Συντροφίας δὲν καθυστέρησαν. Καταλαβόντες ἐξ ἐφόδου τὰ κωδωνοστάσια, συνετόνησαν τὴν νεκρώσιμον θρηνωδίαν ἐν αἰσχροῖς ἄσμασι καὶ χοροῖς. Ἐἶτα δὲ, ἐν τῇ ἐπαγγελίᾳ γενικῆς συνευωχήσεως συσσωματωθέντες εἰς στρατὸν ἐκ περίπου χιλίων ψυχῶν, ἐξῆλθον τῶν πυλῶν, κατεσπευσμένως συνεκπροεούμενοι εἰς Βουνόφρουδον. Κύριον θέμα διαζήτησεως διετέλεσε καθ' ὄλην τὴν ὁδὸν ὁ ὑπολογισμὸς τῆς κληρονομίας. Ὁ μὲν ἀνήγαγε τὸ ποσὸν τοῦ κληροδοτήματος εἰς δέκα ἑκατομμύρια, ὁ δὲ εἰς εἴκοσιν, ὁ δὲ εἰς τεσσαράκοντα. Τεθέντων ἐκτελεστοῦ μὲν τῆς διαθήκης τοῦ Ἀββακοῦμ, διανομῆς δὲ τοῦ Καπετάνου, αὐτεῖς τῶν Κουμπαγιωτῶν θὰ ἐξήμερώνετο τῇ ἐπαύριον πτώχος. Οὐχ ἦτον

δὲ σπουδαία ἐξετυλίχθη καὶ ἡ διαζήτησις περὶ τοῦ πῶς ἕκαστος τῶν κληροδόχων ἔμελλε νὰ πραγματοποιηθῇ τὸν οὐρανοπώτον πλοῦτον. Ὁ μὲν ἐχειροτονεῖτο καράδοκός τῆς ταρτάνης, καὶ προσεχδιάζε τὸ ἡμερολόγιον τῶν ταξιδίων, ὁ δὲ ὠνειροπόλει τὴν ἐκμίσθωσιν τοῦ ἰχθυοτροφείου, ὁ δὲ προὔτιθετο νὰ ἀναγορεύσῃ Πρωτοπαππᾶν τὸν ἀνάδοχον, ὁ δὲ προεγύετο νοερῶς τὴν ἡδονὴν τοῦ ν' ἀμαξήλατῆσῃ τὸ ἀρτιπαγὲς διφρίον του ὑπὸ τὰ παράθυρα τοῦ Σερ Φιλίππου. Ταῦτα ὁμῶς οὐδόλως ἐξελάσθησαν τὴν εὐγνώμοσύνην τῆς Κουμπαγιώτας. Ἄμφορες τοῦ κυνισμοῦ, ὅστις ἐπὶ τοῦ οὐρανοπώτου λάκκου νοστιμοποιεῖ τὴν κατωβλεψίαν καὶ καρυκεύει τὰ δάκρυα τῶν ἐπιζώντων κληρονόμων, ἡ Κουμπαγιώτα, ἀνυψώσασα καθ' ἑδὸν εὐχὰς εἰς ἄφῃσιν τῶν πλημμελημάτων τοῦ μακαρίτου, παρέβαλε τὴν φιλόχριστον ἀγαθοεργίαν του ἰπρὸς τὰς ἀφιλοκτιρόμας διαθήκας τῶν τιμαριούχων. Μετανοήσασα δὲ πικρῶς ἐπὶ τῇ διαπραχθείσῃ ὑπὸ τὰ παράθυρά του ὀχλαγωγίῃ σκηνῇ, κατηράσθη ἐκ ψυχῆς τοὺς φθονερούς, αἵτινες ὀρμηθέντες ἴσως ὑπὸ ἰδιοτελῶν σκοπῶν, τὸν εἶχον δυσσημῆσαι ὡς βασκανιστὴν, καὶ ὑποδείξει σταυρωτὴν τοῦ Κυρίου.

Ὁ φυγὰς κατεγίνετο τὴν στιγμὴν ἐκείνην ὀξύνων πασπάλους πρὸς ἐπιπάκτωσιν τῆς φράκτης. Ἐν τῷ ἐξανοῖξαι ἀπὸ τῆς ἀναδενδράδος ὄχλον εἰσβάλλοντα δρομάδην εἰς τὸν κρυπτήρᾳ του, ἠσθάνθη κάλπασμα ῥίγους ἐπὶ τὴν ῥάχιν, καὶ ὀρθοτριχίαν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν. Μέλας τις πέπλος ἠμαύρωσε τὴν ὄρασίν του· ἔνεκα δὲ τῶν δυσπειθούτων γονάτων ἤθελε ἴσως καὶ καταμετρήσει τὴν πᾶν, χωρὶς τῆς ἐβραϊδος μαγειραίνης, ἥτις ἔδραμεν εἰς βοήθειαν.

Ἡ παρά Σακεσπέρῳ κατάπληξις τῶν συνδείπνων ἐπὶ τῷ ἐμφανισμῷ τοῦ φάσματος θὰ παρεῖχε πρόσφορον εἰκόνα τοῦ δειματός, ὅπερ ἀφῆρπαξεν εἰς ἕκστασιν τοὺς προσερχομένους, ἅμα ὡς εἰς ἀπόστασιν ὀλίγων βημάτων ἔπασε τὸ βλέμμα των ἐπὶ τοῦ βορβόλακος. Ἀληθέστατον, ὅτι ὁ Βαρούχ θὰ παρίστανε τὴν στιγμὴν αὐτὴν θαυμαστὸν ὁμοίωτον τοῦ Βάγκου. Ἐξελθὼν ἰσχνὸς τοῦ δεσμοτηρίου, εἶχεν ἀποθῆ ἔτι ἰσχνότερος κατὰ τὴν ὀλιγοήμερον κόλασιν τῆς οἰκίας του. Τὸ κάτωχρον τῆς ὄψεως, ἡ ἐπὶ τῶν κατεσκευαστευμένων του χαρρακτῆρων ἕξοχὴ τῆς γρυπῆς καὶ ὀξείας ῥινός, αἱ πυρρῶδεις πρίχες τοῦ πώγωνος, πίπτουσαι ἐπὶ τοῦ ἐσωκαρδίου ὡσεὶ γενεῖαι ἀραβοσίτου, οἱ φακοὶ τοῦ δέρματος, τὰ ἀναίματα καὶ λειψανθειδῆ του δάκτυλα, ταῦτα, νῆ Δία, εὐλόγως θὰ ἐξέπληξαν τοὺς προδρόμους τῆς Κουμπαγιώτας. Ἐντρομοί, ἄφωνοι ἐπὶ τῇ φαντασιώδει ὀπτασίᾳ ἐκείνῃ, οἱ κήρυκες ὠπισθοδρόμησαν, οὐδὲ ματεκίνησαν τοὺς πόδας, πρὶν ἢ ἐπικαταφθάσῃ εἰς ἐπικουρίαν ὁ ἐπίλοιπος στρατός. Ὁ αὐτὸς ὁμῶς φόβος κατέλαβε κατόπιν καὶ τὰ γόνατα τῶν ἐπερχομένων. Μετὰ μακρὰν ἀφωνίαν, διαρκούσης τῆς ὁποίας οἱ κληροδοχοὶ οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν ἠδυνήθησαν ν' ἀποσπάσωσιν ἀπὸ τῶ γοργωνῶδες θέαμα τοὺς ὀφθαλμούς, ὁ πάντων ἀνδρείότερος, ἀνάπηρός τις (γνωστός, ἅτε ἱκανὸς νὰ διατρέξῃ πέντε μίλλια τὴν ὄραν μὲ τὰ βράκτρα ὑπὸ τὰς μασχάλας), προβάς τέσ-

σαρὰ βήματα, ἀνέλαβε τὸ παλληκαρικὸν φορτίον νὰ προσφωνήσῃ τὴν σκιάν αὐτός.

— Ἐν ὄνομτι τῆς ὑπεραγίας Τριάδος, ἠρώτησεν, εἶσαι σὺ αὐτὸς ὁ Ἰουδαῖος Μωϋσῆς;

— Εἶμαι· ἀπεκρίθη οὗτος μὲ νεκρώσιμον τονθόρυσμα.

— Εἶσαι ζωντανός, ἢ ἀπεθαμένος;

— Ἴσως ὁ ἐρωτώμενος ἤθελε γελάσει, ἂν ἀπὸ κορυφῆς ἕως ὀνόχων δὲν ἐταρτάριζεν. Ἐνευσε μόνον ἀποφατικῶς.

— Ἐὰν ζῶν ἐπίστεις εἰς Θεόν, ἐὰν ἐντὸς τῆς σαρκός σου αὐτῆς ἔχῃς ἀκόμη ἐπιγλωττίδα, σὲ ἐξορκίζω εἰς τὸ ὄνομα τοῦ ἁγίου καὶ θαυματουργοῦ προστάτου μας Παφνουτίου, νὰ ὁμολογήσῃς ἂν εἶσαι μὲ τὴν ἀλήθειαν νεκρός.

— Ἄμποτε νὰ μὲ εἶχεν ἡ εὐσπλαγχνία τοῦ Κυρίου ἀνακαλέσει εἰς τοὺς κόλπους Ἀβραάμ! ἀπεκρίθη ὁ Βαρούχ, συσπειρώμενος εἰς τὴν γωνίαν τῆς εἰσόδου, ὡς σκύλος ἀποπτερυσθεὶς.

— Ζῆς, λοιπόν! Ἀκόμη πνέεις! Ἀκόμη δὲν ἐψόφησες, μαγαρισμένε!

— Ζῆς, κατάρατε, κ' ἔχεις καὶ πρόσωπον νὰ τ' ὁμολογήσῃς!

— Καὶ ἡ διαθήκη σου; προδιέταξες κὰν τὰ χρέη σου; ἐξεπλήρωσες τὰ ψυχικά σου; ἐξηγόρασες τὰς ἀπείρους ὀνομίας σου!

— Σιωπῆ, παλιάνθρωποι! φωνάζει μὲ ἀγανάκτησιν ὁ ἀρχηγός. Στρεφόμενος δὲ πρὸς τὸν βορβόλακα. Ἐγὼ, λέγει, εἶμαι φίλος σου· δέξου τὴν νουθεσίαν μου. Ὡς ἄνθρωπος τιμῆς, ὁποῖος εἶσαι, μὴ καταδεχθῆς νὰ διαψεύσῃς τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἀβραάμ, ἀλλ' ἂν καὶ ζωντανὸς ἀκόμη κατὰ δυστυχίαν, ὑπόλαβε, ὅτι ἀπέθανες, καὶ ὑποχώρησέ μας θεληματικῶς τὸ ἤμισυ τῶν δουκάτων σου. Ἡ πράξις αὕτη θὰ σὲ τιμῆσῃ ὅσον σὲ ἐτιμῆσαμεν καὶ ἡμεῖς αὐτοί. Πότε καμπάνα χριστιανικὴ ἐθρήνησεν ἀβαπίστου θάνατον; Καὶ ὁμῶς, ἡ Κουμπαγιώτα ἐξεμῶρνε τὴν χώραν ὅλην, κρούσασα διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς ψυχῆς σου καμπάνας μεγάλας καὶ μικράς. Τὸ εὐεργέτημα ἐπικαλεῖτε ἀντιμισθίαν... πλήρωσε μὲ τὰ καλά, καὶ ὁ θεὸς θέλει σοῦ τ' ἀνταποδώσει μὲ τὸν ἀνατοκισμὸν!

— Ἐκλείσαμεν τὰ ἐργαστήρια, προσέθηκέν ὁ ὑπασπιστῆς, ἀφήκαμεν τὰ ἐργαλεῖά μας· ἐχάσαμεν ἐπὶ νομῆ σου τὸ ψωμί μας, ἠφανίσσαμεν τὰς οἰκογενεῖας μας· θέλομεν ἀποζημιώσιν!

— Δὲν εἶσαι ἀφ' ἑτέρου σὺ, ἄλλος ἐφώναξεν, ὅστις μᾶς ἔφερες τὴν δυσετηρίαν, τὸ θανατικόν, τὸν πόλεμον, καὶ τὸν θολὸν κύκλον τοῦ φεγγαρίου;

— Θὰ ἐκρημνίζετο ἀπὸ τὴν σκέπην τοῦ ἁγίου Χαραλάμπου ὁ μακαρίτης μου, ἂν δὲν τὸν εἶχον βασκανίσει τὰ συνεισταιμμένα καὶ διαβολικά σου σύνναρα;

— Καὶ τὴν δαμαλίδα μου, τραγοπώγων; Τί μού τὴν ἐσκότωσεν ὡς κεραυνός, παρὰ τὸ κύκκινον στυππεῖον τῆς γενειάδος σου;

— Ναί, τὸ κακόν σου ἡμάτι μού ἐξένιτευσεν τὸν Πενάτον μου, αὐτὸ, μὰ τοὺς ἁγίους Ἀναργύρους, μού ἀπαλλοτριώνει τώρα καὶ τὸν λαχίαν! προσέθηκε μία τις τῶν φαυλοβίων.

— Ἀφωρισμένε !

— Μαγαρισμένε !

— Θεοκατάρατε !

— Θάνατος εἰς τὸν Ἀντίχριστον !

— Θάνατος εἰς τὸν ἄπιστον, εἰς τὸν κακοῦργον, εἰς τὸν

... ! εἰς τὸν ... ! ἀναβοοῦσιν ἑτερολοῖδρα χίλια στόματα.

— Ἡ Κουμπαγιώτα ζητεῖ τὴν ζωὴν σου παμψῆφει — λέγει πρὸς τὸν Ἑβραῖον ὁ ἑταιρειάρχης, Ἀγριόγατος τὸ παρωνύμιον. Δυποῦμαι ἄλλ' ἀφοῦ δὲν ἀπέθανες ἀπὸ φλογίαν, πῶς θὰ ἱκανοποιηθῶν οἱ κληροδόχοι σου ; Λάβε ὑπομονὴν, καὶ σγάσε !

Ἄμ' ἔπος, ἄμ' ἔργον. Οἱ μὲν δρᾶντοσι τὰ δίκρανα τοῦ ἀχυρώνος, οἱ δὲ ἀνασπᾶσι τοὺς πασσάλους τῆς φράκτης, ἄλλοι δ' ἄλλοθεν ἀρπάζουσι πᾶν τὸ προστυγόν, οὐδεὶς ὁ μὴ σπεύδων εἰς τὴν ἔφοδον. Χωλοὶ ἀναδινοῦσι τὰς βακτηρίας, παράλυτοι τὰς πατερίτσας, ἀνάπηροι περιστροβοῦσι τὰ ῥόπαλα, ἐνῶ σμῆνος ἀνήθων καὶ ῥυπαρῶν μωθῶνων συναθροίζει πέτρας, γάλικας, λιθάρια.

Ἔως ὅτου μὲν οἱ στρατιῶται τῆς πείνης, τῆς ἀνηρίας, τῆς μισαλλοδοξίας, τῆς ἀρπαγῆς, — νέφος κωνώπων, ἀπὸ τὰ καθάρματα τῆς μεσαιωνικῆς Ῥιθύμνης ἐκκολαφθὲν — ἔως οὗ ἠρέσθησαν εἰς ἐνοχοποιήσεις, καὶ ὕδρεις, καὶ μεμψιμοιρίας, διὰ μόνου τοῦ στόματος ἀποπνεύσαντες τὴν ἀδημονίαν των, ὁ δυστυχῆς Βαροῦχ, ἤδη πρὸ πολλοῦ καθωπλισμένος μετ' Ἰωβειῶν ἀνοχίην, ὑπέμεινε καρτερικῶς τὴν χειμαρρῶδη ἐκβολὴν τῶν προπηλακίσεων, ἔτοιμος, χρεῖας τυχοῦσης, νὰ προσπέσῃ καὶ γονυπετής, μήπως μετ' τὴν ταπεινώσιν ἐπετύγχανεν εἰς τὸν ἔρημον ἐκεῖνον τόπον καὶ ἐν ἀπογνώσει ἄλλης συνδρομῆς, νὰ κατανύξῃ τὰς καρδίας τῶν ἐπιφθῶν βλαστῶν τοῦ ἀσύλου του. Ἄλλ' ὅτε, θρασύτεροι γενόμενοι οἱ κακοῦργοι ἀπὸ τὴν ὑπομονὴν του, παρεσκευάσθησαν καὶ εἰς ἀρότερα ἐπιχειρήματα, τότε δὴ ὁ κυψαύχην Ἰουδαῖος, συνασθανθεὶς εἰς ἑαυτὸν τὸν πατέρα καὶ τὸν σύζυγον, ἀνωρθώθη εἰς ἀνάστημα γίγαντος, ἐμφορηθεὶς ἀπὸ θυμὸν λεαίνης, ἧς οἱ σκύμνοι περικυκλοῦνται ὑπὸ κυνηγῶν. Μετ' βλέμμα στροβιλῶδες, τεθηριωμένον, μετ' κόμην ὁμοιάζουσαν εἰς νῶτα ὕστριχος, μετ' γενειάδα φρίσσουσαν καὶ ἐπὶ τοῦ στήθους ἀναχορεύουσαν τρομακτικῶς, ἀρπάζει δι' ἀνδροπηδήματος τὴν μάχαιραν, μετ' τὴν ὁποίαν ἐλέπτυνε πρὸ ἀλίγου τοὺς πασσάλους, δι' ἑτέρου δὲ πάλιν πηδήματος τετραγωνικῶς ἐμφυτευόμενος ἐπὶ τὴν οὐδὸν,

— Ἴσως ἐμπόρου (κραυγάζει, ἀνακραδαίνων τὴν ἐνοπλον δεξιάν) ἴσως ἠδυνάμην νὰ φράξω τὴν θύραν μου, καὶ ἀπὸ τὸ ἀνώτερον παράθυρον νὰ γειῶν ἀπρόσβλητος τῆς ἀνικανότητός σας θεωρός. Ὅχι, θέλω νὰ σας βολίσω τὸ πτύσμα μου κατὰ πρόσωπον καὶ ἐκ τοῦ πλησίον. Ἐλάτε Σοδόμων καὶ Γομόρρων γενεὰ πόρνη καὶ μοιχαλῆς, μνηστῆρες ἀγχόντας καὶ κατέρου, σεις, οἱ ἀντὶ γαζέτας σταυρόνωτες καθ' ἡμέραν ἓνα Ἰησοῦν, ἐλάτε τώρα εἰς ἀνάμνησιν τοῦ σταυρωθέντος σας Ἑμμανουὴλ νὰ φάγητε σάρκας ἀίμοραγούσας, νὰ πῖντε αἷμα τρυφερῶν βρεφῶν. Κοπιάσατε τώρα, βρωμερὰ περιτρίματα, τέρατα οὐρανῶθεν μετ' σικχαντηρὰ νοσήματα στιγματι-

σμένα, σεις μαχαιροκλέπται, banditti, κιβδηλοποιοὶ, οἱ πορευόμενοι εἰς τὴν ἐκκλησίαν σας τὴν μὲν ἡμέραν πρὸς δοξολογίαν τῆς, τὴν δὲ νύκτα πρὸς σύλησιν τῆς· κοπιάσατε, παράσαιτο τοῦ δείπνου σας τοῦ μυστικοῦ, ἀποστρεφόμενοι τὸν ἐν ἰδρώτι κερδαινόμενον ἄρτον, ἀντὶ τοῦ ψωμίσματος τῆς ἀνομίας καὶ τῆς ληπτεύσεως ! Ἐλάτε, κηφῆνες τοῦ μελισσοῦργείου, γλυκασμένοι εἰς τὴν ὀκνηρίαν, λύκοι κορεζόμενοι μόνον μετ' ἀρπαγματικῶν νεφρῶν, ἐλάτε, ἐὰν τὰ ὕπατα σας τὸ ἐπιτρέπουν, κοπιάσατε τώρα νὰ βιάσῃτε τὸ ἄσυλόν μου, νὰ κρεουργήσῃτε τὰ τέκνα μου, νὰ διακομίσῃτε τοὺς κόπους τῶν πατέρων μου καὶ τοὺς ἰδρώτας τοὺς ἰδικούς μου ! Μὰ τὴν πίστιν μου (προστίθισιν, ἐντρίβων μετ' τὴν πτέρναν εἰς τὸ κατώφλιον μανιώδη λακτισμὸν, καὶ προκλητικὸν περιπολιζῶν τὸ βλέμμα ἐφ' ὄλον τὸν στρατὸν), οἱ μὲν δέκα πρῶτοι ἀπὸ σᾶς θὰ δαγκάσουν ὡς χοῖροι τὸ χῶμα τῶν ὑποδημάτων μου· ἐὰν δὲ ὁ ἐνδέκατος σωθῇ, τὸ ὑπόθυρον τοῦτο δὲν θὰ τὸ περάσῃ, εἰμὴ ποιούμενος γέφυραν τὸ πτώμά μου !

Κατὰ τὴν ῥοδόπνον καὶ μελίρροτον ταύτην προσλαλιάν ἡ ἐκστρατεία τῶν ψωμοζητῶν ἐσταμάτησε κατάπληκτος, ἀκριβῶς εἰς ἣν ἐν ὥρᾳ μάχης περιέρχεται στάσις ἔφοδος ἵππικοῦ, ὅταν ἐχθρικὴ κανονιστοχία ἀποκαλύπτεται ἐξ ἀπροόπτου. Μόλις τὸ θάρρος ἐπανεπόλασεν εἰς τοὺς ἐμπροσθίνους στοίχους τοῦ στρατοῦ.

— Ἄνδρεῖοι ὑπέρμαχοι τῆς ἐλευθερίας ! λέγει, προσφωνῶν τὴν Κουμπαγιώταν ὁ Ἀγριόγατος, πάλαι ποτὲ αἰγιδοκλέπτης εἰς Πελοπόννησον. Θὰ ἀφίσωμεν ἀτιμώρητον τόσῃν αὐθάδειαν εἰς αἴσχος καὶ ἡμῶν αὐτῶν καὶ τῶν ἀπογόνων μας ; Δὲν θὰ ἐφορήσωμεν πανστρατιᾶ κατὰ τῶν ἀπίστων πρὸς δόξαν θρησκείας καὶ πατρίδος ; Φίλοι καὶ ἀδελφοί, τί καρτερεῖτε ; Κάμετε ὅλοι τὸν σταυρόν σας, ἐπικαλέσθητε τὸ ὄνομα τῆς ὑπερευλογημένης Μαρίας, τάξαστε καὶ κανδυλάν εἰς τὸν ἡμέτερον Παφνούτιον, μόλις δὲ σᾶς φωνάξω Ἐμπερὸς ἐρμήσατε ! Ἐὰν κατὰ τύχην μετ' ἰδῆτε φεύγοντα, μὴ δειλιάσητε ! θὰ ἦνε εὐστοχον στρατηγήμα πρὸς ἐπίτευξιν τῆς ἐφόδου. (Στρεφόμενος δὲ πρὸς τὸ πρωτοπαλλήκαρόν του, βυρσοδέψην σίνα καὶ κλεπταποδόχον), Παναγιώτη, ἐρωτᾷ, ποθεῖς, παιδί μου, τὴν δόξαν, ποθεῖς τὸ καύχημα νὰ ἐμπήξῃς σὺ πρῶτιστος τὴν σημαίαν μας εἰς τὸ κατώφλιον ;

— Ἄχ, στρατηγέ, ἀποκρίνεται τὸ παλληκάριον, φοβοῦμαι καὶ ὀδοντόπονος μου καταβαίνει ! Κράξτε τὸν κύρ Ἀθανάσην !

— Κύρ Ἀθανάση, ἀναλαμβάνεις σὺ τὴν τιμὴν αὐτὴν ;

— Ὄχι, καπετάνε, ὁ κεφαλόπονος μετ' ξαναπιάνει, νὰ... Κράξτε τὸν Κουτσομύτην καλῆτερα !

— Δειλοί ! Καλὰ ἐγνώρισεν ὁ Ἑβραῖος τὴν ἀτολμίαν σας. Ἐὰν εἶχε τόσῃν τόλμην ἢ καρδίαν σας, ὅσῃν τρέφει καὶ ἀγάπην πρὸς τὴν ἰσότητη, δὲν θὰ ἐλιμοκτονεῖτε σήμερον, ὡς ψωραλέοι ποντικοὶ ἀπὸ τὸν αἴλουραν διεσκορπισμένοι, οὐδὲ θὰ ἐσκέπαζε τὴν γυμνότητά σας ἢ βρακίην αὐτὴν στολὴ τῆς δουλείας, τῆς ἐκπτώσεως, τῆς ἐσχάτης ἐξαχρειώσεως ! Ἄρα δὲν ἐπλασεν ἴσους ὁ Παντοδύναμος ὅλους τοὺς ἀνθρώπους ;

Ποῦ ἡ πατρικὴ διαθήκη, χάριν τῆς ὁποίας οἱ μὲν τῶν ἀδελφῶν θὰ νέμονται τὴν ἐπικράτησιν τοῦ ἐπιγείου παραδείσου, ῥίπτοντες εἰς ἵππους, εἰς σκύλους, εἰς ἰέρακας τὰ περισσεύματα τῆς εἰσομιδῆς, οἱ δὲ, καθάπερ Λάζαροι γυμνόποδες, θὰ ἔρπωσιν εἰς τὰς πτέρνας τῶν σφετεριστῶν, χαμηλοπατοῦντες τὰς ψύχας τοῦ οικιακοῦ τῶν ἄρτου, καὶ δεχόμενοι πρὸς πάνσαν ἀπάντησιν λακτίσματα; "Ανοίξε τὸς ὀφθαλμοὺς εἰς τὸ φῶς τῶν δικαιοματίων σου, ὕπλισε τὸ μὲν στήθος μὲ ἀνδρείαν, τὴν δὲ δεξιάν μὲ πῦρ καὶ μὲ σίδηρον, "Αβελ ἀβέλτερος τῆς ἀντιθέου ἀποσκληρώσεως, σὺ δ' ἐν ἀκηδεῖα καὶ ἀφροντισία ἐπιτρέψας πρὸς τὸν Καῖν τῆς ἀνηλικιότητός σου νὰ ἰδιοποιηται τὴν μερίδα τοῦ ἀμπελωνός σου, τὴν δὲ πλεονεξίαν νὰ καθιερώη μὲ βούλλας, μὲ ὑπογραφάς, μὲ κουρέλια, μὲ τόμους καὶ τομάρια, μὲ πᾶν ὅ,τι συγκροτεῖ τὴν ἀποκτήνωσιν τῆς ὑπάρξεώς σου αὐτῆν, τὴν ὁποίαν Νόμον ἀποκαλεῖ ἐμπαικτικῶς! Νόμοι, δικαστήρια, κυβέρνητις, ἀστρονομίαι . . .

— Περιγελῶς! φωνάζουν συρίζοντες, κοίζοντες, βατραχιζόντες ἔνοι πᾶν ἀθιγγάνων τῆς ἀκαλοῦθιας.

— "Ὅχι, ὄχι, ἄς μεταχειρισθῶμεν λέξιν καταλληλοτέραν. Νόμος δηλοῖ ληστάρχου θέλημα. Τί εἶνε ἡ δικαιοσύνη, ἣν ὁ εὐγενὴς ἀντὶ τοῦ ἀδικήματός του παραχωρεῖ; Πτέρνα ληστοῦ ἐπὶ λάρυγγος γεωργοῦ. Τί ἡ ἐλευθερία, τὴν ὁποίαν ἐγγυᾶται; Πρὸς αὐτὸν μὲν ἡ ἐξουσία τοῦ νὰ κατακίνη τὰ κόλλυβα τοῦ δίσκου μέχρι τελευταίου κόκκου, πρὸς σὲ δὲ ἡ ἐξουσία τοῦ νὰ χάσκησιν καὶ νὰ τὸν κυττάξῃς χάπτοντα. Ἐλευθερία! Χάρισμά σου! Τί νὰ σοῦ τὴν κάμω, ἐφέντη μου; Ἐπαρε ὀπίσω τὴν ἐλευθερίαν σου, ἔπαρε τοὺς δικαστάς σου, συνέπαρε καὶ νόμους σου, καὶ ἀστρονομίας, καὶ συντραύματα, καὶ ὅλα μαζί τῆς κλεφτουρίας σου τὰ καλαμπαλίκια, ἀντὶ δ' αὐτῶν, καλέ μου ἄρχοντα, καταξιώσέ με μὲ τὸ θεασύστατον, μὲ τὸ προπατορικὸν καὶ ἀδαμιτικὸν δικαίωμα τῆς ἰσομοιρίας! Χάρισμά σου καὶ οἱ τίτλοι. Δὲν ζητῶ ἄλλο, εἶμαι ἀπὸ σὲ ὀλιγαρίστου. — Πόσα σπῆτλια ἔχεις, ἐφέντη; — Δύο — Καλῆ ἀρχῆ: ἓνα σὺ, καὶ ἓνα ἡγῶ. — Ἄλλ' ἤδη τὸ μικρότερον ἐδόθη προῖκα πρὸς τὴν Ῥεγγίναν μου. — Δὲν βλάπτει, Κόντε μου, ἡ Ῥεγγίνα σου ἄς μαγειρεύσῃ τὴν κουρκούτην εἰς τὸν αὐτὸν τετραπῆρ μὲ τὴν Γεωργούλαν μου. Ἐμπρός: πόσα φλωρία σοῦ ἀποδίδουν τ' ἀμπέλια, οἱ ἐλαιῶνες, τὰ χωράφια; — Κατὰ τὴν εἰσοδείαν ὡς χίλια φλωρία, ἄς ὑποθέσωμεν. — Ἄγιος ὁ θεός! σοῦ ἀφίνω τὰ ἑκατὸν, εἶσαι εὐχαριστημένος; — Τὰ ἑκατὸν! Ἐκατὸν μόνον ἐγώ, σὺ δὲ τὰ . . . — Τὰ ἐννεακόσια, καὶ πρὸς χάριν σου λησμονεῖς τὰ καθυστερωμένα πᾶσαν αἰώνων; Ἐμπρός: καὶ ὁ μισθός; πόσα σου φρώνεις, ἐκλαμπρότατε, ἀπὸ τὸν μισθόν; — Ὡς πεντακόσια. — Ἐπειδὴ βαρύνουσαι νὰ ἀναβοκαταβαίνω κλίμακας, νὰ φιλῶ ἀπλута χέρια, νὰ κρεμῶ εἰς τὰ ὀπίσθιά μου τὰς χελιδῶνας σας, στέργω νὰ σοῦ ἀφίσω ἀπὸ τὸν μισθόν τὸ ἡμισυ εἶμαι γενναῖος. — Ἴδου, ἀναίσθηται Ῥεθυμιῶται, Ἴδου ἐπάνω κάτω πῶς διανέμεται ἡ δικαιοσύνη! Ἴδου πῶς ὁ Νόμος γίνεται, νόμος ἰσχύων διὰ ὅλους, ὄχι διὰ τοὺς ὀλίγους, νόμος τὴν ὀρθόθρησκον τῆς κρεωφάγου κόπτων καὶ μοιρά-

ζων ἐπιεικῶς, ἐπὶ τὸ ἀδελφικώτερον! Ἄλλ' ἄς ἔλθωμεν εἰς τὸ προκείμενον! Δημήτηρ (προστίθεισιν ὁ ἀρχηγός, ἀποτεινόμενος πρὸς τινὰ βρακῶν), σὺ δ' ἐπὶ δεκαπέντε ἔτη τιμήσας τοὺς μπάγκους τοῦ κατέργου σὺ Δημητράκη τοῦ Φραχτοπῆδη, ὁ δραπετεύσας ἐπτάκις ἀπὸ τὰς φυλακάς σὺ ἄλλε Δημητρακάκη τοῦ Πεινάου, τέκνον τῆς φιλελευθερίας ἀκαταγώνιστον, σὺ ἀτρόμητε Δημητρακαράκη, ὁ ἐπὶ δεκαετίαν ὄλην λαμπρύνας εἰς τὴν γῆν τῆς Σπάρτης τὴν ἐντιμὴν τέχνην τοῦ ληστατοῦ, δεῦτε, ἀδελφοί, σπεύσατε ἐπὶ τὴν ἐφοδὸν τοῦ κατωφλίου, μάλισ δάσω τὴν διαταγὴν ἐγώ! σεῖς αὐτοῦ πέρα Λεωνίδη, καὶ Κίμων, σὺ Πλάτων τῆς Κατουρίλλαινας, ἐάν, μνήμονες τῆς τρισενδόξου τῶν προγόνων σας ληστοπειρατείας, δὲν φιλοτιμεισθε διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς ἀδικουμένης πτωχολαγίας, πούλάχιστον δὲν ἀναλογίζεσθε, ὅτι, σκυλευόντες τὸ ταμεῖον τοῦ Ἰσραηλίτου, θὰ μεθοκοπήσωμεν ἀπόψε εἰς τιμὴν τοῦ Παρνούτιου μας; Δεῦτε, ἀδελφοί, δεῦτε εἰς τὴν ὁδὸν τοῦ Πάσχα! Νηστεύσαντες καὶ μὴ νηστεύσαντες εὐφράνθητε σήμερον!

— Brigante! ἐκφωνεῖ ἀπὸ τὴν ἀκρόπολιν τοῦ κατωφλίου ὁ Ἰσραηλίτης, χάνων ἐπὶ τῇ τελευταίᾳ παρακελεύσει τὴν ὑπομονήν. Παρὰ νὰ διδάσκησιν τοὺς συγκακούργους σου, ὅτι ἡ σιταποθήκη τοῦ φιλοπόνου μύρμηκος εἶνε τεθειμένη θεοθεν εἰς χρῆσιν καὶ κατάχρησιν τοῦ φυγοπόνου τέττιγος, τί δὲν παρέχεις δεῖγμα εὐτολμίας σου, σπεύδων πρῶτος ἀπάντων νὰ μετρήσῃς πᾶσαν δακτύλων μῆκος ἔχει τὸ στόμα τῆς μαχαίρας μου;

— Kerrr . . . ἀποκρίνεται ὁ μεγαλόσωμος καὶ αἰθιοποειδῆς στρατάρχης, ἐπικαρυκεύων τὸ προσφώνημα μὲ ἐν νεύμα τῶν πυγμῶν ἀθησαύριστον εἰς τὰ λεξικά. Τίς τῶν δύο εἶνε βριγάντης κινδυνωδέστερος, αὐτός, ὅστις ἀποκτᾷ ταμεῖον σιδηροῦν καὶ ἀψευδοκλειδωτόν, ἵνα ἐνεπισωρεύῃ εἰς χρυσοῦς κυλίνδρους ἀκοινοφελεῖς τὰ χίλια δύο βασιμιστήρια τῆς πτωχολαγίας, ἢ ὁ θητικὸς, ὅστις, ἔχων μὲν κάματον, ἐργάζεται, μὴ ἔχων δὲ, ἀναγκάζεται νὰ καλημερίσῃ τὸ ταμεῖον τοῦ τοκογλύφου; Ἐφιλοπόνησαν οἱ πατέρες σου! Ἦγον καὶ ἔφερον εἰπέ καλῆτερα. Ἡ ἰδιοκτησία εἶνε κλοπή. Οἱ πατέρες τῆς Πλουσιότητός σου ἐφιλοπόνησαν ἀπὸ πενήντα, ἐφιλοπόνησαν ἀπὸ ἑκατὸν, διακοσίων ἑτῶν καὶ ἐδῶ . . . Ἄς ἦνε. Ἄλλ' οἱ πατέρες οἱ ἰδικοί μας, πτωχοπνίχτα, οἱ ἰδικοί μας πατέρες καμπουριάζουν σκάπτοντες τὴν χέρσον ἀφ' ἧς στιγμῆς ὁ μὲν σατανᾶς εἶπε Γεννηθεῖτω φῶς διὰ τοὺς ὀλίγους, ὁ δὲ Θεὸς εἶπε Γεννηθεῖτω νῦξ διὰ τοὺς πολλούς . . . Παιδιά! (προσθέτει, σπρεφόμενος πρὸς τὸν ὄχλον μεγαλοφωνότερα). Λάβετε, φάγετε τὸ ταμεῖον τοῦ ἐγωῖστοῦ αὐτοῦ, ἀλλ' ἄφετε σώαν τὴν ζωὴν του! Ὅταν δὲν θάχῃ πλέον ὁ παλιάνθρωπος μίαν γαζέταν ὅταν θὰ ζητῇ ἐργασίαν, καὶ ἐργασίαν δὲν θὰ εὐρίσκη πούποτε ὅταν ἀμηχανήσῃ πλέον πῶς νὰ θρέψῃ τὰ σκασμένα του, θέλω, μὰ τοὺς ἄγιους Δέκα, νὰ γνωρίσω, ἀνδρὲν θὰ ὁμολογήσῃ τότε καὶ αὐτός τὴν ὀρθοδοξίαν τῶν προνημάτων μας, ἀνδρὲν θὰ συνεκστρατεύσῃ ἐνίοτε καὶ μαζί μας πρὸς ἐκπόρθησιν ἄλλου τινὸς πολυταλάντου ἐγωῖστοῦ. —

Εμπρός, λοιπόν, παιδιά! Τὸν σταυρόν σας, καὶ εἰς τὴν ἔφοδον!

Οὐδείς ὑπήκουσεν. Οἱ μὲν ἐπροφασίσθησαν κοιλόπονον, ἢ σκοτοδίνην, οἱ δὲ διεδήλωσαν ὀλίγωσιν, λαιμόπονον, τέτανον, παντοίας δυσδιαθεσίας.

— Ὑπάγετε ὅλοι εἰς τὰ συντρίμματα, διαβόλου υἱοί! φωνάζει ὁ Τόμαρος, μὲ τὰ δέκα δάκτυλα ἐναλλάσσω τήσασαρας μ ο ὄ ν τ σ α ς κατὰ τῆς Κομπαγιώτας. . . Μεταβαίνων δὲ εἰς αὐτοσχέδιόν τινα συλλογισμόν.

— Ἐβάλλετε ῥάδι εἰς τὰ κανδήλιά σας, ἐρωτᾷ;

— Ναί! ἀπήντησαν οἱ πλείονες.

— Μὴ κάνεις ἀπὸ σᾶς ἐμόλυνε τὸ Τετραδοπαράσκευον;

— Ὁ θεὸς νὰ μᾶς φυλάξῃ! ἀποκρίνονται φρίττοντες καὶ ἀποτροπιαζόμενοι οἱ εὐσεβέστατοι Κομπαγιώται.

— Ἀστροποβροντὴ καὶ στάκτη! ὑπολαμβάνει ἀφροκοπῶν ἐξ ὀργῆς ὁ Ἀγριόγατος. Τὰ ἔχετε τὰ φυλακτῆρια εἰς τὸν λαιμόν;

— Τὰ ἀφίσαμεν εἰς τὰ εἰκονίσματα.

— Αἶ, τὴν ἐπάθομεν Χιώτικην, λοιπόν! Ἐχάσαμεν τὸ ἡμεροκάματον ἀνωφελῶς, ἐτίψαμεν ματαίως τὰ ὑποδήματα.

— Ἐχάσαμεν τὸ ἡμεροκάματον! Καὶ διατί δά; Ποία ἀπὸ τὰς Παναγίας μᾶς κατατρέχει, ποῖος κακοῆθης ἅγιος μᾶς ἐπιβουλεύεται διὰ νὰ ἐπιστρέψωμεν ἀδειανοί, ὡς ἤλθομεν; ἐρωτῶσιν εἰς φράσιν διάφορον ἑκατὸν στόματα.

— Ἀνάξιοι λαμπροτέρας τύχης! φωνάζει ὁ Τόμαρος μεμφιμοιρῶν. Δὲν τὸ βλέπετε; Εἶσθε καὶ σήμερον πάλιν βασκανισμένοι!

Ἐπέραινεν τὴν μεμφιμοιρίαν ὁ στρατηγός, ὅτε ἑκατὸν ἵππεῖς ἐνεφάνιζοντο ὡς ἐκ θαύματος ἐπὶ σκηνῆς, κατεπειγόντως εἰς Βουνόφρυδον ἐξαποστελλόμενοι, μεσιτεύσει τῆς ἐν Ῥιθύμνῃ Ἑβραϊκῆς. Ὁ μοίραρχος Κ. Μασσούλας ἐτύγγανεν ἄνθρωπος δραστήριος. Μόλις ἐπιφθάσας, διέταξε πρὸς τὴν μοίραν τοῦ ἔφοδον κατὰ τοῦ ὀχλαγωγίου· οἱ δὲ ἵππεῖς, σύραντες τὰς ῥομφαίας, καὶ ὀρμήσαντες ἐπὶ τῶν πεζῶν, ἄλλους μὲν κατέβαλον, ἄλλους δ' ἐπάταξαν διὰ τοῦ πλάτους τοῦ ὄπλου, τοὺς δὲ πλείστους ἔτρεψαν εἰς φυγὴν. Οἱ χωλοὶ, οἱ παράλυτοι, οἱ ἐλεφαντιῶντες, καὶ τινες γραῖαι, μὴ ἐπιτυχόντες, ὡς οἱ ἄλλοι, νὰ κυπήσωσι τὰς πτέρνας εἰς τοὺς νεφροὺς, ἀπέτισαν καθεὶς αὐτῶν ἔρανον ἀντὶ δεκαπέντε. Εἰς μάτην οἱ τυπόμενοι ἐγόγγυζον, αἰτούμενοι συγγνωμοσύνην, ὑποσχόμενοι νὰ μὴ ἐπανεέλθωσιν εἰς Βουνόφρυδον ἕως θανάτου· εἰς μάτην, σπεύσας ἐπὶ τόπου ὁ Βαρούχ, ἰκέτευσεν τὸν μοίραρχον νὰ ἀναστείλῃ τὴν κακοποίησιν, παρατηρῶν ἐμπαρόδως, ὅτι, καὶ χωρὶς ἔτι τῆς στρατιωτικῆς ἐπικουρίας, ὅτι καὶ μόνος τοῦ ἤθελε σωφρονίσει τὸν συρφετόν. Αἱ ἑκατέρωθεν ἱεσῖαι ἀπέδησαν ἀναποτέλεστοι· οὐδείς λόγος ἴσχυσε νὰ μετριάσῃ τὸν ἀφηνιάζοντα ζῆλον τῆς χωροφυλακῆς. Ὅπως δὲ ποτε, ὁ Βαρούχ, εὐγνωμονήσας μετὰ τὴν νίκην εἰς τοσαύτην προθυμίαν, προσέφερον οἶνον, παξιμάδας, καὶ γλυκίσματα· ἀλλ' ἐν τῷ δεχθῆναι τὰ εὐχαριστήρια, ἤκουσε τοὺς ἵππεῖς ἀποδίδοντας ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν ἀνδρείαν των τὴν σωτηρίαν τῆς οἰκογενείας. Τότε πρῶτον ὁ Ἑβραῖος ἐνόησεν, ὅτι,

ἐν τῇ προσδοκίᾳ ἄλλου τινὸς φαγήματος λαμπροτέρου, οἱ στρατιῶται δὲν ὑπελόγιζον τὰ παξιμάδια, ἢ ὡς ἀπλοῦν πρόγευμα. Τῷ ὄντι ἕκαστος τῶν χωροφυλάκων ἀπήτησεν ἀμοιβὴν πέντε φλωρίων, πλὴν τῆς φιάλης (bottiglia), ἰσοδυναμούσης εἰς δουκάτον· ἐδὲ μοίραρχος Κ. Μασσούλας, ἀπήτησεν εἴκοσι μὲν φλωρία εἰς ἀνταμοιβὴν, ἑκατὸν δ' ἕτερα ὑπὸ πρόσχημα δανείου.

Τί νὰ γείνη; Ἀνάγκη οὐδὲ θεοὶ μάχονται. Ὁ Βαρούχ ἐπέισθη, ὅτι εὐκολώτερον ἀπαλλάττεται τις ἐνίοτε ἀπὸ χιλίους ληστὰς, ἢ ἀπὸ ἑκατὸν· καθὼ δὲ ἄνθρωπος γνωστικὸς καὶ φρόνιμος, ἐπλήρωσε τὰ λύτρα εἰς ἑπτακόσια φλωρία, ὑποσχεθεὶς ἐπιπλέον καὶ νὰ καθείρξῃ ἐντὸς τοῦ ἔρκους τῶν ὁδόντων τὸν ὑποστάντα ἐκλεπισμόν.

Ἀλλὰ δὲν ἔληξαν ἐνταῦθα τὰ παθήματά του. Ἐπέπρωτο ὀλίγον ἔπειτα νὰ ἐπιφέρωσιν εἰς τὴν κατάστασίν του τραῦμα δυσκατούλωτον ἢ λεηλασία καὶ ἡ πυρπόλησις τῆς Ῥιθύμνης, συμφορὰ, ἐπισκέψασα τὸ ἔαρ τοῦ 1571, συνεπεῖα ἀποβάσεως τῶν Ὀθωμανῶν. Ἐκ τῆς καταστροφῆς ἐκείνης ὁ Μωϋσῆς, ὡς σχεδὸν οἱ πλείονες τῶν ἐγκατοίκων, ἐξήρχετο μηδενὸς ἄλλου κάτοχος, ἢ τῶν ὅσα ἔφερον ἐπ' αὐτοῦ, δηλονότι ὀλίγα χρήματα καὶ τὰ ἱμάτια. Μέγιστον βεβαίως προσενέπιπτε τὸ δυστύχημα, ὅχι ὅμως καὶ ἐσχάτης ἀπογνώσεως ἄξιον, οὐδ' ἀνεπανόρθωτον ὄλως διόλου. Ὁ Βαρούχ ἀνέθετο τὴν ἐλπίδα εἰς δύο οἴκους καὶ εἰς μίαν ἔπαυλιν, ἀγαθὰ κείμενα ἐν Χανίοις, ἅπερ παρὰ γνώμην, ἢ μᾶλλον ἐξ ἀνάγκης εἶχε ποτε βιασθῆ ὑπὸ δυστροποῦντος ὀφειλέτου νὰ παραδεχθῆ. Ἀλλ' ἐν τῇ πρόσκομμα τὸν περιετρόμαζεν ἡ κυριότης ὑπῆρχεν ἀνεξακρίβωτος. Ἐνεκα τοῦ νόμου, τοῦ ἀπαγορεύοντος τοῖς Ἑβραίοις τὴν κτήσιν ἀκινήτου περιουσίας, τὰ ἀγαθὰ αὐτὰ διετέλουν, ἐπικειμένης πλειστηριάσεως, ἐγγεγραμμένα εἰς τὸ δημόσιον Κατάστιχον ὑπὸ τὸ ὄνομα καὶ τὴν προσποιητὴν κυριότητα τιμίου τινὸς ἀνταποκριτοῦ, Ἐλβετοῦ τὸ γένος. Κατὰ πρόσθετον ἀτύχημα, ὁ Ἐλβετὸς ἀπεβίω μικρὸν πρὸ τῆς καταστροφῆς Ῥιθύμνης, καὶ πρὶν ὁ πλειστηριασμὸς διαπραχθῆ, τῆς δὲ ἑταιρείας διαλυομένης, οἱ κληρονόμοι τοῦ ἀνταποκριτοῦ, ἤδη ἔτοιμοι εἰς ἀπόπλουν, ἐτάχονον νὰ δηλοποιήσωσι τῷ Βαρούχ, ὅτι, εἰ καὶ δυσαρεστούμενοι, ἤθελον ν' ἀπαλλαχθῶσι τῆς ἐμπιστευτικῆς παρακαταθήκης ὅσον τάχος. Ἐπὶ δυσπετήματι οὕτως ἀκανθώδει ὁ Μωϋσῆς ἔσπευσεν εἰς Χανία πανεστίας τε καὶ φερέοικος. Ἀλλ' ἔγνω ὁ ἄθλιος ἐκ προοιμιῶν, ὅτι γόργειον δίλλημα ἀνορθοῦτο ἐνώπιον αὐτοῦ ἢ ὁ ἰδιοκτήτης ὁ πραγματικὸς ἀπεκαλύπτετο, ἐν δὲ τοιαύτῃ περιπτώσει ἢ κυβέρνησις ἐξειδιάζετο τὰ ἀγαθὰ, καθὼ ἀδέσποτα (res nullius), ἢ ὁ ἰδιοκτήτης διέμενεν ἔτι ὑποκεκρυμμένος, τότε δὲ πάλιν τὰ κτήματα, ἐν τῇ ἀπαρνήσει καὶ τῇ ἀποδημίᾳ τοῦ ἑτερόχθονος Ἐλβετοῦ, θὰ περιήρχοντο ὡσαύτως εἰς τὴν κυριότητα τοῦ δημοσίου.

Εἰς καὶ μόνος δικηγόρος διεξήγαγε τότε τὰς δίκας εἰς Χανία. Οἱ ἀρχοντορωμαῖοι, αἰνιττόμενοι τὸ στρεψιδίκον καὶ ραδιοῦργον τοῦ ἤθους αὐτοῦ, παρεγραμμάτιζον τὸ ἐπάγγελμά του ἀβουκάτου εἰς Ἀνωκάτω. Τὴν διεξαγωγὴν τῆς ὑπο-

θέσεως τοῦ Βαρούχ ἀνεδέχθη συνήγορος τοιοῦτος, τύπος ἄλλως τε τοῦ ἐν παντί τόπῳ καὶ χρόνῳ ἀναβρώσκοντος τὴν πόλιν καρκίνου αὐτοῦ, ὅστις ὀνομάζεται δικηβόρος. Ὁ Ἀνωκάτως δὲν κατέβαλε μελέτην ἔντονον, οὐδὲ διέτεινεν ὄλα τῆς εὐφυΐας καὶ τῆς ἐπιστήμης τὰ ἐπινοήματα ὧν ὑπέρπλεως ἐτύγχανεν ὁ εὐρεσίτεχνος ἐγκέφαλός του, ὅπως ἐν τῷ διαστήματι ὀκτώ μηνῶν μετοχρετέυση εἰς τὸ ἴδιον βαλάντιον τὰ ἔσχατα ἀπολειπάδια τῆς χρηματικῆς περιουσίας τοῦ πελάτου. Ὁ τάλας Μωϋσῆς ἀπεστερήθη καὶ τῶν τελευταίων πόρων. Ἀφοῦ δὲ καὶ τρεῖς κατέφυγεν εἰς τὸ ἔλος τοῦ ἐν Χανίοις Ῥαββῆ, ἀφοῦ ἀπὸ τοῦς ὀλίγους ἡμοθρήσκους ἐδανείσθη ἐπ' ἀναβολῆς, καὶ δὲν ἐπλήρωσε τὰ ὀφειλόμενα, ἐξημερώθη μίαν αὐγὴν χειμῶνος πρόσωπον κατὰ πρόσωπον ἐνώπιον τῆς ἐκπάγλου ἀνάγκης ἐκείνης, ἥτις πρὸς τὸν πτωχεύοντα δακτυλοδεικτεῖ ἔνθεν μὲν τὴν ἀφρονίαν καὶ τὰς ἀπολαύσεις τῆς ληξιάσης εὐδαιμονίας, ἐκείθεν δὲ τὴν ἄβυσσον τῆς ὑστερήσεως. Πληκτικὴ ἀπεκαλύφθη τὴν πρωτὰν αὐτὴν ἢ θεὰ τοῦ οἰκοκυράτου του. Ἀποπεμφθεὶς πρὸ ἐβδομάδων παρὰ τοῦ οἰκοδεσπότη ἕνεκα καθυστερήσεως ἐνοικίων, εἶχε μετακομίσει τὰ εὐάριθμα ἐπιπλα καὶ τὴν οἰκογένειαν εἰς τινὰ χαμηλὸν οἰκίσκον, κείμενον ἐκτὸς τῆς πύλης. Χιῶν ἐλάλυτε τοὺς περικειμένους λόφους, ἀν καὶ λαμπρότερος τοῦ συνήθους ἐστίλθεν ὁ ἥλιος εἰς τὸν οὐρανόν. Οἱ μὲν καπνοδόχοι τῶν γειτόνων ἤρχιζον ἤδη εἰσελεύοντες ἐντὸς τῆς κατοικίας τῶν ἀπορωτέρων τὰ μοσχοβόληματα τοῦ μαγειρεύματος, ἀλλ' ὁ καπνοδόχος τοῦ ξένου καὶ ἀγνώστου Ἰσραηλίτου εἶχεν ἀπὸ δύο ἡμερῶν παύσει νὰ ἀνέλξη τὴν ἀναπνοήν· μόνη ἡ στακτὴ — ἑτέρα θλιβερὰ ἀνάμνησις — ἀπέμεινεν ἐν τῷ κέντρῳ τῆς ἐστίας εἰς σωρευματίου σχῆμα. Αἱ τέσσαρες τελευταῖαι γαζέται εἶχον δαπανηθῆ τὴν προτεραίαν εἰς ὦνησιν διπυρίτου καὶ ταριχευτῆς μαινίδος, προμήθεια πενιχρά, ἥτις, σὺν τοῖς ἄλλοις ἐλλειπῶς ἕνεκα τῆς σιτοδείας ζυγισθεῖσα, ἐπήρκεσε μόνις εἰς ἀπονήστευσιν τῶν βρεφῶν. Τὰ βρέφη ἔρχονται εἰς τὸν κόσμον μὲ τὴν ἔμφυτον ἐπιθυμίαν τῆς εὐζωΐας· νοστιμεύονται μὲν μὲ τρυφὴν ἐπικούρειον τὰς ἡδονὰς ὑπερτέρας θέσεως, τὴν πειθῶ τῆς ἐνδεΐας ὅμως δὲν τὴν ἐνοοοῦσι. Μόνοι οἱ ἐνδεεῖς γεννητόρες εἶνε ὠρισμένοι νὰ συναισθάνωνται εἰς τὸν λαιμὸν αὐτῶν τὸν διπλοῦν βρόχον τῶν παιδῶν, καὶ τὸν ἰδικὸν των. Ἦδῃ ὁ στόμαχος τῶν μικρῶν Βαρούχ — μύλος ἀκάματος — ἠγείρετο εἰς ἀνταρσίαν ἀπὸ τῆς χθῆς. Ἡ πείνα δὲν ἀφῆκε τὰ τέκνα νὰ κοιμηθῶσιν, ἢ δὲ ἔλλειψις λύχνου συνεπλήρου τὴν ἐξαγρύπνησιν. Μόλις ἀπὸ τὰ χάσματα τῆς εἰσόδου ἐπεφάνη τὸ φῶς τῆς ἡμέρας, τὰ τέσσαρα παιδιά, ὧν τρία ἄρρενα, καὶ ἐν θῆλυ, ἐτόνισαν τοιαύτην συμφωνίαν γογγυσμῶν, οἷαν ὑποσχέσεις, ἀδολογήματα, παρηγορίαι τῶν γονέων ἐπειράθησαν ματαίως νὰ κατασιγάσωσι. Τὸ μὲν ἐφώναζεν ἀπ' ἐδῶ Θ ἐ λ ω ψ ω μ ι, ἢ δὲ θέλσις του κατεσπάρατε μὲ μαχαίρας κόψιν τὰ ἐντόσθια τοῦ πατρός· τὸ δὲ ἐκλαυθμῆρει ἀπ' ἐκεῖ Θ ἐ λ ω κ ο υ λ ο ὕ ρ ι, καὶ ἢ αἰτήσις του ἀπέσπα ἀπὸ τὰ βλέφαρα τῆς μητρὸς κρουρὸν δακρύων, διαρρέοντα τὰς μεμαραμμένας τῆς παρεΐας, καὶ καταβρέχοντα τὸ προσκέφαλον. Ὁ ἐκπτωτος τραπεζίτης,

ὁ τεθλιμμένος σύζυγος δὲν ἔκλαιε. Τὸ ὑπερβολικὸν τῆς λύπης σταματᾷ τὴν ἔκκρισιν τῶν δακρύων, ὡς προσκαλεῖ αὐτὴν ἢ ἄκρα χαρὰ. Ἡ ἡγεμονία τῆς ἀγωνιώσης καρδίας εἶχε διαλύσει καὶ τὴν πείναν εἰς τὰ σπλάγγνα του, καὶ τὸν ῥοῦν τῶν ἀνακουφιστικῶν δακρύων εἰς τοὺς ὀφθαλμούς του.

Ἡ πρωτὰ παρῆλθεν ἐν νηστεία, ἐν ἀσιτεία δὲ καὶ ἡ μεσημβρία παρῶχτο. Μᾶλλον ἐλπιστικὴ ἢ προκειμένη ἐσπέρα δὲν προενδεικνύετο. Οἱ γείτονες εἶχον ἤδη παρατηρήσει τὸν ὄκνον τοῦ καπνοδόχου, καὶ ὑπεμαντεύοντο τὸ αἴτιον· ἀλλ' ἀντὶ νὰ οἰκτείρωσι τὴν ἀπορίαν τοῦ πλησίον, ἠρύσθησαν ἐξ αὐτῆς θέμα εἰς παντοῖα καὶ παράτολμα κακολογήματα. Ἐν τούτοις ὁ Μωϋσῆς, χειμερινῶν ἱματίων καὶ καυσίμου ξυλίας ἐστερημένος, ἐρρίγυ ὑπὸ τὴν δριμύτητα τοῦ ψύχους. Ἐνῶ δὲ ἡ θρηνηδία τῶν μειρακιδίων προσέβαινεν ἐπιτεινομένη καὶ εἰς δξύτητα καὶ εἰς διάρκειαν, ἐνῶ ἡ μήτηρ, προσκολλῶσα τὸ νεογέννητον εἰς τὰ στήθη, μάτην συνέθλιβε τὸν ἤδη στειρεύοντα μαστὸν, αὐτὸς, σκυθρωπὸς τὴν ὄψιν, κατακίτρινος τὴν χροιάν, βεβαρυμένος τὴν ἀνιαρωτάτην ὑπαρξίν, καὶ ὅμως ὡς ἄλλος Προμηθεὺς εἰς τὴν ὑπαρξίν αὐτὴν ἀναπαλλάκτως ἐγκαθηλωμένος, ἔστεκε παρὰ τὴν εἴσοδον, ἐπερείδων ἐπὶ τῶν παλαμῶν τὴν κεφαλὴν καὶ ἀπολειθωμένους τηρῶν τοὺς ὀφθαλμούς πρὸς τὴν ἀπέναντι ἐλαίαν, οἱ κλώνες τῆς ὁποίας ἐκλυδωνίζοντο καὶ ἀπεφυλλίζοντο, ὡς αὐτὸς, ἀπὸ τὴν πλεονεκτικὴν καταφορὰν τοῦ ἀνέμου.

Ἦσαν προσιμία ἠλιθιάσεως; Βέβαιον, ὅτι εἰς τὴν ἀνάλωσιν τῆς διανοητικῆς ζωτικότητος τοῦ ἄργια συνετέλει ὄχι ὀλιγώτερον ἀπὸ τὴν συναίσθησιν τῆς καταπτώσεως. Ποῖον γένος ἐν τῇ οἰκουμένῃ φιλοπονώτερον τοῦ ἐβραϊκοῦ; Ἀφῆλε πρὸς τὸν Ἑβραῖον τὴν ἐργασίαν! Ἐὰν μὲν νέος, ἐξασθενεῖ καὶ γηράσκει πρόωρος, ἐὰν δὲ γέρων, κατέρχεται εἰς τὸν τάφον πρηνῆς. Πιστὸς μύστης τῶν Γραφῶν, τηρεῖ μὲν ἐν ὑποταγῇ τὴν ἱεράν ἀργίαν τοῦ Σαββάτου, οὐδέποτε ὅμως διέλυσε ἐντὸς ἑαυτοῦ τὴν ἀπορίαν, πῶς ὄν παντοδύναμον, οἷος ὁ Κτίστης τοῦ σύμπαντος, ἠσθάνθη χρεῖαν ἀναπαύσεως μετὰ μόνις ἐξαήμερον ἐργασίαν.

Διῆγον ὁ νοῦς του καὶ αἱ αἰσθήσεις του εἰς τοιαύτην νοσηματικὴν ἀδράνειαν, ὅτε ὑλακῆματα σκύλου ἔκρουσαν τὴν ἀκοήν του. Μία γείτονος ὄρνις, διωκομένη παρὰ κυνὸς, εἰσέβαλλεν ἐντὸς τῆς χαμαιπαγοῦς κατοικίας του, καὶ δρομαία προσέφευγεν ὑπὸ τὴν κοίτην.

Ὁ Μωϋσῆς ἀνίσταται ὄρθιος· ὡς δὲ ἐκπεπληγμένος ὑπ' ἐξαιτίας τινὸς παρατροπῆς, ὑπὸ συμβάντος ἀξιοθαυμάστου, προσηλόνει τὸ βλέμμα ἐπὶ τῆς ὄρνιθος, τὴν περισκοπεῖ, τὴν ζυγίζει μὲ τὴν ὄρασιν, ἀφοῦ δὲ τὴν ἐξετίμησε καλὰ καλὰ, καὶ συνεπλήρωσεν ἐντελῶς τὴν ἔρευναν, πειρᾶται μὲν νὰ μεταφέρῃ τὴν προσοχὴν εἰς ἄλλο τι, ἀλλ' ἀδυνατεῖ ν' ἀποστρέψῃ τοὺς ὀφθαλμούς.

— Τίς οἶδεν! ἔδοκίμασε μετὰ μακρὸν νὰ ψιθυρίσῃ καθ' ἑαυτόν. Μὴ ἡ Θεία Πρόνοια ἔλεε τὰ λιμοκτονοῦντα τέκνα μου; Μία ὄρνις δὲν ἤθελεν ἄρα κατευνάσει ἐπὶ δύο ἄλλας ἡμέρας τοὺς γογγυσμούς των;

Ἡ ἰδέα αὐτὴ διεσκόλευσεν ἄνω κάτω τὰς φρένας του, ὡς ἄροτρον χαράττει καὶ αὐλακίζει τὴν ἄρουραν βουστροφιδόν.

— Ἄλλ' εἰς τὰς κρίσεις Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων — ὑπέλαθε μετ' ὀλίγον — ἡ τοιαύτη πράξις δὲν θὰ ἐξελαμβάνετο ὡς κλοπῆ; Ὁχι, τίμιε Βαροῦχ, προσέθηκε μεταλογιζόμενος, ὄχι, σγάσε καλήτερα μὲ τὰ τέκνα σου εἰς τὰς ἀγκάλας παρὰ νὰ ὀργίσης τὸν Κύριον, καὶ νὰ σπιλώσης τὸν βίον μὲ πράξιν ἄτιμον!

Καὶ πρὸς τὴν εἴσθον πορευθεὶς, ἐπεχείρησε νὰ διαστομώσῃ τὰ θυρόφυλλα, ὅπως προχειρότερα διώξῃ ἀπὸ τοῦ ἀσύλου τὴν φυγάδα. — Ἄλλ' εἶχε μόλις ἀπλώσει τὴν δεξιάν, ὅτε νέα ἐκρηξις γόνων, καὶ συναυλία κλαυθμῶν ἤχησαν ἀπὸ τῆς κλίνης, ἔνθα ῥιγῶσα καὶ λιμώτουςα συνεκοιτάζετο ἡ οἰκογένεια.

— Καὶ λοιπὸν, ἐπανεφώνησε διεκπίπτων αὖθις εἰς λογισμοὺς ἀντιθέτους, λοιπὸν θὰ σώσω τὴν τιμὴν μου μὲ τὸν θάνατον πέντε ψυχῶν! Ὅθ' ἐγκαταλείψω ἀβοηθήτους εἰς τοὺς σπασμοὺς τῆς πείνης τέκνα καὶ σύζυγον μόνον καὶ μόιον, ἵνα μὴ ἡ σωτηρία των προσκρούσῃ τὴν αἰδῶ κόσμου φαγᾶ καὶ ἀναιδοῦς, κόσμου ἄρπαγος, ἐγωῖστοῦ, ἀχαρίστου, μὴ καλύπτοντος τὴν εἰδεχθῆ γυμνότητα τῆς οἰκείας σαρκὸς, εἰμὴ μὲ ὑποκάμισα πυρποληθέντων καὶ ναυαγῶν!

Εἶπε, κλείσας δὲ τὴν θύραν, καὶ ἀνενοιόαστως πλέον δρμήσας ὑπὸ τὴν κροίτην, συνέλαβε τὴν ὄρνιθα. Ἡ αἰμαλωτὶς ἐκραύγαζε.

— Σκοῦξες! εἶπε. Θῦμα κ' ἐγώ, θῦμα καὶ σύ. Μὴ γὰρ ἀπόκειται εἰς τὸν Μωϋσῆν Βαροῦχ νὰ μεταρρυθμίσῃ τὸν πλανήτην καθαιρῶν τὴν βασιλείαν τῆς αὐθαιρεσίας; Τ' ὄψαρι τὸ μέγιστον τῶν τῶν τ' ὄψαρι τὸ μικρόν... Ὡ πείνα τέκνων, συνειδήσεως σθεσθήριον!

Διήλθεν ὁμως νέαν δισταγμῶν πάλιν καὶ ἀντιπάλιν, πρὶν ἢ τελεσειουργήσῃ τὸ ἀνόμημα. Τέλος, ὑπερίσχυσε ἡ ἀνάγκη. Παγετώδους τινὸς βορέως πνοῆς φουσησάσης ἔσωθεν, ὁ λύχνος τῆ, συνειδήσεως... ἐσβέσθη.

Καθ' ἣν στιγμὴν μὲ μανδαλωτοὺς δακτύλους συνέστριπτε τῆς κερχάσης ὄρνιθος τὸν λαϊμόν,

— Ἀχ! ἐξεφώνησε μὲ βρύχημα, πνιγόμενον εἰς τοῦ λάρυγγος τὰς κατακρυφάς— ἄχ, Ἄγριόγατε κακοῦργε, ἐάν ἐνεφανίζεσαι εἰς Χανία, θὰ ἀπετόλμων πλέον νὰ σὲ προσφωνήσω παράνομον;

Τῆς θυσίας διαπραχθείσης, ὁ Μωϋσῆς συνάξας μὲ πρόνοιαν ἐγκληματίου τ' ἀποτίληματα τῆς ὄρνιθος, καὶ ζητήσας πόρρω τῆς οἰκείας τόπον ἀρμόδιον, ὠρυξε λάκκον, καὶ ἔθαψεν αὐτά.

Τῆ ἐπαύριον ἡ γείταινα ἦλθεν ἐρωτώσα μὴ κατὰ τύχην ἢ ἀπολεσθεῖσα ὄρνις τῆς εἰσέθῃ ἐκεῖ. Συνέπιπτεν ἡμέρα Σαββάτου. Ὁ Μωϋσῆς ἔμεινεν ἄφωνος.

— Λοιπὸν τὴν εἶδες, ἢ δὲν τὴν εἶδες; ἐπανηρώτησεν ἡ γραῖα ἀποδυσπετούσα.

Ὁ εἰς τὰ ἐντάλματα τοῦ Δεκαλόγου ἀδιαχωρίστως προσηρητημένος δὲν ἀντεξέφερον ἔναρθρον φωνὴν εἰς τὰ ἐρωτήματα προτεινάς ὁμως τὴν δεξιάν, ἐνευσὲ μὲ τὸν δείκτην ἀποφατι-

κῶς, ἐπικυρώσας κατόπιν τὴν ἐξάρνησιν μὲ τὸν αὐτὸν δάκτυλον ἀνεστραμμένον πρὸς οὐρανόν.

Χάριν τῆς κλοπῆς, ἐπανεῤῥωσεν ὁ καπνοδόχος. Ἡ ὄρνις ἐτέθη εἰς τὴν χύτραν, ὡς δὲ ὕλη καύσιμος ἐχρησίμευσε σκέπασμά τι κιβωτίου. Ἐν μόνον μηρίον ἐπεφυλάχθη εἰς ἑαυτὸν ὁ Μωϋσῆς, ἀλλ' ὠμολόγησεν ἐν συνειδήσει, ὅτι οὐδέποτε τῆς ζωῆς του ἐροκόκασε τὸ χυμωδέστερον, τὸ νοστιμώτερον, τὸ χορταστικώτερον βλωμίδιον.

Δὲν ἔτυχεν ὁμως καὶ τὸ εὐπεπτώτερον ἐνταυτῷ. Τὴν ἐπομένην νύκτα ὁ Βαροῦχ οὐτ' ἐξεδύθη, οὔτε κατεκλίνθη, οὐτ' ἐπὶ στιγμὴν ἐκάθησεν. Ὁ νοῦς του ὠμοίασεν εἰς ὀφθαλμὸν, πεπλρωμένον ὑπερφεγγείας καὶ θεωρίας, ὅστις ἐξαίφνης ἀπὸ τὰ βλέφαρα ἐπικαλυπτόμενος, καθορᾶ ἐπὶ μέλανός τινος οὐρανοῦ σπαιρούσας, κολυμβούσας, συγκρουομένας μυρίας ὄσας θαυμαστάς, ἀλλ' ἀμόρφους καὶ εὐδιαβάτους νεφέλας. Ἡ ψυχὴ του ὠνειροπόλησε τὴν κτῆσιν πράγματός τινος, ὅπερ οὐδὲ ὅλως ἐφαίνετο ἢ ἐν Χανίσις διεκδικουμένη περιουσία, ἀντικειμένου, ἢ μορφῆ, τὸ σχῆμα, ἢ ἀξία τοῦ ὁποίου δὲν ἐξετυποῦντο εἰς τὴν φαντασίαν του διακριδόν. Σύγχυσις διεδέχτο εἰς τοὺς λογισμοὺς του τὴν προτέραν σαφήνειαν. Ἰδέαι, φρονήματα, πεποιθήσεις, ἐὰν μὴ ἦσαν ἄρδην μεταβεβλημένα ἐντὸς αὐτοῦ, τοῦλάχιστον ἐσαλεύοντο, καθάπερ ὀδόντες, ὧν αἱ ρίζαι ἐξεδονήθησαν ὑπὸ σφοδροῦ κολαφισμοῦ. — Μὴ δυνηθεὶς, ὡς κατὰ τὰς προηγουμένας ἐσπέρας, νὰ ὑποστήσῃ τὸ πνίγος τοῦ ταρταρείου σκότους, ἐν ᾧ, ἐν ἐλλείψει φλογὸς ἢ ἐλαίου, ἡ καλύβη του ἀνεθυθίζετο ἀηδίασας ἕως ζάλης καὶ ἡμιμανίας τὴν παγχάλεπον, τὴν δεινὴν, τὴν δειλιαστικὴν ἔποψιν, ἣν παρίστανον ἡ οἰκογένεια καὶ τὸ πενιχρότατον τῆς συσκευῆς, ἐξῆλθε φρενοδινῆς, ζέων ἀπὸ ἀπελπισίαν καὶ πυρετόν, ὀργῶν ἀπὸ δυσδιακρίτους ὀρέξεις, καὶ τὴν θύραν ἀφείς ἐξ ἀπροσεξίας ἀκλειδωτόν, εἰς τὸ πείσμα τῆς γυμνότητος καὶ τοῦ χειμῶνος περιεπλανήθη μέχρις ὄρθρου.

Δὲν ἀνεμνήσθη τῆς οἰκογενείας, εἰμὴ ὅτε οἱ κώδωνες τῆς Κυριακῆς ἀνήγγελλον τὴν ἐπανελευσιν τῆς φαιδρᾶς ἡμέρας. Οἱ ἐφημέριοι εἶχον ἤδη ἀνοίξει τὰς ἐκκλησίας των, οἱ δ' εὐταξίαι ἡσυχολοῦντο ἀνάπτοντες τὰς κανδύλας. Εἰς ἀπόστασιν ὀλίγων βημάτων ἀπὸ τῆς οἰκίας; του ἦχουν τὰ σήμαντρα τῆς Κοιμήσεως. Ὁ Μωϋσῆς σταματᾶ, ἀκροάζεται καλὰ τὸν ῥυθμὸν τοῦ κώδωνος, ἀναβαίνει τὰς τέσσαρας βαθμίδας τῆς εἰσόδου, καὶ τεινὼν τὸ οὖς εἰς τὸ ἀνάγνωσμα τοῦ ἱερέως, προσπαθεῖ νὰ καταλάβῃ τὰ ἀπαγγελλόμενα. Ἦσαν αἱ προφητεῖαι τοῦ Ἱερμίου.

— Ἄ — εἶπε καθ' ἑαυτὸν — ἡ Παλαιὰ Διαθήκη! Πράγματα παλαιὰ καὶ τετριμμένα. Ἄν τοῦλάχιστον ἦτο ἡ Καινὴ! Ὅποτεν τὰ ἱμάτια ἀποβῶσιν ἐκ παλαιότητος πολύσαθρα, χαίνοντα, ῥακιοσύρραπτα, ὡς τὰ ἰδικὰ μου, χρῆζον καὶ αὐτὰ ἀνακαινίσεως. Τίς μὲ τὰς χιόνας εἰς τὰ ὄρη ὁ ἀγαπῶν νὰ περιπατῇ γυμνὸς καὶ ἀνυπόδητος;

Ἐπανελθὼν κατ' οἶκον προσκλεῖ τὴν συμβίαν κατὰ μόνας.

— Σάρα, λέγει αὐτῇ, ἀπὸ τὴν κόπταν τῆς ἁμαρτίας ἐφαγῆς καὶ σύ. Τὰ ἐντόσθιά σου φέρουν εἰσέτι προῖον κλοπῆς. Τίς

δὲ ὁ κλέπτης ; Ἐγὼ αὐτὸς, ἐγὼ ὁ εὐσεβὴς Ἰσραηλίτης, ἐγὼ ὁ τίμιος Βαρούχ, ὁ τεσσαράκοντα χιλιάδων φλωρίων κάτοχος. Δύνασαι ν' ἀρνηθῆς, ὅτι ὁ πρῶην Μωϋσῆς ἀπέστη, ὅτι ὁ γνωστός σου σύζυγος ἀπεβίωσεν, ὅτι ἔχεις ἄλλον ἄνθρωπον ἐνώπιόν σου ; Ὁ ἄνθρωπος οὗτος ἔκλεψεν, ἐψευδόρηksen, ἐμόλυνε τὴν μνήμην τῶν πατέρων του, ἠτίμασε τὸ ἐπώνυμον τῶν τέκνων του, κατεσπίλωσε τὸ μέτωπον ἑαυτοῦ καὶ τῆς γυναικὸς του — εἶνε ἀπόρριμμα, βδέλυγμα, ὑποστάθμη. Παραβάς τὰ οὐσιωδέστερα τοῦ Δεκαλόγου, δὲν τολμᾷ πλέον νὰ ὀνομασθῆι υἱὸς Ἰσραὴλ· παρανομήσας ἐνώπιον ἀνθρώπων, ἐγένετο κακοῦργος. Ἄκουσε καὶ τὸ χειρότερον. Ἀπὸ τὴν ἀγαριστίαν καὶ τὴν μοχθηρίαν τοῦ κόσμου δηλητηριασθεὶς, ὁ ἄνθρωπος οὗτος ἐτοιμάζεται νὰ ἀποστατήσῃ καὶ ἀναφανδὸν κατὰ τῆς φθοροποιῦ κοινωνίας. Ἡδικημένος ἐκ παντὸς μέρους, ἀπόβλητος ἐντεῦθεν, ἔκριπτος ἐκείθεν, ἐκασταχόθεν ἀπογιωσκόμενος, συλλαμβάνει εἰς τὰ ἐντὸς αὐτοῦ μίσος ἀσπονδὸν κατὰ τοῦ πλησίον, ἔχθραν, τὴν ὁποίαν ὀρέγεται ν' ἀποδιψάσῃ μὲ παντοδαπὴν ἐκδίκησιν Ναι, ἀθλία Σάρα, ἐνῶ σοῦ ὀμιλῶ, δὲν εἶμαι κλέπτης μιᾶς κόττας μόνον· μετὰ τὴν πρώτην κλοπὴν, αἰσθάνομαι, ὅτι ἡ παράθασις εὐρίσκει ἐντὸς ἐμοῦ θέλητρον τι ἄγνωστον καὶ ἀκαταγώνιστον. Ὁ πειρασμὸς μὲ σύρει ἀπὸ τὴν κόμην, εἶνε δυνατώτερος τῆς θελήσεώς μου. Ἀπόψε διῆλθα τὴν νύκτα περιπλανώμενος. Ἐξέυρεις δὲ, ταλαίπωρη, πρὸς τίνα σκοπὸν ; Ἐξῆλθα μὲ τὴν προσδοκίαν νὰ κλέψω, εἰ δυνατόν, ἐν τῶν ἐριφίων τῆς παρακάτω στάνης· χωρὶς δὲ τοῦ ἱερέως καὶ τοῦ εὐταξίου, ἴσως ἤθελα συλῆσει καὶ χριστιανικὸν ναόν. Κλαῦσέ με, Σάρα ! Ὅα καταστρέψω τὰς ἡμέρας μου εἰς τὸ κάτεργον, ἐὰν δὲν προλάβω νὰ κόψω τὴν κλωστήν των μὲ τὸ μαχαίρι !

Ἐπὶ τῇ ἐπόψει τῆς νέας ἐκείνης καὶ μεγίστης τῶν οικιακῶν καταστροφῶν, ἡ ἀθλία σύζυγος, πνιγομένη ἀπὸ λυγμούς καὶ ἀπὸ τὰ δάκρυα, ἐρρίφθη εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ ἡμιμανοῦς συμβίου, ἀδυνατήσασα ἐπὶ μακρὸν νὰ συναρθρώσῃ ἐν τι παρήγορον παρακείμενον.

— Ὡχ, δυστυχέστατε τῶν ἀνθρώπων — κατόρθωσε μετ' ὀλίγον νὰ σχετλιάσῃ — πῶς θὰ ἀντιπαλαίσης κατὰ τῶν κυμάτων, τὰ ὁποῖα φοβερίζουν νὰ συνεπάρωσι καὶ σὲ καὶ τὰ τέκνα σου, ἐὰν μὲ τὴν ἀναγνῶν ἀπαφίνεσαι εἰς τὰς πρώτας κρούσεις των ; Δὲν εἶσαι καὶ σὺ θνητὸς, ὡς πᾶς τις ἄλλος ; Τίς ὁ ἀναμάρτητος ; Μὴ δὲν ἔδωκεν ὁ Θεὸς εἰς τὴν μετάνοιαν τὸν πλυσμὸν τῆς ἁμαρτίας . . . ; Ἀπάγγειλε, Μωϋσῆ, τὸν Ψαλμὸν, καὶ ἐπᾶνελε ἀκλόνητος εἰς τὴν πίστιν τοῦ προγόνου μας Ἐξέχίου. « Παντι εἰς με ὕσσω πω, καὶ καθαρίσθη σο μαί, πλυν εἰς με, καὶ ὑπέρχρον α λευκανθή σο μαί. »

— Τί ὕσσωπολογεῖς, κακότηχῃ ! ἐφώνησεν ὁ Βαρούχ φρυάξας. Μὴ αἰ ἁμαρτίαι τοῦ γένους μας ἐκαθαρίσθησαν καὶ ἐλευκάνθησαν ἀπὸ τὸν χιλιετῆ κατακλυσμὸν τῆς κατάρρας ; Τί ἄλλο εἶμεθα, παρὰ λαὸς ἄπολις καὶ ἀμήτωρ, τέκνον ἐκθετον, ἀπερριμμένον ; Ἡμεῖς φθινόμεθα, καθ' ὅσον πληθύνονται καὶ εὐδαιμονοῦν οἱ ἔθνηκοί. Ἡθελεῖ τις εἶπη, ὅτι ἡ ἡμετέρα Δια-

θήκη ἀποχωρίζει, ἐνῶ ἡ τοῦ υἱοῦ Ἰωσήφ συναρμολογεῖ — Ἄκουσε Σάρα ! Ἐὰν οἱ ὀμόθηρακοὶ μᾶς ἐγκατέλιπον εἰς τὰ κρύα τοῦ λουτροῦ καθὸ πτωχοῦς, οἱ ἀλλόπιστοι δὲν ἀρνοῦνται πρὸς τὰ τέκνα σου τὰ κτήματά των. Ἐπιμένοντες εἰς τὰ δόγματα τῆς Συναγωγῆς, δὲν συναπολλυόμεθα ὅλοι, ἀσύντρεκτοι καὶ ἀπὸ Ἑθνικοῦς καὶ ἀπὸ Ἑβραίου ; Δὲν σωζόμεθα, ἀπ' ἐναντίας, ἐὰν ὀμολογήσωμεν καὶ ἡμεῖς ὅτι ὀμολογοῦν διακόσια ἑκατομῦρια ἀνθρώπων ; Ὡ, ἀγαπητή μου, ἐν καὶ μόνον ὕδωρ δύναται νὰ καθαρίσῃ κα' ἐμὲ, καὶ σὲ, καὶ τὰ βρέφη μας ἀπὸ τὸν βόρβορον, εἰς τὸν ὁποῖον ἐνεβυθίσθημεν τὸ τοῦ βαπτίσματος . . . Ἐκποτεῖσαι ! Παρὰ αὐτοκτόνος, ἡ κατεργάρις μὲ τὴν ἄλυσιν, παρὰ κουμπαγιότης μὲ Ἀγριόγατον, καλῆτερα — μὰ τὴν πίστιν μας — Χριστιανός. Λέγεται, ὅτι ὁ υἱὸς τῆς Μαρίας παρηγορεῖ καὶ λυτρώνει τοὺς ἀπληπισμένους. Ἐνδέχεται· ἀφοῦ τόσοι καὶ τόσοι τὸ κηρύττουν, ἄς δοκιμάσωμεν. Ἄλλως τε δὲ, δὲν εἶνε Ἑβραῖος, δὲν εἶνε περίτμητος καὶ ὁ Ἰησοῦς, ὡς ἐγὼ αὐτὸς ; Δὲν ἀπεκηρύχθη παρὰ τῶν ὀμογενῶν του καὶ αὐτὸς, ὡς ἐγὼ ; Δὲν ἀπέμεινε καὶ αὐτὸς ἕως θανάτου ἔρημος φίλων καὶ βοηθῶν ; Ἀρκεῖ μοι ἡ ὕπομολή τοῦ Ἰωβ . . . Ὅα δοκιμάσω καὶ τὸν Χριστόν.

Ἄμα ὡς ἡ ἀπόφασις τοῦ Βαρούχ διεκοινώθη, ἡ πόλις κατελήφθη ἀπὸ ἀφατον ἀγαλλίασιν. Ἐπιτροπή, ὑπὸ τοῦ Ἄνωκάτω προεδρευθεῖσα, ἐκόμισεν εἰς τὴν καλύβην τὰ συγχαρητήρια τῶν Χανίων.

Ἐπεκράτει ἐν τῇ πόλει αὐτῇ, ἕως ἀπὸ καταβολῆς σχεδὸν ἐν τι ἔθιμον ἀλλόκοτον. Μετὰ τινὰ σεισμῶν, κατεδαφίσαντα μέρος τῶν οἰκοδομημάτων, καὶ ἐπὶ τῇ χρησιμοδοσίῃ ἀρχιερέως τινὸς, ἀποβιάσαντος ἐν ὀσμῇ ἀγιωσύνης, εἰσεχώρησεν ἡ πρόληψις, ὅτι τὸ βασιλεῖον θὰ ἀπηλλάττετο εἰς τὸ ἐξῆς τοιαύτης μάστιγος, ἐὰν ἄπαξ τοῦ ἔτους ἐχριστιανίζετο ἐντὸς τῆς λατινικῆς μητροπόλεως ἀβάπτιστός τις, εἴτε Μωαμεθανὸς, εἴτε Ἑβραῖος. Ἡ εὐρεσις τοῦ ἀβαπτίστου δὲν ἦτο πρόχειρος· τὴν μέριμναν ὅμως τοῦ θηρεῖν τὸν κατηχηθησόμενον ἀνεδέξατο προθύμως ὁ οἶκος τῶν Τσαγκαρόλων, Λατινικὸς μὲν καὶ αὐτὸς πρὸ τοῦ 1364, Ἕλληνας δὲ μετέπειτα, οἶκος ἀρχαιότατος πλούσιος, καὶ ἐπὶ εὐγενείᾳ ἐκ τῶν μάλα φερόντων. Εἰς ἀμοιβὴν τῆς φροντίδος των, οἱ κόμητες Τσαγκαρόλοι ἀπήτησαν καὶ ἀπέκτησαν τὸ προνόμιον τοῦ ἀναδέχεσθαι εἰς τὴν κολυμβήθραν τὸν φοιτιζόμενον, καὶ τοῦ μετονομάζειν αὐτὸν κατὰ τὸ δοκοῦν. Ἄλλ' ὁ δεῦτερος τῶν ὄρων ἦτο περιττός. Τὸ ὄνομα ἐπετίθετο πάντοτε ἀμετάλλακτον. Ἐφέστιος πάτρων τῶν Τσαγκαρόλων ἐλάγχχανεν ἑκαταλαὶ ἅγιος τις ὀλίγον μὲν γνωστός καὶ ἀρκετὰ βαρβαρώνυμος, ἀλλὰ φιλέλλην διαφερόντως, ὁ Γαβδελεᾶς, ἅγιος, τοῦ ὁποῖου τὴν μνήμην δὲν εὐκαιροῦμεν νὰ διαζητήσωμεν εἰς τὰ Μνηαῖα. Ὁ ὀμοσθηνὸς οὗτος τοῦ Ξερχοῦ δὲν ἐχαρίζετο, ἢ μόνον εἰς Γραικοὺς, καὶ μόνον πρὸς τοὺς τυφλοὺς τοῦ γένους τούτου ἀπέδιδε τὴν ὄρασιν. Διὸ οἱ κόμητες πελάται του, ὀρθόδοξοι φανατικοὶ, εὐγνωμονοῦντες εἰς τοῦ προστάτου τὴν ἀμετάστατον συμπολίτευσιν, ἤθελον, νομιζόμεν, πρόστιμῆσιν ν' ἀποβαπτισθῶσιν αὐτοὶ ἐκεῖνοι

μᾶλλον, ἢ ν' ἀδικήσωσι τὸν ἅγιόν των, μετονομάζοντες τὸν Ἀθίγγανον, τὸν Ὀθωμανὸν, ἢ τὸν Ἑβραϊὸν ἄλλως, ἢ Γοβδελεᾶν. Μικρὸν κατὰ μικρὸν τὸ τραχύφθογγον ὄνομα, διαδοθὲν καὶ εἰς ἄλλας πόλεις τῆς νήσου, μετεσχηματίσθη καὶ εἰς γυναικεῖον ἄλλ'. ἐστία τῶν Γοβδελεῶν, ἀρρένων τε καὶ θηλέων, διετέλεσαν τὰ Χανία πάντοτε, ἐπειδὴ ἐνταῦθα τὸ χρυσότευκτον εἰκόνισμα καὶ ἡ φήμη τοῦ ἐνιαυσίου θαύματος ἐφείλκυον ἐξ ἔσχατιῶν τῆς Κρήτης τυφλώτοντας πάσης κατηγορίας.

Ἀφ' ἧς στιγμῆς ὁ κόμης Ἀλοῦσιος ἀνέλαβε τὰ τῆς βαπτίσεως τοῦ Βαρούχ, οὔτε ἡ οἰκογένεια τούτου ἐστερήθη πλέον τῶν χρειδῶν, οὔτε ὁ οἰκογενειάρχης ἐπανέπεσεν εἰς τὸν πειρασμὸν τοῦ νὰ πλανηθῆ νύκτωρ περὶ τὰ προάστεια εἰς θήρευσιν ἐριφίων. Ἐλέφ καὶ προθυμία τῶν ἀρχοντισσῶν, ὁ Μωῦσῆς μετώκησεν εἰς οἶκημα ἀνετώτερον. Καὶ αὐτὸς μὲν καὶ ἡ σύζυγος καὶ τὰ παιδιά ἐφωδιάσθησαν μὲ φορέματα ζεστά, ἄφθονος δὲ τροφίμων προμήθεια, καὶ ὀψωνίων παρασκευὴ καὶ ξύλων περιέθαλψαν τὰ προίμια τῆς ἐξωμόσεως. Ναὶ μὲν ἡ χαιρεκακία, ἢ ὁ φθόνος τῶν ὀμοθρήσκων Ἰουδαίων ἐπροθυμήθησαν νὰ φαρμακώσωσι τὰς ἀπαρχὰς αὐτὰς μὲ ὑποκώφους συκοφαντίας καὶ διαβολὰς, ἀναθρυλίσαντες πρὸς τοῖς ἄλλοις τὸ ἐν Χανίοις ἄγνωστον ἄκουσμα, ὅτι ὁ ἀποστάτης ὑπῆρχεν ὁ τρομερώτατος τῆς Κρήτης βασκανιστής. Ἄλλ' ὁ ζῆλος τῶν Χριστιανῶν ἔσπευσε νὰ διασκεδάσῃ πᾶσαν μορφήν κατὰ τοῦ εὐνοουμένου, οἱ δὲ σπερμολόγοι Ἰουδαῖοι ἐσφρονίσθησαν μὲ βράπισματα.

Ἡ ἀπόπειρα τοῦ νέου διωγμοῦ καὶ ἡ προκύψασα σύγκρουσις ὑπέφλεξαν ἐπὶ μᾶλλον τὴν συμπάθειαν τοῦ πλήθους πρὸς τοὺς Βαρούχ. Ὁ μὲν Μωῦσῆς κατέστη τὸ εἰδωλον, ὁ θετὸς καὶ προσφιλέτης υἱὸς τῆς Χανιωτικῆς κοινωνίας, ὁ δὲ κόμης, πρὸς παρασκευάσιν τῆς τελετῆς, ἐτάχυνε νὰ μετακομίσῃ ἀπὸ τοῦ παρεκκλησίου του εἰς τὸν μητροπολιτικὸν ναὸν (Duomo) τὸν πίθον τὸν πατροπαράδοτον, ἢ εὐλογημένη κοιλία τοῦ ὁποίου εἶχεν ἕως τότε χωνεύσει τὴν προπατορικὴν κηλίδα τριακοσίων καὶ ἐπέκεινα ἀπίστων. Οὐδὲ καθυστέρησεν εἰς προθυμίαν ὁ λατινεπίσκοπος. Ἐπιληφθεὶς τῆς σπουδαίας ὑποθέσεως καὶ αὐτὸς, προσεκάλεσεν εἰς Χανία τὰς ἀνωτέρας τῆς πρωτεύουσῆς ἐκκλησιαστικὰς ἀρχὰς, προσδιώρισε τὴν ἡμέραν τῆς τελετῆς, ὑπέκίνησε νέαν συνδρομὴν πρὸς μεγαλόρρησιν τῆς λειτουργίας, καὶ τέλος πάντων ἀνηγόρευσε τὸν κατηχητήν.

Τὰ ἔθιμα παρεχώρουν πρὸς τὸν κατηχητὸν μιᾶς ὅλης ἐβδομάδος κατάλυσιν, ἀργίαν, καὶ τέρψιν. Ἐπτὰ τῶν εὐσεβεστέρων ἀρχοντικῶν οἴκων ὑπεδέχοντο αὐτὸν λευχειμονοῦντα, διήνοιγον αὐτῷ τὰς αἰθούσας των, προσφέροντες οἶνον, τρώγαλα, λιχίαν καὶ, χάριν ψυχαγωγήσεώς του, παρέχοντες χοροὺς, παιγνίδια, παντοίας διασκεδάσεις. Δηξάσης τῆς κρεωφάγου ἐκείνης, εἶπετο νηστεία τεσσαρακονθήμερος. Ὁ κατηχητὸς παρεδίδετο πρὸς τὸν πνευματικόν, ὅστις καθ' ὅλην τῆς διδαχῆς τὴν διάρκειαν καθείργεν αὐτὸν μονήρη καὶ ἀπροσπέλαστον εἰς τὸ τέγος τοῦ πρεσβυτερίου. Ἄρτος, ὕδωρ, καὶ ὄσπρια, ἰδοὺ ἡ μὲνη κατὰ μίμκων τοῦ Προδρόμου

δίαίτά του· πλὴν τῆς περιπτώσεως δυσεντερίας, ὅτε κατ' ἱατρικὴν ἐπιταγὴν ἐπετρέπετο καὶ τὸ ὑδρόμελι. Ἐκεῖ προσδιδάσκετο ὁ ἀσκητὴς τὰ τῆς πίστεως, ἐκεῖ ἐξεμάνθανεν ἐκ στήθους τὰς λατινικὰς προσευχὰς. Ἡ δευτέρα τῶν γυμνάσεων τούτων ἐδέησε νὰ παρωθήσῃ εἰς ἀπελπισίαν τὸν Μωῦσῆν, ἄμοιρον ἄλλης γλώσσης, πλὴν τῆς ἀπλοελληνικῆς. Εἶχεν ἤδη παρέλθει καὶ ἡ πέμπτη ἐβδομάς τοῦ φυλακισμοῦ, ὅτε, ἀνίκανος ἔτι νὰ ἐγγομφώσῃ ἐντὸς τοῦ ἀπαλυθέντος ἐγκεφάλου τοῦ ὀλόκληρα τὰ em, τὰ um, τὰ bus τοῦ λατινικοῦ Πιστεύω, περιῆλθεν ὁ τάλας εἰς τσαούτην ἀμηνανίαν, ὥστε, ἀνοιξας τοῦ τέγους τὸ παράθυρον, ἐταλαντεύθη ἀρκετὴν ὥραν ἀμφοῖων, ἐὰν ὤφειλεν ἀκόμη νὰ ἐγκαρτερήσῃ εἰς τὴν στρέβλαν ἐκείνην τῆς ἀνεπιτεύκτου ἀποστηθίσεως, ἢ κάλλιον δι' ἐνὸς πηδήματος ἡρωϊκοῦ νὰ καταβάλλῃ τὸ ἔσχατον τέρμα τῆς δεινοπαθείας.

Τέλος τέλους ἐπέστη ἡ ἡμέρα τῆς τελετῆς. Ὁ ναὸς εἶχεν εὐπρεπισθῆ ὡς διὰ βασιλικὴν ὑποδοχὴν· οἱ κώδωνες, πολυκέλαδοι ἐφημερίδες τοῦ μεσαιῶνος, προήγγελλον ἀπὸ προτερίας τὰ χαρμόσινα εὐαγγέλια. Παρῆσαν ὁ ἀρχιεπίσκοπος Χάνδακος, πέντε ἱεράρχαι συλλειτουργοί, ἕτεροι ἀξιωματικοὶ τῆς Ἐκκλησίας, ὁ Πρωθιερεὺς, πᾶμπολλοὶ ἱερεῖς ἀμφοτέρων τῶν δογματῶν, Προβεδουροὶ τε καὶ Καγκελλάριοι καὶ Μουνισιονιέροι, ἀθρόον τὸ ἀρχοντολόγιον, καὶ πλῆθος ἀναρίθμητον πιστῶν, ἐκ παντὸς μέρους τοῦ βασιλείου ὡσιζομένων. Τί δὲν διεπράχθη πρὸς ἐπικόσμησιν τῆς ἑορτῆς! Οἱ μὲν Τσαγκαρόλοι καὶ τὸ δημογεροντεῖον κατέβαλον οἶκον ἀδράν δαπάνην, οἱ δὲ ἱεράρχαι, κρίναντες καὶ αὐτοὶ ἀναξιοπρεπεῖς τὰς παλαιὰς στολὰς, ἔκοψαν ἄμφια νέα, καὶ παρεσκευάσαν μίτρας ἐπισκοπικὰς καινὰς, μίτρας ὑπερμεγέθεις, ἀποληγούσας εἰς σχῆμα λαβίδος ἀστακοῦ. Οὐδὲ παρέλειψε καὶ ὁ ῥεβερνδίσμιος Χανίων νὰ φαιδρύνῃ τὰς συνειδήσεις τοῦ ποιμνίου μὲ ἀρτιφανῆ ἔκδοσιν ἀφέσεων (indulgenze). Ἐπιμῆκη διακηρύγματα, ὑπὸ τὰς κλεῖδας τοῦ ἁγίου Πέτρου τοιχοκολληθέντα ἐπὶ τὰ θυρόφυλλα τῶν ναῶν, ἐδηλοποίησαν, ὅτι οἱ ἀπ' ἀρχῆς ἕως ἀπολύσεως εἰς τὴν τελετὴν παρασταθησόμενοι, ἐὰν μὲν εἶχον πάππους, ἐμπροσθέντας πρὸ θανάτου εἰς μίαν ἢ εἰς πλείονας τῶν ἐπτὰ θανασίμων ἁμαρτιῶν, θὰ ἀπῆλλαττον τὰς ψυχὰς αὐτῶν ἀπὸ τὸ ἐφθητῆριον τοῦ Καθαρηθρίου, εἰ δὲ μὴ, θὰ ἐξηγόραζον τριάκοντα μηνῶν ἁμαρτήματα ἰδικὰ των, τῆς καθοσιώσεως ἐξηρημένης. Πρὸς συμπλήρωσιν τῆς παρασκευῆς, ἀφίκετο συνακόλουθος εἰς Χανία καὶ Σίμων ὁ Βεργαμνὸς, ζωγράφος οὗτος περικλεέστατος, ἐπαγγελθεὶς ν' ἀπαθανάτισῃ μὲ τὴν γραφίδα του τὴν μνήμην τοῦ παναισίου γεγονότος.

Συναλγοῦντες ἀναφέρομεν τὴν μαρτυρίαν, ὅτι οὐδὲ τὰ λουτρά Ἀθιγγάνων καὶ Ἑβραίων, οὐδὲ τὸ παπικὸν πιττάκιον, δι' οὗ τὰ λουτρά αὐτὰ ἐτετέλεσθησαν μὲ ἐλληνικὰς καταδύσεις ἐν λατινικῷ ναῷ, κατεπράυνον τὴν μῆνιν τοῦ ἁγίου, τοῦ κατεδαφίσαντος τὰ Χανία, καθότι ἐπανῆκον οἱ σεισμοὶ οὐχ ἤπτον, ἐπαγαγόντες σοβαρὰς ζημίας εἰς τε κτήματα καὶ εἰς ψυχὰς. Τὴν ἀδιάλειπτον τοῦ φαινομένου συνέχειαν ἐμαρτύρει

σὺν τοῖς ἄλλοις οἰκοδομήμασι καὶ αὐτὴ ἡ λατινικὴ μητρόπολις, ἧς ὁ θόλος καὶ τὸ κωδωιστάσιον ἐφαίνοντο εἰσέτι διερρωγῶτα ὑπὸ τοῦ κλόνου, τοῦ τινάξαντος τὴν πόλιν πρὸ τινῶν μηνῶν. Ἄλλ' οἱ σεισμοὶ τινάσσουσιν εὐχερέστερον νῶτα πλανήτου, ἢ ἔθιμα καὶ δεισιδαιμονίας λαῶν. Διὸ, εἰς τὸ πείσμα τῆς τελευταίας καταστροφῆς, οὐδέποτε βάπτισις τεσσαρακονταετοῦς ἀπίστου κατευοδῶθη μὲ τὴν ἱεροπρέπειαν, ἦν καὶ Λατῖνοι καὶ Γραικοὶ ἐνέβαλον ἐπὶ Βαρούχ. Ἡ τελετὴ κατήρξατο λίαν κατασκευτικῆ. Μία τις μόνη καὶ μικρὰ ἀνωμαλία διετάραξε τὴν ἐναρξιν. Ἐκλαβῶν ὁ ἱερεὺς γεγυμνασμένον ἤδη τὸν νεόφυτον εἰς τὰς προσευχάς, προσεκάλεσεν αὐτὸν ν' ἀπαγγεῖλῃ λατινιστί, κατὰ τὸ σῦμβολον τῆς πίστεως· ἀλλ' οὗτος, ἀνασηκώσας τοὺς ὤμους, ἀνέθηκε τὴν ἀποστήθισιν πρὸς τὸν ἀνάδοχον. Ἡ περιπέτεια ἐδεινοῦτο. Εἰς Τσαγκαρόλος ν' ἀπαγγεῖλῃ τὸ Πιστεύω λατινιστί, νὰ τὸ ἀπαγγεῖλῃ δὲ καὶ μὲ διμερῆ τὴν Ἐκπόρευσιν τοῦ ἁγίου Πνεύματος! Ὡ παραπέτασμα τοῦ ναοῦ σχίσθητι εἰς δύο! Κατ' ἀγαθὴν συγκυρίαν, ὁ ἀρχιεπίσκοπος ἔτυχεν ἀνὴρ ταχύβουλος. Ἄντι τοῦ πλημμελούντος ἀναδέκτου καὶ τοῦ δυστροποῦντος ἀναδόχου λαβῶν τὸν λόγον αὐτὸς, ἦρεν ἐκ μέσου τὸ σκάνδαλον. Τούτου ἐξομαλυθέντος, ἐπέστη ἡ ὄνοματοδοσία. Ὁ κόμης, ἀφοῦ προσήνεγκε τὸ φωτίκιον, ἤτοι τὴν ἐκ λευκοῦ καὶ πεποικιλμένου λίνου σινδόνα, ἦν ἐν τῷ καταδύσαι εἰς τὴν κολυμβήθραν ἔμελλεν ὁ νεόφυτος νὰ περιβληθῇ, διεκοίνωσε τὸ ὄνομα μεγαλοφώνως, κηρύξας τὸν βαπτιζόμενον Γοθδελεᾶν τριακωσιστὸν δέκατον ἑβδομον.

— Χιλιόχρονος! Νὰ χαρῆ τ' ὄνομα! ἐβόησαν οἱ ὄχλοι ἀπὸ ναοῦ ἕως περάτων ἀγορᾶς.

— Νὰ ζήσῃ! Νὰ ζήσῃ! Καλορίζικος! ἐπνηφύμησαν αἱ κυρίαι ἀπὸ τοῦ γυναικῶνος, ἐνῶ πολυποίκιλα ἄνθη καὶ λουλούδια, ἐνῶ τραγήματα καὶ ζαχαρόκοκκα, ἐνῶ δαφνόφυλλα καὶ δενδρολίθανοι, χαλαζήδον πρὸς τὸ βαπτιστήριον σφενδομιζόμενα ἐκ παντὸς μέρους, ἐπανηγύριζον, ἐφαίδρυνον, ἐπεκάλλυον τὴν ἀναγέννησιν τοῦ Μωϋσέως ἐν τῷ προσώπῳ Γοθδελεᾶ, καὶ ἐνεκαινιάζον τὴν μέλλουσαν εὐδαιμονίαν τοῦ.

Αἰτήσῃ τοῦ εὐταξίου, σιγῇ βαθυτάτῃ ἐπηκολούθησε τὰ ἐνθουσιώδη συγχαρητήρια, ὧν δὲ τὰ βλέμματα συνεκεντρώθησαν τότε εἰς τὸν τόπον τῆς τελετῆς, καθάπερ ἀκτίνες ἡλιακαὶ εἰς φακὴν ὕελου.

Προέκειντο αἱ καταδύσεις καὶ αἱ ἀναδύσεις. Ἦδη ὁ νεοφώτιστος εἶχε περιβληθῇ τὸ ἄπυλον φωτίκιον· ἤδη, ὁ παρὰ τοῦ ἀναδόχου καὶ δύο διακόνων ὑποβασταζόμενος, εἶχεν εὐτόλμως ὑπερβῆ τὰς βαθμίδας τοῦ ὑποποδίου, καὶ ἤρχετο ἐμβυθιζόμενος εἰς τὸ καθαρτήριον λουτρὸν· ἤδη ἡ φαντασία τοῦ καλλιτέχνου, ἐπιλαμβανομένη τῆς εἰκονικῆς στιγμῆς, ἔσχε διάξεν ἐπὶ χάρτου τὰς ἀρχικάς τοῦ ἀειμνήστου συμβάντος γραμμάς· ἤδη στίφος ἀμαρτωλῶν ἀρχόντων, πρὸ αἰῶνων εἰς τὴν γέενναν τοῦ πυρὸς φρυγανιζόμενων, ἀνεπήδων ἐκ τῶν φλογῶν ἡμίεσθοι, σπεύδοντες πρὸς τὴν κατοικίαν τῶν μακάρων· ἤδη ὁ βαπτιστής, ἐπιθέτων τὰς χεῖρας ἐπὶ τοῦ νεομύστου, ἠτοιμάζετο νὰ συμπληρώσῃ τὴν παλιγγενεσίαν διὰ τοῦ

βυθίσματος ἕως κορυφῆς... ὅτε δέκα, δεκαπέντε, τριάκοντα καταπληκτικαί, ἄγριαι φωναί, ἀδοκῆτως καὶ διὰ μιᾶς ἀπὸ τοῦ νάρθηκος ἐκραγεῖσαι, κραυγάζουσι·

— Σεισμός! σεισμός! σεισμός!

Εἶκον ἄλλαι συναναφωνοῦσιν ἀμέσως·

— Σεισμός! Κύριε ἐλέησον! Φύγετε νὰ φύγωμεν!

Τῷ ὄντι· χάλαζα τριμμάτων τοίχου καὶ γύψου ἐπέσκηπτεν ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ἀρχιερέων ἀπὸ κορυφῆς τοῦ θόλου. Τὸ ἀποτιτάνωμα κατήρχετο στροβητόν, ὡς νιφετός.

Ἐπὶ τῷ φρικτῷ ἀκούσματι, ἐπὶ τῇ τρομερωτάτῃ θεᾷ,

— Φύγετε νὰ φύγωμεν! ἀνακραζοῦν ὅλα τὰ στόματα μιᾶ φωνῇ.

Ὁ-ου τοιαύτη θεομηνία ἐπικρατεῖ, ἐκεῖ ἡ λέξις σεισμός μεταβάλλει καὶ ἤρωα εἰς λαγῶν. Ὁ ἄνθρωπος εἰς τοιαύτας ἀκμὰς οὐδὲν ἄλλο βλέπει πρὸ αὐτοῦ, παρὰ πῶς καὶ ποῦ ἄχιον νὰ σώσῃ τὴν κάραν... Πῶς νὰ περιγράψωμεν τὴν ταραχὴν, τὴν ὄχλοβοήν, τὴν σύγχυσιν, αἰτίνες, διεδέχθησαν ἐν ἀκαρεῖ τὴν προτέραν εὐταξίαν; Πᾶς ἕκαστος σπεύδει ν' ἀφίσῃ τὴν ἐτοιμόρροπον μητρόπολιν, ἣδη προαισθανόμενος ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ ἐρραγισμένου θόλου, ἣδη ἀκραζόμενος καὶ τὸν κρότον τῆς καταπτώσεως. Οὐδεμία διάκρισις πλέον, οὐδεμία πρόνοια. Ὁ μὲν ἀνὴρ ἀνατρέπει τὴν γυναῖκα, ὁ δὲ χυδαῖος ἀπωθεῖ τὸν ἄρχοντα, οὗτος δ' ἐναλλάξ καταπατεῖ νεανίας, συνθλίβει ἄνηθα κοράσια. Καὶ ἐδῶ μὲν ἱμάτια διασπῶνται, ἐκεῖ δὲ γρονθοκοπήματα ἀμείβονται, προσωτέρω δὲ ἀρχόντισσαι λειποθυμοῦσι, πανικός φόβος καταλαμβάνει τοὺς φεύγοντας. Ἄνωφελῶς προελάνεται τὸ κενὸν ἐντὸς· εἰς μὲν τὰς ἐξόδους ἢ σφίγγεις, ἢ σύνθλιψις, ἢ παλινστροφήτος ὄχλευσις περισσεύουν, ἀπὸ δὲ τὰ κύκλω παράθυρα τοξεύονται καταβοαί, ἀποδίδουσαι τὴν ἐπανάσκηψιν τῆς θεομηνίας εἰς τοῦ προσηλύτου τὸν ὑπόβλητον βασκανισμόν. Ἐν τούτοις, τὸ ἱερατεῖον ἀποκαρτερεῖ, αἱ ἐξουσίαι ἐκδαιματοῦνται. Ἐπὶ τῇ ὄψει τοῦ ἀναδόχου, ὅστις, τῆς λαμπάδος ἀπαλλακτόμενος, ῥίπτεται ἀπὸ ῥυτῆρος πρὸς τὴν συμβολήν, ἐκπνέει εἰς τὸ καρτερικὸν ἦτορ τοῦ ἀρχιεπισκόπου ὁ ὕστατος τῆς ἀνδρείας σπινθῆρ. Ὁ Μονσινιόρος ὄρμα ἀπὸ τὸν θρόνον κάτωχρος· ἀλλὰ γέρων καὶ φιλάσθενος ὢν, πρηνίζει κατὰ τὴν λειποταξίαν. Τότε δ' ἡ τριπὴ ἀποβαίνει γενικῆ, τότε ἡ πυγμαχία ἐπιτραχύνεται. Πρῶτος εἰς τὴν καταπτώσειν ἀναρρίπτεται ὁ Προεδροῦρος, δεύτερος ὁ Καγκελλάριος, ὅστις ἐν τῇ συμπλοκῇ χάνει καὶ πῖλον καὶ φενάκην. Οὐραῖος ἔπεται ὁ ἱερὸς σύλλογος. Μὲ τὰς ὑπερμήκεις μίτρας ἐπὶ κεφαλῆς, μὲ τὴν ποιμενικὴν ῥάβδον ἀνά χεῖρας μητροπολίτης τε καὶ ἐπίσκοποι, καὶ κανονικοὶ, καὶ ὅσοι ἐπίλοιποι τοῦ ἱερατείου, συντάσσονται εἰς τὸ φύγετε νὰ φύγωμεν εἰς τὴν μανόβραν χειρῶν, ποδῶν τε καὶ ἀγκῶνων... Συμπληροῦσι τελευταῖοι τὴν ἀποκυβίστησιν ὁ εὐταξίας καὶ ὁ κανδηλάπτῃς.

Φεῦ, ἔσχατος τῆς ὀμηγύρεως, ἐρημικός ἐντὸς τοῦ πίθου ἐπιμένει ὁ Γοθδελεᾶς, τὸν πώγωννα κολυμβῶν εἰσέτι ἐπὶ τοῦ ὕδατος, κροταλίζων ὑπὸ τοῦ ῥέγους τοὺς ἐδόντας!

Ἄρκετην ὥραν ἐνέμειναν ἐκεῖ μέσα ὁ ταλαίπωρος, μὴδὲ νὰ ἀναδύσῃ ἀποτολμῶν, μὴδὲ νὰ καταδύσῃ θαρρῶν. Μετὰ μακρὰν καὶ ἀγωνιώδη προσδοκίαν κατεπίεσθη, ὅτι εἰς τὸν καρταρισμὸν τῆς βαπτίσεως οὐδεὶς πλέον ἀνεφρόντιζε . . . Τί νὰ κάμῃ; Νὰ ἐγκαρτερήσῃ; Ἄλλ' ἄρά γε θὰ ἐπανήρχοντο ὁ μητροπολίτης, ὁ ἀνάδοχος, ὁ βαπτιστής; Νὰ ἐξέλθῃ; Ἄλλ' ὅποιαν θὰ παρέσχε νέαν φύγον λαβὴν πρὸς τοὺς ἐξω αἰτιωμένους τὰς στυγεράς ὀφρῦς του!—Μὴ δυνάμενος νὰ ἀνεχθῆ περαιτέρω τὸ κρῦος τοῦ ἀναψυγανθέντος λουτροῦ, ἀναπηδᾷ ἐκ τῆς κολυμβήθρας σιγὰ σιγὰ, περιεσπαργανωμένος εἰσέτι τὸ σινδόνιον, ἀπεσταφιδωμένος ὑπὸ τοῦ ρίγους, καὶ ἐπιχειρεῖ νὰ ἀνενδύθῃ. Οἱμοι, δὲν ἀνευρίσκει τὰ ἱμάτια! Ζητεῖ ἐδῶ, γυρεύει ἐκεῖ· εἰς μάτην. Ἄλλο χαμαὶ δὲν βλέπει, παρὰ ἄνθη, καὶ ζαχαρόκοκκα, καὶ δάφνας, μνημόσυνα πεπατημένα καὶ συντετριμμένα ἀπὸ φθιμένης μακαριότητος! Ἐν ἀγνοίᾳ ποῦ νὰ καταφύγῃ, περιτυλίσσεται τὸ φαιτικοσάββανον, ἅτε δὲ ζῶον ἀμφίβιον κατασταλάζων, συσπειροῦται εἰς τὴν ἐνδοτέραν γωνίαν τοῦ νάρθηκος.

— Γιὰ Δαβὶδ, ἐκεῖθεν ἐπιφωνεῖ, ἀποτενίζων ἐν δάκρυς τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς τὸν Λυτρωτὴν· εἰς σὲ ἀνέθηκα τὰς ἐλπίδας μου, ἀλλ' οὐδὲ σύ λοιπὸν μὲ ἐλεεῖς!

Ζήτημα πλείστου λόγου ἄξιον ὑπεκινήθη τότε ἐν τῷ λατινικῷ ἱεροδικαστηρίῳ, ἐάν, οὕτω τυχόντων τῶν τῆς βαπτίσεως, ἔπρεπεν ὁ Κ. Βαρούχ νὰ θεωρηθῆ ὡς Χριστιανὸς μᾶλλον, ἢ ὡς Ἰουδαῖος. Ὅποια τινὰ δὲν ἐγράφησαν περὶ τούτου καὶ δὲν ἐρρέθησαν! Ὅποια ἄλλα δὲν διέδοσαν ταχυδάκτυλοι στοιχειοθεταί! Ἐξαφθείσης τῆς συζητήσεως, τὸ πρόβλημα κατέστη οὕτω φιλονεικούμενον, ὥστε καὶ Σύνοδος παρ' ὀλίγον συνεκροτεῖτο ἐν Λαττηρανῶ. Μόνος ὁ Ἰσόθεος τῆς Ῥώμης ἀρχιερεὺς ἐδικαιοῦτο ἀπὸ τὸν ὑπερκόσμιον θρόνον του νὰ κόψῃ τὸν γόρδιον δεσμὸν ἐκεῖνον μὲ τὴν βομφαίαν τῆς ἀναμαρτυσίας. Πρὸς τοῦτον δὴ καὶ ὁ Βαρούχ ἀποταθεὶς, ἔγραψε καὶ ἐπανέγραψεν εἰπόν, ὅτι οὐδόλως ἠρέσκετο νὰ μείνῃ ἀπρωρημένος μεταξὺ Ἐκκλησίας καὶ Συναγωγῆς, ἀναμέσον Παράδεισου καὶ Κολάσεως· ὅτι ἐάν ἐπεκυροῦτο, ἢ ἐάν ἀνεκαινίζετο Γοβδελεᾶς, θὰ παρητεῖτο ὑπὲρ τῆς Ἁγίας Ἐδρας καὶ τὴν ἐν Χανίοις διεκδικουμένην παρουσίαν του. Ἄλλ' ὅταν τὸ μαντεῖον σιγᾷ ἐκ προθέσεως, τίς ὁ τοῖμῶν νὰ βιάσῃ τὴν ἀφωνίαν του; Καίτοι ἐπανειλημμένως προσκλήθεις νὰ λύτῃ τὸ πρόβλημα διὰ *motu proprio*, ὁ πάπας οὐδέποτε ἠδύοχησε ν' ἀποφανθῆ ἑρμηνευτικῶς.

Ἀπέναντι τῆς ἀμφιταλαντεύσεως τῶν γνωμῶν, ἡ Βενετία, ἄλλος Ἰταλίας καὶ Ἑλλάδος Βρέννος, ἔριψεν ἐπὶ τῆς πλάστιγγος τὸ ξίφος τῆς, κηρύττων ἀμφίβολον τὸ βάπτισμα τοῦ Βαρούχ. Ἐπειδὴ δὲ βάπτισμα ἀμφίβολον εἶνε βάπτισμα ἄκυρον, τὰ κτήματα τοῦ Ἰσραηλίτου μετέβησαν ἀνυπερθέτως εἰς τὴν κυριότητα τῆς κοινότητος.

Δεύτερον πρόβλημα καὶ τοῦ πρώτου περιεργότατον ἐψησχόλησε ταυτοχρόνως τὴν Χανιωτικὴν κοινωσίαν. Τὰ καταρρεύσαντα τμήματα τοῖχου ἦσαν πραγματικῶς ἀποτέλεσμα σεισμῶ; Διατί οὐδὲν ἠσθάνθησαν σεισμῶ οἱ πλείονες τῶν κα-

τοίκων; διατί οὐδὲν ἔχνος βλάβης παρατηρήθη εἰς τὰ οἰκοδομήματα; Ἐντεῦθεν ἐξεΐκασαν οἱ ἀπαθέστεροι, ὅτι ἢ ἐν τῇ μητροπόλει παρατράγῳδος σκηνὴ προῆλθεν ἐκ τινος δολίας προμελέτης εὐεικάστου πηγῆς, προμελέτης, ἐν τῇ πλοκῇ τῆς ὁποίας ὁ Ἄνωκάτως δὲν θὰ ἦτο πάντως ἀλλότριος.

Ἐν τούτοις, τί ἀπέβη ὁ Βαρούχ;

Προσφυγὼν μὲν εἰς τὸν δίσκον τῆς ἐκκλησίας, ἀπεκρούσθη ὡς ἀβάπτιστος· τείνας δὲ τὴν χεῖρα πρὸς τὸν ῥαββῆν, ἐξεβίβασθη τῆς θύρας ὡς ἀποσυνάγωγος. Μόνος ὁ ἀνάδοχος ἐλέημων χριστιανὸς περιέβαλψε τὴν ἀνεπανόρθωτον συμφορὰν του, παρασχὼν αὐτῷ κατοικίαν, τροφίμα, ἱατρικά, καθ' ἐκάστην δὲ μνημὴν τοῦ πατρωνος ἁγίου ἐπιτρέψας αὐτῷ καὶ νὰ ἀνάπτῃ κηρὸν πρὸ τῆς εἰκόνας. Ὁλοσ ὁ λοιπὸς κόσμος τὸν ἐγκατέλιπεν. Ἐβραιοχριστιανὸς παρονομασθεὶς, διήλθε τὰς ἐφεξῆς ἡμέρας ἐν ὑστερήσει καὶ ἀπομονώσει, δικαιούμενος μὲν νὰ ἀντιμισθῆ τὸν ἄνθρωπον, μὴδέποτε ὅμως ἐπιτυχῶν. Ὡς δὲ ἐξόριστος καὶ ἀπόπεμπτος ἐμέτρησε τὸ πλεῖστον τοῦ ζῆν, οὕτω καὶ μετὰ θάνατον, μῆτε Μωϋσῆς τυχὼν ἐντελῶς, μῆτε Γοβδελεᾶς καθ' ὀλοκληρίαν, ἐστερήθη ὁ ταλαίπωρος καὶ τοῦ τελευταίου πῆχεως γλόης, ἐλέω τριῶν Ἀθιγγάνων, μετακομισθεὶς διὰ χινοσόλου νυκτὸς εἰς τινὰ πλησίον παραλίαν καὶ ῥιφθεὶς βορὰ πρὸς τοὺς λάβρακας.

Ἐκ τοῦ συμβεβηκότος τούτου ἐπήγαγεν εἰς Χανία τὸ ἐπὶ ἀμφοτερίζοντος, ἢ ἀμφιστρόφου ἀνδρὸς δημῶδες καὶ πολυθρύλητον ῥητὸν ἐκεῖνο·

— Οὐ τε Μωϋσῆς, οὐ τε Γοβδελεᾶς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Τοιαύτη, κατὰ προσέγγισιν, παριστάνετο ἡ κοινωνικὴ κατάστασις τῆς Κρήτης περὶ τὰ μέσα τῆς δεκάτης ἔκτης ἐκατονταετηρίδος.

Ἡ μητρόπολις κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν διέτρεχεν ἐν τῶν δεινοτέρων σταδίων τῆς ὑπάρξεώς της. Ὁ ἐμπρησμὸς τοῦ μεγαλοφανοῦς νχυστάθμου, ἐκφλογισμὸς ἀπροσδοκῆτως ὑπὸ τὰ ὄμματα τῶν πατρικίων ἐκπυρρσευθεὶς, καὶ εἰς τὰς οὐρανομήκεις γλωχινὰς του καταναλώσας ἀθρόας τὰς ὑπὲρ τῶν ἐπικειμένων ναυμαχιῶν ἐλπίδας· ἢ ἀπαραδειγματίστος δυσετηρία, ἧς αἱ πληγαὶ ἐπέδρων καὶ ἐπὶ τῶν καθεστώτων ἐπισφαλῶς· ἢ ἄλωσις τῆς Λευκωσίας, οἰωνὸς ἀπαίσιος ἐπισημαίνων τὴν δυσανταγώνιστον προκοπὴν τῆς Ἡμισελήνου, καὶ προμηνῶν τῆς ἐπιλοίπου Κύπρου τὴν ἀπώλειαν· ἢ ἀγγελία, ὅτι τὸ Διβάνιον ἀπεφαίνετο ὀριστικῶς ὑπὲρ τοῦ πολέμου· τὸ δυσεπίτευκτον μίᾳ τινος καινῆς κατὰ βαρβάρων σταυροφορίας· οἷον ἀθροισμα χαλεποτήτων, ἐπισκῆπτων σωρηδὸν ἐπὶ τῆς δεσποίνης τοῦ Ἄδριου! οἶα πρόοψις ἀνιάρᾳ, ἐμβάλλουσα τὴν Σύγκλητον εἰς ἀθυμίαν καὶ δυσφορίαν!

Ἐν τῇ παραμονῇ πεισματώδους καὶ ὀλοθρευτικοῦ ἀγῶνος ἢ κυβερνήσις ἐτάχυνε νὰ θεραπεύσῃ τὰς ἐπισκῆψάσας πληγὰς, ἐνθεν μὲν πρὸς ἄμυναν τῶν ἀνατολικῶν τῆς κτήσεων περιουσιάζουσα ὅσας ἐκέκτητο ναυτικὰς καὶ ἡπειρωτικὰς δυ-

νάμεις, ἔνθεν δὲ προσκαλοῦσα τὰς χριστιανικὰς ἐπικρατείας εἰς συμμαχίαν κατὰ τοῦ Ὀθωμανοῦ. Συνεκλήθησαν ἅπαντες ὁ Πάπας πρῶτος· ὁ δὲ Σάχος τῆς Περσίας, καὶ τοὶ Μωαμεθανοί, δὲν παρελείφθη. Οὐδ' ὠκνησεν ὁ Δουξ ν' ἀπευθύνῃ διὰ τοῦ Βαϊούλου τοῦ ἐμπιστευτικῆν καὶ πρὸς τὸν Οἰκουμηνικόν μας ἐπιστολὴν, ἱκετεύων τὴν παρὰ τῷ Δουκὶ Μοσχόδης μεσιτείαν του, καὶ παρακελεύων τὸν Παναγιώτατον νὰ υπεγείρῃ εἰς ἀνταρσίαν τὸ γένος τῶν Γραικῶν ἅμα τῇ πρώτῃ βροντῇ τοῦ τηλεβόλου. Ἐνῶ δ' ἄφ' ἑνὸς στρατολογίαι ἐν τῇ ἀνωτέρᾳ Ἰταλίᾳ διεσπύδοντο, ἐνεργεῖα τοῦ ἐκεῖ στρατηγοῦντος Κυπρίου Εὐγενίου τοῦ Συγκλητικῷ, Ἰταλοὶ καὶ Ἕλληνες ἄφ' ἑτέρου δὲν ἔπαυον περιμετροῦντες ἄνω κάτω τὴν Ἠπειρον, τὴν Ἀλβανίαν, τὴν Πελοπόννησον, προδιαθέτοντες εἰς τὸν ἀγῶνα τοὺς ὑπηκόους τοῦ Σελῆμ, καὶ ἀφρευκτον προαγγέλλοντες ἐν βραχεῖ χρόνῳ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν Χριστιανῶν.

Οὐδ' ἐπέλαθε περὶ τὰς ἐπείγουσας ἐτοιμασίας τὴν Σύγκλητον καὶ ἡ συνεργία τῶν ἐπικτημάτων. Ἐπειδὴ δὲ κατὰ πᾶσαν δυσχέρειαν ἔθος εἶχε παλαιὸν ν' ἀντλῇ ἄφθονα, ἡ κάλλιον εἰπεῖν ὑπέρογκα τὰ βοηθήματα ἐκ τῶν κτημάτων τῆς, ἐξάγουσα τρόφιμα, ξύλωσιν, σκεύη, παντοδαπὰς προμηθειάς, ἔραμιζομένη στρατιώτας, ναυκλήρους, κωπηλάτας, ἐπιβάλλουσα ναυπηγήσεις καταναγκαστικὰς, εἰσθ' ὅτε δὲ καὶ λίαν ὑπερβαρεῖς, διὰ τοῦτο διέταξε τοὺς ἐν ἀνατολῇ ἀντιπροσώπους τῆς νὰ διενεργήσωσιν ἐν πάσῃ σπουδῇ τοὺς σχετικοὺς τῶν ἀποικιῶν ἔράνους, μηδενὸς μέσου φειδόμενοι περὶ τὴν ἐπίσπευσιν. Τοιοῦτον ἔσχε σκοπὸν ἡ ἀποστολὴ τοῦ Δαυρεντίου Δαμουύλα εἰς Χάνδακα, τοιοῦτον καὶ ἡ τοῦ Λουκῆ Μιχέλη εἰς Χανία. Ἀφίχθησαν ἀμφότεροι ἐπιτετραμμένοι νὰ διακριδῶσιν πόσους καύτας καὶ στρατιώτας ἡ Κρήτη, στιβαρῶς πιεζομένη, ἠδύνατο νὰ συνεισφέρει εἰς τὸν ἀγῶνα, διὰ τίνων δὲ ποτε νέων ἐρμμάτων τὰ δύο φρούρια, ἐπὶ τὸ ὄχυρῶτερον ἐπιρρωννίματα, θὰ ἀπέβαινον κατὰ τὸν προκείμενον πόλεμον οἱ κραταιότεροι προμαχῶνες τοῦ βασιλείου.

Μεταξὺ τῶν τότε στραταρχούντων διέπρεπεν ἐπὶ ἀνδρεία καὶ εὐφυΐᾳ ὁ Δαμουύλας. Ἄλλ' ἐὰν ὑπερτέρει τοὺς ἄλλους κατὰ ταῦτα, ἐμειονέκτει ὅμως κατὰ περίσκεψιν καὶ πρόνοιαν. Ὁ ὑπερβολικὸς του ζῆλος παρώθησεν ἐκ προοιμίων τὰς ἀπαιτήσεις τῆς μητροπόλεως εἰς ἐπαχθέστατον μέτρον βιαστικῶν ἐπικουρημάτων. Τὸ κατ' αὐτὸν, ἤθελε καὶ αὐτανδρον τὴν νῆσον μετακομίσει ἐπωμαδὸν ἐν τινι τῶν κεράτων τῆς ναυμαχίας. Μόνοι οἱ δύο ναύσταθοι Κρήτης καὶ Κερκύρας ὄφειλον νὰ θαλασσεύσωσιν ἐντὸς ὀλίγου ἐτοιμοπολέμους καὶ ἐντελῶς ἀπηρτισμένας ἑκάτὼν τεσσαράκοντα γαλέρας. Πρὸς ἐπίτευξιν δὲ τοῦ σκοπομένου, πᾶν οἰονδήποτε μέσον θὰ ἐλογίζετο αἰσιὸν τε καὶ ὄσιον.

Οἱοὶ οἰωνοὶ! Οἶα προοίμια! Ἡ Κρήτη κατεπλάγη. Ἐως ἀπὸ τοῦ πρώτου κηρύγματος οἱ πολῖται ἐξεβροντήθησαν. Ἄλλ' ὁ Δαμουύλας, τραχὺς μὲν τὸ ἦθος, περὶ δὲ τὴν ἀσκῆσιν τῆς πληρεξουσιότητος ὀπισσοῦν πρωτόπειρος, ἔσπευσε νὰ ἐπιτελέσῃ τὸ διάταγμα μὲ ἀπερίοπτον προθυμίαν. Διὰ τοῦ

πρώτου προκηρύγματος καταργῶν τὴν προτέραν ἀμοιβὴν εἰκοσιπέντε φλωρίων πρὸς ἕκαστον ναύτην, ἐπέβαλλε ναυτολογίαν βιαστικὴν ἐξ 9000 Κρητῶν. — Μετὰ τρεῖς ἡμέρας δευτέρον τι διάταγμα διεσαλπίζετο· προσεκαλοῦντο δι' ἐπιτηδες καταλόγου οἱ εὐποροὶ τῆς νήσου παντὸς θρησκευματος νὰ προκαταθέσωσιν ἐντὸς ὠρισμένης προθεσμίας τοσαύτην χρηματικὴν συνεισφορὰν, ὅση ἐδέετο πρὸς ναυπήγησιν εἴκοσι παραπληρωματικῶν κατέργων. — Διὰ τρίτου πάλιν κηρύγματος, οἱ μὲν κατάλογοι τῶν ἀγγαρειῶν ἐπέξετείνοντο χάριν τῶν ἀναγκῶν τοῦ ναυστάθμου ἐπ' ἀορίστῳ, νέοι δὲ ἀνθρωποθηρίας ἐλεγχοὶ συνετάσσοντο πρὸς καταρτισμὸν τῶν ἐν Χανίοις καὶ ἐν Μεγαλοκιάστρῳ ὄχυρωμάτων.

Καὶ ὅμως . . . ἀπέναντι τῶν παρεπομένων, τὰ κηρύγματα ἐκείνα δὲν ἦσαν, ἢ ῥοδόχρωτα προοιμιάσματα. Πρὸς τὰς ἤδη διαταγείσας φλεβοτομίας ἕτερός τις αἵματος φόρος μετ' ὀλίγον ἐπεψηφίζετο. Εἶχον μόλις οἱ γνωστοὶ Καπελέτοι καὶ οἱ χωροφύλακες ποιήσει ἐναρξιν τῆς θήρας, ζωγραφούντες καθ' ὕπνον, πιάνοντες διὰ προδοσίας, χάριν ἑνὸς μόνου συναλίσκοντες οἰκογένειαν ὀλόκληρον, δίκην χριστιανομάχων συλοῦντες τὰ προστυγχανόμενα τῶν οἰκιακῶν σκευῶν, ὅτε δι' ἐπακολούθου κηρύγματος ὁ ἔρανος τῶν 9000 αὐτῶν ἐξετάθη εἰς χιλιάδας δεκατέσσαρας, λόγῳ ὅτι εἰς τὰς τέσσαρας ἑλληνικὰς νήσους, Κρήτην, Κέρκυραν, Κεφαλληνίαν καὶ Ζάκυνθον (ἡ Λευκάς ἦτο κτῆμα Ὀθωμανικόν) ἀπέκειτο νὰ ἀναπληρώσωσι τὰ κενὰ, ὅσα ὁ λοιμὸς, αἱ κακουχίαι, τὰ κύματα, αἱ τοῦ Ἰσλάμ τὸ ξίφος εἶχον ἀπὸ Κυπριακοῦ πολέμου καὶ ἐφεξῆς ἀνοίξει εἰς τὰ πληρώματα τῶν τριήρων.

Δὲν ἀρκεῖ. Ὀλίγον ἔπειτα καὶ ἕτερον διάταγμα ἐστήλιτεύετο. Ὁ γαληνότετος Δουξ Ἀλούσιος Μοσσενίγος (ἀρτίως ἀναγορευθεὶς, ἀντὶ τοῦ ἀποβιώσαντος Λορεδάνου), ἐν τῷ οἰκτεῖραι τὴν ἐπίδοσιν τῶν ἀπίστων, ἀνεζήτει ὑπὲρ τοῦ πολέμου παρὰ τῆς προσφιλοῦς του Κρήτης πρόσθετόν τινα ἔρανον ἐκ τεσσαράκοντα πλωτῶν γαλερῶν, ἔτι δὲ χιλίους ἐτέρους κωπηλάτας διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν αὐτῶν.

Δυσაφήγητος θὰ καθίστατο ἡ ὀρθοτριχία, ἣν διήγειρε πρὸς τοὺς κατοίκους ἡ τυμπανοκρουσία αὐτῆ. Ἐξ ὅσων εἶχον προαποπλεύσει μὲ τὰ κάτεργα, ὀλιγιστοὶ ἔτυχον οἱ ἐπανακάμψαντες εἰς τὰ ἴδια, ἐκ τούτων δὲ πάλιν ὀλιγιστοὶ οἱ μὴ ἐκθάντες ἢ ἀθεραπεύτους ἠκρωτηριασμένους τὰ μέλη, ἢ προεληλακότες εἰς τὸ ἔσχατον τῆς διαφθορᾶς. Τρεῖς καὶ ἐπέκεινα χιλιάδες ψυχῶν, μηδὲν ἀφέντες ἴχνος τῆς ὑπάρξεώς των, καὶ πανταχοῦ τῆς νήσου τὴν μελανειμονίαν διασπείραντες, προεμήνυον τὴν ἐξόντωσιν, ἣτις περιέμενε καὶ τοὺς ναυτολογουμένους πρὸς τὸ παρόν. Τρόμος κατέσχε καὶ πόλεις καὶ ἀγροὺς. Εἰς μὲν τὰ φρούρια, νέοι καὶ γέροντες ἀδιακρίτως, καταλιμπάνοντες οἰκίαν, γυναῖκας, ἐργαστήρια, ὑπεδίδρασκον πρὸς τὰ ὀρεινότερα τοῦ νομοῦ, προτιμῶντες τὸν ἐκ πείνης ἢ ἐκ κακουχίας θάνατον μᾶλλον, ἢ τὸν ἐκ τῆς μαστιγώσεως τοῦ κατέργου· εἰς δὲ τοὺς ἀγροὺς, τοὺς πεδινούς κατ' ἐξοχὴν, ὅσοι μὲν ἐπέτυχον νὰ ὑπεκφύγῃσι τὴν ἰχνηλασίαν τῶν ἀγγαρευτῶν, αὗτοι συνεκεντρώ-

θησαν πανέστωι οί μὲν ἐπὶ τὰ ὄροπέδια, οἱ δὲ ἐντὸς βαθυκόλπων ἄντρων, ἢ ἐρήμων παλαιοκάστρον, ἄλλοι δ' ἐκρύβθησαν εἰς τ' ἀπώτερα τῶν μοναστηρίων. Ἡμέραν παρ' ἡμέραν τὰ μὲν κρυπτήρια ἀνασυνωκίζοντο, αἱ δὲ συνοικίαι ἐξεκινούοντο. Τὸ σπήλαιον τῆς Ἀρκούδας, ἀπέχον τεσσάρων μιλίων τῆς ἐν Ἀκρωτηρίῳ ἁγίας Τριάδος, τὸ τῆς μονῆς τοῦ Καθολικοῦ, τὸ ἐν Βαφαῖς, τὸ παρὰ τὴν Γορτύνην λεγόμενον Λαθύρινθος, τὸ περιβόητον τοῦ Μελιδόνη, τὸ ἕτερον τοῦ Σάρκου, φρούριον τοῦτο αὐτόχρημα ἀπόρητον, κατεπλήσθησαν ἀγροτῶν πάσης ἡλικίας, ῥυομένων μὲν τὴν ἐλευθερίαν, παλαιόντων ὅμως κατὰ τῆς ἀβρωσίας καὶ τοῦ λοιμοῦ. Κόμμαρα καὶ ἀγριάπιδά, βλαστοὶ θάμνων καὶ ριζολάχανα ἤρκεσαν κατ' ἀρχὰς εἰς τὰς ἀνάγκας τῶν φυγάδων. Ἄλλ' ἐκλιπούσης καὶ ταύτης τῆς αἰγοπρεποῦς τροφῆς, οἱ μὲν νεώτεροι, λαθόντες γυναῖκας καὶ παιδία, καὶ κατὰ οἰκογενεῖας διαιρεθέντες, ἀνερριχήθησαν εἰς τὰ μάλλον δυσπρόσιτα τῆς Ἰδῆς, τῶν Λευκῶν Ὁρέων, καὶ τοῦ Σελίνου, εἰς τὰς ἄκρας τοῦ Κισάμου, τοῦ Λασιθίου, τῆς Σιτειᾶς· οἱ δὲ πρεσβύτεροι, οἱ νοσοῦντες, οἱ ἀνάπηροι, ὑστερήσαντες οὗτοι ἐξ ἀδυναμίας, περιεπλανήθησαν ἄστεγοι ἀπὸ κώμης εἰς κώμην, ἀποφεύγοντες μὲν τῶν ἀγγαρευτῶν τὴν συνάντησιν, καὶ ὅμως παρὰ τούτων πάντοτε ἰχνηλατούμενοι διὰ κυνῶν, εἰς τοιαύτην ἄγρην ἐντετριμμένον. Φρικτὰς τοῦ δράματος ἐκεῖνου περιπέτειας διηγοῦνται κομπάζοντες οἱ χρονογράφοι τῆς ἐποχῆς. Ἐνιοὶ τῶν αὐτομόλων, στενοχωρηθέντες ἀπὸ τὴν πείναν, καὶ ἀποθάντες εἰς πορείαν ἀνίκαιοι, προέκρινον ν' αὐτοκτονήσωσι, πηδήσαντες ἀπὸ κρημνῶν, ἀντὶ νὰ παραδώσωσιν ἑαυτοὺς εἰς τῶν κυνηγῶν τὰ χειρόδεσμα. Καὶ οἱ μὲν ἠκρωτηρίασαν τοὺς πρὸς τὴν κωπηλασίαν χρῆσιμους δακτύλους· οἱ δὲ, ὅπως ἐξαγοράσωσι τὴν πλανήτιδα οἰκογένειαν, ὅπως σώσωσι τῶν νοσοῦντων τέκνων τὴν ζωὴν, ἢ ἐνεχειρίσαν τοῖς στρατιώταις ἄλλοτριάν ἀγέλην, ἢ κατεμήνυσαν, ποῦ ἐν τῷ αὐτομολῆσαι ἔθαψεν ὁ δεῖνα γείτων τ' ἀνάλεκτα τῆς συσκευῆς· ἄλλοι δὲ, ἐκ τῆς ἐπὶ τῆς ἄμμου ἰχνοσκοπήσεως ἀποκαλυφθέντες, ἐνεκόλπισαν τὸ πέλαγος, τὴν κινδυνεύουσαν ἐλευθερίαν διαπιστεύσαντες εἰς τὸ ἔλεος τῶν κυμάτων. Ἴσως ἢ εἰς τὰ παράλια τῆς Ἀφρικῆς διαπραττομένη ἀνθρωπεμπορία δὲν θεατρίζει σκηνὰς στυγερωτέρας τῶν τῆς στρατολογίας. . . Ὅπως δὴ ποτε, τὸ ἐπιχειρήμα τῶν δύο πληρεξουσίων καλὰ, ἢ κακὰ ἐξετελέσθη. Ὁκτακισχίλιοι Κρήτες, ἐν οἷς καὶ ἄνηθα παιδία, καὶ γέροντες, καὶ πηροὶ, φωραθέντες διὰ ποδοκῆρας, ἐρίσθησαν, οἱ μὲν ἀμέσως εἰς τὰ κάτεργα, οἱ δὲ ἐν ἐπιφύλαξει εἰς τὰ καταγώγια τῶν τριῶν νησιδίων.

Σχετλιασμοὶ καὶ στοναχαὶ ἐξερράγησαν ἐν παντὶ τόπῳ. Καὶ ὅμως—ὦ τῆς ἀβουλίας, ἢ τῆς ἐπιβουλεύσεως! Ἐνῶ οἱ μὲν πληρεξούσιοι ἀπώθουν τοὺς ἀγρότας εἰς τὴν ἀπόγνοιαν, ἢ δὲ ἀστυνομία τοῦ Μέμου ἐθελούφλωττεν ἰδιοπραγῶς, ἐνῶ ὑποχθόνιος τις μυκηθμὸς ἐβόμβάζεν ἤδη περὶ τὰ ὄτα τῶν ἀρχῶν, ἰδοὺ νέα τις προκήρυξις, τῶν προηγουμένων ἀπανθρωποτέρα, ἐθέσπιζε θέσπισμα ἀνόσιον, καὶ ὄντως ἀνήκου-

στον. Πρὸς ἀναπλήρωσιν τῶν τε ἤδη δραπετευσάντων, καὶ τῶν δραπετευσάντων ἐφεξῆς, διετάσσοντο οἱ ἀγγαρευταὶ νὰ σύρωσιν ἀδιακρίτως, καὶ ἀλυσιδέτους νὰ ἐγκαταλέξωσιν εἰς τὰς σαγήνας τοῦ ναυτολογίου τοὺς τυχόντας κατοίκους ἀπὸ δεκατεσσάρων ἕως ἐξήκοντα ἐτῶν, μηδὲ ὅπως κηδόμενοι ἐὰν οἱ ἀλισκόμενοι εἶχον ἤδη ἀποτίσει προσωπικῶς τὸν φόρον τῆς δουλείας, ἐὰν ἐφάπαξ, ἢ δις καὶ τρίς εἶχον πληρῶσει τὴν ἐξαγοράν.

Ἐν τούτοις, ὁ περισταθμεῶν ἐν ταῖς ἐξοχαῖς στρατὸς ἐπέσπευθε τὴν ῥοπὴν ἐκ μέρους του. Ἀπὸ φιλαρπαγίαν καὶ ἀπὸ ἀσέλγειαν ἢ λύσσα τοῦ Τσάφου ἐπαιθυσσομένη παρεξετρέπετο ὑσμῆραι εἰς κακουργήματα, ἅπερ ὁ κάλαμος δυσσωπείται νὰ μαρτυρήσῃ. Ὁ βασικμπουζοῦκος οὗτος τῆς Δημοκρατίας, ὑπολαβὼν τὴν χώραν ὡς γῆν ἀρτιάλωτον, συνειδὼς δὲ καὶ τὸ νήποιον τῆς παρανομίας του, ὑπερέβη εἰς κακώσεις καὶ αὐτὰ τὰ στίφη τοῦ Ἀττίλα καὶ τοῦ Γεγγισχάνου. Ἐξήφρηνισεν ἀγροὺς καὶ κήπους, ἐπυρπόλησεν ἐλαιῶνας ἀτέρμονας, ἐξερρίζωσεν ἀμπελῶνας, ἐποίησε συνοικίαν ὄλην πυρὸς κατανάλωμα, ἐπαίξε εἰς τὰ χαρτῖα τοὺς λέβητας τοῦ μὲν καὶ τοῦ δὲ, μηδὲ τῶν ἱερῶν κωδῶνων φεισάμενος ἐν τῇ κυβέσει, ἐπὶ τέλους, μὲ προσπεποιημένας ἀφέσεως ὑποσχέσεις καὶ μὲ πλαστόγραφα ἀπατήσας ἀφελεῖς μητέρας, ἀπήγαγεν εἰς τὸν πλησιέστερον στρατῶνα τὰ ἀνήλικα. . . Ἐχομεν πρὸ ὀφθαλμῶν σελίδας αἰσχίστας, ναυτιώδεις, σκάνδαλα δυνάμενα νὰ κατερυθράνωσι τῆς Ἰστορίας τὸ πρόσωπον. Ἡ αἰδῶς καὶ ἡ ἀγανάκτησις ῥίπτουσιν ἐπ' αὐτῶν πέπλον σιγῆς.

Πότε δὲ ταῦτα, πότε, πρὸς Θεοῦ; Καθ' ἃς ἡμέρας ἢ σιτοδεία ἐμάστιζεν ἐξαιρετικῶς τὴν νῆσον· ὅτε, κενῶν ὄντων τῶν σιτώνων, οἱ μὲν κλίβανοι τῆς ἀγορᾶς διήγον ἐν πλήρει ἀδρανεῖα, τὰ δὲ πωλητήρια, μηδὲν τι ἄλλο, ἢ ἰχθύας καὶ ὀπώρας κακίστης ποιότητος εἰσποριζόμενα, ἐπίπρασκον τὰ προϊόντα εἰς τιμὴν ὅλως ἀπρόσιτον πρὸς τὸν λαόν. Ματαιῶς ὁ εὐσυνειδήτος ἀρχιφρούραρχος Βραγαθίνος πρὸς τὴν Σύγλητον ἀναφερόμενος, ἐξεϊκόνιζε τὴν κατάστασιν τῆς ἀποικίας μὲ χρώματα καταπληκτικά. Τὰ ἐπόμενα θέλουσι καταδείξει, διὰ τίνος ποτὲ φαρμάκου προστέθη ἡ Δημοκρατία νὰ θεραπεύσῃ τὴν καταγγελλομένην τῆς ἀποικίας πληγὴν.

Ὁ νομὸς τῶν Χανίων, ἢ πόλις μάλιστα — κυριώτερα τῆς τραγωδίας σκηνῆ — περιήρχετο, χάριν τῆς πείνης, τῶν διωγμῶν, τῆς ἐπιδημίας εἰς τὸν ἔσχατον τῆς ἀπελπισίας βαθμόν. Οἱ ἐναπολειπόμενοι τῶν κατοίκων, ἀπολέσαντες ἤδη πᾶσαν ἐλπίδα ἀνακουφίσεως, προήλαινον καθ' ἡμέραν χάνοντες ὡσαύτως καὶ τὴν πεποίθησιν εἰς τοὺς οἰκτιρμούς τοῦ οὐρανοῦ. Τὰ ἐνδιὰ εἰκονίσματα ἀπέμενον βαθμηδὸν στερούμενα φωταψίας· μία κατόπιν τῆς ἄλλης αἱ ἐκκλησίαι κατηρημούντο. . .

. . . Ἄλλ' ἡ Θεῖα Οἰκονομία, ἥτις τὰς πνοὰς τῶν ἀνέμων μετριάζει κατ' ἀνάγκην τοῦ ἀρτικάρτου ἀμνοῦ, δὲν κατέλιπε τὸν ἀποίμαντον λαὸν ἐκεῖνον ὅλως ἀπαραμύθητον. Ἐν τῷ μέσῳ τῶν ὠδίνων του ἐπεφάνη εἰς τις ἀγγελος, ἀντὶ τῆς κυβερνήσεως συνδραμῶν μὲ καρδίαν ὄντως οὐρανοφύτευτον τὸν

καταδιωκόμενον πτωχόν. Μία τις ἀρχοντοπούλα, ἰππότις μὲν ἄτε μονογενῆς τιμαριούχου, κληρονόμος δὲ τοῦ πλουσιωτέρου τῶν ἐν Χανίοις φραγαρχόντων, μία τις κόρη, τύπος ἐλέους καὶ γυναικείας οἰκτοσύνης, τότε εἰπέρ ποτε ἀξιοθαύμαστος, ἐξῆλθε καθ' ἐκάστην ἐπὶ τὸν πατρικὸν βραχίονα στηριζομένη, κρούουσα τὰς θύρας τῶν πενήτων, κομίζουσα ἄρτον, ὄρουσαν, ἔλαιον, φάρμακα, πέμπουσα ἰατροὺς πρὸς νοσοῦντας, ἱερεῖς πρὸς ἀγωνιῶντας, περιθάλλουσα μὲ αὐταπαρνησίαν ἀ καταπόνητον τὴν ἐνδειαν, τὸ πένθος, τὸ ἄλγος τοῦ ζυγοῦ. Ὁ γονεὺς τῆς Σερ Φραντσέσκου Δὰ Μολίν, συνεκέκμητο καὶ αὐτὸς, κατὰ διαστολὴν τῶν ἄλλων φραγαρχόντων, ὑπόληψιν φιλανθρώπου καὶ ἐλεήμονος. Ἰκεσία τῆς θυγατρὸς ὁ ἀρχὼν ἠνέφεξε τοὺς σιτωνὰς του πρὸς τὸν λαόν, καὶ διένειμε παροψίδας ζωμοῦ κατὰ πρῶταν καὶ ἐσπέραν. Ἡ γενναιοφροσύνη αὐτῆ τῆς οἰκογενείας τῶν Μολίνων, ἄνθος ἐν τῷ φυτῶν, ἐκείνῳ μονοφανές, δὲν ἔμεινεν ἀναπόδοτος εἰς τὴν αἴσθησιν τοῦ πλήθους. Τὸ μὲν θυγάτριον κατέστη ἐν Χανίοις κοσμοχαρὲς, πολυαγάπητον, παρὰ τῶν ἐνδεδετέρων ἕως λατρείας ἀντιφιλούμενον, ἡ δὲ συνδρομὴ τοῦ πατρὸς διασαλπισθεῖσα καὶ πέραν Κρήτης, παρεβίβασε τὴν φήμην του μέχρι καὶ αὐτῶν τῶν ἀντιθαλάμων τοῦ ἐν Βενετία δουκικοῦ μεγάρου.

Εἶπομεν, ὅτι διάφορα φυγαδευτήρια εἶχον σχηματισθῆ ὑπὸ τῆς διασπορᾶς τῶν δραπετῶν τῆδε κἀκείσε. Τὰ κρυπτήρια αὐτὰ ἀπέβησαν βαθυμηδὸν συνεντευκτήρια, ἐνθα ἀρχηγῶν ὁμάδες, συρρούσασαι ἐκ περάτων, ἤρξαντο διαζητοῦσαι τὰ ποιητέα. Οὕτως, ὁ Μελέχας, τὰ Σφακία, τὸ Ῥιζοκάστελλον, ἡ Ἀσκύφω, τὸ Ῥοδοβάνι, πρὸ πάντων ἡ ἀγία Ῥουμέλη, ἐγένοντο κέντρα ἐκουσίων ἢ ἀκουσίων ἐξορίστων, κευθμῶνες ὅπου προεστῶτες, ὀργῶντες ὑπὸ ἀνακαχλαζούσης ἀγανακτήσεως, οὐδὲν ἄλλο πλὴν ἐκαρπαδοῦσαν, ἢ τὴν εὐκαιρίαν τοῦ ἀποστατῆσαι. Ἐκτοτε, ἐν μόνον θέμα συνδιαλέξεως ἐπησχόλησε τὸν βεβιασμένον ὄκνον· τὸ τῆς ἀναποδράστου ἀνάγκης συσσώμου τινὸς ἐξαναστάσεως. Τὴν ἀνάγκην ταύτην οὐδεὶς ὁ μὴ ὁμολογήσας ἀντιλογίας καὶ ἀνασκευὰς ἢ ἀκμὴ τοῦ κινδύνου δὲν ἐπέδεχτο. Ἄλλ' ἡ ἀντίστασις ἔχρηζεν ὁμοιοῦς περὶ τὰς πράξεις, ἡ δὲ ἀμυνα ἐκτὸς ὅτι πρὸ παντὸς ἄλλου ἐδέετο διοργανώσεως, προσεδέετο καὶ ὑλικῶν βοηθημάτων. Κατὰ δυστυχίαν, οἱ συνδιαλεγόμενοι ἦσαν τὸν ἀριθμὸν πολλοὶ, παρὰ δὲ τοῖς Ἑλλησιν ὁ ἀριθμὸς τῶν συμβούλων ἰσχύει ἐπὶ τῆς καθόλου πορείας τοῦ συμβουλίου, ὅσον ἐπὶ τῆς πορείας καὶ τοῦ ἀνεκρήκτου τῆς ἀτμομηχανῆς ἰσχύουσι τὸ ἀτμόμετρον καὶ ἡ τῆς ἀσφαλείας βαλβίς. Ἑλληνικαὶ συνελεύσεις πολυμελεῖς ἠυδοκίμησαν πάνυ σπανίως. Συχνάκις μεταξὺ τριῶν Ἑλλήνων σκηνοὶ ὁ Χριστὸς, ἀλλ' ἀπὸ τεσσάρων καὶ ἔτι ὁ Κύριος ἀποίχεται, ἀντὶ δὲ τούτου ἐμβατεῖει πνεῦμα πονηρὸν.

Οἱ Κρήτες, Ἑλληνας καθ' ὅλα, τὴν φιλαυτομαχίαν ἐξαιρέτως, ἐνοστιμεύθησαν τὰς συζητήσεις πάντοτε καὶ μὲ ἀπόκριμνον κατωφρέειαν. Παλαιστρα τῆς φιλονεικίας τῶν ὑπῆρξε συνήθως τὸ ὄρεινότερον τῆς νήσου. Δύο τῶν μᾶλλον ἰσχυρῶν καὶ πολυμελῶν φυλῶν, ὧν ἡ μὲν ἐκ τοῦ νομοῦ Ῥιθύμνης, ἡ δὲ ἐκ τοῦ Χανίων, διῆγον παλαιότερον πρὸς ἀλλήλας εἰς ἀμει-

λικτον διχόνοιαν. Κατὰ τινὰ ἀρχαίαν παράδοσιν, αἱ φυλαὶ αὐταὶ εἶλον τὸ γένος ἀπὸ δύο ὁμαίμονας ἀδελφοὺς Σκορδύλας, ὧν ὁ μὲν ἐβίωσεν ἱερεὺς ἔγγαμος, ὁ δὲ ἐκάρη μοναχὸς μετὰ τὸν γάμον. Ἴσως πρὸς ἐπικύρωσιν τοῦ ἀττικῆ φθέγματος «ἔθος ἀρχαῖόν ἐστι τοῖς Ἑλλησιν ἀλλήλοισ ἐρίζειν αἰεὶ, καὶ οὐποτε ὁμοσεῖν,» μεταξὺ Πατέρων (καλογηροπαίδων) καὶ Παππαδοπούλων (ιερέως υἱῶν) ἡ ἐριννὺς τοῦ προπατορικοῦ φατριασμοῦ ἐπέριψε πέτραν σκανδάλου. Ἐκτοτε Πάτεροι καὶ Παππαδοπούλοι ἀντεπετέθησαν ἀλλήλοισ, ὡς ἐν Βερώνη οἱ Καπουλέτοι καὶ οἱ Μοντέκιοι, καταστάντες δύο σύμβολα ἀσυμφωνίας, δύο ἐλατήρια ἀμειταλάντευτα ἐνδομύχων σπαραγμῶν. Πῶς ἠδύνατο ὁ Βενετὸς νὰ μὴ ὠφελθῆ ἀπὸ τῆν διαίρεσιν; Ὅταν ἐντὸς τῆς ποιμνῆς οἱ κριοὶ κηρυθάζουσιν ἀλλήλοισ, ὁ λύκος δὲν ἐπισκῆπτει ἀφοβώτερος; Ὁ λύκος ἐνέδρευε· μόνος ὁ δυνάστης ἐκαρποτέλεσε τὸ μῆλον τῆς διχονοίας. Ὁ Βενετὸς ἀνέθρεψεν εἰς Κρήτην τῆς ἀδελφομαχίας τὸ φυτὸν μεθ' ἧς ἀγάπης παρθένος, ἀρδεύουσα εἰς ἀρτάνην βασιλικόν, ἀγάλλεται βλέπουσα καθ' ἐκάστην πρῶταν ἐπιπροβαίνουσαν τὴν βλάστησιν τοῦ φυτουργείου τῆς. Διὸ οὐδέποτε προσέκοψεν ἀφ' ἑαυτοῦ τὰς μερικὰς συνελεύσεις τῶν ῥιζῶν ἀπ' ἐναντίας, τὰς συναθροίσεις ὑπεκίνησεν αὐτὸς αὐτόθεν, πεποιθὼς, ὅτι ἡ ἀλληλομαχία θὰ ἐξετραχύνετο ἐκ τῆς ἀναποφεύκτου ἀντιφορᾶς. Οὐδὲ προέλαβέ ποτε τὰς συγκρούσεις τῶν ἀγροτικῶν κομμάτων. Τὴν νίκην ἐξίσου καὶ τὴν ἤτταν τῶν φατριῶν παίξας μὲ ἐπιδειξιότητα θαυματουργοῦ, ἐχρησιμοποίησεν ἐκάστοτε τὴν διχόνοιαν πρὸς βαθυσκαφεστέραν κρηπίδωσιν τῆς τυραννίδος του.

Τὴν μακρολογίαν εἰς τὰς διαφορὰς ἐστίας τῆς καταφυγῆς συνέτεμον, ἀγαθῆ τύχη, δύο ἀπροσδόκητα περιστατικά.

Φιλικαὶ ἐκ Χάνδακος ἐπιστολαὶ κατήγγελλον δεινὸν τινὰ κίνδυνον, κρεμᾶμενον ἐπὶ τραχήλου τῶν κορυφαίων. Προβλέπουσα δῆθεν ἡ ἐκεῖ κυβέρνησις, ὅτι τὰ κηρύγματα τῶν πληρεξουσίων τῆς Βενετίας, ἤθελον ἐξαντλήσει παρὰ τοῖς χωρικοῖς τὸ μέτρον τῆς ὑπομονῆς, καὶ προκαλέσει τὴν συγχώνευσιν τῶν ἀντιφερομένων κομμάτων, ἐσχεδίαζε χάριν τῆς πανηγύρεως τῆς τετάρτης Ἰουνίου νὰ κλητευσῆ εἰς τὴν πρωτεύουσιν τοὺς μᾶλλον δυναμένους ἐκ τῶν προῦχόντων τῆς ἐξοχῆς. Καὶ τὸ μὲν πρόσχημα, ἢ πρόσκλησις δὲν θὰ ἀπέβλεπεν, ἢ εἰς ἀπλήν ἐπικόσμησιν τοῦ χειροφιλήματος, τὸ ἀληθὲς δὲ προέκειτο νὰ διακρατηθῶσιν οἱ γέροντες ὡς ὄμηροι, τοῦλάχιστον ἕως τέρματος πολέμου, πράξις αὐτῆ παρὰ τοῦ δουκὸς ὀριζομένη νὰ ἐπιταχύνῃ τῆς κοινῆς ἀγανακτήσεως τὴν ἐκπυρσοκρότησιν.

Καθὰ γινώσκωμεν ἤδη, ἡ ἐπίβουλος πρόσκλησις ἦτο ἐπὶ νόημα τοῦ πρίγκηπος. Ἄλλὰ καὶ οὗτος καὶ ὁ Μυστικὸς του, καίπερ εἰδήμονες ἀμφοτέρω τῶν Κρητικῶν ὅσον οὐδεὶς ἄλλος, καίτοι ὑπὸ τῶν χρησμῶν τῆς Μελαίνης Βίβλου μυσταγωγούμενοι εἰς τὴν ἐπίγνωσιν πραγμάτων καὶ προσώπων τῆς ἐξοχῆς, μολαταῦτα οἱ λογάδες ἠγνόουν ἔτι οἷον δραστήριον ἀθλητὴν, οἷον ἄνδρα τεθωρακισμένον κατὰ τῆς φθοροποιῦ ἐπενεργείας τοῦ δουκικοῦ παλατίου, οἷον πρόσωπον ἱκανὸν ν'

ἀντιμετρήσῃ τὰς σκευωρίας των ἐτήρει λεληθότα εἰς τοὺς κόλπους τῆς ἡ τάξις τῶν ἀρχοντοχωριῶτων.

Διέτριβε τότε ἐν τῷ νομῷ Σελίνου πλούσιος τις εὐπατρίδης, Σκορδύλης τὴν καταγωγὴν, ἀνὴρ διὰ τὸ ἀτίθασσον τῶν φρονημάτων, καὶ διὰ τὴν πρὸς τοὺς πενομένους ἐξαιρετον καλοκἀγαθίαν κτήσας φήμην χρητοῦ πολίτου καὶ χριστιανοῦ. Ἡ κινή γνώμη ὑπερῆρε τὸν ὄλθον του πέρα τοῦ ἀληθοῦς· ἀλλ' εἰ καὶ μὴ κατέχων τοὺς θησαυροὺς τοῦ Κροίσου, ὑπῆρξεν ὅμως — τοῦλάχιστον εἰς τὴν νεότητα — εἰς τῶν διασημοτέρων πολυκτηάνων τῆς νήσου. Οἱ γηραιότεροι τῶν ἀρχηγῶν Σελίνου καὶ Κισάμου ἀνεπόλουν εἰσέτι τὸ συμπόσιον τῶν γάμων του, ἔνθα τριακόσιοι συγγενεῖς καὶ φίλοι προέπιον ἕκαστος εἰς ἰδιαιτερον ἀργυροῦν ποτήριον.

Καθ' ὁμοίωσιν τῶν ἄλλων κατοίκων ἀναγκασθεὶς καὶ ὁ ἀρχοντοχωρίτης οὗτος νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν ἰδίαν ἔδραν, εἶχε προσφύγει μὲ ὁμαίμονας καὶ θεράποντας εἰς τὰ μᾶλλον ἀποκρημα τῆς περιοχῆς, ὅπου ἔνοπλοι συνέρρεον ἀδιακόπως καὶ οἱ πλείονες τῶν παρακειμένων κεφαλοχωρίων. Ἡ φωνὴ τοῦ ἀνδρὸς τούτου ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς νυκτὸς ἐκείνης ἀναμιμνήσκει τὸν μεσαιωνικὸν κώδιωνα τῆς ἐξεγέρσεως, ἐπὶ τῷ νυκτερινῷ ἀκούσματι τοῦ ὁποίου οἱ πολῖται ἀπεδάρθανον, συνεφορμῶντες κατὰ τοῦ ἐπιτρέχοντος ἐχθροῦ. Ἀκριβῶς καθ' ἡν ἡμέραν διέταπτεν ὁ Συγώνης πρὸς τὸν Σερ Μέμον τὴν πρὸς τοὺς προὔχοντας ἐγκύκλιον ἐπιστολήν, ὃ ἐν λόγῳ ἀρχοντοχωρίτης ἐν ἀγνοίᾳ τῆς συμπτώσεως ἀπήλυθε πρὸς τὰ αὐτὰ αὐτότατα πρόσωπα τὸ ἐπόμενον ὁμοιόγραφον·

« Ἀπὸ Βλιθιάς, τὸ ἀπόγευμα, 47 Μαΐου 1370. »

Ἀδελφὲ Κύρ

« Ἐγὼ ἐγέρασα· σὺ εἶσαι νεώτερός μου. Βλέπεις λοιπὸν καλλίωτερα ἀπὸ ἐμὲ, ὅτι τὸ σχοινὶ σφίγγει καθ' ἡμέραν στενώτερα εἰς τὸν λαϊκὸν τὸν ἰδικὸν μας, καὶ εἰς τὸν λαϊκὸν τῶν παιδιῶν μας. Τί θὰ κάμωμεν; Ὅ· ἀφίσωμεν τὸν βρόχον νὰ τρέξῃ, νὰ τρέξῃ, ὥστε ν' ἀφαιρέσῃ τὴν ἀναπνοὴν τοῦ ὑστέρου ἀπὸ τοὺς χριστιανοὺς; Ἐὰν τοιαύτην διάθεσιν ἔχετε σεῖς αὐτοῦ, ἐξηγήθητε! Τότε ἄς ἐπάρῃ καθεὶς τὴν φαμηλίαν του καὶ ὅλοι συμφώνως ἄς ῥιφθῶμεν ποῖος μὲν ἀπὸ τὸν βράχον, ποῖος δὲ εἰς τὸν αἰγιαλόν. Ἐὰν θέλετε τὸν δρόμον, σᾶς τὸν ἀνοίγω ἐγὼ ὁ γερωντώτερος, πρῶτος ἐγὼ μὲ τὰ παιδιὰ μου. Ἀλλ' ἐὰν τοιαύτη δὲν εἶνε ἡ γνώμη σας, πατριῶται, ἐὰν καὶ σεῖς φρονεῖτε, ὅτι πρέπει νὰ ὑπερασπίσωμεν τὴν ζωὴν καὶ τὴν τιμὴν, τοῦλάχιστον διὰ νὰ μὴ ἀποψυχίσωμεν ὡσὰν τὰ κτήνη, πρὸς τί διὰ τοὺς οἰκτιρμούς τοῦ Θεοῦ χάνομεν τὸν καιρὸν ἀπρακτοί, καὶ δὲν συνερχόμεθα ὅλοι εἰς κάποιον τόπον, διὰ νὰ σκεφθῶμεν ὁμοῦ καὶ νὰ διορίσωμεν τὸν καλλίωτερον τρόπον τῆς ὑπερασπίσεως; »

« Ἐξαιρετον διὰ τοιαύτην συνάθροισιν φαίνεται εἰς ὅλους ἐδῶ τὸ μοναστήριον τοῦ Καθολικοῦ. Ἡ θέσις του εἶνε ἀσφαλῆς, ὃ δὲ ἡγούμενος ἀσφαλέστερος. Ἀποκρίνονται τὰ γηρατεῖά μου διὰ τὴν τιμιότητα τοῦ Ἀνανίου. — Κάμε, ἀδελφὲ

κύρ . . . τὰς ἐτοιμασίας σου, ἄφες κάθε ἄλλην ἐργασίαν, καὶ σύνελθε καὶ σὺ μὲ τοὺς ἄλλους εἰς τὸ μοναστήριον αὐτὸ τὴν ἐρχομένην ἑορτὴν τοῦ ἀγίου Κωνσταντίνου, ἀπὸ τὸ ἀπόγευμα τῆς παραμονῆς, ἂν δυνατόν. »

« Ἄν ὁ Θεὸς σὲ φωτίσῃ καὶ ἀποφασισθῆς νὰ ἔλθῃς, μὴ φανερώσῃς τὸ ταξείδιον εἰς ἄλλους, παρὰ εἰς τοὺς . . . (ἔπεται μακρὰ ὀνομάτων σειρά), περισσότερον δὲ ἀπὸ ἓνα μόνον ὑπηρετήν, καὶ τῆς ἐμπιστοσύνης σου μὴ λάθῃς. Ὅσον δὲ διὰ τὸ προσκλητήριον τοῦ Νηστικῆ, πρὶν βάλῃς πίστιν, συλλογίσου τὸ πρᾶγμα καλὰ καλὰ, καὶ ὡστόσον γράψε μας! »

« Σπυρίθρ μικκύλος ἄπτει μεγάλην φλόγα. » Παρὰ πᾶσαν ἐλπίδα, τὸ γραμματίον ἐνήργησεν. Ἡ πρόσκλησις τοῦ γέροντος, διαλύσασα τὰς ἀπράκτους διατριβάς, ἐχειραγῶγησε τὰ πνεύματα εἰς τὴν ὁδὸν τῆς ὁμοιοῖας. Ταχυδρόμοι, ἐκ μερῶν ἀντιθέτων ὁρηθέντες, ἀντήλλαξαν τὰς προαιρέσεις τῶν ῥιζαρχῶν· δεκτῆς δὲ παρ' ὄλων γενομένης τῆς προτάσεως τοῦ Σελινιώτου, τόπος τῆς κοινῆς συναθροίσεως ὠρίσθη ἐκ συμφώνου ἢ ἐν τῷ ἀκρωτηρίῳ τοῦ Χαλέπα κειμένη μονὴ τοῦ Καθολικοῦ, ὡς ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην ἀκίνδυνος.

Τὸ Καθολικόν, ἢ κτίσις τοῦ ὁποίου συγχρονίζεται μὲ τὴν νηπιότητα τῆς ἐνδεκάτης ἑκατονταετηρίδος, εἶνε καὶ αὐτὸ μία τῶν πολλῶν σκοπιῶν, ὅθεν ὁ μακρογῆρος καὶ λευκόφρος τῶν Πορφυρογεννήτων αἰὼν προσβλέπει μὲ στοργὴν προπάτορος τὸν σήμερον ποῦ μὲν εἰς Γραϊκόν, ποῦ δ' εἰς Ἑλληνα μετονομαζόμενον Ρωμαῖον ἔγγονόν του. Διαφερόντως ἄγριος εἶνε ὁ τόπος, δυσπροσπέλαστος ἢ εἴσοδος, πληκτικαὶ αἱ μακροσκελεῖς σκιαὶ του· ἀλλ' ὁ κτήτωρ τῆς μονῆς δὲν ἐπεχείρησε κατασκευὴν παραδείσου. Τὸ κοινόβιον, οἷον φαίνεται σήμερον, κεῖται ἐντὸς στενῆς καὶ ἀφιλοξένου φάραγγος, ἧς αἱ φαλακρὰ πλευρὰ, κάτω μὲν διαβρεχόμεναι ἀπὸ χεῖμαρρον αὐθαδέστατον ἐν καιρῷ χειμῶνος, εἰς δὲ τὴν κορυφὴν μετωπηδὸν ἀντιβλεπόμεναι, ἐπισκιάζουσι τὴν ἔρημον, καὶ πρὸς τοὺς ἐάσαντας χαίρειν τὸν κόσμον μοναχοὺς συντέμνουσι προσφόρος τὴν περίοδον τῆς ἡμέρας. Ὁ βόμβος, ὃν ἀποστέλλουσι μακρόθεν τὰ κύματα, ματαιῶς μαινόμενα κατὰ τῶν βράχων, ἢ ἡχῶ τοῦ στενώματος, μεταπέμπουσα τὸν φλοῖσθον τοῦ χεῖμαρρου πόρρω τοῦ ἀσκητηρίου, τὸ διηνεκὲς λυκόφως, ἐν ᾧ ἐξ ἰδίας δὸς εἰπεῖν προαιρέσεως καὶ ὁ ναὸς, καὶ τὰ οἰκοδομήματα ἐνταφιάζονται ἐξω τῆς ὀφθαλμῶν βολῆς, ἢ ἐμποδῶν τῆς χαράδρας καὶ ἐπάνωθεν τῶν βορβορυζόντων ρεῖθρων γέφυρα, ἧτις συνάπτει τὴν μεγάλην ἡπειρον τῆς κοινωνίας πρὸς τὸ μονῆρες φυγαδευτήριον, ὅλα ἐνταῦθα ἀναμιμνήσκουσι τὴν βασιλείαν ἐποχῆς, ὑπὸ τὸν πέλεκυν τῆς ἡμιμαθείας σήμερον ψυχορραγούσης, ἐποχῆς πλήρους ἐλέους, καὶ αὐταπαρησίας, καὶ πίστεως, κοινωνίας, τὴν ἀμετάβλητον νομοθεσίαν, καὶ τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα τῆς ὁποίας οὐδέποτε θέλουσι δοκιμῶς ἀνακαινίσει παρόντες καὶ μέλλοντες Ματζίνοι. — Συμμέτογον καὶ αὐτὸ τῆς κοινῆς καταρροῆς, τὸ Καθολικόν ἐπισώζει μόλις εἰς τὰ σημερινὰ του λείψανα τὴν μαρτυρίαν τῆς παλαί ποτε

ἐκτεταμένης περιφέρειας του. Οὐδὲ τὰ κατερειπούμενα κελ-
λία, καὶ ἡ σαπρὰ στέγη τῆς ἐκκλησίας, οὐδὲ τὸ κωδωνο-
πύργιον καὶ αἱ εἰκόνες αἱ ἐξ ἀρχαιότητος ἀποβάσαι δυσδιά-
κριτοι, δύνανται πλέον νὰ δηλώσωσι πρὸς τὸν περιηγητὴν,
ὅτι εἰς τὸ μοναστήριον αὐτὸ συνέρρευσαν ἄλλοτε βασιλέων καὶ
αὐτοκρατειρῶν ἀναθήματα πλουσιοπάροχα, ὅτι ἐπὶ ὀκτακό-
σια ἔτη εἰκοσιτέσσαρες μοναχῶν γενεαὶ ἠλληλοχρήθησαν,
ἀδιαλείπτως συμπολιτευθεῖσαι ἐν ἁρμονίᾳ καὶ ἀδελφότητι.

Ἡγουμένους τότε ἐν τῇ μονῇ ὁ Ἀνανίας Καλυβιώτης,
κληρικός ἀρκετὰ πεπαιδευμένος τὰ ἱερὰ μαθήματα, ἀλλὰ
τοσοῦτω εὐτράπελος καὶ ἐπιχαρὶς τοὺς τρόπους, ὅσω τε καὶ
δξύθυμος τὸ ἦθος. Ἐν τῇ συμπεριφορᾷ αὐτοῦ ὁ ἱερομόναχος
παρίστανεν ἐν τι τεκμήριον τῆς ἑλληνικῆς ἀγχινοίας αὐτο-
φυῆς. Εἰ καὶ ψυχῇ τε καὶ σώματι Κρήτης, εἰ καὶ μισοθένετος
ἕως μυελοῦ κοκκάλων, εἰ καὶ ζηλωτῆς τῶν δημοκρατικῶν
θεσμῶν, ὅσον ἴσως οὐδεὶς ἄλλος τῶν συνησιωτῶν του, μολα-
ταῦτα ἐκέκτητο οὕτως εὐεξέλικτον τὴν πειθὴ τοῦ λόγου,
οὕτω παρειακτικὸν τὸ σχῆμα, ἤξευρε δὲ μὲ τοσαύτην ἁρ-
μοδιότητα νὰ διανέμη τὰς εὐλογίας, τὰ δῶρα, τὰς ἐπισκέ-
ψεις, τὰ χαριτολογήματα, ὥστε οἱ ἐν Κρήτῃ Βενετοὶ ὅλοι
συμφώνως ὑπελήπτοντο αὐτὸν ὡς μόνον τῶν σχισματικῶν
ἱερέων ἄξιον ἐμπιστοσύνης καὶ οἰκειότητος. Τὴν γνώμην ταύ-
την συνεμερίζετο αὐτὸς ὁ Μέμος, ἐπειδὴ, εἰς τὸ πείσμα τοῦ
συκοφαντοῦντος ἡγουμένου τῆς ἁγίας Τριάδος, οὐδέποτε συγ-
κατένευσε νὰ πολιτογραφῆσῃ καὶ τὸν Ἀνανίαν ἐν τῷ μητρώφ
τῆς ἀηλίου σατραπείας του.

Ἐξήκοντα τέσσαρες ἔτυχον οἱ ἀρχηγοὶ, οἱ κατὰ τὴν ὠρι-
σμένην ἡμέραν παραγενόμενοι εἰς τὸν τόπον τῆς συνεντεύξεως.
Ἐκάστη τῶν ριζῶν ἐξαπέστειλεν ἓνα ἢ δύο πληρεξουσίου.
Παρήσαν καὶ Βλαστοὶ, καὶ Σκορδύλαι, καὶ Πάτεροι, καὶ
Παππαδόπουλοι· συνῆλθον οἱ Ζάππαι, οἱ Μουσοῦροι, οἱ Φω-
τεινοὶ, οἱ Ψαρομήλιγγοι· συνέδραμον, ἐνὶ λόγῳ, οἱ ἰσχυρό-
τεροι τῶν προϋχόντων. Μία μόνη τῶν ἀρχοντικῶν φυλῶν, ἡ
ὀρθότερον, μερὶς τις μόνη φυλῆς, ἀπεποιήθη νὰ συμπροσπέμψῃ
ἴδιον ἀντιπρόσωπον. Θέλομεν παρακατιῶν ἀναφέρει τὴν ἐπω-
νυμίαν, καὶ ὑποδείξει τὰς συνεπειὰς τῆς ἀπουσίας τῆς.

Περὶ λύχνων ἀφᾶς, τὸ προαύλειον τοῦ κοινοβίου παρέ-
στησε θέαμα ποικίλον. Τὰ ὑλακτήματα τῶν μολοσσῶν
ἀνήγγειλον κατὰ πᾶσαν στιγμὴν, ὅτι ἕτερός τις ἄγνωστος
ἐπορεύετο πρὸς τὴν μονὴν σύρων τὸν ἵππον ἐκ τοῦ χαλινοῦ,
καὶ ὑπὸ θεράποντος ἐνόπλου παρακολουθούμενος. Ὁ ἀντίλα-
λος τῆς φάραγγος ἐπανελάμβανε δις ἐκάστοτε τὴν ἀφιλόξε-
νον ὑποδοχὴν τῶν κυνῶν, ἐνῶ ὁ ἡγούμενος, μηδὲν περὶ
τῆς συνεντεύξεως προἰδεασμένος, ἐθεώρει ἐκπληκτος ἀπὸ τοῦ
κελλίου του τὴν ἀσυνήθη καὶ ἀδιάκοπον συρροήν. Ἐν τού-
τοις οἱ μὲν πατέρες ἔσπευδον ν' ἀποσάξωσιν ἵππους καὶ
ἡμιόνους, νὰ παραμερίσωσι τὰ ὄδοιπορικὰ δισάκια, ἴσως
οὐκ ἀπόκνεα προσφορῶν, καὶ νὰ χειραγωγήσωσι τὰ φορτηγὰ
εἰς τὴν βρύσιν· οἱ δὲ ἀρχοντοχωρίται, τοὺς πατέρας ἀντι-
χαιρετικίζοντες, καὶ ἀλλήλοις ἔτι χαιρετικίζόμενοι, ἀπέθετον
τὰ πυρρῶλα, ὅπλα πρωτογενεῶς κατασκευῆς, ἀπεχάσων

τὰ τόξα, καὶ μὲ τὸ μανδύλιον τινάσσοντες τὴν κόνιν ἐκ
τῶν ἱματίων, ἤρχοντο συσπειρούμενοι εἰς κύκλους.

Μᾶλλον ἢ ἤττον, οἱ ἀντιπρόσωποι ἦσαν ὅλοι προβεβηκό-
τες τὴν ἡλικίαν. Τὸ ὁμοίοσχημον αὐτῶν οὐθενὸς θὰ ἐλάν-
θανε τὴν παρατήρησιν· ἀντίτυποι σχεδὸν εἰς τὰς ὄψεις οἱ
χαρακτῆρες ἀπάντων. Παντοῦ βλέμμα ἀνήσυχον, βλέμμα
ἀμφιδινοῦμενον ὑπὸ βλέφαρα εὐρέα, ὑπὸ τὴν σκιαδὰ ὀφρύων
μελαίνων καὶ δασυτάτων· ἡ αὐτὴ ρίς, γρυπὴ μὲν πρὸς τὴν
ἀκμὴν, τριχοφυῆς δὲ περὶ τοὺς ῥόθωνας, γρυπότης ὑποδει-
κνύουσα φίλερι τι καὶ γαῦρον, καὶ ὑπερφίλαυτον· παντοῦ
χείλη σαρκώδη, ἀλλὰ συνεσταλμένα· ἀνάστημα νευρῶδες,
ὑψηλόν, ὑπερῆφανον· χροιά ἠλιοκαῆς, ὀρμώσα ὑετηδὸν ἕως
μέσων στέρνων. — Ὡσαύτως ὁμοίομορφος παρίστατο καὶ ὁ ἰ-
ματισμὸς αὐτῶν. Οἱ λαϊκοὶ — διότι συμπαρήσαν καὶ τινες
ἱερωμένοι — ἐπὶ μὲν τῶν νώτων ἐφόρουσαν μελανωπὸν τινα μαν-
δύαν ἐκ λεπτοῦ ρούχου, ἐξογκούμενον πρὸς τὰ ἄνω ἀπὸ πλατῦ
καὶ σουφρωτὸν περιλαίμιον, ἐπὶ δὲ κεφαλῆς, σκουῖνον πελώ-
ριον ἐκ τοῦ αὐτοῦ ρούχου, ἀπολήγοντα παρὰ τὸ δεξιὸν οὐς
εἰς σχῆμα ἑλικος. Καὶ τὴν μὲν ἀριστερὰν πλευρὰν εἶχον κα-
θωπλισμένην μὲ πηχυαίαν σπάθην, σύμβολον εὐγενείας,
σπάθην ἀνηρτημένην εἰς πλατὺν ζωστήρα δερμάτινον, πρὸς
δὲ τὴν λαβὴν συχνοκωδωνίζουσαν ἀργυροῦν κροσσόν· τοὺς δὲ
πόδας εἶχον ὑποδεδυμένους εἰς μακρὰς περικνημίδας, τὰς
ὁποίας περισκελὶς συνέσφιγγεν εἰς τοὺς μηρούς. Συνεπλήρου
τὴν φορεσίαν τὰ πλατύβρακα τῆς ἀνατολῆς, ἐσθῆς δυσετυ-
μολόγητος, καὶ οἱ δισπιθαμιαῖοι πτερονιστῆρες. Τὸ τελευταῖον
τοῦτο πλήρωμα τῆς ἐνδυμασίας, ἐκμηκνυόμενον πέρα τῆς
πτέρνης, προσήπτεν εἰς τὴν περικνημίδα σχῆμά τι χαλκεμ-
βόλου νηός. Ὁ ὀπλισμὸς τῶν νεωτέρων ἐφαίνετο μικρὸν τι
μᾶλλον πεφροντισμένος. Οὗτοι, πλὴν τῆς σπάθης, ἐπεδεί-
κνουν εἰς τὸν ζωστήρα καὶ ξιφίδιον, ὄπλον, ἢ ἐπίγυρσας θήκη
τοῦ ὁποίου ἔσπευδεν, ἅμα φθάνοντος τοῦ ἀντιπροσώπου, ν'
ἀνταλλάξῃ μὲ τὸ φῶς τοῦ λύχνου φιλάρεσκα παιγνίδια.

Ὁ ἡγούμενος, ὅστις, διασκοπῶν τὰ εἰσόδια ἀπὸ τὴν στραγ-
γύλην θυρίδα τοῦ κελλίου του, ἀνεγνώριζε βαθμηδὸν πολ-
λοὺς τῶν ἐπιφθάνόντων, δὲν ἐβράδυνε νὰ ὑποναήσῃ ἄνω κάτω
τὸν λόγον τῆς συρροῆς. Πρὸς τί ἄλλο οἱ κυριώτεροι τῶν ρι-
ζαρχῶν Κρήτης θὰ συνήρχοντο ἐν ἡ ἡμέρᾳ προεωρτάζετο ἡ
μνήμη τοῦ κτίστου Κωνσταντινουπόλεως, εἰμὴ χάριν νέας
τινὸς σταυροφορίας ὑπὲρ πατρίδος; Ἡ φιλόπατρις καρδιά
του ἀνεσκήρτησεν ἐξ ἀγαλλιάσεως. Ἀναλογισθεὶς ὅμως καὶ
τὰς διαίρεσεις, ὅφ' ὧν ἐκπαλαὶ ἡ ἀρχοντικὴ μερὶς κατεσπα-
ράττετο, περιέστη εἰς τινα ἀνησυχίαν μὴ, τῆς διχονοίας ἐκ-
καυθησομένης αὐθὶς ὑπὸ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ, ἡ μὲν χώρα
ἐπανακυκλήσῃ εἰς δεινὰ χεῖρονα τῶν προτέρων, ἡ δὲ μονὴ
του, καταμηνυθεῖσα ὡς συνωμοσίας καταγώγιον, ὑποστήσῃ
τὸν ἔσχατον ὄλεθρον. Ἰποκρύψας, ὡς συνετός, τὴν ἀνιαρὰν
αὐτὴν προκατάληψιν, καὶ συναφθεὶς μὲ τοὺς ἄλλους εἰς τὸ
αἰσθημα τῆς χαρᾶς, ὑπεδέξατο τοὺς ἀρχοντας μὲ ἀσπα-
σμούς καταθυμίους, μὴ παραλείψας καὶ νὰ ἐπαινήσῃ τὴν θεά-
ρεστον συνάθροισιν. Ἀλλὰ μικρὸν πρὸ τοῦ θείπνου, προσκα-

λέσας εἰς τὸ κελλίον τοῦ οἰκονόμου ὁκτὼ ἢ δέκα τῶν γνωρίμων, ἐξεχαλίνωσε τέλος τοὺς καχλάζοντας ἐνδοιασμούς του ὡς ἐφεξῆς.

— Ἄρχοντές μου, εἶπε, νύσας εὐμενῶς μὲ τὴν δεξιάν, ἀπὸ τοῦ σφυγμοῦ τῆς ὁποίας ἐδονίζετο ἐκατόγχοκκον κομβολόγιον, ἄρχοντές μου, σὰς ἐπαναλέγω τὸ Καλῶς ὦρῖσα τε, διπλασιάζων τὰς εὐχάς μου ὑπὲρ τῆς ἀγαθῆς ἐκβάσεως τοῦ σκοπουμένου σας. Καθὸ καλοὶ Χριστιανοί, καθὸ ριζάρχαι, καθὸ γέροντες δὲν θὰ ἀγνοεῖτε βέβαια ὅτι αἱ ἱεραὶ μοναὶ, κτισθεῖσαι διὰ τὴν ἀσκήσιν, καὶ συγκροτούμενα ἀπὸ ἀδελφούς συμβιοῦντας ἐν ὁμονοίᾳ, ἐν ἀγάπῃ, ἐν πεινιθαρχίᾳ, ἐν ταπεινότητι, οὔτε βιωτικῶν συμφερόντων συζητήσεις ἀνέχονται ὑπὸ τὴν στέγην των, οὔτε παρέχουν φιλοξενίαν εἰς παραχοποιούς. Οὐδὲ παρεμελήσατε, ἐλπίζω, τῆς πείρας τὴν ἀριθμητικὴν· ὀλίγον, ἢ πολὺ, τὴν γνωρίζω καὶ ἐγώ. Ἄναγκη λοιπὸν νὰ καταστρώσωμεν ἕως ἀπὸ τοῦδε καὶ ἐκ συμφώνου τὸν προῦπολογισμόν μας. Ἐάν μὲν σκοπὸς τῆς ἀφίξεώς σας ἦνε ἡ ἐνίσχυσις τῆς ὁμονοίας, ἐάν συνέρχεσθε μὲ τὴν πρόθεσιν νὰ συνδεθῆτε ἀλλήλοις εἰς ἓν καὶ μόνον φρόνημα πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς κοινῆς πατρίδος, ὦρα καλῆ! Ἡγούμενος, πατέρες, δόκιμοι, αὐτανδρὸν τὸ Καθολικὸν θέλουν τεθῆ προθύμως εἰς τὰς διαταγὰς σας. Ἄλλ' ἐάν ἐξ ἐναντίας μᾶς δίδετε τῆς προτιμήσεως τὴν τιμὴν, ἵνα καὶ πρὸ ὀφθαλμῶν ἡμῶν ἀναθεατρίσητε τὰς ἀμοιβαίας σας ἐχθροπαθείας, εἴτε χρονοτριβοῦντες εἰς λογομαχίας ἐπὶ τὸ ῥωμαϊκώτερον, εἴτε ἐπιδιδόμενοι εἰς σκανδαλώδεις διαπληκτισμούς, δέον, ἄρχοντές μου νὰ σὰς προαγγείλω μὲ συμπάθειαν, ὅτι τὸ Καθολικὸν οὔτε ἐγεινεν θεάτρον ποτὲ, οὔτε θὰ ἐπιτρέψω ἐγὼ νὰ μεταβληθῆ εἰς λέσχην. Καθαρὰ τὰ λόγια, εὐγενέστατοι! Ἐάν ἀνανοσεῖτε πάλιν ἀπὸ τὸν περιοδικόν σας κλισμὸν τῆς γρονθοκοπήσεως, ζητήσατε τὴν παλαίστραν εἰς ἓν τι τῶν ἀρχοντικῶν σας! Ἄλλ' ἡ νόσος σας, ἡ κατηραμένη νόσος σας, αὐθένται, δὲν θὰ εἰσάξῃ τὸ μόλυσμα καὶ ἐντὸς τῶν ἱερῶν τούτων τειχῶν, οὐδὲ μιὰρὰ κακοζήλιας παραδείγματα θὰ μεταδώσωσι πρὸς τοὺς ἐνταῦθα ἐνδιδαιτωμένους ἀναχωρητὰς τὸν πειρασμὸν τῆς ἔριδος καὶ τῆς ἀπειθείας. Εἰς τὸ συμπέρασμα! Θέλετε τὴν συνεργίαν τοῦ Ἄνανιου; Δουλὸς σας ἐτοιμοτρεχῆς καὶ προθυμώτατος... Ἄλλ' ἡ συνεργία αὐτὴ προεπιβάλλει ἓνα ὄρον μὲ τὴν ἀδειάν σας...

— Καταναλίσκεις τόσους λόγους, ἄγχι δέσποτα, καὶ δὲν προστάσσεις μᾶλλον! ἀνεφώναξαν οἱ ἀκρόωμενοι ὁμοθυμαδόν.

— Σταυρὲ βοήθει μοι! ὑπέλαβεν ὁ ἡγούμενος ἀνορθούμενος, καὶ συλλαμβάνων ἐκ τῆς δεξιᾶς τὸν γηραιότερον ἐκ τῶν λαϊκῶν ἀρχόντων—λοιπὸν ὑποσχέθητε ὅλοι ἐκ συμφώνου νὰ μὴ ἐξέλθητε ζῶντες ἀπὸ τὸ Καθολικόν, πρὶν ἢ ἐπ' ἀγαθῶ τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος ἐκπεραιώσητε αἰσίως τὸν σκοπὸν, ὅστις ἐνταῦθα σὰς ὠδήγησεν!

Οἱ γέροντες ὅλοι συνεπροθυμήθησαν ἀναντιλέκτως. Κλίναντες τὴν κεφαλὴν, ἠσπάσθησαν ἀλληλοδιαδόχως τὸν μαργάρινον σταυρὸν, ὅστις ἐκόσμηε τὴν κρεμαμμένην ἀκρὰν τοῦ

κομβολογίου, εἶτα δὲ ἀφθέντες τῆς λαβῆς τοῦ ξίφους ἐπεκύρωσαν τὴν ὑπόσχεσιν καὶ ἐπὶ τὸ ἵπποτικώτερον.

— Ἀπὸ τοῦδε, ὀσιώτατε—εἶπεν ἐν ὀνόματι τῶν συναδελφῶν ὁ γηραιότερος—ἀπὸ τοῦ νῦν εἶσαι πανδύναμος καὶ ἀνυπόλογος ἔφορος τῆς Συνελεύσεως. Πρὸς ἐγγύησιν τῆς ἐξουσίας σου, παράλαβε ὁμήρους, ἐάν θέλῃς, καὶ τὰ ἐξήκοντα τέσσαρα πρόσωπά μας. Διὰ τοὺς ἀπόντας, ἀποκρινόμεθα ἡμεῖς.

Ὁ δεῖπνος ἤρξατο ἐν εὐθυμίᾳ, καὶ ἔληξε κραταιώσας τὴν ἀδελφοποίησιν. Συνεργία τοῦ ἡγουμένου, ὅστις, ἤδη ἀποβαλὼν πᾶσαν ἀνίας ἀφορμὴν, ἐπανέκαμψεν εἰς τὴν ἔμφυτον εὐτραπείαν, ἢ συνδιάλεξις ἐπελήφθη ζητημάτων σπουδαίων, μηδέποτε ὁμως ἀπολείψασα τὴν ἰλαρότητα. Ὁ Ἄνανίας εἶχε τὸν λόγον καὶ ἐγχαρρικτὸν ἄμα καὶ χαριέντα· θὰ τὸν ἐξελάμβανες τορευτοῦ γλυφίδα. Ἡ φράσις του ἐξήρχετο εἰκονικὴ καὶ ἐσχηματισμένη ἐξ αὐτοσχεδίου· ἡ περιόδός του ἀνεπτύσσετο εὐαρέστως κεκαρυκευμένη μὲ ἀλληγορίας καὶ μεταφορὰς, μὲ συντόμους, ἀλλὰ πειρακτικὰς, παροιμίας, μὲ εὐστόχους χαριεντισμούς, μὲ σκώμματα ἀπόνθηρα, ἀλλὰ νοστιμώτατα· ἐδειγματίζεν ἐνὶ λόγῳ τὸ ἄλας καὶ τὸ πίπερι αὐτὰ, ὧν ἐνίοτε ἡ ὁμιλία τοῦ κρητικοῦ λαοῦ ὑπεραφθονεῖ. Οἱ ἄρχοντες ἐξεπλάγησαν ἀκούσαντες ἐκ στόματός του τὴν θλιβερὰν ἀφήγησιν τῶν συμβάντων, συνεπέα τῶν ὁπίων ἡ μὲν τῶν Καθολικῶν εἶχε πρὸ πεντήκοντα ὁκτὼ ἐτῶν καταστραφῆ παρὰ τῶν Βενετῶν, λόγῳ ὅτι παρέσχεν ἄσυλον εἰς καταδικασθέντας ἐπαναστάτας. Μετὰ τὸν δεῖπνον, οἱ ριζάρχαι ἐξεληθόντες ἀθρόοι εἰς τὴν αὐλὴν καὶ ὑπὸ τὸ πυκνὸν σκῆνωμα τῆς ἀναδενδράδος λαβόντες ὑπὸ διάσκεψιν τὴν διακοίνωσιν τοῦ ἡγουμένου, παρεδέξαντο παμψηφεί τὰ ἐπόμενα προνοήματα·

Ἡ συνέλευσις θὰ συνηδρίαζε τῇ ἐπαύριον μετὰ τὴν ἀκρόασιν τοῦ Ὁρθρου.—Εἰς τὸν τόπον τῆς συναθροίσεως οἱ ἀντιπρόσωποι θὰ εἰσήρχοντο ἐντελῶς ἄοπλοι, χωρὶς ῥάβδου, μαστιγίου, καὶ περυσιτήρων.—Πρὸς οὐδένα τούτων, καὶ ἐπὶ οὐδεμιᾷ προφάσει, θὰ ἐπετρέπετο ἡ ἐξόδος ἐφ' ὅσον ἡ συζήτησις ἤθελε διαρκέσει· δὲν θὰ κατέφθανε δὲ τὸ νόμιμον τέρμα ἢ συνεδρίασις, ἕως ὅτου εἰς τὴν λῆξιν ἤθελεν ἀντιτεθῆ ἔστω καὶ ἐν μόνον τῶν μελῶν.—Ἐπὶ τούτῳ θὰ προσεκαλεῖτο ὁ πανοσιώτατος ἡγούμενος, ἤδη Ἐφορος τῆς συνελεύσεως προχειρισθεῖς, νὰ μανδαλώσῃ καλὰ τὰς θύρας ὅλας τοῦ βουλευτηρίου, νὰ μὴ ἐπανοίξῃ δὲ, πρὶν ἢ αὐτήκοος προβεβαιωθῆ, ὅτι ἡ συνέλευσις διάγει ἐν πλήρει σιγῇ καὶ ἡρεμίᾳ, ἐκ δὲ τῆς ἀθουρῶσις συμπεράνη, ὅτι ἡ βουλή παρελάσασα εἰς τι πόρισμα θετικόν, ἐνελημμένιζεν ἤδη καὶ ἡγκυροβόλει εἰς τὸν ὄρμον τὸν περιπόθητον.

Τὰ σήμαντρα ἐξήγειρον τοὺς ξένους πολὺ ἐνωρίτερα τοῦ δέοντος, ὅτε οὐδὲν ἀκόμη σημεῖον προεμήνυε τὴν αὐγὴν. Ἄδιάσπαστος ἀταραξία ἐπεκράτει προνοία τοῦ ἡγουμένου, ἐντὸς τε καὶ ἐκτὸς τῆς μονῆς. Εἶχον ἀφαιρεθῆ ἀπὸ τοὺς ἡμίονους τὰ πολυκώδωνα περιλαιμία, οἱ σκύλοι εἶχον τεθῆ εἰς τὰς ἀλύσεις. — Ἐφεξὲς τέλος. Ὅποια φαιδρὰ ἡμέρα ἐξεγέρ-

σεως ἐπέφωσκε διὰ τὴν Κρήτην! Σπανίως ἢ ὄψις τῆς ὀμηρικῆς Ἡοῦς ἐξεκάλυψεν ἐπὶ συνόδου ἀρχηγῶν ἐλλήνων οὕτως ἀκέραιον καὶ εὐοίωνιστον τὸ φλόγινον μειδιάματά της. Ἦθελες εἶπει, ὅτι, προκειμένης μιᾶς τῶν κρισιμωτέρων στιγμῶν τῆς ἐθνικῆς ἀναβιώσεως, ἔσπευδε καὶ αὐτὸς ὁ ἐλληνικὸς οὐρανὸς νὰ συνευχηθῆ ἀπὸ τὰ πρόθυρά του τὰ εὐαγγέλια τῆς ὁμοφρονήσεως. Αἱ μεγαλόσχημοι σκιαὶ τῶν ἡρώων τῆς Ἰλιάδος, οἱ ἐν Μαραθῶνι καὶ Σαλαμίῃ καὶ Θερμοπύλαις ὑπέρυμχοι τοῦ ἑλληνισμοῦ, οἱ πανέλληνες τῆς Ἀχαικῆς ὁμοσπονδίας, περιχαρεῖς ἀνεσφάδασαν καὶ αὐτοὶ εἰς τοὺς τάφους των. Χερουβείμ, οὐρανόθεν ἐπὶ τοῦ μοναστηρίου καταβάντα, ἐξύμνησαν ἐν χορδαῖς καὶ ὄργανοις τὴν ἀδελφοποίησιν τῶν ριζαρῶν, ἐπὶ δὲ τῷ ἀκούσματι ἐκείνῳ, τὰ πνεύματα τοῦ πρώτου καὶ τοῦ τελευταίου τῶν Κωνσταντίνων εὐέλπιδα καὶ ἰλαρά ἀπὸ σκηνῶν τῶν μακάρων ἀνεσκήρτησαν.

Ἡ ἀκολουθία τοῦ Ὁρθρου ἔλαβε ἀρχὴν καθ' ἣν στιγμὴν αἱ πρῶται ἀκτῖνες τῆς ἡοῦς, διαπερῶσαι διαφανές τι ἀλάσαστρον θυρίδος τευχθείσης εἰς τὸν τοῖχον τοῦ Ἁγίου Βήματος, ἔπιπτον ἀρτιγενεῖς παρθένοι ἐπὶ τοῦ θυσιαστηρίου. Παρευρέθησαν ἅπαντες οἱ συνωμόται· ληξάσης δὲ τῆς ἀκολουθίας, λαϊκοὶ τε καὶ ἱερεῖς, περιπλεχθέντες ἀνά δύο συνηυλίσθησαν εἰς τὸ ἐστιατόριον, αἶθουσαν βουλευτηρίου, ἀποθέντες ἐπὶ τῶν ἀναπαυτηρίων τοῦ προδόμου τὰ ἔσχατα πιστόλια καὶ μαχαιρίδια, ὡς εἶχε κοινῇ ψήφῳ προδιαταχθῆ.

Προκαταρκτικὸν ἔργον τῆς συνελεύσεως ἐξήλθε τὸ Ἀνάθεμα κατὰ Βενετῶν, καὶ φιλοβενετῶν, κατὰ παντὸς μὴ ὁμολογοῦντος τὴν ἀπαράγραπτον αὐτονομίαν τοῦ λαοῦ. Ἀντὶ τῆς βενετοκρατίας, ἥτις ἀπεκηρύχθη ἐν συριγμοῖς καὶ μυσάγμασιν, ἀνηγορεύθη μὲ φρενήρεις εὐφημίας ἡ ΠΑΝΕΛΛΕΥΘΕΡΑ ΚΡΗΤΗ ἀνατεθειμένη εἰς τὴν σκέπην τοῦ Γεωργίου αὐτοῦ, ὅστις ἐχρημάτισε ποτε καὶ αἰχμαλώτων ἐλευθερωτῆς καὶ ὑπερασπιστῆς πτωχῶν, καὶ ἰατρὸς ἀσθενούντων. Ἐπανηγύρισαν τὸ χαρμόσυνον κήρυγμα τὰ ζητωκραυγήματα τῶν ἀντιπροσώπων, οἱ χαιρετισμοὶ τῶν καλογήρων, οἱ κώδωνες τοῦ Καθολικοῦ· ἐν δὲ τῇ ἀφωνίᾳ τοῦ τότε Πανελληνίου, ἀντὶ φιλελλήνων Ἀμερικανῶν καὶ Ἑλβετῶν, ἀντηλάλαξαν θορυβωδῶς τὰ συγχαρητήρια οἱ φιλοσπλήλυγες ἀντίλαλοι τῆς χαράδρας.

Ἀνεφώνησε τὴν αὐτονομίαν πρῶτος ἀπάντων ὁ πρόεδρος ὁ προσωρινός. Ἔτυχεν οὗτος ἱερεὺς τις ἐννενηκοντοῦτης, κἀτοικός Καλλικράτου, εἰς ὃν ἀπέκειτο καὶ ἡ τῆς μεταπολιτεύσεως ἐγκαινιάσις διὰ τινος ἐναρκτηρίου. Ὁ ρήτωρ ἦφθη τοῦ προλόγου παρρησιωδῶς. Εἰς τὸ πείσμα τοῦ ἀνοδόντου στόματός του αἱ πρῶται λέξεις ἐξεφωνήθησαν μὲ ἀποχρῶσαν ἔμφρασιν καὶ εὐσημησοῦν. Ἀλλὰ τίς οἶδεν; Ἴσως ἕνεκα τῆς μακροχρονίου ἐξεως, ὀλίγον κατ' ὀλίγον ὁ πρόλογος ἐτραπῆ εἰς ἐωθινὴν προσευχὴν. Ἐν τῷ περᾶναι τὸ Β α σ ι λ ε ῦ ο ὕ ρ α ν ι ε, ὁ πρόεδρος, ἀπὸ τὴν κατὰ κλυσιν τῆς συγκινήσεως παρασυρόμενος, ἀποπλάζεται, παρορᾷ τὴν συνέλευσιν, ἀδολοσχεῖ, παραλαλεῖ, ἀδυνατῶν δὲ νὰ δράξῃ τὴν ὄχθην τοῦ παρεπομένου Δ ὀ ξ α Π α τ ρ ι, ἐκφέρει συνοπτικῶς τὸν ἐπί-

λογον δι' ἐνὸς ἐμφωνοτάτου στονάχου, καὶ ἀναλαμβάνει τὴν θέσιν του. Ἀντὶ τοῦ προσιγήσαντος, ἀναδέχεται τὴν συνέχισιν τῆς διακοπέσης δημηγορίας εὐτολμωτέρως τις κληρικός. Ἀλλὰ, φεῦ! μετὰ τινος φθόγγου δυσκαταλήπτου, ὑποχωρεῖ τὸ βῆμα καὶ αὐτὸς πρὸς ἄλλον, ἀπὸ τὴν αὐτὴν τοῦ πρώτου καταβαλλόμενος συντριβὴν. Τί μεταδοτικώτερον τῆς συγκινήσεως; Κοπετὸς ἐκρηγνύεται γενικός. Οἱ ριζάρχει, ὄρωντες ὁμοθυμαδὸν ὁ εἰς πρὸς τὸν ἄλλον, ἀμείβουσι περιπτυγμοῦς, συμπλοκάς, συγχαρητήρια· ἀλλήλους δὲ ἀντασπαζόμενοι, ἅπαντες αὐτομάτως, ἅπαντες ἐν συνῳδίᾳ ὁμολογοῦσιν, ὅτι μόναι αἱ αὐτῶν διχοστασίαι παρέτεινον τὴν δουλείαν τῆς πατρίδος ἕως τῆς ἡμέρας ἐκείνης, ματαιώσασαι ἐκάστοτε τὰς προσδοκίας τῶν ἀδελφῶν. Διὸ πᾶς ἕκαστος κράζει μάρτυρας γῆν καὶ οὐρανὸν, ὅτι μηδενὸς τινος ἄλλου, ἢ πάτρης καὶ τέκνων κηδόμενος, θέλει εἰς τὸ λοιπὸν ἐκρίζωσει ἀπὸ τὴν καρδίαν τὸ ὕστατον ζιζάνιον ἀντιζηλίας, μνησικακίας, μονομεροῦς προσπαθείας, ἰδιοτελείας, ὅπως, ἀνεπηρέαστος ὑπὸ τοιούτων πειρασμῶν γενόμενος, ἀναθέσῃ ἑαυτὸν ὁλοκλήρως εἰς μόνην τὴν διακονίαν τῶν ἐντολέων.

Θρησκευτικὸν, ἀφρημένον, μεταφυσικὸν, πανήδυστον τῆς πατρίδος ὄνομα, ὁπόσων ἀξιολυρίστων κατορθωμάτων πρόξενον γίνεσαι παρά τοῖς κλητοῖς ἀπογόνους τῶν Πελασγῶν!

Πρότασις ἐξηνήθη μετὰ ταῦτα περὶ ἀνάγκης ἀρχαιρεσίας. Δίδεται μεταπολιτεῦσις χωρὶς τινος νέας κυβερνήσεως; — Πλήρης καὶ ἐπὶ τοῦ προβλήματος τούτου διέλαμψεν ἡ συμφωνία τῶν ἀρχηγῶν. Εἰς καὶ μόνος ἐπεχείρησε νὰ καταδείξῃ τὸ περιττὸν τῆς ἀρχαιρεσίας. Ὁ Ἀνδρούλιας Παπαδάκης (ἀνὴρ κτήσας ὑπόληψιν σοφοῦ καὶ φιλελευθέρου) ἐποίησε κατὰ δῆλον τὸ παράλογον τῶν κυβερνητικῶν ἰδρυμάτων διὰ λόγου πάνυ νευρώδους καὶ πειστικοῦ. Ὁ ἐπίλογος ἔκαμεν ἐντύπωσιν. Αἱ χελιδῶνες, εἶπε, θὰ ἦσαν ἄρᾳ γε αὐτεξούσιοι νὰ μεταναστεύωνται ἀπ' ἀντιπόδων εἰς ἀντίποδας δις τοῦ ἔτους, ἐὰν ὑπέβαλλον τὰς πτέρυγας εἰς ἑτεροθελῆ προστάγματα ὑπάτων καὶ γερουσιαστῶν; Ἐὰν δὲ ἀκυβέρνητα πολιτεύωνται τὰ πτηνά, δὲν εἶνε κατὰ κρείττονα λόγον ἀνάξιοι ἐλευθερίας οἱ λαοὶ οἴτινες, καίτοι συγκροτούμενοι ἀπὸ ὄντα λογικώτερα τῶν διπόδων, ὅμως οὐδὲ τὸ θάρρος, οὐδὲ τὴν ἀξίαν ἔχουν νὰ διαιτηθῶσιν ἀπολύτως ἀκέφαλοι; Ὁ ὑπὲρ ἀκεφαλίας λόγος δὲν ἔτρεψε τὰς κεφαλὰς τῆς ὁμηγύρεως· ἐπεκροτήθη ὅμως καὶ περιελήφθη εἰς τὰ πρακτικά. Οἱ ριζάρχει ἦσαν Ἕλληνες· γένος εἰς μὲν τὴν ἀτομικὴν προαίρεσιν τὸ δημοκρατικώτατον τῆς ὑψηλίου, κατὰ δὲ τὰς ἀρχαιρεσίας τὸ πάντων ὀλιγαρχικώτατον.

Ἐπήρξατο ἀκολουθῶς τὸ ζήτημα περὶ καθηκόντων καὶ περὶ ὀρίων τῆς ἐκλεχθησομένης ἀρχῆς. Ἡ συζήτησις ἐνταῦθα ἐχρωματίσθη. Πλὴν τοῦ βραγδαίου Ἀνδρούλια, μετέλαβον τοῦ λόγου καὶ δύο ἕτεροι. Ἀλλὰ χάριν τῆς ὁμοθυμίας συμψυχίας τὰ πνεύματα εἰς τὸ ὁμοῖοφνον ἐπαναρρέψαντα, παρεδέχθησαν διὰ μεγάλης πλειοψηφίας τὸ ἀπεριόριστον τῆς ἀρχῆς.

Ἦγγιζεν ἐν τούτοις ἡ ὥρα τῆς δοκιμασίας, ἡ στιγμή, ὅτε οἱ ἀντιπρόσωποι ἀπὸ τὴν ἀφρημένῃ φιλοπατρίαν ὤφειλον

νά παρελάσωσιν εἰς τὴν φιλοπατρίαν τὴν συγκεκριμένην, ἢ στιγμή δηλαδὴ τῆς ἐκλογῆς τοῦ προσωπικοῦ . . . δεινῆ, χαλεπῆ μετὰβασις πρὸς πᾶσαν σύνοδον.

Φεῦ, οἷος ἐν μέσῳ λιμένι ὑψάλος ἀνεπίφατος, οἷος σκόπελος ἀθησαύριστος εἰς τοὺς ὑδρογραφικούς χάρτας!

Ἐως τῆς στιγμῆς ἐκείνης οἱ γέροντες εἶχον περικαθῆσει μίγδην, παρατεταγμένοι χωρὶς τινος φυλετικῆς διακρίσεως. Ἐκαστος πρὶν ἢ ἀγορεύσει ἐξητήσατο τὴν ἀδελφίαν ἢ συνέλευσις, τηρήσασα καὶ εὐταξίαν καὶ σιγὴν, ἠκροάσθη τὸν ῥήτορα μετὰ προσοχῆς.

Τώρα βόμβος ἐσμοῦ ἄρχεται περιερχόμενος τὸ ἐστιατόριον. Οἱ ἄρχοντες, ἐγειρόμενοι καὶ ἀνακαθήμενοι, ἐπιρρέουσιν ὁ εἰς πρὸς τὸν ἄλλον τώρα δύο, τρεῖς, τέσσαρες, πέντε εὐζήλοι φιλοπατρίδες ἀγορεύουσι ταυτοχρόνως. Εἰς τὸ συμφέρον τῆς κοινότητος ἀποβλέπων, ὁ μὲν Κοντὸς κατῆχει τὸν Κοντὸν, ὁ δὲ Παππαδόπουλος ἐξαγορεύεται πρὸς τὸν Παππαδόπουλον. Ἐνταῦθα μὲν Μουσοῦρος κρυφουθυρίζει μὲ Μουσοῦρον, ἐκεῖ δὲ Φωτεινὸς κυβιτίζει Φωτεινὸν, πορρωτέρω δὲ συμπροσμίγνυνται οἱ Ἀρχολέοι. Ἡ ἐποψὶς τοῦ βουλευτηρίου μετεμορφώθη. Ἡδὴ τὰ μέτωπα τῶν ἀντιπροσώπων ἐρρουτιδώθησαν, τὰ ὄμματα ἀνοφραζόνται, τὰ χεῖλη ἀρχίζουσι νὰ ἐκπέμπουν παραχόρδους, ἐκμελεῖς φωνάς. — Μετ' ὀλίγον, οἱ μὲν ῥιζάρχοι τάσσονται κατὰ ῥίζας μεμοιρασμένοι, οἱ δὲ προσετώτες ὀπισθοφυλακοῦν, κατὰ περιοχὰς μεμοιρασμένοι τὸ κατ' αὐτούς.

Τί τρέχει; πόθεν ἡ αἰφνιδία μεταβολή;

Πρόδῃλον. Ἐκάστη τῶν ῥιζῶν θέλει πρόεδρον ἀπὸ τὸ πανί της. Τί δικαιότερον; Διατί δὲ νὰ μὴ δώσωσι τὸν πρόεδρον οἱ Κοντοί; Διατί νὰ μὴ τὸν δώσῃ ἡ ὑπέροχος φυλὴ τοῦ Σχορδύλου; Ἐπειτα, τοὺς Βαρούχας τί θὰ τοὺς κάμῃς; Τοὺς Βαρούχας λέγεις! Καὶ δύνασαι νὰ ὑποβιάσῃς τοὺς Φωτεινοὺς; Οἱ δὲ ἀνδρείότεροι, οἱ ἐνδοξότεροι Βλαστοί! Καὶ οἱ Μελισσηνοὶ οἱ τρισεύγενοι! Καὶ οἱ κραταιότατοι Παππαδόπουλοι! Καὶ οἱ Πάτεροι! Θὰ ἀτιμάσῃς δὲ τοὺς Γονάεις; θὰ ἀμαυρώσῃς τοῦ Μουσοῦρους; θὰ ταπεινώσῃς τοὺς κλεινοὺς Ψαρομηλιγγας . . . ; Ἄπαγε! Εἶνε ὄρθον, εἶνε δίκαιον, εἶνε τάχα ἐθνοσωτήριο νὰ παραγνωρισθῶσιν ὑπὲρ μιᾶς τινος ἀσήμου, ἀφανοῦς, ἀνισχύρου φυλῆς, τὰ κλέη, ἢ ὑπόληψις, τὰ δικαιώματα, ἢ ὁμολογουμένη ἱκανότης μιᾶς ἐκάστης τῶν ἐτέρων φυλῶν; Δὲν θὰ ἦτο ἴσως φρονιμώτερον τὸ νὰ διορισθῶσι πρόεδροι τοσοῦτοι, ὅσαι φυλαὶ προεξέχουσιν ἐπὶ τῆς νήσου;

Ὁ ἄνεμος προέβαιεν ἐπισφοδρυνόμενος. Εἰς τὴν θέαν τοῦ κατερχομένου κλύδωνος ὁ ἀντίπαλος τῶν ἀρχαιρεσιῶν Ἀνδρούλιας ἔτριβε πονηρὰ τὰς χεῖρας καὶ ὑπεγέλα.

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ φυλῶν. Ἄλλὰ, πλὴν τῶν φυλῶν, δὲν ἔχει καὶ ἕκαστος νομὸς τῆς νήσου τὰς ἀντιποιήσεις του, δὲν ἔχει καὶ ἐκάστη τῶν περιοχῶν τὰ κατ' ἰδίαν δικαιώματά της; Τίνος χάριν θὰ προτιμήσῃς ἀντὶ τοῦ Κισάμου τὸ πτωχὸν Σέλινον; Διατί ἀντὶ τῆς Ῥιθύμνης τὰ Χανία, ἀντὶ τῶν ἀρειμανῶν Σφακίων τὸ Μυλοπόταμον; Παρὰ τ' Ἀποκόρωνα τῆς Λάμπης, δὲν εἶνε ἀπειράκις προτιμητέον τὸ Ἀμάριον;

Τὸ δὲ Μονοφάτσι, τὸ Μαλεβίτζι, τὸ Τέμενος, ἢ Πεδιάς; — Ὅχι, ὄχι! ἢ ὄλοι — ταυτοχρόνως ὄλοι — ἢ οὐδείς. Τί ἀξίζει ἐλευθερία χωρὶς ἰσότητος; Παρὰ τὴν ἐλευθερίαν μὲ τὴν ἐκ τῆς ἀνισότητος ταπεινώσιν, μυριάκις φιλτέρα ἢ ταπεινώσιν, ἢ ἐκ τῆς ἰσότητος τοῦ ζυγοῦ!

Τρίτη ἐποψὶς ἀξιοθεώρητος. Ἐκάστη τῶν ῥιζῶν κέκτηται πολλοὺς ἄνδρας ἐπιφανεῖς. Διατί δὲ ν' ἀναγορευθῇ ὑποψήφιος παρὰ τῆς ἰδίας φυλῆς ὁ ἀναλόβητος αὐτός, ὅστις ἀναξίως προσέτι μέχρι τοῦδε; Οἱ χρόνοι ἀλληλουχοῦνται, τὰ φρονήματα ἀπαρχαιοῦνται. Δὲν θὰ μετῆρχετο τὰ τῆς Πρυτανείας ἀξιοπρεπέστερα ἄλλος τις νεώτερος, νεωτεριστικώτερος, λογάς τις διαβασμένος, σωστὸς λογᾶς, ἱκανὸς νὰ ἐμιλήσῃ ἀπὸ τοῦ βήματος ἑπτὰ ἢ ὀκτὼ ὥρας κατὰ συνέχειαν, χωρὶς οὔτε νὰ βῆξῃ, ἢ ν' ἀπομύξῃ;

Κατὰ μίμησιν τῆς θρησκείας, ἐπιβάλλει καὶ ἡ φιλοπατρία δύο τινὰ τὴν πίστιν, καὶ τὴν πράξιν. Ὡς μὲν πρὸς τὴν πίστιν, κτῆμα οἰκεῖον, προσωπικόν, εἶμεθα εὐαγγελικώτατοι ἄλλὰ κατὰ τῆς πράξεως, ἀποτίσεως φόρου, ἀποστατοῦμεν, ἢ ἄσμενοι ἀποδιδράσκομεν.

Ἐνώπιον τοσοῦτων ζητημάτων πρακτικῆς ὠφελείας ὁ τόπος τῆς συνελεύσεως μετετρέπη εἰς στρατόπεδον. Ἐνταῦθα μὲν ἀναπετάσσει τὴν σημαίαν του τὸ Ἡμεῖς, ἐκεῖ δὲ ὑπεραίρει τὴν ἰδικήν του τὸ Ἐγώ. Μεταξὺ δὲ τοῦ ἐνικοῦ καὶ τοῦ πληθυντικοῦ ἀριθμοῦ τῆς ἀντωνυμίας ἀνορθοῦται γοργωνοειδῆς ἡ φαλακρὰ κεφαλὴ τοῦ Συγώνη, σαρκασμὸν διαστομοῦσα χαϊρέκακον.

Ἡ συνδιάσκεψις ἄρχεται πολυκέλαδος, προβαίνει ἐκκωφευτικῆ, περιήκει εἰς πάταγον ἀνεμοζάλης. Τῆς λειτουργίας τῶν ὠτων παυθεῖσης, ἢ πολυαρχία τῶν λαρυγγῶν μοναρχεῖ. Οὐδείς πλέον ὁ ἀκροώμενος ὄλοι λαρυγγίωσιν, ὄλοι ἀγορεύουσι βραγχαλέοι, ὄλοι περιαιτολογοῦντες συγχειρονομοῦσι. Γλώσσαι, χεῖρες, πόδες, φιλαυτίαι συναμιλλῶνται ἀλλήλοις τὴν ἐπείγουσαν πυργοποίησιν τῆς Γραφῆς.

Ἄλλ' ὅταν αἱ συζητήσεις ὑποσκελισθῶσιν ὑπὸ τῆς προσωπικότητος, πρηνίζουσι πρὸς τὴν ἐρεσχελίαν κατακέφαλα, αἱ δὲ ἀμοιβαῖαι ἐνοχοποιήσεις ἤρξαντο ἤδη. Τὰ πάθη ἐπεξήθησαν, αἱ ἐτοιμόσβεστοι μνησικακίαι ἀναζωπυροῦνται, τὰ στόματα ἐκτοξεύουσιν ἐχιδναῖον ἰόν . . . Ἐν τούτοις τὰ Ἡμεῖς γίνονται ἄφαντα, ἐπὶ δὲ τοῦ πεδίου τῆς μάχης ἀπομένουσιν ἀσυνθημάτιστα, ἀστρατήγητα, ἀσημαιοφόρητα ἐν ἀλληλομαχίᾳ πεντήκοντα Ἐγώ. Ὀλίγον ἔτι, καὶ οἱ ἀντιπρόσωποι, ἐν ἐλλείψει ῥάβδων κολαφίζονται. Ἡδὴ, διακοπείσης τῆς συνδιασκέψεως πρὸ πολλοῦ, ἔνιοι τῶν ἥττον ἐξημμένων, κρίνοντες τὴν συνέλευσιν ἀθεραπεύτως ἀποτυχοῦσαν, ἄρχονται ἀναλογιζόμενοι πῶς νὰ λειποακτῆσωσιν. Ἄλλ' ὁ ἠγούμενος, ὅστις, κατὰ τὰ συμπεφωνημένα, εἶχε φράζει τὴν θύραν τοῦ βουλευτηρίου μὲ τὸν χονδρότερον μάνδαλον τοῦ Καθολικοῦ, ὁ πανοσιώτατος, εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῆς συνθήκης ἀναδεικνύμενος τοσοῦτον στερρὸς καὶ ἀμετακίνητος, ὅσον λογχοδρέπανον ἐλβετικόν εἰς τὸν ἀντιθάλαμον τοῦ Πάπα, ἀποποιεῖται ἐπιμόνως τὴν ἔξοδον.

— Ἐτελειώσαμεν, πάτερ ἅγιε! Ἄνοιξε! φωνάζει εἰς τῶν Ἁγιοστεφανιτῶν.

— Ἄνοιξέ μας, δέσποτα! ἀναβοᾷ, κρούων τὴν θύραν, εἰς τῶν Πατέρων.

Οὐδεμία ἀκρόασις.

— Μὰ τὰ κόκκαλα τοῦ κυροῦ μου, πάτερ ἅγιε, ἂν δὲν μᾶς ἀνοίξης, σκοτονώμεθα!

— Σκοτωθῆτε τέκνα μου! ἀπαντᾷ ἐξωθεν ὁ ἡγούμενος, ἀπαθέςτατα διεξερχόμενος μὲ τοὺς δακτύλους τοὺς κόκκους τοῦ κομβολογίου του.

— Πάτερ Ἀνανία! κραυγάζει στεντόρειός τις λάρυγγ, προσλαμβάνων εἰς ἐπικουρίαν καὶ τὰς ἠλοπαγεῖς πτέρνας τῶν ὑποδημάτων. Πάτερ Ἀνανία, κομματιαζόμεθα! Διὰ τοὺς οἰκτιρμούς τῆς Παναγίας, ἀνοίξε!

— Δός μου, Παναγία, τὴ χάρι νὰ τοὺς βγάλω μὲ τὸ φτυᾶρι! ἐπιφωνεῖ ὁ ἡγούμενος ὑπόβραγχος καὶ μὲ τὴν αὐτὴν ἀταρξίαν.

— Ἄδᾳ πάριν, εὐρογημένε, θέρεις νὰ ἴπάρης τὰ παιδιὰ μας στό ραιμό σου; φωνάζει καὶ τις τῶν Σφακιανῶν.

— Μῆτε φτίλι ἀπὸ σᾶς! Ψῶρά μας ὁ Βενετσιάνος, ψεῖρά μας σεῖς! ἀποκρίνεται ὁ Ἀνανίας ἐπιδυσχεραίων.

Ἦχουν τὴν στιγμήν αὐτὴν ἐντὸς τοῦ βουλευτηρίου ποδοκρουστία καὶ θόρυβος σφοδρότερος, ὡς ἐξ ἀνθρώπων ἀντωθυμένων, ἢ πυγμαχοῦντων. Τρεῖς τέσσαρες ἐρίπτοντο πρὸς τὴν θύραν κρούοντες μανιωδέστατα, μὲ βλασφημίας καὶ ἐξορκισμούς ἐξαιτούμενοι τὰ ὄπλα, ἐκσφενδονίζοντες τοὺς μανδύας πέρα τῆς τραπέζης τοῦ ἐστιατορίου.

— Ἠγούμενε, ἡγούμενε, δός μου, ἂν ἀγαπᾷς Θεὸν καὶ Παναγίαν, δός μου τὸ σπαθί, νὰ διδάξω ἐγὼ τὸν . . . αὐτὸν, πῶς ἡ πατρίς ὑπηρετεῖται!

— Ἄν θέλῃς, δάσκαλε, σωτηρίαν ψυχῆς, δός μου τὸ πιστόλι μου, νὰ μάθῃ ὁ . . . μίαν καὶ καλὴν, πῶς προάγονται τὰ συμφέροντα τῶν ἐντολέων!

— Βρὲ παππᾶ τύραννε—εἰς τις ἄλλος κραυγάζει μεταχειριζόμενος λέξεις, τὰς ὁποίας ἐπαναφέρωμεν διὰ περιφράσεως—δὲν συλλογίζεσαι, ὅτι ἐδῶ μέσα θὰ ὑπάρχουν καὶ τινες ἀνάγκαι, μὴ ἐπιδεχόμεναι τὴν ἐλαχίστην ἀναβολήν; Ἄνοιξε, λέγω!

— Αἱ ἀνάγκαι τῶν ἐντολέων σας εἶνε βιαστικώτεροι. Ἐκπληρώσατε τὰς ἀνάγκας σας αὐτοῦ! ἀπαντᾷ ἀκαμπτος καὶ ἀνοικτίρμων ὁ Ἐφορος τῆς συνελύσεως.

Ἡ ὥρα εἶχε παρέλθει. Ὁ ἡγούμενος, πορευθεὶς εἰς τὴν λειτουργίαν του, ἀφῆκε παρὰ τὸν μάνδαλον τέσσαρες φρουρούς. Εἰς τὴν ἐπιστροφὴν, ἤλπισε νὰ εὕρῃ τὴν ταραχὴν κατεστορεσμένην, ἀλλ' ἴσα ἴσα τότε ἡ ταραχὴ ἀπελύετο εἰς τὰ τέσσαρα. Ἰστόσον, ἕνεκα τῆς χρονοτριβῆς, καὶ πρόγευμα καὶ γεῦμα τῶν ἀντιπροσώπων, καίπερ ὀργώσης τῆς ὀρεινῆς ὀρέξεως ἀκατασχέτως, ἀπέμειον ἀκατανάλωτα. Ἦδη ὁ ἥλιος ἀπέκλινεν, ἡ δεῖλη εἶχε προβῆ, καὶ ὅμως ἡ ἀλληλομαχία ἤκμαζε τραχυτέρα, ἀφαιρούσα μᾶλλον ἐπὶ μᾶλλον τὴν πιθανότητα ἀνακωχῆς.

Πλὴν τοῦ ὑπερμάχου τῆς ἀπολύτου ἀκυβερνησίας, εἰς μόνας τῶν ἀρχηγῶν διέμενον ἐν μέσῳ τοῦ πανδαιμονίου ἐκεῖνου ἀμέτοχος τῶν ἐπονειδίστων σκηνῶν. Ἦτο αὐτὸς ἐκεῖνος, ὁ δι' ἐγκυκλείου συγκαλέσας τοὺς ῥιζάρχας εἰς τὸ Καθολικόν. Ἰστάμενος εἰς τὸ κενόν τοῦ παραθύρου σιωπηλὸς ἀκροατῆς, ἐτήρει τὸ βλέμμα προσηλωμένον ἀσκαρδαμυκτεῖ πρὸς τὴν ὄροφὴν, ὡς ἂν ἠσχολεῖτο ἀπαριθμῶν τὰς δοκούς.

— Κύρ Γιώργη, λέγει αὐτῷ ὁ προλαλήσας Σφακιανός, τὸ βράδι πρησιάζει, ἡ πείνα μᾶς ἔκοψε, δουρεῖα δὲν γίνεται, καὶ ἀπὸ τὸν θόρυβον τὰ μοιρὰ μας δὲν χωροῦν πρέον εἰς τὴν κεφάρα. Δὲν ὀμιρεῖς, ἀδερφέ, καὶ σὺ; Τί ῥογιορογιῆς βεμπεύεσαι αὐτοῦ; Δὲν μᾶς βέγεις τί διάβορο μέρει γενέσθαι;

— Τί συλλογίζομαι; ἀπήντησεν ὁ μονογέρων, σταυρώσας τὰς χεῖρας ἐπὶ τοῦ στήθους, καὶ ἐκσύρας ἔνηχον στεναγμόν. Ἐλσεινολογῶ Κρήτην καὶ Κρήτας, ἀναπολῶν τὸ σκωληκοβάρελον τοῦ θεῖου μου.

— Ὡ ἀλήθεια, ὁ κύρ Γιώργης ἀκόμη δὲν ὠμίλησεν—ἐφώνηζαν ἀνανοηθέντες τότε πέντε ἢ ἕξ τῶν ἀρχηγῶν.

— Σιωπῆ, νὰ ὀμιλήσῃ καὶ αὐτὸς—ἐκραύγασαν ἄλλοι—Σιωπῆ αὐτοῦ πέρα! Ἄμῃ πότε θὰ παύσετε, γλωσσοκόπανοι;

— Ἐχει τὸ σκωληκοβάρελον σχέσιν μὲ ταῖς πομπαῖς καὶ ταῖς γάναις μας; ἠρώτησεν τὸν ὀλιγόλογον πλείστοι τῶν συναδέλφων.

— Ἐὰν δὲν μᾶς ἀνοίξῃ τὴν θύραν αὐτὸ—ἀπήντησεν ὁ γέρων, διαστομῶν τὸ παράθυρον—ἄλλη πλέον σωτηρία δὲν μᾶς ἀπομένει, παρὰ αὐτὴ. . . . καὶ θὰ ἦτο ἴσως ἡ σωτηριωδεστέρα διὰ τὸ νησί—προσέθηκεν, οἰκτιστικῶς δονήσας τὴν κεφαλὴν.

— Λοιπὸν γλήγορα τὸ σκωληκοβάρελον. . .! Αἱ. Καστελλιῶται, κί' Ἁγιοβασιλῖται, καὶ σεῖς ἀπὸ τὴν Μεσσαρᾶν αὐτοῦ, θὰ τὸν ἔβγάτετε τέλος πάντων τὸν περιδρομον;

Βαθυμῆδον ὁ κύκλος τῶν περιέργων πυκνοῦται περὶ τὸν κύρ Γεώργη. Μετὰ τινὰς συμπληρωματικὰς προσπαθείας, ἡ σιγὴ ὑπερκρατεῖ. Ἦδη σύσσωμος ἡ συνέλευσις προσδοκᾷ τὴν διήγησιν μὲ στόμα ἀνοικτόν.

Ὁ γέρων κάθηται τότε, συγκάμπτει τὰ σκέλη, ἐπὶ δὲ τῇ βεβαιώσει τῶν περιῖσ-αμένων, ὅτι τὸ διήγημα οὐδεμίαν θὰ ὑφίστατο διακοπήν.

— Πρὸ τριῶν γενεῶν, λέγει, ἔπεσε διχόνοια μεγάλη μεταξὺ φυλῆς καὶ φυλῆς. Συνεργοῦντος τοῦ Βενετσιάνου, πεδίον μάχης κατήντησεν ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἡ νῆσος ὀλόκληρος, ὁ δὲ πληθυσμὸς ἐκινδύνευσε νὰ ἐξολοθρευθῇ κατακράτος. Ὁ μακαρίτης Θωμᾶς ὁ πρωτοσύγγελος, ἀδελφὸς τοῦ πάππου μου—ὅς ἔχῃ ἀνάπαυσιν ἢ ψυχὴ του!—προσκαλεῖ μιᾶ τῶν Κυριακῶν εἰς τὸ προαύλειον τῆς ἁγίας Αἰκατερίνης του τοὺς κορυφαίους τῶν ἰντιμαχομένων, καὶ ἔπειτα ἀπὸ πολλὰς ἐπιπλήξεις διηγεῖται αὐτοῖς τὴν ἐξῆς παραβολήν.—Ἐἶνα βαρέλι, εἶπε, λείψανον ναυαγίου μιᾶς ναυαρχίδος ἰσπανικῆς, ἀφοῦ ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας κατεκυλίσθη εἰς τὴν θάλασσαν ἐδῶ κ' ἐκεῖ, τέλος ἀπὸ τὴν ὄργην τῶν κυμάτων ἐξεράσθη μέσα εἰς ἓν σπήλαιον τῆς παραλίας. Τὸ βαρέλι ἦτο κλεισμένον

τεχνικά. Τί δὲ ἐμπεριείχε; Παράδοξον εἶχε κρέατα πέντε εἰδῶν, χρησιμεύοντα εἰς τὰ γαστρονομικὰ ἑξορέξια τοῦ ναυάρχου καὶ τῶν ἀξιωματικῶν· δαμάλι, πρόβατον, τρίγων, ὄρνιθας, καὶ χοῖρον μὲ συμπάθειον. Καθὼς ἦτο φυσικόν, ἔπειτα ἀπὸ ὀλίγον τὰ κρέατα ἐσάπησαν, ἀπὸ δὲ τὴν σαπήλαν των ἐγενήθησαν, ἀδελφοί μου, εἰς τὸ βαρέλι αὐτὸ χιλιάδες, ἀναρίθμητα σκωλήκια, τὰ ὅποια, μολονότι διάφορα εἰς τὸ σχῆμα καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν ὀδόντων, ὅμως εἶχον ὅλα τὴν αὐτὴν μορφήν, καθὼς γεννήματα ὅλα μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς σαπήλας. Ἔως οὗτου μὲν τ' ἀπολειπάρια τοῦ τράγου διήρκεσαν, τροφή δὲν ἔλειψεν εἰς τοὺς κατοίκους τοῦ βαρελίου. Ἄλλ' ὅταν πλέον δὲν ἀπέμειναν, παρὰ κόκκαλα ξερὰ γυμνά, τὰ σκωλήκια, τυφλὰ γενόμενα ἀπὸ τὴν πείναν, ἤρχισαν πρῶτον μὲν νὰ μάχωνται καὶ νὰ δαγκῶνται, ἀκολούθως δὲ καὶ νὰ τρώγωνται τὸ ἓν τὸ ἄλλο, μετὰ χειριζόμενα εἰς τὴν μάσησιν τοὺς διαφορετικούς ὀδόντας των. Ἐν ἀπὸ τὰ φρονιμώτερα τοὺς λέγει τότε — Βρὲ ἀδελφια, ἔτσι ὁποῦ ἀρχίζομεν ἐδὼ μέσα, μὰ τὴν ψυχὴν μου, δὲν θὰ μείνη ζωντανὸν κανὲν ἀπὸ ἡμᾶς. Παρὰ νὰ τρωγώμεθα ἀναμεταξὺ μας, δὲν κυττάζομεν καλήτερα πῶς νὰ γλυτρώσωμεν ζωντανὰ ἀπ' ἐδῶ; Ἄς ἐκλεξώμεν χέρι χέρι ἓνα ἀρχηγὸν τῆς ἀρεσκείας μας. Κἀποῖαν δὲ τρύπαν θὰ ἀνακαλύψῃ αὐτὸς εἰς τὸ βαρέλι, ἀπὸ τὴν ὁποίαν νὰ ἴδωμεν φῶς οὐρανοῦ. — Ὅχι, ὄχι, ἀπεκρίθησαν ἐτοίμως τὰ σκωλήκια ὅλα· ὄχι, ὄχι! Νὰ φαγωθούμεν, νὰ σκάσωμεν καλήτερα νὰ μὴ μείνη ἴχνος ἀπὸ ἡμᾶς, παρὰ νὰ ὑποταχθῶμεν εἰς τὴν θέλησιν ἐνὸς ὁμοίου μας. — Καλὰ, ὑπέλαβεν ὁ γνωστικός, ἀμὴ συλλογισθῆτε, ἀδελφια, ὅτι ἀνίσως δὲν τὸν διορίσωμεν ἡμεῖς ἀφ' ἑαυτοῦ μας τὸν ἀρχηγόν, ὁ ἀρχηγὸς θὰ διορισθῇ αὐτὸς ἀφ' ἑαυτοῦ τοῦ, καὶ εἰς τὸ πείσμα μας! — Θάνατος! ἄμεσος θάνατος εἰς τὸν τολμηρόν! Ποῦ εἶνε ὁ προδότης αὐτὸς νὰ τὸν πρωτοφάγωμεν; ἐκραύγασαν ὅλοι οἱ σκωλήκες μιᾶ φωνῇ, ἐξετάζοντες ὁ εἰς τὸν ἄλλον, καὶ ἐξανοίγοντες τὰ πριόνια τοῦ στόματος... Μήπως εἶσαι σὺ αὐτὸς; — Σιγὰ, σιγὰ, ἀδελφια, ἀπεκρίθη ὁ φρονιμώτερος. Τὸ βλέπετε, ἢ δὲν τὸ βλέπετε, ὅτι ἀπὸ τὸ βαρέλι ἐκλείπουν τὸ κάθε ἡμερονύκτιον ἑκατὸν καὶ περισσότερα σκωλήκια; Ὅταν ἀποφαγωθούμεν τὸ ἓν μὲ τὸ ἄλλο, δὲν θὰ ἐπιζήσῃ εἰς τὸ τέλος ἓνας σκωλήκεας, ὁ ὑστερινός; — φυσικόν, ἐφώναζαν ἄλλὰ τί μὲ τοῦτο; — Ἀλλοίμονον, καλὰ μὲ ἀδελφια! Θέλωμεν μὴ θέλωμεν, ὁ ὑστερινὸς αὐτὸς θ' ἀπομείνῃ μεγαλειότατος τοῦ βαρελίου, κληρονόμος ὅλων ἡμῶν καθολικός. — Ἡ πρότασις τοῦ γνωστικοῦ ἀπερρίφθη. Τὰ σκωλήκια ἐξακολούθησαν τὴν ἀλληλοφαγίαν εἰς τὸ σκοτάδι των μὲ θηριώδη ἀχορταγίαν, μὲ ὄρεξιν τῶ ὄντι ἀδελφικὴν. Ἄλλ' ὄχου, ἀρχοντές μου! Ἐπειτα ἀπὸ μῆνα — συνέπιπτε Σαρακοστή — τὸ βαρέλι ἀνακαλύφθηκε μέσα εἰς τὸ σπήλαιον. Ὁ πτωχὸς ψαρᾶς τρέχει εἰς τὸ εὐρημα, τὸ ἀνοίγει λακταρίζων, κυττάζει, καὶ τί βλέπουν τὰ μάτια του; Ἐνα χέλι δύο πῆχεις, τέρας χονδρόν, δύο πιθαμὰς λαιμὸν, ἓνα τραγέλαφον... Ἦτο ὁ ὑστερινὸς κληρονόμος, ὁ μονάρχης τοῦ ἀδειανοῦ βαρελίου. Ἐκείνη ἡ χώρα εἶχε Δόξες καὶ αὐτῆ, ὁ δὲ

Δόξες τῆς ὁμοιάζε τὸν Τσουγώνιαν ἤγουν ἐτηροῦσε μὲν τὰς σαρακοστὰς, ἀγαποῦσεν ὅμως καὶ τὰ ἑξορέξια, τὰ χέλυα μάλιστα· διὰ τοῦτο εἶχε κάμει καὶ σύντεκνον τὸν χελοφαρᾶν. Ἄφου μὲ τοὺς ἀρχοντάς του ἐθαύμασε καλὰ καλὰ τὸ ὑαλιστερόν καὶ τεντωμένον δέρμα, τὸ πάχος, τὸν θεορατὸν ὄγκον τοῦ κληρονόμου τῶν σκωλήκων, τί νομίζετε, ἀρχοντές μου, ὅτι τὸν ἔκαμε;

— Τὸν παρέδωκεν ἴσως εἰς τὸν μάγειρον· εἶπον οἱ πλείονες εἰς ἀπάντησιν.

— Καὶ ἔτσι δὲ θὰ ἐξολοθρεύθηκεν ἡ γενεὰ τοῦ βαρελίου ἕως εἰς τὸν πάτον· προσέθησαν ἄλλοι ἐξ ἄλλου μέρους.

— Καλὸς ὁ μῦθος, ἀλλὰ τί δηλοῖ; ἠρώτησαν ὅλοι οἱ πατέρες τῆς πατρίδος μιᾶ φωνῇ.

— Ὁ μῦθος δηλοῖ — ὑπέλαβεν ὁ γέρον τῆς παραβολῆς, τονίζων ἐκάστην λέξιν τῆς ἐρμηνείας εἰς ῥυθμὸν ἐτοιμορρήκτου καὶ δυσανασχέτου ἀγανακτήσεως — ὁ μῦθος, ἀρχοντες, δηλοῖ, ὅτι, καθὼς πέντε εἰδῶν σκωλήκεας ἐμπεριείχε τὸ βαρέλι τῆς σαπήλας, ἔτσι καὶ πέντε εἶνε αἱ πολυανθρωπότεραι ρίζαι, ἀπὸ τὰς ὁποίας συγκροτεῖται τοῦτό μας τὸ σαπρὸν συνέδριον· δηλοῖ, ὅτι, κλεισμένοι καὶ ἡμεῖς, ὡς οἱ σκωλήκες, εἰς αὐτὴν τὴν τραπεζαρίαν τοῦ κοινοβίου, θὰ καταφαγωθῶμεν ὁ ἓνας μὲ τὸν ἄλλον τόσον ἐντελῶς, ὥστε δὲν θ' ἀπομείνῃ εἰς τὸν πάτον, παρὰ ὁ ὑστερος ὑστερος αὐτὸς ριζάρχης καὶ ἀντιπρόσωπος, τὸν λαιμὸν τοῦ ὁποίου θὰ σταυρολογῆσῃ εἰς Μεγαλόκαστρον τὸ μαχαίρι τοῦ μαστρομαγείρου... Ἐκαταλάβετε τὸ σκωληκοθάρον;

— Προσφυστάτη ἀλληγορία τῆς ἀγαπητῆς πατρίδος! ἐκραύγασεν ὁ εἶρων Ἀνδρούλιας σχάσας τὸν γέλωτα.

— Καὶ, μὰ τὴν ἀλήθειαν — προσέλεξε ψελλιζῶν ὁ ἀνόδους πρόεδρος — ἐνῶ διὰ τὸ καλὸν τοῦ βαρελίου κομματιαζόμεθα ποῖος νὰ πρωτογεῖνῃ πρύτανις, ὁ μαστρομάγειρος ἀνακαινίζει εἰς τὰ σχοινία τὴν ἀλοιφήν.

— Μᾶς εἶπες, Κύρ Γιώργη, τὴν παραβολὴν καλὰ! εἶπέ μας δὲ τώρα καὶ τὴν γνώμην σου! αἰτοῦνται οἱ περισσότεροι τῶν ἀντιπροσώπων...

— Τί φρονεῖς; Ἀπὸ τὴν θύραν θὰ ἐκβῶμεν, ἢ ἀπὸ τὸ παράθυρον;

— Ἀπονα, δουρικὰ γερόντια! ἀναφωνεῖ ὁ Σελινιώτης ἐν τῶ ἐπακοντίσῃ βλέμμα χολοδόλον ἐξ ὕψους τῆς ἀκάμπτου του κεφαλῆς. Πότε θὰ δῶτε τέλος εἰς τὴν κωμωδίαν τὴν ἐλευσινήν, μὲ τὴν ὁποίαν ἀτιμάζετε τὴν Κρήτην, τὸ γένος, τὰς λευκὰς τρίχας τῆς γενειάδος σας; Ἐὰν συνειδησις δὲν σὰς δαγκάνῃ· ἐὰν οὔτε πατρίδα ἐλεῆτε, οὔτε τέκνα, οὔτε σκλάβους ὁμογενεῖς, δὲν σέβεσθε τοῦλάχιστον τὰ ἱερά τεῖχη τοῦ κοινοβίου, δὲν ἐντρέπεσθε τὰ σεμνὰ πρόσωπα τῶν κατοίκων του; Καλεῖσθε ἀρχοντες! Λέγεσθε ἀντιπρόσωποι λαοῦ, ἐκλεκτοὶ τοῦ γένους! Μούντσαῖς καὶ γάναις σας, Πρωτοκεφαλίδες...

— Ἀπ' τὸ κεφάρι βρωμεῖ τὸ ψάρι, φωνάζει ὁ Σφακιανὸς Παππαδάκης, ἐπευφημοῦντος τοῦ Ἀνδρούλια.

— Ἐποχωρήσατε τὴν θέσιν σας εἰς τοὺς τσοπάνας! προσ-

επιλέγει ὁ Σεληνιώτης. Ὁ ἀναλαβητότερος δουλευτής, ὁ ἔσχατος τῶν ποιμένων σας, ἔχει συνείδησιν, θρησκίαν, πατριωτισμὸν, ὅσον ἀρκεῖ νὰ καταστήσῃ τὴν φαυλοτήτά σας καὶ αὐτοῦ τοῦ ἡλίου καταφανεστέραν. Ποῖος ἐργάτης, ποῖος χυδαῖος, ποῖος βοσκὸς, ὅταν ἀπαξ ἤθελε κηρύξει ἐλευθέραν τὴν πατρίδα του, θὰ ἀνεδεικνύετο ἔπειτα τόσον ἀνανδρὸς καὶ δειλός, ὥστε νὰ παραδώσῃ ἀτελὲς τὸ ἔργον του πρὸς τὸν Βενετὸν, ὡς κἀμνετε τώρα σεῖς οἱ ἄρχοντες, λογομαχοῦντες, γρονθοκοπούμενοι περὶ πρωτείων; Φωτιά νὰ καύσῃ καὶ τὰ γράμματά σας, καὶ τὴν χαρτίνην ἀρχοντεῖαν σας ἐν ταυτῷ! Μὲ τὸ δίπλωμα τῆς γενναϊότητος, τὸ ὁποῖον φέρει γραμμένον εἰς τὴν καρδίαν ἐκ γενετῆς, ὁ βοσκὸς, μόνος πατριώτης καὶ εὐγενὴς ἀληθινός, ὅχι μόνον συμπληρῶναι τὸ ἔργον του ἀχρονοτρίβητα, ἀλλὰ καὶ ἤξεύρει πῶς νὰ τὸ ἐπισφραγίσῃ κατόπιν μὲ τὴν τελευταίαν ρανίδα τοῦ αἵματός του...

— Ἔλεος καὶ μνημόσυνον εἰς τὴν ψυχὴν τῶν ἀποθαμένων σου, Καντανολέε! κραυγάζει ὀπισθεν τῆς πεφραγμένης θύρας ὁ φιλοδημότης ἠγούμενος... Τὰ ἐλέη τοῦ μεγάλου Θεοῦ μετὰ σοῦ! ἐπαναθώσῃ μιᾶ φωνῇ καὶ βρέμοντες ἐκ συγκινήσεως ἑκατὸν πεντήκοντα καλόγηροι.

— Ἐνῷ — ὁ γέρον ἐπιλέγει, ὑπογλυκαίνων τὸν τόνον τῆς φράσεως — ἐνῷ Βενετοὶ ἀπ' ἐδῶ, Τοῦρκοι ἀπ' ἐκεῖ, πατοῦν τὴν πατρίδα σας εἰς τὸν λαιμὸν, βεβηλάνουν τοὺς ναοὺς τῶν προγόνων σας, ἀτιμάζουν τὰς θυγατέρας καὶ τὰς ἀδελφάς σας, σίρουν τὰ παιδιά σας εἰς τὰ κἀπεργα, διακομίζουν τὰ πτωχικά σας ἐνῷ ἑκατομμύρια ὀμοθρήσκων καὶ ὁμογενῶν, τηχόμενα εἰς τὴν δουλείαν, εἰς τὴν ἀμάθειαν, εἰς τὴν γυμνότητα, κινδυνεύουν νὰ χάσουν καὶ αὐτὴν τὴν ἰνάμνησιν τῆς καταγωγῆς των, οἱ μὲν ἀποκλίνοντες πρὸς τὸν Πάπαν, οἱ δὲ πρὸς τὸν Μωάμεθ, σεῖς, οἱ λεγόμενοι ἐκλεκτοί, ἄλλο τι θηρατέον καὶ ἀξιολύλιτον δὲν εὐρίσκετε, παρὰ τὸ πῶς ταχύτερα νὰ ἱκανοποιήσετε τὴν προσωπικὴν φιλαυτίαν, πάθος ἐπικατάρτατον, ἐκτικὸς καὶ παλαιότατος τῆς ἔθνικῆς ἀρχοντείας σας πυρετός. Ὅσον βδελυρὸς καὶ ἄν ἦνε ὁ Ὄθωμανός, σὰς παρέχει ἐν μάθημα διδακτικώτατον. Ὁ Ἰμάμης, ἀνυψῶν εἰς θεὸν τὰς προσευχάς, στρέφει ἀπαραιτήτως τὸ βλέμμα πρὸς τὸν ἐν Μέκκᾳ προφήτην. Διατὶ καὶ σεῖς, ἀναγορεύοντες προφήτην σας ὀλομελὲς τὸ γένος τῶν Γραικῶν, διατὶ ὁσάκις συνέρχεσθε εἰς βουλευτήριον δὲν τηρεῖτε τὸ βλέμμα πάντοτε καὶ ἀναπόσπαστα προσηλωμένον εἰς τὸν τάφον, ὅθεν ἀνατείνοντες τοὺς βραχίονας, ἱκετεύουν τὴν εὐσπλαγχτίαν σας οἱ ζωντανόχωστοι ἀδελφοί; Παρὰ νὰ διασπαράττετε μὲ τὴν σύγκρουσιν τῶν φιλαυτιῶν σας τὴν ἐλευθερίαν, ἣν πρὸ ὀλίγων στιγμῶν ἐχαιρετίσετε, δότε καλῆτερα τὸ χρηστὸν παράδειγμα, διαμαρτυρούμενοι ἔργῳ καὶ λόγῳ κατὰ πάσης παρεκτροπῆς! Μετριάσετε τὴν ὀρυμνίαν τῶν μὲν, τὴν δειλίαν τῶν δέ! Γενῆτε φύλακες αὐτόματοι τῆς τιμῆς, τοῦ νόμου, τῆς εὐταξίας! Ἐὰν ἐλευθερώσετε τὴν νῆσον ἀπὸ τὴν πανώλην τῆς διχονοίας — τοῦτο καὶ μόνον ἐὰν κατωρθώσετε — ἡ ἐλευθερία θέλει ἐπανακάμψῃ ζωοπάροχος πάλιν εἰς τὴν πατρίδα τῆς, οἱ δὲ ἀπόγονοι, εὐγνωμονοῦντες, θὰ ἀνθοκομήσουν τὰς

πλάκας σας μὲ στεφάνους εὐλαθείας καὶ μνημοσύνης. Ἐν καὶ μόνον ἀντιφάρμακον ἔχει ἡ δουλεία τὴν ὁμόνοιαν. Λάβετε τὴν ὁμόνοιαν ὡς σημαῖαν! Οὐαί τῷ ἐνί! λέγει ἡ Γραφή. Πρὸς στραγγαλισμὸν τῆς ὕδρας μας, χρειάζεται ὁμόνοια, ὁμόνοια, ὁμόνοια!

Ταῦτα ὁ γέρον εἰπὼν, ὀπισθοπόρῃσεν εἰς τὴν προτέραν τοῦ θέσιν, ἀναλαμβάνων τὴν σιγὴν. Παρῆλθον δέκα λεπτά, καθ' ἃ ἀφωνία νεκρώσιμος κατέλαβε τοὺς ἀντιπροσώπους. Σύνουος, ἀκίνητος, κατωπιῶσα κύκλῳ τῆς τραπέζης τοῦ ἐστιατορίου, ἡ συνέλευσις παρέστησε τὴν εἰκόνα τῆς ἡρεμίας, ἥτις τοσούτω μᾶλλον εὐσταθῆς καὶ τελεία ἐπακολουθεῖ, ὅσα λυσοωδεστέρα προεμάνῃ ἡ ἀνεμοζάλη. — Διέκοψε τὴν σιγὴν ὁ πρόεδρος.

— Τὸ λοιπὸν, τί ἀποφασίζετε κύριοι; ἠρώτησεν.

— Αἶ, ὠμίλησε φρόνιμα ὁ κύρ Γιώργης! ἀπήντησαν οἱ μὲν.

— Ἄς κτήσουν ὑπαρξίν ἔθνικὴν τὰ τέκνα μας — ἀνεφώνησαν οἱ δὲ — καὶ ἀδιάφορον πῶς καὶ ποῦ θὰ ἐμμετρήσωμεν τὴν ζωὴν ἡμεῖς, ἐὰν εἰς τὸ πεδῖον τῆς μάχης, ἢ εἰς τὴν ἀγρόνην.

Τὸ ὁμόθυμον ἀναφώνημα ἐπανόρθωσε τὴν προϋπάρχουσαν συμπυχίαν. Πάλιν χεῖρές τε καὶ βραχίονες συνεπλέχθησαν, εὐλογοῦντος ἔξω καὶ ἐπικροτοῦντος τοῦ καλογηρικοῦ χοροῦ.

Κοινῇ προτάσει ἀπεφασίσθη, ὅτι πρὸς ὄραν μὲν ν' ἀφεθῆ κατὰ μέρος ὁ φιλονεικούμενος τοῦ πρυτάνεως διορισμός, νὰ ἐκλεχθῆ δὲ πενταμελὲς κυβερνητικὸν συμβούλιον, συγκείμενον ἀπὸ τοὺς ἀρχηγούς τῶν πέντε μεγαλητέρων φυλῶν τῆς νήσου. Καὶ ἡ μὲν ψηφοφορία νὰ γείνη μυστικῇ, τὸν δὲ Ῥαιτούρη, ἢ Πρύτανιν νὰ ἐκλέξῃ κατόπιν αὐτὸ οἴκοθεν τὸ συμβούλιον.

Τοῦ δεσμοῦ τέλος πάντων διαλυθέντος, ὁ κάλως ἔτρεξεν ἕκτοτε ἀνεπικώλυτος.

Ἐκ τῆς πρώτης καὶ ἐκ τῆς δευτέρας ἐπιψηφίσεως ἐξελέγησαν κατὰ τάξιν ὑπουργημάτων οἱ ἐξῆς ριζάρχαι.

Α'. Γεώργιος Καντανολέος ἐκ Κρουστογεράκου, Πρύτανις τῆς πολιτείας καὶ πρόεδρος τῆς πενταμελοῦς κυβερνήσεως (Μέγας Ῥαιτούρης ἢ Ῥαικτωρ, **Rettore**).

Β'. Ἀναστάσιος Ζάππας ἐκ Σφακιῶν, ριζάρχης τῶν Πατέρων, Γραμματεὺς, ἢ Καγκελλάριος (**Scrivauo**).

Γ'. Ἰωάννης Βράνος ἐκ Προσνέρου τῶν Ἀποκορώων, ἀντιπρόσωπος τῶν Μουσούρων, Ταμίας ἢ Πρωτομάγιστρος (**Primo Maestro**).

Δ'. Μιχαὴλ Θεριστῆς ἐκ Μαρουλά, ριζάρχης τῶν Κοντῶν, Σύνδικος, ἤτοι ἀστυνόμος καὶ ἐξελεγκτῆς τῶν πράξεων τῆς κυβερνήσεως (**Sindaco**).

Ε'. Ἰωάννης Φράγγος ἐκ Φωτεινακοῦ, ριζάρχης τῶν Φωτεινῶν, Στρατάρχης (**gran capitano delle Contrafosse**).

Ἄμα ὡς ἡ ἀρχαιρεσία ἐπετελέσθη, αἱ μὲν θύραι τοῦ βουλευτηρίου ἠνεφύθησαν, οἱ δὲ ἀντιπρόσωποι ἐξεφυλακίσθησαν. Πρώτιστος εἰσῆλθεν ὁ ἠγούμενος, ἀποπνέων τὴν ἀγαλλίασιν ἐξ ὅλων τῶν πόρων τοῦ σώματος. Ἐφόρει τὸ ἐπιραχίλιον,

και ἐκράτει τὸ ἱερόν Εὐαγγέλιον ἐπὶ τοῦ στήθους, τηρῶν ἀσκεπῆ τὴν κεφαλὴν. Ἦρχετο ὀπισθεν ὁ Οἰκονόμος, εἶπετο δὲ ἡ χορεία μοναχῶν και δοκίμων, εἰσκομίζουσα κλάδους δάφνης και ἐλαίας.

Ἐὸ ὄρκος ἐδόθη ἐπὶ τῆς Καινῆς Διαθήκης. Οἱ μὲν ἐκλεχθέντες ὤμοσαν πίστιν εἰς τὴν πολιτείαν, οἱ δὲ λοιποὶ, πλὴν τῆς πίστεως, ὑπεσχέθησαν τὴν ἐγεμυθίαν και τὴν ὑποταγὴν. Ἦρξαντο κατῆπιν τὰ συγχαρητήρια μὲ τὸν θρίζμβον τοῦ προέδρου, ὃν ἐφαίδρουνον κρότος και θόρυβος και ἀπέραντοι κραυγαί.

— Μὲ τὴν ὀδηγίαν τὴν ἰδικὴν σου, κύριε πρόεδρε, εὐρήκαμεν τὴν τρύπαν τῆς σωτηρίας εἰς τὸ βαρέλι!

— Μᾶς τὰ ἔφαρες ῥίγα και καρὰ!

— Ζήτω ὁ Γεώργιος Καντανολέος! χαιρετίζει ἡ ὀμήγυρις ἐνθουσιωδῶς.

— Ζητῶ συγγνώμην, ἄρχοντές μου και καλόγηροι, ἀποκρίνεται ὁ ἀρτιχειροτόνητος. Ἄτομα δὲν εὐφημοῦν εἰμὴ οἱ δούλοι, ἢ οἱ δουλείας ἄξιοι. Ἐν μόνον πρόσωπον καθίσταται ἀπὸ τῆς σήμερον ἄξιον τῶν χαιρετισμῶν σας· τὸ τῆς πατρίδος. Ζήτω τὸ γένος!

Ἐν τούτοις ὁ Ἄνανίας, ἀποθέσας Εὐαγγέλιον και ἐπιτραχίλιον, περιήρχετο εὐλογῶν, και προσφέρων εἰς ἕκαστον ἰδιοχείρως κλωνάριον δάφνης ἢ ἐλαίας, εἰς ἀνάμνησιν τῆς εἰρηνικῶς ληξιάσης ἐνδόξου συνόδου. Πληρωθείσης τῆς διανομῆς, εἰσῆλθεν ὕστερος εἰς τῶν δοκίμων. Ἐκόμιζεν οὗτος ἐπωμαδὸν δοκίδιον, καθ' ὃν τρόπον φέρει τὸ δρέπανον θεριστῆς ἐπιστρέφων ἐκ τοῦ ἀμητοῦ.

— Ἐκλαμπροτάτη κυβέρνησις, εὐγενέστατοί μου ἀντιπρόσωποι! ἀνακράζει ὁ ἡγούμενος τοῦ Καθολικοῦ, ἀπωθῶν ἀπὸ τὴν πλάτην τὸν δόκιμον κατέμπροσθεν τοῦ πρυτάνεως. Ἐὰν εἰς μνήμην ἀτελεύτητον τῆς σωτηρίας τοῦ γένους και τῆς ἰδικῆς σας ἄξιον και δίκαιον ἐστὶ νὰ καταχωρισθῆ εἰς τὰ πρακτικὰ τῆς ἱστορικῆς ταύτης ἡμέρας τὸ σκωληκοβάρελον τοῦ παπᾶ Θωμᾶ, ἐπιτρέψατέ μοι νὰ διεκδικήσω τὴν αὐτὴν ἀθανάσιαν και ὑπὲρ τοῦ μανδάλου μου. Χωρὶς τῆς βοήθειας τοῦ κοπάνου τούτου ἄρα θὰ ὑπῆρχε σήμερον Κρήτη αὐτόνομος; τὰχα θὰ ἐστολίζοντο οἱ ἐπενδύται σας ἀπὸ παράσημα δόξης και εἰρήνης; Ἐὰν λοιπὸν ὁ μάνδαλός μου συνήργησεν εἰς τὴν ἐλευθερίαν ὅσον ἡ παραβολή, λάβετε αὐτόν, και καταθέσετέ τον εἰς τὰ ἀρχεῖα, ἵνα σεπτὸς και αὐτὸς μεταδοθῆ ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν πρὸς τοὺς ἀπωτάτους τῶν ἐγγόνων σας, οἱ ἐρρυμένοι εἶησαν ἀπὸ τοῦ πονηροῦ εἰς τοὺς αἰῶνας! Ὅσακις δ' ἄλλοτε πατριωτικὰ συμφέροντα σᾶς συγκαλέσωσιν, εἴτε ἐνταῦθα, εἴτε ἄλλαχού, εἰς ἀριθμὸν ὑπέρτερον τῆς δωδεκάδος—εὐδοκήσατε και ἀμαθοῦς ἡγουμένου συμβουλήν—μὴ, ἀγαπητοί μου ἄρχοντες, μὴ διὰ τοὺς οἰκτιρμούς τῆς Ἄειπαρθένου, μὴ στοιχειώσητε τὴν σύνοδόν σας μὲ τρωφούς περιπτυγμούς, μὲ ἐνθουσιαστικὰ λογίδια, μὲ ζητωκραυγῆματα, ἀλλὰ, τὴν μνήμην τοῦ σημερινοῦ θεραπεύματος ἀνακαλοῦντες, ἐγκαινιάσατε τὰς ἐργασίας σας θέτοντες πάλιν

εἰς ἐνέργειαν τὸν μάνδαλον, και ἔφορον τοῦ βουλευτηρίου σας ἀναγορεύοντες ἕνα Ἄνανιαν.

Ἡ ἐσπέρα και ἡ ἐπομένη νύξ κατηναλώθησαν ἐν τῇ προμελέτῃ τῶν μᾶλλον κατεπειγόντων. Πρὸς συναρτισμὸν τῆς ἀρτιτελέστου κυβερνήσεως ἡ πεντανδρία διώρισεν εἰς νομαρχίας, εἰς δικαστικὰ και στρατιωτικὰ ἄξιώματα τοὺς πλείστους τῶν παρόντων, και ἄλλους ἐτι ἐκ τῶν ἀπόντων ἀρχηγῶν. Μικρὸν δὲ μετὰ τὸ μεσονύκτιον, οἱ ἀντιπρόσωποι, ἀφοῦ ἐνησπᾶσθησαν σταυροκοπούμενοι τοὺς ἀγίους τοῦ εἰκονοστασίου, και ἐρρόφησαν τὸ σύνηθες ποτηράκιον βράκῆς, ἀφήκαν ὑγείαν και εἰς κοινοβίους και εἰς συναδέλφους, μεθ' ἃ, κεντρίσαντες ζωηρῶς τὰς πλευράς τῶν ἀλόγων, διεσκορπίσθησαν ἕκαστος εἰς ὁδὸν διάφορον.

Χαροποιὸν ἡ φήμη διεκοίνωσε τὸ ἀποτέλεσμα ὀλοκλήρου τῆς ἀρχαιρείας, ἀλλ' ἡ ἐκλογὴ τοῦ πρυτάνεως ἐπεκροτήθη μὲ ἐπιδοκιμασίαν ἰδιαιτέραν. Οὐδεὶς καθ' ὅλην τὴν νῆσον ὁ μὴ συμφωνήσας, ὅτι ὁ διορισμὸς αὐτὸς ἐτίμα τοὺς ψηφίσαντας μᾶλλον, ἢ τὸν ψηφισθέντα πρόεδρον.

Τὸ πρόσωπον τοῦτο ἐπικαλεῖται σύντομόν τινα γενεαλογικὴν και ἠθογραφικὴν παρέκβασιν.

Ἐὸλίγοι τῶν ἀρχοντικῶν οἰκῶν τῆς Κρήτης, ὀλιγώτεροι τῶν τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος κέκτηνται εἰς τὰ χρονικὰ τῆς ἐθνικῆς ἀναγεννήσεως τοσαῦτα δικαιώματα εὐγενείας, ὅσα ἀδιάλειπτον μαρτυρολόγιον ἀπένευε πρὸς τὸ γένος τῶν Σκορδυλῶν, ὅθεν και οἱ Καντανολέοι κατῆγοντο. Μὴ ἐπαρκούντος ὀλοκλήρου τόμου πρὸς ἐξιστόρησιν ὄλων τῶν ἀνδραγαθημάτων, δι' ὧν ἀπὸ φραγκοκρατίας μάλιστα ἐπεκόσμησαν και οἱ μὲν και οἱ δὲ τὴν αἱματηρὰν ἰλιάδα τῆς ἀντιστάσεως, περιοριζόμεθα εἰς τὰ νεαρώτερα. Ἐὸ πρόππαπος τοῦ νῦν πρυτάνεως κατέλιπεν εἰς τὴν νῆσον ἀναμνήσεις ἡρωϊκάς. Τσεεκοῦρας διὰ τὸ θρασὺ τοῦ ἤθους παρονομασθεὶς, ὑπῆρξε τῶ ὄντι σιδηροφυοῦς κράσσω, ἄνθρωπος, ἀναφέρεται δὲ ὡς ἀρχηγῆτης τῆς μεγάλης ἀποστασίας, ἧτις τὸ 1453, ἔτος τῆς ἀλώσεως Κωνσταντινουπόλεως, ἤγαγε τὴν κυριαρχίαν ἐπὶ ξυροῦ ἀκμῆς. Ἐπεφυγὼν τὴν καταδίκην τῶν συνεταίρων, ὅτε προδοσία τοῦ Ἐβραίου Μαυρογονάτου διελύθη ἡ ἀπόπειρα ἀτελεσφόρητος, ἀπέδρα μὲ πεντήκοντα ὀπαδοὺς εἰς τ' ἀκρότερα τῶν ὄρων, ὅπου ἐνδεκαετίαν ὄλην ἐμάστισε τὸν δυνάστην μὲ ἀντίδρασιν ἀκατάβλητον. Ἄλλὰ τὴν προτέραν προδοσίαν ἐπέπρωτο νὰ συμπληρώσῃ δευτέρα τις ἐπιβουλὴ. Συλληφθεὶς εἰς τὸ κρησφύγετον καθ' ὕπνον, ἤγετο τῇ ἐπαύριον κατάδικος. Ἐὸ ὑστερότοκός του, νεανίας εἰκοσαετῆς, ὠλόλυξε γοερῶς καθ' ἣν στιγμὴν ὁ δῆμιος ἔρριπτε τὴν θεροπέδην εἰς τὸν τράχηλον τοῦ ἀγωνιστοῦ. — Τί κλαίεις, βρε παιδί; ἠρώτησε τὸν υἱὸν ἀσυγκινήτως. Κλαίεις τὸν γονέα, ἢ τὴν δημοθεῖσαν μερίδα σου; Ἐὰν μὲν τὸν πατέρα, φέρεσαι ὡς γυναικάριον, ἐὰν δὲ τὰ κτήματα, λάβε εἰς κληρονομίαν τὸ σχοινί μου! — Τὸ αὐτὸ ὡς ἐγγίστα τέλος ἔλαβον και ὁ πάππος και ὁ πατήρ τοῦ Γεωργίου. Ἐὸ πρῶτος, ἐνοχοποιηθεὶς ἐπὶ καθουσιῶσει τὸ 1501, ὅτε ῥαγδαίωτος ἤμαζεν ὁ τουρκοβενετικὸς ἀγὼν, κατέφθασε τὸ ἔσχατον γῆρας ἐντὸς τοῦ φρουρίου τῶν Χανίων,

ὁ δέ, περιορισθεὶς εἰς τοὺς ἀγρίους βράχους τοῦ Κουφονησίου, ἐπέτυχε μετὰ πενταετῆ ὑπερορίαν νὰ ἐπανίδῃ τὸ φίλον Σέλινον ἐξαγοράσας τὴν ἐλευθερίαν ἀντὶ χρυσίου πολλοῦ. Τὸ σχοινίον, ὅπερ ἐκκληροδοτήθη ἀπ' ἀγχόνης πρὸς τὸν ὑστερότοκον, δὲν ἀφέθη εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ δημίου. Πρὸς τὰ ἄλλα ἱερὰ τῆς οἰκίας κειμήλια ἐσώζετο καὶ τις εἰκὼν τοῦ ἁγίου Γεωργίου, πάτρωνος τοῦ γένους ἅμα καὶ τῆς φυλῆς, σάνις αὐτῆ ἀπὸ τὴν παράδοσιν ἀναγομένη εἰς τὴν ἐπὶ ἁγίας Θεοδώρας ὀριστικὴν τῆς Βίκονομαχίας κατάργησιν. Ἡ κανδήλα ἢ ἐκπαλαὶ καιομένη ἐνώπιον τῆς εἰκόνας τοῦ μάρτυρος, ἐκρεμάσθη εἰς τὸ κληροδοτηθὲν σχοινίον· πρόνοια δ' ἐλήφθη ἔκτοτε, ἵνα ἡ φλόξ τῆς θρυαλλίδος διατηρῆται ἄσβεστος ἀδιαλείπτως, ὅπως φωτίζουσα τὴν λαιμοπέδην, διαφυλάττη καὶ μεταδίδῃ τὸ μῖσος τῶν Καντανολέων κατὰ τοῦ τυράννου, σύντονον αἰδίως καὶ ἀναποκοίμητον.

Ὁ ἐν λόγῳ ριζάρχης τοῦ Σελίνου, ἐβδομηκοντούτης μὲν τὴν ἡλικίαν, πατὴρ δὲ δύο υἱῶν, ὧν ὁ μὲν πρωτότοκος εἶχε πρό τινων μνηῶν ἐπανακάμψει ἐκ Κύπρου, ἀπολυθεὶς τῆς βενετικῆς ὑπηρεσίας, ὁ δὲ δεύτερος, Δημήτριος τ' ὄνομα, καὶ ἦδη ἔγγαμος, ὦμι λογεῖτο ὁ ἐπιδεξιότατος εὐθυβόλος καὶ τοξευτῆς τοῦ βασιλείου, ὁ ἐν λόγῳ Πρύτανις εἶχε παρρησιαστικὸν τὸ σχῆμα, ἀστεργές μᾶλλον τὸ βλέμμα, ἐπιδεικτικὴν τὴν πολιὰν γενειάδα, τὸ δὲ μειδιάμα σπάνιον καὶ παροδικόν, εἰ καὶ μηδόλιος δυσάρεστον. Ὁ Μιχαλάγγελος ἤθελε τὸν λάβει ὡς θαυμαστὸν τύπον Σπαρτάκου. Κατὰ πρώτην ὄψιν ἡ θέα του δὲν ἐνέπνεε θάρρος. Οἱ ἰσχύσαρκοι κατ' ἔξοχὴν καὶ οἱ βραχεῖς τὸ ἀνάστημα ἀπεδεικνύον ἐνώπιον ἐκείνης τῆς τετραγώνου συναρθρώσεως, ἐνώπιον πῶν εὐρέων στέρνων, τῶν στιβαρῶν πυγμῶν, τοῦ τριχίνου θαμνῶνος, ὅστις ἔθαλλεν ἐφ' ἐκάστης φάλαγγος τῶν δακτύλων του. Μετ' ὀλίγον ἄμως, ἐκ τοῦ ἀνεπισφραγῆτου τῆς ὕψεως ὁ παρατηρητῆς ἐπανεθαρρύνετο· ἡ οἰκειότης συνεπλήρου ἀκολούθως τὴν διάλυσιν τῆς πρώτης ἐντυπώσεως. Ἐβλεπες τότε, ὅτι ἡ συστολὴ ἦτο χαρακτῆρος μᾶλλον, ἢ καρδίας ἰδίωμα, καθότι πλησιαζόμενος, ὄχι μόνον ἀπέβαλλε βαθμηδὸν τὴν ἐπιφύλαξιν, ἀλλὰ καὶ ἐφαίνετό πως εὐγνωμονῶν πρὸς τὴν δεξιάν, ἥτις ἐπεχειρεῖ νὰ τὸν τιθασσεύσῃ. Τότε τὸ συννεφές τοῦ εἶδους του διηθριοῦτο· τότε τὸ ἠθικὸν ἐκέρδαιεν εἰς ἠπιότητα καὶ προσήθειαν, ὅ,τι εἰς δυσπέλαστον προέβαινε χάνουσα ἢ φυσιογνωμία.

Καὶ μολοντοῦτο, ἐκ τῶν ὁρατῶν συσσήμων δυσκόλως ἤθελε τις ὑπομαντεύσει τὸν ἐσωτερικὸν κόσμον τοῦ γέροντος. Προνόμιον εἰς ὀλίγους δεδομένον! Τὰ ἠθικὰ προτερήματά του ἐμαρτυροῦντο ὡς ὑπογραμμὸς καὶ παρ' αὐτῶν ἐτι τῶν φθορῶν. Ἡ πρὸς τοὺς πενομένους φιλανθρωπία, ἢ ἀρχαιότυπος εἰς τὴν πάτριον θρησκείαν ὑποταγή, τὸ ἐκ γενετῆς φιλοδίκαιον συναπῆρτιζον τύπον λίαν δυσεύρετον καὶ ἐντὸς τῆς ὁμίχλης τοῦ καιροῦ ἐκείνου, καὶ ἐντὸς κοινωνίας οὕτω μεμολυσμένης ἀπὸ τὴν φθόριον μὲ τοὺς δεσπότης συνεπαφίν. Καὶ τῇ ἀληθείᾳ· κατὰ τὴν οἰκτρὰν ἐκείνην περίοδον τῆς νήσου, ὁ ἀρχοντορωμαῖος οὗτος ἐπεφάνη ὡς τις ἔναρκτος ἀντίθεσι;

πρὸς τὸ φιλόρπαγον τοῦ φραγγάρχοντος, ὡς τις ζῶσα διαμαρτύρησις κατὰ τῆς ποταπότητος, τῆς αὐλοδοουλείας, τοῦ παρασιτισμοῦ τῶν πόλεων, ὡς τις ἐμψυχος ἀρὰ κατὰ τῆς ἀλιτηρίου ἀρχῆς, καὶ τῆς δεσποζούσης ἰταλικῆς ἐξαχρειώσεως. Εἰς τίνα ξηρὸν, ἄγονον χωράφιον δὲν ἐπίσταται ἢ χεὶρ τῆς Προνοίας νὰ φυτεύσῃ εὖοσμον ἄνθος! Ἡ ἔμφυτος γενναϊότης καὶ ἀγαθοεργία τοῦ Καντανολέου ἐβλάστησαν εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Ἀγατοπίου, κατέναντι τῶν Λευκῶν Ὁρέων, ὡς ἐπὶ κορυφῆς φαλακροῦ σκοπέλου ἀρέσκειται μετεωριζομένη αὐτόφυτος δρῦς. Ὑπὸ τὴν λάμψιν τοιούτων προτερημάτων διεσκηδάζοντο ὡσεὶ σκιαὶ μικραὶ τινες ἀνωμαλίας τοῦ ἤθους, οἷον ἡ ὀξύθυμία, τὸ τραχὺ τῆς φράσεως, τὸ δυσκατάπειστον τῆς γνώμης, ἢ ἐπιρρέπεια εἰς τὰς ἐκ πρώτης προσβολῆς συμπαθείας καὶ ἀντιπαθείας. Παραλείπομεν τὴν ὑπερηφάνειαν. Εἰς πατρίδα δεδουλωμένην, ἀπέναντι κυρίων προπετευομένων, ἢ ὑπερηφάνεια εἶνε ἄμυνα, εἶνε ἀρετὴ, καὶ καλεῖται μεγαλοφροσύνη. Ἕλλην καὶ Κρῆς προπάντων, ὁ ὑψηλὸν ἀρχοντοχωριάτης ἀντέκρουε μὲ ἴσην ἀγερωχίαν τὴν ἀγερωχίαν τοῦ Βενετοῦ, καὶ τὴν ὑπεροψίαν τοῦ αὐλοκόλακος. Σκεῦος τυχῶν καὶ αὐτὸς ἐκ τοῦ ἰδίου φουράματος, ὅθεν ἐπλάσθησαν οἱ Ῥιέντσαι, οἱ Πάολαι, οἱ Ῥήγαι, ἐθήλασαν ἐκ σπαργάνων ἀπέχθειαν ἀδυσώπητον κατὰ δουκῶν καὶ ἵπποτῶν. Διὸ, περιφραχθεὶς ἐκ νεότητος ἐντὸς τοῦ τείχους τῶν ἰδίων του πεποιθήσεων, ἐντρυφηθεὶς εἰς μόνας τὰς παραμυθίας τῶν ἐνδομύχων προσδοκημάτων, πα δαγωγῆσας τὰ τέκνα του ἐπὶ τὸ ἀρχαιώτερον, οὐδέποτε ἐφοίτησεν εἰς οἶκον φραγγάρχοντος, οὐδ' ἐφιλοξένησέ ποτε Βενετὸν, ἂν καὶ οἱ ἄποροι χωρικοὶ, ἐγκαρδιούμενοι ἀπὸ τὴν φήμην του, συνέρρεον εἰς Κρουστογέρακον ἐκ περάτων, ἂν καὶ ἡ στέγη του, μάλιστα κατὰ τινὰς ὥρας τοῦ ἔτους, ἀπέβαινε πτωχοκομεῖον χερῶν, λυπυμένων, ὄρφανῶν, οἷον οὐδέποτε καὶ οὐδαμοῦ τῆς νήσου συνέστησεν ἢ στοργῇ τῆς μητρειᾶς.

Τοιούτων ὄντων τῶν φρονημάτων τοῦ ἀνδρός, δέονται ὑπομνηματίσεως αἱ πολιτειακαὶ πεποιθήσεις του; Βόλισον τὴν συνείδησιν τῶν μεγάλων πολιτικῶν, ἐνὸς Ἀριστείδου, ἐνὸς Τέλλου, ἐνὸς Οὐασιγκτάνος! Θὰ θίξῃς εἰς τὸ βάθος ἱερὸν ἰσοπολιτείας ἔδαφος. Καθὼς τὸ θαυμαστότερον τῆς παγκοσμίου ἀρμονίας παραφεύγει εἰς τοὺς ἐνδοτάτους μυχοὺς τῆς Πλάσεως, οὕτως εἰς τὴν ἐστίαν πάσης καρδίας φιλανθρώπου οὐδέποτε ἐπιλείπει ἔν τι ζώπυρον δημοκρατικοῦ πυρός. Τὸ σέμνωμα τῆς προγονικῆς εὐγενείας δὲν ἐπεσκόταζε τὴν ὄντως εὐγενικὴν ψυχὴν τοῦ Καντανολέου, ὅστις, φοβούμενος τὴν μοναρχίαν ἐξ ἱστορικῆς παραδόσεως, βδελυττόμενος τὴν ἀριστοκρατίαν ἐξ ἰδίας πείρας, ἔρρεπεν ἐκὼν ἄκων πρὸς τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα.

Ὡς πρὸς τὰς γνώσεις, ὁ κύκλος τῆς παιδείας του ἦτο περιορισμένος. Τίς δὲ τῶν τότε ἀρχόντων ἠδύνατο νὰ καυχῆθῃ ἐπὶ μαθήσει; Καὶ ἄμως, χάριν ἀναγνωσμάτων ἐπανειλημένων, αὐτὸς μόνος ἀπάντων κατεῖχε, πλὴν τῶν Γραφῶν καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων, τὴν ἱστορίαν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, καὶ τὴν Βυζαντινὰ μόνος αὐτὸς ἐκέκτητο καὶ τὸ ἐμ-

φυτον προτέρημα ν' αὐτοσχεδιάζει μ. α. τ. ι. ν. α. δ. α. ς (matinate ὑπορχήματα) μὲ ἐτοιμότητα θαυμασίαν. Ἀντὶ τῆς πολυμαθείας ὅμως, ἥτις ἀπεκπεδάται σπανίως τῆς ἡμιμαθείας, ὁ Καντανολέος εἶχε καθαρὰν, εὐφεγγῆ, καὶ δὸς εἶπεν διαφανῆ τὴν διάνοιαν· εἶχε θεϊκὸν τὸ πνεῦμα — πλεονέκτημα δυσίχνευτον παρ' ἡμῖν — εἶχε πρόχειρον καὶ ταχύ τὸ ἀντιληπτικὸν, εὐσκοπα τὰ ἐπινοήματα, εὐδιέγερτον τὸ φανταστικὸν, δεινὴν περὶ τὰς πιθανολογήσεις τὴν οὐνοίαν. Βέβαια, ἀνὴρ ἰδιωτεύων ἐν τῇ ἐξοχῇ στερεῖται τῶν διδαγμάτων, ὅσα παρέχουσιν ἢ τριβὴ τοῦ κόσμου, ἢ πολυπράγματος βιβλὸς τῆς πείρας, ἢ τῶν δημοσίων ἀσκήσεις. Ἀλλ' ἐὰν εἰς τὰ προσηρημένα χαρίσματα ἐπισυνάψῃς τὸ εὐστροφον καὶ συμβολικόν, δι' ὧν ἡ γλῶσσά του, εἰ καὶ ἀγοραία, ἐσυνήθιζε νὰ ἰδύνη ἐπὶ τὸ τερπνότερον τοὺς ἰσχυρότερους τῶν λογισμῶν, θέλεις συμπεράνει οἷον ἴσως ἐξοχον πρόσωπον θὰ παρίστανεν εἰς θέατρον εὐρύτερον τὸ ἡμιφανὲς τοῦτο τέκνον τοῦ Κρουστογεράκου, ἐὰν κατάλληλος παιδεία εἶχεν ἐγκαίρως ἀναπτύξει τὰ σπέρματα τῆς εὐφυΐας του, ἐὰν, εἰς αἰῶνα χαμερπείας καὶ διαφθορᾶς, ἀνθρωποὶ, τύχη, συγκυρίαι εἶχον ἐκτιμήσει τὰ προσόντα του ἐπιεικέστερον.

Ὅτι ὁ Καντανολέος ἐκληρονόμησε πατρόθεν μίαν τῶν ἀξιολογωτέρων περιουσιῶν τῆς Κρήτης, εἰς τοῦτο αἱ μαρτυρίαι συμφωνοῦσιν ἄλλ' ἢ φήμη εἶχεν ἐπαυξήσει ὑπὲρ τὸ ἀληθὲς τὸ μέτρον τοῦ πλούτου του, μηδὲν ὑπολογίσασα τὰς ζημίας. Μόνοι οἱ Τοῦρκοι ἐγίνωσκον τὰ λύτρα ἀνά πᾶσαν αὐτῶν ἐπιδρομὴν. Πρὸς ἐξαγόρασιν τῶν ἐν τῇ καταστροφῇ Σιτειᾶς αἰχμαλωτισθέντων συννησιῶν εἶχεν ὑποθηκῆσει τὰ ἐν Κισάμῳ ἀξιολογώτερα κτήματα. Ἐτέραν ἐπαισθητὴν πληγὴν ἐπέφερον συγχρόνως εἰς τὴν κατάστασιν του αἱ ἔκτακται φορολογίαι, τὰ καταναγκαστικὰ δάνεια, αἱ κακώσεις τῶν τοπαρχῶν. Ἀλλ' ὅ,τι ὑπὲρ πᾶν ἄλλο ἴσως ἀπώνυχισε τὸν πλοῦτον τοῦ πολυκτήμονος, ὑπῆρξεν ἡ κατάρατος ἀγχαρεία. Πρὸς αὐτὸν ἐκάστοτε κατέφευγον θρηνηλογοῦσαι αἱ γυναῖκες, ἵνα ἀπὸ τὰς κλάπας τοῦ κατέργου ἀπαλλάξωσι τὸν σύζυγον, ἢ τὸν κασίγνητον· αὐτὸν δὲ καὶ οὐδένα ἄλλον καθίκετευον οἱ ἀλυσίδετοι καθ' ὁδόν. Εἰς τὸν ὅρον τῆς συντομίας ὑποτασσόμενοι, παρασιωπῶμεν ἀνέκδοτά τινα συγκινητικὰ τῆς βιογραφίας του. Συγκεφαλαιούμεν ὅμως τὰ πολλὰ εἰς τὸ μαρτυρούμενον, ὅτι οἱ Γεγάφοι, ὁ λεγεὼν τῆς Σιγῆς, καὶ τὰ λοιπὰ ὄργανα τοῦ Σερ Μέμου, γινόντες ἐκ πείρας τὸ ἐλευθέριον τοῦ ἀρχοντος, ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ Σελίνου διέπραξαν ἐξαιρέτως τὰς πλείονας καὶ παρανομωτέρας τῶν καταχρήσεων.

Εἰς τὴν περινοίαν ἀνδρὸς τοιοῦτου ὀφείλεται ἢ ἐπίτευξις ἐνὸς πολυμήματος, τοῦ ὁποῦ τοῦ εὐστοχον σχέδιον κατέπληξε καὶ τὸν Δούκα Κρήτης, καὶ τὸν τῆς Βενετίας. Ἐπαναστατικὰ ἐπιχειρήματα, εἰς τὴν ἐχεμυθίαν ἐκτενοῦς συνωμοσίας ἐμπεπιστευμένα, σπανίως εἰδοκιμοῦσι. Τὸ ἐπινοήμα τοῦ Καντανολέου ὅμως ἐτελεσφορήθη μὲ ἐχεφροσύνην, μὲ ἀκριβείαν, μὲ δραστηριότητα ὄντως ἐκπληκτικᾶς.

Ἡ ἐξανάστασις εἶχεν οὕτω πως προδιαταχθῆ, ὥστε τὰ πάντα νὰ τύχωσιν ἔθιμα κατὰ τὴν συνθεθειμένην ἡμέραν,

καὶ χωρὶς νὰ δοθῇ πρὸς τὸν Βενετὸν ἡ ἐλαχίστη ὑποψίας ἀφορμῆ. Μόλις ἐπληρώθη εἰς τὰ κρησφύγετα ἡ χρειώδης διανομὴ ὄπλων καὶ πολεμοφοδίων, οἱ αὐτόμολοι, πολλαὶ χιλιάδες τὸν ἀριθμὸν, αἴφνης καὶ αὐθιρὲ ἐνέσκηψαν πανταχοῦ, ὅπου σῶμά τι στρατιωτικὸν ἐστάθμευεν. Ὁ ἀνυπόπτευτος ὄπλισμός τῶν ἀγροτῶν, ἡ ἀετώδης ἐφοδος, οἱ ἀλαλαγμοὶ, τὸ χαλαζῶδες πῦρ ἀπελίθωσαν τοὺς Βενετούς. Τέσσαρες μόναι συγκρούσεις συνέβησαν· ἡ μὲν εἰς τὸ Φαράγγι τῶν Σφακίων, ἡ δὲ εἰς τὰς χαράδρας τῆς ἀγίας Ρουμέλης καὶ τῆς Σαμαρείας, ἡ τρίτη εἰς τὰ στενώματα, τὰ ἀγοντα ἀπὸ Χανίων εἰς Ριθύμναν, ἡ τετάρτη ἀδύλον εἰς ποῖον μέρος τοῦ Λασιθίου. Πλὴν τῶν συμβουλῶν τούτων, ὁ στρατὸς ἡ κατετροπώθη, ἢ συνελήφθη ἀμαχητεί. Αἱ ἦτται τῆς χωροφυλακῆς εἰς τὰς πεδιάδας τῆς Ριθύμνης καὶ τῶν Χανίων, εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Μονοφατσίου, καὶ ἐν τῇ καστελλίῳ Βελθεδέρῃ τοῦ Ριζοκάστρου, μετέδωκαν τὴν ἐξοχὴν αὐθημερὸν εἰς διάθεσιν τῶν ἀνταρτῶν. Παράφρονες καὶ δυσχαλίνωτοι καταστάντες οἱ χωρικοὶ ὑπὸ τοῦ πυρετοῦ τῆς ἐκδικήσεως, διέτρεξαν τὴν χώραν ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας, πυρπολοῦντες στρατῶνας, σφάττοντες, αἰχμαλωτίζοντες, ἀφοπλίζοντες Ἰταλοὺς. Κατὰ τινὰ μαρτυρίαν — οὐ πάντως ἀξιοπίστον, ὅμως — χίλιοι καὶ ἐπέκεινα ἐπιμίσθιοι ἀλλογενεῖς κατεκρουρήθησαν εἰς τόπους διαφόρους, καὶ ἐν τῇ αὐτῇ ὥρᾳ σχεδόν. Ἐν μόνον τῶν φρουριδίων τῆς ἐξοχῆς ἔταξε μακρὰν ἀντίστασιν τὸ τοῦ Τεμένους, ἔργον Νικηφόρου τοῦ Φωκᾶ. Ἐντὸς αὐτοῦ, πρὸ 400 ἐτῶν, εἶχε σωθῆ καὶ ὁ Δούξ Κρήτης, ὅτε, στρατηγούντος τοῦ Σανούδου, Δουκὸς Νάξου, ἀπεστάτησεν ἡ νῆσος ὅλη κατὰ Βενετῶν. Τὰ ἕτερα φρουρίδια τῆς Καντάνου, τοῦ Κισάμου, τοῦ Κεράτου, τοῦ Λασιθίου, καὶ δὴ καὶ αὐτὸ τῶν Σφακίων, ἡ ἐκυριεύθησαν ἀναίμωτοι, ἢ ἐντὸς ἐβδομάδος ἐσυνθικολόγησαν, καταλιπόντα καὶ τὴν πολεμικὴν συσκευασίαν. Στρατιωτικὰ ταμεία, ὄπλα παντοῖα, πολεμοφόδια, ἱματισμοί, τρόφιμα, περιήλθον τὰ πάντα εἰς κτήσιν τῶν ἀνταρτῶν, πρὸς τοῖς ἄλλοις τέσσαρα πελώρια τηλεβόλα πολιορκητικῆς ὀκλής, εὐρεθέντα εἰς τὸ φρούριον τοῦ Σελίνου, καὶ χρησιμεύσαντα κατόπιν εἰς τὴν ἐκπολιόρκησιν τῶν Χανίων. Τὰ κανόνια αὐτὰ μετωνομάσθησαν Ἐλ λ ἄ ς, Π ὀ λ ι ς, Κ ρ ῆ τ η, καὶ Ἀ γ ι ο ς Γ ε ὠ ρ γ ι ο ς. Τέλος, τὰ σύμβολα τῆς Δημοκρατίας ποῦ μὲν κατηδαφίσθησαν, ποῦ δὲ διὰ σφυρηλασίας παρεμορφώθησαν, ἀντὶ δ' αὐτῶν ἐπὶ φρουρίων καὶ κορυφῶν ἀνεπετάσθη ἡ σημαία τοῦ ἀγίου Γεωργίου, σημαία αἰνχθεῖσα τοῦ μουσαροῦ δράκοντος τὴν ἐξόντωσιν.

Ἡ δίψα τῆς τιμωρίας ἤθελε παρελάσει τὴν σφαγὴν καὶ προσωτέρω, ἐὰν μὴ εἶχον ἀναχαιτίσει τὴν ἔκρηξιν τῆς κοινῆς ἀγανακτήσεως ἡ πρόνοια καὶ ἡ ἐνεργὸς ἐπέμβασις τοῦ Καντανολέου.

Εἰς ὅπως κινδύνους ἐξετέθησαν κατὰ τὴν φοβερὰν ἐκείνην ἀνατροπὴν καὶ αὐτὸς, καὶ οἱ συνάδελφοί του, καὶ οἱ περὶ αὐτοὺς ὑπὲρ σωτηρίας τῶν γυναικοπαίδων τῆς βενετικῆς ὑπαλληλίας, ἅπερ ἐτύγχανον ἀπροσπίστως παραδεδομένα εἰς τὸν αἰμάδιψον καὶ ἀνακαχλάζοντα τῆς ἐκδικήσεως πυρετόν!

Ἐπερπηδῶντες τὴν λεπτομέρειαν τῶν δραματικῶν ἀγώνων, δι' ὧν ὁ πρῦτανις, οἱ δύο υἱοὶ του, καὶ ὁ υἱὸς τοῦ φράγγου ἐπέτυχον νὰ σώσωσιν ἀπὸ τὸν ὄλεθρον τριάκοντα τέσσαρας Βενετίδας μὲ τὰ τέκνα των, περιοριζόμεθα εἰς τὴν ἀξιωμαθνευτον παρεμβολὴν τῶν δύο ἐπομένων ἐπεισοδίων.

Τεσσαράκοντα πέντε ἐπιμίσθιοι, ἐπιτυχόντες νὰ ὑποδράσωσιν ἐν τῷ νομῷ Χανίων, ὠχυρώθησαν ἐντὸς χαρακώματος, ἐν τινι ὑλώδει θέσει καλουμένη Ὀφιδόσυρμα. Τὴν θέσιν αὐτὴν ὄμιλος Κρητῶν ἐπολιόρκει ἀναποτελέστως ἐπὶ δύο ἡμέρας. Ἰδόντες οὗτοι ἐκτεινομένην παρ' ἐλπίδα τὴν ἀντίστασιν, ἄλλως δὲ φοβηθέντες τὴν πρόφθασιν ἐχθρικῆς ἐπικουρίας, συνβουλευθήσαν νὰ ἐξολοθρεύσωσι διὰ τινος σπυρστικωτέρας ἄλλης μεθόδου τοὺς Ἰταλοὺς. «Οἱ βάρβαροι ἐκεῖνοι — διηγεῖται εἰς τῶν παθόντων — ἔθηκαν πῦρ κύκλῳ τοῦ δάσου. Προτεινόμεν τότε συνθηκολόγησιν, τῆς ὁποίας πρῶτιστος ὅρος ἐτίθετο ἡ ἀπόλυσις τῶν κορασίων· δεκτῶν δὲ γενομένων τῶν προτάσεών μας, τὰ τρία κοράσια ἀπεδόθησαν ἐν τῷ ἄμα. Ἀλλὰ τότε αἱ γυναῖκες ἐκραύγασαν, ὅτι ἐὰν μὲν ἐσώθη τὸ σῶμα τῶν θυγατέρων, δὲν ἐπλύθη ὅμως ἡ ἀτιμία των· ὡς ἂν τοιαῦτα κτήνη εἶχον τιμὴν! Χορεύουσαι περὶ τὸ θέατρον τῆς πυρκαϊᾶς μὲ τὴν κόμην λυτὴν, καθάπερ μάγισσαι Σαββάτου, καὶ ἐκπέμπουσαι τοὺς φρικώδεις φρυαγμοὺς τῶν λυκαίνων, ἐξώρκιζον τὰς φλόγας νὰ ἐπιτάχυνωσι τὴν ἡμετέραν ἀποτέφρωσιν. Ἦδη δὲ αἱ φλόγες, ἀπὸ τὰς πνοὰς σφοδροῦ ἀνέμου ἀναριπιζόμεναι, προήλαυον στροβιλώδεις πρὸς τὸ χαρακώμα, κατανεφούσαι τὸν ἄερα, φλέγουσαι κατὰ πᾶσαν στιγμὴν ἀγριελαιῶν καὶ πριναριῶν συμπλέγματα, ὅτε, τύχη ἀγαθῇ, ἔφθασαν ἐπὶ τόπου δύο ἀρχηγῶν τῆς ἀποστασίας. Ἐμαθον μετέπειτα, ὅτι ὁ μὲν ἐκαλεῖτο Φράγγος, ὁ δὲ ἦτο *in persona* ὁ περίφημος (*famoso*) Καντανολέος. Ἄμα ἀφικθέντες οὗτοι, ἠρώτησαν τίνος χάριν αἱ ἄρπυιαι ἐκεῖναι ἐμαίνοντο οὕτω καθ' ἡμῶν· αἱ δὲ, λαβούσαι τὰς θυγατέρας ἀπὸ τῆς κόμης, καὶ σύρασαι αὐτὰς πρὸ ποδῶν τῶν ἵππων — «Ἐὰν ἔχετε ὀφθαλμοὺς, εἶπον πρὸς τοὺς ἀρχηγούς, ἴδετε τὰ σπιλώματα, τὰ ἄμαυροῦντα τὸ πρόσωπον τῶν παιδισκαριῶν μας! Οἱ τρεῖς κακοῦργοι εἶνε ἐκεῖ μέσα. Δέον νὰ πληρώσωσι τὴν ὀφειλὴν τῆς ἀτιμώσεως μὲ τὴν τέφραν των!» — «Ἦ θὰ λάβωμεν τὴν τέφραν των, συνανεδόθησαν οἱ ἀντάρται, ἢ οὐδεὶς θὰ ἐπιζήσῃ ἐξ ἡμῶν.» — Ὁ ἀποστατάρχης, κρίνας τὰ παράπονα τῶν θηρίων ἐκεῖνων ἄξια δίκης, ἀνέλαβε μὲν τὴν ὑπόσχεσιν νὰ σώσῃ τὸν λόγον ἀπὸ τοῦ διπλασίου πυρός, κατέλιπεν ὅμως τοὺς τρεῖς ἐνόχους εἰς τὴν κακὴν των μοῖραν. Ὅποια ἀπόφασις βαρβαρικὴ! Ἀπεφάνθη, ὅτι ἐπὶ τῇ παραδόσει τῶν ὀπλων θὰ ἀπελυόμεθα παραντίκα, γενόμενοι ἐλεύθεροι νὰ πορευθῶμεν ὅποι ἂν ἐβουλόμεθα, ἐὰν τιμωροῦντες θανάτῳ τὸν λοχαγὸν καὶ τοὺς δύο ὑπαξιωματικούς παρείχομεν ἡμεῖς αὐτοὶ ἰδιοχειρῶς πρὸς τοὺς ἀδικηθέντας ὁμογενεῖς του τὴν ὀφειλομένην ἱκανοποίησιν. Οἴμοι ἢ ἀτιμος (*infame*) ἀπόφασις τοῦ στασιάρχου προσέθηκεν εἰς τὴν συμφορὰν μας ἕτερον κίνδυνον, τὴν ἀποστασίαν τῶν στρατιωτῶν! Ἐκτοτε

οὐδεὶς λογος ἴσχυσε νὰ ἀναστείλῃ τὴν ἀπείθειαν. Ἡμεῖς μὲν ἐσώθημεν, ἄοπλοι καὶ γεγυμνωμένοι ἐπανελθόντες εἰς Χανία αὐθημερόν, ἔπεσον ὅμως ὑπὸ τὸν πυροβολισμόν τῆς ἀποστατῆσάσης μερίδος μας ὁ ἀνδρεῖος λοχαγὸς Ταβάντης, καὶ οἱ δύο λοχίαι Σπάδας καὶ Ζαμπιέρης, ἀείμνηστα θύματα τριῶν πορνιδίων (*sgualdrinelle*), τῶν ὁποίων τὰ ἔτη, συμποσούμενα, θὰ ἀπῆρτιζον μόλις τὴν ἡλικίαν μιᾶς καπηλίδος ἀξιωμαχοῦ (*da una bottegara provata alla pugna*).»

Τὸ δεύτερον παράδειγμα ἐκτυποῖ ἔτι ζωηρότερα τὴν γενναιότητα τοῦ Καντανολέου.

Φραγγάρχων τις ἐκ Χανίων, εἰρηνοδίκης εἰς τὰ Ἐνεαχώρια τοῦ Κισάμου, παρὰ μικρὸν ἐπιπτε σφάγιον στυγεράς ἐκδικήσεως. Ὁ λειτουργὸς οὗτος τῆς Θέμιδος εἶχε πρὸ τινῶν μνηῶν καταδικάσει εἰς τετραετὴ δουλείαν κατέργου τρεῖς ἀδελφοὺς Νικολουδάκας ἀπὸ Λάκκους Δαρμάρου, ἐνόχους ὑποτεθειμένης τινὸς βιαιοπραγίας ἐν τοῖς ὁμόροις νομοῖς. Ἐνεκα φυγοδικίας ἡ ἀπόφασις ἔμεινε ἀναποτέλεστος. Ἀλλὰ μόλις τῆς ἐπαναστάσεως ἐκραγείσης, ἡ ἀδελφικὴ συμμορία, ἀπὸ τὰ ὄρη τοῦ Σφηνარიῦ κατασκήψασα εἰς τὴν πεδιάδα, συνέλαβε δι' ἐνέδρας τὸν εἰρηνοδίκην, ἀποδιδράσκοντα ἐν παραπομπῇ. Ὑποσχέσεις λύτρων, δάκρυα, λειποθυμῖαι δὲν ἔκαμψαν τῆς φιλεκδικίου τριάδος τὴν καρδίαν. Οἱ Νικολουδάκαι, ἀγαγόντες τὸν αἰγμάλωτον εἰς τινα ἐρημόπυργον, καλούμενον τοῦ Σαπημένου, αὐτὸν μὲν ἐνέκλεισαν χειρόποδα δεδεσμευμένον, τὴν δὲ εἴσοδον κατέφραξαν μὲ χυανδρὸς λίθους, θέντες καὶ εἰς τὴν ξυλίνην κλίμακα πῦρ. Τοῦ κακουργήματος ἐκπραχθέντος εἰς τόπον ἐρημον, οὐδὲν ἐπὶ δύο ἡμέρας ὑπερυλήθη περὶ αὐτοῦ. Ἀλλως τε δὲ, τίς τῶν ἀγροτῶν ἤθελεν ἐν ταῖς ὥραις ἐκεῖναις δράμει εἰς βοήθειαν φραγγάρχοντος εἰρηνοδίκου; Ἐπὶ δύο ὅλα ἡμερονύκτια ὁ δέσμιος ἐπάλαιεν ἐντὸς τοῦ πύργου κατὰ δύο ἐπίσης τρομερῶν ἐχθρῶν, τῆς πείνης, δηλαδὴ, καὶ τῶν ἀρπακτικῶν ὀρνέων, ὅπερ σημηθῶν εἰς τὰς τρύπας τῆς σαθρᾶς στέγης ἐνεφώλευον. Ἀλλ' ἄμα ὡς διεφημίσθη, ὅτι θύμα τοιαύτης ἀπαγωγῆς ἐτύγγανεν ὁ Σερ Λορέντσος Δὰ Μολίν, ὁ ἀδελφὸς τοῦ καλοκἀγάθου ἐκεῖνου Σερ Φραντσέσκου, τοῦ ὁποίου ἡ μεγαλόδωρος φιλανθρωπία ἔσωζεν ἐκ τῆς πείνης τὴν πτωχολογίαν τῶν Χανίων, ὁ Καντανολέος, πᾶσαν ἄλλην ἀσχολίαν καταλιπὼν, ἐδράμε κατεσπευσμένος εἰς σωτηρίαν του. Ἐν ἔλλειψει κλίμακος καὶ προθυμίας, οὐδεὶς τῶν παρόντων, κατὰ δυστυχίαν, ἀνεδέχετο τὴν ἀνάβασιν. Οἱ γηραιότεροι ἐπροφασίζοντο ὁμμάτων καὶ γονάτων παράκμασιν, οἱ νεώτεροι, συστέλλοντες τοὺς ὤμους, ἀπεχώρουν ἄπρακτοι. Ὑπελείπετο ἡ ἐσχάτη ἐλπίς ἀπηρωρήμενη εἰς τὰ γηρατεῖα τοῦ Καντανολέου. Ἡ γενναιότης, ἣν ὁ ἐβδομηκοντούτης οὗτος ἀνέδειξε πρὸς λύτρωσιν τοῦ Μολίνου, καθιστάνει μᾶλλον ἔτι καταφανῆ τὴν ἐπὶ τῶν συγχρόνων του ὑπεροχὴν. Τὴν γεροντικὴν αὐτὴν εὐτολμίαν ἐδιάσθη νὰ θαυμάσῃ καὶ εἰς Συγώνης. Αὐτὸς ἰδιοχειρῶς ὁ πρῦτανις ἤγαγε κλίμακα, καὶ κατόρθωσε τὴν ἀνάβασιν· αὐτὸς ἐκεῖνος, μὲ κίνδυνον ζωῆς οὐ μικρὸν εἰσπῆδῆσας ἐκ τινος ἡμιφράκτου θυρίδος ἐντὸς τοῦ

πύργου, και διασκελίσας έτοιμοθραύστους δοκούς, έσωσε τόν δεσμώτην Προμηθέα από τόν σκληρότατον τών θανάτων.—Μακροχρόνιος επέζησεν ή ανάμνησις του άνδραγαθήματος. Η έπιχώριος μούσα ήρυσθη έξ αυτού θέμα τραγωδίου, όπερ, διελθόν τούς είμαρμένους τής δουλείας αιώνας, συχνάκις έπαρηγόρησε τήν περίλυπον γενεάν με έξύμνησιν άθλονικίας, ούκ άναξίας και εύγενεστέρας φόρμιγγος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄.

Έκ τών άχρι του νυν έκτεθέντων καταφαίνεται, ότι και τό έπαναστατικόν τόλμημα επέτυχε, και ή τής μεταπολιτεύσεως κυβέρνησις προήγετο στοιχειουμένη. Πλήν τών τριών κυριωτέρων φρουρίων, και τινος ύποδεστέρου τής Σιτειάς, ήδη ή νήσος άπετίναζε τήν τυραννίδα του Ίταλου. Και ή μεν άρπισύστατος άρχή άπεταμίευσε προς άμυναν τής κτηθείσης αυτονομίας άφθονον συσκευην πολεμικήν, όλους και τηλεβόλα συν τοίς άλλοις, τό δε καινοσύντακτον πολίτευμα ήρχετο ήδη μετασχηματίζον και αναμορφούν τήν ελληνικήν κοινωνίαν κατά τύπον προς τας άνάγκας της όμογενέστερον.

Τούς μόχθους του πενταμελοϋς συμβουλίου, και τά κατορθώματα τής πολυδραναίας του θέλομεν ύποδείξει εν καιρώ ευθέτω. Άλλο τι έπεικτικώτερον εξετάσεως ύποκείμενον μάς προσπασχολεί εν τῷ μεταξύ. Τό πρώτον εκείνο μειδιάμα τής τύχης παρείχεν άρα φερέγγυον ασφάλειαν; Ηρκουν τά κατασχεθέντα φρουρίδια, και τά συναχθέντα λάφυρα; Έπήρκουν ή σύνεσις του συμβουλίου, και ή άνδρεία τών άγροτών; Απέχρων τά ιερά τείχη τής Ίδης και τών Λευκών Όρέων; Αί δυσδιόδευτοι φάραγγες τής Ρουμέλης και τής Σαμαρείας, αυται όπου και ή διωκομένη πολυθετα κατέφευγε τό πάλαι, ως εις έσχατον πρόχωμα; Τίνα ποτέ στερεότητος έγγύην εκέκτητο ή μεταπολίτευσις, έωσοϋ ό ύπόπετρος λέων διηνεμίζετο επί δυσάλωτων φρουρίων;

Δήλον και προς τόν άπλούστερον ενεφαίνεται, ότι ή έδραίωσις τής κηρυχθείσης αυτονομίας εξηρτάτο αναποφεύκτως εκ τής παντελοϋς εξώσεως του Βενετου. Άνευ τών τριών φρουρίων, ή μεν άπελευθέρωσις θα διέμενεν εκτεθειμένη εις όλους τούς κινδύνους τούς εκ τής θαλάσσης, κατά δε τό σύνηδες, οι έχθροι τής άπελευθερώσεως αυτης οϋδέποτε θα έπανον άποκαλοϋντες Άποστασίαν τήν επανάστασιν. Τά φρούρια λοιπόν, όλίγα πλοια, και ή επί τό πρακτικώτερον τής φιλοπατρίας αναστοιχείωσις, εν τούτοις ενέκειντο αι κλειδες τής τελετιουργήσεως. Εις τήν χαλεπήν της έποψιν, ή κατακτησις τών φρουρίων κατ' έξοχήν διελάμβανε ζήτημα ζωής η θανάτου.

Τό συμβούλιον δεν επελάθετο τών σοβαρών τούτων διαλογισμών. Τίνοι τρόπω χρώμενοι προσώπων, πραγμάτων, ευκαιριών θα κατώρθουν οι Κρήτες να κυριεύσωσιν, ει μη και τά τρία φρούρια δια μιās, τουλάχιστον τά δύο, τό τής Ρι-

θύμνης, και τό τών Χανίων; Ίδου τό πρόβλημα, όπερ παρά του Καντανολέου εισήχθη εκ προοιμίαν εις τά διαβούλια τής κυβερνήσεως. Τό φρούριον τής Ριθύμνης ήτο, τῇ αληθεία, άξιον λόγου μικροϋ· άλλ' ή κατοχή του δευτέρου κατεπειγσ διαφερόντως, κατεπειγεν άτε πεπρωμένη να συνεπαγάγη κατ' άνάγκην και τινος ναυτικής μοίρας τήν κυρίευσιν. Αί πρόσφατοι έξοχυρώσεις ειχον καταστήσει τά Χανία ένα τών κραταιωτέρων προμαχώνων τής εν Έλλάδι βενετοκρατίας. Τά Χανία εξουσίαζον τόν κόλπον τής Σούδας, ή δε Σούδα εμπειρίκλειε τήν πηγνυόμενον κατά του Σουλτάνου ναύσταθμον. Τά Χανία άπειχον του Μεγαλοκαστρου κατά διπλασίαν τής Ριθύμνης άπόστασιν· πλεονέκτημα σπουδαίον εις συνδυασμούς πραξικοπήματος. "Έτερον πλεονέκτημα· πλήν τών εις τήν βενετικήν ύπηρεσίαν τεταγμένων μυστικῶν φίλων τής έξοχής, τά Χανία έμπεριείχον περιπλέον και όμοθρήσκους άρχοντορωμαίους, και άποίκους Πελοποννησίους πολλούς. Διέτριβον τότε εν Χανίαις στίφη χωρικών, έξ άγγαρείας έργαζομένων εις κατασκευήν όπλων, κλιθάνων, κατέργων, επάλξεων· σπειρα αυτη αξιολογωτάτη προς ύποκίνησιν επαναστατικού τινος επιχειρήματος. Τέλος πάντων οι Βενετοι, όλος εκδοτοι εις τας επειγούσας κατά τής Ημισελήνου παρασκευās και άπορθήτους έαυτούς ύπολαμβάνοντες εκ στερεās, κατέλειπον τό φρούριον πάνυ άτελώς προπεφυλαγμένον από αίφνιδίας επιδρομής.

Δικαιολογείται τό σπουδαίον τής κτήσεως ταύτης εν τῇ ιστορία ύπό τε τών προηγούμενων, και ύπό τών μετέπειτα. Διάφορα χωρία του Πολυβίου και του Στράβωνος μαρτυροϋσι τήν ήγεμονίαν τής Κυδωνίας επί τών τυχῶν τής λοιπής νήσου. Έν τῷ περιχώρῳ τής Κυδωνίας συνήβθη ή μεταξύ Λασθένους και Μετέλλου μεγάλη μάχη, ης ή άποτυχία παρέδωκε τήν Κρήτην προς τούς Ρωμαίους. Έκει δε ώσαύτως οι όπλαρχηγοι του 1821 συνέστησαν πολιορκίαν, εκει εις επαλληλους εξόδους και συμπλοκάς κατετρόπωσαν τούς Όθωμανούς.

Τόδε μόνον τό πρόσκομμα διεώρα ό Καντανολέος εις τούς περι Χανίων ύπολογισμούς του, ότι ή πόλις εκείνη διετέλει άνεκαθεν κατοικουμένη ύπό φραγμαρχόντων, πολυ μεν δυναμένων, άείποτε δε άντιταθέντων εις τήν αυτονομίαν τών ιθαγενών. Η προσοικείωσις τοιούτου στοιχείου καθίστατο τούτου λυσιτελής προς τό παρόν, όσα επιζήμιος ήδύνατο ν' άποβῆ ή άντιπολίτευσις του. Ίσως ή άπόπειρα θα εξέβαιεν επιτυχής και χωρις αυτου· άλλ' επί τίνος παγιωτέρου εδάφους θα άφοδόμει τό πραξικόπημα ό γόνιμος του πρυτάνεως νοϋς, ει μόνον συγκατετίθεντο ν' άπρακτίσωσι τινες τών φραγμαρχόντων, εξαιρέτως οι χαίροντες τά πιστά του Βενετου!

Η άνάγκη αυτη, ή χρεια τής εξευμενίσεως υπέβαλεν εις τήν κρητικήν κυβέρνησιν τήν ιδέαν να αναβάλη εις καιρόν άρμοδιώτερον ένα τών θεσμοθετημάτων αυτών, άνευ τών όποιων τό δημοκρατικόν πολίτευμα καθίσταται ψευδώνυμος τυραννίς· φέρ' ειπέιν τήν κατάργησιν τών τίτλων και τών προνομίων, τόν μετριασμόν τής ανισότητος, τήν καθιέρωσιν έντελοϋς ίσο-

δικίας. Ἄλλ' ἐὰν τὸ συμβούλιον ἀδημοσίευτα ἐτήρησε τὰ νομοσχέδια, δι' ὧν θὰ κατηργεῖτο πρόριζον τὸ τρισὸν προνόμιον τοῦ ἀργυροβούλου, τοῦ τιμαρίου, καὶ τῆς πατραγαθίας, εὐλογον ἄφ' ἐτέρου ἔκρινε νὰ ἐκδώσῃ ὁμολογησίαν, δι' ἧς νὰ καταστήσῃ καὶ πασιδῆλον τὴν πολιτειακὴν πορείαν του, καὶ ἐμφανέστερα τὰ πλεονεκτήματα τῆς ὀρθῆς ἐννοουμένης δημοκρατίας. Ἐν τῷ κηρύγματι ἐκείνῳ ἐξηνέχθησαν φρονήματα, κρίσεις, σκέψεις, παραινέσεις, τὸ ἐμβριθές καὶ συνετὸν τῶν ὁποίων μὲ ἄκραν ἐκπληξιν ὁ ἀναγνώστης παραλαμβάνει ἐκ διανοίας πολιτῶν πρωτοπειρῶν, ἀνδρῶν ἀνανηψάντων μόλις ἐκ πολυχρονίου δουλείας, καὶ βιούντων ἐν τῷ αὐτῇ ἐποχῇ. Ἀλλὰ καρδία ὀρθὴ ποιεῖ νοῦν ὀρθόν. Ἐκ τῆς καρδίας, αἰέποτε ἀνεπτερώθησαν οἱ σωτηριωδέστεροι τῶν λογισμῶν. Ἐπιδιώκεις εἰς τὸ σκάφος τῆς πολιτείας μου πρῶτος τιμὴν; Τήρησον ἀπαρυσίαστα τὰ πανεπιστημιακὰ διπλώματά σου, τὴν βιβλιοθήκην σου, τὰ πολυέκδοτα πονήματά σου! Ἄντ' αὐτῶν, τὰ ὅποια ὅμως δὲν καταδικάζω εἰς τὸ πῦρ τῆς ἐστίας μου, δεῖξόν μοι κάλλιον ἐὰν γινώσκῃς ποῦ τοῦ νυκτερινοῦ στερεώματος ἡγεμονεῦει ἀμετακίνητος ὁ πολιτικὸς τῆς καρδίας ἀστήρ, αὐτὸς ὅστις μέλλει νὰ καθοδηγήσῃ εἰς λιμένα τὸ ἀλίπλανον σκάφος μου.

Τὸ ἐν λόγῳ ἔγγραφο προοιμιάζεται διακοινοῦν, ὅτι τὸ καθεστὼς Συμβούλιον δὲν ἦτο ἀρχὴ μόνιμος καὶ ἀμετάλλακτος, περιβεβλημένη ἡγεμονικὴν ἀρχεβουλίαν, ἀλλ' ἀπλῶς κυβέρνησις προσωρινή, ἧς ἡ ὑπαρξίς δὲν θὰ παρετείνετο περαιτέρω τῆς πλήρους ἀπελευθερώσεως. Κυριευθέντων ἅπαξ καὶ τῶν τριῶν φρουρῶν ἑτέρα τις συνέλευσις θὰ συνεκαλεῖτο. Καὶ θὰ συντίθετο μὲν αὕτη ἐκ τοσούτων πληρεξουσίων, ὅσοι ἦσαν οἱ νομοὶ, εἰς οὓς ἡ νῆσος ἐτέμενετο, θὰ συνήρχετο δὲ ἐντεταλμένη νὰ καταστήσῃ τὸ σχῆμα τῆς πολιτείας, ὀριστικῶς, νὰ προσυντάξῃ τοὺς θεμελιωδέστερους θεσμοὺς, καὶ νὰ κηρύξῃ ἐπίσημως πρὸς τὰς χριστιανικὰς ἐπικρατείας τὴν ἀναγέννησιν τοῦ λαοῦ τῆς Κρήτης, λαοῦ ἐπὶ τῇ ἐπαγγελίᾳ πανελληνίου ἀναβιώσεως μόνου πρὸς ὥραν νομίμου διεκδικητοῦ τῆς ἐκκοσμοῦς κληρονομίας τῶν Παλαιολόγων.

Τούτων προτεθέντων, τὸ Συμβούλιον ἀπευθύνει πρὸς τοὺς πολίτας πατρικὰς τινὰς συμβουλάς, τὴν διάδοσιν τῶν ὁποίων ἐναποθέτει εἰς τὴν φιλοπατριαν ἱερέων, διδασκάλων, πεπαιδευμένων, καὶ ὑπαλλήλων, εἰς τὸν ζῆλον παντὸς καθόλου μεμυημένου τὴν ἀνάγνωσιν. Οὔτε δίκαιον, οὔτε κοινωφελές καὶ σύμφηρον εἰς τὴν προσωρινὴν κυβέρνησιν ἐδόκησε τὸ νὰ προσκληθῶσιν εἰς καθίδρυσιν ἐλευθέρως πολιτείας, καὶ εἰς ἐπιψήφισιν θεσμῶν πολῖται, ἀπαιδευσίας ἐνεκα μηδὲ ὅπως τὰ κοινὰ πράγματα προδιδαχθέντες. Ἐπειδὴ δὲ, χάριν τῆς δουλείας καὶ μακρᾶς νυκτός, πλείονες ἐν τῇ νήσῳ ἐτύγχανον οἱ ἀναλφάβητοι, ἢ οἱ γραμματισμένοι, τὸ Συμβούλιον, τὰ μέγιστα ἐνδιαφερόμενον εἰς τὴν ὅσον ἐνεστιν ἐκτενεστέραν διάχυσιν καὶ ἐντελεστέραν ἐπίγνωσιν τῶν προτροπῶν του, καθίστανεν εἰδικὴν ἐπιτροπὴν, ἣν ὠνόμαζε τῆς Κ α τ η χ ἡ σ ε ω ς. Ἐδέχετο αὕτη τὸν ὀρισμὸν νὰ μὴ παύσῃ περιεργαμένη τὴν πολιτείαν ἀπὸ περάτων ἕως περάτων, εἰσδύουσα

εἰς κόμας μεγάλας τε καὶ μικράς, ἐπισκεπτομένη καὶ συνοικίας, καὶ μονὰς, καὶ ἀγροτῶν μονήρεις καλύβας, ἐπὶ τῷ διττῷ σκοπῷ τοῦ ἐπισπεύσαι μὲν ἐξ ἰδίας συνεργίας τὴν προτιθεμένην κατήχησιν, τοῦ ἐξακριβοῦν δὲ συνάμα, ἐβδομαδιαίως πληροφοροῦσα τὸ Συμβούλιον, κατὰ πόσον τὸ πνεῦμα τῶν εἰρημένων παραινέσεων προήγετο ἐπεκτεινόμενον εἰς ὅλας ἀδιακρίτως τοῦ πολιτικοῦ σώματος τὰς ἀρτηρίας, ἀπ' ἀρχοντος ἕως αἰπόλου, ἀπὸ ἱερωμένου ἕως λαϊκοῦ, ἀπὸ λογίου ἕως τοῦ ἐσχάτου τῶν ἀναλφάβητων. . . « Θέλει ὁ αὐθέντης Θεὸς, ἐρωτᾷ τὸ ἔγγραφο μὲ σεπτὴν ἀφέλειαν, εἰς μὲν τὸ μελισσοουργεῖον, ὅπερ συντίθεται ἀπὸ ζώφια, ἐστερημένα λόγου καὶ θρησκείας, νὰ συνεργάζωνται ἐξίσου ὅλα τὰ μέλη τοῦ ἔσμου, εἰς δὲ τὴν ἐγκαινίασιν τῶν πολιτειακῶν θεσμῶν, οἷτινες ῥυθμίζουσι τοῦ λογικοῦ ὄντος τὴν κοινωνίαν, νὰ διατελῇ τὸ πλεῖστον τῶν μετόχων πάντως ἀμέτοχον, ἀσυνήγητον, ἀνεπικοινωνήτον; Ἐπικράτεια, ἧς τὸ πολίτευμα εἴτε ἐξ ἀπαιδευσίας, εἴτε ἐξ ἀφροντισίας ἀγνοεῖται παρὰ τῶν πολλῶν, τί ἄλλο εἶνε, ἢ στρατός, τοὺς στοίχους τοῦ ὁποίου καὶ ὁ ἐχθρὸς καὶ ὁ λοιμὸς καὶ ἡ πείνα συνέστειλον εἰς ὀλιγάριθμὸν τινα σπεῖραν ἀξιωματικῶν, λόχος ἀποβάς ἐπομένως ἀνυπόστατος, καὶ ἀναξιόμαχος; » — « Λαὸς τῆς Κρήτης — ἐπιφανεῖ μετέπειτα εἰς ὕψος, οὐ τὸ κακοςύντακτον ἀναγκαζόμεθα νὰ τρέψωμεν εἰς τὸ εὐκρινέστερον — λαὸς τῆς Κρήτης, σὺ, τὸν ὁποῖον θὰ ἐκαλοῦμεν Ἐσταυρωμένον, ἐὰν τὸ ἱερόν ἐπίθετον ἐπετρέπετο — ἀνάτρεψε ἀπὸ τὴν λήθην τοῦ τάφου σου τὸν κεχλοασμένον λίθον, ἐπάνω τοῦ ὁποίου δεκαὶ ἑπτὰ δρακόντειοι αἰῶνες ἐκάθησαν φύλακες, καὶ ἐκθυμὸς ἀνάστα πάλιν εἰς τὸ φῶς, ἵνα ἐπανακτήσῃς θέσιν μεταξὺ ζώντων! Τὸ φῶς αὐτὸ εἶνε καινόν· καινὸς ὁ οὐρανός, ὅθεν κατέρχεται καινὸν καὶ τὸ ἔδαφος, ὅπερ θὰ πατήσῃς καινὴ ἢ πλάσις τῶν ἀνθρώπων· γέγονε τὰ πάντα καινά. Σεῖσε, λοιπόν, καὶ σὺ τὸν χοῦν τοῦ μνήματος ἀπὸ τὴν κόμην σου! ἀπόρριψε ἀνευδοσιᾶτος τὸ σάββανον, ὅπερ περικαλύπτει εἰσέτι τὸν νεκρὸν σου! ἀπολάττισε τὰς ἀλύσεις, αἵτινες τοὺς ναρκοῦντας πόδας σου ἐγκαθηλοῦσιν ἀκόμη εἰς τὴν κατοικίαν τῶν τεθνεώτων. . . ! Ἀλλὰ τί βλέπω; Φέρεις διάδημα περὶ τὸ μέτωπον! Πρὸς τί; Κληρονόμημα ἄκρον, ὀλέθριον· Οἴμοι ὁ θρόνος σου κατερράγη εἰς σχίζας! Ἡ χώρα σου; βλαστάνει βάτους καὶ κνίδας. Ἡ μνήμη σου; κτῆμα σκοληκοβρώτων περγαμηνῶν. Προπατορικὴν εὐγένειαν, πατραγαθίας, κληρονομικὰς ἀντιποιήσεις ὁ καινὸς οὗτος κόσμος τῆς προσωπικῆς ἀξίας δὲν ἀναγνωρίζει. Ἀπόβαλε, λείψανον μεταγενώμενον, ἀπόβαλε, λοιπόν, τὸ ἔωλον κόσμημά σου, ἀντὶ δὲ διαδήματος, ὄζοντος τάφου καὶ εὐρώτος, δρέψε δάφνας χλωρὰς, στόλισε μὲ δάφνας ἀρτιβλάστους τὴν κόμην σου! Κτίσον σκῆνωμα καινόν, ἔργον τῶν χειρῶν σου, οἶκον καὶ ἀντάξιον τοῦ κόσμου, ὅστις ἐκπαγλὸς τὴν ἀνάστασίν σου θεωρεῖ, καὶ πρεπωδέστερον εἰς τὰς χρείας τῆς ἀναγέννησεως· τὰ δὲ ἐρείπια τοῦ προγονικοῦ μεγάρου σου, κατοικητήριον σκιῶν ἀπαλιγγενήτων, παράδος ἀνεπιφυλάκτως εἰς τὰς σεπτὰς ἀποθήκας τῆς ἱστορίας, καθάπερ κτῆμα πρὸς ὄλους

τούς λαούς κοινόν! — Ἐὶν σὲ ἐρωτήσωσιν οἱ ζῶντες, τί ἔρχεσαι νὰ κάμῃς εἰς τὸν ἄνω κόσμον, ἀπομάστων τὸν ἰδρώτα τοῦ προσώπου σου, ἀποκριθῆτι ΚΑΜΑΤΟΝ!»

« Ἀρκοῦν, ὁμόθρησκοὶ ἀδελφοί, ἀρκοῦν πλέον τόσαι ἀγαλλιάσεις! Ὡρα νὰ συνέλθητε εἰς ὑμᾶς αὐτούς. Πᾶς ἕκαστος κατ' ἰδίαν, καὶ ἅπαντες ὁμοῦ, καταδύσατε ἐν εἰλικρινείᾳ εἰς τὰ βάθη τοῦ συνειδότος, ἵνα ἐρευνήσητε, ἐὰν ἀληθῶς εἴσθε παρεσκευασμένοι εἰς τὴν ἐπαγγελιομένην ἀνάστασιν, ἐὰν, ἐξαλείφοντες τὰ στίγματα τῆς δουλείας, ἐὰν, ἐξαρκούμενοι τὰς ἐλευθεροκτόνους ἔξεις, τὴν διχόνοιαν, τὸ ψεῦδος, τὴν πλεονεξίαν, δύνασθε ν' ἀπεκδυθῆτε τὸν ἄνθρωπον τὸν παλαιόν, καὶ νὰ ἐπεδυθῆτε τὸν νεώτερον. Κατὰ τὴν μετάβασιν ἀπὸ τῆς δουλείας εἰς τὴν ἐλευθερίαν, ἡ ἐσωτερικὴ κατόπτεισις καθίσταται τόσον ἀναγκαία πρὸς πάντα πολίτην, ὅσον ἀπαραίτητος πρὸ τῆς θείας μεταλήψεως ἐπιβάλλεται πρὸς πάντα χριστιανὸν ὁ τῆς συνειδήσεως καθαρισμός. Ἐὰν εἰς τὴν μετάληψιν τῆς ἐλευθερίας ἐτοίμοις ἤδη σᾶς ὁμολογήσωσιν οἱ χρῆμοι τοῦ συνειδότος, τότε ἀγαθὴ τύχη! ἐπικαλούμενοι τῶν προγόνων τὰς παραδόσεις, καὶ ἐπιδιδασκόμενοι ἀπὸ τὰς εὐαγγελικὰς τοῦ ἀδελφισμοῦ καὶ τῆς ἰσότητος ἐντολάς, τότε ἐπικυρώσατε τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα! Τοῦτο, ὑπὲρ πᾶν ἄλλο, περιλαμβάνει τὴν ἰσονομίαν, προοδοποιεῖ τὴν ἰσότητα, ἐγγυᾶται τὴν κοινωφελῆ ἐξόρμησιν τῶν πνευμάτων· τοῦτο πραγματικῶς γονιμοποιεῖ τὴν ἐλευθερίαν, ἀπαλλάττον τὴν χώραν ἀπὸ τοὺς πνιγηροὺς βραχίονας τερατώδους, παμφάγου πλάσματος, τουτέστι μιᾶς θελήσεως ἀνεξέλεγκτου καὶ ἀναμαρτήτου. Ἐὰν ὅμως ἀνήλικας εἰσέτι καὶ νηπίους, ἢ ἐὰν φιλανάρχους καὶ δυσαναγώγους σᾶς ὁμολογήσῃ ἡ ἐνδόμυχος φωνή, τότε, τοὺς αὐχένας κύπτοντες καὶ σεῖς, ἀναγορεύσατε κηδεμόνα τῆς παιδαριεύσεώς σας τὸν προστυχόντα... Ἄλλ' ἐν ταιαύτῃ περιπτώσει, ἀγαπητοί, ἀνάγκη πᾶσα νὰ ὀπλισθῆτε μὲ ὑπομονήν! Ἐὰν τε ἐλαττούμενοι, ἐὰν τε πληθυνόμενοι, ὀφείλετε πρὸς τὸν κηδεμόνα σέβας καὶ ὑποταγήν. Καὶ ἐὰν μὲν ἄπειρος, ἐὰν πρωτόπειρος, ἐὰν πείρας ἀνεπίδεκτος τύχη ὁ ποιμήν σας αὐτός, κραυγάσατε μὲ προδάτειον ἐνθουσιασμόν Ζήτω ὁ πολυπειρος! Ἐὰν δὲ τύχη κωφός, φωνάζετε Ζήτω ὁ πανήκοος! Ἐὰν δὲ βλάξ, ἢ τι παραπλήσιον, εὐφημήσατε αὐτὸν τέρας μεγαλονοίας! Καὶ ὁσάκις μὲν βήξῃ, κρούσατε, διὰ τὸν φόβον μὴ τὸν χάσητε, σήμαντρα καὶ κώδωνας εἰς παράκλησιν· ὁσάκις δὲ πτύσῃ, θησαυρίσατε τὴν θεόρρυτον ἀπόχρεμψιν εἰς χρυσοῦν σκεῦος! Καθὸ ἰσότητος, ἀδελφοί ἀγαπητοί, ὁ βασιλεὺς κέκτηται τὸ ἐξαιρετικὸν προνόμιον νὰ συγγεύηται τὴν ἀμβροσίαν μὲ τοὺς ἀθανάτους, καίτοι συννοσῶν καὶ αὐτός ὅλα τὰ νοσήματα τῶν λοιπῶν θνητῶν· ἐνώπιον δὲ τοῦ ἀθροίσματος τῶν δυσκρασιῶν του τὸ ὑπήκοον, κλεῖον καλὰ τοὺς ὀφθαλμούς, ὀφείλει νὰ ἐπιβοᾷ νυχθημερόν καὶ ἐν κατανύξει τὸν Ἐπινίκιον ἕμνον « Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου! »

Τὸ ἐγγράφον προβαίνει κηρύττον ἀπαρabiάστα τὰ κτήματα, τὸ πρόσωπον, τὸν οἶκον παντός ἐκάστου Κρητός, καὶ

ἀπειλοῦν θάνατον πρὸς τοὺς διακορευτάς· λήγει ἀποψηφίζομενον τὰς ἀγγαρείας, τὴν βιαστικὴν στρατολογίαν, τὰ καταναγκαστικὰ δάνεια, τὰς ἐκμισθώσεις τῶν δημοσίων εἰσοδημάτων, τέλος δὲ προσκαλοῦν τοὺς πολίτας εἰς αὐτοπροαίρετόν τινα συνεισφοράν.

Ὁ Καντανολέος, κύριος ἤδη γενόμενος τῆς τε πεδιάδος τῶν Χανίων, καὶ τοῦ Ἰσθμοῦ, τοῦ συνάπτοντος τὸ Ἀκροτῆρι πρὸς τὸν λοιπὸν νομόν, κατείδεν ἀξιόληπτον τὴν ὥραν νὰ ἐπιχειρήσῃ τὴν πολιορκίαν. Ἡ καταστροφὴ τῶν ὑδραγωγείων, δι' ὧν τὰ Χανία προμηθεύονται τὴν πόσιν, καὶ ἡ ἐκζηρὰς πάσης συγκοινωνίας διακοπὴ, ὑπῆρξαν πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν τὰ προκαταρκτικὰ διαθήματα. Ἐνεκα τοῦ ἀποκλεισμοῦ, ἡ μὲν σπάνις τῶν ἐδωδῶμων κατέστησεν ἀφόρητον πλέον πρὸς τοὺς ἐγκατοίκους τὴν διαμονήν, χάριν δὲ τῆς φρουρᾶς, οἱ Βενετοὶ ἠναγκάσθησαν καθ' ὅλον τὸ θέρος νὰ πορίζωνται τὸ ὕδωρ διὰ θαλάσσης εἴτε ἀπὸ τὴν Δίαν, εἴτε ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον. Ἐκτοτε καὶ ἡ ταχυδρομικὴ ὑπηρεσία διεκόπη, καὶ τ' ἀρχοντικὰ θέρετρα ἐχῆρευσαν. Ὁλίγιστοι τῶν τιμαριούχων μετέβησαν πανέστιοι εἰς τὰς ἀγροτικὰς κατοικίας, τιθέμενοι ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς ἐγχωρίου ἀρχῆς. Καὶ ἐκ μὲν τῶν Ἰταλῶν οὐδεὶς, ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ, ἐφ' οἰαδῆποτε ἀμοιβῇ, ἐκόπησεν ἔκτοτε ν' ἀπομακρυνθῆ τοῦ φρουρίου, ἐκ δὲ τῶν Γραικῶν ὅσοι ἐξῆλθον, οὐδέποτε πλέον ἐπανέκαμψαν.

Καίτοι παυθέντων ὅμως τῶν ταχυδρομείων, ἡ πεντανδρία διετήρησεν ἐντὸς τῶν τριῶν φρουριῶν πλῆθος ἀνταποκριτῶν, ἐπιτετραμμένων τὴν κατασκόπευσιν τῶν ἐχθρικών κινήματων. Φθίνοντος Αὐγούστου, ὁ Καντανολέος ἀπέστειλε δύο διαπεπιστευμένους, τὸν μὲν εἰς Χάνδακα πρὸς τινὰ Μόρμωρην συνταγματάρχην, τὸν δὲ πρὸς τὸν Γαβαλᾶν, ἀστυνόμον τῆς ἐν Χανίοις φρουρᾶς. Παρεκαλοῦντο οἱ φίλοι οὗτοι πρῶτον μὲν νὰ βολεῖσκον τὴν ὅσον οἶόν τε τὰς προθέσεις τῶν κρατίστων, ἐξαιρέτως τὰς τοῦ Δουκὸς, εἶτα δὲ νὰ καταμηνύσωσι τὰ ὀνόματα τῶν ὑπόπτων, ὅσοι, ὄργανα γινόμενοι ἀργυρώνητα τοῦ Σερ Μέμου, εἶχον ἀναδεχθῆ τὴν ἐντολήν νὰ δολιεύωνται τὴν γραικικὴν κυβέρνησιν ὑπὸ πρόσχημα συμπολιτεύσεως.

Ὁ Γαβαλᾶς, Κρῆς τὸ γένος καὶ εὐπατρίδης ἐκ τῶν παμπαλαίων, ἦτο σκεῖος λίαν εὐθετον εἰς πραξικοπήματα. Ἐκ τῶν ἐν Χανίοις ἀρχιωτακουστῶν οὐδεὶς ὁ ἐντελέστερον αὐτοῦ κατέχων τὴν εὐφυΐαν τῆς ἀπαθείας καὶ τῆς ἐπιμονῆς. Φίλος μὲν πλουσίων τε καὶ πενήτων χάριν φιλοπροσηγορίας παρελαυνομένης ἕως εὐθειας, εἶχε τὴν εἴσοδον ἐλευθέραν ἀπανταχοῦ· καίτοι δ' ἀστυνόμος, εἰρηνοποιεῖ φιλονεικούντας συζύγους, συνεβίβαζε κρισολογοῦντας, ἐχάριζε τρώγαλα εἰς τὰ μειράκια, πλαγγώνας εἰς τὰ κοράσια, μὴ παραμελῶν καὶ τοὺς θεράποντας, πρὸς οὓς ἐκ διδασκαλίας τοῦ Δὸν Πλατσίδου διέτρεφεν ἰδιαιτέραν φιλοφροσύνην. Τὸ πάντων περιεργότατον, ὁ Γαβαλᾶς, συνεπεία ἐπισηθεύσεως διαπνοῆς, εἶχε χάσει τὴν χρῆσιν τῆς ἀκοῆς. Οἱ ἀγορεύοντες πρὸς αὐτὸν ὄφειλον νὰ λαλῶσι μεγαλοφώνως, προσάπτοντες τὰ χεῖλη εἰς τὸ ἀριστερόν

του οὐς, τὸ μόνον ὅπερ εἰσέτι διέσωζε τηκεδανά τινα λείψανα ἀκουστικότητος· διὸ, συμφέροντα οἰκιακὰ, ἀρχόντων καὶ ἀρχοντισσῶν ἀπόκρυφα, διεζητοῦντο ἐν τῇ παρουσίᾳ του ἔλευθεροστόμου, ὡς ἐνώπιον ἀψύχου μηχανῆς. Οἷας δὲ ἰλαρὰς εἰρωνείας πρόξενος ἐγένετο κατὰ τὰς ἐφεσπερείας ἢ ἀσθένειά του! Οἷων χαριεντισμῶν χάλιαζοβόλημα ἠκόντιζε κατὰ τῆς πυραμιδοειδοῦς του προβοσκίδος ἢ οἰκοδέσποινα ἐν τῷ ἀνταποδοῦναι αὐτῷ τὰ προσαγορεύματα! — Καὶ ὅμως ὁ ὑπάλληλος τοῦ Σερ Ἰωναθάν δὲν ἦτο βλακίας ὑπότροφος ὅσον ἐδόκει. Ἡ κεκωφωμένη ἀκοή του διεφιλονεῖκει τὸ ἄθλον τῆς λεπτότητος πρὸς τὴν τοῦ λαγωῦ. Βλακωδῶς δῆθεν ἐπὶ πολυθρονίου εἰς τινα αἰθουσαν κατακεικλιμένος, ἢ ὑπνώττων, ἢ ἐξ ἀηθίας ἀναχασμώμενος, ἐνεσάκευε μὲ ἀκουστικότητα καὶ μὲ μνημονευτικότητα κλεπτιστατοῦ πάνθ' ὅσα εἰς τὰς παρακειμένας αἰθούσας ἀπεμπωλοῦντο. Τοιαῦτα ὄντα ἀφθονοῦσιν εἰς πολιτείας κυβερνωμένας δεσποτικῶς. Ἄς ἀθωώσωμεν ἕμους τὸν Παμπάλκιον. Ἐὰν πιστῶς ἐδοῦλευεν ὁ ἀστυνόμος τὸν μισθοδότην, οὐχ ἦττον πιστῶς ὑπηρετεῖ καὶ ὁ Γαβαλᾶς τοὺς ἐν τῇ πεντανδρίᾳ συμπατριώτας. Ἡ διδυμότης αὕτη καθίσταται τοσοῦτω μᾶλλον συγγνωστῆ, ὅσῳ ἀκόμη δὲν ἐξέλιπεν ἐντελῶς ὁ τύπος τῆς ἀμφοτεριζούσης ὑπηρεσίας. Ἀκόμη ἢ ἡμετέρα θάλασσα ἀποβράσσει σαθροσάνιδα τῆς ὑπουργηματικῆς ταύτης διπροσωπίας, ἔσχατα ἴσως τῆς πολυκοιρανίας μας ἀποτελέσματα.

Αἱ ἀπαντήσεις δὲν ὑστέρησαν ἐπὶ μακρόν. Δι' ἀπεράντου ἐπιστολῆς διεκοίνου ὁ Γαβαλᾶς πρὸς τὸν Ῥαιτούρην διάφορα τῆς Χανιωτικῆς κοινωνίας ἀπόρρητα. Τὴν προσοχὴν τοῦ Καντανολέου ὅμως ἐπέσυρε πρὸ πάντων μία τις γριφώδης περίοδος τοῦ γράμματος. Ὁ λόγος ἀνεφέρετο προφανῶς εἰς τινα διακοίνωσιν προηγουμένην, ἥτις, κατὰ τύχην κακὴν, δὲν εἶχε καταλάβει τὸν προορισμὸν τῆς.

« Καὶ ταῦτα μὲν περὶ Εἰρηναίου—ἔλεγεν ἡ περίοδος αὐτή. Περὶ δὲ τῆς κυρίας Χρ. ἐπικυρῶ ὅσα καὶ προχθὲς ἐπέστελλα. Ὅλιγον ἔτι, καὶ τὰ πράγματα ὠρμάζουσι κατ' εὐχὴν. Χθὲς τὸ ἑσπέρας μήτηρ καὶ κόρη ἤμειβαν τὰ φρονήματα κατὰ μόνας. Ὅποσα ἀνέλπιστα καὶ χαροποιὰ ἤκουσα κοιμώμενος. Ἡ προθυμία, μεθ' ἧς συνέδραμες τὸν θεῖον, ἐπενεργεῖ εἰς ἄπασαν τὴν οἰκογένειαν ὅσον δὲν δύνασαι νὰ ἐπινοήσης. Ἡ κόρη μάλιστα, ὧ ἡ κόρη ἔχει διὰ στόματος τὸ ὄνομά σου· ὅσον τὸ κατ' αὐτήν, θὰ σὲ κατέτασεν ἀδιστάκτως εἰς τὸν Πλούταρχον. Ἐὰν, ἀδελφὲ κύρ Γιώργη, δὲν τὴν ὑπερέβαινες πλέον τοῦ ἡμίσεως αἰῶνος, θὰ τὴν ὑπελάμβανα, μὰ τὴν ψυχὴν μου . . . Ἐν περιλήψει, εἶνε καὶ αὐτὴ πρόβατον τοῦ ποιμνίου μας. Εἶμαι βέβαιος, ὅτι, μεσιτεία συζύγου καὶ θυγατρὸς, ἢ μεταμέλεια ἀνδρὸς τοσοῦτον ἐναῦθα δυναμένου δὲν θὰ βραδύνη ν' ἀντιστηκῶσιν τὴν πλάστιγγα πρὸς τὸ μέρος μας. Ναὶ μὲν οἱ ἐν ἀγνοίᾳ κρίνοντες ἀποδίδουν τὰ ἀγαθοεργήματα τῶν γυναικῶν πρὸς τὴν αὐθόρμητον γενναιότητα τοῦ οἰκοδεσπότη· οὐχ ἦττον ὅμως ἀληθὲς, ὅτι καὶ οὗτος πολιτεύεται ὡς φιλόπτωχος χριστιανός. — Παρὰ τοῦ σήμερον ταχυδρόμου σου θὰ παραλάβῃς ἑξήντα ὑπέρπυρα. Εὐτελής μὲν ἢ τοῦ δού-

λου σου εἰς τὸ ταμεῖον τῆς πατρίδος συνεισφορά. Μὴ δύναμενος ὅμως, καθὼ πτωχός, νὰ προσφέρῃ καὶ περισσότερα, εὐχεταί εἰς Θεὸν ὑπὲρ σοῦ καὶ ὑπὲρ τῶν συναδέλφων σου, ὧν τὸ πνεῦμα εἶη διὰ πάντος εὐλογημένον! »

Τίς ἢ φιλόπατρις ἐκείνη οἰκογένεια τῶν Χανίων; Τίς ὁ θεῖος; Τίς δὲ ἡ κυρία Χρυσῆ, ἢ Χρυσουγῆ, ἢ Χρυσάνθη, ἢ Χριστίνα; — Πρὸς ἐρμήνευσιν τῶν ἐν τῇ περιόδῳ ἐκείνῃ ὁ Καντανολέος ἐβασάνισε τὸν ἐγκέφαλον ἀνωφελῶς. Ἀπολεσθείσης τῆς προηγουμένης ἐπιστολῆς, αἱ εἰκασίαι του οὐδὲν εὐλογοφανὲς ἐξύφανον εἰς τὰς ἀναμνήσεις.

Ὡσαύτως εὐάρεστοι προήρχοντο καὶ αἱ ἐκ Χάνδακος ἀγγελίαι. « Ἐνῷ τὸ φραγγικὸν ἀρχοντολόγιον — ἔγραφεν ὁ Μόρμωρης — ἀναισθηκατέβαινε Δουκὸς καὶ Προβεδούρων κλίμακας, ἢ κυβέρνησις ἐφαινετο καθευδούσα ὑπὸ μανδραγόρα. Εἰς μάτην ἐπεσώρευον οἱ προνομιούχοι ἀναφορὰς, καθικέτευον εὐνοουμένους, ἐταλάνιζον τὴν μοῖραν των. Οἱ ἐν τέλει, φράττοντες εἰς τὰ μεμψιμοιρήματα τὴν ἀκοήν, ἄφρινον τοὺς καλοὺς ἰππώτας νὰ λύσωσιν ἀφ' ἑαυτῶν τὸ πάνδεινον ζήτημα, ἐὰν, πρὸς σωτηρίαν τῶν τιμαρίων, ὄφειλον νὰ ἐγκαρτερήσωσιν ἐντὸς τῶν πόλεων, ἢ νὰ μεταναστευθῶσι πανοικεῖ εἰς τὰς ἐπαύλεις. Τοῦτω μόνον ὑπερσπουδαζόν οἱ Προβεδούροι, τὸ πῶς νὰ ἐκπεραιώσωσι ταχύτερα τὰς ἐκ Βενετίας κατασπερχομένας ἐτοιμασίας. Διαφημιζέται πρὸς τοὺς ἄλλοις καὶ τοῦτο, προσέθετεν ὁ Μόρμωρης· εἰς ἐπίμετρον ἀναληγσίας, ὁ Δουξ προὔτιθεται ν' ἀπαιτήσῃ ἀπὸ τοὺς ἰππώτας ἀθροῦς τοὺς καθυστεροῦντας φόρους τῆς ὑστέρας δεκαετίας, ἐπιφυλαττόμενος τὴν δήμευσιν τῶν τιμαρίων κατὰ τῶν ἀναξιοχρέων ὀφειλετῶν. »

Δὲν ἐψεύδοντο αἱ ἀγγελίαι. Τοῦ ἱερατείου συνυποδαυλίζοντος τὴν πυρὰν, φλόξ διχονοίας κατέφλεγε τὴν ἰπποτείαν. Ἡ πόλις τῶν Χανίων, κατ' ἐξοχὴν, εἶχε καταντήσει φωλεός τις λύκων, ἐνθα οὔτε εὐταξίαν ἐτήρει ἢ ἀρχὴ, οὔτε ἄρτον ἐπώλει ἢ ἀγορὰ κυκεῶν, ὅπου οὔτε φόροι εἰσπράττοντο πλέον, οὔτε ἀσφαλείας ἔχνος ἐπεσώζετο. Πρὸς ἐπαύξειν συμφορᾶς, ἐπήρχητο κατὰ Ἰούλιον καὶ ἡ πυρπώλησις τῶν Μουρνιῶν. Ἡ κώμη αὕτη, θερεῖα τότε ἔδρα πολλῶν ἀρχόντων, καὶ δὴ κατὰμεστος ἐπαύλειαν, ἀπέχει τῶν Χανίων ὡς μίαν ὥραν. Οἱ κάτοικοι, μερὶς τῆς φυλῆς τῶν Φωτεινῶν, ὑπὸ τῆς ἀρχοντικῆς φαρτρίας παρασυρθέντες, ὄχι μόνον ἀπετάχθησαν εἰς τὴν μεταπολίτευσιν, ἀλλὰ, κατασχόντες καὶ τινὰς συνθηματικὰς τῆς πεντανδρίας ἐπιστολάς, διαφρούσας τὴν ὀσμῆραι συνελευνομένην πολιόρκησιν, παρέδωκαν αὐτὰς πρὸς τοὺς Βενετούς. Ἡ προδοτικὴ κατάσχεσις, ἀποκαλύψασα τὰ τεκταινόμενα πρὸς τὸν ἐχθρὸν, καὶ τὴν πτώσιν τοῦ φρουρίου εἰς χρόνον ἀοριστον ὑπερτεθειμένη, ἐκρίθη ἀξιοτιμώρητος. Αὐτοῦ στραταρχοῦντος τοῦ ριζάρχου τῶν Φωτεινῶν, καὶ ἡ κώμη καὶ αἱ ἀρχοντικαὶ ἐπαύλεις ἐγένοντο πυριάλωτοι, ἑκατὸν δὲ οἰκογένειαι χωρικῶν, ἀναρρεύσασαι ἐντὸς Χανίων, ἐπέθηκαν τὴν κορωνίδα μὲ τὴν πείναν καὶ μὲ τὰς κλοπὰς. Κατὰ τὸν ἐμπρησμὸν ἐκεῖνον ἀπετεφρώθη ἀπροβουλεύτως καὶ ὁ ἅγιος Ἐλευθέριος, μοναστήριον, ὅπερ μετὰ τῆς ἁγίας Κυριακῆς ὑπῆρχεν ἀνέκαθεν μετόχιον τῆς Χρυσοπηγῆς.

Τὸ παραδειγματικὸν τῆς τιμωρίας ἐσωφρόνισε καὶ τὰς ἐτέρας περὶ τὰ Χανία κώμας. Πλὴν τῆς καταστροφῆς τῶν Μουριῶν, οὐδὲν ἄλλο δεινὸν παρόμοιον ἠχλύωσε τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως. Ὅσα δὲ τὰ βενετικά χρονικὰ καταληροῦσι, ταῦτα γολῆς ἐκχύματα. Ἡ ἐπὶ Καντανολέου ἐξανάστασις, ὡς καὶ αἱ πλείονες τῶν προηγουμένων, ἀνεπήδησεν αὐτόματος ἐκ σπλάγγων τοῦ κρητικοῦ λαοῦ, καὶ ἀκατάκριτος κατευδῶθη εἰς τὴν μακρὰν ὁδοιοποιίαν τῆς ἀναμορφώσεως. Μάρτυρες αἱ αὐθόρητοι, αἱ ἀφειδεῖς, αἱ πανταχόθεν τῆς ἐξοχῆς συρρεῦσαι συνδρομαί, καθ' ἃς γυναῖκες, ἐκοντηδὸν ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς ἡλικίας ἀποστερηθεῖσαι ἐνωτίων καὶ περιδεραιῶν, προσέπεμψαν εἰς τὸν ἀγῶνα τοὺς συζύγους ἀδακρυτί· καθ' ἃς καὶ γέροντες, καὶ ἱερεῖς, καὶ μοναχοί, τάξις ἀστράτευτος, ἐξεπορεύθησαν εἰς τοὺς πρόσθεν στοίχους τοῦ λόχου, συμπαιανίζοντες τὸν θούριον ὕμνον μὲ τοὺς νεωτέρους. Ὅπόσας δὲ συνεισφορὰς ἐπὶ συνεισφορῶν ἐπεμέτρησαν τὰ μοναστήρια πρὸς ἀναπλήρωσιν τῶν ἀπορωτέρων! Τὸ Ἀρσάνιον, τὸ Βόσακον, ἡ Σπηλαιώτισσα, ὁ Ἀσώματος, τὸ Ἀρκάδιον, ἡ Γωνία, ὁ εἰς τὰς Ἐπαναστάσεως ἅγιος Γεώργιος, τὸ Καθολικόν, ὁ ἅγιος Νικόλαος, ἡ ἐν Κισάμῃ ἁγία Τριάς — καταγῶγια ἐρημοφίλου, πλὴν ζέοντος ἑλληνισμοῦ — μαρτυροῦσι διὰ τῶν αὐτομάτων καὶ ἐπανειλημμένων καὶ ἀφειδῶν συνδρομῶν τῶν οἷον ὁμοιοπρεπῆς προοίμιον ὁ προαγὼν ἐκεῖνος παρεσκευάζεν εἰς τοὺς ἐπομένους ἄθλους τοῦ 1821. Ὑπὸ μόνῃς τῆς ἐκ προθέσεως κακοβουλίας παραχαράσσεται σφαγῆς κινήματων οὕτως αὐτοσχεδίων. Ἄλλ' αὐτοφανὲς ἐκ τῆς παραβολῆς τῶν ὑπομνημάτων ἀνακύπτει ἐν τῇ ἐθνικῇ ἱστορίᾳ τὸ πόρισμα, ὅτι ἡ σημαία τοῦ ἁγίου Γεωργίου, πρόδρομος τοῦ ἐν τῇ μονῇ τῆς ἁγίας Λαύρας ἀναπετασθέντος Σταυροῦ ἐκήρυξεν ἄνωθεν τῶν Δευκῶν Ὁρέων, καὶ ἀπὸ τῆς καρδίας τῆς δεκάτης ἑκτῆς ἑκατονταετηρίδος, τὸ προσφιλέστατον τοῖς Ἑλλῆσι σύνθημα ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΚΑΙ ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΙΣ.

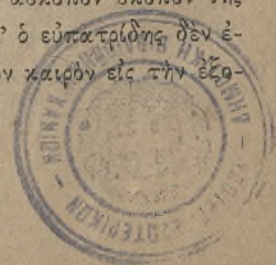
Προεδείξαμεν ἤδη καθ' ὁδὸν ὁποῖά τινα μελήματα ἀνεφρόντιζε τὸ Συμβούλιον περὶ τιμαριωτικῶν προνομίων, καὶ τὴν κατόρθωσιν τίνος αἰσίου συμβάντος προσεδόκα, πρὶν ἢ ἐκπρεμνίσῃ τὸ δηλητηριώδες ζιζάνιον. Ἐν τῷ μεταξῷ, δὲν κατεπίβη ὁ καιρὸς ἐν ὀλιγορίᾳ. Χάριν τῆς ἀκαταβλήτου ἐπιμονῆς τοῦ ἀνδρός, ὅστις εἰς τὴν ἀνάμνησιν τοῦ κινήματος ἀφῆκε τὴν πατρωνυμίαν του, ἐλήφθησαν ἄλλα προνοήματα ἐπεικτικώτερα, παρασχόντα ἄνεσιν καὶ ἀναψυχῆν. Καὶ τῷ ὄντι· καθὼς φυτὸν, ἐξ ἀνδρίας μαρανθὲν, ἀναθάλλει ἄμα ὡς νετὸς διαψύξῃ τὰ φύλλα του, οὕτως ἀνένευσε καὶ ὁ λαὸς ἐκεῖνος ὑπὸ τὴν ζωοποιὸν ἐνέργειαν τῶν πρώτων πνοῶν τῆς ἐλευθερίας. Οἱ πνεύμονες διεστάλησαν ἀσύθλιπτοι, αἱ καρδίαι ἀνέπαλον αὔθις ἐξ ἀγάπης, τὰ κατωβλεπῆ βλέφαρα ἀνεφαιδρύνθησαν εἰς τὰ θέλητρα τοῦ ποιητικώτερου τῶν οὐρανῶν τῆς γῆς. Μεσοῦντος τοῦ φθινοπώρου, ὁ μὲν ἅγιος Μάρκος ἐνέμενε, ὡς προσέρηται, πεφυλακισμένος ἐντὸς τῶν τριῶν φρουρίων, ὁ δὲ νικῆτωρ τοῦ δράκοντος περιήρχετο τὴν νῆσον, ἀναπλάσσων τὸ φρόνημα ἐπὶ τὸ ἐθνικώτερον, κρούων χορδὰς ἀπλήκτους, ἀήχους πρὸ αἰώνων. Ἄξιόησον δεῖγμα

ζήλου καὶ δραστηριότητος ἐξ ἀνδρῶν, μηδέποτε φοιτησάντων εἰς ἐκπαιδευτήρια! Ἐντὸς τῆς πρώτης πενταμηνίας εἶχεν ἤδη συνταχθῆ στρατὸς ἐκ δεκακισχιλίων περὶπου ἀγωνιστῶν, εἶχον καθιδρυθῆ ἀστυνομικὰ γραφεῖα, δικαστήρια, τελωνεῖα, κατασκευασθῆ πυριτιδόμυλοι, κτισθῆ τῆδε κακεῖσε φρουρίδια καὶ ἀμυντήρια, ἤρχοντο δὲ κτιζόμενα καὶ σχολεῖα, ἔνθα θὰ ἐδιδάσκοντο ἡ ἀνάγνωσις, ἡ γραφή, ἡ χριστιανικὴ κατήχησις, ἡ ἐθνικὴ ἱστορία, ἡ ἀριθμητικὴ. Καὶ ἐπικρατοῦσα μὲν Ἑκκλησία ἀνηγορεύθη ἡ ἑλληνικὴ, προσκληθέντος εἰς Κρήτην ἐπὶ τούτου τοῦ πρώην Τριμυθοῦντος Εὐγενίου· δέσποινα δὲ διάλεκτος, ἀντὶ τῆς βενετίδος, ἐκηρύχθη ἡ ἀγοραῖα τοῦ ἰθαγενοῦς λαοῦ, ἐν ἣ καὶ τὰ δημόσια ἔγγραφα κατεστρώθησαν. Οὐδὲ καὶ τὸ σπουδαιότατον τῆς κοινῆς ἀσφαλείας θέμα παραμελήθη. Ἐκλιπόντων Τσάφων, Ἀρματωλῶν, χωροφυλάκων, ἀπόχετο καὶ ἡ ληστεία ὀλοτελῶς. Ὁ ἀλλογενὴς, εἰσχωρῶν εἰς τὰ ἐνδότερα, ἤθελεν, ἐὰν ἀμερόληπτος, ἀπαντήσῃ τὸσαύτην καθ' ὁδὸν εὐταξίαν καὶ ὑποταγὴν, τὸσαύτην εὐνομίαν, ὁπόσας αἱ Συγῶνων καὶ Μέμων πολυκατάσκοποι κυβερνήσεις οὐδέποτε κατόρθωσαν νὰ ἐμπεδώσωσιν ἐπὶ τριακοσίους ἐξήκοντα ἐξ ὅλους ἐνιαυτούς...

Ἄλλ' ἃς ἀναρράψωμεν τὰ νήματα τῆς διηγήσεως.

Τί ἐγένετο ἐν τούτοις ὁ Καλλέργης; Τί ὁ Ἀβογάδρος;

Ἰκανὰ ἐρρήθησαν ἐν τοῖς πρόσθεν περὶ τοῦ πρώτου. Ἐν τελευταῖον ἀνάσυρμα καλάμου. — Ὁ Ματθαῖος Καλλέργης ἦτο Καλλέργης, τουτέστιν οὐδόλως ὁμοίαζε πρὸς τὰς τρεῖς ἀοιδίμους ἐξαίρεσις τῆς οἰκογενείας του, τὸν Ἰωάννην, τὸν Ἀλέξιον καὶ τὸν Λέοντα. Διεθούλου αἱ κακαὶ γλῶσσαι, ὅτι ἐκαλλώπιζε τὴν ὄψιν μὲ χρώματα. Ἴσως τὸ ἐπιβιοῦν ἐπίγραμμα τὸν συκοφαντεῖ· ἀλλ' ἡμεῖς δὲν ἀδικούμεν τὴν μνήμην του ἐπαναφέροντες, ὅτι ἐὰν μὴ ἐφυκοῦτο τὰς παρειάς, τοῦλάχιστον ἠρέσκετο νὰ ἐπιχρή τὸ φέριμον μὲ τι ἰζῶδες, κατάκολλον βερενίκειον, πρὸς μόνους τοὺς ἀλυπροσκυνητὰς γνωστὸν. Δαμπρὸν ἐφεύρημα καλλιτεχνίας! Τί κρίμα ἡ τοξικολογία καὶ ἡ φαρμακευτικὴ νὰ μὴ γνωρίζωσι τὴν συνταγὴν βερονικείου, ὅπερ καθίσταται τόσον χρεῖωδες πρὸς τὸν αὐλικόν, ὅσον ἀπαραίτητα διατελοῦν τὸ ψιμμύθιον, τὸ ἀνδρείκελον, τὸ στέμμι εἰς τὰς ὑελίνας προβολὰς τῶν κουρείων! Ὅπόσαι ῥωπικαὶ εἰκόνες, μὴδ' ὀβολοῦ ἄξιαι, στολίζουσι δι' αὐτοῦ τοὺς τοίχους τῶν ἡγεμονικῶν προστάδων! Ὅπόσους Φιγάρους μετασχηματίζει εἰς ἐξοχτάτους ἢ πολύτιμος ἀλοιφή! — Ὁ Καλλέργης, ἀρχοντορωμαῖος τε καὶ φραγγάρων ἐν ταυτῷ τυχῶν, συνεδύαξεν εἰς ἑαυτὸν ἀναφομοίωτα τὰ ἐλαττώματα ἀμφοτέρων. Ἀριστοκρατικὸς μὲν τὸ φρόνημα, χάριν τοῦ βενετικοῦ διπλώματος, δημοτικὸς δὲ τοὺς τρόπους, χάριν τῶν ἀγροτικῶν κτημάτων του, εἰς μὲν τὴν πόλιν ἐθώπευε τὸν Ἰταλὸν διασύρον τὸν Ἑλληνα, εἰς δὲ τὴν ἑπαυλιν ἐκοθάλευε τὸν Ἑλληνα, ἐξελέγχων τὰ λάθη τῆς ξενοκρατίας. Τὸν ἄσκοπον σκοπὸν τῆς ἀποστολῆς του ἤδη γινώσκωμεν. Ἄλλ' ὁ εὐπατρίδης δὲν ἐσυνήθιζε νὰ ἀναλίσκη ἐπὶ ματαίῳ τὸν καιρὸν εἰς τὴν ἐξο-

χίν. Τὴν εὐκαιρίαν ἐπωφεληθεὶς, ἐπεσεκέσθη τὸ ἐν Ἀκρωτηρίῳ κτιζόμενον οἰκοδόμημα, προσέθηκε δραγάτας εἰς τὸ παρά τὰς Στέρνας τιμάριον, ὠρυξε φρέαρ εἰς ἕτερον τι κτήμα, ἔσφιγγε τὴν δεξιὰν πολλῶν ἐκ τῶν τρισχιλίων συντέκνων του, ἀφοῦ δὲ, εἰς ἀνάμνησιν τῆς ἐντολῆς του, ἀπεδεκάτευσεν ὑπὸ τὴν στέγην ἄλλων κουμπάρων ὄρνιθας καὶ χοιρίδια, ἀφοῦ, περὶ τῶν διατρεχόντων διαλεχθεὶς, ἐξεκένωσε τὴν ἀποθήκην τῶν ὑπὲρ καὶ τῶν κατὰ, μηδέποτε ἐξενεγκῶν δύο μόνας συλλαβὰς καταληπτὰς, ἐπέστρεψεν εἰς Χάνδακα, δούς πρὸς τὸν Ὑψηλότατον πολύωρον τῆς τελεσφόρου διαπραγματεύσεώς του ἀπολογισμὸν. Εἰς ἀμοιβὴν, ὁ Δουξ, σαρκάσας, συνεχάρη, ὅτι δῆθεν ὁ ἀὴρ τῆς ἐξοχῆς τὸν ἐπάχυνε, ὑπὸ δὲ πατρικῆς τρυφερότητος ὀρμηθεὶς συνεβούλευσεν αὐτῷ νὰ ἐπανέλθῃ εἰς ἀγρὸν ὅσον τάχος.

Ἐο δὲ Ἀβογάδρος καὶ ὁ διερμηνεύς του ;

Οὗτοι, πρὶν ἢ ἐξακριβώσωσι τὴν ἔδραν τοῦ πενταμελοῦς συμβουλίου, περιεπλανήθησαν ἐπὶ δύο ἢ τρεῖς ἑβδομάδας, ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν ἐνὸς αἰγάγων κυνηγοῦ, εἰς ὁδοὺς ἀντιθέτους, σήμερον μὲν πεμπόμενοι πρὸς ἀνατολάς, αὐριον δὲ μεταπεμπόμενοι πρὸς δυσμὰς, ἀπαχθέντες δις ὡς κατάσκοποι, τσαυντάκις ἀπολυθέντες, καὶ πλειστάκις ἄλλοτε διακυβέυσαντες τὴν ζωὴν. Μετὰ πολλὰς καὶ παντοίας περιπετειάς, ἔφθασαν τέλος εἰς Μεσολῶν. Ἦτο ἡ ὀρεινὴ κόμη τοῦ νομοῦ Χανίων, ὅπου συνεδρίαζε τότε ἡ κυβέρνησις.

Ἐο κόμης τῆς Μόττας ἐκέκτητο ἐπὶ τοῦ Ἰταλοἑλληνος Καλλέργου ἐν πλεονέκτημα οὐκ ἀδιάφορον ἦτο ἐνιαῖος, ἀπλοῦς, τουτέστι Βενετός. Ἀντὶ ἀμφισβουῶς, ἠθέλομεν καὶ ἡμεῖς δώσει τὴν προτίμησιν εἰς κενόδοξον. Ἐο ἀμφισβητὴς εἶνε ἐν τῇ πολιτείᾳ νόμισμα, τὸ μεταγενέστερον μονόγραμμα τοῦ ὁποίου δὲν ἐξήλειψε τὰ ἴχνη τοῦ προτυπώματος. Ἀλλ' ἄς δικαιώσωμεν τὸν Ἀβογάδρον. Οἰοιδήποτε κατὰ τὴν προκειμένην ἀποστολὴν ἂν ἦσαν οἱ σκοποὶ τοῦ κρυψίνου ἐντολοδότου, εἴτε καθαρῶς πολιτειακοὶ, ὅπερ ἐνδεχόμενον, εἴτε ἰδιωτικοὶ, εἴτε ἀνάμικτοι, ἀναμφίβολον, ὅτι ὁ ἐντολοδόχος, καίτοι παρεφθαρμένος καὶ αὐτὸς ἐν τῇ πειθηνίῳ ἐξυπηρετήσῃ τῆς καμαρίλλας ὅσον ὁ Καλλέργης, καίτοι ὑπὸ ἰδιοτελῶν στοχασμῶν ἐμφορούμενος καὶ αὐτὸς, ἀνεδέξατο ὁμῶς τὸ ἐντάλμα μὲ προθυμίαν πατριωτικὴν, ἰσόμετρον τοῦλάχιστον πρὸς τὴν προσωπικὴν φιλοδοξίαν του· ἀλλὰ μὲ ζῆλον εἰλικρινῆ, ἀξίον τῶν ἐπαίνων παντὸς κυρίου, ἔθεσεν εἰς ἐνέργειαν ὅλας τὰς δυνάμεις, ὧν ἐτύγγαεν ἐκ φύσεως ἐπιδεικτικὸς, συνέλεξεν ὅλον τὸ θάρρος, ἵνα μὴ ἐπαρκέσῃ ἡμιτελῶς εἰς τὸν ὄρισμὸν του, ἀποδείξας τοιουτοτρόπως, ὅτι διὰ θελήσεως ἐπιμόνου πολλάκις καὶ ὁ κοινότερος τῶν ἀνθρώπων κατορθοῖ, ὅ,τι δεδομένον δὲν εἶνε, ἢ εἰς πνεύματα ὑπερτέρας τάξεως.

Ἐο ἀυλάρχης ἤρχετο ἀπὸ Λάκκου πεζός. Τὸ μονοπάτιον, ὅπερ ἀπὸ τῆς κόμης αὐτῆς ἄγει εἰς Μεσολῶν, εἶνε καὶ δύσβατον ἅμα, καὶ κατωφερές. Ἀφοῦ οἱ πέντε ὁδοιπόροι ἀνεπαύθησαν ἄρκετὴν ὥραν ὑπὸ τὴν σκιὰν τῶν μεγαλοπρεπῶν πλατάνων τοῦ βύακος, ὅστις ὀλίγον παρακάτω συγχέει τὸν

καθαρόν του κρύσταλλον μὲ τὰ ρεῖθρα τῆς Πλατανείας, ἀφοῦ ἐπότισαν τοὺς ἵππους, καὶ κατενωτίσθησαν, εἰς τὸ πείσμα τοῦ ἀνυποφόρου καύσωνος, τὴν ἐπίτηδες κομισθεῖσαν στολὴν, ἐκτύπησαν αὖθις τοὺς πτερινιστήρας, ἀπευθυνόμενοι πρὸς τὸ χωρίον, τέρμα τῆς περιουσίας των, κείμενον ἤδη εἰς ἀπόστασιν ὀλίγων λεπτῶν. Ἐο Μεσολῶς, εἰ καὶ περικυκλούμενος ἀπὸ ἐλαιοφύτους λοφίσκους, ἀπὸ σπείρας θαλερῶν κερρατεῶν, ἀπὸ πλατάνους, περὶ τὸν κορμὸν τῶν ὁποίων ὀφιοειδῶς ἢ ἄμπελος περιπλέκεται, ὁ Μεσολῶς ἦτο, καὶ εἰσέτι εἶνε κωμόπολις μικρὰ καὶ πτωχὴ, κατοικουμένη ἀπὸ περιήπου ὀγδοήκοντα οἰκογενείας. Ἐνταῦθα οὐδεὶς οἶκος εὐκτιστος· καλύβαι τὸ πλεῖστον μέρος πρὸς χρῆσιν φιλοπόλων ἀγροτῶν. Ἀνάλογος πρὸς τὸ ταπεινὸν τοῦ τόπου εἶνε προσέτι καὶ ἡ ἐκκλησία μὲ τὸ δεκάπηχον καὶ ἀπλοϊκὸν τῆς κωδωνοστάσιον. Μόνη ἡ πηγὴ ἐξέχει εἰς κατασκευὴν ἢ βρύσις, ἣν ἐπισκιάζει δένδρον θεόρατον, αὐτὴ, εἰς τὴν μαρμαρίνην σκάφην τῆς ὁποίας δις τῆς ἡμέρας ἔρχονται τὰ κτήνη πνευστιῶντα νὰ δροσίωσι τοὺς τριχώδεις βόθωνας.

Ἐο ἄφιξις ἐνὸς ἀυλάρχου καὶ Βενετοῦ εἰς Μεσολῶν διήγειρε σοβαρὰς ὑπονοίας. Παρὰ μικρὸν ὁ διαπεπιστευμένος ἀπεπέμπετο, πρὶν ἢ ἐπιτύχῃ νὰ ἴδῃ τὸ πρόσωπον τοῦ ἀρχηγοῦ. Καὶ αὐτὸς ἔτι ὁ Καντανολέος ἀπεποιήθη τὸ πρῶτον νὰ στέρξῃ συνδιαλέξεις μυστικάς· ἀλλὰ ταῦτα δὲν ἀπεδειλίασαν τὸν κόμητα. Μετὰ τριήμερον διαπραγματεύσειν μεταπεισθέντος τοῦ συμβουλίου, παντὸς δ' ἄλλου προσκόμματος ἀρθέντος, ἡ μὲ τὸν πρύτανιν συντυχία ὠρίσθη τῇ εἰκοστῇ τετάρτῃ Ἰουνίου.

Τὸ προοιμιῶδες κατόρθωμα ἐνεποίησε χαρὰν μεγάλην εἰς τὸν ἀυλάρχην, ὅστις φυσικῶς τῷ λόγῳ προσήρτα ἐκθυμον φιλοτιμίαν ἐν τῇ ἐπιτεύξει τῆς πρώτης διπλωματικῆς του ἐπιχειρήσεως. Οἶων ἀγαθῶν ἀποτελεσμάτων ἀγωγὸς θὰ καθίστατο ἡ καλὴ ἔκβασις! Ἐὰν εἰς τὸ τέρμα ἐντολῆς οὕτως ἀκανθόδους ἔδιδε δείγματα ἐξάλλου ἐπιδειξιότητος, δὲν θὰ ἐπεκυροῦτο ἐν ἡ κατεῖχε θέσιν ἐφ' ὅσον ἔτι ἐκάλει ἡ ἀποταμίευσις τοῦ προορισθέντος ἑκατομμυρίου ; Τῆς δὲ πρεσβευτικῆς του φήμης διαπερασάσης τὸ Ἀδριατικόν, πλὴν τῆς ταινίας ἀνωτέρου ἵππότητος, ἣν δὲ ἀνυπερθέτως θὰ συνήγρευεν, δὲν θὰ προσεκτάτο ἅμα τῇ ἐπανόδῳ ἐν Βενετία καὶ τινὰ ἔδραν χηρεύουσαν εἰς τὴν Σύγκλητον ;

Ἐπὶ τοιούτων αἰσίων προσδοκημάτων ὁ ἀυλάρχης ἐμφορούμενος, προδιέταξε τὸ σχέδιον τῆς ἐστρατεύσεως μὲ περινοίαν— δέον νὰ τ' ὀμολογήσωμεν— ὑπερτέραν κατὰ πολὺ τῆς ἐμφύτου ἐπιδεικτικότητός του. Ἀφοῦ διεξῆλθεν ἄπαξ καὶ δις τὸν ἀθηναῖον ἱστορικόν, ἀφοῦ ἔμαθεν ἐκ στήθους καὶ αὐτολεξεῖ τινὰς τῶν οὐσιωδωτέρων ὀδηγιῶν τοῦ κυρίου του, ἀφοῦ ἀνηλέκτρισε πολλάκις τὴν ὄρασιν εἰς τὴν ἐποψιν τοῦ πυξιδίου καὶ τοῦ διπλώματος, προήλασεν εἰς τὴν συμπλήρωσιν τοῦ ἔργου, προὔπονθσας τὰς ῥήσεις καὶ τὰς ἀντιρρήσεις, διευθετήσας τὰ ἀμυντήρια τοῦ προλόγου, παρασκευάσας μυριολέκτους ἀνθοδέσμας διαλεκτικάς. Ὅτε ἀφίκετο εἰς Μεσολῶν, ἡ προετοιμασία ἦτο ἤδη ἐντελῶς ἀπληρτισμένη.

Τὰ πάντα προεμήνουσ τὴν μὲν πάλιν σύντομον, τὴν δὲ νίκην εὐδρακτον καὶ ὀριστικὴν . . . Τίνα δυσπρόρητα χωρία ἤδυνατο ν' ἀντιτάξῃ κατὰ τὴν συμπλοκὴν ὁ ἀγροῖκος καὶ ἀπειροπόλεμος ἐναντίος του; Ἀλλὰ καὶ ὄχυρῶν τιῶν χωρίων ὑποθεθέντων, ἐπὶ πόσον δὰ καιρὸν ἤθελεν ὁ πολέμιος ἀνθέξει εἰς τὰς μυδροβόλους μηχανὰς τῆς πειθοῦς, εἰς τὸν καταβομβισμὸν τοῦ σακκίου, εἰς τὰς ἀνατρεπτικὰς ὑπονομούς τοῦ τριγώνου;

Ἡ θεὰ τοῦ χαμηλοῦ οἰκίσκου, ὅστις περιελάμβανε τὸ Πρυτανεῖον, καὶ ἐντὸς τοῦ ὁποίου εἰσῆλθη ὁ πρεσβευτής, προεκάλεσεν εἰς τὸ στόμα τοῦ κόμητος οἴκητος μεϊδιάμα. Ἐἴς τινὰς τῆς νήσου περιοχὰς τὸ κατώφυλλον τῆς εἰσόδου ἐξέχει τοῦ δαπέδου ὡς πέντε δάκτυλα. Ὁ αὐτάρχης ἠγνῶσει τὴν παγίδα. Σκονδάψας εἰς τὸ διαβολόξυλον, κατεπρήνισεν, ἀφείς ἐπὶ τοῦ ποδώματος τὴν ἐπιδερμίδα τῆς παρεῖας. Σπεύδει νὰ ἀνεγερθῆ, ἀλλ' ἐν τῷ ἀνορθωθῆναι συγκρούει τὸν ἀντικέφαλον πρὸς τὴν δοκὸν τῆς ταπεινῆς ὀροφῆς, καὶ δέχεται τετανικὸν κλόνημα ἐκ τοῦ κρούσματος. Τὸ κακὸν τριτόνει. Καθ' ἕκαστον αὐτάρχου εἰς τὸ πρυτανεῖον τοῦ Μεσαλᾶ ἐξεπλήρου Κέρβερός τις τερατόμορφος. Ὁ ἀφιλόξενος κύων, ἐξαφνισθεὶς ἀπὸ τὸν πάταγον τῆς πτώσεως, ἐφορᾷ ἐν ῥίπῃ ὀφθαλμοῦ καὶ ὀρθοποδῶν, ἐγκολπίζεται τὸν συνάδελφον ἤδη δὲ παρεσκευάζετο ἐπὶ ζημία τῆς χρυσοστολιστοῦ φαρσίας νὰ συμπληρώσῃ διὰ τῶν ὀδόντων τὰ εἰκότα τῆς ὑποδοχῆς, ὅτε κατ' εὐτυχίαν ἐπέφθασεν αὐτοπρόσωπος ὁ πρύτανις εἰς βοήθειαν.

Ἐκτινάξας τὸν κονιορτὸν ἀπὸ τὴν στολήν, ὁ κόμης ἀνέλαβεν ἐν τῷ ἅμα τὴν διπλωματικὴν παρρησίαν, προτεθειμένος ν' ἀπονεύμῃ εἰς τὸν ἀποστατάρχην δουκινὰς τιμὰς. Τὸ σχῆμα ἐκεῖνο παρίστατο πρώτην φορὰν εἰς τὴν ὄρασίν του. Καὶ ὅμως ἐνόησεν εὐθύς, ὅτι ὁ συλλαμβάνων ἐκ τοῦ μεταυχενίου τὸν Κέρβερον, οὐδεὶς ἄλλος ἠδύνατο νὰ ἦνε, ἢ ὁ ἀνταγωνιστής του. Τὸ πελασγικὸν ἀνάστημα, ἢ σοβαρὰ καὶ ὑπόψυχρος προσαγόρευσις, τὸ ἀναντίβλεπτον βλέμμα τοῦ γέροντος συνεκλόνησαν κατὰ πρώτην ὄψιν τὴν εὐόλισθον προθυμίαν τοῦ Βενετοῦ. Ἐπὶ τῇ συναισθήσει ὅμως τῆς ὑπερτερίας του ἀναθαρρήσας,

— Ὅποια ἐντὸς ἀχυροκαλύβης ἔκτοπος ὑπεροψία! εἶπε καθ' ἑαυτὸν. Ὅποια ἀπειροκαλία! Τοῦλάχιστον νὰ μὴ φορέσῃ μίαν οἰανδήποτε στολήν!

— Ὅρίσατε, ἄρχοντες! εἶπεν ἀμείδητος ὁ Καντανολέος, παραμερίζων μὲ τὴν πτέρναν ἕνα πύελον, φράττοντα τὴν διάβασιν. — Προσέχετε ὅμως εἰς τὴν κεφαλὴν! Ὁ εἰσερχόμενος ἐν τοῖς μεγάροις μου βιάζεται νὰ προσκυνήσῃ.

— Προσκυνοῦμεν τὸν Ἀγαμέμνονα, ἀρχηγὸν Ἑλλήνων, εἰς τὴν σκηνὴν του! ἀπήντησεν ὁ πρεσβευτής κλινὼν τὴν κεφαλὴν, καὶ σύρων τὸν δεξιὸν πόδα εἰς τὰ ὀπίσω, εἰς δαίγμα ἰδιαιτέρας εὐλαθείας.

Μετὰ σύντομον περιγραφὴν τῶν ὀδοιπορικῶν τυχῶν του, ὁ κόμης ἦρε τὸ σημεῖον τῆς μάχης, ἀφθείς τοῦ παρασκευασθέντος πανηγυρικοῦ. Ὁ ἀναπειστήριος λόγος, συνεχοῦς ἀ-

γρυπνίας φιλοπόνημα, ἐξηγγέθη μὲ τόσῃν στωμύλιον κοσμιότητῃ, πρόεβη ἀνεπαισθητῶς ἐξογκούμενος μὲ τόσῃν δαιδαλίῳ λεπτότητῃ καὶ φιλοκαλίῳ, ὥστε ἤθελε τὸν ἐπικροτήσει καὶ αὐτὴ ἢ ἀκαδημία τοῦ Παταίου, ἐὰν τὸν ἐγίνωσκεν. Οἷαν λέξεων, σχημάτων, ἐπιχειρημάτων κρίσιν, οἷαν ἐπὶ τὸ εἰλικρινέστερον καὶ ἀφελέστερον θαυμασίαν ἐπιτήδευσιν κατέβαλεν ὁ ῥήτωρ εἰς τὸ ὁμολογήσαι τὴν ἀγχινοίαν, ἐγκωμιάσαι τὴν εὐσέβειαν, δοξολογήσαι τὸ χρηστὸν ὄνομα καὶ τὰς ἀρετὰς τοῦ ἀρχοντοχωρίτου, ὃν ἐπὶ τὸ ἀλειπτικώτερον ἐπεκάλεσε Πατρίκιον! Μὲ πόσῃν δ' ἔπειτα ἀνυπόκριτον σεμνοπρέπειαν ἐξεδήλωσε λύπην, ὅτι νοῦς, οὕτως ὑπερφυῆς, ἀγόνως κατηναλίσκετο ἐντὸς στενῆς, ἀηλίου, πνιγηρᾶς περιφερίας! Τάχα οἰοσθήποτε βασιλεὺς τῆς γῆς, πρόθυμος εἰς τὴν ἀναμόρφωσιν τοῦ λαοῦ του, τάχα ὁ Δοῦξ Κρήτης, ὁ ἀδίκως ὑπ' ἀσεβῶν Προβεδούρων συκοφαντούμενος, ὁ θεάρεστος γέρον ἀυτὸς, εἰς τοὺς κόλπους τοῦ ὁποίου ἐσκήνωσεν ἀπὸ τῆς ἁγίας Τραπέζης ἀναπτρωθὲν τὸ πάντιμον σῶμα τοῦ Σωτήρος, τάχα δὲν θὰ ἐνόμιζον ἑαυτοὺς εὐδαίμονας, προσλαμβάνοντες ἄνδρα, κεκτημένον τοσαῦτα πλεονεκτήματα, οἷας ἦν ὁ Γεώργιος Καντανολέος; Ἀντὶ τῆς ὁδοῦ, ἦν οὗτος ἄμμασι τυφλοῖς ἐβάδιζεν ὀπαδεύων τοὺς ἐχθροὺς τῆς Κρήτης καὶ τῆς Βενετίας, δὲν θὰ ἦτο μυριάκις ἐντιμώτερον τὸ νὰ ὠφελιμοποιήσῃ ὑπὲρ πατρίδος τὰ πρυτερήματα τῆς μεγαλονοίας του, μεταπορευόμενος εἰς τὴν βεβαιότεραν ὁδὸν τῆς νομιμότητος; Τί ἐζήτει; Τίνας ὄρους ἀπήτει; τίνας ἐγγυήσεις ἤθελε; τίνας ριζικὰς ὑπὲρ Γραικῶν μεταρρυθμίσεις ἐπεκαλεῖτο, ὅπως κατὰ τὴν ἀνάπλασιν τοῦ βασιλείου τείνῃ χεῖρα ἀρωγὸν καὶ συνεπίκουρον πρὸς τὸν ὑψηλότατον Ἀρμοστήν; Ἡ φιλελευθέρα καὶ φιλάνθρωπος Δημοκρατία πρόθυμος ἦτο εἰς οἰανδήποτε συγκατάβασιν. Μήπως προαπῆτει τὴν ἀμνηστειάν ὄλων ἀνεξαίρετως τῶν ἀνταρτῶν; Ἀξιώτιμος ἢ ἐπιθυμία του, ἀλλὰ μακρόθυμον ὡσαύτως ἦνοιγε τὴν καρδίαν καὶ ὁ Ἀρμοστής. — Ὅταν δὲ τὰ δύο τέκνα του ἤθελον ὑπὸ στολήν λοχαγοῦ κατάσχῃ θέσιν ὑπασπιστῶν τοῦ Δουκὸς, δὲν θὰ ἐπεταχύνετο ἐν τοῖς κυβερνητικαῖς διαβουλίαις ἢ τοῦ γραικικοῦ στοιχείου ὑπερκράτησις; — Ἡ δὲ ἀρχιγραμματεία, ἢ χηρεύουσα ἀρχιγραμματεία! Ὅποῖον κτῆμα ἐπιζηλότατον διὰ τὴν Κρήτην, ἐὰν ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ σεβαστοτέρου τῶν πολιτῶν τῆς προσεφέρετο τὸ κτῆμα αὐτὸ συνδεδασμένον μὲ τὴν βενετικὴν εὐγένειαν, ἢ καὶ μὲ τὸν τίτλον κόμητος ἐπηρευμένον . . .!

Καθ' ὅσον ὁ λόγος ἀνεπτύσσετο, ἢ ὄψις τοῦ πρυτάνεως ἐφαιδρύνετο. Ἀσυνήθης τις λάμψις ἰλαρότητος ἠκτινοβόλει ἐξ ὄλου τοῦ σχήματός του. Ἡθελέ τις νομίσει, ὅτι ἡ νεότης τοῦ γέροντος ἀνεκαινίζετο.

— Φιλολογεῖς, εὐγενέστατε, παραπολύ' εἶπε μὲ πρόσχαρι μεϊδιάμα. Εἶσαι ὁ πρῶτος τῶν Βενετῶν μὲ τὸν ὁποῖον ἔχω τὴν τιμὴν νὰ συνευρεθῶ κατὰ μόνας . . . Φαντάσου λοιπὸν, πόσον σκιρῶδες θὰ ἦνε τὸ δέρμα μου; Μολοντοῦτο διακρίνω τὸν ἐξηυγενισμένον, καὶ φιλοφρονοῦμαι τὸν εὐσυνειδητὸν . . . Εὐγε! Σὲ συγχαίρω ἐξ ὅλης ψυχῆς. Πόσον ὀλιγώτερον δυ-

στυχῆς θὰ ἦτο ὁ τόπος μου, ἂν ἅπαντες οἱ ὁμογενεῖς σου ἦσαν φιλοκρήτες, οἷος σὺ δοκεῖς . . . ! Ἀλλὰ παρακαλῶ . . . λέγεις χρεῖουσαν τὴν ἀρχιγραμματεῖαν . . . μὴ ὁ Σέρ Μέμος ἀπεβίωσε ;

— Σιγά, διὰ τοὺς οἰκτιροὺς τῆς Παναγίας, σιγά! ἅπαντὰ ταπεινῶν τὴν φωνὴν ὁ πρεσβευτής. Θὰ διαπιστευθῶ ἐν ἀπόρητον εἰς τὴν τιμιότητά σου.

— Λάλει ἀφόβως. Ἐδῶ αὐτῖα Σιγῆς δὲν ἀκροάζονται.

— Κρίσιν μεγάλην συνεπιφέρει ὁ πόλεμος εἰς τὰ τῆς Κρήτης γενικὴ ἀνακαινίσις ἐπίκειται. Ἡ βασιλεία τοῦ Μέμου ψυχομαχεῖ. Δὲν εἶνε αὐτός, ὅστις ἐματαίωσε μέχρι τοῦδε τοὺς χρηστοὺς σκοποὺς καὶ τῆς Βενετίας καὶ τοῦ Δουκῆς, ὅστις δυσεφῆμησεν εἰς τὴν Ἀνατολὴν τὸ πολίτευμα τῆς Δημοκρατίας, ὅστις ἐφθειρε τὰ ἦθη τῆς ἐν Μεγαλοκαστρῷ νεολαίας ; Ἀἴ, τὰ διαβολικὰ του τεχνάσματα ἀνεκαλύφθησαν δεσμοτῆριον τὸν περιμένει. Ἐλευθερία, εὐτυχία, ἀναμόρφωσις Κρήτης ἐξ αὐτῆς τῆς χρευούσης θέσεως ἀρτῶνται . . . Κύριε Καντανολέε, στάδιον κράτους καὶ δόξης ἀνοίγεται ἐνώπιόν σου. Μὴ ἀδικήσης τὸν τόπον σου. Δράξτε τὴν τύχην ἀπὸ τὰ πτερά . . . ! Ὡχ, ἂν ἤξευρες πόσον

Bello è l'ir mostro a dito, e udir : gli è questi! ¹

Ὡχ, ἂν ἐδοκίμαζες, πῶς ἐμπαραιοῦται ἡ ζωὴ σου, ἐξανοίγων ἐκ περιωπῆς ἀνωτάτης τοὺς ἐφαμιλλοὺς σου μυρμηκιῶντας ὡς ἔντομα μικροσκοπικά, βλέπων μικροὺς μεγάλους καθ' ὁδὸν μὲ τὸ καπέλλον εἰς τὸ χέρι, ἀκούων μπᾶμ, μπουμ, μπᾶμ εἰς ἕκαστον φθᾶσιμον ἢ μίσευμά σου, διαθέτων μὲ μίαν μονοκονδυλίαν σου ἀριστεία, ταμεῖα, σιτηρέσια, εἰς μὲν τὸ πρόγευμα νοστιμευόμενος τὴν δαφνομύριστον πέρδικα τῆς Ἰδῆς, εἰς δὲ τὸ γεῦμά σου ποτίζων μὲ τὸν ζωρότερον Μεθυμναῖον τὸ πρωτογέννητον τοῦ Μελέγα προθυζαστόν! Δοκίμασε, εὐλογημένε, ξερραθύμησε μίαν στιγμὴν τιαύτην ἐπιγειον μακαριότητα, καὶ ἂν πλέον ἕως τέλους ζωῆς λησμονήσης τὸ ἐντρώφημα τῆς στιγμῆς αὐτῆς, ὁ Ἀβογάδρος, παραιτούμενος τοὺς τίτλους του, ὑπόσχηται λόγῳ τιμῆς ν' αὐλήσῃ ὡς βουκόλος σου τὴν φλογέραν!

Εἰς τὴν παρακείμεσιν ταύτην ὁ ῥήτωρ θὰ κατέτριψε βέβαια καὶ καιρὸν καὶ λόγους πολλῶ πλείους τῶν ἐνταῦθα ἀναφερομένων. Δέον δὲ νὰ υποθέσωμεν, ὅτι ἡ τροπὴ τῆς διαπραγματεύσεως ἐψυχαγῶγει μᾶλλον ἐπὶ μᾶλλον τὸν Ῥαιτούρη, ἐπειδὴ, καίπερ ἀκροώμενος ἐν σιγῇ, οὐδόπως ὑπέκρυπτεν εἰς τὸ ἐξωτερικὸν τοῦ σχήματος τὴν αὐξουσαν συνευαρέστησιν.

Ἡ κόμης περιέμεινε τὴν ἀπάντησιν ἐναγωνίως.

— Λοιπόν ; ἠρώτησεν, ἀδημονῶν ἐπὶ τῇ παρατεινομένῃ σιγῇ τοῦ πρυτάνεως.

— Δὲν εἶσαι καὶ κόντες, νομίζω, εὐγενέστατε ; ἀντηρώτησεν οὗτος μετὰ τινὰ σύσκεψιν σιωπηράν.

¹ Ἡδονικὸν εἶνε τὸ νὰ περιέρχεται δακτυλοδεικτούμενος, καὶ ν' ἀκούῃς πανταχόθεν Νά τος ! Νά τος !

— Titolo che porta fame, bon per scartozzar salame ¹ ἀπεκρίθη χαριεντισθεὶς ὁ Βενετός.

— Αἴ, ἡ εὐγένεια διαφαίνεται καὶ εἰς τοὺς ὄνυχας . . . Δὲν ἤκουσα ποτὲ μου στόμα θελκτικῆριον καὶ πειστικόν, ὡς τὸ ἰδικόν σου. Ἡ ὀμιλία σου, κόντε, εἶνε ἀντικλειδίον ἢ ὀχυρωτέρα καρδία βιάζεται νὰ ὑπενδώσῃ. Μὲ συγκινοῦν πρὸ πάντων αἱ εὐνοϊκαὶ προαιρέσεις τοῦ καλοῦ Δουκῆς. Ἦθελα πολλὰ νὰ εἶπω . . . Ἀλλὰ διστάζω . . .

— Μὴ φοβοῦ ! γίνομαι ἐγὼ αὐτὸς διερμηνεὺς τῶν αἰσθημάτων σου παρὰ τῷ Δουκί.

— Εὐχαριστῶ . . . ἄλλο τι διανοοῦμαι . . . !

— Andiamo ! Ἐξήγησε τὴν ἰδέαν σου μὲ θάρρος . . . Ὁ δραγομάνος εἶνε καὶ παρὼν ἅμα καὶ ἄπών.

— Πῶς θέλεις, κύριε κόντε — λέγει ὁ γέρον, διαλύων τέλος τὴν ἀμφιρρέπειαν — πῶς θέλεις νὰ καθέξωμεν θέσεις γραμματέων, ἢ ἀρχιγραμματέων ἡμεῖς, ἀπαίδευτοι χωριανοὶ, εἰς τὴν γνῶσιν τῶν ὁποίων ἐκφεύγουν καὶ αὐτὰ τὰ ἀπλούστατα ; Τὸ διφθέρει τῆς ἐπιτροπῆς εἰς τὴν ἐκκλησίαν, καλὰ ἀλλὰ τὸ Κατάστιχον τὸ Μαῦρον τοῦ Σέρ Μέμου, ὦ, τοῦτο θὰ ἦτο ἀδύνατον.

— Μετριοφρονεῖς fuor di proposito ὑπέλαβεν ὁ κόμης, ἀναμνησθεὶς τῶν Χ α π τ ε ῖ ω ν τοῦ διδασκάλου. Δὲν σὲ ἀνηγόρευσαν οἱ ἀντάρται . . . δηλαδή οἱ ὁμογενεῖς σου . . . πρῦτανιν ; Ἐπειτα δὰ θὰ ἔχῃς βοηθοὺς, συμβοηθοὺς, ὑποβοηθοὺς . . . Ἐμπρός, avanti ! Ἀπόθεε τοὺς ἐνδοιασμοὺς, γέρον ἀνωθεν προωρισμένε, καὶ ἀποβλέπων μεγαλοψύχως εἰς τὴν εὐτυχίαν τοῦ τόπου σου, ἔλα νὰ διαπραγματευθῶμεν καὶ θετικώτερα τὸ πρᾶγμα !

— Μαντεύεις τοὺς συλλογισμοὺς μου . . . Εὔγε πάλιν, εὐγενέστατε ! Ναι, ναι, εἰς τὰ θετικώτερα. Κ' ἐγὼ ὡσαύτως, προτιμῶ κ' ἐγὼ τὰ θετικά . . . ἐξεφώνησεν ὁ Ῥαιτούρης, ἀποβάλλων ἀναφανδὸν καὶ διὰ μιᾶς τὸ φορτίον τῶν δισταγμῶν, ὅπερ τὸν ἐπεβάρυνεν ἕως τῆς στιγμῆς ἐκείνης.

— Τώρα μόνον ἀναγνωρίζω τὸν ἀνοικοπατήν Καντανολέον ! ἀνέκραξεν ὁ αὐλάρχης κροτήσας τὰς παλάμας. Ἡ χρυσαφόπετρα δοκιμάζει τὸν χρυσόν, ἡ θετικότης δοκιμάζει τὸν ἄνδρα . . . δὲν εἶν' ἔτσι ;

— Ἀκουσε, φίλε μου . . . καθαρὰ τὰ λόγια. Τὸ σκοπούμενον τῆς ἀποστολῆς σου φαίνεται μοι καὶ ἐντιμὸν ἅμα καὶ ἀξιόσκεπτον. Ἀλλὰ τί τὰ θέλεις, αἱ προτάσεις σου, τοῦλάχιστον ὡς διετυπώθησαν ἕως τώρα, εἶνε ὅλως ἀπαράδεκτοι. Νέος ἔτι ἡμῖν ποιητῆς κ' ἐγὼ. Τότε εὐηρεστούμην μετρῶν στίχους γερόντιον τώρα, δὲν ἀρέσκομαι παρὰ μετρῶν . . . ἐννοεῖς τί. Σήμερον, κόντε μου, στέργω κατὰ προτίμησιν τὰ ταχύτερα, τὰ βεβαιότερα, τὰ ψηλαφητότερα. Κ α λ λ ι ο ν πέντε καὶ σ τ ὸ χέρι, παρὰ δέκα καὶ κ α ρ τέρη . . . Ἐχεις ἄλλας τινὰς προτάσεις, μᾶλλον ἀναλόγους πρὸς τὴν γερωντικὴν μου προαίρεσιν ; Μὴ χρονοτριβῆς εἰς ῥητο-

¹ Τίτλος ἀριστοκρατικῆς μὴ προμηθεύων ψωμί, καλὸς διὰ νὰ περτυλίσσωνται λουκάνικα.

ρείας περιττάς. Τὰ λόγια ἔπαινον ἀνάθεμα καὶ τὸ λογάρι μένει.

— Il pesce morde (τ' ὄψαρι δάκνει) ὑπεφιθύρυσεν ἐπιδεξίως ὁ κόμης πρὸς τὸν διερμηνέα.

— Bessi, bessi! La lassa star le chiacchiere, e la gha propona i bessi! ἀπεκρίθη χαμηλότερα ὁ διερμηνεύς.

Συμφώνως πρὸς τὰς ὀδηγίας του, ὁ κόμης ὄφειλε ν' ἀρυσθῆ τὰ προκαταρκτικά δελεάσματα ἐκ τοῦ πρώτου τῶν τριῶν Φ τοῦ τριγώνου, δηλαδή ἐκ τοῦ Φ υ σ ο υ ν ί ο υ. Ἀλλὰ, παρὰ πᾶσαν προσδοκίαν, ἡ εὐκαιρία τῆς μεταπειράσεως ἀνεκυπτεν ἐξ αὐτομάτου. Δὲν θὰ ἦτο βλακείας ἔργον ἡ ἀναβολή; Ὁ πρεσβευτὴς ἀρμόδιον ἔκρινε νὰ δοκιμάσῃ καὶ τοῦ δευτέρου ὄπλου τὴν ἐνέργειαν. Ἦδη δὲ ἠτοιμάζετο νὰ προσάψῃ τὴν θρυαλλίδα καὶ εἰς τὸ τηλεβολοστάσιον αὐτὸ, ὅτε ἀνεπινοήτως παρεμποδίζετο. Ἀνοιχθεῖσθαι τῆς θύρας, εἰσῆρχετο γραῖά τις, ἐπὶ δίσκον κομίζουσα τὸ πρόγευμα. Ἐν κασσιτέρινον πινάκιον (σταγγῶνι) πλήρες ἐλαιῶν, εἰς φαίος ἄρτος, μέλι, καὶ σταμνίσκος ὕδατος, ἰδοὺ τὸ ἀπονήστιμα τοῦ πρυτάνεως.

— Ἀκρίδας καὶ μέλι ἄγριον εἰς μνήμην τῆς κεφαλῆς τοῦ Προδρόμου· ἐτώθησεν ὁ Ἀβγογάρδος ἀναμυχθισθεῖς.

— Ὅχι δά· τὸ καθημερινόν μου πρόγευμα. Συμπαθήσατε τὴν πτωχίαν μας, εὐγενέστατοι! Ἡ πτωχία ὑπῆρξε πάντοτε τὸ προσφάγιόν μας.

— Καὶ κρασί; Δὲν εὐφραίνεις τὴν καρδίαν, ὡς ὁ προφήτης;

— Ποτὲ, ποτὲ, ποτὲ, παρὰ μόνον εἰς τὴν θεῖαν μετάληψιν! ἀπεκρίθη ὁ Ῥαιτούρης, δεκάκις τὸ χρονικὸν ἐπίρρημα ἐπαναλαβὼν. Ἄμα δὲ πληρώσας τὴν συνθήτη προσευχὴν διὰ τοῦ Δι' εὐχῶν τῶν ἁγίων πατέρων ἡμῶν,

— Καταδέχθητε! ἀνεφώνησε, προσάγων τὴν λοπάδα πρὸς τοὺς δυτικούς. Ἐλαίαι Θερίσου καλῆς ποιότητος... Ἄν ἀγαπάτε καὶ Ἰλαδοῦδον... Παγῶνα, θεῖα Παγῶνα, κρασί διὰ τοὺς εὐγενεῖς!

Ἐλαίας ἐν ὄξειλαίφ! Οἶνον πρῶτ', πρῶτ'! Σῶσον, Κύριε, τὸν λαόν σου, καὶ εὐλόγησον τὴν κληρονομίαν σου! Οἷα προσφορά χυδαιότητι εἰς γεῦσιν καὶ εἰς στόμαχον μοσχαναθρεμμένου τελετάρχου!

Ὁ πρεσβευτὴς ἀπεδυσπέτησεν ἐσκανδαλισμένος.

— Ἡ ἐνέργεια τοῦ δευτέρου Φ, ἐσυλλογίσθη καθ' ἑαυτὸν, εἶνε ἢδη ἐξησφαλισμένη· ἀλλὰ, per l' anima mia, ἐπὶ τοῦ χοιροδιαίτου διπλωμάτου τούτου τῆς ἀνταρσίας τὸ τρίτον Φ (φαγοπότι) δὲν θὰ παρῆγε τὴν παραμικρὰν λαβὴν.

Ἀπροσεκτήσας εἰς τὴν πρὸς τὰς ἐλαίας ἀπέχθειαν τῶν Βενετῶν, ὁ πρύτανις ἐπανέλαβε δις, τρις, πολλάκις τὴν πρόσκλησιν μὲ πεισματωδεστέραν ἐκάστοτε ἐπιμονήν. — Νὰ καταδεχθῆ, ἢ μή; Τοῦτο κατέστη πρὸς τὸν κόμητα σπουδαῖον ζήτημα. — Τί νὰ γίνῃ; Εἶπεν ὁ κύριος τῶ μαθητῆ, ὅτι τὸ Ὅχι τόπον εἰς τὴν ὀρθὴν διπλωματίαν δὲν κατέχει. Λοιπὸν ἐδέετο ὑπομονή. Ἴνα μὴ τὸ σκάφος τῶν διαπραγματεύσεων ναυαγήσῃ εἰς τὰ ἀνάβυθα τοῦ Ὅχι, ὁ ἀβροδίαιτος κατένευ-

σεν ἄκων νὰ συναριστήσῃ μὲ τὸ καλογηρικὸν ἐκεῖνο τραγήμα, εἰ καὶ ἐκ βάθους ἐντέρων ἀποστρεφόμενος αὐτό.

Ἀλλ' εὐκόλως ἔντερα αὐτάρχου δὲν μεταπίθονται. Τετράκις ὁ ἄθλιος ἤσθάνθη παρὰ τὸν λάρυγγα προαγῶνα ἐμετοῦ· τετράκις ἐπειράθη νὰ ἀνορθωθῆ, καὶ πάλιν μεττημελήθη. Εἰς τὸν τελευταῖον κόκκον ἐκβαλὼν τὸ μανδήλιον, καὶ ἀπομάξας τὸν ψυχρὸν ἰδρῶτα ἀπὸ τοῦ προσώπου,

— Ὁ διπλωματία! Ὁ πολιτικὴ! ὠλόλυσεν ἐνδομυχεῖ. In quali porcariе, εἰς τίνας μίνθους μᾶς καταδικάζετε νὰ χώνωμεν τὴν μύτην κατάρριζα!

Κατὰ τὰ συμπεφωνημένα, ἡ διακοπεῖσα συνδιάλεξις ἀνασυνήφθη ἐπὶ ἐδάφους θετικωτέρου ἢ τὸ πρῖν, τουτέστι σύντομος τὴν διαλεκτικὴν, ἄμοιρος πλέον ῥητορικῶν περιδρόμων, ἀκαλλώπιστος, ἀσκεπὴς ὅσον ἡ πρὸ τῆς ἁμαρτίας πρωτόπλαστος. Ἐμψυχωθεῖς ὁ κόμης ὑπὸ τῆς παροιμίας «Κάλλιον πέντε καὶ στὸ χέρι, παρὰ δέκα καὶ καρτέρει», ἄλλως δὲ πεποιθὼς εἰς τὴν ἀκαταμάχητον λογικὴν τῶν φλωρίων, ἄφοβος καὶ ἐπιζάφελος ἐπελήφθη τοῦ δευτέρου Φ, ἅμα ἐπιβεβαιωθεὶς ἐκ δευτέρου, ὅτι οὐδὲν οὐδ' ἀλλότριον ἤθελεν ἐνωτίσει τοὺς ὄρους τῆς προκειμένης παραδόσεως.

— Πρὸς ἄνδρα νουνεχῆ σύντομα λόγια, ἐκφωνεῖ βενετιστὶ προοιμιαζόμενος. Θιασῶται τῆς θετικότητος ὄντες ἀμφοτέροι, προκρίνομεν ὡσαύτως ἀντὶ τοῦ καπνοῦ τὸ ὀψητόν. Πρόδηλον, ὅτι ἐννεπῆντα ὀκτὼ κριάρια καὶ οἱ δύο ἡμεῖς δὲν συγκροτοῦμεν μίαν ἑκατοστία κτηνῶν... Ἀλλὰ ὀψητόν μὲ τὸ προσωπεῖον ἐπὶ τοῦ στόματος δὲν μασάται... Θέλεις ν' ἀπογυμνώσωμεν τὸ πρόσωπον;

— Λοιπὸν, corte le azze! Εἶπες πέντε καὶ στὸ χέρι;

— Παρὰ δέκα καὶ καρτέρει... . . .

— Εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ! ὑπολαμβάνει ὁ αὐτάρχης, ἐκσύρων τοῦ θύλακος πέντε συνεστραμμένας περγαμηνάς. Ἰδοὺ τὸ πρῶτον, ἰδοὺ τὸ δεύτερον, ἰδοὺ τὸ τρίτον, ἰδοὺ τὸ τέταρτον, ἰδοὺ τὸ πέμπτον! Πέντε τιμάρια, κείμενα ἐν τοῖς νομοῖς Χάνδακος καὶ Χανίων, τιμάρια fioretton, ἀποδίδονται ὡς πεντακόσια δουκάτα τὸ καθὲν, ἀπηλλαγμένα παντὸς τέλους, πάσης στρατιωτικῆς συνεισφορᾶς...! Ψαῦσε, ψαῦσε μὲ τὰ δάκτυλα! Ἐχει τ' ἄρνι παχείς νεφρούς; Αἶ, πῶς σοῦ φαίνεται;

— Ἐμπρός! ἀποκρίνεται ὁ Ῥαιτούρης.

— (Ἐμπρός!! Corpo di Bacco! Ἄδης παμφάγος! ὁ αὐτάρχης συλλογίζεται. Ἀνυψῶν δ' αὐθις τὴν φωνήν), Ἄ, ἄ... che bestia! προσεπιλέγει... Ἐχεις δίκαιον, τὸ ἐξέχανα. Ἐπιθυμοῦμεν νὰ μὴ μείνουν ἀφιλοδώρητοι καὶ αἱ καλάι προαιρέσεις τῶν τεσσάρων σου συναδέλφων. Benissimo! Εἰς τὴν ὀφειλομένην ἁμοιβὴν αὐτὴν στέργων μετὰ χαρᾶς κ' ἐγὼ, θέλω σοὶ ἐγγχειρίσει τὰς γαζέτας, ἵνα σὺ αὐτὸς διαμοιράσῃς τὸ ποσὸν πνευματικῆ τῶ τρόπῳ καὶ κατ' ἀρέσκειαν.

Λέγων δὲ ταῦτα, ἐξάγει τὸ δουκικὸν βαλάντιον ἐκ τοῦ ὀδοιπορικῆ του σάκκου μὲ δακτύλους μεθύοντας ὑπὸ σπεύσεως, ὑπὸ χαρᾶς, ὑπὸ συγκινήσεως, καὶ τὸ καθίζει ἐν τῷ κέντρῳ τοῦ τραπέζιου μὲ τόσῃν θρασύτητά, ὥστε ὁ ἐνοικῶν θεὸς

πληττόμενος βαρέως, ἐκπέμπει στεναγμὸν σπαραξικάρδιον ἀπὸ τοῦ ἁγιαστήριον. Ἐπαρσις καὶ κομπασμὸς κατακτητοῦ ἀποπνέουσι ἐξ ὄλων τῶν μελῶν τοῦ κόμητος. Τὸ βλέμμα του, γλωχίνας ἀσπίδος ἐκτοξεύον ἐντὸς τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ ἀρχοντοχωρίτου, κτώμενον αὐδῆν καὶ γλώσσαν παράξενον, φαίνεται ὑποφωνοῦν. **Θέλεις ἀκόμη ; Λέγε ! Ἀνέπαφος ἔτι ὑπολείπεται ἡ ἐφεδρεία μου !**

— Φρύνιμα ! Μὴ κτυπῆς τὸ σακκί ! παραγγέλλει χαμηλῆ τῆ φωνῆ ὁ πειραζόμενος . . . Πόσα εἶν' αὐτοῦ ;

— Θὰ βαρυνθῆς νὰ τὰ μετρήσῃς . . . δεκάκις ἑκατὸν καὶ ἄλλα τόσα. Δισχίλια χρυσᾶ τσεκίνα.

— Μήπως εἶνε ἀπωνυχισμένα ἀπὸ τοὺς Ἑβραίους τοῦ Μεγαλοκάστρου ;

— Τὰ παραδίδω μὲ τὸ ζύγι· σωστά σωστά καὶ fior de conio.

— Καὶ ἂν ἦσαν κίβδηλα ;

— Ὦ ! Τοιαῦτα λόγια μεταξὺ τιμίων ἀνδρῶν ! Χρυσάκι τῆς Τσέκκας εὐήχον καὶ περιλαμπέστατον !

— Ὁρα καλῆ ! εὐχεταὶ σιγαλὰ ὁ ῥαιτούρης. Δέχομαι τὰ πέντε τιμάρια καὶ τὰ δισχίλια τσεκίνα, ἀλλ' ὑπὸ τὴν ἐγγύησίν σου, πρὸς δὲ καὶ μὲ τινα ἐπιφύλαξιν.

— Τὸ χέρι σου φωστήρ τῆς Κρήτης ! τὸ ἐντιμὸν σου χέρι ! βοᾷ ὁ νικητὴς ἔξω φρενῶν ἀπὸ χαρᾶς . . .

— Θὰ μᾶς ἀκούσουν, κόντε ! διὰ τὸν θεόν, χαμηλῶνε τὴν φωνήν, καὶ φρύνιμα !

— Τὸ χέρι σου, κύρ Γιώργη ! Λόγον τιμῆς . . . συνθήκη τελειωμένη . . . !

— Λόγον τιμῆς ! Ἐπικαλεῖσαι τὸ κύρος τῆς τιμῆς ! Λοιπὸν τὰ προσωπεῖα πάλιν ! Ὦ, κόντε, χωρατεύεις ! Μεταξὺ ἀγοραστοῦ καὶ ἀγοραζομένου, ποῦ χέρι, ποῦ λόγος, ποῦ τιμῆ ;

— Καὶ δὲν ἐπισφραγίζει τὰς συνθήκας ἡ τιμὴ τῶν συμβαλλομένων . . . ;

— Πωλητῆς, ἀπαιτῶν ἀπὸ πωλημένου λόγον καὶ ἵπποτικὴν τιμὴν ! Ἀλλὰ πωλημένος ἄνθρωπος τί εἶνε, εἰμὴ δεσμίς τομαρίου διὰ τσαρούχια ; Γέλα με νὰ σὲ γελῶ, νὰ περῶμεν τὸν καιρὸ . . . Ἐχει δὲ ἄλογον τ' ἄλογον, ἔχει θεὸν καὶ ὀλύκος ;

Ἡ γραφῶδης ἔννοια τῶν λόγων τούτων ἐξεπτόησεν ὀπωσοῦν τὸν κόμητα.

— Κύριε ῥαιτούρη ! εἶπεν ἀνακλονόμενος. Ἀπ' ἀνατολῶν ἕως δυσμῶν, ἀπὸ Ὀμήρου ἕως τῆς σήμερον τὸ ἐνδοξόν σου ἔθνος διέπρεψεν ἐπὶ ἀξιοπιστία, ἐπὶ ἀληθορκία, ἐπὶ ἀμεταθέτω εἰς τὰς ὑποσχέσεις ἐπιμονῇ. Ποιηταί, λογογράφοι καὶ ἀπόστολοι, Ἑλληνὲς τε καὶ Ῥωμαῖοι, ἀρχαῖοι τε καὶ νεώτεροι, ὅλοι ὁμοφώνως — πρωτεύοντος τοῦ Θεουκιδίδου — ἄδουσι τὴν ἀποστροφὴν σας εἰς τὴν παραβίασιν τοῦ λόγου. Εἶπες, ὅτι δέχουσαι τὰ τιμάρια καὶ τὰ φλωρία. Δὲν πιστεύω δὲ ἡ βιογραφία σου νὰ παραστήσῃ ἐξαίρεσιν εἰς τὴν ἱστορίαν.

— Ἡσύχασε, κόντε. Ἡ προσδοκία σου θὰ πληρωθῇ κατὰ τὰ ἐπαινούμενα ἔθνη τῶν προγόνων μου. Πλὴν λάβε καὶ ὑπο-

μονήν. Ὅποιος ἀγαπᾷ τὴ γλύκα, ἓνα ἓνα, τρώει τὰ σῦκα. Ναι μὲν ἐδέχθηκα, ἀλλὰ μὲ κάποιαν ἐπιφύλαξιν. Ἄλλως τε δὲ, σὺ δὲν εἶσαι, ἢ ἀπλοῦς ἐντεταλμένος. Πῶς δύναμαι νὰ συνάψω συνθήκην μὲ σέ ; Ἡ ἐντολή σου στρέφεται περὶ τὴν διαπραγματεύσειν δὲν ἐκτείνεται ἕως κυρώσεως. Δέον, λοιπὸν νὰ κλείσω τοὺς λογαριασμοὺς μὲ αὐτὸν κατ' εὐθεῖαν τὸν ἐντολέα σου. Θέλω καὶ ἐγὼ νὰ ἔχω αὐτόγραφον εἰς τὰς χεῖράς μου τὴν συναίνεσίν του.

Στραφεὶς δὲ πρὸς τὸν διερμηνέα τοῦ Δουκὸς,

— Κύρ Δραγουμάνε — εἶπε δακτυλοδεικτικῶς τὸ μελανοδοχεῖον—ἔπαρε τὸ κονδύλι ! Ἐὰν γνωρίζῃς τὰ καθήκοντά σου, νοεῖς, ὅτι ὁ ὑπαγορευτὴς ἀπαιτεῖ ἀκριβείαν καὶ ἐμπιστοσύνην. Γράφε !

Ἐκ τοῦ ἀπροόπτου συνοφρυώματος, ὅπερ ἐπεχρωμάτισε τὴν πρόσκλησιν, ὁ διερμηνεὺς ἐνόησεν, ὅτι ἡ διαταγὴ δὲν ἐπέτρεπε δισταγμὸν. Λαθῶν οὖν τὸν κάλαμον, ἠκολούθησε τὴν ὑπαγόρευσιν τοῦ ἀρχηγοῦ, ὡς ᾄδε πως·

« Ἀπὸ τὸν Μεσολῶν, 24 Ἰουνίου, ἔτος 4570 τῆς Ο. Β.

Ἐκλαμπρότατε κύρ Πασχάλη Συγώνη, »

— Ζητῶ συγγνώμην ὁ τίτλος του εἶνε Ἰψηλότατος, παρατηρεῖ ὁ ἀυλάρχης, διακόπτων τὴν ἑναρξιν τῆς ὑπαγορεύσεως.

— Ἀυλάρχης Δουκὸς ἀγνοῶν τὴν τοπογραφίαν τοῦ βασιλείου ! Ἀγνοεῖς, ὅτι ὁ Μεσολῶς κεῖται ἑξακοσίους τριάκοντα πῆγεις ὑπεράνω τοῦ παραλίου Χάνδακος ; — Ἐμπρὸς Δραγουμάνε !

« Δέχομαι ἀσμένως τὰ πέντε τιμάρια, καὶ τὰ δισχίλια χρυσᾶ φλωρία, τὰ ὁποῖα εὐαρεστεῖσαι νὰ μοῦ προσφέρῃς διὰ τοῦ παρόντος ἀυλάρχου καὶ γραμματικοῦ σου εἰς ἀμοιβὴν τῆς ἀπωμοσίας μου. Πρὸς τὰ περιεχόμενα ἔθνη τῶν προπατόρων μου συμμορφούμενος καὶ ἐγὼ, ἤγουν ἀντὶ πίστεως καὶ πατρίδος προτιμῶν τὸ χρυσίον, στέργω νὰ κατασιγάσω τὸ συνειδὸς, νὰ ἐξωμώσω ὄρκους, νὰ προδώσω φίλους καὶ ὁμογενεῖς, νὰ ὑποταχθῶ ἀνεπιφυλάκτως εἰς ὅλα σου τὰ θελήματα . . . »

Ἐπὶ τῇ περιόδῳ ταύτῃ, ὁ πρεσβευτὴς δὲν δύναται νὰ ἀναστείλῃ τὴν ἔκρηξιν τῆς ἀγαλλιᾶσεως, τὴν παραφορὰν τοῦ ἐνθουσιασμοῦ. Συγκεκινημένος ἕως δακρύων, καταληφθεὶς ὑπὸ ἐξάλλου τινὸς κράσεως θαυμασμοῦ, ὑπολήψεως, αἰδέσεως, ρίπτεται ἐξ ἀπροόπτου εἰς τοὺς κόλπους τοῦ προδότου, καὶ ἐξ ἀπρόπτου πάλιν ἀρπάζων τὴν τούτου δεξιάν, προσκυλλᾷ μὲ θρησκευτικὴν συγκίνησιν τὸ μετακάρπιον εἰς τὰ χεῖλη του. Ἐπειτα, σύρων ἐκ τοῦ θύλακος τῆς στολῆς τὴν πιξίδα τοῦ ἀντιβασιλέως, καὶ ἐξάγων ἐρυθροταϊνιώτὸν τι παράσημον χρυσοῦν, διὰ τῆς προσηρητημένης πόρπης ἐγκαθηλόνει αὐτὸ ἐν ριπῇ ὀφθαλμοῦ ἐπὶ τοῦ στήθους τοῦ ἀρνησιπίστου.

— Ἐν ὀνόματι τῆς ἁγίας Τριάδος, ἐκφωνεῖ μὲ ἡγεμονικὴν σεμνοπρέπειαν, βουλῆ τοῦ Γαληνοτάτου Δουκὸς Βενετίας, προθυμῶς τοῦ ἀντιβασιλέως Κρήτης, παράλαβε, Γεώργιε Καντανολέε, τὸν σταυρὸν τῆς τιμῆς, εἰς ἀντιμισθίαν τῆς

ἀκεραίου διαγωγῆς σου, εἰς ἀνταπόδοσιν τῆς ἐμπιστοσύνης σου! Εἶθε τὰ τέκνα σου, καὶ τὰ τέκνα τῶν τέκνων σου βαδίσωσιν ἐπὶ τὰ ἔγνη τοῦ πατρὸς! Εἶθε διὰ τῆς αὐτῆς ἀφοσιώσεως στερεώσωσιν εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα τὴν εὐημερίαν τῆς πατρίδος!

— Ζήτη ὁ ἅγιος Μάρκος! ἐπικραυγάζει ὁ πρεσβευτὴς εἰς συμπλήρωσιν τῆς ἱπποτικῆς περιβολῆς. . . Τώρα δὲ, ἐνδοξώτατε ἱππότα — προσθέτει, μετατονίζων ἐπὶ τὸ οἰκειότερον τὴν φωνήν, καὶ ἀνοίγων τοὺς βραχίονας εἰς κατακόλιπιν — τώρα, ἐν τῷ δοῦναι πρὸς τὸν συνάδελφον τὸ φίλημα τῆς ὁμοταξίας, εὐφήμισε τὸν ἅγιον Μάρκον καὶ σύ!

— Τί εἶνε τοῦτο; ἐρωτᾷ ὁ νεοστόλιστος, ἐκπληκτον ῥίπτων τὸ βλέμμα ἐπὶ τοῦ θνητοῦ σώματος.

— Δὲν τὸ βλέπεις! Βραβεῖον εἰς τὴν ἀρετὴν, γέρας εἰς τὴν ἀξίαν, Καντανολέε! Εἶνε ὁ πολυζήλωτος τῆς Βενετίας σταυρὸς, αὐτὸς ὁ μὴ ἔων καθέυδειν τοὺς ὀπαδοὺς τῆς δόξης, ἥλιος κοσμοῖος, πλανήτης παμφεγγέστατος τοῦ χριστιανικοῦ στερεώματος εἰς τοῦ ἑποίου τὸν δίσκον ἐμβλέπουσιν ἀνεπιτεύκτως καὶ βασιλεῖς, καὶ δοῦκες, καὶ πρίγκηπες, καὶ ἥρωες, καὶ ἱεράρχαι. . . Ὡ, πόσον εὐπρεπῶς, κύρ Γιώργη, σπινθηροβολεῖ ἐπὶ τοῦ εὐγενικοῦ σου στέρνου ὁ σταυρὸς αὐτός! Πόσον ταιριάζει θαυμαστά ὑπὸ τὰς ψεκάδας τῆς πατριαρχικῆς γενειάδος σου!

Ἐὶ Καντανολέε ἤμοιβεν ἀστραπιαῖον τὸ βλέμμα πρὸς τὸ πρόσπερον κόσμημα καὶ πρὸς τὸν Βενετὸν ἐναλλάξ.

— Θὰ ὑπάρχη φυσικὰ καὶ κητάστιχον, ἠρώτησεν, ἔνθα ἀναγράφονται τὰ ὀνόματα τῶν ὁμοταγῶν.

— Τὸ μητρώον τοῦ Τάγματος, διαπύσιον ἠρώων πάντων ὅσοι καθοσιώθησαν καὶ συνέρονται καθοσιούμενοι εἰς τὸν δοξασμὸν τῆς αἰωνοβίου καὶ ἀπτητῆτος θαλασσοκράτορος.

— Καὶ θὰ φορῆ προσηλωμένον ἐπὶ τῆς καρδίας τὸ πάντιμον τοῦτο σημεῖον τῆς πίστεως, ὁ ἀπιστήσας εἰς τὴν πίστιν, εἰς τὴν συνειδήσιν, εἰς τὴν τιμὴν! Θὰ κρεμᾶ ἐπὶ τοῦ στήθους τὸν ἄχραντον τοῦτον σταυρὸν ὁ κρεμάσας τὴν πατρίδα, ὁ σταυρώσας ὁμογενῆ καὶ ὁμόθησκον λαόν! Εἰς προδότης, Νικόδημος εἰς τὸν Γολγοθᾶν τοῦ ἔθνους του! Σταυροφόρος εἰς Ἰούδας! Ὁχι, κόντε — προσεπιμετρεῖ ἀτάρακτος, ἀποκαθηλῶν, καὶ ἀποδίδων τὸ παράσημον πρὸς τὸν πρεσβευτὴν — ὄχι, τὸν σταυρὸν σου ἄς τὸν κρεμῶσιν ἐξωθεν τῆς καρδίας ὅσοι τὸν ἀπηνήθησαν ἐντός. Ἀνάλαβέ τον! Ἐὰν δὲ κατὰ τύχην τὸ ἄσημον τοῦ Καντανολέου ὄνομα συγκατετάχθη ἤδη εἰς τὸ μητρώον τοῦ τάγματος, παρακαλεῖσαι νὰ τὸ σῴσῃς. — Δραγομάνε, ὑπέλαβεν εἰς τόνον βαρύτερον, βάψε τὸν κάλαμον, καὶ μὴ πλέον διακόψῃς τὴν γραφήν!

Ἐὶ Δραγομάνος ἐπέστησεν αὐτῆς εἰς τὴν συνέχεια τῆς ὑπαγορεύσεως τὴν ἀκοήν, ἐμπεδροντημένην ἀπὸ τόσον παράδοξον ἀποταγήν.

« Ἀλλὰ, πρὶν παραδοθῆ ἀνεπιφύλακτος εἰς τὸ θέλημά σου, ἐπιβάλλω ἓνα ὄρον καὶ ἐγώ. Θαρρῶ, ὅτι, ὡς ἄνθρωπος τίμιος, οἷος εἶσαι καὶ σύ, δὲν θέλεις μοῦ τὸν ἀπορρίψει. »

« Δός μοι ἔγγραφον τὸν λόγον σου, ὅτι, μόλις ὁ Σουλτάν

Σελῆμ κυριεύσῃ τὴν πατρίδα σου, ὅτι ὅπταν σφετερισθῇ τὰ κτήματά σου, ὅταν προσλάβῃ εἰς τὸ χαρέμι του τὴν γυναῖκά σου καὶ τὴν ἀνεψιάν σου, ὅταν ἀναγορεύσῃ χανομίσας τὰς Βενετσιάνας σου, ὅταν φουρίσῃ τοὺς πατρικίους σας, ἀγγαρεύσῃ τοὺς λαϊκοὺς σας, ξυρίσῃ τοὺς ἱερομένους σας, δός μοι ἔγγραφον τὸν λόγον σου, ὅτι τότε, φρόνημα καὶ συνειδήσιν πωλῶν πρὸς τὸν βεζύρην, θέλεις ἐγκολπισθῇ τὸ Ἰσλάμ, ἀντὶ αὐτῶν τούτων τῶν ἀμοιβῶν, ἃς σὺ προτείνεις τώρα πρὸς ἐμὲ ἀπὸ τὸ ψυχοπάζαρον τοῦ μεγάρου σου! »

Καθ' ὅσον ὁ Ραιτούρης προῦχῶρει, ἐξελίσσων ἡμερῶν ἐν τοῖς ἀνωτέρω στίχοις τὸν ἐπιβαλλόμενον ὄρον του, οἱ ὀφθαλμοὶ τοῦ κόμητος ἐζοφούντο, καὶ τὸ στόμα του συνεστρέφετο. Ὁ κυνισμὸς τῆς τελευταίας περιόδου μετέδωκε σκίρτημα τετανικὸν εἰς ὅλον τὸ σῶμά του· συνδυσπετοῦντες οἱ ὀδόντες, ἐδήξαν οὕτω λυσσωδῶς τὸ παρατυχόν, ὥστε αἷμα ἐξέρρευσεν ἐκ τῆς γλώσσης του.

Ἄμα ληξάσης τῆς ὑπαγορεύσεως, ὁ Καντανολέε ἀνορθώθη ἀποπτερνίσας τὸν σκίμποδα ταραχῶδως, καὶ ἐπὶ τῶν ἐγγλαύκων ὀφθαλμῶν τοῦ Βενετοῦ καρφώσας βλέμμα γοργόν, δεινῶς ἄλλως τε διαφωνοῦν πρὸς τὴν ἀταραξίαν τοῦ τρόπου.

— Μυροδόστρυχε Νάρκισσε τοῦ Μεγλοκάστρου, ἀνέκραξεν ἀσυνοφρύτως, παρέστης χάριν τέρψεως ποτὲ εἰς τὰς βασάνους, δι' ὧν οἱ σικάριοι τοῦ σατράπου σου μελιζοῦν τὰς σάρκας τῶν ὁμοθησκῶν μου; Τοιούτου φιλοφρονήματος ἄξιος θὰ καθίστασο δικαιότερα καὶ σὺ πρὸς σωφρονισμόν σου, ἐὰν τὸ χῶμα τὸ ἐλεύθερον, ὅπερ πατεῖς, ἠνείχετο τοιαύτας ἀντιθέους ἀπανθρωπίας, ἐὰν ὁ γέρον, τὸν ὅποιον ἤλθες ἐδῶ νὰ φενακίσῃς μεθ' ἧς κουφότητος χαρτοπαικτεῖς τὰ χαυμάγια τῶν παλλακίδων σου, δὲν ἐσεμνύνετο ὀνομαζόμενος ἀρχηγὸς ἑλληνικῆς πολιτείας! Ἀλλὰ καθόλου ἀτιμώρητον δὲν θὰ σ' ἀφίσω. Ἀντὶ τῆς ποινῆς αὐτῆς, σὲ καταδικάζω εἰς ἄλλην αἰσχροτέραν. Ἐπαρε αὐτόφορτος ἐπ' ὧμου τὸν σάκκον αὐτὸν, μὲ τὰ φλωρία τοῦ ὀποίου, δαίμονας προσκυνητοὺς τῆς θρησκείας σου, ἤλπισες νὰ μεταλλοιώσῃς εἰς καπηλεῖον τὸ τέμενος τῆς φιλοπατρίας μου! Τὸ δὲ χρυσίον αὐτὸ ἀποδίδων πρὸς τὸν αὐθέντην σου, εἶπέ τον ἐξ ἐπιτροπῆς μου, ὅτι ἡγεμῶν, ἀναφανδὸν ἢ κρυφίως πειρώμενος νὰ φθέρῃ πολίτας μὲ χρήματα, μὲ παράσημα, μὲ ἐπωμίδας, ἢ μὲ θέσεις, αὐτὸς, εἴτε ταινίαν δουκὸς, εἴτε στέμμα μονάρχου φέρῃ περὶ τὸ μέτωπον, αὐτὸς — μὰ τὸν ἐπουράνιον βασιλέα — μᾶλλον, ἢ θρόνου, εἶνε ἄξιος κατέργου! Ὑπαγε!

Ἡ κεραυνώδης ἐπιφορὰ συνεκλόνησε τὸν κόμητα ἐκ θεμελίων· ἀλλὰ δυσώπησις αὐλικῶν, παροδικὸν νεφίδιον ἐπὶ τὴν σελήνην. Ἐσκέφθη ὅτι, ἐὰν τὰ βάνασα τοῦ τριγώνου δελεάσματα οὐδεμίαν εὔρισκον λαβὴν ἐπὶ τοιούτου ἀνταγωνιστοῦ, ἀπέμενεν ὅμως ἀδοκίμαστος ἔτι ἢ ἄγκυρα τῆς ἀπροσπολήτου πειθοῦς, ὄργανον πρὸς ἀπειροκάλους ἐπιτυχέστερον ἐνόητε. Ἀνακαλέσας ὅθεν εἰς τὰ χεῖλη τὸ πρόχειρον καὶ ἀειθαλὲς μειδίημα, ὅπερ εἶχε διδάχθῃ παρὰ τοῦ κυρίου του, καὶ ἐμμείτο μὲ δουλικὴν ὁμοιοτυπίαν,

— Γέρον σεβάσμιε — ἐπεφώνησε γλυκύφθογα καὶ τοι

συνεπεία τοῦ δήγατος ὑποψελλίζων — ἀξιώσόν με μὲ τὸ δῶρημα τῆς συγγνώμης σου, ἂν ἠσέθησα ἐνώπιόν σου μὲ ἄ γενεῖς προτάσεις καὶ προσφορὰς ! Πόδωμα αὐλῆς δὲν ἐπάτησες ποτέ. "Ἄχ, νὰ ἤξευρες, οἶα κακὴ μάνα ἢ αὐλή ! Ταγίζει τὰ τέκνα τῆς, ὡς ὁ ξυλοκόπος τρέφει τὸ γομάρι, ἄχυρον, κτυπήματα, καὶ φόρτωμα κάθε λογῆς. "Ὀχ, κύριε μου, ἂν ἤξευρες πόσον ὁ μισθὸς ἐκνευρίζει τὸ πνεῦμα, πόσον ἐξαχρειώνει τὴν ψυχὴν, πόσον καταιδιάζει τὸν τράχηλον ! Μῆλον φαρμακερὸν, προξενοῦν δυσπεψίαν, κοψίματα, ἐντροπήν. . . . Ὡ ἐπικατάρματα χρήματα τῆς πρωτομηνίας ! Ἴσως χωρὶς τοῦ εἰσοδίου σας δουλεία δὲν θὰ ὑπῆρχεν εἰς τὴν οἰκουμένην ! Καὶ σὺ, Γιῆ Θεοῦ, ὁ ἐπιχειρήσας τῆς προπατορικῆς ἀμαρτίας τὴν ἐξαγόρασιν, πρὸς τί, ἀντὶ νὰ καταπίης ὄζον καὶ χολὴν, δὲν ἀπελευθέρους ἔθνη καὶ λαοὺς ταχύτερα, τινάσσων τοὺς κεραυνοὺς σου ἐπὶ τῶν νομισματοσκοπείων !

— Δὲν ἔχω καιρὸν νὰ δαπανῶ εἰς μετεωρολογίας
"Ὡρα σας καλὴ ! λέγει τραχέως ὁ "Ραιτούρης.

— Θαυμαστὲ ἄνθρωπε ! ὑπολαμβάνει ὁ Βενετὸς δράττων μετ' εὐλαθείας τὸν γέροντα ἀπὸ τὸ κράσπεδον. Τώρα μόνον συναισθάνομαι, ὅτι ἂν καὶ πατρικίος, ἂν καὶ κόμης, αὐλάρχης, ἱππότης, δὲν εἶμαι ἀπέναντι τοῦ γιγαντιαίου σου ἀναστήματος παρὰ μικροσκοπικόν τι ζώψιον ! Θεε, ὅποσα θαύματα ἢ Βενετία θὰ ἑτερατούργει εἰς τὰς ἐνεστώσας περιπετείας τῆς, ἐὰν ὑπὸ τὸν πῖλον τοῦ Δουκὸς τῆς εἶχεν ἡγεμονεύουσιν μίαν κεφαλὴν, ὡς τὴν ἰδικὴν σου Καὶ μολοντοῦτο

— Μολοντοῦτο... κρίμα νὰ μὴ ἔχη ἢ κολοκύνθη μου κόκκον φρονήσεως... "Ἐχεις ἄλλο τι, "Ἐτσελέντσα ;

— Ναι· ἔχω· ἔχω μίαν ἀπορίαν μεγάλην. Λύσε μου τὴν, ἐφάμιλλε τοῦ Φωκίωνος, καὶ θέλω ἀπέλθει μᾶλλον ἐκθαμβος ἀπὸ τὴν μεγαλοφροσύνην σου, παρὰ προσβεβλημένος ἀπὸ τοὺς καθαπτικὸς σου λόγους. "Ἐως τοῦ νῦν συνδιελέχθη μαζὶ σου ὁ ἀποκρισάριος. Νά ! προσέθηκε, τὴν αὐλαρχικὴν στολὴν ἀπεκδυόμενος, καὶ μὲ καταφρόνησιν ῥίπτων αὐτὴν ἐπὶ τῆς τραπέζης — Νά ὁ ἰδιώτης τώρα ! "Ἐχει οὗτος τὴν ἄδειαν νὰ σοῦ ἐμιλήσῃ ἀπροσποητῶς καὶ ἐλευθερόστομα ;

— "Ἀπροσποητῶς καθ' ὅσον δύναται, ἀπεκρίθη ὁ Γραικός.

"Ὁ "Ἀβογάδρος ἐπῆρε τοῦ πρυτάνεως τὴν ἐπιστολὴν, καὶ διπλώσας αὐτὴν ἐνέβαλεν εἰς τὸν θύλακα τῆς ἀναξυρίδος του, εἶτα δὲ προπέμφας εἰς περίπατον τὸν διηρημένον,

— Δοῦλος μὲν, εἶπεν εἰς τὴν μιζοσόλοικόν του διάλεκτον δοῦλος εἶνε ὁ λαὸς τῆς Κρήτης, ὅχι ὅμως ὅσον ὁ ταλαίπωρος αὐτὸς, ὅστις ὑπακούων εἰς κυρίου διαταγὰς ἀναδέχεται φρικάζων τὴν ἄτιμον ἐντολὴν νὰ φθειρῇ ἐνάρετον πολίτην. Μὲ καταδικάζεις ! "Ἐὰν τρόπον δὲν ἔχης νὰ μ' ἐξαγοράσης, κλαυσέ με τοῦλάχιστον ! Δὲν εἶμαι ἀνάξιος τῆς συμπαθείας σου. "Ἰπὸ τὴν δουλικὴν αὐτὴν στολὴν λακτίζει ἀκόμη καρδίᾳ δημοκράτου "Ἀκουσε, Καντανολέε ! Τὴν βλακώδη κυβέρνησιν τοῦ Συγώνη, τὰς ἀγγαρείας τῶν Προβεδούρων, τὴν ἀστυνομίαν τοῦ Σερ Μέμου, τὴν αἰσχρὰν τοῦ στρατοῦ διαγωγὴν, ταῦτα καὶ τ' ἄλλα δεινὰ τοῦ βασιλείου, οὐδεὶς ὁ μὴ

καταγινώσκων. "Ἐγὼ αὐτὸς, εἰ καὶ αὐλάρχης, δικαίῳ τὸν Φουρλάνον ἐμπαίζοντα τῆς αὐτῆς κυβέρνησιν ἀπηδαλιούχητον. "Ἄλλ' ἐὰν δικαίαν ἀφ' ἐνός κρίνω τὴν ἀγανάκτησιν τῶν κατοίκων, δὲν δύναμαι ἀφ' ἐτέρου νὰ καταλάβω, πῶς νοὺς ὀρθόβουλος ἐβδομηκοντούτου, οἷος ὁ σὸς, συνέλαβε τὸ νεανικώτατον ὄνειρον ἐλευθερίου πολιτεύματος εἰς Κρήτην. "Ἡκουσά τινα λέγοντα (ἐνταῦθα ὁ ἀπόστολος ἀπεστήθιζε τὸ μάθημα αὐτολεξεί), ὅτι τὸ φιλάναρχον τοῦ γραικικοῦ λαοῦ ἐξελέγγει καὶ αὐτὴ ἢ γραμματικὴ του καθὼς εἰς "Ἀθήνας οἱ νόμοι ὑπεταφρεύθησαν πάντοτε ἀπὸ σοφιστὰς καὶ δημαγωγούς, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ εἰς τὴν γραμματικὴν, κατέναντι μυριοκεφάλου ἀποστασίας ἀνωμαλιῶν καὶ ἐξαιρέσεων, οἱ κανόνες ἐκόντες ἄκοντες δίδουν τὴν παραίτησιν. — Κύριε ἐλέησον ! ἐξηκολούθησε διαλεκτικευόμενος. Πολίτευμα ἐλευθέριον ἐδῶ ! ἐδῶ ἰσοτέλεια ! ἐδῶ ἰσονομία, ἐδῶ, ὅπου ὑπερεπλεόνασεν ἢ πλεονεξία, ὅπου ἢ λαίμητόμος τοῦ φθόνου καὶ τῆς ἀντιζηλίας κατατομεῖ δεκάκις τῆς ἡμέρας τὴν ἄλλως ἐμφυτον κλίσιν πρὸς τὴν ἰσότητα, ὅπου χάριν ἀπλῆς τινος θέσεως δεσμοφύλακος ἐκβάλλει ὁ ἀδελφὸς τὸν ὀφθαλμὸν τοῦ ἀδελφοῦ ; Δημοκρατικοὶ θεσμοὶ ἐδῶ, ὅπου οἱ μὲν προὔχοντες παχύνονται, κυλιόμενοι εἰς τὸν βόρβορον τοῦ φατριασμοῦ καὶ τῆς ἀρπαγῆς, ὁ δὲ ὄχλος, φύσει νεωτεριστὴς καὶ φιλοτάραχος, διατελεῖ τοσοῦτον ἀπειθὴς πρὸς τοὺς νόμους, ὅσον καὶ ἀνυπήκοος πρὸς τοὺς ἄγιους του ; Πότε, Καντανολέε, παρακαλῶ, πότε καὶ ποῦ τῆς γῆς ἠγάπησαν τὴν εὐνομίαν ὁ ληστής, ὁ βραδιούργος, ὁ συκοφάντης ; Λαὸς, ἐπὶ αἰῶνας κύψας τὸν αὐχένα ὑπὸ τὸν ζυγόν, ὄχλος, εἰς τὰς σκευωρίας, εἰς τὴν ἀπάτην, εἰς τὸ ψεῦδος ἐσκληρυμμένος, δὲν θὰ ἐπιστρέψῃ δρομαίως πάλιν εἰς τοὺς τριάκοντα τυράννους του, ἀφοῦ προαπαιτήσῃ τοῦ Σόλωνος ἢ τοῦ "Ἀριστείδου του τὴν κεφαλὴν ; "Ὀχλος τοιοῦτος δὲν θὰ μεταβάλῃ τὴν δημοκρατίαν του εἰς δεινοκρατείαν, αἶ ;

— Τὸ ἀρνίον καὶ ὁ λύκος· τὰ συνήθη παραμῦθια τῶν τυράννων. "Ἐγεννήθη τυφλὸς ἐξ ἐνός ὀμματος ; Στάσου νὰ σὲ τυφλώσω καὶ ἐκ τοῦ ἄλλου ! "Ἐγεννήθη χυδαῖος ; Εἰς τὴν ἀγγαρείαν ! Εἶσαι πτωχός ; Δός μοι τὸ ψωμί σου ! Εἶσαι δυστυχής ! "Ἀρεπέστατον. "Ἐσο εὐτυχής εἰς τὸ πείσιμα οὐρανοῦ καὶ γῆς, ἀκόντων ἀγγέλων καὶ ἀνθρώπων ! Εἶνε αὕτη, δαιμόνιοι ἐγώισται, αὕτη εἶνε ἢ σοφία σας ; "Ἐχουν τὰ πανεπιστήμια νὰ σᾶς διδάξουν ἄλλο τι κοινωφελέστερον, παρὰ πῶς νὰ μετέρχεσθε τὴν κατασκοπείαν καὶ τὴν ἐπιβουλήν, πῶς νὰ στραγγαλίζητε τὴν ἐλευθερίαν εἰς τὸ Ἰππάριον, πῶς ν' ἀποσκοτίζητε τὸν φωτισμὸν, πῶς νὰ πλειστηριάζητε τὴν δικαιοσύνην, πῶς ν' ἀμαυροῦτε τοὺς βαρβάρους εἰς βαρβαρότητα, πῶς καὶ πόσον κατάσαρκα νὰ ἐκδερματίζητε τὸν διὰ σᾶς ἀροτριῶντα γεωργόν ; Τίς, κύριε αὐλάρχα, τίς τῶν δύο ὁ ἀληθινὸς ληστής ; "Ὁ ἐργατικὸς λαὸς ἢ μᾶλλον σεῖς ; σεῖς, οἵτινες μὲ ἀρπάγας πειρατικῶν προκηρυγμάτων τὸ αἷμα καὶ τὸν ἰδρώτα τοῦ ἀγρότου ἰδιοποιούμενοι, κατασπαταλάτε αὐτὰ εἰς στολάς, εἰς χοροὺς, εἰς ἀμάξια, εἰς κυνήγια, εἰς φαγοπότια, εἰς συζύγων ἀπαγωγὰς ; Πταίει ὁ λαὸς, ὅτε σεῖς νυκτοκλοπεῖτε τοῦ ἀγγαρευθέντος τὴν ἀδελ-

φὴν, ὅτε ἀτιμάζετε τὸ θυγάτριον τοῦ ἱερέως; Πταίει αὐτὸς, ὅτε ἀποκενοῦτε τὰ ταμεία καὶ ἀποδιδράσκετε, ὅτε ἀποδεκατεύετε τοῦ ὑπαλλήλου τὴν ἀμοιβήν, ὅτε εἰς τὸ μισθολόγιον παραρτᾶτε ἀνυπάρχοντας θέσεις; Ναί, λησטיαίς καὶ ἀπιστίας διδάσκαλοι εἰσθε μᾶλλον σεῖς οἱ Οὐλούτζ-ἄλῆδες, σεῖς οἱ Βαρβαρῶσαι τῆς Ἀνατολῆς, σεῖς οἱ τὸν ἀπόνηρον λαὸν διαιροῦντες εἰς κόμματα, οἱ παρακινοῦντες τὸν ἀδελφὸν νὰ ἐξερύξῃ τὸν ὀφθαλμὸν τοῦ ἀδελφοῦ! Μᾶς λέγετε ἐκδότους εἰς τὴν ἀναρχίαν! Ὅχι δά· ἀφοῦ κατεβροχθίσετε τὴν σάρκα μας, ἄς σᾶς παραδώσωμεν ἰδιοχείρως καὶ τὰ κόκαλά μας! Τοῦτο ποθεῖτε; Δὲν θὰ γείνη. Προκειμένων ἀλλογενοῦς τυραννίδος ἀπ' ἐδῶ, καὶ ἐγχωρίου ἀκαταστασίας ἀπ' ἐκεῖ, ζήτω ἡ Δημοκρατία!

— Ὅποσον ἀπατῶνται καὶ οἱ νουχέστατοι! — ὁ κόμης ἀνέκραξε, συμμαναδάλωσας τὰς παλάμας ἱκετικῶς. Ὅτι ἡ μοναρχία εἶνε κηρὴν σφετεριζόμενος τὸ μέλι τῆς κυψέλης, αἱ εἰς τοῦτο συμφωνοῦμεν· ἀλλ' αἱ ἀναρχικαὶ δημοκρατίαι, ἐνῶ τρυγῶσι τὴν κυψέλην, δὲν τρώγουσιν ἐνταυτῷ καὶ τὸν ἐσμὸν; Βίρωνεῖα, εἰρωνεῖα! Ρίψε κόκαλον εἰς κυνῶν σπείραν! Οἱ μὲν κύνες θὰ συμφαγωθῶσιν ἕως ἐσχάτου, τὸ δὲ κόκαλον; αὐτὸ θὰ μείνῃ ἀνέπαφον ἐπὶ τοῦ δαπέδου ὑπὲρ τινος ἐνεδρευούσης ἀλώπεκος. Ἄς τὰ εἴπωμεν, κύριέ μου, καθαρὰ. Ἐωσοῦ παύσωσιν οἱ κύνες νὰ κυνοφθαλμιζῶνται ὁ εἰς τὸν ἄλλον, ἕωσοῦ μεταβληθῇ ἡ γραϊκικὴ κυωνία σας εἰς κοινωνίαν, δημοκρατία καὶ δημοκρατία θὰ ἡγήσωσι ταυτοσημαντα. Ἴσως τὸ παράδειγμα τῆς Βενετίας σὲ οἴσθηλατεῖ; Μεταπέισου! Ἡ Βενετία συγκροτεῖται ἀπὸ Βενετούς...

— Τόσον τὸ καλῆτερον! ἐφώνησεν ὁ Καντανολέος, ἀηδιάσας ἄχρι ναυτιάσεως τὴν κοινὴν ἀπόπειραν. Ἀφοῦ ὑπογραμμὸς πολιτείας εἶνε ἡ Βενετία σας, ἄφρατε τὰ φρούριά μας, καὶ καλὸν σας κατευόδιον εἰς Βενετίαν. Ἀπόδοτε ὅμως πρότερον τοὺς εἰς τὰ κάτεργα ἀγγαρευθέντας νησιώτας μας! Ἀπὸ κατεργάρους ἡ Δημοκρατία σας ἀφθονεῖ. Εἰς ἀμοιβήν, προσλάβετε τὰς φενάκας σας, τοὺς Τσάφους, τὰ δάκρυα τῆς Παναγίας σας, καὶ τὰ ἐργαλεῖα τῆς Ἀνθοδέσμης! Ὡς πρὸς τὰ ἐπίλοιπα, συμβιβάζομεθα. Ἐν πρώτοις σᾶς χαρίζομεν τοὺς ἀρχοντάς σας. Ἀπὸ τὴν Σύγκλητον, ὅπου θὰ συνεδριάσουν, θέλουν ξηροφρυγανίσει τὸν εὐδαιμονοῦντα λαὸν σας ἀκόμη ἐντελέστερα, παρ' ὅτι μέχρι τοῦ νῦν ἐτηγανίσθη. Σᾶς χαρίζομεν περιπλέον καὶ τοὺς καπουτσίνοους μὲ τὸν πνευματικὸν τοῦ Συγώνη ἐπὶ κεφαλῆς. Οὔτοι θὰ συντελέσουν σκοπιμώτατα εἰς τὴν προαγωγὴν τῶν φώτων καὶ τῆς ἠθικῆς σας. Τί πλέον; Θέλετε ὡς ἐκ περισσοῦ καὶ τὸν Σερ Μέμον; Δεινὴ θὰ ἦτο ἡ ἀπαίτησις. Ἄλλ' ὑπομονή. Προσλάβετε καὶ τὸ κεμῆλιον αὐτὸ... καὶ πολλὰ τὰ ἔτη σας!

Ὁ καταπέλτης τῆς λογικῆς κατεκρημνίζετο εἰς τὸν αὐτὸν βυθόν, ὅπου προαπώλετο ἡ Ἀβρακαδάβρα. Μεταχρωματιζόμενος τὴν ὄψιν, ὁ κόμης ὅτε μὲν ἔθετεν εἰς ἐνέργειαν τοὺς ὀδόντας, δάκνων τοὺς ψαλιστοὺς ὄνυχας σπασμωδῶς, ὅτε δὲ ὑπέκρωζεν, ἀνατροχάζων ἐντὸς τοῦ στόματος τὴν γλῶσσαν.

Ἀποβαλὼν τὴν ὑστάτην ἐλπίδα, ἀνηγέρθη μὲ ὀρμὴν ἐν τῷ ἀνακολπάσαι δὲ τὴν ἀπερριμμένην στολήν,

— Χάριν τοιοῦτου ἀποτελέσματος λοιπὸν—ἀνέκραξε παραλογίζων—ἐξέθεσα τὴν ζωὴν εἰς κίνδυνον ἐπὶ δεκαπέντε ἡμερονύκτια, συνέτριψα τὸν ἀντικεφάλον εἰς τὰς δοκοὺς, κατέπια ἐνωρὶς ἓνα καντάρι ἐλθαῖς!

— Τὰ ἴσα τοῖς ἴσοις. Πεσοῦνται ἐν ἀμφιβλήστρω αὐτῶν οἱ ἀμαρτωλοὶ, ἀπεκρίθη ὁ Ῥαιτούρης.

— Ὅθεν; ἐπηρώτησεν, ἀναλαμβάνων ἅμα τῇ στολῇ καὶ τὸν τόνον πρεσβευτοῦ—ἐπιμένεις ἀντάρτης ἀμεταθέτως...;

Ὁ Καντανολέος ἔστρεψε τὰ νῶτα ἀναντιφώνητος.

— Μίαν τελευταίαν λέξιν... Ἐν τῷ ὑπαγορευσαί τὸ γράμμα τοῦτο πρὸς τὴν Αὐτοῦ Ὑψηλότητα, ἐσυλλογίσθης ποῖον ὑπῆρξε τὸ τέρμα ὄλων τῶν ἀνταρτῶν, τοῦ προγόνου σου Τσεκούρα σὺν τοῖς ἄλλοις;

— Il capestro—ἀπήνησεν ἰταλιστὶ ὁ διερμηνεὺς, ἐπανερχόμενος τὴν στιγμήν αὐτήν¹.

— Ἐχω πίστιν εἰς τὸν Ὑψιστον, καὶ πεποιθήσιν εἰς τὴν εἰμαρμένην τῆς πατρίδος μου, ἀπεκρίθη ὁ Καντανολέος. Τὸ ὄν, ὅπερ προΐσταται τῶν ἀνθρωπίνων, ἐπινοεῖ καὶ μεταχειρίζεται ἀκαταρίθμητα μέσα ἀπολυτρώσεως. Ὁ ἐκ πλευρῶν βροντῆς ἐξελαύνων ἱριδα, ὁ ἐκ χαλινῶν θυέλλας καὶ καταιγίδας ἐκ τοῦ αἰθριωτέρου τῶν οὐρανῶν, αὐτὸς ἐπίσταται καὶ πῶς δυναστῶν θρόνοι ἀνατινάσσονται, πῶς ἐκ νεκρῶν ἐγείρεται Λάζαρος λαός.

Ὁ Ἀβογάδρος καὶ ὁ διερμηνεὺς του, καίτοι ἀμφοτέρωι δούλων δουλάρια, οὐδέποτε κατῆλθον τὰς κλίμακας τοῦ δουκικοῦ παλατίου τοσοῦτον κεκυφότες καὶ ταπεινοὶ, ὅσον ἔτυχον ἐν τῷ ἐξελθῆναι τῆς ἀγροτικῆς καλύβης τοῦ πρυτανείου.

— De profundis! (αἰωνία μας ἡ μνήμη!) λέγει ὁ ὑποδέστερος.

— Se no ghero zambellan—ἀποκρίνεται ὁ ἕτερος βενετιστὶ, καμπτόμενος ὑπὸ τὸ ἄχθος τοῦ σάκκου του — per l'anema del mio sior pare, non esiterave gnanca un momento²...

— Νὰ περιβάλης τὸν λαιμὸν του μὲ ἄλλην τινὰ ταινίαν τῆς τιμῆς...

— De gridar a squarzagola Viva el vecchiardo de Candia!³.

Τὰ δυσπετήματα τοῦ πολέμου ἠνάγκαζον τὴν Σύγκλητον νὰ ἀναστείλῃ τὴν ἐπανάστασιν, θυσιάζουσα πρὸς ὦραν καὶ τὴν ἰδίαν αὐτῆς ἀξιοπρέπειαν. Ἐτερος ἀπεσταλμένος, ἐτέρων τινῶν προτάσεων κομιστῆς, παρεγένετο εἰς Μεσκλᾶν κατὰ Ἰούλιον καὶ πάλιν τρίτη τις ἀποστολὴ ὠρμήθη ἐκ Χανίων περὶ τὰ τέλη τοῦ ἐπομένου Αὐγούστου. Ἄλλ' ἔκτο-

¹ Τὸ καπήστριον, ἦτοι ἡ ἀγχόνη.

² Ἄν δὲν ἦμην αὐλάρχης, μὰ τὴν ψυχὴν τοῦ μακαρίτου μου, δὲν θὰ ἐδίσταζα οὔτε στιγμήν...

³ Νὰ φωνάζω μὲ ὅσπην ἔχω φωνὴν εἰς τὸν λάρυγγα Ζήτω ὁ γέρον τῆς Κρήτης.

τε ἡ Πεντανδρία μετέβαλε μέθοδον ὑποδοχῆς. Τὰς περιστάσεις ἐξοικονομοθεῖσα καὶ αὐτὴ, ἀντέταξεν εἰς τὰ δολώματα τοῦ Βενετοῦ ἴδια δολώματα, βουκολήσασα τοὺς ἀπεσταλμένους μὲ διαλλακτικωτέραν τὸ φαινόμενον συμπεριφορὰν.

Ὁ Δουξ, τυχὼν κληθήρης, ὅτε ὁ Ἀβογάδρος ἐπανέκαμψεν εἰς Μεγαλόκαστρον, παρέλαβε τὴν ἐπιστολὴν τοῦ ἀποστατάρχου πρὶν ἢ εὐκαιρήσῃ νὰ δώσῃ ἀκρόασιν πρὸς τὸν αὐτὸν ἀρχὴν του.

Ἐξαιρέτως εἰς τὴν περίστασιν αὐτὴν ἐξεκαλύφθη καθ' ὅλην τῆς τὴν εἰδέχθειαν ἡ ἀγιοπέπλος καὶ ἰησουητικὴ μισάνθρωπία του.

Ἡ διὰ συναλλαγῆς εἰρηνοποιήσεις τῆς νήσου οὔτε χώραν τινὰ ἐπέειχεν εἰς τὴν στοιχείωσιν τῶν προσδοκημάτων του, οὔτε καὶ συνέφερε τὸ παράπαν εἰς τοὺς ἰδιοτελεῖς τῶν προϋπολογισμῶν του συνδυασμούς. Ὅπως κτήσῃ φήμην Σωτῆρος τῆς κυριαρχίας, τὴν δὲ δόξαν ἐπωφεληθῆ πρὸς ἐπίκτησιν στέμματος μᾶλλον ἱστορικοῦ καὶ ὑπερφανούς, ἐδέετο ἡ κυριαρχία αὐτὴ νὰ παρασυρῆθῃ βαθμηδὸν καὶ δι' ὠθημάτων ὑποκεκρυμμένων εἰς τι ἀκρότατον χεῖλος φάραγγος. Καὶ διὰ τῆς μὲν καὶ διὰ τῆς δὲ τῶν ἐν λόγῳ διαπρεσβεύσεων τοῦτο οὐσιωδέστατα προϋτίθη, τὸ νὰ παραστήσῃ μὲ θεατρικὴν ἐπίδειξιν εἰς τὴν Σύγκλητον, ὅτι, ὡς πολιτάρχης συνετὸς τὴν αἵματεχυσίαν ἀποτροπιάζομενος, δὲν παρέλειψε νὰ προδοκιμάσῃ ὅλα ἐκ περιτροπῆς τὰ μέσα τῆς διαλλακτικῆς εἰρηνοποιήσεως.

Ἄλλ' ὦ τῆς ἀντιθέσεως, καὶ διαπάλης τῶν κακοποιῶν ὁρμῶν! Εἰς τὴν ἀποτυχίαν τοῦ αὐτάρχου δὲν συνανεπλέκετο ἐξ ἀνάγκης καὶ ἡ ἀποτυχία τῶν δύο ἀγίστρων τοῦ μυστηριώδους Δ; Δεινὴ ἡ σύμπτωσις. Τὸ ἄθλον ἐφιλονεικήθη. Ἡ φιλοτιμία τοῦ σοφοῦ διεξεδίκησε πεισματωδῶς ὅ,τι ἡ ἀπλυστία τοῦ ἀρχολιπάρου μὲ ἴσον πείσμα ἐσφρατρίζετο. Σύγκρουσις προέκυψεν ἐκ τῆς ἐριδος. Μεταξὺ ὑπερφιλύτου Συγώνου καὶ φιλοδόξου Δουκὸς ἐξερράγη κατ' ἀντίκρουσιν ὁ αὐτὸς ὡς ἐγγύστα πόλεμος, ὃν ἐπὶ ζήμια καὶ Κρήτης καὶ Βενετίας ὑπανεφλεγεν εἰς ἴδιον ὄφελος ὁ ἑωσφορικὸς τοῦ διπλωμάτου ἐγωϊσμός.

Ἡ τελευταία παράγραφος τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Καντανολέου, ἀναξέσασα τὸ ἤδη αἰμορραγοῦν φιλοτίμον, ἐξέρρηξε θηριωδίαν τίγρεως εἰς τὴν ψυχὴν του, δίψαν ὑαίνης εἰς τὰ χεῖλη του.

— Τοῦρκος ἐγὼ! φωνάζει παράφορος. Μωαμεθανὸς ὁ ὡς ἅγιος προσκυνούμενος Πασχάλης!

Ἀνασκιρτᾷ γυμνὸς ἀπὸ τῆς κλίνης, μὲ ἐν πῆδημα καταλαμβάνει τὸ μέσον τοῦ κοιτῶνος, καὶ τὰς πυγμὰς ἀνασφιδάζων μανιωδῶς, ὡς ἂν ἀνέσειε κάραν, τοῦ λοιποῦ σώματος ἀποτετημένην,

— Λοιπὸν ἀκόμη — ἐκφωνεῖ — ἀκόμη λοιπὸν σώζεται εἷς!! Λοιπὸν θὰ ἔχη ἡ Κρήτη ἕνα φιλοποιέμενα, ταπεινοῦντα τὴν φιλαυτίαν μου, ἀντέχοντα εἰς τὸ τρίγωνόν μου, ὀμιχλαίνοντα τὴν ἀνατέλλουσιν αἴγλην τοῦ ἀπογεῖου μου!

Τοῦρκος τῷ ὄντι ν' ἀποθάνω! Ναι, ὑπήκοος νὰ ψοφήσῃ ὁ Συγώνης ὀθωμανός, ἐὰν εἰς τοὺς πόδας τοῦ ἀγίου Μάρκου δὲν κατακυλίσῃ τὴν ὑστάτην κεφαλὴν αὐτὴν!

Εἶπε καὶ ἔσπευσεν ἐν τῷ ἅμα νὰ διαπέμψῃ εἰς Βενετίαν τὴν ἐκθεσιν τῶν διαπρεσβεύσεων μὲ ἐπισυντημένην τὴν τολμηρὰν τοῦ ἀποστατάρχου ἐπιστολὴν.

Ἐνέκειτο ὅμως ἐν τῇ αἰωνίᾳ βίβλῳ γεγραμμένον καὶ ἐτέρας ἐξῆς ἀπάτας νὰ πάθῃ ὁ πρωτόσχολος τοῦ Μακιαβέλλου καὶ τοῦ Παρούτα. Ἄλλαι μὲν βουλαὶ θεῶν, ἄλλαι δὲ ἀνθρώπων. Μετὰ δύο ἐτέρας ἀποπειρας ὁ Δουξ ἀκραδάντως πλέον κατεπέσθη, ὅτι ἐπὶ τοῦ δαίμονος ἐκείνου, ὃν ὠνόμαζεν ἔσχατον Κρητῶν, οὐδεμίαν μαγικὴν ἐνέργειαν ἐπέειχον οἱ ἐξορκισμοὶ τῆς Ἀβρακαδάβρας του.

Ἐν τούτοις καὶ τὰς νίκας τῶν Ὀθωμανῶν καὶ τὰς αὐξούσας δυσχερεῖας τῶν Βενετῶν ταύτοχρόνως ἐπωφεληθεῖσα ἡ ἐπανάστασις, ἤγειρεν ὁσημέραι θρασύτεραν τὴν κεφαλὴν. Πρὸς καταστολὴν τοῦ ἀντιπερισπασμοῦ ἐκείνου ἐδέετο στρατὸς τοῦλάχιστον ἐξ εἴκοσι χιλιάδων ἀνδρῶν ἄλλ' ἀπέναντι τῶν τότε κολοσσίων δυνάμεων τῆς Πυλῆς, ἡ Βενετία, βιασθεῖσα νὰ καταφύγῃ εἰς τὰ ἔσχατα προσπαθήματα τοῦ ἀπηλιπισμένου, ἐτήρησεν ἐν τῇ ἀναστάτῳ νήσῳ μόλις καὶ μετὰ βίας διςχιλίους τακτικούς, διαμεμοιρασμένους καὶ τούτους εἰς τὰ τρία φρούρια. Ἐὰν ὁ φοβερός ἀγὼν παρετεινετο, ἐὰν αἱ χριστιανικαὶ πολιτεῖαι ἐξηκολούθουν νὰ διαμένωσιν ἀπαθεῖς τῆς ἀνίσου πάλης θεάτραι, ἐπὶ πόσον ἔτι θὰ ἠδύναντο ν' ἀνθεξῶσι τὰ φρούρια αὐτὰ κατὰ τῆς συντόνου πολιορκίας; Ἡδὴ ἐν Χανίοις καὶ ἐν Ῥιθύμῃ ἡ βενετικὴ κυριαρχία ἔπνεε τὰ λοισθία. Μόνοι πεντακόσιοι ἐφρούρουν τὴν Πύλην καὶ τὰ τεῖχη τῶν Χανίων, ἄλλ' ἡ πείνα καὶ ὁ λοιμὸς, ἄλλ' αἱ τῆς ὑπερασπίσεως κακουχίαι κατέφραττον καθ' ἐκάστην τὸ νοσοκομεῖον μὲ νέον ἔρانون ἀπομάχων. Κατὰ τινα ἔξοδον νυκτερινὴν, ἐπιχειρηθεῖσαν περὶ τὴν ἑναρξιν Ὀκτωβρίου, ὁ Προβεδούρος ἀπώλεσε καὶ αὐτὴν τὴν ἀβροχὸν ἀγκυραν. Ἐκ τῶν συμμιγῶν ἑπτακοσίων του ὑπερμάχων διακόσιοι ἐβδομηκοντα συνελήφθησαν αἰχμάλωτοι, ἐν οἷς αὐτὸς ὁ φρούραρχος καὶ δεκαοκτὼ ἀξιωματικοί. Τέσσαρες σημαῖαι, ἡ πυρίτις, ὅλα σχεδὸν τὰ ὄπλα, πλὴν δύο τηλεθόλων, ἔπεσαν εἰς χεῖρας τῶν πολιορκητῶν.

Τῆς ὑστερας ταύτης ἐξόδου ἡ ἀποτυχία παρώθησε τοὺς κατοίκους εἰς τὸν περαιότατον τῆς ἀπογνώσεως βαθμόν. Ἐνῶ ὀφθαλμοφανῶς ἐφθίνετο ἡ φρουρὰ, ἡ Βενετία, ὄχι μόνον δὲν ἐφρόντιζεν εἰς τὴν ἀναπλήρωσιν, ἀλλὰ καὶ ἐπεκαλεῖτο νέας ἐκ τοῦ πληθυσμοῦ τῆς νήσου ἐπιβοηθείας. Τὰ μὲν τρόφιμα εἶχον καταναλωθῆ χωρὶς ἐλπίδος προσεχούς σιτοπομπείας· τὸ δὲ ὕδωρ, ἕνεκα τῆς κατασκαφῆς τοῦ ὑδραγωγείου, ἀνωφελῶς ὑπὸ τῶν ἠθητηρίων διῶλιζόμενον, ἐπίνετο μεστὸν βρύων καὶ ἐντόμων. Ἐπὶ τοιαύτῃ ἀκμῇ, ὁ ὄχλος, ἀποκαρτερήσας, ἀπέδωκεν εἰς μόνον τὸ πείσμα τῶν ἀρχόντων τὴν παράτασιν τῆς στενοχωρήσεως. Ἀναστάς εἰς στάσιν, ἐπυρόλησε μίαν συνοικίαν, ἐκακοποίησεν ἐνίους τῶν εὐγενῶν, φθεβερίσας ἔτι νὰ ἐλοκαυτώσῃ καὶ τὴν πόλιν ὀλόκληρον, ἐὰν

ἐντός τινος προθεσμίας δὲν ἐσυνθηκολόγη. Τὸ ἀρχοντολόγιον ὑπεχώρησε. Τυχὸν μεταξύ τριῶν πυρῶν, τῆς Βενετίας, τῆς Πεντανδρίας, καὶ τῆς ἐμπόλεως στάσεως, ἀφίχθη πρὸς τὸ Ἐπαρχεῖον ὀλομελὲς, ἰκετεῦον τὸν Προβεδούρον νὰ δώσῃ τέλος εἰς τὴν παγγάλεπον κρίσιν, εἴτε παραδίδων τὸ φρούριον πρὸς τοὺς ἀντάρτας, εἴτε διὰ τῶν τηλεβόλων τοῦ ἀπαλλάττων καὶ τὴν πόλιν ἅμα καὶ τοὺς κατοίκους ἀπὸ τὴν ἀνυπόφορον ζώην. Ὁ Κανάλης δὲν ἀφῆκε τοὺς ἰππότητας νὰ συμπληρώσωσι τὸν σχετλιασμόν. Τινάξας τὸ μαστίγιον πρὸ ῥινὸς τῶν ἀγορευόντων,

— *Razza de vigliacchi* (ἄνανδρος γενεὰ) — ἐκραύγασε, βρυχώμενος ἐξ ἀγανακτήσεως — ἐὰν ἀληθῶς ἦσθε μὲ τὸν θάνατον οὕτω προσφικειώμενοι, ὥστε νὰ ἐπικαλῆσθε πρὸς ἀπαλλαγὴν σας τὰς σφαίρας τῶν τηλεβόλων μου, τί λοιπὸν δὲν σπεύδετε νὰ ἀναπληρώσητε μὲ τὰ τέκνα καὶ μὲ τοὺς δούλους σας τοὺς ἀραιωθέντας στοίχους τῶν στρατῶνων;

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΤΟ ΔΡΑΜΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄.

Ἐν τῶν χαρακτηρισμάτων, τῶν προσαρτώντων εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ Καντανολέου τὴν μεγίστην τιμὴν, εἶνε ἡ διάτασις τῶν πολιτικῶν ἐπινοημάτων. Ἀπορίας ἄξιον τῇ ἀληθείᾳ, πῶς ἀγροδιαίτον τέκνον ζοφερᾶς ἐποχῆς, γεγηρακὸς πόρρω πάσης διεγερτικῆς συγκοινωνίας, πῶς ὀπισθεν τῆς ἀπελευθερώσεως τοῦ τόπου του διείδεν ὀλομελοῦς ἔθνοους ἀπελευθέρωσιν, πῶς δηλαδὴ εἰς τοὺς διαλογισμούς του ἐξήλεγξε τὴν καθόλου τῆς Ἑλλάδος παλιγγενεσίαν ἅτε ὄρον ἀπαραίτητον εἰς τὴν ἐπιτευξίν τῶν ἀνὰ χεῖρας ἄθλων.

Τὸ σχέδιόν του, ὅσα ἀπᾶδον πρὸς τὴν εἰλικρίνειαν καὶ τὴν ὀρθοτομίαν τοῦ συνειδότος του ἂν ὑποληφθῇ, παρίσταται ὑπὸ ἐθνικὴν ἔποψιν πολλοῦ λόγου ἄξιον. Δυσιτελέστατον ὑπὲρ Κρήτης ἅμα καὶ ὑπὲρ Ἑλλάδος κρίνας τὸ ἐπωφεληθῆναι τὸν ζέοντα τουρκοβενετικὸν ἀγῶνα, ἐπενόησεν εὐστοχώτατα ἔνθεν μὲν νὰ βουκολήσῃ μὲ κολακευτικὰς ὑποσχέσεις τὸ Διβάνιον, διαδεικνύων πρὸς τᾶλλα τὴν ἐπανάστασιν τῆς νήσου, ὡς τινα ἐπικουρικὸν ἀπλῶς ὑπὲρ Τούρκων ἀντιπερισπασμόν, ἔνθεν δὲ νὰ ὑποπαρωθήσῃ τοὺς ὁμογενεῖς ὑπηκόους τοῦ Σουλτάνου εἰς τινα πάγκοινον ἀποστασίαν, ὅπως τὸ γένος, εὐκαίρως τὴν ἀμοιβαίαν ῥῆξιν τῶν τυράννων του ἐπικαρπιζόμενον, ἔμπνουν ἔτι καὶ ἐπιβιοῦν ἀναπηδήσῃ ἐκ τοῦ νεκροταφείου.

Πρὸς κατευθῶσιν τοιοῦτου σχεδίου ἀξίου αἰσιωτέρας ἐποχῆς, προῦργον ἐστοχάσθη νὰ διαπέμψῃ ἀποκρισαρίους πρὸς τὰ ἐν προόψει μέρη τοὺς συνετωτέρους τῶν περὶ αὐτόν. Τὰ προκαταρκτικὰ ἐξετελέσθησαν μὲ ἀκάματον δραστηριότητα. Πρὸς μὲν τὸν ἐν Μήλῳ σταθμεύοντα Καπετάμπασσαν ἐξαπεστάλησαν ὁ Νικόλαος Σπανιάκος, ὄπλαρχηγὸς ἐκ Σελίνου, πενθερὸς δὲ τοῦ δευτεροτόκου του, καὶ ὁ ὁμώνυμος Λουτριώτης Σφακιανός. Πρὸς δὲ τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην ἐξεπέμφθη Μακάριος τις μοναχὸς, πρῶην ἠγούμενος τοῦ ἐν Ἀθωνι Βατοπεδίου. Ὅκτῶ ἕτεροι, ὧν ἀμνημόνευτα τὰ ὀνόματα, ἀπέπλευσαν ἕως ἀπ' Αὐγούστου εἰς διάφορα μέρη τῆς Ἠπείρου, τῆς λοιπῆς στερεᾶς Ἑλλάδος, καὶ τῆς Πελοποννήσου. Ἀπήρχοντο οὗτοι ἐντεταλμένοι νὰ συνεννοηθῶσι μὲ τοὺς ἐκεῖ ἀρματωλοὺς πρὸς συρρῦθμισιν ἅμα καὶ πρὸς συγχρονισμόν τῶν κατὰ τόπους τεκταινομένων κινήματων.

Ἐναπελείπετο ἑτέρα τις οὐχ ἦτον περισπούδαστος διαπρέσβεισις ἢ πρὸς τὸν Τσάρον καὶ μέγαν Δούκα Μοσχοβίας εἰς αἵτησιν προστασίας, συνδρομῆς, καὶ ἐμμέσου συναρωγῆς. Ἀκριβῶς ἐν τῇ ἐκπεραιώσει τῆς ἀποστολῆς αὐτῆς κατεγίνετο ὁ Καντανολέος εἰς ἣν περιῆκε στιγμήν ὁ μίτος τοῦ διηγήματος. Προσδιορίσας τὸν κατάλληλον ἀποκρισάριον εἰς τὸ πρόσωπον Μεταξᾶ τινος Κεφαλλῆνος, διατρίψαντος μακρὸν ἐν Μόσχᾳ καὶ ἐντρίβοῦς εἰς τὴν ῥωσικὴν, ἥδη παρεσκευάζε τὰς ὑστέρως ὀδηγίας, διανοούμενος νὰ ἐπιταχύνῃ ὅσον οἶόν τε τὴν δι' Οὐγγαρίας εἰς Ῥωσσίαν περιοδεΐαν.

Ἐπὶ τοιοῦτῳ δὴ σκοπῷ κατὰ τινα ὄψιαν τοῦ Ὀκτωβρίου — ἴσως περὶ τὰ μέσα τοῦ μηνός — μετέβαινε ἀπὸ Μεσικλᾶν εἰς τὸ παρὰ τὰ Χανία στρατόπεδον (ὅπου παρέμενε ὁ Μεταξᾶς) προτεθειμένος νὰ διανυκτερεύσῃ εἰς Πορὶ πρὸς διεξαγωγὴν ἄλλης τινὸς ὑποθέσεως. — Ἰλαρὸν κατήρχετο τὸ ἐσπέρας ὁ φθινοπωρινὸς οὐρανός, εἰ καὶ τῆδε κᾶκείσε ποικιλόμονος ἀπὸ περιάργυρα νεφίδια ταξειδεύοντα κατ' ἀρέσκειαν τοῦ ἀνέμου, ὅμως ἐπεταννύετο διάσπερος καὶ γαληνός, καθάπερ μέτωπον σεμνῆς, ἀλλὰ μεριμνώσης, παρθένου. Ἡ πανσέληνος ἐφεγγυόβουλει εἰς ὅλην τὴν λαμπρότητά της. Ἀναψυχούμενοι ἀπὸ τὴν δρόσον ὁ ἠδύσμος σχῖνος, τὸ δρίγανον, τὸ θυμάριον, ἠγεμόνες τῶν ἑλληνικῶν θαμνῶνων, κατηρωμάτιζον τὸν ἀέρα μὲ τὰς ὀρεινὰς ἀναθυμιάσεις των.

Πολυάριθμος ἦτο κατὰ τὸ σύνθηρος ἡ συνοδία. Ἐνεκα τοῦ τραχέως κατηφόρου προέβαινε βραδυκίνητος, διερχομένη πυκνὰς ἐλατῶν, κέδριον, πριναρίων σπείρας. Ἐκ μὲν δεξιῶν τοῦ Ῥαιτούρου, παριππάζετο ὁ πρωτότοκός του, νέος εἰκοσιεπταετής σχεδόν, ἐνδεδυμένος στρατιωτικὴν στολὴν, καὶ χαριέντως ἐπὶ τοῦ ἐφιππίου λυγίζων τὸ σύμμετρον ἀνάστημα, ἐξ εὐωνύμων δὲ συνωδοίπορος ὁ γέρων προεστὼς τῆς κώμης, ὅπου ἀφικνεῖτο ἡ συνοδία. Καὶ εἰς μὲν τὰ ἴχνη τῶν ἵππων παρηκολούθει σιωπηλὸν κατ' ἀνάγκην ἐν πρόσωπον ἄλογον τοῦ ἐπιποδίου μας, σκύλος τις πελώριος καὶ ἀγριόμορφος, ἀχώριστος σύντροφος τοῦ Ῥαιτούρου ὀπισθεν δὲ, εἰς τινων βημάτων ἀπόστασιν, δεκαπέντε παλληκάρια, στρόμβους κονωροτοῦ διεγείροντα ὑπὸ τὸ ὀρηχτικὸν πάτημά των, ἐκροτά-

λουν οὐχὶ χωρὶς τινος ἡδονῆς τὰ μέταλλα κοσμήματα τῶν φαρετρῶν καὶ τῶν πυροβόλων, ἐπὶ τῆς στιλπνῆς ἐπιφανείας τῶν ὀπείων ἢ σελήνη διεσπείριζε πότε καὶ πότε τὰς φιλοπαίγμονας ἀκτῖνάς της.

Ἄξιόσυστατον ὄν εἶνε ὁ ἐν λόγῳ σκύλος. Ἡ ἄκρατος πρὸς τὸν κύριον φιλία του, τὸ ἀκέραιον καὶ ἀκράδαντον τῆς πιστότητός του εἰσάγουσι παρήγορόν τινα περισπασμὸν εἰς τὰς ἐπομένους σκηνάς, ἔνθα μὲ ἀλογίας καὶ ἀνομίας πλάσματα λογικώτερα παραμορφοῦσι τὸ ὁμοίωμα τῆς θεότητος.

Ὁ Ζαγάρ — οὕτω τὸ ζῶον ὠνομάζετο — εἶχε πατρίδα τὴν Τύνιδα. Καταγόμενος ἐκ τινος γένους, μετέχοντος τοῦ κυνὸς ἅμα καὶ τοῦ θωδῆς, συνήθους ἐν Ἀφρικῇ. ἀπέκτησε τὴν κρητικὴν ἰθαγένειαν, ἀφότου κατὰ τινα τῶν ληστρικῶν ἐπιδρομῶν κατελείφθη ἀδέσποτος ὑπὸ πειρατῶν. Ὁ σκύλος οὗτος εἶχεν εὐμέγεθες τὸ ἀνάστημα, εὐρωστα τὰ μέλη, ὄρθια τὰ ὦτα. Ἡ μὲν μακρὰ οὐρά του ἔληγεν εἰς τὴν ἄκραν κορυμβώδης καὶ δασύτριχος, τὸ δὲ δέριμα, καίτοι ὑπόλευκον τὸ πλεῖστον, διεσπείριζε παρὰ τὰ μῆρια ἀπὸ χυτὰς τινας κηλίδας πυροποικιλίους. Οἱ στρογγύλοι καὶ ἀγριωποὶ ὀφθαλμοὶ του ἀπέπνεον ἀλλάκοτόν τινα χαρακτήρα. Εἰς τὸ σκότος τῆς νυκτός, ἐξαιρέτως ἐν στιγμῇ μερίμνης ἢ ἀνησυχίας, θὰ τοὺς ἐξελάμβανες δύο ἀνθρακας, ἢ δύο πελωρίας λαμπουρίδας τὴν δὲ ἡμέραν, ὅταν ἔστρεφον μάλιστα τὸ βλέμμα δεξιᾷ ἢ ἀριστερᾷ, ἐσχημάτιζον εἰς ἑκατέρας τὰς γωνίας δύο διαστήματα λευκά, ἀναμιμνήσκοντά πως τὸ βλέπος τοῦ Αἰθίωπος. Οὐδέποτε ἐπὶ δεκαετίαν ὅλην σκύλος καὶ κύριος ἀπεχωρίσθησαν. Δυσχερεῖων συμμετοχὴ καὶ ἀμοιβαία δοκιμασία εἶχον συνδέσει οὕτω στερεὰ τὸ ζεύγος τῶν ἀλληλοφίλων, ὥστε ὁ μὲν Καντανολέος ἐκ μέρους του ἤθελεν ἄσμενος παραιτηθῆ τὴν βασιλικωτέραν εὐνοίαν μᾶλλον, ἢ τὸν σύντροφον, ὁ δὲ σκύλος ἐξ ἀμοιβῆς, ὡσανεὶ προαισθανόμενος τὴν ἐμπιστοσύνην ἧς ἐδέετο ὁ κύριος, ἤθελε προκαλέσει μυρίους θανάτους κάλλιον, ἢ ν' ἀποστερηθῆ, ἔστω καὶ ἐπὶ στιγμὴν, τῆς ἡδυνεύστου ὁσμῆς τοῦ εὐεργέτου του.

Ἡ συνοδία, βραίνουσα, ὡς εἴπομεν, εἰς πετρῶδες καὶ κατωφερὲς μονοπάτιον, εἶχε πρό τινος εἰσδύσει ἐν τινι ὑλώδει θέσει, ὁ δὲ Ῥαιτούρης, ἀφείς ἐπὶ τοῦ αὐχένος τοῦ ἡμίονου τοὺς χαλινοὺς, ἐτέρπετο ἀντιλογῶν εἰς τινα προληπτικὰ φρονήματα τοῦ προεστῶτος, ὅτε ὁ Ζαγάρ, ἐκτραπείς ὀλίγον τῆς ἀκολουθίας, καὶ παρὰ τὴν ὄφρυν τοῦ δάσους σταματήσας εἰς στάσιν ἐφορητικὴν, ἤρξατο μὲ κλαγγώδεις ὑλακὰς διεγείρων τὴν ἤχῃ τῆς κάτω κοιλάδος.

— Τὸν σκύλον ! αἶ, τὸν σκύλον ! Βαστάξατέ τον διὰ τοὺς οἰκτιρμούς του Θεοῦ ! ἐκραύγασεν ὀπισθεν τῶν πριναρίων ἀφανοῦς ὀδοιπόρου φωνή.

Μὲ τὸ συντεθειμένον σύριγμα ἀνακαλῶν ὁ πρύτανις τὸν Ζαγάρ, διατάσσει νὰ ἐρευνηθῶσι πρὸς τὸ μέρος, ὅθεν ἡ κραυγὴ ἐξήρχετο, τίς κατὰ τοιαύτην ὥραν ἐπλανᾶτο ἐντὸς τοῦ δάσους. Μετ' οὐ πολὺ, δύο τῶν παλληκαρίων ἐκόμιζον χειροκρατούμενους εἰς τὴν παρουσίαν τοῦ ἀρχηγοῦ ἓνα ἱερέα, καὶ ἓν μελιτζικιόν.

— Ἀχ, τὰ πόδια μου δὲν ἀντέχουν ἄλλο . . . Τὸν σκύλον πρὸς Θεοῦ . . . Καλὴ σας ἑσπέρα, εὐλογημένοι . . . ! Λάβετε εὐσπλαγγίαν πρὸς ἡμᾶς !

— Καλὴ ἑσπέρα ! ἀντεχαιρέτησε ξηρὰ εἰς μόνος τῶν ὀπλοφόρων· οἱ λοιποὶ ἐσίγησαν.

— Ἔτσι νὰ λάβετε σωτηρίαν καὶ καλὴν ψυχὴν, ποῦ εἴμεθα ; πῶς λέγεται ἡ θέσις αὕτη ; ποῖος ὁ δρόμος τοῦ Μεσκᾶ ;

— Εἴμεθα εἰς τὴν στάνην τοῦ Κατσιβέλλη — ἀπαντᾷ τὸ παλληκαρίον μὲ τὸν αὐτὸν λακωνισμόν. Ἄλλὰ ποῦ πορεύεσαι, παππᾶ μου, καὶ τί ζητεῖς ἐδῶ τόσον ἀργά ; ἀντερωτᾷ μετὰ τινα διακοπήν.

— Ἀχ, δὲν θὰ δυνηθῶ νὰ προχωρήσω πλέον, ὁ ταλαίπωρος ! Ποῖον ζητῶ ; Περιέρχομαι πεζὸς ἀπὸ προχθῆς ζητῶν τὸν ἐκλαμπρότατον Ῥαιτούρη. Εἶμαι νηστικός, εἶμαι ἀπὸ τὰς ἀκάνθας αἱματόρροτος, ἴσως δὲ θὰ ἤμην καὶ καθόλου ἐξαίματισμένος χωρὶς τὸν ἀγένειον τοῦτον ὀδηγόν . . . Ἄν εἴσθε Χριστιανοί, ὡς σὰς ἐκλαμβάνω, δότε μου ἄσυλον ἀπόψε ! ἐάν δὲ ἤξεύρετε, εἶπετέ μου καὶ ποῦ ὀφείλω νὰ ζητήσω αὐρίον τὸν ἐκλαμπρότατον !

— Ποῖος εἶσαι ; ἐρωτᾷ ὁ Καντανολέος.

— Καὶ δὲν μὲ ἀπεικάζεις, καλέ μου ἄνθρωπε, ἀπὸ τὸ φόρεμα ;

— Τὸ ὄνομά σου !

— Τὸ ὄνομά μου ; Εἰρήναιος Καρυοφύλλης. Τί μὲ τοῦτο ;

— Ἡ πατρίς σου ; Γνωρίζεις τὸν πρύτανιν προσωπικῶς ;

— Ὦχι, ἀδελφὲ, τί σὲ διαφέρουν ταῦτα ; Ἐάν δὲν κινεῖσθε εἰς οἶκτον πρὸς ἡμᾶς, τοῦλάχιστον δεῖξατέ μας τὸν δρόμον, καὶ μὲ τῆς Παναγίας τὴν εὐχὴν καλόν σας κατευοδίων.

— Ἐμποροῦμεν, παππᾶ, μὲ τὴν ἄδειάν σου νὰ ἐρωτηθῶμεν, τί θέλεις τὸν πρύτανιν ;

— Ὀχι, — ἀπήντησεν ἐντόνως ὁ ἱερεὺς. Τοῦτο μόνον λέγω· ὁ ἐκλαμπρότατος θὰ σὰς ἐπιπλήξῃ βαρέως μόλις μάθῃ, ὅτι δὲν μὲ ὠδηγήσατε ἐνώπιόν του χωρὶς τὴν παραμικρὰν ἀναβολήν.

Ὁ ἀρχηγός, ἀναχαιτήσας ὑπὸ σκιὰν κλάδου τὸν ἡμίονον, ἔστρεκε διασκοπιόμενος τὴν εἰς τὸ πανσέληνον περίφωτον μορφὴν τοῦ ἀγνώστου. Σεβάσμιον πρόσωπον, βλέμμα σεμνόν, μέλαιναν, δασυτάτην καὶ οὐλότριχον τὴν γενειάδα ἔφερον ὁ ἱερεὺς, πεντηκοντούτης ἴσως τὴν ἡλικίαν. Τὸ καλυμαύκιον καὶ τὰ ῥάσα του, ἐκτὸς ὅτι ἀθεραπεύτως ἀπὸ τὰς βάτους διερρηγμένα, ἦσαν περιπλέον λευκημένα καὶ δὸς εἶπειν νιφετώδη ἀπὸ τὸν κοινορτόν· ἀλλ' ἐπὶ τοῦ ἀσθμαίνοντος στήθους του ἠκτινοβόλοι ἀνεπικονιώτως χρυσοὺς σταυροὺς, ἢ δὲ δεξιᾷ του ἔσφιγγε βακτηρίαν ἀργυροκέφαλον. Ἡ λαλιά, ἡ χειρονομία, ἡ στάσις ἀπέπνεον κόσμιόν τι καὶ ἀγνόν, καὶ συμπεπές· τὸ εὐφρογγον τῆς προφορᾶς, τὸ καθαρὸν τῆς λέξεως ἠῤῥξανον εἰς μείζον τὸ αὐτοσύστατον τοῦ σχήματος... Τί τὰ πολλά ; Ὁ ἱερεὺς ἐνεποίη·ε πρὸς τοὺς ὀδοιπόρους τὴν ἀρίστην ἐντύπωσίν· τὸ ἐναντίον τοῦ Ζαγάρ, ἔστη, λίθους ὦν καὶ βάρ-

βαρος τὴν καταγωγὴν, διέτρεφε πάντοτε πρὸς τὴν ῥάσα καὶ ῥασοφόρους ἀδιάκριτον ἀντιπάθειαν.

— Πάτερ Εἰρήναιε — εἶπε προσηῶς ὁ νέος ὑπασπιστής, λαμβάνων τὴν πρωτοβουλίαν τῆς περιποιήσεως — ἀντὶ τοῦ ἀνήλικος καὶ ἀνεπιτηδείου αὐτοῦ ὀδηγοῦ σου, προσφέρομαι νὰ σὲ ὀδηγήσω πρὸς τὸν Ῥαιτούρην ἐγὼ αὐτὸς ἅμα μὲ προβεβαιώσης, ὅτι ὁ σκοπὸς τῆς περιόδου σου δὲν περιστρέφεται εἰς συμφέροντα προσωπικά. Πολυάσχολος ὢν ὁ ἐκλαμπρότατος πρὸς ὄραν δὲν δέχεται ἰκεσίας ἰδιωτικῆς.

— Καὶ λιπὸν, γενναϊότατε — ἀπήντησεν ὁ ἱερεὺς, ἀπὸ τὴν στίλβην τῆς στολῆς δανεισθεὶς τὸ ἐπίθετον — νομίζεις λοιπὸν, ὅτι ὁ ἐν Χανίαις ἐφημέριος τοῦ ἀγίου Νικολάου ἠθελεν ἐγκαταλείψει ἀλειτούργητον ἐπὶ τινὰς ἡμέρας τὴν ἐκκλησίαν του, καὶ παρατρέχει νυχθημερόν ἀγρίους τόπους, ἐὰν ἡ περιόδία του δὲν ἀπέβλεπεν εἰς ὑπόθεσιν, ὅθεν ἴσως τὰ οὐσιωδέστατα τῶν κοινῶν συμφερόντων ἐξαρτῶνται ;

Ἡ ἀπάντησις ἐπλήξεν ὄλους, πρὸ πάντων τὸν Ῥαιτούρην. Ἄλλὰ καὶ μᾶλλον ἐστὶ τοῦ πατρὸς ἀνεσκίρτησεν ὁ ὑπασπιστής. Ἡ λέξις Χανία ἐξήκει ἐπὶ τοῦ νέου ἰδιαιτέραν τινὰ ἐνέργειαν. Εἰς τοὺς φθόγγους τῆς λέξεως αὐτῆς ἤχει ἀφατὸς τις μελωδία, τὴν ὁποίαν αἱ ἕτεραι πόλεις τῆς νήσου δὲν ἤξευρον νὰ διεγείρωσι, μελωδία, ἀναμοχλεύουσα τὴν ψυχὴν. ἀναιθύσσουσα ἐντὸς τοῦ νέου πᾶν ὅ,τι εὐφλεκτον ἐμπεριέχουσι πίστις, ἔλεος, ποιητικὴ ἐπιπόθησις εἰκοσιεπταετοῦς ἡλικίας. Οὐδέποτε ἐξήρχετο τῶν χειλῶν του, οὐδέποτε ἔκουε προφερομένην ὑπ' ἄλλου τὴν λέξιν αὐτήν, χωρὶς νὰ αἰσθανθῆ πρὸς τὸ ἀριστερόν τοῦ στήθους ἀναρρέουσαν χειμαρρηδὸν τὴν ὄρμην τοῦ αἵματος. Ἐὰν μὲν διε-ἔλπει συνδιαλεγόμενος, ἔχανε τὴν σειρὰν τῶν ιδεῶν, ἢ διέκοπτε τὴν ὁμιλίαν. Ἐὰν δὲ περιχαρῆς καὶ εὐθυμὸς, ἀμέσως ἐπανετρέπετο ἔμφροντις, σύννους, σκυθρωπὸς, κατὰ δὲ πρώτην εὐκαρίαν ἀπεμονοῦτο. Αἱ αἰφνίδιαι αὐταὶ τοῦ ἤθους του συνεφιάσεις δὲν εἶχον ὑπεκφύγει καὶ τοῦ πατρὸς, καὶ τοῦ ἀδελφοῦ, καὶ τῶν ἐταίρων τὴν παρατήρησιν· ἀλλὰ τίς ὁ τότε ἀφροντιστῶν ; τίς ὁ τὴν κατάκτησιν τῶν Χανίων μὴ ὄνειροπολῶν μὲ πυρετώδη πόθον ἐραστοῦ ; Συχνάκις ἐστὲ· ἄζεν ὁ ὑπασπιστής, συχνάκις ἐπὶ τῇ ἀναμνημονεύσει τοῦ φρουρίου ἔσπευδε ν' ἀποκρύψῃ τὰ ὀχλύμενα βλέφαρα· ἀλλ' οὐδεὶς ἄλλος εἰς τὸ στρατόπεδον, οὐδεὶς συνήδει, πλὴν αὐτοῦ, τὸν λόγον δι' ὃν συνεκινῶντο μὲν, δὲν ὑγραίνοντο δὲ ὡσαύτως καὶ τῶν συναγωνιστῶν αἱ ὀφθαλμοί. Τὴν αἰτίαν τῆς ἰδιαιτέρας συνταραχῆς του διεφύλαττε τεταμιευμένην εἰς τὰ ἐνδότατα τῆς καρδίας μὲ ἄκραν προφύλαξιν καὶ περίσκεψιν. Τὴν ἐνέκρυπτε μὲ τὸν μύχιον φόβον, μὲθ' οὗ ἐν ἐκείνοις τοῖς χρόνοις πατρίκιος βενετὸς ὑπεξήρχετο οἰκίας πρέσβειος ἔντρομος μήπως τὴν ἐπίσκεψιν παρεξηγήσῃ ἢ πανόπτρια τῆς φιλυπόπτου Δεκαανδρίας ἀστυνομία.

Ἡ ἐκφορά τῆς λέξεως αὐτῆς ἐχρησίμευσε πρὸς τὸν ἱερέα ὡς διαβατήριον.

Ἐποῦ παρὰ τὸ οὖς τοῦ πατρὸς ἐψιθύρισε λόγια τινὰ εὐνοϊκὰ περὶ τοῦ ἐφημερίου, ὁ Πέτρος — εἶνε τὸ ὄνομα τοῦ ὑπασπιστοῦ — πεζεύσας ἐν τῷ ἅμα, καὶ ἀσπασθεὶς τοῦ ῥασοφό-

ρου τὴν δεξιάν, προσέφερε τὴν χρῆσιν τοῦ Πηγᾶσου του. Ὁ ἱερεὺς, εὐχαριστήσας, ἀπεποιήθη τὸ φιλοφρόνημα κατ' ἀρχάς· ἀλλὰ, τοῦ νέου ἐπιμεινάντος, δρᾶξας ἐπὶ τῆς χαίτης τοῦ ἵππου τὰς ἡνίας, καὶ ἐπιβάς μὲ ἀνδρείον πῆδημα κατέλαβε παρὰ τὸν πρῦτανιν τὴν θέσιν τοῦ ἀφιππεύσαντος.

Ἀκροβολισμὸς πλαγίων ἐρωτήσεων καὶ ἀμοιβαίων ἀντερωτήσεων ἤρξατο τότε μεταξὺ τῶν δύο Καντανολέων καὶ τοῦ Εἰρηναίου. — Παρὰ τίνας ἐξεπέμπετο οὗτος ; Χάριτι τίνας προπεμπτηρίου ἐπέτυχεν νὰ διαπεράσῃ τοὺς στοιχοὺς τῆς προφυλακῆς ; Πρὸς τίνα ποτὲ μέγαν σκοπὸν παρεκινδύνευεν οὕτω τὴν ὑπαρξίν ; Πῶς θὰ ἐδικαιολόγῃ πρὸς τοὺς Βενετοὺς τὴν ἐπάνοδον ἐκ τῆς ἐξοχῆς ; — Εἰς τὰ ἐρωτήματα ταῦτα τοῦ ἀγνώστου γέροντος ὁ ἀγνωστος ἱερωμένος ἀτελέστατα ἀποκριθεὶς, ἐπροσπάθησεν ἐκ μέρους του καὶ δι' ἀντερωτήσεων ἰδίων νὰ πορισθῇ πληροφορία περὶ τῶν ἡθῶν καὶ τῶν τρόπων τοῦ πρυτάνειος.

— Ἐλαθες, πάτερ ἄγιε, καλὰ τὰ μέτρα σου, ὅτε ἀπεφάσις νὰ ἐνταμώγῃς τὸν Ῥαιτούρην ; Ὁ Χανιώτης, ὅστις, σὲ ἀποστέλλει, σοῦ εἶπε καὶ μὲ ποῖον ἀκατάψαυστον, μὲ ποῖον διαβολάνθρωπον ἔχεις νὰ κάμῃς ; Συλλογίσου το, παππᾶ, δέκα φοραὶς ! Ὡ, τὰ γένεια δὲν θὰ σὲ ἐσωζαν, μὰ τὴν Παρθένον ! Ὅθ' ἐτουφέκιζε, ἀγίε μου δέσποτα, καὶ σὲ, ὡς ἐτουφέκισε προχθὲς καὶ τὸν υἱὸν τῆς Ζαρμαφένιας.

— Φροντίς ἰδική μου ! ἀπεκρίθη ὁ ἱερομόναχος ἐν πάσῃ ἀσφαλείᾳ καὶ πεποιθήσει. Ὁ χαρακτήρ μου, τὰ ἀποδεικτικὰ, ἢ ὑπηρεσία μου ἀποσοβοῦν πᾶσαν ὑπόψιν . . . Ἀργοῦμεν, ἄρχοντες, νὰ φθάσωμεν ; προσέθηκε, νοήσας οὕτω νὰ διακόψῃ τὸ νῆμα τῶν ζητημάτων.

Ὁ Πέτρος παρηκολούθει πεζὸς παρὰ τὸν ἵππον του, ἀνυπομονῶν καὶ αὐτὸς ἐκ περιτροπῆς νὰ ψαύσῃ κατ' ἄλλον τρόπον τὸν ἐφημέριον τῶν Χανίων.

— Περὶ δὲ τῆς πείνης, αἰδεσιμώτατε ; ἠρώτησε, κρούων τὴν φίλην χορδὴν μακρόθεν. Ἀληθεύει, ὅτι οἱ φραγγάρχοντες σφάζουν τὰ φορτηγὰ των ὀλονυκτίως, ἵνα μὴ οἱ γείτονες τὸ καταλάβουν καὶ ἀπαιτήσωσι μερίδα ;

— Δὲν ἐνοχοποιῶ τὸν πλησίον ἀπλῶς καὶ ὡς ἔτυχεν, ἀποκρίνεται ὁ Εἰρήναιος. Ἐμπορῶ ὅμως, ἄρχοντες, νὰ σᾶς βεβαιώσω εὐσυνειδήτως, ὅτι ἡ συμφορά, σωφρονίσασα τοὺς φραγγάρχοντας, μετέβαλε τὸ φρόνημά των ἐπαισθητῶς. Ἀπὸ τὴν κυβέρνησιν ἐγκαταλειπόμενοι, ῥίπτονται θέλοντες μὴ θέλοντες πρὸς τὸ μέρος μας, εἰς τὴν δὲ ἀκμὴν διάγουσι τὰ Χανία πρὸς τὸ παρὸν, ἔνιοι αὐτῶν παρέχουσι τοιαῦτα δείγματα φιλανθρωπίας καὶ γενναϊότητος, ὅποια θὰ νυχόμεθα ἐκ καρδίας καὶ πρὸς τοὺς ἄρχοντας τοὺς ἡμετέρους. Τίς, λόγου χάριν, τῶν ἀρχοντωρωμαίων μας κατηνάλωσε, πλὴν τοῦ ἐτησίου εἰσοδήματος, δάνειον ἐξ 25, 000 δουκάτων εἰς χορηγήσεις καὶ βοηθήματα πρὸς τοὺς πτωχοὺς, ὡς ἐποίησεν ἕως τοῦ νῦν ἡ ἱποποτικὴ οἰκογένεια, τὴν ἀναχώρησιν τῆς ὁποίας μὲ μαῦρα δάκρυα θρηνεὶ σύσσωμος τοῦ φρουρίου ἡ πτωχολογία . . . ;

— Τὴν ἀναχώρησιν ! ἐκφωνεὶ ἐμβρόντητος ὁ Πέτρος —

τὴν ἀναχώρησιν ! ἀναβοᾷ ἐκ δευτέρου. Τίς ἢ οἰκογένεια αὐτή; Ἐννοεῖς τὴν τριμελῆ;

— Ἀριθμοῦνται τέσσαρες. Πρόσθεσ καὶ τὴν καλογραίαν, τὴν ἐλεήμονα τοῦ ἱππότου ἀδελφὴν !

— Ἀπῆλθον ! πότε ; διατί ἀπῆλθον ; ποῦ ἀφίχθησαν ; ἐπανερωτᾷ ὁ ὑπασπιστὴς μὲ προφανῆ καταπλήξεως καὶ ἀδημονίας συμπτώματα, ἀπαιωρούμενος εἰς τὸ στόμα τοῦ ἐφημερίου.

— Ὅσοι λυποῦνται διὰ τὴν ἀναχώρησιν των — ὁ Εἰρήναιος ἀποκρίνεται, ἐμφαντικῶς ἀποτενίζων τὸν κύριον τοῦ Πηγάσου — θέλουν ὅσον οὐπω παρηγορηθῆ. Μακάριοι οἱ πενθοῦντες, ὅτι αὐτοὶ παρακληθήσονται.

Τὴν στιγμὴν αὐτὴν ὁ πρύτανις, κρούσας τοὺς σπιθαμιαίους τοῦ πετρωνιστῆρας, καὶ μὲ τινα τῆς γλώσσης στροφὴν δοὺς εἰς τὰ ζῶα τὸ σύνθημα τῆς κάλπης, κατέλειπεν ὀπίσω τὴν ἀκολουθίαν τῶν πεζῶν. Ἐσπευδε νὰ ἀναπαυθῆ, κεκμηκῶς μὲν ὢν ὑπὸ συνεχοῦς κακοῦπνίας, μέλλων δὲ νὰ ἐξακολουθήσῃ τὴν περιοδίαν ἐνωρίς. — Οἱ ἔφιπποι ἔφθασαν εἰς Πορὶ τὴν τρίτην ὥραν τῆς νυκτός, κατὰ τὴν ἀφίξιν προαναγγελλόμενοι ἀπὸ τὴν πολύφωνον συμμέλειαν τῶν κυνῶν τῆς κώμης. Ἄλλ' ἐκτός, ὅτι πεπονημένος, ὁ Ῥαιτούρης ἦτο καὶ φύσει ἀνυπόμονος. Ἀδυνατήσας νὰ προσμεῖνῃ περαιτέρω τὴν ἐπίφθασιν τῶν πεζῶν, ἐκάθισε μετ' οὐ πολὺ τὸν ἐφημέριον εἰς τὸν δεῖπνον τοῦ προεστῶτος. Ἡ ὄρεξις ὑπερέβαινε τὸν ὕπνον ἄλλ' ἐν χοιρίδιον ὀπτὸν, νερόδραστοι πικρίδες, καὶ εἰς λάγνηνος Ἀγιομυρίτου ἐμετρίασαν ἀποχρώντως παρὰ τοῖς συνδείπνοις τῆς προηγουμένης κακοπαθείας τὰ ἀποτελέσματα.

Ἡ νύξ εἶχε προχωρήσει. Μετὰ τὸν συνῆθη πλυσμὸν τῶν χειρῶν, ὁ Καντανολέος καλονυκτίσας τὴν οἰκογένειαν, καὶ λαβὼν λύχνον, ὠδήγησε τὸν Εἰρήναιον εἰς τι παράμερον καὶ ὑπόστεγον δωμάτιον τῆς οἰκίας, πρῶτος αὐτὸς δοὺς τὸ παράδειγμα τῆς ἀναρριχίσεως ἐπὶ τῆ προσόψει ὀρθῆς τινος κλίμακος καταρακτῆς. Ἀφοῦ δ' ἔστρεψε τὰ κλειδιά τῆς ἔσω καὶ τῆς ἔξω θύρας τοῦ ὑπερώου, καὶ δι' ἀκροάσεως ἐθεσβαίωθη, ὅτι οὐδεὶς ἦχος ἐμαρτύρει τὴν ἐν τῇ ὀροφῇ ἐκείνῃ παρουσίαν ἄλλου τινός.

— Ἐάν, πάτερ Εἰρήναιε, δὲν νυστάζῃς — εἶπεν — ἔτοιμος ὁ Ῥαιτούρης εἶνε ν' ἀκούσῃ τὸν σπουδαιότατον, ὡς προεῖπες, σκοπὸν, ὅστις σὲ ἐκσφενδονίζει εἰς τὰ ἔχνη του.

Συντέμνομεν τὴν ἔκστασιν, τὸν θαυμασμόν, τὰ ἐπιφωνήματα τοῦ καλοῦ ἱερέως ἐπὶ τῇ ὄλως ἀνελπίστῳ ἐκείνῃ ἀποκαλύψει.

— Σὺ, ὁ περιβόητος Γέρων τῆς Κρήτης ! ἐξεφώνησε· Σὺ αὐτὸς, σὺ ἐν σαρκὶ καὶ ὄστοις ὁ περίφημος Καντανολέος. Ἀγαλλιάσθω τὰ ἐπίγεια ! (ἐνθους προσέθηκε, ρίψας τοὺς βραχίονας ἐπὶ τῶν ὤμων τοῦ ἀρχηγοῦ), ὅτι οἱ ὀφθαλμοὶ μου εἶδον τὸ σωτήριόν σου !

Τότε, ὡς καὶ σήμερον ἔτι, τὴν καθημαξομένην γλῶσσαν τοῦ ἀγροῦ δὲν ἐλάλουν, ἢ μόνον οἱ ἀγράμματοι. Ὁ λόγιος, ὁ ἱερεὺς, ὁ σχολαστικὸς, πᾶς φιλενδείκτης, ἔσπευδον, τὸν Αἰ-
υωπον, ἢ τὴν Ὀκτώηχον κατ' ἀρέσκειαν λεξικλοποῦντες, νὰ

μεταχειρισθῶσι γλῶσσαν ἀλγεβρώδη καὶ ὅσον οἶόν τε ἀκατάληπτον πρὸς τὸν λαόν, φιλοτιμούμενοι διὰ τοιαύτης αἰγυπτικῆς ἱερογλωττίας νὰ δώσωσι δείγμα προφανῆς εὐγενικωτέρας ἀνατροφῆς... Ὡ λεξικόπιστον Βυζάντιον, ἐξωμότα τοῦ αἰῶνός σου ! Τίς οἶδε, μὴ ὀφείλῃς τὰς αἰχμαλωσίας σου εἰς τὴν τυραννίδα ἐξακισμυρίων λέξεων !

Ὁ Εἰρήναιος ἦτο καὶ ἱερεὺς καὶ διδάσκαλος ἐνταυτῷ. Ἄμολοιπὸν γνωρίσας τὸν πρύτανιν, ἀπαρνηθεὶς τὴν χυδαίαν ἐλληνίδα, ἤρξατο λαλῶν γλῶσσαν καθαροτέραν, ὅπως ἐκ προσιμίων ἐπιδείξῃ ἢν εἶχε προσοικεῖωσιν μὲ τὴν γραμματικὴν τοῦ Λασκάρους καὶ μὲ τὸν Ἡσύχιον. Εἰς ὕφος τοιοῦτο ἐπιχείρησε νὰ συμπληρώσῃ τὰ ὀφειλόμενα συγχαρητήρια καὶ προσαγορεύματα. Ἐάν ἡ ἐγκυκλοπαιδεία του διέπρεψεν, ἡ ταγγὴ ὅμως καὶ εὐρωστιώσα ἀρχαιολεξία ἀνεπαρκῶς ἐξετύπωσε τὴν συγκίνησιν, ἥτις ἐσφρίγα εἰς τὰ ἐντὸς του.

— Ἐπῆρες τὸν ἦχον τόσον ὑψηλά, ὥστε δὲν θὰ τὸν ἐκβάλλῃς πέρα, εἶπεν ὁ γέρον παραξενευθεὶς. Ἐπειτα, εἶμαι ἀπὸ τὴν ἀγρυπνίαν κατακεκομμένος πλησιάζουν τὰ μεσάνυκτα Ἄφες, παππᾶ μου, τὰ ἐλληνικά, καὶ συντομώτερα τὰ λόγια ! Τί τὸν θέλεις τὸν Ῥαιτούρη ;

— Σπεύδεις νὰ πλαγιάσῃς ! ἀνέκραξεν ὁ ἱερεὺς μὲ ἐπισεσυρμένην καὶ κοινολεκτικωτέραν τότε φωνήν, ἀπελευθερώσας ἐν μειδιάματι, σεμνοποιήσας τὸ ἐτοιμόδακρυ τῶν ὀμμάτων, θαυμασιῶς ἐπικοσμήσας τὸ αἰδέσιμον τοῦ εἶδους του. Ἀνυπομονεὶς νὰ κοιμηθῆ... Ἀἶ, προβλέπω, ὅτι αὔπνος θὰ διέλθῃς καὶ τὴν νύκτα ταύτην..... Ἐνώτισαι, Καντανολέε, χαρᾶς εὐαγγέλια ! Τὸ ἔλεος Κυρίου κραταιοῦται ἐφ' ἡμᾶς !

— Τίνι τρόπῳ ; ἐρωτᾷ ὁ πρύτανις μετὰ τινὰς ἀπορίας στιγμάς.

— Ἐπέστη τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, ἠγγικεν ἡ ἐπαλήθευσις τῶν χρησμῶν Λέοντος τοῦ Σοφοῦ. Τέλος πάντων ὁ ἐπικατάρτατος διώκτης τῆς ἡμετέρας πίστεως ἐτοιμάζεται ν' ἀπαλλάξῃ τὴν νῆσον ἀπὸ τὴν παρουσίαν του. Ἡδὴ ἔχασε τὴν Κύπρον. Ἐντὸς ὀλίγου χάνει καὶ τὴν Κέρκυραν. Μὲ τὸν ἐμπρησμόν τοῦ ναυστάθμου ἀπώλεσε καὶ τὰς ναυτικὰς δυνάμεις του διὰ παντός. Ἀφ' ἐτέρου ἡ Ἡπειρος, ἡ Πελοπόννησος, μιμούμεναι τὸ παράδειγμά μας, ὀργῶσιν εἰς αὐτονομίαν καὶ αὐταί

— Γνωστὰ, γνωστὰ, εὐλογημένε . . . Οἱ πετεινοὶ φωνάζουν . . . Κατάργησέ μου τὸν πρόλογον, παρακαλῶ !

— Λοιπὸν θέλεις τὸ Ἀπολυτίκιον πρὸ τῆς προσκομιδῆς καὶ τῆς λειτουργίας — λέγει ὁ ἱερεὺς χαμογελῶν. Ἄς ἦνε λοιπὸν μὲ τὸν ὄρισμόν σου, καὶ καλὴ ἀρχὴ !

— Καλὴ ἀρχὴ, καὶ τέλος σύντομον. Κάθησε, πάτερ !

Ἡ συνδιάλεξις συνήθη παρὰ τι ἀγροτικὸν καὶ ἀκατέργατον τραπέζιον Ὁ Εἰρήναιος μὲ τὴν κόψιν τῆς παλάμης ἐκτινάξας ἀπὸ τῆς γενειάδος τ' ἀπολείμματα τῆς κόψεως, εἶτα δὲ ἀναχρυσθεὶς καὶ τρέψας εἰς τὸ σοβαρότερον τὴν φωνὴν ἤρξατο τοῦ λόγου ὡς ἐξῆς.

— Θὰ ἀρχίσω τὴν ὀμιλίαν μὲ μίαν κρίσιν δυσάρεστον, εἶπε σείσας τὴν κεφαλὴν ἀλλὰ ἀπευθυνόμενος, πρὸς ἄνδρα, φίλον

τῆς ἀληθείας, θὰ τὴν ἐκφράσω θαρραλέως. Μεγάλη μὲν εἶνε ἡ καρδία σου, Καντανολέε, ἀλλ' ὁ ἀγὼν εἰς ὃν ἀποδύσαι εἶνε ἀκόμη μεγαλύτερος. Πῶς δὲν ἀνελογίσθης ἕως τοῦδε, πῶς δὲν διαφαίνεται εἰς τὰ ἐπιχειρήματά σου ἡ σκέψις, ὅτι ἐὰν ἡ νῆσος ἀνήκη κατὰ δίκαιον εἰς ἡμᾶς, πράγματι ὅμως, πλὴν τῶν νομίμων κληρονόμων, ἐπικρατοῦν ἐν αὐτῇ καὶ δύο ἕτερα στοιχεῖα ἀλλότρια, δηλαδή ὁ τύραννος, ξένος καθόλου, καὶ ἡ ἵπποτεία, μερὶς ἡμιαυτόχθων ; Πρὸς ἀμφοτέρω τὰ δύο ἑτερογενῆ στοιχεῖα κατὰ τὸν προκείμενον ἀγῶνα ἀντιτασσόμενος, δὲν ἐπιδιώκεις πόλεμον καὶ ἀνισον καὶ ἀσύνητον, πόλεμον αἱματηρὸν, πρόξενον πιθανῶς καρπῶν οὐκ ἀνταξίων τῶν ἐθνικῶν προσδοκημάτων ; Δὲν διδάσκει ἡ ἱστορία τῆς Κρήτης ἀναμφιλέκτως, ὅτι ὅλαι κατὰ διαδοχὴν αἱ ἐπαναστάσεις τῶν ἰθαγενῶν ἀπέτυγον, ὁσάκις ἠγέρθησαν μονομερεῖς, ἀνεπικύρητοι ὑπὸ τοῦ ἀρχοντικοῦ στοιχείου, τότε δὲ μόνον κῦδοκίμησαν ἀπελευθερώσασαι τὴν νῆσον ἀπὸ τὸν κοινὸν ἐχθρὸν, ὅτε προσηταιρίσθησαν τοὺς φραγγάρχοντας τῶν φρουρίων, ὡς συνέβη πρὸ διακοσίων καὶ δέκα ἐτῶν ; Φρονῶ, λοιπὸν, τὸ κατ' ἐμὲ, συμφρονοῦν δὲ μαζύ μου οἱ πατριῶται 'Ριθύμνης καὶ Χανίων, ὅτι μονομερῶς καὶ σὺ πρὸς τὸ παρὸν ἀγωνιζόμενος οὐδέποτε θὰ ἐπιτύχῃς τὴν ἄλωσιν τῶν φρουρίων, ὅθεν βεβαίως ἐξήρτηται ἡ παντελής ἐξώθησις τοῦ Βενετοῦ. Ὅχι, χωρὶς ἀδελφικῆς συμπράξεως πόλεων καὶ ἐξοχῆς, ἢ συμπλήρωσις τῆς αὐτονομίας δὲν κατορθοῦται. Τότε μόνον ἡ ὥρα τῆς ἀληθινῆς ἐλευθερώσεως θὰ σημάνη, ὅταν ἀνέφελος καὶ ὀλολαμπῆς ἐπὰνωθεν Κρήτης ἐπιλάμψῃ ὁ ἥλιος τῆς δημοκρατίας, ὅταν συνταχθῶσιν ὑπὸ τὴν αὐτὴν σημαίαν καὶ λαὸς, καὶ ἀρχοντορωμαῖοι, καὶ φραγγάρχοι . . .

Ἐκ τοῦ ἔμφορονος προλόγου ὁ Καντανολέος ἐξείκασεν, ὅτι τὸν ἀρχαιολεκτήσαντα ἐφημέριον τοῦ ἀγίου Νικολάου λίαν ἐσπευσμένως εἶχεν ἀνάξει εἰς τὴν τάξιν τῶν σχολαστικῶν.

— Ἐξάϊρετα ! ἐφώνησε διακόψας τὸν λόγον. Ὁρθὴ καὶ φρόνιμος ἡ θεωρία. Ἀλλ' ὁ τρόπος, αἰδέσιμώτατε ! Τίνι τρόπῳ θὰ καταφέρῃς τοὺς ἱππότας εἰς ὄδον θεοῦ ; Δύναται τι ἐκ Ναζαρέτ ἀγαθὸν εἶναι ; Αἶ, δὲν εἴμεθα δὰ τόσον ἀρχάριοι. Τὸ πρόβλημα αὐτὸ τὸ ἐμελετήσαμεν καὶ ἡμεῖς πολὺν καιρὸν, ἀλλ' εἶναι πρόβλημα ἀρχιμήδειον . . . Ἐχεις ἄλλο τι ἐφεκτώτερον νὰ διακοινώσῃς ;

— Δός μοι ποῖ σ τ ῆ σ ω — ὑπέλαβε παρρησιωδῶς ὁ ἱερεὺς — καὶ θέλω τὸ διαλύσει ἐγὼ, μολονότι ἀγεωμέτρητος. Τὸ ὀρηκτῆριον αὐτὸ εἶνε εἰς τὰς χεῖράς σου.

— Ἐπομένως εἰς τὴν διάθεσίν σου . . . Ἐξηγήσου !

— Ὁμολογεῖς, ὅτι ἐν τῇ πολυαριθμῳ τάξει τῶν φραγγαρχόντων θὰ ὑπάρχη δὰ καὶ τις ἀνθρωπος, κεκτημένος συνείδησιν καὶ φιλοπατρίαν ;

— Οὐμ ! ὁ 'Ραιτούρης ἐμύχθισε — δὲν τὸν ἐγνώρισα. Τάχα νὰ ἐγεννήθη καὶ ἐν Σαμαρείᾳ προφήτης ;

— Τὸν γνωρίζει ὁ εὐτελής σου δοῦλος — ἀποκρίνεται ὁ ἱερεὺς, εἰς ἔνδειξιν πεποιθήσεως τύπτων τὴν γενειάδα ἐπὶ τοῦ στήθους. Ἐὰν δὲ τὸν ἐκθειάζῃ νομὸς ὀλόκληρος, πῶς γίνεται νὰ τὸν ἀγνοῆς, ἢ νὰ τὸν ἀρνεῖσαι σὺ ;

— Τὸ ὄνομά του ;

— Καὶ εἰς Γραικοὺς ἀγαπητὸν, καὶ εἰς Φρέγγους σεβάσιμον. Φραντσέσκος Δὰ Μολίν.

— Ὁ Δὰ Μολίν ! ἀνέκραξεν ὁ 'Ραιτούρης.

— Ὁ ἐξάδελφός σου.

— Σὲρ Φραντσέσκος Δὰ Μολίν ! Ἐξάδελφός μου ! Τί μοῦ παραληρεῖς, παππᾶ ; πάλιν ὁ πρῦτανις ἀναμυχθίζεται, ἔτοιμος νὰ ἐκρήξῃ καὶ πλατύτερα τὸν γέλωτα.

— Λαλῶ σωστά, ἀπαντᾷ ἀτάρακτος ὁ ἱερεὺς.

— Νόστιμον, μὰ τὴν ψυχὴν μου ! Ἐγήρασα πρὶν γνωρίσω τοὺς ἐξάδελφους μου. Πόθεν δὲ ἡ συγγένεια, διδάσκαλε ; Μὴ ἐκ τοῦ ὅτι οἱ μὲν πρόγονοι ἐμοῦ ἠγωνίσθησαν ἀδιαλείπτως ὑπὲρ ἐλευθερίας, οἱ δὲ προπάτορες τοῦ προφήτου σου ὑπῆρτησαν τὸν τύραννον ἐκ καταβολῆς βενετουρατίας ;

— Ζητῶ συγγνώμην. Δὲν ἐνυμφεύθη εἰς 'Ρέθυμνον ὁ Σὲρ Φραντσέσκος ; Δὲν ἔχει τὴν κυρὰν Χριστίαν, θυγατέρα τοῦ 'Ηρακλείου Σκορδύλη ; Παραλογῶ λοιπὸν ἰσχυρίζομενος, ὅτι ὁ πρὸ τετρακοσίων ἐτῶν ἀκμάσας Ἀλέξιος ὑπάρχει πρόγονος καὶ ἰδικός σου ἄμα, καὶ τῆς συζύγου τοῦ Σὲρ Φραντσέσκου ;

Ἡ φθέξις τοῦ γυναικείου ὀνόματος ἔβαλε τὸ μνημονικὸν τοῦ 'Ραιτούρου εἰς ὄργασμόν. Ἐπανέρρευσαν ἐν τῷ ἄμα εἰς τὴν μνήμην του καὶ ἡ γριφώδης ἐπιστολὴ τοῦ Γαβαλαῆ, καὶ ἡ ἀνένδοτος φιλοπατρία τῆς οὐχ ἤττον αἰνιγματώδους κυρᾶς Χρ . . .

Ἀλλὰ καὶ ἡ ἐπανάμνησις τῆς φιλοπατρίας ἐκείνης, καὶ ἡ ἀνευθύμησις τῶν ἐγκωμίων, ἅπερ πρὸς τὴν κόρην τῆς κυρᾶς Χριστίνης ὁ Γαβαλαῆς ἐδαψίλευσε, καὶ ἡ ἐνδύμυχος ἄμα σύγγνωσις τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Σὲρ Φραντσέσκου οὐδόλους ἰσχυσαν νὰ μετριάσωσι τὸ αἶσθημα τῆς ἀγανακτήσεως, ὅπερ ἡ ἀνακάλυψις τῆς ἀγχιστείας διήγειρεν εἰς τὸν εὐφλεκτὸν τοῦ ἀρχοντοχωρίτου θυμὸν.

— Ἐλπίζω, πάτερ Εἰρήναιε, εἶπεν εἰς σχῆμα διαλεγόμενου, ὅστις ἀρχίζει νὰ βαρύνηται ἄσκοπον καὶ ἀτελεσφόρητον συνέντευξιν, ἐλπίζω, ὅτι δὲν ἔρχεσαι διὰ νὰ ἐπασχολήσῃς τὸν κεκοπιασμένον πρῦτανιν μὲ βενετικὸν εὐχολόγιον εἰς τὸν κόλπον . . . Πρὶν ἢ προχωρήσῃς, μίαν ἐρώτησιν. Πῶς ἔτυχε σὺ, ὀρθόδοξος ἱερεὺς, νὰ συνοικειωθῇς μὲ φράγγον ἱππότην ;

— Τοῦτο ἀποτελεῖ μέρος τοῦ ἐπιλόγου μου. Δὲν εἶνε ἀπόρητον. Θέλεις μάθει καὶ αὐτὸ, καὶ ἄλλα σημαντικώτερα, ὅταν πρῶτον συμφωνήσωμεν εἰς τὰ προκαταρκτικά.

Ἡ ἀπάντησις δὲν ἱκανοποίησε τὸν 'Ραιτούρη.

— Γνωρίζεις τὸν Παχυμέρην ; ἐπανηρώτησε συλλογισθεὶς ὅτι ἴσως μία τις προανάκρισις δὲν θὰ ἦτο περιττή. Γνωρίζεις τὸν Γαβαλαῆν ; Διατηρεῖ σχέσιν μὲ αὐτοὺς ὁ Σὲρ Φραντσέσκος ;

— Ῥῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ ! ἔκραξεν ὁ ἱερεὺς. Ἀγνοεῖς, λοιπὸν, ὅτι ὅσον ἀπέχουσιν ἀνατολαὶ ἀπὸ δυσμῶν, τοσοῦτον ἀπέχει καὶ ὁ Σὲρ Φραντσέσκος ἀπὸ τ' ἀνελεύθερα φρονήματα τῶν προγόνων του ; Καὶ ὁ Γαβαλαῆς, καὶ ὁ Παχυμέρης εἶνε ἀμφοτέροι φοιτηταὶ τῆς οἰκίας του, ὡς πᾶς τις ἄλλος ; ἀλλὰ βέβαια οὐδέτερος αὐτῶν ἐστὶν ὁ σώσας τὸν ἀδελφὸν τοῦ Δὰ Μολίν εἰς τὸν ἐρημόπυργον ἀπὸ τὰ βύγχη τῶν

νυκτηρινῶν ὀρνέων, καὶ ἀπὸ τὴν πείναν. Μὴ, πρὸς θεοῦ, μὴ συγχέωμεν τὸν χρυσὸν μὲ τὸν ὀρείχαλκον!

— Ὁ ἐκπληρῶν καθήκον συνειδήσεως δὲν ἀπαιτεῖ μισθὸν εὐγνωμοσύνης . . . Οἱ δὲ ἰδιόκοι σου φίλοι εἰς Χανία; Τίνες αὐτοί, αἰδέσιμώτατε;

— Ἐάν, ἐκλαμπρότατε, δὲν ἀπατώμαι, ἀπεκρίθη ὁ ἱερεὺς μετὰ βραχεῖαν διακοπὴν, ἐπιλαμβάνεσαι μιᾶς ἐξετάσεως, ἢν ὄφειλες νὰ προτάξῃς ἐξ ἀρχῆς. Ἡ παράληψις μοὶ ἐνεποίησε τὴν παρήγορον ἐλπίδα, ὅτι συνειδήσεις ὀρθοδόξου κυβερνήτου δὲν θὰ καθυπέβαλεν εἰς ἀνάκρισιν τὸ ῥάσον μου.

— Παππᾶ! ἐκράυγασεν ὁ γέρον ἡγριωμένος. Ὁ καλούμενος Γιώργης Καντανολέος, ὁ συναυτίσας τὸ πνεῦμά του μὲ τὸ πνεῦμα, μὲ τοὺς πόθους, μὲ τὰς ἀνάγκας τοῦ λαοῦ, ὁ εἰς τὴν πατρίδα ἀφιερῶν καὶ κεφαλὴν, καὶ βραχίονα, καὶ τέκνα, καὶ φίλους, καὶ περιουσίαν, αὐτὸς ὀφείλει νὰ προεξελέγῃ τὸ ἔνδυμα τῶν προσερχομένων, καὶ, τυχούσης χρείας, νὰ ἀποσπᾷ τὸ προσωπεῖον ἐκ προσώπου ὑποκριτῶν. Φέρεις ἀποδεικτικά;

Ὁ στωϊκὸς ἐρημέριος δὲν συνεπαράχθη. Μεγαλοφρόνως ἀνορθώσας ὄμως τὴν κεφαλὴν, δεῖγμα κάλλους ἑλληνικοῦ, τύπωμα ἀνδρικῆς ἀγερωχίας,

— Παρήλασε λοιπὸν ἡ δηλητηριώδης πνοὴ τοῦ ὄφους ἔως ἐδῶ! Ἴσως ἦλθαν καὶ ἐδῶ Ἰουδαί ν' ἀγοράσωσιν, ἀντὶ ἀργυρίων τὴν ἐξώμοσίν σου! ἀναφωνεῖ. Σὲ εἶδα προερευνῶντα εἰς τὸ πανσέληνον τὴν ὄψιν μου. Τί ἀνέγνως ἐν αὐτῇ; Εἶμαι Λατῖνος, ἢ Γραικός; εἶμαι Βενετὸς ἢ Ἕλληνας; εἶμαι ἐπερόφρων, ἢ ὁμογενὴς καὶ σύνδουλος στεναῶν ὑπὸ τὸν αὐτὸν ζυγόν; Ἐρευνήσέ με ἐκ δευτέρου! — προσθέτει, ἀρπάζων τὸν λύχνον καὶ διὰ τῆς ἀριστερᾶς ἀναμερίζων τὰς τρίχας ἐπὶ τοῦ μετώπου — Τί βλέπεις ἐνταῦθα; Ἐξανοίγεις ἀγυρτείας στίγμα, ἢ χρίσμα ἱερωσύνης, χρίσμα ἀπειράκις σεπτότερον τοῦ μύρου, δι' οὗ χριστιανοκτόνοι βασιλεῖς ἀλείφονται; Προσοχή, Καντανολέε! Ἀξιέπαινος εἶνε ἡ προφύλαξις, ἀλλ' οἱ δύσπιστοι καταγελῶνται συχνότερα τῶν εὐκολοπίστων!

— Ἡ ἐνέργεια τῆς ἀνθρωπίνης ὕψεως, ἀποκρίνεται ὁ ῥαιτούρης ἀμεταπίστως, ὁμοιάζει πρὸς τὴν τοῦ ἀνέμου. Δὲν τὴν βλέπεις, δὲν τὴν ἀκούεις, ἀλλὰ τὴν αἰσθάνεσαι. Θυροκρουστὲ μὲ σύνθημα ἀδελφῆς· ἐάν ἀνοιξῆς, ἢ ἀψαυστος ἢ σβύνει τὸν λύχνον σου, ἢ σὲ κολαφίζει — Ἔχεις ἔγγραφα;

Ὁ Εἰρήναιος ἔσυρεν εὐθύς ἐκ τοῦ κόλπου φάκελλον χονδρὸν, τὸν ὅποιον ἡγγυάλισε πρὸς τὸν ῥαιτούρη.

Ἐξήγητο ἐκ τοῦ πρώτου τῶν ἐγγράφων, ὅτι ὁ παρῶν ἱερομόναχος, κατὰ λαϊκὴν τάξιν Εἰσόδιος, ἐγεννήθη ἐκ γονέων ὀρθοδόξων ἐν Σμύρῃ τὸ 1519, ἐχειροτονήθη ἐν Κωνσταντινουπόλει τριακονταετῆς, ἐφημέρευε δ' ἐπὶ τοῦ παρόντος εἰς Χανία συστάσει καὶ μεσιτείᾳ τοῦ Ἁγίου Μαύρας Ἰωακείμ. Καὶ διὰ μὲν τοῦ δευτέρου ὁ πρωτοιερεὺς Χανίων ὑπεδειγματίζε τὸν αἰδέσιμον χαρακτῆρα, τοῦ κομιστοῦ, τὴν κατὰ πάντα φιλόχριστον διαγωγὴν του· διὰ δὲ τοῦ τρίτου, ὅπερ ἔρωννυετο ἀπὸ τὰς ὑπογραφὰς τῶν ἐπιτρόπων τοῦ ἁγίου Νικολάου καὶ ἑτέρων εἰκοσιτριῶν ἀρχοντορωμαίων, καθωμολογούντο ἡ φιλοπατρία, ἡ ἐλεημοσύνη, ὁ ὑπὲρ νοσοῦντων ὁμο-

γενῶν ἀκάματος ζήλος του. Τρία ἢ τέσσαρα τῶν ἄλλων ἐγγράφων ἦσαν σχολαστικά, καὶ ἐπιστοποῖουν τὴν τε ἱεράν καὶ τὴν θύραθεν μαθήτευσιν τοῦ Εἰρηναίου. Προέκυπτεν ἐκ τοῦ διαβατηρίου, τέλος πάντων, ὅτι ὁ ἱερεὺς, μὴ δυνάμενος ἄνευ κρητικοῦ προπεμπτηρίου νὰ διαπεράσῃ ἐν ἀσφαλείᾳ τὸ στρατόπεδον, διαφερόμενος δ' ἄλλως τε νὰ ὑπεκφύγῃ ὡς πρὸς τὸ τέρμα τῆς περιουσίας του τὴν πολυπραγμοσύνην τῆς βενετικῆς ἀστυνομίας, εἶχεν ἀποβιβάσθῃ διὰ θαλάσσης εἰς Ἁγίαν Μαρίναν, ὅθεν ἐξεπεραιώσε τὴν λοιπὴν ὁδοπορίαν πεζός.

Τὸ πρόσωπον τοῦ ῥαιτούρου ἀνιλαρύνθη.

— Εἶσαι ἐν τάξει, εἶπεν ἀνάλαβε τὰ χαρτῖα σου, αἰδέσιμώτατε! Τώρα δὲ, ἐάν, ὡς ἐλπίζω, θέλῃς νὰ μὴ ἐξημερωθῶμεν ἐνταῦθα μακρηγοροῦντες, συγκεφαλαίωσε τὸ σκοπούμενον εἰς ὀλίγας λέξεις, ἀπόφυγε πᾶσαν παρέκθασιν, καὶ σπεύδων εἰς τὸ συμπέρασμα τῆς ὁμιλίας, ἐξήγησέ μου, τίνος χάριν ἔρχεσαι, πρὸς τί μᾶς προτείνεις τὴν συνεργασίαν τοῦ Δά Μολίν, μὲ τίνα δὲ ἀξιοπιστίας ἐγγύην θὰ διέλυεν ὁ ἱππότης αὐτὸς τοὺς ἐλλόγους δισταγμούς μας, ἐάν σκόπιμον ἐκρίνομεν κατὰ τύχην νὰ ἐπωφεληθῶμεν τὰς φιλανθρωπικὰς προαιρέσεις του.

Τὸ ἐνδεχόμενον τῆς προσεταιρίσεως ὁ Καντανολέος ἀπέλυε μᾶλλον σκοπεύων διὰ τῆς αὐτῆς προόψεως νὰ ἐπιταχύνῃ τὴν κρίσιν τῆς συνεντεύξεως, ἢ τῷ ὄντι διατιθέμενος νὰ συνεταιρῆσθαι μὲ Φράγγον.

— Εὖγε, Καντανολέε! ἀνεφώνησεν ὁ ἱερομόναχος. Ἄνυψώσου εἰς τὸ ὕψος τῶν περιστάσεων, ὀπίσσω μὲ τὴν προσήκουσαν μετριοπάθειαν, ἀπόβαλε τὰς παραλόγους προλήψεις τοῦ χυδαίου! Θὰ ἠδίκεις τὰς πρακτικὰς σου γνώσεις, μόνος σὺ τῶν τοῦ νομοῦ παραβλέπων εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Δά Μολίν τὰ παρὰ πάντα ὁμολογούμενα. Εὐτυχῆσας ἐγὼ, ὅσον ἴσως οὐδεὶς τῶν ἡμετέρων, νὰ διαμετρήσω μὲ ἑλληνικὴν βολίδα τὸ βάθος τῶν ἐλευθερίων του λαγισμῶν, συναισθάνομαι ὑπὸ τὰ κέντρα τῶν ἐνδοιασμῶν σου διαμαρτυρομένην τὴν συνειδήσιν. Ἐάν δὲν ἦτο, ἡ φραγγάρων ἀπλῶς, θὰ τὸν ὑπέβλεπον τάχα, θὰ τὸν ἐπεβουλεύοντο, θὰ τὸν κατεδίδωκαν, θὰ τὸν ἐφυλάκιζον εἰς Χάνδακα οἱ Βενετοί! Ὁχι. Μεθ' ὅλης τῆς ἱπποτείας του, ὁ Δά Μολίν εἶνε ἄξιος τῆς εὐλαθείας παντὸς πατριώτου. Θὰ τὸ ὄμωσον καὶ ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου — προσέθηκεν, ἀναδείξας τὸν πρόστερον σταυρὸν — ἐάν ὄρισος ἐχρειάζετο εἰς διαβεβαίωσιν ἱερωμένου.

— Καλὰ! εἶπεν ὁ πρύτανις ἀνυπομονήσας. Ἀλλὰ τί διάβολον θέλει ἀπὸ ἡμᾶς ὁ Δά Μολίν αὐτὸς;

— Ὁ κορυφαῖος αὐτὸς τῆς Χανιωτικῆς ἱπποτείας ὀρέγει πρὸς σᾶς δεξιάν συνασπιστοῦ. Θὰ τὴν ἀποκρούσητε; Ἀσύνητον. Ἡθέλετε συναπορρίψαι ἀθρόα τῆς ἱπποτικῆς μερίδος τὴν ἐπικουρήσιν· ἠθέλετε παραιτηθῆ καὶ προσκομμάτων ἄρσιν καὶ φειδῶ αἵματος· ἠθέλετε μεταπέμψαι εἰς χρόνον ἀόριστον τὸν ἐνθρονισμὸν τῆς Πεντανδρίας εἰς Μεγαλόκαστρον Τὰ συμβάντα σπεύδουσι, Καντανολέε. Σκέψου, δοκίμασε, λάβε τὴν φρονιμωτέραν βουλήν. Μὴ ἀστοχήσῃς ὄμως, ὅτι τὴν ἐπιτυχίαν παρέχει ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἡ ἔγκαιρος τῆς ἀνωθεν εὐμενείας ἐπίδραξις!

— Καλά, καλά, ὅλα καλά. Ὅτι ὁ ἵππότης χαίρει φήμην χριστιανοῦ, ὅτι ἂν ἦτο φανατικός Λατίνος, δὲν ἤθελε λάβει γυναῖκα ὀρθόδοξον, ὅτι τὰς ἀγαθοεργίας τοῦ ὁμολογεῖ σύνολος ὁ λαὸς Χανίων, εἰς ταῦτα δὲν ἀντιλέγω τὸ παραμικρόν. Ἄλλ' ἄρά γε ἐπαρκοῦσι ταῦτα; Κατὰ τί, κατὰ πόσον δύνανται νὰ συντελέσωσιν εἰς τὸν ἀγῶνά μας αἱ ἐλεημοσύναι του; Ἐπειτα δὲ, τίνα δείγματα συμπαθείας, τίνα ἐχέγγυα ἐμπιστοσύνης παρέσχεν ἡμῖν ἕως τὴν σήμερον; Μήπως ἅμα τῇ προκηρῦξει τῆς αὐτονομίας ὠκνήσαμεν τὸ καθ' ἡμᾶς νὰ προσκαλέσωμεν ὑπὸ τὴν σημαίαν μας Γραικοὺς καὶ Φράγγους τῶν φρουρίων! Ἐὰν ἀληθῶς συνησθάνετο ὁ Δὰ Μολὶν ἢν σὺ τῷ ἀποδίδεις προθυμίαν, δὲν θὰ εἶχεν ἤδη δεδωμένον αὐτόθεν τὸ πρῶτον καὶ χρηστὸν παράδειγμα, συνεργαζόμενος ἐν τῷ μέσῳ ἡμῶν. . . . Κατακρίνεις τοὺς δυσπιστοῦντας. Ὡ καλέ μου πάτερ! Ἄν ἐπέτυχε καὶ αὐτὸν τὸν Θεὸν Λόγον νὰ προδώσῃ ὁ μαθητῆς, ἤθελες λοιπὸν τεθαρρηκότες, ὅπως ἀνύποπτοι νὰ πλαγιάσωμεν ἡμεῖς οἱ γῆϊνοι ἐπάνω εἰς τὰ ῥοδόφυλλα, τὰ ὅποια εἰς φραγγάρχων θὰ ὑδῶκει νὰ μᾶς στρώσῃ; Τέλος πάντων, τίς μοῦ ἐγγυᾶται, ὅτι καὶ σὺ αὐτὸς δὲν εἶσαι θῦμα ἀπάτης. . . . Ἐπαρε, ἐφημέριε, ἔπαρε τὴν συμβουλὴν μου! ἐπίστρεψον εἰς τὰ μνηστιά σου!

— Δόξα τῷ ἀγίῳ Θεῷ! ἀναβοᾷ ὁ Εἰρήναιος μεγαλοφώνως, ἀνατείνων τοὺς βραχίονας, καὶ ἐξ ὄλων τῶν χαρακτῆρων τῆς ὄψεως ἀπαστράπτων τὴν ἔκρηξιν ὑπερπλήθους ἀγαλλιάσεως. Δόξα σοι, Κύριε, δόξα σοι! Καθ' ἦν στιγμὴν ἀρέσκεισαι μεμφόμενος τὴν ὀλιγωρίαν τοῦ Δὰ Μολίν, ὁ Δὰ Μολίν σὲ προσμένει εἰς Ἀλικιανοῦν μὲ ἀνοικτάς ἀγκάλας. Ἦδη παρέδωκεν εἰς τὴν διάθεσιν τῆς Πεντανδρίας καὶ ἑαυτὸν ἅμα, καὶ οἰκογένειαν, καὶ οἰκέτας.

Ἀπὸ τὸ ἀδόκητον τῆς ἀγγελίας ἐξαφανισθεῖς, ὁ πρύτανης ἀνεσιρτήρησεν ἔκκρουστος.

— Ὁ Δὰ Μολίν εἰς Ἀλικιανοῦν! Εἰς Ἀλικιανοῦν ὁ Δὰ Μολίν! ἀνακράζει ἐπανειλημμένως.

— Ναι, καὶ προτεθειμένος νὰ μὴ ἐπανακάμψῃ εἰς Χανιά, ἢ σημαιοφορῶν ἰδιοχειρῶς τὸν ἅγιον Γεώργιον. . . . Ὡς δὲ περὶ προσφορῶν, μὴ ἀμφισβᾶλῃς! Μετὰ μικρὸν θέλεις ἀκούσει, ὅτι εἰς ἀφειδίαν καὶ γενναιότητα πρὸς οὐδένα τῶν γενναιοτέρων Κρητῶν δευτεριάξει.

— Μέγα τὸ ὄνομα τῆς ὑπεραγίας Τριάδος! ἐπιφωνεῖ πάλιν ὁ πρύτανης. Εἰς τὴν διάθεσίν μας ὁ Σερ Φραντσέσκος! Πότε ἐξῆλθε; Τὸ ἐπιβεβαιοῖς, παππᾶ;

— Ψεύδεται στόμα, μετουσιάζον εἰς σῶμα Θεοῦ τὸν κοινὸν ἄρτον; Ἦ ἐνόμισες ἴσως, ὅτι ὁ Εἰρήναιος θὰ ἐξεπορεύετο εἰς ζήτησίν σου διὰ πράγματα μηδαμινά; Ναι! ἐξῆλθε πρὸ δύο ἡμερῶν. Ἦ πάνοικος καὶ ὀριστικὴ ἐξοδός του εἶνε ἐντελῶς πεπληρωμένη. Οἱ ἤδη εἰς τὴν πατρίδα προσενηχόντες παῖδας, κτήματα, κεφαλὴν, εἶχον ἕως τοῦ νῦν τὴν ὑπερτέρησιν ἄλλ' ὡς προεῖπον, ἢ αὐταπαρνησίαν τοῦ Σερ Φραντσέσκου δὲν ἀνέχεται τὰ δεύτερα. Διάβασε, ἐκλαμπρότατε!

Ταῦτα δὲ λέγων, σύρει ἀπὸ τινος ἐνδοτέρων σούφραν τοῦ

τρίβωνος βύρσινον χαρτοφυλάκιον, καὶ ἐξάγει πλατυπρόσωπον ἐπιστολήν, ἣν ἐγχειρίζει πρὸς τὸν Ῥαιτούρην.

Ἴδου ἀπαράλλακτον τὸ μιξοσλόικον καὶ ἀνορθόγραφον αὐτῆς κείμενον, περιεργον μνημειὸν τῆς ἐποχῆς, ὡς δὲ εἰκάζομεν, προῖον ἰταλικῷ πρωτοτύπῳ.

«Ἀπὸ τὰ Χανιά, ἔντεκα ὀκτοβρίου, 1370.

Τίμιε κύρ Γιώργη Σκορδύλη Καντανολέο, ἀδελφικὰ σὲ χαιρετῶ,

Θά θαυμάξῃς ἀποῦ σοῦ φτάνει γραφὴ ἀπὸ πρόσωπο ἀποῦ δὲν σ' ἐγνωρίζῃ προσωπικὰ, καὶ ἀντὶ ἀπὸ ἕναν πριβιλεγιάδον. Λάβε ὡς τὸ τέλος ἡπομονή, διαβασέτηνε δύο φοραῖς, συλογίσου τὴν καλὰ, καὶ ἀπέκη καμε ὅτι ὁ ἀφέντις ὁ θεὸς σὲ φωτίσῃ.

Καθὼς ἠξέρης εἰς τὴν ταξὴν μας λογαριάζοντε ὅχι ὀλίγοι ἀποῦ εἰσὶ μὲν ἐβγενεῖς βενετζιάνοι διατὶ τέτιοι ἐγενεθήκασιν. Ἐτοῦτοι δὰ κρατοῦν τὸ γουβέρνο μὲ τὰ καλὰ, ὅχι διατὶ τὸ πιστέβουσι νόμιμη ἐξουσία, ἀμὴ ὡσάν τίρανον ἀπὸ τοὺς ἐγδίνει καὶ τοὺς βασανίζει. Διὰ τοῦτο ὅσαις φοραῖς ἠμπόρεσαν νὰ τὸ χαλάσουσι μὲ κάπιαν ὀρπίδα ἐνὸς καλοῦ ριζουλταμέντου, ἀσηκῶθηκαν καὶ ἀφτούνοι εἰς τὸ πόδι μὲ τοὺς ἄλους. Θυμίσου κύρ Γιώργη τὰ ἀπερασμένα. Θυμίσου τὰ τρία μερτικὰ ἀπὸ τοὺς παλεοὺς βενετσιάνους ἀποῦ ἐγενήκασιν ῥωμαῖοι. συλλογίσου ομάδι πόσοι ἀπὸ ἀφτούρους, διὰ τὸ νὰ ἔχουν ζήτησιν τῆ σινορία τοῦ νησιού, ἀφίσασι τῆ ζοῆ εἰς τὸ πατιμπούλο. Ἐτοῦτα δὰ ἐνθυμίσου, κύρ Γιώργη, καὶ ὀρπιζε, καθὼς ὀρπίζω καὶ ἐγὼ, εἰς τὸν ἀφέντην τὸν θεόν, πῶς τὰ πράγματά μας θὰ καλιτέρεψουσι. ἀμὴν.

Μάθε τολιπὸν κύρ Καντανολέο ὅπως ἄρκετοὶ ἐβγενεῖς ἄλο δὲν θέλουνε παρὰ νὰ σμίξουνε με τα χωρία παγει καὶ ὁ τοπος ὅλος ἔρητ ἐλεπτερομένους διὰ πάντα. Ἐτοῦτοι δὰ ἐπείρασι τόσο εἰς ἐχθριτα τὰ ντάτζια, τὴν πῆνα, τὰ φορτζόζα, τὴν ἀστένια, τὰ καταφρόνια, καὶ τόσα ἄλλα κακὰ ἐδῶ μέσα, ἀποῦ εἰσὶν ἔτιμοι νὰ συντρέξουσι εἰς κάθε τι ἀποῦ ἠμποροῦσε νὰ γλιτρόσῃ ἀπὸ τὸν μαρκουλίνον τὸ νησί. Σοῦ τὸ ὁμόνω ὡς χριστιανὸς ἀπάνου εἰς τὴν ἀγία Κοινωνία. Τὸ παρτίδο κερδίξει δύναμι τὴν κάθεμέρα. Οἱ Ντάντολοι, οἱ Μπαρότζη, οἱ Δεντζόρτζη, οἱ Ντζένοι, οἱ Τρών, οἱ Τιέπολοι, ἔτοῦτοι δὰ ὀμπῆκαν εἰς τὰ γιωμάτα. Ἀπόψε ραζονάρουμεν καὶ μὲ τὸν Κουερίνον ἀποῦ ἔχι νὰ ἐμπάσῃ τὸν Γραθενίγον ἀπὸ τὴν Κάντιαν, καὶ τὸν Κορνερ, καὶ τὸν Σερ Λίβιον, καὶ ἄλλους. Μάθε ἀκόμα ὅπως ὁ ἀγιουτάντες τοῦ κουμαντάντε τοῦ κάστρου ἐνι μὲ ἡμᾶς, καθὼς καὶ ὁ ἰσπετόρος τοῦ φορτίνου ἐνι εἰς τὸ χέρι, ἔτσι ἀκόμα καὶ ἄλλοι ὀφισιᾶλοι, βαρεμένοι ἀπὸ τὸ ἀσέντιο, καὶ ἀπὸ τὸ ἀγάριστο σερβίτζιο.

Θά περιλάβῃς ἐτούτη τῇ γραφῇ ἀπὸ τὸν παππᾶ τοῦ ἀγίου Νικολάου ἀποῦ ἐνι καὶ πνευματικὸς τῆς γυναικὸς μου, ἱερέας ἐμπιστεμένος, καὶ φρόνιμος, καὶ ἀπὸ τοὺς ἐδῶ ἄρχοντορωμαίους πολὺ ἀγαπημένος. Σοῦ ἐξηγιώμε ὅχι ὡσάν ἄρχοντα βενετζιάνου, οὔτε ὡσάν καθαλιέρης τοῦ παλεοῦ καιροῦ, ἀμὴ ὡσάν ἄνθρωπος τίμιος, καὶ ὡσάν πατριώτης. Τρέχουν τώρα, κύρ Γιώργη, τριακόσια πενήντα χρόνια ἀποῦ οἱ πατέρες οἱ ἰδικοί σου καὶ οἱ ἰδικοί μου κάμουν μετὰξί τους πόλεμο, καὶ ὁ ἕνας μὲ τὸν ἄλλο χίνουν τὸ αἷμα τους διὰ ἕνα τίρανον ἀποῦ γδέρνει καὶ τοὺς φίλους του καὶ τοὺς ἐχτροὺς του ὀμάδι. Ἐσὺ ἐγλίτρωσες τὴν ζωὴ τοῦ ἀδελφοῦ μου. Σοῦ ἔγραψα ἀπὸ τὸν ἀπερασμένο Θεριστῆ διὰ νὰ σοῦ ὁμολογίσω ταῖς ἐφχαρίστητες ἐμένα καὶ ὄλης ὀμάδι τῆς φαμηλίας μου, ἀμὴ ἀπόκρισι δὲν εἶρτε. Πῶς νὰ σοῦ ἀνταμίψουμε τέτιαν χάρι;

Δέξου, κύρ Γιώργη, τὸ χέρι τοῦ εὐεργετιμένου σου, καὶ ἔλα ἀδελφέ, ἔλα νὰ κάμωμεν ἀγάπη ἀληθινὴ καὶ παντοτινὴ, ἀπὸ νὰ περᾶση καὶ εἰς τὰ παιδιὰ μας. Ἐλα, κύρ Γιώργη, νὰ ὑμονιάσωμε εἰς τὸ ὄνομα εὐτοῦ τοῦ δυστιχισμένης πατρίδας, θάφτοντας εἰς τὸν τάφον τοῦ τυραννοῦ ταῖς παλαιαῖς ἔχτριταις καὶ ταῖς ἰμβιδίαις τῶν πατέρων μας!

Ὅσον διὰ ἐμένα, ἐγὼ τὴν ἀπόφασίν μου τὴν ἐπῆρα, ἀδελφέ. Ἴσως αὐριον τὸ βράδι ἀφίνομεν τὴν χώραν ἐγὼ καὶ ἡ φαμίλια μου, καὶ ὑπαγόμεν εἰς τὸ χωρίον μας εἰς τὴν Ἀλικιανοῦν, καὶ παραδινομάσταν εἰς τὴν σκέπη τὴν ἐδικὴν σας, καὶ δὲν ξαναγριζόμεν ἐδῶ καὶ ἂν ἤθελε νὰ μᾶς καψῆ ζωντανούς ὁ κομμαντάντες. Ἐτζὶ κύρ Γιώργη θὰ εγνωρίσης πῶς ἐμπιστοσύνην βάνω εἰς χεῖρα τίμια καὶ φρόνιμα ὡσὰν τὰ ἐδικὰ σας. Ἐτζὶ θὰ ἔνι καὶ εὐκολότερο νὰ σπεράρουμεν ὁμάδι διὰ τὸ καλιότερον.

Ἄν ἐσυμπέρενας ἀπὸ εἰς εὐτοῦτην τὴν ἀπόφασιν μὲ σπόρχουν ἡ περσεκουτζιόνες τοῦ προεδούρου, καὶ ἡ τσάρκαις εἰς τὰ χαρτία μου, καὶ ἡ φυλακὴ, καὶ ἡ ἐξέτασις εἰς τὴν Κάντια, καὶ τὰ ἄλλα βάσανα ἀπὸ μου ἐσήκωσαν καὶ ἀκόμα μὲ φοβερίζουσι, ἀδικα ἀδελφέ κύρ Γιώργη θὰ ὀρμηνέψης τὰ ἀδολα ἐστήματα τοῦ Δά Μολίν. Ἐχεις τὴν καρδίαν εβγενικὴν, καὶ αὐτόνη ἄς μὲ διαφεντέψῃ. Ἐνὶ ἀληθινόν ἀπὸ ὡσὰν πατέρας καὶ ἐγὼ ἔχω χρέος νὰ προβλέψω διὰ τὴν σιγουρέτζα τῆς φαμίλιας μου, μὰ μάστις μου ὁ κύριος ἀπὸ εἰς εὐτόπο τὸ παρτίδο εἶμε κρασμένος ἀπὸ τὴ φωνὴ τῆς συνιδησις, ὄχι ἀπὸ φόβο ἢ ἀπὸ ἀνάξια βεβάρδα, ὅπως θὰ σοῦ τὰ εἶπῶ καὶ στοματικά.

Ἄμῃ ἔγω νὰ σοῦ δόκω καὶ ἄλλην ἀπόδειξι. Ἄκουσε, ἀδελφέ!

Ὁ Μολίν ἄλλο παιδί δὲν ἔχει, ἄλλην παρηγορίαν δὲν φυλάγει διὰ τὰ γεράτια του, παρὰ τὴν μόνη καὶ ἀκριβὴν θυγατέρα ἀπὸ ἔλαβε ἀπὸ τὸν Θεόν, φῶς τῶν ματιῶν του, θησαυρὸ τῆς καρδίας του. Ἡ Σοφίτζα ἔνι κληρονόματου, καὶ λογιέτε καθαλιέρα. Ἐνὶ ἔβνοστη, καλὴ, σεμνὴ, διαβασμένη, θαέρεστο, κοσμοαγαπημένο θηλυκό. Κάθε ἀγγελος τοο οὐρανοῦ τῆς ἔδοσεν ἀπὸ μίαν χάριν. Οἱ ἔβγενεῖς μου τὴν θερμαίνουσι, οἱ φτωχοὶ μου τὴν ἐβλογοῦν. Ἐβότησε καὶ θὰ μάθη ἀνίσως δὲ ἡ Σοφίτζα μου δὲν ἔνι τὸ στόλιδι τῶν Χανιῶν.

Εἰς ταῖς φλέβαις τοῦ μεγαλήτερου υἱοῦ σου τρέχει αἷμα εβγενικότατο. Τὸν ἐγνωρίσαμεν ἐδῶ. Μάθε, κύρ Γιώργη, ὅπως ὁ Πέτρος σου ἀγάπησε τὴν κόρην μου, ὁ υἱός σου τὴν εἶδε τὴν ἀγάπησε καὶ ἠξέβρω βεβαία τὸ ὅπως καὶ ἡ κόρη βλέπει τὸν υἱόν σου μὲ καλὸν μάτι.

Εἰς ἀπόδειξι τῆς ἐμπιστοσύνης καὶ τῆς ὑπόληψις ἀπὸ μου ἐμπνένης, σοῦ προσφέρω τὴν Σοφίτσαν μου. . . . Τὴν δέχεσε κύρ Γιώργη;

Τὴν θέλεις νόμφην σου; Εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ!

Τὴν θέλεις καὶ ρωμαίαν; Κάμε την καὶ ρωμαίαν. Τὸ ἐπιημεῖ καὶ αὐτὴ.

Τὴν θέλεις ἀμέσως; Ὅταν τὸ ἀποφασίσης.

Ἐγὼ τῆς δίνω πρίκα ὄλα δλόκληρα τὰ ὑπάρχοντά μου, μὴν κρατῶντας διὰ ζωτροφία μου, παρὰ δουκάτα ἀσημένια διακόσια τὸν χρόνον καὶ ὄχι περισσότερον. Ἡ παράδοσι τῆς πρίκας εἰς τὴν διάθεσί σου, ὁ ἀνδρας της ἄς τὴν ἀφιέρῃ εἰς τὸν τόπο, καθὼς θελήσῃ, ὅταν θελήσῃ, ὅσον θελήσῃ, δὲν δυσκολέβομε. Ἐνα πρᾶγμα μοναχὸ ζητῶ, νὰ μου δόκῃς τὴν περίστασι νὰ προσφέρω καὶ ἐγὼ εἰς τὴν δούλεψι τῆς πατρίδας μας τὸ ἴδιον τὸ σπαθὶ μὲ τὸ ὁποῖον τὴν ἐπολέμισαν οἱ πρόγονοί μου.

Ἄν ζητῆς περισσότερα, γράψε μου νὰ ἔρθω, καὶ ποῦ νὰ

σὲ ἔβρω, ἢ ἄλέως ἔπαρε τὰ παληκάρια σου καὶ ἔλα εἰς τὴν Ἀλικιανοῦν ἐσύ. Ἄμῃ ἀνίσως καὶ δεχθῆς τὴν προσφορά μας πάλιν γράψε. Τότε δὲ φερε καὶ παπάδες καὶ μαρτύρους διὰ νὰ στιπουλάρομεν τὴν σύμβασιν, ἀλάζοντας τὰ δαχτυλίδια τῶν παιδιῶν μας, καὶ στερεώνοντας τὴν ἀγάπην μας εἰς τὰ ἀγία εὐαγγέλια.

Περιμένω ἀποκρισι, καὶ ὡστόσον δέξου τὰ ἀδελφικὰ χαιρετίσματα.

(Ἐνταῦθα σφραγὶς φέρουσα τὸ οἰκόσιμον)

Ὁ φίλος σου καὶ ὑπόχρεος ἀδελφός

ΦΡΑΝΤΣΕΣΚΟΣ ΔΑ ΚΟΛΙΝ. »

Τὸ ἐτοιμόσβεστον τοῦ λύχνου καὶ ἡ πρεσβυτικὴ ὄρασις τοῦ ῥαιτούρου παρέτεινον πέραν ὥρας τὴν ἀνάγνωσιν. Ὅτὲ μὲν εἰς τινὰ τῶν παραδοξότερων χωρίων διακοπτόμενος, ὅτὲ δὲ παρεμβάλλον ἐπιφωνήματα, ὁ Καντανολέος ἐπανήρχετο εἰς τὰ προαναγνωσθέντα δις καὶ τρίς ἐκάστοτε τὸν χάρτην ἀπομακρύνων, καὶ ὅμως παλαιῶν ἐκάστοτε πρὸς τὸ ἀμυδρὸν τῆς ἀπνηθρακωμένης θρυαλλίδος. Πολλάκις δὲ, ἀναστείλας καθόλου τὴν ἀνάγνωσιν, ἔτριψε τὰ βλέφαρα, ὡσανεὶ ἐζήτει καὶ δι' ὀράσεως καθαρωτέρας ἔτι νὰ καταπεισθῆ, ὅτι μῦθοι Χαλιμαῶν δὲν ἦσαν τὰ ἐν τῷ γράμματι ἐμπεριεχόμενα.

— Σκεπτεσαι ἀκόμη! Διστάζεις ἔτι νὰ συνεκφωνήσης μετ' ἐμοῦ «Ἀγάθυνον, Κύριε, ἐν τῇ εὐδοκίᾳ σου Σιών, καὶ οἰκοδομηθεῖτω τὰ τεῖχη Ἱερουσαλήμ.» ἠρώτησεν ὁ Εἰρήναιος, βλέπων ταλαντευόμενον τὸν πρύτανιν εἰς ἀνοικείους καὶ ἀκαίρους ἀμφιβολίας.

Ἐξ ὄλων τῶν ἀπροσδοκίτων τοῦ γράμματος διακοινώσεως, ἀπροσδόκητος ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην ἐξεβρόντησεν εἰς τὰς φρένας τοῦ Καντανολέου ὁ ἔρωσ τοῦ υἱοῦ του. Ἀνεπῆδα ἡ ἀποκάλυψις ἐκείνη οὕτως ἀπίθανος καὶ ἀναξίόπιστος, οὕτως ἀνάρμοστος εἰς τὴν σεμνοπρέπειαν, εἰς τὸ ἑλληνικὸν φρόνημα, εἰς τὴν υἱελὴν τοῦ πρωτοτόκου τοῦ ὑποταγῆν, ὥστε, ὑπολαβὼν πρὸς στιγμὴν ὡς ἐπίσης ἀπίθανα καὶ τὰ ἐπίλοιπα τῆς ἐπιστολῆς, παρ' ὀλίγον παρέδιδε τὸν καλὸν ἱερομόναχον εἰς τοῦ τετραπόδου νυκτοφύλακος τὰς φροντίδας. — Ἀγαμος νέος. . . καὶ ἤδη ἐραστής! Εἰς Καντανολέος φραγγοπούλας λάτρης! Ὁ εὐπειθής, ὁ φιλοπάτωρ, ὁ ἀνοικτοκάρδιος Πέτρος του τηρήσας ἀνεξομολόγητον πρὸς τὸν γονεά τοιοῦτο φοβερὸν παράπτωμα! Ἀδύνατον! — Ὁ ριζάρχης ἐξεπλάγη, ἀλλ' ὅμως ἀπεποιήθη νὰ ἐνοχοποιήσῃ τὸν υἱόν. Πεπειθὼς ὅτι ἀνάκρισις ἠθέλεν ὅσον οὐπὼ ἐξελέγξει τὴν ἀθωότητα τοῦ τέκνου του, ὑπέλαθε τὸ μέρος αὐτὸ τῆς ἐπιστολῆς ὡς ἐλειονὸν φαντασιόκοπημα μᾶλλον, ἢ ὡς συκοφαντίαν, καθαπτομένην τοῦ ἀπαρβάτου τῆς οἰκιακῆς θρησκείας του.

— Ἐχεις νὰ προσθέσης ἄλλο τι; ἐρωτᾷ τὸν κομιστὴν τοῦ γράμματος ξηρὰ ξηρὰ.

Ὁ κομιστὴς ἐκ μέρους τοῦ ἀπέμεινε μεμωραμένος. Ἀπέναντι τῆς παραλόγου ψυχρότητος, μεθ' ἧς ὁ πρύτανις ὑπέδεχτο προτάσεις οὕτω γενναίας καὶ πατριωτικᾶς ἐπὶ τῇ θέᾳ τοῦ συνοφρυώματός του, τῆς συνθλίψεως τῶν χειλῶν, τῆς

ἀνατραχωθείσης συμπεριφοράς, ἤρχετο ἤδη κρίνων τὸν ἀνδρα ὅπως ἀνοίκειον εἰς ἡν ἐξοχον περιωπὴν τὸν εἶχον οἱ συναγωνισταὶ μεταρσιώσει.

— Ἐν τελευταίον, μὲ τὴν ἀδαιάν σας, ἀπήντησε κατηφιῶν. Ἀρμόδιον κρίνω νὰ σᾶς ἐμπιστευθῶ πρὸς ὁδηγίαν σας. Ἡ διακοίνωσις αὕτη, προῖον οὕσα ἐξομολογήσεως, ἐπικαλεῖται τὴν ἐχεμυθίαν.

— Ἀποβλέπει τὸν υἱόν μου καὶ αὐτή; ἐρωτᾷ ὁ γέρον, ἐπισκήπτων εἰς τὴν ὄψιν τοῦ ἐφημερίου βλέμμα ἐπιπροσθούμενον ἀπὸ τὰς καταρρεπούσας τρίχας τῶν ὀφρύων.

— Δὲν ἀγνοεῖτε—ὁ Βιρηνάιος ὑπέλαβεν— ὅτι καθ' ἑκάστην πρωτομηνίαν αἱ οἰκίαι καὶ Γραικῶν καὶ Φραγγῶν ἀγιάζονται. Ἀπ' Αὐγούστου καὶ ἐφεξῆς, ὁ Σέρ Φραντσέσκος, εἰς τὸ δόγμα τῆς προσφιλοῦς συζύγου χαρισθεῖς, ἀπέβηλεν ἐπὶ ψιλῆ τινι προσφάσει τὸν Λατῖνον κουράτον τῆς Ἀννουτσιάδας, ἀντὶ δ' ἐκείνου κατέστησεν ἐμέ. Ὑπὸ πολλῶν ἄλλων δειγμάτων ὁδηγούμενος, ἐκλαμβάνω τὸ διάβημα αὐτὸ ὡς ἄριστον οἰωνόν. Ἐὰν δεχταὶ γενῶσιν αἱ ἐν τῇ ἐπιστολῇ προτάσεις, ἴσως ὁ Σέρ Φραντσέσκος θελεῖ αὐθημερὸν τῶν γάμων τῆς κόρης του ἀσπασθῆ τὸ δόγμα τῆς Ἐκκλησίας μας, ἐπιθυμῶν, καθὰ ἐμπιστευτικῶς ἀπεφάνθη πρὸς ἐμέ, νὰ συμμετάσχη τοῦ θρησκευματος, ὅπερ θὰ συμπροσθεύωσι καὶ συμβία, καὶ θυγάτηρ, καὶ γαμβρός, καὶ ἔγγονοί του. . . Τὸ καθήκον μου εἶνε τώρα συμπληρωμένον. . . Προφορικῆν, ἢ ἐπιστολιμαίαν θὰ δώσητε τὴν ἀπάντησιν;

— Σπουδαῖον τὸ θέμα· ἀπαιτεῖ καὶ σκέψιν καὶ περίσκεψιν.

— Σπουδαῖον, ἀλλὰ καὶ κατεπεῖγον ἅμα. Εἰς θέσιν ἔκρυθμον ἐπὶ τοῦ παρόντος διάγων ὁ ἰππότης ἐν Ἀλικιανοῦ, δὲν θὰ ἔχη ἴσως χρεῖαν ἐνόπλου σας τινὸς φρουρᾶς, μάλιστα ἐὰν, χάριν τῆς λειποταξίας του, ἐκήρυξεν αὐτὸν ὁ Προβεδούρος ἔνοχον προδοσίας; Ἀνίσως δὲ, θεοῦ εὐδοκοῦντος, ἐμελλον ἀρραβῶνες, ἢ γάμοι, νὰ τελεσθῶσι μετ' οὐ πολὺ, δὲν ἐχρειάζοντο συνοικεσίου προετοιμασίαι, καὶ προικῶν καταλόγων κατάστροφαις, καὶ συμφερόντων τακτοποιήσεαι, πράγματα ταῦτα δεόμενα προθεσμίας ἡμερῶν τινων;

— Μέτρα δέκα, κ' ἓνα λόβε, αἰδεσιμώτατε! Ἡ ἀπάντησις ἐν καιρῷ τῷ δέοντι. Ἐν τοσοῦτῳ καλὴ νύκτα!

Ἀποδοῦς δὲ τὸν ἀσπασμὸν τῷ ἱερεῖ, ἐχειραγώγησεν αὐτὸν εἰς τὸ δωμάτιον τοῦ ὕπνου.

Ἦδευεν ἢ δευτέρα μετὰ τὸ μεσονύκτιον. Ὁ οἶκος, ἢ κόμη, τὰ ὄρη, ἤδη μετὰ τὴν δύσιν τῆς σελήνης ἀναβυθισθέντα εἰς τὴν σκιάν, ἐκάθευδον ὕπνον ἀτάρακτον. Μόνη ἢ ἐπάλληλος τῶν ἀλεκτῶρων φωνὴ διέκοπτεν ἐκ διαλειμμάτων τὸ κράτος τῆς σιγῆς μεταδιδόμενη ἀπὸ συνοικίας εἰς συνοικίαν, ἕως περὰ τῶν τῆς κάτω πεδιάδος. Πρὸς τὰ ἀντιλαλήματα αὐτὰ συνήπτετο μετ' ὀλίγον ὁ τονθορυσμὸς τοῦ Βιρηνάιου, ὅστις εἰς κλαυθμώδη καὶ ὑπόρρινον ἤχον ἔσπευσεν ἐκ τοῦ ἀντίπεραν δωματίου νὰ ἀναδεχθῆ εἰς τόνον βαρὺν τὸ ρογχάλισμα τοῦ Ζαγάρ.

Ἐν τινι παρακειμένῳ κοιτωνίσκῳ ὁ Καντανολέος ἀποσυνθελὲς, ἀνέθηκεν εἰς τὰ θωπεύματα τοῦ Μορφέως τὴν κα-

τεύνασιν τῶν φροντίδων του. Ἀγρυπνος ὁμῶς διενουκτέρευσε, ὡς ὁ ἱερεὺς προεῖπεν. Αἱ ἀναμνήσεις τῆς προτεραίας, ἢ ἀνέλπιστος τοῦ Δά Μολιν μεταπολίτευσις, ἢ διαβαλλομένη ἀκεραιότης τοῦ υἱοῦ του, τὰ παρόντα, τὰ μέλλοντα, τὰ ποιητέα, πάντα ταῦτα, πεισματωδῶς τὸν λογισμὸν του ἐπανακρούσαντα καὶ ἀλλήλοις ἀντικρουόμενα, εἰσήγαγον ἐντὸς τῶν φλεβῶν αὐτοῦ τοιοῦτόν τινα πυρετώδη ὄργανισμὸν, οἷον οὐδέποτε εἶχεν ἐπιγνώσει ὁ προηγούμενος πατριαρχικός του βίος.

Ὁ δίσκος τοῦ ἡλίου τῆς ἐπιούσης εἶχε μόλις ἀνατείλει ἐπὶ τοῦ ἀπέναντι βουνοῦ, ἐπεχρύσου μόλις τὰ λευκὰ οἰκίδια τοῦ Πορίου, ὅτε ὁ πρύτανις ἐξέθρωσε παμπήδην τῆς κλίνης, ὅπως ὑπεκφυγῆ τὸν σάλλον, ὅστις καθ' ὅλην τὴν κοιτασίαν δὲν ἐκόπασε κατακυματίζων τὰς φρένας του. Μετὰ τὴν δέησιν ἐξελθὼν ἡμιένδυτος εἰς τὴν αὐλήν, ἐμάσσησε μηχανικῶς πως ἓνα κανθὸν ἄρτου, καὶ ἔπιεν ἐν τῷ σταμναρίῳ τῆς βρύσεως· εἶτα δ' ἀποπέμφας τοὺς οἰκοδεσπότας, καὶ καθήσας ὀκλαδὸν ἐπὶ τινος ἐδαφιαίου στρώματος, χώραν ἐπέχοντος σοφᾶ, ἐμήνυσε πρὸς τὸν Πέτρον νὰ δράμῃ ὡς εἶχε τάχος εἰς ἐπίσκεψίν του.

Κατὰ τὰ ἀνόθευτα καὶ ἀπλοῖκά ἔθιμα τῆς ἐποχῆς, ὁ νέος, ἅμα εἰσελθὼν, ἐκαλημέρισεν· εἶτα δὲ ὑποκλιθεῖς, ἔδραμε νὰ προσάψῃ τὰ γενειάζοντα χεῖλην εἰς τὴν πατρικὴν δεξιάν. Τότε ὁ πατὴρ προσεφωνεῖτο αὐτὸν ἐν τῆς. Καὶ τῷ ὄντι· εἰς μὲν τὰ βιωτικὰ τῆς οἰκογενείας μετῆρχετο δικαιώματά τινα ἡγεμονικά, εἰς πᾶν δὲ τὸ ἀφορῶν τὴν συνείδησιν, τὰς προσευχάς, τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν καθηκόντων ἀνεπλήρου τὴν ἔλλειψιν ἀρχιερέως.

— Πρόσμεινε! εἶπεν ὁ γέρον, ἀνασπῶν τὴν χεῖρα. Ἐρχομεν νὰ καθαρίσωμεν προλαβόντως ἓνα μικρὸν λογαριασμόν. Βάλε τὸν μάνδαλον!

Νεύσας δὲ πρὸς τὸν ὑπασπιστὴν νὰ καθήσῃ,

— Μία τις ἐνοχοποίησις σὲ ἐπιβαρύνει, ἀγαπητὲ — ὑπέλαβεν εἰς τόνον προσηνῆ καὶ μειλίχιον. Ἐως τῆς σήμερον ὁ πατὴρ ἐξετίμησεν εἰς σὲ τὸν εὐπειθῆ υἱόν, τὸν εὐσεβῆ χριστιανόν, τὸν χρηστὸν πολίτην. Ἄλλ' ἂν καὶ ἀποποιῆται νὰ παραχωρήσῃ εἰς τὰ καταγελλόμενα τὸ ἐλάχιστον νόγμα πιθανότητος, ὁμῶς θέλει ν' ἀκούσῃ καὶ ἀπὸ τὸ στόμα σου τὴν ὁμολόγησιν τῆς ἀθωότητος.

— Ἐνοχοποίησις! ἐκφωνεῖ ἐκπυρούμενος ὁ νέος. . . Μὴ προσβάλλεται ἡ τιμὴ μου; μὴ τὸ φρόνημά μου. . . Αἰσθάνομαι τόσον ἄφορτον τὴν συνείδησιν, ὥστε θὰ εἶχα αὐτοχρηγῆτον τὸ δικαίωμα νὰ κολαφίσω ἐν πλήρει ἀγορᾷ τὸν συκοφάντην.

— Ὅχι, ὄχι—ἀπήντησεν ὁ γέρον, γαυριάσας ἐπὶ τῇ φιλοτιμίᾳ τοῦ γόνου του — τὴν καθάρσιν τοῦ λογαριασμοῦ οὐδεὶς πλὴν τοῦ γονέως σου τὴν ἀπαιτεῖ, οὐδὲ δικαιούται νὰ τὴν ἀπαιτήσῃ. Πρόσεχε ὁμῶς! Ἐὰν εἶμαι πατὴρ σὲς, εἶμαι καὶ πατὴρ ὅλου λαοῦ· μετὰ τοῦ γονέως συγκάθηνται ἐδῶ ὁ ριζάρχης, ὁ πρύτανις, ὁ ἀνακριτής.

Ἡ σοβαρότης, μεθ' ἧς ἡ τελευταία περίοδος ἐξεφωνήθη,

ἔτρεψε τὴν πρώτην ἐξόρμησιν τοῦ νέου εἰς διάφορον ἀνακίνησιν. Ἀστραπὴ ὑποψίας ἀναπαρέστησεν ἐνώπιόν του τὸ σχῆμα τοῦ μυστηριώδους ἱερομονάχου τῆς χθές.

— Ὅτε, ἀκόντων καὶ ἐμοῦ καὶ σοῦ, ἤρξατο ὁ ῥαιτούρης ἐρωτῶν, κατετάχθης ὑπὸ τοῦ Προβεδούρου σημαιοφόρος (ἀλφιέρης) ἐπὶ τοῦ ἁγίου Κλήμεντος, εἰπέ, δὲν διέτριψες πρὸ τοῦ ἀπόπλου πέντε μῆνας, νομίζω, ἐντὸς τῆς πόλεως Χανίων;

Ἐπὶ τῆς ἐρώσεως ἐνευσεν καταφατικῶς.

— Συνῆλθες κατὰ τὴν διατριβὴν ἐκείνην εἰς σχέσιν μὲ φραγγάρχοντας;

— ῥητὴ παραγγελία σου μοὶ τὸ ἀπηγόρευεν ὡς ἐκ τῆς θέσεώς μου ὅμως ἡ παράβασις ἔλαχεν ἐνώπιόν μου ἀναπόφευκτος.

— Ἐμπορεῖς νὰ ἀναφέρῃς τὰς παραβάσεις ὀνομαστί;

Ἐπὶ τῆς ἐρώσεως εἰσήγαγεν εἰς ὁδὸν δυσέκδοτον. Ὁ νέος ὠνόμασεν ἐκ μνήμης δέκα ἢ δεκαπέντε γνωρίμους, ὧν οἱ πλεῖστοι ἦσαν ἀξιοματικοὶ τῆς ἐκεῖ φρουρᾶς, ἢ τοῦ ναυτικοῦ. Καὶ ὁ μὲν κατάλογος ἐξηγγέλθη μετὰ παρησίας καὶ ἐτοιμότητος, ἀλλ' εἰς τὸ διορατικὸν βλέμμα τοῦ ῥαιτούρου δὲν διέλαθε τὸ βεβιασμένον τῆς προθυμίας.

— Ἀνασκάλευσε καλῆτερα τὰς ἀναμνήσεις! λέγει ὁ πατὴρ γλυκυγλωσσῶν. Ἐσχετίσθης ποτὲ καὶ μὲ οἰκογενεῖας ἀρχοντικὰς; Ἐγνώρισες μίαν τινα ἱπποτικὴν οἰκογένειαν, ἢ σφραγὶς τῆς ὁποίας φέρει ἀνεμόμυλον μὲ λατινικὸν ῥητόν;

Ἐπὶ τῆς ἐρώσεως εἰσήγαγεν εἰς ὁδὸν δυσέκδοτον. Ὁ νέος ὠνόμασεν ἐκ μνήμης δέκα ἢ δεκαπέντε γνωρίμους, ὧν οἱ πλεῖστοι ἦσαν ἀξιοματικοὶ τῆς ἐκεῖ φρουρᾶς, ἢ τοῦ ναυτικοῦ. Καὶ ὁ μὲν κατάλογος ἐξηγγέλθη μετὰ παρησίας καὶ ἐτοιμότητος, ἀλλ' εἰς τὸ διορατικὸν βλέμμα τοῦ ῥαιτούρου δὲν διέλαθε τὸ βεβιασμένον τῆς προθυμίας.

— Τὸν Κουερίνον, ἀποκρίνεται.

— Οὐδένα ἄλλον;

— Καὶ τὸν Δὰ Μολὶν — προσθέτει μονολεξεῖ.

— Χαίρω ὅτι τὸ μνημονικὸν σὲ βοηθεῖ. Εἰς τὸν οἶκον τοῦ Δὰ Μολὶν τίς σὲ εἰσήγαγεν;

— Τίς μὲ εἰσήγαγεν . . . ; ἐπανερωτᾷ, ἀπροετοίμαστος μὲν τυχῶν εἰς τὴν ἀπάντησιν, ἔντρομος δὲ ἐνώπιον τῆς προεπισφιγγούσης τραχηλοκάκης; Τίς μὲ εἰσήγαγεν; Οὐδεὶς ἢ τύχη . . . τὸ πεπρωμένον . . . Μὲ εἰσήγαγεν ἀπλοῦν τι συμβεβηκός.

— Ἄ, ἢ τύχη! κολοκύνθια! ἐκφωνεῖ ὁ γέρον δυσανασχετῶν, καὶ ἤδη παλλόμενος ἐξ ὑποψίας . . . Τί σημαίνει ἢ τύχη! Ὅμιλει, καταληπτὰ ἂν θέλῃς . . . Μήπως σὲ εἰσήγαγον οἱ υἱοὶ τοῦ οἰκοδεσπότη, αὐτοὶ ἐν τῇ συνοδίᾳ τῶν ὀπιπυῶν ἴσως περιήρξασον ῥαστώνων τὰς τριόδους τῶν Χανίων;

— Διόλου — ἀποφάνεται ὁ ἐξεταζόμενος, ἀνασφαδάζων ὑπὸ τὸ σπαραγματώδες ὄμμα τοῦ ἀνακριτοῦ . . . Πλὴν μιᾶς μόνης θυγατρὸς . . . οἱ Μολὶν . . . ἄλλο τέκνον δὲν ἀπέκτησαν.

Ἐπὶ τῆς ἐρώσεως εἰσήγαγεν εἰς ὁδὸν δυσέκδοτον. Ὁ νέος ὠνόμασεν ἐκ μνήμης δέκα ἢ δεκαπέντε γνωρίμους, ὧν οἱ πλεῖστοι ἦσαν ἀξιοματικοὶ τῆς ἐκεῖ φρουρᾶς, ἢ τοῦ ναυτικοῦ. Καὶ ὁ μὲν κατάλογος ἐξηγγέλθη μετὰ παρησίας καὶ ἐτοιμότητος, ἀλλ' εἰς τὸ διορατικὸν βλέμμα τοῦ ῥαιτούρου δὲν διέλαθε τὸ βεβιασμένον τῆς προθυμίας.

— Τί διάβολον δηλοῦν αὐτὰ; κραυγάζει μὲ φωνὴν κλαγγώδη. Ψελλίζεις! Διστάζεις! Ὅκνεῖς ν' ἀποκριθῆς . . . !

Πατράκη! — προσθέτει, ὑπογλυκαίων τοὺς φθόγγους τοῦ προσφώνηματος — σὲ διατάσσει ὁ πατὴρ, σὲ προσκαλοῦν αἰ λευκαὶ τρίχες σου νὰ ἀνακουφίσῃς τὴν συνειδήσιν ἀπὸ οἰονδήποτε βάρους!

— Ἴδου — ἀποκρίνεται μετὰ τινὰ δισταγμὸν ὁ νέος εἰς ὕφος ἀσύρραπτον — τοῦτο συνέβη πέρυσιν, τὴν τρίτην τῆς Ἀνακαινησίμου . . . ἦτο γραμμένον, πάτερ μου, ἦτο γραμμένον . . . Ὡ πάτερ προσφιλέστατε!

Ἐπὶ τῆς ἐρώσεως εἰσήγαγεν εἰς ὁδὸν δυσέκδοτον. Ὁ νέος ὠνόμασεν ἐκ μνήμης δέκα ἢ δεκαπέντε γνωρίμους, ὧν οἱ πλεῖστοι ἦσαν ἀξιοματικοὶ τῆς ἐκεῖ φρουρᾶς, ἢ τοῦ ναυτικοῦ. Καὶ ὁ μὲν κατάλογος ἐξηγγέλθη μετὰ παρησίας καὶ ἐτοιμότητος, ἀλλ' εἰς τὸ διορατικὸν βλέμμα τοῦ ῥαιτούρου δὲν διέλαθε τὸ βεβιασμένον τῆς προθυμίας.

— Ἐμπρός, ἔμπρός! λέγει ὁ πατὴρ παρακελεύων. Ὡς φίλος ἐπιστήθιος, οἰκτιρῶ τὴν ἀδυναμίαν σου . . . Λοιπὸν τὴν τρίτην τῆς Ἀνακαινησίμου;

Ἐπὶ τῆς ἐρώσεως εἰσήγαγεν εἰς ὁδὸν δυσέκδοτον. Ὁ νέος ὠνόμασεν ἐκ μνήμης δέκα ἢ δεκαπέντε γνωρίμους, ὧν οἱ πλεῖστοι ἦσαν ἀξιοματικοὶ τῆς ἐκεῖ φρουρᾶς, ἢ τοῦ ναυτικοῦ. Καὶ ὁ μὲν κατάλογος ἐξηγγέλθη μετὰ παρησίας καὶ ἐτοιμότητος, ἀλλ' εἰς τὸ διορατικὸν βλέμμα τοῦ ῥαιτούρου δὲν διέλαθε τὸ βεβιασμένον τῆς προθυμίας.

Ἐπὶ τῆς ἐρώσεως εἰσήγαγεν εἰς ὁδὸν δυσέκδοτον. Ὁ νέος ὠνόμασεν ἐκ μνήμης δέκα ἢ δεκαπέντε γνωρίμους, ὧν οἱ πλεῖστοι ἦσαν ἀξιοματικοὶ τῆς ἐκεῖ φρουρᾶς, ἢ τοῦ ναυτικοῦ. Καὶ ὁ μὲν κατάλογος ἐξηγγέλθη μετὰ παρησίας καὶ ἐτοιμότητος, ἀλλ' εἰς τὸ διορατικὸν βλέμμα τοῦ ῥαιτούρου δὲν διέλαθε τὸ βεβιασμένον τῆς προθυμίας.

— Ἐνίκησες τοῦλάχιστον, ἢ ἐξῆλθες ἀπὸ τοὺς φράγγους ἐντροπιασμένος; ἐρωτᾷ μὲ πατρικὴν φιλοτιμίαν ὁ ριζάρχης, ἀναχαιτίζων τὴν ἐξόρμησιν τοῦ θυμοῦ.

— Τὸ ἱπποτικὸν δικαστήριον ἐκήρυξε νικητὴν τὸν υἱόν σου . . . Παρέλαβα ἀπὸ τὰς χεῖρας τῆς βασιλίσσης τὸ ξίφος τῆς τιμῆς . . . Ἴδου ἡ πηγὴ τῆς γνωριμίας μας!

— Μάταιε! Μάταιε! ἐκβοᾷ ὁ ριζάρχης ἀγριοφώνως. Ὁ πατὴρ σου οὐδέποτε συνηγωνίσθη εἰς ἱπποδρομίαν μὲ Ἰταλοῦς, οὐδεὶς δὲ τῆς γενεᾶς σου παρέλαβέ ποτε ξίφος ἐκ χειρῶν γυναικῶν, καὶ δὴ καὶ Βενετίδος τὸ χειρότερον.

— Ἄλλ' ἢ Σοφία δὲν εἶνε Βενετίς! ἐτόλμησεν ὁ νέος ν' ἀντιλέξῃ ταπεινοφώνως.

— Ὅχι δὲ Ἑλληνὶς ἀπὸ τῆς συκῆς τὸ γάλα! Σπέρμα φράγγου, Βενετοῦ θρέμμα, κακοκέφαλε! ἀνακραυγάζει ὁ γέρον ἐκ τῶν ἰδίων του καταμέμψων προσοργιζόμενος . . . Ἐπὶ τῆς ἐρώσεως εἰσήγαγεν εἰς ὁδὸν δυσέκδοτον. Ὁ νέος ὠνόμασεν ἐκ μνήμης δέκα ἢ δεκαπέντε γνωρίμους, ὧν οἱ πλεῖστοι ἦσαν ἀξιοματικοὶ τῆς ἐκεῖ φρουρᾶς, ἢ τοῦ ναυτικοῦ. Καὶ ὁ μὲν κατάλογος ἐξηγγέλθη μετὰ παρησίας καὶ ἐτοιμότητος, ἀλλ' εἰς τὸ διορατικὸν βλέμμα τοῦ ῥαιτούρου δὲν διέλαθε τὸ βεβιασμένον τῆς προθυμίας.

— Ἐπὶ τῆς ἐρώσεως εἰσήγαγεν εἰς ὁδὸν δυσέκδοτον. Ὁ νέος ὠνόμασεν ἐκ μνήμης δέκα ἢ δεκαπέντε γνωρίμους, ὧν οἱ πλεῖστοι ἦσαν ἀξιοματικοὶ τῆς ἐκεῖ φρουρᾶς, ἢ τοῦ ναυτικοῦ. Καὶ ὁ μὲν κατάλογος ἐξηγγέλθη μετὰ παρησίας καὶ ἐτοιμότητος, ἀλλ' εἰς τὸ διορατικὸν βλέμμα τοῦ ῥαιτούρου δὲν διέλαθε τὸ βεβιασμένον τῆς προθυμίας.

— Τί λέγεις; Πῶς λόγος σοῦ φεύγει; — φωνάζει ὁ ριζάρχης ἀποδυσπετῶν — Λοιπὸν, ἀντάρτα, καὶ χεῖρας κολασμένας, χεῖρας γυναικείας ἐφίλησες; Ἐφίλησες, ἄθλιε, καὶ χεῖρας ἄλλας, πλὴν τῶν τοῦ γονέως, καὶ τοῦ πνευματικοῦ;

Φεῦ τῆς ἀπωλείας! Εἰς τοιοῦτον βαθμὸν οἱ Φράγγοι τῶν Χανίων σὲ ἐξηχρεώσαν, καὶ ἐγὼ ἠγνόησα τὸν εὐτελισμὸν σου ἔως τώρα!

Ταῦτα ὁ γέρον ἐκφωνῶν, ἐπεσιάζει τοὺς ὀφθαλμοὺς μὲ τὸ κοῖλον τῆς χειρὸς, καὶ διεμέτρει ταχυπτέρως τὸ πόδιμα.

Μετ' ὀλίγον, διακόπτων τὴν γυμναστικὴν,

— Καὶ ὁ Μολίν; ἐπανεραιτᾶ, συνδέων ἐπὶ τοὺς νεφροὺς τὰς χεῖρας. Τί πανὶ εἶνε αὐτὸς ὁ Σερ Φραντσέσκος σας;

— Ἐξάκουστος διὰ τὴν φιλανθρωπίαν, ὀνομαστός εἰς Χανία διὰ τὴν φιλοστοργίαν του. Ἡγεμῶν δὲν ἐκπαιδεύει τὸν διάδοχον μεθ' ἧς ἐπιμελείας αὐτὸς ἀνέθρεψε τὸ θυγατρίον του. Γνώμη γενικὴ ἐπικρατεῖ, ὅτι, ἂν θάνατος τῷ ἀφήρπαζε τὸ κειμήλιον αὐτὸ, θὰ ἀπέβαινε φρενοβλαβής· ὅτι, ἂν εἶχε γεννηθῆ πτωχός, ἤθελε καὶ εἰς τὸ κάτεργον κωπηλατήσῃ μᾶλλον, παρὰ ν' ἀφίση ἐν ἀπορίᾳ τὴν οἰκογένειαν.

Αἱ τελευταῖαι λέξεις ἐξηγητέοντες εἰς τόνον οὕτως ἐμφαντικὸν καὶ πειστικόν, ὥστε τὴν ἐνέργειάν των ἤθελεν αἰσθανθῆ καὶ ἡ ἀπαθεστέρα τῶν ψυχῶν. Μετὰ τινὰ βραχεῖαν παῦσιν, καθ' ἣν οἰοσδήποτε παρατηρητῆς ἤθελεν εἰς τοὺς χαρακτῆρας καὶ εἰς τὴν στάσιν τοῦ πρεσβυτέρου δράζει τὴν πάλιν τῆς πατρικῆς ἀγάπης κατὰ βαθυρίζων προλήψων, ὁ Ῥαιτούρης, ἀφείς μικρὸν τινα πίδακα μειδιάματος ν' ἀναβλύσῃ μυχόθεν ἐπὶ τὰ χεῖλη,

— Πέτρε! — εἶπε, μετασύρων τὸ βλέμμα ἐπὶ τοὺς ἰδίους ὄνυχας, ἵνα ἀνακουφίσῃ τὸν ἀνακρινόμενον ἀπὸ τὴν πίεσιν τῆς δρατικῆς διφθέσεως. — Πλὴν τῶν γονέων, πλὴν τῶν συγγενῶν, πλὴν τῶν εὐεργετουμένων πενήτων, τάχα ὑπάρχει εἰς Κρήτην καὶ τις ἄλλος, διατρέφων ἐγκάρδιον ἀγάπην... πρὸς τὴν ἀρχοντοπούλαν τοῦ κυρίου Μολίν;

— Ἀναξείεις αἰμάττουςαν πληγὴν — ἀπεκρίθη ὁ υἱός, μελωδῆσας τὴν φράσιν μὲ μακρὸν στόναχον. Τὴν κόρην τοῦ Δὰ Μολίν τίς δὲν τὴν λατρεύει; Τὴν καμαρόνου καὶ γῆ καὶ οὐρανοῖ· ἀλλὰ δύο νέοι ἐτρώθησαν ἰδιαιτέρως. Ὁ μὲν ἠγάπησε τὰ τιμάρια τῆς, ὁ δὲ τὸ ἀγγελικὸν τῆς σχῆμα, τὴν ἀγγελικωτέραν ψυχὴν. Ἡ λατρεία τοῦ δευτέρου ἐπροτιμήθη. Ὁ φίλος τῶν τιμαρίων, Δάνδολος τὸ γένος, γενόμενος ὑπὸ ζηλοτυπίας ἐκμανῆς, προσεκάλεσεν εἰς μονομαχίαν τὸν ἀντεραστὴν, ἀλλὰ, τραυματισθεὶς ὑποκάτω τῆς πλευρᾶς, μετὰ δύο ἑβδομάδας ἐτελεύτησεν.

— Ὁ δὲ προτιμηθεὶς;

— Ἐπιζῆ ἀγαπῶν — ἐπιζῆ ἀνταγαπώμενος...

— Εἶνε δὲ οὗτος;

— Ὁ υἱός σου! ἀνεβόησεν ὁ ὑπασπιστὴς προσπίπτων γονυπετῆς, κατανοίγων τὸν κόλπον, δρᾶττων ἐξ ἐφόδου τοῦ πατρὸς τὰ γόνατα.

— Υἱός μου καὶ παραβάτης! Ἀδύνατον. Θὰ εἶχε τὴν κατὰ...! κραυγάζει ὁ πρεσβύτερος ὀπισθοδρομῶν μετ' ἀγανακτήσεως, καταπίνων ὅμως τὸ συμπλήρωμα τῆς ἀρᾶς. — Ἐγέρθητι, ἀπεξενωμένε! Οἱ πρόγονοί σου ἤθελον ἐρυθριάσῃ κυττάζοντες κατ' ὄψιν γυναικῆ πρὸ τοῦ ἀρραβῶνος.

Οὐδέποτε εἶχεν εἶδει ὁ Πέτρος τόσον ἠλλοιωμένους τοὺς χαρακτῆρας τῆς πατρικῆς μορφῆς.

— Ὁ ἔρωσ αὐτὸς — ἀναφωνεῖ, ἐπιδιώκων ἀνεπιτεύκτως τὴν πατρικὴν δεξιάν — ὁ ἔρωσ οὗτος ἐνεφυτεύθη οὐρανόθεν εἰς τὰ σπλάγχχνα τοῦ υἱοῦ σου κατελθὼν ὡς ἐν εἶδει περιστερᾶς... ἔρωσ ἀγνός, ἅγιος, καθαρός, ἔρωσ διαφανῆς ὡς ὁ κρύσταλλος, ἐπεκτείνων τὰ ὅρια τοῦ πνεύματος, ἡμερόνων ἀγρίας ὀσμᾶς, διαλύων προλήψεις καὶ μνησικακίας. Αὐτὸς, αὐτὸς εἰς τὴν καρδίαν τοῦ υἱοῦ σου ἐνεσάρκωσεν εὐαγγέλιον ἐλέους, αὐτὸς, πᾶτερ, αὐτὸς ἐνιδρύει ἐντὸς τοῦ ὄντος του βωμὸν ἀκήρατον, ἀφιερούμενον εἰς τοῦ γένους τὴν ἀναβίωσιν!

— Δεῖλαιος ἐγὼ! ἀντιφωνεῖ, κροτῶν τὰς παλάμας ὁ ριζάρχης. Προέγγιν καλὰ τὰς συνεπείας τοῦ χωρισμοῦ, ὅτε χεῖρ τυράννου ἀφήρπασεν ἀπὸ τοὺς κόλπους μου τὸν πρωτότοκον...! Τί ἐπέτυχα λοιπὸν, προσσφαλίσας τὸν τράχηλόν σου μὲ τὸ φυλακτήριον τοῦ τιμίου Εὐλοῦ, τὸ σωτηριῶδες ἐγκόλιον τῶν προγόνων σου; Πρὸς τί σοὶ παρήγγελλα νὰ ἀνατεινῆς καθ' ἐκάστην τὰς προσευχὰς ἑλληνιστί; νὰ τηρῆς νηστείας καὶ παραμονὰς κατὰ τὴν Σύνοψιν; νὰ μεταλαμβάνῃς τετράκις τοῦ ἔτους εἰς ναὸν ὀρθόδοξον; νὰ μὴ φιλήσῃς ποτὲ χεῖρα λατινοῦ ἰσρέως, ἢ γυναικός; Ἄπ' ὅλα αὐτὰ πόσα ἐξετέλεσες; Οὐδέν. Τί δὲ ἀπέβης, ἀξιοδάκρυτε, παραβάς τὰς ἐντολὰς τοῦ γεννητόρός σου; Ἐφράγγευσες... Τί λέγω; Οὔτε Γραικός ἐνέμεινες, οὔτε Φράγγος εἶσαι. Πλάσμα νόθον, ἄμορφον ἐξάμβλωμα... Οἱ Καντανολέοι σὲ ἀποκηρύττουν.

— Πάτερ! σχετλιάζει ὁ ἐπιπληττόμενος μὲ φωνὴν βρέμουσαν ἐκ συντριβῆς ἄμα καὶ ἀγανακτήσεως. Σὺ αὐτὸς μοῦ ἔδωκες τὴν ζωὴν πρὶν ἀποποιηθῆς καὶ ἀποκηρύξῃς τὴν πατρωνυμίαν μου, ἀνάλαβε τὴν ζωὴν αὐτὴν!

— Εἶνε πλέον Ἕλλην; ἐξηκολούθησε ὀνειδίζων ὁ Ῥαιτούρης — εἶνε ριζάρχου υἱός ὁ πιθηκίζων φαύλους, ξένους, αἰρετικούς, τὰ δὲ πάτρια ὡσεὶ σκαιὰ καὶ ἀγενῆ περιφρονῶν, σεμνύνεται εἰς ἵπποτικά βραβεῖα, συνδειπνεῖ μὲ καθαλλιέρους, ἐκκομφεῦεται γυναικιστί, γονατίζει, μονομαχεῖ, ἀντὶ δὲ τῆς σεπτῆς εἰκόνας τοῦ Λυτρωτοῦ, ἀσπάζεται γυναικαρίων δάκτυλα, χεῖρας τὰς ὁποίας ἴσως οὐδὲ μύρον ἅγιον ἐκάθαρσεν; Εἶνε πλέον γόνος Καντανολέων αὐτὸς, ὅστις ἀντὶ νὰ διατρέφῃ πυρίφλογον ἐν τῇ καρδίᾳ τὸ μῖσος τοῦ Βενετοῦ, καταναλίσκει τὸν λίβανον τῆς φιλοπατρίας του πρὸ ποδῶν Βενετίδος, κόρης ἀβαπίστου, ξενοθυζασμένης, ἀλλογλώσσου, κόρης κατ' οὐδένα λόγον, ἀντὶ μηδεμιᾶς ἀνταποδόσεως δυναμένης νὰ διημερεύσῃ ὑπὸ ριζάρχου στέγῃ; Ἀπὸ κολασμένου αὐλῆ μῆτ' ἐρίφι, μῆτ' ἀρνί... Ἐπεκτείνετε τὸν δρίζοντα τοῦ πνεύματος! Ἐνιδρύετε θυσιαστήρια! Ἐπιδιώκετε μεγάλας ἰδέας καὶ μεγάλα ἔργα... Ἀναίσθητοι! Κτίζετε μεμαγευμένα παλάτια ἐπὶ τῆς ἄμμου. Πῶς ἐγκαινίζετε θυσιαστήριον χωρὶς διακαοῦς καὶ ἀκράτου πίστεως, χωρὶς ἀμιγούς φιλοπατρίας;

— Τὴν ὀργὴν σου κατὰ τοῦ Ἰταλοῦ ἐθελάσαμεν ὅλοι μετὰ τὸ πρῶτον γάλα — γοερῶς ἀντεφώνησεν ὁ ὑπασπιστὴς.

Ἄστραπὴ ν' ἀποτερώσῃ τὸν πρωτότοκόν σου, πρὶν παρεκκλίνῃ ἀπὸ τὰς παραδόσεις τῶν πατέρων του . . . ! Ἄλλὰ, πάτερ, εἰς τὴν ὁδὸν τοῦ βίου σου τάχα ἀπήντησες σὺ μίαν Σοφίαν ! Ἐὰν ἐν πρόσωπον ἀφαρπακτικῆς, καρδιοβόλου, θεσπεσίας καλλονῆς εἶχε καταπλήξει τὰς φρένας σου ἐκ πρώτης ὄψεως· ἐὰν ἡ γενναιοφροσύνη τῆς κόρης αὐτῆς ἀνέφλεγε μᾶλλον ἢ νὰ σβέσῃ τὸ πῦρ τῆς πίστεως εἰς τὴν καρδίαν σου· ἐὰν ποιητικὴ αὐταπάρνησις, καὶ εὐαισθησία, καὶ ἔξοχος παιδεία, ἐὰν τὰ γόητρα τοῦ πνεύματος, τὰ χρηστὰ ἦθι, ἂν ἐπὶ πᾶσι τούτοις ἡ πιστὴ καὶ ἀκλόνητος ἀγάπη τῆς εἶχον ἐνουρακίσει τὴν ἔρπουσαν νεότητά σου . . . τάχα, πρὶν συναναπερωθῆς μετ' αὐτόν σου τὸν ἄγγελον εἰς τὰς ἀθανάτους τρυφὰς τοῦ παραδείσου, τάχα, πάτερ, ἤθελες προανακρίνει, ἐὰν ὁ ὀδηγός σου ἐκεῖνος ἐγεννήθη ἀπὸ πατέρα γραικόν, ἢ βενετόν ;

Ὑπάρχουσι φύσεις, εἰς μὲν τὰς βιωτικὰς συγκινήσεις εὐάνεικτοι, ἀπόρθητοι ὅμως καὶ ἀμετακίνητοι ἐγκαρτεροῦσαι ἐν τὸς τοῦ ἄστεος τῶν πεποιθήσεων· ὀρθὸς αἰωνόβιοι, τὴν μὲν κόμην χαριζόμεναι εἰς τὴν φορὰν τῆς ἀνεμοζάλης, τὴν δὲ ρίζαν τηροῦσαι ἀκράδαντον ἐνδοθεν γῆς. Τοιοῦτου ἰδιώματος ἦτο καὶ ὁ ρίζάρχης τοῦ Σελίνου. Τὸ πληξικάρδιον ἐπιφώνημα τοῦ υἱοῦ ἐσπάραξε μὲν καὶ ἀνεμόχλευσε τὰ πατρικά του σπλάγγνα ἕως μυχῶν, δὲν ἐκλόνησεν ὅμως καὶ τὴν γνώμην του. Ἀναστειλάς τὴν ἐτοιμὴν ἐκροὴν τῶν δακρύων, καὶ τοὺς δακτύλους συμπλέξας περιπαθῶς περὶ τὸν αὐχένα τοῦ ἀγαπητοῦ υἱοῦ,

— Παιδί μου — ἀναφωνεῖ εἰς φθόγγους ἔλεον ἤδη καὶ στοργὴν ἀποσταλάζοντας— εὐχὴν γονέως ἔπαρε, καὶ τὰ βουνα περπάτει ! Ἔλα, τέκνον μου προσφιλές, ἔλα εἰς τὰς φρένας σου ! Ἔλα, κλείσου εἰς τὰς ἀγκάλας τὰς πατρικὰς ἀπηλλαγμένους ἀπὸ τὰ φίλτρα τῆς μαγίσσης, ἦτις, φεῦ, παρασύρει εἰς τὸν ὄλεθρον καὶ σέ, καὶ τὸν οἶκόν σου, καὶ ἕως δλόκληρον τὸ γένος ! Καθρέπτῃς διαυγῆς ἦτον ἡ ψυχὴ σου. Μοῦ τὸν ἡμαῦρσαν φραγγικαὶ πνοαί. Ἄλλ' ἐὰν ἡ ἐπιφάνεια ἀπηχλωθῆ, ἀλώθητος ὁ κρύσταλλος διατελεῖ. Στρέψε, παιδί μου, στρέψε τὸ βῆμα εἰς τὰ ὀπίσω ἐφ' ὅσον ὁ καιρὸς τὸ συγχωρῆ, ἄπαρνος δὲ τῶν φθοροποιῶν γόητρων, δι' ὧν ξενισμὸς ἀποκαλλωπίζει τὴν παρθενίαν σου καὶ καθιστάνει πρόγερρον τὴν νεότητά σου, δράμε πρὸς τοὺς τάφους τῶν πατέρων σου καὶ ἐξιλέωσε μετ' στεναγμοὺς μετανοίας τὰς σκιάς των ! Ἡξέυρεις πῶς αὐτοὶ, κατὰ παντοίων παλαίσαντες δυσπετειῶν, πῶς μᾶς ἔσωσαν μίαν πατρίδα, μίαν πίστιν, μίαν γλῶσσαν, καὶ δὲν εἴμεθα σήμερον ὡς οἱ Ἑβραῖοι προνοπεῖς εἰς βάρβαρον ἀνεξαγοράστου ἀνδραποδισμοῦ ; Ταῦτά μας τὰ κειμήλια, τέκνον, τὰ διέσωσαν, ἐγκαρτερήσαντες ἀμετάπειστοι εἰς τὰς προγονικὰς παραδόσεις, ἀπαρασάλευτον ἀπὸ πατρός εἰς υἱὸν μεταδόντες τὴν θρησκείαν τῆς ἐπιμονῆς . . . Ἴσως τὸ πάθος μας παρατείνεται, ἴσως ὑπέρχρονος ὠρίσθη ἡ δοκιμασία . . . Ἄλλὰ, Πέτρε, ἡ σάλπιγξ τῆς Ἀποκαλύψεως δὲν παύει εὐαγγελίζουσα τὴν μακραίωνα αἰχμαλωσίαν μας. Τὸ Χριστὸς ἀνέστη, σύνθημα νεκραναστάσεως, κατέρχεται εἰς ἀχείλην μας χλιαρὸν ἀκόμη ἀπὸ τοὺς ἀσπασμοὺς τῶν πρω-

τομαρτύρων . . . ! Θὰ μεταστήσωμεν ἡμεῖς ἐν τῇ παραμονῇ τῆς κρίσεως, καθ' ἣν πρῶταν τὸ βρέφος, ἐντὸς μητρικῆς κοιλίας στενοχωρούμενον, ἄρχεται ἐπιζητοῦν τὸ φῶς τοῦ κόσμου ; Μὴ, διὰ τὸν Θεόν ! Ἐὰν ἐξηρνούμεθα ἡμεῖς τὰ πάλαι ἦθι, τίς θὰ πολυχρονίση, τίς πλέον εἰς τὴν κολυμβήθραν τῆς ἀγίας Σοφίας θέλει ἀναδεχθῆ τὸν νεογέννητον Δαβὶδ . . . ;

Ἡ ἐκφώνησις τῆς ἀγαπητῆς ὁμωνυμίας ἀπεσώδην εἰς τὸ αἶσθημα τοῦ ἔραστοῦ ἐν ἀκαρεῖ πᾶν ἔχνος τῆς πατρικῆς προσλαλιᾶς.

— Ὡ Σοφία, εὐπρεπειᾶς καὶ σεμνότητος καλλίστευμα ! ἐκβοᾷ τὴν παραίνεσιν διακόπτων μετ' οἰστρήλατον ἐπιδρομὴν.. Τάχα ὁ ὁμωνύμος ναός σου δὲν θὰ ἦτο ἤδη ἐξηγορασμένος, ἂν εἰς τὴν ἀνάστερον ταύτην περιόδειαν τῆς δουλείας μας ἕκαστος συνηλικιώτης μου ἐνουκτοπόρει μετ' ἓνα ἀστέρα ὀδηγόν, ὡς σὺ !

Τὸ παρεκβατικὸν προσφώνημα ἐπανήγειρεν ἐπὶ τὸ πρόσωπον τοῦ γέροντος νέαν νεφέλην.

— Ἄραις, μάραις ! ἐπιφωνεῖ, ἀναρροτιδῶν τὴν εὐκύμαντον ἐπιφάνειαν τοῦ μετώπου . . . Κοντὰ τὰ γνέματα ! Εἰ τὴν καλύβην μου ἡ ἀνεπιμιξία εἶνε παλαιὸς κανὼν. Ἡ σύζυγος λαμβάνεται ὄχι κατὰ προσωπικὴν ἀρέσκειαν, ἀλλὰ κατὰ τὰ ἔθιμα τῆς γενεᾶς. Εἰς τὸ πρόσωπον ὠραίας, εὐγενοῦς, συνετῆς οἰκοκυροπούλας, κόρης ὁμογενοῦς καὶ δημοφύλου, ἤδη ὁ πατήρ σου ἐστερέωσε τὴν ἐκλογὴν τῆς νύμφης του.

Ἐὸ Πέτρος ἀνεσκήρτησεν αἴφνης ὡς ὑπὸ λακτισμὸν ἠλεκτρικῆς μηχανῆς. Ἀπὸ τοὺς πατρικοὺς κόλπους ἐξελκόμενος,

— Τὴν ἐκλογὴν τῆς νύμφης σου ! ἀνακράζει, ἀνθρακώδης γενόμενος τὴν χροιάν. Γονεὺ ἀκαμπτε καὶ ἀνοικτίρμων ! Λοιπὸν τὸν καταρράκτην τῆς ὀργῆς σου δὲν ἠξέυρεις πῶς ἄλλως νὰ ἐξεμέσης κατὰ τοῦ Βενετοῦ, ἢ σύρων τὸν υἱόν σου εἰς ἀπελπισίαν, καὶ ἀφανίζων ὀλόκληρον οἰκογένειαν τιμίου ἀνδρός ; Ὁ οἶκός σου, λέγεις, ὑποτάσσεται εἰς κανόνας· ἀλλὰ μήπως καὶ ἀγωνιστοῦ καρδία δὲν τινάσσεται εἰς οἰκιακοῦ δεσποτισμοῦ ζυγόν ; Ὁ ἔρωσ αὐτὸς εἶνε ἀμοιβαῖον θρησκευμα. Ἡ Σοφία ἀφιεροῖ πόθους καὶ νεότητα εἰς ἐμὲ, ἐγὼ ἐκ μέρους μου ὡμοσα πίστιν εἰς τὴν ἐμπιστοσύνην τῆς . . . Χωρὶς μὲν ἐμοῦ, ἢ Σοφία καλογηρεῖ· χωρὶς δ' αὐτῆς, ἢ ὑπαρξίς ἢ ἰδική μου ἔσεται ἀμαυρὰ νύξ χωρὶς ἐπαύριον.

— Εἰς ὄρκους, εἰς ὑποσχέσεις Φράγγων ἐμπιστεύεσαι, ἀνόητε !

« Ὅποιος τοὺς λόγους τῶν γραικῶ
Τοὺς ὄρκους τῶν πιστεύει,
Στὸ πέλαγο πιάνει λαγούς,
Καὶ στὸ βουνὸ ψαρεύει. »

— Ὁρκους Φράγγων μοῦ τραγουδεῖς ! ἐπικραυγάζει, ἀχάλινον ἀπολύων πλέον τὴν χολὴν, καὶ ἐφιστάνων τὸν δεικτικὴν πρὸς τὴν θύραν. Ἐξέλθε τῆς παρουσίας μου, παράκοε !

Οὐδεὶς, κάλλιον τῶν τέκνων, ἀνακαλύπτει τὰς ἀδυναμίας τῶν γονέων. Ὁ Πέτρος ἐγίνωσκεν ἐκ σπαργάνων τὸ εὐεξίλαστον τοῦ πατρός.

— Δόγμα πίστεως εἶνε ἡ διαταγή σου πρὸς ἐμὲ — ἀποκρίνεται χαμηλόνων τὴν φωνὴν, προτεινὼν τὴν χεῖρα, καὶ ἱκετευτικῶς ἐμβλέπων πρὸς τὸν γεννιότατον — Ἄλλὰ θ' ἀφίσης νὰ παρέλθῃ μία τις αὐγὴ, χωρὶς νὰ προσδεχθῆς εἰς τὴν δεξιὰν τὸν φόρον τοῦ πρωτοτόκου σου ;

— Αἶ, μείνε λοιπὸν ! ἀναφθέγγεται ὁ γέροντι τῆσσευόμενος. Ἄλλως τε, ἡ ἀνάκρισις δὲν ἔληξε· παρελείφθησαν ἐρωτήματά τινα σπουδαῖα . . . Ἀνακάμπτων δὲ εἰς ἑαυτὸν

— Ἐν τοσούτῳ, ὑπεψιθύρισεν, ὁ ἀλιτῆριος ἔρωσ ἐξήλεγχθη ἡ μαρτυρία τοῦ Δά Μολίν καταφαίνεται ἀληθινή. Ἐν στόματι φραγγάργοντος κτῆμα δυσεύρετον ἢ φιλαλήθεια. Εὐγε Σέρ Φραντσέσκε !

Τοῦ ἐρωτικοῦ γεγονότος ἀπαξ στερευθέντος, ὁ ῥαιτούρης δι' ἐξετάσεως ἐπακολούθου εἰσέφερεσ βαθυμηδὸν εἰς τὰς λεπτομερεστέρας περιπετείας του. Ἠρώτησε κατὰ πόσον οἱ γονεῖς τῆς κόρης ἦσαν ἐν γνώσει τῆς πλοκῆς, καὶ περὶ τίνα συνήθως θέματα εἶχον στραφῆ αἱ διαλέξεις τοῦ υἱοῦ του μετὰ τὸν Δά Μολίν. Ἐμαθε τὰ καθ' ἕκαστον τῆς συναφθείσης μονομαχίας, ἐν τῶν ὁποίων, καὶ ἰσῶς τὸ περιεργότερον, ὑπῆρχεν, ὅτι ὁ ἀνταγωνιστῆς ἐτρώθη καιρίως ὑπ' αὐτοῦ ἐκείνου τοῦ ζήφους, ὅπου ὁ Πέτρος ἔλαβεν εἰς ἄθλον ἰδιοχείρως παρὰ τῆς ἐρωμένης του. Οὐδὲ παρέλειψε νὰ ἐρευνήσῃ τὴν ἐποχὴν τοῦ τελευταίου χωρισμοῦ τῶν ἐραστῶν, τὸ θέμα τῆς ἀμοιβαίας δρωμοσίας των, τὸ φρόνημα καὶ τὰ ἦθη τῆς κυρίας Μολίν, τὰς σχέσεις, τὰς ἀσχολίας, τὰς ἐξεις τοῦ ἵπποτου, καὶ οὕτω καθέξῃς.

Δὲν ἀπέβη ἀκαρποφόρητος ἡ ἀνίχνευσις ἐκείνη τῶν ἐνδοτέρων τοῦ ἔρωτος συνδυασμῶν. Ἐν τι περιστατικῶν ἐξ ἀπρόπτου κατὰ τὴν ἐρωταπόκρισιν ἀνακύψαν, παρέσχε πρὸς τὸν πρύτανιν τὸ ἐνδόσιμον εἰς νέας καὶ ἀδοκίτους ἀνακαλύψεις.

Συμπεσόντος λόγου περὶ Εἰρηναίου, ἀνέφερε πρὸς τοὺς ἄλλους ὁ ἐξεταζόμενος παρέμπτωσιν τινα ἀξιοσημεῖων. Μεσοῦντος ἢ λήγοντος τοῦ παρελθόντος Αὐγούστου, ὁ ἱερεὺς οὗτος ἐπέστρεφεν εἰς Χανία ἐκ Χάνδακος. Κατὰ τινα ἐμπιστευτικὴν αὐτοῦ ὑποδήλωσιν, ὑπόνοιαι ἐν τῇ πρωτευούσῃ περιεῖρπον τότε μὴ ὁ Σέρ Φραντσέσκος, ἤδη καταμηνύσει τῶν ἐνοπιῶν ἀρχῶν ἐν τῇ Μελαίνῃ Βίβλῳ μετὰ τῶν ὑπόπτων προσαρτηθεῖς, ἐμελλε νὰ προσκληθῆ ὅσον οὐπω εἰς Μεγαλόκαστρον, ἵνα δώσῃ πρὸς τὸν Μυστικὸν ἀπολογίαν περὶ δυσεξηγήτων τινῶν κρίσεών του καὶ πράξεων.

— Πόθεν πορίζεσαι τὸ περιστατικὸν αὐτό ; ἐρωτᾷ ὁ πατήρ.

Τὸ ἐρώτημα κατελάμβανε τὸν νέον ἐπ' αὐτοφώρῳ. Ἐνεκα τῆς πολιορκίας, πᾶσα σχέσις μετὰ Χανία εἶχε πρὸ μηνῶν διακοπῆ.

— Πόθεν . . . ; ἀπαντᾷ, κινζόμενος τὴν κεφαλὴν . . . Προῆλθε τὸ περιστατικὸν εἰς γνώσιν μου ἐκ διακοινώσεως αὐτῆς τῆς ἰδίας κόρης τοῦ Μολίν.

— Αὐτῆς τῆς ἰδίας κόρης ! Πῶς γίνεται ! Δὲν ἔλεγες σὺ αὐτὸς πρὸ τινῶν λεπτῶν, ὅτι ἡ τελευταία σας συνέντευξις ἔλαθε χώραν τὴν 19 τοῦ λήξαντος Μαΐου ;

— Σεβαστὲ πάτερ, εἶπεν ἀνυπομονήσας ὁ ἀνακρινόμενος,

πότε, πρὸς Θεοῦ, θὰ δώσωμεν πέρας εἰς τὴν ἀνάκρισιν ; Δὲν ἀκούεις τὸν Ταχυδρόμον τοῦ Φωτεινοῦ ἀναζητοῦντα ἡμᾶς εἰς τὴν αὐλήν ; Τὸ διαβούλιον τοῦ ἀρχηγείου σὲ περιμένει ἀπὸ πρῶτας. Ἀνάβαλε τὰ λοιπὰ ἐρωτήματα εἰς αὐριον !

— Περὶ τούτου κήδομαι ἐγώ . . . Τίνοι τράπω σοὶ διακοίνωσεν ἡ κόρη τὸ ἐν λόγῳ περιστατικόν ;

— Δι' ἐπιστολῆς τῆς — ἀπεκρίθη ὁ ἐραστής μετὰ προφανῆ δείγματα ἀγανακτήσεως.

Σεισμὸς αἰφνίδιος, πειρώμενος διὰ στροβιλώδους κλόνου νὰ καταρρίψῃ ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ἐνοίκων τὴν ὄροφην, δὲν ἤθελεν ἐκτοπίσει σφοδρότερα τὸν πρύτανιν.

— Δι' ἐπιστολῆς τῆς ! ἀναβοᾷ σκιρτῶν, καὶ τετράκις τὸ ἐπιφώνημα ἐπαναλαμβάνων. Λοιπὸν ἠξεύρει καὶ νὰ γράψῃ ! Λοιπὸν ἐπωφελεῖται τὰ μαθήματά τῆς μεταβάλλουσα τὸ ταχυδρομεῖον εἰς μεσίτην, ἀνταλλάττουσα ἀσημολόγια μετὰ τοὺς τυχόντας ἐραστάς ! Εὐγε, κύρ Πέτρε, μὰ τὴν ψυχὴν μου, εὐγε ! Θαυμασίως ὁ ὀδηγὸς ἀστὴρ ἐμεσουράνησε τὴν φιλοπατρίαν σου, διεμόρφωσε τὰ ἦθη σου, διέλυσε τὸν χρωματισμὸν σου . . . Εἶσαι ἐξευγενισμένος . . . εὐγε !

Συλλαβῶν δὲ δράγμα λευκῶν τριχῶν, καὶ πεισματωδῶς τινάξας αὐτὸ ἐπὶ τοῦ μετώπου του, ἐξέβρασε τὴν ὄργην, κραυγᾶσας.

— Βενετικὸν φουστάνιον, ἀπὸ παντοίας κηλίδας κατερουπωμένον, αἶσχος τῆς γυναικειᾶς σεμνότητος, ποῖος πειρασμὸς, ποῖος δαίμων κακοποιὸς σὲ παρέρριψεν ἐμποδῶν μου ; ποῖα κατάρρα σὲ ἐνείσχει ἐντὸς τῆς ἀμολύντου ἐστίας τῶν προπατόρων μου ; Καὶ σὺ, ψυχοφθόρε — προσέθηκε στενάξας — σὺ ψευδεπίγρυσσε πολιτισμὲ, διαβόλου καὶ καλογραφίας μίχιον γέννημα, οὐδὲ τὸν βράχον τοῦτον, ἐπὶ τὰς ὄφρυς τοῦ ὁποῦ οἰκοδομῆ ὁ γυπαίετος τὴν φωλεάν, οὐδὲ τὸ ἀσυλὸν μας τοῦτο θὰ ἀφίσης ἀκατασπύλων !

Σκανδαλισθεὶς ὑπὸ τοιαύτης ἀνακαλύψεως, ὁ ριζάρχης ἐξώκειλε τὸ πρῶτον εἰς ἀράς φρικώδεις. Ἀλλὰ τοῦ θυμοῦ ὑπενώσαντος ὀπωσοῦν, ἤρξατο προῦπολογίζων τὴν παρέμπτωσιν ὑπ' ἄλλην ἔποψιν. Τάχα ἐκ τοῦ ἀπροκαλύπτου ὕφους, ἐκ τῶν ἀκολάστων νοημάτων καὶ φράσεων τῆς ἐπιστολῆς, τάχα δὲν θὰ ἐξαπέβλυεν ἐγγεγυῶσ τις λαβὴ, δὲν θὰ παρείχετο αὐτῷ εὐλόγος τις αἰτία, δι' ἧς καὶ μὲ θετικώτερα ἔτι ἐπιχειρήματα νὰ δικαιολογήσῃ πρὸς μετὰπεσιν τοῦ υἱοῦ τὴν εἰς τοιαύτην ἔνωσιν ἀμετάκλητον ἀντιπάθειάν του ;

— Ἐχεις τὴν ἐπιστολὴν αὐτὴν, ἢ τὴν κατέστρεψες ; ἠρώτησε.

— Πρατήτερα νὰ καταστραφῶ ἐγώ ! Διατηρῶ ὡς τίμιον κτῆμα καὶ αὐτὴν καὶ ἄλλας ἔτι.

— Εἰς τίνα γλῶσσαν ἀπεκρίθης σύ . . . ! Πῶς ἄλλως ; Εἰς τὴν ἰδικὴν τῆς.

— Ὡ, ἡ ἐρωμένη μου γινώσκει τὴν γλῶσσάν μας θαυμασίως — ἀπελογίθη ὁ νέος, γαυρούμενος μετὰ φιλαυτίαν ἐραστοῦ. Μετρεῖ τοὺς στίχους τοῦ Ὀμήρου, μεταφράζει τὸν Ἡρόδοτον, ἐκστηθίζει τὴν Ἰφιγένειαν ἐν Ταυρίδι· γράφουσα δὲ, μεταχειρίζεται ἐνίοτε λέξεις, τὰς ὁποίας δυσκολεύομαι νὰ

νοήσω και ἐγὼ αὐτός. Ἡμεῖς εἰς τὸ σχολεῖον τοῦ Λεοντίτση ἀπηγγέλλομεν τοὺς ποιητὰς φυττακιστί· ἀλλ' αὐτὴ αἰσθάνεται τὰ ἀπαγγελλόμενα, αὐτὴ τὰ γαύεται, τὰ ἐνσαρκούται, τὰ ἐπανακαλεῖ εἰς ζωὴν μὲ τὸν λόγον ἅμα και μὲ τὴν μίμησιν. Ἡ ἐρωμένη μου εἶναι σκευὸς καλαισθησίας ἀνακαχλάζον τὴν ἀρμονίαν και τὴν ποίησιν. Ὡχ, πάτερ, ἂν ἐβλεπες τὸ γλυκὺ πρόσωπον! Τὰ σπλάγχχνα σου θὰ συνεκινουῖντο ἀπὸ τὸ περιπαθὲς σπινθηροβόλημα τῶν βλεφάρων της· τὸ μειλίχιον μειδιάμα της θὰ ἀφώπλιζε τὰς κατάρτας σου. . .

— Ἀρκοῦν τὰ δείγματα τῆς προκοπῆς σου! τονορῶζει ὁ γέρον, διακόπτων τὸν πανηγυρικόν. Ποῦ ἔχεις τὰ γράμματα;

Ὁ Πέτρος κατένευσε εἰς τὴν παράδοσιν ἀδιστάκτως. Ἀχθείσης τῆς ἀλληλογραφίας, ὁ ἀνακριτὴς, μὲ ἀνυπομόνους δακτύλους σύρας ἐκ μέσου φακέλλου τὸ τυχόν φύλλον, προσεκάλεσε τὸν υἱὸν νὰ ἀναγνώσῃ ὅσον οἶόν τε καθαρώτερα.

Τῷ ὄντι· ἡ ἐπιστολὴ ἦτο συντεταγμένη εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς ἀπλῆν. Καὶ ὀρθογραφία, και φράσις, ἀρκούτως καθαρεύουσαι ἐμαρτύρουν, ὅτι τὴν μητρῶαν γλῶσσαν ἡ νεᾶνις εἶχε διδαχθῆ παρα διδασκάλου μᾶλλον, ἢ ἐκ τῆς χυδαίας μεταδόσεως, ὡς ὁ πατήρ της. Ἐχομεν τὸ πρωτότυπον πρὸ ὀφθαλμῶν. Τὸ στρογγύλον, και διεστηματισμένον τοῦ χαρακτήρος διεγείρει πενθίμους ἀναμνήσεις πρὸς ὅσους εἶδον τὸ ἑλληνικὸν αὐτόγραφον τῆς ἀφοροθανάτου Ἰωάννης Γρεῦ.

Ὡς ἀπεικάζεται ἐκ τῶν ἑτεροκλινῶν στοιχείων, ἡ παρθένος ἔγραφε ἐκ διαλειμμάτων, συνεχίζουσα, και διακόπτουσα τὴν σύνταξιν κατὰ προαίρεσιν. Ὁ χρόνος ἀνεδείχθη πρὸς τὴν μνήμην αὐτῆς ἐξαιρετικῶς οἰκτιρῶν και συμπαθῆς. Ἡ φθόριος ἐνέργεια τριακοσίαν ἀκριβῶς ἐπὼν ἐξηφάνισε μὲν τὸ γήινον κάλλος της, ἐφείσθη ὁμως τῶν ἐπὶ τοῦ χάρτου ἡμισθέστων κενῶν, ἅπερ εἰς ἀπόδειξιν τῶν ἀληθινῶν της εἶχεν ἢ διαβροχὴ τῶν δακρῶν σχηματίζει.

•ιά. Νοεμβρίου, 1869.

Τί ζητεῖς, Πέτρε; Ἐντάμωσιν ἐν ἀγνοίᾳ τῶν γονέων μου Δὲν φθάνει, ὅτι μὲ κατέφερες νὰ γράφω και νὰ δέχομαι ἐπιστολάς, ἀλλὰ ζητεῖς ἀκόμη νὰ παραβῶ τὰ χρέη τιμίας κόρης, ἀπατώσα τὴν ἐμπιστοσύνην τῆς τροφου; Ὡ, μὴ πλέον τὸ ξαναζητήσης! Ἄν μίαν ἡμέραν εἶχεν ἡ Χάρις τῆς Θεοτόκου νὰ εἰσακούσῃ τὰς δεήσεις μου, δὲν ἤθελες μοῦ κατελέγξει τὴν παράδοσιν σὺ πρῶτος;

Τὰς δεήσεις μας, λέγω! τὰς εὐχὰς μας! Ξαναπίπτω εἰς τοὺς ἰδίους παραλογισμούς. Ἀχ, και ποῖα χαρίσματα χρεωστῶ εἰς τὴν γενναίαν μου μοῖραν, διὰ νὰ προσμεῖνω ἀπὸ τὴν εὐμένειάν της τὸ πλήρωμα τῆς εὐτυχίας μου; Ἀχαρι χάρισμα νὰ σκεπάζω τὰ δάκρυα μὲ χαμόγελα· ὁ μὲν κόσμος νὰ μὲ μακαρίζῃ, ἐγὼ δὲ νὰ τήκωμαι ἐσωτερικῶς. Μὲ διαλαλοῦν τὴν εὐτυχιστέραν τῶν Χανίων. . . Ὡχ, ἂν ἤξευραν! Τί ἀξίζουν ὅλα τὰ καλά τῆς γῆς, ὅταν κάθε πνοὴ και στεναγμός, ὅταν ἡ καρδιά μαραίνεται και κιτρινίζει ὡς ἂν τὸ βότανον ὑπὸ τὴν δρεπάνην; Παρηγορήματα! Ἀποκοιμοῦν τὸν πόνον, δὲν θεραπεύουν τὴν πληγὴν· ῥάντισμα εἰς ἀπο-

κομμένα ἄνθη. . . Ἄνθος εἶμαι κ' ἐγὼ ἀπὸ τὴν χλοερὴν σκιάδα μου κομμένον, ἄνθος ποῦ ἡ δύσις τοῦ ἡλίου θὰ συνεπάρῃ. — Δὲν ἐνοχοποιῶ κανένα. Τὸ θέλει ἡ τύχη μου. Ἐχει ὁ Μολῖνος ἀδικον, ἐὰν Βενετὸς ὦν, ὄνειροπολεῖ γαμβρὸν συμπατριώτην; Δὲν ἔχει δὲ δίκαιον και ὁ πατήρ σου, ἐπιθυμῶν νόμφην γραικίδα εἰς τ' ὀσπῆτί του; Ποῖος τοὺς κατακρίνει; Εὐλογον εἶνε και τῶν δύο τὸ θέλημα. Ἀλλὰ μήπως διὰ τοῦτο εἶνε ὀλιγώτερον φρικτὸς ὁ τάφος, ὅπου ἡ θέλησίς των τηρεῖ νόκα και ἡμέραν ἀνοιχτὸν πρὸ ὀφθαλμῶν μου; Πάνσοφε θεέ, πηγὴ ἀρμονίας και ἀγάπης, πῶς συγχωρεῖς εἰς τὰ ἀμαρτωλά σου πλάσματα νὰ χωρίζουν δύο ψυχὰς, τὰς ὁποίας νύδῳκησε νὰ συναρμόσῃ ἡ ἀγία σου δεξιὰ; Δὲν εἶσαι, Γιε και Λόγε, σὺ, ὅστις, τὸ αἶμα τῆς Διαθήκης σου προσφέρων εἰς ὅλας τὰς γενεὰς τῆς γῆς, φωνάζεις καθ' ἡμέραν ἀπὸ τὸν Σταυρὸν Πίε τ ε ἐ ξ α ὕ τ ο ὕ π ἄ ν τ ε ς!

Συγκινητικοὶ εἶνε πάντοτε οἱ στίχοι σου· ἀναβλύσματα καρδίας ἐλευθερωμένης ἀπὸ τὴν τυραννίαν τοῦ σχολείου. Τοὺς στίχους ὅπου στιχουργοῦν τινὲς εἰς λέξεις και εἰς μέτρα ἀσυνήθιστα πόσον ὀρθά, πόσον σωστά τοὺς ἐξωμοίωσες μὲ τὸν χωριάτην, ὅστις ἦλθεν εἰς τὴν ἀγορὰν τῶν Χανίων νὰ ψωνίσῃ μὲ νομίσματα τῆς ἀρχαίας Κυθωνίας! Ἄν ἄλλην ἀξίαν δὲν εἶχον οἱ στίχοι σου, τοῦλάχιστον δὲν θ' ἀπέπνεον δυσωδίαν χόματος και κοιμητηρίου. Τοὺς ἀνέγνωσα τόσαις φοαῖς, ὥστε τοὺς ἔμαθα ἐκ στήθους. Ζητεῖς τὴν κρίσιν μου! Οἱ θλιμμένοι πιστεύουν ὅταν ἀκόμη ἡ ἐλπίς τοὺς ἀπεχαιρέτισε. Ναί, πιστεύω προθύμως εἰς λύπην ποῦ περιβάλλει μὲ πένθιμον μαγιάδι τὸ τραγοῦδι σου. Δὲν εἶσε εὐτυχῆς και σὺ. Ἀλλὰ πόσον καλλιτέρα εἶνε ἡ θέσις σου! Ἐλλῆν γεννηθείς, σὺ κληρονομεῖς ψυχὴν ὑπερτέραν τῆς κοινῆς πλάσεως. . . Ἐλλάς! Καὶ ἐμπεριέχουν αἱ γλῶσσαι τῆς οἰκουμένης ὄνομα ἐγγικτικώτερον; Τὸ προφέρω, ἀγαπητέ, και οἱ φθόγγοι του ἔξορκίζουν τὴν ὀμίχλην τῶν λογισμῶν μου· τὸ ἐκφωνῶ, και ἡ καρδιά μου, διαστελλομένη, λακτίζει τὰ κλειθρα τῆς φυλακῆς της. . . Ναί, σὺ εἰς τὴν ἀνίαν σου ἔχεις και ἀνακουφίσεις. Σὺ καταγεςαι ἀπὸ τὴν εὐγενεστέραν γενεάν τοῦ κόσμου· σὺ προσθεύεις τὴν πίστιν τῶν ἀποστόλων, τὸ δόγμα τῆς προσφιλοῦς και λατρευμένης μητροῦς μου. Τί λέγω; Ἐχεις μίαν πατρίδα σὺ, πατρίδα, τὴν ὁποίαν ἀγαπᾶς και περιποιεῖσαι, τὴν ὁποίαν ἀποθεόνεις εἰς τὸ πείσμα ὅλων τῶν τυράννων τῆς γῆς, μίαν πατρίδα, ἢ ὁποία σὲ εὐλογεῖ μὲ μητρικὰς εὐχὰς ἀπὸ τὰς ἀλύσεις της. Ἀλλ' ὁ ἰππότης! Ἐχει τοιαύτην ζωογόνον φροντίδα ὁ ἰππότης; Τίνος μητροῦς δάκρυα ἔχει ν' ἀποσπογγίσῃ αὐτός; Εἰς ποῖον στάδιον πατριωτισμοῦ θὰ συνερίσῃ μὲ ἀρχοντορωμαίου υἱὸν τὰ βραβεῖα τῆς γενναιότητος, τὰς δάφνας τῆς ἡρωικῆς ἀφοσιώσεως; Κλαῦσαι τον, Πέτρε! Ὁ πατήρ μου εἶνε τύπος χρηστότητος, εἶνε τιμιότητος ὑπογραμμός! Ἀλλὰ πόσον ἀξιοπρεπέστερα θὰ μετῆρχετο τὴν παιδείαν, τὸν πλοῦτον, τὰς ἀρετὰς, ἂν ἐμμεῖτο τὸ παράδειγμα τοῦ ἀειμνήστου προγόνου του Γεωργίου, ἦγον, ἂν ἐλάμβανε τὴν ἀπόφασιν νὰ παραιτηθῆ πατρίδα ἀγνωστον, ἀσχετον, ἀποξενωμένην, πατρίδα ἀπὸ τὴν

ὅποιον τὸν χωρίζουν βυθοὶ θαλάσσης καὶ δώδεκα γενεῶν ἀπόστασις, ἵνα ὡς ἔμψυχον, ὡς λακταριστὸν προσευχητήριον κτίσῃ ἰδιοχείρως μέσα εἰς τὰ στήθη του τὴν ἐξαγόρασιν τῆς χώρας, ὅπου ἐγεννήθη! »

Ἡ γλῶσσα, τὸ ὕφος, τὰ φρονήματα τῆς ἐπιστολῆς ἐξέπληξαν τὸν ἀνακριτὴν. Δυσεπίστησε σχεδὸν εἰς τὴν μαρτυρίαν τῶν αἰσθητηρίων.

— Πέτρε! εἶπε συνεσταλμένος. Ἄν ἡ μακαρίτις μήτηρ σου δὲν εἶχε ζήσει καὶ ἀποθάνει ὡς σέμνωμα σεμνότητος, ἂν δὲν ὠμολόγουν σὲ γυνεῖαν σάρκα ἐκ τῆς σαρκός μου, τὴν μὲν ἐπιστολὴν αὐτὴν θὰ ἐξελάμβαναν ἀπόρροια βενετικῆς τινος σκευωρίας, σὲ δὲ προδότην ἀκούσιον, ἐὰν μὴ καὶ πράκτορα τοῦ Δουκὸς. . . Ἔχεις πλήρη, ἔχεις πληρεστάτην τὴν βεβαιότητα, ὅτι τὸ γράμμα αὐτὸ διερμηνεύει ἀτρεκῶς, ἀφελῶς, ἀσυμμετόχως τὰ προσωπικὰ φρονήματα τῆς ἱπποτίδος;

Ὁ υἱὸς συναρμύσας σταυρηδὸν τοὺς δεικτὰς ἐπέθηκε τὸ σημεῖον ἐπὶ τῶν χειλῶν.

— Ἐάν, ἀπὸ στόματος ὑπέλαβεν, ἐάν δὲν ἦνε καὶ νοήματα αὐθόρητα, καὶ γράμματα ὅπως ἰδικά της, θέλω νὰ μὲ ἀποπτύσῃς εἰς τὴν παρουσίαν τῶν συναθλητῶν μου ὡς προδότην.

— Αἶ, λοιπὸν κρίμα, ὅτι ἡ κόρη αὐτὴ γεννᾶται φραγγάροχοντος θυγάτηρ! Εἰς ἀρχοντοχωρίτην θὰ ἤρμοζεν εὐπρεπέστερα.

Λαβὼν δὲ ἐκ τοῦ φακέλλου καὶ τινα δευτέραν ἐπιστολὴν, ἐπανεζήτησε τὴν ἀνάγνωσιν.

«κζ'. Ἰουλίου 1570.

Δὲν ἔφθανεν εἰς τὸν χωρισμὸν μας τὸ μεσότοιχον τοῦ δόγματος, ἀλλ' ἔμελλε νὰ προστεθῇ καὶ τὸ χάσμα τοῦ πολέμου!

Ὡχ, ἀγαπητὲ, πῶς θὰ δυνηθῶ, πῶς θὰ ἠμπορέσω νὰ ὑπομείνω τόσην ἀργοπορίαν; Τάχα θὰ φθάσῃ ἀπόκοις; Δέομαι, παρακαλῶ, ἰκετεύω· αἱ προσευχαί μου διασκορπίζονται ἀναποτέλεστοι, ὡσὰν σύννεφα κινηγόμενα ἀπὸ χειμῶνα. Δὲν μὲ ἀνακουφίζει πλέον οὔτε τὸ βιβλίον. Ἄνισως δ' ἐπιτύχῃ νὰ διαλύσῃ πρὸς στιγμὴν τ' ἀπαίσια προαισθήματα τῆς φίλης σου, ὁ νοῦς της ἐπίμονος ξαναστρέφει εἰς τοὺς ἰωνοὺς, ὡς ἡ μαγνητισμένη βελὸν πρὸς τὴν ἄρκτον.

Πλαγιάζω, ἀνασηκόνομαι, σὲ κρᾶζω, σὲ ἐπικαλοῦμαι. . . μόνον τὸ νυκτερινὸν παράπονον τῆς προκουμαίας ἀποκρίνεται εἰς τὰς προσφωνήσεις μου. Κᾶποτε ὁ ὕπνος τῆς αὐγῆς μὲ συναρπάζει. Μετ' ὀλίγον καρδιοκτυπήματα μὲ ἀνατινάζουν ἀκούω τοὺς φθόγγους τῆς φωνῆς σου εἰς τὸν ἀντιθάλαμον, τὰ πέταλα τοῦ ἀλόγου σου εἰς τὸ προαύλειον. . . Ὡχ, πόσον ἀκόμη, πόσον θὰ διαρκέσῃ ἡ πολιορκία; Τάχα θὰ ἐπιζήσω νὰ σὲ ἰδῶ εἰς τὰ Χανία νικητὴν ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ λόχου σου; ἢ τὸ λάδι τοῦ ἀθλίου μου λύχνου θὰ ἀναλωθῇ, προτοῦ διασκεδασθοῦν τὰ σκότη, καὶ ἐπανατείλῃ ἡμέρα κρίσεως; Ἔχω εἰς παρηγορίαν τὴν ἀνάμνησίν σου, θὰ εἰπῆς. . . Ναί, κτῆμα πολύτιμον. Τί ἄλλο μὲ διετήρησεν ἕως τώρα ζωντανὴν; Ναί, ἡ μοναξιά τῆς ψυχῆς μου νεκρανασταίνεται

ἀπὸ τὸ φεγγαβόλημα τῆς εἰκόνας σου, καθὼς ἀλειτούργητον ἐρημεκλήσιον ἀναφαιδρύνεται ἀπὸ πολυέλεον ἀστροφεγγιάν. . . Φθάνει καμμίαν φορὰν ἕως αὐτοῦ τὸ γόγγυσμα τῆς ἡγαπημένης σου! Τὴν βλέπεις, Πέτρε, τὴν ἀκούεις, ὅταν ἀπὸ τὸν πλάτανον τοῦ πέρα κήπου παραίδει εἰς τὰ πτερὰ τοῦ ἐμβάτου διὰ τὰ βουνά σου τὸ λυπηρὸν μοιρολόγιον τῆς Πλάτσια Φλώρης πρὸς τὸν ξενιτευμένον ἀγαπητικόν;

Ἄγάπη, πόθε μου καλὲ, γλυκοπερίπλοκέ μου,

Ἦλιε κι' αὐγῆ, καὶ μέρα μου, φυλλάδι τῆς καρδιάς μου!

Ζωὴ μου, ἂν ἐξῆσα ἀπὸ σὲ, τώρα διὰ σὲ ἀποθνήσκω,

Διὰ σὲ τὸν Χάρο καρτερῶ, διὰ σὲ τὸν κόσμὸ ἀφίνομ. . .

Κι' ὠμὲ, δὲν ἔχω δουλευτὴν, οὐδὲ μαντατοφόρον,

Ἡ συγγενὴν, ἢ φίλον μας νὰ σοῦ τὸ φανερώσῃ. . . !¹

— Ἄρκει! φωνάζει ὁ ἀνακριτὴς, ἀναπέλλων τὴν συνέχειαν τῆς ἀναγνώσεως. Τοιαῦτα γράμματα ἐμποροῦν νὰ τυρπολήσουν φρένας νεωτέρων· ἀλλ' ἀφότῳ ἢ σάλευσις τῶν δδόντων φανερωθῇ, παξιμάδια καὶ στίχοι εἰς τὸ καλόν. . . ! Διάβασέ μου τὴν ὑστέραν τῆς ἐπιστολῆν.

— Εἶνε καὶ ἡ σπουδαιότατῃ παρατηρεῖ μὲ ἀλαζονικὴν ἔμφρασιν ὁ ἐραστής.

«ιβ'. Σεπτεμβρίου 1570.

Ἄχ, ταχυδρόμε, ποῦ εἶσαι; πῶς δὲν ἀναφανίζεσαι; Ἄς τὴν παρακούσω τὴν μητέρα· δὲν θὰ ἀναθάλω πλέον. Τὰ συμβάντα τρέχουν, δὲν μὲ ἀναμένουν· πρέπει δίχως ἄλλο, ὡς πρέπει νὰ σοῦ διηγηθῶ τὸ γλιγορώτερον.

Ἦτον ἡ ἰά. τοῦ μηνός· ἐκαθήμεθα εἰς τὸ δεῖπνον. Τέσσαρες ἐπαγγελματικοὶ τῆς ἀστυνομίας κρούουν τὴν εἴσοδον, ὀδηγούμενοι ἀπὸ τὸν μυστικὸν τοῦ Προβεδούρου. Δὲν σοῦ περιγράψω τὸν τρόμον μας. Ὁ μυστικὸς, ὅπου εἶχεν ἀπὸ τὸν πατέρα μου χάριαις πολλαῖς, ζητεῖ τὰ κλειδιά τοῦ σπουδαστηρίου· ἀνοίγει καὶ θήκας, καὶ παράκλεια, καὶ κουτία, λαμβάνει ὅλα τὰ χαρτία, τὰ σφραγίζει, καὶ τ' ἀποθέτει εἰς τὴν κουβάλαν του. Ἐφέρθη ὅμως καὶ μὲ διάκρισιν. Ἄφοῦ παρεκάλεσε καὶ ἐμὲ καὶ τὴν μητέρα νὰ μὴ ἀνησυχάσωμεν παντελῶς, ἂν ἔμελλε νὰ λείψῃ τρεῖς ἢ τέσσαραις ἡμέραις ὁ οἰκοκύρης, ἐπῆρεν εἰς τὴν ἀμαξάν τὸν πατέρα μου μαζί μὲ τοὺς βοηθοὺς καὶ μὲ τὰ χαρτία, καὶ ἀνεχώρησεν, ἀφίσας ὅλους ἡμᾶς, αὐθέντας καὶ δούλους, χύνοντας μαῦρα δάκρυα, βυθισμένους εἰς τὴν μεγαλητέραν ταραχὴν.

Μὲ τὴν προηγουμένην τοῦ Αὐγούστου σοῦ ἔγραφα, ὅτι ἡ ὑγεία μου ἐχειροτέρευεν, ὁ ὕπνος μου εἶχε κοπῆ, τὸ πρόσωπόν μου ἔγεινε χλωρὸν χλωρὸν. Κακὸν προαίσθημα νόσου μὲ εἶχε κυριεύσει ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρόντος μηνός. . . . Ποῦ εἴσουν, Πέτρε ἀγαπητέ; Πῶς δὲν μὲ εἶδες εἰς τ' ὄνειρον ἐτοιμοθάνατην; Τί ἔκαμνες σὺ, ὅταν ἡ φίλη σου ἐπάλαιβε μὲ τὸν Χάρον μίαν ἐβδομάδα;

¹ Ἐκ τινος ἐμμέτρου μυθιστορήματος, ἐξελληνισθέντος κατὰ τὴν τρισκαιδεκάτην ἐκατονταετηρίδα ἐκ γαλλικοῦ πρωτοτύπου, καὶ σωζομένου ἐν τῇ βιενναίᾳ βιβλιοθήκῃ. Ἐξεδόθη ὑπὸ Ἰμμαανουήλ Βακκέρου ἐν τοῖς τόμοις τῆς ἐν Βερολίφῳ ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν.

Νομίζω, ὅτι ἡ νόσος ἦτον ἀναπόφευκτος, ἀλλὰ τὸ θλιβερόν ἐξάφνισμα τῆς ἀπαγωγῆς κατέβαλε καὶ ἐμὲ, καὶ τὴν μητέρα, καὶ τὴν τροφόν. Ἐπέσαμεν κλινήρεις ὄλοι.

Τὰ πράγματα ἦσαν σοβαρότερα παρ' ὅτι ἐνομίσαμεν κατ' ἀρχάς. Ὡχου καὶ ποῦ ἡ κακία δὲν γλωσσοτρώγει! Οἱ φθονεροὶ εἶχαν ἀρχίσει νὰ μηχανεύονται ἐναντίον μας ἕως ἀπὸ τὸν περασμένον Ἰούνιον. Ἔλεγαν μεταξὺ τῶν ἄλλων, ὅτι ὁ Μολίνος, παλαιὸς καὶ κρυφὸς ἐχθρὸς τοῦ Δόξε, ἀνταπεκρίνετο μὲ τὸν Δαμούλαν καὶ μὲ τὸν Κανάλην, συναθροίζων ὄλους τοὺς ὑπόπτους εἰς τ' ὄσπητι του, κάμνων μὲ αὐτοὺς συμβούλια διὰ τὴν παράδοσιν τοῦ κάστρου. Εἶνε ἀληθές, ὅτι φίλος τοιαύτης κυβερνήσεως ὁ Μολίν δὲν ἐστάθηκε ποτέ. Ὅμως κάθε τίμιος τὸν νομίζει φρόνιμον παραπολύ, διὰ νὰ πιστεύσῃ, ὅτι ἔβαλεν ἐμπιστοσύνην εἰς ὑποκείμενα, γνωρισμένα ἀπὸ τὸν κόσμον ὅλον ὡς ὑποχείρια εἰς τὸν μεγάλον Μυστικόν. Τὰ λόγια τῶν διεστραμμένων ἐξετιμήθησαν καλῆτερα ἀπὸ τὰ φρονήματα τῶν τιμίων, καὶ ὁ πατήρ μου ὑπέπεσεν εἰς τὴν ὀργὴν τοῦ Δόξε. Ἐπέστρεφε τότε ἀπὸ τὴν Κάντιαν, ὅπου εἶχεν ὑπάγει διὰ τὸ κύρος τῆς ἐφημερίας του, ὁ διάδοχος τοῦ μακαρίτου παπᾶ Λαζάρου. Ὁνομάζεται Εἰρήναιος, ἱερεὺς καλὸς, σεβάσμιος, καὶ προκομμένος. Πρῶτος αὐτὸς μᾶς ἐφάνέρωσε τὰ διατρέχοντα. Τίς ἤθελε φαντασθῆ, ὅτι ἡ Ὑψηλὴ Ἀστυνομία τῆς Κάντιας ἐκράτησε τὸν πατέρα μου πέντε ἡμέραις φυλακισμένον εἰς τὸ κάστρον διὰ νὰ τὸν ἐξετάσῃ λεπτομερῶς, καὶ διὰ νὰ παραβάλῃ μὲ τοὺς μάρτυρας τὰς ὁμολογίας του;

Ἡ πίκρα καὶ οἱ τρόμοι μὲ ἀπεσύντριψαν. Διὰ νὰ γηροκομήσω μητέρα καὶ τροφόν, ὑπέμεινα εἰς τὸ πόδι τὸν δευτέρου σπασμὸν ἄλλ' εἰς τὸν τρίτον κατέπεσα καὶ ἐγὼ ἀνάσθητη. Ἐκλείσθησαν τὰ βλέφαρά μου, ἡ θέρμη κάθε βράδι ἐδιπλασιάσθη. Ἐξημερόνωντας τοῦ Τιμίου Σταυροῦ, ἡ ἐμπιστευμένη σου ἀνταγωνίζετο μὲ τὸν θάνατον, ἄσφυκτη, ἀκίνητη, παγωμένη. Ἐχᾶναν τὰς ἐλπίδας οἱ συγγενεῖς, οἱ πτωχοὶ τῆς πόλεως συνήρχοντο κλαίοντες, τάζοντες εἰς τὴν Χάριν τῆς ἀναθήματα λειτουργίας, καὶ λαμπάδας.

Ὅστοςον ὁ πατήρ μου ἐπέστρεφεν, ἀπολυθεὶς ὑπὸ χρηματικὴν ἐγγύησιν. Βίς ποίαν κατάστασιν ἀνεύρισκε τὴν ἀθλίαν οἰκογένειαν! Ἄλλὰ, ὡς λέγουν, εἶχε καταντήσει ἀγνώριστος καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος. Ἀνεῦρε τὴν σύζυγον κλινήρη, τὴν δὲ θυγατέρα ἡμιθανῆ, καὶ ἤδη ἀπὸ τὸ ἱατρικὸν συμβούλιον παραδομένην εἰς μόνον τὸ ἔλεος τῆς θεότητος.

Δὲν σοῦ ἀναφέρω τὰ πράγματα ἀπὸ ἀναμνήσεις ἰδικὰς μου· ἐγὼ εἶχα χάσει τὴν αἰσθησὶν τοῦ ἑαυτοῦ μου. Ὁ παραλογισμὸς καὶ ἡ ἀναισθησία, ἀγαπητέ μου, διήρκεσαν πέντε ἡμερονύκτια. . . Ὡ καλέ μού θεε, πῶς θὰ λησμονήσω ποτέ τὴν προθυμίαν σου! Αὐτὸς, ἐν ἀπουσίᾳ τοῦ πατρὸς, μ' ἐσύντρεξεν, αὐτὸς μὲ ἐξενύκτισεν, αὐτὸς ἔλαβεν ἀκόμη καὶ τὴν ἐπιμέλειαν καὶ ἐμπόδισιν, ὥστε ἡ παραλογίζουσα γλώσσά μου νὰ παραδώσῃ τ' ἀπόκρυφα τῆς καρδίας εἰς στόμα ξένον. . . Θεέ μου, τί εἶπα; τί ὁμολόγησα; πόσα εἰς τὴν πλάνην τῶν φρενῶν ἐφάνέρωσα; Ὅλα δὲν μοῦ τὰ λέγουν, ἀλλὰ φοβοῦ-

μαι μὴ ἡ γλώσσα, ἀποστατήσασα, δὲν ἄφισε τίποτε ἀναποκάλυπτον. . . Ὅπωςδήποτε, οἱ ἀμοιβαῖοί μας ὄρκοι, ἡ ἀνταπόκρισις, αἱ ὀμιλίας μας ὁμολογήθησαν ἀπὸ τὰ ἰδιά μου τὰ χεῖλη. . . Ὡ συμφορά! Ἀφ' οὗτοῦ μοῦ λείπει ἡ κτῆσις τοῦ μυστικοῦ μου, αἰσθάνομαι εἰς τὴν καρδίαν μέσα χάος ἀγέμιστον. Ναι, τὰ γνωρίζει ὁ πατήρ, τὰ ἤκουσαν ἡ μήτηρ, ἡ τροφός μου, ὁ μητράδελφος. . . ποῖος ἤξεύρει μὴ τὰ συνεξετάζουν καὶ οἱ δούλοι!

Πρὸς τίνα σκοπὸν μ' ἔσωσεν ὁ οὐρανὸς ἀπὸ τὸν θάνατον; Οἱ ἱατροὶ ἐδήλωσαν τὴν εἰσοδὸν μου εἰς τὴν ἀνάρρωσιν. Ἡ σύγχυσις τῶν ἰδεῶν, ἡ ἔλλειψις τῶν ἀναμνήσεων, ἡ ἀδυναμία δὲν μοῦ συγχωροῦν πρὸς τὸ παρὸν νὰ σοῦ ἀφηγηθῶ ὅλα καταλεπτῶς. Συντομεύω τὴν διήγησιν. Ὁ ἀκούσης πράγματα ἀνέλπιστα, ἀγαπητέ, πράγματα μεγάλα καὶ χαροποιά. Τὸν διωγμὸν τοῦ πατρὸς μου, τὴν ἀσθένειαν, τοὺς παραλογισμοὺς, τὰς λοιπὰς περιπετείας τοῦ μηνὸς ὁ Μεγαλοδύναμος δὲν μοῦ τὰ ἀπέστειλεν εἰς μάτην. Ἀπὸ αὐτὰ μανθάνω νὰ ἐκτιμῆσω καλῆτερα τὰς ἀρετὰς, τὴν φιλοστοργίαν, τὸ πατριωτικὸν φρόνημα τῶν γονέων μου. . . Ἄκουσε!

Ἐλαβα σοβαρὰς ὀμιλίας μὲ τὸν πατέρα ἔπειτα ἀπὸ τὰς ἀποκαλύψεις μου. Συνέπεσεν ἡ πρώτη τὴν περασμένην Τρίτην. Πῶς ἤμπορουν ν' ἀντιλέξω εἰς τὰς ὁμολογίας μου; Ἐβεβαίωσα καὶ μὲ τὰς φρένας ὅσα προλαβόντως μοῦ εἶχεν ἀρπάξει τὸ παραλάλημα. Ἀλλὰ παρὰ πᾶσαν ἐλπίδα εὗρηκα τὸν πατέρα μου ἐπεικέστατον. Συνδέσας εἰς τὸν λαιμὸν μου τοὺς βραχίονάς του, καὶ τὸ πρόσωπον καταβρέχων μου μὲ δάκρυα — Φίλτατον θυγάτριον, εἶπε, δὲν εἶσαι σὺ ὁ μονογενὴς καρπὸς τοῦ γάμου μου, ὁ λύχνος τῆς ζωῆς μου, ἡ ὑστέρα προσδοκία τῆς γενεᾶς μου; Τί πλέον τὴν ἤθελα ἐγὼ τὴν ὑπαρξιν, ἂν μοῦ ἐξέλειπες κατὰ δυστυχίαν σὺ; Μήπως ἐναντιώθηκα εἰς τὸ θέλημά σου ποτέ; Ἐπειτα δὲ ποίου γεννήτορος καρδία δὲν συντρίβεται εἰς τὴν ἐξομολόγησιν σεμνῆς ἀγάπης τοῦ τέκνου του; Δὲν θὰ ἐκρῦβεν ὁ Μολίν σπλάγγχνα τίγρεις μᾶλλον, παρὰ χριστιανοῦ, ἂν, χαριζόμενος εἰς χυδαίας προλήψεις, ἐπνιγεν εἰς τὰ στήθη τῆς κόρης του πάθος ἀγνὸν καὶ εὐγενικόν, ἂν κατεδίκαζεν ἓνα ἔρωτα, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἐξαρτᾶται ἡ εὐτυχία τῆς θυγατρὸς, ὅσον καὶ ἡ εὐτυχία τῆς λοιπῆς οἰκογενείας του; Θάρρει, Σοφίτσα μου, προσέθηκε, σφιγγὼν τὰ δύο μου χεῖρα εἰς τὰ ἰδικά του, τοιαῦται προλήψεις δὲν ἀμαυρόνουν τοῦ πατρὸς σου τὸ λογικόν! Ὁ Δὰ Μολίν ἐγεννήθη ὑπὸ οὐρανὸν ἑλληνικόν, ἑλληνικὸν εἶνε τὸ γάλα τὸ ὁποῖον ἐθῆλασε, Ἐλλην δὲ εἶναι τὴν ψυχὴν, ἂν καὶ ἰταλίζων ἐνίοτε κατ' ἀνάγκην. . . Θάρρει, κόρη μου ἀγαπητῆ, καὶ ἔλπισε εἰς τὸν Παντοδύναμον, ὅτι γνωστὸς μοῦ ἔγεινεν ἤδη ὁ μυστικὸς σου πόθος. . .! — Θελεῖς τώρα, Πέτρε, ν' ἀκούσης καὶ ἄλλο τι πλέον χαρμύσσουν; Ὁ σφυγμὸς μου τρέμει, τὰ μάτια μου θαμβόονται ἀπὸ τὴν συγκίνησιν. — «Τί ἐπιθυμεῖς; μὲ ἠρώτησεν ὁ πατήρ, φιλῶν τὸ μέτωπόν μου μὲ τρυφερότητα. Ἐπιθυμεῖς, παιδί μου, νὰ συμμερισθῶ κ' ἐγὼ ἀναφανδὸν τὰ δημοκρατικὰ φρονήματα; Θελεῖς ν' ἀπαρριψῶ δημοσίᾳ τὴν λάσπην τῆς ἀρχοντείας; Ἡ ἐλευθερία

τηρεί ἐντὸς τῆς καρδίας μου βωμὸν ἀπόρητον. Γίνεται πρόθυμα τὸ θέλημά σου. Μήπως ἐπιθυμεῖς προσέτι νὰ ἐνστερνισθῶ τὴν ἐπανάστασιν; Δάβε ἀκόμη μικρὰν ὑπομονὴν, καὶ δὲν θὰ δυσκολευθῶ καθόλου νὰ σφενδονίσω τὰ διπλώματά μας εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Δόξε. Μόλις ἐπιτύχω νὰ ἐκφυγῶ τὴν ἐπαγρύπνησιν τῆς ἀστυνομίας, θέλω ἐξέλθει ἀπὸ τὰ Χανιά πανοικει, προσφέρων εἰς τὸν κρητικὸν ἀγῶνα ὅτι, ἔχω εἰς τὸν κόσμον πολυτιμώτερον . . . Ὁ ἀρχηγὸς τῆς αὐτονομίας ὀνομάζεται Καντανολέος . . . Τίς οἶδε, κόρη μου, μὴ ὁ συναγωνισμὸς ἐνὸς Σκορδύλου καὶ ἐνὸς Μολίν ἐπισπεύσουν εἰς τὸν αὐτὸν καιρὸν τὰ συμφέροντα τῆς κοινῆς πατρίδος, καὶ τὸ πλήρωμα τῶν πόθων σου!

Ὡ Τρίτη ἀξιωμαθήμενη, ὦ ἡμέρα καλῶν οἰωνῶν, διατί παρήλθες καὶ σὺ, καὶ δὲν ἐστερεώθης ἀνέσπερη! Ἐρρίφθηκα εἰς τοὺς πόδας τοῦ γενναίου πατρὸς, καταφιλοῦσα τὰ γόνατά του, ἐνῶ ἡ μήτηρ μου ἐκλείετο εἰς τὰς ἀγκάλας του, χύνουσα καὶ αὐτὴ ρεῦμα δακρύων ἀπὸ τὴν χαρὰν . . . Ἀλλὰ πῶς νὰ τὰ περιγράψω; Χωρεῖ τόσα συμβάντα τὸ χαρτί; Χάνω τὴν σειρὰν τῶν ἰδεῶν συλλογιζομένη, ὅτι ὁ ἀπόγονος τῶν Δὰ Μολίν ἐτοιμάζεται ν' ἀφίση ὄνομα ἀθάνατον εἰς τὰ χρονικά τῆς ἀπελευθερωμένης Κρήτης . . . Βλέπεις, Πέτρε, βλέπεις; Μολονότι φραγγάρχοντος θυγατήρ, ἔχει καὶ ἡ Σοφία πατέρα μεγαλόψυχον, ὡς τὸν ἰδικόν σου!

Ὁ γηραιὸς ριζάρχης τοῦ Σελίνου ἤθελε τάχιον πιστεῦσαι εἰς ἀνατολὴν ἡλίου ἐν μεσονυκτίῳ, ἢ εἰς αἰσθήματα οὕτω πατριωτικὰ ἐν ἐρωτικῇ φραγγοπούλας ἀλληλογραφίᾳ. Ἡ ἀκρόασις τῶν ἐπιστολῶν παρέσυρεν αὐτὸν εἰς συμπεράσματα τόσον ἐναντία πρὸς τοὺς σκοποὺς του. Ἐπειράθη ματαιῶς νὰ τηρήσῃ τὸ αὐστηρὸν σχῆμα τοῦ ἀνακριτοῦ. Τὰ φιλελεύθερα φρονήματα τῆς παρθένου, ἢ πρὸς τὸν Πέτρον τοῦ ἀφοσίωσός της, αἱ ἀξιέπαινοι διαθέσεις τοῦ γεννητόρος της, ἢ χρηστοθήεια καὶ ὁ ἑλληνισμὸς τῆς μητρὸς, ταῦτα πάντα τὸν ἠνόχλουν, τὸν ἐξώργιζον, καὶ ὅμως συνεχίουν τὰ σπλάγχνα του ἕως μυχῶν. Διακόψας πάλιν τὴν ἀνάγνωσιν, καὶ ἐπὶ τὸν ὄμον τοῦ υἱοῦ προσκλίνας τὴν πολιοῦτρα κεφαλὴν,

— Ἄν εἶχα τὴν ἡλικίαν σου, εἶπεν ἐρχόμενος εἰς οἶκτον, τίς οἶδε μὴν ἤθελε πρελλάνει καὶ ἐμὲ ἡ κόρη αὐτή. . . Ἀλλὰ, τέκνον, διατί δὲν μοῦ ἐξεμυστηρεύθης αὐτὰ προτιήτερα, πρὶν καθυποτάξω τὴν φωνὴν τῆς στοργῆς εἰς καθήκοντα ἀρχηγοῦ;

— Οὐχ ἦττον ἄξιον ἀκρόασεως εἶνε τὸ τέλος τῆς ἐπιστολῆς, ἀπήντησεν ὁ υἱὸς ἀναθαρῶν.

Νεύσαντος καταφατικῶς τοῦ πατρὸς, ὁ Πέτρος ἐσυνέχισε τὴν ἀνάγνωσιν.

«Τελειῶν τὴν γραφὴν μὲ ἐν περιστάτικόν, τὴν ἀφήγησιν τοῦ ὁποίου χρεωστῶ εἰς τὴν μητέρα. Ἀναφέρεται καὶ αὐτὸ εἰς τὸν παραλογισμὸν μου. Ὡς φαίνεται, ἡ πλάνη τῶν φρενῶν μὲ ἐξέτρεψεν εἰς παραδόξους ὀπτασίας. Παρευρισκόμενη εἰς μάχην μεγάλην καὶ φοβερὰν. Μὴ δυνηθεῖσα νὰ μείνω ἀπαθῆς θεωρὸς τῶν ἀθλημάτων σου, ἐσυγκρότησα λόχον γυναικειὸν ἀπὸ ἀδελφάς, θυγατέρας, μελλονύμφας ἀγωνιστῶν, καὶ δράξασα τὴν σημαίαν σας ἐρρίφθην εἰς τὸ μέσον τῆς συμπλοκῆς.

Σὺ ἠγωνίζεσο λεοντηδόν' ἀλλ' ἤδη πληγωμένος εἰς πολλὰ μέρη τοῦ σώματος, καὶ ὅμως ἀνδραγαθῶν ἀκόμη, ὀλίγον ἔλειπε νὰ πέσης αἰχμάλωτος εἰς τὰ χέρια τῶν Βενετῶν. Ὁ κίνδυνός σου ἐξῆψε περισσότερον τὴν παραπροσύνην τοῦ πυρετοῦ μου. Πέμψασα ἓνα φρύαγμα τρομακτικόν, ὄρμῳ εἰς βοήθειάν σου. . . Ἀλλὰ καταπίπτω ἀπὸ τὴν κλίνην, ἡ κεφαλὴ μου βάπτει κόκκινον τὸ ἔδαφος. Πατήρ καὶ θεῖος, ἀμφοτέρω μάρτυρες τῆς σκηνῆς, μὲ ἀνακρατοῦν μὲ ὄλην τὴν δύναμιν ἀπὸ τοὺς βραχίονας' ἀλλὰ καὶ ἐγὼ προσλαβοῦσα ἀπὸ τὸν πυρετὸν δύναμιν παράδοξον, ἐλευθερόνομαι ἀπὸ τὰς περιπλοκάς των, καὶ ὄρμῳ πάλιν ἄφετος εἰς τὴν σωτηρίαν σου. . . Σὲ ἔσωσα; Δὲν ἤξεύρω. Τί ἀπεγείνομεν; Ἄγνωστον. . . Ὡ, διατί τὸ γοητευτικὸν ὄνειρον ἐκεῖνο τοῦ παραλογισμοῦ νὰ μὴ δραματισθῇ ἀληθινὸν εἰς τὸ θέατρον τῆς πραγματικότητος; Διατί ἡ ἀνδρεία τῆς ἀγάπης μου νὰ ἀναλίσκηται εἰς ἐνύπνια πυρετώδη, ἐὰν ἱκανὴ ἦνε ἡ ἀνδρεία μου αὐτὴ νὰ παραστήσῃ καὶ ἐμπράκτως δράμα, πνέον τὴν πίστιν, τὴν σταθερότητα, τὴν ἀπεριόριστον ἀφοσίωσιν; Τί ἄλλο εἰς τὰς μάρτυρας τῆς θρησκείας ἐνεφύσησε τὴν ἀκλόνητον ἀνδρείαν, τί παρὰ ἡ πίστις; Ἀξιοθαύμαστη ἐποχὴ, ὅτε ἡ γυνὴ φιλονικεῖ τοὺς στεφάνους τοῦ ἡρωϊσμοῦ μὲ πολεμιστὰς μεγάλους, ἐντροπιάζει φιλοσόφους, θυσιάζει νεότητα, εὐμορφίαν, πλοῦτη, ζωὴν, διὰ νὰ μαρτυρήσῃ τὴν ἀλήθειαν τῆς ἀθανασίας! Καὶ σὺ, Μαρούλα θαυμαστὴ, καύχημα τῆς νέας Γραικίας, καὶ τοῦ φύλου σου, ποῖον παράδειγμα ἀξιολίμητον ἀφίνει εἰς τὰς θυγατέρας τῆς Κρήτης ἢ φιλοπατρία σου! Ἐνθυμεῖσαι, Πέτρε, τὴν ἱστορίαν της; Πολυάριθμος τουρκικὸς στρατὸς ἐπολιόρκει τὴν πόλιν τῆς Λήμνου. Ἡ βενετικὴ φρουρὰ ἀντεμάχητο μὲ γενναϊότητα' ἀλλ' ἤδη οἱ γενίσσοροι εἶχαν σπάσει τὸ τεῖχος, καὶ ἠτοιμάζοντο εἰς τὴν ἐφοδον. Ἀναπόφευκτη ἦτον ἡ καταστροφή. Ποῖος σώζει τὴν νῆσον, τὴν φρουρὰν, τοὺς κατοίκους, τοὺς χριστιανικοὺς ναοὺς; Μία Ἑλληνίς, μία τις κόρη τῆς σήμερον ἡλικίας μου. Ἰδοῦσα νεκρὸν τὸν πατέρα της εἰς τὸν προμαχῶνα, ἡ Μαρούλα ἀρπάζει τὰ ὄπλα του, ὄρμῳ ὡς ἀστραπὴ κατὰ τῶν ἀπίστων, καὶ μάχεται μὲ τὴν ἀνδρείαν, ὥστε οἱ Βενετοὶ, ἐρυθριάσαντες διὰ τὴν δειλίαν των, καὶ πάλιν ἀπὸ τὸ θάρρος τῆς ἡρώιδος ἀναθαρρήσαντες, ἀπέκρουσαν μᾶ ἐφόδῳ τοὺς Τούρκους ἀπὸ τὰ τεῖχη. Ἐπειτα ἀπὸ τὴν νίκην, ὁ ἀρχιστράτηγος διέταξε νὰ τοῦ φέρουν ἐμπρὸς τὸ θαῦμα ἐκεῖνο τῶν γυναικῶν—Ποίαν ἀμοιβὴν εἰς τὸ ἀνδραγάθημά σου ἀπαιτεῖς; τὴν ἡρώτησε.—Καρμῖαν, ἀπεκρίθη ἡ σεμνὴ Μαρούλα. Ἐξεδίκησα τὸν πατέρα μου, ἔσωσα τὸν τύπον μου ἀπὸ τοὺς ἀπίστους. . . εἶμαι πληρωμένη.—Ταῦτα δὲ λέγουσα, εἰς τοὺς πόδας τοῦ στρατάρχου κατακλίει τὰς κεφαλὰς τῶν δύο γεννητῶν, οἵτινες εἶχον φανεύσει τὸν πατέρα της.»

— Εὐγε, εὐγε! ἐκφωνεῖ ὁ Καντανολέος ὑπὸ ἐθνικῆς φιλοτιμίας ἐφαρπαζόμενος. Δύναται νὰ μὴ ἀναζήτησῇ ἔθνος τοιαύτας παρθένους γαλουχοῦν;

«Καὶ τὸ ἡρωϊκόν, τὸ πρόσφατον ἐπεισόδιον τῆς Λευκωσίας! Ἐφθασεν ἡ φήμη τῆς ἀθανάτου Βελισάνδρας ἕως αὐ-

τοῦ ; Ἴδου τὸ μήνυμα. Ὁ ναύαρχος Μεχμέτπασσας ἤγαγεν ἐπὶ τοῦ πλοίου του αἰχμαλώτιδας διὰ τὸ χαρέμιον τοῦ Σουλτάνου ὅλας τὰς ὠραιότερας παρθένας τῆς κυριευθείσης πόλεως. Ἔτυχε μεταξύ τούτων καὶ ἡ Βελισάνδρα, νέα, καταστάσα εἰς ὄλιν τὴν Κύπρον ἐξάκουστη τόσον διὰ τὰς ἀρετὰς, ὅσον καὶ διὰ τὰ ἀπαράμιλλα κάλλη τῆς. Ἡ ἠρώς, προῖδουσα τὴν ἀτιμίαν τὴν ἰδικὴν τῆς καὶ τῶν συντρόφων τῆς, ἐπεκαλέσθηκεν τὸν θάνατον εἰς σωτηρίαν. Τὴν προτεραιάν τῆς ἀναχωρήσεως, ἐνῶ τὸ πλήρωμα ἔκειτο ἤδη βυθισμένον εἰς τὸν ὕπνον, αὐτὴ εἰσδύουσα σιγὰ σιγὰ μέσα εἰς τὴν ἀποθήκην τῶν πολεμοφοδίων, βάλλει πῦρ εἰς ἓν ἀπὸ τὰ κιβώτια τῆς πυρίτιδος. Ἡ ναυαρχὸς καὶ δύο ἄλλαι βομβάρδαι ἀνετινάχθησαν αὐτανδροὶ εἰς τὰ μετέωρα. Τοιοῦτοτρόπως, μὲ τὴν δαπάνην προσκαίρου ζωῆς, ἡ παρθένος ἐξηγόρασε τιμὴν, ἐπανέκτησεν ἐλευθερίαν, καὶ ἐκέρδησε δόξαν ἀθάνατον.»

— Δὲν χρειάζονται περισσότερα ! ἀνακράζει ὁ πρύτανις, πρὸς μὲν τὸν πρωτότοκον ὀρέγων τὴν δεξιάν διὰ τὸν ἀσπασμὸν τοῦ καλημερίσματος, τὰς δὲ νενοτισμένας βλεφαρίδας ὑπομάσσων μὲ τὸ μετακάρπιον τῆς ἀριστερᾶς . . . Ἡκουσα — φθάνει — ὕπαγε πλέον εἰς τὴν εὐχὴν μου !

— Καὶ δὲν θὰ ζευγαρώσῃς τὴν εὐχὴν αὐτὴν ; ἠρώτησεν ὁ ἔραστῆς, σταματῶν τὸν γονέα ἐκ τῆς χειρός. Δὲν θὰ ἐπισφραγίσῃ, πάτερ, καὶ ἡ εὐλογία σου τὴν ἑλληνικὴν ἀφοσίωσιν τῆς φραγγοπούλας ;

Ἄντι ἀπαντήσεως, ὁ ριζάρχης ἐμειδίασε, συστήσας μὲ νεῦμα χειρός τὴν ὑπομονήν.

Εἶτα δὲ, πλησιάζας εἰς τὸ παράθυρον, καὶ τὰς παλάμας κροτήσας δυνατὰ, σύνθημα πρὸς τοὺς παραμένοντας γνωστῶν, ἔκραξεν ἐν τῶν παλληκαριῶν του.

— Δαμιανέ, εἶπεν αὐτῷ χαμηλοφώνως, θὰ δοκιμάσω καὶ αὐτὴς τὴν ἐμπειρίαν σου. Ἐγὼ μὲν ἀπέρχομαι εἰς τὸ στρατόπεδον παρευθὺς· σὺ δὲ, ἐπιβαίνων τὸν περωτὸν ἵππον τῶν πετρῶν σου, δράμε δι' ὄρεινῶν μονοπατίου, καὶ ὅσον τὸ δυνατὸν ἀφανέστερος, εἰς Ἀλικιανούν. Ὅφείλεις ἐντὸς τεσσάρων ὥρων νὰ μοῦ ἀναφέρῃς εἰς τὸ ἀρχηγεῖον δύο τινά· ἐὰν ὁ ἀρχων τοῦ χωρίου ἐναυλιζῇ μὲ τὴν οἰκογένειαν, καὶ τούτου δοθέντος, πόσους ἀνθρώπους ἤγαγε μετ' αὐτοῦ.

Μετὰ ἡμίσειαν ὥραν ἡ συνοδία τῆς προτεραιᾶς διήνυε τὴν πορείαν τῆς εἰς τὸ στρατόπεδον, προηγουμένου καὶ ὑλακτοῦντος τοῦ Ζαγάρ. Συνηκολούθουν μεταξύ τῶν ἄλλων παράπλευροι ὁ νέος ὑπασπιστῆς καὶ ὁ Βιρήναιος, ὁ μὲν μὴδὲν ἔτι ἀκριβὲς γινώσκων περὶ τῆς πρεσβείας τοῦ ἱερέως, ὁ δὲ μὴδὲν εὐδον ἔτι περὶ τὴν ἀποστολὴν του εἰσινιζόμενος.

Πρὸς πᾶσαν ἀπαθῆ καὶ ἀμερόληπτον διάνοιαν ἡ πρότασις τοῦ Σέρ Φραντσέσκου, καθ' ὃν τρόπον ἐτίθετο, ἐφ' ὧν ἐστηρίζετο ἐγγυῶν, ἐξ ὧν ὑστέρων περιστατικῶν καὶ τυχαίων ἀνακαλύψεων ἐδικαιολογεῖτο, δὲν ἤθελε προσκόψει οὐδαμῶς προβληματικῇ. Τοιαύτη ὁμῶς προετέθη εἰς τὴν κρίσιν τοῦ Καντανολέου. Ἐξ ἐστίας, ἐκ πατρίδος, ἐκ ὀρησκέυματος ἡ τύχη ἀποσπᾷ τὸ ἄτομον πολλάκις, ἀλλ' ἐξ ἧς ἐγεννήθη ἐπο-

χῆς, οὐδέποτε. Καλὰ τε ἀναμιξ καὶ κακὰ τῆς συγχρόνου ἐποχῆς ὁμαρτοῦσιν ἀδιαχωρίστως, ὡς κατὰ νόμον κοσμικὸν παρακολουθεῖ τὸν πορευόμενον ἢ σκιά. Ἡ δύνατο νὰ ὑπερπηδήσῃ τὸν νόμον ἀρχοντορωμαῖος Σελίνου ; Συμμετεῖχε καὶ ὁ Καντανολέος, ὡς πᾶς τις ἄλλος, τῶν προλήψεων τοῦ καιροῦ του. Παρὰ ν' ἀπονεύμῃ εὐλάβειαν εἰς φραγγάρχοντα, καὶ νὰ τείνῃ φιλικὴν χεῖρα πρὸς αὐτὸν, ἤθελε ἴσως προτιμήσει τὴν ἀποτομὴν τοῦ βραχίονος. Ἐξηγοῦσι τὴν ἀποστροφὴν ταύτην καὶ ἡ πατροπαράδοτος ζηλοτυπία, ἣτις ἔτι μακρὸν πρὸ τῆς ἀλώσεως Κρήτης ἐχώρισε τὸ ἡμέτερον γένος ἀπὸ τὸ ἰταλικόν, καὶ ἡ ἐτερότης τοῦ δόγματος, ἀφορμὴ διαιρέσεως ἀδιαλλάκτου τὸν καιρὸν ἐκεῖνον. Ἄλλ' εἰ καὶ Γραικὸς τοῦ αἰῶνός του, εἰ καὶ Κρῆς ὀλοσχερέστατος τὰς ὁρμᾶς, ὁ Καντανολέος, ἀνὴρ ἀφ' ἐτέρου νουνεχῆς, οὐχ ἦπτον συνησθάνετο ἐν ἑαυτῷ τὸ πρόσωπον ριζάρχου συνδεδυσμένον μὲ τὸ πρόσωπον ἀρχηγοῦ ἐπαναστάσεως. Βέβαια, καθὸ ἀπλοῦς ἰδιώτης γονεὺς, οὐδὲ ὅλως ἤθελε διστάσει ν' ἀπορρίψῃ μνήστευσιν, μέλλουσαν νὰ ἀνοίξῃ εἰς φράγγους τὴν εἴσοδον τῆς οἰκίας του· ἀλλὰ, τοῦ γάμου ἐκεῖνου συμπλεκόμενου μὲ συμφέροντα δημόσια, ὠρισμένα ἴσως νὰ συνεπαγάγῃσι μιᾶ βολῆ καὶ τὸ πλήρωμα τῶν ὀνείρων του, καὶ τὴν τελείαν τῶν συνησθαιῶν ἀπελευθέρωσιν, ὄφειλε, καθὸ πρύτανις, ν' ἀναιρέσῃ εἰς τὴν πρότασιν τοῦ Δά Μολιν καὶ αὐτὴν ἔτι τὴν ἀξίαν προβλήματος, πρὶν ἢ συστοιχειώσῃ τοῦλάχιστον, πρὶν ἢ ὑποβάλλῃ τὸ σπουδαῖον θέμα καὶ εἰς τὴν διάσκεψιν τῶν συναδέλφων ;

Οὕτω διαθεθεμένος ὢν, χρήζων ἄλλως καὶ μοναξίας, ἵνα εἰς τοὺς διαλογισμοὺς τοῦ ἀφεθῆ ἀπαρενόχλητος, ἔνευσε πρὸς τὴν συνοδίαν νὰ προχωρήσῃ, αὐτὸς δ' ἔμεινεν ὀπίσθιος.

Ὁ δημόσιος ἀνὴρ καὶ ὁ μισοβένετος ριζάρχης συνῆψαν τότε διαλεκτικὴν ἀμφισβήτησιν ἐντὸς αὐτοῦ.

— Κατὰ δυστυχίαν ἡ ἀπάντησις κατεπείγει—εἶπεν ὁ ριζάρχης—ἡ κρίσιμος στάσις τῆς πολιορκίας δὲν ἀνέχεται ἀναβολάς. Ἐπάναγκες ἐντὸς δύο ἢ τριῶν ἡμερῶν τὸ πολὺ νὰ δώσω τὴν ἀποφατικὴν, ἢ τὴν καταφατικὴν ἀπόκρισιν . . . Τίς ἔσται αὕτη ; Νὰ παραδεχθῶ τὴν μνηστειάν ; Ἀλλοίμονον ! Δὲν θὰ παρεβαινα τὰς ἀρχάς μου ; δὲν θὰ παρεβιάζα τὰς πεποιθήσεις μου ; δὲν θὰ ἠθέτουν καὶ πατρικὰς παραδόσεις, καὶ ἔθιμα, καὶ ἐκκλησιαστικούς κανόνας ; δὲν θὰ παρέσχον καὶ πρὸς τοὺς υἱούς μου καὶ πρὸς τοὺς συμπολίτας ὀλέθριον παράδειγμα ἐπιμιξίας, νοθεύσεως, διαφθορᾶς ; Ἐὰν ὁ Μολιν ἦνε πατριώτης εἰλικρινῆς, διατὶ τὸν ἔρανον τῆς φιλοπατρίας του δὲν προσφέρει κατ' ἄλλον τρόπον, ὑπ' ἄλλους ὄρους ; Οὔτε ν' αὐξήσῃ, οὔτε νὰ ἐλαττώσῃ τὴν γενναιοῦτά του δύναται ἡ προτεινομένη συγγένεια . . . Ὡθ' ἐξαρνηθῶ λοιπὸν τὰς παραγγελίας τῶν πατέρων μου ἐγὼ, πρὶν ἐξωμότη αὐτὸς τὸ λατινικὸν δόγμα τῶν ἰδικῶν του ; Ὅχι, ὄχι· νὰ γίνῃ πρῶτα χριστιανός, τὰ δὲ τοῦ γάμου θέλομεν τὰ διαπραγματευθῆ λυσιτελέστερα ὡς ὀμόθησκοι.

— Ἄλλ' ἀφ' ἐτέρου—ἀντέλεξεν ὁ πρύτανις, ἀφοῦ διεξήληθεν ἐκ τρίτου καὶ ἐκ τετάρτου τὴν ἐκ Χανίων μνηστήριον ἐπιστολήν—τίς εἰς τὴν διαγωγὴν τοῦ Μολίνου θέλει ἀμφι-

σθητήσῃ τὸ φρόνημα τὸ ἀνεξάρτητον, οὗ χάριν καὶ ὑποπίπτει εἰς τὴν δυσμένειαν τοῦ Βενετοῦ ; τὴν μεγαλόδωρον φιλανθρωπίαν, ἣν σύμπας ὁ πληθυσμὸς τῷ ἀποδίδει ; τὸ πρότερον φιλοστόργου οἰκογενειάρχου, τὰς ἄλλας τοῦ ἰδιωτικὰς ἀρετάς ; Ἐὰν δέ τις ἐνεδοιάζεν ἔτι περὶ τούτων, δὲν θὰ δισκέδαζον τὴν ἀμφιβολίαν τοῦ ἡ αὐτόματος καὶ ἀνυπόκριτος ἀλληλογραφία τῆς ἀρχοντοπούλας, τὰ μυστικὰ μηνύματα τοῦ Γαβαλά, αἱ πληροφορίαι τοῦ ἱερομονάχου, αἱ ἐξομολογήσεις τοῦ υἱοῦ μου, τέλος πάντων ἢ κατὰ τὴν ἀνάκρισιν συμπαγῆς ἀντιπαράθεσις τῶν μαρτυριῶν ; Ἄλλως τε δὲ, ἐὰν ὑπέκρυπτε δόλιόν τι καὶ πονηρὸν εἰς τὰς προκλήσεις του, ἤθελεν ἄρα παραδώσει πρὸς ἐμὲ σύζυγον, θυγατέρα, ἑαυτὸν πρὸς ἐμὲ, ὅστις φυσικῶ τῷ λόγῳ δὲν θὰ τὸν ἄφινα εἰς Ἀλικιανοῦν ἀνεπιφροῦρητον καὶ ἀνεπισκόπευτον κύριον τῶν κινήματων του ; Ἄλλὰ τί λέγω ; Ἦθελεν ἐν τοιαύτῃ ὑπόθεσιν προτείνει αὐθορμήτως τὴν ἐξέλληνισιν τῆς θυγατρὸς ; Ἦθελεν εἰς συνδρομὴν τοῦ ἀγῶνος προσφέρει δλόκληρον τὴν χρηματικὴν καὶ ἀκίνητον περιουσίαν του ;

Τοιαῦτά τινα ἀναφροντίζων, εἰσέβαιναν εἰς τὸ στραταρχεῖον ὀλίγον πρὶν ἢ φθάσωσιν καὶ τὰ ἕτερα μῆλη τοῦ Συμβουλίου ἀπὸ Μεσολῶν. Εἶχε δὲ μόλις, μετὰ τὸ λιτὸν ἄριστον, ἐπιθεωρήσει τὰς φρουράς, εἶχε μόλις ἐκδώσει τὰς χρεϊώδεις ὀδηγίας, ὅτε κατέφθασε καὶ ὁ ἐξ Ἀλικιανοῦς ταχυδρόμος, κομιστὴς εἰδήσεων.

Ἄνεφερον οὗτος, ὅτι ἀληθῶς ἠγρυῦλοι εἰς τὴν κόμην ἐκείνην ὁ τιμαριούχος μὲ οἰκογένειαν, καὶ μὲ οἰκέτας, ἀφικόμενος πρὸ τριῶν ἡμερῶν διὰ θαλάσσης καὶ διὰ νυκτός· ὅλοι ὅλοι συνεποσῶντο δεκατέσσαρες τὸν ἀριθμὸν, πάντες δὲ ἄοπλοι· ἐπὶ μὲν τοῦ ὑπερφύου τοῦ ἀρχοντικοῦ πύργου ἤδη διεκυμαίνοτο ὑπερηφάνως ὁ ἅγιος Γεώργιος, ἐπὶ δὲ τῆ διαφημίσει τῆς μεταπολιτεύσεως τοῦ ἀρχοντος, οἱ κάτοικοι τῶν πέριξ κωμῶν συνερχόμενοι ὀμιληθὸν, κατεβόμβουν τοὺς λόφους μὲ ἀλαλαγμοὺς καὶ πυροβολίσματα ἀγαλλιάσεως.

Ἡ ἀγγελία αὕτη ἦτο ὑστέρᾳ ἀληθείας σφραγίς. Συγκαλέσας ὁ πρύτανις τοὺς συναδέλφους, διεκοίνωσε πανθ' ὅσα διέτρεξαν ἀπὸ τῆς χθὲς . . . Ἄλλ' οἶα κρίσεων ἀπόστασις ! Οἶα διαφορὰ περὶ τὴν ἐκτίμησιν τῶν προτεινομένων ! Ἡ ἀνάγνωσις τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Σέρ Φραντσέσκου ἐπεκροτήθη μὲ ζωντὰς ζητωκραυγὰς· ἡ ἔκθεσις τῶν ὁμολογιῶν τοῦ Πέτρου ἀφήρπαξε τὸ συμβούλιον· αἱ ἐγγραφὰι ἀποκαλύψαι τῆς ἀρχοντοπούλας ἐκορύφωσαν τὸν ἐνθουσιασμόν. Τέλος, τὰ τέσσαρα μῆλη τῆς Πεντανδρίας, εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ προέδρου ἐμμανῶς ἐπιπηδήσαντα, ἐξέστησαν καὶ διαφερόντως ὑπερησμένισαν ἐκ τοῦ ἀκούσματος, ὅτι ἤδη ὁ νικηφόρος Γεώργιος ἐπεσκάιζε καὶ πνεῦμα καὶ στέγην τοῦ προσηλύτου.

Μικρὸν καὶ κατ' ὀλίγον ὅμως οἱ δισταγμοὶ, αἱ παρατηρήσεις, τὰ σχόλια τοῦ Καντανολέου ἐμετρίασαν ἐντὸς τοῦ συμβουλίου τὴν ἐκ τῶν πρώτων ἐντυπώσεων ὑπερβολικὴν χαρὰν. Ἡ διεξέτασις τοῦ σπουδαιοτάτου θέματος παρεξέταθη ἕως βαθείας νυκτός, τὴν δ' ἐπαύριον ἐσυνεχίσθη μὲ αὐξοῦσαν περίσκεψιν. Ὀλίγον ὕστερον, τοῦ αἰσθήματος ὑποχωρήσαντος

εἰς τὴν ἐξέλεγγιν τῆς κρίσεως, τὸ μὲν θέμα ἀνεπετάσθη ἀκανθώδεςτερον, παρ' ὅσον ἐκ πρώτης ὄψεως ἐφάνη, τὰ δὲ διαβουλία ἐκινδύνευσαν νὰ παραταθῶσι πέρα τῆς κατεπειγούσης τῶν πραγμάτων φορᾶς. Βύκαιρος ἐπῆλθε τότε ἡ πρότασις τοῦ Βράκου καὶ τοῦ Φωτεινοῦ. Τὸ συμβούλιον, ὀρθῶς σκεφθὲν, ὅτι εἰς τὴν προκειμένην ὑπόθεσιν τὸ κοινὸν συμφέρον ἐνεπλέκετο δυσδιαχωρίστως μὲ τὰ οἰκιακὰ συμφέροντα τοῦ πρυτάνεως, ἀπεφάσισε νὰ ἀνθέσῃ εἰς τὴν δόκιμον τούτου φιλοπικρίαν καὶ ἐχεφροσύνην πᾶν τὸ ἀποβλέπον τὴν διαπραγματεύσειν τῆς ὑποθέσεως.

Ἡ προκρίσεις τοῦ Καντανολέου ἦτο ἤδη ὠρισμένη καὶ διεγνωσμένη. Τὴν ἐσπέραν τῆς αὐτῆς ἡμέρας προσεκάλει εἰς τὸ ἀρχηγεῖον τὸν Βιρήναιον.

— Ἐσκέφθην καὶ συνεβουλεύθην, εἶπεν αὐτῷ. Καθὸ εὐσεβῆς ἱερεὺς, καθὸ πατριώτης εὐσυνειδήτος, θέλεις ἐγκρίνει τὴν ἀπόφασίν μου καὶ σύ. Δύο προτάσεων διαφορῶν ἐρχεται πρόξενος ἡ πρεσβεία σου. Εὐκρινείας καὶ ἀκριθείας χάριν, ἀνάγκη πᾶσα νὰ τὰς διαστείλωμεν. Ἡ μὲν ἀποβλέπει τὴν φιλελευθερίαν μεταπολίτευσιν τοῦ Σέρ Φραντσέσκου, καὶ ὡς τοιαύτη εἶνε φύσεως πολιτικῆς· ἡ δὲ, εἰς γάμους περιστροφόμενη, εἶνε οἰκιακῆς τάξεως ἀντικείμενον. Ἐπειδὴ δὲ μεταξὺ οἴκου καὶ πολιτείας οὐδὲν κοινόν, χωριστὰ καὶ ἡμεῖς ἄς ὀρίσωμεν ἑκατέραν τῶν προτάσεων σου. Συμφωνεῖς ;

— Χωρισμοὺς, ἐκλαμπρότατε, καὶ σύ . . . ! Ἔνωσε καὶ μὴ διαίρει . . . Ἄλλ' ἐξήγησε καλὰ τὴν γνώμην σου !

— Ὡς πρὸς τὸ πρῶτον μέρος, ὑπέλαβεν ὁ Ῥαιτούρης, σπεῦσε ἐν ὀνόματι ἐμοῦ, ἐν ὀνόματι τοῦ πενταμελεῦς συμβουλίου, ἐν ὀνόματι ἀθροῦ τοῦ κρητικοῦ λαοῦ, σπεῦσε ἐν τῷ ἁγίῳ ὀνόματι τῆς ἐλευθερίας νὰ διαβιβάσῃς πρὸς τὸν Σέρ Φραντσέσκον τὰ ἐγκαρδιώτερα συγχαρητήρια ! Ἐκθειάζομεν τὰς γενναίας του προσφορὰς, δεχόμεθα καὶ μὲ ἀδελφικὴν ἀγάπην σφίγγομεν τὴν δεξιάν του· τὸ δὲ κατ' ἐμὲ ἰδιαιτέρως, βάλλω ἀπὸ τῆς σήμερον καὶ ἑμαυτὸν καὶ τὴν κυβέρνησίν μου εἰς τὴν διάθεσίν του, αὐτεξούσιον αὐτὸν ἀφίρων νὰ ἐκλέξῃ εἰς τὴν ἐπιθιωκωμένην ἀνεξαρτησίαν τὸ ἀρεστότερον εἶδος τῆς ὑπηρεσίας. Ταῦτα πρὸς ὥραν περὶ τοῦ πρώτου μέρους τῆς πρεσβείας σου. Ὡς δὲ πρὸς τὸ δεύτερον, δὲν ἀπορρίπτω καθόλου τὴν προτεινομένην συγγένειαν· μάλιστα χαίρω καὶ σεμνύνομαι ἐπ' αὐτῇ. Ἄλλ' ἐνῶ ἀκμάζει ὁ ἀγὼν, ἐνῶ αἷμα ἀδελφικὸν εἰσέτι ῥέει, ἐνῶ αἱ τύχαι τῆς νήσου ταλαντεύονται ἀκόμη ἀναποφάσιστοι, ἀρμοδιωτέραν κρίνω τὴν διεξωγὴν τῶν γάμων αὐτῶν εἰς ἡν ἡμέραν ἡ σημαία τῆς αὐτονομίας θέλει, εὐδοκούσης τῆς θεότητος, ἀναπετασθῆ καὶ ἐπὶ τῶν τειχῶν Χανίων. Τότε, ὀρθόδοξον ἅπαξ ἐγκαινιάσαντες τὴν ἐκεῖ λατινικὴν μητρόπολιν, ἐντὸς αὐτῆς θέλομεν στεφανώσει τοὺς νυμφίους μὲ δάφνας νίκης.

— Ἡ λεπτότης τῆς ἀγγινίας σου ποιεῖ μᾶλλον ἐπαισθητὴν τὴν ἄβυσσον τῆς εὐτελείας μου — ἀπεκρίθη ὁ ἱερομόναχος, συμμανδαλώσας τοὺς δακτύλους παρὰ τὸ στήθος, καὶ ὑποκλίνας τὴν κεφαλὴν. Πῶς ἐγώ, ὁ μηδενὸς ἄξιος, πῶς θ' ἀποτολμήσω νὰ ἐπιφέρω ἀντιρρήσεις εἰς τὰ βουλευμάτά σου ;

Και ὁμῶς, ἐκλαμπρότατε, θά ζητήσω τὴν ἄδειαν νὰ σημειώσω εἰς τὰς προαιρέσεις σου μίαν ἀντίφρασιν. Χθές, μὲν, οὐκ ἀβούλως διαλογιζόμενος, ἐπεδείκνυεν ἄκραν δυσπιστίαν πρὸς τοὺς ἄρχοντας τῶν Χανίων, εἰς δὲ τὴν σημερινὴν ἀπόφασίν σου διαφαίνεται ἐμπιστοσύνη ἀπεριόριστος. Πῶς τοῦτο;

— Δηλαδή; ἠρώτησεν ὁ Ῥαιτούρης ἀνακαθήμενος.

— Ὁ Σέρ Φραντσέσκος, ἰππότης λόγῳ τε καὶ πράξει, ἀνὴρ αὐτόχρημα εὐγενής, διατρέφει εἰς τὴν εὐστάθειαν τῶν φραγγαρχόντων καὶ αὐτὸς ποσαύτην πίστιν, ὅσην ἴσως καὶ σύ. Συμφωνεῖ, ὅτι ἀπὸ τὴν πανόλην αὐτὴν ἡ νῆσος δὲν θ' ἀπαλλαχθῆ, ἕως οὗ δὲν τρέψῃ εἰς τὸ δόγμα μας τὸν ὕστερον Λατίνον. Γινώσκεις τὸν φράρον. Θὰ παραλείψῃ ποτὲ τὸ κάκιστον θηρίον ἐκεῖνο νὰ ἐπηρεάζῃ τὴν γνώμην τοῦ φραγγαρχοντος, μεταβάλλων αὐτὸν εἰς ὄργανον τυραννίδος, εἰμὴ καὶ εἰς προδότην; Δὲν σοῦ ἐνεπιστεύθη δὲ, ὅτι ὁ Δὰ Μολὶν διατίθεται καὶ ἐκκλησιαστικῶς ἔτι ν' ὀσπασθῆ ὅσον οὐπω τὸν ἑλληνισμόν; Πρὸς τί αὐτό; Δὲν ἐνεβάθουνεν ἡ λεπτοτάτη σου δξύνουα εἰς τὸν σκοπὸν του; Ἐτοιμάζεται εἰς τὸ κρίσιμον αὐτὸ διάδημα πεπειθῶς, ὅτι τὸ παράδειγμά του θέλουσι μιμηθῆ ὅλοι οἱ ἰππῶται τῶν Χανίων, ὅτι διὰ συσσώμου ἀποσκιρτήσεως τὸ θαυμάσιον κατόρθωμα τοῦ 1363 θέλει συμπληρωθῆ ἐφέτος. Νὰ τὸ θεάρεστον ὄρητῆριον τοῦ ζήλου του! Στάθμισέ το φρονιμώτερα καὶ ἀποκρισοῦ!

— Ἐξάιρετα! Οὐδὲν τῷ ὄντι θεαρεστότερον! ἐξεφώνησεν ὁ Καντανολέος περιχαρής. Ἀλλὰ εἰς τί ἀντιφάσκων ἢ ἀντιπράττων, δύναμαι ἐγὼ νὰ φράξω τὴν ἐξόρμησιν διαθέσεων οὕτω πατριωτικῶν;

— Ἴδου τὸ ἀνακόλουθον! Ἐνῶ σπουδάζετε ἀφ' ἐνός νὰ εἰσάξητε τὸ λατινικὸν στοιχεῖον εἰς ἀνεπίστρεπτον ἑλληνισμόν, ἀφ' ἑτέρου, ἀναβάλλετε ταυτοχρόνως καὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἀποσκίρτησιν τοῦ Δὰ Μολίν. Ἡ ἀναβολὴ αὕτη δὲν συνεπιφέρει κατ' ἀνάγκην τὴν ἐπ' ἀορίστῳ ἐγκαρτέρησιν τοῦ τάγματός εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἑτεροδοξίαν, καὶ εἰς πολιτικὴν ἀλλοφροσύνην; Τὸ εἶπα, καὶ τὸ ἐπιβεβαίω. Διατίθεται μὲν ὁ Σέρ Φραντσέσκος νὰ γίνῃ καὶ αὐτὸς Γραικός, ὅχι ὁμῶς πρὶν ἱερὸν γάμου μυστήριον συνάψῃ τὴν θυγατέρα του πρὸς τὸν υἱόν σου διὰ δεσμῶν αἵματος, ὀριζομένων νὰ ἐξαλείψωσιν ἐν τῷ προσώπῳ κοινοῦ ἐγγόνου τὸν πατροπαράδοτον ἀνταγωνισμόν...

— Ἐὰν θέλῃς νὰ σὲ ἐννοοῦν, αἰδεσιμώτατε, λάλει καθαρώτερα. Ὁ κύριος Δὰ Μολὶν δὲν ἀρκεῖται εἰς μόνην τοῦ Ῥαιτούρου τὴν δεξιάν· ἐπιζητεῖ καὶ τὴν δεξιάν τοῦ υἱοῦ τοῦ Ῥαιτούρου διὰ τὴν θυγατέρα του. Εἰς ἄλλας λέξεις προτάσσει τὴν συγγένειαν ὡς ὄρον, χωρὶς τοῦ ὁποίου οὔτε αὐτὸς ἀσπάζεται τὸ δόγμα μας, οὔτε ἐγγυᾶται ἀρχοντολογίῳ συνασπισμόν, οὔτε κἂν νομίζει, ὅτι δύναται πως νὰ συνεργήσῃ εἰς τὴν ταχύτεραν ἄλωσιν τῶν Χανίων. Εἶνε τὸ νοημά σου τοῦτο;

— Γεώργιε Καντανολέε! — ἀναβοᾷ ὁ ἱερεὺς σοβαρεύων τὴν φωνὴν — ἔσο ἄνθρωπος, ἵνα ἦς φιλόανθρωπος καὶ ἐπιεικής! Φιλοστοργία καὶ φιλοπατρία εἶνε ἐνός καὶ τοῦ αὐτοῦ

ὄργανου χορδαί· τίς ὁ δυνάμενος ν' ἀφαιρέσῃ τὴν μίαν, χωρὶς νὰ καταστήσῃ τὴν ἄλλην ἄφωνον, ἢ παράφωνον. Ἡ καρδία τοῦ ἀνθρώπου, πλάξ σαρκίνη, ἐφ' ἧς ὁ νόμος τῆς ἀγάπης ἐνεχαράχθη, εἶνε μία καὶ ἀδιαχώριστος, ὡς ἐνιαῖος καὶ ἀδιαχώριστος πέφυκεν ὡσαύτως ὁ πλάσας αὐτήν. Ἐμπορεῖς εὐσυνειδήτως νὰ ὁμολογήσῃς, ὅτι δὲν ἐπαίρεσαι, δὲν γαυριᾷς, δὲν μεγαλυχεῖς δσάκις ὁ δευτερότοκός σου κερδαίνει τὸ πρῶτον βραβεῖον τῆς σκοποβολῆς; ὅτι εἰς τὴν ἀθλοθεσίαν καθεζόμενος, δὲν εὐχεσαι ἐνδομύχως ν' ἀποτύχουν οἱ τριάκοντα συναγωνιζόμενοι, ἵνα παγκρατιάσῃ πρῶτος καὶ μόνος ὁ υἱός σου; Ἐμπορεῖς ὡς τίμιος ἄνθρωπος νὰ βεβαιώσῃς, ὅτι, ἀντὶ παντός ἄλλου ὁμογενοῦς, καὶ ὁμοθρήσκου, καὶ συμπατριώτου σου, δὲν κατεύχεσαι προωρισμένον οὐρανόθεν τὸν πρωτότοκόν σου νὰ ἐμπήξῃ ἐπὶ τῶν τειχῶν τοῦ Μεγαλοκάστρου τὸ λάβαρον τῆς ἐλευθερίας; Μὴ ἀρνηθῆς, μὴ ἀποκρύψῃς πρὸς πνευματικὸν τὴν ἐξομολόγησιν τῆς ἀδυναμίας σου! Σκεῦος εὐθραυστον, χυῖς, ἄνθρωπος καὶ σύ εἰς δὲ τὸ μέγα τοῦτο νοσοκομεῖον τῶν ἀσθειούντων, ὅπερ κόσμος ὀνομάζεται, οὐδὲν ἄλλο τῶν παθῶν ἀποκαλύπτει φανερώτερα τὸ εὐόλισθον, τὸ σφαλερὸν τῆς ἀνθρωπίνου καχεξίας, ὅσον ἡ πατρικὴ στοργή... Ἄφες εἰς τὸ ἔνδυμά μου νὰ ἐξελέγξῃ τὴν ἁμαρτίαν σου! Ναι, ἁμαρτάνεις, μὲ τὸν γνώμονα τῆς πατρότητος τῆς ἰδικῆς σου κρίνων καὶ ἐπιτιμῶν τὰς ὀδύνας ἄλλων γονέων, εὐνοηθέντων παρὰ τῆς Θεῆς Προνοίας ὀλιγώτερον ἀπὸ σέ. Ἡ κυριώτερα τῶν εὐαγγελικῶν ἐντολῶν τί μᾶς διδάσκει; Νὰ μὴ καταδικάζωμεν τὸν πλησίον, εἰ μὴ πρῶτον ἐνδυσθῶμεν τὸ ἔνδυμά του, εἰ μὴ ἀκρασθῶμεν τοὺς λόγους του, ἐὰν μὴ προκαταριθμῶμεν τοὺς στεναγμούς του ἕνα πρὸς ἕνα. Θὰ κατακρίνης τὸν Δὰ Μολὶν, ὅτι τὴν ἐντελῆ τῶν πατριωτικῶν καθηκόντων συμπλήρωσιν ἐπιθυμεῖ νὰ συνδυάσῃ μὲ τὴν εὐδαιμόνισιν τῆς κόρης του; Ἀνεπιείκεια... Σὺ βύεις τὰ ὄρα εἰς τοὺς στεναγμούς τοῦ υἱοῦ σου. Σὺ δὲν συμπονεῖς τὸν ἀγνὸν ἔρωτα, ὅστις τῆκει ἀναπαλλάκτως τὴν νεότητά του, οὐδὲ θὰ σ' ἐμελλεν, ἐὰν ἐντὸς τῆς καρδίας αὐτοῦ ὠρύσσετο τάφος ἰσοβίου χηρείας καὶ μελανειμονίας.... Ἄς ἦνε. Ὑπόλογος τῶν ἰδίων αἰσθημάτων δὲν εἶνε πᾶς ἕκαστος, ἢ ἐνώπιον Θεοῦ. Ἀλλ' ἐὰν, ἀντὶ δύο υἱῶν καὶ τριῶν ἐγγόνων, ἐὰν ἀντὶ πολυπληθοῦς συγγενολογίου, καὶ χιλίων ὁμωνύμων, ἐὰν οὐδένα ἄλλον συγγενῆ, οὐδένα ἀπόγονον, οὐδένα ἄλλον ἀντιπρόσωπον τῶν προγονικῶν παραδόσεων καὶ τοῦ αἵματός σου εἶχες εἰς τὸν κόσμον, πλὴν μιᾶς καὶ μόνης θυγατρὸς· ἐὰν ἡ θυγάτηρ αὕτη, ἐτχάτη σανὶς τοῦ ναυαγίου σου, οἰκόπεδον τοῦ κατερειπωθέντος προπατορικοῦ ναοῦ σου, ἐὰν ἡ κόρη αὕτη, τέμενος κοσμιότητος καὶ σωφροσύνης ἐξ ἄλλου μέρους, ἐὰν μὲ τὰ δάκρυα εἰς τοὺς ὀφθαλμούς, μὲ τὴν πειθῶ τοῦ πάθους καὶ τῆς ἀπελπισίας εἰς τὰ χεῖλη σοῦ ἔλεγεν ἢ τὸν γάμον αὐτὸν, ἢ τὴν τριχοκουρείαν εἰς μοναστήριον... κατὰβηθι, Καντανολέε, εἰς τὸ ἱερὸν τοῦ συνειδήτος χρηστήριον, καὶ μὲ τὴν χεῖρα ἐπὶ τῆς καρδίας ὁμολόγησον ὡς χριστιανός... πῶς θὰ ἐπραττες ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει;

Σιγή εἶπετο εἰς τοὺς λόγους τούτους ἐξ ἑκατέρων τῶν συναλεγομένων προσώπων. Ἰσως, ἐν τῷ καταδύσει εἰς τὸ μαντεῖον τῆς συνειδήσεως, ὁ ριζάρχης συνισθάνετο κλονούμενον τὸν ὕστερον τῆς προλήψεως προμαχῶνα.

— “Ἅγιος ὁ Θεός! λέγει ἀνορθούμενος μετὰ σιγὴν καὶ σύννοιαν ὀλίγων λεπτῶν. Οἱ λόγοι σου κινοῦν τὴν καρδίαν μου εἰς οἶκτον. Ἐλεῶ τὴν ταλαίπωρον κόρην. Ἄν καὶ θρέμμα ξένον, δὲν μοὶ ἀπαρέσκει. Εἰς τὸ ὀριστικὸν συμπέρασμα, λοιπόν! Νομίζεις, ὅτι θὰ ἔσπεργεν ὁ πατήρ της νὰ γίνῃ αὐθημερὸν τῶν ἀρραβίωνων τῆς Γραικός; Ἰδοὺ ἡ μόνη λύσις τοῦ κόμβου. Ἡ τοῦτο, ἢ μηδέν. Ἐὰν ὁ Σέρ Φραντσέσκος στέρξῃ, συγκατανεύω εἰς τὸ ἀνυπερέθετον τοῦ συνοικισίου καὶ ἐγώ.

Θέλει πᾶς ἕκαστος ὁμολογήσει, ὅτι πρὸς διάλυσιν τῆς περιπετειᾶς ὁ πρύτανις, καίτοι ἀμύητος Λογικῆς, ἐπελήφθη τοῦ λογικωτέρου ἐπιχειρήματος. Δὲν θὰ εὑρίσκε πῶς ν’ ἀντιλέξῃ καὶ ὁ λεπτότερος, ὁ ἀγγιχούστερος τῶν διπλωματῶν.

— Δυσὶν θάτερον, ἐσυλλογίσθη, ἢ δέχεται τὸν ὄρον μου, ἢ τὸν ἀπορρίπτει. Ἐὰν μὲν τὸν ἀπαρρίψῃ, ἐρρέτω ἡ προξενεία εἰς κόρακας! Γένεματα ἀνακατωμένα, πανικὰ κακορασμένα. Ἐὰν δὲ τοῦναντίον συγκατατεθῇ, τότε πλέον εἰς τὴν ἐπίσημον ἐξωμοσίαν του κτώμεθα ἡμεῖς τὴν ἰσχυροτάτην τῶν ἠθικοπολιτικῶν ἐγγυήσεων, δρᾶτομεν ἐν ἐνέχυρον, τὸ κύρος τοῦ ὁποίου δὲν ἀμύνει μόνη ἡ τιμὴ του, ἀλλὰ περισκέπει προσέτι καὶ αὐτὸ τὸ δικαστήριον τοῦ οὐρανοῦ.

Ὁ ἐφημέριος ἔτριβε τὸ μέτωπον συνεστραμμένος εἰς ἑαυτόν.

— Ἀνυπέρβατον κρίνεις τὴν φράκτιν; ἐρωτᾷ ὁ ριζάρχης. Κάλλιο λόγια στὸ χωράφι, παρὰ μάγγανα στ’ ἄλωνα.

— Οἶσθ’ οὖν ἂ χρῆζεῖς; ἀποκρίνεται ἀρχαῖζων ὁ διδάσκαλος. Δεινός, βαρὺς ὁ ὄρος σου, Καντανολέε! Ὁ σὺ μισεῖς ἐτέρω μὴ ποιήσης... Τί θὰ τὸν ἔκαμες τὸν ἀποκρισιάριον, ὅστις πρὸς ἐξαχόρασιν τῶν πριῶν φρουριῶν ἤθελε σοὶ προτείνει τὴν ἐξώμοσιν;

Ὁ ῥαιτούρης πετάσας ἄμφω τὰς χεῖρας, ἐμιμήθη τουφεκίου σκοποβολήν.

— Ἀλλὰ . . . δὲν ἀπελπίζομαι! ὑπολαμβάνει μετὰ σύντομον ἀναλογισμὸν ὁ ἱερεὺς. Πολλὰς σούφρας καὶ βράδας ἔχει τὸ βᾶσον . . . Ἐπιτρέπεις εἰς τὴν ἀνικμάτητά μου νὰ διενεργήσῃ ὄλα τὰ μέσα ὅσων εἶναι ἐγκρατῆς, ὅπως καταφέρῃ τὸν λατῖνον εἰς τὴν παραδοχὴν τοῦ ὄρου σου;

— Πάτερ ἅγιε — εἶπεν ὁ πρύτανις, ἀσπαζόμενος πρῶτην φοράν τὴν χεῖρα τοῦ ἐφημερίου — ἦδη ἀπέκτησες τὸ σέβας καὶ ἐμοῦ καὶ τῶν συναδέλφων μου! Ἄλλην ἀμοιβὴν, πλὴν ταύτης, μὴ περιμένῃς. Παράσημα ἢ ἡμετέρα κυβέρνησις δὲν σκοπεύει νὰ χαλκεύσῃ. Ἐπειτα δὲ ὁ σταυρὸς τοῦ Γολγοθᾶ δὲν θὰ κητορόλει ἐσκανδαλισμένους ἀπὸ στήθους ἱερέως, τὸ ὁποῖον ἐξουσία κοσμικὴ παρεσημέωσε μὲ σφραγίδιον Μαιμωνᾶ,

— Ὁρθόδοξος βρασφόρος καὶ ἱππότης! Ἀσεβέστατον παρῶδημα, ἐξευτελιστικὴ ἀνάμνησις τῶν φραγγοκαλογήρων τοῦ Τέμπλου καὶ τῆς Ῥόδου! Ὁ Θεὸς νὰ φυλάξῃ τὸν πτωχὸν Εἰρήναιον ἀπὸ τοιαῦτα ἀνέρα κωμωδήματα! — Ἀλλ’ εἰς τὸ προκείμενον. Θὰ δώσης λοιπόν τὴν εἰς τοὺς γάμους

συγκατάθεσιν σου. ὅπότεν ὁ Μολὶν ὑποσχεθῇ νὰ ὁμολογήσῃ τὸ δόγμα μας αὐθημερὸν τῶν ἀρραβίωνων καὶ ὁμοῦ μὲ τὴν θυγατέρα του;

— Ναί, ὄλλ’ αὐθημερὸν, ἀνυπερέθετως.

— Ὅσον οὕτω θέλεις λάθει ἀπάντασιν περὶ ὑμφοτέρων. Ἐὰν δὲ μὲ τὰς μεσιτείας τῆς Θεοτόκου ἀξιοθῶ νὰ φέρω εἰς αἴσιον πέρας τὴν παρὰ τῷ Μολίνῳ ἐντολήν, δὲν θὰ σπεύσης, ἐκλαμπρότατε, ν’ ἀποστείλῃς εἰς Ἀλικιανοῦν καὶ τὸν κατάλληλον κατηχητήν;

— Τίς ὁ καταλληλότερος σοῦ, πάτερ Εἰρήναιε; ἀπήντησεν εὐμενῶς ὁ Καντανολέος, ἐν τῷ ἀποχαιρεῖσαι τὸν ἀπεσταλμένον.

Οὕτω συντεθειμένης τῆς μνηστευτῆς διαπρεσβεύσεως, ὁ σεβάσμιος ἱερεὺς, ἀφοῦ πρῶτον ἱερούργησεν εἰς τὸν Ἑσπερινὸν τοῦ Σαββάτου, ἀπόφρατο ὑπὸ τὴν φυλακὴν δύο παλληκαρίων πρὸς ὃν ἀνεδέχετο ἱερὸν καὶ φιλογενέστατον ὄρισμόν, ἄνωθεν μὲν μαστιγούμενος ὑπὸ χαλάζης, ἀνέμου καὶ βροχῆς, κάτω δὲ περιφρονῶν χειμάρρους ἐξηγριωμένους, ὧν τὰς γεφύρας ἡ λύσσα τοῦ πολέμου εἶχεν ἀνηλεῶς κατερειπώσει.

Ἐν τούτοις δὲν ὄκνει ὁ ῥαιτούρης. Ἐπινοήσας νὰ κατὰσχη ὑπὸ πρόσχημα προστασίας τὴν ἔπαυλιν, ὅπως διὰ στρατιωτικῆς τινος ἐπαγρυπνήσεως προλάβῃ καὶ ἀπελάσῃ πᾶσαν ἐνδεχομένην ἀπάτην, ἐξέπεμψεν εἰς Ἀλικιανοῦν, πλὴν εἴκοσιν ἱππέων, τὸν δευτερότοκόν του Δημήτριον, πρωτοβάθμιον ἑκατόνταρχον (**primo Cendurione**) τοῦ ἀνδρειοτέρου λόχου δίδων αὐτῷ καὶ ὁδηγίας ἀπορρήτους. Διὰ τῶν διαταγῶν ἐκείνων ἀπηγορεύετο, χωρὶς ἐγγράφου ἀδείας τῆς Πεντανδρίας ἢ ἀπὸ τῆς κόμης ἀπομάκρυνσις τοῦ τιμαριούχου, ὑπεβάλλοντο δὲ εἰς ἐποπτειάν ὑποκεκρυμμένην πάντα τὰ ἐκεῖσε διαπραχθησόμενα.

Ἐἶ καὶ πολῦτροπος ὁ Ἕλλην ἐξ ἰδίας φύσεως, ὅμως παρὰ νὰ γίνῃ θήραμα ἀλλοτρίας ἀπάτης, φραγγικῆς πρὸ πάντων, προτιμᾷ τὸ δεινότερον τῶν δυστυχημάτων. Περιττὰ ἀπέβαινον τὰ προφυλάγματα. Μετ’ ὀλίγον αἱ ὑπόνοιαι διεύοντο, τὸ θάρρος τῶν ἐπαναστατῶν ἀνεπτεροῦτο ἐνεργεία αὐτῶν τῶν ἐν Χάνδακι καὶ ἐν Χανίοις ἀρχῶν. Ὁ μὲν Δουξ Κρήτης ἐκμανῆς ἐπὶ τῇ ἀγγελίᾳ τῆς λειποταξίας γενόμενος κατεψήφισε τὸν Δὰ Μολὶν ἀποστάτην, ἔνοχον προδοσίας, καὶ τῆς ἱπποτικῆς εὐγενείας ἐκπτώτων, ὁ δὲ Προβεδούρος τοῦ νομοῦ, καὶ αὐτὸς πρὸς τὸ δουρικὸν θέσπισμα συμμορφούμενος, ἐδήμευε πάντα τὰ ἐν τῇ πόλει καὶ ἐν τῇ ἐξοχῇ τιμάρια τοῦ ἀρχοντος, ὀρίζων ἐν ἐπιμέτρῳ καὶ τίμημα δισχιλίων δουκάτων ἐπὶ τοῦ προσώπου, ἢ ἐπὶ τῆς ζωῆς αὐτοῦ. Προγραφή αὐστηρά, ἀλλ’ οὐχὶ παράλογος. Ὡς προεῖρηται, ὁ Σέρ Φραντσέσκος ἦτο κεκτημένος καὶ ὄλθον πολὺν, καὶ ὑπόληψιν κραταιοτάτην. Τοιούτου δὲ ὄντος τοῦ ἀνδρός, δὲν ἦτο ὀρθός καὶ βᾶσιμος ὁ φόβος τῆς βενετικῆς ἐξουσίας, μήπως ἐπέπρωτο ἢ παρὰ τοῖς ἀντάρταις ἀπόδρασις του νὰ παρορμήσῃ καὶ ἐτέρους ἀρχοντας εἰς τὸ στάδιον τῆς ἀποσικιρτήσεως;

Φαιδρὰ καὶ κατ’ εὐχὴν ἔφθανεν ὀλίγον ἔπειτα, ἢ ἀπόκρισις ἐξ Ἀλικιανοῦς. Ἐν τῷ διαγγεῖλαι τὴν συγκατάθεσιν τοῦ

Μολιν εἰς τὸν ἐπιβαλλόμενον ὄρον, ὁ Εἰρήναιος παρεκάλει τὸν Καντανολέον νὰ ἀντεπιστείλῃ αὐτόγραφον καὶ αὐτὸς ἀπάντησιν εἰς τὴν προεπαχθεῖσαν τοῦ ἄρχοντος ἐπιστολήν.

Ἡ μὲν ἀπάντησις ἐδόθη ἐξ ἰδίας τοῦ Ῥαιτούρου χειρός, ἡ δὲ ἀποστολὴ περιεβλήθη ἔκτακτόν τινα ἐπισημότητα, κομιστῶν αὐτοπροσώπων διορισθέντων τοῦ Φράγγου, μέλους τοῦ Συμβουλίου, καὶ δύο ἐτέρων ρίζαρχῶν. Δύο τινὰ διεμήνυεν ἡ ἐπιστολή· πρῶτον μὲν τὰ συγχαρητήρια τῆς κρητικῆς κυβερνήσεως πρὸς τὸν οἰκοδεσπότην, καὶ τὰς εὐλογίας τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀρχῆς πρὸς τὴν οἰκογένειαν· δευτερον δὲ, ὅτι τὴν προσεχῆ Τετάρτην, ἑορτὴν τοῦ ἁγίου Λουκά, ὁ Γεώργιος Καντανολέος θὰ μετέβαινε συνέστιος εἰς Ἀλικιανοῦν, ἐπισυνουδούμενος ἀπὸ τοὺς συναδέλφους, τοὺς ἱερεῖς, καὶ ἀπὸ τοὺς πρεσβυτέρους τῶν ρίζαρχῶν. Καὶ μικρὸν μὲν μετὰ τὴν ἀφίξιν, ὁ εὐγενὴς τιμαριούχος μετὰ τῆς ἱππότιδος θυγατρὸς του θὰ παρεῖχον πρὸς τὸν Ἐκκλησιάρχην τῆς αὐτονομίας τὴν ὁμολόγησιν τῆς ἑλληνικῆς πίστεως καθ' ὃν τύπον ἤθελον ἐκ συμφώνου προαποφασίσαι ὁ ἀρχιεπίσκοπος καὶ ὁ σεβασμιώτατος ἐφημέριος τοῦ ἐν Χανίοις ἁγίου Νικολάου. Ἡ δὲ πράξις τῆς ὁμολογήσεως θὰ ἐτοιχοκολλεῖτο κατόπιν ἐν ἀντιγράφοις εἰς τὴν θύραν πάσης ἐκκλησίας τῆς νήσου, μετὰ δὲ τὴν λειτουργίαν θὰ διεκηρύττετο παρὰ τοῦ ἱερέως ἐπὶ τρεῖς ἐπακολουθούτους Κυριακάς. Ἡἴχαστο ὁ Καντανολέος νὰ τελεσθῶσιν ἀρραβῶνες καὶ γαμοδίσαια αὐθημερόν· ἐάν ὅμως ἡ προεθετήσις πῶν οἰκιακῶν τοῦ Σερ Φραντσέσκου οὐδόλως ἐπέτρεπε τὸν συνδυασμὸν, οἱ γάμοι ἐφ' οἵαδήποτε ἀφορμῇ δὲν θὰ ἀνεδάλλοντο πέραν τῆς παρεπομένης ἑορτῆς τοῦ ἁγίου Φιλίππου, τελευταίας ἡμέρας τῆς Κρεωφάγου, τεσσαρακαίδεκάτης τοῦ προσεχοῦς Νοεμβρίου. Εἶποντο τὰ ἀκροτελεύτια τῆς συνθήκης. Ὁ μελλονύμφος παρητεῖτο ἐκ προσιμίων προῖκα καὶ παράφερνα, ὅτι μόνη τῆς μνηστῆς προῖξ προελογίζοντο ἡ πατριωτικὴ συνεργία τῶν γονέων τῆς καὶ τὸ κεφάλαιον τῶν ἰδίων αὐτῆς ἀρετῶν. Διὰ ἅμα ληξάσης τῆς διττῆς τελετῆς, Δὰ Μολιν καὶ Καντανολέος θὰ συνήρχοντο κατὰ μόνας, ἵνα ἐκ κοινῆς γνώμης προμελετήσωσι τὴν ἐπίστασιν τῶν σκοπιμωτέρων μέσων, δι' ὧν καὶ ἡ κυριευσίς τῶν Χανίων θὰ ἐπεταχύνετο, καὶ προσηκόντως ἡ συμφρόνησις τῆς ἱπποτείας θὰ ἐξεπεραιούτο.

Πλὴν τῆς ἐπιστολῆς, ὁ Φράγγος ἀπήρχετο κομιστῆς καὶ τινῶν δώρων. Ἐνῆα αὐτῶν εἰκονίζουσι ἀκριβῶς τὸ ἀφελὲς καὶ συμβολικὸν τῶν τότε ἐθίμων.

Ἀναφέρομεν κατὰ πρῶτον ἐν ζεῦγος ὄρεικόν, καταγόμενον ἐκ γένους κυπριακοῦ, μὲ κομψότατα φάλαρα ἐπεσαγμένον. Οἱ ἡμίονοι αὐτοὶ, ἐπίτηδες διὰ τὰς ὄρεινὰς ὁδοιπορίας ἀνατεθραμμένοι, συνειθισμένοι ὅθεν νὰ ἀναρριχῶνται ὡς αἰγαγροὶ, πετώντες μᾶλλον, ἢ πηδῶντες ἀπὸ βράχου εἰς βράχον, ἐξεπορεύοντο πεφορτισμένοι μὲ βαρέλια οἴνου Ἐλυραίου, ἡ κατασκευὴ τοῦ ὁποίου ἀνέτρεχεν εἰς ὃ ἔτος ἐγεννήθη ὁ τοῦ Καντανολέου πρωτότοκος. Τοῦτο μὲν πρὸς τὸν ἱππότην· τὸ δὲ πρὸς τὴν ἀρχοντοπούλιν χάρισμα, χαριέστερον. Πρὸς αὐτὴν ἐπέμπετο γάστρα καρουφυλλαίας, τὸ μὲν σχῆμα μεγα-

λοπρεποῦς, τὴν δὲ πολυγωνίαν μοναδικῆς ὄντως θαυμάσιον φυτὸν, ὅπερ εἰς τοὺς μυριοβλαστῆς κλάδους, πλὴν τῶν ἀναριθμητῶν καλύκων, προσεπεδείκνυε τριάκοντα δύο ἄνθη ὅλα ἀνοικτὰ καὶ κατακκόκκινα. Ἴσως προσεφέρετο ὡς εὐκτικὸν σύμβολον γονιμότητος. Τὸ τέταρτον καὶ περιεργότατον τῶν δώρων συνέλειτο ἐκ μιᾶς πητῆς πελωρίας, ἣν ὁ κομιστῆς παρέλαθεν ἐπιμελέστατα περιτετυλιγμένην εἰς μᾶλλινα ὑφάσματα, καὶ μὲ στέγασμα πῆλινον ἐντὸς σκεύους πεπωματισμένην. Ἐὰν ἡ πηττα δὲν ἔφθανεν εἰς Ἀλικιανοῦν ζεστή, ἢ τοῦλάχιστον χλιαρὰ ἔτι, ὁ κομιστῆς ὤφειλε νὰ τὴν διανεῖμῃ καθ' ὁδὸν πρὸς τοὺς τυχόντας. Τί ἤνιττετὸ τὸ ἐθίμον τοῦτο; Ἄς τὸ ἐξηγήσῃ ὁ ἀναγνώστης, ἐὰν δύναται· τὸ καθ' ἡμᾶς ἐζητήσαμεν εἰς μάτην εὐλογοφανῆ τινα διερμήνευσιν. Μὴ τάχα ἠνιγματίζετο τὴν τότε ἐπικρατούσαν γνώμην, ὅτι ἡ κατοικία τῆς μνηστῆς ἔπρεπε ν' ἀπέχῃ τῆς τοῦ νυμφίου ὅσον οἶόν τε ὀλιγώτερον, κατὰ τὸ προοιμαζόμενον « Νύμφη ἀπὸ τῆς γειτωνια σου, καὶ πλαστὰ ριὰ π' τῆς γωνιά σου; »

Ἐὰν δὲν ἐρμηνεύσῃς ἐπιτυχέστερα τὸ ἐν λόγῳ ἐθίμον, ἐκ τοῦ προχείρου ὅμως θὰ φαντασθῆς τὴν ἀνέλπιστον χαρὰν, τὴν ἐκπληκτικὴν ἀγαλλίασιν, τὴν κεραύνειον ἔκστασιν τῶν δύο ἑραστῶν ἐπὶ τῇ περιλάμψει τῆς ἰριδος, ἥτις σπινθηροβόλους ἐπαγγελίας ἀκτῖνας ἀναπεταννύουσα ἐπὶ κεφαλῆς αὐτῶν, προεμήνυε μετὰ μακρὰν βαρυχειμωνίαν τὰ προμεϊδιάματα τῆς ἀνοιξέως. Πρὸς ἀναπαράστασιν τῆς ὑπερφουδῆς αὐτῶν χαρμονῆς ἀνακαλῶν ἐκ τῶν ἐνδοτέρων ἀρχείων τοῦ ὄντος σου ὅσους ἐφαρπαγμοὺς μεσουρανίους, ὅσας μεθυστικὰς ἡδονὰς, ὅσας μονοήμερους κρυφὰς καὶ ἀπολαύσεις ἐπεφύστησεν ὁ πρῶτος ἔρωσ εἰς τὸ ἔαρ τοῦ βίου σου· ἐπισυνάπτων ἐξ ἀναμνήσεως ὅσα τε ἄλλα περιπαθέστερα τοῦ αὐτοῦ εἶδους ἀνέγνωσ εἰς ἔπη καρδιοδιφῶν, ἀπάλλαξον ἐκ τοῦ ἀνοικείου καθήκοντος κάλαμον, ἀνατιθέμενον εἰς λυρικώτερον φανταστικὸν τοιαύτας ἐρωτικὰς ἐκστάσεις, καὶ σπεύδοντα μᾶλλον εἰς τὰ ἱστορικώτερα τῆς πανδήμου συναγαλλιάσεως.

Οἱ λαοὶ, πρὸ πάντων οἱ θερμουργότεροι τῆς μεσημβρινῆς Εὐρώπης, ἐξοκέλλουσιν εὐκόλως εἰς ἐνθουσιασμῶν ὑπερβολὴν. Ἡ φήμη τῆς μεταπολιτεύσεως καὶ τῆς προκειμένης ἐξέλληνίσεως τοῦ κραταιοτάτου τῶν φραγγαρχόντων, διελθοῦσα τὴν νῆσον ὅλην ἀστραπηθὸν, ἐξελήφθη ὡς ἐξαιρετικὸν κατόρθωμα τοῦ Καντανολέου. Ὁ φιλόπατρις ἱππότης, ἔτι πρὸ τοῦ βαπτίσματος, ἀνηγέρθη εἰς τὸν κολοφῶνα τῆς δημοτικότητος· χάριν δὲ τῆς προγραφῆς του ἐθεωρήθη ὡς μάρτυς, προσλατρεύθη ὡς ἅγιος σχεδόν. Ἀντίγραφα τοῦ δουκικοῦ θεσπίσματος διαδοθέντα ἀπὸ κώμης εἰς κώμην· τὸ ψήφισμα τῶν Χανιωτικῶν ἀρχῶν, ἀναγνωσθὲν εἰς τὰ γραφεῖα, εἰς τοὺς στρατῶνας, εἰς τὰ ἀρτισύστατα σχολεῖα, κατέστησαν τὸ ἐπώνυμὸν του οὕτω θεσπέσιον καὶ δημοχαρὲς, ὥστε ἐργάται συνέρευσαν εἰς τὸν ἀρχοντικὸν πύργον ἐξ ἐσχαιτῶν, ἵνα αὐτοφεί τὸ πρσιφιλέστατον πρόσωπον καμαρώσωσι. Μικρὸν κατὰ μικρὸν Δὰ Μολιν καὶ Καντανολέος συνεταυτίσθησαν ἐν μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ πατριωτικῇ ὑποστάσει. Πρωταγωνιστὰί τῆς διαδρα-

ματιζομένης πάλης αναγορευθέντες εἰς συνωρίδα ὁμόπλεκτον καὶ ἀχώριστον, παρ' ὀλίγον συναπεθεοῦντο ὑπὸ σχῆμα ἀστερισμοῦ, ἐν εἶδει Κάστρος καὶ Πολυδεύκους.

Κατὰ τὴν ἀσέλγηνον καὶ μακρὰν νύκτα τῆς παραμυθῆς, ἀπὸ Χριστοῦ μέχρι νεωτέρων χρόνων, ἡ ἱστορία τῶν ἐκπτώτων Τιτάνων τοῦ ἀρχαίου κόσμου, Ἑλλήνων καὶ Ἰταλῶν, περιαιγάζεται ἐκ διαλειμμάτων ἀπὸ αἰφνιδίους τινὰς λάμψεις, λυκόφωτα πυνάμα δεδυκότος ἡλίου, καὶ προσελασμούς πλησιαζούσης ἡοῦς. Ἐφ' ἐκάστη τῶν ἀστραπῶν αὐτῶν τὰ ἱστορικὰ ἐρείπια ἀνακλύπτουσι ἀπειράκις εἰκονικώτερα, παρ' ὅτι ὑπάρχουσι πραγματικῶς. Τότε σκιαὶ ἡρώων ἐφορμῶσιν ἐν σαρκὶ· πάλιν εἰς τὸ ἀμφιθέατρον τότε θούρια ἄσματα, ἀλλαγμοὶ, ὀπλοκρουστικὰ διεγείρουσι τὴν πρὸ πολλοῦ ἀφανισθεῖσαν ἡχώ· τότε ἀρεταὶ παρωχημένων χρόνων ἀναβιοῦσι. Τοιαῦται αἱ λάμψεις, αἱ διαυγάσασαι τὴν νύκτα τῆς Ἰταλίας ἐπὶ Ῥιέντσου, καὶ ἐπὶ Μαζανιέλλου· παρόμοιαι καὶ αἱ τὴν ἡμετέραν σκοτίαν φωταγωγήσασαι ἀπὸ φραγγικῶν κατακτήσεων ἕως τῆς χθῆς. Τὸ ἐνταῦθα σκηνογραφούμενον γεγονός εἶνε καὶ αὐτὸ μετὰ τῶν ἄλλων ἐν τῶν φωτεινῶν διαλειμμάτων τῆς ὑπερχρονίου σκοτομηνίας μας. Πρωτοστατοῦσιν ὁ Καντανολέος καὶ ὁ Δά Μολίν, ὁ μὲν Ἑλληνας ἐκ βυζαντινῆς καταγωγῆς, ὁ δὲ Ἰταλὸς, τὸ γένος ἔλκων ἐκ τῆς ἐφαμιλλου Βενετίας. Οἱ δύο οὗτοι ὁμνῶν συνασπισμὸν ὑπὲρ ἑλληνικῆς ἀναγεννήσεως, τοὺς ὄρκους ἐπιρρυνῶντες μετὰ τὴν ἔνωσιν τῶν ἰδίων τέκνων. Τί θαυμαστόν, ὅτι εἰς τὰ πρόσωπα αὐτὰ διεΐδον οἱ σύγχρονοι τοὺς ἐκπεραιωτάς τῆς ῥήξεως, ἧτις ἔνεκεν ἱερατικῶν ἀντιζηλιῶν διετέλει ἐπὶ τοσοῦτους αἰῶνας χωρίζουσα δύο ἑμομητρίους ἀδελφάς, Ἰταλίαν καὶ Ἑλλάδα;

Ἐκτοτε πᾶς Ἑλληνας τὸ φρόνημα, πᾶς φίλος τῆς ἐλευθερίας συμπροσηρμῶσθη αὐτόκλητος συμπένθερος εἰς τὰ γαμοδαίσινα, ἅπερ ἐφαίνοντο ἄνωθεν καθειμαρμένα νὰ συσφίγξωσι στενωτέρα τοὺς δύο πρωταγωνιστάς. Διὰ τοῦτο δὴ καὶ οἱ γάμοι αὐτοὶ, εὐαγγέλιον ἐθνεγεσίας, αὐτοφύες δημοκρατίας προῖον, νόθευθέντες ἀπὸ σύσσωμον τὸν λαὸν τῆς νήσου, ὠνομάσθησαν ἕκτοτε ΚΡΗΤΙΚΟΙ ΓΑΜΟΙ κατ' ἐξοχήν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄.

Ἐπέφωσκεν, ἐν τούτοις, ἡ τεσσαρακαιδεκάτη Νοεμβρίου, ἡμέρα, ὡς εἶδομεν, ὠρισμένη εἰς τὸ ἐπίσημον ἀραβδώνισμα. Τὸ συμπενθερολόγιον, παρασκευασθὲν εἰς Μεσολᾶν πρὸ ἡμερῶν, ἔτυχεν ἑτοιμον πρωΐαιατα. Πλὴν τῶν συγγενῶν καὶ τῶν ἑμοφύλων, οἵτινες συνηροίσθησαν ἐκ τῶν νομῶν Σφακίων, Σελίνου, καὶ Κισσάμου εἰς ἀριθμὸν ὑπερβάλλοντα τοὺς τρισχιλίους, πλείστοι ὅσοι προσεστώτες, ἱερεῖς, γυναικόπαιδα εἶχον περιπλέον συρρέουσι ἐκ τῶν πέριξ κωμοπόλεων ἕως ἀπὸ προτεράϊας. Μετὰ τὸν ὄρθρον, ὅστις ἐτελέσθη ἐνωρίτερα τοῦ συνήθους, ἡ προσδοκία καὶ ἡ χαρμονὴ τοῦ πλήθους ἐξεδηλώθησάν δι' ἀφορήτου κροτοθορύβου. Οἱ μὲν ζύλινοι ἐξώ-

σται, ἤδη μὲ μυρσίνην κεκοσμημένοι, αἱ στέγαι, τὰ παράθυρα τῶν οἰκιῶν, ὅθεν ἔμελλεν ἡ πομπεὶα νὰ διαπορευθῆ, ἔβριθον, κατέβριθον θεατῶν ποικιλεϊμῶνων, ἑορτοστολιστῶν. Καθ' ὁδὸν δὲ, οἱ μὲν ἀνερριχθῶντες ἐπὶ ῥωπάκων, οἱ δὲ συνωστιζόντες ἐπὶ ἀνατετραμμένων πίθων, ἄλλοι κατελάμβανον τὰς λιθείας ἐξ ἐφόδου. Καὶ ἐνταῦθα μὲν ἦχον ἄσματα πατριωτικά, ἐπίνοιαι τῶν ἐξ ἐπαγγέλματος ὁμηριδῶν, ἐκεῖ δὲ ἐκρότου πυροβόλα, διεγείροντα τὴν ἡχώ τῶν ὀρέων, παρέκει ἄσκαυλοι, τύμπανα, κώδωνες συνεπλήρου τὸν πάταγον, ἐκκοφαινόντες καὶ πόρρω τῆς κόμης τὴν ἀκοήν.

Μόλις περὶ τὴν ἐβδόμην ἡ πόμπιμος ἐξόδος προεμνηνύθη ἐτοίμη εἰς ἀναχώρησιν ἀπὸ τὰ συνεχῆ ὑλακτῆματα τοῦ Ζαγάρ. Καθ' ἣν στιγμὴν ὁ πρόδρομος τῆς συνοδίας παρουσιάσθη ἔφιππος εἰς τὴν θύραν τῆς αὐλῆς κρατῶν τὴν σημαίαν τῆς αὐτονομίας, ἀχάλινος ὀχλοβοῆ ἔχαιρέτισε τὴν ἐμφάνισίν του, τὰ δὲ βουνὰ τῶν Δάκων καὶ τῆς Ζούρβης ἀντεβόησαν τρίς τὴν παρατεταμένην ζητωκραυγὴν.

Τριάκοντα δύο ἵπποι καὶ ἡμίονοι συνῆρτιζον τὴν ἀκολουθίαν τοῦ Κρητικοῦ συμπενθεροῦ. Ἦσαν οὗτοι κατὰ τὴν τότε συνῆθειαν σεσαγμένοι μετὰ ἐρίππια ἐδροειδῆ, μετὰ ἀναβολεῖς πελωρίους, μετὰ ὀγκωδέστατα χαλινάρια· θύσανοι δὲ μεταξωτοὶ, καὶ βασκαντῆρες, καὶ παντοδαπὰ φυλακτῆρια, καὶ πλόκαμοι ἐκ λωρίων κοκκίνων ἐκόσμουσαν τὴν κεφαλὴν, τὰ ὀπίσθια, τὰ στῆθός των. Μετὰ τὸν σηματοφόρον, ὅστις ἀνεβάσταζε τὸν ἅγιον Γεώργιον, ἀνατεταμένον μετὰ ἀλαζωνεῖαν ἴσως ὑπὲρ τὸ πρέπον ἐπιδεικτικὴν, εἶποντο δύο κήρυκες ἐν στολῇ ποικίλῃ, κυματιζόμενα φέροντες ἐπὶ καμακίων ὁ μὲν τὸ οἰκόσημον τῶν Σκορδυλῶν, ὁ δὲ τὸ τῶν Μολίνων. Ἐξίππευοντο ἀκολούθως δύο σαλπικῆται ἐν φορεσίᾳ πρασίῃ. Ἐκάλυπτον οὗτοι τὴν κεφαλὴν μετὰ σκιάδιον ἐξέχον τοῦ μετώπου ὑπὲρ τὴν σπιθαμὴν, ἔβαινον δὲ προπορευόμενοι τῶν ἐξ ἵππέων τοῦ Πρωτάνεως, σωματοφυλάκων τούτων ἐπικαμπτόντων ὑπὸ τὸ ἄχθος θώρακος ἀλυσιδωτοῦ καὶ χαλυβοπλεκτοῦ πανοπλίας. Ὁ πρόεδρος, παγίως ἰδρυμένος ἐπὶ τοῦ γεγηρακότος, ἀλλ' ἔτι ζωηροῦ ἡμίονου του, ἐνωτοφόρει τὴν πορφυροβαφῆ στολὴν τῆς βενετικῆς ἐθιμοπαζίας, συναρτιζομένην ἀπὸ τὸ ἐπίβλημα χρυσοῦφάντου ταινίας τρεχούσης χιαστί ἐπὶ τοῦ στῆθους, καὶ ἀπὸ τινος πῖλον τετράγωνον, ὡσαύτως φοινικῶδαπτον, ἀναμνηστικόν τὰς τοὺς κοκκίνους σκούφους τῶν τότε συγκλητικῶν. Ἐκ μὲν δεξιῶν εἶχε τὸν πρῶτον Τριμυθοῦντος Εὐγένιον, νῦν δὲ ἐξαρχον Κρήτης· ἀριστερόθεν δὲ τὸν γραμματεῖα τῆς ἐπικρατείας Ζάππαν, καὶ ὀπισθεν τρία ἕτερα μέλη τοῦ συμβουλίου του. Συνεπλήρου τὴν ἀκολουθίαν ὁ μελλόνυμφος ἐν στολῇ βενετοῦ συνταγματάρχου, δύο ἕτεροι κληρικοὶ ἀναμιξ μετὰ πέντε γέροντας ῥιζάρχας, ἐπὶ τέλους δὲ ὀκτώ ἕτεροι σωματοφυλάκες, ὡπλισμένοι ὡς οἱ προηγούμενοι, ἀπὸ κεφαλῆς ἕως ὀνύχων.

Ἄρα ἡ συνοδία ἐξῆλθε τῆς αὐλῆς ἐν παρατάξει, ἡ κοινὴ συγκίνησις ἐξερράγη ἀκατάσχετος πλέον εἰς πολυπάταγα συγχαρητήρια, εἰς εὐλογίας, εἰς εὐχολάας. Ἦθελες νομίσει ὅτι παρευρίσκεσο εἰς τινὰ τῶν δραματικωτέρων τῆς ἑλληνι-

κῆς Ἐκκλησίας τελετῶν. Τίς εἰς τὴν καρδίαν τοῦ λαοῦ μας ἐπέτυχέ ποτε νὰ διαιρέσῃ τὴν πρὸ αἰώνων ἐγκεχωνευμένην κράσιν τῆς φιλοπατρίας καὶ τοῦ σεβάσματος; Οἱ μὲν ἄνδρες, τὰς ὑποκαρδίους εὐχὰς ἀναθέτοντες εἰς τὸν τροπαιοφόρον Γεώργιον, ἐπηυφήμουν τὴν ἀνεξάρτησίαν τῆς νήσου ἅμα καὶ τὴν ἐπανόρθωσιν τῆς Ὀρθοδοξίας, αἱ δὲ γυναῖκες, οὐχ ἦττον ἐξημύναται καὶ αὐταί, ἐξεσφενδόνιζον ἐπὶ τοῦ μνηστῆρος ἀνὰ φούκτας στεφάνους, ὀρύζιον, καρυόφυλλα. Ἐν τῇ παραφορᾷ ἐκείνῃ τοῦ ἐνθουσιασμοῦ ὁ μνηστὴρ εἶχεν ἀποβῆ ἰδανικὴ τις σωτῆρος ὑποτύπωσις. Εἰς τὸ σχῆμά του, εἰς τὴν στολὴν του, εἰς αὐτὸν ἔτι τὸν ἐκ λευκῶν πτερῶν λόφον τοῦ ἵππου του, τὸ πλῆθος εἶχεν ἐνσαρκώσει τὸν πόθον γένους πρὸ αἰώνων κατὰ τῆς Εἰμαρμένης ἀντιπαλαίοντος, τὸν γλύκιστον πόθον τῆς ἀναβιώσεως. Διὸ ὁ Πέτρος, δύο συγχρόνως περικαλλῶν παρθένων μελλόνυμφος, τῆς φερωνύμου Σοφίας καὶ τῆς Κρήτης, ἀντήμειβε τὰ συγχαρητήρια καὶ τὴν ὀσπριώδη βροχὴν ποῦ μὲν μὲ χειροκλονήματα, ποῦ δὲ μὲ προσρήσεις, ποῦ δὲ μὲ μειδιάματα. Ἄριστον καιρὸν ἀπέτυχον οἱ πόδες τῶν ἵππων νὰ παρελάσωσιν ὀλίγα βήματα προσωτέρω τῆς βρύσεως. Μόλις πρὸ τῆς ὀγδόης ἀνεκινήθη ἡ συνοδία βραδυποροῦσα. Ἀλλὰ μήπως διὰ τοῦτο ἐμετριάσθη ὁ πολύκροτος χαιρετισμὸς; Αἱ ζητωκραυγαί, ἡ ἐκπυροκρότησις, οἱ ἄσκαυλοι, τὰ τύμπανα παρηκολούθησαν τὴν ἵππασίαν τέμνουσαν τὰς ὄχθας τῆς Πλατανείας, περιβομβήσαντα ἕως τῆς συνοικίας αὐτῆς, παρὰ τὴν ὁποίαν ὁ ρυαῖς τοῦ Καρανοῦ συνταυτίζεται μὲ τὸν κρυσταλλοφανῆ καὶ δενδροστόλιστον ποταμὸν.

Ἄξιος τοιαύτης λατρείας ἦτο ὁ μελλόνυμφος. Σπανίως ἦρως μυθιστορημάτων συνάπτει εἰς ἑαυτὸν τοσαῦτα χαρίσματα, ὅσα κεκτημένος ἐτύγχανεν ὁ εὐδαίμων ἐραστὴς τῆς Σοφίας. Οἱ χαρακτῆρές του ἀντετύπουν ἐν τῷ συνόλῳ τὴν πατρικὴν μορφήν· ἀλλ' εἰς ἐπίμετρον χάριτος, προσηνείας, ἀνοικτοκαρδίου φιλοφροσύνης ὑπερεῖχε τοσοῦτον τοῦ γεννήτορος, ὅστε, ἐν τῷ πραγματεύεσθαι τὰ τοῦ γάμου, οὐδ' αὐταὶ αἱ σεμνότεραι τῶν ἀλόγων ἐφείδοντο νὰ ἐκθειάσωσι πρὸς τοὺς ἄνδρας τῶν τὴν ἀρρενωπὸν καὶ χαρίεσσαν καλλονὴν του. Φύσει καλοκᾶγαθος εἰς τὰς σχέσεις καὶ δημοτικὸς τὴν συμπεριφορὰν, κατήρχετο αὐτὸς πρὸς τὸν ὑποδεέστερον μηδέποτε ἀπαιτῶν νὰ ὑψωθῇ ὁ ὑποδεέστερος πρὸς αὐτὸν γενναῖος δὲ τοὺς τρόπους, ὅσον τε καὶ ὁ γονεὺς, ἐδαπάνῃ ὑπὲρ τοῦ στρατιώτου καὶ τὰ ἀνὰ χεῖρας χρήματα ἐνταυτῷ καὶ τὰ ἐπὶ δανείῳ προσλαμβανόμενα. Διὸ, ἐὰν ὁ στρατὸς ἐσεβάζετο τὸν πατέρα, θαύμαζε καὶ ἠγάπα τὸν υἱὸν ἀχιφανατισμοῦ. Ἀναφέροντες, ὅτι ἐπὶ νευματι μόνῳ τοῦ ὑπαπιστοῦ ὁ τυχὼν στρατιώτης ἤθελε τυφλοῖς ὄμμασι κρημνίσει κατὰ πετρῶν, ἐνθέτομεν μαρτυρίαν, μηδὲ ὅλους τοὺς ὄρους τῆς ἱστορικῆς ἀληθείας παραβαίνουσαν.

Τοιοῦτος ἦτο ὁ πρωτότοκος τοῦ Καντανολέου. Πρὸς αὐτὸν ὡς καὶ πρὸς ἑτέρους τῶν συναγωνιστῶν του ἔτι, ἡ ἐποχὴ ἐλάγχανεν ὑποδεεστέρα τῆς προσωπικῆς ἀξίας του. Ἐντριβέστατος εἰς τὰ ὄπλα, ἀφοσιωμένος ὅχι εἰς πρόσωπα, ἀλλ' εἰς

αἰσθήματα καὶ εἰς ἐλευθεροπρεπεῖς σκοποὺς, καρτερὸς, ἔτοιμος, πνευματώδης, δὲν περιέμενεν, ἢ μόνην τὴν εὐκαιρίαν, ἵνα κτήσῃ φήμην εὐκλεοῦς ἀρχηγῷ, καὶ καταστήσῃ ἐπιφύον τὸ ὄνομά του πρὸς τοὺς Βενετούς. Τοιαύτης φύσεως χαρακτῆρες σεμνοποιοῦσιν ἄσμενον αἰῶνα, ἀνασηκόνουσι χαμαὶ συρτον λαὸν εἰς συναίσθησιν ἐθνικὴν. Ἐμφανιζόμενοι εἰς χρόνους ὀριμωτέρους, εἰς ἡμέρας κρίσεως, οἱ γενναῖοι οὗτοι φιλονεικοῦσι τοὺς Βοσσάρεις τὰ πρωτεῖα τῆς παλληκαρείας, ἢ ἐρίζουσι πρὸς Καραϊσκούς τὸν ἄλλον καὶ τιμιώτερον στέφανον τῆς στρατηγικῆς περινοήσεως.

Δύο ἕτερα προτερήματα ἐπεκάλλυνον αὐτὸν. Ἐν τῇ τότε κρητικῇ νεολαίᾳ διέπρεπε καθὼ ἵπποδαμαστῆς ἐπιδέξιος, καὶ καθὼ δημοτικῶν στίχων αὐτοσχεδιαστῆς. Τὸ δεύτερον προτέρημα ἦτο κληρονομικόν, ἐπειδὴ συμμετεῖχον αὐτοῦ ὁ τε πατὴρ καὶ ἀδελφός, ἀν καὶ εἰς βαθμὸν κατώτερον. Ὁ Πέτρος ὑπερεξεῖχεν. Ἡ περὶ τὴν στιχογραφικὴν ἐφεύρεσιν ἔτοιμότης του κατέστη τοσοῦτο πασίγνωστος, ὅση κατ' ἄλλον λόγον διεφημίσθη καὶ ἡ ἐξᾶλλος ἐντασις τοῦ μνημονικοῦ του. Πολλάκις, χάριν παιδείας, ἐπενόησεν ἀπροετοίμαστος καὶ ἀπήγγειλεν εἰς μέτρον ἀλεξανδρινὸν ὀλόκληρον διήγημα, λαβὼν τὸ θέμα εἴτε ἐκ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, εἴτε ἐκ τῆς πατρίου ἱστορίας. Ἀδιάφορος εἰς τὰς ἐπιροτήσεις τῶν ἀκρατῶν, ἐξετίμα τόσον ὀλίγον τὸ ἔμφυτον τοῦ δώρημα, ὥστε δις μόνον κατὰ σύντονον φίλων ἐξαίτησιν συγκατετέθη νὰ στερεώσῃ τὸ προῖον τῆς αὐτοσχεδιάσεως διὰ γραφῆς. Ἴσως ἡ π ρ ὠ τ η Β β δ ο μ α ς, καὶ ἡ ἄ λ ω σ ι ς τ ῆ ς Θ ε σ σ α λ ο γ ῖ κ η ς, τὰ δύο γραφέντα ποιημάτια αὐτά, ἴσως ἐπιζῶσιν ἀκόμη εἰς τὴν μνήμην τῶν γηραιότερων, ἐὰν μὴ διεσώθησαν καὶ εἰς τι ἀντίγραφον. Κατὰ τὴν ἐν Ῥιθύμῃ διατριβὴν του, ζήτημα μεταξὺ λογίων ἀνεφύη, ἐὰν καὶ ἐπὶ τινι δεδομένῳ θεματι προσέτι ἠδύνατο ὁ ποιητὴς ν' αὐτοσχεδιάσῃ ἔπος εἰς στίχους πολιτικούς. Ὁ ἀξιωματικὸς ἦρε καὶ νίκην καὶ στοίχημα. Ἀπήγγειλεν ἐπὶ ἡμίσειαν ὥραν καὶ ἐστιχοῦργησε τὸ δεδομένον θέμα ἐκ τοῦ παραχρῆμα μὲ ἀξιοθαύμαστον ταχυγλωσσίαν καὶ ἱλαρότητα.

Χαριθεῖσα πρὸς τοὺς κατοίκους, ἡ συνοδία παρέμεινεν εἰς διάφορα μέρη καθ' ὁδόν. Περὶ δυσμᾶς ἡλίου ἡ κλαγγὴ τῶν σαλπείγων ἀνήγγειλεν, ὅτι καταφθάσασα ἦδη τοὺς λόφους τῆς Ἀλικιανούς, ὀλίγον ἀπέειχε τῆς ἐπαύλεως. Τῷ ὄντι εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ καταφύτου βουνοῦ, ὅπερ χαριέντως ἐπιστεφανοῖ τὴν κωμόπολιν, ἦδη πυκνὴ ἀνθρώπων σπεῖρα, ὑπὸ τὸν ἐλαιῶνα προχωροῦσα, ἐφαίνετο σπεύδουσα εἰς προὔπαντησιν. Ἦσαν οὗτοι οἱ στρατιῶται τῆς φρουρᾶς, ἐν τυμπάνοις καὶ φανοῖς προοδοποιούντες μετὰ κατοίκων τοῦ χωρίου.

Οὐδέεις τῶν χρονογράφων ἤθελεν ἴσως καταδεχθῆ νὰ καταχωρήσῃ τὸ ὄνομα τῆς Ἀλικιανούς, ἐὰν μὴ κατηναγκάζετο ἀπὸ τὸ διαβόητον τῶν συμβάντων.

Ἄτερον δείγμα τῆς ἀφιλοκαλίας των. — Μικρὰ μὲν τὸν πληθυσμὸν, ἀλλὰ λίαν εὐάρεστος, καὶ καλῶς ὠκοδομημένη ἦτο ταῖς ἡμέραις ἐκείναις ἡ κώμη τῶν Μολίνων. Μόνα δια-

κόσμαι πεντήκοντα ψυχαί, δουλοπάροικοι τὸ πλείστον μέρος συνεκρότου τὸν ὄλον πληθυσμὸν τῆς χάριν τῆς θέσεώς της ὅμως ἐφημιζέτο ὡς μία τῶν τερπνοτέρων τοῦ νομοῦ. Ναί μὲν ἐντεῦθεν βράχοι τινὲς μακράρῳχενες, ἄλλοθεν δὲ δάση ἐλαιοδένδρων, πιτύων, καρυῶν, καὶ πετελεῶν ἐπεπρόσθουν ὀπωσοῦν τὴν θεάν τῆς πεδιάδος. Ἄλλ' εἰς ἀποζημίωσιν, ὁ τόπος παρῆγε πρὸς τὸν φοιτητὴν σκιερούς περιπάτους, ἀφθόνους καὶ ὄροσερὰς πηγὰς, κήπους συνδένδρους, ἀέρα καθαρῶτατον. Οὐδεὶς θόρυβος ὀχληρὸς διέκοπτε ποτε τὴν ἡρεμίαν τοῦ ἀναχωρητηρίου, οὐδ' αὐτὰ τ' ἀγιοσήμαντα τοῦ ναοῦ, ὧν ὁ ὑπόβραγχος ἤχος ἔφθανε μόνις εἰς τὸ παρά τὰς Βρύσας βυζαντινὸν παλαιόκαστρον. Μόναι αἱ ἀραδικαὶ μελωδίαι τοῦ αὐλοῦ ἀνεπετεροῦντο δις τῆς ἡμέρας ἀπὸ τοὺς βράχους τοῦ ἐπικειμένου ὄρους, πληροῦσαι ἠδυπαθοῦς μελαγχολίας τὴν πεδιάδα· μόνον τὸ ποίμνιον, τὴν ὁδὸν τῆς κώμης διερχόμενον περὶ τὰ χαράγματα, ἐμήνυε μὲ τοὺς πολυήχους του κώδωνας πρὸς τοὺς ἐγκατοίκους, ὅτι ἐφίστατο ἡ ὥρα τῆς ἐξεγέρσεως.

Ἄλλ' ὅτι μᾶλλον τερπνὴν καὶ ἐπαγωγὸν καθίστανε τὴν ἀρχυλήσιν ἐν τῇ κωμοπόλει ἦτο ἡ περιδιάβασις εἰς τὴν πλησίον ὕλην, εἰς τὸν αὐτοφυῆ ἐκεῖνον παράδεισον, ὅστις παρηκολούθει τὰς μυρτοστολιστοὺς ὄχθας τοῦ ὁμωνύμου ποταμοῦ, καὶ ἀπείχε τῆς ἐκκύλευς ὡς ἡμίσειαν ὥραν. Χαῖρε δάσος τῆς Πλαταναίας μαγευτικόν, περικρασποδούμενον ἀπὸ τὰς ποιητικωτέρας ῥοδοδάφνας τῆς οἰκουμένης! Χαῖρε καύχημα τῆς ἑλληνικῆς χωρογραφίας ἐρωτικώτατον! Οἶα σκηνογραφία θαυμαστή, ἐμπνέουσα πόθον ἀγάπης καὶ πρὸς τὸν ἀπαθέστερον! Οἶα σιὰς ἀπέραντος, μηδέποτε μηδαμόθεν ὑπὸ τοῦ ἡλίου διαπερωμένη, σκιάς εἰς τὴν κλασικὴν γῆν τοῦ Φοῖβου ἀναμινήσκουσα τὰς ἀξυλιστοὺς καὶ παρθένους ὕλας τῆς Ἀμερικῆς! Οἶα πρασιναὶς ἀειθαλής! Ὀπόση ψυκτῆρις, ἀναζωτικὴ δροσὸς ἐκ παντὸς μέρους! Φαντάσθητι ἄλσος ἀτέρμαντον, ἀπέχον τῶν Χανίων ὀκτὼ μίλια περίπου, καὶ ἀρχόμενον ἀκριβῶς ὅθεν λήγει ἡ ἐλαιόφυτος πεδιάς· δάσος συγκροτούμενον ἀπὸ γίγαντας, ὧν ἡ νεότης ἀνέτρεχεν ἰσως εἰς τὸν αἰῶνα τῶν Κομνηνῶν, ἀπὸ πλατάνους ἀλαζωνικῶς μετεωρίζοντας τὴν κεφαλὴν ἑκατὸν πόδας ἐπάνω τῶν βέλτρων. Κύκλω παντὸς κορμοῦ ἀνερχοῦντο με συζυγικὴν σφίγγιν ἄμπελος τὰ κλήματα τῆς ὁποίας συνεκορυφοῦντο περιπλοκάδην, καθάπερ ἐξάρτια εἰς ἰστὸν πλοίου. Ἐμπεφυτευμένη εἰς εὐφρον γῆν, ἡ ἄμπελος ἐβλάστανε μὲ μοναδικὴν θρασύτητα, ἀναπέμπουσα δὲ τοὺς κλάδους ἀπ' ἔτους εἰς ἔτος ὑψηλότερα, κατόρθωνεν ἐπὶ τέλους νὰ περιστέψη μὲ τὰ ὁμοίοσχημά της οἶναρα τὴν κορυφὴν τοῦ συμβίου, καὶ ἐπὶ τοὺς ἀπειρομεγέθεις βραχιόνάς του ν' ἀπαιωρήσῃ τὰ πολυχρώματα καὶ ζωγραφικὰ παράφερνα τῶν βοτάνων της. Οὕτως ἕκαστος πλάτανος συνεζευγμένος ἠνέωγεν ὑπὸ τὴν περιφέρειάν του εὐρύχωρον ὑποδεκτῆριον, σκιαυγούμενον ἑκασταχόθεν ἀπὸ τὴν ἀντανάκλασιν τῆς χλόης, καὶ θεατρικῶς ἐπικοσμούμενον ἀπὸ τὰς κρεμάθρας τῶν σταφυλῶν, ὧν τινὲς κατῆρωρουντο δισπιθαμιαῖαι τὸ μήκος. Ἐξετελείουν τὰ θέλητρα τοῦ παραδείσου τὸ κε-

λάδημα τῆς ἀηδόνος, τῆς ἀκανθίδος, τοῦ κοσσύφου· ὁ φλοῖστος τοῦ παραρρέοντος ποταμοῦ· τ' ἀρώματα τῆς μυρσίνης, τῆς μίνθης, τοῦ ἐρύλλου, μυρίων ἄλλων μοσχοδόλων βοτάνων. Αἱ αἰσθήσεις κατεμυθίσκοντο, ἡ φαντασία ἐνουρανοῦτο. Ἐὰν ὑπὸ τὸν θόλον ἐκεῖνον ἀποκοιμηθῆς μὴ ἐξεγείρῃσαι πεπληγμένος ἀπὸ οἴστρον ἀνακρόντειον, δῆλον ὅτι τὸ οὖς τῆς καρδίας σου ἐπλάσθη κωφὸν καὶ ἀνήκουον εἰς τὰ ἐντονώτερα διεγερτήρια τῆς Δημιουργίας.

Μοναδικὸν τῆς κώμης λάμπρυσμα ἦτο τὸ θέρετρον τοῦ τιμαριούχου. Περιβόλιον εὐρυχωρότατον, κατάφυτον ἀπὸ φοίνικας, κισσῶν, πορτοκαλλιάς, πεπυκνωμένον ἀπὸ ῥοδιωνίας ἰασμῶνας, καὶ ἰωνιάς, καθωράζε τὴν κυριωτέραν εἰσοδὸν αὐτῆς. Ἦδη φανάρια ποικιλόχρσα ἀνηρημένα εἰς τὰ δένδρα καὶ ἐπὶ τῶν τοίχων ἐφώτιζον καὶ κήπους καὶ ἔπαυλιν. Ἡ βενετικὴ λυχνοκατὰ ἐξελαύνουσα εἰς μεγάλην ἀπόστασιν τοὺς χρωματισμοὺς παρίστανεν ἀνταύγειαν, προσεμπίπτουσαν σκηρικῶς πρὸς ἐπὶ τῆς μελαίνης χλόης τῶν κυπαρίσσων, φωτίζουσαν μυριοτρόπως τὰ φυλλώματα, παιγνιδίζουσαν ἐπὶ τῶν τεχνητῶν κρουσῶν. Ἐνταῦθα μὲν ἔστιλβον, ἐπὶ βάθους κιστρινοχρύσου τὰ λευκὰ ἄνθη ἐπικλίνοντα εἰς εἶδος στεφανοπλεκτάνης, ἐκεῖ δὲ μεταξὺ δύο ἡμιανοίκτων φύλλων ἀπήστραπτον ἀστέρος μευιδίχματα. Τὰ φωτοδόλα περιρραντίσματα, ἡ ἀντίθεσις βαφῶν, σχημάτων, ἀντιλάμψεων συναπετέλουν τοιαύτην τινὰ ἐξωτικὴν σκηνὴν, οἷαν μόνος ἑλληνικῆς ἐσπέρας οὐρανὸς καὶ ὁ κῆπος τοῦ Σερ Φραντσέσκου ἠδύνατο συμπιλοτιμούμενοι ν' αὐτοσχεδιάσωσιν.

Ἐν τούτοις οἰκογένεια, φίλοι, θεράποντες περιέμενον ἐντὸς τοῦ κήπου τὰ εἰσόδια τῶν συμπενηθῶν. Μόλις ὁ κρότος τῶν πετάλων, καὶ αἱ προπορευόμεναι σάλπιγγες ἤχησαν εἰς τὸ περικλίσμα τοῦ προαυλείου, ὁ οἰκοδεσπότης, ὑποδεχθεὶς ἑκατέρωθεν τῶν βραχιόνων σύζυγον καὶ θυγατέρα, ἐξῆλθεν εἰς προὔπαντησιν ἀσπεπῆς. Ἄλλ' ἦδη ὁ ῥαιτούρης ἐπέξευσε μὲ ἐλαφρότητα νεκρικὴν, παραδίδων τὰ ἡνία πρὸς τοὺς ἱπποκόμους· ἦδη, μιμούμενοι τὸ παράδειγμα του, ἀπέβαινον ἅπαντες οἱ τῆς συνοδίας.

— Ἐκλαμπρότατε ἀρχηγέ, σεβαστέ μου φίλε καὶ συμπένθερε! ἐξέφωνησε πρῶτος ὁ Δὰ Μολίν, ὑποκλίνας τὸ μέτωπον, καὶ μὲ ἀμφοτέρας τὰς χεῖρας κλονήσας τοῦ ριζάρχου τὴν δεξιάν. — Εὐλογημένη εἴη ἡ στιγμή, καθ' ἣν ἐπ' ἀγαθῶ τοῦ κρητικῶ λαοῦ καὶ τῆς γενεᾶς μας συμπλέκονται αἱ χεῖρες ἡμῶν πρῶτην φοράν! Μὲ τὰς εὐλογίας τοῦ Παντοδυνάμου, μὲ τὰς εὐχὰς ἐμοῦ καὶ τῆς ἐνταῦθα συζύγου μου, παράλαβε ἕως ἀπὸ τοῦδε εἰς νύμφην σου, καὶ προφύλαττε ὡς κόρην ὀφθαλμοῦ τὴν μονογενῆ κληρονόμον τῶν Μολίνων! Εἶθε ἡ ἐνωσις τοῦ υἱοῦ σου καὶ τῆς θυγατρὸς μου δόσῃ πέρας εἰς τὰς αἱματηρὰς διαφωνίας, αἵτινες ἐπὶ τριακόσια πενήκοντα ἔτη ἐχώρισαν ἀπὸ τοὺς Μολίνους τὸ γένος τῶν Σκορδυλῶν! Εἶθε ὑπὲρ Κρήτης καὶ ὑπὲρ τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος ὁ συνασπισμὸς ἐμοῦ καὶ σοῦ ἐγκαινιάσῃ τὸν αἰῶνα τῆς χειραφετήσεως! — Καὶ σὺ, τέκνον μου προσφιλέστατον — προσέθηκεν ἐπισυγκινούμενος ἐν τῷ ἀνοιξίαι τοὺς κόλπους πρὸς

μνηστῆρα — εὐδαιμόνησον τὴν Σοφίαν σου, πλήθυνον τὸν οἶκόν μου, ἀνακαινίσον τὴν νεότητά μου!

— Ἡ κόρη σου, εὐγενέστατε — ἀπεκρίθη ὁ Ῥαιτούρης — ἄδακρυς μὲ τὴν εὐδοκίαν τοῦ θεοῦ θέλει μακροήμερεύσει ὑπὸ τὴν στέγην μας· τὸ ἐγγυώμεθα ὡς χριστιανοὶ ὅλοι οἱ Γραικοὶ, οἱ εἰς τὴν ἱπποτικὴν φιλοπατρίαν σου ἀναρτώμενοι μὲ ἐμπιστοσύνην τὰς ἀγαθωτέρας ἐλπίδας.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν εἰσαγωγικῶν προσρήσεων, ἡ ἐπὶ τοῦ πύργου ἀναπεπταμένη σημαία τῆς αὐτονομίας ἐπεδόθη εἰς κυματισμούς καὶ ἀνελιγμούς ζωηροτέρους, ἐξακοντίσαντας τὴν σιανὴν τοῦ συμβόλου ἕως τοῦ τόπου τῆς συνεντεύξεως. Ἦθελες εἰπεῖν, ὅτι ἡ Ἐλευθερία, ἔμψυχον ἐν τῇ σημαίᾳ ἐκείνῃ λαμβάνουσα προθυμίαν, ἔσπευδε νὰ συστεγάσῃ Ἑλλάδα καὶ Ἰταλίαν ἐνηγκαλισμένας ὑπὸ τὴν σκέπην τῆς αὐτῆς ἔθνευσερτηρίου σιαιᾶς.

Ἐν τούτοις ἡ Σοφία ἠσπάζετο τὴν δεξιάν τοῦ πενθεροῦ, ὅστις ἀμοιβαδὸν ἐνηγκαλίζετο καὶ ἀντησπάζετο αὐτὴν εἰς τὸ μέτωπον.

— Πέτρε! ἀνέκραξεν ὁ γέρον περιχαρῆς, μὲ πατρικὴν ἤδη φιλαυτίαν διερευνῶν ἀπὸ ἄνω ἕως κάτω καὶ ὑπερτιμῶν τὸ κόσμιον σχῆμα τῆς μελλονύμφης — Δέχθητι τοῦ πατρός σου τὰ συγχαρητήρια! Ἡ ἐκλεκτή σου δὲν εἶνε μόνον ἄγγελος τὴν καρδίαν, ἀλλὰ καὶ τὴν μορφήν προσέτι... Ὁμοίωτον τῆς μητρός — προσέθηκεν ἔπειτα, τὴν πρόσρησιν συνδυάσας εἰς ἓν προσκύνημα πρὸς τὴν συμπεθέραν, ἧτις ἠσχολεῖτο δεξιουμένη καὶ προσαγορεύουσα τοὺς ξένους τῆς.

Αἱ χαριστήριοι αὗται προδιαλέξεις κατεκλήθησαν ὅλην τὴν συνοδίαν. Ἦθελον ἐπιφαιδρῶναι καὶ τὸν Πέτρον, ἐὰν αἱ αἰσθήσεις τοῦ Πέτρου ἀντελαμβάνοντο τὴν στιγμήν αὐτὴν ἄλλου τινὸς ἀντικειμένου, πλὴν τῆς νύμφης του. Ἄλλ' οὔτε τὸ προσαγόρευμα τοῦ πατρός ἤκουσεν, οὔτε εὐστοχώτεραι κατέφθανον τὴν ἀκοήν του αἱ ἔμφωνοι φιλοφρονήσεις τῆς πενθερᾶς, αἱ σύναυλοι εὐλογίαι τοῦ Εὐγενίου καὶ τοῦ Εἰρηναίου.

Ἐνῶ ὁ Μολῖνος προσεκάλει τοὺς μνηστῆρας νὰ συνεμπλέξωσι τοὺς βραχίονας, αὐτὸς, αὐτόβουλος ἤδη προσελθὼν, προσέφερον εἰς τὴν δέσποιναν τῶν λογισμῶν του ἀνθοδέσμην, παριστάνουσαν ἐν τῷ κέντρῳ τὸ μονόγραμμα τῶν μελλονύμφων μὲ λευκὰ καὶ κόκκινα καρυόφυλλα.

Ἐντρομος ἐν τοιαύτῃ δόξῃ, ἡ νύμφη ἠὲ χαρίστησεν, ἐξαποστειλάσα ὑπὸ τὸ σκίασμα τοῦ λευκοῦ πέπλου μίαν φυγάδα, ἀλλὰ πληκτικὴν βλέμματος ἀστραπήν. Ἀνίκανος ὅμως ὑπὸ συγκινήσεως ν' ἀποδώσῃ καὶ διὰ ζώσης φωνῆς τὸ ἐλάχιστον χαριτολόγημα, συνεκεφαλαίωσεν ἀθρόων τῶν αἰσθημάτων τῆς τὴν ἐκφορὰν εἰς τὸ ἐπαφῆσαι ἐπικλινῆ τὴν προτομήν ἐπὶ τοῦ πρωτογεύστου στηρίγματος τοῦ ποθητοῦ τῆς, εἰς τὸ προσψάσαι τὸν ὄμῳν του μὲ τοὺς κρικελλιώδεις καὶ καστανόχρους βόστρυχάς τῆς.

Ἦτο εὐμορφος ἡ μελλονύμφη; Ἐὰν εὐεϊδῆς, ποῖόν τι τὸ εἶδος τῆς εὐμορφίας τῆς;

Ἐπὶ ἐκτιμήσει κάλλους ἀνυπεύθυνον ἔχει τὴν κρίσιν καὶ ὁ

τυχών. Γνώμην ἄρα καὶ ἡμεῖς ἀποφαινόμενοι, οὐδὲν τι παρακινδυνεύομεν.

Δύο διάφορα κάλλη γυναικεῖα ἔλαβεν ἡ Ἑλλάς κατὰ καιροῦς. Τὸ μὲν σύμμετρον, ἐρμολογικόν, ἐντελέστατον, οἷον ἐντετυπωμένον φαίνεται εἰς τὸ σχῆμα τῆς Μηλείου Ἀφροδίτης καὶ τῆς τῶν Μεδίκων· τὸ δὲ, ἀτελέστερον ἴσως τὰς ἀναλογίας, ψυχαγωγικώτερον ὅμως τὴν ἐκφράσιν, ἔκμαγμα τοῦτο καὶ ἀπινδαλάτισμα χριστιανισμοῦ. Τὸ πρῶτον εἶδος ἐμποιεῖ ἔρωτα, φιληδονίαν, θαυμασμόν τινα πειρακτικόν δρώντα κατ' ἐξοχὴν ἐπὶ τῶν αἰσθητηρίων· τὸ δεύτερον ἐμφυσᾷ ἀγάπην, ἔλεος, ἀδελφικὴν τινα συμπάθειαν, καὶ κρούει τοῦ ἠθικοῦ αἰσθήματος μᾶλλον, ἢ τῶν αἰσθήσεων τὰς χορδὰς. Ἐκ τῆς διαφορᾶς προκύπτει, ὅτι ὁ μὲν πρὸ Χριστοῦ Ἑλλήν θαυμάζει, καὶ ὡς καλλιτέχνης θαυμαστοὶ τὴν ἐρωμένην του, ὁ δὲ εἰς Χριστὸν βεβαπτισμένος Ἑλλήν ἐλεεῖ ὡς συγγενῆς, περιποιεῖται ὡσεὶ θεράπων τὴν ἀγαπητικὴν του· ὅτι, ἐνῶ Φειδίαι καὶ Ἀπελλεῖς καὶ Πραξιτέλαι εἰς τὴν ἠδυπαθῆ στάσιν καὶ προσχημάτισιν τοῦ σώματος χαρίζονται προθυμώτερον, ἢ εἰς τὴν πνευματικὴν ἰδεοποίησιν τοῦ προσώπου, τὸ φιλόκαλον τέκνον τῆς σήμερον Ἑλλάδος ἀναγορεύει βασιλίδα τοῦ γυναικείου κάλλους τὴν κεφαλὴν, ἀτε ἔδραν λύγου, κατοικητήριον πνεύματος, ὑπέραλλον ὄργανον τῆς ψυχῆς. Τῷ ὄντι· ἐν τῷ πλανητικῷ τοῦ κάλλους αὐτοῦ συστήματι προέξαρχος διαπρέπει ὁ ἥλιος τοῦ προσώπου. Ποῖον Βαιθόβεν ἡ Βελλίνου κύμβαλον κέκτηται τὴν ἔκτασιν καὶ τὴν εὐτονίαν τῶν μελωδικῶν ῥυθμῶν, ὅσους ἐν τῇ καταρτικῇ διανοίξει τῆς καρδίας ἀποπνεεῖ γλυκύγελως ὄψιν παρθενικῆ; Ἡ τῶν ἐσωτερικῶν σάλων ἀνάρροια κυματίζεται εἰς τὴν εὐμετάβολον ἐπιφάνειαν τῆς ὄψεως μὲ τοσαύτην ποικιλίαν μετατροπῶν, φανεροποιεῖται τοσοῦτον αὐτόματος, ὅσον ἀκαταλόγιστον εἶνε τὸ μῆκος ὅπερ ἡ ἰδέα καὶ τὸ πάθος διατρέχουσιν εἰς τὴν κοσμιαίαν βασιλείαν των. Ἀλλὰ τὰ κινήματα τῶν ἐπιλοιπῶν μελῶν τί ἄλλο εἶνε, ἢ σφασασμοὶ ὑποχείριοι, καὶ ἀλόγιστοι, καὶ ἄσημοι, καὶ φερ' εἰπεῖν μηχανικοὶ; — Ἀξιόλογος διαστολή· τὰ ἀριστοτεχνήματα τῆς γυναικεῖας καλλονῆς παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἢ διατελοῦσιν ἄφωνα σήμερον, ἢ λαλοῦσι γλῶσσαν ἀποβάσαν δυσκατανόητον πρὸς ἡμᾶς. Ἡ ἐνέργεια τοῦ στόματός των συναπόχετο, ὡς ἂν τις εἴποι, μετὰ τῆς αἰνιγματώδους προσωδίας τῆς ἀπαγγελίας του. Ἀφαρπάξουσι τὸν θαυμασμόν σου· πειρῶνται ματαίως νὰ ἀνακινήσωσι τὰ πάθη σου. Εἰς τὸ εὐκαμπτον τῆς στάσεως, εἰς τὸ λυγηρὸν τοῦ σχηματισμοῦ, εἰς τὸ χαρῖεν τῶν κινήματων, ἀπανταχοῦ τοῦ σώματος διορᾶς γήνητρα Φρύνης, θέλγητρα Λαίδας. Οἱ χαρακτῆρες τῆς ὄψεως, εἰ καὶ τεράστιοι ἐπὶ συμμετρίᾳ, ἀμοιροῦσι διεγερτικότητος, στεροῦνται ἐπιπνεύσεως δραματικῆς. Μονότονος ἢ ἀπὸ τῆς κορυφῆς μετώπου μέχρις ἄκρας ῥινὸς εὐθεία γραμμὴ· ἄδακρυς, ἀσυγκίνητος, φύσει ἀπαθῆς ὁ ὀφθαλμὸς· διάγλυπτον, παγόπληκτον τὸ μεῖδιωμα. — Οἷον τόπον πρωτεύοντα ἀπεναντίας κατέχουσιν εἰς τὸ πρόσωπον τῆς νεωτέρας Ἑλληνίδος ὁ ὀφθαλμὸς, τὰ χεῖλη καὶ τὸ μεῖδιωμα! Πῶς ἡ ἔθνομολογικὴ αὕτη διαστολή ἐξέφυγε τὴν πολυπραγμοσύνην

τοῦ βαυαρῶν ὄνειροπόλου ; Στόμα καὶ ὀφθαλμός ! Ἴδου οἱ γνώμονες καὶ διερμηνεῖς πάσης ὑποκαρδίου συνταραχῆς, ἡχώ τῶν ἀνάρθρων κραυγῶν τοῦ ὄντος, σελίδες ἐφ' ὧν ἀκριβῶς τε καὶ ἀφεύκτως ἀνατυπῶνται οἱ ἐλάχιστοι τῶν παλμῶν. Ὅ,τι ἐν τοῖς εἰκονογραφικοῖς ὀράμασι τῆς φύσεως εἶνε ἡ ἀεικίνητος ὄψις τῆς θαλάσσης πρὸς τὰ στερεότυπα ὄρη, πρὸς τὰ δάση, πρὸς τὰς κοιλάδας, τοῦτ' αὐτὸ περὶ ὀφθαλμοῦ καὶ στόματος ὡς πρὸς τὰ λοιπὰ μέλη τοῦ σώματος. Ὁ κρύσταλλος τοῦ ὀφθαλμοῦ παλιγγραφεῖ τὰς ἀπείρους ἐξελίξεις τῆς διανοίας, τὸ μαντεῖον τοῦ στόματος ἀποκαλύπτει τὰ ὑποβρυχία διαγγέλματα τῆς καρδίας. Μόνα τὰ δύο ταῦτα ἐπιχέουσι, ταῦτα μόνον μεταδίδουσιν εἰς τὰ λοιπὰ σημεῖα τῆς κκλονῆς τὸ ἐμψυχον πῦρ, τὴν λάμψιν, τὸν ἠλεκτρικὸν σπινθῆρα, πάνθ' ὅσα θέλητρα ὀραματικά καταπλήττουσιν ἐκ πρώτης ὄψεως τὴν εὐαίσθησιαν τοῦ θεωμένου, τὰ θέλητρα ἐν οἷς ἰδιαιτέρως ἐν τρυφῶνται καὶ τρυφεροῦνται οἱ ἐκλεκτοί. Ἄφελε ἀπὸ τὸ πρόσωπον τῆς παρθένου μας τὸν χαμόγελων καὶ τὴν ἡμετέραν ! Ἐκολώθωτες τὴν Νεοελληνικὴν Ῥαφαήλειον Παναγίαν, ἀφήρηκας ἀπὸ τὸν μῦθον τῆς Ὀδυσσεΐας τοὺς πειρασμούς τῆς Κίρκης, τὰ γόητρα τῶν Σειρήνων, τὰς δολεράς τοῦ Ἰθακησίου ζεύγους παιδιᾶς Τί ἐναπέμεινε ; χάρτης ἄγραφος.

Ἡ εὐμορφία τῆς ἀρχοντοπούλας τῶν Χανίων ἦτο εὐμορφία ἐντελῶς νεοελληνική.

Ἡ Σοφία ἦγε τότε τὸ δέκατον ὄγδοον ἔτος τῆς ἡλικίας· ἀλλ' οἱ ἀγνοοῦντες τὴν ἐποχὴν τῶν γενεθλίων της θὰ τῇ ἐδίδον μόνις δεκαεξί. Καὶ πρόσωπον, καὶ ἀνάστημά της ἀνετύπων μετὰ τὸ πλεονέκτημα τῆς νεότητος καὶ τῆς ἀνθρωπότητος τὸ καθ' ὅλην τὴν νῆσον ὀνομαστὸν ἄγαλμα ἑλληνικὸν τῆς μητρός. Οἱ ἀμυδαλοειδεῖς καὶ καστανωποὶ ὀφθαλμοὶ της ἐπιστεφανούμενοι τοξοειδῶς ἀπὸ λεπτὰς ὀφρῦς, περισκελιζόμενοι ἀπὸ βλεφαρίδας χιονώδεις ψαυστικᾶς, ἐγγικτικᾶς, νῦν μὲν λεπτοψυχοῦντες καὶ σθεννύμενοι, νῦν δὲ καθάπερ φάρος ἐλίτροχος ἀναφλεγόμενοι εἰς εὐδίαν ποιητικῆς νυκτός, ἐξηκόντιζον — σινεργούσης μάλιστα τῆς ἰλαρότητος τῶν χειλῶν — ἀφάτους τινὰς ἀστραπᾶς ἀγάπης, γλυκυπαθείας, ἐλέους, ἀστραπᾶς καρδιοδόλου, ἐπὶ τῇ πληκτικῇ λάμψει τῶν ὀφθαλμῶν ἀναπαλλάκτως ἐξεθαμβοῦτο ἡ ὄρασις τοῦ θεατοῦ. Αὐτὴ ἡ γοητεία τοῦ βλεμματισμοῦ, ἡ ἐξωτικὴ καὶ ὑποκειυθῆς αὐτῇ μαγανεία τῶν φωστῆρων της, ἡ ἀπόρητος δραστηριότης ὑπεξέφυγε καὶ τὴν γραφίδα περιωνύμου εἰκονογράφου, ἐπεξήρχετο οὕτως αἰφνίδιος καὶ λάβρος καὶ καταβλητικῇ, διήλαυεν, εἰ καὶ ἀσυνυδία τῆς βικαντικῆς ιδιότητός της, οὕτω κλητήριος εἰς τὰ σπλάγχνα, ὥστε πρὸς τὸν ὑποπίπτοντα οὔτε καιρὸν, οὔτε προαίρεσιν, οὔτε ἐλευθερίαν ἐπέτρεπε νὰ θαυμάσῃ τὰ ἐπιλοιπα προσόντα τοῦ καλλιστεύματος — τὴν σύμμετρον περιγυρίδα τῆς ὄψεως, τὸ εὐστροφον καὶ ἐπαγωγὸν ἀνάστημα, τοὺς καστανωποὺς πλοκάμους καθωραίζοντας καὶ ὄμους καὶ αὐχένα βοστρυχιθόν, τὰ λευκὰ χειράκια, ἀριστουργημάτια τοσοῦτον ἀσπᾶσιμα ἐπὶ τὸ κύμβαλον, ὅσον ἀξιολάτρευτα εἰς τὴν χρῆσιν τῆς ῥιπίδος καὶ τῆς βελόνης.

Ὅτ' ἔτερατοῦργουν οἱ ὀφθαλμοὶ μετὰ τὴν διαδυτικότητα, ἐὰν τὸ στόμα δὲν ὑπεδοθήει ; Ὅχι. Μεγάλως εἰς τὴν μαγικὴν ἐκείνην ἐπίδρασιν συνήργει ἡ παρθενικὴ τοῦ στόματος εὐθυμία, τὸ κόσμιον, τὸ ἡδυπαθὲς αὐτὸ τῆς νεανίδος ὑπογέλασμα, ὅπερ ἐσέμνου τὰ χεῖλη, ἐδορυφόρει εἰς τὰ φίλτρα τῶν ὀφθαλμῶν, καὶ εἰς τὸ ὅλον σχῆμα ἐπεφύσα οὐκ οἶδαμεν οἷον τι αἰθερωδὲς περιεἴλημμα αἰκτιρμονος, φιλοπτώχου, συμπαθοῦς θρησκείας. Τὸ μείδιμα ἐκεῖνο διέλυε τὴν ἀνίαν σου, ἐγαλήνιζε τὴν ὀργὴν σου. Ἦτο οἰκογενεῖας ἐντρυφήμα. Ἦθελε μετατρέψῃ εἰς φιλόστοργον καὶ ἀφιλότεκνον γονέα. Ποῖος οἶκος, ἐντὸς ἀνεξιδιάστου καρδίας ληθαργῶν, δὲν ἀπεδάρθανεν ἐπὶ τῷ ἀγγελικῷ φαιδρύματι τῶν χειλῶν ἐκείνων ; Μέτρια τὸν ὄγκον, εἰς μὲν τὸ μέσον συνήπτοντο διὰ λεπτοῦ καὶ τοξοειδοῦς ταινίου, εἰς δὲ τὰς γωνίας ἔληγον παρακλίνοντα ἀνεπαίσθητως. Αἱ γωνίαι αὐταί, τεκμήριον ὑπερβολικῆς αἰσθαντικότητος, μαρτυροῦσι τὴν ἐμφυτον καλοκάγαθίαν· διότι ἡ εὐαίσθησις θηρεύει τὴν φιλίαν, δέεται παρηγορίας, καθίστάνει καὶ κοινωνικὸν καὶ φιλόθησκον τὸν ἄνθρωπον. Σπανιώτατα εὐαίσθησις καὶ λύπη ἀποχωρίζονται. Τὸ ἔλεος, ἀρχηγενὲς ἐλατήριον τῆς συνανθρωπείσεως, τιθηνύεται ὑπὸ τῆς λύπης· ἀντὶ γάλακτος, θηλάζει δάκρυα.

Χρειαζέται μετὰ τὰς νύξεις ταύτας νὰ ὑποδείξωμεν, ὅτι ἡ ἰρατὴ μορφή θὰ ἦτο ἀοράτου ἐσωτερικῆς εὐμορφίας ἀπαύγασμα ; Χαριτωθεῖσα ἐκ μητρικῆς κληρονομίας, ἡ Σοφία συνεδύαζε πρὸς τὴν ὠραιότητα τὴν γυναικοπρέπειαν. Γυναικοπρεπῆς λέγεται ἡ κόρη, ὅταν ἐξ ὕψους ἀβρᾶς ἀνατροφῆς καὶ κοινωνικῆς ὑπερτερίας ὑπερπηδοῦσα τὸν ἀποτροπιασμὸν τῶν αἰσθησῶν φοιτᾷ προθύμως εἰς καταγωγήν ἐνδείας, ὀρφανίας, νόσου· ὅταν, ὑπακούουσα εἰς τὸ ἐνδύμυχον τῆς εὐσπλαγγνίας εὐαγγέλιον, δὲν σιχαίνεται τὰ ἀηδέστερα πειράματα τῆς ἐλεημοσύνης· ὅταν ἐκ τοῦ σχήματος καὶ ἐκ τῆς συμπεριφορᾶς της καθαίρουσα πᾶν οἰονδήποτε ἀντικρουστικὸν πλημμέλημα παρέχει εἰς μὲν τὸ εἶδος γλαφυρότητα εἰκόνας, εἰς δὲ τὸ ἦθος ἐπίπνοιαν ποιήματος. Λέγεται γυναικοπρεπῆς, ὅταν τὸ κυριώτατον καύχημά της ἐγκρατεῖ εἰς τὴν αὐταπαρνησίαν καὶ τὴν ταπεινοφροσύνην· ὅταν ἐξ ἰδίας καὶ μόνης συναισθήσεως ἐπίσταται νὰ ποιήσῃ σεβαστὴν τὴν προσωπικὴν ἀξιοπρέπειαν καὶ ὑπόληψιν της. Γυναικοπρεπῆς καλεῖται, ὅταν ὑπερκασιζῇ τὸν ἀδυνατώτερον, ὅταν ὑποφέρῃ ἐν σιγῇ, ὅταν ἀποστρέφεται καὶ ἐπίδειξιν, καὶ προσποίησιν καὶ ἐπιβουλήν· ὑπὸ μὲν τὴν πατρικὴν στέγην οἰκοδέσποινα, πανταχοῦ δὲ ἄλλοθι ἀγνείας ἰέρεια. Εὐαίσθησις, χάρις, σεμνότης, πνεῦμα, καλλονή, ἰδοὺ τῆς γυναικοπρεποῦς νεανίδος τὰ γνωρίσματα !

Τοιαύτη τις ὡς ἐγγιστα ἡ εἰκὼν τῆς ἀρχοντοπούλας· ἄψυχον φωτογράφημα θεσπεσίου πρωτοτύπου. . . . Ἀλλὰ πῶς κατὰ τὴν ἐξεικόνισιν τῆς στολῆς μᾶς διέλαθε τὸ Τ σ ε ν δ α λ έ τ ο, τὸ λεπτοῦφές αὐτὸ καὶ μέλαν κεφαλοπάνιον, ὅπερ προσφυῶς ἐκάλουν ἐ ρ ω τ ι κ ῆ ν φ α ρ έ τ ρ α ν οἱ Βενετοί ; Τὸ ἀξιοζωγράφητον Zendaletto, ὄπλον, ὅπερ αἱ φιλοπόλεμοι Ἀνδαλουσιδὲς οὐδέποτε ἐπέισθησαν ν' ἀποθέσωσιν, ἐνεπὸρποῦτο εἰς τὴν κόμην μετὰ τέχνην οὐκ εὐκαταμάθητον ἐκάλυ-

πτεν ἢ ἀπεκάλυπτε τὴν ὄψιν κατὰ τὴν χρεῖαν καὶ τὴν ἀρέσκειαν, τηροῦν τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐγκρυφιάζοντας ἐν πονηρίᾳ προδοτικῇ· ἐκόσμηε τὸ στέρνον μὲ πειρακτικὴν φιλαρέσκειαν καὶ συνεπλέκετο περὶ τὴν μέσσην μὲ κομψότητα πειρακτικωτέραν. Ἡ τέχνη αὐτῆ, αὐτῆ ἡ ἀμίμητος φιλοκαλία, αὐτῆ ἡ πολυδαίδαλος ἐπιβουλή προσῆπτον εἰς τὸν πέπλον ἰδιότητά τινα τεραστίαν, ἱκανὴν νὰ μεταμορφώσῃ εἰς ὥραϊαν τὴν ἀσχημον ὄψιν, καὶ νὰ πληθύνῃ εἰς τὸ ἄπειρον τὰ θέλητρα τῆς περικαλλοῦς. Θεωρουμένη ἡ γλυκυβλέφαρος κόρη τοῦ Μολίνου ὑπὸ τὴν σκιαύγειαν τοῦ μελαγκρηδέμενου τῆς, ἤθελε διαθροῦφει μισογύνους ἦτορ, ἤθελεν ἀφαρπάξῃ καὶ φρένας γέροντος. Ἡ φήμη τοῦ τσενταλέτου τῆς, ἀπὸ τοῦ ἐσπερινοῦ περιπάτου τῆς Προκουμαίας πέρα Χανίων μεταπηθεῖσα, εἶχε καταστήσει τὸ ὄνομά τῆς οὕτω πολυθρύλητον, ὥστε, κατὰ μίμησιν τῶν Κυθωνιατῶν, ἡ νεολαία τοῦ Χάνδακος ἄλλως δὲν ἐκάλει τὸν Σέρ Φραντσέσκον, ἢ Π α τ έ ρ α τ ῆ ς Σ ο φ ί α ς . . .

Καὶ μολαταῦτα — λυπηρὸν εἰπεῖν ! εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ προνομιοῦχου πλάσματος αὐτοῦ, ὑπὸ τοὺς κάλυκας νεότητος οὕτω σφριγώσης καὶ φερεζώου, ὑπὸ τ' ἀμβρόσια προσμεϊδιάματα, ὑπὸ τὸν ἀστραπηθόλον ἐκεῖνον βλεμματισμὸν ὁ προσωποδότης θὰ ἀνεγίνωσκε κατάπληκτος δύσνοστόν τινα πεπρωμένης περιουσίας χρησμὸν.

Ἐὸ δὲ πατήρ τῆς ;

Ἐὸ Σέρ Φραντσέσκος ἦτο ἑσσαρκος τρόπον τινὰ προσωποποίησις τοῦ γνωμοῦ « Π ἄ ν μ έ τ ρ ο ν ἄ ρ ι σ τ ο ν » Ἐκ γενετῆς ὀπαδὸς καὶ φιλόσοφος τῆς μετριότητος, θιασώτης τῶν μέτρων ἐξ ὀρμεμφύτου, ἠράσθη παιδιῶθεν τῆς γεωμετρίας. ἤδη δὲ πεντηκοντοῦτης ἠρέσκετο εἰσέτι στερεομετρῶν. Νοῦς ὀρθός, θετικὸς, λογιστικὸς· νοῦς βραδύπους ἴσως, ἀλλ' ἀκυρίετος ἀπὸ πάθη ἐπιζήφελα καὶ δυσηιόχητα· ἐχθρὸς τῶν ἄκρων, εἰς πᾶν μεσόριον ἐπικλινής· δυσπειθὴς εἰς τὴν φορὰν τῶν πρώτων ἐντυπώσεων, καθὸ ἄμοιρος οἰστροηλατήσεως καὶ φανταστικῆς, ὁ Μολὶν ἐπανήρχετο συχνότατα εἰς τὸ φίλον τοῦ Chi va piano, va sano, παροιμίαν ἀντιστοιχοῦσαν πρὸς τὴν ἡμετέραν Σ π ε ῦ δ ε β ρ α δ έ ω ς. Οἱ κεραίας διαθήτου περιάγοντες ἐπὶ τοῦ χάρτου πᾶνυ σπανίως εἶνε ταχύβουλοι, ὁ δὲ ἱππότης ἔτρεφε διαφέρουσαν τρυφερότητα πρὸς τὰς ἐξισώσεις του. Διὰ τοῦτο δὲ, πρὶν ἐγκολπίσῃ ἀπόφασιν τινὰ ὀριστικῶς, ἐταλαντεύετο ἐπὶ μακρὸν εἰς δισταγμοὺς καὶ ἀμφιρρέπειαν. Ἐπετύγγανεν ὅμως μετὰ τὴν βάσανον νὰ διαλύσῃ καὶ τῆς ὑστάτης ἀπορίας του τὴν ἐξίσωσιν ; Τότε, τὴν δεξιάν ἀποθέτων, καὶ παραλαμβάνων ἤρωος θρασύτητα, εἰσώρμα εἰς τὴν φάσιν τῆς διαπράξεως μὲ λάθρον, ἀκατάβλητον ἐπιμονήν· τότε, ἀπὸ μόνον τὸ δεδογμένον του κατεληγμένον, κατεφέρετο πρὶνὴς εἰς τὸ στάδιον τῆς ἐκτελέσεως, μηδὲν τι πλέον ἄλλο καθορῶν πρὸ ποδῶν, ἢ τὴν ἀκριβεστέραν καὶ ταχίστην τοῦ σκοπομένου κατάληψιν.

Ἐὸς πρὸς τὴν εἰκόνα του, αὕτη καὶ χωρὶς πραγματείας διατυποῦται εἰς σχῆμα συνταγῆς. Μέτριον ἀνάστημα· σὰρξ μῆτε πίερα, μῆτε ἰσχνή· ὄψις ἐξ ἰδιοσυγκρασίας πελιδνή· μέτωπον εὐρύτατον, περὶ δὲ τὴν κοροφὴν ἐξογούμενον ἀπὸ ὀστένια

λοφίδια· ῥιν ὀπωσοῦν σιμή· ὀφθαλμοὶ μεγάλοι γλαυκοειδεῖς καὶ ἐξέχοντες ὑπὲρ τὸ θέον· βλέμμα ἡμερον, ἀλλ' ἐκφραστικὸν καὶ ἐξεταστικόν· τόνος φωνῆς ὄτε μὲν μειλίχιος, ὄτε δὲ ὑπότραχος· ὕφος ὀμιλητικόν· καὶ εὐπροσήγορον, εἰ καὶ γεωμετρούμενον ἐνίοτε ὑπὸ τινος βενετικῆς συστολῆς. Ἐνδύσον τὸ προχάραγμα τοῦτο μὲ κυκλικὸν καὶ πολύπτυχον πῖλον ἐκ μέλανος βελούδου, μὲ ἐπενδύτην ἑτερομάσχαλον, φοινίκιον καὶ περικρασπεδούμενον ἀπὸ παρθώριον, μὲ πλατυδράκια μεταξωτά, μὲ πόρπας λιθοκολλήτους ἐπὶ τὰ πράσινα ὑποδήματα· πρόσθετες εἰς τὴν πλευρὰν τοῦ ξίφος, ἐκ τῆς λαβῆς τοῦ ὀποίου ἐξήρηται διὰ μακρᾶς ταινίας ἀνεμιστήρ ἐκ πτερωῶν ψιττακοῦ, καὶ θέλεις ἐπάνω κάτω συστοιχειώσει τὰ κυριώτερα τῶν γνωρισμάτων τοῦ τιμαριούχου, καθ' ὃν τοῦλάχιστον τρόπον ἱματίζετο ἐν Χανίοις τὴν ἱπποτικὴν στολήν.

Ἐὸ Σέρ Φραντσέσκος ἠγάπα τὸ μονογενὲς θυγάτριόν του τρυφερά· ἀλλ' εἰς τὸ πλάγιον τῆς ἀγάπης αὐτῆς ἔτρεφε τὴν ἀνιαρὰν συναίσθησιν, ὅτι ἤθελε τὸ ἀγαπήσει μὲ στοργὴν διπλασίαν, ἐὰν, ἀντὶ γυναικείου χιτῶνος, ἔφερε βράκην εἰς τὰ σκέλη καὶ ξίφος εἰς τὴν πλευρὰν. Ἡ συναίσθησις αὕτη ἦτο σκληρὸς βασανισμὸς. Τὰ παιδικὰ θωπεύματα τῆς κόρης κατέδυν εἰς τὴν συνείδησίν του σπαρακτικά. Καὶ ὅμως τὸ παράλογον τῆς τύχης ἀδίκημα οὐδέποτε εὗρεν ἀπόλυσιν εἰς τὴν λογικὴν του. Ἡ ὑστέρησις ἄρρενος κληρονόμου ἔσκαπτε τάφον ἀγανῆ παρὰ τοὺς κεκλεισμένους τάφους τῶν προγόνων του, ἡ δὲ πεφιλημένη του Σοφίτσα, καίτοι ἐντελής καθ' ὅλα, ἤλθεν ὅμως εἰς τὸν κόσμον ἔνοχος λήξεως καὶ συντελείας. Καθ' ὅσον μὲν τὰ ἔτη προέβησαν, ἡ συναίσθησις αὐτῆ εἰσέβαλλεν ἐπιδρομικωτέρα εἰς τοὺς σκολιούς λαθουρίθους τῆς συγγνώσεως, εἰσάγουσα μεταλλοιώσεις, ὧν τὴν ἐπίδρασιν συνέπαθον κατὰ βαθμὸν καὶ ἕξεις, καὶ τρόποι, καὶ φρονήματα. Παρὰ δὲ τὰ πρόθυρα τῆς πεντηκονταετίας, ὁ τάφος, ὁ πεπρωμένος νὰ καταπίη τὸν ὑστερον Μολίνον, εἶχε προσλάβει ταρταρείους διαστάσεις. Ἐὸ Σέρ Φραντσέσκος ἀπέβη ἀνεπαισθήτως ὑπογονδριακός· τὸ πρόσωπόν του ἐγένετο πελιδνώτερον. Ἐκτοτε ὑπεξέφυγεν εὐχαρίστως ἐπισκέψεις συγγενῶν, ὁ οἶκος τῶν ὀποιῶν ἀντήχησε γέλωτας, παιγνίδια, θόρυβον ἄρρένων· τὴν δὲ πρώτην ἡμέραν τοῦ ἔτους, ἐν τῇ διανείμει εἰς θεράποντας καὶ δουλοπαροίκους τὰς συνήθεις ἐπινομίδας, — παράδοξον! — ἀνεδείχθη γενναίωτερος πρὸς τοὺς ἀτέκνους, ἢ πρὸς τοὺς κτήσαντας ἐξ ἑκατέρων τῶν φύλων ἀπογονήν. Ἴσως εἰς τὴν μεταβολὴν αὐτὴν ἀποδοτέα καὶ ἢ πρὸς τὴν μόνωσιν δεινυμένη ἐπιρρέπεια τοῦ ἤθους του. Μικρὸν καὶ κατ' ὀλίγον ὁ ἱππότης ἀπέβη πλατωνικὸς τῆς μοναξίας ἐραστής. Τὴν μὲν καλοκαιρίαν ἔπλην διήλθε περιερχόμενος τοὺς δρυμούς του ἀσυνόδευτος· τὸν δὲ χειμῶνα, πότε μὲ μίαν πρόφασιν, πότε μὲ δύο καταλείπων καὶ οἰκογένειαν καὶ συναναστροφὴν, πάλιν ἐπανέκαμψε μονήρης εἰς τὴν βιβλιοθήκην τοῦ πύργου του. Πρὸς ὄντινα ἠρώτα αὐτὸν, πῶς ἄρα μετὰ ἕξιν ἰσόβιον κατεπίσθη νὰ λειποτακτήσῃ καὶ ἀπ' αὐτὴν ἔτι τὴν φίλην παρτίδαν τοῦ τρισέττε,

— Τί θέλεις ; ἀπεκρίνετο. Ὅσάκις ἀφίνω τὰ Χανία λυ-

ποῦμαι, διότι χωρίζομαι ἀπὸ τοὺς φίλους μου, ἀλλὰ πλειότερον ἔτι λυποῦμαι ἀφίνων τὴν Ἀλικιανοῦν, διότι χωρίζομαι ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν μου.

Οὐδέποτε ἡ ἀνάκρισις τῆς ἐξωτερικῆς μορφῆς προσέρχεται οὕτως αὐθορμήτως, ὡς ἐν περιπτώσει ἀνθρώπων, οἵτινες ἀγνωστοὶ διακείμενοι πρὸς ἀλλήλους, ἔχουσι νὰ συνεκτελέσωσι μέγα τι ἐπιχείρημα ἐμπιστοσύνης. Εἰς τοιαύτην θέσιν ἐτύγγανεν ὁ Κανταναλὸς καὶ ὁ Δὰ Μολίν. Ὁσαύτως ἐξυπνοὶ ὄντες καὶ οἱ δύο συμπένθεροι, ὡσαύτως κάτοχοι τῆς κοινῆς ὑπολήψεως, ἀλλὰ καὶ ὡσαύτως ἐκτετοπισμένοι εἰς ἔρυθμον θέσιν δικαιολογοῦσαν τὴν ὑποψίαν καὶ τὴν προφύλαξιν ἀπέβλεψαν εἰς ἀλλήλους κατὰ πρῶτον, ὡς ἀτενῶς κατασκοπεύουσι τὴν ἀμοιβαίαν κεραιοστασίαν δύο πλοῖα θαλασσοποροῦντα εἰς πέλαγος λυμαινόμενον ὑπὸ πειρατῶν. Ἐκάτερος κατοπεύσας διελάσεις βλεμμάτων, κομπὰς φωνῆς, τρόπους, ἰμάτια, ἐλάχιστα τῆς περιφορᾶς χαρακτηρισμὰτα, προσεπάθησε νὰ μαντεύσῃ, εἰμὴ τὸ ὅλον, μέρος τι τοῦ αἰνίγματος, ὅπερ ἔνσαρκον ἴστατο ἐνώπιόν του. Περίεργον δέ! Ἐν ᾧ ὑπὸ τὴν σκέπην τῶν χαριτολογημάτων ὁ φραγγάρχων ἤσχυλεῖτο γεωμετρῶν τὸν ἀρχοντορωμαϊόν του, τὴν αὐτὴν ἐπὶ τοῦ ἀνακρίνοντος ἀνάκρισιν ἐπεχείρει, καίτοι σκύλος, ὁ Ζαγάρ. Τίνες ἀναθυμιάσεις ἀδιάδρακτοι πρὸς τὴν ἠθικὴν ὄσφρησιν τοῦ ἀνθρώπου διήγειρον τὴν πολυπραγμοσύνην του; Πολλὰς καὶ ταντοῖας στροφὰς ποιήσας περὶ τὰ σκέλη τοῦ Σερ Φραντσέσκου, ὡσφράνθη δεκάκις τὴν ἀναξυρίδα καὶ τὰς πρασίνας κνημίδας του, τσσαυτάκις δὲ πάλιν ἐναπετένισε πρὸς αὐτὸν τοὺς ἀλλοκότους ὀφθαλμούς. Ἐὰ συμπεράσματα τῆς τρισσῆς ἐρεύνης διατελοῦσιν ἀναποκάλυπτα. Ἐκαστος τῶν τριῶν ἐξεταστῶν ἐτήρησε τὰς κρίσεις του πρὸς ἴδιαν χρῆσιν. Οὐδὲν ὅμως τῶν φανερωθέντων σημείων συγχωρεῖ νὰ ἐξεικιάσωμεν,

τούλάχιστον ἐκ μέρους τῶν συμπενθέρων, ὅτι τὸ συμπέρασμα δὲν ἐξῆλθεν ἀρεστὸν ἀφ' ἑκατέρων. Ὡς πρὸς τὸν Ζαγάρ κατ' ἴδιαν, οὐδεὶς κεν ἔχει σάφα μυθήσασθαι... Εἰς τινα ἐντελείας βαθμῶν θὰ ἦτο σήμερον ἡ γραμματικὴ τῆς φυσιογνωμίας προηγημένη, ἐὰν οἱ Δαβατέροι εἶχον ὄσφρησιν κυνῶς, ἢ τούλάχιστον, ἐὰν εἶχον λόγον ἔναρθρον οἱ κύνες!

Ποῦ ἐτράπησαν οἱ μελλονύμφοι ἐν τῇ μεταξῷ;

Ἦ τοῦτο δὲ ἐξείκασέ το καὶ ἀφ' ἑαυτοῦ σου! Φαντάσου σὺ αὐτὸς τὴν ἀνυπομονησίαν των ἐν τῇ προσδοκίᾳ τῶν ἀνεκλαλήτων τῆς πρώτης περιπτύξεως ἡδονῶν. Πρὸς ἐραστὰς καὶ μελλονύμφοις δευτερόλεπτον δὲν σημαίνει ἔτος; Ὁ λεπτοδείκτης τῆς καρδίας των ἐτετραπόδιζεν ἀπὸ ρυτῆρος. Παρεκτραπέντες τῆς συνοδίᾳ καθ' ἣν στιγμὴν τὸ συμπενθερολόγιον διήρχετο τὰ προαύλια, ἐγλύστρησαν σιγὰ σιγὰ εἰς τοὺς ὄρχους τοῦ παρακλήπιου, ζητοῦντες ποῦ ταχύτερον νὰ ἐπωφεληθῶσι τὴν ἀδειαν τοῦ πολυποθήτου ἐναγκαλισματος, ποῦ διὰ τινος ἀσπασμοῦ ἀδιόρατου νὰ ρίψωσιν εὐθετώτερα τὰ θεμέλια τοῦ ποιήματός των· ποίημα ἄφατον καὶ ὄνειρῶδες, ὅπερ ἄπαξ μόνον τοῦ βίου αὐτοσχεδιάζεται, ἔρχεται, παρέρχεται ὡς ἀστραπὴ, ἀνεπιστρέπτως ἐπαναφίνον τὸν βίον ἀπερριμένον εἰς τὴν νύκτα τῶν ἀπογοητεύσεων καὶ τῶν μεταπίσεων!

Εἶνε ταῦτα ἀληθινὰ, εἶνε ὑπαρκτά; ἐξεφώνησεν ὁ ἐραστῆς μὲ φωνὴν συντετριμμένην, ψαύων μακρότερον τοῦ δέντρος μὲ τὰ χεῖλην τὸ ἄβρον χεράκι τῆς νεάνιδος. Εἶνε, θεέ μου, πραγματικὰ ὅσα βλέπουν ἀπόψε οἱ ὀφθαλμοί μου; Ὅποιαν παράδοξον ὀπτασίαν δαδουχεῖ τὴν στιγμὴν ταύτην ἢ ἐλεήμων φωταψία τῶν οὐρανῶν! Ἐγὼ ἐνταῦθα, ἐγὼ εἰς τοὺς κήπους τούτους περιπλέγθην μὲ τὴν κυρίαν τῆς ζωῆς μου! Υἱὸς Σκορδύλου μελλόγαμβρος ἐνὸς Μολίνου! Ὡ Σο-

φία, ἄστρον ὁδηγὸν τοῦ βίου μου ! Ἀλάησε ! σφίγξε με ! Ἦλιχ ἀγάπη μου, κἀτάπεισέ με ! Σὲ κρατῶ εἰς τὰς ἀγκάλας μου μὲ τὴν ἀλήθειαν ; ἢ αἱ αἰσθήσεις μου γίνονται παίγιον μαγικῆς ἀπάτης ;

Ἐπὶ τῇ ἠλεκτρικῇ προσψαύσει τῶν χειλῶν τοῦ ἔραστοῦ, τὰ χεῖλη τῆς παρθένου, ἀπειθοῦντα εἰς τὴν προτροπὴν τῆς θελήσεως, ἔτρεμον ἀναυδα, ὡς καλαμόφυλλα ὑπὸ ψηλάφημα ζεφύρου.

— Ἀχ, τίς ἤθελε τὸ φαντασθῆ — ἀπήντησε μετ' ὀλιγον, παραβιάζουσα τὴν λειπύθυμον φωνήν, καὶ μὲ καρδιοστάλακτα δάκρυα χαρᾶς βαντίζουσα τὴν προσκύπτουσαν κόμην τοῦ ποθητοῦ της — τίς ἤθελέ ποτε πιστεύσει, ὅτι ἄνωθεν ἐκπορευόμενος ἦτον ὁ σπινθὴρ αὐτὸς, ὅστις ἦναψε τοιοῦτο πῦρ εἰς τὴν ψυχὴν μας . . . ! ὅτι εἰς τοὺς δυσελπίστους ὄρκους μας ἔμελλον μίαν ἡμέραν νὰ συνδεσμευθῶν λαοσωτήριοι οἱ ὄρκοι τῶν ἐναντιοφρονούντων γονέων μας . . . ! ὅτι οἱ δύο ὕστεροι γόνου τῶν Μολίνων, ὁ ἐνάρετος πατὴρ μου καὶ ἡ πιστὴ σου, συσφιγγόμενοι εἰς τοὺς κόλπους σου συγγενικῶς, ἤθελον μὲ ζῆλον κοινὸν ἀναγνωρίσει ὡς μητέρα τὴν ἐνδοξον Ἑλλάδα, συνομολογοῦντες τὸ σύμβολον τῆς ὀρθοδόξου της πίστεως !

— Ἐπίγειε ἄγγελε ! σκέπη πτωχῶν καὶ λυπουμενῶν ! ἀγλαΐσμα τῶν Χανίων σου ! ἀνακράζει ἔθνοους καὶ οἰστρήλατος ὁ μνηστήρ. Ἡ νεραντσάνθη τοῦ κιτρώνος σου εὐωδιάζει ὀλιγώτερον γλυκύθυμα ἀπὸ τ' ὄνομά σου ! Οἱ μόσχοι τῆς πνοῆς σου, τὰ μύρα τῆς ὀμιλίας σου κοινωνοῦν εἰς τὰ ἐντός μου προαισθήματα ἀθανασίας ! Σὺ ἐπικρατύνεις τὴν ἀνδρείαν μου, καὶ ἀναστομοῖς τὸ ξίφος μου ! Σὺ μόνη ἐλαιοτροφεῖς λυχνίον δόξης ἐν τοῖς ἐγκάτοις μου ! Εἰς τὸ κρεμβάλισμα τοῦ φορέματός σου ἀκούω τοὺς παιᾶνας τῶν ὀρέων μου ! Εἰς τὰ μελωδήματα τῶν φθόγγων σου ἀκούω εὐλογίας μητρὸς, νικητήρια Κρήτης, ἀκούω τὸν φιλοπόλεμον τοῦ ἔθνους μου ἐξοπλισμόν . . . Ὡ κέρη θεσπεσία, ἔμψυχον τῆς ὑπερκαλλοῦς πατρίδος μας ἐνανθρώπισμα, τέμενος ἀποθησαυρίζον τοὺς δικαιοτέρους πόθους τῶν ὁμογενῶν μου, οἱ ὀφθαλμοὶ σου ἀκτινοβολοῦν εἰς τὴν ἀστροφεγγίαν ταύτην, καθὼς μέσασθεν ἀπὸ τὴν σκοτίαν των λαμποκοποῦν πέρα Βοσπόρου οἱ οὐρανοφώτιστοι θόλοι τῆς ἀγίας Σοφίας !

Ἐπὶ ποιητικῷ δὲ ἐνθουσιασμῷ ἀφάρπαζόμενος, αὐτοσχεδιάζει τοὺς ἐπομένους στίχους.

« Ψηλόφροντό μου ἱατεμί,
Ῥόδο ἀπὸ τὰ Χανία,
Ἦ εὐμορφιά σου ἀντάστραψε
Καὶ μέσ' τῇ Βενετία !

Φεγγάρι μου ἀστρακέντητον
Ἄγιο Κωνσταντινάτο,
Ποιὰ ἄλλη βρίσκειται ὡς ἐσὲ
Στὸν οὐρανὸ ἀποκάτω ;

Ὅταν ὁ ἥλιος πρωτοβῆ
Στὰ στήβη σου κονεῖε,

Στὰ καστανάτα σου μαλλιά
Πέφτει καὶ βασιλεύει.

Τότε ἂν ἴνυθῆς κι' ἂν στολίσῃς
Καὶ βῆς στὸ περιγιάλι,
Τότε ἡμερόνεις τοῦ βοριά
Καὶ τοῦ πελάου τη ζάλη. »

Λεπτὴ ἀνέμου πνοὴ διήλθε τὸ παρακλήπιον, ἀνασείσασα καθ' ὁδὸν τὰς ἄκρας τῶν κυπαρίσσω. Ἡ πορτοκαλλαία ἐπέτιναξε βροχὴν εὐδύμων πετάλων, ἀνθοβολίσασαν τοὺς μνηστῆρας, ἐπιλευκάνασαν τὸν ὑποπόδιον πράσινον τάπητα. Ἡθελες εἰκάσει, ὅτι τὸ φιλέραστον δένδρον ἀνέμενεν ἐλάχιστόν τι φύσημα ἐναγωνίως, ἵνα μὲ τὰ ἄσπιλα ἄνθη του συνευλογῆσῃ καὶ αὐτὸ τὴν εὐδαιμονίαν, ἣτις ὑπὸ τὴν σκιάδα του κατεπλημύρει τοῦ ἐρωτολήπτου ζεύγους τὴν ἔνωσιν.

— Τοὺς στίχους γεννᾷ τὸ πάθος καὶ στολιρίζει ἡ ὑπερβολὴ . . . εἶπε μετριοφρονοῦσα ἡ μελλονύμφη ἐν τῷ ἐπιβαρύναι τὸν βραχίονα τοῦ ὑπασπιστοῦ μὲ ἐπαύξουσιν χαριστικότητα . . . Ἄλλ' ὅπόσον εἰκονισμόν, ὅπόσῃν αὐτόματον καὶ ἀνεπιτήδευτον ἀρμονίαν προσδίδει εἰς τὰ ποιήματά σου ἡ ζῶσα καὶ αὐτοπαθὴς διάλεκτος τοῦ λαοῦ μας ! Ἐὰν ποιητικὸς ἀγὼν ὑπῆρχεν ἐδῶ, ἐὰν ἀγωνοδίκης ἐτύγχανον ἐγὼ, ὦ, οἱ δημοτικοὶ σου στίχοι ἤθελον ὑπερτερῆσαι παντὸς ἄλλου ποιήματος στιχοιουργηθέντος εἰς ὀθνεῖαν, εἰς πεφυκωμένην, εἰς μακαρονικὴν διάλεκτον.

— Βέβαια ! οἷστρος καρδίας παραλαμβάνει, δὲν ἐπιβάλλει τὴν διάλεκτον . . . ἀλλὰ ποῖόν τι βραβεῖον θὰ μοὶ ἀπένευμες, ἐὰν βασιλεὺς τῆς ἀθλοθεσίας αὐτῆς εἶσαι ἐκ δευτέρου σὺ, ὡς εἰς τὸν ἵπποτικὸν ἀγῶνα σὲ προεχείρησεν ἡ τύχη μου ;

— Τὸ αὐτὸ βραβεῖον τῆς ἵπποδρομίας . . . ἀλλὰ μὲ χεῖρὸς ἀμοιβῆν, ἀπεκρίθη ἡ κόρη, ὑπερπηδήσασα τὸν δισταγμόν μετὰ τινα διακοπήν.

Ὁ μνηστήρ δὲν ὤκνησε. Δράξας τὰς χεῖράς της, ἐνέπλησεν ἕκαστον ἐναλλάξ τῶν τορευτῶν καὶ παιδικῶν δακτύλων μὲ τόσα φιλήματα καὶ τόσα, ὅσα πιθανῶς θὰ ὤνειροπόλησεν ἡ ἐρωτοπλήξ κατὰ τὰς ἀύπνους νύκτας της. Ἀσυμπλήρωτον δὲ τὴν ἀμοιβῆν ὑπολαβὼν ἕως ἐκεῖ, ἐπεσφράγισε τὸ ἑκατέρωθεν ἐπιποθούμενον τελεσιούργημα, ἐπὶ τὸν ἄγραφον τοῦ παρθενικοῦ στόματος χάρτην ἐντυπώσας, παρὰ τὰ ἔθιμα τοῦ τόπου του, εἰς τὴν παράδεισον ὑπὸ πρωτοπλάστων παραβᾶτων ἐφευρεθέντα, τὸν ψυχοσυμπλέκτην τῆς μνηστεύσεως ἀσπασμόν . . .

Ὅτ' παρακολουθήσωμεν περαιτέρω τὰς περιστροφὰς τῆς ἐρωτικῆς ἀπομονώσεως ;

Ματαιοπόνημα. Ἀξιοέργον θὰ ἦτο ἴσως τὸ ἐπιχείρημα, ἐὰν ἡ μουσικὴ τοῦ ἔρωτος ἐστερεοῦτο ἐπὶ τοῦ χάρτου διὰ γραφικῶν σημείων, ὡς ἐντὸς πέντε γραμμῶν ὀρίζεται ἡ ἔμπνευσις τοῦ μελοποιῦ. Ἄλλὰ ποῦ τὰ σημεῖα, ποῦ αἱ λέξεις, δι' ὧν θ' ἀπετυποῦτο ἡ ἀποθέσις ψυχῶν διδύμων, τὰς ὁποίας χεῖρ ἀνάγκης ἀπεχώρισε, νῦν δὲ θεῖα τις εὐδοκία εἰς δεσμὸν ἰσόβιον ἀναζευγνύει ; Ἐὰν ἐφιλοτιμούμεθα νὰ λεπτογραφήσωμεν

μίαν κατὰ μίαν τὰς ἡδονάς, τὰς ἐκστάσεις, τὰς μικρὰς παρὰ τὰς ἀμειβαίας ἐξομολογήσεις τῆς συνωρίδος, δὲν θὰ ἀνεμασσοῦμεν ἄνοστα καὶ τετριμμένα παριστορήματα ; Τίνα ἰδέαν τοῦ ἐπουρανοῦ παραδείσου σοὶ παρέχουσιν αἱ περιγραφαὶ τοῦ Δάντου, τοῦ Μίλτωνος, τοῦ Κλοπστώκου ; Τί ἰδεῶδες ἐξάγεις ἀπὸ τ' ἀγγελοῦδια, ἀπὸ τὰ βιολία, ἀπὸ τὰ ἐξάχορδα, δι' ὧν οἱ ζωγράφοι τῆς Ἰταλίας εἰκονίζουσι τὰς σκηνὰς τῶν μακάρων ; Φεῦ, εἰς τὴν οὐρανογράφειαν τοῦ ἔρωτος ἐνδεέστατα προσφέρονται τὰ στοιχεῖα τῶν λεξικῶν μας ! Ὁ ἔρωτος ὑπόπτερος θεός, οἰκτεῖρει τὸν πεζοδατοῦντα σχολαστικόν, περιφρονεῖ καὶ γραμματικὰς καὶ συντακτικὰς, χλευάζει τὸν ἐπὶ δακτύλων μετροῦντα πάδας στίχων ὁ ἔρωτος ὑπερπηδᾷ μετάρσιος πᾶν τὸ στράτευμα τῶν κανόνων. Καταμελάνωσον, ἔαν θέλης, τὰ δάκτυλα συντάκτων δεκακισχιλίουσ τόμους ! Ἐναποταμίευσον ὅλας, εἰ δυνατὸν, τὰς ἐρωτικὰς ἐντυπώσεις τῶν διαφόρων φυλῶν τῆς ἀνθρωπότητος οἰασθήποτε τάξεως καὶ ἡλικίας ! " Ἀμα ὡς νομίσῃς, ὅτι κατόρθωσες ἄπαξ νὰ ἐμπεδώσῃς τὸ μέγιστον ἀξίωμα τῶν ἀξιωματῶν, ἰδοὺ σοὶ ἀναπηδῶσιν ἔνθεν κάκειθεν τοσαῦτα ἄλλα διδόμενα ἀθησαύριστα καὶ ἀνεγχώρητα εἰς τὸν λογισμὸν, ὥστε, σκορακίζων μετ' ἀπελπισίας τὸ ῥυπαρογράφημά σου, θὰ συμπεράνῃς ὅτι ἡ κοσμογραφία τῆς καρδίας, θέλει διατελέσει ἀτελευτήτως χηρεύουσα Κεπλέρων καὶ Κοπερνίκων ὅτι ὁ ἔρωτος, ἔκτον τι μέρος τοῦ ἡμετέρου πλανήτου, ὄχι μόνον ἀπέμεινεν ἀναποκάλυπτος ἕως τοῦ νῦν, ἀλλ' ἐξ ἰδίας φύσεως εἶνε καὶ καθειμαρμένος νὰ ὑπεκφύγῃ τὰς μαστεύσεις τῶν ἐπιμνηωτέρων τοῦ μέλλοντος αἰῶνος περιπλευστών Προτιμωτέρα ἡ σιγὴ, λοιπόν. Ἐμπορεῖς οἰκοθεν νὰ ἐπινοήσῃς ὅσα οἱ ἔρασταὶ συνδιελέχθησαν σιωπῶντες, ὅσα ἄλλα παρεσιώπησαν συνδιαλεγόμενοι ; Εὖγε ! Οὔτε ταπεινὸν θὰ ἔχῃς τὸ πνεῦμα, οὔτε τὴν καρδίαν στενήν.

Ἄλλ' οἴμοι, ὅπως ταχύπτερος ἀπέρχεται εἰς τὴν μοναξίαν ἡμισείας ὥρας ἐρωτικὸς ἐνθεασμός !

Δαδούχοι, ἀποσταλέντες ἐπὶ τὰ ἴχνη τῶν λειποτακτῶν, διέκοψαν τὸν διπρόσωπον μονόλογον, μνηύσαντες κατὰ παραγγελίαν τοῦ οἰκοδεσπότη, ὅτι ἡ συνοδία, ἤδη εἰς τὴν μεγάλην αἴθουσαν τῆς ἐπαύλεως συνηθροισμένη, δὲν περιέμενεν, ἢ τὴν παρουσίαν τῶν μελλονύμφων διὰ τὴν ἑναρξιν τῆς τελετῆς.

Πρὸς τελειότερον τῆς ἡμισείας ἐκείνης ὥρας μακαρισμὸν συνεχαρίζετο ἐξαιρέτως εὐμενὴς εἰς τοὺς ἔραστὰς καὶ ἡ νυκτερινὴ σκηνογραφία. Ἀκριβῶς κατὰ τὴν στιγμὴν αὐτὴν ἀνέτελλεν ἡ ἀμφίερος μὴνῃ ἐπάνω τοῦ μέλανος ὄρους τῆς Θερίσου, παραμονεύουσα ὀπισθεν ἐλατῶν καὶ κυπαρίσσω, συσπειρουμένων μετ' ἀσκητικὴν παράστασιν, ἢ διαστοιχιζομένων κατὰ γραμμὴν. Εἰς μὲν τὸ πλησιέστερον τῆς εἰκόνας, τερπνὰ λοφίδια, ἔνθα μὲν ἀλληλουχοῦμενα, ἔνθα δὲ συμπλεκόμενα πρὸς ἀλληλα στεφανηδὸν, καὶ ὑπόσκια τηροῦντα ἔτι τὰ σύνδενδρα νωτὰ των, ἐξώρθουν μετ' ἀνισον σθένος τὴν κεφαλὴν, συναμιλλώμενα ποῖον πρῶτον αὐτῶν ν' ἀπαλλαχθῇ ἐκ τοῦ ἑνταφίου σκότους, ποῖον πρῶτον νὰ ἀναθάλῃ ὑπὸ τὸν φερέ-

ζων ὀφθαλμὸν τῆς νυκτός. Πρὸς δὲ τὸν ἔσχατον ὄρον τῆς χώρας ἡ σκηνὴ διεπλατύνετο πέρα τῆς ὀμμάτων βολῆς. Ἐπάνωθεν τῶν βουνοῖδων σειρά προμήκων ὄρων ἐμετεωρίζετο εἰς ἀνάστημα δυσκαταλόγιστον, ἐγκρύπτουσα ἐντὸς λευκῆς νεφέλης τὰς κορυφάς. Μόνη ἡ Δεῦκα διετέλει κατὰ προνόμιον ἀσκεπῆς καθόλου καὶ φαινοπρόσωπος. Ὑπερτείνουσα τὸν χιανοσκεπῆ κολοφῶνα ἐφ' ὅλων τῶν κορυφῶν, ἀντέβλεπεν ἰθυτενῶς τοὺς κήπους τῆς Ἀλικιανοῦς, ὡς ἂν ἐκ τῆς ἀπορρήτου σκοπιᾶς τῆς ἐπροθυμεῖτο νὰ καταπέμψῃ καὶ αὐτὴ πρὸς τὸ καλορροϊζικὸν ζεῦγος συγγενικὰς εὐλογίας καὶ συγχαρητήρια.

— Ἐκ τοῦ πλησίον οὐδεὶς θόρυβος ἐτάραττε τὴν ἡρεμίαν τῆς νυκτός. Μόνον τὸ ρεῦμα τοῦ Βλαχερνίτου ὑπήχει εἰς τινα ἀπόστασιν, βαρύφωνον τηροῦν τὸ ἴσον εἰς τὸ μελῶδημα τῆς σιγῆς. Ἡ μελλονύμφη ἀνεσκίρτησε. Κλύδων ἀγάπης ἀνέρρεεν ἐξ ὅλων τῶν μελῶν εἰς τὴν καρδίαν τῆς· τὰ γόνατα δυσσεπίθουν νὰ τὴν ἀνορθώσωσι. Στρέψασα πρὸς τὸν οὐρανὸν τὸ πρόσωπον, περιπαθῶς ἐπαργυρούμενον ἀπὸ τὴν σελήνην,

— Θεέ μου, ἀνεφώνησε στεναζάσα ἐν τῷ ἀνορθοῦσθαι, ὅπως ἀνεξιχνίαστα εἶνε τὰ θελήματά σου ! Εἰς τὸ πέλαγος τῆς ἀπελπισίας, πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν ἀκόμη, μόνα τὰ κλειστὰ σκοτεινοῦ τινος, λησμονημένου μοναστηρίου, προῦπέσχοντο σωτηρίας λιμένα πρὸς ἐμέ. Ἐπρεπε νὰ γευθῶ τὴν μακαριότητα τῆς ἐσπέρας ταύτης, ὅπως γνωρίσω πόσον ἀφόρητος θὰ ἦνε ἡ ἀνησις τοῦ κόσμου πρὸς ὄσους εἰς τὸν κόσμον ἀφίουν κληρονομίαν ἀγάπης καὶ παθῶν !

— Ὁ λιμὴν τῆς σωτηρίας σου, φῶς μου ! ἐκφωνεῖ με διαπυρον ἐκπάθειαν ὁ μελλόνυμφος, ἐπαναλαμβάνων τὴν φράσιν τῆς μνηστῆς καὶ ἀναπετάσων τὰς ἀγκάλας. Ἰδοὺ ὁ κατάπλους σου ! Εἰσὸρμισον, φῶς μου, θαρραλέα ! κατάπλευσον εὐελπις εἰς τὸν λιμένα σου !

« Σὰ μῆλο, ἴσά δροσάπιδο,
Κρεμάσου ἐδῶ, κυρά μου,
Καὶ μείνε ὡσοῦ τὸ δέντρο σου
Ἐρὸ νὰ πέσῃ χάμου !

Κι' ἂν ἐλθ' ἡμέρα καὶ τὸ ἰδῆς
Τοῦ μάρκου ἔξαπλωμένο,
Χωρὶς πουλῶν παρηγοριᾶ,
Κιτρινοφυλλιασμένο,

Κάμε τὸ λόγο ἰκόνισμα,
Τὸν ἄρκο προσκεφάλι,
Νὰ μὴ ξαναπλεχθῆς ποτὲ
Σ' ἄλλου πλατάνου ἀγκάλη ! »

Ἐν τούτοι, ἄπειρον πλῆθος, συρρέουσιν πλεισταχόθεν τοῦ νομοῦ, συνωστίζετο ἐντὸς τοῦ εὐρυχωροτέρου τῶν κήπων, καταλύον πλουσιοπάροχα κεράσματα, καὶ ἐν τῇ παραμονῇ τῆς τελετῆς περιεργαζόμενον τὸ θαῦμα τῆς βενετικῆς λυχνοκαίας. Ἐπὶ τῇ ἐμφάνεισιν τῶν δαδούφων, ὁ μὲν ὄχλος ἐτμήθη εἰς δύο, ὅπως ἀφίσῃ ἀφρακτον εἰς τοὺς νυμφίους τὴν διαπύρευσιν· οὗτοι δὲ, μᾶλλον πετῶντες, ἢ πατῶντες ἐπὶ τῆς χυδαίας καὶ ἀπορητίστου ἀρούρης, ὡς οἱ περιεστᾶμενοι λοιποὶ πεζοὶ εἰσέβησαν εἰς τὴν ἑπαυλιν ἐπευφρμούμενοι.

Ἡ ἔπαυλις αὐτὴ δὲν εἶνε ἀναξία περιγραφῆς. Συνέκειτο ἐκ δύο διαφόρων οἰκοδομημάτων. Τὸ μὲν ἐκαλεῖτο παλαιόν, τὸ δὲ νεώτερον. Τὸ πρῶτον εἶχε κτισθῆ πρὸ τριακοσίων πενήτηκοντα ἐτῶν παρὰ τοῦ Μάρκου Δά Μολίν, ὅστις στρατηγοῦ τινος εὐπατρίδου τυχῶν ὑστερότοκος, ἀφίκετο εἰς Κρήτην περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς τρισκαίδεκάτης ἐκκτονταετηρίδος, καὶ συστάσει τοῦ τότε Γαλινατάτου περιεβλήθη μὲ ἰπποτικὸν τιμάριον. Τὸ οἰκοδόμημα ἐκεῖνο συνίστατο ἐξ ἑνὸς μόνου, ἀλλ' ὑψηλοῦ καὶ εὐρυτενοῦς πύργου, ἀπολήγοντος εἰς ὀδοντωτὸν προμαχώνα, καὶ κατὰ τὰ τότε ἔθιμα ὠχυρωμένον μὲ γέφυραν καταρρακτῆν. Τὸν πύργον αὐτὸν ὁ λαὸς τῶν περιχώρων ἐκάλει Βί γ λ α ν. Ἐπὶ μὲν τῆς ἔμπροσθεν πλευρᾶς ὁ κτίστης προσεκόλλησε τὸ οἰκόσημόν του, δηλαδή τὸ ἔμβλημα τοῦ ἀνεμομύλου μὲ τὸ λατινικὸν φθέγμα *Circumago, non flecto* — ἀ ν α κ υ κ λ ῶ, ἀ λ λ ἄ δ ἔ ν κ ἄ μ π τ ο μ α ι — ἐπὶ δὲ τῆς εἰσόδου τοῦ φρουριδίου του ἐνεκόλαψε τὸ γνωμικὸν *Omnia mundi fumus et umbra* — Κ α π ν ὀ ς κ α ι ὀ σ κ ι ἄ τ ἄ π ἄ ν τ α ἔ ν τ ῶ κ ὀ σ μ ο ρ.

Δύο ἕτερα οἰκοδομήματα προστετέθησαν κατόπιν εἰς τὸν ἀρχικὸν πυρῆνα. Καίτοι ὀλιγώτερον τοῦ πύργου ἐπιδεικτικὰ, τὰ προσαρτήματα ἐκεῖνα ἦσαν προσφορώτερα εἰς τὰς ἀνάσεις τῶν ἀπογόνων. Ἡ αἰθουσα τῆς ὑποδοχῆς, πρωτεύουσα τῆς ἐφεστῆς ἡγεμονίας, ἀπετέλει μέρος τοῦ τειχομαχίου. Διατρέχουσα αὐτὸ ἀπ' ἀκρας εἰς ἀκραν, ἦτο ἀρκετὰ εὐρύχωρος, ὥστε κατ' ἐπισήμους τελετὰς νὰ χωρῆ τριακοσίους καὶ ἐπέκεινα προσκεκλημένους. Σχῆμα, χρῆσις, ἀποσκευὴ τῆς ἡρμοζόν ἀρτίως εἰς τὰς φιλαρχαίους ἔξεις τῶν οἰκητόρων. Ναι μὲν ἢ πρὸς τὴν κυρίαν εἴσοδον καὶ τὸν μεγαλῆτερον κῆπον βλέπουσα πλευρὰ τῆς ὑπέκυπτεν εἰς τὸν σφετερισμὸν ὀκτῶ μακρογογγύλων παραθύρων, συναπτομένων ἀνευ τοιχικοῦ διαλείμματος· ἰδιοποιεῖτο ὅμως τὸ δῶμα (*terrazza*) διὰ τινος θύρας ὑπερμεγέθους, ἣν ἐκόσμου ἐπίχρυσα, ἀλλ' ἤδη θριπύβρωτα ξυλανάγλυφα. Πλὴν τριῶν, ἢ τεσσάρων μικρῶν κενῶν τὰς λοιπὰς πλευρὰς ἤμπεχεν ἡ γενεαλογικὴ πινακοθήκη, περίφημος ἐλαιογραφημάτων συλλογὴ, ἐκπλήττουσα τὴν ὄρασιν τοῦ εἰσερχομένου μὲ τὰς ἀγερώχους στάσεις, μὲ τὰς λαμπρὰς στολὰς, μὲ τὰ πολυποικίλα ἰπποτικὰ παράσημα τῶν προγόνων. Εἰς τὴν ἐκθεσιν ἐκεῖνην ἐπέζη ἡ μορφή καὶ διασῆμων στρατηγῶν ἀγωνισθέντων κατὰ βαρβάρων, καὶ πολιτικῶν διακριθέντων ἅμα μὲν εἰς ἐξωτερικὰς πρεσβείας, ἅμα δὲ ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τοῦ βασιλείου, καὶ δὴ καὶ λογίων καὶ ἀνωτέρων ἐκκλησιαστικῶν καὶ ἰδιωτῶν. Θὰ καθίστατο πάρεργος ἢ κατ' ὄνομα ἀπαρτίθμησης· καὶ ὅμως ἐνοιο αὐτῶν ἐπικαλοῦνται μνηεῖαν ἐξαιρετικὴν, ἅτε διαφερόντως δεῖγματιζόντες τὸ γένος τῶν Μολίνων ὑπὸ τὴν ἱστορικὴν του ἔποψιν. Ἀκροθιγεῖς τινες νύξεις περὶ τῆς τούτων ἀγωγῆς θέλουσι δι' ἀντιπαραθέσεως καταδείξει τὴν ἐξελληνίσιν τοῦ ὑστέρου τῶν ἀπογόνων μᾶλλον ἔτι τεραστίαν καὶ θαυμαστήν.

Κατεῖχεν εἰς τὴν πινακοθήκην τὰ πρεσβεῖα ὁ προμνησθεὶς Μάρκος Δά Μολίν. Διέπρεψεν οὗτος ἐν τῇ κυβερνήσει τῆς νήσου τὸ ἔτος 1229, καθ' ἣν περίστασιν οἱ μὲν Σκορδύλαι καὶ

οἱ Μελισσηνοὶ ἦρον σημαίαν ἀνταρσίας, ὁ δὲ τότε ἀντιβασιλεύων ἐξητήθη τὴν ἐπικουρίαν τοῦ δουκὸς Νάξου. Εἶνε ἡ πρώτη καὶ μακροτέρα τῶν ἐπαναστάσεων. Ὁ Δουξ ἐπελθὼν μὲ ὅσον εἶχε στρατὸν, παρεσκευάσθη εἰς τὴν ἐκπολιόρκησιν τῆς Ῥιθύμνης· ἀλλ' οἱ Κρήτες, χρεῖαν ἔχοντες ναυτικῶν, προσέφυγον εἰς τὴν βοήθειαν τοῦ ὁμογενοῦς αὐτοκράτορος, ὃν ἀνηγόρευσαν ἡγεμόνα τῆς νήσου ἔτι πρὶν ἐξώσωσι τὸν Βενετόν. Ὁ Βατάτζης, ἐχθρὸς ἀμελικτος τῶν Φράγγων, ἀφίνει σχολάζοντα τὸν θρόνον, καταπλέει μὲ τριάκοντα τρία κάτεργα εἰς Κυδωνίαν καὶ δωροδοκῶν τὸν Σανοῦδον αἶρει ἐκ μέσου τὴν ἐπικουρίαν του. Ἡ προδοσία ἐκλόνησε τὸ κράτος τῶν Βενετῶν. Πλὴν τῆς Ριθύμνης, ἣν ὁ φρούραρχος Κουερίνος ἤναγκάσθη νὰ παραδώσῃ, περιῆλθον εἰς χεῖρας τῶν ἡμετέρων καὶ ἕτερα φρούρια. Ἄλλ' ἐν τῷ μεταξύ, νέου στρατοῦ ἐξ Ἰταλίας ἐπικαταφθάσαντος, ὁ μὲν ἐγγχώριος δουξ τρέπει τοὺς Κρήτας εἰς ὑποχώρησιν, οἱ δὲ στρατηγοὶ τοῦ αὐτοκράτορος ἀποδειλιῶντες ἐκ τῆς πρώτης ἥττης, ἔωσι χαίρειν τοὺς ἐντοπίους, καὶ ἀποπλέουσιν εἰς τὰ ἴδια. Ἡ προκύψασα συνθηκολόγησις ἰσχνὴν περιποιεῖ πρὸς τὴν δημοκρατίαν τιμὴν. Ἄλλ' ἀκριβῶς κατ' αὐτὴν τὴν διαπραγματεύσιν ἀνήλθεν ἐπὶ σκηνῆς ὁ ἐν λόγῳ Δά Μολίν. Τυχῶν σύμβουλος τοῦ δουκὸς Γραδενίγου, καὶ διαδεχθεὶς αὐτὸν εἰς τὴν ὑπάτην ἀρχὴν, ἐξεστράτευσεν ἀμελλητί εἰς Σιτείαν, ἔνθα οἱ Σκορδύλαι ἀνεγείροντο αὐθις εἰς ἐπανάστασιν. Ἐβιάσθη ὅμως νὰ ὀπισθοπορήσῃ τὸ μὲν ἵνα σώσῃ τὸ Μεγαλόκαστρον, ἥδη στενὰ πολιορκούμενον, τὸ δὲ ἵνα σταχυολογήσῃ δύναμιν ναυτικὴν εἰς ἀπάντησιν τῶν ἐπανακαμπτόντων κατέργων τοῦ Βατάτζου. Οἱ ἐναντίοι στόλοι συνεκρούσθησαν ἀπροβουλεύτως. Ναυμαχία φοβερὰ συνήφθη εἰς Σούδαν, καθ' ἣν ἠττήθησαν κατακράτος οἱ Βενετοὶ. Δὲν ἀπήλλαξαν ὅμως τὴν νῆσον τὰ τρόπαια τῶν Ἑλλήνων. Διαλυθείσης τῆς πολιορκίας τοῦ Χάνδακος μετ' οὐ πολὺ, δευτέρα συνθηκολόγησις ὁμολογήθη μεταξὺ Κρητῶν καὶ Βενετῶν. Ἀλλὰ καὶ ἡ εἰρηνοποίησις αὕτη οὐδὲν ἄλλο χρήσιμον ἐποίησεν ἢ νὰ προμηθεύσῃ εἰς τοὺς ἐγχωρίους τὸν καιρὸν καὶ τὰ μέσα, ὅπως ἐντὸς ὀλίγου ἐπαναστατήσωσι πεισματωδέστεροι.

Μετὰ τὸν δούκα Μάρκον ἔρχεται ὁ Δομήνικος Δά Μολίν, στρατηγὸς ἐπιφανέστατος, ἐν ἔτει 1365 ἀποσταλεὶς κατὰ τοῦ Ἰωάννου Καλλέργου, τοῦ ἐνδόξως ἀγωνισθέντος, καὶ ὑπὲρ πατρίδος ἡρωϊκῶς ἀποβιώσαντος. Ἡ τύχη τῶν ὀπλων ἠνύησε διαφερόντως τὸν Δομήνικον· ὁ ἀδελφὸς τοῦ Ἰωάννου Ἀλέξιος ἠχμαλωτίσθη μετὰ τῶν τέκνων ἐν τῇ συμπλοκῇ. Ἀφοῦ ὑπέστησαν οὗτοι φρικαλέας βασάνους, ἐνεβλήθησαν ἐντὸς σάκκου, καὶ πνέοντες ἔτι ἐδυσθίσθησαν εἰς τὴν θάλασσαν ἐν ἡ ἡμέρᾳ πῦρ καὶ σίδηρος κατέστρεφε τὰς κόμας τῶν ἀνταρτῶν.

— Ἐπονται ὁ Κροῖσος Δά Μολίν, ναύαρχος τῆς Δημοκρατίας ἐν ἔτει 1368· ὁ ἐν τοῖς χρονικοῖς τῆς τυραννίδος πασιθρύλητος Γεώργιος, ἐπίσκοπος Κορώνης· ὁ Φραγκίσκος, βᾶιουλος Βενετίας εἰς Κωνσταντινούπολιν, καὶ τις Θωμᾶς προγενέστερος, τὸ 1406 ἀποσταλεὶς πρεσβευτὴς πρὸς Μάνουηλ

τὸν Παλαιολόγον. Ἔτεροι παντοῖου βαθμοῦ ἀξιωματικοὶ διέπρεπον ἐν τῇ συλλογῇ, ἐν οἷς καὶ τινεὶ καρδινάλιοι πορφυροστόλιστος. Ὁ ἀριστεύς οὗτος τῆς παπασύνης, συγγραφεὺς, ὡς ἀδεται, πικρὰς τινος διατριβῆς κατὰ Μάρκου τοῦ Εὐγενικοῦ εἶχε κτήσει φήμην δεινοῦ θεολόγου καὶ ρήτορος. Πολλῶ ἀπέχουεν τοῦ ἀμφισβητῆσαι τὴν ἀξίαν αὐτοῦ· ἀλλ' ἡ ἀλλόκοτος ἀμβλυωπία, ἣτις παρεμόρφου τὴν ὄψιν του, ἔχαιρεν ἐπὶ τῶν λοιπῶν εἰκότων τὸ πρόνομιον νὰ ἐπισύρῃ εἰς τὸν θεολόγον τὸν ἀποτροπιασμὸν καὶ αὐτῶν ἔτι τῶν δυτικῶν.

Δύο διαφωνίαι ἐπέσυρον τὴν προσοχὴν εἰς τὸν σύλλογον ἐκεῖνον τῶν πιστῶν θεραπόντων τῆς Δημοκρατίας. Παρίστανε τὴν μὲν ὁ Γεώργιος, ὁμώνυμος τοῦ προειρημένου ἐπισκόπου Κορώνης, παρεῖχε τὴν ἄλλην ὁ Τσαννάκης Δὰ Μολίν. Σύγχρονοι οὗτοι τυχόντες ἀπέτισαν ἀμφότεροι μὲ τὴν κεφαλὴν τὸ πταῖσμα, ὅτι ἀπαρνηθέντες τὴν Βενετιαν, ὠμολόγησαν πατρίδα τὴν Κρήτην, ἠσπάσθησαν τὴν πίστιν τῶν ἐντοπίων, καὶ ὠνειροπόλησαν ἀνεξάρτητον πολιτεῖμα. Συνέβη ἡ ἐξωμοσία τὸ 1363, ὅτε συνεργία πάσης τάξεως πολιτῶν ἀπετίναξεν ἡ νῆσος τὸν ἀλλογενῆ ζυγόν. Ὁ μὲν Γεώργιος, ψυχὴ μισοτύραννος, ὑπηρετήσε τὴν ἐπανάστασιν καὶ ὡς σύμβουλος τοῦ Ἑλληνος δουκὸς Γραδινίκου, καὶ ὡς ὑπουργὸς συνάμα ἐπὶ τῶν ἐσωτερικῶν· ὁ δὲ Τσαννάκης, κτήσας ὄνομα περισκεμμένου, διέπρεψεν εἰς τὴν θεσμοθέτησιν τῆς Συντακτικῆς Ἐπιτροπῆς. Χάριν τῆς προκειμένης ἐθνοπανηγύρεως, ἡ διαφωνία παρεσκευάσθη καταφανεστέρα πρὸς τοὺς φοιτητάς. Μεταβιβάσθησαί ἐξ ἧς ἀνάκαθεν ἐπέιχον θέσεως εἰς φῶς εὐπροπέστερον, αἱ εἰκόνας τῶν δύο μαρτύρων ἐστέφθησαν μὲ δάφνινον κορωνίδα, καὶ ἀναδήματα ἐξ ἴων, καὶ δεσιδές ἐκ ῥόδων καὶ ναρκίσσων ἐκρεμάσθησαν μὲ τὰ χρώματα τῆς αὐτονομίας ἀπὸ τοὺς πασσάλους των. Συνεπλήρου δὲ τὸ μνημόσυνον ἡ ἱστορία. Ἑλληνικὴ ἐπιγραφή, εἰς ἑκάτερον τῶν πινάκων προσκολληθεῖσα, συνεκεφαλαίου τὴν πατριωτικὴν ἐκάστου πολιτείαν εἰς τινεὶς στοίχους, καὶ ἀνέθετε τὴν μνήμην τοῦ διττοῦ μαρτυρίου, εἰς τὸ ἡρῶον τῆς Ἀναγεννήσεως.

Πλὴν τῆς πινακοθήκης, πολλὰ ἄλλα ἀξιόλογα μνημεῖα ἐστόλιζον τὸ ὑποδεκτήριον. Ἐπλήρουν τὰ μεταξὺ κενὰ καθρέπτει Βενετικῆς κατασκευῆς, πελώριοι μὲν καὶ πολυτελεῖς τὸ πάλαι, ἀλλ' ἤδη κατημαυρωμένοι. Τέσσαρα ὑέλινά κηροπήγια ἐν εἴδει χειρῶν προστείνοντο ἐξ ἑκατέρων τῶν πλευρῶν ἐκάστου. Ἐλίγη ἐπίσης ἦτο καὶ ἡ ἑκατόμωφος λυχνία, θαυμαστὸν τῆς τότε ὑελουργίας προϊόν, ἣτις, μὲ ἀπειράριθμα σφαιρίδια σπινθηροβολοῦσα τὰς μαρμαρυγὰς τοῦ πρίσματος, ἐπέχεεν εἰς τὴν αἴθουσαν μυριόμωτον φωταγωγίαν. Μᾶλλον δ' ἔτι ἀρχαῖα τυπὰ περιέσταντο τὰ θρονία καὶ τὰ ἀνάκλιτρα ἀρχοντικῆς παλαιονίας μαρτύρια. Τὰ σκεύη αὐτὰ, καρῦίνα μὲν τὴν ξυλικὴν, ὅμοια δὲ τὸ σχῆμα εἰς δεσποτικὰ στασιδία ἔφερον τὰ πελώρια ὑποκεφάλια καθωραῖσμένα, ὡς ἐπὶ Δάντου καὶ Βοκκακίου, μὲ ἀναγλύφους στεφανοπλεκτάνας. Ἐκὼν ἄκων ὁ καθήμενος ἐπὶ τῆς σανίδος των προσελάμβανε σχῆμα πανιερωτάτου.

Ἡ ὀπλοθήκη τοῦ πύργου, ἐτέρα συλλογὴ καταστάσα καὶ

εἰς Βενετιαν γνωστὴ, ἀπεταμιεύετο εἰς ἄλλα δωμάτια. Αὕτη περιέστρωνε τοὺς τοίχους τῶν προνωπίων, τῆς παρόδου, τῆς προκλιθούσης, καὶ τῆς εὐρυχώρου κλίμακος. Θὰ ἔβλεπε ἐκεῖ ξίφη τῆς πρώτης σταυροφορίας, ὧν τὸ μῆκος καὶ τὸ βᾶρος ἀνεμίμνησκον τὸν αἰῶνα τοῦ Ἑυπερίονος καὶ τοῦ Προμηθέως Ῥομφαίας καὶ χειροκόνταρα βυζαντινά, θώρακας ἀλυσιδωτοῦς Βαράγγων, σιδηρὰ προσωπεῖα· μεταξὺ δὲ τῶν τροπαίων θὰ ἐθαύμαζες πελέκια καὶ ὑαταγάνια σαρακηνικά, ῥόπαλα περωναφόρα, καὶ ἀλαβάρδας δρεπανοειδεῖς, καὶ τόξα πάσης ἐποχῆς, καὶ αἰγίδας καὶ ὅσα ἄλλα ὄργανα πολεμικὰ τὸ ἱπποτικὸν πολιτεῖμα μετεχειρίσθη εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς νεότητος καὶ τῆς εὐκλείας του. Σκεῦος τῆς ὀπλοθήκης οὐχ ἦτον περιέργων ἦτο ἡ κλεψύδρα, ἀρχαῖον ἐργόχειρον γαλλικόν, αὐτοστροφῶς σημειοῦν καὶ κωδωνίζον τὰς ὥρας παρὰ τὴν θύραν. Περὶ τὸν κύκλον τοῦ ὠρολογίου ἀνεγινώσκετο εἰς ἀρχαῖκῃ τῆς Βουργουνδίας διάλεκτον καὶ εἰς στοιχεῖα γοθθικά ἐν γνωμικὸν γενόμενον περιβόητον, αὐτὸ ἐκεῖνο, ὅπερ εἰς χρόνον μεταγενέστερον ἐνεκολάφθη παρὰ τινος δεσμώτου ἐξἱταλισμένον ἐπὶ τοῦ τοίχου τῆς ἐν Βενετία σκοτεινῆς εἰρηκτῆς·

« Di chi mi fido
Guardimi Iddio;
Di chi diffido
Mi guardo io! »

Ἠταύτως ἀξιεπίσκεπτον ἐτύγγανε καὶ τὸ ἱερακοτροφεῖον τοῦ Σερ Φραντσέσκου, ἀληθὲς γηροκομεῖον, ὅπου ἐπτὰ θηρευτικοὶ ὄρνεις, καὶ εἰς κόραξ γηραιότατος, ἔσχατοι μακαρίτιδος γενεᾶς ἐπίβιοι διετρέφοντο οὐκ ἄλλως ἢ ὡς ληστὰι σκηνοῦντες ὑπὸ ἐγγύην ἀμνηστίας καὶ ὑπὸ σύνταξιν βασιλικήν. Οἱ παραμασῆται αὐτοὶ, ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων ἐξημερωμένοι καὶ ἀδιαλείπτως ἐπὶ περίπου ἐξήκοντα ἔτη οἰκουρήσαντες εἰς τὴν ἔπαυλιν, εἶχον νοστιμεινῆ τὸσον ἐντελῶς τὸ εὐεργέτημα τῆς ἀθρηύτου τροφῆς καὶ τῆς ἀνέσεως, ὥστε, ἂν καὶ αὐτεξούσιοι τῶν πτερύγων, οὐδέποτε συνέλαβον ἐκ νοσταλγίας τὴν πατριωτικὴν ἐπιθυμίαν ν' αὐτομολήσωσιν εἰς τὸ στοιχεῖον τῆς γενετῆς. Ὁ φιλάρχαιος οἰκοδεσπότης ὠρνηθόμηναι Ἐθεώρει αὐτοὺς ὡς τινεὶς ἐφεστίους θεότητας, τὰς ὁποίας ὠφείλει ἐκ προτροπῆς συνειδότος νὰ περιποιῆται εἰς μνημόσυνον τῶν κεκοιμημένων, ἅτε δὲ Δάρητας πατροπαραδότους, ὧν κατὰ τινὰ δημῶδη χρῆσμον ἡ παρουσία συνεδυάζοντο μὲ τὴν σωτηρίαν καὶ τὴν διαπρέπειαν τῆς γενεᾶς του. Διὸ τοὺς μὲν πτεροδονήτους τίγρεις αὐτοὺς περιέθαλπεν ὡς ἐν οἷς πάππων δῆθεν ψυχὰι μετεμψυχώθησαν, τὸν δὲ τυφλὸν ἱερακοκόμον ὑπερηγάπα, ὡς συγκυνηγῆσαντά ποτε μετὰ τοῦ νεᾶ ζοντος πατρός του. Ἀλλὰ κατ' ἐξοχὴν εὐνοούμενος ἦτο ὁ κόραξ ὁ ὑπεργῆρος μελάμπτερος ἐκείνητο παρὰ τῷ ἱππότη ἦν θέσιν κατεῖχε παρὰ τῷ Καντανολέφ ὁ ἀφρικανὸς Ζαγάρ. Δὲν ἦτο δὲ παράλογος ἡ προτίμησις. Εἶχε τὸ ὄρνειον ἰδιότητά τινὰ σπανίαν· προέφερε δηλαδὴ λέξεις ἐπιεικῶς εὐκατα-

¹ Κύριε προφύλαττέ με
Ἄπο φίλον μου πιστόν,
Ἐπειδὴ ἔμπορῶ καὶ μόνος
Νὰ προφύλαχθῶ ἀπ' ἔχθρον!

λήπτους. Μία τῶν συνηθεστέρων του Φίλε, Φίλε! διήγειρε πάντοτε ἀσθεστον τὸν γέλωτα τῶν ξενουμένων ἐν τῇ ἐπαύλει, καθὼς οἱ μὲν χωρικοὶ διηρημένον τὸν κρωγμὸν κατὰ σημασίαν Ἑλληνικὴν, οἱ δὲ φραγγάρχοντες πούναντιον ἐκάγχον παραγραμματίζοντες τὴν λέξιν καὶ μεθερμηνεύοντες ἰταλιστὶ Vile, Vile! Φαῦλε! — Χάριν τοιούτων παιδιῶν ὁ οἰκοδεσπότης κατηνάλισκεν ὑπὲρ τοῦ ἱερακοτροφείου πάμπολλα δουλιάτα. Διὰ μόνην τὴν διασκέδασιν τῶν παρασίτων τοῦ ἔθου καθ' ἑβδομάδα δώδεκα, ἢ δεκαπέντε ζῶντα περιστέρια· παραδόξως δὲ ἀντιπράττων εἰς τὰ φιλανθρωπικὰ αἰσθήματά του, ἤθελε νὰ παρευρίσκηται ἐν τῇ αἰματηρᾷ θυσίᾳ καὶ αὐτοπρόσωπος. Τὰ σύμβολα τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ἐμπιστοσύνης ἀπελύοντο ἐνὸς τῆς αὐλῆς εἰς τὸ πτερὸν, οἱ δὲ ἐν ἐνδρά καὶ ἐν ἀρπαγῇ γεγηρακότες γρύπες ἀνιπτάμενοι ἐν τῷ ἄμα μετέωροι, ἀνεκαίνιζον τὸ θέαμα τῆς θήρας ἐν τῇ παρουσίᾳ τοῦ πλήθους, μὴ ἐπιστρέφοντες πρὶν ἢ ἐπαναγάγωσιν εἰς τοὺς γαμψοὺς ὄνυχας ἐπισπαίροντα καὶ ἡμιθανῆ τὰ ταλαίπωρα πτηνά.

Μικροῦ λόγου ἄξιοι ἦσαν οἱ νεωτερισμοί, ὅσους ἡ οἰκοδέσποινα, συνειδυῖα τὰς ἔξεις τοῦ συζύγου, ἐθάρρησε νὰ εἰσαγάγῃ εἰς τὴν αἶθουσαν χάριν τῆς ἐφεστώσης τελετῆς. Τρία μόνον ἐπιπλα ἔλαβον ἐντὸς αὐτῆς ἐξαιρετικὴν φιλοξενίας τιμὴν· τρεῖς μεγάλοι τράπεζαι, τοποθετηθεῖσαι ἐν τῷ μέσῳ, εἰς μικρὰν πρὸς ἀλλήλας ἀπόστασιν. Ἐπὶ μὲν τῆς πρώτης, καὶ ἐντὸς δίσκου ἀργυροῦ, ἔκειτο τὸ κανίστριον, τὸ ἐμπεριέχον τὰ γαμήλια δῶρα. Ἐπὶ δὲ τῆς δευτέρας ἴσταντο παρασκευασμένα τὰ ἀναγκαῖα πρὸς γραφὴν. Τέλος ἐπὶ τῆς τρίτης, ἣτις ἐφαίνετο πολυτελέστερα τῶν ἄλλων ἐπεστρωμένη, ἔκειτο ἀναμέσον κηροπηγίων καὶ ἀνθοδοχείων τὸ ἅγιον Εὐαγγελίον, τὰ εἰκονίσματα τοῦ εὐαγγελιστοῦ Ματθαίου καὶ τοῦ Γεωργίου, ἐκατέρωθεν δὲ ἱερά ἄμφια. Ἐμῆνυον ταῦτα πεπληρωμένην ἤδη τὴν ἐτοιμασίαν. Τῷ ὄντι, αἱ δεσμίδες τῶν κηρίων ἐλύοντο, καὶ ἀνηθός τις Ἀναγνώστης κατεγίνετο παρασκευάζων τοὺς ἀνθρακας καὶ τὸ μοσχολίβανον. Φεῦ, ὁ Ἀναγνώστης ἠγνόει, ὅτι τὰ κωδῶνια τῆς λιβανωτίδος ὑπὸ χειρὸς σχισματικῶ ἀναδονούμενα, ὅτι τὸ θυμίαμα, ὅπερ ἐπήλαυνεν ἤδη εἰς τὸ κέντρον τῆς πινακοθήκης κυκλοῦ φερῶς, ἔμελλον νὰ σκανδαλίσωσι τοὺς περιεστῶτας προκατόχους τοῦ πύργου, νὰ ἐμβροντήσωσι μὲ τὴν βέβηλον ἐπιδρομὴν των τοὺς φανατικωτέρους θεράποντας τοῦ ἰταλισμοῦ, πρὸ πάντων τὸν ἀντίπαλον τοῦ Εὐγενικοῦ!

Τὸ ὑποδεκτῆριον ἔγεμεν ἤδη. Ἐβρίθον ὡσαύτως καὶ τὰ λοιπὰ δωμάτια πυκνούμενα ὑπ' ἀνθρώπων πάσης τάξεως, ἀναρροχθούτων, συνωστίζομένων ἐν τῇ παραμονῇ τῆς ἐορτῆς. Μετ' ὀλίγον προὔχοντες, ριζάρχαι, ἀνώτεροι τῶν συμπενητέρων ἐτάττοντο εἰς τὰς ἐδρας ἀριστίνδην καὶ κατὰ σειράν· τὸ δὲ πλήθος ἔστη ὄρθιον εἰς τὰ ὀπίσθια, καταφράττον ὅλας τὰς θύρας, πλὴν μιᾶς, ἣν οἱ θεράποντες ἐτήρουν ὅσον οἶόν τε ἀδιάκλειστον. Ἄμα ὡς ἡ κλεψύδρα ἐσήμανε τὴν τρίτην τῆς νυκτός, ὁ μὲν ὄχλος ἐξέπεμψε βοὴν ἀνυπομόνου ἀγαλλιᾶσεως, τὸ δὲ ἀρχοντολόγιον ἀνσφῶθη, καὶ οἱ ἱερεῖς

ἐνεδύσαντο τὰ ἱερά. Τότε ὑπηρεταὶ ἐν στολῇ προημέφξαν τὴν ὁδόν. Εἰσῆρχοντο ἡ οἰκοδέσποινα καὶ ἡ θυγάτηρ τῆς, ἀκολουθούμεναι ἀπὸ τέσσαρας νέας παρανύμφους καὶ δέκα ἢ δώδεκα ἄλλους συγγενεῖς.

Ὡ τῆς ἀπαραμίλλου συνωρίδος! Ἐστηριγμένη ἐπὶ τὸν μητρικὸν βραχίονα, ἡ ὠραία τῶν Χανίων ἐφανερῶθι ὡσεὶ στιλπνὸν ῥόδον πρωτόλειον εἰς ζωγραφικὸν ῥοδῶνα προσπεφυκός. Εὐμορφοὶ ὑπὸ τὰ ἀνταυγάσματα πυκνοτέρου πέπλου ἦσαν καὶ αἱ παράνυμφοι. Ἐν προγνώσει τῆς ἐπιφόβου συγκρίσεως εἶχον καταβάλλει ἐξαιρετοὺς φροντίδας εἰς ἐπιλάμπρυνσιν τοῦ κάλλους των. Ἀλλὰ καὶ ἡ ὠραιότης καὶ ὁ καλλωπισμὸς των, ἀντὶ νὰ ἐλαττώσωσιν, ὑπερψύωσαν εἰς τὸ μείζον τὰ πλεονεκτήματα τῆς μητρὸς καὶ τῆς θυγατρὸς. Ἡ ἀνθηρὰ χάρις τῆς Σοφίας τὰς κατεκάλυψεν. Ἐπὶ τῇ παρουσίᾳ τῆς ἡ αἶθουσα ἀνέλαμψε καὶ ἠγάλλετο, καθάπερ νεφελώδης ἡμέρα ἀναμειδιᾷ ἐπ' αἰφνιδίῳ ἀποκαλύψει δύντος ἡλίου. Καὶ αὐτοὶ οἱ γέροντες ἀρχοντοχωρῖται ἀνένεασαν, ἐκπλαγέντες ἐπὶ τῷ τεραστίῳ κάλλει, ἐπὶ τῇ συμπαθητικῇ καὶ ἐπαγωγῇ περιφορᾷ. Ἡθελες εἰπεῖ, ὅτι τὸ ἄνθος ἐκεῖνο ἀπόζεσεν ἄμα τῇ ἐμφανίσει ἀμβροσιόδμον τινα ἀναθυμίασιν, τὸ ἄρωμα τῆς ὁποίας οὐδεὶς ὁ μὴ σπεύσας νὰ συνοσφρανθῇ ὀλοπνευστεῖ.

Ὅποια δὲ ἐρασμία καὶ ἀνεπιτήδευτος κοσμιότης περὶ τὴν στολήν! Ἡ ἐκ βελούδου τῆς Γενούης ἐσθῆς, κυανεῖα μὲν τὸ χρῶμα, κατὰ δὲ τὸ τότε ἔθος σεσυρμένη, ἀνεσηκῶντο περὶ τὰ κράσπεδα εἰς πλεκτανοειδεῖς πτυχάς, ἐκάστη τῶν ὁποίων ἐνεπορποῦτο ταινιόδετος μὲ λευκανθῆμων ἐπίβλητον δεσμίδα. Μίαν καὶ μόνην σούφραν ἐσχημάτιζεν ἐφ' ἑκατέρου τῶν ὤμων, ἀλλ' ἡ πτυχὴ, μεγαλητέρα ἐνταῦθα κατὰ παράθεσιν, συνήπτετο εἰς τὸ ὕφασμα προσηλωμένη μὲ σάρδιον ἐμφανέστατον. Μυριόπτυχος ἐπίσης ἦτο καὶ ἡ τραχηλαία, ἀριστοτέγγημα κριτικῆς ποικιλικῆς, ἣτις ἐκάλυπτεν ἀτελῶς τὸν κύκνειον καὶ τορνευτὸν λαϊμόν, ὅθεν δὲ ὀρμώμενον τὸ προστερνίδιον κατήρχετο σταυροειδῶς πλεκτὸν ἐπὶ τῆς μέσης. Καὶ τὸν μὲν τράχηλον ἐστόλιζεν ὑπὸ τὸ λεπτόμιτον τοῦ περιλαιμίου κάλυμμα περιδέριον ἐκ μαργαριτῶν, πολυθρύλητον δώρημα Σουλτάνου πρὸς βᾶϊουλον τῆς οἰκογενείας· τὴν δὲ μέσην, ἀκριβῶς ὑπὸ τὸν κόμβον τοῦ προστερνιδίου, περιέζωνεν ἄλυσις χρυσοῦ, συναπτομένη ἐπὶ τοῦ στομάχου ἀπὸ ἀνθρακοκόλλητον εἰκόνιον, καὶ παραρτῶσα τὰ κροσσωτὰ παραζωνίδια ἕως κρασπέδου. Ὡς πρὸς τὴν κεφαλὴν ἀνάκτορον τῶν ἡγεμονουόντων θελγήτρων — ἂν εἶχεν αὕτη καταλειφθῆ πάντᾳσιν ἀπερικόσμητος, ἴσως ἤθελε διαπρέψει δεκαπλασίως· ἀλλ' ὁ καλλωπισμὸς αὐτῆς, καίπερ εἰς τὴν τυραννίδα τῶν ἐθίμων ὑποβλήθει, ὅμως ὑπὸ δαιμονίων δακτύλων φιλοτεχνηθεῖς, ἀπρητίσθη συμμελὴς πρὸς τὴν ἄλλην στολήν καὶ ἐναρμονίως κεχαρισμένος. Ἡ κόμη, διχοτομουμένη εἰς τὰ ὀπισθεν, προσεμερίζετο κυματοειδῆ καὶ στροφωτῇ ἐπὶ τῶν ὤμων, ἐντεῦθεν δὲ πάλιν ὀλισθαίνουσα κατέρρεεν ἐπὶ τοῦ προστερνιδίου βοστρυχηθὸν, διαρραντίζουσα πλοκαμίδας, ὃν τὰ καστανωπὰ τηλαυγήματα διελεύκαινον ἐπὶ μᾶλλον τὸ

κρίνιον τοῦ δέρματος. Συνεπλήρου τὸν κόσμον τῆς κεφαλῆς πέπλος λευκὸς ἐξ ὑφάσματος δικτυοκλώστου, ἐπικαλύπτων ἕως κόλπου τὴν ἀγγελικὴν μορφήν. Εἰς ἀστήρ διέλαμπεν ἐν τῷ μέσῳ τοῦ συρματοπλέκτου γενουητικοῦ ἐμπλοκίου, ὅπερ ἐτήρει τὸ περιβόλαιον ἐστιγμένον παρακλιδὸν εἰς τὴν κορυφήν. Ἀνὰ πᾶν ἐλάχιστον κίνημα τῆς παρθένου, ἔστω καὶ ἀνὰ πᾶσαν ἀνέλασιν πνοῆς, ὁ ἀστήρ, συναμιλλώμενος μὲ τὴν φωταγωγίαν τῶν ὀμμάτων, ἐφιλοτιμείτο ἐκάστοτε διαρριπίζων πλήρει χειρὶ τὰ σπινθηροβόλα πυροτεχνήματα τοῦ ἀδάμαντος.

Ἡ ἑλληνικὴ Ἐκκλησία, πλημμελῆ ἐξελέγχουσα τὴν χωρὶς ἀναδύσεων καὶ καταδύσεων βάπτισιν τῶν δυτικῶν, ἐπιβάλλει εἰς τοὺς προσηλύτους τοῦ δόγματος τούτου τὸν ἀναβαπτισμὸν. Πρὸς τοὺς συνοδικοὺς κανόνας προαιρούμενος καὶ ὁ τότε προεξάρχων νὰ συμμορφωθῆ, ἀπήτησεν ἐπὶ τῇ προκειμένῃ τελετῇ τὴν ἀνακαίνισιν τῆς βαπτίσεως, ὁπαδοὺς καὶ ὑποστηρικτὰς τῆς γνώμης του προσλαβὼν τοὺς πλείστους τοῦ ἀρχιερατικοῦ συμβουλίου. Ἀλλ' ἡ πρόθεσις αὕτη, ὅσον εὐζήλος καὶ κανονικὴ ἂν ὑπελαμβάνετο κατὰ θεωρίαν, καθίστατο ὅμως δυσπραγματοποίητος περὶ τὴν ἐκτέλεσιν. Προκειμένης πανδήμου ἀναβαπτίσεως δεκαοκταετοῦς νεάνιδος καὶ ὠρίμου τὴν ἡλικίαν ἀνδρὸς, τίνι ποτὲ τρόπῳ θὰ συνεβιβάζοντο αἱ ἀξιώσεις τῆς ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας πρὸς τὴν αἰδῶ προσώπων τὰ μάλα φερόντων ἐν τῷ τόπῳ, πρὸς τὴν καθήκουσαν εὐσχημοσύνην, τὴν εὐπρέπειαν, τὴν κοσμιότητα ἐπισήμου ἱεραπολιτικῆς τελετῆς; Αἱ ἀντιρρήσεις, δι' ὧν ὁ Βίρηναιος κατέδειξεν εἰς τὰ ἐκκλησιαστικὰ διαβούλια δυσεπιτέλεστον τὴν ἄλλως ὀρθὴν καὶ νόμιμον γνώμην τοῦ Εὐγενίου, ἐπέδρασαν τελεσφόρως εἰς τὴν διάλυσιν τοῦ δυσπετήματος. Ἐπὶ τῇ παρατηρήσει του μάλιστα, ὅτι καὶ ἐν Ἐπτανήσῳ, καὶ ἐν Σμύρνη, καὶ ἐν Νάξῳ, καὶ ὅπου ἄλλοθι τῆς ἑλληνίδος χώρας συναφωμοίωσεν ἡ βουῖλλα Λέοντος τοῦ δεκάτου τὸ δυτικὸν πρὸς τὸ ἀνατολικὸν ἑορτολόγιον, πολλάκις ἡ ὀρθόδοξος ἐκκλησία, ἀντιχαρισθεῖσα ἐκ μέρους τῆς εἰς τὸν παπικὸν κανόνα τὸν ὁμολογοῦντα δεκτὰ τὰ ἡμέτερα μυστήρια, ἀπήλλαξε τοὺς προσερχομένους ἐφήβους ἀπὸ τὴν ταπεινῶσιν τῆς ἀναβαπτίσεως, ἐπὶ τῇ παρατηρήσει ταύτῃ πρὸ πάντων ὁ κρητικὸς κληρὸς, ἀναστείλας τὰς ἐπιμόνους ἐνστάσεις, κατ' ἐξαιρετικὴν συγκατάθεσιν, συνευδοκούντων εἰς τοῦτο καὶ τῶν λαϊκῶν, παρεδέξατο τὴν παράλειψιν τοῦ λουτροῦ, ἀρκεσθεὶς εἰς μόνην τὴν προφορικὴν καὶ ἔγγραφον ὁμολογίαν.

Σύντομος ὡς ἐκ τούτου διεξήχθη ἐν Ἀλικιανοῦ ἡ τῆς κατηχήσεως τελετή.

Τρεῖς Ἕλληνες ὀρθόδοξοι, ἡ μήτηρ καὶ τὰ δύο μετὰ τὸν πρῦτανιν πρεσβύτερα μέλη τῆς Πεντανδρίας, ἔχειραγώγησαν τὴν κατηχουμένην παρὰ τὸ τελεστήριον. Ἡ μὲν ἐν ἑλλείψει πατρὸς μηκέτι ἐξελληνισθέντος, παρίστατο ὡς κηδεμὼν, οἱ δὲ προσήρχοντο ὡς ἀνάδοχοι. Ὁ μητροπολίτης ἐνεχείρισε λαμπάδα ταινιοστόλιστον καὶ πρὸς τούτους, καὶ πρὸς τὰς παρὰ νύμφους. Ἐν τῷ σημείῳ αὐτῷ ἀπαξάπαντες τῆς ὀμνηγύρεως, μὴ ἐξηρημένου τοῦ οἰκοδεσπότου, ὅστις παρεστάτει, ἤσαν κη-

ρίον, ὡς ἐθίζεται ἐν τῷ ἀναστασίμῳ τοῦ ἀνεσπέρου φωτὸς ἐσπερινῷ.

Κατέθεσαν οἱ μάρτυρες, ὅτι ἐκ παιδικῆς ἡλικίας ἡ ἐτοιμοφώτιστος ἐδιδάχθη εἰς τὴν μητρῶαν γλῶσσαν τὰς προσευχάς, καὶ ὅτι δυσκατάσχετον ἠσθάνθη ἀείποτε ἐν τῇ καρδίᾳ τὴν ῥοπήν πρὸς τὰ διδάγματα τῆς ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, εἰς τοὺς κόλπους τῆς ὁποίας ἐκοῦσα καὶ ὄλως ἀπαραβίαυτος ἐπεπόθει νὰ σκηνώσῃ ἀπὸ τῆς σήμερον. — Τότε, προβάσα πλησιέστερον ἡ κατηχουμένη, ἐπεθεβαίωσε καὶ αὐτόφωνος τὴν μαρτυρίαν, ὁμολογήσασα μὲ φωνῆν σπαιρούσαν ἐκ συγκινήσεως, ὅτι αὐθόρμητος ἐξομνύουσα τὸ δόγμα τὸ λατινικὸν ἀντὶ τοῦ ἑλληνικοῦ, ἐν ᾧ ὑπέσχετο νὰ ἐμμεῖνῃ πιστὴ καὶ πέρα τάφου, ἐπραγματίου τὸ διακαέστατον τοῦ βίου προσδόκημα, προσεκατᾶτο τὴν ἱκανοποίησιν τῆς συνειδήσεως, ἐξηγόραζε τὸν καθαρισμὸν τῆς ἐνεστώσης καὶ τῆς μελλούσης ὑπάρξεώς της. Γονατίσασα δὲ ἐπὶ προσκεφαλαίῳ, ἐποίησε τρεῖς ἑλληνιστὶ τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ, ἀπήγγειλε τὸ καθ' ἡμᾶς σύμβολον τῆς πίστεως μὲ χεῖλῃ διαβρεχόμενα ἀπὸ τὸν ἐκβρασμὸν τῶν βλεφάρων, μεθ' ἧ παρεδωκεν ἐπ' Εὐαγγελίου τὸν ὄρκον τῆς ὑποταγῆς. Πρὸς ἐπισφράγισιν τῆς υἰοθετήσεως, ὁ μητροπολίτης, ἀφοῦ παρέλαβε τὴν ἐνυπόγραφον ὁμολογίαν, ἐπήλειψεν ἀγίῳ μύρῳ τὸ μέτωπον, τοὺς κροτάφους, τὰς παλάμας τῆς νεοφύτου. Εἶτα δέ, τετελεσμένην κηρύξας τὴν εἴσοδον εὐδοκίμου καὶ περιφανοῦς θυγατρὸς εἰς τὸν περίβολον τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἐνεγγυάλισε πρὸς τὴν μελλόνουμφον ῥόδον εὐλογημένον, μὲ εὐθετον προσηγορίαν ἐπιφωνήσας.

— Χαῖρε ῥόδον, τὸ μῆλον τὸ εὖσομον! Χαῖρε ἡδύπνιον κρίνον! Εὐλογία Κυρίου ἐπὶ σέ!

Πολλοὶ μέχρι τῆς στιγμῆς αὐτῆς εἶχον δυσπιστήσει εἰς τὴν μαρτυρίαν τῆς ὀράσεως, παρασυρθέντες ἀπὸ τὴν πρόληψιν, ὅτι ἡ ἐξωμοσία τῆς ἀρχοντοπούλας οὐδὲν τι ἄλλο κατ' ἀλήθειαν θὰ ἦτο ἢ ἀρχοντικῆς τινος ῥαδιουργίας σκηνίσκουμα. Ἐὰν ἐκλόνησε τὰς προκαταλήψεις ἡ ὀρκοδοσία, μᾶλλον ἔτι μετέπεισε τοὺς καχυπόπτους τὸ δάκρυ, ὅπερ ἐπὶ τοῦ Εὐαγγελίου ἐστάλαξεν, ὅτε ἐνευεν ἡ παρθένος εἰς τὸν ἀσπασμὸν. Διαφημισθέντος ἐν τῷ ὑποδεκτηρίῳ τοῦ περιστατικοῦ, ἔδραμον μικροὶ καὶ μεγάλοι νὰ τὸ αὐτοπτήσωσιν, ὡς τι παράδοξον φαινόμενον. Ὁ ζῆλος, ἡ ἐκθυμὸς τῆς κόρης κατάνυξις, τὸ πρωτοφανὲς συμβάν Βενετίδος, καὶ δὴ καὶ ἰππότιδος, αὐτοκλήτως μεθισταμένης εἰς τὸ πρὸ αἰῶνων τεταπεινωμένον σέβασμα τῶν ἰθαγενῶν, ταῦτα ἐξεπρέμνισαν τὴν ὑστάτην δυσπιστίαν, καθηλέκτρισαν πᾶσαν καρδίαν, ἐπενότισαν τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀθρόας τῆς ὀμνηγύρεως. Διὸ, ὅτε ἐν τῷ θυμιάσαι τὴν νεόφυτον ἀπένειμεν ὁ Εὐγένιος ἐπ' αὐτῆς τὴν εὐλογίαν τοῦ Κυρίου, Ἄ μ ἦ ν, Ἄ μ ἦ ν! ἠλάλαξεν ἐν χορῷ σύμπας ὁ λαὸς, μεταρσιώσας τὰ καιόμενα κηρία εἰς ἔνδειξιν συνευλογήσεως. Τοῦ δ' ἐνουσιασμοῦ διαχυθέντος, ἀφοῦ καὶ μνηστῆρ καὶ μήτηρ καὶ συγγενεὶς ἤγαγον τὸ συγχαρητικὸν φίλημα εἰς τὸ μέτωπον τῆς ἀρτιτελοῦς, ὀρθοστατούσης ἀναμέσον Εὐγενίου καὶ Βίρηναιου, ἀρχοντές τε καὶ χυδαῖοι ὡστίθησαν συμμιγεῖς κύκλῳ αὐτῆς, οἱ μὲν ἐπευφημοῦντες τὴν χελιδόνα προάγγελον ἀνοί-

ξως, οί δὲ ἐπευχόμενοι τὰ αἰσιώτερα ἐν τῇ προσδοκίᾳ ἐνός τινος φθόγγου ἐκ τοῦ στόματός της, καὶ ἄλλοι μὲν ἐπιζητοῦντες ἐνός βλέμματος, ἐνός μειδιάματός της τὸν μακαρισμὸν, ἄλλοι δὲ ψαύοντες τὴν ἐσθῆτά της, ἢ ἀσπαζόμενοι τὸ κράσπεδόν της.

Κατὰ τὴν αὐτὴν ταύτην διατύπωσιν ἐξετελέσθη ἀκολούθως καὶ ἡ ἐξελληνισίς τοῦ οἰκοδεσπότη· ἐκτὸς μόνον, ὅτι ἐν αὐτῇ τὰ περιστατικά παρενέπεσαν ἀνόμοια.

Ἔως ἀπὸ πρώτης ἀφίξεως εἰς Ἀλικιανουῦν ἐξέπληξεν ὁ ἱματισμὸς τοῦ φιλοπάτριδος ἱππότης καὶ τὴν Πεντανδρίαν καὶ ὄλον καθόλου τὸν λαὸν, ἐμποήσας τὴν εὐαρεστωτέραν ἐντύπωσιν. Ἐν τῇ προγνώσει τῶν φιλαρχαίων ἐθίμων αὐτοῦ ἕκαστος τῶν ἐπιφθανόντων ἐφαντάσθη νὰ τὸν ἴδῃ περιβεβλημένον ὡς εἶχεν ἔθος τὴν κοκκίνην τῆς ἱπποτείας στολὴν, ἐπιδεικνύοντα μετὰ κόμπου τὰ παράσημα τῶν προγόνων καὶ τὰ τοῦ τάγματός, ἀναδινούντα μὲ τιμαριωτικὴν ὑπεροψίαν τὸ ἐκ τῆς λαβῆς τοῦ ξίφους κρεμαμένον ἀνεμιστήριο. Ἀπάτη! Ἄμα καταλιπὼν τὴν βενετοκρατούμενην πόλιν, ἄμα ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς αὐτονομίας μεταπτὰς πανέστιος, ὁ Σερ Φραντσέσκος ἀπεσκοράκισεν ἐν τάχει πᾶν ὅ,τι ἐφ' ἑαυτοῦ ἢ ἐν τῇ ἀποσκευῇ τῆς οἰκίας του ὑπανεμίμησε τὸν ἐξευτελισμὸν τῆς ἰταλικῆς δουλοφροσύνης, τὰ ἦθη τῶν φραγαρχόντων. Ἐλεύθερος ἅπαξ ἀφειθείς εἰς τὰς οἰκίας προαιρέσεις, μηδ' ὑπονοίας Μέμων, μηδ' ἐπικρίσεις συναδέλφων φοβηθείς τὸ λοιπὸν, συνεργήσας ἐθίμα, τρόπους, δίαίταν, ἱματισμὸν πρὸς τοὺς ὄρους τῆς μεταστάσεως, ἢ ψυχῇ τε καὶ σώματι παρεδίδοτο, τοὺς μὲν οἰκέτας καὶ τὴν καθόλου ἀγωγὴν τρέψας ἐπὶ τὸ ἀπλοϊκώτερον, αὐτὸς δὲ παραδεχθεὶς τὸν ἐγχώριον ἱματισμὸν, ἀφείς ἀξίριστον τὴν φυὴν τῆς γενειάδος ἐπὶ τοῦ πώγωνος, καὶ, ἀντὶ τοῦ τέως ἀρχιαγρονόμου ἐκπληροῦντος γραμματέως καθήκοντα, προσλαβὼν Ῥιθύμιον ἑλληνοδιδάσκαλον. Πᾶν ἄλλο ὁ ξενιζόμενος σύλλογος προσεδόκα ἢ τὸ νὰ γίνῃ θεωρὸς τοσούτων μεταβολῶν. Τὸ ἀνεπιτήδευτον τῆς ὑπηρεσίας, ἢ ἐγκάρδιος καὶ πάσης ἐθιμοταξίας κεκαθαυμένη ὑποδοχὴ, οἱ ἀναρριπιζόντες τὰ χρώματα τῆς αὐτονομίας πολυέλικτοι φανοὶ, ἢ κατὰ τὴν συνδιάλεξιν καὶ τὴν ἐσωτερικὴν ἀναστροφὴν παντελῆς ἀποσκυθάλισις τῆς Ἰταλίδος, ὁ ἐπὶ τῆς ἐπαύλειος κυμαινόμενος Γεώργιος, ἢ πρόσχαρις καὶ ἀρεσκευτικὴ τῶν δύο οἰκοδεσποινῶν συμπεριφορὰ, ὅποσα ἔργα ἀνέλπιστα, ὅποια εὐλόγου συναγαλλιᾶσεως ἀφορμὰ πρὸς ξένους, οὐποτε ζώντων αὐτῶν θεασαμένους τοιοῦτο θαῦμα, οὐδὲ ἐκ παραδόσεως ἀκούσαντάς τι παραπλήσιον! Ἀλλ' ὅ,τι ὑπὲρ πᾶν ἄλλο ἐκίνησεν εἰς κατάπληξιν τοὺς συμπευθέρους ὑπῆρξεν ὁ ἐπὶ τὰ νῶτα τοῦ κορυφαίου τῶν ἱπποτῶν ἀρτίωτατα στρωννύμενος καὶ ζωγραφικῶς εἰς τὰ κάτω ῥομβολῶν ἀρχοντοχωρικὸς ἐπενδύτης. Τοῦτο πρὸ πάντων τοὺς κατεγοήτευσεν· τοὺς ἐπέθελε τὸ ἱστορικὸν φάσμα αὐτὸ, ὑπὸ τὰς πτυχὰς τοῦ ὁποίου εἶχον στρατοπεδεύσει δώδεκα γενεῶν καρδίαι κωλύσασαι τὸν ἔκφυλον ἰταλισμὸν ἀπὸ τοῦ κατασώτευσαι καὶ Κρήτην καὶ Ἑλλάδα.

Ἀξιομνημόνευτος ἢ ὁμολόγησις, ἢ ὁ πατριώτης τῶν Χανίων ἐξήνεγκε κατὰ τὴν ὀρθοδοσίαν.

Ἰσχνῆς καὶ ἑτεροτόνου οὔσης ἐνίστε τῆς φωνῆς του, οἱ περιεστῶτες συνηροίσθησαν περὶ τὸ τελεστήριον ἀκροποδητὶ, τείνοντες τὸ οὖς ἐντὸς τοῦ κοίλου τῆς παλάμης, ἀνορθοῦντες τὰς κεφαλὰς, ἀναστέλλοντες τὴν ἀναπνοήν. Ἐκαστος ἐφιλοτιμήθη νὰ μὴ χάσῃ συλλαβὴν ἐν τῆς ἀγορεύσεως.

— Ὁ παντεπόπτης Θεός, εἶπεν, ἄς μαρτυρήσῃ, ἐὰν πρότινων ἐβδομάδων μόνον ἐφύτρωσεν εἰς τὴν ψυχὴν μου ὁ ἑλληνισμὸς, ἢ ἂν δὲν ἠγάπησα καὶ Κρήτην καὶ Κρήτας ἐκ νεότητος πολὺ περισσότερον τοῦ τόπου, ὅθεν ἀπέπλευσαν πρὸ αἰῶνων οἱ πατέρες μου. Ναὶ, μακρὸν πρὸ τοῦ πολέμου ὑπέλαθον τὰ σπέρματα τῆς ἰθαγενούς φιλοπατρίας εἰς τὴν καρδίαν μου· μόνην τὴν ἀφορμὴν νὰ ἐξηλιώσωσι τὰ βλαστήματα παρέσχεν αὐτοῖς ὁ νῦν ἀγών. Ἔστω δεῖγμα τρανὸν ἢ παρούσα τελετὴ. Δράττομαι τῆς εὐκαιρίας, ἵνα πρὸς τοὺς παρόντας ἐξαγγεῖλω καθάπαξ καὶ τὸ φρόνημά μου, καὶ τὴν θέσιν, ἢ ἡ μεταδοξασία καταλαμβάνει εἰς τὴν συνείδησίν μου. Ζητῶ συγγνώμην, ἐὰν δὲν ἐκφρασθῶ μὲ τὴν πρέπουσαν καθαρότητα· εἰς ἀμοιβὴν, ἢ καρδία θέλει ἀναβλύσει αὐτόρρητος ἐπὶ τὰ χεῖλη μου. Μόνοι οἱ ἐξ ἀνάγκης, ἢ ἐξ ἰδιοτελείας ἀποσκοριτῶντες ὑποτηροῦσιν ἀθεμίτους ἐπιφυλάξεις ἐνδομυχί. Ὁ ἐξ αὐτομάτων πεποιθήσεων ὀρμώμενος ἀποτίει τὸν ἔρανον τῆς καινῆς υἰότητος εἰς νόμισμα δοκιμὸν καὶ ἀπαραχάρακτον.

Τὴν δεξιὰν τότε προσάψας εἰς τὴν ἀργυρότευκτον Σταύρωσιν τῆς Καινῆς Διαθήκης.

— Ἐξαρνούμενος τὸ λατινικὸν φρόνημα, προσέθηκεν ἐμφωνότερα, τὸ ὁποῖον ἄλλως ἀνώμοτος καὶ ἐν ἀγνωσίᾳ νηπιότητος παρεδέχθη, μεταβαίνω αὐτόκλητος καὶ μὲ καρδίαν πεφωτισμένην εἰς τὰ δόγματα τῆς ὀρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, ἧς ἀρχὴ καὶ κεφαλὴ ὁ φιλόανθρωπος Σωτὴρ. Αὐτὴ ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ μέχρι τελευτῆς ἔσται ἡ πίστις τῆς ἐκλογῆς μου· πρὸς τοὺς κανόνας αὐτῆς θέλω ῥυθμίσει τὸ λοιπὸν τοῦ βίου καὶ μὲ τὸν λόγον, καὶ μὲ τὰ ἔργα, καὶ μὲ τὴν διάνοιαν. Ἐπειδὴ δὲ συμφυῆς καὶ ὁμοουσία πρὸς τὴν θρησκευτικὴν πίστιν τῶν ἀνατολικῶν ὀρθοδόξων χριστιανῶν διατελεῖ ἀπὸ καταβολῆς ἢ ἱστορικὴ καὶ πατροπαράδοτος πίστις εἰς τὴν πατρίδα

— Πάντοτε, νῦν καὶ αἰεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων! ἐκραύγασαν κατὰ πρωτοφώνησιν τοῦ μητροπολίτου καὶ ριζάρχει καὶ λαός.

— Διὰ τοῦτο δὴ καὶ ἐγὼ, ἐν τῷ προσκυνῆσαι ὡς μητέρα τὴν Ἐπτασύνοδον τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν, συνομολογοῦμαι ταυτοχρόνως τέκνον τῆς γῆς ἔνθα ἐγενήθη, κηρύττομαι Ἕλλην τὸ γένος, τὸ φρόνημα, τὴν ἀφοσίωσιν, προσφέρομαι ἀδελφός, φίλος, βοηθός, συναθλητὴς παντός ἐμορθήσκου, μοχθοῦντος ὑπὲρ ἀκεραιότητος σεβάσματος καὶ πατρίδος . . .

— Ἀξίος ὁ μισθός σου! Εὐγε! Εἶη ἀθάνατος ἢ μνήμη σου! Εἶη εὐλογητὸν τὸ ὄνομά σου! νύφημησεν εἰς διαφόρους εὐχὰς καὶ ἐπικρατήσεις ὁ ἐφαρπαζόμενος χορός.

— Ἀλλὰ καὶ ὀρθόδοξος ἀτελής, καὶ πατριώτης πλημμελέστερος τῶν δύο ἐκείνων ἐνδόξων προγόνων μου, θὰ ἀνεδεικνύμην καθ' ἢν στιγμὴν διανοίγω εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας

τούς ὀφθαλμούς, ἐὰν εἰς τὸ ἁγιαστήριον τῆς ὁμολογίας μου δὲν προσπέφερον ὄλοσχερῆ τὸν φόρον τοῦ συνειδότος. Τὸ καθήκον οὖν αὐτὸ ἀποτελῶ διὰ τῶν ἐξῆς συμπληρωματικῶν ἐξαρκήσεων. Ἐν ὀνόματι ἐμοῦ καὶ τῶν ἀπογόνων μου, ἀρρένων τε καὶ θηλέων ἅμα, παραιτοῦμαι ἀπὸ τοῦδε ὅλα ἀνεξαιρέτως τὰ τιμαριωτικά προνόμια, ὅσα ἀντίκεινται εἰς τὴν ἰσότητα ὁμοδόξων καὶ συμπολιτῶν. Νίπτω προσέτι καὶ ἀπονίπτω τὰς χεῖράς μου ἀπὸ τοῦ συγγερῶν μῶλυσμα τῆς ἰπποτείας, ἀποτασσόμενος εἰς τοὺς τίτλους τῆς, προτιμῶν νὰ εἶμαι καὶ νὰ λέγωμαι εἰς τὸ ἐξῆς ἀπλοῦς πολίτης, ὡς πᾶς τις ἄλλος τοῦ λαοῦ. Ἐκ τῶν ἀξιομάτων τῆς προγονικῆς εὐγενείας μου ἐξαιρῶ, ἀπαρνοῦμαι καὶ ἐκμηδενίζω διὰ παντός πανθ' ὅσα ἐκτῆσαντο οἱ πλείονες τῶν πατέρων μου καταδιώξαντες τὴν ἐγχώριον ἀνεξαρτησίαν. Τέλος, ἀποθέτων τὸ ὄνομα τὸ λατινικόν, λαμβάνω ἑλληνικώτερον κατ' ἐκλογὴν μου. Ὁ Σ ἐ ρ Φ ρ α γ κ ἰ σ κ ο ς Δ ἰ Μ ο λ ἰ ν μετονομάζεται ἀπὸ τῆς σήμερον Ἀ λ ἔ ξ ι ο ς Μ ο λ ἰ ν ο ς.

— Ἀλέξιος, ὁ Ἄ ν θ ρ ω π ο ς τ ο ῦ Θε ο ῦ! ἐπιφωνοῦν οἱ τοῦ κλήρου θαυμάζοντες καὶ ὑπερπρόδομοι.

Βροντῆ μανιωδῶν ζητωκραυγῆσεων ἐχαιρέτισε τὴν τελευταίαν περίδον τῆς ἐξωμοσίας. Σκοῦφοι ἐξεσφενδονίσθησαν μετέωροι, κηρία ἐχόρευσαν περιμανῶς, δάκρυα χραῖς ἐπέλαμψαν εἰς ὄλων τὰ βλέφαρα... ἔκστασις, οἴστρος, παραφορά. Οἱ πλησιέστεροι ἐφόρμων ἤδη πρὸς τὸν νεοφώτιστον, ὅπως τὸν ἀνυψώσωσιν ἐν θριάμβῳ, ὅτε ἀνεχαιτίστησαν ἐξ ἐνός του νεύματος.

— Πατέρες τῶν πατέρων μου! ἀναφωνεῖ εἰς φθόγγους κερχαλέως ἀναρροισθόμενος ἐντὸς τοῦ φάρυγγος, καὶ ἐνδακρυ περιστρέφων τὸ βλέμμα κύκλῳ τῶν εἰκόνων τῆς πινακοθήκης του. Μὴ, μακαρίται, μὴ καθηλόνετε ὀργίλους πρὸς τὸν διάδοχόν σας τοὺς ὀφθαλμούς, ὅτι, ὑποχωρῶν εἰς τὰς προσκλησεις τοῦ αἰῶνός του, συμμορφούμενος πρὸς τὰ καθήκοντα τῆς ἰθαγενείας, ὑπακούων εἰς τὰ ὑπαγορεύματα τῆς καρδίας του, ἐκτρέπεται τῆς ὁδοῦ ἣν ἐβαδίσετε σεις! Ἡ χθὲς ἀφίσταται τῆς σήμερον, ἡ δὲ σήμερον διαφέρει τῆς αὔριον· ἐμψυχά τε καὶ ἄψυχα μεταβάλλονται· μόνος ὁ ἐν οὐρανοῖς μένει ἀμετάτρεπτος εἰς τὸν αἰῶνα. Μήπως καὶ οἱ πρεσβύτεροι τῶν προγόνων σας δὲν ἐλάτρευσαν ζῶανα, πρὶν πιστεῦσωσιν εἰς Χριστόν; Διατί ὁ γόνος σας νὰ μὴ ἐξυμνήσῃ τὸν κοινὸν Πατέρα καὶ εἰς τὴν ἐντελεστέραν τῶν γλωσσῶν τῆς γῆς; Διατί νὰ μὴ κοινωνήτῃ τοῦ Τιμίου Σώματος, καθ' ὃν τρόπον προσετύπωσεν εἰς τὸν Δεῖπνόν του αὐτὸς ὁ Ἄμνός τοῦ Θεοῦ ὁ ἄρας τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου;

Ἀναβλέψας δὲ πρὸς οὐρανὸν τὰ δακρυροοῦντα βλέφαρα, καὶ τὰς χεῖρας ἀνατείνας ἐν συντριβῇ,

— Καὶ Σὺ, Δέσποτα, προσέθηκε, πρόσδεξαι εὐμενῶς ἐκ στόματός ἐμοῦ καὶ τῆς θυγατρὸς μου τὴν σήμερον Ὁμολόγησιν, ἀσμένισαν αὐτὴν ὡς ἐνέχυρον ὑποσχέσεως ἀπαραθείαστου! Ἀπότρεψε τὴν καρδίαν τοῦ δούλου σου ἐξ ἔργων πονηρίας, ἐξ ἀνθρώπων ἐργαζομένων τὴν ἀνομίαν! Ἐῤῥσαι αὐτὸν ἐξ αἱμάτων ὁ Θεός! Ἀπὸ δὲ τοῦ ὑπερουρανίου θρόνου σου μὴ

ἀφῆς νὰ δύσῃ ὁ ἥλιος τῆς ἡμέρας, ἐν ἧ ὁ δούλος σου ἤθελε παραβῆ τὸν ὄρκον του, πρὶν ἢ καταστράψῃς τὸν κεραυνοῦν τῆς ὀργῆς σου ἐπ' αὐτοῦ συνάμα καὶ ἐπὶ τοῦ οἴκου του!

Ἐνταῦθα, ἡ οἴστρομανῆς ἐκραγῆ τῆς αἰθούσης, καὶ ὁ εἰς τὰς προσόδους θορυβώδης ἀλαλαγμὸς ἀπέγινωσαν πλέον πᾶν ὄριον συνέσεως. Μὲ τὴν ἐκραγὴν ἐκείνην συνεφώνουν ἐντὸς ὀλίγου τὰ σήμαντρα τῶν ἑλληνικῶν ναῶν τῆς Ἀλικιανούς, καὶ ἡ βροντῆ τοῦ κροτητοῦ πυροβολισμοῦ, ἧτις ἀντηχοῦσα εἰς τὸ παρά Χανίοις στρατόπεδον διήγειρεν ἐκεῖ δεύτερον καὶ βροντωδέστερον πυροβολισμόν. Ἐκατὸν ἀλλεπάλληλοι ἄλλοι πυροβολισμοὶ ἐξηγήρησαν ἀκολούθως, συγκεράσαντες τὸν ἴδιον βόμβον εἰς τὴν γενικὴν περιδόμβησιν, καὶ πάλιν ἄλλοι ἀνέκυψαν κατόπιν, παννουχίσαντες ἀπὸ κόμης εἰς κόμην, ἀπὸ νομοῦ εἰς νομόν. Ἐπὶ τῇ ἀντικρούσει τοῦ ἀέρος ἀναπτερωθεῖσα ἡ ἀφίρωτος τῶν ὀρέων φωνὴ πέραν ἀκτῆς, παρεδίβασε τὴν χαροποιὰν ἀγγελίαν καὶ εἰς τοὺς ναύτας, ἐκπτοήσασα καθ' ὁδὸν ἐν τοῖς φρουρίοις τοὺς ἐμβριμωμένους καὶ φρίσσοντας Βενετούς.

Μετὰ τὴν μύρωσιν οἱ ριζάρχαι διεπέτασαν τὰς ἀγκάλας πρὸς τὸν Μολίνον. Πρῶτος τῶν λαϊκῶν ἐδραμεν ὁ πρύτανις, φαινοπροσωπῶν ἀγλαῆ λάμπιν περιχαρείας. Τὸ στῆθός του ἀνέλυεν ἐντονώτερα τὴν ἀναπνοήν, ὡς ἂν τότε μόλις ἀνεκουφίζετο ἀπὸ πιεσμῶν φοβεροῦ λίθου.

— Τώρα, εἶπε περιτειχίζων τὸν τράχηλον τοῦ πρώην ἰπποτότου μὲ τοὺς στιβαροὺς βραχίονας, τώρα, τώρα ἐκ τῆς αὐταπαουνησίας ἀναγνωρίζω εἰς σὲ τὸν ἀδελφόν! Ὁ οὐρανὸς ἐγγράφει τὴν ὁμολογίαν σου εἰς τὸ κατάστιχον τῆς ἀντιμισθίας... Ὡ, ὅποσον θεραπευτικώτερα τῆς τοῦ ξένου εἶνε ἡ υἱικὴ περίθαλψις! Ἦδη υἱὸς γνήσιος Κρήτης συνταχθεὶς καὶ σὺ, θέλεις, ὡς ἐγὼ, προφυλαχθῆ με ἄκραν περίσκεψιν ἀπὸ ὄρκους ῥαδιούργων, ἀπὸ ὑποσχέσεις ἑτεροθρήσκων. Ἐέον τρέφεις, λύκον τρέφεις, κι' ἂν πεινάσῃ, θὰ σὲ φάγῃ.

— Σωστά, σωστά! ὁ νεόφυτος ἀπήντησε. Ζῶμεν εἰς χρόνους ἀπιστίας καὶ διαφθορᾶς, ὅτε περιπτὸν δὲν εἶνε νὰ δυσπιστῆ τις καὶ εἰς αὐτὸν ἔτι τὸν ἑαυτὸν του... Ἀλλ' εἶη αἰνετός, προσέθηκε μὲ ἀδελφικὸν παράπονον ἐν τῷ κατακολπίσει τὸν συμπέθερον, εἶη δεδοξασμένος ὁ ἅγιος, ὁ καταπίεσας σε τέλος πάντων, ὅτι οὐ φίλημα σοὶ δώσω καθάπερ ὁ Ἰούδας!

— Καὶ τὴν κόρην σου; ἐκφωνεῖ ἡ Σοφία, εἰς τὰ πατρικὰ στέρνα κρημνιζομένη. Δὲν θὰ χαρίσῃς τὸν ἀσπασμὸν τῆς νέας ζωῆς καὶ πρὸς τὴν κόρην σου;

— Ἀχ, σὲ, τέκνον ἀνεύρετον, σὲ φωστῆρα τῆς νυκτός μου, ἀναβλέγγεται ὁ γονεὺς, ὑπότρομον τείνων τὴν παλάμην ἐπὶ τῶν λινωσκεπῶν πλοκάμων τῆς θυγατρὸς, σὲ νὰ σὲ παρακολουθῆ εἰς τὸ καλοῖωκιστον ταξεῖδιον ἢ εὐχῆ ἐμοῦ καὶ ἡ τῆς μητρὸς σου, ὅπως σῶα, μακροήμερος, εὐδαίμων διαπλεύσης τὸ πέλαγος τοῦ βίου σου! Ἐπίφερε πρὸς τὴν Ἑλλάδα μας νέον ὑπερμάχων φυτῶνα! Ζῆθι σεμνινωμένη εἰς τὰς δάφνας τοῦ συντρόφου σου, εἰς τὴν ἀσκήσιν τῆς φιλοπατρίας, εἰς τὴν ἀγάπην τῶν ὁμογενῶν!

Προσῆλθε καὶ ὁ μελλόγαμβρός ἐκ περιτροπῆς.

— Φίλον τέκνον! προσφωνεῖ ὁ πενθερός, λύων τὸν ζωστήρα τοῦ ξίφους του, καὶ βάλλων τὴν λαβὴν τοῦ ὄπλου πρὸ ὀφθαλμῶν τοῦ νέου. Γνωρίζεις τὸ σύμβολον αὐτό;

— Τὸ οἰκόσημον τοῦ γένους μου! ἐξεστηκῶς ἀναβοᾷ ὁ υἱὸς τοῦ Καντανολέου.

— Τὸ τρόπαιον τοῦτο σώζεται εἰς τὴν ὀπλοθήκην μου πρὸ τριακοσίων τεσσαράκοντα τεσσάρων ἐτῶν. Εἶνε κτῆμα τοῦ προπάτορός σου Τιμοθέου Σκορδύλου, ὅστις ἔπεσεν ἀνδραγαθῶν ἐν τῇ περιβοήτῳ μάχῃ τῆς Ἀσφάκας. Πᾶς τις Κρῆς ἐμπορεῖ ἀνευδοιάστως νὰ τὸ ὑποζώσῃ. Ἡ σπάθη του διέπειρε μὲν σάρκα ἰταλικὴν εἰς Γραικοῦ χεῖρα, ἀφότου ὅμως ἐσυληθῆ αὐτοχειρὶ παρὰ τοῦ στρατηγούντος προγόνου μου, οὐδέποτε ἀπρηυθράνθη εἰς αἶμα γραικικόν. Σὺ, ὁ διάδοχος καὶ κληρονόμος μου, σὺ συγκληρονόμησον τὸ ξίφος τοῦ ἀνδρείου προπάππου σου! Ἦτο γεγραμμένον νὰ ἐπανορθώσῃς σὺ κατὰ τυράννων τὴν ἐπὶ μακρὸν ἐκνήσασαν δόξαν του! Δός μοι εἰς ἀμοιβὴν τὸ ἰδικόν σου. Ξίφος εἰς ἵπποδρομίαν κτηθὲν δὲν εἶνε ἄξιον τῆς ἀριστείας σου.

— Ἄλλ' οὐχ ἦττον προσφιλὲς καὶ τοῦτο· τὸ ἔχω ἐκ χειρῶν τῆς μελλονύμφης μου ἀπεκρίνατο δυσφορήσας ὁ γαμβρός.

— Ἐπαρτίδιτος ἀδιατρεψία φιλεραστοῦ! *Ottimamente!* Δὲν ἀγνοεῖς, προσέλεξε χαριεντισθεῖς, ὅτι ὡς ἱππότης ἡ μνηστή σου ἐδιδάχθη παιδιόθεν τὰ στοιχεῖα τῆς ξιφομαχίας. Ἐάν ποτε τὴν προσελάμβανες ὑπασπιστήν σου, ζῶσε τὰς ὀσφύας τῆς μετὰ τὸ ξίφος σου!

Ἡ δωρεὰ αὕτη, σεπτὸν καὶ πολύτιμον μνημόνευμα τῶν καταρκτηκῶν τῆς Κρήτης διαθλημάτων, προεκάλεσε τὴν ἐπίδοσιν τῶν ἔδνων.

Λιτὰ, ἀλλ' ἀρεστὰ πρὸς τὴν μελλονύμφην προσήχθησαν τότε τὰ γαμήλια δῶρα, ἔθιμον ἀπαραίτητον, ὅπερ ἡ τότε κοινολεξία διετέλει καλοῦσα ἐπὶ τὸ ἀρχαιώτερον Ἄποκαλυπτήρια. Τρία τὰ πρόσωπα, τὰ συνελθόντα ἐν τῇ προσφορᾷ ὁ μνηστήρ, ὁ πατήρ του, καὶ τὸ κυβερνητικὸν συμβούλιον. Τὰ ἔδνα αὐτὰ προσηνήχθησαν φειδωλότερα τοῦ πρέποντος· ἀλλὰ τὴν λιτότητα διασαφοῦσιν αἱ ἐκρυθμοὶ τῆς χώρας περιστάσεις, ὧν χάριν τὰ χρηματικὰ μέσα τῶν Καντανολέων εἶχον κατακράτος ἐξαντληθῆ.

Τὸ χάρισμα τοῦ Πέτρου συνίστατο ἐξ ἐνός πλήρους καὶ κομψοτάτου φορέματος Κρητικοῦ τῆς ἀγροτικῆς συνηθείας. Τὴν κτῆσιν τῆς ζωγραφικῆς· αὐτῆς στολῆς· πολλάκις εἶχεν ἐπιποθῆσαι ἡ Σοφία ἐν τῇ ἐφῆσει τῆς φιλοδημίας τῆς. Ἐννοεῖται, ὅτι εἰς τὸν ἀπαρτισμὸν τῆς φορεσίας ἐξέπρεπον τὸ λευκὸν καὶ τὸ ἐρυθρὸν, δηλαδή τῆς Κρητικῆς σημαίας τὰ χρώματα. Βελούδον κόκκινον μὲ χρυσαῖς ταινίας περιεχειλιωμένον ἐσχημάτιζε τὸ περιθωρακίδιον, διάζωμα ἰδιότροπον, ἐμπροσθεν μὲν βραχὺ ἕως γαστέρος, ἀνοικτὸν ἐπὶ τὸ στῆθος, συμπορπώμενον ἐπὶ τοῦ στομάχου διὰ σειραδίων ἀμφιδέτων, ἀλλὰ συνεσφιγμένον χαλαρῶς, ὅπισθεν δὲ ἀναπεταννύμενον εἰς πολύπτυχον ἐξοχήν, οὐχὶ ἀκόμψως ὑποκάτω τῆς μέσης ἐξογκομένην. Ἀργυροῦφαντα τὸ λευκὸν ἡμισοφοῦστανον, καὶ ἡ ὀλοκέντητος ποδιαία. Ἐκ λευκῆς ὡσαύτως μετὰξῆς ἦσαν ἐξυφανθέντα καὶ ὁ κεφαλόδεσμος — εἶδος Τσανταλέτου, θελκτικώτατα τὸν δεξιὸν ὄμων παρεπιψαύοντος — καὶ τὸ περιστηθίον, καὶ τὸ ὑποκάμισον, καὶ αἱ περικνημίδες. Ἡ δὲ ἐκ χρυσοῦ καὶ τριελίκτου σειραδὸς ζώνη, ἐξωτικῆς χρυσοουργίας χειροτέχνημα, αὕτη συνηρμόζετο εἰς τὸ ὑπόστερον ἀπὸ στρογγύλον τινὰ καὶ περιγεγλυμμένον πόρπακα, καλούμενον Ἄζουλαν, ὅθεν διαδουμένη ἐξέτρεχεν ἕως κρασπέδων λευκοκοκκίνη βάλανος μετὰξωτή.

Συνεπλήρου τὴν στολὴν τὸ δῶρημα τοῦ πενθεροῦ. Ὁ πάγχυρος σταυρὸς ἐκεῖνος ἐξηρτάτο ἀπὸ βενετικῆς τινος λεπτοουργεστάτου περιθεραίου καὶ ἔσω μὲν ἐμπεριεῖχεν ἰκίδα τοῦ τιμίου Ξύλου, προερχομένην ἐξ Ἱεροσολύμων, ἐπὶ δὲ τὸ σκέπασμα ἔφερεν εἰς βυζαντινὸς χαρακτῆρας ἐγκεκολλημένον τὸ εὐαγγελικὸν παράγγελμα Πίστει σὺ σὺ σὺ καὶ σωθήσει. Πλὴν τῆς πατριαρχικῆς μεμβράνης, ἥτις ἠγγυᾶτο τὴν γνησιότητα, προσεμαρτύρει τὸ θαυμαστὸν τοῦ κειμηλίου καὶ ἡ κοινὴ φήμη, ἀποδίδουσα αὐτῷ ἐνεργείας τερατουργούς. Κατὰ πεποίθησιν ὀλοκληροῦ τοῦ νομοῦ Σελίνου, τὸ φυλακτήριον ἐξώρριζε σωτηριωδῶς πνεύματα πονηρὰ, ἐξεβάσκαινεν ἄρρωστα νήπια, ἀπῆλλαττεν ἐγκύους ἀπὸ δυσχερεῖς τοκετοῦς, ἐθεράπευεν ἐν ἀκαρεῖ δῆγματα ἐχιδνῆς. Τὸ δὲ τερασιώτερον, καὶ δὴ καὶ παρὰ πλείστον ὄσων ὁμολογούμενον, ὁ φερόμενος ἄρτος ἐξυμῶτο συνήθως εἰς τὸν οἶκον τῶν Καντανολέων ἐπὶ μόνῃ τῇ ἐπαφῇ τοῦ θαυματουργοῦ Σταυροῦ.

Τρίτος προσῆλθεν ὁ Ἀναστάσιος Ζάππας· ἐδωροφόροι οὗτος ἐν ὀνόματι τῆς κυβερνήσεως. Ἐκ τοῦ κανηστρίου τῶν προγαμίων δῶρων ἐξαγαγὼν χάρτινον κύλινδρον, εἰς τὴν ἄκρην τοῦ ὀποίου ἐκτύπαμά τι σφραγίδος προσηρτάτο ἐν εἶδει μολυβδίνης πλακός, καὶ προσέλασας ἕως τῆς μελλονύμφης,

— Τρισεύγενη ἀρχοντοπούλα, κυρὰ Σοφία Δὰ Μολίν — προσεφώνησεν ὑποκλιθεῖς — εἶμαι ἀπὸ τὴν ἐνδοξον κυβερνήσιν τοῦ νησίου ἐπιτετραμμένος νὰ σοῦ προσφέρω τὸ χάρισμα τοῦτο, ἐλάχιστον δαίγμα τῆς πρὸς σὲ καὶ πρὸς τὸν ἐνδοξον γονέα σου ἰδιαιτέρας φιλοφροσύνης τῆς!

Ἐκτυλίξας δὲ τὸν κύλινδρον, ἀνέγνω μεγαλοφώνως τὰ ἐξῆς.

« Ἀπὸ τὸν Μεσολῶν, ἕνδεκα Ὀκτωβρίου μηνὸς 1870 τῆς Ο. Β.

Εἰς τὸ ὄνομα τῆς ἁγίας Τριάδος, καὶ ὑπὸ τὴν σκέπην τοῦ μεγαλομάρτυρος Γεωργίου, ἐλευθερωτοῦ τῶν αἰχμαλώτων, ὑπερασπιστοῦ τῶν πτωχῶν.

Ἡ κυβέρνησις τῆς ἐλευθέρας Κρήτης ἰρίζει, θεσπίζει, διατάσσει παμψηφεῖ·

Α'. Ἡ νῆσος Κρήτη ἀναδέχεται καὶ υἰοθετεῖ τὴν χαριτόβρυτον Σοφίαν, θυγατέρα τοῦ εὐγενεστάτου Σερ Φραντσέσκου Δὰ Μολίν ἀπὸ Χανία, καὶ τῆς εὐγενεστάτης κυρᾶς Εὐδοκίας Σκορδύλου ἀπὸ Ῥέθυμνον. Ἡ κυρὰ Σοφία Δὰ Μολίν, θησαυροφυλάκιον τῆς ἀγαπητῆς πατρίδος, τίθεται ἀπὸ τῆς σήμερον ὑπὸ τὴν ἀγρυπνον προστασίαν παντός γραικοῦ καὶ ὀρθοδόξου χριστιανοῦ, ἐκκαρπούμενη τὸν τίτλον Αὐθέντρα μὲ τὰ πρεσβεῖα τῆς τιμῆς ἐφ' ὅλιον τῶν γυναικῶν τῆς Κρήτης.

Β'. Ὁ ἱππότης Δὰ Μολίν ἀναγορεύεται Μέγας Λογοθέτης τῆς Κρητικῆς πολιτείας, νεμόμενος τὰς σχετικὰς τῆς ἀναγορεύσεως τιμὰς, καὶ λαμβάνων θέσιν αὐτόκλητον εἰς τὰ διαβούλια τῆς κυβερνήσεως.

Γ'. Πρὸς τὸν ἀνώτερον τοῦτον ἀξιωματικὸν ἐναποθέτει ἡ κυβέρνησις τὴν ἐξουσίαν τοῦ καθ' ὀλοκληρίαν, ἢ κατὰ μέρος ἀποδοῦναι τὰ δημευθέντα τιμάρια πρὸς ὅσους τῶν Ῥωμαίων, ἢ φράγγων τιμαριούχων θέλει εἰς τὸ συμφέρον τῆς πολιτείας κρίνει αὐτὸς λυσιτελές.

Δ'. Εἰς τὸ παρὸν αὐθεντικὸν ψήφισμα τῆς κυβερνήσεως νὰ δώσῃ ὁ ἡμέτερος Καγκελάριος διάπραξιν ἄμεσον καὶ ἐντελεῖ.

Ἐγγράφη καὶ ὑπογράφεται τὸ παρὸν διὰ χειρὸς ἐμοῦ Ἀναστασίου Ζάππα Καγκελλαρίου καὶ ἀρχιεπισκόπου τῆς Ὑψηλῆς Κυβερνήσεως.

— Πολλὰ τὰ ἔτη εἰς τ' ὄνομα τῆς Αὐθέντρας! Θεὸς φύλακτέ μας τὸ ἀνεκτίμητον ἐγκόλπιον! ἐπολυχρόνισκν μακρὰ λαλάζοντες καὶ χειροκροτοῦντες πάντες ὅσοι τῆς δημηγύρεως.

— Ζήτησαν ὁ Μέγας Λογοθέτης καὶ ἡ συμβία του! ἐπηνηφῆμῃσαν κατόπιν. Ἄμποτε ὁ καλὸς ἀρχων νὰ χαρῆ καὶ ν'

ἀπολαύση ἕως ἡνράματος ἐσχάτου τὸν μισθὸν τῶν ἔργων του !

— Ἀμήν ! φωνάζει ὁ Εἰρήναιος, τονίζων νέαν εὐχολογίας βροντήν.

Ἐ Μολίνος ἀνεκλονεῖτο βαθύως συγκεινημένος. Ἡ ἔμφυτος ὠχρότης του ἐξώκελλε μέχρι χειλῶν. Δάκρυα περιπαθείας ἀνεκύκλουν εἰς τὰ κοίλα τῶν ὀφθαλμῶν του. Προβάς δύο βήματα ἔμπρός, ἐξεφώνησε δευτέρον λόγον, ἀσυγκρίτως ἐνθουσιαστικώτερον τοῦ προτέρου, τὸ θέμα λαβὼν ἐκ τῆς ἀναλογίας τῶν τότε Γραικῶν πρὸς τὴν λοιπὴν χριστιανωσύνην. Οὐδέποτε αὐτοσχέδιος ἀγόρευσις εἶχεν ἐξέλθει τοῦ στόματός του οὕτω κατάμεστος ἐπινοίας καὶ ῥητορικῆς ἀνακινήσεως. Διὰ διαφοροὺς ἐπόψεις ὑπὸ τὰς ὁποίας μὲ ἐξαίρετον ἀγγίχουσαν ἀντιπαρέβαλε τὸ συμπαγὲς καὶ ἐνιαῖον γένος τῶν Ἑλλήνων πρὸς τὰ ἐσπέρια φύλα, τὰ ἔνθεν μὲν παρὰ τῆς παπωσύνης ἀποκτινούμενα, ἔνθεν δὲ ὑπὸ τῆς αἰρέσεως παρορμώμενα εἰς μισόχριστον ἀλληλοκτονίαν, κατέστησαν τὸ ἀκροατήριον ἐξεστηκός. Κατέστρεψε τὸν λόγον, ἐπαγγείλας ἀτέρμαντον ἐν τῇ ἐξυπερετίσει τῆς αὐτονομίας τὴν συνεργίαν του, ἀνθ' ἧς ἐκέλευε τὴν Πενταχδρίαν ἢ νὰ συνομοιώσῃ τὸ ὄνομα καὶ τὴν ἐπωνυμίαν του πρὸς τὴν ἄρτι ληφθεῖσαν μετονομασίαν, καθαιρούσα ἐκ τοῦ ἀνωτέρω ψηφίσματος τὸ ἀγρυπῶδες ἐκεῖνο μῦθον Σέβρ, ὑπὸ τὴν ἀλοιφήν τοῦ ὁποίου οἱ χάλκινοι, ὡς εἶπε, καλύπτουσιν ἰὸν καρδίας καὶ σωρίαν φρενῶν.

Εἶπαντο δὲ μετὰ ταῦτα οἱ ἀρραβῶνες. Ὁ μὲν πατήρ τοῦ μελλονύμφου προσέφερε τὴν δικτυλιαίαν του σφραγίδα πρὸς τὴν μνηστὴν ἐπευχόμενος τὰ καταθύμια, ὃ δὲ γονεὺς τῆς μνηστῆς διεδίδασκε τὴν ἑαυτοῦ πρὸς τὸν γαμβρὸν. Τότε ὁ μὲν Πέτρος καὶ ἡ Σοφία προσέβησαν χειρένδετοι παρὰ τὴν τράπεζαν, ἔνθα ἱεροσυνεδυμένοι ἴσταντο ὁ μητροπολίτης καὶ ἱ ἱερεῖς, ὁ μνηστὴρ ἐκ δεξιῶν, ἡ μνηστὴ ἐξ εὐωνύμων. Ὁ δὲ εὐγένιος ἐσφράγισε τὰς κεφαλὰς τῶν νεονύμφων ἐκ τρίτου, καὶ σταυροειδῶς ἔθυμίασεν αὐτοῦ. Ἀφοῦ δὲ ἐδεήθη ὑπὲρ τῆς ἀνωθεν εἰρήνης τοῦ σύμπαντος κόσμου, καὶ ὑπὲρ τῆς τῶν πάντων ἐνώσεως, προσικέτευεν ὑπὲρ τῶν μνηστευομένων ἀλλήλοις καὶ τῆς σωτηρίας αὐτῶν, ὑπὲρ τοῦ παρασχεθῆναι αὐτοῖς ἀγάπην τελείαν, εἰρηνικὴν, καὶ βοήθειαν, ὑπὲρ τοῦ φυλαχθῆναι αὐτοὺς ἐν ὁμονοίᾳ καὶ βεβαίᾳ πίστει, ὅπως Κύριος ὁ Θεὸς χάριςται αὐτοῖς τίμιον τὸν γάμον καὶ τὴν κοίτην ἀμίαντον. Μετὰ τὰς εὐχὰς, οἱ μελλονύμφοι, εἰς σημεῖον προοιμιώδους συμβιώσεως ἀμείψαντες τρεῖς τὰ σύμβολα τοῦ γάμου, ἐφόρεσαν αὐτὰ ἀντιλλαγμένα εἰς τὸν παράμεσον τῶν δακτύλων.

Ἐληγεν ἐνταῦθα ἡ εὐλογία τῶν μνήστρων. Ἀλλὰ τὰ τότε ἔθιμα, τοσοῦτον διάφορα τῶν σημερινῶν, συνῆπτον εἰς τοὺς ἐκκλησιαστικούς δεσμούς καὶ τι πρόσθετον κύρος. Κρατίστην εἶχε τότε τὴν κοινωνικὴν ἀξίαν τὸ ἀρραβώνισμα. Εἰς χώραν ἔνθα καὶ οἱ ποιηταὶ αὐτοὶ οὐδόλως ἐφείσαντο ἀνασαλπίζοντες τὸ θρυλούμενον Πιστὸν Ἑλλᾶς οἰδενοὺ δὲν, ἡ μνηστευσις, συμβόλαιον συμπροσεγγίσεως ἱερῶν, ἀπαραβίαστον, ἀπαράγραπτον, συνθήκη ἐπὶ τῆς ἀμοιβαίας πίστεως θρησκευτικῇ τῇ ἀριθείᾳ καὶ εὐλαθείᾳ στηριζομένη, ἥσκει, ὁμοῦ μὲ τὴν ἤδη καταργηθεῖσαν ἐκκλησιαστικὴν ἀδελφοποίησιν, τὸ θαυμάσιον ἀγαθούργημα τοῦ νὰ λύη τοὺς λεγομένους ὄρκους τοῦ ἀίματος, δηλαδὴ τὰς ἐπὶ ἔχθρα κεφαλικῇ πατροπαράδοτους δολοφονήσεις, νὰ ἐπαναγάγῃ εἰς τὴν προτέραν ὁμόνοιαν δύο ἢ πλείονας φυλάς, δύο ἢ πλείονας ἐξ ἀμνημονεύτων χρόνων ἀντιμαχομένας οἰκογενείας, νὰ καθιερῇ συμμαχιῶν καὶ ἐπιμαχιῶν σπονδὰς, νὰ διαλύῃ ἀδυσωπήτους ἐχθροπαθείας. Εἶχεν ἐνὶ λόγῳ τὴν ἐνέργειαν νὰ διατηρῇ ὑπὸ τὸν δούλειον ζυγὸν σῶα καὶ ἀλώβητα ἀπὸ τὸ μίασμα τῆς ἀπι-

στίας τὸ αἶσθημα τῆς τιμῆς, τὸ ἐνάλλαγμα τῆς ὑποσχέσεως, τὸ ἀνδροπροπέδς τοῦ λόγου συμβόλαιον. Ἀπέναντι τῆς θρησκείας ταύτης, οἱ ὄρκοι, αἱ προχειρίσεις, αἱ τελεταὶ τῶν ἱπποτικῶν ταγματῶν ἦσαν μηδέν. Οὐαί, καὶ τρεῖς οὐαὶ πρὸς ἑκάτερον τῶν μερῶν, ὅπερ, τὴν γνώμην μετατιθέμενον, ἤθελε παραβῆ τοὺς ὄρους τῆς μνηστευτικῆς συνθήκης. Ἰ Μόνος ὁ θάνατος τοῦ πρωταίτιου ἠδύνατο νὰ ἐξιλεώσῃ τοῦ προσβληθέντος συγγενολογίου τὴν ὀργήν. Ὁ ὄλεθρος αὐτοῦ ἀπέβαινε κεφάλαιον ἄμα καὶ κεφαλικὸν ζήτημα τιμῆς. Ἡ κατάλειπτος κόρη, κεκαρμένη, πενοφορούσα, εἰς τὰ ἐνδότετα τῆς οἰκίας τεθαμμένη, οὐδὲ εἰς αὐτοὺς τοὺς πλησιεστέρους ὁμαίμονας παρυσιάζετο, ἐὰν μὴ πρῶτον αὐτήκοος ἤκουστο, καὶ αὐτοστόματος ἤρθημι τὰ κρούσματα τοῦ κώδωνος, τὰ σημαίνοντα τὴν κήδευσιν τοῦ ἀπίστου. Τὸ φιλέκδιον ἐκεῖνο εἶχε τὸν λόγον του. Οὐδέποτε ἐπ' οὐδεμιᾶ προφάσει ἐπιτετραμμένον ἦτο πρὸ τῶν ἀρραβῶνων εἰς τὸν προξενούμενον νὰ ἴδῃ ἀσκεπὲς τὸ πρόσωπον τῆς προτεινομένης. Κόρη πρὸ τῆς τελετῆς αὐτῆς θεαθεῖσα παρὰ ξένου ἐλογίζετο κόρη ἄτιμος. Οὐδαὶς νέος εὐυπόληπτος ἤθελε πλέον τὴν ζητήσῃ εἰς γάμον. Πῶς δὲ τὸ συμβόλαιον τῶν ἀρραβῶνων ἐπεσφραγίζετο; Διὰ τῆς ἀποκαλύψεως τοῦ προσώπου τῆς κόρης καὶ διὰ τοῦ ἀμοιβαίου τῶν μελλονύμφων ἀπασμοῦ. Ἀνὴρ, ἄρκους χεῖλεσι δράξας παρθένου φίλημα, δὲν ἀφῆραξεν ἀνεπιστρέπτως ἤδη τὰς ἀπαρχὰς τῆς τιμῆς, τῆς σεμνότητος, τῆς παρθενίας τῆς;

Τὰ ἔθιμα ταῦτα, λείψανα χρόνων, ὅτε ἡ τιμὴ, ὁ λόγος, ἡ ἐμπιστοσύνη ἐδέοντο εἰς τὸ πείσμα τῶν ποιητῶν πολὺ δαιγυτέρων χαρτοσήμων καὶ συμβολαιογραφικῶν σφραγίδων, ἵπαρ' ὅτι χρτίζουσι εἰς τὸν καθ' ἡμᾶς χρυσοῦν αἰῶνα, τὰ ἔθιμα ταῦτα εἶχον ἤδη, ἔνεκα τῆς ἰταλικῆς ἀκολασίας, ὑποστήσει ἐπαισθητὴν χαλάρωσιν ἐντὸς τῶν πόλεων. Ἐνταῦθα μόνη ἡ λέξις τῶν ἀνκαλυπτῶν ἐπεσώζετο τὸ πρᾶγμα ἐξέλιπε πρὸ πολλοῦ. Ἀλλ' εἰς τὰς ἐξοχὰς, ὅπου ἡ μέριμνα τοῦ γυναικῶνος ἤμιαζεν εἰς ὄλην τῆς τὴν βιζαντινὴν τραχύτητα, ἐκεῖ πρῶτος καὶ ὕστατος ὁ μνηστὴρ ἤξιοῦτο νὰ ἀνασῶρῃ τὴν Τισύπαν (σῦφαρ, ρυσσὸν καὶ ἀραιὸν ὕφασμα) δηλαδὴ νὰ ἀποκαλύψῃ ἐν τῇ παρουσίᾳ ἀθρόων τῶν συγγενῶν τὰ φυσιογνωμικὰ τῆς μελλονύμφης τοῦ Ἐλευσίνια. — Ἡ περιοχὴ τῆς Καντάνου δὲν ἐπροτέρειεν ἐπὶ ῥοπή πρὸς τὸν νεωτερισμόν. Ἀμα ληξάσης τῆς ἐκκλησιαστικῆς τελετῆς, ὁ ῥιζάρης τῆς περιοχῆς αὐτῆς, εἰς τὰ ἐγγώρια ἔθιμα εἶπερ τις καὶ ἄλλος προσπεφυκός, ἀπήτησεν ἐπιμόνως τὴν διττὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ξετισυπώματος καὶ τοῦ φιλήματος, ὁμοιοτρόπως πρὸς τὰ ἔθιμα τοῦ Σελίνου.

Ἡ ἀξίωσις προσέκρουσέ πως τὴν Χανιωτικὴν μερίδα, ἐξέπότησε κατ' ἀρχὰς τὴν αἰσχυνηλίαν καὶ μητέρων καὶ παρανύμφων. Ἀλλὰ πόσα τὰ τεῖχη τῆς αἰδοῦς τὰ ἀντέχοντα εἰς ἀμετάπειστον πολιορκίαν; Ἡ ἐπιμονὴ ὑπερίσχυεν. Καθ' ἃς ὀδηγίας εἶχεν ὁ πατήρ μεταδῶσει πρὸς τὸν υἱόν, τ' ἀποκαλυπτῆρια ἐξετελέσθησαν τῷ ὄντι κατὰ τὴν ἐπιχώριον ἔθιμοπαξίαν. Ὁ ὕπασπιστῆς, ἀνασῶρας εὐτόλμας τὸν πέπλον, ἀνεκάλυψε τὴν ὄψιν τῆς νεάνιδος, διαρρήξας δὲ κατόπιν τὸ κάλυπτρον, κατεπάτησεν αὐτό. Τὰ γαμήλια δῶρα ἦσαν τοιοῦτοτρόπως ἀνημεμμένα.

Ἀλλ' ἰδιότροπος διαφερόντως θεατρίσθη ἡ τοῦ ἀπασμοῦ τελετή. Ἡ ἀναγνώστρια, ἐὰν ἀμύητος ἔτι γαλλικῶν μυθιστορημάτων, παρακαλεῖται νὰ ὑπερπνήθῃ τὴν παράγραφον. Κατὰ ῥητὴν τοῦ Καντανολέου παραγγελίαν, ὁ ἀπασμὸς — κορυφαία, ὡς εἶπε, καὶ ὀριστικῇ τῶν μνήστρων ἐπικύρωσις, ὑπεβλήθη εἰς τρεῖς ὄρους. Ἐν πρώτοις μὲν τὸ φίλημα διήρκεσεν ἀδιάκοπον ἐπὶ τοσοῦτον, ὅσον χρόνον ὁ κανονάρχης ἔδα-

πάνησεν ἐν τῇ ἀπαγγελίᾳ τὸ Πάτερ ἡμῶν δευτερον δὲ, ἐδόθη παρὰ τοῦ μελλονύμφου ἀπνευστί, δηλαδὴ μ ο ν ο ρ ρ ό φ ι, ὡς ἐθέσπιζεν ἡ κοίνολεξία τέλος, (πάντοτε κατὰ τὸ αὐτὸ παράγγελμα) ἐτελειοουργήθη οὕτως εὐηχον καὶ μελωδικὸν (ξεροτραχανιστὸν), ὥστε σύμπαντες τῆς πανηγύρεως, τῶν παρανούμφων μὴ ἐξηρημένων, νὰ μαρτυρήσωσι τὸ βροντῶδες κύρος του. — Τοιοῦτοτρόπως, τοῦ μὲν πρώτου ὄρου τὴν ἐπιτέλεσιν ὠμολόγησεν ἡ ὄρασις τῶν θεατῶν, τὴν δὲ τοῦ τρίτου προσεμαρτύρησεν ἡ ἀκοή. Ὡς πρὸς τὸν μέσον ὄρον, τὸν τοῦ ποροροφίου δηλαδὴ, οὗτος δὲ ἀπέμεινεν ἀνομολόγητος. Τίς οἶδεν, ἂν ὁ ἀξιωματικὸς ἔδωκεν ἀληθῶς τὸν ἀσπασμὸν μηδ' ὅλως ἔλξας τὴν πνοήν, ἢ μάλλον ἂν διαρκούσης τῆς Κυριακῆς προσευχῆς συνεκεράσθησαν αἱ πνοαὶ τῶν ἐραστῶν, ἐλαυνόμεναι ἀπὸ θώρακας ἀσθμαίνοντας;

Ἐν τούτοις τὰ μεσονύκτιον εἶχε παρέλθει· καιρὸς δειπνοῦ διηγγέλλετο. Ἐκ τοῦ ὑποδοχείου οἱ μὲν προσκεκλημένοι μετέβησαν τότε εἰς τὰ εὐωχητήρια, οἱ δὲ δύο ἀρχισυμπένθεροι, αἰτήσαντες ἀπουσίας ἀδειαν, μετεχώρησαν εἰς τι ἄλλο δωμάτιον ἐνόδιον, ὅπως κατὰ μόνας προδιατάξωσι τὰ παραλειπόμενα τῆς πολιτείας καὶ τῶν γάμων.

Τὸ προσθεθικὸς τῆς ὥρας εἶχεν ὀξύνει εἰς τὸ ἔπακρον τὴν ὄρεξιν κληρικῶν τε καὶ λαϊκῶν. Τὰ πινάκια ἐξεκενώθησαν, ἔτι πρὶν ἀρχίσῃ ἡ συμφωνία τῶν ποτηρίων. Ἡ εὐφροσύνη ὅμως ἀνεζωπυρώθη βοηθούτος τοῦ γλυκυστρώφου οἴνου τῆς Ἀλικιανούς. Τὸν οἶνον αὐτὸν, οὗ τὴν σταφυλὴν βλέπομεν ἐπὶ τῶν ἀρχαίων νομισμάτων τῆς Κυδωνίας, οἱ Σελινιώται ἐνοστιμειύθησαν ἐκ πρώτης πόσεως. Ἡ οἰνοποιία τοῦ οἰκοδεσπότη ἔχαιρεν ὄνομα μεγάλον. Μετ' ὀλίγον τὰ εὐωχητήρια ἀντήχουν ὑψιφώνους προπόσεις, μακαρισμοὺς, συγχαρητήρια, καὶ δὴ καὶ τινὰ τροπάρια ἐκ τῶν προχειροτέρων εἰς τὸ στόμα τοῦ λαοῦ... Στοιχείον συστατικὸν τοῦ ἑλληνικοῦ δήμου, ὁ ἱερεὺς ψάλλτης εἰς τὸν ναόν, αἰοῖς καλόφωνος εἰς τὰς πανηγύρεις. Ποῦ δὲν ἐμφιλοχωρεῖ τὸ ῥάσον; Εἰς τίνα λύπην, ἢ χαρὰν δὲν εἰσάγει ὁ πάππας τοὺς ὕμνους, τὴν μελωδίαν, τὴν ποίησιν τῆς μεσαιωνικῆς μελοποιίας μας; Κατὰ τοῦτο δὲ οἱ Κρήτες ἀνεδείχθησαν προφερέστατοι διηνεκῶς. Ἡ πατρὶς τοῦ Ἀνδρέου, τοῦ Πηγᾶ, τοῦ Ζαχαρίου Καλλέργου, τοῦ Λουκάρεως, τοῦ Ἀβραμίου διέπρεψε πρώτη μετὰξὺ Ἑλλήνων ὡς πρὸς τὴν ἔμφωνον μουσικὴν. Ἐνταῦθα ἢ περὶ τὴν ψαλτικὴν εὐφωνία ἐθεωρήθη ἀπαρτίτητον τοῦ ἱερέως προσόν. Ψάλλτης ἐπὶ ἡδυσφονία διαφημισθεὶς προσεκαλεῖτο ἀπὸ περάτων τῆς μεγαλονήσου εἰς πανηγύρεις, εἰς οἰκιακὰς θαλάσας καὶ συνθωνίας. Ἐν ταύτῃ δὲ τῇ τάξει ἀνήγοντο καὶ οἱ παρὰ τοῦ Κανταναλέου ἀφιχθέντες εἰς τὸν ἀραβῶνα. Χάριν τῶν ἱερέων αὐτῶν, οἱ πολυθεϊκοὶ καὶ οἱ χριστιανικοὶ αἰῶνες ἀνέζησαν ἐν ἀδελφικῇ διαλλαγῇ· πρεσβυτέρα καὶ νεωτέρα διάλεκτος οἰκογενειακῶς συνεκεράσθησαν. Ἐπὶ τοιαύτης ἔτι συμφωνίας φθόγγων, ἀναμνήσεων, μελῶν, ῥυθμῶν, συγκινήσεων ἢ τιμαριωτικῆ ἔπαυλις καταπλησθεῖσα περιήχησε, πρώτων ἴσως φορὰν ἀφότου ἐκτίσθη, ἔνθα μὲν ψαλμωδίας βυζαντινάς, ἐκεῖ δὲ ἄσματα πατριωτικὰ, ἀλλαχού δὲ ἱλαρὰ καὶ χαρμύσυνα πρὸς λύραν ἐπιθαλάμια, ἄσματα ταῦτα καὶ ψαλμολογήματα μελωδηθέντα εἰς τὴν γλῶσσαν, ἢν οὐδεὶς ἐβδελύττετο πλέον τοῦ κυριαρχοῦντος τυράννου, οὐδεὶς ἐν τῇ κόσμῳ περιεφρόνει μάλλον τῶν δορυφόρων του.

Ἀλλά, φεῦ! ὅσῳ πολὺζήλον καὶ σπουδαζόμενον ἦτο παρὰ τοῖς ἰθαγενέσι τὸ πλεονέκτημα τῆς καλοφωνίας, τοσούτω ἐπικίνδυνον ἀπέβαινε πρὸς τοὺς κεκτημένους αὐτὸ. Ὁ φιλόμυλος ἱερεὺς καὶ ὁ φρεσικὸς Ὀμηρίδης, ὁ μὲν διὰ τὴν κατανυκτικὴν φωνήν, ὁ δὲ διὰ τὴν ἐκ τοῦ παραχρῆμα στιχοῦρ-

γησιν, διήλθον τὸν βίον ὑποβεβλημένοι εἰς ἀνένδοτον ἀστυνομικὴν ἐπαγροπνήσιν. Ἡριθμημένοι ἦσαν αἱ ἡμέραι τῆς προσωπικῆς ἐλευθερίας των. Ἐκάτεροι ἐπὶ φιλαίς προφάσεσι καταγγελλθέντες, ἐὰν μὲν λαϊκοὶ, ἐξερρίπτοντο εἰς ἡμέρημα νησιδία, ἔνθα ἀνεμπόδιστοι ἀφίνοντο νὰ παραδώσωσι τὰς ἐμπνεύσεις των εἰς τὴν ἀκρόασιν τοῦ ἀειμανοῦς πελάγους, ἐὰν δὲ κληρικοὶ, ἀπέτιον τιμήματα, ἐτίθεντο εἰς ἀργεῖαν, ἐφυλακίζοντο. Ὁ λυρισμὸς τῶν ἐρωτικῶν διαχύσεων, τὸ ἐμμετρον μυθιστόρημα, τὸ πλαστὸν ἐπύλλιον εἰς οὐδεμίαν ὑπέκυψαν λογοκρισίαν· πᾶν ὅ,τι ὄδωδεν ἀρχαιότητος θρησκευτικῆς ἢ πατριωτικῆς, ὑπεκίνησε κατηγορίαν καθοσιώσεως. Πόθεν δὲ ἀνέβλυζεν ἡ διττὴ αὐτῆ ὁσμὴ; Ἐκ τοῦ ῥάσου ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον. Εἰς τὸ ὄσφρητήριον τοῦ Βενετοῦ ὁ ἀνατολικὸς μοσχολίβανος ἀπήτησεν ἀποτροπαίους ἀναθυμιάσεις. Ὅποσοι τοῦ ἱερατεύματος, ὅποσοι θὰ ἐξέτισαν εἰς Ἰππάρια ἢ εἰς ἀγγῶνας τὸ ἀσυγχώρητον τῆς καλοφωνίας ἔγκλημα! Πορθητῆς τυραννικὸς ἠδύνατο νὰ παράσῃ ἔλκος καὶ ἐπιείκειαν, ἠδύνατο νὰ εὐσπλαγχνισθῇ καλόγερον, ὅστις τὸ δώρημα τοῦ μελωδικοῦ του ἀρυγγος ἀσκῶν, ἐξύμνει ἄθλους μαρτύρων, ἐπαιάνιζε τρόπαια ἑμογενῶν κατὰ βαρβάρων, ἀνεκάλει διὰ ψαλμῶν ἀρχαιοτύπων αἰῶνας θρησκευτικῆς ἀνεξαρτησίας, παρελαμβάνεν ἀπὸ τοῦ θυσιαστηρίου, ὡς ἀπὸ κοιτίδος, καὶ μελοποιημένας ἐξήγγελλε διὰ ψαλτηρίου πρὸς λαὸν ἀπόκληρον τὰς πρώτας οἰμωγὰς τῆς νηπιαζούσης ἐθνότητος, ἐμυρολόγει τὴν ἄλωσιν Κωνσταντινουπόλεως, ἐστήλιτευσεν τὴν ἰουδαϊκὴν πώλησιν τῆς Κρήτης; Ἐξωλέστατος ἀπανταχοῦ καὶ πάντοτε ὁ κατακτητῆς. Τὴν αὐτὴν τῆς Βενετίας φιλοσοφίαν ἐδωρήσατο πρὸς τοὺς ἐγγχωρίους Κελτογαλάτας καὶ ὁ Ἐδουάρδος, ὁ βασιλεὺς αὐτὸς, ὃν οἱ τότε χρονολογοὶ καλοῦσιν Ἰουστινιανὸν τῆς Μεγάλης Βρετανίας. Μετὰ μακροχρόνιον πόλεμον, καθ' ὃν ἐχειρώσε τὸν γενναῖον ἐκείνον καὶ φιλελεύθερον λαόν, ὑποπτέυσας καὶ οὗτος ὁ δυνάστης, μὴ οἱ θούριοι τῶν Βάρδων παιᾶνες ἀναζωπυρώσωσιν εἰς τὰ στήθη τῆς νεολαίας τὸ φιλόμαχον τῶν πατέρων, μὴ ἐπανεγείρωσιν τὸν δορυάλωτον ἀπόγονον θρηνηδοῦντες τὴν ἀπολεσθεῖσαν ἀνεξαρτησίαν, συνήγαγεν ἐκασταγόθεν τῆς χώρας ὄλους τοὺς αἰοῖς, καὶ, ἀντὶ τοῦλάχιστον κατὰ Πλάτωνα νὰ ἐξορίσῃ αὐτοὺς μύρω κεχρισμένους, ἐποίησεν ἀπαξάπαντας ἐκατόμβης ἀνάλωμα.

Εἰς τὴν διήγησιν!

Ταχέως ἢ φωνητικῇ μουσικῇ καθηλεκτρίζει εὐκίνητον γυναικὸς ψυχὴν, ἐξαιρέτως ἀνυπάνδρου. Ἄν δὲ ὁ Πέτρος αὐτεσχεδιάξῃ στίχους, ἢ Σοφία ἦτο φιλόμουσος. Ἡ διάθεσις αὐτῆ τῆς παρθένου μετεῖχε καὶ τῆς κρητικῆς καὶ τῆς ἰταλικῆς καλαισθησίας ἐνταυτῇ. Ἐκτὸς τοῦ ὅτι εἰς Χανία ἐφημιζέτο ὡς διαφερόντως γλυκύφωνος, εἶχε προσέτι ἐν παιδικῆς ἡλικίας διδαχθῆ καὶ ὄργανον μουσικόν, δι' οὗ συνώδευε τὸ ἄσμα. Τὸ ἐγγχωρδον ἐκείνο πλῆκτρον ἐκαλεῖτο λιοῦτονον. Ἡ χρῆσις του, ἐκλιπούσα πρὸ πολλοῦ, μικρὰς ἀφῆκεν ἀναμνήσεις εἰς τὰ δημοτικὰ ποιήματα τῆς συγχρόνου κρητικῆς σχολῆς· καὶ ὅμως, ὁ ἦχος αὐτοῦ, ἦχος βαρῦς, κατανυκτικὸς, καρδιοβόλος, ἤρμοζε θαυμασίως εἰς τὸ ἔλεγειον. Κατὰ τὴν ἐν Βενετία πολυχρόνιον διατριβὴν του, ὁ Εὐστράτιος Σιορδύλης, μητρικὸς πάππος τῆς Σοφίας, εἶχε κτήσει φήμην ἐξόχου κιθαροῦ καὶ μελοποιῦ. Μετὰ τὴν ἐπάνοδόν του, ἠνέφξεν ἐν Χανίοις μουσικὴν σχολὴν, εἰς ἣν ἐμαθήτευσαν καὶ ἡ θυγάτηρ του, καὶ ἡ ἐγγόνη, καὶ ἄλλαι ὁμηλικές. Ἡ σπανία τῆς Σοφίας ἐπιδεικτικότης ἀνέλαμψεν ἐκ προοιμίων. Ὁ πάππος, κατευφρανθεὶς, ἀφιέρωσε τὰς τελευταίας ἡμέρας τοῦ βίου εἰς τὴν γονιμοποίησιν τῆς εὐφύας τῆς. Ἐκτοτε τὸ

πλήκτρον κατέστη φίλος πιστός και ἀδιαχώριστος. Μὲ τὸ ἄσμα και με τὸ πλήκτρον ἤθελε— πρὸ τοῦ ἔρωτος ὅμως— διέλθει τὴν νεότητα και ἐν τῇ ἐρήμῳ. "Ἐμφυχός τις, περιπαθῆς ἀνταπόκρισις ἡμείβετο ἀναμέσον ὄργάνου και αὐτῆς. Αὐτὴ μὲν εἰς τὰς ἀργυρᾶς χορδὰς του ἐνέχεε τὰς ἀποκρούφους ἀπαρχὰς τῆς εὐαισθησίας της, αἱ δὲ χορδαί, ἀφ' ἐτέρου, ἀπὸ τὴν αἰσθημα προσκτώσαι ὑπὸ τὰ εὐστροφα δάκτυλα τῆς κυρίας των, μεθρημῆνευον αὐτόφωνοι και με ἀκρίβειαν τεραστίαν τὰς παραμικρὰς ἀναπάσεις τῆς καρδίας της. "Ἄλλως δὲ, με πόσην χάριτα ὑπέκλυπτε τὸ παρθενικὸν στέρνον ἐπὶ τοῦ πλήκτρον! Μὲ πόσην βλέμματος και στόματος σεμνοπρέπειαν ἐτόνιζε τοῦ δημοτικῶς ἐλεγείου τὰς στραφάς! "Ἰσως πρὸς τὸ θυγάτριον τοῦ Μολίνου ἀπέβλεψεν ὁ ποιητής, ὁ στιχορρηγῆσας τὸ εἰκονικὸν ἐκεῖνο·

"Ἡ κόρδαις τοῦ λαγούτου της πουλᾶ ἔν' και κελαδοῦνε
Ἰατροῦσαν τὰ τραγούδια της τὸ ἄρρωστούς ποῦ τ' ἀκοῦνε
Φρίζουν τ' ἀηθόνια σταῖς φωλιαῖς, και τὰ στοιχεῖα σὰ δάση,
Κρατεῖ ὁ ἀγέρας τὴν πνοὴ και στέκει ν' ἀφουκράση."

Τὰ ἄσματα τῶν συνδαιτημόνων ὑπεσκέλευσαν λυπηρὰς ἀναμνήσεις εἰς τὸ πνεῦμα τῆς νεομνήστου. "Ἡ ἀπόλαυσις τῆς παρουσίας εὐδαιμονίας παρέστησεν αὐτῇ δυσαρστωτέραν κατ' ἀντιπαράθεσιν τὴν ἐποψιν τῶν παρελθόντων παθημάτων. "Ἡ ἐρωμένη ἀνεμνήσθη τῶν λυρικῶν ποιημάτων, ὅσα εἰς ἡμέρας πένθους και ἀπελπισίας τῇ εἶχεν ἀπευθύνει ὁ ἐραστής. Ἰπάρχουσι πολλῶν εἰδῶν μνημονικά. Τὸ τῆς καρδίας εἶνε τὸ πάντων ἰσχυρότατον. Ποῖον σημερινὸν εὐτύχημα ἠδύνατο νὰ ἐξελίξη ἀπὸ τῆς περιλύπου τὸ μνημονικὸν τὰ παρηγορήματα ἐκεῖνα τῆς ποιήσεως και τῆς μουσικῆς; Τὰ ἀπήγγελλεν ἐκ στήθους ὄλα· τὰ εἶχεν αὐτοποιήτως μουσουργήσει· τὰ ἐψαλλε με ζέον αἰσθημα... Ποσάκις περὶ μέσας νύκτας, ἀνασκιρτήσασα τοῦ στρώματος, και προβάσα ἀθέατος εἰς τὸν ἐξώστην, ποσάκις ἀνέτεινε πρὸς τοὺς ἀστέρας τὰ γοερὰ στενάγματα τοῦ τραγωδίου της, μακαρίσασα τὴν ἀτάρακτον ἁρμονίαν, ζηλεύσασα τὴν φωταυγῆ γαλήνην, μεθ' ὧν οἱ ναύκληροι ἐκεῖνοι τοῦ στερεώματος δ' ἤνουν τὴν περιόδιαν των εἰς τοὺς ἀπείρους τῆς αἰωνιότητος ὠκεανούς!

Παράτοπος ἐπιθυμία, συνήθη; ἄλλως εἰς ὑπερευαισθητοῦς κράσεις! Ἀμνημονήσασα τῶν χαρμοσύνων τῆς ἐσπέρας, ἡ μελλονύμφη ὠρέθη νὰ τραγωδήσῃ τὸ φίλτερον ἐλεγείον τῆς ἐρωτικῆς ἀποθήκης της. Δράξασα τὴν εὐκαιρίαν, ὅτε οἱ συνδαιτημόνες, ἤδη περᾶντες τὰς ψαλμωδίας, ἐξαντήσαντες τὰς προπώσεις εἰς τὴν καλὴν μοῖραν τῆς Αὐθέντρας και τοῦ μνηστῆρός της, ἐρρυθμίζον ἐρωμένως τὸν πυρρίχιον χορὸν, ἀνεκάλεσεν εἰς τὴν αἴθουσαν τὴν μητέρα, τὸν Πέτρον, πατραδέλφον τινὰ, και τρεῖς ἡ τέσσαρας ἄλλους τῶν οἰκειότερων, ὅπως ἀκροασθῶσι τῆς προσφιλοῦς θρηνοῦ τῆς. Ματαίως ἡ μήτηρ παρετήρησεν ὅτι τὸ στιχοῦργημα ἐκεῖνο, ἀτυχοῦς ἔρωτος ἐκβρασμα, ἀπέβαινε ἀνοίκειον σήμερον, ὅτε ἦσαν ἐν τῷ πληροῦσθαι αἱ προσδοκίαι τῶν ἐραστῶν.

— "Ἄφες με, μήτηρ — ἐδεήθη ἡ Σοφία, ἰκετευτικῶς τὸν αὐχένα τῆς γεννητριάς περιπλέξασα — ἄφες νὰ σφραγίσω ἀπόψε με τὸ ἄσμα μου τοῦτο τὴν ἐκπνεύσαν φάσιν τῆς θλίψεως! Δὲν ἀποκτώμεν συχνό-ερα με τὴν θλίψιν, παρὰ με τὴν χαρὰν, τὰς παρηγόρους γοητείας τῶν ἀναμνήσεων; Βέβαια τὸ ἄσμα μου θὰ ἐπιζῆσῃ εἰς τὸ πλήρωμα τῆς εὐημερίας· θέλω ὅμως τὸ ταμιεύσει εἰς τοὺς μυχοὺς τοῦ στήθους, ὑποσχόμενη νὰ μὴ τὸ ἀπολύσω πλέον και πλέον ἀπὸ τὰ χεῖλη μου.

Εἰς ἐλάσσονα δὲ τόνον τονίσασα τὸ κύμβαλον, ἐψαλε με οἰκτικὴν περιπάθειαν τὸ ἐξῆς ἄσματιον.

"Κοιμῶνται τ' ἄγρια βουνά,
Ἡ ῥάχαις ἡσυχάζουν,
Ὡς και τ' ἀγρίμια σταῖς φωλιαῖς
Ζευγαρωτὰ κορνιάζουν.

"Ἐπαψε ὁ κοῦκκος στὸ κλαρί,
Πλαγιάζει τ' ἀρογοῖλι,
Ἄς και κοιμᾶται ἡ θάλασσα
Στοῦ βράχου τὴν ἀγκάλη.

Μόνος ἐγὼ νυχτομαχῶ,
Προσκέφαλο δὲν ἔχω,
Ἐάν ζωτικῶ, σὰ φάντασμα
Τὰ δάση παρατρέχω.

Τρέχω λαγαῖδια και κρεμνοῦς
Ἰπάει και σὲ λησμονήσω
Ἄλλ' ὅσο φεύγω, τόσο ὁ νοῦς
Σὲ σὲ γυρίζει ὀπίσω.

Σὲ βλέπω ὀδῶ, σὲ βλέπω ἔκει
Σὲ φέρνει ὁ λογισμὸς μου
Ἰμέρα και νύχτα ὀπίτω μου,
Νύχτα και Ἰμέρα ἐμπρὸς μου.

Σ' ἀκούω στὴν πεῦκα ὅταν φυσᾶ,
Στὴν καλαμιὰ ὅταν τρίξη,
Σ' ἀκούω στὸ βέμμα ποῦ περνᾶ,
Και τ' ἀνθὴ ἀναμερίζει....

Γιὰ τὸ τριφύλλι εἶν' ἀνοιξίς,
Γιὰ τὸ λουλούδι ἀπολιξίς
Θεῖ, και γιὰ Ἰμε τὸ πλάσμο σου,
Τί θεραπεία θὰ στείλῃς!"

Κατ' ἀρχὰς μὲν τὸ πρόσωπον τῆς ψαλτοῦσας ἀνεδείχθη ἰλαρόν· ἀλλ' ἡ εὐθυμία ἐτρέπη εἰς συγκίνησιν βαθμηδόν. "Ὅπως ἐξελίξη τὰ λυγίσματα τῆς φωνῆς, τὸν ῥυθμὸν τοῦ μέλους, τὴν ἔμφυχον δὸς εἶπεν τοῦ ὄργάνου συμμέλειαν, ἡ παρθένος κατέπιεν ἀρκετὸν καιρὸν τὸ ἀναδρομὸν παράπονον, ἐβίασε τὴν ἐμβριμωμένην ἀναπνοήν. Κατὰ τὴν τελευταίαν ὅμως στροφὴν τοῦ ἐλεγείου ἡ συγκίνησις συνεκλόνησεν οὕτω κραταιῶς τὰ σπλάγγνα της, ὥστε περιῆλθεν εἰς σπασμοδικὴν κατάστασιν, μικρὸν ἀπέχουσαν τῆς λειποθυμίας.

Ἐπανήρχοντο τὴν στιγμὴν ἐκεῖνην οἱ δύο γονεῖς τῶν μελλονύμφων.

Ἐπὶ τῇ ἀπροσδοκίῳ τῆς σκηνῆς κατηφεία, ὁ Καντανολέος, αἰτήσας τὸν λόγον, ἤκουσε τὰ διατρέχοντα. Ἐξἠκοντίζων ἐπὶ τῆς τραπέζης τὸ δερμάτινον χαρτοφυλάκιον, ὅπερ ἐκόμιζεν ὑπὸ μάλῃν,

— Μέγας εἶ, Κύριε, και θαυμαστά τὰ ἔργα σου! κραυγάζει, ποιούμενος τρεῖς τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ. Εἶνε ἴσως ἔθιμον ἐξευγενισμοῦ και τοῦτο...! Δάκρυα και ἀρραβῶνες, βρὲ λωλὰ παιδιὰ! "Ἄλλους οἰωνοὺς τῶν γάμων σας δὲν μοῦ εὐρόκατε, παρὰ λειποψυχίας, και κλαυθμυρίσματα!

— Δάκρυα χαρὰς, δάκρυα καλορρηξικὰ, ἀποκρίνεται ἡ μελλονύμφη. — Ἀναμειδίωσα δὲ και ἀποσύρουσα τὸ μανθῆλιον ἀπὸ τοῦς φρωστῆρας της, ἐξαστράπτουνας τὸς ἐρωτικώτερον ἐκ τῆς συννεφίας, ὑπανέμνησε τὸ δημῶδες λόγιον

"Τὰ γέλια και τὰ κλαύματα τὴν ἴδια Ἰμέρα ἐβγήκαν,
Ἰνωρίς ἐκαταπίσθησαν τὸ βράδυ ἐγεννηθῆκαν"

Τὸ ἔκρυθμον περιστατικὸν διελύθη χωρὶς ἄλλου ἀποτελέσματος, ὑποχωρήσαν ἑτοιμῶς εἰς τὴν ἐπάνοδον τῆς χαρᾶς. Ὡς ἐκ τούτου, ἀθιγῆς ἐσώθη καὶ ἡ ἄμετρος φαιδρότης, ἥτις διέλαμπεν ἐπὶ τὴν ὄψιν τοῦ πρυτάνεως. Δῆλον, ὅτι ἡ μὲ τὸν συμπένθερον συντυχία ἐξήρχετο εὐαρέστων ἀποτελεσμάτων πάροχος.

Ὁ φάκελλος, ὃν ἐκράτει ὑπὸ μάλιν, συνέκειτο ἐκ πολλῶν καὶ ἀσυμπύκτων ἐπιστολῶν. Τὰ προγνωστικά τοῦ Μολίνου ἐπετελοῦντο. Ὑπὸ σχῆμα ἐμπιστευτικὸν πολυάριθμοι εὐγενεῖς Χανίων διεβίβαζον πρὸς τὸν Ῥαιτούρη τὴν ὁμολογίαν τῆς εὐλαθείας των. Οἱ μὲν τῶν τὰ πρῶτα φερόντων ἔθετον ἑαυτοὺς ἀπροφυλάκτως εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ πενταμελοῦς συμβουλίου· οἱ δὲ, τὴν προσφορὰν διὰ τὸν φόβον τοῦ Βενετοῦ οἰκονομούμενοι, ἀνετίθεντο πρὸς τὸν Μολίνον τὴν ἐποφόρτισιν τοῦ μεταδοῦναι τὴν ὁμολογίαν των. Οὕτως ἢ ἄλλως πάντες συγκάταινοι ὑπεδεικνύοντο εἰς τὸ πολιτεύμα τῆς ἐξοχῆς, ὅπερ ἐκάλοιο μετριοπαθῆς καὶ συνετὸν (*governo savio e moderato*), πάντες ὠμολογοῦντο πρόθυμοι νὰ συμπράξωσιν, ὅπως ἀποσκοροῦσθῆ διὰ παντὸς ἐκ τοῦ φρουρίου ὁ ὀρθοῦς τῆς Βενετίας Εὐαγγελιστής.

Πλὴν τοῦ χαροποῦ τούτου ἀκούσματος, ἐν τι ἕτερον ἀντικείμενον παρήχεν ἀφορμὴν ἐκτάκτου εὐθυμίας πρὸς τὸν Ῥαιτούρη.

Ἡ πρόσφατος μὲ τὸν Μολίνον συνέντευξις τοῦ ἀπέβλεψεν εἰς δύο σκοπούς. Προετέθη ἐν πρώτοις νὰ ὁδοποιήτῃ τὴν προϋοῦσαν συμψυχίαν τῶν ἀρχόντων εἰς τι πόρισμα ἀποτελεσματικόν. Δεύτερον δ' ἐπεχείρησε νὰ διατάξῃ τὰ τῶν προκειμένων γάμων τοιαυτοτρόπως, ὥστε, εἰ δυνατὸν, ἡ Κρήτη νὰ πανηγυρίσῃ αὐθημερὸν τὴν κυρίευσιν τοῦ περισπουδάστου φρουρίου, καὶ τὸ στεφάνωμα τοῦ τέκνου του.

Ἀκολούθως οὖν πρὸς ταῦτα, συναινέσει δὲ καὶ τοῦ λοιποῦ συμβουλίου, ἡ συνδιάσκεψις ὤρισε τὰ ἐφεξῆς προνοήματα·

Τὰ γαμοδαίσια θὰ ἐτελοῦντο τὴν πρῶταν τῆς ἐλευσομένης τεσσαρακαιδεκάτης Νοεμβρίου πρὸ τῶν ἁγίων Θυρῶν, ἡ δὲ ἔθνοπανήγυρις θὰ συνεκροτεῖτο ἐν Ἀλικιανοῦ μεθ' ἧς ἐπισημότητος ἐπεκαλοῦντο ἡ περιβλεπτος θέσις τῆς θυγατρὸς τῆς Κρήτης, καὶ ἡ κοινωνικὴ τάξις, ἣ ἀνήγετο πρωτότοκος υἱὸς καὶ ὑπασπιστὴς Πρυτάνεως.

Ὁ μὲν πατὴρ τοῦ νυμφίου θὰ συνηκολουθεῖτο ἀπὸ συγγενεῖς, ὀπλαρχηγούς, καὶ στρατιῶτας, τὸ ὅλον ὡς πεντακοσίας ψυχάς.

Ὁ δὲ πατὴρ τῆς νύμφης δὲν θὰ προσεκάλει εἰς τὰ γαμοδαίσια πλεόν τῶν πενήκοντα συγγενῶν ἢ φίλων.

Διεξοδικῆς καὶ πεισματώδους συζητήσεως θέμα κατέστη τὸ τῆς δαπάνης. Ἀνευδότως ὅμως τοῦ Μολίνου διακαρτερήσαντος, ἀπέβη εἰς βᾶρος τοῦ οἰκοδεσπότη ἢ κατανάλωσις ὅλη τῶν συμποσίων. Προενοήθη συγχρόνως, ὅτι τὸ μέτρον τῆς οἰνοποσίας δι' ἕκαστον συνέστιον δὲν θὰ ὑπερέβαινε τὰ δύο τετάρτια (*due quartucci*), ἐπὶ δὲ τινι συνθηματικῇ ἀνακλήσει ὤφειλον τὰ συμπόσια νὰ διαλυθῶσι περὶ λύχων ἄφας.

Ἐπὶ τὸ σπουδαιότερον. Ἀμα ληξάσης τῆς πανηγύρεως, ἡ ἔνοπλος ὁμάς, ἐξαιρουμένου τοῦ πυροβολικοῦ, ὅπερ ἤθελεν ἐξ ὀφίας πραιδοποιήσει, θὰ ἐξεστράτευε διὰ Κερτομάδων καὶ Δουράτσου εἰς Χανία, ὅπως παρευρεθῆ παρὰ τὴν πύλην τῆς πόλεως, τὸ βραδῖον περὶ τὴν τετάρτην ὥραν τῆς νυκτός, ὅτε κατὰ τὸ ἀμειβικὸν σύνθημα ταυτόχρονα ἐπαναστάσεως αὐτοσχεδιάματα θὰ ἐξερρηγνύοντο καὶ ἐντὸς τοῦ φρουρίου, καὶ εἰς τὴν πόλιν, καὶ εἰς τὰ ἐργαστάσια τῆς Σούδας.

Ἀπαραιτήτου δὲ εἰς τὴν ὀργανιζομένην ἐκστράτευσιν κριθείσης τῆς παρουσίας τοῦ Πέτρου, ἡ νεόνυμφος, ἅμα σημάναντος τοῦ ἀνακλητικοῦ, θὰ εὐρίσκετο ἑτοιμὴ νὰ συνιππασθῆ ἐν τῇ ἐμπροσθοφυλακῇ, μὲ τὸν σύζυγον, τὸν πατέρα, καὶ τὸν πενθερόν.

Ἀχρι πλήρους ἐπιτεύξεως, τέλος πάντων, ὁ μὲν πρύτανις θὰ ἐτήρει ἀδιακοινώνητα πρὸς πάντας, πλὴν τῶν συναδέλφων, τὰ καθ' ἕκαστον τῆς ἐκτελέσεως· ὁ δὲ Μέγας Λογοθέτης ἐκ μέρους τοῦ κατηγγύα ζῶν, τιμὴν, οἰκογένειαν, ὑπάρχοντα ὑπὲρ τῆς ἀκριβοῦς καὶ ἐγκαίρου διαπράξεως τῶν ἐν Χανίοις μηχανωμένων.

Τοιαῦτα ἐν περιλήψει τὰ ἐξ ἐκατέρων συμφωνηθέντα.

Εἰς τοὺς κήπους ἐν τούτοις ἐξηκολούθει ἀναβράζουσα ἡ ἐπιδείπιος εὐφρασία. Τρανὰ δείγματα τῆς εὐκαμψίας των παρήχον εἰς τὸν χορὸν οἱ Σφακιανοί, μόνοι τῶν Κρητῶν κληρονόμοι τοῦ γνησίου πυρριχίου. Ἄλλ' εἰ καὶ Σεληνιώτης, κατέκτισε τὰ πρωτεῖα ὁ δευτερότοκος τοῦ Καντανολέου Δημήτριος. Ἐσχηματίζον τὴν ἐνδυμασίαν του ἐν φόρεμα κοτῶν, συνεσφιγμένον εἰς τὴν μέσην διὰ ζωστήρος, μία βράκη μετρία τὸν ὄγκον, καὶ αἱ περικνημίδες. Ἡ δὲ πανοπλία ἐντελής· φαρῆτρα πλήρης βελῶν ἀπηωρημένη εἰς τὰ νῶτα, πελώριον καὶ ἐντεταμένον τόξον εἰς τὴν δεξιάν, μακρὸν ξίφος ἐπὶ τὴν πλευράν, ἐγχειρίδιον εἰς τὴν ζώνην. Τὸν αὐτὸν τρόπον ἐνδεδυμένοι καὶ καθωπλισμένοι περιεπλέχθησαν καὶ οἱ συνεταῖροί του εἰς τὸν ἡρωϊκὸν χορὸν. Οἱ μὲν σχηματισμοὶ τὰ πηδήματα, αἱ στροφαὶ τῆς ὀρχήσεως ἐξελίσσοντο καθ' ὃν ῥυθμὸν προσήρτων αἱ περιπέτειαι τοῦ παλληκαρικοῦ τραγωδίου καὶ ἡ προσωπικὴ εὐφυΐα τοῦ χορηγοῦ. Οἱ δὲ ὀρχηστὰι ὅτε μὲν συνεσπειροῦντο κυκλῶν, ὅτε δὲ εἰς δύο ἐναντίους στοίχους ἀντιτασσόμενοι ἐψευδομάχον σφαραγίζοντες τὰ ξίφη, ἢ ἐκτοξεύοντες τὰ βέλη μετέωρα, ἢ μὲ ἐπικινδύνον εὐγένειαν συγκρούοντες τὰ μαχαιρίδια. Ἄλλοτε πάλιν διαχωριζόμενοι ἀπ' ἀλλήλους εἰς μονομαχίαν, προσλαμβάνοντες τὴν ἀσπίδα, καὶ ἐπανατυποῦντες ἀρχαιοστάτης ὀπλασίας γυμνάσματα. Αἱ διάφοροι ἐξελίξεις ὅμως ἀεπτύσσοντο πάντοτε ἀνάλογοι πρὸς τὴν ἐναλλαγὴν τῶν εἰκόνων, πρὸς τὰ δραματικὰ συμβάντα τοῦ ἐπιλλίου. — Διὰ τοῦτο δὴ καὶ τὰ τραγῳδία τοῦ πυρριχίου οὐδέποτε ὑπέκυψαν εἰς κανόνας νεωτερισμοῦ. Καὶ μέτρον, καὶ γλῶσσα, καὶ θέμα αὐτῶν ἀνέτρεχον εἰς ἐποχὴν, ἥς τὰ ἰδιώματα ἢ αὐτοσχέδιος τῶν συγχρόνων ἀπαγγελία μάτην ἤθελε προσπαθῆσαι νὰ μιμηθῆ.

Ὁ οὐρανὸς προσεμεῖδία εἰς τὸν ὑπαιθρον χορὸν. Καίτοι μεσοῦντος τοῦ Ὀκτωβρίου, ὁ καιρὸς παρετεινετο εὐκρατὸς ὅσον κατ' Αὐγούστον. Τίς ὁ μὴ εἰδὼς τὴν ἐν τῇ ζώνῃ τοῦ Αἰγαίου τηλεσκοπικὴν φωτοφάνειαν τοῦ αἰθέρος; Χάριν αὐτῆς, οἱ οὐριοδρόμοι στόλοι τῶν ἀστερισμῶν, ὁ φωστὴρ τῆς αὐγῆς πρὸ πάντων, σπινθηρίζοντες φέγγος διπλάσιον, καθορῶντο ὑπερημίσεις πλησιέστεροι. Τὰ δένδρα ἀπὸ τὸν χλιαρὸν ἀέρα ἀπατηθέντα, ἀνέθαλλον προσκαίρους βλαστούς. Ὁ γρύλλος, ψάλτης τῆς καλοκαιρινῆς ἐσπέρας ἀπὸ τὴν εὐθαλῆ καὶ βρούσαν χλόην βουκοληθείς, ἐτέρπετο καὶ αὐτὸς συνδιάζων τὸν ἔρρυθμον τερετισμὸν του πρὸς τὸν ῥυθμὸν τῶν ποδῶν, τῶν κροταλιζόντων ὄπλων, τῶν ἀναπαλλομένων φαρετρῶν. Πᾶν ὅτιοῦν ἔπνεεν εὐθυμίαν, ἀγάπην, κατελπισμὸν. Βοηθούσης τῆς λυχνιαίας, ἥτις συνανεκέρασε τὰς τελευταίας αὐγὰς τῆς μὲ τὰς πρώτας τῆς πρώτας αὐγὰς, ἤχημας παννυχία ἢ ἑορτή. Ἐπέρανε δὲ τὰς τέρψεις πράξις ἀγαθοεργὸς καὶ φιλόανθρωπος. Προτάσει τοῦ Μολίνου, παρέδωκαν αἱ δύο οἰκοδέσποται πρὸς τὸ Συμβούλιον ὑπὲρ τῆς πτωχολογίας τῶν νομῶν Χανίων καὶ Σελίνου δουκάτα πεντακόσια, πλὴν διακοσίων ἐτέρων ὑπὲρ

τῶν καθόλου λεπτῶν. Τὸ χρηστόν παράδειγμα ἐκαρποφόρησεν. Γενικῆς ἀνοιχθείσης συνδρομῆς, ὁ συναθροισθεὶς ἔρανος ὑπερέβη τὸ ποσὸν δεκατessάρων χιλιάδων ὑπερπύρων.

Μόλις περὶ ὄρθρον παρεσκευάσθη ἡ συνοδία εἰς τὴν ἀπέλευσιν. Μετὰ λιτόν καὶ σύντομον πρόγευμα, οἱ μὲν Ῥιζάρχοι μετὰ τοῦ ἱερατείου, ἀποχαιρετίσαντες τὴν οἰκογένειαν, ἀνεχώρησαν διευθυνόμενοι οἱ μὲν εἰς Σφακίαν, οἱ δὲ εἰς Ῥοδοθάνας, οἱ δὲ εἰς Κίσσαμον, ἢ ἀλλαχόσε. Ὁ δὲ Πέτρος μετὰ γονέως καὶ ἀδελφοῦ, ἀφοῦ προσφιλῶς ἐνηγκαλίσθησαν τοὺς συγγενεῖς, καὶ προτεβεβαίωσαν αὐθις τὴν μετὰ τέσσαρας ἑβδομάδας ἀφρευκτον αὐτῶν ἐπάνοδον, ἀπεπορευθῆσαν ἐκ περιτροπῆς καὶ αὐτοὶ, στατικῶς προπεμφθέντες ὑπὸ τῶν Μολίνων ἄχρι γεφυρίου τῆς Πλατανείας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Δὲν ὄκει ἡ ἐκατόστομος φήμη ἐν τῷ μεταξύ διασαλπίζουσα ἀπὸ Κισσαίου εἰς Σιτείας τὴν προκειμένην τῶν Κρητικῶν Γάμων δημοτελῆ πανηγυρίν. Τ' ὄνομα τοῦ Μολίνου, ἀγνωστον ἕως ἄρτι περαιτέρω Χανίων καὶ Ῥιθύμνης, ὄχι μόνον κατέστη θρυλούμενον, ὡς εἶπομεν, ἀλλὰ τὸ θαυμαστότερον ἐπολυχρονίσθη ἐν ταῖς ἱεροπραξίαις, χάρισμα ἐπὶ Βενετοῦ πρωτοφανές. — Τί δὲ εἰπεῖν περὶ τῆς Θυγατρὸς τῆς Κρήτης, κορωνίδος τοῦ κρηπιδουμένου οἰκοδομήματος;

Μεθ' ὅσα ἐρρήθησαν, εἶνε χρεῖα νὰ ἐπακριδῶσωμεν ὑπὸ τίνων ποτὲ αἰσθημάτων ἢ Πεντανδρία ἐμφορηθεῖσα, ἀπένειμεν αὐτῇ τὴν ὑπερτάτην γυναικείαν τιμὴν; Τίς ὁ μὴ νοήσας ἤδη, εἰς τὰς φιλοχρίστους προαιρέσεις, εἰς τὸ εὐπροσῆγορον καὶ πρόσχαρι τῆς περιφορᾶς, εἰς τὸν ἕξαιλλον πατριωτικὸν ἐνθουσιασμόν, εἰς τὸ ἀγαλματώδες καὶ ἐλληνικὸν της κάλλος, εἰς τὰ ἔτερα τοῦ εἶδους καὶ τοῦ ἤους ἀσπάσια πλεονεκτήματα, πρὸ πάντων ἴσως εἰς τὸ ἐθνοχαρέστατον ὄνομά της, δωρήματα ταῦτα συσχηματίζοντα κατ' ἀλήθειαν ὃν οὐκ εὐεύρετον ἐν τῇ πραγματικότητι οἰασθῆποτε ἐποχῆς καὶ χώρας, τίς, λέγομεν, ὁ μὴ συμπεράνας ἤδη, ὅτι εἰς τὸ ἕξαισιον σύνολον αὐτὸ ἐσπευσεν ὁ ἀπώρρασιμένος λαὸς νὰ ἐνσαρκώσῃ μὲ τὸ θερμοργόν του ἐπινοητικὸν τὰς ἐντοῆς αὐτοῦ πρὸ αἰῶνων παλιρροῦσας καὶ διακυμαινομένας εἰδήσεις ἀκατασκευοῦ ἰδανικοῦ; Τὸ μῖσος πρὸς τὸν Βενετὸν, ἢ πρὸς τὸν λατινισμόν ἀπέχθεια, ἢ εὐλογος πρὸς τοὺς ἀλλογενεῖς δυσπιστία, προσεῖλκυσαν ἐκ τῶν σπλάγγων ἐπωδύνου παρελθόντος καὶ συνεκέντρωσαν εἰς τὸ πρόσωπον φερωνύμου κόρης ὄλους καθόλου τοὺς πόθους, τὰς προσδοκίας, τὰ πάθη, τὰς καλὰς καὶ τὰς κακὰς ὁρμὰς, ὅσαι διαδόσκουσι καὶ φιλοτροφοῦσι τὸν ἐθνικὸν ἐγωισμόν. Καθ' ὃν τρόπον ὁ Πυγμαλίον, ἄκραν συλλαβὸν κατὰ τοῦ γυναικείου φύλου ἀποστροφὴν, κητούργησεν Ἐὐαν τινὰ ἰδιότυπον, καὶ εἰς τὸ ἀριστοτέχνημα ἐκείνο τῶν χειρῶν του παρέσχεν τὴν λατρείαν ἀποκλειστικῶς, οὕτω καὶ ὁ λαὸς τῆς Κρήτης, λαὸς φύσει φιλοτέχνης, εἰδωλοποῦς, εὐφραντασίωτος, συσσωματωθεὶς περὶ τὸν ὄρθρον τῆς ἐξεγέρσεως εἰς ἐνιαίαν ἀτομικότητα, ὀριζομένην νὰ χωρίσῃ τὴν μορφήν αὐτοῦ καὶ ἀπὸ τὸν ἄμορρον κόσμον τῆς δουλείας ἅμα καὶ ἀπὸ τὰς ἄλλας ἐθνικὰς ἀτομικότητας, συνησθάνθη τὴν χρεῖαν νὰ λατρεύσῃ, καὶ πραγματικῶς ἐλάτρευσεν εἰς τὸ αὐτούργημα τῆς Γαλατείας του, πᾶν ὅ,τι ἐνδομυχοῦν εἰς τὰ μυστήρια τοῦ μέλλοντος ὑπομαντεύεται καὶ προοπτάνει τὸ δαιμόνιον τῆς καρδίας φανταστικόν.

Ἐσπευδον ἐν τούτοις τὰ προετοιμάσματα. Ἀρχηγοὶ νομῶν περιοχῶν, τμημάτων ἐδέχοντο τὰ προσκλητήρια περιχαρῶς. Ἐκ τῶν πεντακασίων τῆς ὀρισθείσης συνοδίας μόνον ἑβδομήκοντα ἀνήγοντο εἰς τὴν τάξιν τῶν ἀρχιστέων οἱ λοιποὶ προσέκειντο εἴτε εἰς τὴν ἐπίσημον τοῦ πληθυσμοῦ ἀντιπροσωπείαν, εἴτε εἰς τὸ σῶμα τῆς στρατιᾶς. Λέγοντες ἀρχιστεῖς, νοοῦμεν τοὺς πλησιεστέρους, καθότι ἐν Κρήτῃ συγγενεῖς πρὸς ἀλλήλους εἶνε μάλλον ἢ ἤττον οἱ ἄρχοντορωμαῖο ὄλοι. Ἡκμαζεν ἐξαιρέτως ἡ προθυμία εἰς τὰς περιοχὰς Καντάνου, Κακοδικίου, καὶ Ῥοδοθάνου, ὅπου σποράδην ἔδρευε τὸ συγγενέστερον τοῦ συμπενθερείου ὄργων πρὸ πάντων τὸ Κρουστογέρακον, ὁ Διβαδάς, ὁ Σταῦρος, ὁ Πρόδρομος, αἱ Ἀσφονδυλῖαι, κυριώτεροι κατοικῖαι τῶν Καντανολέων. Ἐνταῦθα καὶ σπειραὶ ὁμοφύλων ὑπέροπουδοι συμπροεθυμοῦντο, καὶ ἔρανοι φιλοτιμίας χάριν προκατεβάλλοντο. Ποῦ μὲν ἄνδρες παρεσκευάζον τὰ ἐθιματικά φιλοδωρήματα, τοῦ δὲ γυναῖκες ἐξεκόνιζον τὴν ἐροτάσιμον φρεσίαν, ἢ ἐπεστίλνον τ' ἀργυρᾶ κομψία τοῦ στηθαρίου καὶ τὰ κοσμήρια τοῦ τραχήλου, ἢ ἐστὶ δῆρον τὸν κρηδεῖον καὶ τὰ ὑπομάνικα, τοῦ δὲ παῖδες ἐγυμνάζοντο προαποστηθίζοντες ἐπωδάς, χελιδωνίσματα, ἔμμετρα συγχαρητήρια. Οὐδὲ καθυστέρει ὁ πολὺς τὴν πενίαν καὶ τὴν ταπεινότητα παππᾶς. Τὰ ἐμβαλλωμένα ὑποδήματα ἀποθέτω καὶ αὐτὸς, διπλῶν τὸν ἀνάτριπτον τρίβωνα, ἡπίμαζε ῥάσον νέον, καὶ ἀνελαίνιζεν ἰδιοχείρως τὸ ἐπίστρομα τοῦ καλυμαυκίου του. Ἡ σύμπτωσις τῆς Ἀποκρέσθου καὶ τοῦ ἁγίου Φιλίππου μὲ τὴν προκειμένην ἐθνοπάνηγυριν προσεπερέθειζε τὸν κοινὸν ζῆλον ἕως οἰστρηλασίας. Ἠπέδρα τοσοῦτον ἐπὶ τῶν πνευμάτων ὁ εὐοκῶνιστος ἐκείνος συνδυασμός, ὥστε μελλόνυμφοὶ τινες χωρικοὶ ἀπεφάσισαν νὰ συναπέλθωσιν εἰς Ἀλικιανοῦν, καίτοι ἢ ἢ προσκεκλημένοι, ἐπὶ μόνῳ τῷ σκοπῷ τοῦ συναρμῶσαι τὰ ἴδια στεφανώματα μὲ τὴν μνήμην τῶν γάμων τῆς Αὐθέντρας.

Ἐτι μάλλον ἐκτενεῖς, ὡς φυσικόν, προήγοντο αἱ ἐτοιμασῖαι ἐν τῷ τόπῳ τῆς πανηγύρεως. Εἰς ὄνειδος τοῦ Βενετοῦ, ἢ ἀγγαρεία συνέτρεγεν ἐκεῖ, ὄχι μόνον θεληματικῆ, ἀλλὰ καὶ αὐθόρμητος ἔτι. Ἡδῆ ἐκατοστῆς παντὸς ἐπιτηδεύματος ἐργατῶν ἀνευδότης ἐφιλοπόνουν περὶ τὴν παρασκευήν. Κύκλω μὲν τῆς ἐπαύλειος ἠγείροντο σκηναὶ, καλύβαι, παραπήγματα πρὸς ἐπιστεγασμὸν τῶν συνδαιτημόνων ἐν περιπτώσει ὑετοῦ κατὰ δὲ τὴν πρόσσδον τῆς κομποπόλεως ἐνεπήγοντο ἐν εἰδει δενδροστοιχίας, πίτυες, ἐλάται, κυπάρισσοι εἰς τοὺς πέριξ λόφους ὑλοτομηθεῖσαι. Οὐδεὶς τῶν περιοίκων ὁ μὴ φιλοτιμηθεὶς νὰ καλλωπίσῃ ἐσωτερικῶς τε καὶ ἐξωτερικῶς τὸν οἶκόν του. Τρεῖς σημαῖαι ἐξετύλιπτον ἤδη ἐπὶ τοῦ μεγάλου πύργου τὰ ἐξέχοντα ἐμβλήματα τῆς ἐορτῆς. Ἐνθεν μὲν ἐκυμαίνετο τὸ οἰκόσημον τῶν Καντανολέων ὑπὸ σχῆμα λέοντος ὀρθοστατοῦντος, καὶ ἐστεμμένην ἔχοντος στέμματι βασιλικῷ τὴν χαιτήσσαν κεφαλὴν ἐτέρωθεν δὲ διηνεμῶτο περίσκεπτος ὡσαύτως ὁ ἀνεμόμυλος τῶν Μολίνων. Ἐν τῷ μέσῳ τῶν οἰκισθῶν καὶ ἐπὶ καταρτίου ὑψηλότερου διεκυμαίνετο ὁ τροπαιοφόρος Γεώργιος, λογγεύων τὴν βαρβαρικὴν τυραννίδα ὑπὸ τὸ εἶδος ἐρυθροπτεροῦ δράκοντος. — Τὸ σύμβολον τοῦτο τῆς μισοτυραννίου πίστεως ἐποχῶν ἀνελευθέρων, ἀναπετασθὲν καὶ ἐπὶ τοὺς παρακειμένους βράχους εἰς ἔσοψιν τῆς θαλάσσης, δὲν ἔπαυε χαιρετίζον μακρόθεν τὸ Δίγαϊον, αὐτὸ τὰ μηδοφθόρα κύματα τοῦ ὁποῦ ἐπέπρωτον νὰ ἐκθράσσωσιν ἐμπιπραμένους εἰς τὰς ἡμέρας μας καὶ ἐτέρους στόλους ἐλληνομάχων.

Ὡς πρὸς τὰ ἔπαυλα, αὐτὰ ἀνετίθεντο ὀλόκληρα εἰς τὸν εὐτρεπισμὸν τῆς ἐορτῆς. Τὰ μὲν ἰσόγαια μετεβάλλοντο εἰς μαγειρεία, εἰς ἄρτοποιεῖα, εἰς ὀψοθήκας, εἰς ἵπποστάσια· τοὺς

δὲ κήπους, καὶ τὰς αὐλὰς, καὶ τὰ προαύλεια ἐκόσμουσαν στιχιδὸν διακόσιαι τράπεζαι ἀνθοστόλιστοι, εἰς τὴν πανθοϊνίαν ὄρισμένα. Ἐπειδὴ δὲ, κατὰ τὰ συνθεθιμένα, ἔπρεπε τὸ μυστήριον τοῦ γάμου νὰ τελεσθῆ πρὸ τῶν ἁγίων Θυρῶν, ὁ ναὸς τῆς κώμης πολυποικίλως καὶ οὗτος συνευτρεπιζόμενος, ἐφοδιάζετο μὲ τάπητας, καὶ λυχνίας, καὶ δαδουχίαν ἀφθονοπάροχον, ἐπικαλλωπιζόμενος μὲ στεφανοπλεκτάνας ἀπὸ μυρσίνην, καὶ δάφνην, καὶ ἐλαίαν. Τέλος, σανίδωμα σημαιοστόλιστον ἐπηγυόετο ἀπέναντι τοῦ δεσποτικῆς, ὡσεὶ θεωρεῖον προσριζόμενον εἰς τοὺς ἐξοχωτέρους τῆς ὁμηγύρεως, καὶ εἰς τοὺς οἰκειωτέρους τοῦ οἰκοδεσπότη.

Ὁ κώδων τοῦ ἁγίου Ἀνδρέου ἐσήμαινε τὸν ἑσπερινόν, ὅτε ὄμιλος πεζῶν τε καὶ ἵππεων, προηγούμενος ἀπὸ φλάμπουρα καὶ πλαγιαζύλους, συνωσιζέτο ἤδη εἰς τὰς στενάς ἀτραπούς τῶν περιχώρων, ποιούμενος τὰ εἰσόδια εἰς τὴν κοινόπολιν. Κατὰ τὴν Κρητικὴν συνήθειαν οἱ ὁμηγυριζόμενοι εἰσῆρχοντο ἐπὶ στοίχου μακροῦ, ὃ εἰς κατόπιν τοῦ ἄλλου, ἐν εἶδει μυρμηδῶνος· γυναῖκες καὶ παιδία ἐμπρός, ἄνδρες ὀπίσω. Οὕτω καθ' ὅλην τὴν ἑσπέραν, οὕτω καὶ τὴν ἐπομένην νύκτα. Χρεμετισμοὶ καὶ πέταλα ἵππων, πυροβολισμοὶ, συνεχῆς ποδοκρούστια, παιᾶνες, περιπολαρχῶν κραυγαὶ δὲν ἐκώπασαν οὐδὲ στιγμήν ἀναγγέλλουσαι πρὸς τοὺς ξενοδόχους τὴν ἄφιξιν ἐπαλλήλων συνοδιῶν.

Ἀνέτειλεν ἐπὶ τέλους τῆς ποθητῆς ἡμέρας ὁ ἥλιος, αὐτὸς τὴν παλιγόστησιν τοῦ ὁποίου οὐδεὶς ἐπεπόθει διαπυρότερα τῶν μελλονύμφων.

Συνεχαρίσθη καὶ ὁ οὐρανός. Ἀπαλλαγεῖς τοῦ νεφελωτοῦ μανδύου τῆς νυκτός, ἐξημερώνετο αἴθριος, γαληνός, περιλαμπής καθ' ὅλον τὸ ἐπίταμα τοῦ στερεώματος.

Περὶ τὴν ἐβδόμην τῆς πρωίας, ἡ κώμη ὑπερέπληθε λαοῦ. Ἐξακισχίλιοι περίπου χωρικοὶ πάσης τάξεως, ἐξ ὧν πεντακόσιοι στρατιῶται, συνηγέλαζοντο καὶ συνεθλίβοντο ἐν τῷ μεταξύ τοῦ πύργου καὶ τῆς ἐκκλησίας κενῶ. Τὰ ἵπποστάσια ἀπέβαινον ἀνεπαρκῆ εἰς τὸν αὐξόντα τῶν ἡμίονων συναγυρόμῳ. Μετὰ παρέλευσιν μιᾶς ὥρας, τετρακισχίλια ψυχαὶ εἰς συμπαγῆ ὄγκον συνεσφιγμένοι παρεῖχον ἐν τῇ πλατείᾳ τὴν εἰκόνα πλοίου, κυμαίνομένου ἀναμέσον ἐναντίων βρυμάτων.

Κλαγαὶ σαλπύγγων καὶ κωδωνοκρουσίαι προσεμήνυσαν μετ' ὀλίγον τὴν ἄφιξιν τῶν Καντανολέων καὶ τῆς συνοδίας των. Ἐν τοσοῦτῳ ἔσπευδεν ὁ Μολίνος μετὰ τῶν τριάκοντα προσκεκλημένων του εἰς προῦπάντησιν, ἐνῶ ἐξοιστρούμενον τὸ πλῆθος προέπεμπε τοὺς ἐρχομένους ἐν ἐκθύμοις ζητωκραυγαῖς.

Ἄς σημειώσωμεν ἐμπαρόδως, ὅτι κατὰ τὴν ὑποδοχὴν αὐτὴν αἱ ζητωκραυγαὶ δὲν ἦσαν ἀπόρροια ἀλόγου παραφορᾶς. Ἦθελέ τις εἰπεῖν, ὅτι τὴν ἡμέραν τῶν Κρητικῶν Γάμων διετίθετο ἡ Θεία Πρόνοια νὰ ἐπιφαιδρῆνῃ μὲ τὰ τρανώτερα δείγματα τῆς εὐνοίας της.

Ἐπὶ τὰς ὀδηγίας τῆς Πεντανδρίας ἐνεργήσαντες, οἱ ἀρχοντορωμαῖοι καὶ τὸ γραικικὸν ἱερατεῖον τῆς Ῥιθύμνης εἶχον προπαρασκευάσει τὰ πάντα εἰς τὴν ἐξανάστασιν. Ἀρτίως ἐπωφεληθέντες τὴν ἀπουσίαν τῆς φρουρᾶς, ἧτις προαπῆλθε σύσσωμος εἰς Σούδαν πρὸς ἰσχυροποίησιν τῶν ἐκεῖ νυκτικῶν καταστημάτων, ἠγέρθησαν αἰφνιδίως εἰς τὰ ὄπλα, συνέλαθον τοὺς ὀλίγους Βενετούς, πρῶτον ἀπάντων τὸν φαυλόβιον Κιόζαν, τοὺς δὲ παραστρατευομένους λόχους τοῦ Ἰωάννου Φράγγου προσκαλέσαντες, ἀνύψωσαν ἐπὶ τὰ τείχη τὴν σημαίαν τῆς αὐτονομίας.

Καλὴ ἀρχή! Ἐν τοσοῦτῳ ἐκ τῶν τριῶν μεγαλητέρων φρουρίων τὸ ἐν κατεῖχετο ἤδη ὑπὸ τῆς ἐπαναστάσεως.

Δευτέρα ἀγαλλιάσεως ἀφορμή. Γραμματοφόροι ἐκ Πελο-

ποννήσου ἐκόμιζον ἕτερα χαρᾶς εὐαγγέλια. Ἐτοιμοπόλεμοι διετέλουσαν ἤδη οἱ ἐκεῖ ὄπλαρχηγοί. Μεσσηνία, Μάνη, Ἀχαΐα, περαιτέρω δὲ Αἰτωλία καὶ Ἡπειρος προσεδῶκον ἀνυπομόνως τὸ ἔαρ, καὶ τινὰ ἀποθίβασιν τῶν ἐμπολέμων χριστιανῶν, ὅπως ἄρῳσι τὰ ὄπλα κατὰ τοῦ ἀπίστου. Ἡ γενικὴ ἀποστασία προεπηγγέλλετο τοσοῦτῳ μᾶλλον βεβαία καὶ τακτὴ, ὅση τὸ ἑαυτῶν συμφέρον ἐπιθιόκοντες, ὑπέσχεοντο βοηθήματα πρὸς ἐγχωρίους καὶ Γενουῆται, καὶ Ἰσπανοὶ, καὶ πράκτορες τοῦ Πάπα, καὶ δὴ καὶ Βενετοί.

Οὐχ ἦττον χαροπαὶ ἐπήρχοντο καὶ αἱ ἀγγελίαι, ὧν αὐτοπρόσωπος κομιστής ἐγένετο ὁ Βιρηνάιος. Τὸ πραξιόπηγμα τῶν Χανίων ἐρήπτετο τοῦ τελευταίου τῆς ὀριμότητος βαθμοῦ. Διέκειντο τὰ πάντα ἐπὶ ξυροῦ ἀκμῆς. Τὸ ἀρχοντολόγιον, ἄνευ διακρίσεως δόγματος καὶ καταγωγῆς, περιέμενεν ἐναγωνίως τὸ σκῆμα τῆς ἐπαναστάσεως. Προσεκαλεῖτο ὡς ἐκ τούτων ὁ Καντανολέος νὰ δράμῃ διὰ τάχους, ὅπως ἐνόπλιως τελεσιουργήσῃ τὴν ἐπιχειμένην ἐκρηξιν, πρὶν ἢ ἐπικουρήματα καταπλεύσωσιν ἐκ θαλάσσης.

Τὰ διαγγέλματα τοῦ Βιρηνάιου, σύμφωνα πρὸς πλείστας ἄλλας ἐπιστολάς, παρεκίνησαν καὶ Πρύτανιν καὶ Μολίνον νὰ ἐπιταχύνωσιν ὡς δυνατόν τὴν ἐκπεραίωσιν τῆς πανηγύρεως, ἵνα περὶ δυσμᾶς ἡλίου τύχῳσιν ἔτοιμοι νὰ ἐνσκήψωσιν εἰς Χανία πανστρατιᾶ. Διὰ τοῦτο δὴ ἡ ὥρα τῶν ἐξοδίων ἀνεκλήθη εἰς τὴν ἐνάτην, ἀντὶ τῆς ἐνδεκάτης.

Βραχὺ διέκειτο τὸ μεταξύ ἐπαύλειος καὶ ναοῦ διάστημα· ἀλλὰ τὸ πρόγραμμα ὥριζεν ἔφιππον τὴν πομπικὴν διαπόμευσιν. Ἦδη προνοία τοῦ Σερ Φραντσέσκου, δώδεκα Ἴπποι ἐποδοκρούστου εἰς τὰ πρόθυρα μὲ λόφους ἐκ πτερῶν λευκοκοκκίνων κεκοσμημένοι. Διέπρεπεν ἐπὶ παρρησία ὁ ὑπερήφανος τοῦ νυμφίου Πήγασος, ἐπεσαγγεμένος ἐπὶ τὸ στρατιωτικώτερον. Στιλπνὰ τὰ φάλαρά του· ἐκ ξεστοῦ χαλύβδου τὰ διαστόμια τῶν χαλινῶν, ἐρυθροῦν τὸ ὑπόσαγμα. Καὶ τὸ μὲν ἐφίππιον ἐπεδείκνυεν ἐκατέρωθεν ἐπιμήκη πιστόλια, μαστίζοντα κατὰ τὸ βᾶδιμα τοὺς γλουτοὺς τοῦ ἵππου, εἰς δὲ τὰ ὀπίσθια ἔφερε θήκην δερματίνην, ἐμπεριέχουσαν πυριτοβολάς.

Οἱ νυμφιοὶ, ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ἐξοδίων τεθέντες, κατέβησαν τὴν μεγάλην κλίμακα τῆς ἐπαύλειος χειρένδετοι, προηγούμενοι ὑπὸ τῶν πομπαγωγῶν, ἀκολουθούμενοι ὑπὸ τῶν παρανύμφων καὶ ἀθροῦ τοῦ συμπενθερείου. Ἄγνωστον ἔτι πρὸς τοὺς πλείστους ἦτο τὸ σῆμα τῆς Αὐθέντρας. Εἰς τὰ πρόθυρα καὶ εἰς τοὺς κήπους ἀνυπομονητῶς πυρετώδης κατέφλεγε τὸν λαόν. Μόλις ἡ νύμφη ἐνεφανίσθη εἰς τὴν εἴσοδον, ἐξ ὅλης τῆς μορφῆς ἀπαστρόπτουσα τὴν ἐκλαμψιν τῆς καλλονῆς καὶ τῆς εὐτυχίας, περιβέβλημένη τὸν δημόδη τῆς Κρήτης ἱματιμόν, ὑπερυψούντα θαυμασίως τὸ στίλβος τῶν θελγῆς τρων της, φρενήρη, ἀνάθεκτα ἐξεράγησαν τὰ Πολυχρόνια. Οἱ πῖλοι ἀνεπήδησαν κυκλοσερῶς εἰς τὸν ἀέρα· τὰ βίνωμακρτα περιεδονήθησαν εἰς σημεῖον χαιρετισμοῦ· χεῖρες νέων τε καὶ γερόντων ἀπέμαζαν ὀφθαλμούς δακρύνοντας.

Ἐν τούτοις δύο κήρυκες ἕσταντο ἔφιπποι παρὰ τὴν εἴσοδον, φοροῦντες ὁμοιστύπως πεποικιλμένα τὰ παράσημα τῆς νήσου. Ἄμα ὡς ἡ πομπὴ προσέβη ὀπίσθεν τῶν σιδηροχρῦσων κιγκλίδων, οἱ κήρυκες ἐσάλπισαν· ἐπὶ δὲ τῇ κλαγγῇ τῶν βυκανῶν, τῶν ὄξυθῶν, τῶν σαλπύγγων, αἱ κοιλάδες τῆς Ἀγίας Ἐπισκοπῆς, τὰ σπῆλαια τῶν περικειμένων λόφων ἀντεβόησαν ἐπαναφωνούμενον τὸν πυροβολισμόν τοῦ πολυχρονίου. Ὡς ἐρρέθη, ὁ νυμφίος προεπορεύετο, χειροκρατῶν τὴν βασιλίδα τῆς ἐορτῆς. Ἐνδεδυμένος τὴν χρυσοποίκιλτον στολὴν τοῦ βαθμοῦ του, ἀλλ' ἀσκεπῆς τὴν κεφαλὴν, διὰ μὲν τῆς δεξιᾶς ἐστερέωσε τὸν ἀναβολέα, διὰ δὲ τῆς ἑτέρας ὑπε-

βοήθησε τὴν νύμφην νὰ ἐπιβῆ σπερχνὴ καὶ γελανῆς ἐπὶ τοῦ ἵππου τῆς.

Δύο χοροὶ, ὁ μὲν ἐκ παίδων, ὁ δὲ ἐκ κορασίων, ἀμφοτέροι στεφανηφόροι, προσῆλθον τότε δωρούμενοι ἀνθοδέσμας πρὸς τοὺς νυμφίους. Περιέμενον τὴν στιγμὴν αὐτὴν, ὅπως τονίσωσι τὸ ἐπιθαλάμιον, τὸ ὀρισμένον νὰ καλομοιρίσῃ τὴν προπομπὴν ἕως ἐκκλησίας.

Ἰδοὺ οἱ στίχοι·

Οἱ παῖδες πρὸς τὴν νύμφην
 Ὅταν σ' ἐγέννα ἡ μάνα σου
 Ὅλα τὰ δένδρα ἀνοῦσαν,
 Πουλιά κι' ἀηδόνια σταῖς φωλειαῖς
 Ἐγλυκοκελεύσαν.

Τὰ κοράσια πρὸς τὸν νυμφίον

Ὅταν ἐσύ ἐγενέθης,
 Ἡ Λευκὰ ἐξενεφιάσθη,
 Ἦ ἄκουσε ἡ Κρήτη, ἐχάρηκεν,
 Ἡ Βενετιά ἐλαφιάσθη.

Οἱ παῖδες πρὸς τὴν νύμφην.

Τὴν ὥρα π' ἄρχισε ὁ παππᾶς
 Ῥωμῆ νὰ σ' εὐλογῆσῃ,
 Ἀστράφταν κι' ἀναγάλλασαν
 Ἀνατολὴ καὶ Δύσι.

Τὰ κοράσια πρὸς τὸν νυμφίον.

Ἡ μοῖρά σου σ' ἐμήρανε
 Στ' ἀσιέρινα, στὸ φεγγάρι
 Νᾶθ' ἡς ἐσὺ τ' ἀξιώτερο
 Τῆς Κρήτης παλληκάρι!

Οἱ παῖδες πρὸς τὴν νύμφην.

Ἀφέντρα, τὸ στεφάνι σου
 Τὸ πλέξαν ἀγγελούδια
 Μὲ ῥόδα οὐρανοφύτευτα
 Μὲ ἀθανάτα λουλούδια!

Τὰ κοράσια πρὸς τὸν νυμφίον.

Καὶ τὸ ἴκὸ σου ἐπλέχθηκε
 Μὲ δάφναις Κωνσταντινῶν,
 Δάφναις, κομμέναις μίᾳ Λαμπρῇ
 Στους τάφους τῶν Ἑλλήνων!

Οἱ παῖδες πρὸς τὴν νύμφην.

Φανερωμένη τ' Ἀρκαδιοῦ,
 Τριάδα τοῦ Κισάμου,
 Δότε τους ῥίζα τοῦ σπητιοῦ
 Μέσ' τὴ χρονιά τοῦ γάμου!

Τὰ κοράσια πρὸς τὸν νυμφίον.

Δότε Λουκᾶ καὶ Φίλιππε,
 Καὶ σεῖς λοιποὶ Ἀποστόλοι,
 Ἀπὸ τοὺς γάμους στὰ Χανιά,
 Κι' ἀπ' τὰ Χανιά στὴν Πόλι!

Ὁ χρονολόγος, οὗ τὴν διήγησιν ἀκολουθοῦμεν, παρέρχεται τὰ τῆς τελετῆς τῶν γάμων ἐν σιγῇ. Θὰ εἶχε τοὺς λόγους του. Διηγεῖται μόνον, ὅτι εἰς τὴν ἱεροπραξίαν ἔλαβε μέρος καὶ ὁ Εἰρήναιος, τοῦθ' ὅπερ ὅλως ἀδιάφορον ὅτι καθ' ἣν στιγμὴν ὁ Πέτρος καὶ ἡ Σοφία ἀνηγορεύοντο σύζυγοι, ζεῦγος

συντεταινωμένων περιστερῶν ἐξεπετεύχθη ἀπὸ τοῦ νάρθηκος ὅτι ἡ γαμικὴ λαμπὰς ἐκ δεξιᾶς τοῦ νυμφίου ἐξολισθήσασα καὶ διεκπεσοῦσα, ἐθλάσθη εἰς δύο, παρεμπτόματα καὶ ταῦτα οὐχ ἦττον ἀσήμενα. Ἀξιώτερά λόγου συνενημονεύθη ἡ πρὸς τὴν θυγατέρα σύντομος τοῦ Μολίνου προσαγόρευσις.

— Σοφία μου, — ἀνερώνησεν ἐπὶ τῇ λήξει τῆς τελετῆς — ἀνάτεινον εἰς τὰ ἄνω τὸ πνεῦμα, καὶ εὐχαρίστησον τὸν Δημιουργόν, ὅτι, σύζυγος ἤδη προχειρισθεῖσα τοῦ γενναιοτέρου νέου τῆς πατρίδος μας, ἀξιούσαι νὰ προσλάβῃς ἐν τῶν ἐνδοξωτέρων ἐπωνύμων τοῦ γένου· τῶν Γραικῶν!

Ἐπιμανθάνομεν τέλος, ὅτι ἀκριβῶς ἐφυλάχθησαν καὶ τότε τὰ ἐγγχώρια ἐθίμα. Οἱ μὲν στέφανοι τοῦ μυστηρίου ἀνηρτήθησαν ἐπὶ τῆς γαμηλίου κοίτης τῶν μελλονύμφων, αἱ δὲ λαμπάδες, διὰ τὸ καλόν, παρετέθησαν ἀνθόστρωτοι καὶ με ὀρύζιον πεπασμέναι ἐνώπιον τῆς εἰκόνας τῆς Θεομήτορος,

Μετὰ τοὺς γάμους τὸ πλεῖστον τοῦ πλήθους ἀνέρρευσε περιεργεῖας χάριν εἰς τὴν πλατείαν, ὅπου ἤδη ἐξωρχοῦντο χοροὶ καὶ διάφορα παιγνίδια. Δυσπερίγραφτος ποικιλία ἡθῶν, τάξεων, ὄπλων, φορεμάτων! Ἐβλέπε τις ἐκεῖ συνηθροισμένους τοὺς πολιοῦ· ἀρχηγέτας τῶν Ῥιζῶν, τοὺς λοχαγούς τῶν ἐπιλέκτων τοξοτῶν ὀπλενδυτοῦντας ἐτι τὴν πολεμικὴν σκευὴν τοῦ Βυζαντίου, τοὺς γιγαντεῖους τῶν Σφακιῶν, τοῦ Δαφνίδου, τοῦ Μεληθονίου μ.ο.σ.κ.ε.τ.φ.ο.ρ.ο.ς, τὰς ὠραίας γυναῖκας τοῦ Γαράζου, ἐφημερίους κεφαλοχωρίων, κήρυκας πεποικιμένους μὲ σύμβολα παράλογα, σημαιοφόρους ἀναίροντας ἐκὰ τὸν φλάμπουρα διάφορα, σαλπιγκτάς, τυμπανοκρούστας, ἐφέδρους, καλογῆρους, ἡγουμένους τῶν κυριωτέρων μονῶν. Ἐνταῦθα μὲν στρατιῶται ἐτόξευον ἐπὶ στοιχήματι, ἐκεῖ δὲ Κκακοδικιωταὶ συνεκίβευον μὲ ἀστραγάλους ἢ μὲ καρύδια. Καὶ τοῦ μὲν οἱ ὄρεινοι τοῦ Ἰερολάκκου ἠύλουν, ἔψαλλον, ἐκίθαρίζον, τοῦ δὲ γελωτοποιοὶ, βαίνοντες ἐπ' ὑψηλῶν καμάκων καὶ ὠθίζοντες τοὺς παρατυγχάνοντας, διήγειρον τὰ καγχάσματα τοῦ πλήθους, περαιτέρω δὲ Λασιθιωταὶ καὶ Κισαμαῖοι ἐφιλονεῖκου ἀλλήλοις τὴ ἔπαθλον τοῦ κυδιστήματος. Δύο ἄνδρες, ὁ εἰς παρὰ τὸν ἄλλον, ἐκυπτον ἕως ἐδάφους, οὕτω πως ἐπὶ χειρῶν καὶ γονάτων στηριζόμενοι, ὥστε τὰ νῶτα αὐτῶν νὰ συνεξισάζωνται. Πλησίον τούτων ἐτίθεντο δύο ἔτεροι, ὧν ὁ ἰστάμενος ὄρθιος ἐβάσταζε τὸν ἄλλον ἀνατετραμμένον, ἦτοι μὲ τὰς πτέρνας εἰς τὰ ἄνω. Οὗτοις ἔχοντες, ἐκυλίοντο ἐπὶ τῶν νῶτων τοῦ πρώτου ζεύγους μὲ εὐστροφίαν ἀξιοθαύμαστον. Αἱ πρώην ἀναπεπταμέναι πτέρναι κατέβαινον χαμαί, ὁ δὲ ἕως τότε ἀναβασταχθεὶς ὤφειλε περιτροπᾶδην νὰ βασταξῇ ἀνατετραμμένον τὸν σύντροφον. Τὸ παιγνίδιον παρετείνετο ἀρκετὴν ὥραν, καὶ ἐκέρδιζε τὸ στοιχίμα ὁ καρτερικώτερος.

Ἐνῶ οἱ νυμφεῖοι, ἀποκεχωρηκότες εἰς τὸ ἐνδότερον τῶν παρρηκίων, προετηνεύοντο τὰς ἀνεκλαλήτους ἡδονὰς τοῦ μελοφεγγάρο, ὁ δὲ Μλῖνος περιεφέρετο ἐπισπεύδων τὰ τῆς πανθοινίας, ὁ Ῥαιτούρης μὲ τοὺς συναδέλφους του κατεγίνοντο διανέμοντες ὀδηγίας διὰ τὸ εὐτακτον τῆς συμποσιάσεως, προνοοῦμενοι τοῦ ἀνεπικωλύτου τῆς προσεχοῦς στρατείας. Ἐπὶ τῇ διττῇ τούτῃ σκοπῇ ἐτιποθέτων φύλακας καὶ περιπόλους, διέταττον πρόχειρον εἰς πᾶσαν ἀνάγκην τὴν χρῆσιν τῶν ὄπλων, ἀπηγόρευον ὑπὸ τιμωρίαν αὐστηρὰν τὴν ἐνός καὶ μόνου πυροβόλου ἐκκένωσιν διαρκοῦντος τοῦ πανδαισίου, καὶ εἰ τὰ λεπτομερέστερα καθικνούμενοι, παρηγγέλλον πρὸς τοὺς ἐπιστάτας, μήτε αἶνον νὰ σπείσασιν ὑπὲρ τὴν ὀρισθεῖσαν δόσιν, μήτε ν' ἀφίσωσί τινα νὰ ῥοφίσῃ τὴν μερίδα τοῦ πλησιεστέρου.

Ὁ Καντανολέος ἠπείγετο νὰ μεταβῆ καὶ εἰς ἄλλην ἐπι-
στασίαν· ἀλλὰ συχνάκις κατὰ τὴν ἐπιθεώρησιν αὐτὴν ἔστα-
μάτησεν, ἵνα δώσῃ ἀπάντησιν εἰς ἐρωτήματα ἄσκοπα, ἢ
ἄκαιρα. Ἐν τῷ μέσῳ μᾶς τῶν πολλῶν σπειρῶν ἀνθρωποί
τινες συνδιελέγοντο καὶ ἐλογομάχουν μὲ ζωηρότητα μεγάλην.
Ἐποθέσας τὸ θέμα τῆς ἀκαιρολογίας πολιτικῶν, καὶ φοβη-
θεὶς μὴ προσκληθῆ παρ' ὥραν νὰ μετάσχη τῆς συζητήσεως,
ἔτρεψε τὸ βῆμα πρὸς τὰ ὀπίσω. Ἄλλ' ὁ κορυφαῖος τῆς σπεί-
ρας ἰδὼν αὐτόν.

— Κύρ Γιώργη! Ἐκλαμπρότατε! — ἐφώνησε, συνδυά-
σας τὴν χειρονομίαν πρὸς τὴν κραυγὴν — Καταδέξου δὲ κ'
ἐδῶ! Ἐχομεν μίαν ἀπορίαν.

Ἐκὼν ἄκων, ὁ Καντανολέος ἐβιάσθη νὰ ἐπαναστρέψῃ.

— Ποῦ εἶνε ἡ νέα προφητεία τοῦ Σολομῶντος; ἠρώτησεν
ὁ αὐτός. Ἐὰν τὴν ἔχῃς σύ, λάβε, ἀδελφε, τὴν καλωσύνην νὰ
μᾶς τὴν διαβάσῃς!

— Τὴν προφητείαν! Οὔτε ἀναγνώστης εἶμαι, οὔτε δόκι-
μος· ἀπεκρίθη ὁ πρύτανις μὲ πρόδηλον δυσφορίαν.

— Ὅχι δὲ τὴν προφητείαν, ὅπου εὐρέθηκεν ὑπο-
κάτω ἀπὸ τὴν ἁγίαν Τράπεζαν

— Ἄ, εἰς τὴν ἁγίαν Ῥουμέλην. Ἐλληνικά, καὶ βαθειὰ
πολύ. Τραχὺ κόκκαλον διὰ τὰ δόντια σας Δαισιμώ-
τατε Λουρέντσε, προσέθηκε, στραφεὶς πρὸς τὸν πλησίον ἱερέα,
ἔπαρε ἀπὸ τὸν Δημητράκη τὸ ξόμπλι (ἀντίγραφον), καὶ
διάβασε.

Ἀποστολικῆ τῆ ὀλιγομαθεία ὁ πρεσβύτερος ἤξευρε μὲν ν'
ἀναγνώσῃ τροχαδὸν τὸ εὐαγγέλιον τῆς Κυριακῆς, ἐνεκὸν
ὅμως τῶν σιγλῶν τοῦ τύπου, ὡς ἔλεγε, συχνάκις ἐπαλινδρό-
μει καὶ ἐσκόνδαπτεν εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τῶν Μηναίων. Κον-
τοφθαλμίαν προφασισθεὶς, ἀπεποιήθη νὰ διαβάσῃ τὸ ξόμπλι.
Ἡ χρῆσις τῶν ὀμματουαλίων δὲν ἦτο πάγκοινος τότε, ὡς
τὴν σήμερον.

Ἄντεκλήθησαν πέντε ἢ ἕξ τῶν περιῆσταμένων, ἀλλὰ καὶ
οὔτοι, τοὺς ὅμως ἀνασηκώσαντες, ὡπισθοδρόμησαν.

Τέλος ἀνεδέξατο τὴν ἐπιφόρτισιν ὁ Δημήτριος. Ἐξαγαγὼν
λοιπὸν τὸ χειρόγραφον δελτίου, ἀπήγγειλεν εἰς ἐπήκοον τοῦ
συνωθουμένου πλήθους τοὺς ἐξῆς ἐξαμέτρους.

« Ἐλπεο, Ῥωμαίων γενεῆ, καὶ εἰ μάλα θάρσει!
Εἰκάδες ἠνίκά ὀκτώ περιπλομένων ἑνιαυτῶν
Καὶ δέκα ἐξέλωσ' ἐξ αὐτῶν τὰ πρῶτ' ἐν ἄσκει
Βύζαντος ἱερῷ Ἐνετὸς βρυχήσατο λείων,
Δὴ τότε ὄμμασι σοῖς καινὸς πόλος, αἶα τε καινὴ
Ἐμφανιέται! ἀτὰρ βαρὺ, Ἐκατόμπολις, ἐπίσειε;
Τρῶμα λένοντι ἀμαιμακίτω κατὰ μῦθραν ἀφυκτον. »

Ἐκροάσθησαν ὅλοι προσεκτικώτατα· ἀλλ' εἰς τὸ τέλος τῆς
ἀναγνώσεως ἔρις ἀνεφύη δευρὴν περὶ τῆς γλώσσης τοῦ δελτίου.
Οἱ μὲν ἀπλούστεροι ἰσχυρίσθησαν, ὅτι ἡστειεύετο ὁ Ῥαιτού-
ρης καλῶν ἑλληνικῶν, γλώσσαν μηδὺλως ὀμοιάζουσαν εἰς τὴν
τοῦ Ψαλτηρίου· οἱ δὲ δοκιμώτεροι ἐξέβαλον τὴν ὑποψίαν,
μήπως ἢ ἐν λόγῳ διάλεκτος ἀνήγετο εἰς τὴν κατὰκτησιν τῶν

Ἀράβων· οὐδ' ἐπέλειπε καὶ τὶς εὐπαιδευτότερος διατεινάμε-
νος, ὅτι εἰς τὸ ἀνάγνωσμα τοῦ ἑκατοντάρχου ἤκουσεν ἀντί-
τυπον καὶ ἀπαράλλακτον τὴν διαβολόγλωσσαν λογομαχοῦν-
των Τσακῶνων.

Ἡ συζήτησις ἐδεινώθη ἐπὶ τῇ διασαφήσει τοῦ χοροδιδά-
σκαλου. Ἀπεφῆνατο οὗτος, ὅτι ἑλληνικὴ μὲν κατ' ἀλήθειαν
ἦτο ἡ γλῶσσα τοῦ δελτίου, ἀλλ' ὅτι δυσδιόριστος καθίστατο
ἡ γλωσσηματικὴ ἀπόχρωσις, καθόσον διάφοροι τὸν παλαιὸν
καιρὸν ἦσαν αἱ διάλεκτοι, τὰς ὁποίας συνανέκρασαν κατ' ἀ-
ρέσκειαν καὶ μετεχειρίσθησαν οἱ πλείονες τῶν ποιητῶν.

— Λοιπὸν, ἀνεφώνησαν οἱ δυσκατάπειστοι, ἐπιχειρεῖς λοι-
πὸν νὰ μᾶς ἀποδείξῃς, ὅτι τότε ἐπλαττε γλῶσσαν ἰδικὴν του
κάθε δάσκαλος;

— Βέβαια! ἀπεκρίθη μὲ τὰ σωστά του ὁ μονόφθαλμος λο-
γιώτατος. Τί ἄλλο, παρὰ ἡ ποικιλία θεῶν, γλωσσῶν, πολι-
τευμάτων συνέπηξε τοὺς παλαιούς μας εἰς ἐθνότητα ἀδιάρ-
ρηκτον; Ὅπου λατρεύονται πολλοὶ θεοὶ, ἐκεῖ πολυγλωττία.
Ὅσοι μὲν ποιηταὶ, τόσα λεξικὰ διάφορα, ὅσοι δὲ λογογρά-
φοι, τόσαι αἱ γλῶσσαι. Κάθε κονδύλι καὶ Θεὸς, κάθε βιβλίον
καὶ πίστις.

— Μωρολογεῖτε δωρεάν, συμπένθεροι! ἐκφωνεῖ ὁ Καν-
τανολέος. Τὸ χαρτί, τὸ ἐξήγησεν ὁ κύρ Μάρκος Πικατόρης
ἀπὸ τὸ Ῥέθυμνον. Κατὰ τὴν προφητείαν αὐτὴν, ὁ Βενετσιά-
νος ἔπρεπε νὰ ἦνε διωγμένος ἀπὸ ὀκτὼ χρόνους κ' ἐδῶ.

— Καὶ ποῖος τὸν ἐκράτησεν; ἐρωτᾷ μυκτηρίζων ὁ ἠγού-
μενος τῶν Ἀγίων Δέκα.

— Ποῖος πιστικὸς ἐμποδίζει τὸν λύκον νὰ ψοφήσῃ; ἔτε-
ρός τις ἄλλοθεν ἐπερωτᾷ.

— Ἐὰν οὕτως ἔχη, τὰ λέγουν καθαρώτερα οἱ Σιβυλλικοὶ
Χρησμοὶ, παρατηρεῖ ὁ μονόμματος χοροδιδάσκαλος—Κατὰ
τὰς προσήσεις των, ἀρχάγγελος θὰ καταβῆ μὲ φλογερὰν ῥομ-
φαίαν οὐρανόθεν δεὰ νὰ ἐξωθήσῃ Τούρκους αὐθημερόν καὶ
φράγγους ἀπὸ τὴν Ἀνατολήν

— Ὁ Μανώλης μὲ τὰ λόγια κτίζει ἀνώγεια καὶ κατώ-
γενα, ἐκβοᾷ ἠρεθισμένος ὁ Ῥαιτούρης Οἱ Βενετσιάνοι
θὰ ἦσαν φευγάτοι πρὸ πολλοῦ, ἀν ἴσα ἴσα δὲν τοὺς εἶχον
κρατήσει αὐτοὶ οἱ χρησμοὶ σου.

— Βαβαί, ἐκλαμπρότατε, βαβαί! ἐπιφωνεῖ ἐσκανδαλισμέ-
νος ὁ γραμματικὸς. **Ν ἦ π ι ο ι, ο ἶ Ζ η ν ἰ μ ε ν ε α ἰ ν ο μ ε ν**
ἀ φ ρ ο ν ὲ ο ν τ ε ς! Ποῦ ἄρα θὰ ἐπιδιώξωμεν τὴν πρόγνω-
σιν τῶν μελλόντων, ὅταν φράξωμεν εἰς τοὺς χρησμούς τῶν
Ὀλυμπίων τὴν ἀκοήν; Μήγαρ δὲν ἐπυθάϊσαν Θαλεῖς, Λυ-
κοῦργοι, Πελοπίδαί, Πλάτωνες, Ἰουλιανοί; Ἐὰν δὲ εἰς τρί-
ποδας Δελφῶν καὶ εἰς Δωδωναῖα Χαλκίαι ἐπίστευσαν οἱ αἰό-
διμοὶ οὔτοι κτίσται τῆς Γραμματικῆς, τοῦ Συντακτικοῦ, τῆς
Προσφθίας

— Κρημνίσου ἀπ' ἐδῶ, ἀναίσθητε! ἐπεκφέρει ὁ Καντα-
νολέος, ἐρυθραίνόμενος ἐξ ἀγανακτήσεως. Μὲ τοιαῦτα καὶ πα-
ρόμοια παραμύθια ἀπεκοιμίσαστε ἕως τώρα τὸν ἀπλοῖκον λαὸν
ἀναθέσαντες τὴν ἐξέγερσίν του πότε μὲν εἰς γριφώδεις προ-

φητείας, πότε δὲ εἰς συνδυασμοὺς ἀλφαριθμητικῶν στοιχείων συγκροτούντων ὀνόματα ἱστορικά . . . Κουρεύματά σας, λάτραι εἰδωλολατρῶν, καρκινωθᾶται, ἀναχρονισταί, μὴ αἰσχυρόμενοι νὰ διδάσκητε εἰς τὸ πείσμα τῆς χριστιανωσύνης ὅλης ἣτις ταλανίζει τὴν ἀβελτηρίαν σας, ὅτι μεταξὺ προφορικοῦ καὶ ἐνδιαθέτου λόγου, μεταξὺ βιβλίου καὶ σκαπάνης, μεταξὺ λογίου καὶ γεωργοῦ πρέπει νὰ σκαφῆ λάκκος ὅσον τὸ δυνατὸν βαθύτερος· ὅτι ἡ τάξις ἡ ἐργατικὴ (δηλαδὴ τὸ γένος ὄλον, ἐκτὸς εὐαριθμῶν ἐξαίρεσεων), ὅτι ὁ λαὸς αὐτὸς, χωρὶς τὴν χειροποιήσαν τὸ ὁποῖον οὔτε ψωμί περιδρομιάζομεν ἡμεῖς οὔτε Κοινωνία συναρτίζεται εἰς δυσκοπώτηρον, οὔτε κἂν εἰσπράττει τὸ δημόσιον ὄβολόν, ὅτι ὁ τροποπάροχος λαὸς τῆς πολιτείας μας ἡ ὀφείλει, ὡσεὶ φελλάχος νὰ διαμείνῃ αἰωνίως κωφός, ἀλαλος, ἀγράμματος, ἀνορθόγραφος, Εἴλωσ καὶ Θραξ εἰς ἀτελεύτητον ἀγένειαν καταδικασμένος, ἢ, ῥίπτων σκαπάνην καὶ ἄροτρον εἰς τ' ἀνάθεμα, τὰς δὲ φροντίδας τῆς σπορᾶς ἐπιτρέπων εἰς τοὺς Λυκούργους καὶ Πελοπίδας σας ὀφείλει ν' ἀποκτήσῃ πολυτομον βιβλιοθήκην, νὰ κατατρέψῃ εἰς σχολεῖα ἐνιαυτοὺς πολλοὺς, νὰ μελανῶνῃ ἑκατοντάδας χαρτοδεσμιδῶν, ἐωσότου, φωτισθεὶς ἀπὸ τὴν ἐπίγνωσιν διαλέκτων, διχρόνων, ποσοτήτων, πότε ὀρογογραφεῖται τὸ συγκριτικὸν μὲ Ο, πότε μὲ Ω, ἀπολαύσῃ παρὰ τῆς Ἑμετέρας Ψυφολογίότητος διπλωμα πολίτου, δι' οὗ τέλῃς πάντων νὰ ξελασπωθῆ ἀπὸ τὴν προπατορικὴν χυδαιότητα, νὰ ἀνακύψῃ ἐξηυγενισμένος καὶ αὐτὸς ἀπὸ τὴν σικχαμερὰν λέπραν τῆς ἀνορθογραφίας!

Γενικὸς ῥόχθος ἐπεδοκίμασε τὴν ἐπιτιμήσιν μὲ κραυγὰς καὶ χειροκροτήματα.

— Σωστά, σωστά! ἐφώναξαν νεοί, γέροντες, γυναῖκες. Ναί· ὄλων τῶν συμφορῶν μας αἴτιοι εἶνε αὐτοί! Ποιοὶ μᾶς ἔρριψαν, ποιοὶ ὄλον ἐμᾶς σφίγγουν τὸ σχοινὶ τῆς ἀμαθείας εἰς τὸν λαιμόν; Οἱ καλαμαράδες.

— Δὲν εἶνε αὐτοί, ποῦ μὲ θεολογίας, μὲ συναξάρια, μὲ γραμματικὰς ἐχάλασαν καὶ τὸν φιλόχριστον θρόνον τῶν Κωνσταντίνων;

— Εὖγε! ὑπέλαβεν ὁ φιλοκέρτομος καὶ γνωστός Ἀνδρούλιας.

Μὲ τὰς χρονικάς αὐξήσεις ἤλθε ἴλιγο ἴλιγο ἡ φθίσις
Μὲ τὰς κλίσεις, μὲ τὰς πτώσεις ἤλθε τελευταῖον ἡ Πτώσις!

— Κάμω γάμο φᾶν παιδά μου, φάγω ἄγω κ' ἡ φαμελιά μου, ἐξεφώνησεν ἕτερός τις γελοιαστῆς, σχάσας τὸν γέλωτα. Ἐπλάσαν ὡς οἱ κατεργάροι γλώσσαν κορακιστικὴν, τὴν ὁποῖαν μόνοι αὐτοὶ μὲ τοὺς μαθητάς τῶν ξηρομασσουλίζου, διὰ νὰ μοιράζωνται τὸν δίσκον τῆς ἐκκλησίας κουμπαρακὰ, χωρὶς νὰ ἐννοῆ τὴν λογιστικὴν των κἀνείς ἀπὸ τοὺς ἄλλους χριστιανούς.

— Κάμουν τὸν Λόγον ἐργαστήρι, σὺνεργατὰ Πνεύματα, προσέθηκε καγγάσας καὶ ὁ δαισιμώτατος Λουρέντσος.

— Τὸ δὲ στοιχεῖον τοῦ λαοῦ σύμφωνον ἄφωνον, ἐπιπροσθεῖται ὁ Ἀνδρούλιας μὲ παιγνιώδη παρονομασίαν.

— Καὶ τὰ Ἰῶτα! Πόσων εἰδῶν Ἰῶτα, δάσκαλε;

— Πόσος καιρὸς χρειάζεται διὰ νὰ τὰ γράψωμεν καὶ ἡμεῖς μὲ διάκρισιν;

— Ὅσα Ἰῶτα πόσους χρόνους. Ἑπτὰ. Δισχίλια πεντακόσια πενήκοντα ἐξ ἡμεροκάματα μὲ τὴν δίσεκτον χίλια δουκάτα εἰς διδάκτρα, βιβλία, καὶ διατροφήν . . . ἄλλα δὲ πεντακόσια διὰ τὸν δανειστήν, ἐὰν τὸν εὕρη.

— Συμφορά μας! ἐπιφωνοῦν ἑκατὸν στόματα. Οἱ ἀνόητοι! Καὶ ἐνομίσαμεν ἕως τώρα, ὅτι ὁ δράκων τοῦ ἁγίου Γεωργίου ἠνίττετο τὸν Βενετσιάνον, ἐνῶ ὁ δράκων αὐτὸς ἔχει κεφαλὰς ἐπτὰ!

— Ζήτω ἡ ἐλευθερία τοῦ στόματος καὶ τοῦ κονδυλίου! ἔκδοξ τὸ πλῆθος ἀφηνιάζον πρὸς τὸν κατήφορον. Αὐτὴ, αὐτὴ ἡ ἐλευθερία πρὸ πάσης ἄλλης!

— Ζήτω τὸ Ἰῶτα μοναχόν!

— Διατὶ νὰ μὴ ὀνομασθῶμεν προσφυστάτα «Γραικικὴ Ἰσοπολιτεία τοῦ Ἰῶτα»;

— Καὶ νὰ μὴ στήσωμεν εἰς τὴν σημαίαν μας ὄρθιν στὰ πόδια του τὸ ὑπερευλογημένον Ἰῶτα μοναχόν;

— Ἐν Ἰῶτα μόνον! Βίς κοίρανος ἔστω, εἰς βασιλεὺς!

— Σιγὰ, Σιγὰ, συμπένθηροι! λέγει ὁ Ῥαιτούρης Καλὴ μὲν ἡ ἐλευθερία τοῦ στόματος· φωνὴ λαοῦ, φωνὴ Κυρίου. Ἀλλὰ, πρὸ τῆς ἐλευθερίας αὐτῆς τάσσω, τὸ κατ' ἐμὲ, τὴν χρησιμοποίησιν τῶν χειρῶν καὶ τῶν ὄπλων του. Πρὸς σωφρονισμόν τοῦ λαοῦ του ἀπέστειλεν ὁ Θεὸς εἰς τὴν Αἴγυπτον τὰς ἐπτὰ πληγὰς. Ποῖος ἠξέσφου, μὴ μὲ σκοπὸν φιλάνθρωπον ἐπιβάλη καὶ εἰς ἡμᾶς τὴν μάστιγα τοῦ λογιωτάτου;

— Οὐφ! Μὲ τίνα ποτὲ σκοπὸν; Διατὶ τάχα;

— Αἶ... Διὰ νὰ μετριάσῃ, μὲ φίμωτρον γλώσσης νεκρᾶς τὴν ὁμολογουμένην μας κλίσιν εἰς τὴν ἀναρχίαν καὶ τὴν γραφογλωσσοδιάρροιαν . . . Ἡ γλωσσαλγία, ἡ γλωσσαλγία, νόσσημα ὀνηρίας, ἡ ἀσθένεια αὐτὴ δὲν μᾶς ἀφήκεν ἕως τώρα νὰ χρησιμοποιοῦμεν τὰ παντοδύναμα δέκα δάκτυλα, ὅπως ἐκδιώξωμεν ἀπὸ τὴν στέγην μας τὴν πενίαν, ἀπὸ δὲ τὴν γῆν μας τὸν Βενετόν.

— Αἶ, πολλάκις δὲ τὰ ἐξεσκορακίσσαμεν καὶ ἡμεῖς τὰ ὄπλα! ἀντέλεξεν εἰς τῶν πολλῶν Ἀλλ' ἡ Βενετία ἀντέταξε πάντοτε στόλους κραταιοὺς καὶ θησαυρούς, ἡμεῖς δ' ἐστερηθήκαμεν καὶ τὸ κριθρόψωμον.

— Καὶ τί ἐνώπιον τῆς Κρήτης εἶνε ἡ χώρα τῆς Βενετίας; Κόκκος ἄμμου—ἐτοίμως ὑπέλαβεν ὁ Πρύτανις. Ὅτε ἡ Κρήτη εἶχε Κρήτας, εἶχε καὶ ἑκατὸν πόλεις ἐπὶ τῆς ῥάχης της. Τότε εἶχε καὶ στόλον, καὶ στρατόν, καὶ δόξαν. Ἐδιαβάσατε τί ἦτο ἡ Βενετία κατ' ἀρχάς; Μία φούκτα ψαράδων, τίποτ' ἄλλο. Ἀλλὰ δουλεύοντες πολὺ, καὶ ῥοζο νάροντες ὀλίγον, ἀλλ' ἀγαπήσαντες τὴν ἐργασίαν καὶ τὸ ἐμπόριον περισσότερο ἀπὸ τὰ φλυαρήματα καὶ ἀπὸ τὰς πατινάδας οἱ ψαράδες μετέβαλον τὰ μὲν ἀλιευτικὰ πλοιάρια εἰς κάτερ-

γα, τὸ δὲ καλαμίδι τῶν εἰς σκῆπτρον. Ἔτσι, καὶ πλούτη ἐθσαύρισαν ἄπειρα, καὶ ὄπλα κατεσκευάσαν, καὶ κράτος ἀπέκτησαν μέγαν. Ἔτσι, περιπλέον καθυπέβαλον καὶ τοὺς λαοὺς, ὅσοι δὲν ἐργάζονται, δὲν ἐμπορεύονται, δὲν ὁμονοοῦν, ὡς αὐτοί. Ὡ ἀγαπητοὶ συμπένθεροι, ἐὰν εἶχεν ἡ Κρήτη Κρήτας, ὅσους ἔχει ἡ Βενετία Βενετσιάνους, θὰ ἔβαλλε τὴν Δημοκρατίαν ὅλην εἰς τὴν τσέπην τῆς, καὶ θὰ ἐπερίσσευε καὶ τόπος διὰ τὸν Δόξε μὲ τὸ Βουτσιντόρον. Ἄλλ' ἡ Κρήτη περιμένει τὴν πῆτταν εἰς τὸ στόμα. Πέσε πῆττα, νὰ σὲ φάγω. Ἰδοὺ, διατὶ ἡ μὲν Κρήτη εἶνε ἀνδράποδον, καὶ δὲν ἀξίζει ἀκόμη οὐδὲ γαζέταν, ἡ δὲ Βενετία, ἀγκαλιὰ πυγμαία, βασιλεύει εἰς Ἀνατολὴν καὶ Δύσιν!

— Μολοντούτο, ἔχομεν δὲ μυαρὸν καὶ ἡμεῖς, καθὼς αὐτοί· εἶπε φίλαυτός τις γέρον Σρακιανός.

— Ναί, ἀλλὰ βάλλομεν εἰς ἐνέργειαν πολὺ περισσότερον τὴν γλῶσσαν, παρὰ χέρια καὶ μυαλὸν, ἀπήντησεν ὁ Καντανολέος.

Συλλαβῶν δὴ τὴν Σρακιανὸν ἀπὸ τὸν σφυγμὸν, καὶ χαμηλώσας τὴν φωνήν,

— Ἡ αἰδεσιμότης του (προσέθηκε δακτυλοδεικτῆσας τὸν Εἰρήναιον, ὅστις ἀπὸ πρῶτας παρηκολούθει) ἡ αἰδεσιμότης του, ἀν καὶ ἐντόπιος, εἶνε, ὡς βλέπεις, ὁμογενής, καὶ πατριώτης. Λοιπὸν αὐτὶ ξένου δὲν μᾶς ἀκροάζεται. Ἄς ὁμολογήσωμεν τὰς ἀμαρτίας μας ἐν οἰκογενεῖα!

— Ἐκτός ὅτι ὁμογενής, εἶμαι καὶ πνευματικός. Οὐ μὴ γὰρ τοῖς ἐχθροῖς σου τὸ μυστήριον εἶπω, ἀπεκρίθη χαμογελάσας ὁ Εἰρήναιος.

Τὸ πλῆθος συνωστίσθη περὶ τὸν πρύτανιν ἔτι περιεργότερον.

— Κρίματα ὁμολογημένα, τὰ ἡμισὰ συγχωρημένα — ὑπέλαβεν ὁ Καντανολέος ταπεινῶσας τοὺς φθόγγους ὅπως οὖν. Εἶμεθα ὄκνοι, εἶμεθα ἀκαμάται, εἶμεθα ἀφιλόπονοι. Ἔχομεν στόματα, ὄχι καμώματα. Φθόνος, κακολογία, πλεονεξία, ὄργανα τομικώτατα, δι' ὧν θραύομεν τὸ κόκκαλον τοῦ πλησίου, ὁσάκις δὲν ἀπενηστίασμεν εἰς ψαχνὸν ἀπὸ τὴν βράχιν του. Ἐδὼ — προσεῖπε δακτυλοδεικτῆσας τὸ στόμα — ἐδὼ ὅλα μας τὰ ἐλαττώματα συγκεφαλαιοῦνται· ἀπ' ἐδὼ μόνον προῆλθον καὶ προέρχονται ὅλα τὰ δεινά μας. Ὡς νὰ μὴ ἐφθανεν, ὅτι ἡ φύσις μᾶς ἔδωκε δυσαναλόγως μεγάλην τὴν θύραν ταύτην, κατὰ δυστυχίαν μεγαλητέραν, ἔχασεν ὁ Ἀδάμ τοῦ γένους μας καὶ τὸν μάνδαλον. Ναί, μὰ τὸ ψωμί, ὅπου θὰ φάγωμεν εἶμεθα πλεονέκται, κακολόγοι, ἀκαμάται. Ἔχομεν χωράφια καὶ τὰ παραιτοῦμεν χέρσα. Ἔχομεν δάση, καὶ ἀγοράζομεν ξυλικήν. Ἔχομεν πέλαγα, καὶ καράβια τίποτε. Ἔχομεν χώρας, χωρία, κεφαλοχώρια, καὶ εἰς τὰ μονοπάτιά μας ἀγριόγυιδον συντρίβεται. . . . Καταρώμεθα Τοῦρκον καὶ Βενετσιάνον! Τοὺς ἀδικοῦμεν. Τύραννοι μόνον καὶ ἀληθινοὶ τῆς Κρήτης εἶμεθα ἡμεῖς οἱ ἴδιοι. Ὁ Βενετσιάνος ἐργάζεται, παιδεύεται, ἀγωνίζεται· ὁ Βενετσιάνος χύνει αἷμα καὶ ἰδρώτα διὰ νὰ συντηρήσῃ τὸ κράτος του. Ὁ δὲ Τοῦρκος τὸ βλέπετε — ἔχει καὶ αὐτὸς περισσότερα τὰ καμώματα, παρὰ τὰ στόματα. Ἰστόσον, τί κάμνομεν ἡμεῖς; Χάσκομεν, φλυαροῦμεν,

συντρωγόμεθα· χάσκομεν προσμένοντες οὐρανόθεν τὸν ἀρχάγγελον, ὅστις καθὼς εἰς τὴν Παναγίαν ἐχάρισε τὸ κρίνον τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, ἔτσι δὲ μέλλει καὶ εἰς ἡμᾶς νὰ φιλοδώρησῃ κἀστρά Κρήτης καὶ ἀγίαν Σορίαν. . . ;

— Πῶς ὄχι; ἀνεφώνησε διακόψας τὸν Ραιτούρην ὁ χωροδιδάσκαλος. Μήπως δὲν εἶμεθα καὶ ὀρθόδοξοι χριστιανοὶ καὶ Ἕλληνες ἐνταυτῷ; Καθὸ μὲν ὀρθόδοξοι, ἀνατιθέμεθα τὰς ἐλπίδας ὑπὸ τὴν σκέπην τῆς Θεοτόκου, καθὸ δὲ Ἕλληνες, ἔχομεν δικαιώματα εἰς τὴν εὐγνωμοσύνην τῶν ἀνθρώπων. Πρόδηλον ὅτι συστρατεύονται ὑπὲρ ἡμῶν καὶ οὐρανὸς καὶ γῆ. Τίς ἄλλος λαὸς, ὡς ὁ ἡμέτερος, εἶνε εὐνοοῦμενος δύο ταῦτοχρόνως συμπροστατῶν; Μᾶς ἐπέλειψεν ἡ βοήθεια τῶν ἀνθρώπων; Ἄιδοντες τὸν Ἀκάθιστον Ὑμνον, προσφεύγομεν εἰς τὴν εὐμένειαν τῆς Θεομήτορος. Βραδύνει ἡ προστασία τῆς Θεομήτορος; Μὲ τὸ Μῆνιν ἄειδε θεὰ εἰς τὸ στόμα χειροκροστοῦμεν τὸ ταμεῖον τῶν ἀξιολατρεύτων ὀφειλετῶν.

— Ἡ Παναγία, διδάσκαλε, ἀπήντησεν ὁ πρύτανις, ἀποστρέφει τὸ πρόσωπον ἀπὸ τοὺς λαοὺς, οἱ ὅποιοι τὰ θέλουν ὅλα ἰδικά των διὰ μόιον τὸν λόγον, ὅτι ἀπαγγέλλουν ὀρθότερα τὰ πατερημά. Ὡς πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλοίμονον! Μὲ Κίμωνας, μὲ Λεωνίδας δὲν τοὺς ξεγελάς. Ἄν δὲν ἔχῃς ἄλλο λάδι, στὸ σκοτάδι μένεις βράδυ. Ὁ εὐκατάστατος, δάσκαλέ μου, περιφρονεῖ τὸν χρεωκόπον, ὁ φιλόπονος καταπτύει τὸν ἀκαμάτην, ὁ δυνατὸς λακτίζει τὸν ἰδύνατον. Διὰ τί τάχα μᾶς ἐγκαταλείπουν οἱ χριστιανοὶ, προτιμῶντες νὰ συμμαχοῦν μὲ τοὺς τυράννους μας; Διότι εἶμεθα καὶ ἀφιλόπονοι, καὶ ἀδύνατοι, καὶ πάμπτωχοι. . . Ἀλλὰ, λέγεις, εἶμεθα Ἕλλήνων ἀπόγονοι. . . Ἐντροπή μας! Ἄν εἶχομεν ὄνουχιαν γνῶσιν, θὰ προσείχομεν περισσότερον εἰς τοὺς ἐγγόνους, παρὰ εἰς τοὺς μακαρίτας μας. Οἱ πρόγονοι ἐκεῖνοι δὲν ἐκαυχῆθησαν εἰς τοὺς προγόνους των ποτὲ, ὡς ἡμεῖς γαυριῶμεν εἰς αὐτούς. Μολοντούτο εὐγένειαν καὶ δόξαν κτήσαντες ἐκ τοῦ μηδενός, ἀφῆκαν εἰς τὸν κόσμον ὅλον αὐτότυπον κληρονομίαν ἀρετῶν, σοφίας, ἐλευθερίας· ταῦτα δὲ πάντα ἐντὸς τριακοσίων ἐτῶν. Ἡμεῖς δὲ, φεῦ! εἰς χρονικὸν διάστημα ἐξάκις μακρότερον, ἡμεῖς ὄχι μόνον δὲν εἰργάσθημεν ὑπὲρ τῆς οἰκουμένης, ὡς ἐκεῖνοι, ἀλλ' οὔτε κἀν ὠφελήθημεν ἀπὸ τὴν κληρονομίαν των, ὅσον ὠφελήθησαν καὶ ὠφελοῦνται οἱ ἄλλογενεῖς. . . Ὡχ! τί ἐφθιάσαμεν ἕως τῶρα, δάσκαλε; Σφάκελα στὰ μάτια μας! . . . Χαρτιά καὶ χαρτοδέματα, κ' ἓνα καντάρι ψέματα.

— Μᾶς διαβάζει Εὐαγγέλιον ὁ κύρ Γιώργης, λέγει ὁ γέρον Ἐηνατρίχης, κτυπῶν τὸν ὦμον τοῦ Ραιτούρου ἐπιδοκιμαστικῶς. Ἐφθιάσαμεν καὶ ἡμεῖς ἐπαναστάσεις. Πῶς ἐτελείωσαν;

— Ἦρχισαν μὲ τὴν διχόνοιαν, ἐτελείωσαν ὅλαι μὲ τὴν ἐντροπήν, ἀποκρίνεται μεγαλόφωνα ὁ Γιαννακᾶς.

— Σιγαλὰ καπετὰν Ζῶη! Λέγε τα χαμηλότερα! προαγγέλλουν δέκα, δεκαπέντε στρατιωτικοί.

— Τὰ ἐν οἴκῳ μὴ ἐν δήμῳ προσθέτει ὁ Εἰρήναιος.

— Ναι, καλοί συμπένθηροι, ὑπολαμβάνει ὁ προαγορεύσας. Ὁ φθόνος, ἰδοὺ ὁ Τοῦρκος! Ἡ ζηλοτυπία, ἰδοὺ ἡ Βενετία μας! Θέλομεν ὅλοι τὴν ἐξουσίαν· δὲν ἀγαπᾶ τὴν ὑποταγὴν κανεὶς. Ἐπιδιώκομεν ὅλοι τὴν ἰσότητά· καθεὶς ὅμως τὴν θηρύνει ὡς ὑποπόδιον δι' οὗ νὰ ὑποσκελίσῃ τὸν πλησίον. Τὸν αὐτὸν τρόπον ἐρωτευόμεθα καὶ τὴν ἐλευθερίαν· τὴν ἐργολαβεῖ καθεὶς χάριν τῆς προικὸς καὶ διὰ λόγου του, μὴ ἀνεχόμενος νὰ τὴν ὀφθαλμοβολήσῃ ἀντεραστής. Καθὸ πλουσιωτάτη καὶ φιλάρεσκος κατὰ δυστυχίαν, ἡ ἐρωμένη κρατεῖ ἀνοικτὸν λογαριασμὸν μὲ ὅλους τοὺς ἀγαπητικούς. — Δὲν εὐρίσκω ἐργασίαν, κυρά μου! — Πόσα θέλεις; — Νά...! — Ἐχασα προχθὲς τὸ βράδυ χίλια γρόσια στὰ χαρτιά! — Οἰκονόμω, δύο χιλιάδας παρευθὺς καὶ μετρητά...! — Ἐψόφησε τὸ ἄλογόν σου; Ἐκόπηκε τῆς Ἐκκλησίας τὸ καμπανόσχοινον; Δὲν ἔχει ὁ μύλος σου νερόν; Ἐἶνε ἀνυδρία, πολυμυθρία; — Ζήτη ἡ Ἐλευθερούλα! — Μὲ τριαῦτα ἤθη πολιτευθέντες ἕως τὴν σήμερον, συμπένθηροι, ἐπροτιμήσαμεν νὰ μᾶς κοπανίξῃ ξένος γρόνθος τὴν κεφαλὴν καλῆτερα, παρὰ ν' ἀγαπήσωμεν ἀλλήλους, ἵνα ἐν ἐμονοίᾳ ὁμολογήσωμεν κάποτε δά θά ἔβαλε γαστήρ γραικίλος εἰς τὸν κόσμον κάποιον τίμιον καὶ ἐπιτήδειον, κάποιον ἄξιον πατριώτην πρὸς τὸν ὁποῖον τὸ καλὸν τοῦ τόπου νὰ ἀνατεθῇ.

— Δὲν ἀναιρῶ τοὺς λόγους σου, ἐκλαμπρότατε, ἐπανελέξε μετὰ μακρὰν ἀφωσίαν ὁ μονόματος, ἀλλ' ἄρα δὲν μᾶς ἀπελπίζεις μὲ τόσας ἐπιπλήξεις; Ἡμεῖς περὶ τῆς προφητείας εἰχομεν ἰδέας μεγάλας, πρὶν μᾶς ἀξιώσῃς μὲ τὴν παρουσίαν σου. Ἐπαρηγορούμεθα ἀναλογιζόμενοι, ὅτι ἂν δὲν ἔμελλε ποτε νὰ μᾶς ἀποδοθῇ θεόθεν ἡ Κωνσταντινούπολις, πρὸς τί λοιπὸν τὴν μνήμην τῆς ἀγίας Σοφίας θά ἀνεκάλει καὶ αὐτὸ τὸ ὄνομα τῆς Αὐθέντρας νύμφης σου;

— Τὴν κακὴν σου φλάσκαν δάσκαλε! Θέλουν καὶ αἱ ἰδέαι ὡς τὰ σταφύλια καιρὸν, κόπον καὶ ὑπομονήν. Ἀγάλια ἀγάλια ἐφύττειν ὁ φρόνιμος ἀμπέλι, καὶ ἀγάλια ἀγάλια ἐγίνονταν ἡ ἀγουρίδα μέλι. Προτοῦ φθάσῃ εἰς τὰς ἰδέας τὰς μεγάλας, ὁ γνωστικός ἀρχίζει ἀπὸ τὰς ἰδέας τὰς μικράς. Πάντα ἰδέας, πάντα ὄνειρα, χρησμούς, προφητείας, ὀπτασίας, σχέδια! Ἀπὸ τοιαῦτα ἐλπιδοκοπήματα πάντοτε παρασυρθέντες, καὶ τὰ πραγματικώτερα τοῦ βίου παραμελήσαντες, ἀφήκαμεν βαρβάρους καὶ μὴ βαρβάρους νὰ καταλάβουν τὸ στασιδί μας τὴν λειτουργίαν τοῦ Πάσχα. Ὁ μῦθος τοῦ κολυμβοῦντος σκύλου· ἀπολύομεν ἀπὸ τὰ δόντια τὸ κόκκαλον τὸ ἀληθινὸν διὰ νὰ δράξωμεν τὸ ἀνύπαρκτον τῆς εἰκόνας μας. Δάσκαλέ μου, γύρισε εἰς τὸ Σταυρὸ βοήθει μοι τὸ γρηγορώτερον, καὶ πᾶντε νὰ ξεμυκλίξῃς τὸν κόσμον μὲ φαντασμαγορίας παρελθόντος καὶ μέλλοντος αἰῶνος!

Ἀφειθείς εἰς τὴν ῥύμην τοῦ λόγου, ὁ πρύτανις ἤθελεν ἴσως ψάλλει πρὸς τὸν μονόφθαλμον καὶ πλειότερα Ἀπολυτίκια τοῦ αὐτοῦ ἤχου, ἐὰν τὴν στιγμὴν ἐκείνην ὁ κώδων τοῦ πύργου καὶ τὰ τύμπανα τοῦ τάγματος δὲν ἐσήμανον τὴν ὥραν τῆς εὐαχίας. Πρόσθετε καὶ τὴν ἀδιακρισίαν τοῦ Ζαγάρ. Ἔως ἀπ' ἀρχῆς τῆς συνδιαλέξεως ὁ σκύλος ἀνεδείχθη ὑπὲρ τὸ σύ-

νηθες ὀχληρός. Καταλαβὼν τὴν βράκην τοῦ κυρίου του, καὶ περικραδαίνων αὐτὴν μὲ τοὺς ὀδόντας, δὲν ἔπαυσε πειρώμενος νὰ μεταφέρῃ τὸν ἀγορευόντα, ὅπου μόνος αὐτὸς ἐγίνωσκε... Τί διανοεῖτο; Ἐφείδετο τῆς φιλοτιμίας τοῦ λογιωτάτου, ἢ ἐνήργουν ἐπὶ τοῦ ὀσφρητηρίου του τὰ θυμιάματα τῶν ψητῶν;

Τῷ ὄντι· ἡ κνίσσα, ἦτις

... οὐρανὸν ἔκεν ἐλισσμένη περὶ καπνῷ,

ἡ κνίσσα, πτερόεσσα θεά, ἤρχιζεν ἤδη, ἀπὸ τὰς μαγειρικὰς ἐκατόμβας ἀφιπταμένη, νὰ ἀναπεταννύῃ πειρακτικὰ καὶ θελκτήρια εἰς τὸν αἰθέρα τ' ἀμβρόσια ἀρώματα τῆς κόμης της. Πρὸς ἀνασκευὴν τοῦ ποιητοῦ ρητοῦ Κρητες γαστέρες ἀργαί, ἤδη ἐπὶ τὰς διακισίας τραπέζας ἔκειντο παρατεθειμένα ἐπὶ τὸ ἡρωϊκώτερον καὶ κριάρια ὀλομελῆ ἀποπνέοντα ὀμηρικὰς εὐωδίας, καὶ ὀπτοῦ χοίρου τετάρτια, καὶ παροψήματα ἐκ βοείου, ἀπατιμίζοντα τὰ μεθυστικά τοῦ κεκαρυκευμένου κρομμύου μοσχοβολήματα. Ἡ διάταξις τῶν τραπέζων, ὁ στολισμὸς τῶν σκηνομάτων, ἡ δαψίλεια τῶν φαγητῶν παρίστανον ὄραμα ἐκπληκτικόν, ὄραμα καὶ πρὸς βασιλεῖς· ἔτι ἀξιοθέατον. Ὁ οἰκοδεσπότης, ὅστις ὑπ' οὐδενὸς λόγου κατεπεισθὴ νὰ μοιρασθῇ τὴν δαπάνην τῶν γαμοδαισιῶν μὲ τὴν κυβέρνητιν, ἐπέδειξεν εἰς ἐκλάμπρυνσιν τοῦ στεφανώματος τῆς μονογενοῦς του ἐλευθεριότητά καὶ ἀφειδίαν ὄντως ἡγεμονικὰς. Ἐκ τῆς αὐτογράφου του σημειώσεως, ἧς τὸ πρωτότυπον σώζουσι τ' ἀρχεῖα τῆς Βενετίας, μαρτυρεῖται λεπτομέρεια ὀψωνίου, ἱκανοῦ νὰ χορτάσῃ, ὄχι μόνον ἐξακισχιλίας ψυχὰς, ἀλλὰ γε καὶ ἀριθμὸν τριπλάσιον. Μικρὰ περίληψις. Ἐκομίσθησαν ἐκ τῆς ἀπέναντι στερεᾶς διὰ τὴν εἰς Ἀλικιανοῦν πανθοινίαν βόες 150, κριοὶ 75, χοῖροι 80, ὄρνιθες 1,200, ἔλαφοι 10, ὄα 2, 500, βούτυρος λίτραι 400, τυρὸς λίτραι 450, σίτος σάκκοι 315, ὄρυζιον σάκκοι 36... κτλ. Μόνος ὁ οἶνος διενεμήθη μὲ ὑπερβολικὴν φειδώ. Ἡ χωρητικότης τοῦ κωθωνίου, ὅπερ ἴστατο παρὰ πᾶν πινάκιον, ἤθελε μόνις ἐπαρκέσει εἰς κορίσκην. Καὶ ὅμως, ἐκατὸν πεντήκοντα βαρέλια συνεκομίσθησαν. Ἡ τιμὴ αὐτῶν, συμποσομένη πρὸς τὴν λοιπὴν ἀνάλωσιν, πρὸς ἔξοδα μεσιτειῶν, ναύλων, προμηθειῶν, ἀναβιβάζει τὴν δαπάνην τῆς πανδαισίας εἰς τὸ περίβλεπτον δεκατριῶν χιλιάδων ὑπερπύρων ποσόν.

Μᾶλλον ἔτι ἀξιοζωγράφητον κατέστη τὸ θέαμα, καθ' ἣν στιγμὴν ὁ ἱερεὺς ἐκάστης ρίζης, πρόεδρος ἐνταυτῷ δύο ἢ πλειόνων τραπέζων, ἀποκαλύψας τὴν πολιὰν κεφαλὴν, ὑλόγησε τὸ τραπέζωμα, πῦξάτο ὑπὲρ τῶν νυμφίων, καὶ τὴν ἐπικειμένην ἐκστράτευσιν αἰνιχθεὶς ἐδέχθη Ἐπὲρ τοῦ καθυποτάξαι πάντα ἐχθρὸν καὶ πολέμιον. Τρισχίλιοι ἔλαβον θέσιν ἐπὶ τοὺς ἀβασκας, τοσοῦτοι ἄλλοι περιεκάθησαν ὑπαιθροὶ καὶ ὀκλαδὸν ἐπὶ τῆς γλόης. Οὐδεμία ἀταξία, οὐδεὶς θόρυβος διετάραξε τὴν ἐναρξιν τῆς ἐστίασεως. Ἀληθὲς, ὅτι περίπολος, τὸ θέατρον τῆς συσκησίας ἐπισκοποῦσα, ἦτο διατεταγμένη νὰ προλάβῃ οἰονδήποτε ἀτάκτημα δυνάμενον νὰ

διαβολώση τὴν πρέπουσαν ἡρεμίαν. Ἄφ' ἑτέρου ὁ Δημήτριος, ὅστις, πλὴν τῶν καθηκόντων τοῦ ἑκατοντάρχου, συνεξεπλήρου τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ καὶ τὰ τοῦ ἀστυνόμου, εἶχε παραλάβει πατρώθεν καὶ ἑδῆγιας εἰδικίας. Κατὰ πρώτην κλαγγὴν, κατὰ πρῶτον ἀλαλαγμὸν ἢ ὑποψίαν, οἱ ἑκατὸν εἴκοσι τῆς φρουρᾶς, καὶ οἱ πεντήκοντα ἕτεροι τοῦ πυροβολικοῦ, καταλείποντες τὴν συσκηλίαν, ὄφειλον νὰ δράξωσι τὰ πρὸ χεῖρας ὄπλα, καὶ νὰ ἀνακαλέσωσιν εἰς ἄμυναν ἀθρόον τὸν ἐπίλοιπον στρατόν.

Οὐχ ἦπτον ἀξιοθέατον ἐξελίσσετο τὸ ὄραμα τῶν συμποσίων καὶ εἰς τ' ἀνώγαια τῆς ἐπαύλεως. Πλὴν τοῦ συγγενολογίου, ὅπερ ἤδη πολυάριθμον συνεποσοῦτο ἐκ μέρους τῶν Κατανολέων, πλείστοι ὅσοι ἄλλοι ἠξιώθησαν χάριν προσωπικῆς σημαντικότητος νὰ παρακαθῆσωσιν ἀριστίνδην. Ἡ πλῆθους αὕτη, συμπηφισθεῖσα εἰς 400 περίπου ἄνδρας καὶ γυναικόπαιδα, ὑπεξεδήλωσεν ἐκ προοιμίων ἀτόπους τινὰς ἀνισοτιμίας ἰσχυρισμούς. Ὁ ἐγωϊσμὸς τῆς θέσεως συγκεφαλαιῶν ἐν ἑαυτῷ συνόλους τοὺς ἐγωϊσμούς. Παρ' ὀλίγον ἢ ἱεραρχία τῆς προκαθίσεως ἀπέβαιναν ἀφορμὴ σκανδάλου. Τοῦναντίον τοῦ πλήθους, ὅπερ συνηστίσθη μὲ ἀποστολικὴν ἰσότητά, τὸ ἀρχοντολόγιον συνῆλθε προτεθειμένον νὰ καταστήσῃ τὸν ὄρον τῆς ἑδρας θέμα συμποτικῆς φιλοπρωτίας, ζήτημα δῆθεν θρόνου κληρονομικοῦ. Τί ἤθελε συμβῆ, ἂν ἐν προνοίᾳ τῶν ἐνδεχομένων, δὲν εἶχεν ὁ οἰκοδεσπότης προδιατάξῃ τὰς θέσεις, καὶ ὀρίσει τὸ λοπάδιον παντὸς ἀρχοντος μὲ ἰδιαίτερον δελτάριον; Χάριν τοιούτου προνοήματος, ὁ κνισμὸς τῆς πρωτοκαθεδρίας κατηνύσθη. Εἰς μὲν τ' ἀνώγαια τῶν δύο ἐξαρτημάτων ἐτοποθετήθησαν οἱ κατώτεροι τῶν προκρίτων, ἡ δὲ μεγάλη αἶθουσα ὠρίσθη ἀποκλειστικῶς εἰς χρῆσιν τῶν συγγενεστέρων, τοῦ ἱερατείου, τῶν ἀνωτέρων ἀξιοματικῶν. Ἐπειδὴ δὲ κατὰ γνώμην συμποσιάρχου συνετὸν ἐν ἡμέρᾳ πότου δὲν ἦτο ὀρθόδοξοι καὶ λατῖνοι μίγδην νὰ συμποσιάσωσι, μήπως τὸ περὶ ἐκπορεύσεως φάσμα πάλιν *inter pocula* ἐπανακύψῃ, μεσότοιχον ἐχώρισε τὸν περιούσιον τῆς ἀνατολῆς λαὸν ἀπὸ τὸν ἐκλεκτὸν τῆς δύσεως, εἰς ὃ συνήνεσεν ἀσμένως ἐκάτερον τῶν μερῶν. Ὡς ἐκ τούτου, ἀφοῦ οἱ παρὰ τοῦ οἰκοδεσπότου προσκεκλημένοι ἀπέζωσαν τὰ ξίφη καὶ ἀπεστομάτισαν λατινιστὶ τὴν πρὸ τοῦ δείπνου εὐχὴν, συνῆλθον εἰς τι δωμάτιον ἰσόστεγον, ὅπερ παρέκειτο μὲν, δὲν εἶχεν ὅμως καὶ ἄμεσον μὲ τὴν αἶθουσαν συγχοινωνίαν.

Μόνη τοῦ Πρυτάνεως ἡ ἐξουσία ἐπέτυχέ πως νὰ διασπάσῃ τὸν ρυθμὸν τῆς τοποθεσίας. Ὁ Μολῖνος εἶχε προδιαθέσει τὸ μὲν δελτίον τοῦ συμπενθέρου ἐντεῖθεν τῆς τραπέζης, τὰ δὲ τῶν νυμφίων εἰς τὴν ἀντιπεραιάν ἄκραν· ἀλλὰ κατ' αἴτησιν τῶν Κατανολέων, πατήρ τε καὶ υἱὸς καὶ νύμφη παρεκάθησαν ἐνδίφριοι. Ἡ αὕτῃ ἐξαίρεσις ὑπερίσχυσε καὶ ἐπὶ Ζαγάρ. Συγκατελέγη ἀριστίνδην καὶ ὁ προνομιοῦχος σκύλος, προσκληθεὶς ὅμως νὰ συμπτυχθῇ ὑπὸ τὴν τράπεζαν παρὰ τοὺς πόδας τοῦ κυρίου του.

Κατὰ δυστυχίαν ἤρχιζεν ὁ καιρὸς νὰ σκυθρωπάσῃ. Τὸ εὐμετάβολον τοῦ φθινοπώρινοῦ οὐρανοῦ, ἐξαίρετως εἰς τὰ μεσημβρινώτερα τῶν κλιμάτων, ὁμοιάζει πρὸς τὴν ἀστυσίαν

τῶν βασιλικῶν τιμῶν. Ἐτι πρὶν ἢ τελετῇ τῶν γάμων ἀπολήξῃ, ὁ λαμπρὸς ἥλιος τῆς πρωΐας, αὐτὸς, ὅστις μὲ τοσαύτην εὐμενείᾳ ἐνδειξὶν ἐφαίδρυνε τὰ εἰσόδια εἰς τὸν ναὸν, ἀπερχόμενος ὀπισθεν αὐλαίας νεφῶν, κατέλειπε τὴν ἐπάνοδον ἀνεπιφώτιστον.

Μικρὸν πρὸ τῆς συμποσιάσεως ἐτρέπετο ἐπὶ τὸ χεῖριστον. Σφοδρὸς νοταπηλιώτης ἠγείρετο παραφέρων τὰ ἐν τοῖς κήποις σκηνώματα, κατακυκλῶν τὰς κορυφὰς τῶν ἐλαιῶν, κλονῶν τὰς κυπαρίσσους, διώκων ὑπερμεγέθεις νεφέλας φευγούσας ἀγεληδὸν ἐπάνωθεν τῆς Ἀλικιανούς, διατρέχων τὰς ὁδοὺς, σαρόνων τὸ ἔδαφος. Ἡ κόνις, συστρεφομένη ἀπὸ τὰς βιαίας πνοὰς ἐν εἶδει στρόμβου, ἤγετο καὶ ἐφέρετο περὶ τοὺς κήπους νεφεληδὸν, τὰ δὲ ξηρὰ φύλλα τοῦ καστανεῶνος, ἀνακυκλούμενα, κατέσκηπτον ἐπὶ τῆς ἐπαύλεως κροταλίζοντα τοὺς ὕλους τῶν παραθύρων. Ἡδὴ αἱ ὑψινεφεῖς ἄκραι τοῦ Σωροῦ καὶ τῆς Μαύρης ἐνεκαλύπτοντο εἰς παγεῖαν ὁμίχλην· πρὸς δὲ τὸ ἔσχατον πέρασ τοῦ πελάγους, παρὰ τὰς ἀκτὰς τῆς Πελοποννήσου, συνεχῆς ἀστραπῶν φωτοβολία ἐπυρπόλει τὸν δριζόντα, λάμπει περιλαμπεῖς ἀντανακλώσαι ἐπὶ τὰ νῦτα τῆς κυανίζουσης θαλάσσης.

Εἰς ἀμοιβὴν τῆς κακοκαιρίας, ἕτεραι χαροποαὶ εἰδήσεις ἐπήρχοντο. Ἀρχοντες, ἄλλεπαλλήλως ἐκ διαφόρων ἀγρῶν ἀφικνούμενοι εἰς Ἀλικιανοῦν, ἐξητοῦντο νὰ συμμετάσχωσι τῶν τε γάμων καὶ τῶν ἄθλων τῆς ἡμέρας· ἀνὰ πᾶσαν δὲ στιγμὴν ταχυδρόμοι διεμήνουν ἐτοιμόρροπον τὸ ἐν Χανίοις συνετεχνασθὲν αὐτοσχεδίασμα. Ἡδύνατο καταιγίς νὰ μεταιώσῃ τὴν ἀκρονύκτιον ἐκστράτευσιν; Ἴσχυεν ἀνεμοστρόβιλος κατ' εὐφρασίας ἀναφλυζούσης; Αἱ καρδίαι ἐπεδόθησαν ἀφρόντιστοι εἰς τὴν χαρμονήν. . . Δὲν παλιλλογοῦμεν. Οἴκοθεν ὁ συγκαθῆσας εἰς γαμικὸν Ἑλλήνων συμπόσιον ἄς ἐπινοήσῃ τὸν πάταγον, ὅστις ἐντὸς τε καὶ ἐκτὸς τῆς ἐπαύλεως ἐξελύετο ἀκάθεκτος μετ' οὐ πολὺ· αὐτὸς ἄς φαντασθῇ τὴν τυρβασίαν, ἣτις ἐξεκώφανε τὴν φιλήσυχον κωμόπολιν, ἣτις ἀντεπάλαισεν ἡρωϊκώτατα πρὸς τὴν ὀργὴν καὶ τὸν κρότον τῆς ἀνεμοζάλης.

Ἐπελθούσης τῆς φιλοτησίας, τὰ πρεσβεῖα παρεχωρήθησαν πρὸς τὸν οἰκοδεσπότην.

Ὁ Μολῖνος ἀνορθοῦται. Εὐθυμον μὲν καὶ ἰλαρὰν ἔχει τὴν ὄψιν, ἀλλ' ἡ συγκίνησις ἀποχραίνει τὰ χεῖλη του. Ὁ οἶνος, ἀπὸ τὴν τρέμουσαν δεξιάν του, περιδονούμενος, χορεύει ἐντὸς τοῦ ποτηρίου. Ἐπανακτῶν ἐκ προσπαθείας τὸ θάρρος, προπίνει.

— Ὑπὲρ τῆς ἀπελευθερώσεως τῶν τριῶν φρουριῶν, ὑπὲρ τῆς ἐντελοῦς ἐξώσεως τῶν ἀλλογενῶν, ὑπὲρ τῆς εὐδαιμονίας Κρήτης, Κρητῶν, καὶ λοιπῆς Ἑλλάδος!

— Ἐπίτρεψέ μου νὰ συμπληρώσω τὴν πρόποσιν, συμπατριῶτα! ἐκφωνεῖ ὁ Ζάππας ὀπωσοῦν παράκαιρα. Εἰς τὴν ἀκαμπτον ἐπιμονὴν τῆς φιλοπατρίας σου!

— Ὁ ἀνεμόμυλός μου ἀνακυκλεῖ, ἀλλὰ δὲν κάμπτεται! ἀπυκρίνεται ἀγερώχως ὁ οἰκοδεσπότης.

Εἰς τὴν πρόποσιν συνεπεκρότησε ταυτόχρονος ἀτμοσφαιρας καὶ πυροβολικοῦ βροντῆ.

Ἄπέκειτο ἢ ἀπάντησις εἰς τὸν Ραιτούρη.

Καίπερ ἀποστρεφόμενις τὸν οἶνον, ὁ Καντανολέος πληρώσας τὸ ποτήριον ἰσοχειλέε, προέπειεν·

— Ὑπὲρ τῆς ἐνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν, καὶ ὑπὲρ τῆς ἐθνεγεραίας τῶν ἱστορικωτέρων δύο χειρονήτων τῆς ἀρχαιότητος, ὅπως Ἑλληνας καὶ Ἰταλοὶ, ἀδελφιζόμενοι ἐν ὀνόματι ἐλευθερίας, ἐφάμιλλοι συντραπῶσιν εἰς ὁδοὺς πολιτισμοῦ!

Ἡ φιλοτησία αὕτη καθηλέκτρισε τοὺς συνδαιτημόνας. Ὅρμησαντες ὁ εἰς πρὸς τὸν ἄλλον, συνεσφίγγθησαν στενὰ, ὡς ἐν ἀκμῇ ναυαγίας συσπειροῦνται οἱ τοῦ πληρώματος, πιθανωτέραν οὕτως οἰωνίζόμενοι τὴν σωτηρίαν. Οὐδὲ ὑστέρησαν εἰς προθυμίαν οἱ Ἰταλοὶ. Ἐνῶ μὲ ἐκθυμον προφοίβασμα ἐσχολιάζεν ὁ Εἰρήναιος τὴν πρόποσιν, ἀναπτύσσων τὰς ἐθνωφελεῖς τῆς ἐνώσεως συνεπειάς, οὗτοι ἐκ τοῦ δωματίου ἔνθα ἰδιοτράπεζοι συνευχωοῦντο μεταδραμόντες εἰς τὴν αἴθουσαν, συνανμίχθησαν μὲ τοὺς Ἑλληνας, συνεκέρασαν τὰς ἑαυτῶν πρὸς τὰς τούτων εὐχάς, ἀσπατημοὺς ἀμείψαντες καὶ κατακολπίσεις ἐν ἐπαγγελίᾳ τῆς κοινῆς ἀναβιώσεως.

Ἀλλὰ τὸ δραματικὸν τῆς σκηνῆς ἐπεχρωματίσθη εἰς τὸ ζωηρότερον ὑπὸ τῆς προσφωνήσεως τοῦ Σερ Ἐρρίκου Δανδόλου, πρωτεξαδέλφου μητρόθεν τῷ Μολίνφ, καὶ πατρός μιᾶς τῶν τεσσάρων παρανύμφων.

Κατὰ τὴν ἀμοιβὴν τῶν περιπτυγμῶν, ὁ νυμφίος λαβὼν τὸν ἄρχοντα τοῦτον ἐκ τῆς δεξιᾶς, προεθυμήθη νὰ τὸν φιλήσῃ.

— Συμπατριῶταί μου! ἐκφωνεῖ ὁ ἀπόγονος τοῦ κατακτητοῦ Κωνσταντινουπόλεως, ἐπικλούμενος προσοχὴν καὶ ἀνακόπτων τὴν ἔφεσιν τοῦ Πέτρου. Ἀντὶ προπόσεως, ἐπιτετραμμένος παρὰ τῶν ἐνταῦθα ὁμοδόξων μου εἶμαι νὰ ἐκφέρω μίαν ἀγγελίαν χαρμόσυνον. Ὁφείλω τὴν τιμὴν ταύτην ἦττον εἰς λόγους προσωπικῆς ἀξίας, ἢ εἰς τὴν σύμπτωσιν, ὅτι ἡ διακοίνωσις ἀναφέρεται πῶς πρὸς τὰ οἰκιακά μου. Ὁ οἶκός μας, Κύριοι, στερεῖται ἄρρενος κληρονόμου· ἄκληρον δὲ τὸν κατέστηεν ὁ νέος οὗτος, φρονεῦσας τὸν μονογενῆ τοῦ ἀδελφοῦ μου υἱόν. Ἡ καρδιά μας δὲν ἐτήρησε μνητικακίαν. Προσκληθεῖς ὁ Καντανολέος εἰς ξιφμαχίαν, ὑπερήσπισε ζῶην καὶ τιμὴν, συμφώνως πρὸς τὰς ὁδηγίας τῶν μαρτύρων καὶ πρὸς τοὺς κανόνας τῆς ἱπποτικῆς διεκδικήσεως. Πρόθυμος εἶμαι λοιπὸν, καθὼ ἀρχηγὸς τοῦ κλάδου μου (del game mio), νὰ διατρανώσω ταύτην μας τὴν πεποιθήσιν μὲ τὸν ἀσπασμὸν, εἰς πανδημον μαρτυρίαν, ὅτι οὐδὲν αἰσθημα ἐχθροπαθείας διατρέφομεν κατὰ τοῦ ἀκουσίου τῆς ἀκληρίας μας αὐτουργοῦ. . . Ἀλλὰ, Θεοῦ εὐδοκοῦντος, δὲν θὰ εἰσέλθωμεν ἀπόψε νικηταὶ εἰς Χανία; Δὲν θὰ ἐγκαινιασθῇ ὀρθόδοξος αὐριον ἢ λατινικὴ μητρόπολις; Τὸ παράδειγμα τοῦ ἐνδόξου ἐξαδέλφου μου ζηλώσαντες οἱ Λατίνοι, ὅσοι τε ἐνταῦθα, ὅσοι ἄλλοι εἰς Χανία, ὅλοι ὁμοθυμαδὸν συναπεφασίσασμεν νὰ ταυτίσωμεν τὸ δόγμα

μας πρὸς τὸ σέβασμα τῶν συννησιωτῶν, ὁμνύοντες τὸν ἑλλητισμὸν, καὶ παραιτούμενοι, πλὴν τῆς εὐγενείας, πάνθ' ὅσα προνόμια ἢ χαρακτηρισμὰ ἀντίκεινται εἰς τὰς ἐμφύτους ροπὰς τοῦ γένους μας, εἰς τὴν ἐπιχώριον ἀναμόρφωσιν, εἰς τὴν ἀξιοπρέπειαν τοῦ αἵωνος. . . Γόνε, ἄξιε τοιοῦτου πατρός! ἐπιλέγει, κλονῶν τοῦ νυμφίου τὴν δεξιάν. Σὺ γενοῦ μάρτυς (compare) εἰς τὴν αὐρινὴν ὁμολογίαν μου! Ἐντὸς τοῦ οἴκου Κυρίου, κατέναντι τῶν Εὐαγγελίων, ἐπὶ τῷ δεσμῷ, ὅστις ἐν ὀνόματι Πνεύματος Ἁγίου συνάπτει ἀνάδοχον πρὸς ἀνάδεκτον, ὁ ἡμέτερος ἀσπασμὸς ἔσται καὶ ἱερώτερος καὶ ἐπισημότερος!

— Ἀμήν! Ἀμήν! ἀνεβόησεν ἡ ὁμήγυρις εὐάζουσα, συνευχομένη, ἐπευφημοῦσα.

Ἐδῶκε τέλος εἰς τὰς φιλοτησίας ὁ μητροπολίτης, κατευχθηεῖς εἰς μὲν τοὺς νεονύμφους ὑγείαν, ὁμόνοιαν, εὐημερίαν, εἰς δὲ τοὺς πενθεροὺς ἔγγονον, ἄξιον τῶν πάππων του.

Ἐπέραιεν ὁ πανιερώτατος τὸν λόγον του, ὅτε εἰσέβαλον εἰς τὴν αἴθουσαν ἕξ ποιμένες, αὐλοῦντες ὑπερμήχεις ἀσκαύλους, καὶ ἀκολουθούμενοι ἀπὸ πυκνὴν συνοδίαν ἀγροτῶν. Πῶς ἠνέχθη ὁ συμποσιάρχης τοιαύτην παράβασιν; Ἡ ταραχὴ ἐκορυφώθη ὑπὸ τοῦ τιτυρισμοῦ. Ἐναυλα συγχαρητήρια, γέλωτες, χαρμονή, βρονταὶ, τριγμὸς κλάδων καὶ φύλλων, παράπονα ἀνέμων εἰς τὰς γωνίας τοῦ πύργου, ταῦτα πάντα συνεκπέμπουσι θόρυβον, ἱκανὸν νὰ ἐξαμβλύνη τὴν ὀξυτέραν ἀκοήν. Ὡς δ' ἂν ὁ πάταγος μὴ ἤρκει, ἐπισυνήπτοντο μετ' ὀλίγον καὶ τὰ σκούσματα τοῦ Ζαγάρ, ὅστις κρουσθεὶς ἴσως εἰς τὰ νεῦρα ἀπὸ τὴν ἀφόρητον ἐκμέλειαν τῶν ἀσκάων, ἄρχεται ὀλολύζων ὑπὸ τὴν τράπεζαν μὲ ὠρυγμοὺς μακροὺς καὶ ἀκατευνάστους.

Ἡ εἴσοδος τῶν ποιμένων ἤρρεσεν ἥμιστα πρὸς τὸν Ραιτούρη. Ἐμφροντις περὶ τῆς προσηκούσης εὐταξίας ὑπὲρ πάντα ἄλλον, συγνάκις ἔτεινε τὸ οὖς εἰς τὰς παραστάδας τῶν παραθύρων, ἀκροαζόμενος πῶς ἡ δημοτικωτέρα πανήγυρις προέβαιεν εἰς τοὺς κήπους καὶ εἰς τὰς αὐλάς.

— Πέτρε! μὲ πρόδηλον ἀνησυχίαν εἶπε κλίνας τὰ χεῖλη παρὰ τὸ οὖς τοῦ ὑπασπιστοῦ. Δὲν τὸ νομίζεις παράδοξον καὶ σύ; Ἄν καὶ μόλις ἐβδομήκοντα ἐνταῦθα, ἡμεῖς ποιοῦμεν θόρυβον ἀσυγκρίτως μεγαλύτερον, παρὰ τὸ πλῆθος, ὅπερ συνεστιᾶται κάτω. . . Τὸ κατ' ἐμὲ, δὲν τοὺς ἀκούω καθόλου. Τοὺς ἀκούεις σύ;

— Πῶς θὰ τοὺς ἀκούσωμεν μὲ τόσον πάταγον; Ὡς βλέπεις, ἡ εὐταξία ἐξέλιπε καθόλου.

— Ἀπορίας ἄξιον τῷ ὄντι, ὅτι τόσος κόσμος δὲν ἀκούεται! παρετήρησε καὶ ἡ Σοφία.

Ὁ Καντανολέος τείνει ἐκ νέου τὸ οὖς παρὰ τὸ παράθυρον· ἀλλὰ πάλιν ἄλλο τι ἔξω δὲν ἀκούει, ἢ κοπετὸν ἀνέμου καὶ βασανιζομένων κλώνων στεναγμοῦς. Μετὰ παρέλευσιν πέντε λεπτῶν.

— Υἱέ μου! ἐπαναλαμβάνει μᾶλλον ἐπὶ μᾶλλον πεφροντισμένως. Ἦ κακόφωνία τῶν ἀσκαύλων, καὶ τὰ ὠρυγιάσματα τοῦ

Ζαγάρ μὲ ἐνοχλοῦν. Ἡ ὥρα παρήλθε. Βρέξῃ, μὴ βρέξῃ, θὰ ἐκστρατεύσωμεν. Δὲν σπεύδεις, παιδί μου, εἰς τοὺς κήπους διὰ νὰ ἐξακριβώσης τί διάβολον γίνονται οἱ ἄνθρωποι μας;

— Ἀνησυχεῖς ματαίως — ἀποκρίνεται ὁ Πέτρος, ἔκδοτος ὄλος εἰς τὴν νύμφην, καὶ ἀμέριμος περὶ τῆς ἀδημονίας τοῦ πατρός... Ἦχησε μὲν ἡ τρίτη μετὰ μεσημβρίαν. Ἐπειτα δὲ, ἂν τι κατὰ τύχην ἔκτακτον συνέβαινε, δὲν θὰ μᾶς προελάμβανεν ὁ Δημήτριος;

— Αἶ! τί ἐστάθηκε; φωνάζει ὁ πρύτανις ἀναπηδῶν. Τί τρέχει; Βλέπω ὑπέρτατος ἀναβρέοντας εἰς τὰς κλίμακας... ἀκούω κραυγὰς συγκεχυμένας... Τί συμβαίνει;

Παλινστρόβητος συνώστησις, ποδοκτυπήματα, σύντονοι κραυγαὶ διεγείρουν ἀπάντων τὴν προσοχὴν. Οἱ συνδαιτημόνες ἀνασιρτοῦν τεταραγμένοι. Οἱ μὲν ῥίπτονται πρὸς τὴν κλίμακα, οἱ δὲ ἐπιβαίνουν τραπέζας, ἀναπαυτήρια, καθέδρας.

Μόνοι οἱ ἄσκαυλοι ἀπαθείς καὶ ἀτρόμητοι διατελοῦντες ἐν τῷ μέσῳ τῆς ταραχῆς, προσβιάζουσι τὸ φύσημα διπλασιάζοντες τὴν διαβολικὴν αὐτῶν κακοφωνίαν.

Τί τρέχει, λέγω; ἐπαναρῶτᾶ μὲ στεντόριον κραυγὴν ὁ Καντανολέος, τὴν ὀγλουμένην δίοδον διαπηδῶν.

— Φωτιά! Φωτιά! φωνάζουν εἰσβάλλοντες εἰς τὴν αἴθουσαν θεράποντές τινες τῆς ἐπαύλεως.

— Ποῦ; ἐρωτῶσιν ἀπαξάπαντες μιᾶ φωνῇ.

— Ἀπὸ τὰ μαγειρεῖα ἡ φλόξ μεταδίδεται εἰς τὰ ἀνώγαια.

Ἐπὶ τοιοῦτῳ ἀκούσματι, ὁ οἰκοδεσπότης ὄρμᾳ πρὸς τὸ μέρος, ὅπου ἐλέγετο ἐκρηγνυομένη ἡ πυρκαϊά· ἀλλὰ τὰ γόνατα ἀπειθοῦν εἰς τὴν πρόθεσίν του. Πειρᾶται νὰ λαλήσῃ, ἀλλ' ἐκ τοῦ στόματός του δὲν ἐξέρχονται ἢ φθόγγοι ἀναρῆροι, δυσκατάληπτοι. Τέλος κλείων τὰ βλέφαρα καταπίπτει ἄφωνος καὶ ὡς κεραυνόβλητος ἐπὶ τῆς καθέδρας.

Τρέχει ἡ σύζυγος ἐν τῷ ἅμα, σπεύδει ἡ θυγάτηρ, προσέρχονται εἰς βοήθειαν οἱ συγγενεῖς. Ὁ ἰατρὸς Ρουθίνης, εἰς τῶν ἀγγιστέων τοῦ πάσχοντος, προσικάζει καρδίας συγκοπήν. Τοῦτο ἕτεροι συγγενεῖς ἀκούοντες, κομιζουσι τὸν λειποθυμοῦντα εἰς τὸν ἰδίον του θάλαμον, ἐπιφυλαττόμενοι, ἐὰν προεχώρει τὸ πῦρ, νὰ τὸν μετακομίσωσι καὶ ἀλλαχῶ.

Ἐπὶ περιεργείας φερόμενοι ἔνιοι τῶν συνεστίων εἰσδύουσιν εἰς τὸν κοιτῶνα. Ἀλλὰ πρὸς ἑτοιμοτέραν περίθαλψιν τοῦ πάσχοντος, ὁ ἰατρὸς ἀποπέμπει κοσμίως τὴν συρροήν, μὴδενὸς ἄλλου τὴν παρουσίαν ἀνεχόμενος ἢ τῆς θυγατρὸς καὶ τῆς συζύγου. Εἰ καὶ συγγενῆς πλησιέστατος ὁ νυμφίος, παρακαλεῖται καὶ αὐτὸς ἔτι νὰ ἐξέλθῃ, ὅπως αὐτοπροσώπως μεταβαίνων εἰς τὸν τόπον τῆς πυρκαϊᾶς, ἀναστειλῇ ὅσον οἶόν τε τὴν πρόοδον τῆς ἐμπρήσεως.

Ὁ Πέτρος ὑπεχώρει ἀνυπονοήτως. Ἀλλ' ἴσα ἴσα διήρχετο τὸν ἄγοντα εἰς τὴν αἴθουσαν διάδρομον, ὅτε σπαραγματώδεις, δξύταται κραυγαὶ προσέβαλον τὴν ἀκοήν του.

Αἱ κραυγαὶ ἦσαν διτταί. Προήρχοντο καὶ ἐκ τοῦ θαλάμου συγχρόνως καὶ ἐκ τῆς αἰθούσης. Καὶ τί μὲν ὑπέρδεινον εἰς τὸ ὑποδεκτικὸν συνέβαινε, δὲν ἐνόησεν ὁμῶς τὴν φορὰν

ταύτην ἐδραττε καθαρὰ ἢ ἀκοή του τὰς φωνὰς τῆς πενθερᾶς καὶ τῆς συζύγου του, ἐπικαλουμένας αὐτὸν ὀνομαστί, καὶ ἐξαιτουμένας τὴν ταχίστην βοήθειαν.

Συμπεραίνων, ὅτι θὰ διήγεν ἡ ζωὴ τοῦ Μολλίου εἰς καιρὸν κίνδυνον, ὀπισθοδρομεῖ· ἀλλὰ παρὰ προσδοκίαν ἡ θύρα τοῦ κοιτῶνος εὐρίσκειται κεκλεισμένη ἔσωθεν. Κρούει, ἐπανακρούει· οὐδεὶς ἀνοίγει.

Ἐν τούτοις, ὁ ἦχος τῶν κραυγῶν ἀπεμακρύνετο βαθμηδόν, ἂν καὶ αἱ γυναῖκες οὐδόλως ἐπαυον μυρολογεῖσαι, ἐπιβοῦσαι, ἱκετεύουσαι βοήθειαν.

Πρόδηλον πλέον κατεφαίνετο ὅτι στυγερά τις βιαιοπραγία ἀπόπειρα ἐξτελεῖτο κατὰ τῶν γυναικῶν.

Μὲ ἐπίσηψιν ἀστραπῆς ὄρμᾳ πρὸς τὴν ὀπισθεν ἐξοδον τοῦ θαλάμου, ὅθεν ἐξήρχοντο αἱ φωναί. Ἡ ἐπαυλις ὄλη περιήχει γρύλλους, ἀλαλαγμούς, ποδοκρουστίαν. Πέντε συγγενεῖς περιήρχοντο καὶ διάδρομον καὶ παρακείμενα δωμάτια εἰς ζήτησίον του. Ἐντρομοὶ οὔτοι, πνευστιῶντες, ἀγγέλλουσιν ἀνέλπιστόν τι, φοβερὸν συμβεβηκόσ· ἀλλ' ὁ Πέτρος εἰς τὰς κραυγὰς τῆς ἀγαπητῆς του ἀνηρτημένος, οὔτε προσέχει, οὔτε φροντίζει τὸ παράπαν.

Ἡ ὀπισθεν ἐξοδος τοῦ θαλάμου συνεκινῶνει διὰ κλίμακος ξυλίνης μὲ τὴν αὐλήν. Εἶχε μὲν ὁ νυμφίος προσβάλλει τὸ βῆμα εἰς τὸν ἐξώστην, ὅθεν ὄρματο ἡ κλίμαξ αὐτῆ, ὅτε διπλάσιος πυροβολισμὸς ἐκρότησεν εἰς μικρὰν ἀπόστασιν καὶ δύο σφαῖραι ἐσύριξαν εἰς τὴν ἀκοήν του. — Προήρχετο ἡ προσβολὴ ἐξ ἀνθρώπων ἐνεδρευόντων ἐν τῷ τόπῳ ἐκείνῳ πρὸς ἀποκλεισμόν τῆς ἐξόδου.

Ὁ Πέτρος καὶ οἱ συγγενεῖς του ἀντιπυροβολοῦσι κατὰ τῶν ἀγνώστων. Ὁ μὲν τούτων πίπτει χαμαί, ὁ δ' ἕτερος ἀποδιδράσκει τετραυματισμένος.

Σπεύδουσι τότε πρὸς τὴν κλίμακα. Ἀλλ' οἶον ὄραμα ἀνοίγεται ἐνώπιόν των!

Δύο φραγγάροντες ἐκ Χανίων ἀφήρπαζον ἐπωμαδὸν τὴν Σοφίαν, δύο ἕτεροι ἀπῆγον τὴν οἰκοδέσποιναν. Ἡ πρώτη ἀφωνος, ἡδὴ λειποψυχοῦσα οὐδεμίαν πλέον ἔτασσαν ἀντίστασιν ἢ ἄλλη, προσπαθοῦσα παντοίας δυνάμεσιν ἠπάλλαχθῆ ἀπὸ τὰ σπειράματα τῶν βιαστῶν, δὲν ἀπεκαρτέρει ἀνακράζουσα βοήθειαν.

Συνέβησαν ταῦτα πάντα ἐκ τοῦ παραχρῆμα ἐν ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ, ἐντὸς τεσσάρων λεπτῶν.

Ἐπὶ τῇ ὄψει τοῦ Πέτρου καὶ τῶν ἐπικούρων του, οἵτινες ἀετῆδὸν ἀφίπταντο εἰς σωτηρίαν τῶν γυναικῶν, οἱ ἀρπακταὶ καταλείποντες ἔμφροιοι τὴν λείαν τρέπονται εἰς δρομαίαν φυγὴν. Ἀλλὰ κατὰ τὴν ἀπόδρασιν δύο μένουσιν ἐπὶ τόπου κρουσθέντες ἀπὸ τὰς σφαῖρας τῶν Γραικῶν.

Ἐν τασούτῳ ὁ κτύπος, ἡ σύγχυσις, ἡ ταραχὴ προήγοντο ἐπιδεινούμεναι πᾶσαν στιγμὴν.

Προδοσία! ἐκραύγαζεν ὁ πύργος. Προδοσία! κῆποι καὶ προαύλια ἀντεφάνουν θορυβωδῶς.

Ἐπιβουλή! Εἰς τὰ ὄπλα! Εἰς τὰ ὄπλα!

Ἡ αὐτὴ βοή ἀπανταχοῦ. Ἐπάνω, κάτω, κύκλῳ τῆς ἐπαύλεως πεντακόσια στόματα ἐλαρύγγιζον βοηδρομούντα : Προδοσίαι! ἀντανακράζοντα Εἰς τὰ ὄπλα! ἀναβοῶντα τὸ Ἐλελεῦ! ἐπικαλούμενα τὰ πολεμικὰ σημεῖα.

Ἄλλ' εἰς τὸ ἀνάκλημα ἐκεῖνο οὔτε τυμπάνου κροῦσμα, οὔτε κλαγγὴ σάλπιγγος ἔδιδε τὴν παραμικρὰν ἀκρόασιν.

Τί συνέβαινε εἰς τὴν αἴθουσαν ;

Καθ' ἣν στιγμὴν αἱ γυναῖκες ἀπηλλάττοντο χάριν τῆς ἐτοιμότητος τοῦ Πέτρου ἀπὸ τὴν βιαίαν τῶν φραγγαρχόντων ἀπαγωγὴν, ἐκ τοῦ ἐξώστου τῆς αἰθούσης ἐγένετο ὁ πατήρ αὐτοῦ αὐτόπτης ἐτέρου δράματος τρομακτικοῦ.

Ἄπνους, ἐκθαμβος, κεραυνόβλητος, κατορρωδῶς, ὁ Καντανολέος ἐξαρνούμενος τὴν πίστωσιν τῆς δράσεως τρίβει αὐτοματικῶς τὰ βλέφαρα μὲ τοὺς δακτύλους.

Οἷον πανόραμα ἀπίθανον, ἀπεικός ! Οἷα ὄπτασία τοὺς ὄρκους τῆς εὐλογοφανείας πηλακίζουσα !

Ἦτο σκηναὶ παράστασις ; Ἦτο στυγερὸν ἐνύπνιον ; Ἦτο πραγματικότης ;

Ὡ τοῦ φρικωδεστάτου, ὦ τοῦ καταπληκτικοῦ θεάματος !

Ἦ πλατεία, πένθιμος πέπλος μνήματος κατὰ Ψυχοσάββατον. Οἱ κῆποι, κοιμητήριον ζώντων.

Οὐδεμία φωνή, οὐδὲν νεῦμα ἢ κίνημα ἀνθρώπινον. Σιγὴ τάφου, ἄτρεμιά ληθάργου. Ἐκτῆς πρὸ ὀλίγου χαρμωσύνου καὶ θορυβώδους πανηγύρεως οὐδὲν τι ἄλλο αἰ αἰσθήσεις ἀντελαμβάνον πλέον, ἢ τὸ πείσμα τῆς ἀέλλης εἰσέτι τινάσσον νιράδας φύλλων χολοβαθῶν ἐπὶ τῆς καταχθονίου σκηναίης.

Καὶ ὅμως . . . παρὸν . . . καὶ ὅμως ἀκέραιον, ἀνέπαφον τὸ πλῆθος συνέμενε ἐπὶ τῆς σκηναίης αὐτῆς. Ζωντανός, αὐτοπρόσωπος παρευρίσκετο σύμπας ὁ λαός. Τὴν πλατείαν, τοὺς κήπους, τὴν αὐλήν, τὰ προαύλια ἐπλήρουν εἰσέτι τετρακισχίλια ψυχαί. Μεσταὶ αἱ τράπεζαι εἰσέτι—κατασκεπεῖς καὶ χλόη καὶ στιβάδιον—πρόχειροι αἱ δεσμίδες τῶν ὄπλων—εἰς τὴν οἰκίαν θέσιν τῆς ἡ φουρά. Ἐτοιμοπόλεμοι περιπλέον παρήσαν καὶ οἱ πεντακόσιοι τῆς ἐπικειμένης ἐκστρατεύσεως, δύο μόνον βήματα ἀπέχοντες τῶν τηλεβόλων.

Ἄλλὰ φεῦ ! σύμπαντες οὔτοι, ὅτους τοῦλάχιστον ἀπὸ τὸν ἐξώστην τοῦ πύργου καθέωρα τοῦ ὄμματος ἢ βολῆ, ἀπαντες ἔκειντο βεθυθισμένοι εἰς νήδυμον ὕπνον, οἱ μὲν ἐστηριγμένην κρατοῦντες τὴν κεφαλὴν ἐπὶ τῆς πυγμῆς, τὴν δὲ πυγμὴν ἐπὶ τῆς τραπέζης, οἱ δὲ ἀνάστωμα ἐπὶ τὴν γλῶσσαν κατακεκλιμένοι. Στρατιῶται, ἀξιωματικοί, ἱερεῖς, γυναῖκες, διήγον ὅλοι καταδεδυμένοι εἰς βαθὴν λήθαργον. Τὰ μὲν ἐδέσματα εἶχον ἀναλωθῆ ἐξ ἡμισείας, ἀλλ' αἱ σταφυλαί, καὶ ἕτερα μεταδόρπια ἐπεσώζοντο ἀνέπαφα ἔτι. Καὶ ἔνοι μὲν τῶν φυλάκων ἔνοπλοι ἀνέμενον ἀκόμη ὡς ἦσαν ἕκαστοι τεταγμένοι, αἱ δὲ περιπόλοι ἐτήρουν τὰ ὄπλα πυπυκνωμένα εἰς παράταξιν . . . Ἄλλὰ πλὴν τινῶν ὀλίγων, οἵτινες ματαίως ἐπάλλαιον κατὰ πνιγρῶν τοῦ ὕπνου περιπλοκῶν, ὅλοι οὔτοι ἐκοιμῶντο. Μόνον εὐάρθμα τινὰ παιδία περιήρχοντο ἄγρυπνα τὴν νεκρόπολιν. Περιτρέχοντα ἔνθα κῆκσε, ἀνέκραζον

γοερῶς τὰς μητέρας, ἔσειον ἐκ τῆς χειρὸς τοὺς πατέρας ἢ τοὺς ἀδελφοὺς, καὶ ἐπὶ τῇ νεκρωσίμῳ ἀναντιφωνησίᾳ τῶν συγγενῶν ἀνύφουν τοριώτερα τὰ σκούσματα.

Ἐνῶ τινὲς τῶν συνεστίων—πρῶτοι ὁ πρύτανις καὶ ὁ υἱὸς του—διέτρεχον καὶ περιήλανον τὸ ὑπερῶν ἀπνευστί, προσφωνοῦντες τοὺς ἀρχηγούς τοῦ στρατοπέδου, μηδεμίαν δὲ λαμβάνοντες ἀπάντησιν, πυροτεχνικὸν φυσίγγιον, ὑπὸ χειρὸς ἀδήλου ἐκ τῆς κορυφῆς τοῦ πύργου ἐξακοντισθὲν, διέσχισε τὸν ἀέρα ἀπευθυνόμενον πρὸς τὸν Βλαχερνίτην, καὶ ἀπέληγε μὲ βροντώδη ἐκπυροκρότησιν. Ἄμετος εἶπετο ἀπάντησις εἰς ἐκεῖνο τὸ σύνθημα. Βροντὴ τηλεβόλου κατεκλόνησε τοὺς ἕλους τῆς αἰθούσης ὀλίγον δ' ἔπειτα, ἐπάνωθεν τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγοῦσης εἰς τὸν εἰρημένον ῥύακα, συνεστρομβοῦτο πυκνότερον νέφος κοινορτοῦ.

Τί ἄλλο προεμήνυεν ὁ κονίσσολος, ἢ προεισπόρευε στρατοῦ ;

Τὸ παραπέτασμα ἦτο ἤδη ἀνασσευμένον. Οὐδεμία ὄπταπάτης ἐλπίς ἀπέμενε. Ἡ φραγγαρχοντικὴ προδοσία ἀπεκαλύπτετο καθ' ὅλην τὴν ὑπέραισχρον δυσμορφίαν τῆς.

Ἀκατάσχετος ἀπέβη τότε ἡ ἀναρροὴ τοῦ κόσμου εἰς τὰς αἰθούσας. Ἡ ἀμοιβαία σύγκρουσις καὶ ἡ ἀντίωθις τῶν διερχομένων ἀνέτρεπε τὰς τραπέζας, κατέρριπτε τὰ σκεύη, συνέτριβε πᾶν τὸ προστυχόν. Μικρὸν ἔτι, καὶ ἡ σύγχυσις θὰ καθίστανεν ἴσως ἀναπόφευκτον τὸν ὄλεθρον ἀγρύπνων ἅμα καὶ κοιμωμένων.

— Ὅλοι ἀκίνητοι εἰς τὰς θέσεις σας ! Προσοχή ! κραυγάζει ὁ Καντανολέος μὲ φωνὴν, ἐπικαλύπτουσαν τὸν θόρυβον.

Ὁ ὑπασπιστής, οἱ παρόντες ἀξιωματικοὶ ἐπαναλαμβάνουσιν ὑψιφώνως τὸ διάταγμα.

Κατευνασθείσης τῆς ταραχῆς,

— Αἱ στιγμαὶ εἶνε ἠριθμημένα, ὑπολαμβάνει. Καιρὸς πρὸς ἱλιγγας καὶ ἀπορίας δὲν περισσεύει. Μετὰ μίαν ὥραν θὰ ἐμφανισθῆ στρατός. Τότε ἀθεράπευτος ἔσται ἡ συμφορὰ. Προχειροὺς βεβαίως εἶναι ἡ ἀπόδρασις ἄλλ' ἀνώτατα συνειδησεὺς καθήκοντα δὲν μᾶς ἀπαγορεύουν τὴν σωτηρίαν διὰ τῆς φυγῆς ; Ἐπικατάρκτοι ἔστωσαν λοιπὸν ὅσοι δραπετεύσωσι χωρὶς ἀδείας. Ἐν τούτοις ἂς ἐτοιμασθῶμεν ἀχρονοτριβήτως εἰς τὴν ὑπεράσπισιν ! Εἰσάξατε εἰς τὸν πύργον ἐν τάχει τὰ ὄπλα τῶν ἐξῶ ἀδελφῶν ! εἰσκομίσατε εὐθὺς τὰ τηλεβόλα μας ἰμόλις δὲ συναθροίσητε ὅσα δυνήθητε πλείονα τροφίμα καὶ πολεμοφόδια, φράξατε τὰς θύρας ὅλας καλά. Εἰς τὴν ἀπόπεμψιν τῶν γυναικῶν θέλομεν φροντίσει μετὰ ταῦτα.

— Καὶ τῶν γυναικῶν τοῦ Ἰούδα προσέτι ; ἐρωτᾷ μία φωνή.

— Ὁ δὲ προδότης ; Ποῦ κρύπτεται ὁ ἀρχιπροδότης ; Δὲν θὰ τὸν ἀνεύρωμεν ; ἐπερωτῶσιν ἐμῆρμώμεναι διακόσιαι ἕτεραι φωναί.

— Ἐκτελέσατε τὰς διαταγὰς μου χωρὶς ἀναβολῆς, τὴν δὲ τιμωρίαν τοῦ Ἰούδα ἄφετε εἰς καιρὸν ἀρμοδιώτερον ! Ὡς πρὸς τὰς γυναῖκας του, αὐταί, καθὸ Κρήσσαι καὶ ὀρθόδοξοι, εἶνε τεθειμένοι ὑπὸ τὴν σκέπην τῆς πιστῆς σημαίας μας.

— Θέλει μοῦ δόσει λόγον μὲ τὴν ζωὴν του, ὅστις ἀπο-

τολήσει νὰ ἐγγίση μόνη μίαν τρίχα τῆς κεφαλῆς αὐτῶν ! προσθέτει ζιφουλκῶν ὁ Πέτρος.

Ἔσπασον, Σέρ Φραντσέσκος, συγγενεῖς προσκεκλημένοι του, Δάνδολος, Εἰρήναιος, ἰατροί, θεράποντες τῆς ἐπαύλειος, εἶχον γίνεи ὄλοι ἀφαντοὶ μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς γυναικαρπαγῆς. Καὶ ἡ μὲν τάλαινα νύμφη ἐξεστηκυῖα ὑπὸ ἐκθρονήσεως τοιαύτης, περίπλευς ἀπελπισίας καὶ αἰσχύνης κατέκειτο ἐπὶ τινος ἀναπαυτηρίου κλονομένη ἀπὸ σπασμούς· ἡ δὲ μήτηρ της παρατρέχουσα ἀνὰ μέσον τῶν κενῶν τῆς συροῆς, ἀνασπῶσα τὴν κόμην, παίουσα τὴν κεφαλὴν, ἐταλάνιζε τὴν συμφορὰν τῆς θυγατρὸς, καὶ ἐλεεινολόγει τὴν ἀτίμωσιν τοῦ οἴκου της.

Συμφώνως πρὸς τὴν ἐπιταγὴν τοῦ ἀρχηγοῦ ἔδραμον ὄλοι παραυτίκα εἰς τὰς ἐξόδους τῶν δωματίων, οἱ μὲν ὅπως εἰσκομίσωσιν ὄπλα, καὶ πολεμεφῶδια, οἱ δὲ ὅπως σώσωσιν τινὰς τῶν καθευδόντων ἀδελφῶν. Ἄλλ' ἂν ἀπερίσφρακτος ἀπέμενεν ἐντὸς τῆς ἐπαύλειος ἡ συγκοινωνία τῶν δωματίων, ἡ ἐξοδος ὁμῶς εὐρέθη παρὰ πᾶσαν προσδοκίαν ἀποκεκλεισμένη. Εἰς ἐκάστην τῶν θυρῶν οἱ πολιορκούμενοι ἀπήντησαν φραγμὸν δυσυπέρθατον.

— Θὰ εἴμεθα ἀνανδρότεροι καὶ αὐτῶν τῶν γυναικαρίων, ὁ Πέτρος ἐφώναζεν, ἐὰν μὲ τὴν ἰσχὺν τῶν ὤμων δὲν καταβάλλωμεν τὰς δικλίδας αὐτὰς ἐντὸς λεπτῶν !

Οἱ νεώτεροι καὶ ῥωμαλεώτεροι ὀρμῶσι φρυάττοντες πρὸς τὴν θύραν· ἀλλ' ἡ θύρα ἐπιμένει ἀσάλευτος ἐπὶ τοὺς στροφεῖς. Ἄλλοι ὄμοι ἀντέκρουον τὴν βίαν ἐξωθεν. Ἄλλὰ τί ὁ ἀπεγνωσμένος δὲν κατορθοῖ ; Μετὰ δέκα ἢ δεκαπέντε τιτανώδεις συγκλονήσεις, ἀνασεισάσας αὐτανδρον τῆς αἰθούσης τὸ πόδιωμα, ὑπερίσχυσε τέλος ἡ βία τῆς ἀπελπισίας. Αἱ δικλίδες ἀνεσπάσθησαν ἐκ τῶν στροφῶν, ἐπὶ δὲ κεφαλῆς τῶν ἐξωθεν καταπεσοῦσαι, ἀφῆκαν τὴν ἐξοδὸν ἀπαρρηπόδιστον.

Δυσσώδεις τότε κατὰ τῶν ἐναντίων ἐπισκίηπτος οἱ πολιορκούμενοι. Ἦσαν δ' ἐκεῖνοι δεκαπέντε Καπελέτοι, ὑπὸ σχῆμα θεραπόντων μετημφισμένοι. Τρεῖς μόνον ἐπέτυχον νὰ σωθῶσι βοήθεια τῶν πετρῶν. Οἱ πολιορκούμενοι κατέσφαζον τοὺς ἐπιλοίπους, ὠρούμενοι θηριωδῶς.

— Ἄχ, ποῦ εἶσαι, φραγγάρχοντα Ἰουδά, ποῦ εἶσαι καὶ σύ ; Ποῦ κρύβεσαι, δόλιε Ἰσχαριώτα ; κατεκράυγαζον αἰμόδιφοι πατοῦντες καὶ λακτίζοντες τοὺς κρεουργηθέντας.

Ἀπὸ τὸν διάδρομον ἐπιτρέγουσι τότε εἰς τὸν τόπον τῶν δημοτικῶν συμποσίων. Ὁ τόπος παρίστανε πεδῖον μάχης τῆ ἐπαύριον φονικωτάτης συμπλοκῆς. Οἱ ὄρθιοι προσφωνοῦσι, σείουσιν, ἐπανασείουσιν τοὺς κατακειμένους ἀδελφούς, καταρραντίζον μὲ ψυχρὸν ὕδωρ τὸ πρόσωπόν των. Ἄλλὰ τὰ μὲν προσφωνήματα, φωναὶ ἐν τῇ ἐρήμῳ, μετὰ δὲ τὸν κλόνον, τὰ σώματα ἐπαναπίπτουν ἀναίσθητα χαμαὶ ὡσεὶ νεκρά.

Ἦκμαζεν ἐφ' ὀλοκλήρου τοῦ λαοῦ ἐκεῖνου ἡ ναρκωτικὴ ἐνέργεια τοῦ ὀπίου.

Ἐνῶ, ὀδηγούμενοι παρὰ τοῦ Πέτρου καὶ παρὰ τοῦ ἀνανήψαντος ἀδελφοῦ του, ἀφώπλιζον οἱ ἐξυπνοὶ τοὺς ληθαργοῦντας καὶ ἀπεταμίεον τὰ τηλεβόλα ἐντὸς τοῦ πύργου, ὁ Καντανολέος ἐν τοσοῦτῳ μὲ τοὺς συναδέλφους, ἐπωφελοῦμενοι

τὴν προθυμίαν καὶ αὐτῶν τῶν γυναικῶν, προδιέταπτον ἐν τάχει τὰ τῆς ὀχυρώσεως. Οὐδεὶς διήγειν ἐν ἀργίᾳ, πλὴν τῆς Σοφίας. Αὕτη μὲν ἔχανε ἐκ διαλειμμάτων καὶ ἐπανέκτα τὰς αἰσθήσεις, ἡ δὲ μήτηρ της περιεφέρετο οἰμώπτουσα, παραληροῦσα, συμπεπλεγμένους τηροῦσα τοὺς δακτύλους ἐπὶ τῆς κεφαλῆς.

Εἰς τῶν σωματοφυλάκων ἀπηύθυνεν αὕτῃ ὑβριστικὸν τινα ὑπαινιγμὸν.

— Κύριε Καντανολέε ! ἐφώνησε, πιάσασα ἀπὸ τὸ κράσπεδον τὸν ἀρχηγόν. Ἐὰν συνένοχον εἰς τὴν σατανικὴν ἐνεδραν ταύτην ὑπολαμβάνης καὶ ἐμὲ, ἰδοὺ τὸ στήθός μου ! Δὸς σὺ ἰδιοχείρως τέλος εἰς μίαν ὑπαρξίν, τὸ αἰσχος τῆς ὁποίας ἄλλως τε δὲν θὰ ὑποστήσω ζῶσα μακρὸν καιρὸν. Ἄλλὰ, πρὸς Θεοῦ, σῶσον, ἂν ἦσαι χριστιανός, σῶσον τὰς ἡμέρας τῆς θυγατρὸς μου ! Μᾶλλον ἢ προδότης εἶνε παράφρων ὁ Μολίν... Θύματα πρώτιστα καὶ ἐλεεινότατα τῆς παρακοπῆς τῶν φρενῶν αὐτοῦ εἴμεθα αἱ δύο ἡμεῖς.

— Οὐδεὶς τῶν ἐνταῦθα σᾶς διακρατεῖ στανικῶς, ἀπεκρίθη ὁ Ραιτούρης. Ἐλευθερα εἶσθε ν' ἀπέλθῃτε καὶ ἐν τῷ ἄμα' εἰς τοῦτο μάλιστα σᾶς παρακινῶ κ' ἐγώ. Ὅπως δὴ ποτε, οἱ πλείονες τῶν κινδύνων, ὅσου; ἡ θυγάτηρ σου ἤθελε διατρέξει ἐδῶ, θὰ προήρχοντο μᾶλλον παρὰ τοῦ πατρὸς της, ἢ παρὰ τῶν συμπατριωτῶν τοῦ συζύγου της.

Τὸ ἀκροσφαλὲς τῆς θέσεως δὲν ἐπεδέχτο βουκολήσεις. Ἦδη ὁ Καντανολέος προσβόλιζεν εὐθυτενῶς τὸ βάραθρον τῆς ἀποτυχίας εἰς τὸ χεῖλος τοῦ ὁποίου ἐτοιμόρροποι ἐταλαντεύοντο αἱ ἐλπίδες τῆς Κρήτης, αἱ ἀντιποιήσεις τοῦ γένους, αἱ προσδοκίαι του. Ἄλλ' ἂν καὶ κατ' ἐκείνης ἔτι τῆς ὑπὲρ αὐτονομίας ἀποπειρας συνώμνε βάσκανος δαίμων, δὲν ἀπέκειτο ἄρᾳ γε τῷ ἀρχηγῷ ν' ἀντιτάξῃ εἰς τὴν ὀλέθριον τοῦ πεπρωμένου φορὰν ὅσην εἶχεν ἀνδρείαν καὶ φρόνησιν, ὅπως δι' αὐτὸν ἐξορκίσῃ τὰ δεινὰ ἐντελοῦς καταστροφῆς ;

— Δυστυχῆς Κρήτη μου ! ἀνέκραζεν ἐκ βαθέων στέργων ἐκπνεύσας πένθιμον στεναγμὸν. Τίς μισόκαλος τύχη σὲ καταδικάζει ἐκάστοτε ν' ἀγοράζῃς μὲν ἀντὶ πολλῶν αἱμάτων τὸν ἄρτον τῆς ἐλευθερίας, ν' ἀπομένῃς δὲ αἰωνίως νηστικὴ, ὡς ἄλλος Τάνταλος ! Δὲν θὰ λήξῃ λοιπὸν ἡ λύσσα τῶν προθητῶν σου, δὲν θὰ διαλυθῇ ἡ ἀσυνείδητος ἀναλγησία τῶν χριστιανῶν, εἰ μὴ ὅταν παύσῃ μαστιγοῦσα τὰς πλευράς σου καὶ ἡ κυματώδης θάλασσα, ἥτις σὲ τηρεῖ δεσμίαν καὶ μεμωμένην !

Πατάξας δὲ τὸ μέτωπον μὲ τὴν παλάμην,

Κύριε, προσέθηκεν, ἐὰν ἀγαπᾷς τὸν λαόν σου, ῥῦσαι αὐτὸν, καὶ ἐξελαῦ αὐτὸν ἐκ χειρὸς υἱῶν ἄλλοτρίων, ὧν τὸ στόμα ἐλάλησε δολιότητα, καὶ ἡ δεξιὰ αὐτῶν δεξιὰ ἀδικίας ! Εἰ δὲ μὴ, ἀστραφὸν ἀστραπὴν καὶ σκορπιεῖς με ! ἐξαπόστειλον τὰ βέλη σου καὶ συνταράξεις με ! Ἐμὲ, μόνον ἐμὲ κατὰστρεψὸν τῇ ῥομφαίᾳ τῆς ὀργῆς σου ! Ἐμὲ, ὅτι ἐπίστευσα εἰς φιλανθρωπίαν Βενετοῦ, καὶ πέποιθα εἰς φραγγάρχοντος φιλοστοργίαν· ὅτι, πλεονάκεις ἀπειθήσας εἰς ἐνδόμυχόν τινα προώθησιν, ἀπεσχόμην νὰ συλλάβω ἐκ τοῦ λαιμοδέτου τὸν

ἐμπαίζαντα Θεὸν καὶ ἀνθρώπους, τὸν κατάρτατον δῆμιον τῆς οἰκογενείας του!

Καὶ πραγματικῶς. Ὅσάκις ἡ γενναία τοῦ Καντανολέου ψυχὴ παρήλασεν εἰς στενωτέραν συνεπαφὴν μὲ τὸν Μολίνον συνηθάνθη ἐν ἑαυτῇ δυσερμηνεύτον τινα φρικίαν, ὁμοιάζουσαν πρὸς τὸ αἰσθημα τοῦ ὀδοιπόρου, ὅστις, ἀναμῆσον ὕπνου καὶ ἐγέρσεως διακειμένος, ὀρέγει τὴν χεῖρα ἐπὶ παγερᾶς καὶ ἰξώδους ράχεως ἐχίδνης.

Δύο τῶν προφανεστέρων φυσιογνωμικῶν χαρακτηρισμάτων τοῦ τιμαριούχου ἦσαν ἡ χαμαιβλεψία καὶ τὸ πελιδνὸν τῆς ὄψεως· παρελείψαμεν τὴν σημειώσιν ἐν καιρῷ τῷ πρέποντι. Ἡ χαμαιβλεψία εἶνε γνώρισμα ἀλάνθαστον κλέπτου, προδότου ἢ ραδιούργου. Φυλάχθητι ἀπὸ πρόσωπον φύσει ὠχρόν! Τὸ κατωφερὲς ἐκεῖνο βλέμμα δὲν ἐξέφυγε τοῦ Καντανολέου τὴν προσοχὴν. Πολλάκις οἱ ὀφθαλμοὶ ἐκατέρων τῶν φίλων καὶ συνασπιστῶν ἀντέβηλον πρὸς ἀλλήλους ἐν δυσπιστίᾳ· πολλάκις ὑπὸ τὸν πέπλον τοῦ χαριτολογήματος συνέστησαν ἑκάτεροι ἀμοιβαίαν ἀνάκρισιν. Ὁ ὕπουλος, νοήσας ἐξ ἀρχῆς καὶ τὴν βλεπτικὴν δευδέρκειαν τοῦ ριζάρχου, καὶ τὰς σφρητικὰς ἐρεῦνας τοῦ Ζαγάρ, τὸν μὲν σκύλον προσηπάθησεν ὅσον τὸ κατ' αὐτὸν νὰ μεταστήσῃ πόρρω τῆς σκηνῆς, ἐφ' ἧς προϋτίθετο νὰ διαδραματίσῃ τὴν προδοσίαν, τοὺς δὲ ἰδίους ὀφθαλμοὺς, κατ' ἔμμετον ῥοπήν εἰς τὴν χαμαιβλεψίαν συνηθισμένους, ὑπέκλειπεν εἰς τὴν μόνιμον τοῦ Καντανολέου ἐξέτασιν, καλύψας αὐτοὺς μὲ τὸ ἀνεμιστήριον ὅπερ διὰ ταινίας μακρᾶς ἐκρέματο ἀπὸ τῆς λαβῆς τοῦ ξίφους του. Διηγηματικὴ οἰκονομία δὲν μᾶς ἐπέτρεψεν ἄχρι τοῦδε τὴν διατράνωσιν τῆς ἀμοιβαίας τῶν πρωταγωνιστῶν ἠθοσκοπεύσεως. Ἀλλὰ τὸν ἀναγνώστην δὲν θὰ τὸν ἐπέλαθεν ἡ λεπτομέρεια τῶν προνοημάτων, δι' ὧν ὁ πρύτανις ἀναγκάσιον ἐκ προοιμίμων ἔκρινε νὰ προφυλάξῃ ἀπὸ πάσης ἐνδεχομένης φραγγαρχοντικῆς ἐνέδρας καὶ ἑαυτὸν, καὶ τὴν πολιτείαν. Οἱ ἐνδοιασμοὶ, οἱ δισταγμοὶ, αἱ προφυλάξεις ἐκείναι μαρτυροῦσιν, ὅτι, — τοῦλάχιστον ἕως τῆς ἐξωμοσίας, — οὔτε ἀκεραία, οὔτε στερεὰ ὑπῆρξεν ἡ πίστις τοῦ ἀρχαντορωμαίου εἰς τοὺς ὄρκους, εἰς τὰς σπονδὰς, εἰς τὰς ἡρωϊκὰς τοῦ φραγγάρχοντος προσφορὰς· ὅτι ἡ δημογορικὴ χρυσαιοφύη, τὸ κλεμματικὸν τοῦ βλέμματος, τὰ στρατηγήματα τοῦ ἀνεμιστηρίου οὐδόλως ἀπεπλάνων τὴν ἐξερευνητικὴν τοῦ ταχυπόπτου παρατηρητοῦ. Συχνάκις ὁ γνώμων τῆς ὄψεως παρέχει τὸ ἐνδόσιμον εἰς ἀξιολόγους ἐξιχνιάσεις. Ἴσως ἡ ἐπίγνωσις τοῦ ἀνθρώπου, ἡ τέχνη τοῦ ἀποσυνθέτειν τὴν ἠθικὴν μηχανὴν, καὶ ἐπαριθμεῖν τοὺς ἐσωτερικοὺς αὐτῆς τροχοὺς, μεθ' ἧς ἀκριθείας ὁ ὥρολογιοποιὸς ἀνκλύει καὶ ἀποσυνθέτει τὰ ἐλατήρια τοῦ ὠροδείκτου, θὰ διαμείνῃ ἀτελής εἰς τὸν αἰῶνα. Οὐχ ἦττον ὅμως βέβαιον, ὅτι ἡ ἐρευνα τῆς ἐξωτερικῆς μορφῆς καὶ τῶν κυριωτέρων ἔξεων τοῦ ἀτόμου κέκτηται, παρὰ τοῖς ἐντριβεστέροις μάλιστα, ἐποπτικὴν τινα καὶ μαντευτικὴν ἰσχύν, ἐξασκοῦσαν ἐπίδρασιν ἀκαταλόγιστον εἰς τὰς ἐπακολούθους σχέσεις. Ὅταν ἡ μηχανορραφία, εἰς τοὺς μίτους τῆς ὁποίας αἱ προσδοκίαι τῆς Κρήτης περιεπλάκησαν, ἐξέλη ἐν τῷ φανερῷ

καθ' ὅλας τῆς τὰς λεπτομερείας, τὸ κοινὸν θέλει κρίνει εὐθεώτερον, ἂν τὰ ἐμποδῶν προῆλθον ἐξ ἀνεπαρκούς περισκέψεως, ἐξ ἀπειρίας, ἐξ ἀπρονοησίας τοῦ Καντανολέου ἢ μᾶλλον, ἂν δὲν διηγήθησαν ἀπὸ τινα μὴνιδα πεπωμένου, ὑπερτέραν παντὸς ἀνθρωπίνου λογισμοῦ.

Τὰ συμβάντα κατέσπευδον ἐν τῷ μεταξύ. Ὁ παρὰ τὸν Βλαχερνίτην βόμβος τηλεβόλου προεμήνυνεν εἰς τοὺς ἐν τῷ πύργῳ τὴν ἐπέλευσιν ἐχθρικῆς δυνάμεως.

Τῷ ὄντι. Βενετικὸς στρατὸς προήλαυεν ἤδη κατὰ τῆς ἐπαύλεως. Συνέκειτο ἐξ ἀποσπασμάτων ἵππικου, πεζικοῦ, πυροβολικοῦ, καὶ δὴ καὶ ναυτῶν κατεργαρέων, συναθροισθέντων ἐκ Χάνδακος, ἐκ Ρεθύμνης, ἐκ Χανίων, καὶ ἐκ τινων χωρίων ἀμφοτερίζοντων. Ὁ Χάνδαξ συνεισέφερεν 150 ἵππεις καπελέτους, 300 πεζοὺς ἐκ τῆς Κορσικῆς, καὶ 300 εὐζώνους (cernide, ἀρτιλέκτους). Καὶ ἡ μὲν Ρίθυμνα (λέγουσιν οἱ χρονογράφοι) ἀπέστειλεν 150 πεζοὺς, τὰ δὲ Χανία 800 πεζοὺς, καὶ 50 ἵππεις. Τριακόσιοι ἀργυρώνητοι (κατὰ τοὺς χρονογράφους πάντοτε) συγκατέφθασαν ἀπὸ τὸν Κίσαμον, ἄλλοι δὲ τόσοι ἀπὸ τὸ ἀκρωτήριον τοῦ Μελέχα. Διακόσιοι ναῦται καὶ φραγγάρχοντες συνήσπισαν, ὑποδυθέντες καὶ οὗτοι εἰς τὸν ὑπὲρ πίστεως ἀγῶνα, ἕτεροι δὲ ἐκατὸν συνεκρότησαν τὴν ἐπικουρίαν τοῦ Μολίνου. Τὸ ὅλον τῆς στρατείας συνεποσώθη εἰς τρισχιλίους καὶ ἐπέκεινα ὀπλίτας, ἐξ ὧν 250 ἵππεις, 2720 πεζοὶ, καὶ ὀγδοήκοντα ὑπαγόμενοι εἰς τὴν ἐξυπρέτησιν τῶν τηλεβόλων.

Πόσους κατὰ τηλικαύτης δυνάμεως μαχητὰς ἠδύνατο ν' ἀντιτάξῃ ὁ πύργος;

Ἐκ τῶν 520, ὅσους ἀφῆκεν ἀγρόπνους τὸ μηκόνιον, καθὸ συμποσιασθέντας εἰς τ' ἀνάγκαια τῶν ἐπαύλεων, ἐξήκοντα μὲν ἦταν γυναῖκες, τριάκοντα δὲ βρέφη, καὶ ὑπὲρ τοὺς ὀγδοήκοντα γέροντες, τυφλοὶ, ἢ ἄλλως πως ἀνάπηροι, ὅπως δὴ ποτε ἀνοικεῖοι εἰς χρῆσιν ὅπλων. Πόσοι λοιπὸν ἀπέμενον οἱ ἀξιόμαχοι; — Μόνοι 350. Μόλις καὶ μετὰ βίας ἠδύνατο ὁ πρύτανις νὰ σταχυολογήσῃ ἐν τῇ τάξει τῶν νεναρκωμένων ἐτέρους πεντήκοντα ἡμιμαθεῖς ὅπως αὐτοσχεδιάσῃ σῶμά τι ἀμυντικὸν ἐκ 400 ἀνδρῶν.

Καὶ ὅμως τί ἡ δραστηριότης τῶν ἀρχηγῶν δὲν ἐπιτυχάνει, ὅπουτ' ἀντιτάσσεται τῶν ὑποδεστέρων φιλοτιμία! Τὸ ἀμυντικὸν σῶμα συνέστη, καθωπλίσθη, διωργανώθη, εἰς χρόνον ἴσως βραχύτερον τοῦ παρ' ἡμῖν ἀναλωθέντος ἐν τῇ συντάξει τῶν τελευταίων σελίδων. Ὁ πυρὴν οὗτος, ἤδη ἑτοιμος εἰς ἀντίστασιν, πρόχειρον εἶχε τὴν ὁδὸν τῆς σωτηρίας δι' ἀποδράσεως, ἰφ' ἧς στιγμῆς οἱ ἐξ ὕψους τοῦ ἀπέναντι λόφου σκοπευταὶ προσήμανον τὴν προέλευσιν στρατείας. Ἡ φυγὴ μὲ τὴν ἀπαγωγὴν ὅπλων, τροφίμων, καὶ ἐφοδίων, μὲ δμηφύων πολυτίμων, οἷα ἦσαν τὰ μέλη τῆς ἱποτικῆς οἰκογενείας καὶ τινα τῶν προγονικῶν εἰκονογραφημάτων τοῦ Μολίνου, ἠθελεν ἴσως δώσει τροπὴν διαφορὸν εἰς τὰ μετέπειτα. Ἀλλὰ δὲν θὰ ἦτο αἰσχρὸν ἅμα καὶ ἀπάνθρωπον ἐπιχείρημα ἐν ὅσῳ 3000 ἀδελφοὶ κατέκειντο παράδοτοι εἰς τὴν ἀναισθη-

σίαν τοῦ ληθάργου, ἐὰν ἐν τοιαύτῃ διάγοντες καταστάσει, κατελείποντο παντάπασιν ἀνυπεράσπιστοι ;

Ἐξήνεγκεν ὁ Καντανολέος τὴν γνώμην, ὅτι οἱ κοιμώμενοι νὰ μετακομισθῶσι διὰ φορεῖων ἐντὸς τοῦ πύργου, ὅπως τύχωσι τόπου ἀσφαλεστέρου κατὰ τὰς ἐπικειμένους συμπλοκάς. Εἶ καὶ δυσκατόρθωτος, ἢ παραίνεσις ἦτο συνετή. Δὲν ὑπερίσχυεν ὅμως ἀληθὲς ὅτι ἐπέλειπον καὶ οἱ βραχίονες καὶ ὁ πρὸς τὴν ἐκτέλεσιν ἀναγκαῖος καιρὸς. Ὡς ἐκ τούτου, ὀλίγοι τῶν δειλαίων ἐκείνων μετηνέχθησαν ὑπὸ τὴν σκέπην τῶν ὁμογενῶν. Τὸ πλεῖστον κατέμεινεν ἐστρωμένον ἐκτάδην ἐπὶ τῆς χόρτου, κείμενον ἀναμέσον Κρητῶν καὶ Βενετῶν, ἐκτεθειμένον εἰς τὰς προσβολὰς φίλων ἅμα καὶ πολεμίων.

Πλὴν τοῦ χαλεποῦ τούτου κωλύματος, τὰ ἐπίλοιπα ἐσπεύσθησαν ἐν πλήρει εὐταξίᾳ καὶ ἐτοιμότητι. Τὰ μὲν τέσσαρα μικρὰ τηλεβόλα ἐστήθησαν περὶ τὰ ὀδοντωτά ἐρύματα τοῦ μεγάλου πύργου, ἢ δὲ πυρῆτις, αἱ ἐκ λίθου καὶ αἱ ἐκ μολύβδου σφαῖραι, τὰ ἕτερα ὄπλα καὶ πολεμεφύδια διενεμήθησαν εἰς τὰ πρόεχοντα μέρη τῆς ὑπερασπίσεως. Τούτων προταχθέντων, αἱ μὲν θύραι ἅπασαι ἐνεφράχθησαν ἔσωθεν μὲ σιδηροῦς ἐπιβλήτας, μὲ λίθους χονδροῦς, μὲ σωροὺς ἐπίπλων· τὰ δὲ παράθυρα ὡσαύτως ἐποχυρωθέντα, μετεβλήθησαν εἰς προμαχώνας . . .

Ἡ δὲ δυσνύμφευτος νύμφη τί ἐγένετο ἐν τῷ μεταξῷ ;

Ἀφοῦ ὑπέστη τοὺς κλόνους ἀρκετὴν ὥραν, κατελήφθη ὑπὸ πυρετοῦ φλέξαντος τὸ αἷμά της, ὑπερεξάψαντος τὸν λογισμόν της. Εἰς τοιαύτην μεταξῷ ζωῆς καὶ θανάτου ἰσοζυγίαν ταλαντευθεῖσα, μόνην ἔσχε βοήθην τὴν μητέρα, μόνον παρήγορον τὸν σύζυγον, ὅστις ἐφοῖτα πρὸς ἐπίσκεψίν της ὑπεξαίρων εἰς τὴν ἐργασίαν διαβατικὰς τινὰς ἐκδρομάς. Ἀλλὰ διατί ἢ ἔκστασις τῶν φρενῶν της διελύθη ; Τότε τοῦλάχιστον δὲν εἶχε τὴν συναίσθησιν τῆς ἀτυχίας της ! Μόλις ἐπανοξίσα τοὺς ὀφθαλμοὺς, ἢ ἀνάμνησις τῆς πρό τινων λεπτῶν ὑπερευτυχίας καὶ τὸ αἰσθητὸν τῆς καταπτώσεως θέαμα παρῆσαν αὐτὴν εἰς τινὰ στρόβιλον ρεμβώδη, ζοφερὸν, σκοτοδινώδη, ἔνθα καὶ νοῦς καὶ καρδία της δὲν ἠθεροδρόμησαν πρὸς στιγμὴν, ἢ ἔνα βροντωδέστερα κατακρημνισθῶσιν εἰς ἄβυστον ἔπειτα, φεῦ ! Ἡ πρώτη, ἢ μονακληρονόμος ἀγάπη της — ποίημα νεότητος — ἄγλαδὸν ἄνθος ἀγνεύας — θυσιαστήριον ἐλεημοσύνης — λιμὴν πόθων κατακαρδίων — ἢ ὡσπερ χιῶν ἄσπιλος καὶ ἀμίαντος ἀγάπη της ἀπέβαινε λοιπὸν ὄργανον μελανοκαρδίων τυράννων, στυγερὰ δολιότης σφαγῆς, φόνων ἀφορμή ! Στέφανος γάμου, τιμιώτερος στέμματος ἡγεμονικοῦ, ἐθραύετο πράσινος εἰσέτι ἐπὶ κεφαλῆς της ! Τὸ ἀντικείμενον τῆς λατρείας της παρεδίδοτο εἰς ἀνόμων χεῖρας ὑπ' αὐτοῦ τοῦ γονέως της ! Προσδοκίαι πατριωτικαί, βουκολήματα δόξης καὶ ἐλευθερίας, τὰ πάντα ὀλισθηρὸς καπνός ! Μάχαιρα θυγατροκτόνος ἢ πατρικὴ στοργή ! Φεῦ, ὅποσαι ἀστραπῶν βολαὶ εἰς μίαν καὶ μόνην καταβρόντησιν ! — Κράξασα πλησίον τὸν ἀγαπητὸν της, ἀνεπήδησε σκιρτηθὸν καὶ περιπλακείσα συνεσφιγμένως εἰς τὸν τράχηλόν του, ὡς περὶ πρῖνον ἀναρριχᾶται αὐτόπλευκος κισσός :

— Εἰς ποῖον βιβλίον, εἶπεν, ἦτο γραμμένον, νὰ γίνῃ ἀθέλητος αἰτία τῆς συμφορᾶς σου αὐτὴ ἐκείνη, ἣτις σὲ ἠγάπησεν ὑπὲρ πάντα ἄνθρωπον ; Τοιαύτην προῖκα λοιπὸν σοὶ ἐπέφύλαττα τὴν ἡμέραν τοῦ γάμου μου ἐγὼ, ἣτις ἐνομιζόμην εὐτυχῆς, ἀνθοπλοκοῦσα τῶν τροπαίων σου τοὺς στεφάνους ! Εἶπέ μοι, Πέτρε — καὶ ἔστω αὕτη ἡ ἐσχάτη παρηγορία μου — ὦ, εἶπέ μοι, ὅτι ἀκόμη εἰς τὸ πείσμα τῆς ἀσπλάγχχου τύχης μὲ ἀγαπᾶς, ὅτι εἰσέτι διαμένω πιστὴ φίλη καὶ σύζυγος εἰς τὴν καρδίαν σου ! εἶπέ μοι τοῦτο, καὶ ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Θεοτόκου ὕπαγε μετὰ ταῦτα εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν καθηκόντων σου !

— Μὴ ἀπελπίζεσαι, Σοφία, ἀπήντησεν ὁ Πέτρος, ἀσπάζόμενος τὸ γλαφυρὸν καὶ παρθενικὸν εἰσέτι μέτωπον τῆς συζύγου. Ἄν ἡ τύχη καὶ πρὸ τοῦ γάμου, καὶ μετὰ τὸν γάμον ἐπεσώρευσε πρὸ ποδῶν ἡμῶν μυρία προσκόμματα, οὐχ, ἦττον χρεωστοῦμεν εἰς αὐτὴν τὸ εὐεργέτημα, ὅτι εἴμεθα ἤδη συνδεδεμένοι μὲ δεσμούς, τοὺς ὁποίους ἢ μοχθηρὰ τῶν ἀνθρώπων δὲν δύναται πλέον νὰ διαρρήξῃ. Ὅχι· εἴτε ἐπιζησωμεν εἰς τὴν προκειμένην ροπήν, εἴτε μὴ, οὐδὲν ἐπὶ γῆς ἐμπορεῖ νὰ μᾶς χωρίσῃ. Ὁ οὐρανὸς ἠύλόγησε τοὺς πόθους μας ἀμεταθέτως. Ἄς ἐπισκήψῃ τώρα ἡ ὄργη τῶν ἀνθρώπων, ἐὰν τολμᾷ ! . . . Ἄλλ' αἱ στιγμαὶ εἶνε ἀνεκτίμητοι. Δὲν εἶνε αὕτη ἡ ἀσφαλεστέρα θέσις διὰ σέ· ἀπόκειται δὲ εἰς ἐμὲ ἢ περὶ τῆς σωτηρίας σου μέριμνα. Ὀπλίσου, ἀγαπητὴ μου, μὲ ὅσην ἔχεις ἀνδρείαν καὶ ἀγάπην ! Γενναῖσου, Σοφία, καὶ φύγε, φύγε πρὸς Θεοῦ ! Ἡ ὥρα τρέχει. Προσλαμβάνουσα τὴν μητέρα σου, ἀπελθε, τὸ ἐργηγορώτερον ἀπὸ τὴν ἀπαισίαν ταύτην στέγην, ὅθεν οὐδεὶς γινώσκει, ἐὰν αὔριον θὰ ἐξέλθῃ ζωντανός !

— Νὰ φύγω ! φωνάζει ἡ ἀθλία, δάκρυα καὶ γογγισμοὺς ἀπολούουσα διὰ μιᾶς. Ν' ἀπέλθω, λέγεις ! Εἶμαι μόλις ἀπὸ τὸ πρῶν ἰδική σου, καὶ ἤδη με ἀποδιώκεις ! Ποῖον ἄσυλον δύναται νὰ παράσχη ἡ οἰκουμένη πρὸς τὴν Σοφίαν, ἐφ' ὅσον ἡ ζωὴ σου διατρέχει κίνδυνον ! Ὅχι, ἀδύνατον. Ἡ Σοφία δὲν θὰ χωρισθῇ ἀπὸ σέ οὔτε σπιθαμὴν. Οὐδεμίαν βίαν ἰσχύει νὰ τὴν ἀποσπάσῃ ἀπὸ τοὺς κόλπους σου. Ἄν, ὃ μὴ γένοιτο, θῆμα τοῦ Δά Μολιν ἐπιπτες καὶ σὺ, τί πλέον θὰ τὴν ἔκαμνε τὴν ὑπαρξίν ἢ εἰς τὸν κόσμον ἐλθοῦσα μόνον καὶ μόνον διὰ σέ ;

— Ἀκαιροῦμεν εἰς μάτην. Ὀλίγον ἔτι, καὶ χάνομεν τὴν ἐπιτηδεῖαν περίστασιν. Πρέπει νὰ φύγῃς, πρέπει ! Κατεπεύγουσα χρεῖα τὸ καλεῖ . . . τὸ θέλω ἐγὼ. Ἐὰν δὲν σπεύσῃς νὰ σωθῇς ἐκουσίως καὶ ἀμέσως — μὰ τὴν ψυχὴν τῆς μητρὸς μου — θέλω προνοήσῃς εἰς τὸ πείσμα σου ἐγὼ αὐτός ! — Ποτέ ! ἀνακραυγάζει ἡ νύμφη θρηνωδέστερα. Ποτέ ! καλήτερα μαχαίρωσαί με !

Ἐπὶ τῇ ἐξαρνήσει τῆς συζύγου, ὁ Πέτρος, ὃν ἄλλως τε οἱ συνεταῖροι ἀνεκάλουν ἐπειγόντως εἰς ὑπηρεσίαν, μεταβαίνει ἀπὸ τοὺς λόγους εἰς τὴν πράξιν. Ἀναρπάζει ἔνθεν μὲν τοῦ κόλπου τὴν συμβίαν, ἐκείθεν δὲ τὴν πενθεράν, καὶ καθάπερ

λέων ἀπάγων ζεύγος δορκάδων εἰς τὰς γνάθους, ὄρμα δρομάδην πρὸς τὴν κλίμακα.

— Πρὶν διακυβέυσης τὴν νύμφην σου εἰς τύχην ἄδηλον, καταίνεσον αὐτῇ μίαν λέξιν! λέγει ἡ Σοφία παρὰ τὸν ὕστερον κλιματῆρα.

— Λέγε, ἀλλ' ἐν τάχει! ἀποκρίνεται ὁ Πέτρος, τηρῶν εἰσέτι εἰς τὰς ἀγκάλας τὸ διττὸν φορτίον.

— Ἄφοῦ δὲν ἠνείχεσο ἐδῶ τὴν παρουσίαν ἐμοῦ καὶ τῆς μητρὸς μου, πρὸς τί λιπὸν ἐξέθεσες πρὸ ὀλίγου εἰς κίνδυνον τὴν ζωὴν, ὅπως σώσης ἀμφοτέρας ἀπὸ τὴν βίαν τῶν Χανιωτῶν;

— Αὐτοὶ μὲν θὰ σᾶς ἀπήγαγον εἰς Χανία, ἐγὼ δὲ σᾶς ἀποστέλλω εἰς Κρουστογέρακον.

— Εἰς Κρουστογέρακον! Οἴμοι, καὶ ποῦ τῆς Κρήτης, καὶ ποῦ τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος θὰ εὔρη καταφύγιον ἡ οἰκογένεια ἐνός Μολίνου; Τίς Γραικός, τίς Τούρκος θὰ ἐμβιδίῃ σὺζυγον καὶ θυγατέρα προδότου εἰς τὸν οἶκόν του; Ἀθλία θυγάτηρ! Εἶθε εἶχε συγκλεισθῆ ἡ μήτηρ σου, ὅτε σ' ἐγέννα! Δὲν θὰ ἔπασχες σήμερον τὴν μοναδικὴν καὶ ἀπαρδειγματίστον συμφορὰν ν' ἀποστρέφουσαι εἰς τὸ σεπτὸν πρόσωπον τοῦ πατρὸς χριστιανόν, διαψεύδοντα τὴν πίστιν του, πολίτην ἀμαυροῦντα τ' ὄνομά του, ἱππότην καταισχύνοντα τὸ γένος του, δάκνοντα τὴν χεῖρα, τὴν σώσασαν τὴν ζωὴν τοῦ ἀδελφοῦ του. Πῶς θὰ τιμῆσης, πῶς θὰ καλέσης ἐφεξῆς γεννήτορα αὐτὸν, ὃν ὁ κόσμος ὅλος θὰ δακτυλοδεικτῆ ὡς σφαγέα τῆς Κρήτης καὶ τοῦ συζύγου σου; αὐτὸν, ὅστις πρὸς ἐπίτευξιν καταχθονίων μηχανημάτων, καπηλεύεται πόθους, γάμους, ἡμέρας τῆς μονογενοῦς κληρονόμου του, μεθ' ἧς ἀσυνειδησίας ὀμνύει καὶ ἐξομνύει ἱερὰ Σύμβολα πίστεως; Ἄχ, Πέτρε, μὴ ἐπιμένης ἀμφισθητῶν μοι τὸ δικαίωμα νὰ ζήσω, ἢ νὰ ξεψυχήσω πλησίον σου! Μένεις; μένω. Ὅπου ἂν ὑπάγης, ἔρχομαι κ' ἐγὼ, ὅπου ἂν κατοικήσης, κατοικῶ μαζί σου. Ἡ πατρίς σου ἔσται πατρίς μου· ὁ Θεός σου, Θεός ἐμός!

— Πολλάκις εἰς εἰκοσαετῇ συμβίωσιν τὸν ἔδραξα ὑποκρινόμενον — προσέθηκεν ἡ κυρὰ Εὐδοκία — ἀφιλόστοργον ὅμως δὲν τὸν ὑπόπτουσα. Ἄλλ' ἡ καρδία τοῦ ὑποκριτοῦ εἶναι πεπωρωμένη εἰς πᾶσαν ἀγάπην. Ἐξομνύων τὴν θρησκευτικὴν καὶ τὴν πολιτικὴν του πίστιν, ὁ φραγγάρχων τῶν Χανίων ἐξαρνεῖται καὶ τὴν οἰκογένειαν. Ὡ, ἡ ἄτιμος διαγωγὴ του ὀρύττει χάσμα αἰωνιότητος μεταξὺ αὐτοῦ καὶ ἡμῶν.

Ἐνῶ ἡ μήτηρ μὲ τὰς ἱεσσίας τῆς ὑπεστήριζε τὰς ἱεσσίας τῆς θυγατρὸς, αὐτὴ δὲν ἔπαυε σφίγγουσα τοῦ συζύγου τὸν λαιμόν, δὲν ἐπεκαρτέρει ἐπικαλουμένη τὴν ἀκμὴν τοῦ ξίφους του μᾶλλον, ἢ τὸν χωρισμόν.

— Ἀξιθαύμαστοι γυναῖκες! ἐκφωνεῖ οὗτος μεταπειθόμενος... Ὡ Σοφία, γλυκύτετον ὄνομα τῆς ζωῆς μου, ἐὰν καὶ ἡ Βενετία, ὅθεν κατάγεις, εἶχε τὴν γενναιότητα τὴν ἰδικὴν σου, προθύμως θὰ τῇ προσέφερα το αἷμά μου εἰς ἀντιμισθίαν τῶν κοσμημάτων, δι' ὧν σὺ καθωραΐζεις τὴν Κρήτην καὶ ἐντιμοποιεῖς τὸ φύλλον σου! Μεῖνε λοιπὸν μαζί μου, ἐὰν τὸ

ἐπιτρέψη ὁ πατήρ μας! Ἡ παρουσία σου, ἡ φωνὴ σου θὰ ἐδιπλασίαζον τὸ θάρρος εἰς τὰ στήθη μας.

Τάδε λέγων ὁ ὑπασπιστὴς ἐπανακομίζει τὰς γυναῖκας εἰς τὸ ἀνώγειον, καὶ πάλιν σπεύδει ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ λόχου του, ὅστις κατεγίνετο ἔτι συμπληρῶν τὴν ἔμφραξιν τῆς μεγαλειτέρας εἰσόδου.

Ἦδη κατήρχετο ἡ ἐσπέρα, ἡ ὥρα αὐτῆ τῶν λύχνων, ἧτις εἶχεν ὀρισθῆ εἰς τὴν κατὰ Χανίων ἐκστράτευσιν. Ἐνεκα τῆς κακοκαιρίας, τὸ φῶς ἐξέλειπε προαίτερα τοῦ συνήθους. Κωλυόμενοι ἀπὸ τὸ σκότος οἱ ἐργάται, δὲν ἦσαν πλέον εἰς κατάστασιν νὰ διανύσωσιν εἰς τέλος τὸ ἔργον τῆς ὀχυρώσεως. Καὶ ὅμως δρομοκῆρυκες ἀνήγγελλον προσεγγίζοντα μᾶλλον ἐπὶ μᾶλλον τὸν ἐχθρικὸν στρατόν. Μετ' ὀλίγον θὰ ἀπέβαιεν ἀκατόρθωτος ἡ ἐκπεραίωσις τῆς περιφράξεως. Χάριν λοιπὸν τοῦ κατεπεύγοντος ἤφθησαν ἐπάνω καὶ κάτω ὅσαι ἔτυχον λυχνίαι. Ἡ ἔπαυλις ἐφωταγωγῆθη καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν, ὡς ἂν μὴ εἶχε διακοπῆ ἡ γαμήλιος ἐορτή... Ἄλλ' οἴμοι! οἱ καθρέπται, οἵτινες ἀλλήλοις πρό τινων ἡμερῶν συναμιλληθέντες ἀντηγάσαν ἀρραβῶνων περιλαμπεῖς χαράς, τὴν ἐσπέραν αὐτὴν δὲν ἀντανέκλασαν, ἢ εἰκόνας μεστὰς πένθους καὶ ὀδύνης, ἢ σκηνὰς ἀποπνεούσας τὴν ὀργὴν!

Πολλὰ ὀλίγον παρέμενε ἡ Σοφία πλησίον τῆς μητρὸς. Ὁ τάραχος τῶν παθῶν, ἡ ἔξαψις τοῦ πυρετοῦ, τὸ ἀκροσφαλὲς τῆς ὥρας ἠλέκτριζον τὴν ψυχὴν τῆς, ἀνῆρπαζον τὰς φρένας τῆς εἰς διαλογισμοὺς ἀνδρικούς, εἰς μεγαλόφρονας ἀποβλέψεις. Τὸ ἀνδραγάθημα τῆς Μαρούλας, ἡ ἥρωϊκὴ τῆς Βελισάνδρας τελευτῆ προσήναπτον πῦρ ἀνδρείας εἰς τὰς φλέβας τῆς, ἀναρριπίζον τὴν πυρκαϊάν τοῦ πυρετοῦ.

Εἰς τοιοῦτον ἀναβρασμὸν πνεύματος διάγουσα, ἀναβαίνει ἀπαρατήρητος τὴν κλίμακα τοῦ μεγάλου πύργου, ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὁποίου εἶχον οἱ στρατιῶται κατ' ἀπροσεξίαν λησμονήσει ἀθίκτους ἔτι τὰς τρεῖς σιμαῖας τῆς πανηγύρεως. Φθάσασα εἰς τὴν ἄκραν, δράσσει τὸ σχοινίον τοῦ τρίτου τῶν καταρτίων, καταβιβάζει τὸ οἰκόσημον τῶν Μολίνων, τὸ ἐκσφενδονίζει μὲ νευρώδη βολὴν ὅσον ἡδύνατο μακρότερα, καὶ βλέμμα ὀργίλον στρέφουσα περὶ τὴν ἔπαυλιν,

— Ἦλιε, ἀναβοᾷ, ὅστις ἀπέτρεψες τὸ πρόσωπον ἀπὸ τὴν σημερινὴν ἀμαύρωσιν τοῦ οἴκου τούτου, γενοῦ ὑπὸ τὴν συννεφίαν τῶν δυσμῶν σου μάρτυς αἰώνιος ὅτι ἡ τελευταία τῶν Μολίνων ἀποκρούει μὲ ἀγανάκτησιν τὸ κληροδότημα τῆς ἀπιστίας!

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'

Τίς ὁ φιλῶν τὰς ὀπώρας, καὶ συκᾶς ἢ μηλέας ἔχων εἰς τὸν κῆπόν του δὲν νέμεται τοὺς καρπούς των; Ὁ ἅγιος Πασχάλης, ὅστις ἐνοστιμύετο τὰ πορτοκάλια ὑπὲρ πάντα ἄλλον καρπὸν, εὗρισκε πάντοτε εἰς τὸ σπουδαστήριον ἓνα κόφινον γεμάτον ἐκ τῶν ἐσπερικῶν μήλων αὐτῶν. Δὲν τὰ ἔ-

τρωγεν ὅμως, ὡς πᾶς τις ἄλλος. Μὲ τοὺς ὀδόντας ὄρυττε μίαν τρύπαν εἰς τὴν κορυφήν, ἀφοῦ δὲ ἤθελε θηλάσει τὸν γυμὸν τοῦ πορτοκαλλίου μέχρις ἐσχάτης βράνιδος, ἐπεφυλάττετο ἀπαραίτητον ἑαυτῷ τὴν διασκέδασιν νὰ ἐκσφενδονίζῃ ὅσον ἠδύνατο μακρότερα ἐκ τοῦ παραθύρου τὴν ἐκπεπωμένην ὀπώραν.

Ἔορμαί καλά καὶ κακά, πάθη γεροντικά τε καὶ νεανικά, ἦσαν πορτοκάλλια τοῦ κήπου του.

Ὅτε πρὸς ἐμπέδωσιν σκοπῶν ἐωσφορικῆς σπουδαρχίας, πρὸς φρενακισμόν Συγκλήτου καὶ Δεκανδρίας, προσῆψε καιόμενον δαυλὸν εἰς τὴν εὐφλεκτον ὕλην τῆς Κρητικῆς ἀνυποταξίας, θαρσαλέος καὶ ἀμέριμος ἀνέμεινε τὴν εὐκαιρίαν, ὅτε ὄφειλε νὰ σβέσῃ τὸ πῦρ εἰς τὸ συμφέρον του. Ἐπὶ τιαυτῇ προνοίᾳ πᾶμπολλοὶ καὶ δραστήριοι πυροσβεστικοὶ σιφῶνες εἶχον προετοιμασθῆ. Ἄλλ' οἷον αἰφνίδιον σημεῖον! Τῆς πυρκαϊᾶς ὑπ' ἀνέμου σφοδροῦ ἀναρριπισθείσης, οἱ ὑδραυλικοὶ σιφῶνες ἀνεδείχθησαν ἀνεπαρκέστατοι.

Ἐπειράθη νὰ ἐκσφενδονίσῃ ἐκ τοῦ παραθύρου καὶ τὸ πορτοκάλλιον ἐκεῖνο. Ἄλλ' ὦ τοῦ θαύματος! Ἐν τῇ χειρὶ τοῦ τερατοποιῦ τὸ πορτοκάλλιον μετεμορφούτο εἰς μυλολίθαρων... Ἐχρειάζετο μηχανή.

Πασιγνώστος ἐν Χανίοις ἦτο ὁ ἔρωσ τοῦ Πέτρου Καντανολέου καὶ τῆς θυγατρὸς τοῦ Δᾶ Μολίν. Βίς τὴν διακρίνωσιν του συνέτρεξιν ἐν τι ἔκτακτον περιστατικόν ἢ μονομαχία τῶν ἀντεραστῶν, τοῦ μὲν Ἑλλήνος, τοῦ δὲ Λατίνου.

Χαλεπαὶ συνέβησαν αἱ συνέπειαι τῆς συγκρούσεως. Τὸ ἐτεροθρησκὸν πῶν μαχητῶν, ὅπερ αὖθις ὑπεξέκαυσε τὴν ἐμφύλιον διχόνοιαν τὸ τραῦμα, ὅθεν προῆλθεν ἡ ἀποθίωσις τοῦ Δανδόλου τὸ τεθρυλημένον κάλλος τῆς ἐρωμένης, κάλλος, ὑπὸ τῆς προόψεως περιόγκου κληρονομίας ὑπερψούμενον, ταῦτα συνήργησαν δραστηρίως, ὅπως τὸ ἐρωτικὸν ἀπόρυπον ἀποβῆ εἰς τὴν ἐμπαθῆ κοινωνίαν ἐκείνην θέμα παντοδαπῶν κρίσεων καὶ ἐπικρίσεων.

Παρομιῶδες τὸ ἔντονον τῆς κακολογίας εἰς τὰ πολίχνια. Ἡ ληρώδης σπερμολογία περιωρίσθη ἐπὶ τινὰ χρόνον ἐντὸς τοῦ φρουρίου τῶν Χανίων. Ἄλλ' ὅτε ὁ δουκικῷ στέμματι κεκοσμημένος Μακιαβέλλης τοῦ Χάνδακος ἀρμολίαν ἐκρινε τὴν ὥραν νὰ ρίψῃ τὸν κρίσιμον κύβον εἰς τὸ αἵματηρὸν παιγνίδιον ὅτε ἐξηντλημένας εἶδεν ἐν τῇ πράξει τὰς ἐπαλλήλους ἀποπειρας, δι' ὧν ἤλπισε νὰ φθείρῃ τοὺς ἀρχηγούς τῆς ἐπαναστάσεως ὅτε ὁ εἰς δολοπλοκίας γόνιμος νοῦς τοῦ Σὲρ Μέμου ἀπνύδησεν ἐξυφαίνων μηχανορραφήματα κατὰ τῆς ὁμοιοῦσιν τῶν λοιπῶν ἀποστατῶν, τότε ἡ ἐκ τῆς ἀπάτης μετάπεισις, φορτίον πρὸς τοὺς οἰηματίας βαρὺ, τότε τὰ φαρμακερὰ κέντρα τῆς φιλοτιμίας, τότε ἡ αὐθομολογησία τῆς ἰδίας ἀνικανότητος ἐκορύφωσαν εἰς τὸ δουκικὸν συμβούλιον τὴν ἀμηχανίαν, ἀπὸ δὲ γραφείου εἰς γραφεῖον ἡ ἀμηχανία περιῆλθε τὰς ἐτέρας πόλεις εἰς αἴτησιν νέας τινὸς καὶ συντελεστικωτέρας λαβῆς.

Ἡ φθοροποιήσις τῶν πρωτουργῶν τῆς ἐπαναστάσεως, ἢ

ἀκριβέστερον εἰπεῖν ὁ καταλληλότερος τρόπος τοῦ καθοδηγεῖσαι τὸ ἀνταρτικὸν δράμα εἰς τινὰ ἔντεχον καταστροφὴν, κατέστη ἔκτοτε ἐν τῷ ἐργαστηρίῳ τοῦ Συγώνου ζήτημα δὸς εἰπεῖν ζωῆς ἢ θανάτου. Ὁ δούξ εἶχεν ὑπολάβει πολὺ προχειροτέραν τὴν λύσιν τοῦ δράματος. Διέτρεφεν ἀκεραίαν τὴν πεποίθησιν, ὅτι οἱ μῖτοι τῆς καταστροφῆς οὐδέποτε ἤθελον ἐπιλάβει τὸ ταχὺ καὶ ἔτοιμον τῶν δακτύλων του. Ἐπλανήθη καὶ μετεπεισθη. Λογαριθμίζων, γεωμετρῶν, ἀναμασσῶν τὴν ἀβρακαδάβραν του, ἀπώλεσε τὸν ὕπνον, τελευταῖον ἔρεισμα γήρατος. Ἡ ἐκ τῆς πλάνης ἀγανάκτησις, ἡ γαγγραινώδης τῆς φιλαυτίας πληγὴ, ὁ φόβος μὴ τὰ φιλόδοξά του σχέδια ματαιωθῶσιν εἰς τὴν εὐκαιροτέραν στιγμὴν, τὸν περιέβαλον εἰς δεινὴν μονοσκεψίαν. Βαθυμηδὸν καὶ κατ' ὀλίγον ἐξέκλινεν εἰς τινὰς χειρονομίας, αἵτινες πρὸς τὴν οἰκογένειαν ἀλγεινὴν ἐνεποίησαν ἀνησυχίαν περὶ τῆς ἀβλαβείας τῶν φρενῶν του. Τῆς αὐτῆς δὲ ἀγρυπνίας αἱ μᾶστιγες ἐμώλωπισαν καὶ τοῦ ἀρχιγραμματέως τὰ νεῦρα. Φθίνοντος Αὐγούστου, ὁ παρονομασθεὶς Νηστικός εἶχεν ἀπὸ τὸν βαινόντα σκελετόν του χάσει καὶ τὴν ἐσχάτην οὐγγίαν σαρκός. Ἡ μύτη του ἐλεπτύνθη, οἱ ὀφθαλμοὶ του περιεταφρώθησαν βαθυσκαφεῖς, τὸ στόμα ὑπερεπλατύνθη, καὶ χροιά πανσελήνου ἐπεχρύσωσε τὸ κατερυτιδωμένον δέρμα του. Μισήσας τὰ στρώματα περιέπεσεν εἰς ὑπνοβασίαν, καὶ ὡς ἀληθινὸς βορβόλαξ ἐνυκτοβάτησεν ἐν δὲ τῷ διαμετρῆν ἀκαταπαύστως τὴν αὐτὴν γραμμὴν, τὸ κάσσιμα τῶν ὑποδημάτων του ἐχάραξε διαγώνιον αὐλάκιον ἐπὶ τοῦ δαπέδου.

Τὰ ἀστυνομικὰ δελτία τῶν Χανίων δὲν εἶχον ὀκνήσει νὰ διαβιδάσωσιν εἰς Χάνδακα τὴν ἀγγελίαν τῆς συμβάσεως μονομαχίας, οὐδὲ τὸ γραφεῖον τῆς ὑψηλῆς Ἀστυνομίας ὠλιγόρησε ν' ἀναγράφῃ ἐν τῇ μελαινῇ βίβλῳ τὸ συμβάν. Ἀλλὰ σύμπτωσις σπανιωτάτη! Μικρόν τι λάθος εἰσέφρησε κατὰ τὴν μεταγραφὴν. Ὁ μὲν ἀστυνόμος τῶν Χανίων ὠνόμαζε τὸν πρωτότοκον τοῦ ριζάρχου Πέτρον Σκορδύλην Καντανολέον, ὁ δὲ γραφεὺς τοῦ Σὲρ Μέμου, εἴτε κατὰ παράλειψιν, εἴτε κατὰ συγκοπήν, μετέγραψεν αὐτὸν ἀπλῶς Πέτρον Σκορδύλην. Ὑπὸ τιαυτὴν ἐκλειπῆ ἐπωνυμίαν τὸ συμβάν τῆς μονομαχίας ἀναχθὲν, ὑπεξέφυγε τὴν προσοχὴν τοῦ Μυστικοῦ. Κατὰ τὰς ἀγρύπνους νύκτας του ἑκατοντάκις φυλλοστροφῆσας τὸ φοβερὸν χειρόγραφον τῆς ἀστυνομίας ἀνέγνω τὸ ὄνομα τοῦ Σκορδύλου, καὶ τοσαυτάκις πάλιν παρέτρεξεν αὐτὸ, ὡς ὅλως ἀσχετον πρὸς τὰς ἐρεῦνας.

Μιᾶ τῶν πολλῶν τὸ πλημμυρῶδες τῆς γραφῆς ἐξηκριβώθη, καὶ ἡ μνεῖα τῆς μονομαχίας ἀνεκάλεσε τὴν ἀνάμνησιν τοῦ ἔρωτος, ὅθεν ἡ σύγκρουσις ἐπήγαγεν.

Ἀγγελιοφόροι ἀντηλλάγησαν ἐν τῷ ἄμα μεταξὺ Χανίων καὶ Χάνδακος. Μετὰ παρέλευσιν ἡμερῶν τινῶν πληροφορίαι λεπτομερέσταται ὑπὸ τοῦ ἐπαρχιακοῦ τοποτηρητοῦ συναθροισθεῖσαι, συνεκρότουσαν εἰς σῶμα ἐμπαγὲς ὅλα τὰ ἀδολεσχήματα τῶν ἐν Χανίοις Γραικῶν καὶ Λατίνων.

Ἡδὴ ὁ μίτος τῆς πλοκῆς ἐνέκειτο εἰς τὰς χεῖρας τοῦ Μυ-

στικού. Δι' ἀνακρίσεως περαιτέρας ἢ ὑψηλῆ ἀστυνομία ὄχι μόνον παρεισέδυσεν εἰς τὰ καθ' ἕκαστον τοῦ ἐρωτικού ἐπεισοδίου, ἀλλ' ἐνεφιλοχώρησε περιπλέον καὶ εἰς τὰ ἐνδότατα τῶν ἰδιωτικῶν τοῦ Σέρ Φραντσέσκου.

Ἐποῖον νέον δολοπλοκίας ὀρμητήριον! Οἷος ἀνεκτίμητος πυρὴν πλεκτάνης!

Ἄμα ὡς τὸ λάθος ἐφανερώθη, ὁ Σέρ Μέμος ἔσπευσε πνευστιῶν εἰς τοὺς ὀνομαστικούς καταλόγους τῆς βίβλου του. Μὲ σφαλλομένας καὶ ἀπολισθαινούσας χεῖρας ζητεῖ τὸ ἐπώνυμον τοῦ Μολίν εἰς τὸ σχετικὸν στοιχεῖον τῆς ἀλφαβήτου, καὶ ἀναγινώσκει ἰταλιστὶ τὸν ἐξῆς ἀπόκρυφον ὄρισμόν.

α Σέρ Φραντσέσκος Δά Μολίν τοῦ ποτὲ Μάρκου, ἱππότης τιμαριούχος ἐκ Χανίων.

Πλούσιος — ἐννέα τιμάρια μεγάλα, τέσπαρα μικρότερα, χρηματικὸν — 6 ἢ 8000 δουκάτων εἰσόδημα — γνήσιος Βενετός (puro sangue), ἀλλὰ πρὸς ὑπηρεσίαν λίαν ἐπίφοβος — οἰκονόμος εἰς τὴν φιλαργυρίαν ἀποκλίνων — φιλελεύθερος ἐκ τύπου, ἐλεύθερος ἐκ λογαριασμοῦ (per calcolo) — ἀκάρδιος, μονότροπος, διχόμητις — μόνος φίλος του ἡ γεωμετρία — συνέταξεν ἐν παραβύστῳ ὑπομνημάτιον ἐπιγραφόμενον *Il gentiluomo istruito* (ὁ εὐδίδακτος εὐγενής), ὅπερ ὑπὸ διττὴν κλειδα διαφυλάττει ὑπὸ τὸ δεύτερον ἀβάκιον τῆς πρὸς δυσμᾶς ἐν Ἀλικιανῶν βιβλιοθήκης του. Τὸ πόνημα αὐτὸ φέρει τὴν ἐπομένην ἐπιγραφὴν:

«Coll'arte e coll'inganno
Si passa un po' dell'anno,
E coll'inganno e l'arte
Si passa l'altra parte ¹.»

Ἄμα ὡς ἡ μετέπειτα μάστιρα καὶ αἰ ἐκ Χανίων πληροφορία συνεπληρώθησαν, ὁ Σέρ Μέμος ἐπανέκτησε καὶ ὕπνον καὶ ὄρεξιν. Ἐκθαμβος γενόμενος ἐπὶ τῇ ἐπόψει τῆς ἐκτυλισσομένης λύσεως τοῦ προβλήματος, περιῆλθεν ἡμίγυμνος τοὺς διαδρόμους τῶν μεγάρων, τὸ εὐρηκα, εὐρηκα τοῦ Συρακουσίου ἀναφωνῶν.

Ὁ Δουξ ἐξέστη, κατεπλάγη, ὁ Δουξ ἐθαύματε τὸν συνθετικὸν καὶ δαιμόνιον νοῦν τοῦ Μυστικοῦ του.

Συνέβαινον ταῦτα περὶ τὰ τέλη Ἰουλίου. Ὁλόκληρος ὁ ἐπακόλουθος Αὐγούστος κατηναλώθη εἰς τὴν ἐξηκριθωμένην διαζήτησιν καὶ ἐπιστάθμησιν, εἰς τὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὴν συναρμογὴν τῶν πολλαπλῶν συνδυασμῶν, ὅθεν ἐντελής καὶ λεπτόμιτος ἔμελλε νὰ ἐξέλθῃ ἡ κρίσις τοῦ σκευωρήματος.

Ἐπὶ τῶν ἀνωτέρων λειτουργῶν συνῆλθον εἰς συμβούλιον, ὅπως ἀρχέβουλοι ἐπινοήσωσι καὶ συρράψωσι τὴν πλεκτάνην τοῦ συμποσίου, ἧς τὴν μὲν πρώτην ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἐκδοσιν παρέχει ἡ παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀνδρονίκου παρασκευασθεῖσα εἰς τιμὴν τῶν Καταλωνίων πανθοινία, τὴν δὲ δευτέραν καὶ

μιαρωτέραν παριστάνει ὁ περιβόητος δεῖπνος τοῦ Καίσαρος Βόργια. Συνεκρότησαν τὸ ἕκτακτον συμβούλιον ὁ ἀρχιμηχανοδύτης Δουξ, ὁ Σέρ Μέμος, ὁ Λαυρέντιος Δαμουλάς, ὁ Φίλιππος Βραγαδίνος, ὁ Προβεδούρος Χανίων, ὁ Μάρκος Γριμάνης καὶ ὁ Ματθαῖος Καλλέργης.

Τὸ πρόσωπον τοῦ Γεωργίου Καντανολέου καὶ τὰ τῆς Κρητικῆς Πενταρχίας ἀπεκλείσθησαν τῆς διαζήτησεως ἕως ἀπ' ἐνάρξεως συνεδριάσεων, προομιλογηθέντος τοῦ ἀξιωματος, ὅτι ἐπὶ τῶν δυσάλωτων ἐκείνων ἡ διπλωματικὴ ἐπίδρασις οὐδεμίαν ἐκτᾶτο πλέον ἀντιλαβὴν.

Ἐπὶ τίνος ἄλλου ἐδάφους λοιπὸν διενεοῖτο τὸ συμβούλιον νὰ κρηπιδώσῃ τὸ οἰκοδόμημα τῆς δολοπλοκίας;

Ὁ ἀναγνώστης δὲν ἐλησμόνησε βέβαια τὸ τρίγωνον, τὸ πυθικὸν ἐκεῖνο Δ, τοῦ ὁποῦ μύστης καὶ πρωτοδοκιμαστής ἐγένετο ὁ Ἀβογάρδος· οὐδὲ ἠστόχησε, θαρροῦμεν, τὴν ἐρμηνείαν, ὅτι ἐκ τῶν τριῶν Φ τοῦ τριγώνου αὐτοῦ τὰ μὲν δύο πρῶτα (φυσσοῦνι, φλωρι) ἐπελαμβάνοντο ἀποκλειστικῶς τῶν προσώπων, τὸ δὲ τρίτον (φαγοπότι) ἤπτετο τοῦ ἀνωνύμου πλήθους, ἦτοι τοῦ χυδὴν λαοῦ.

Ἄφ' οὗτο ἀναποτέλεστος τοσοῦτω ἐπὶ τοῦ πρυτάνεως, ὅσφ καὶ ἐπὶ τῶν τούτου συναδέλφων, ἀπέβη τῶν δύο πρώτων ἀγκίστρων ἡ ἐνέργεια, τὸ δουκικὸν συμβούλιον προσέφυγεν ἐκὸν ἄκον εἰς τὴν δραστικωτέραν θεραπείαν τοῦ τελευταίου Φ· κατέστησε δηλαδὴ βᾶσιν τοῦ σκευωρήματος τὸ Φαγοπότιον, ἀποβλέψαν ἀποκλειστικῶς εἰς τὸν λαόν.

Τούτου τεθέντος, ὁ συνδυασμὸς τῶν ἐπινοημάτων ἀνέκυψε κατὰ τᾶξιν ἔρρυθμον. Ὁ ἕρως τοῦ Πέτρου καὶ τῆς Σοφίας, κυριώτατον νῆμα τῆς πλοκῆς, ἐχειραγώγει τὸ συμβούλιον εἰς τὴν δημιουργίαν προσποιητοῦ τινος γάμου. Μὲ τὴν αὐτὴν δὲ πάλιν φυσικότητα ὁ προσπεποιημένος γάμος ὠδήγει εἰς τι γαμικὸν συμπόσιον, ἄρα καὶ εἰς προπώσεις ἀπαραιτήτους.

Ἀπὸ τῆς οἰνοποσίας εἰς τὸ μηκόνιον βραχύτατον τὸ διάστημα. Στενὴ καὶ εὐδιαπήδητος τάφρος πρὸς τὴν τότε πολιτικὴν.

Ἴδου ἡ ἀφετηρία τῆς ἐπιβουλῆς, τὸ μυστήριον τῆς συρραφῆς!

Ἡ ἱστορία τῆς ἐκκαιδεκάτης ἑκατονταετηρίδος τὸ παρασιωπεῖ. Οὐδὲν παράδοξον. Εἰς ἀπιστίαν καὶ εἰς ἀλιθρία μηχανήματα ὁ αἰὼν ἐκεῖνος νικᾷ καὶ αὐτὸν ἔτι τὸν αἰῶνα, ἂν μὲ χρώματα τόσον ζοφερά ἀπεικονίζει ὁ κάλαμος τοῦ Σουετωνίου καὶ τοῦ Τακίτου. Τὴν πολιτικὴν ἀξίαν τῆς πανθοινίας οἱ Νέρωνες τῆς τότε Ἰταλίας εἶχον ἀναβιβάσει εἰς ἐπιστημονικὴν τρόπον τινὰ περιωπὴν. Μάθημα ἰδιαιτέρον καὶ ἀξιοσπουδάστον ἀπεπέλεσεν ἡ σοφία τοῦ τρέπειν τὸν ἄρτον τῆς φιλοξενίας εἰς μέσον ἐνέδρας, προδοσίας, θανάτου. Ἐντὶ πολέμου ἀβεβαίου καὶ πολυδαπάνου, τί βεβαιότερον τοῦ μαχαριδίου, τί προχειρότερον τοῦ δηλητηρίου, τῆς διὰ συμποσίου πανωλεθρίας; Ἡ Βενετία, πρωτόσχολος τοῦ μεσαιωνικοῦ κυκεῶνος, κληρονόμος τῶν βαρβαρικῶν παραδόσεων, ἡ Βενετία

1) Μὲ τὴν τέχνην καὶ μὲ τὴν ἀπάτην ἐξοικονομεῖται μέρος τοῦ ἔτους· μὲ τὴν ἀπάτην δὲ καὶ μὲ τὴν τέχνην ἐξοικονομεῖται τὸ ἐπιλοιπον.

προεχειρίσθη διδάσκαλος ἐντῆ σχολῆ ἐκείνη τῆς κυβερνητικῆς δολοραφίας. Εἰς τὴν ἀρχαιολογοῦσαν τὰς δημοτικὰς ἐορτάς τῆς τετράτομον συγγραφῆν, πόσας σελίδας ἀριθμοὶ μὴ διεγειρούσας ἀναμνήσεις δόλου, μηχανῆς, ἀπιστοσύνης;

Στερεωθέντων ἅπαξ τῶν προκαταρκτικῶν ὄρων τοῦ σχεδίου, ἀπαλείποντο δύο τινά, ἡ ἐφεύρεσις δηλαδὴ καὶ ἡ ἀρμολόγησις τῶν συνδυασμῶν, δι' ὧν ἐμελλεν ἡ ἀγαθὴ ἐκβασίς νὰ ἐπιτευχθῆ.

Εἰς τὸ δευτέρον τοῦτο μέρος τῆς συνδιασκέψεως, ὅπερ, ὡς εἶπομεν, ἀπερρόφσε μῆνα ὀλόκληρον, ἑπτὰ ἕτερα μέλη προσεκληθήσαν συνεπίκουρα ἐν τῷ Συμβουλίῳ· ὁ Διέδοξ, ὁ κόμης Μαρκιέλλος, ὁ Βαρώτσης, τρεῖς ἕτεροι φραγγάρχοντες, καὶ ἐπὶ τέλους ὁ γνωστός ἡμῖν ἱερομόναχος Εἰρήναιος ὁ Καρυοφύλλης.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ὁ Δὸν Πλάτσιδος ἦτο ἀπών. Διατὶ καταλιπὼν περὶ τὰς ἀρχάς Αὐγούστου τὸν Χάνδακα, μετέβη εἰς Χανία ὑπὸ πρόσχημα ἐφημερίου; Ἵποπτος ἢ ἀποδήμις. Ἵποπτος τοσοῦτω μᾶλλον, ὅσῳ προκύπτει ὅτι ἀπεστάλη παρὰ τοῦ Μυστικοῦ μὲ ἰδιαίτερον πρὸς τὸν Προβεδουρον συστατικὸν καὶ ὅτι ἡ ἀποστολὴ αὐτὴ συνέπιπτε μὲ τὴν ἐναρξιν τῆς πολιορκήσεως τῶν Χανίων.

Ἄρκετὰ ἐδιηγήθημεν ἐν τοῖς πρόσθεν περὶ τοῦ ὑποκειμένου του. Δὲν ἀπεκαλύφθη ὅμως τὸ πρόσωπον καθ' ὀλοκληρίαν καὶ ὅσον ἐπὶ τοῦ παρόντος ἢ χρεῖα τὸ καλεῖ. Τ' ἀποδεικτικά του δέονται ἐξελέγξωμεν ἀκριβεστέρας.

Πόθεν ὁ Πλάτσιδος κατήγετο; Οὐδεὶς ἐπότυχέ ποτε νὰ ἐξακριβώσῃ τὸ γένος καὶ τὴν πατρίδα του. Οἱ μὲν τὸν ἐνόμιζον Σμυρναῖον, οἱ δὲ Καλαβρὸν, οἱ δὲ καὶ καθόλου Ἰταλόν. Αἱ διάλεκτοι, τὰς ὁποίας ἐλάλει καὶ προσέφερε μὲ θαυμαστὴν γλώσσης εὐλυσίαν παρίστανον αὐτὸν ἄλλον Ὀμηρον πολυπάτριδα. Ὡσαύτως ἐτερόκλητα διετέλεσαν ὑπὸ τὸ ράσον καὶ τὰ πλείονα τοῦ βίου του προηγούμενα. Ἄλλ' ὁ Εἰρήναιος, βενιαμὶν τῆς φύσεως ἐκ κοιλίας μητρὸς προωρισμένης εἰς τὴν πολυπρόσωπον τοῦ Ἰησοῦτισμοῦ σκηνὴν, ἐπρικοδοτήθη μὲ τὸ χάρισμα τοῦ νὰ συνδυάζῃ εἰς ἑαυτὸν ὅσα διάφορα σχήματα καὶ φαντάσματα καὶ γλώσσας ἢ κωμικὴ ὑπόκρισις μεταχειρίζεται πρὸς ἐξκπᾶτησιν τοῦ ἀκρατηρίου. Τίς ὁ χαρακτήρ, ὃν δὲν ἤξευρε νὰ ὑποκριθῆ μὲ τὴν εὐστροφον παρρησίαν ἠθοποιοῦ γηράσαντος ἐπὶ τὸν ἀκρίβαντα; Τί, ὅθεν, θαυμαστόν, ὅτι οὐδεὶς ἐμάντευσέ ποτε τὴν καταγωγὴν του; Ἄπλουστάτον. Τὸ ἐπαγωγὸν τῶν τρόπων του, τὸ ἐμφιλοχωρητικὸν καὶ εὐσχημον τῆς συμπεριφορᾶς, τὰ μικρὰ καὶ συχνὰ δῶρα, ἅπερ καὶ κατὰ γαλλικὴν τινα παροιμίαν ἀνακαινίζουσι τὸ λάδι εἰς τὸ λυχναρί τῆς φιλίας, ἡ προθυμία του καθ' οἰανδήποτε ἐξυπηρετήσιν — εἰσητήρια εἰς χρεῖσιν τῶν ἀνωτέρων θυροκουστῶν ἀναστομωτικὰ κατ' ἐξοχὴν — ταῦτα εἶχον ἐν ταῖς μικραῖς πόλεσι τὴν ἐπιτηδειότητα νὰ κατασιγάξωσιν ὡς ἐκ θαύματος τὰ εἰκοτολογήματα τῶν κακῶν γλωσσῶν. Διὸ, αἱ εἰς Κέρκυραν, εἰς Ζάκυνθον, εἰς Ῥώμην, εἰς Βενετίαν ἐπάλληλοι διαμοναὶ του ὀλίγα ἀφῆκαν ἔχνη καταληπτά. Ἄλλως τε ὁ Καρυοφύλλης, ἢ ἐὰν θέλωμεν ὁ λε-

γόμενος Καρυόφυλλος, ἦτο ἐφοδιασμένος μὲ χονδρὸν φακέλους ἐγγράφων, πιστοποιητικῶν, ἀποδείξεων πάσης γραφῆς καὶ αὐθεντίας, μαρτυρούντων τρανώτατα καὶ τὴν εὐσέθειαν, καὶ τὴν ἀπανταχοῦ θεάρεστον διαγωγὴν του. Τὰ ἐγγραφα ἐκείνα προῖρχοντο καὶ ἀπὸ ἀνατολικῆς ἐνταυτῷ, καὶ ἀπὸ δυτικῆς ἀρχᾶς, ἐτέρα ἀπόδειξις ὅτι διέκειτο ἄλλο τόσον ἀμφίβιος τὸ δόγμα, ὅσον καὶ τὸ γένος. Λεῖψανον δῆθεν τῆς ἐν Φερράρῃ καὶ Φλωρεντία συνόδου, ἄρα λοιπὸν ἀμφίδοξος τὴν πίστιν τὴν θρησκευτικὴν, ὡς καὶ τὴν ἐξ ἐπαγγέλματος ἠθικὴν, μετὰ μὲν Λατίνων ἐποιεῖτο, ὑπὸ τ' ὄνομα Don Placido, τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ Ῥωμαϊστὶ, μετὰ δὲ Γραικῶν, μετονομαζόμενος Εἰρήναιος, ἐσταυροκοπεῖτο ἐπὶ τὸ ἑλληνικώτερον. Κατόρθωσε μὲ τὸ διπλοῦν αὐτὸ διαβατήριον νὰ λειτουργήσῃ αὐθημερόν καὶ εἰς ἑλληνικόν, καὶ εἰς λατινικὸν ναόν, νὰ κοινωνήσῃ τοῦ θεοῦ προγεύματος, μεθ' ἧς παρέχει ποικιλίας ἐδεσμοκατάλογος ξενοτροφείου, καὶ ὑπὸ πρόσχημα πνευματικοῦ νὰ εἰσδύσῃ εἰς ἑτεροδόξους οἰκογενείας, κτώμενος ἐντὸς ἑκατέρων τῶν ποιμνίων τοσοῦτους φίλους καὶ συνηγόρους, ὅσους οὐδεὶς οὐδέποτε τῶν ἄλλων μονοπροσώπων ἱερέων ἐπέτυχε νὰ προσλάβῃ εἰς προστασίαν του.

Ἄλλ' ὅ,τι ὑπὲρ πᾶν ἄλλο καθίστανε τὸν ἀμφίπολον δεκτόν, ἀρεστόν, ἐπιθυμητόν εἰς τὰς ἀρχοντικὰς ἐφesseπρίας ἦτο ἡ πεφροντισμένη περιποίησις τοῦ καλλωπισμοῦ. Ὡς, ἂς ψάλλῃ ὅσον θέλει ἡ φιλοσοφία ὡς σημαία δεικνύσι πλοῖον, οὕτως ἰμάτιον ἄνδρα δεικνύσι. Τί ἀξίζει ἡ παιδεία σου, τί νὰ τὴν κάμω, εὐλογημένε μου, τὴν ἀρετὴν σου, ἐὰν δὲν τέρπῃς καὶ τὴν ἀκοήν μου μὲ τριγμὸν ἐστιλπνωμένων ὑποδημάτων, ἐὰν ἀμύητος χειροκτοφορίας παρισιανῆς, μὲ ἀναγκάζεις νὰ ψαύσω πάγγυμνον τὴν ἐπιδερμίδα τῆς ἀδυσωπότητος σου δεξιᾶς; Θηρεύεις θέσιν εἰς τὴν κοινωνίαν, καὶ δὲν ἔμαθες ἀκόμη ν' ἀλείψῃς τὰς τρίχας μὲ μυρέλαιον, νὰ δένῃς ἀνθρώπινα τὸν λαίμοδέτην, ἀκόμη δὲν ὀψώνισες καὶ σὺ μίαν τινὰ οἰανδήποτε φωροταινίαν διὰ τὴν κομβιοδόχην σου, ἂς ἦτο δὰ καὶ ὀθωμανικὴ! — Ὡς πρὸς τοῦτο, ὁ Ἰησοῦτης, δεινότατος εἰς τὴν ἐπίγνωσιν τῆς ἀνιάτου ματαιότητητος τῶν ἀνθρώπων, ἐγίνωσκε καὶ ἤσκει ὅ,τι ἠγνόησαν καὶ Λεῖβνίτιοι, καὶ Κάντιοι καὶ

Καρτέσιοι, καὶ Νεύτωνες· μετήρχετο τὸν κυνισμόν τοῦ Διογένους συνηρμοσμένον ἐπιτυχέστατα πρὸς τὴν παραγγελίαν τοῦ Πλάτωνος «Θύε ταῖς χάρισιν.» Ὁ Δὸν Πλάτσιδος ἔφερε πάντοτε κτενιστὰς τὴν μέλαιναν κόμην καὶ τὴν γενειάδα, κατὰ δὲ πᾶσα, ἐπίσημον ὑπόδοχὴν τὰς ἐβοστρύχιζεν ἐν ἐπιμέτρῳ εἰς χάρτην μὲ πεπυρακτωμένον σίδηρον. Καὶ τὸ μὲν μεταξωτόν του ράσον, ἀπὸ τὰς αὔρας τοῦ ζεφύρου λυρικῶς πως ἐξοιδαινόμενον, ἐκελάρυζεν ἀνά πᾶν κίνημα θελκτηρίους μελωδίας ἐξ ἐκάστης τῶν πτυχῶν αὐτοῦ ἀκαταγώνιστον δ' ἐξήσκουν τὴν ἑλξιν ἐπὶ τῆς ὀράσεως — τῶν δεσποινῶν κυρίως — ἢ ὑπὸ τὸ μαῦρον ράσον στίλβουσα φοινίκις, ἢ οἰνόχρους καὶ ἀνθοκέντητος ζώνη, ὁ πλατυσκιάδος πῖλος, αἱ λαμποκοποῦσαι κνημίδες, ἐξαιρέτως τὸ δακτυλίδιον, ὅπερ ἐπὶ τῆς ἀργυρᾶς τοῦ ραβδίου λαβῆς μὲ μαγνητικὴν ἐπίδειξιν κα-

θιζόμενον, προήρχετο, ὡς ἔλεγεν, ἐκ τῆς φιλοδωρίας τοῦ ἡγεμόνου καὶ ἀρχιεπισκόπου Κολωνίας.

Πρὸς ἀπόστολον τοιαύτης ζήμης ἐνεπιστεύθη ἡ διεξαγωγὴ τῆς πλεκτάνης, τοῦλάχιστον καθ' ὅσον ἐν αὐτῇ ἐνείχετο τὸ πρόσωπον, ὅπερ εἰς τὸ ἐξυφανόμενον δράμα καὶ κατὰ τὴν δολερὰν μεταπολίτευσιν ἐμελλεν ὀϊπότης τῆς Ἀλικιανούς νὰ ὑποκριθῇ.

Βεβαία, ἡ εἰς τὸ δουρικὸν συμβούλιον ἐπέκτασις τοῦ προσωπικοῦ, προσαγαγοῦσα νέους συνδυασμούς, ἐξωμάλυνε πολλὰ προσκόμματα· ἀλλ' ἐν τῇ τελειοποιήσει τοῦ σχεδίου συνέτεινον τὰ μάλιστα ἡ προθυμία τοῦ Μολίνου, καὶ τὸ εὐρεσίτεχνον τοῦ Πλατσίδου. Ἀπὸ ἐναρχθέντος Σεπτεμβρίου μέχρι μισώσαντος Ὀκτωβρίου, οἱ δύο οὗτοι ἀφίχθησαν τρίς εἰς Χάνδακα ἐνδιατρίψαντες ἐκάστοτε μίαν ἐβδομάδα.

Ἐκ τῶν ἐν Χανίους ἄνω καὶ τῶν ἐν Χάνδακι οὐδεὶς ἐμάχθησε διὰ τὴν ἐπίτευξιν τοῦ ἐπιχειρήματος μᾶλλον τοῦ Ἰησοῦτου. Εἰς τὴν πανουργίαν τοῦ κυναλώπεκος αὐτοῦ ὀφείλονται ἡ παρασκευὴ καὶ ἡ διάπραξις τῶν συνδυασμῶν τῆς ἐπιβουλῆς, λόγου χάριν ἡ σιτοδοσία καὶ αἱ χρηματικαὶ πρὸς τοὺς πένητας βοήθειαι, εἰς ἃς ἄλλοτε ἡ οἰκογένεια τοῦ ἱππότη συνήργησε μετὰ πάσης εὐσυνειδήσιας καὶ φιλελεῆμονος προθυμίας, ἡ ἐπίστολῃ τοῦ Μολίνου πρὸς τὸν Πρύτανιν, ἡ προσωπικὴ τῆς προξενεύσεως διεξαγωγὴ, αἱ εἰς τὴν κυβερνησιν τῆς Πεντανδρίας ἐγγραφοὶ ὁμολογίαι καὶ συγκαταθέσεις τῶν Χανιωτῶν, ὁ ἐπίπλαστος διωγμὸς τοῦ τιμαριούχου, ἡ οὐχ ἥττον δολία καὶ πλαστὴ ἀπόδρασις τούτου εἰς Ἀλικιανού, ἡ μετέπειτα πριγραφή, ἡ ὀρησκευτικὴ ἐξωμοσία, ὅσα τε ἄλλα τοῦ αὐτοῦ εἴδους πλαστοουργήματα ἀπεπλάνησαν καὶ κατεβουκάλισαν τοὺς κορυφαίους τῆς ἐξοχῆς. Καθ' ὅλα ταῦτα ὁ Ἰησοῦτης ἠμαύρωσε τὴν τέχνην καὶ Προβεδούρων καὶ Μυστικῶν. Μακρὸν χρόνον ἔπειτα ἀνεμνήσθησαν Κρήτη καὶ Βενετία τοῦ εὐρετικοῦ του. Τὰ ἀρχεῖα τοῦ ἁγίου Μάρκου ἤθελον θησαυρίσει ἐξάισια καὶ μονοδικὰ πλαστογραφίας ἀριστουργήματα, ἐὰν ἀνευρίσκοντο δείγματά τινα τῶν ὅσα καθ' ἐκείνην τὴν περίστασιν ἐχάραξεν ὁ κάλαμός του.

Ἄλλ' ὅ,τι εἰς τὴν ἐκθεάτρεισιν τοῦ δράματος κατέδειξε διαφερόντως τὴν ἀμίμητον ἱκανότητά του, ὅ,τι ὑπὲρ πᾶν ἄλλο ἀπένειμεν αὐτῷ τὰ πρωτεῖα τῆς ὑποκρίσεως, ὑπῆρξεν ὁ μετασχηματισμὸς προσώπου, ἱματισμοῦ, ἀναστροφῆς. Καθὸ νήλις ἐν Χάνδακι ἐτύγγανε τοσοῦτον ἄγνωστος εἰς τὰς ἄλλας πόλεις, ὅσον καὶ εἰς τὴν ἐξοχὴν προσέτι. Τὸ περιστατικὸν ἦτο χρήσιμον βεβαίως. Ἄλλ' ἐὰν κατὰ τύχην ἀνεγνωρίζετο, εἰς πόσα κομμάτια ἤθελον τὸν κρεουργῆσει οἱ ἀντάρται; Ἐν τῷ μεταβῆναι λοιπὸν ὑπὸ σχῆμα ἐφημερίου εἰς Χανία προενόησε νὰ παραμορφώσῃ ὄψιν, ν' ἀναπλάσῃ ῥύσα, νὰ μεταβάλῃ τρόπους, ὄψος, χειρονομίαν τοιοῦτοτρόπως, ὥστε νὰ παραινιδνεύσῃ ὅσον οἶον τε ὀλιγώτερον. Φενάκη, φόβη, καὶ ὀφρύων βαφή, πλαστὴ γενειάς, μύσταξ, ῥινόξ, ἐξοίνωσις, τροπὴ φωτῆς καὶ προφορᾶς, καλυμακίον, ταῦτα μετεποίησαν τὴν μορφήν του ἐξ ὀλοκλήρου. Πρὶν ἢ ἀποχαιρετίσῃ τὴν δουρικὴν οἰκογένειαν ἤθελον νὰ προδοκιμάσῃ τὴν ἐπιτυχίαν. Εἰσαχ-

θεις παρὰ τοῦ Μυστικοῦ εἰς τὸ ἄδυτον τοῦ πρίγκηπος ὑπὸ πρόσχημα ἡγουμένου τῆς ἐν Κύπρῳ Πεφανερωμένης, συνδιελέχθη ἀρκετὴν ὥραν ἀγνωρίστος μετὰ τοῦ Δουκὸς, ἀφηγηθεὶς τὰς ἐκεῖ παρανομίας τῶν Τούρκων. Ὅτε δ' ἐπὶ τέλους ἀπεκαλύφθη, ὁ Ὑψηλότατος, καταληφθεὶς ὑπὸ γέλωτα καπυρόν, προκαλέσαντα ῥοὴν δακρύων καὶ παροξύναντα τὸν βῆχά του ἕως πνιγμοῦ,

— Μὲ ἐφενάκισες θαυμασίως! εἶπε, μὲ ὀμηρικὴν περιχάρειαν τινάξας τοῦ ἀμφιβίου τὴν δεξιάν... Ἀλλὰ παρέβης τοὺς κανόνας τοῦ τάγματος. Δὲν ὄρκισες ὡς Ἰησοῦτης νὰ μὴ φενάκισῃς ὁμοταγῇ ποτέ;

Τὸ σχέδιον μετὰ μακρὰν σύσκεψιν καὶ περίσκεψιν κατηρτίσθη. Ἀφοῦ δὲ διεπονήθη ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν δυνατὴν, ἀφοῦ κατέστη ἐπεξεργασμένον καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν τῶν προϋπολογισθεῖσων περιπετειῶν καὶ πιθανοτήτων, τέλος ἔστερεώθη καὶ ἐπὶ τοῦ χάρτου. Κατ' αὐτὸ, ὁ μὲν Ἰησοῦτης ἀνεδέχετο τὴν ἐντολήν νὰ κατευθύνῃ πᾶν τὸ ἀποβλέπον τὸν φενაკισμόν τῆς κρητικῆς ἀρχῆς, ὁ δὲ Μολῖνος ἐπηγγέλλετο τὰ συμβεβημένα ἐν Ἀλικιανού, ἀνθ' ὧν ἐδικαιοῦτο νὰ σώσῃ κατὰ τὴν κρίσιν ἡμέραν τὰς γυναῖκάς του, ὅπως ἂν ἤθελε κρίνῃ σκοπιμώτερον. Καὶ τὴν μὲν πολιτικὴν τοῦ ἐπιχειρήματος ἐπιτήρησιν ἀνελάμβανον ὑπὸ ἰδίαν εὐθύνην οἱ δύο νομάρχαι Χάνδακος καὶ Χανίων, τὴν δὲ στρατιωτικὴν διάπραξιν ἀνετίθετο ὁ Δουξ ὀλοσχερῶς πρὸς τὸν στρατηγὸν Κολλάτον. Τὴν κορωνίδα εἰς τὸ σκευώρημα ἐπέθετεν ὕστατα ἐν τῷ ἀστυνομικῷ αὐτοσχέδιῳ, λυσιτελοῦντως ὑπερλαμπρῶν τὸν δημιουργὸν νοῦν τοῦ Ἰωνᾶθάν. Ὑπὸ προσποιητικὴν ἀφορμὴν δηλητηρίασεως βενετοῦ τινος ὑπαλλήλου τοῦ λιμεναρχείου συναλαβάνοντο αὐθημερὸν καὶ κατεκρατοῦντο εἰς τὰς στρατιωτικὰς εἰρηκτὰς σύμπαντες οἱ φαρμακοπῶλαι Χάνδακος καὶ Ριθύμνης. Μετὰ τινὰς μὲν ἡμέρας αἱ πεπλασμένοι ὑποψίασι διελύοντο· ἀλλ' οἱ πεντηκόνταρχοι τῆς Συγῆς, προφασισθέντες ἐν τῷ μεταξύ τὴν ἔρευναν τῶν φαρμάκων, ὑπεξῆρον ἀπὸ τὴν ἀποθήκην ἐκάστου φαρμακείου πᾶν ὅσον εὐρον καλῆς ἢ κακῆς ποιότητος μηκώνιον. Χρειάζεται μεθ' ὅλα ταῦτα νὰ ἐκδηλώσωμεν, ὅτι τὴν δαπάνην τῶν γάμων ἀνεφορτίσθη εἰς βάρος τῆς ἡκυβέρνησεως, χορηγήσασα πρὸς τὸν Μολῖν αὐτὸν ἐκεῖνον ἀκριβῶς τὸν σάκκον, ὃν κατὰ πρόσωπον τοῦ αὐλάρχου εἶχε προσφενδονίσει ὁ Ραιτούρης...; Μὴ ἐντρίψωμεν μακροτέρως. Τὴν ἀποκάλυψιν τοῦ δολοπλοκῆματος διασαφίζουσι τὰ καθ' ἕναστον, ὅσα ἐν τοῖς προηγουμένοις κεφαλαίοις ἐξετέθησαν μὲ ἀποχωρῶσαν λεπτολογίαν.

Τούτων οὕτως ἤδη προδιατεθέντων, ἔτρεψάν οἱ ἐν τοῖς πράγμασι τὴν μέριμναν εἰς τὰς πρακτικωτέρας τῆς ἐκστρατεύσεως ἐτοιμασίας.

Ἀρχηγὸς τῆς στρατείας αὐτῆς, ὡς προείρηται, ἐτάχθη ὁ γενικὸς τοῦ βασιλείου ἐπιθεωρητῆς, κόμης Γαβούτις Δὲ Κολλάλτο, στρατηγὸς κεκτημένος φήμην καὶ εἰς προηγουμένους ἄθλους· πολιτικὸς δὲ ἐξελεγκτῆς ὤρισθη κατ' ἰδίαν ὁ Μάρκος Γριμάνης, τακτικὸς Χανίων τοπορητητής. Καὶ τῆς μὲν ἱππικῆς μοίρας διοικητῆς ἐκλήθη ὁ συνταγματάρχης Σίμων

Πάστροβιτς, τοῦ δὲ πυροβολικοῦ λοχαγῶς ἀπεδείχθη ἰάκωβός τις Φόσκολος ἐκ Δαλματίας. Πλὴν τῶν ἀξιωματικῶν τούτων, συνεξεπορεύθησαν καὶ ἕτεροι λειτουργοί. Ἄξιοι ἰδιαιτέρας μνείας ὁ Μιτθαῖος Καλλέργης, ὁ κόμης Ἀβογάδρος, οἱ κυβερνητικοὶ σύμβουλοι Χανίων (Provveditori ad utilia), ὁ Προβεδούρος Χάνδακος, οἱ ἀρχηγοὶ τῶν ἐτέρων στρατιωτικῶν σωμάτων, ἐπὶ τέλους δὲ ἡ σύνοδος τῶν φραγγαρχόντων αὐτῆ, περὶ ἧς λόγος ὕψισθεν ἐγένετο.

Ὁ Κολλάλτος ὑπολαβὼν, ὅτι τὰ πράγματα θὰ συνέβαινον ἀκριβῶς ὡς εἶχον προδιαταχθῆ εἰς Χάνδακα, ἐξεστράτευσε πεποιθῶς, ὅτι, ἐξαίφνης καὶ ἀπροσδόκητος κατασκήπτων εἰς Ἀλικιανούν, ἤθελε τελεσιουργήσει τὴν ἐντολήν του δι' ἀπλῆς ἐφόδου καὶ ἀναιμωτεῖ. Διό, ὡς τάχιστα κατέφθασε τὰς ὄχθας τοῦ Πλατάνου, ἐνέδρευσε ἐντὸς τοῦ δάσου, ὅπου μετὰ πάσης σιγῆς παρέμεινε τὸ ἀκουσμα τοῦ συνθήματος. Ἐμελλε δὲ τὸ σύνθημα ἐκεῖνο νὰ δοθῆ παρ' ἀσκαύλων ἀλληλοφωνούντων ἅμα τῇ ἀπαγωγῇ τῆς οἰκογενείας τοῦ Μολίνου. Εἰσβάλλοντες οἱ ἀσκαυλοὶ εἰς τὴν αἴθουσαν, θὰ ἐκάλυον διὰ τῆς κακοφωνίας των τοὺς ἐγκωμαίνοντας νὰ ἐπαισθανθῶσι τὴν εἰς τοὺς κήπους ἐμπίπτουσαν νεκρώσιμον ἀταραξίαν. — Οὕτω πῶς εἶχον συμφωνηθῆ τὰ τῆς ἐκστρατεύσεως. Ἀλλὰ χάριν συμπτώσεως τινὸς ἀπροόπτου, οἱ μὲν ἀσκαυλοὶ ἐβράδυνον νὰ δώσωσι τὸ σημεῖον, ἡ δὲ χρονοτριβὴ παρέσχε ἐἰς τὸν Καντανολέον τὴν εὐκαιρίαν νὰ παρασκευάσῃ ἀνεπώτερον τὴν ἄμυναν.

Τὸ ἑσπέρας τῆς συντεθειμένης ἡμέρας ὁ στρατηγὸς ἐξεκίνησε, δούς τὴν ἐξῆς διάταξιν πρὸς τὸν στρατόν. Εἰς μὲν τὴν ἐμπροσθοφυλακὴν, συγκειμένην ἐκ τετρακοσίων πεζῶν καὶ πεντήκοντα ἵππεων, ἀνέθηκε τὴν φροντίδα νὰ συλλάβῃ τοὺς καθυδόντας ἐξ ἐπιδρομῆς, λαφυραγωγούσα προσέτι τὰ ἐντυγχανόμενα ὄπλα καὶ πολεμοφόδια πρὸς δὲ τὸν Πάστροβιτς ἔδωκεν ἐπιταγὴν νὰ περιφράξῃ διὰ τῆς ἐπιλοίπου ἵππικῆς μύρας τὰς ἐξόδους ὅλας τῆς κωμοπόλεως· τέλος ἐπεφυλάχθη εἰς ἑαυτὸν τὸ ἐνδοξότερον τοῦ ἐπιχειρήματος, αὐτὸ, ὅπερ ἔμελλε νὰ ἐπιφέρῃ εἰς τὴν ἀνταρσίαν τὸ καίριον τραῦμα. Ἦν δὲ ἡ ἐκπόρθησις τῆς ἐπαύλεως καὶ ἡ δίκην προβάτων (ligati come pecore) κατάσχεσις ἀθρόων τῶν ἀρχηγῶν.

Ἄξιωσημείωντον. Περὶ ἐπικουρῶν Κισάμου καὶ Μελέχα οὐδεὶς λόγος. Ὡς φαίνεται, μόνη ἡ βία εἶχε στρατολογήσει αὐτούς. Ἀποποιηθέντες ἐν τῇ ἀκμῇ τοῦ ἔργου νὰ πολεμήσωσι κατ' ἀδελφῶν, οἱ ὄπλαρχηγοὶ τῆς κρητικῆς ἐπικουρίας ἔασαν κατὰ μέσον δρόμον τὴν εἰς Ἀλικιανούν ὁδὸν, καὶ ἐπανεκάμψαν ἄπρακτοι εἰς τὰ ἴδια.

Ἐν τοσούτῳ πὶ ἀπεσυνέβαιναν εἰς τὴν κωμόπολιν!

Μετὰ τὸν ἀπαρτισμὸν τῆς ἐποχурώσεως, ἐνῶ δρομῆσις ἤδη κατεπορεύετο ὁ βενετικὸς στρατὸς, σκηνὴ τις ἐκπληκτικῆ κατακλῶσα διεδραματίζετο ἐντὸς τοῦ πύργου. Γέροντες ἐφοπλιζόμενοι μὲ τὰ σκῦλα τῆς ὀπλοθήκης, νέοι, βρύχοντες τοὺς ὀδόντας ἐξ ὀργῆς, ἀκωνῶντες μάχαιραν πρὸς μάχαιραν γυναῖκες οἰκτρολόγους· παιδιὰ ἐπιβώμενα τοὺς γονεῖς, ὄλοι

συνεστιβάζοντο περὶ τὸν Πρύτανιν, ἀνυπόμονοι νὰ δράζωσι τὰς προνοίας του.

— Τέκνα μου! λέγει οὗτος εἰς τόνον ἐμπνέοντα θάρρος καὶ καρτερίαν. Ἐντίμως ἐξεπληρώσαμεν ἕως τῆς σήμερον τὰ ἡμέτερα καθήκοντα. Οὐδεμία παρανομία ἐπιβαρύνει τὴν συνείδησίν μας. Εἰς ἐν καὶ μόνον λάθος περιπέσαμεν. Ἠλίπισαμεν, ὅτι ἡ ἀπελευθέρωσις τῆς νήσου ἤθελεν ἐπισπευθῆ μετ' ἐπιταγῆν φραγγαρχόντων. Ἡ θεία οἰκονομία θέλει νὰ διακριβώσῃ τὴν καρτερίαν μας καὶ εἰς ἀκροτάτας δοκιμασίας. Ἔστω! Οἱ μὲν Χανιωῖται ἄς ὀψωνται! Ἀλλὰ τὸ καθ' ἡμᾶς, καὶ ἄτοπον, καὶ δειλῶν ἴδιον ἐνταυτῷ θὰ ἦτο τὸ ν' ἀποκρύψωμεν εἰς ἑαυτοὺς τὸν κίνδυνον, ὅστις ἀπροσδοκῆτως ἐφ' ἡμῶν ἐπισκῆπτει συνεπεία τῆς ἀρχοντικῆς προδοσίας. Ἀνδρεία! Εἰς τὸ ὀξύτερον τῆς ἀκμῆς πρὸ πάντων χρειάζεται ἡ τόλμη. Ἄς ἐξορκίσωμεν τὸν ἐπικείμενον κίνδυνον μετ' ἧς γεννησιότητος δικαιοῦμεθα νὰ περιφρονήσωμεν τὰς ἀνάνδρους καὶ δειλοψύχους μηχανορραφίαις τῶν προδοτῶν! Τί ἀξίζει ζωὴ χωρὶς τιμὴν, ὑπαρξίς τὸν κύκλον τῆς ὁποίας μετρεῖ τὸ σχοινὶ τοῦ δημίου κατὰ σπιθαμὴν; Τί τὸ θέλομεν τὸ αἶμα, ἂν μέλλου ἐἰς φλέβας τῶν τέκνων μας νὰ τὸ ροφήσουν χεῖλη ἀχορτάστου καὶ βρωμεροῦ καταχανᾶ; Κ ἀ λ λ ἰ ο μ α κ ε λ λ ε ἰ ὁ σ τ ὸ ν Τ ο ὕ ρ κ ο ν, ἡ κ ρ ι ᾶ ς σ τ ὸ ν Β ε ν ε τ σ ι ᾶ ν ο ν! Ἄς προσφέρωμεν καὶ αἶμα καὶ ζῶην καλύτερα, παρὰ νὰ κλίνωμεν πάλιν τὸν λαιμὸν ὑπὸ τὸν ἀτιμον ζυγόν, παρὰ νὰ παραδώσωμεν ψυχὴν καὶ σάρκα εἰς βασιανιστήρια. Ἀλλ' ὅπως ἀγωνισθῶμεν ἀνδρικῶς, ἀπηλλαγμένοι πάσης καρδιοβόλου φροντίδος, δεόν νὰ προφυλάξωμεν ἐγκαίρως γυναῖκας καὶ ἀνήλικα. Τὰ μὲν γυναικόπαιδα ἄς ἀπέλθωσιν εἰς ἀσφαλέστερον τόπον. Οἱ δὲ ἄνδρες ὁμολογήσατε ἕξαστερα καὶ καθαρὰ! Σᾶς τρομάζει ἡ ὄψις τοῦ θανάτου; Ὅσοι καὶ μὲ τὸ στόμα καὶ μὲ τὴν καρδίαν ἀτρόμητοι, στῆτε πρὸς ἄμυναν τοῦ προτειχίσματος τούτου τῆς ἐλευθερίας! Ὅσοι δὲ φιλόζωοι ἄς ἀποχωρήσωσι μὲ τὰ γυναικόπαιδα!

— Δὲν ὑπάρχουν φιλόζωοι ἐδῶ! ἀποκρίνονται οἱ ἀκροῦμενοι φρυάττοντες καὶ ἀνακραδαίνοντες ξίφη, λόγχας, μαχαίρας. Παρὰ τὸ βενετικὸν βρωμῶσκυλον θὰ ἐπροτιμῶμεν, ὅχι τὸ, θάνατον μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν κόλασιν ἔτι μετὰ θάνατον!

Γόων καὶ ὀλοφυρμῶν συναυλία ἐξερράγη πρὸς τὸ μέρος τῶν γυναικῶν.

— Παιδιά μου, ὁ Καντανολέος ὑπολαμβάνει, συλλογίσθητε τὰς συνεπείας καλὰ! Δὲν ἀρκεῖ ἡ εἰς τὸν ἀκούσιον θάνατον ὑποταγή. Ἴσως θὰ μᾶς χρειασθῆ καὶ ἡ εἰς τὸν ἐκούσιον θάνατον προθυμία!

— Ζήτω ὁ θάνατος! συνευφημοῦσιν ὄλοι μὲ δαιμόνιον ἀντίλεξιν!

— Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ! ἐπιλέγει ὁ πρύτανις. Λοιπὸν ἕκαστος εἰς τὰ χρέη του, καὶ μὴ χάνωμεν καιρόν. Ὅσοι σύζυγοι, πατέρες, ἀδελφοί, ἀποχαιρετίσατε τὰς γυναῖκας καὶ τὰ παιδιά σας! Ἀμέσως!

Ἐπὶ τῷ διατάγματι τούτῳ ἡ συγχορεία τῶν σχετλιασμῶν

ἐπικυτταί μὲ βροντὴν καταρράχτου. Αἱ μὲν τῶν γυναικῶν στεροκοποῦνται, αἱ δὲ ἀποκνίζουσι τὸ πρόσωπον.

Ἔναι τῶν νεωτέρων διαμαρτύρονται μὲ ἐπιβοήματα καὶ ἀλαλαγὰς καθικετεύουσαι τὴν ἄδειαν νὰ συναγωνισθῶσι παρὰ τοὺς συζύγους. Ἡ μερὶς αὕτη συντίθεται ἐκ τῶν ἀρτιγάμων κορασιῶν αὐτῶν ἅπερ χάριν τῶν Κρητικῶν Γάμων ἐνυμφεῦθησαν αὐθημερόν.

Ἡ Σοφία ἐπιπηδᾷ ὀδυρομένη εἰς τοὺς κόλπους τοῦ πενθεροῦ. Πυρακτούμεναι ἀπὸ τὸν καχλάζοντα πυρετὸν αἱ κόραι τῆς ἐκτοξεύουσιν ἐξάλλου τινὸς αἰγλῆς γλωχίνης.

— Δὲν εἶσαι σὺ αὐτὸς — ἀναβοᾷ, ἐπιδιδομένη εἰς κωκυτὸν, ἐπιρραντίζοντα τὴν λευκὴν γενειάδα τοῦ γηραλέου, ἀλλ' ὅμως διαφαίνοντα ἀνδρικὸν φρόνημα μάλλον, ἢ εὐπάθειαν γυναικειαν — δὲν εἶσαι σὺ ὁ εὐλογήσας τοὺς σεμνοτέρους τῶν πόθων μου, ὁ ἀναγορεύσας με θυγατέρα τῆς ἀνδρειότερας τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν; Πρὸς τί λοιπὸν ὤμνουον πίστιν καὶ καθιέρωσιν εἰς τὰς τύχας τοῦ ἔθνους σου, ἐὰν ἐν ὥρᾳ κινδύνου ἐπεφυλάττεσο νὰ μὲ ἀποπέμψῃς εἰς συνοδίαν μειρακίων, ἐὰν θὰ μοὶ ἀφήρῃς τὴν εὐκαιρίαν νὰ δεῖξω, τίνα καρδίαν τὸ γένος σου υἱοθετεῖ, τίνα σύντροφον ἐδώκες εἰς τὸν υἱόν σου; Ἡ νομίζεις ὅτι ἡ ἀνδραγαθία εἶνε προνόμιον ἐξαιρετικὸν τοῦ φύλου σου; Θὰ ἐξήρχοντο ἦρωες ἀπὸ τὰ σπλάγχχνα μας, ἐὰν καὶ ἐντὸς ἡμῶν προσέτι δὲν ἐκαίετο κάμινος ἀφοσιώσεως...; Γέρων σεβάσμιε, σὲ παρακαλῶ ὑπὲρ ἐμοῦ... σὲ ἱκετεύω ἐν ὀνόματι τῶν νεονύμφων τούτων νεανίδων — ἐπιλέγει, προσψάουσα μὲ ἐπαφρόδιτον χάριτα ἱκετικὴν τὰς σιαγόννας τοῦ πενθεροῦ — Ἄφες ἡμᾶς ἀνεμποδίστους εἰς τὰ παρακελεύσματα τῆς καρδίας! Ἄφες νὰ συνεισφέρωμεν καὶ ἡμεῖς τὰ στήθη μας εἰς τὸν ἀγῶνά σας!

Χωρὶς δὲ νὰ περιμεῖνῃ ἀπάντησιν, λύεται ἐκ τῆς ἀγκάλης τοῦ ἀρχηγοῦ, καὶ ἀπὸ τοὺς τελαμῶνας τῶν πλησίον δρᾷ ττοῦσα ἐν ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ ὅσα ξίφη προχειρότερα, διανέμει αὐτὰ πρὸς τὴν νεόγαμον δεκαρχίαν.

— Ἀναλάβετε τοὺς στεφάνους σας! ἐπιφωνεῖ μὲ ἀρρενικὴν παρρησίαν, προσαγορεύουσα τὸν λόχον τῆς. Μὲ τὰ εὐλογημένα αὐτὰ σύμβολα τοῦ γάμου μας ἐπὶ κεφαλῆς θὰ προσφέρωμεν, ἀδελφαί, τὸν ὀφειλόμενον φόρον εἰς τὴν Πατρίδα! Ἐὰν μὲν εὐνοήσῃ τὴν σημαίαν μας ἡ Θεῖα Πρόνοια, ὁ κόλπος ἡμῶν θέλει μίαν ἡμέραν γαλουχήσῃ τέκνα προωρισμένα εἰς στεφηφορίαν στρατηγικὴν. Ἐὰν δ' ἀναγκαῖον εἰς ἀποκάθαρσιν κριθῇ τὸ αἷμά μας, εἴθε ἐξαγοράσῃ τὴν δουλείαν τοῦ γένους ἢ αὐτόματος θυσία δέκα παρθένων!

— Ὡς ἡ ἀνδρεία σου ἐξαγοράζει τὴν προδοσίαν τοῦ φραγαρχόντος! κραυγάζουσιν ἄνδρες καὶ γυναῖκες ἐν συμφωνίᾳ στεναγμῶν.

— Θυγατέρες Ἑλλήνων τοῦ παρόντος καὶ μέλλοντος χρόνου! — ἐκφωνεῖ ὁ Πέτρος, ἀνυψῶν τὴν νύμφην εἰς θρίαμβον, ἐνῶ σημαῖαι τῆς αὐτονομίας διηνεμοῦντο ἐπάνωθεν αὐτῆς — θυγατέρες Ἑλλήνων, λάβετε ἀπὸ φραγγοπούλαν μάθημα!

— Ἀμεταθέτως λοιπὸν ἐπιθυμεῖς νὰ συμμεθέξῃς καὶ σὺ τῶν κινδύνων μας; λέγει αὐτῇ ὁ Καντανολέος. Δὲν θὰ ἔσπερ-

γα τὸ κατ' ἐμέ' ἄς γίνῃ ὅμως τὸ θέλημά σου! Ἐπρώτευσες εἰς τὰς χαρὰς τῶν γάμων· πρωταγωνίστησε λοιπὸν καὶ ἐν μέσῳ πυρός! Ἐὰν τε ἐπιζήσης, ἐὰν τε συναπολεσθῆς, θὰ ἐξημερώσῃ δὲ ὀψέποτε αὐγὴ κρίσεως καὶ ἐπὶ τῆς Κρήτης. Ἡ λαμπρῶν τῆς φιλοπατρίας σου θέλει ἐπαστράψῃ τότε φωτοφανέστερα, παρ' ὅτι λάμπει σήμερον ἡ ἀγγελικὴ μορφή σου!

Χαμηλώσας δὲ τὴν φωνήν,

— Κόρη μου, προσέθηκεν ὀλίγαι στιγμαὶ μᾶς ἀπομένουν. Δράξτε τὴν εὐκαιρίαν, κ' ἐγρήγορα! Εἰς δύο ἢ τρεῖς γραμμὰς κατὰστρωσε τὴν τελευταίαν σου θέλησιν, συνάθροισον εἰς μικρὰν δέσμην ὅ,τι ἔχεις ἀξιοφύλακτον καὶ παράδος αὐτὰ πρὸς τίνα τῶν ἀπερχομένων ἱερέων. Τοῦτ' αὐτὸ κάμνουον ἤδη καὶ οἱ περισσώτεροι.

Εἶτα δὲ ἀποτεινόμενος δυνατώτερα πρὸς τοὺς πολλούς.

— Τώρα, ἀδελφοί, ἐπιπροσθέτει, ἄς ὑψώσωμεν ἄνω τὰς καρδίας!

Μιμούμενοι τὸ παράδειγμα του, γονατίζουν ὅλοι, καὶ ὁ μητροπολίτης ἀπαγγέλλει περικοπὰς τινὰς τῶν Φαλμῶν.

Εἰς ἐκάστην περικοπὴν ἡ ἀργυρόχηος τῶν μειρακίων φωνὴ ἐπαναλέγει συνεχῶς τὸ «Κύριε ἑλέησον!» ἐνῶ ἡ βαρυφωνότερα τῶν ἀνδρῶν, πρὸς τὴν τῶν ἱερέων συνωδούσα, ἐπαναλαμβάνει «Σῶσον, Κύριε, τὸν λαόν σου, καὶ εὐλόγησον τὴν κληρονομίαν σου!»

Δὲν παρετάθησαν μακρὸν οἱ ἀποχαιρετισμοί. Ἄλλ' ἀξιοσημείωτον τῆς περιπαθοῦς σκηνῆς περιστατικόν! Ἐνῶ γυναῖκες καὶ βρέφη, εἰς τὸν λαιμὸν τῶν ἀνδρῶν περιπλεκόμενα, ἐξεκώφαινον τὴν αἰθουσαν μὲ ὀξεῖας κραυγὰς, οὐδὲν δάκρυ ἐνότιζε τὰ βλέφαρα τῶν γονέων. Τοσοῦτον ἀληθεύει, ὅτι εἰς στήθη κρατερὰ ἢ στοργὴ τῆς πατρίδος ὑπερκρατεῖ!

— Φθάνουν τὰ μοιρολόγια, φθάνουν! κραυγάζει πρὸς τὰς γυναῖκας ὁ Καντανολέος. Ὡρα ν' ἀπέλθῃτε. Ἐμπρός!

Στρέψας δὲ τὸ βλέμμα δεξιᾷ τε καὶ ἀριστερᾷ,

— Παππᾶ Βασιλόπουλε ἀπὸ τὴν Θέρισσον, ὑπέλαθε, καὶ σὺ παππᾶ Μιτσούδη ἀπὸ τὸ Ρέθυμον, παραλάβετε ἀμέσως τὰ γυναικόπαιδα, φερέτέ τα ἀπόψε εἰς τὸν Ψαθογιάνιον, αὐριον δὲ πρὸς τὰ χαράγματα κομίσάτε τα ἀπὸ Ρούμματα καὶ Τερές εἰς τὴν Σκορδαλοῦν!

Πολλοί, κατὰ μίμησιν τοῦ πρυτάνεως καὶ τῶν συναδέλφων του, σπεύδουον τότε νὰ ἐγχειρίσωσι πρὸς τὰς συζύγους γραμματῖα, δακτυλιαῖα σφραγίδας, πᾶν ὅ,τι ἀξιώτερον. Ἡ Σοφία παραδίδει πρὸς τὸν ἱερέα Βασιλόπουλον φάκελλον ἐσφραγισμένον, περιέχοντα σκευὴ τινὰ, καὶ ἐπιστολήν. Ἐν τούτοις τὰ μὲν γυναικόπαιδα καταβαίνουον τὰς κλίμακας, βλέμματα σπαραξικάρδια στρέφοντα ἀνὰ πᾶσαν βαθμίδα πρὸς τοὺς φιλάτους, ἀκολούθως δὲ ὁ Πρύτανις διατάσσει τὸν ὀριστικὸν πάσης ἐξόδου καταφραγμῶν.

Διέπρεπε μεταξὺ τῶν ἀνδρειότερων ὑπερμάχων τοῦ πύργου νέος τις εἰκοσιπενταετής, ὑπερβαλλόντως τολμητίας καὶ ῥιψοκίνδυνος. Ἐκαλεῖτο Νικήτας ἦν δὲ υἱὸς τοῦ Συμβούλου Ζάππα, καὶ σταυραδελφὸς τοῦ Δημητρίου Καντανολέου, δευ-

τεροτόκου τοῦ Πρυτάνεως. Τύπος γνήσιος, εἴπερ τις καὶ ἄλλος, τοῦ ἀτρομήτου Σφακιανοῦ.

Καταπραχθείσης παντελῶς τῆς ἐπαύλεως, ὁ Γεώργιος Καντανολέος προσκαλέσας κατὰ μόνος τὸν Νικήταν καὶ τὸν Δημήτριον, συνδιελέχθη μὲ αὐτοὺς χαμηλοφώνως ἀρκετὴν ὥραν. Πλὴν τῶν τριῶν συμβούλων (ἀπόντος τοῦ πέμπτου), οὐδεὶς ἄλλος ἤκουσε τὴν συνδιάλεξιν. Οἱ νέοι λαθόντες τὰς ὁδηγίας, ἀπῆλθον ἀθέατοι, καὶ δὲν ἐπέστρεψαν αὐθις, ἢ ἐπὶ ῥητῇ προσκλήσει τοῦ Συμβουλίου.

Δι' ἐκείνου τοῦ διατάγματος συνεπληροῦτο ἡ ἐτοιμασία τῆς ἀμύνης.

᾿Ωδευεν ἡ πρώτη τῆς νυκτός, ὅτε οἱ πρόσκοποι τοῦ Κολλάλτου ἐνεφανίσθησαν εἰς τὰς προσόδους τῆς κώμης ἐν τυμπάνοις καὶ σάλπιγγιν, ὡσανεὶ ἐπορεύοντο εἰς ἐορτάσιμον παράταξιν. Ὁ Καντανολέος ἐξείκασεν ὀρθῶς τὸν σκοπὸν τοῦ ἐχθροῦ. Ἄν ἐλευθέραν ἄφινε τὴν προφυλακὴν νὰ προχωρήσῃ ἕως τοῦ τόπου, ἔνθα κατέκειντο οἱ ληθαργοῦντες, δυσκόλως ἔπειτα ἤθελε τὴν ἐκδιᾶσαι εἰς ὀπισθοχώρησιν, διὰ τὸν φόβον μὴ αἱ αὐταὶ σφαῖραι κρούσωσιν ἐνταυτῷ καὶ ἐχθρὸν καὶ ἀδελφούς. Ἐπὶ τοιαύτῃ προύψει ὁ πύργος ὑπεδέχθη τὸ πορευόμενον σῶμα μὲ τὸν σύγχρονον τῶν τεσσάρων τηλεβόλων χαιρετισμὸν. Ἄνεπαίσθητος κατ' ἀλήθειαν ἐξῆλθεν ἡ ζήμια τοῦ Βενετοῦ· ἀλλ' ἐνώπιον τῆς ἀπροσδοκίτου φιλοξενήσεως, οἱ πρόσκοποι ἐτράπησαν εἰς τὰ ὀπίσω. Ἐξεϊκάσας ἐντεῦθεν ὁ Κολλάλτος, ὅτι δὲν θὰ κατελάμβανε τὸ σκοπνόμενον ἄνευ ἀντιστάσεως, τὸ μὲν ἔργον τῆς ἡμέρας ἀπετερομάτισεν εἰς μόνην τῆς κώμης τὴν κατοχὴν, καὶ εἰς τὸν ἀποκλεισμὸν τῶν ἐσόδων, τὸ δὲ πλήρωμα τῆς ἐκστρατεύσεως ἀνέβαλεν εἰς τὴν ἐπαύριον, ἐπιφυλαχθεὶς ἐφ' ὅσον ἦτο ἐνδεχόμενον νὰ αἰχμαλωτεύσῃ τὸ κοιμώμενον στρατόπεδον αὐτονοκτί. Εἰς τὸ χαρτοφυλάκιον τοῦ γενναίου στρατηγοῦ ἐτρηοῦντο συνωρμαθισμένα ὅλα τὰ δελτία τοῦ ἡμερολογίου τῆς προδοσίας, τὸ δὲ σημειωματᾶριον τοῦ Μολίνου ἐχρησίμευεν αὐτῷ, ὅσον πυξὶς ὠφελεὶ θαλασσοποροῦντα ναύκληρον. Ἐν τι μῆνυμα ἐπρώτευεν ἐν τῷ ἡμερολογίῳ ἐκείνῳ· τὸ ὅπιον ἐμελλε νὰ συγκερασθῇ μὲ τὸν οἶνον εἰς τσσαύτην δόσιν, ὥστε ἡ ἐνέργειά του νὰ παρατείνῃ τὴν ἀναισθησίαν τοῦλάχιστον ἄχρι τῆς ἐπιούσης. Διατὶ λοιπὸν νὰ παρακινδυνεύσῃ τὴν ἐπιχείρησιν, ἔχων τὴν νύκτα ὅλην πρὸ ἑαυτοῦ; Ἡ δὲ ἀσέλγητος νύξ καὶ ὁ τῆς συννεφίας συσκοτασμὸς δὲν ἤθελον ὀψιαιτέρα παραλύσει τὴν σκοποβολὴν τοῦ πύργου; — Οἱ ὑπολογισμοὶ ἦσαν ἀκριβεῖς. Περὶ τὸ μεσονύκτιον, σῶμα ἐπίμικτον ἐκ πεζῶν καὶ ἵππέων κατέσκηψεν εἰς τοὺς κήπους, καὶ εἰς τὴν πλατείαν. Καίτοι μὴ διακρίνοντες τὸν ἐχθρὸν, οἱ πολιορκούμενοι ἠσθάνθησαν τὴν ἐπιδρομὴν εὐθὺς ἀπὸ τῆς πρώτης προσβολῆς. Ἄλλὰ τί ν' ἀντιτάξωσιν εἰς τὴν ἐφοδον; Τίνι τρόπῳ ν' ἀποκρούσωσι τὸ στρατήγημα; Ἄρα τὸ πῦρ δὲν θὰ ἐκρότει πλείονας συμπολίτας, ἢ Βενετούς; — Ὁ Βενετὸς ἐπωφελήθη τὴν λυσιτελεῖ συγκαυρίαν ἀμελλήτως. Σελήνη, λήθαργος, συννεφία, συνέσπυρον τὰ πάντα ὑπὲρ αὐτοῦ. Ὅγκώδεις κύλινδροι σχοινίου ἀπετέλουν μέρος τῶν πολεμῆφόδιων τοῦ. Ἡ ἐπίτηδες ἀπόθηκη

ἐξέβρασε πλῆθος πεδῶν, βρόχων, στραγγαλῶν, ἀλύσεων, χειροδέσμων. . . . Φεῦ, ἐὰν τὸ βαρὺ σκότος ἐκώλυε τὴν ὄρασιν, δὲν ἐκώλυεν ὅμως καὶ τὴν ἀκοήν! Οἱ πολιορκούμενοι ἀριθμοῦν ἐν καθ' ἐν τὰ κλωπικὰ βήματα τῶν σκυλευτῶν, ἀκούουν τὸν ἀραγμὸν τῶν ἀλύσεων, ἀκούουν προσψιθυρισμοὺς, καυχᾶσματα ἀνεσταλμένα· ἐν δὲ τῇ σιγῇ τῆς νυκτός ἡ νεκρώσιμος ἀπραξία τῶν ζωγρουμένων ἀποτελεῖ φρικωδεστέραν τὴν αἴσθησιν εἰς τὰ ὄτα τῶν. . . Ἄλλὰ τί νὰ κάμωσιν ἐν τοιαύτῃ δυσχερείᾳ! Εἰς ἡν παγίδα διέκειντο ἐμπεπλεγμένοι, τί βέλτιστον ὑπελείπετο;

Τὸ πεπρωμένον ἀπεπληρώθη. Οἱ Καπελῆτοι δεσμεύουσιν ἀπαρενόχλητοι χεῖρας καὶ πόδας τῶν καθευδόντων· ἐπισωρεύοντες δὲ τοὺς αἰχμαλώτους εἰς τὰ στρατιωτικὰ φορεῖα, ἀπάγουσιν ὑπὸ κράτησιν σύσσωμον τὸ στρατόπεδον. Ἡ ἐργασία παρετάθη πέρα τῶν πέντε ὥρων. Ὁ κρότος τῶν τελευταίων τροχῶν ἀντήχησεν εἰς τὴν θολωτὴν στοάν τῆς ἐπαύλεως ἐπιφωσκούσης τῆς ἀμφιλύκης.

Ἐτερον καὶ οὐχ ἦττον λυπηρὸν ἀτύχημα. Τὰ τέσσαρα τηλεβόλα τοῦ πύργου ἦσαν καὶ μικροτάτης ὀγκῆς, καὶ ἀτελεῖ συνάμα τὴν κατασκευὴν. Ἡ βολὴ τοῦ βενετικοῦ πυροβολικοῦ ἐτύγγανεν ἀσυγκρίτως μακροτέρα. Τοῦτο ὁ στρατηγὸς προλογισθεὶς, εἶχεν ἐν τῷ ἀναμεταξὺ ἐμπεδώσει κραταιὰν κανονιστοχιαν ἐπὶ τινος βουνιδίου, κειμένου ἀντικρῦ τῆς ἐπαύλεως, εἰς ἀπόστασιν χιλίων βημάτων. — Ἄμα ἡμέρα κῆρυξ ἀπεστάλη πρὸς τὸν Καντανολέον, ἐξαιτηθεὶς τὴν ἄμεσον καὶ ἀπόλυτον παράδοσιν τῆς τε ἐπαύλεως, καὶ τῶν ἐν αὐτῇ. Διὰ τῆς πρεσβείας ἐκείνης ἐπεχειρεῖ ὁ Κολλάλτος νὰ δικαιολογήσῃ τὴν ἀπιστίαν τοῦ φραγγάρχοντος, καὶ τὴν διὰ μηχανίου αἰχμαλωσίαν — πράξεις τὰς ὁποίας προσέλεγε στρατήγημα — διατεινόμενος ὅτι οἱ ἐσχάτης προδοσίας ἐνοχοὶ καθίστανται ἄξιοι ἀντιπροδοσίας· ὅτι, ἐν ἐπιμέτρῳ, οὐδέποτε ἀπὸ καταβολῆς Ἰταλοκρατίας ἐπεκράτησεν ἀμοιβαία πίστις ἀναμέσον Κρητῶν καὶ Βενετοῦ.

Ἐπὶ τῇ ἀποφατικῇ τοῦ πύργου ἀπαντήσει δεῦτερος πάλιν κῆρυξ ἐξεπέμφθη. Ἄνεζήτει οὗτος τὴν παράδοσιν τῆς συζύγου καὶ τῆς θυγατρὸς τοῦ οἰκοδεσπότη. Καὶ ἀντὶ μὲν τῶν δύο γυναικῶν ἐπεγγυᾶτο τὴν ἄφεσιν ὀλομελοῦς τοῦ γένους τῶν Καντανολέων, ἐν δὲ περιπτώσει δευτέρας ἀρνήσεως ἐφθέριζε τὴν ἄμεσον καὶ τελείαν ἐξόντωσιν τῶν ζωγρηθέντων.

Ἄκραν ἀμηχανίαν διήγειρε τὸ μῆνυμα ἐντὸς τοῦ πύργου. Αἱ γινῶμαι διεχωρίσθησαν· τρικυμιώδης ἀνεφύη φιλονεικία. Οἱ μὲν ἐπέμενον εἰς τὴν ἀρνήσιν, οἱ δὲ εἰς τὸ πλῆθος ἀνκλέποντες τῶν κινδυνευόντων, παρήνουν τὴν παράδοσιν τοῦ ζεύγους. Τὸ ζήτημα κατὰ πᾶσαν ἀλήθειαν ἐπεγίγνετο ἀκαθωδέστατον· ἀλλὰ μήπως δὲν ἐνεκάλυπτε καὶ τινὰ ἐπιβουλήν; Δὲν ἐνεπλέκοντο εἰς αὐτὸ καὶ σωτηρία τῶν αἰχμαλώτων ἅμα, καὶ τιμὴ τῶν πολιορκουμένων, καὶ ἀξιοπρέπεια τῶν Καντανολέων, καὶ φρόνημα ἐπὶ τέλους τῶν δύο γυναικῶν; Ἡ γνώμη τῆς παραδόσεως προέβαινε κερδίζουσα ψήφους. Μόνος ὁ νομὸς τοῦ Σελίνου ἀντίστατο εἰς τὴν ἀνανδρὸν βουλήν καρτερικῶς, διερμηνεῖς ἔχων ἀθρόους τοὺς Καντανολέους, τὸν

Πέτρον ἐπὶ κεφαλῆς. Ἡ ροπὴ τοῦ προβλήματος ἤγγιζεν. Ὀλίγον ἔτι, καὶ ἡ πρότασις τοῦ Κολλάλτου ἐγίνετο δεκτὴ.

Ἐὰν ἀπολακτίσητε ἐμὲ καὶ τὴν μητέρα μου — κραυγάζει ἡ Σοφία, προωθοῦσα τοὺς προτεταγμένους, καὶ περιμανῆς, λυσίκομος ὀρμῶσα εἰς τὸ μέσον τοῦ κύκλου — ἡ ἄτιμος πρᾶξις θὰ σᾶς καταστήσῃ ἀναξίους τῆς ἐλευθερίας ἣν ἐπιδιώκετε! Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει περισπάσατε προλαβόντως τὸ ξίφος μου, καὶ ἀποπέμψατε ἀμοτέρως ἡμᾶς χειροδέτους πρὸς τὸν δεσπότην σας βενετόν! Μὲ ἀνηγορεύσατε προχθὲς Αὐθέντριαν ἀποπέμψατέ με δούλην καὶ δεσμίαν σήμερον! Θὰ σᾶς καταγέλασῃ πρῶτος ἀπάντων ὁ στρατηγὸς αὐτός, ὁ ἑμολογῶν, ὅτι οὐδέποτε ἴσχυσε πίστις μεταξὺ Γραικοῦ καὶ Βενετοῦ!

Τὸ παραξικάρδιον προσφώνημα μετεκίνησε πᾶσαν ψυχὴν. Ἀπεπέμθη ἄπρακτος καὶ ὁ δεύτερος κῆρυξ, ὡς ὁ πρῶτος.

Οὕτως οὖν καὶ ταύτης τῆς πρεσβείας ἀποτυχοῦσης, ὁ Κολλάλτος κατήρξατο τοῦ πυρός, σκοπεύων κατ' εὐθείαν τὰς ἰσογείους θύρας τῆς ἐπαύλεως.

Ἀποκριθέντος ἐτοιμῶς τοῦ πύργου, τὸ πῦρ ἀντηλλάγη ἐκατέρωθεν μὲ ἴσῃν ζωηρότητα. Ἄλλ' οἴμοι, ἐνῶ τὰ σφαιρίδια τῶν πολιορκουμένων, ὧν καὶ τινα λίθινα, κατέπιπτον πρὸ ποδῶν τοῦ λόφου ἀναποτέλευτα, οἱ μὲν μύδροι τῶν Βενετῶν ἐπήγον εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ οἰκοδομήματος ζημίας ἐπαισθητάς, αἱ δὲ σιδηραὶ σφαιραὶ συνικλόνουν τὰς σκοπούμενας ἐξόδους μὲ αὐξοῦσαν εὐστοχίαν. Ἐπὶ τρεῖς ὅλας ὥρας ἀντέστησαν τὰ θυρώματα εἰς τὸν χαλαζῶδη πυροβολισμόν. Ἄλλ' ἤδη ἡ στέγη τῶν ἐξαρτημάτων καίεται ἤδη αἱ σάνδες τῶν θυρῶν ἄρχονται κλονούμεναι, διαρρηγνύμεναι. Μετ' ὀλίγον οἱ μοχλοὶ συγκατακλόμενοι καταπίπτουσι πολυσχιδεῖς. Ἐπὶ τῇ ραγδαίᾳ καὶ πεισματώδει σφαιροκοπίᾳ τοῦ Φωσκόλου ὀλόκληρῶς ἡ ἐπαυλις συμπαταγεῖται, δονεῖται, σείεται ἐπὶ τῶν θεμελίων της. Τέλος, περὶ τὴν ἑνδεκάτην, καταδαφίζετο καὶ ἡ μεσοπύλη, μεταδίδουσα εἰς τὸ ἔσχατον ἔρυμα τῶν στηθῶν τὴν σωτηρίαν τῶν Γραικῶν.

Τοῦτο αἱ σάλπιγγες ἰδοῦσαι σημαίνουν τὴν ἔφοδον. Ὁ μὲν Βενετός ἐφορμᾷ πανστρατιᾶ, οἱ δὲ πολιορκούμενοι συσπειρῶνται εἰς ἐξόδον. Ἦδη ἐν τῷ μεσαυλίῳ ὑπὸ τὰς στοὰς τοῦ ὑπερφίου, αἱματηρὰ κροτεῖται ἡ πρώτη ἀπάντησις. Παρακαλυπτόμενοι ὀπισθεν τῶν ὀγκωδεδστάτων κιονοειδῶν στηλῶν, οἱ ἡμέτεροι ἐπάγουσι θραῦσιν εἰς τοὺς στοίχους τοῦ ἐχθροῦ. Ἄλλὰ καὶ τώρα, ὡς πρὸ ὀλίγου, μειονεκτοῦσιν εἰς τε ποιότητα ὀπλων καὶ εἰς εὐθυβολίαν καὶ εἰς ἀριμόν. Μὲ ἀξιοθαύμαστον μὲν εὐστοχίαν ἐκτοξεύονται τὰ βέλη των ἄλλὰ καὶ πυροβόλα αὐτῶν καὶ σπιγγάρδαι, καὶ κατσακορνάκια, καὶ κερβοτάναι, ὀπλα τεχνουργηθέντα ἴσως πρὸ τῆς ἀνακαλύψεως τοῦ Κολάμβου, ἐξεκράτουν διὰ θρυαλλίδος, καὶ λιθίνας ἠκόντιζον τὰς βολίδας ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον. Ἡ ἐνέργεια τῶν ὀπλων αὐτῶν ἔμελλε νὰ προβῇ εἰς ἀπομείωσιν καθ' ὅσον προήλυνεν ὁ Βενετός. Τὸ Κορσικὸν συνταγμα, τεμνόμενον ἀναμέσον τοῦ πυρός ὀδόν, ἐπισκῆπτει λάθρον εἰς μικρὰν ἀπόστασιν. Ἐπονται εἰς λόχος ἰππικοῦ, καὶ ἕτερον πεζικὸν σύνταγμα. Τότε καὶ πυροβόλα καὶ τόξα ἀπὸρρίπτονται ὡς ἄχρηστα τότε

ἀποσπῶνται τὰ ξίφη, τότε, ἐξαστράπτοντα εἰς τὸν ἀέρα, ἐπιπάλλονται τὰ λογχοδρέπανα, τὰ πελέκια, αἱ μάχαιραι.

Τὴν Σοφίαν μὲ τὴν δεκαρχίαν της εἶχεν ὁ Πέτρος τοποθετήσει εἰς τὴν προάσπιον τῆς αὐτῆς πρὸς μεσημβρίαν εἰσόδου, ἔνθα παρεφρούρει καὶ αὐτός. Ὅτε ἡ μάχη συνήφθη ὑπὸ τὰς στοὰς, ἡ νέα ὑποδεῆ κρίνασα τὴν ὑπηρεσίαν ἐκείνην, ἐφιλοτιμήθη νὰ ὑπακολουθήσῃ τὸν σύζυγον ὀρμῶντα εἰς τὴν συμπλοκὴν ἔμπροσθεν εἰκοσιπέντε ἰππέων. Ὁ ὄλονεν καταφλέγων τὸ αἷμα της πυρετὸς ἐπελέπτυνε τὸ αἰσθητήριόν της. Αἱ ἄκραι τοῦ δράματος περιπέτειαι, ὁ καταπληκτικὸς βόμβος τῆς μάχης, χρεμετισμοὶ, ποδοκροκτῆματα, ἀλαλαγμοὶ ἐξῆψαν ἕως μέθης τὰς φρένας της, ἤδη ὑπερτεταμένας. Ἄμα ὡς ἐπὶ τῶν πλακῶν τῆς αὐλῆς ἤκουσε τὸν ἦχον τῶν πετάλων, ἐλειποτάκτησε, παρακελεύσασα δὲ τὰς ἀκολουθοῦσας της, καὶ εἰς τὸ πλῆθος ἀναμιχθεῖσα, ἔδραμεν ὀρμηδὸν ἐπὶ τὰ ἴχνη τοῦ πολεμιστηρίου τοῦ ἀγαπητοῦ της. Τρεῖς προσπαθοῦσι νὰ μεταπεισῶσιν αὐτήν. Δύο Σφακιανοὶ συλλαμβάνουν τὴν νεάνιδα ἐκ τῶν χειρῶν, ἡ οἰμώζουσα μήτηρ ἀνασύρει αὐτὴν ὀπισθεν ἐκ τοῦ φορέματος. Ἄλλ' ἡ βία δεινοὶ ἐπὶ μᾶλλον τὴν πεισμονὴν τῆς νύμφης ἔρωσ, πίστις, φιλοπατρία ὑπερεντείνουσι τὰ παρωλένια αὐτῆς, ἐμφυσῶσιν ἀνδρικὸν θάρρος καὶ τόλμημα εἰς τὴν καρδίαν της. Οὔτε βλέπει πλέον, οὔτε ἀκροάζεται παρακούουσα τὴν μητέρα, διαγωνίζεται, σπαράττεται μὲ χεῖρας καὶ πόδας, συστρέφεται πανσθενεῖ. Τέλος βάλουσα εἰς χεῖσιν καὶ τοὺς ὀδόντας ἀπελευθεροῦται.

Οἷα θαυμαστὴ εἰκὼν πρὸς ποιητὴν, ἢ πρὸς ζωγράφον! Σπανίως εἰς τὰς τραγικωτέρας τῶν ἱστορικῶν σκηνῶν, σπανίως ἐπὶ προσώπου δεκαοκταετοῦς νυμφοπαρθένου ἀπῆστραψε καλλονὴ μᾶλλον περιπαθῆς καὶ τεραστία αὐτῆς, ἥτις κατηγλάισε τὴν θυγατέρα τοῦ φραγγάρχοντος ἐν ἐκείνῃ τῇ ἀκμῇ. Ἀντὶ τῶν θρυπτικῶν μειδιαμάτων, τὰ χεῖλη της δὲν ἐξέπεμπον πλέον, ἢ παρορμητικὰ φρυάγματα. Ἄλλο τι φῶς παράδοξον διεδέχθη τὸ ἐρωτικὸν φεγγοβόλημα τῶν ὀμμάτων της, φῶς τι ἐπικόν, ἀνταυγάζον φλόγας πυρπολουμένης Τρωάδος, ἐμπρησμόν Ψαρρῶν ἢ Μεσολογγίου. Οἱ λάσιοι πλόκαμοί της λελυμένοι ἐκ παντός δεσμοῦ, ἄφεται καταβάδην, ἀνεσοβοῦντο ἀπὸ τὸν ἀνεμον κυματηδόν, καθάπερ χαίτη λεοντείου σκύμνου τρωθέντος ὑπὸ κυνηγῶν... Καὶ ὅμως, ἡ ἀντιθετικὴ αὐτὴ σύγκρασις γυναικεῖου καὶ ἡρωικοῦ καλλιστεύματος ὑπερῆρε τὸ προφερὲς τῆς εἰκόνας. Ὅτε κοινορτόπους, μὲ φόρεμα διεσπαραγμένον, τὸ Κρητικὸν σύμβολον ἀναπάλλουσα, εἰσπηδήσεν ἀκατάσχετος εἰς τὸ πυκνότερον τῆς συμβολῆς, ἤθελες τὴν ἐκλάβει ὡς τι παλύμψυχον σῶμα τῆς ἐπὶ Λασιθίους Κρήτης δαφνοστεφῆς καὶ ἐν πανοπλίᾳ ἀποσκιρτοῦν ἀπὸ τοῦ τύμβου του.

— Ἦχεῖτε σάλπιγγες! Κροτεῖτε τύμπανα! Ἐκραύγαξε σιχίζουσα τοὺς στίχους τῶν ἀγωνιστῶν. Δότε μάθημα ἀνδρίας εἰς τοὺς βαρβάρους...! Ἔχομεν σύμμαχον τὸν οὐρανόν!

Μικρὸν ἔπειτα ἐγίνετο ἄφαντος ἐν τῇ συμμίξει.

Ἦχημαζεν ἐν τούτοις ἡ μάχη. Μὲ τοὺς τρεῖς Καντανολέους, μὲ τὸν ἀτρήμητόν Κοντόν, μὲ τὸν Μουσοῦρον ἐπὶ κεφα-

λῆς, ἐν σῶμα ἐκ τριακοσίων δεκαοκτὼ εὐζώνων φιλονεικεῖ βῆμα κατὰ βῆμα τὸ ἔδαφος ἐναντίον τρισχιλίων τακτικῶν. Ἔτεροι ὀγδοήκοντα Κρήτες, φύλακες τῶν ἐτέρων εἰσόδων ἀντικτυποῦσιν ἄνωθεν τὸν ἐχθρὸν, εἴτε τοξεύοντες ἀπὸ τοῦ πύργου, εἴτε πυροβολοῦντες ἐκ τοῦ δώματος. Ἀλλὰ τὸ ἄκρον τῆς τραγωδίας διαδραματίζεται ὑπὸ τὰς στοᾶς καὶ τὰ περιστήλια. Μανιῶδες, φρικαλέον, διεκτυλίσσεται ἐκεῖ τὸ θέαμα τῆς σφαγῆς. Τρίς οἱ Ἕλληνες ἀποκρούουσι τὸν Ἴταλόν. Ἡ πρώτη τάξις τῶν ἐναντίων προμάχων ἤραιώθη, καὶ κατακεκομμένον ἤδη τὸ κορσικὸν σῶμα ὀπισθοπορεῖ. Οἱ ἵπποι τετραυματισμένοι, ἀνορθοῦνται ἄπαξ καὶ καταπίπτουσι τὸ πεδὸν εἶναι κατεστρωμένον ἀπὸ τραυματίας καὶ ἀπὸ νεκρούς. Ἀλλὰ τρίς πάλιν ἐναλλάσσω τὰ τάγματα ὁ Βενετὸς, ἐπανακάμπτει εἰς τὴν ἐπίθεσιν πεισματωδέστερος. — Παράδοξον! Τριακόσιοι ἄτακτοι, τριακόσιοι πλημμελῶς ὀπλισμένοι Κρήτες φιλονεικοῦσιν ἐπὶ δύο καὶ ὑπερῆμισιαν ὥρας τὸ ἔπαθλον κατὰ περίπου τρισχιλίων, ἐπαλλασσομένων περιτροπᾶδην, βοηθουμένων ὑπὸ πυροβολικοῦ καὶ ἵππικου, ἐφωδιασμένων ὑπὸ πλουσιοπαράχων πολεμεφοδίων, μαχομένων ἐπὶ ἐδάφους ὀμαλοῦ. — Ἀλλὰ κατὰ δυνάμεις οὕτως ἀνίσου, τίς ἢ ἀνδρεία ἢ μὴ τέλος ὑποκύπτουσα; Ἦδη κεκμηκώς, μὲ τρίωρον συμπλοκὴν ὁ βραχίων τῶν ἡμετέρων ἔρχετο δυσπειθῶν εἰς τὰς ἐπιμόρους τῆς ἀνδραγαθίας παρακελεύσεις. Ἄφ' ἐτέρου δὲ καὶ βέλη καὶ σφαῖραι ἔβαινον ἐξαντλούμεναι. Δὲν ἀρκεῖ ἢ λόγῃ τοῦ ἐχθροῦ εἶχεν ἤδη ἐπιφέρει δυσπληρώτους ζημίας. Ἡ τάξις τῶν ἀξιωματικῶν ἐφθίνετο. Τί νὰ εἰπώμεν περὶ τοῦ Πέτρου; Ἀνεδείχθη οἶος ἦτο. Δις μετέλλαξεν ἵππον, καὶ πλείστους ἄσους εἰς σκότη ἄϊδα ο πο λ ὑ ρ τ α ο π ρ ο ὕ π ε μ ψ ε ν. Ἀλλ' ἐναντίος ἐπιεεν ὁ ἄνεμος τῆς τύχης. Τρωθεὶς εἰς τὸν ὀφθαλμὸν καὶ εἰς τὸν μηρὸν, χαλεπώτερα δὲ εἰς τὴν κοιλίαν, ἠλίσκετο καθ' ἣν στιγμήν, πρὸς ἀποφυγὴν τῆς ζωγρίας, ἔτρεπε τὸ πιστόλιον καθ' ἑαυτοῦ. Τὴν αὐτὴν τύχην ἔνεκα καιρίων πληγῶν ὕφιστατο καὶ ὁ Κοντὸς, ὁ πολὺς ἐκεῖνος καὶ πολυθρύλητος ἀρχηγός, ὅστις χάριν τῆς λεωνιδίου ἀνδρείας καὶ τῆς ἐπιμήκους χαίτης του ἐπωνομάζετο Λιό ν τ α ς, λεοντόψυχος. Εἶχον ὡσαύτως πέσει οἱ ἀτρόμητοι Λαγουδάκης, Ἀγριοθόδωρος, Γιαννακάς, Σιγανός, παλληκάρια, ἐπὶ τοῦ τύμβου τῶν ὁποίων ἀρτίως θὰ ἐνεχαράττετο ἢ φράσις τοῦ Διοδώρου «Μέχρι τῆς ἐσχάτης πνοῆς θυμομαχῆσαντες, τὸ ζῆν πρότερον, ἢ τὴν ἀρετὴν ἐξέλιπον.» Εὐτυχέστεροι οἱ σταυράδελφοι Δημήτριος Καντανολέος καὶ Νικήτας Ζάππας, διατελοῦσιν ἀδιαχωρίστως ἀμφιμαχόμενοι καὶ ἕως περάτων συμμίξεις παρελαύνοντες τὰς βολὰς. Ἀλλ' οἱμοι, ἤδη νεκροὶ κατάκεινται οἱ κυριώτεροι τῶν συναθλητῶν τῶν, πάμπολλοι δ' ἄλλως καὶ οἱ τραυματῖαι. Πλὴν τῶν ὀγδοήκοντα ἐπικούρων, τῶν ἐν τῷ πύργῳ, μόνον ἑκατὸν τεσσαράκοντα ἀπομένουσιν ἀξιοπόλεμοι. Ἀπόμαχος ἀποβαίνει προσέτι καὶ αὐτὴ ἡ Σοφία. Ὁ στρατὸς ἦτο ἐπὶ ἀμοιβῇ δισχιλίων χρυσῶν φλωρίων διατεταγμένος νὰ σώσῃ ζῶσαν τὴν οἰκογένειαν τοῦ Μολίνου, ἐξαιρέτως τὴν νέαν ἱππότιδα. Τὸ κήρυγμα εἶχε κἀνοποιοῦνθαι διὰ τυμπανοκρούσεως καὶ πρὸ τῆς μά-

χης. Ἀπέτυχεν ὅμως τοῦ σκοποῦ. Τσάφος τις, ὑπὸ τοῦ ξίφους τῆς ἡρώδους διελασθεὶς, κατέφερε σοβαρὰν πληγὴν ἐπὶ κεφαλῆς αὐτῆς, ὅθεν κρουνὸς αἵματος ἐπέρρευσε ἐπὶ τοῦ προσώπου καὶ τῆς ἐσθῆτός της. Ἦθελε δὲ βεβαίως συλληφθῆ καὶ αὐτὴ μετὰ τῶν ἄλλων, χωρὶς τῆς ἀνδρείας καὶ τῆς ἐτοιμότητος τοῦ συναδέλφου της.

Ὁ θάνατος ἑκατὸν τριάκοντα πέντε ἀγωνιστῶν, τὸ ζῆν ἐνδόξως καταμετρησάντων, καθίστανε καὶ τὴν μάχην ἀνισόρροπον πλέον, καὶ τὴν ὑποχώρησιν ἀπαραίτητον. Ἐναργέστατον ἐφάνη τοῖς πᾶσιν, ὅτι ἐπιχείρημα παράβολον ἤθελεν εἶσθαι ἢ περαιτέρω ἐπιμονή.

Δοθέντος οὖν τοῦ σημείου τῆς ἀνακλήσεως οἱ ἐπιζῶντες συσπειρῶνται ὑπὸ τὴν ἄμεσον διεύθυνσιν τοῦ πρυτάνεως. Οὕτω πλήττοντες καὶ ἀντιπληττόμενοι, ὀπισθοποροῦν κατὰ βῆμα πρὸς τὴν μεγάλην κλίμακα, ἔνθα ἢ ἀλληλοσφαγία ἐπιθρασύνεται, συμπυκνουμένων καὶ ἐπισκηπτόντων ὀρμητικώτερα τῶν Βενετῶν. Μὴ ἀντέχοντες εἰς τὸ πλῆθος, οἱ Κρήτες ὑπενδίδουσι βαθμηδόν. Ἡ ὀπισθοδρόμησις ἐξακολουθεῖ μέχρι τῆς αἰθούσης· ἀλλ' ἐνταῦθα ἡ ἀντίστασις ἐπικρατεῖ, ἐδῶ ἀποθεριωμένον ἐκλύεται πλέον τὸ φάσμα τοῦ ὀλέθρου. Τὰ ἐπιπλα ἐξυπτιάζονται, τράπεζαι, τρυβλία, φιάλαι κείνται ἀνατετραμμένα, κάτοπτρα καὶ λυχνίαι πίπτουσι εἰς τρίμματα. Νέοι, γέροντες, γυναῖκες, ὅλοι λαμβάνουσι μέρος εἰς τὴν συμπλοκὴν. Ὀλιγὰκις δύσελπις ἐλευθερία συνεπλάκη εἰς φονικώτεραν μάχην μὲ τὴν τυραννίδα. Φρικτὴ, μοναδική, ἀνήκουστος μάχη, καθ' ἣν Ἕλληνες καὶ Ἴταλοὶ συμπήγνυνται εἰς ὄγκον ἐνιαῖον καὶ ἀδιάσπαστον ἀκριβῶς ὅπου πρό τινων ἡμερῶν ἑλληνισμὸς καὶ Ἴταλισμὸς συνηδελφίζοντο εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ οἰκοδεσπότου! καθ' ἣν τὰ σώματα τῶν μαχητῶν συσφηνοῦνται, ἀποστύφονται, συμπιλοῦνται οὕτω σφιγκτὰ πρὸς ἄλληλα, ὥστε εὐπόρως ἤθελέ τις περιπατήσῃ ἐπάνωθεν τῶν κεφαλῶν, ὡς ἐπὶ σανιδώματος, ἀν' ἐπέτρεπε τοιοῦτό τι ἢ λυσσώδης ἀνάπασις τῶν χειρῶν! Πελέκια ὀθωμανικὰ, ρόπαλα σαρακηνικὰ, λάφυρα ἐκ τῆς ἀρχοντικῆς ὀπλοθήκης αἰμόδιψα πρὸ τριακοσίων ἐτῶν, ἤδη ἀπονηστεύουσι διὰ χειρὸς χριστιανῶν εἰς αἶμα χριστιανικόν· συνηθόμενοι δὲ οἱ μισεῖς καὶ φανατικοὶ στρατηγοὶ ἐπισκοποῦν ἄνωθεν τῆς πινακοθήκης, ὥσπερ ἐκ θρανίων ἀμφιθεάτρου, δίστομα μαχαίρια Δαλματῶν καὶ Κόρσων συντρίβοντα κρανία, σκεπαρνίζοντα γυναικείας κεφαλὰς, ἀνασειόμενα, κροτοῦντα, κρίζοντα ἀκαταπαύστως, ἀπελευθεροῦντα ἐκ τῆς στροβιλώδους συρράξεως σπινθηροβολήματα. Χιλιάφωτος ἀλαλαγμὸς, ὄπλων τρισμὸς, ποδοκρουσία, πιστολίων ἐκπυροκροτήσεις συγκροτοῦν βόμβον τρομερὸν, τινάσσοντα τὸν πύργον ἐκ βάθρων, ἐκδειματοῦντα τὰ περιχώρα. Διακόσιοι πεντήκοντα περίπου ἀντιπαλαίουςι κατὰ τριπλασίων ἐχθρῶν. Ἡ σύμμιξις ἀποβαίνει οὕτω πυκνή, ὥστε τέλος Γραικοὶ καὶ Ἴταλοὶ συλλαμβάνονται ἀπὸ τὰς τρίχας, ὥστε οἱ ὀδόντες δάκνουσι κτηνωδῶς. Οὐχ' ἤττον ὅμως ἐπαυξάνει ἢ βενετικὴ εἰσβολὴ ραγδαϊοτέρα, καὶ ὁ ἤδη ὑπέρπυκνος ὄγκος ἐπισυσφίγγεται. Εἰς δεινωσιν δὲ τῆς διὰ σιδήρου σφαγῆς ἐπέρχεται καὶ ἡ ἀσφύξια. Ἀψύχα φόνευθέντων σώματα,

ἀδυνατοῦντα ἐκ τῆς συνθλίψεως νὰ καταπέσωσι, μένουσιν ὀρθοσταδαῖα εἰσέτι, παραφερόμενα ἀπὸ τὸν παλλίρρουν τῆς συνωστίσεως κλυδωνισμὸν, καθάπερ πτώματα ναυαγῶν ἐπὶ κυμάτων. Γυναῖκες ὠργισμέναι ψυχομαχοῦν μὲ δάκτυλα πολεμίου εἰς τοὺς ὀδόντας τῶν ἄλλοι δὲ ἀποπνέουν τὴν ὑστέραν πνοήν, τοὺς ὄνυχας τηροῦντες ἐγκεκρουσμένους ἐντὸς λάρυγγος ἐχθροῦ, δίκην σφηνῶν.

Ἄδηλος ὁ ὄλεθρος τῶν Βενετῶν κατὰ τὴν πνιγηρὰν ἐκείνην συμπέσιν· ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν πολιορκουμένων ἀπωλέσθησαν οὐκ ὀλίγοι. Ἔπεσαν ἐνταῦθα ὁ Πατερός Καρδάκης, ὁ Ψαρομήλιγγος, ὁ Βλάστακας. Ὁ γέρον Καντανολέος, μὲ νεανικὴν θρασύτητα μαχόμενος καὶ ἀναμαχόμενος, ἀπέμεινεν ἐπὶ τέλους ἄοπλος μὲ τὸ ξίφος συντετριμμένον ἐν τῇ δεξιᾷ. Ἔπεσαν ἐξεντερισμένος καὶ ὁ ταλαίπωρος Ζαγάρ, ἀφοῦ εἰς τὸν ἀνώτατον τῆς κλιμακῶς ἀναβαθμὸν διεσπάραξε πρὸς ὑπεράσπισιν τοῦ κυρίου του ἕνα ἀξιωματικὸν τοῦ ναυτικοῦ, καὶ ἐπάλασεν ἀμοιβαδὸν κατὰ τριῶν Κερνίδων. Ἦδη στίφος Βενετῶν περικυκλοῖ τὸν Ραιτούρην παρὰ τὴν προστάδα. Εἰρήρεις Κερνίδες τὸν ἀπάγουσιν οἱ μὲν ἐκ τῶν ἱματίων, οἱ δὲ ἐκ τοῦ τραχήλου, συνερίζοντες ἀλλήλοις τὴν ἀντίδοσιν τῆς αἰχμαλωτεύσεως.

— Εἶη πόλις τάφος . . . ! Θεὸς τῶν ἐξιλασμῶν, ἰλάσθητι ! κραυγάζει ὁ ζωορούμενος, ἐκκενῶν κατὰ στήθος ἕνός τῶν ἀπαγωγῶν του τὴν ὑστέραν πυριτοβολήν.

Αἴφνης ὁ κώδων τοῦ δώματος ἤχη . . .

Λάμπις — ἀστραπὴ — καταπληκτικὴ βροντὴ — καὶ ἐν ἀκραιῇ αὐτανδρος ἢ ἑπαυλις ἀνακτινάσσεται εἰς μεσουράνιον ὕψος !

Τεῖχη, ἄνθρωποι, κτήνη, σκευὴ ἐκσφενδονίζονται μετάρσια καθάπερ μύδροι ὑπ' ἐκρήξεως ὑφαιστείας. Τὰ θραύσματα, κυκλῆδὸν κατὰ τὴν ἐξακόντισιν τροχοδινούμενα, θάπτουσιν ἐν τῇ ἐπαναπτώσει καὶ οἴκους, καὶ κήπους, καὶ πλείστους ὄσους τῶν ἐξωθεν Ἰταλῶν.

Ὁ κλόνος κατεδαφίζει τὴν παροικίαν, σχίζει εἰς δύο τὸν ναὸν, ἀφίνει ἡμίχωστον τὴν κωμόπολιν, ἀναταράσσει δίκην σεισμοῦ τὴν γῆν ἕως Μελέχα. Οἱ ἐν Χανίοις ὑποθέτουσιν, ὅτι ἀνερρίφθη εἰς τὸν ἀέρα ἡ πυριταποθήκη τῶν προαστείων.

Νεφελώδης στρόμβος μίξολεύκου καὶ καταπύκνου κονιορτοῦ, ὡσεὶ αἰθάλη ἐκ πυρίπνου κρατῆρος ἀναπεμπομένη, ἐπιπροσθεῖ τὸν δίσκον τοῦ ἡλίου, καὶ ἐπανάγει τὴν νύκτα ἐπὶ τὴν Ἀλικιανοῦν.

Ἐπὶ μὲν τὴν ἐπιφάνειαν, πτώματα φρικτῶς πεπηρωμένα· ἐκτομα, σπαίροντα λακτροῦντα μέλη· στόματα πνευστιῶντα ἐν ἀγωνίᾳ· παντοδαπὰ λείψανα ἀνθρώπινα. Ὑπὸ δὲ τοῦς χλίδους, γόοι σπαραγματώδεις, μικρότονοι στόναχοι, ὑπόκωφα μυκήματα, βρυχμὸς ὀδόντων.

Ἐκ τῶν 520 ψυχῶν, ὅσαι διεδύσαντο τὴν νάρκην, καὶ ἐκ τῶν 320 ἐν συνόλῳ, ὅσαι ἐπέζων εἰς τὴν μάχην, μόνοι 182 Κρήτες ἀνεσκάφησαν ἐκ τῶν ἐρειπίων ἡμιθανεῖς, ἢ καιρῶς τετραυματισμένοι. Μετὰ τριήμερον, ὁ ἀριθμὸς τῶν θυμάτων, Ἰταλῶν τε καὶ Γραικῶν ὁμοῦ, ὑπερέβη τοὺς ἐξακόσιους.

Ἐκ τῆς βενετικῆς μερίδος κατ' ἰδίαν συνηριθμήθησαν ἕνδεκα ἀξιωματικοί, ἐν οἷς καὶ ὁ συνταγματάρχης Φώσκολος, ὁκτὼ φραγγάρχοντες ἐκ Χανίων, τρεῖς ἕτεροι ἐκ Χάνδακος, εἰς τις φράρος καὶ ὁ ἀρνησίπατρις ἀρχοντορωμαῖος Ἰερώνυμος Μουσοῦρος. Πρόσθεσι τριάκοντα δύο Γραικοὺς, Μουρνιώτας καὶ Βοθωνιώτας τὸ πλείστον, οἵτινες ἐτι καὶ πρὸ τῆς ἐκστρατεύσεως ἐτύγχανον συντεταγμένοι ὑπὸ τὸν Κολλάλτον.

Τὸ σῶμα τῆς Σοφίας ἀνωρύχθη ἐκ τῶν πρώτων. Ἔπνεε τὰ λοίσθια ὑποσαίροντι μὲν, ἀλλὰ προσμειδιῶντι τῷ στόματι. Μακρὰ ταινία αἰμορραγῆς ἐδιχοτόμει τὴν κόμην τῆς ἀπὸ κορυφῆς ἕως κροτάφου, καὶ ἐπέδαπτε μὲ κοκκίνους κύκλους τὴν κρητικὴν ἐνδυμασίαν. ΠρόσTERNOS ἔστιλβεν ἐπ' αὐτῆς ὁ χρυσοῦς τοῦ ἁγίου Ὁρους σταυρὸς, καὶ τὸ ῥόδον τῆς ἐξελληνίσεως τὸ εὐλογημένον ἐστόλιζε χλωρὸν εἰσέτι τὸ ἀμάλακτον στήθός της.

Σύμπτωσις δὲ ἀνιαρὰ καὶ ὄντως παράδοξος ! Ἡ γαμικὴ λαμπὰς τοῦ νεονύμφου τῆς ἔκειτο τεθραυσμένη εἰς τὸ πλευρόν της. Οὕτε εἰς τὴν ἐναέριον ἀπαγωγὴν ἠθέλησε ν' ἀποχωρισθῆ αὐτῆς ὁ κακὸς οἶνός !

Ἡ θυγάτηρ τῆς Κρήτης — χρυσοῦν ὄνειρον μιᾶς αὐγῆς — ἠγέφριξε καὶ παραυτίκα ἐπανεκλείσειε τὰ βλέφαρα, προσεφώνησεν ἡσυχῇ τ' ὄνομα τὸ ἀγαπητόν, εἶτα δὲ τὰς χεῖρας συσταυρώσασα ἐξ ἑαυτῆς, ἀπέπτη εἰς βελτίονα κόσμον, ὡς στενάζων ἐπιφωνεῖ καὶ ὁ Ἀρετιναῖος ποιητῆς

Cosa bella e mortall passa e non dura.

Νεκρὰ παρὰ τὴν θυγατέρα ἀνευρέθη καὶ ἡ μήτηρ. Ἄπνους ὡσαύτως καὶ ἡ τροφός· ἐπίσης συντετριμμένοι εἰς μικρὰν ἀπόστασιν καὶ αἱ δύο τῶν παρανύμφων.

Ὁ Γεώργιος Καντανολέος, καὶ ὁ Δημήτριος ἀνεσκάφησαν ἐκ τῶν σπαραγμάτων μετὰ ἔρευναν ἐπιμονωτέραν. Οἱ αὐτόπται ἔφριττον καὶ σῶμα καὶ νοῦν. Νεκροὶ σχεδὸν ἐξῆλθον ἀμφοτέροι ἐκ τῶν ἀντιθέτων γωνιῶν τοῦ πύργου. Ἐπὶ τῆς ὄψεώς των οὐδὲν πλέον ἐσώζετο ἔχνος ἄνθρωπίνου μορφῆς. Ὁ νέος, κατ' ἐξοχὴν, παρίστανε σχῆμα μυθώδους τινὸς τέρατος μᾶλλον, ἢ ἐμψύχου ὄντος.

Οὕτως ἔχοντες ὡς ἔγγιστα συνανωρύχθησαν καὶ ὁ νέος Ζάππας, καὶ ὁ Μολυβάς, καὶ ὁ Φωτεινός, καὶ οἱ λοιποὶ τῶν ἀγωνισθέντων. Θεάμα αὐθημερινὸν καὶ παράλληλον εἰς τὸ θεάμα τῶν τετρακισχιλίων νεαρικωμένων !

Ἄλλοι δὲ τινες βαθέως ὑπὸ τὰς πέτρας διατελέσαντες κεχωσμένοι, οὐδέποτε ἐξωρύχθησαν. Ἐτυχον μεταξὺ τούτων ὁ Εὐγένιος, ὁ Βρυώνης, καὶ ὁ πελοποννήσιος ὄπλαρχηγὸς Σπανιάκος.

Ἴσως νομίζεις, ὅτι ἐπὶ τῷ πλήθει τοῦ ὄλεθρου, ὅτι ἐν τῇ ἐπόψει τοιαῦδε καταστροφῆς ἀπεκάλυψε πρὸς στιγμὴν ἢ ἀνήμερος τοῦ διώκτου ψυχὴ ; Ἄπαγε ! Καὶ οἱ προμνησθέντες, καὶ οἱ ἐπιδιώσαντες τῶν ἀρχηγῶν, καὶ καθ' ὅλου πάντες οἱ ἐκ τῶν ἐρειπίων ἀνασκαφέντες συνεκομίσθησαν ἐπὶ φερέτρων

εἰς τοὺς στρατιωτικούς σταθμούς λειπονοῦντες ὑπὸ τὰς διττάς περιπλοκάς τῶν βρόχων καὶ τῆς ἀγωνίας.

Ἐν τούτοις, ἄπειρον πλῆθος συνέρρεεν εἰς τὸ θέατρον τῆς καταστροφῆς, ὅπου οἶκοι καὶ δένδρα ἄνω καὶ κάτω συγκεχυμένα, ὅπου πετρῶνες καὶ πελώρια τοίχων σπαράγματα πέραν τῆς αὐλῆς ἀπηκοντισμένα, ὅπου ζώσματα καὶ γείσα καὶ ἀστράγαλοι καὶ κίονες ἀκέραιοι, ἐπέκεινα τοῦ ἐρειπιῶνος διαρριφθέντες, ὅπου σωροὶ χαλασμάτων, χλιδῶν, φλεγομένων δοκῶν, τὰ πάντα μεμελανωμένα ὑπὸ τῆς πυρσοκροτήσεως, παρίστανον ὄραμα ἀποτρόπαιον, σκηνὴν ἀνορθοῦσαν τὰς τρίχας. Μᾶλλον δ' ἔτι φρικοποιὸς παρετάσσετο ἡ λεπτομέρεια. Θὰ ἔβλεπες ποῦ μὲν ἀνθρώπινα μέλη, ἀποκεκομμένα τοῦ λοιποῦ σώματος, ποῦ δὲ σώματα θανόντων ἡμίχλωστα, ποῦ δὲ πολύτιμα σκεῖη διερωγῶτα, ἢ ὄπλα διεσπαρμένα, ἢ βιβλία καὶ χειρόγραφα ἡμισπάρρακτα, ἢ σημαῖας κατησβολωμένας, ποῦ δὲ λακίδας ἱματίων, ἢ κέρματα ἐπίπλων ἀπανταχοῦ ἢ ἀνάμνησις ὑπάρξεως παρρωχημένης εἰς ἔγνη παρουσίας καὶ ἐσχάτης καταφθορᾶς. Οὐδὲν τῶν ἐν τῷ πύργῳ, οὐδὲν διέφυγε τὴν ὄργην τῆς Νεμέσεως, οὐδὲν ἐσώθη ἐκ τῆς τελείας οἰκοφθορίας τοῦ πεπρωμένου. Συνεπῆρην ἡ κατάλυσις εἰς τὴν ῥοπήν καὶ αὐτὰς ἔτι τῆς προγονικῆς εὐκλείας τὰς μαρτυρίας. Ἐμπεπρησμένα τὰ οἰκιακὰ ἀρχεῖα τῶν Μολίνων εἰς πλήρη καὶ ἀθεράπευτον φθορὰν τὰ κατάστιχα καταρρακωμένα μὲν αἱ εἰκόνες τῶν προπατόρων, τῶν πάλαι ποτὲ κατὰ τῆς κρητικῆς ἐλευθερίας ἀγωνισθέντων, κατεκαγῶτα δὲ τὰ ξίφη των παρὰ νεκρὰ σώματα Κρητῶν. — Μόνον ἐν τῶν ζώντων κτημάτων τοῦ φραγγάρχοντος ὑπεξέφυγε τὸν ἀφανισμόν ὁ ἐξῆκοντούτης κόραξ. Εἰς τὸ πείσμα τοῦ κονιορτοῦ, ὅστις νεφελωδῶς ἐξημαύρου καὶ συνεσκοτάζε τὴν σκηνὴν ἀναπτερωθεὶς ἐκ τινος ὑποκένου χαράδρας, ὁ μελανόπτερος ὄρνις ἀπέπη τῶν ἐρειπίων τοῦ κυρίου του κώζων βραγχιωδῶς *Vile! Vile!* ¹ Μετὰ τινος δὲ ἐναερίου περιστροφᾶς ἐγένετο ἀφαντος ἀποστρέψας καὶ αὐτὸς τὸ βλέμμα ἐκ τοῦ τόπου τῆς κατάρτας.

Τὸν ἀποχαιρετισμὸν τοῦ κόρακος συνεπλήρου καὶ παρέφραζε μετ' ὀλίγον ὁ φιλόσοφος καὶ ἀπὸ πάσης τραγῳδίας ἀχώριστος λογικὸς χορός. Οἱ τὰ ἐρείπια περιεραζόμενοι χωρικοὶ ἤμειβον ἀλλήλοις τὰς παρατηρήσεις των. Εἷς τις τῶν συλλόγων ἴστατο προσορῶν τὸ τιμαριωτικὸν οἰκόσημον, ἀνερριμένον ὑπὸ τῆς πυρσοβολῆς παρὰ τὴν θύραν τῆς ἐκκλησίας.

— Ἀνομοσπορίσματα, διαβολοθερίσματα.

— Τῆς ἀδικίας τὸ γέννημα σὲ ποντισμένον μῦλον, ἐπεξήγησεν ὁ πλησιέστερος.

— Καὶ εἰς ἀνώτερα! ἄλλος τις προσέθηκεν, ἀποπτερνίζων τὸ ἐγγλυφον ἔμβλημα.

— Οὔτε ἀνώτερα, οὔτε κατώτερα. Δὲν βλέπεις; Ἡ πασάλη ἐγεινε πλέον καὶ ἀπέγεινεν ὀλοτελῶς.

— Τοῦ διαδόλου τὸν ἀνεμόμυλον! Καὶ πόσον γλήγορα ὅπου τὴν ἄλεσεν τὴν πασάλην του!

1) Φαυλόθειε, Φαυλόθειε!

— Ἄλεσε τόσο καλὰ, ὥστ' ἄλεσε καὶ τὸν μυλωνᾶν αὐτόν.

— Κάμης, πάθης, καρδία μὴ σοῦ πονέση! Προδοσία ἔκτισε τὴν Βίγλαν, καὶ προδοσία τὴν χαλᾶ!

— Μὴ πεποιῖατε ἐπ' ἀρχοντας . . .! προφητείας τὸ ἀνάγνωσμα.

— Ναί! «Ἄγαθὸν ἐλπίζειν ἐπὶ Κύριον, ἢ ἐλπίζειν ἐπ' ἀρχουσιν» ἐπισυνάπτει ὁ Ἀναγνώστης, ἀναφέρων ῥητὸν Ψαλμοῦ.

«Ὁπου ἀρχοντες καὶ λύκοι, τιμφορὰ καὶ καταδίκη»,

Καγγάσματα ἐπωνύλευσαν καὶ τὴν παροιμίαν ταύτην καὶ τὰ παρακολουθήσαντα.

Ἐν τοσοῦτῳ ἡ συρροὴ τῶν περιέργων συνεπηύξανεν ἀδιακόπως. Κατὰ διαταγὴν τοῦ τοποτηρητοῦ τὸ μὲν πλῆθος προσεκλήθη ν' ἀποχωρήσῃ, φύλακες δ' ἐπὶ τόπου ἐτέθησαν, ὠρισμένοι ν' ἀπαγορεύσωσιν εἰς τὰ ἐρείπια τὴν εἰσφοίτησιν τοῦ δημοσίου.

Τοιαύτη μὲν ἐν ὀλίγοις ἡ τύχη τοῦ πύργου. Τί δὲ περὶ τοῦ κυρίου του;

Τὸ οὐσιωδέστατον τῶν σχεδίων του ἐματαιώθη. Ἀποτυχὼν διὰ τῆς πειθοῦς, ἐσφαλκῶς καὶ διὰ τῆς βίας ν' ἀποσπάσῃ τὴν οἰκογένειαν ὅπου σκηνῆς εἰς ὄλεθρον προοριζομένης, ὁ Μολίνος ἀπέδρα πρὸς τὸν Κολλάλτον μετὰ ἱατροῦ, καὶ Εἰρηναίου καὶ ἀρχοντικῆς συμμορίας, ὑποσχεθεὶς τίμημα δισχιλίων φλωρίων, ἔτι δὲ ἀγρόν παρὰ τὰ Χωραφάκια διακοσόργιον πρὸς ὄντινα ἤθελε τῷ ἀγάγει σφᾶς θυγατέρα καὶ σύζυγον.

Ἦτο ὅμως κατακαρδίως ὑπὸ βαρυθυμίας καὶ προαισθησῶν τετρωμένος, εἰ καὶ κατὰ τᾶλλα ἐπιτυχῆς. Τὴν ἐπιούσαν τῆς ἀποδράσεως, περὶ ὄρθρον βαθύν, ἐξῆλθε μονήρης τοῦ στρατῶνος, ἔνθα ὄρθιος καὶ ἐν διηνεκεὶ ἀφωνία διενουκτέρευσεν. Ἀφείς ἀριστερόθεν τὴν πλατεῖαν ὁδὸν καὶ πᾶσαν ἐνδεχομένην ἀπάντησιν ἀποφυγῶν, ἀνέβη διὰ στενοῦ μονοπατίου σκολιοδρομοῦντος περὶ τὸ δάσος εἰς τινὰ λοφίσκον περιβλεπτον, κείμενον καταντικρὺ τῆς ἐπαύλεως καὶ παρὰ τῶν χωρικῶν καλούμενον Περὶ θ ὠ ρ ι.

Ἄν τὴν στιγμὴν αὐτὴν εἶχε κατὰ τύχην εἰσοπτρισθῆ ἐν τινὶ ρύακι, βέβαια εἰς τὴν εἰκόνα του ὁ Μολίνος δὲν ἤθελεν ἀναγνωρίσει τὸν Μολίνον. Αἱ ὠδίνες τῆς αὐπνίας ἐξετυποῦντο εἰς τὸ ὑπόπιον τοῦ προσώπου του· τὸ χολῶδες ὄργημα τῶν φλεβῶν ἐξεχέετο εἰς τὴν χροιάν του ἐν εἶδει ἰκτερωδῶν πεντάλφα. Ἀδιάκοπος σφαδασμὸς ἐκυνδάλιζε τὰς ἴνας τῶν χειλῶν του καθ' ἕνα τρόπον βραχίων μυλεργάτου περιελαύνει χειρόμυλον. Καὶ ὁ μὲν λάρυγξ ἐχρέμπτετο, τὸ δὲ στόμα του ἀπέπτυνεν ἀκαταπαύστως ὡς ἂν τὰ ὄργανα ταῦτα προσεπάθουν ν' ἀπαλλαχθῶσιν ἀπὸ ἐμφωλεύοντά τινὰ ἀλόης χυλῶν.

Μόλις φθάσας εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ λόφου, ἀπέμαξε μὲ τὸ ῥινόμακτρον τὰς χονδρὰς σταγῶνας ἰδρώτος, αἵτινες ἀθερμοὶ διέρρεον τὰς σιαγῶνάς του. Εἶτα δὲ καθήσας ἐπὶ ρίζης ἐλά-

της, καὶ ἐπ' ἀμοιτέρων τῶν παλαμῶν στηρίζας τὴν κεφαλὴν, ἐπέστησεν ἀσκαρδάμυκτι τὰ ὄμματα εἰς τὸ κατάρτιον τῆς προγονικῆς του στέγης, ὅθεν τὴν προτεραιάν ἢ κληρονόμως εἶχε καταφρονητικῶς ὑποστολίσει τὸ ἔμβλημα τῆς οἰκογενείας του.

— Ἐνὸς χωριάτου σύμβολα ἐπὶ τοῦ ἱστορικοῦ πύργου τῶν Μολίνων! ἐκραύγασεν ἐπιπτώσας ἀναγωγὴν γολῆς. Ἀπόσκηψε κεραυνὲ αὐθημερόν, ἀπόσκηψε τὴν ἀστραπὴν σου ἐπὶ κεφαλῆς αὐτοῦ, ὅστις ἐκ τοῦ τιμαρίου τῆς κληρονόμου μου ἐτόλμησε νὰ καταβιδιάσῃ ἐν τῶν ἐντιμωτέρων οἰκοσήμεων τῆς Βενετίας!

Τοιαύτην κατάρας ἐξεμέσας, ἀνορθώθη ἐξ αὐτομάτου, ἐπανακάθησεν, ἀλλ' ἐκ τοῦ πύργου τὸ βλέμμα του οὐδόλως μετεκινήθη. Ἐκείθεν, ἐξ ἐκείνου τοῦ ὕφους ἐπασκόπησε τὰ πολεμικὰ προετοιμάσματα· ἐκείθεν δ' ἐγένετο μετ' ὀλίγον καὶ θεωρὸς τῆς μάχης, τὰς ταλαντώσεις τὰς ὁποίας παρηκολούθησε μὲ παφλάζουσαν ἀνακίνησιν πνεύματος, συνειδήσεως, παθῶν.

Ἀκέραιον ἐξετυλίσετο τὸ πανόραμα ἐνώπιόν του. Ἀπὸ τῆς ἐλάτης ἐκείνης ὁ ὀφθαλμὸς ἐδράττετο, ὡς ἐπὶ πίνακος ἀπεράντου, παντὸς ἐκάστου κινήματος ἐκατέρων τῶν μερῶν. Ἐκείθεν κατείδε τὸν ἀντιφρονούντα πυροβολισμόν, τ' ἀποτελέσματα τῶν βενετικῶν σφαιρῶν ἐπὶ τοῦ οἴκου του, τὴν ἀλληλουχίαν τῶν τραγικῶν ἐπεισοδίων τῆς συμπλοκῆς. Οὐδὲν διέλαθε τὴν ἀσκαρδάμυκτον προσοχὴν του. Εἶδε τὴν ἐξοδὸν τῶν Κρητῶν, τ' ἀνδραγαθήματα τοῦ γαμβροῦ του, τὰ ἐναγώνια τοῦ μητροπολίτου παρακελεύσματα... Ἐὰν βέλος φαρμακερὸν ἦτο ὁ ἀπεισμός του, ὁ φραγγάρχων ἤθελεν ἴσως ἀνωθεν τοῦ Περιθωρείου ἐνεργήσει κατὰ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἀνυστικώτερον, ἢ τὰ πυροβολοστάσια τοῦ Κολλάλου. Φυσικόν· αἱ ἀρτηρίαι του ἐσομβόλου παλμούς βενετικούς κατὰ Γραικῶν.

Ἄλλ' ἅμα ὡς εἶδε τὴν μονογενῆ του ὄμμασι τυφλοῖς ἐμπίπτουσαν ἐν τῷ μέσῳ τοῦ πυρὸς καὶ ἀναδινοῦσαν τὸ λευκὸν ρινόμακτρον πρὸς ἐμφύχωσιν τῶν ἰθαγενῶν. . . ἐπὶ τῇ θῆα ἐκείνῃ οἱ παλμοὶ ἐξηθηριώθησαν εἰς τὰ ἐντὸς του. Ὁ φραγγάρχων συνησθάνθη ἐαυτὸν βενετικώτερον ἀπειράκις, ἢ τὸ πρίν.

Ἐπὶ τοιαύτῃ αὐτοφωρίᾳ, ἐξάνισταται ἐμπληκτος, ἔντρομος ἀπὸ κορυφῆς ἕως ποδῶν, ἀρνούμενος τὴν μαρτυρίαν τῶν ὀμμάτων του.

Ἐπισκιάζει τὰ ὄμματα μὲ τὴν δεξιάν, προσηλοῖ στερεώτερα τὸ βλέμμα ἐπὶ τῆς νέας. Κατάδηλον· ἦτο αὐτὴ ἐκείνη, ἦτο ἡ θυγάτηρ του.

— Γόνε, ἀνάξιε τῶν Μολίνων, ἀρνησίπατρις Βενετὶς! — φωνάζει τότε, εἰς τόνον, ὄργην καὶ χόλον ἀποσταλάζοντα. — Ἡ μήτηρ σου ἐσεβάσθη τὸ δόγμα τῶν πατέρων της! Ἐὰν δὲν εἶχε φυλάξῃ καὶ τὴν συζυγικὴν τιμὴν, ἤθελα σὲ ἀποφάλισαι τοῦ γενεαλογικοῦ μου δένδρου δι' ἐπισήμου ἀποκηρύξεως!

Τὸ δὲ βλέμμα ἀνυψώσας εἰς τὰ ἄνω.

— Καὶ σὺ, ἀναφωνεῖ στενάζων, διατί, διατί μὲ ἠδίκη-

σες, στερήσας με ἄρρενος κληρονόμου; Δὲν εἶσαι σὺ αὐτὸς ὁ λέγων· Γνώσῃ, ὅτι πολὺ τὸ σπέρμα σου, τὰ δὲ τέκνα σου ὡσπερ παμβότανον ἀγροῦ;¹ Εἰς τί σοὶ ἔπταισα λοιπόν; Μήγαρ δὲν σὲ ὑπερέτῃσα ὡς εὐσεβὴς χριστιανὸς, ὡς χρηστὸς πολίτης, ὡς οἰκογενειάρχης φιλότεκνος;

Ἐῦθετον μὰ τὴν ἀλήθειαν ἦτο τὸ προφητικὸν ῥητόν. Ἄλλ' ἐν τῷ ἐπιφωηῆσαι αὐτὸ, διατί ἐσιώπησε τὸ παρεπόμενον συμπλήρωμά του· ΣΥ ΔΕ ΓΝΩΘΙ ΣΕΑΥΤΩΙ, ΕΙ ΤΙ ΕΠΡΑΞΑΣ!

Μὴ ἀστοχῆσωμεν ὅτι ὁ Σέρ Φραντσέσκος ἦτο μαθηματικὸς καὶ ἐκπαθέστατος φιλογεωμέτρης.

Ἐπαρχει ἐν τῇ ζωολογίᾳ τῶν διπόδων ἐν τι ὄν, ἀσυγκρίτως λογικώτερον τῆς ἀπογονῆς Ἀδάμ. Τὸ ὄν αὐτὸ λογίζεται, ὑπολογίζεται, συλλογίζεται τόσον ἐντελέστερα Νευτώνων καὶ Κοπερνίκων, ὅσον τὸ ἄπειρον ὑπερέχει τοῦ πεπερασμένου. Εἰ καὶ γεννηθὲν πρὸ πάντων τῶν αἰώνων, ζῆ ἐν τῷ μέσῳ ἡμῶν καὶ ὑποτάσσεται εἰς τὰς προαιρέσεις μας. Ἡ ἐξόρμησις τῶν νοημάτων του νικᾷ τὴν ταχύτητα τοῦ ἤλεκτρισμοῦ· Κρονίδου κεραυνοὶ δὲν ἀποτολμῶσι νὰ φιλονεικήσωσι περὶ ὠκύτητος μὲ τοὺς ὑποπτέρους πόδας του. Ἀλλὰ κατ' ἐξαιρέσιν ἐν τῇ ζωολογίᾳ μοναδικὴν, τὸ ὄν αὐτὸ εἶναι ἄμοιρον καρδίας. Αἴσθημα, ποίησις, φαντασία, πόθος, συγκινήσεις, ἐνθουσιασμός, τὰ ἐλλείμματα ταῦτα τῶν βρωτῶν διατελοῦσι πρὸς τὸ ἀθάνατον αὐτὸ ξένα παντάπασι. . . Ὁ διαβήτης σοὶ καταμετρεῖ ἐν ἀκαρεῖ τὸ κενὸν τῆς Πλάσεως· ἀλλὰ καὶ αἰῶνας αἰώνων ἐὰν καταναλώσῃ θ' ἀποτύχη νὰ καταμετρήσῃ τὴν ἐλαχίστην τῆς καρδίας αὐτογραμμίν.

Εἰς τοὺς στερεομετρικοὺς λογαριασμοὺς τοῦ Σέρ Φραντσέσκου οὐδὲ καὶ ἀξίαν ἀγνώστου Χ κατεῖχεν ὁ ἔρωσ τῆς θυγατρὸς. Καρδία! Στοιχεῖον ξένον εἰς τὸ ἀλγεβραϊκὸν ἀλφαριθμητάριον. Ἐρωσ! Μειρακιεύματα. Ἀφοσίωσις, κλαυθμοὶ, παλμοὶ, ὄρκοι, στίχοι! Γέλα με νὰ σὲ γελῶ νὰ περῶμεν τὸν καιρὸ. Πρὸς τὸν κωμωδοδιδάσκαλον ἐκείνον πραγματικὸς ὄρος ἀγνώστου τῆς ἐξισώσεως ἦτο ἡ καταστροφή τῆς ἐν Ἀλικιανοῦ θεατρισομένης κωμωδίας. Περὶ τὴν εὐρεσιν τοῦ ὄρου αὐτοῦ ἐστρέφετο σύνολος ἢ ἄλλυσις τῶν λογαριασμῶν. ἦτο τὸ πρόβλημα εὐκταίας διαλύσεως ἐπιδεικτικόν; Τοῦ τ' ἐστὸ ὁ μάλιστα δέδοικε. Περὶ δὲ ἔρωτος; Τοῦ τ' οὐ το οὐδ' οτιοῦν ἔμελεν αὐτῷ. Εἴτε αἰσίαν, εἴτε ἀπαισίαν ἐλάμβανε τὴν λύσιν ἢ κωμωδίαν, ἢ λύσιν τοῦ ἐρωταρίου ἦτο ἤδη στερεῶς καθωρισμένη ἐν τῷ προὑπολογισμῷ. Δεδόσθω λόγου χάριν, ὅτι μετὰ πολλὰς καὶ ἐντόνους νοθεσίας θ' ἀπέβαινε ἀνίκανος ἢ λογικὴ τῆς πατρικῆς ἐξουσίας! Τί ἐντεῦθεν; Ἐδέετο ἴσως θυσίαν ἐκατὸν βοῶν ἀντὶ τῆς ἀποδείξεως ὅτι τὸ μέγα τετράγωνον τῆς Ὑποτεινούσης του, ἐὰν μὴ ὑπερέβαινε, τοῦλάχιστον εἰ καὶ ὑπόθετον, ἰσοδυναμεῖ εἰς τὰ ὑπερκείμενα δύο τετράγωνα τῆς ὀρθῆς γωνίας, ἦγουν εἰς τὴν πειθῶ τῆς συζύγου καὶ εἰς τὴν καρδίαν τῆς θυγα-

1) Ἰώβ, κεφ. Ε'.

τρός; Πανάκεια πρόσφορος και δραστηκιωτάτη ὁ θαλάσσιος ἀήρ. Ἐν ταξειδάκιον εἰς Βενετιαν ἤθελεν ἀπὸ τοῦ μνημονικυῦ τῆς κόρης ἐξαλειψεῖ τὰς ῥιμάδας τοῦ ἐραστοῦ μεθ' ἧς εὐχερείας νωπὸν σπογγάριον σβύνει ἀπὸ μέλαιναν σανίδα γεωμετρικὰ γυμνάσματα μαθητοῦ.

Τὰς συγκυρίας ταύτας ὁ διαβήτης εἶχε προσεξακριβώσει μὲ ἀκριβείαν θαυμαστήν. Ἐπέλαθεν ὅμως τὰς περιμετρήσεις του μία τις ἄλλη ἀστερομετρητος συγκυρία. Ὁ φραγγάρχων ἤθελε τάχιον πιστεύσει, ὅτι ἡ αὐτοῦ Μακαριότης ἐλειτούργησεν εἰς τὴν Ἑβραϊκὴν τῆς Ῥώμης ὡς Ῥαββίης, παρ' ὅτι κληρονόμος τῶν Μολίνων ἤθελέ ποτε συναγωνισθῆ κατὰ τοῦ πατρὸς μετὰ Γραικῶν.

Ἡ ἀρειμανῆς ἐξοδος τῆς ἡρωίδος, ἐξελέγξασα πλημμελεῖς τὰς ἰσοροπίας του, ἀπεξήρανε εἰς τὸν ἀύχμηρὸν καὶ ἀνήλιον λευκῶνα τῆς φιλοστοργίας του πᾶν φύτρον ἡμιμαράντου πόας.

Διατί νὰ μὴ ἦνε ἐκ τῶν δυνατῶν ἡ αὐθωρος ἄρρενος τέκνου αὐτοσχεδιάσις; Μὲ πόσην ἐτοιμότητα ἤθελεν ἐξαλειψεῖ τὴν ἀποστάτιδα ἀπὸ τοῦ γενεαλογικοῦ του δένδρου! Θῆλυ τέκνον παράπλευρα εἰς ἄρρενα κληρονόμον! Καὶ τίς, πρὸς ἀπλοποίησιν χρωλυτικοῦ λογαριασμοῦ, τίς ὁ μὴ σπεύδων νὰ διαγράψῃ τὴν ὀχληρὰν τῶν μηδενικῶν ὄρμαθιάν! Οἷα δ' ἄλλως τε μεγαλοπραγία, ἀξία εὐπατρίδου βενετοῦ! Τοιαύτη ἐξάρνησις δὲν θὰ κατήσχυνε καὶ αὐτὰς τὰς ἀνδρειοτέρας πράξεις τῆς Ῥωμαϊκῆς φιλοπατρίας; Δὲν θ' ἀντήχει ἕως περάτων τῆς βενετικῆς οἰκουμένης, ἅτε δὴ θαυμάσιον αὐταπαρνησίας παράδειγμα;

Ἄλλὰ τὸ πρᾶγμα ἦτο ἀδύνατον. — Ἐπειτα δὲ, ἐὰν καὶ ὁ θηλυκὸς αὐτὸς βλαστὸς ἀπεκόπτετο τοῦ ἐνδόξου δένδρου, τί θ' ἀπεγίνοντο τὰ τιμάρια, τὰ πολύτιμα ἀρχεῖα, τὰ εἶδωλα τῶν προγόνων, οἱ ἰέρακες, ὁ κόραξ — τὸ ὄνομα πρὸ πάντων, ὁ ἐπωδύνως ἀνακυλιόμενος οὗτος βράχος τοῦ οἰκογενειακοῦ Συσύφου; Τίς πλέον, ὑπὸ τοὺς πλατυσκίους κλάδους τοῦ δένδρου αὐτοῦ κατακλιόμενος ἤθελε καρπωθῆ τὸ καύχημα νὰ ἐπιφωνήσῃ δι' ἐμοῦ τὸ γένος τῶν Δαμολίν ἀθανατίζεται!

Ἀπὸ τούτου εἰ: ἄλλον διαλογισμὸν μεταβαίνων ὁ Σερ Φραντσέσκος, ἀνεγείρει αἴφνης τὴν χεῖρα, καὶ κρούει δυνατὰ τὸ μέτωπον. Μία τις ἰδέα, ἰδέα μεγάλη ἐξαστράπτει εἰς τὸν νοῦν του. Ἐμπνευσις θεῖα ἄνωθεν τῷ κατήρχετο.

— Ἡ ζωὴ τοῦ δικαίου, λέγει καθ' ἑαυτὸν, ἐστὶν ἐβδομήκοντα. Ἀφαίρεσις. — Ἀπὸ τὰ ἐβδομήκοντα ἔκβαλε πεντήκοντα, ὑπολείπονται εἴκοσι. Πρὶν ἢ ἀπέλθω λοιπὸν κ' ἐγὼ εἰς τὰς σκηνὰς τῶν μακάρων μου, δύναμαι νὰ ἴδω καὶ υἴὸν καὶ ἔγγονον. Παράδοξον, *per la Madona*, πῶς τὴν λαμπρὰν ταύτην ἰδέαν δὲν τὴν συνέλαβα καὶ προτήτερα!

Ὅλος ἐκδοτος εἰς τὸ ἀναπληρωματικὸν ἀναπέμπασμα, ὁ Μολίνος οὔτε πλέον ἀκούει τὸν πάταγον τῆς ἐντὸς τῆς ἐπαύλεως ἀλληλοσφαγίας, οὔτε πλέον καθορᾷ ἐνώπιον του τὴν χειμαρρῶδη ἐφοδὸν τοῦ βενετικοῦ στρατοῦ. Αἱ φρένες, αἱ αἰ-

σθήσεις του διατελοῦν παντάπασιν ἐφηρηπαγμέναι εἰς τὸν θαυμασμὸν τῆς χωρογραφίας, ἣν πρὸ ποδῶν αὐτοῦ διεκτυλίσσει ἡ ἀναζωπύρωσις τῶν γενεαλογικῶν ἐλπίδων, κατὰ δὲ τὴν ἔκτασιν αὐτὴν χαίρει διακριβῶν ἐν τι αἰσθημα διεκφυγὸν ἕως τότε τὰς προσεκτικωτέρας ἐνδομυχήσεις του, ὅτι δηλαδὴ δὲν ἐθήρευε τὸ μέλλον, εἰμὴ μόνον χάριν τοῦ παρελθόντος: εἰς καθαρωτέρας λέξεις, ὅτι ὡς εὐσυνειδήτος ἀπόγονος ἤθελε τυχεύσης ἀνάγκης ἐλοκαυτώσει ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τῶν Κτησιῶν θεῶν ὄχι μόνον οἰκογένειαν, καὶ πατρίδα καὶ ἀνθρωπότητα, ἀλλὰ καὶ ἑαυτὸν προσέτι, μεθ' ἧς προθυμίας χήρα ναβάθου ῥίπτεται ἀφωσιωμένη καὶ παίζουσα εἰς τὴν αὐτὴν πυρὰν τοῦ συζύγου της.

Τὸ σχέδιον προσέβαινε, ἀκμαζούσης ἐτι τῆς μάχης, ὠριμάζον, ἤδη δὲ ὁ ἱππότης προεγεύετο τὰ ἡδονικὰ ἀποτελέσματα, ὅσα ὁ μέλλων τῆς Σοφίας ἀντικαταστάτης ἐπέπρωτο νὰ ἐπιφέρῃ εἰς τὴν διάδοσιν τῆς γενεᾶς του, ὅτε αἰφνίδιον καὶ σφοδρότατον χθονὸς ὑπολάτισμα ἀνέρριπτεν αὐτὸν ὡς ἓνα πίδα ἀπὸ τοῦ ἐδάφους, καὶ ταυτοχρόνως βροντῆ κατεσπάραττε τὰ ὠτά του. — Ὡ τοῦ φοροῦδου τῶν διαλογισμῶν! Ἐπαναφέρων τὸ βλέμμα πρὸς τὸν πύργον, βλέπει τοὺς τοίχους τῆς προγονικῆς ἐπαύλεως, βλέπει ἀναριθμητὰ σώματα, βλέπει παμπληθίαν ἀνθρώπων, τὰ πάντα ὡσεὶ βροχὴ ἀερολίθων ἀνακλῆμποντα κυκλοελκτικῶς ἐπὶ γῆς ἐν νεφέλῃ φλογῶν, κονιορτοῦ καὶ τέφρας.

Ἡ ὄρατις του ἀμαυροῦται, κατασκοτίζεται. Μικρὸν κατὰ μικρὸν τὰ ἀντικείμενα ἀποίχονται ἐνώπιόν του. Τὰ γόνατά του ἐπικλῶνται. Ὁ νοῦς, καθάπερ μηχανή τις ἐσκανδαλισμένη, σταματᾷ ἀδρανῆς, ἀκίνητος, νωθρός.

Ἀίσθανόμενος τὸ ἔδαφος ὑποχωροῦν ὑπὸ τοὺς πόδας του, στηριζεῖ δι' ἀμφοτέρων τῶν χειρῶν τὸ σῶμα ἐπὶ τοῦ κορμοῦ τῆς ἐλάτης, καὶ μὲ αὐτόματον φθογασμὸν ἀναβοᾷ:

— *Miserere mei Deus, secundum magnam misericordiam tuam, et secundum multitudinem miserationum tuarum dele iniquitatem meam!* (1).

Ἄλλὰ δὲν δύσεται νὰ προχωρήσῃ εἰς τὴν τελευταίαν λέξιν πίπτει τετανὸς χαμαί.

Ἐβριεῖεν ἐν τῇ αὐτῇ θέσει κατακείμενος καθ' ὄλην τὴν δείλην, ἔμεινε καὶ τὴν ἐπομένῃν νύκτα. Καίτοι ζῶν, οὐδόλως μετεκινήθη· καίτοι ἄγρουπνος, οὐδὲν διενοήθη, οὐδὲν ἀνεπόλησεν, ἐμόχθησε δὲ ἀναποτελέστως, ὅσάκις ἐπειράθη νὰ συνανυφάνῃ μίαν τινα ἔννοιαν. Τέλος, τὸ ῥίγος, καὶ ἡ πείνα ἠνάγκασαν αὐτὸν νὰ ἀνεγερθῆ.

Ἐπαναμνησθεὶς διὰ μιᾶς τῆς θυγατρὸς προσεφώνησεν αὐτὴν ὀνομαστικὰ καὶ ἀλλεπαλλήλως. . . μόνη ἡ ἡχὴ τοῦ βράχου ἀπεκρίθη εἰς τὰς προσκλήσεις του κλαυθμωδῶς. Καταπλαγεὶς ὑπὸ τῆς ἐνταφίου ἀφθεγξίας, ἧτις ἐπήρχετο βαθμηδὸν κατακλείουσα καὶ περικατέχουσα τὰς φρένας του, ἀφῆκεν ὠρυγμὸν μακρὸν καὶ ἀνέβλεψεν εἰς τὴν ἀντιπέρα Βίγλαν.

(1) Ἐλέησόν με, Κύριε, κατὰ τὸ μέγα ἔλεός σου. . . καὶ τὰ λοιπά.

ἀλλὰ μὴ κατιδὼν τὸν πύργον αὐτῆς, ὑπέλαβε τὴν ἀποψιν ἐπιπροσθουμένην ἀπὸ τὴν ὀμίχλην.

Ἄρκετόν καιρὸν περιεπλανήθη ἀστόχως ἀναμέσον τῶν δένδρων, ἀσκεπῆς τὴν κόμην, δονῶν ἄλλοτ' ἄλλοτε τὴν κεφαλὴν, σείων τὰ χεῖλη, ἀναπάλλων τὴν βακτηρίαν, κρούων ἐνότοε τὸ μέτωπον κατὰ τῶν κορυφῶν, καὶ νῦν μὲν καθήμενος ἐπὶ λίθου, νῦν δὲ αἰφνιδίως ἐξανιστάμενος, καὶ δρομάδην ἀποδιδράσκων, ἄλλοτε δὲ προσφωνῶν δξύτατα τὸν φραγκίσκον Δὰ Μολίν, καὶ φρυάττων ἐπὶ τῇ ἀντιφωνήσῃ του. Ἡ τύχη τὸν ἐβόηθησε κατὰ τὴν πλάνην. Ἀπρονοήτως ἀναστρέψας εἰς τὸ μονοπάτιον ὅθεν ἀφίχθη, ἀνευρέθη περὶ τὴν ὀγδόην τῆς πρωίας παρὰ τὴν πλατείαν. Ἐκεῖθεν βουνοβατήσας περὶ τοὺς σωρούς, ἀναρριχηθεὶς ἐπὶ τὰ ἀποπτώματα, τέλος εἰσέδυσεν ἐνθάδε αὐτοῦ, ὅπου ἐπὶ τῶν ταπεινῶν στεγῶν τῆς κώμης ἐγιγαντία πρὸ τινῶν ὠρῶν ἀκόμη τὸ τιμαριωτικὸν κτίριον τῶν πατέρων του.

Ἀφοίτητος τὴν στιγμὴν αὐτὴν ἐτύγχανεν ὁ ἐρειπιών. Τοῦ στρατοῦ ὄντος τὴν πρωίαν ἐκείνην ἠσχολημένου εἰς σοβαρωτέρην ὑπηρεσίαν, ἡ ἐργασία τῆς ἀνασκαφῆς εἶχε διακοπῆ. Μόνοι τέσσαρες στρατιῶται ἐνεστάθμευον, ἀπαγορεύοντες τὴν εἴσοδον εἰς τοὺς χωρικούς.

Ἐνῶ προέβαιναν ἐντεῦθεν ὁ Μολίνος, εἰσῆρχετο ἐκ τοῦ ἀντιθέτου μέρους ὁ Δὸν Πλάτσιδος.

Μόλις ἰδὼν πόρρωθεν τὸν ἱππότην, ὁ Ἰησουῖτης προέτρεξε μὲ ἀγκάλας ἀνοικτάς, καὶ σκιρτῶν ἀπὸ χαρᾶς.

— Ζῆς, λοιπὸν, προσφιλέστατε καθβαλλιέρε! Εἶσαι σὺ αὐτὸς ἀκόμη! ἐφώναζε προσυπαντῶν τὸν ἄρχοντα. Τί ἔγινες; Ποῦ ἦτο; Πεντήκοντα ταχυδρόμοι περιέρχονται τὴν χώραν ἀναζητοῦντές σε. Καὶ ἐγὼ αὐτὸς διενευκτέρευσά εἰς τὰ περιχώρα τῶν βρῦσεων, ὅθεν ἐπιστρέφω τὴν στιγμὴν ταύτην. Συγγενεῖς, φίλοι μας, ὁ στρατὸς, ὅλη ἡ Ἀλικιανοῦ σὲ ἐκλαμβάνουν ὡς ἀποθαμμένον. Ποῦ ἦσο, ἀδελφέ; Διατί νὰ μᾶς ἐμβάλῃς εἰς τόσῃ ἀμηχανίαν;

Ὅργων δὲ καὶ σφριγῶν ἐξ ἀγαλλιάσεως ρίπτει τοὺς βραχιόνας περὶ τὸν τράχηλον τοῦ ἄρχοντος, ὅπως ἐναγκαλισθῆ καὶ φιλήσῃ αὐτόν.

Ἄλλ' εἰς τὴν ψυχικὴν διάχυσιν τοῦ ἱερέως ἀντιτείνας ὁ ἄρχων τὴν κεραλίαν τῆς βακτηρίας, ἀντέκοψεν ἀποτόμως τὸν περιπτυγμόν.

— Ἄς δράμωμεν πρὸς τοὺς φίλους, ἵνα αὐτοπρόσωποι κομίσωμεν τὰ συγχαρητήρια τῆς σωτηρίας σου! προσεπιλέγει ὁ Πλάτσιδος, δράττων τὸν ἄρχοντα ἐκ τοῦ παρωλενίου, ὅπως ἀπαγάγῃ αὐτόν ἐκ τοῦ τραγικοῦ θεάματος τῆς καταστροφῆς.

— Δὲν θὰ μοῦ φύγῃς, ὄχι!—ἀποκρίνεται ὁ Σέρ Φραντσέσκος, ἀπαλλαττόμενος αὐθὺς ἀπὸ τὴν λαβὴν τοῦ ἱερέως, καὶ ἐξ ἀμοιβῆς συλλαμβάνων αὐτόν ἐκ τοῦ σφυγμοῦ. — Λέγε! Ποῦ κεῖται ὁ πύργος;

Κρουνοὶ ἰδρωτὸς διέβρεχον ἐν τούτοις τὰς παρειάς του, οἱ

δὲ μυκτῆρές του ἔχασκον ἐξωδικότες, ὡς οἱ τοῦ γρεμετίζοντος ἵππου.

— Ὁ πύργος μου, εὐγενέστατε; Ποῖός μου πύργος; ἔρωτᾷ ἔκπληκτος ὁ Ἰησουῖτης.

— Ἡ Βίγλα σου, ὑποκριτὰ! Ὁ πύργος σου... ναί... ὁ πύργος σου ἡ Βίγλα τοῦ Σέρ Μάρκου Δὰ Μολίν... Προσποιεῖσαι τὸν παρὰπληκτον;

Τὸ ἀλλόκοτον τῆς ἐρωτήσεως, ἡ παράδοξος συμπεριφορὰ, τὰ βεβορωμένα φορέματα, τὰ ἐναιωρούμενα ὄμματα τοῦ τιμαριούχου ἐνέπλησαν τρόμου τὸν φραγγοκαλόγερον. Τί νὰ συλλογισθῆ; τί νὰ συμπεράνῃ; Ἐν τοιαύτῃ δικαίμενος ἀμηχανία, ἀπέμεινε κεχηνῶς καὶ ἀφθογγος ὡσπερ ἰχθύς.

— Ματαίως κρύπτεσαι, κακοῦργε! ἀναφωνεὶ ὁ ἱππότης, ἐπιδιάζων τὴν φωνήν. — Ζητεῖς πῶς ν' ἀποδράσῃς, αἱ; Ὅρρωδεῖς τὴν ἐποψιν τῶν θυμάτων σου! Φοβεῖσαι μὴ τὰ θύματα τῆς πλάνης σου ἀποτινάξουν τὰς ἀλύσεις τοῦ ὀπίου, καὶ σοῦ ζητήσουν τὴν ἐξόφλησιν εἰς μετρητὰ!

— Τί λέγεις, εὐγενέστατε... Δὲν ἐννοῶ... Πρὸς Θεοῦ, ἄς φύγωμεν ἀπὸ τὸν τόπον τοῦτον ὅσον τὸ γρηγορώτερον!

— Λοιπὸν κανεὶς ἀκόμη δὲν ἐξύπνησεν; Ὅλοι κοιμῶνται τὸν αὐτὸν ὕπνον; ἐρωτᾷ ὁ αὐθέντης τῆς Ἀλικιανοῦς, τὸ βλέμμα ἀμφιδιδῶν περὶ τὸ πεδίον τοῦ θανάτου.

— Τὸν ὕπνον τῆς αἰωνιότητος! ὦ! Οὐτοι δὲν θὰ ἐξύπνησουν πλέον εἰς τὸν αἰῶνα!

— Νεκροὶ! Ἀποθαμμένους τόσος λαὸς! Ἄψυχοι τόσαι νέαι, τόσαι γυναῖκες, ἄπνοα τόσα ἀνήλικα!

— Ὁ Θεὸς ἄς ἀναπαύσῃ τὴν ψυχὴν των!

— Καὶ τολμοῦν τὰ μιὰρά σου χεῖλη νὰ ὀμολογήσουν τοιοῦτο κακοῦργημα! Δὲν ἐπνίγη εἰς τὸν ἀφωρισμένον σου λάρυγγα ἡ φωνή, πρὶν ἐξεράσῃ τὴν καταχθόνιον ὀμολογίαν!

Ἐν τῷ ἐξαγγεῖλαι ταῦτα, τὸ στόμα του διεστρέφετο, οἱ πόδες ἐλάκτιζον τὸ ἔδαφος, καὶ ἡ δεξιὰ του περιέπαλλε τὴν βακτηρίαν σπασμωδικῶς.

Ὁ τμηματάρχης ἐπὶ τῶν πνευματικῶν, ἰδὼν τὸν καθβαλλιέρον ἠκιστα φιλικῶς περιδουνοῦντα τὴν ῥάβδον ἐπὶ κεφαλῆς αὐτοῦ, ἤρχισεν ὑπεννοῶν τὴν ἀποχώρησιν μὲ τὰ σωστά του. Ἦδη προεμαντεύετο, ὅποῖόν τι ἐπίμετρον συμφορᾶς ἀπέσκηπτεν ἐπὶ τοῦ συγκοινοῦ τῶν ἀδικημάτων του.

— Λοιπὸν, ἀγαπητὴ ἱππότη — εἶπε, διακόψας τὸν εἰρμόν τῆς συνδιαλέξεως — θὰ μοῦ ἐπιτρέψῃς λοιπὸν νὰ προδοποιήσω εἰς τὸ χωρίον, ὅπως κομίσω εἰς τοὺς φίλους μας τὴν χαροποιὰν ἀγγελίαν τῆς ἀνευρέσεώς σου;

Πρὸς πᾶσαν ἀπάντησιν, ὁ Μολίνος δράττων τὴν ποιμενικὴν ῥάβδον ἀπὸ χειρὸς τοῦ ἱερέως, ἐσφενδονίζει αὐτὴν σὺν τῇ ἰδίᾳ εἴκοσι βήματα μακρὰν. Ἐν δὲ ριπῇ ὀφθαλμοῦ σύρων δίστομον μάχαιραν ἀπὸ τοῦ θύλακος.

— Σοῦ διέταξα νὰ μείνῃς, καὶ θὰ μείνῃς, ἐπικατάραιε! κραυγάζει, περιτροχάζων ἀμφιστρεφεῖς τὰς κόρας ἐντὸς τοῦ κοιλώματος τῶν ὀμμάτων. — Σὲ ἔχω εἰς τὰ χεῖρα μου! Οὐδεὶς Γραικός, ἢ Λατίνος θέλει κολάσει τὴν ψυχὴν του, σπεύδων εἰς βοήθειάν σου!

— Per l'amor della Santissima Vergine, ἐξοχώτατε, εἰς τί σοῦ ἐπταίσειν ὁ Πλάτσοδος; Ποῖον τὸ ἀμάρτημα τοῦ ἐμπιστευμένου σου; Θέλεις νὰ πέσῃ εἰς τοὺς πόδας σου γο-
νυπετής;

— Τὸ ὄνομά σου! Τὸ ἀληθινόν σου ὄνομα! Γλήγορα!

— Misericordia! Δὲν ἀναγνωρίζεις, Σέρ Φραντσέσκε, τὸν πνευματικόν σου, τὸν ἐπιστηθιώτερον φίλον σου; Δὲν ἐφάρμο-
μεν μαζί τόσον ψωμί;

— Κάμε τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ!

Ἐοῦς ἐσπευσε νὰ ἐκτελέσῃ τὸ διάταγμα δεκαπλασίως.

— Ἀποκάλυψε τὴν κεφαλήν!

Ἐπακούσαντος τοῦ ἱερέως καὶ εἰς τοῦτο, ὁ Μολίνος ἔψαυ-
εν ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ φράου μὲ τὰ δάκτυλα τὴν στεφα-
νοειδῆ τῆς δυτικῆς χειροτονήσεως κουράν.

— Ἐξω καὶ τοὺς ὄνυχας τώρα!

Πρόθυμος αὐθις καὶ εὐπειθέστατος ὁ πνευματικὸς, ἐξέθη-
κεν εἰς τὰς παράλογους ἀνακρίσεις τοῦ μαχαιροφόρου τοὺς
δέκα καθαρὸς καὶ ἀρτίως ἐρρινισμένους ὄνυχας τῶν χειρῶν.

— Xā, xā, xā! ὑπολαμβάνει ὁ φραγγάρων, ἐρηγιῶν
πλατῶν, πλατύτατον, σπαρκατικὸν καταγέλωτα — Xā, xā,
xā! Ὁ διάβολος, ὅταν ἀρρωστήσῃ, γίνεται ἡ διπλωμάτης,
ἡ ἱερομόναχος. Βάλε τον ὅμως... xā, xā, xā... βάλε τον
νὰ κάμῃ τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ! Ἀμέσως ἀναφυτρῶνουν τὰ
τραγοειδῆ κέρατα εἰς τὸ μέτωπόν του, εὐθὺς ἀναπροβαίνουν
οἱ σπιθαμιαῖοι ὄνυχες... xā, xā, xā!

— Σέρ Φραντσέσκε ἀγαπητῆ, δὲν βλέπεις τὸν σταυρὸν
τῆς ἱερωσύνης ἐπὶ τοῦ στήθους μου! λέγει ἔντρομος ὁ Ἰησοῦ-
της. Δὲν συλλογίζεσαι ὅτι καὶ τὸ ἀχραντὸν σῶμα τῆς Με-
ταλήψεως ἐγκτεῖται σήμερον ἐντὸς ἐμοῦ;

— Στ!... Ψεύδουσαι, φέναξ, πανουργεῖς, ἀγύρτα! Εἶσαι
μετημφισμένης!

Τὰ ἐπίθετα ἐτονίσθησαν ὑπὸ λακτίσματος κραταιοτάτου,
ἀνυψώσαντος στρόβιλον κονιορτοῦ.

— Ἀντὶ τίνος, λοιπόν, ἐκλαμβάνεις τὸν πιστόν σου Πλά-
τσοδόν;

— Εἶσαι in carne ed ossa ὁ Σατανᾶς! Εἶσαι αὐτὸς αὐ-
τότατος ὁ Ἰούδας τῆς Ἀλικιανούς!

— Ἐννοεῖς ἴσως τὸν Σέρ Φραντσέσκον Δὰ Μολίν!

— Βωβάσου, βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως! Τολμᾶς νὰ προ-
φέρῃς τὸ διαβολικὸν σου ὄνομα εἰς παρουσίαν εὐσεβοῦς χρι-
στιανοῦ!

Ταῦτα λέγων, ἀρπάζει τὸν φράρον ἀπὸ τὸν μέλανα λαι-
μοδέτην, καὶ κόπτων διὰ μιᾶς τὸ στόμα, προσάπτει τοὺς
ὀδόντας ὑπὸ κάτω τοῦ μακρογενεῖου τοῦ πώγωνος. Εἰς δι-
πλοῦν κίνδυνον ὁ Ἰησοῦτης ἐκτεθειμένην τὴν ζωὴν, ἀντιπά-
λαίει ἀνδρικόως μὲ τὴν δεξιάν, ἐνῶ διὰ τῆς ἀριστερᾶς ἀγωνί-
ζεται νὰ συλλάβῃ τὸν ἐνοπλον βραχίονα τοῦ παραλογίζοντος.

— Ἐὰν ἀπεφάσισης νὰ πνίξῃς φίλον σου καὶ ἱερέα, τοῦλά-
χιστον δὲν τὸν ἀφίνεις νὰ κάμῃ τὴν τελευταίαν του προσευ-
χὴν; ἰκετεύει μὲ φωνὴν ἀναβορβοροῦσαν ὁ συσφιγγόμενος.

— Ὁχι... ὄχι... Ἀσυγχώρητον, ἀνεξομολόγητον ν'

ἀποπτύσῃς αὐτὸ τὸ ἀκάθαρτον πνεῦμα ἐπὶ τοῦ τόπου αὐτοῦ
τῆς προδοσίας, ἐν τῷ κέντρῳ τῶν χιλιοπλασιῶν τούτων θυ-
μάτων σου! ἀποκρίνεται μὲ κλειστοὺς τοὺς ὀδόντας ὁ καθάλ-
λιερός.

— Ὡ κυρὰ Σοφία σὲ στέλλει ἡ Θεοτόκος εἰς σωτηρίαν
μου! Λύτρωσέ με σὺ ἀπὸ τὰς ἀδίκους χεῖρας τοῦ πατρός σου!

Ἀπροσεκτῶν εἰς τὸ ἰησοῦτικὸν στρατήγημα, ὁ ἵπποτης
ἐπιμένει κατακρατῶν τὸ ὑπολαίμιον τοῦ ῥασοφόρου, καὶ ἐπι-
δονῶν τὴν μάχαιραν.

— Ἄν Δὰ Μολίν ἤμην ἐγὼ — ὑπολαμβάνει — ἤθελα
θάψαι εἰς χιλιόπηχυν βάρθρον τὴν ἀτιμίαν μου. Ἄλλ' εἰς
σὲ, ποῦ αἰδῶς, ποῦ ἐρύθημα, ποῦ συνείδησις, ποῦ ἐντροπή;
Φεουδάτε τῆς Ἀλικιανούς! — ἐκβοᾷ μεγαλοφωνώτερα —
Προσπαθεῖς ματαίως νὰ μοῦ διεκφυγῇς! Σὲ ἀναγνωρίζω ἀπὸ
τὸ μέτωπον, τὸ ὅποιον ἡ ὑπόκρισις, ἡ ἀπιστία, ἡ ἐπιβουλή
σοῦ γεωμετροῦν! Σὲ ἀναγνωρίζω ἀπὸ τὰς χεῖρας, ναί, ἀπὸ
τὰς μαγαρισμένας χεῖρας αὐτάς, μὲ τὰς ὁποίας ἐθανάτωσες
καὶ τὴν σύζυγον, καὶ τὸ μονογενές θυγάτριόν σου, καὶ ὀλό-
κληρον ἓνα λαόν. Κύτταξε, ἔνσαρκε σατανᾶ, τοὺς ὄνυχας
σου, κύτταξε ἂν ἀκόμη δὲν σταλάζουν ζέον τὸ αἷμα τῶν τό-
σων θυμάτων σου, ἂν δὲν ἀπιστάζουσι ὀλονὲν τὸ αἷμα τοῦ
ἀνδρός αὐτοῦ, ὅστις ἔσωσε τὴν ζωὴν τοῦ ἀδελφοῦ σου!

— Ἡμάρτον! φωνάζει ὁ Ἰησοῦτης, συναισθανόμενος τὴν
πίεσιν μᾶλλον ἐπὶ μᾶλλον πνιγηράν... Ἡμάρτον! Ἄλλ'
ἄφες με νὰ ζήσω! Ἐὰν φαῦλος εἴμ' ἐγὼ, ἔσο σὺ γενναῖος
τοῦλάχιστον!

— Νὰ ζήσης; Ἀγαπᾶς νὰ ζήσης; Νοστιμεύεσαι τῶν
παρανομιῶν σου τὰς ἡδονάς! Λοιπὸν ἀκόμη εἰς τὸν κόσμον
τοῦτον ἀπομένουν θέλητρα διὰ σέ; Ἀγαπᾶς νὰ ζήσης αἶ...
Ebbene! Ζῆτε, λοιπόν! προσθέτει, ἀποκρούων τὸ θυμὸν μὲ
λακτιστικὴν περιφρόνησιν. Ebbene! Ζῆσε, ἵνα ἄχρις ἡμέρας
κρίσεως μὴδέποτε πλέον τραπῇ εἰς μειδίωμα τὸ πρόσωπόν
σου! ἵνα ἕκαστος παλμὸς καρδίης ἀριθμήσῃ τὴν μυριάδα
τῶν βασάνων σου!

Ἐνεκα διαφωνίας πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν ἀρχῶν, ἡ
ἀνακομιδῆ τῶν πτωμάτων εἶχεν ἀναβληθῆ εἰς τὴν ἐπαύριον.
Πλὴν τῶν Ἰταλῶν, πρὸς τοὺς ὁποίους ὁ οἶκος τῆς φρουρᾶς
εἶχε παράσχει ἐπιτόπιόν τινα καὶ αὐτοσχέδιον κήδουσιν, ὅλα
τὰ ἐπίλοιπα σώματα κατέκειντο ἀκόμη εἰς ἡν θέσιν καὶ στά-
σιν, εἰς ἃν ἀκρωτηριασμὸν, εἰς ἡν αἰθάλωσιν καὶ φρικώδη
παρμόρφωσιν τὰ εἶχε καταστήσει ἡ ἀνατροπή. Μεταξὺ τῶν
ὀλίγων ἐκείνων ἔτυχε καὶ ἡ οἰκογένεια Μολίν, προὔποληθησα
παρὰ τῶν στρατιωτῶν ὡς λατινική. Οἱ νεκροὶ τῆς Σοφίας,
τῆς μητρὸς τῆς, τῶν παρανύμφων ἔκειντο εἰς μικρὰν ἀπόστα-
σιν, μικρὸν προσέτι ἀπέχοντες ἀλλήλων. Τὸ ἀηδὲς τοῦ θανά-
του καὶ τῆς πυρώσεως αὐτῶν ἐκάλυπτε λευκὴ σινδὼν, ἴσοφα-
νῶς τὰ ἄψυχα μέλη ἐξομαλίζουσα, καὶ μόνον ὑπὸ τῆς ἐξο-
χῆς τῶν ἐστηκότων ποδῶν ὑπαιρομένη. Ἐν τῷ εἰσθῦσαι εἰς
τὰ ἐρείπια, ὁ κύριος τοῦ πύργου, διαβάς ἀναμέσον αὐτῶν εἶ-
χε μετὰ πάσης ἀταραξίας ἀνασηκῶσει μίαν κατὰ μίαν τὰς
ἄκρας τῶν σαβθάνων, καὶ ἐπιρρίψει παροδικὴν ὀμματιάν.

— Ζήσε! ἐπαναφωνεῖ ὁ παράφρων, ἀπορρίπτων τὴν μάχαιραν, ἀλλ' ἄρδην σύρων τὸν ἱερέα πρὸς τὰς παρεστρωμένους σινδόνας. Ναί, ζήσε, ἀπάνθρωπε, ἵνα ἡ εἰκὼν αὐτῆ ἀφαιρέσῃ τὴν ἀμνησίαν τοῦ ὕπνου ἀπὸ τὰ βλέφαρά σου μέχρι πυλῶν ἄδου! ἵνα τὴν κλίνην τῶν ὀδύνων σου τὴν συνπιστρώσῃ αὐτὸ τὸ σάβανον τουτο, μὲ τὸ ὅποιον νυμφοστολεῖς τὴν κληρονόμον σου εἰς τὰς σημερινὰς τοῦ γάμου τῆς ἑορτᾶς! Ζήσε λοιπὸν, ἵνα σὲ ἐξυπνοῦν κατὰτρομον, περίφρονον, οἰστροπλήγα... ἐάν ποτε κατὰ τύχην ἀποκαρωθῆς... τὰ ὠρυγιάσματα τοῦ συνειδότος, οἱ γογγυσμοὶ τῶν σφαγίων σου, ἡ σιχασία ἀγγέλων καὶ ἀνθρώπων!

Καὶ πτύων τὸν Ἰησοῦτην κατὰ μέτρον πρόσωπον.

— Σὲρ Φραντσέσκε Ψευδαλέξιε, προσθέτει, ἔνδοξε γόνε δεκατεσσάρων ἵπποτῶν, παράλαβε ἐκ στόματος δικαίου τὸ ἐπίχειρον τῆς ἵπποτικῆς προδοσίας σου! Μὲ τὸ πρωτεῖον τοῦτο, ὅπταν ἀποπνεύσῃς τὴν ῥυπαρὰν ψυχὴν, μὲ τοῦτό μου τὸ παράσημον ἐπὶ τοῦ προσώπου σου παρουσιάσθητι εἰς τὸ βῆμα τοῦ ἐπουρανίου Κριτοῦ! *Sigillum fidei tuæ esto sputum!*

Τὴν ἀνέλπιστον τροπὴν τῆς περιπετείας ὁ Πλάτσειδος ἐπωρληθεῖς, κατέφυγεν ὡς εἶχε τάχος, εἰς τὸ στρατόπεδον, βουνοβάτων τοὺς σωροὺς, κρατῶν τὰ ῥάσα ἀνασεσυρμένα. Ἐκτοτε, καταληφθεὶς ὁ Μολὴν ἀπαρακολούθητος, ἀπέμεινε κατὰ μόνας μὲ τὴν ἐρημίαν, μοναχὸς πρόσωπον πρὸς πρόσωπον μὲ τὴν ἐφέστιον μοναξίαν του. Ὡς δὲ εἰς ἀνάμνησιν τῆς ἀνδραγαθίας του ἐπενόησεν ἀρχιπειρατῆς τις Ὀθωμανὸς νὰ σπεῖρῃ, ἀντὶ ἄλατος, μωαμεθανοὺς ἐπὶ τῆς χλιαρᾶς ἔτι τέφρας, τῆς παρ' αὐτοῦ καταφλεχθείσης Ριθύμνης, οὕτως ὁ ἵπποτης, κυρούμενος διὰ τῆς αὐτοπροσώπου του παραστάσεως κλήτωρ καὶ τιμαριούχος τῶν πρὸ ὀφθαλμῶν ἐρειπίων, ἀνεκαίνιζεν ἐν τῷ προσώπῳ αὐτοῦ τὸ δικαίωμα τοῦ μεταδοῦναι πρὸς τινὰ ἐπινοηθέντα ἄρρενα κληρονόμον ἀπαραλλάκταν ὅλον κατέκειτο τὸ τιμᾶριον τῶν ἐρειπίων του.

Κατέτριψεν ἀρκετὴν ὥραν καθήμενος, ἀνορθούμενος, ἐπανκαθήμενος ἐπὶ τοῦ τυχόντος λίθου, ἄφωνον καὶ ἀδάκρυτον φάντασμα Ἱερραίου ἐνώπιον τῶν ἠφανισμένων Ἱεροσολύμων του. Ἐπειτα, ὑπ' αἰφνιδίᾳ παρακοπῆς οἰστροληταθῆεις, ἔδραξε χειρόβολα χύματος καὶ τὰ διερίπισεν εἰς τὸν ἄνεμον, ἀνεσώθησε μὲ τὴν ἄκραν τῆς βικτηρίας παρακοπτα μέλη φονευθέντων, ἐγέλασεν, ἐβλασφήμησεν, ἐπαρλόγησε.

Κατέφθανον ἐν τούτοις τὸ στραταρχεῖον τὰ λυπηρὰ μνημόματα τοῦ Πλατσίδου. Περὶ τὴν δευτέραν μετὰ μεσημβρίαν — τέσσαρες εὐρωστοὶ λοχίαι τοῦ Πάστροβίτε μετεκόμεζον χειρόδετον καὶ ἐπωμυδὸν τὸν κραταῖον τιμαριούχον ἀπὸ τοῦ ἀνατετραμμένου πύργου τῶν πατέρων του ὑπὸ τὴν στέγην δυσγενοῦς δουλοπαροίκου.

Ἐδραμον συγγενεῖς καὶ φίλοι, ἔδραμον φραγγάρχοντες, ἀξιώματικοὶ, ἔδραμον πᾶντες ὅσοι φιλοβένετοι εἰς ἐπίσκεψίν του. Τὸν εὐρον ὀδυρόμενον, περιστροβούντα φρικωδῶς τὰς κόρας, προσπαθοῦντα, εἰ καὶ χειρόδετον, νὰ ἀνασπᾷ τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς του.

Οἱ ἐπισκέπται ἀνασηκώσαντες ἀλληλοδιαδόχως τοὺς ὤμους ἔστρεψαν τὰ νῶτα. Ἐν τῷ ἐξεληθῆναι ὅμως, ἕκαστος αὐτῶν ἀπένειμε πρὸς τὸν παράφρονα τὸ ἐκ τριόδου καὶ βάνουσον ἐλεεινολόγημα.

— *Povero diavolo!*

Πρὸς τί ὁ ἀνεμόμυλος ἤλαζονεύετο κομπολογῶν λατινιστί, ὅτι ἀνεκυλεῖ μὲν, ἀλλ' οὐδέποτε ἐκάμπτετο;

Ἐὐ ἀνεμόμυλος ἐκάμθη! ἔκειτο ἄρδην καταβεβλημένος.

Ἐπληροῦτο ἐπὶ τοῦ προδότου ἡ καταδίκη.

ΟΥΔ' ΑΝ ΜΗ ΕΠΙΣΤΡΕΨΗΙ ΕΙΣ ΤΟΝ ΙΔΙΟΝ ΟΙΚΟΝ,
ΟΥΔ' ΟΥ ΜΗ ΕΠΙΓΝῶ ΑΥΤΟΝ ΟΤΙ Ο ΤΟΠΟΣ ΑΥΤΟΥ¹

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'

Εἶπομεν ἐν τοῖς πρόσθεν, ἡ δὲ φορὰ τῶν πραγμάτων καλεῖ νὰ ἐπαναυηθώμεν, ὅτι ἀποτροπαίους δολιότητος ἐντυπώσεις παραδίδει εἰς τὴν ἱστορίαν ἡ ἐκκαίδεκάτη ἑκατονταετηρὶς. Ἐφ' ὄντι πότε περιεπάτησεν ἡ ἀπιστία οὕτως ἀναιδῶς, ὡς τότε, ὅτε τύραννοι καὶ τυραννούμενοι, χριστιανοὶ καὶ μωαμεθανοὶ, Γραικοὶ καὶ Λατίνοι, καθολικοὶ καὶ διαμαρτυρόμενοι, φιλοπρόδοι καὶ φωτοσβέσται, ὅτε εὐσέβεια καὶ δεισιδαιμονία κινουσιν ἀμοιβαίαν μάχην μὲ λύσσαν ἀνατρέπουσαν πᾶν θεμέλιον ἠθικῆς καὶ θρησκείας, μάχην καταμολύνουσαν τὴν Εὐρώπην ὅλην μὲ αἷμα, μὲ στυγεράς ἐπιβουλάς, μὲ διωγμοὺς, μὲ βασανιστήρια, μὲ ὀλοκαυτώσεις, μὲ πράξεις ἰδίας ἀγρίων μᾶλλον, ἢ χριστιανῶν;

Οἷα ὁ Δουξ τῆς Κρήτης διενήργει ἐν Ἀλικιανοῦ κατὰ Γραικῶν, τοιαῦτα τινὰ τὸν αὐτὸν ὡς ἐγγύστα χρόνον διέπραττε καὶ ὁ Δουξ τῆς Ἀλβῆς ἐν τῇ Βελγικῇ κατὰ τῶν προασπιστῶν τῆς ἐγγχωρίου αὐτονομίας. Τίς ὁ μὴ εἰδῶς τὴν παγίδα, δι' ἧς ὁ στρατηγὸς καὶ δῆμιος οὗτος τοῦ ἐν Μαδρίτη Τιβερίου συνέλαβε τοὺς πρωτοστάτας τῆς καθ' Ἰσπανῶν ἐπαναστάσεως. Ἐπὶ πρόσχημα οἰκοδέκτορος, φίλου, διαλλακτοῦ, συγκαλέσας αὐτοὺς εἰς συμβούλιον ὀριζόμενον δῆθεν νὰ ἄρῃ ἐκ μέσου πᾶν λείψανον διαφωνίας, τὸν δὲ τόπον τῆς σπεντεύξεως περικυκλώσας ἐκ προβουλής ἀπὸ πυροβολιστᾶς, ἀφώπλισεν ἰδιοχείρως τοὺς ξενουμένους. Καὶ τὴν ἐπιούσαν ἐδέχετο πᾶς κεφαλὴ τῶν ἐξοχωτέρων ἐπὶ δίσκου. Ὀλίγον δ' ἔπειτα ἐπορεύετο εἰς τὸ ἱκρίωμα τῆς καταδίκης καὶ ὁ ἄθλιος Ἐγγμόντ μὲ τὸν συναθλητὴν του Χόρν, ἀμφοτέροι προωρισμένοι εἰς κορεσμὸν αἵματος καὶ φιλεκδιίας.

Γινώσκομεν ἤδη τὴν τύχην τῶν καθ' ὕπνον αἰχμαλωτισθέντων. Ὁ κόμης Δὲ Κολλάλτος παρέπεμψεν αὐτοὺς δεσμίους καὶ ὑπὸ φρουρὰν εἰς διάφορα τῆς κόμης οἰκήματα.

Τὴν αὐτὴν ὁδὸν ἐβάδιζον τὴν ἐπαύριον καὶ οἱ λοιποὶ τῶν Κρητικῶν γάμων φοιτηταί, ὅσοι ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς καταστροφῆς συνελήφθησαν ζῶντες ἔτι, ἢ ἡμιθανεῖς ἢ καιρίως τετραυματισμένοι. Ὁ μὲν ναὸς τῆς κωμοπόλεως, εἰ καὶ διε-

¹ Ἰδὲ, Κεφ. Ζ'.

ρηγμένος ὑπὸ τοῦ κλόνου τῆς προτεραιίας, μετεβλήθη εἰς νοσοκομεῖον. Ἐνταῦθα παρεδόθησαν εἰς τὴν νοσήλειαν τῶν στρατιωτικῶν χειρουργῶν οἱ διασημότεροι τῶν τραυματικῶν. Τοὺς δὲ ὑποδεστέρους τῶν πεπηρωμένων οἱ Βενετοὶ συνεσώρευσαν κτηνηδὸν ἐντὸς μανδρῶν καὶ ἀχυρῶνων, ἀναμέσον προβάτων καὶ βοῶν.

Αὕτῃ ἡ ἀνισότης αὕτη ἐπεβάλλετο καὶ εἰς τὴν κήδευσιν τῶν φονευθέντων. Κήδευσις! Δέξις ἀνοίκειος. Ὁ Προβεδούρος Χαγίων προετέθη τοὺς μὲν νεκροὺς τῶν ἀξιωματικῶν τοῦ στρατοῦ νὰ ἀποστείλῃ εἰς τὸ γεινιάζον φρούριον, ὡς καὶ ἀπέστειλε πραγματικῶς, τοὺς δὲ ἄλλους, Ἕλληνας ἄμα καὶ Ἰταλοὺς, νὰ συνενταφιάσῃ φύρδην μίγδην, ἄνευ κήδου, εἰς ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν ἀπειρομεγέθη λάκκον. Μόνος τῆς ὀρθόδοξου μερίδος ἀντιπρόσωπος καὶ διερμηνεὺς ἐτύγγανεν ἐκεῖ ὁ Ματθαῖος Καλλέργης. Ἄλλ' ὁ ἀμφίβιος συνομολογήσας ὅτι εἰς καὶ ὁ αὐτὸς ἔσται ὁ χορὸς ὁ διαλύτων ἀνατολικούς τε καὶ δυτικούς, οὐδεμίαν ἀντέταξε παράστασιν. Οἱ Λατῖνοι ἀπ' ἐναντίας ἤγειρον θόρυβον καὶ βοὴν μεγάλην. Τάχα θὰ ἐτύγγανον τῆς αἰωνίου ἀναπαύσεως ὅστ' αὖ Βενετῶν προσκείμενα εἰς σχισματικῶν ὅστ' αὖ; Τάχα σώματα κλητῶν καὶ ἀκλητῶν, συγκεχυμένως συνταφέντων εἰς τὸν αὐτὸν λάκκον, θὰ ἤξιούντο νὰ ἀνεγερθῶσι δικριδὸν ἐπὶ τῇ κλαγγῇ τῆς Ἀναστασίμου σάλπιγγος τοῦ Παρακλήτου; — Ἡ ἄκανθα ἀφῆρθη τῇ μεσιτείᾳ τοῦ Πλάτσιδου. Ἀντὶ ἐνός καὶ μόνου λάκκου, ὠρύχθησαν δύο. Ἀπόστασις πέντε βημάτων κατηύνασε τοὺς τρόμους τῆς λατινικῆς συνειδήσεως. Ἀλλὰ, φεῦ, ἐν τῷ διαλύτῳ τὸ πρόκομμα ἐκεῖνο ὁ Δὸν Πλάτσιδος προεκάλει ἄλλο τι σκανδαλον μεγαλύτερον. Μεταξὺ τῶν σφαγίων τῆς μάχης ἠριθμεῖτο καὶ ὁ ἐφημέριος τῆς Ἀλικιανοῦς. Τὴν ἔλλειψιν δῆθεν ἄλλου ὀρθοδόξου ἱερέως προφασισθεὶς ὁ ἀμφίφυλος τῆς Φλωρεντινῆς Συνόδου κοινωνῶς, συνέλαβε τὸ κενόδοξον καὶ παράβολον ἐπινόημα νὰ ψάλλῃ ἰδιοπροσώπως πρὸς ἀνάπαυσιν τῶν φονευθέντων τὴν μὲν νεκρώσημον ἀκολουθίαν ἑλληνιστί, τὸ δὲ *De profundis* λατινιστί, καταινῶν ὅμως πρὸς τοὺς Λατίνους τὰ πρωτεῖα τῆς ἐνταφιάσεως.

Τὸ δημοτελές τῆς ἱερατικῆς διπροσωπίας προσέκρουσεν εἰς τὸ ἐνθύμιον ἐκατέρων τῶν ἐναντιοφρονούντων χριστιανῶν. Ἠχῆσαν ἐντεῦθεν διαμαρτυρήσεις σχετλιασμοὶ καὶ κατάραι ἠγέρθησαν ἐκεῖθεν. Νέος θόρυβος πάλιν ἐστασιοποίησε τὴν πολυπαθῆ καὶ λίαν τεθορυβημένην Ἀλικιανοῦν. Ἀλλὰ τί δὲν ἐπιτολμᾷ φοιτητῆς τοῦ ἐν Χάνδακι παλατίου; Πεποιθώς εἰς τὴν εὐνικὴν τοῦ Δουκὸς καὶ τοῦ Σέρ Μέμου, ἄλλως τε δ' ἐπαρθεὶς ἐπὶ τῇ ἀντιπροσωπεύσει τοῦ Λατινεπισκόπου Κρήτης, ἦν κατ' ἐκείνην τὴν περίστασιν περιεβλήθη, ὁ μέγας τμηματάρχης ἐπὶ τῶν πνευματικῶν ἐπέμεινεν εἰς τὴν ἀσκήσιν τῆς διττῆς ἱεροπραξίας, ἔτοιμος νὰ ἐπιβάλλῃ τὸ θέλημα του καὶ εἰς ἀμφοτέρω τὰ μέρη. Κατὰ δυστυχίαν ἐφρόντισεν ὀλίγον νὰ προδασανίσῃ τὸν λογαριασμόν. Δυσπειθήσας εἰς τὰς παραινέσεις τοῦ στρατηγοῦ, ἀποκρούσας τὰς ἐντόνους τῶν ἀξιωματικῶν παρατηρήσεις, ὑπὸ μὲν τὴν δεξιᾶν μάλλην ἔλαβε φελόνιον καὶ ἐπιτραχήλιον, ὑπὸ δὲ τὴν ἀριστε-

ρὰν στόλαν καὶ πιανέταν. Οὕτως ἐφοδιασθεὶς ἐξῆλθε μὲ τοὺς ὀλίγους ὀπαδούς του εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῆς διπλασίας προπομπῆς. Τίνος χάριν παρήλαυνεν εἰς τοσοῦτον τόλμης τὴν ἐπιμονήν; Ἄρα προϋτίθετο διὰ λόγους τοὺς ὁποίους αὐτὸς μόνος ἐγίνωσκε, νὰ ταπεινώσῃ μὲ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ προπέτειαν τὴν ἐχθροπαθῆ αὐθάδειαν τοῦ ἀρχιστρατήγου καὶ τῶν ἀξιωματικῶν; Ἐκτοπος πρόθεσις. Ἄμα ὡς ἤφθησαν τὰ ἐπικήδεια κηρία τῆς λατινικῆς ἐκφορᾶς, ὅσοι μὲν Κρήτες, ὅσοι Ἕλληνες, ὅσοι ὀρθόδοξοι, ὅσοι αὐθωρεῖ καὶ μιᾷ γνώμῃ συνελειποτάκθησαν τῆς τελετῆς, μηδὲ τὴν κεφαλὴν ἐνώπιον τοῦ ἐσταυρωμένου ἀποκαλύψαντες. Ὁ δὲ στρατὸς, παραβάς τὸν ταχθέντα περιορισμόν, καὶ ἔνοπλος ἐπιδραμῶν εἰς τὸν τόπον τῆς κηδεύσεως, τοὺς μὲν συμφατριαστὰς τοῦ Πλατσιδου ἐπάταξε μὲ τὰ κοντάκια τῶν πυροβόλων καὶ διεσκόρπισε κακὴν κακῶς, τοῦτον δὲ ἀπώθησεν ἀνευλαβῶς, καὶ παρ' ὀλίγον ἐκρήμιζεν ἐντὸς τοῦ κεληνότος λάκκου. Πρὸς ἐξιλέωσιν τοῦ μέγα δυναμένου Ἰησοῦτου ἐπέστη αὐθήμερος ἡ τιμωρία. Τρεῖς τῶν λοχιῶν ἐτουρευίσθησαν, καὶ δύο ἀξιωματικοὶ παρεπέμφθησαν εἰς τὸ στρατοδικεῖον ἀλυσιδέτοι. Ἄλλ' ἡ ἱκανοποίησις ἐδείνου εἰς τὸ ἔπακρον τὴν μνησικακίαν τῆς ἐν Ἀλικιανοῦ φρουρᾶς. Ἐκτοτε ὁ Δὸν Πλάτσιδος ἐπέβη ἀντικείμενον ἀδυσωπῆτου μίσους καὶ ἀποστροφῆς. — Παρακατιῶν τ' ἀποτελέσματα τῆς παρεμπιπώσεως ἄς ἐπανέλθωμεν πρὸς ὧραν εἰς τοὺς αἰχμαλώτους.

Ἀναλόγως τοῦ φύλου, τῆς κράσεως, τῆς ἡλικίας, ἡ δραστηκότης τοῦ ναρκωτικοῦ βρυστοῦ κατέστη ἄνισος τὴν διάρκειαν. Ἐκ τῶν ποτισθέντων, οἱ μὲν κατεκληθήθησαν εἰς τοὺς κόλπους τοῦ Μορφέως ἐπὶ εἴκοσιν ὅλας ὥρας, οἱ δὲ καὶ πλειότερον. Καὶ ἔνοι μὲν αὐτῶν ἀνεσκιρτήσαν διεγερθέντες ὑπὸ τοῦ συνεχῆς πυροβολισμοῦ, ἄλλοι δὲ ἀνεπήδησαν ἔξυπνοι, ἐμβροντηθέντες ὑπὸ τοῦ κραταιοῦ τῆς πυροσκορπίσεως κλόνου. Τὸ πλεῖστον ὅμως παρεξέτεινον τὴν ὄνειρώδη ἀπολιθωσιν ἕως πρωίας τῆς ἐπαύριον, μηδὲν δόντες σημεῖον αἰσθαντικότητος καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ ληθάργου.

Οἶκθον ὁ ἀναγνώστης ἄς φαντασθῇ τὴν ἀπορίαν, ἐν ἣ περιέστησαν ἐν τῇ ἀνανήψει οἱ πρώτιστοι τῶν ἐξεγερθέντων. Βίβει ἀπὸ τοὺς καπνοὺς τοῦ μηκωνίου ἑσκοτασμένοι περιέστρεψαν τῇδε κἀκεῖσε τῆς εἰρκτῆς τοὺς ἐξωδηκῶτας ὀφθαλμούς, καὶ προσέψαυσαν τὰ ἴδια μέλη ἄλλ' οὔτε διὰ τῆς ὀράσεως ἐπέτυχον νὰ ἐξακριβώσωσι, ποῦ κατὰ συμβεβηκὸς εὐρίσκοντο, οὔτε διὰ τῆς ἀφῆς κατόρθωσαν νὰ ἐξελέγξωσι τὴν ταυτότητά των.

Ποῦ ἦσαν χθές; Εἰργάσθη ἄρ' αὖ γε ἕκαστος εἰς τὸν ἀμπελώνά του, ἢ μάλλον συνωμηγυρίσθη εἰς τινὰ χαρμύσνον ἐορτήν;

Ἄν ἀληθῶς παρευρέθη εἰς τινὰ ἔθνοπανηγύριν, πῶς τάχα βλέπει, ἢ πῶς νομίζει, ὅτι ἐνώπιόν του βλέπει στολάς βενετικῆς; Πῶς τάχα αἰσθάνεται, ἢ νομίζει, ὅτι αἰσθάνεται θλίψιν σχοινίου περὶ τοὺς σφυγμούς, πίεσιν σιδήρου περὶ τὰς ἰγνύας;

Ἄλλὰ καὶ εἰς πανηγύριν τοιαύτην ἂν κατὰ τύχην συνε-

ποσίασε, πῶς ἄνευ μέθης ἐνεθυθίσθη εἰς ὕπνον οὕτω βαθύν, οὕτω βαρύν, οὕτω πολύωρον, αὐτός δ' μηδέποτε ἀκρατίσας ἐν τῷ βίῳ αὐτοῦ ;

Ἄδυνατήσαντες οἱ αἰχμάλωτοι νὰ μεθερμηνεύτωσιν εὐλόγως πῶς τὰς παραδόξους ἐντυπώσεις των, ὑπέλαβον κατ' ἀρχὰς τὸ δεσμοκτήριον καὶ τὴν παρουσίαν Καπελέτων ὡς τινα κοβαλίαν ἐκ τῶν συνήθων εἰς τὰς μεγάλας συναθροίσεις, παιδιὰν ἄλλως τε μετρίως ψυχαγωγόν. Διό, ὁ μὲν προσεκάλεσε τὸν δὲ νὰ δώσῃ πέρας εἰς τὸν χαριεντισμὸν, διαλύων ἐπὶ τέλους τὰ χειρόδεσμα ἄλλοι δ' ἄλλοθεν εἰρωνευόμενοι, ἔκερτόμουν τοὺς Καπελέτους ἑλληνιστί, πεπεισμένοι, ὅτι οὐδὲν ἄλλο θὰ ἦσαν, ἢ πρόσωπα τῆς κωμωδίας μετημφισμένα, ἀνεπιτηδείως ὑποκρινόμενα τὸ μέρος των. Καθ' ὅσον ὅμως ἡ ἀνάνηψις προέκοψεν εἰς ἀριθμὸν, τὸ ὕπαρ ἐξεδηλώθη πρὸς τοὺς αἰχμαλώτους ὑπὸ εἶδος μᾶλλον ἐπὶ μᾶλλον τρομακτικόν. Ἡ ἀπορία ἐκορυφώθη τότε συνδιαλέξεις ἀντηλλάγησαν πεισματικά. Ἀλλὰ καὶ ἀμοιβαία ἀντερωτήματα, καὶ ἀμφοισθητήσεις καὶ θαυμασμοὶ εἰς οὐδὲν ἤγαγον εὐλογοφανέστερον συμπέρασμα. — Συνεπεῖα τίνος δυσεπινοήτου τροπῆς, ἀντί, ἐξεγειρόμενοι τοῦ ὕπνου, νὰ ἀνευρεθῶσιν εἰς τὸ καλοῦροζικὸν συμπόσιον τοῦ μεγάλου Λογοθέτου, εὕρισκοντο ὑπὸ τὸ κράτος τῶν πρώην τυράνων, αὐτοὶ Κρήτες ἀνεξάρτητοι ; Τοῦτο ἐρωτώμενοι συνεχῶς, ἐπανέπιπτον θέλοντες μὴ θέλοντες εἰς τὴν ἀναρχὸν ἐκείνην τῶν φρενῶν μεσοβασιλείαν, καθ' ἣν ἡ ἐκ τῶν αἰσθητηρίων πειθὴ καὶ ἡ φαντασμαγορία τῶν ἀναμνήσεων πολεμοῦσι πόλεμον ἐμφύλιον ζημίᾳ τοῦ λογικοῦ.

Καὶ ὅμως, εἰς τὰ στρουθία ἐκεῖνα τοῦ ἀγροῦ τὰ ἐν κλωβῷ, προέκειτο ἥττον δυσμενὴς ἡ τύχη, παρ' ὅταν ἐνέφαιναν ἡ παροῦσα θέσις των. Ἦσαν πεπρωμένα νὰ αἰχμαλωτισθῶσι διὰ ὕπνου, καὶ διὰ ὕπνου πάλιν νὰ συναναπετασθῶσι πρὸς τὰς φώλας καὶ τοὺς νεοσσούς.

Ὁ στρατὸς, ἀποκεκμηγῶς ὑπὸ διημέρου ἀγρυπνίας, ὑπὸ τῆς ἐνεργοῦ πορείας, ὑπὸ τοῦ ἀγῶνος, δὲν ἀντέσχεν εἰς τὰ δολερὰ προσκλητήρια τοῦ ὕπνου. Τοῦναντίον τῶν αἰχμαλώτων, οἵτινες μετὰ τὴν πολύωρον νάρκωσιν ἐξηγείροντο ἀκραιφνεῖς καὶ πρόθυμοι, ἀξιοματικοὶ τε καὶ στρατιῶται ἦσαν αὐτόχρομα συντετριμμένοι. Τίς πανουργότερος Ἑλληνοῦ αἰχμαλώτου ; Ἐν εἰρατῇ, πᾶς Ἑλληὴν Ὀδυσσεύς. Νοήσαντες οἱ Κρήτες τὴν διάθεσιν τῶν στρατιωτῶν, ἔσπευσαν νὰ συνακουσθῶσιν ἀλλήλοις διὰ νευμάτων καὶ τινος συνήθους αὐτοῖς συμβολικοῦ ψιθυρισμοῦ. Ὡς δὲ ἤχησε τῆς ἐπελθούσης ἐσπέρας τὸ σιωπητήριον, οἱ μὲν δέσμοιοι, χασημηθέντες δῆθεν καὶ ἀναχασμηθέντες, εἶτα δὲ καὶ συναυλία ῥοιχάσαντες, προτεποιήθησαν ὕπνον βαθύν, οἱ δὲ φύλακες ἐκ περιτροπῆς λησμονήσαντες τὰς ὁδηγίας, καὶ τὰ ὄπλα ἀποθέντες, ἅπαντες ὡς ἐκ κοινοῦ συνθήματος κατεκλίνθησαν ἐπὶ τῶν σανίδων, καὶ μετ' ὀλίγον ἀπέπταντο εἰς τὰ μετακόσμια.

Οἱ ἡμέτεροι ἀντήμειψαν τοῖς Βενετοῖς τὰ ἴσα μὲ αὐθάδειαν θαυμαστῆν. Ἀπαλλαγέντες ἀμοιβαία τῇ βοήθειᾳ τῶν δεσμῶν, ἐπεδράχθησαν τῶν ὄπλων· εἶτα δὲ κλειδώσαντες

καλὰ τοὺς φύλακας εἰς τὸ δεσμοκτήριον, κατέλαβον τὰς ἀνόδους τῶν πλησιεστέρων βουνῶν, καὶ κατεῦδιον.

Ὁμοιότροπος καὶ σχεδὸν ταυτόχρονος συνέβαινε ἡ ἀπόδρασις εἰς τὰς ἄλλας φυλακάς. Τὴν ἐπιούσαν αἱ ἀρχαὶ κατήγγειλον πυλωροῦς καὶ φύλακας ἐπὶ δωροληψία, συνέστησαν δὲ καὶ στρατιωτικὴν ἀνάκρισιν. Ἀλλὰ καὶ ἡ δωροληψία ἀπέμεινε ἀδυσάφιστος εἰς τὰ χρονικά, καὶ ἡ ἐκβασίς τῆς ἀνακρίσεως ἀδιαμνημόνευτος κατελείφθη.

Ἀληθές, ὅτι ἄλλη τις ὑπόθεσις λίαν σπουδαιοτέρα τῆς δραπετεύσεως ἀγροτῶν, ἀσήμεν τὸ πλεῖστον, κατέτριβε τὴν ὄραν ἐκείνην τὰς μερίμνας τοῦ νικητοῦ. . . Προέκειτο ἡ τιμωρία τῶν ἀρχηγῶν.

Ἡ φιλοτιμία τῆς Βενετικῆς Συγκλήτου ἐξήτειτο καὶ πλήρη τὴν ἱκανοποίησιν, καὶ τρανήν ὅσον γε δυνατόν. Δαίμων φόβου καὶ τρόμου εἶχε χαράξει τὸ πολίτευμά της ἐπὶ δρακοντείου πίνακος. Ἡ πόλις τῆς δεκαμελοῦς ἀνακρίσεως καὶ τῆς μελαινῆς αἰθούσης· ἡ πόλις τῶν κιτρίνων λαμπάδων, τῶν μολύβδων, τῶν φρεάτων· ἡ πόλις τῆς Γεφύρας τῶν στεναγμῶν, τῆς διώρυγος τῶν Μαρράνων καὶ τῆς πνιγηρᾶς καθέδρας, ἡ Βενετία, λέγομεν, δὲν ἀπένεμεν ἐπιείκειαν, εἴμῃ διὰ χειρὸς δημίου· τότε δὲ μόνον ἐπραύνετο, ὅταν ἡ ζωὴ τοῦ ἐνόχου εἶχεν ἤδη λήξει ἢ εἰς αὐλακὸς βέρυματα, ἢ ὑπὸ πέλεκυν, ἢ εἰς σιδηροῦ περιλαίμιου περῶνας. Καὶ ἐπ' αὐτοῦ ἔτι τοῦ κερατοειδοῦς πύλου τοῦ Δουκὸς ἐκρέματο δρέπανον ἠκονημένον. Τὸ δὲ *Vae victis!* — ὑπέροτατος νόμος πολιτείας — ἐφηρμόζετο μὲ τοσαύτην ὁμότητα καὶ ἀφιλανθρωπίας ἐπίδειξιν, ὅσην μόνη ἡ φαντασία Ἰωάννου τοῦ Τρομεροῦ ἢ ἡ θηριοπρέπεια ἐνὸς ἀνθρωπομόρφου τίγρεως τῆς Ἠπείρου ἠδύνατο νὰ ἰσοσταθμῆσιν.

Μεταξὺ τῶν πολλῶν ὅσων θέλουσι χρησιμεύσει ὡς παράδειγμα τὰ ἐφεξῆς.

Μετὰ τὴν νίκην, συμβούλιον τριμελὲς συνεκροτήθη διὰ τὴν σύντομον τῶν ὑποδίκων ἀνάκρισιν. Τίνες ἀπήρτισαν αὐτό ; Οἱ διὰ προδοσίας νικήσαντες ; ὁ Κολλάλτος, ὁ Πριθεδοῦρος Χανίων, καὶ ὁ τοῦ Χάνδακος. Εἰς τούτους προσετίθετο καὶ ὡς ἀπλοῦν μέλος συμβουλευτικὸν (*consulto in jure canonico*) καὶ ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ Ἐκκλησιαάρχου Κρήτης ὁ ἤδη μέγας καὶ πολὺς τὴν ἐξουσίαν γενόμενος Δὸν Πλάτσιδος.

Ἡ διαδικασία τοῦ κειροῦ ἐκείνου ἐβάδιζεν ὁδὸν πάντη διάφορον τῆς σημερινῆς. Ἡ πλάστιγξ τῆς Θεμίδος ἐπέρρεπεν ὑπὸ τὸ βάρος σκηπτροῦ, προσωπικῆς ἐμπαθείας ἢ χρυσίου. Ὁ δικαστὴς ἐμισθοδοτεῖτο, ἵνα μὲ τὴν ὑπογραφήν νομιμοποιῇ τὰς ἀνομίας τῆς κυβερνήσεως ὡς ἐτέλει μισθὸν ὁ στρατιώτης, ἵνα ὑπὸ τὸ κύρος τῆς σημαίας ληστεύῃ καὶ σφάζῃ τὸν πλησίον.

Ἐν ὁδῷ τοιαύτη ἐπορεύθη καὶ ἡ ἐν Ἀλικιανοῦ ἀνάκρισις. Τὸ συμβούλιον συνῆλθεν ἐν παραθύστῳ, ἀνέκρινεν ἐν τῇ σκοτίᾳ, ἐδίκασε καὶ κατεδίκασεν ἐντὸς μιᾶς ὥρας τὸ πολὺ Ἡ ἐντολή του αὐτοσχεδιάσθη αὐτοδικαίως, ἐξεπληρώθη ἄνευ ἀγωγῆς εἰσαγγελέως, ἄνευ ὑπερασπίσεως, ἄνευ καταθέσεως μαρτύρων, ἄνευ ἔχρους τινὸς ἐγγράφου διαδικασίας.

Ἐν καὶ μόνον ἔγγραφον κατεστρώθη τὸ τοῦ ἀποστατάρχου κατηγορητήριο.

Οὐδὲν ἀπλούστερον. Ἡ δικαιοσύνη τοῦ δυνάστου ἐδίψα λυσσώδη δίψαν ἐκδικήσεως, εἰς δὲ κορεσμόν τῆς δίψης αὐτῆς παρῆρχεν ἡ τύχη ἄρθρον αἵματος κρουνόν. Κακεντρέχεια φραγγαρχόντων, λατινικὴ χολή, δουλοπρεπὴς ζήλος ὑπαλληλίας, πυρετὸς προβιβασιμῶν, ταῦτα οὐκ ἦσαν ἢ ἐλαττήρια ἐπουσιώδη τῆς μηχανῆς. Ἐπρώτευσεν ἐπὶ πᾶσι τούτοις τὸ δεινὸν ἐπεῖγον, ὅτι ἡ παραγνωρισθεῖσα ὑπὸ τῆς ἀγίας Μάρκου νὰ ἐπικρατήσῃ εἰς τὴν προτέραν τιμὴν, αὐθεντιαν καὶ ἀξιοπρέπειαν.

Ἐξημέρωνεν ἡ πρώτη τῆς ἐκκαίδεκάτης Νοεμβρίου 1570.

Δεξιόθεν καὶ εἰς ἀπόστασιν πεντακοσίων βημάτων τοῦ Περιθωρείου, ἐπικέφαλα τῆς κωμοπόλεως, ἤγειρε τὴν κορυφὴν λόφος τις τερπνὸς τὴν θεάν, καθὸ κατάδρυμος ἀπὸ πλατυκλάδους δρύος, ἀπὸ καστανάς καὶ ἐλάτας. Λευκοὶ βοσκῶν οἰκίσκοι ἐποικίλλον σπορράδιον τὴν μυρίαν χλόην τοῦ βουνοῦ. Αἱ κόμαι τῶν δένδρων ἔνδοτοι καὶ ἀλλήλαις συμπλεκόμεναι, ἐξέτεινον ἐπὶ τὸ ἔδαφος κλισίαν, ἣν ἀμυδραὶ τινες ἀκτίνες μόνον ἐπετύγγανον, κατὰ κάθετον πίπτουσαι, νὰ διαφωτίσωσιν. Ἐπὶ τὸ καταπράσινον ἐκεῖνο σκῆνωμα, ὅπερ ἐφαίδρυνον πανηγυρὸν κελιδήματα μυριάδων αἰοιδῶν, καὶ φλοῖσθος ἀενάου πηγῆς, ὑπὸ τὸ ὄροσερὸν σκῆνωμα ἐκεῖνο εἶχον οἱ ἀγραυλοῦντες τιμαριούχοι συνήθειαν πατροπαράδοτον νὰ εὐχωῶσι τοὺς φιλοξενουμένους ἱππότας. Ἐκεῖ, κατὰ τὴν ἐπέτειον τῆς κτίσεως τοῦ πύργου, πρὸ ἡμισείας περίπου ἑκατονταετηρίδος, παρέθεσεν ὁ πατὴρ τοῦ Σερ Φραντσέσκου τὸ συμπόσιον τῶν γάμων του· ἐκεῖ δὲ τὴν προτεραίαν παρετάσσετο κατὰ τοῦ πύργου αὐτοῦ καὶ τὸ πυροβολοστάσιον τοῦ Κολλάλτου. Τὸ δικαστήριον παρεσκευάσθη νὰ δώσῃ πάνδημον ἀνάγνωσιν τῆς ἀποφάσεως ἀκριβῶς ἐκεῖ ὅπου πρὸ δεκαοκτώ ἐνιαυτῶν εἶχε καὶ ὁ ὕστερος τῶν Μολίνων πανηγυρίσει φαιδρῶς τὴν βάπτισιν τῆς κληρονόμου του.

Οἱ ἐπιτετραμμένοι τὰς προετοιμασίας στρατιῶται εὗρον ἑνωρῆς καθηλωμένον ἐπὶ κορμοῦ δρυὸς τὸ ἐπόμενον στηλογράφημα.

«Κλάψετε ῥάχαις καὶ βουνά, Κρήτη, στὰ μαύρα ντύσου,

Οἱ ἄρχοντες τῆς Βενετίας προδίνουσι τὸ παιδί σου!

Βρέξε, θεέ, στή Βενετιά
Βρέξε πίσσα καὶ φωτιά!»

Τὸ μὲν δελτίον παρέλαβεν ὁ ἀστυνόμος Γαβαλάς παρὰ τῶν ἐργατῶν, τῶν πηγυρόντων τὸ βῆμα τοῦ δικαστηρίου· πρὸς ἀντίθεσιν δὲ τῶν στίχων αὐτῶν συνετέθη—παρὰ τινος βέβαια φραγγάρχοντος—τὸ ἐλεεινὸν τετράστιχον, ὅπερ θέλομεν ἀναγνώσει κατωτέρω.

Ἐσχημάτισαν τὸ βῆμα μία σκηνὴ μεγάλη, καὶ δύο πλάγαι μικρότεραι· ἡ μὲν εἰς χρῆσιν τῶν δικαστῶν, αἱ δὲ διὰ τοὺς λογάδας τῆς στρατείας, πολλοὺς τὸν ἀριθμὸν. Τρία θρανία καὶ μία τράπεζα συνήρτιζον ὅλην τῆς μεγάλης σκηνῆς τὴν συσκευήν. Ἄν ἡ εὐλάβεια τὸ ἐπέτρεπεν, ἠθέλομεν

συναριθμήσει καὶ τὸν ἐλεφάντινον Ἐσταυρωμένον, ὅστις σκυθρωπὸς ἰστάμενος ἐπὶ τῆς τραπέζης ἐδόκει ἀναπολῶν Ἰούδα φίλημα. Τὸν παραλείπομεν εἰς δίκην λύκου κατ' ἀμνοῦ μὴ ἀνεχόμενοι τὴν αὐτοπρόσωπον ματυρίαν τῆς θεότητος.

Κατὰ τὸ ἔθος τὸ βενετικὸν δύο ὑψηλὰ κατάρτια ἐνεπήχθησαν ἀντικρὺ τοῦ βήματος. Δεξιᾶ μὲν ἀνεπετάσθησαν ὁ Λέων τῆς Δημοκρατίας καὶ τὰ ἐμβλήματα τοῦ Γαληνοτάτου, ἐξ εὐωνύμων δὲ ἀνηρτήθη τὸ οἰκόσημον τοῦ Δουκὸς Κρήτης. Καὶ ὑπὸ μὲν τὴν δευτέραν ταύτην σημαίαν ἐστηλιτεύθη εἰς στοιχεῖα κεφαλαῖα καὶ νεοελληνιστὶ τὸ ἐξῆς ἐπιγράμμα.

«Ποῖος εἶδε Κοινὸν Σύντιχον,

Καντανολέον Ραιτούρη,

Μέγα Σκριβάνον Πατερῶν

Μασσοῦρον Πρωτομάστορα»;

Ἐπὶ πόδας δὲ τοῦ βαναύσου ἐπιγράμματος καὶ ἐν τῷ μέσῳ κικητηρίου στεφάνου ἐφίστατο τὸ τρίτον Φ. τῆς Ἀβρακαδάβρας, προσκεχαραγμένον ἐν μονογράμματι. . . . Ἦτο τὸ Ἀλληλούϊα, ὁ ἐπινίκιος ὕμνος τοῦ Δουκὸς.

Τέλος, πλείστα ὅσα ξύλινα βαθρίδια παρετάχθησαν ὡς πέντε πῆχεις ἀπὸ τοῦ βήματος. Κεκαθισμένοι ἐπ' αὐτῶν οἱ ὑγιέστεροι τῶν ὑποδίκων ὄφειλον ν' ἀκροασθῶσι τὰ θεόπνευστα τῆς ἀποφάσεως συμπεράσματα.

Ὁ καιρὸς εἶχεν αὐθις τραπῆ ἐπὶ τὸ αἰθριότερον. Ἄλλ' ἂν καὶ ἀνέφελος ἐξετυλίσσετο ὁ οὐρανὸς, χάριν ὅμως τῆς φθινοπωρινῆς ὀμίχλης ἢ μὲν πρῶτα προέβαινε κατηφῆς καὶ πληκτικὴ, ὁ δὲ ἀπὸ διήρχετο τὸ δάσος ὑγρὸς, δυσανάπνευστος, βαρὺς. Ἐλάχιστα ζωῆς σημεῖα ἐδείκνυεν ἐπὶ κορυφῆς τοῦ κάμακος ἢ φιλοξέφυρος σημαία τοῦ ἀγίου Μάρκου· ἐμβεβρεγμένη ἀπὸ τὰς ἀχλὺς ἐκρέματο ἀνανέμιστος τὸ πλείστον καὶ συμπεπτυγμένη. . . Μάρκε Εὐαγγελιστά, σὺ πρὸς ὃν ἤβητο ΕΙΡΗΝΗΝ ὁ Αὐτρωτῆς, τάχα δυσεφόρεις, ὅτι ἀπόγονοι πειρατικῆς τινος ἀποικίας τοῦ Ἀδρίου σὲ ἐπιθανάγκαζον νὰ νομιμοποιήσῃς ὑπὸ θηριῶδες σχῆμα τεθηριωμένου τυράννου κριτήριον!

Ἀνήγγελλεν ἐγγιζούσαν τὴν μεσημβρίαν ἢ ἐπὶ τῶν κλάδων ἐπίτασις τῆς πολυποικίλου τῶν πτηνῶν συμφωνίας, ὅτε ἀφίκετο τὸ συμβούλιον ἐπὶ σκηνῆς. Ὁ μὲν στρατὸς, ὅστις εἶχε παραπεμφθῆ ὀλοσχερῆς, προέτεινε τὰ ὅπλα, ὁ δὲ λαὸς ἀπεκαλύφθη. Ὅσοι εὐγενεῖς καὶ πολῖται ἀνηγέρθησαν ἐν σιγῇ.

Ἀξιοσημείωτον τῆς ἡμέρας περιστατικόν! Πλὴν τῶν πιστῶν ὑπηκόων (fedeli sudditi)—ἤδη δὲ πιστοὺς ὑπηκόους διαγιγνώσκουσαν μόνους τοὺς φραγγάρχοντας τῆς νήσου, καὶ τοὺς καθόλου Βενετοὺς—οὐδεὶς τὴν ἀπιστίαν παρέστη εἰς τὸ προκείμενον δράμα αὐτοπρόσωπος θεατῆς. Εἶτε ὑπὸ δειλίας ἀποτραπέντες, εἶτε ὑπὸ τινος λοιπαδαρίου ἐθνικῆς φιλοτιμίας κεντηθέντες, ἀπέσχον τοῦ αὐτοπτῆσαι καὶ αὐτοὶ οἱ εὐάριθμοι ἀρχοντορωμαῖοι τῶν Χανίων, ὄργανα πειθήνια τοῦ Προεδούρου, οἵτινες δὲν ἠρρυθρίασαν νὰ συνεκστρατεύσωσιν εἰς τὴν ἀκολουθίαν τοῦ Κολλάλτου.

Ὁ στρατηγός, ἀνὴρ πλούσακος καὶ πλατυγαστῶρ, ἐφόρει πλήρη τὴν στολὴν τοῦ βαθμοῦ. Προῆλθεν εἰς τὸ βῆμα ἀμφισαλευόμενος, ἐμφαντικῶς κωδωνίζων ἐπὶ τῶν χαλίῳων τὸ σπιθαμιαῖον ξίφος, χαριζόμενος πρὸς τὸ πλῆθος ἀντίβλεμμα θριαμβευτοῦ, ἐμπλεον τύφου καὶ ἀλαζονείας. Οἱ μὲν συνάδελφοί του ἐπωμίζοντο τὴν ἐρυθρὰν τήβενναν τῆς νομαρχικῆς ἐξουσίας, διαγωνίως ἀπὸ τοῦ ἀριστεροῦ ὤμου ἕως μέσης τεμνομένην ὑπὸ ταινίας λευκῆς. Ὁ δὲ Δὸν Πλάτσιδος ἐκάθησεν εἰς τὴν ἄλλην τῆς τραπέζης πλευρὰν, ἀναύρας καὶ συμπύξας ἐπὶ τῶν γονάτων τὸ μέλαν τῆς ἰησουϊτικῆς στολῆς ἐπίστυμα, δομιάζων εἰς κέρκος σεισσοῦρης, ἢ μᾶλλον εἰς ἀλιευτικῆς σαρίνης οὐράν.—Χιλὸς δικαίου εὐχολή. Ἦλθεν ἡ ὥρα τῆς προσευχῆς. Ὁ ψυχαπάτης ἀνηγέροθη μὲ ταπεινότητα ψυχαγωγόν, καὶ συνέπλεξε τοὺς δακτύλους ἀπέναντι τοῦ Ἐσταυρωμένου· ἀφοῦ δὲ μὲ προφανέστατα συντριβῆς σημεῖα ἀνέσεισε τὰ χεῖλη ἀρετὸν καιρὸν, τέλος ἐποίησε τρία προσκυνήματα τοσοῦτον κατακτητικὰ, ὥστε, μὰ τὴν ἀλήθειαν, δύσκολον νὰ μὴ τὰ ἐξήλευσεν οὐρανόθεν καὶ αὐτὸς ὁ φιλοπροσηγέστατος πατριάρχης τοῦ τάγματος.

Τὸν κακουργιοδίκην συγνάκις ὑπομνηθεὶς ἡ ἐξωτερικὴ μορφή. Εἶνε σοβαρὸς τὸ σχῆμα, δύσπιστος τὸν ὀφθαλμὸν, γελᾷ ὀλίγον, εἰς δὲ τὰ ρυτιδώματα τοῦ μετώπου φέρει συνήθως ἐντετυπωμένας τὰς ρήτρας τοῦ ποινικοῦ νόμου, τὰς ἀποδεικτικὰς τῆς λαμητόμου παραλαβᾶς. Ἀλλὰ ταῦτα δὲν ἐμποιοῦσιν ἀντιπάθειαν. Εἰς τοὺς χαρακτῆρας του βλέπει τὴν συναίσθησιν τοῦ καθήκοντος, τὴν ἡρεμίαν συνειδήσεως ἀφόρτου. Ἐὰν δὲν φθονῆς τὴν θέσιν του, σέβασαι ὅμως εἰς τὸ πρόσωπόν τὸν ἀπαραίτητον καὶ ἀδέκαστον νομοφύλακα — Εἰς τὸ προμέτωπον τοῦ χειρογράφου των οἱ Προβεδούροι ἔφερον πᾶν ὀτιοῦν, ἢ χαρακτῆρας δικανικούς.

Καὶ τῶν τριῶν δικαστῶν τὰ πρόσωπα ἀντετύπων τὸ προκαθεστὸς τεῦχος τοῦ πεπρωμένου· τρεῖς Μοίρας, τῆς Ἀτρόπου προεξαρχούσης. Ὑπεκφεύγοντα τὴν καταύγειαν τῆς μεσημβρίας, παρέμενον ἀποκρυπτόμενα καὶ συνηρεφῆ ὄπισθεν τῆς Νεμέσεως, θυγατρὸς τῆς Νυκτὸς, ὅθεν ἐξηκόντιζον ὑπολάμπεις στυγεραῖς τινος ἐριννυώδους περιχαρείας. Κρίμα, ὅτι δὲν ὑπῆρχε τότε φωτογραφικὴ μηχανή! Ἐπὶ τῶν γριφωδῶν, καὶ στρυφνῶν, καὶ ἀποτόμων σχημάτων ἐκείνων ἤθελες δράξει καὶ στερεώσει κατὰ φύσιν τὸ ὁμοίωμα τῆς παλαμναίας ἐποχῆς, ἥτις ἔτεκε Βοργίας καὶ Μεδίκας, καὶ Γουδώρους, κῦτοσχεδίασε πανσφαγίας ἁγίου Βαρθολομαίου, κατεδίκασεν εἰς θάνατον Γαλιλαίους, καὶ Καρνεσέκους, καὶ Παδίλλας, ἐφεύρε τὸν ἰησουϊτισμὸν καὶ τὰς ὀλοκαυτώσεις τῆς Ἐξέτασεως, αὐτῆς ἥτις, πρὸς ὑποστήριξιν βασιλικῆς καὶ ἰερατικῆς φωτοσθεσίας ἐν ταῖς αὐταῖς πυραῖς συναπετέφρωσεν ἑκατομμύρια χριστιανῶν καὶ ἀχριστιανίστων. . .

Μετ' οὐ πολὺ ἤχει ἀπὸ τοῦ μονοπατιοῦ τριγμὸς φύλλων ξηρῶν, εἰς ὃν προσετίθεντο ποδοκτυπήματα, εἶτα δὲ καὶ τροχίλασις κρότος. Ὅλοι ἐστρέφοντο διὰ μιᾶς πρὸς τὴν ἀνωφερῆ ἀτραπὸν, ἥτις ἐσκολιοδρόμει ἐπὶ τὴν πλευρὰν τοῦ λόφου.

Ἐκομίζοντο οἱ ὑπόδικοι ἐπὶ χειραμαξῶν καὶ φερέτρων, μὲ κομπαστικὴν ἐπίδειξιν συνοδευόμενοι ὑφ' ὄλου τάγματος πεζικοῦ. Ἐκαστον βλέμμα ἀνεζήτησε περιεργον τὰ ἐπιζῶντα λείψανα τῆς καταστροφῆς· λέγομεν δ' ἐπιζῶντα, καθόσον ἔνιοι τῶν αἰχμαλώτων εἶχον ἐν τῷ μεταξὺ ἀποβιώσει, ἄλλοι δ' ἔπνεον τὰ λείψανα.

Ἐπὶ νεύματι τοῦ στρατηγοῦ ἐσήμανε τυμπανοκρουσία τὴν ἐναρξιν τῆς δίκης. Ἐντὸς δ' ὀλίγου ὑπασπιστῆς τις, ἐκπληρῶν χρέη γραμματέως, ἐκάλει τοὺς τρεῖς Καντανολέους ὀνομασί.

Οἱ τροχοὶ στρέφονται περὶ τοὺς ἄξονας. Χάριν τῶν πολλῶν τραυμάτων, οἱ ὑπαίτιοι ἀπαλλάσσονται τοῦ καθῆσαι εἰς τὰ ξύλινα θρανία.

Τρία σώματα, ἢ μᾶλλον τριῶν προὑπαρξάντων σωμάτων ἀναμνήσεις, ἐκτίθενται εἰς τὴν ὄρασιν τῶν δικαστῶν εἰς σχηματισμοὺς διαφόρους κατακεκλιμένα ἐπὶ αἰμοσταγοῦς ἀχύρου.

Ὁ μὲν γηραιὸς πατήρ, ὀλότυφος, πεπηρωμένος ἀμφοτέρους τοὺς πόδας, αἰμορραγῶν ἐκ τε τοῦ στόματος καὶ ἐκ τῶν ὠτῶν. Ὁ δὲ Πέτρος, ἄφωνος, πυρέσσων ὑπὸ περιτονίτιδος ὀξείας, ἔχων τὸν μὲν μηρὸν βαρέως τετραυματισμένον, τὸν δὲ δεξιὸν ὀφθαλμὸν παντελῶς ἐκκεκομμένον.

Ἐπι χειρὸν ὁ Δημήτριος. Οὗτος φαίνεται σάρκινός τις ὄγκος, μηδὲν τι πλέον ἐπισώζων ἔχνος ἀνθρωπίνου μορφῆς, ὄγκος αἰθαλώδης καὶ σχεδὸν ἀπηνθρακωμένος.

Ὁ πρόεδρος, λαβὼν τὸν λόγον ἰταλιστῆ, ἤρξατο καταριθμῶν προφορικῶς τὰ ἐγκλήματα τοῦ πρωταιτίου, πρὸς ὃν ἀπέβλεψεν. Ἡ φωνὴ του κατέλαβε παραχρῆμα τὸ ἔσχατον πέρας τῆς ἐπιτάσεως, ἐνῶ κατὰ πᾶν κόμμα ἡ δεξιὰ του ἐρρυθμιζε τὸ κροῦμα, ἐπικραθαίνουσα γραφικὸν κάλαμον.

Σύντομος ἀνακεφαλαίωσις.

Κατηγορήθη ὁ Γεώργιος Καντανολέος.

α' Ὅτι ὑπὸ τὸ πρίσχημα φιλοπατρίας ἐξέμεσε φλογεροῦς λόγους κατὰ τοῦ Γαληνοτάτου Δουκὸς καὶ κατὰ τῆς Δημοκρατίας.

β' Ὅτι ἤρε σημαίαν ἀποστασίας, συνεστηκῶς πρὸς ὑψηλοῦς, ἀποδοσαντας τὸ πρῶτον τὰς ἀλιτηρίους παρακελεύσεις των.

γ' Ὅτι ἐγένετο παραίτιος φόνων, πυρκαϊῶν, ληστρικῶν ἐπιδρομῶν, μυρίων ὄσων καὶ παντοίων κακουργημάτων.

δ' Ὅτι διὰ βδελυρᾶς ἐπιστολῆς ἐτόλμησε νὰ ἐξυβρίσῃ τὸν ὑψηλότατον Δούκα Κρήτης.

ε' Ὅτι ὑπὸ αὐτονομίας πρόφασιν ὑπέκρυψε τὸν ἀνίσιον σκοπὸν νὰ ἀντικαταστήσῃ τοὺς Ὀθωμανοὺς εἰς τὸν νόμιμον κυριερχον συνελθὼν ἐπὶ τούτῳ καὶ εἰς μιαιρὰς διαπραγματεύσεις μὲ τὸν Καπιτάμπασαν.

ς' Ὅτι κατὰ διαταγὴν του ἐτουφεκίσθησαν ἀξιωματικοὶ καὶ ὑπαξιωματικοὶ τῆς ἐν Χανίοις φρουρᾶς.

ζ' Ὅτι συλλαβὼν ἐν τῷ φρουρίῳ Κισάμου θυγατέρα Προβεδούρου, ἠνάγκασεν αὐτὴν ἄκουσαν νὰ ἐξομώσῃ τὸ πάτριον δόγμα τῆς!

η' Ὅτι ἐσφετερίσθη φέρον, δασμοὺς καὶ τέλη τοῦ βασιλείου.

θ' Ὅτι καταστρέψας ἄρδην τὸ θῆρετρον τοῦ Δά Μολίν, καὶ δυσθεραπεύτως ζημιώσας τὴν κώμην ὀλόκληρον, κατέστη πρόξενος ἀκαταλόγιστου φθορᾶς ζώων τε καὶ κτημάτων. . .

Παράλειπομεν τὰ ἐπίλοιπα αἰτιάματα ὡς μικροτέρου λόγου ἄξια. Χρειαζονται δὲ καὶ περισσότερα, ὅπως κατὰ τὴν ἀρχαίαν γνώμην Μαγείρου σῆμα τομεὺς γνωρίσωμεν ἐκ τῆς κατηγορίας τὸν δικαστὴν ;

Περικιωθεΐσης τῆς ἀπαριθμήσεως τῶν ἐγκλημάτων, ἤρξατο ἡ ἐρωταπόκρισις.

— Εἶται σὺ ὁ Γιώργης Σκορδύλης Καντανολέος ἀπὸ τὸ Κρουστογόρακον ;

Ὁ ὑπόδικος δὲν δίδει ἀπάντησιν.

— Ἐὰν τὰ τραύματα δὲν σοὶ κωλύουν τὴν λόγον, διατάττεσαι ν' ἀποκριθῆς !

— Ἡ θὰ ἐμιλήσω ὡς θέλω, ἢ σιγῶ ἀπαντᾷ μετὰ μακρὰν διάπαυλαν ὁ ἐρωτώμενος.

— Λάλει ἐλεύθερα . . . ! Ἀρνεῖσαι, ὅτι εἶσαι σὺ αὐτὸς ὁ Γιώργης Σκορδύλης Καντανολέος ;

— Ἀδιάφορον τὸ ὄνομα. Εἶμαι αὐτὸς, τὸν ὅποιον ἡ συνέλευσις τῶν ῥιζαρχῶν τῆς νήσου, εἶτα δὲ καὶ ὁ λαὸς ἀνηγόρευσαν Πρύτανιν Κρήτης.

— Πῶς ἐτόλμησες νὰ σφετερισθῆς τοιοῦτο ἀξίωμα εἰς βασιλείον, ὅπερ οὐδένα ἄλλον νόμιμον κύριον ἀναγνωρίζει, πλὴν τοῦ Γαληνοτάτου Δουκὸς ;

— Μόνος νόμιμος αὐθέντης τοῦ τόπου εἶναι ὁ ἐγκατοικῶν λαός.

— Καὶ πότε, ποῦ λαὸς ἔλαβε φωνήν ;

— Ὅπου ἀγάπη πατρίδος ἐπικρατεῖ !

— Εἰς ποίαν συνθήκην εὗρον οἱ δούλοι τῆς Γαληνοτάτης Δημοκρατίας τὸ δικαίωμα νὰ ἐκλέγουν Πρύτανιν τῆς ἀρεσκείας των ;

— Ἐχουν τὸ δικαίωμα ἀπὸ τοὺς προγόνους των. Εἶνε τὸ δικαίωμα, ὅπερ διακρίνει τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τὸ κτῆνος· τὸ δικαίωμα, τοῦ ὁποίου ἔχαιρεν ἡ νῆσος, πρὶν ἡ βία σας τὴν καταφανίση. Σᾶς ἐδέχθημεν μὲ τὰ ὄπλα ἀνὰ χεῖρας, ὅτε πρῶτον ἀπεβιβάσθητε. Σᾶς ἐπολεμήσαμεν ἐπὶ πεντήκοντα ἔτη κατὰ συνέχειαν. Πότε δὲ ἐπαύσαμεν διαμαρτυρούμενοι ; Βεβιασμένη δουλεία δὲν παραγράφει πόθους καὶ δικαιώματα λαῶν. Ἡ ἐλευθερία τοῦ ἀνθρώπου εἶναι προαιώνιος ὡς ὁ Θεός¹.

— Corbellerie ! Λαὸς, δικαιώματα, ἐλευθερία ! Παραλογίζεις, ὑπόδικε. Νόσημα εἰς τὴν γενεάν σου κοινόν. Ἐκ τῶν ἀσεβῶν αὐτῶν φληναφημάτων ἐξάγει τὸ δικαστήριον, ὅτι ἐπιμένεις ἀμετανόητος εἰς τὸ φρόνημα τῆς ἐσχάτης προδο-

4.) Καὶ ἡ ἐρωταπόκρισις ἦτις μαρτυρεῖται παρὰ χρονικῶν, καὶ ἡ καθόλου διαγωγή τοῦ Καντανολέου ἐν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ προσεκτυπῶσι μὲ ἐκπληκτικὴν προσεμφέριαν τὰς τελευταίας ὥρας τῆς ἐπιθανοῦς Βενετίας. Μικρὸν πρὸ τῆς λήξεως, ἀφοῦ πρὸς λύτρωσιν τῆς πολιτείας των ἐξήντησαν οἱ πατριῶται τῆς Συγκλήτου ἀνωφελῶς ὅσα τε ἡ τιμὴ ἐνδέχεται καὶ ὅσα ἀποδοκιμάζει, τέλος ἀπέδθησαν εἰς τὸ ἐπιδοῦσθαι τὴν ἔμφυτον ἐλευθερίαν, εἰς τὸ ἐπικαλεῖσθαι τὰ θεοπαράδοτα δικαιώματα τῶν λαῶν. « Πῶς ἕκαστος λαός, εἶπεν ὁ Δάνδολος ἀπὸ τοῦ βήματος, κέκτηται τὸ δικαίωμα τοῦ ν' ἀποφανθῆ ἀνεξελέγκτως περὶ τῆς τύχης του. Τὸ δικαίωμα αὐτὸ, ἱερώτατον ὑπὲρ πᾶν ἄλλο,

τὸ ὅποιον ἄλλως ἐκκληρονόμενες ἀπὸ τοὺς πατέρας καὶ μεταδίδεις εἰς τοὺς υἱούς σου . . .

Πινηγρὸς βῆξ καὶ αἵματος ἐκβολὴ ἀφαιροῦσι τὸν λόγον εἰς τὸν Καντανολέον, καὶ διακόπτουσι τὸν διάλογον. Μετὰ παρέλευσιν ἐνὸς τετάρτου, ὁ πρόεδρος ἐπανασκῆπτει βιαϊότερος.

— Πλὴν τῆς ἐσχάτης προδοσίας, σὲ ἐπιβαρύνουν καὶ ἑτέρα κακουργήματα. Εἶσαι ἔνοχος δολοφονίας ἐπὶ χιλίων περὶ τοῦ στρατιωτῶν τῆς Λύθεντίας. Ἐπιρπόλησες τὸ Φωτεινιακόν. Ἐμόλυνες σημαίας βενετικῶν συνταγμάτων. Προσεχείρησες ἀρχιεπίσκοπον τοῦ βασιλείου σχισματικὸν φυγάδα. Ἐδήμευσες ἀρχόντων τιμάρια. Διέταξες τὴν ἀνατροπὴν ἰπποτικῶν ἐπαύλων, et caetera, et caetera . . . Ἄν εἶχες δὲ τὴν στυγεράν ἀπόφασιν νὰ καταστρέψῃς ἐν Ἀλικιανῷ μέρος τοῦ αὐθεντικοῦ στρατοῦ, πῶς τοῦλάχιστον δὲν ἐφείσθης τῆς ζωῆς τῶν συνενόχων σου ;

— Ἄν ἤξευρα, ὅτι ἡ πατρίς μου εἶνε προωρισμένη νὰ μείνῃ αἰώνιος· δούλη ὑπὸ ζυγόν, καὶ ἂν ἤξευρα περιπλέον, τίτι τρόπῳ ἀνατινάσσεται εἰς τὸν ἀέρα νῆσος ὀλόκληρος, μὲ τὴν αὐτὴν γνώμην ἠθελον ἀναποδογυρίσει καὶ πᾶσαν Κρήτην, ὅπως ἀπαλλάξω τὸν λαόν της ἀπὸ αἵσχος ἀτελεύτητον, ἀπὸ κόλασιν ἐκφραλιστικοῦ ζυγοῦ . . . Ἐτελείωσα !

Οἱ δικασταὶ ἤμειψαν ψιθυρισμὸν καὶ βλέμματα ἀγανακτήσεως, θόρυβος δὲ διέκοψε τὴν εὐταξίαν. Ὁ πρόεδρος ἐπανακαλεῖ τὴν σιγὴν.

— Ὑπόδικε, ἔχεις νὰ προσάξῃς κάμμίαν αἴτησιν ;

— Ναι, ἀπαντᾷ ὁ ἀκατάβλητος.

— Ἐμπρός ! Τὸ δικαστήριον θέλει τὴν λάβει ὑπὸ σύσκεψιν.

— Τὸ δικαστήριον ! Ποῖον τάχα ; Τὸ ἰδικόν σας ; Ἄναρμόδιον. Δὲν τὸ ἀναγνωρίζω. Πρὸς ἄλλον τινὰ δικαστὴν θὰ κατευθυνθῆ ἡ αἴτησίς μου. Θὰ ἀποταθῆ πρὸς αὐτὸν ἐκεῖνον, ὅστις μέλλει μίαν ἡμέραν νὰ δικάσῃ καὶ τὰς ἀνομίας σας.

Ἐπὶ τῇ θρησκευτικῇ ταύτῃ προαιρέσει τοῦ δικαζομένου, ὁ Δὸν Πλάτσιδος ἀνεσκίρτησε διὰ συμπεδημάτων.

— Λοιπὸν μεταπορεύεσαι εἰς ὁδὸν εὐλαθείας καὶ προσευχῆς ; ἐρωτᾷ προθύμως, σεμνοποιῶν μὲ μελωδικὴν τῆς φωνῆς ἐπικαμπὴν τὸ ἀπόκριμνον τῆς ἀναιδείας του.

Ἄπὸ τοῦ φερέτρου ὁ ριζάρχης ἀνασηκῶνει τὴν κεφαλὴν, ρίπτει ἐπὶ τοῦ ψευδοκαλογήρου ἐν βλέμμα ἡρεμαῖον, καὶ πάλιν κατακλινόμενος.

— Εἶσαι ἀνάξιος κατάρης μου ! ἀπαντᾷ ἀτάρακτος. Ὅπου κόπρος, ἐκεῖ ἔντομα καὶ κνώδαλα . . . Ἄς ἐλεήσῃ ὁ Θεὸς καὶ σέ !

— Εἶμαι εἰς τὰς διαταγὰς σου ! — ὑπολαμβάνει πάντως

εἶναι φύσει ἀπαράγραπτον, ἀναπαλλοτρίωτον, καὶ ἐκπορεύεται παρὰ Θεοῦ. — « Ὁ ἔρωσ τῆς ἐλευθερίας, προσεῖπεν ὁ Γαλλίνος, ἔγκειται εἰς παντὸς ἀνθρωπίνου πλάσματος διάνοιαν, ἐνδιαιτᾷται ἐντὸς πάσης καρδίας, ζωογονεῖ λαούς καὶ πολιτεύματα. Πρώτιστοι δὲ πάντων συνουμύουσιν, ὁμολογοῦσι, κηρύττουσι τὸν ἔρωτα αὐτῶν οἱ ἄρχοντες. — Μετάνοια ὀψιεστάτη ! Ῥητορεύματα πατρικίων δὲν ἔσωσαν τὴν τύραννον τῆς Κρήτης ἀπὸ τὸν ἀγχόνειον βράχον τοῦ πεπρωμένου.

ἀνέκπληκτος ὁ Πλάτσειδος, ἀρπάζων τὸν Ἐσταυρωμένον, καὶ πρὸς τὸ φέρετρον πορευόμενος.

— Μείνε αὐτοῦ! Ἐν τι μόνον ἐξαιτοῦμαι ἀκώλυτον καὶ ἀπαραβίαστον τὴν ἐσχάτην τῶν δεήσεών μου.

— **Gloria in excelsis Deo!** ἀνακράζει ὁ Ἰησοῦτης προσγορευῶν τὸ δικαστήριον. Εἶχα προμαντεύσει καὶ τοῦτο. Δὲν θὰ ἐτελείωνεν ἀμετανόητος ὁ ἁμαρτωλός.

Πρὸς δὲ τὸν πρόεδρον κατ' ἰδίαν ἀπευθυνόμενος,

— Ἐν ὀνόματι τοῦ Σεβασμιωτάτου ἀρχιεπισκόπου Κρήτης! ἀποφαίνεται. Ἡ ἐν Κρήτῃ ἐκκλησιαστικὴ ἀρχὴ ἐπικαλεῖται ὑπὲρ τοῦ ἐνόχου ἐλευθέραν καὶ ἀδιατάρακτον τὴν ἄσκησιν τῆς προσευχῆς. Ἀναμέσον Πλάστου καὶ μετανοοῦντος χειρ ἐπιγείου δικαιοσύνης δὲν ἐπεμβαίνει.

Εἶτα δὲ πρὸς τὸν Πρύτανιν ἐπανατρεπόμενος.

— Κύρ Γιώργη, μὲ ἀτραυμάτιστον καὶ ἥρωϊκὴν ἀναισχυρτίαν ἐπιφωνεῖ, προσδίδων εἰς τὴν λαλιὰν ἔμφρασιν διδασκάλου καὶ πνευματικοῦ. Ὅλα τῆς πλάνης σου τ' ἀποτελέσματα προῆλθον ἐκ τῆς ἀθετίας. Ἐπιστήσας προσοχὴν ὑπερβάλλουσαν εἰς τὰ ἐπίγεια, παρέβλεψες τὰ οὐράνια παραπολύ. Δὲν εἶνε ἀντίθεος βουλή αὐτῆ, ἥτις σὲ πριέτρειψε νὰ μεταδιαιτήσης ὀλόκληρον βασιλείον, πρὶν ἢ ἐρωτήσης τοὺς οὐρανοὺς, ἐὰν ἐπέτρεπον τὸ πλήρωμα τοῦ τολμήματός σου; Οἱ ποιηταὶ παρέστησαν τυφλὴν τὴν Τύχην. Ὅχι, ὄχι! παριδόντες τὸ χιλιόφθαλλον καὶ παντεπίσκοπον τῆς τύχης πρόσωπον ἀπεδείχθησαν τυφλοὶ τὴν διάνοιαν αὐτοί. Οὐ τὰ κάτω, ἀλλὰ τὰ ἄνω γινῶναι δεῖ. Ὁ ἀληθινὸς σοφός, Κύρ Γιώργη, περιμένει τὰ σκότῃ τῆς νικτὸς, ὡς ἡ νυκτερίς. Τότε μόνον ἀποκαλύπτονται εἰς τοὺς οὐρανοὺς αἱ τύχαι τῶν θνητῶν, τότε μόνον ἀνεμφανίζονται τὰ θεσπίσματα τῆς Εἰμαρμένης. Ἐκαστον ἄστρον, ἀδελφέ, εἶνε ἐν στοιχείῳ τῆς ἀλφαβήτου, δι' οὗ συνέγραψεν ὁ Δημιουργὸς τὸ ἀπέραντον φιλοπόνημα τοῦ σύμπαντος. Ἐν αὐτοῖς ἀναγινώσκει ὁ σοφὸς τὴν ἐποχὴν, ἐν αὐτοῖς πῆν αἰτίαν, ἐν αὐτοῖς καὶ τὸ εἶδος τοῦ θανάτου του... Ἐὰν λοιπὸν καὶ σὺ, καθὼς ἐγὼ, παρὰ νὰ ἐπιδιώκῃς φαντάσματα, εἰς αἰώνιον ἀνεσαρκωσίαν προωρισμένα, ἐὰν εἶχες ποιήσει καὶ σὺ νύκτα τὴν ἡμέραν, καὶ ἡμέραν τὴν νύκτα, ὦ, τὸ μυριόγλωσσον στερέωμα ἤθελεν ἐγκαίρως σὲ ἀποτρέψει ἐξ ἐπιχειρήματος, ἢ ἀποτυχία τοῦ ὁποῖου ἐμελλεν εἰς τὸ αὐτὸ βάρβαρον ἀπωλείας νὰ συμπαρασύρῃ καὶ σὲ, καὶ τὴν γενεάν σου, καὶ λαὸν ὀλόκληρον! Ἀλλὰ τώρα πλέον...

Ὁ Προβεδούρος τοῦ Χάνδακος συνεστροφοῦτο ἀνυπόμονος ἐπὶ τῆς καθέδρας του. Ἐπικλινέστατος εἰς τὰ ἄκαιρα μωκῆματα ὧν καὶ αὐτός, ὡς οἱ πλείονες τῶν συμπολιτῶν του, δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀνθέξῃ περαιτέρω εἰς τὸν κνισμὸν τοῦ χαριεντισμοῦ.

— Μὲ τῆν ἄδειάν σου, αἰδεσιμώτατε, ἐρωτᾷ, διαστομῶν ταρρὸν πεπινωμένον ὀδόντων. Ἐὰν ἠριθμημένως εἰς τὰ οὐράνια σώματα ἔχῃς τὰς ἡμέρας σου, γνωρίζεις ἔτι καὶ τίνος χώρας ἱερὸς θὰ σοὶ δώσῃ ποτὲ **l'estrema Unzione** (τὸ ἔσχατον χρίσμα;)

— Προτῆτερα θὰ τὴν δόσω ἐγὼ εἰς Ἐξοχότηας πολ-

λᾶς, ἀπεκρίθη αὐθαδῶς ὁ πελάτης τοῦ παλατίου, ὁ καὶ τῆς ἀντιπροβεδουρικῆς φατρίας ὑποστράτηγος.

Συνείρας δὲ τὸν διακοπέντα λόγον,

— Τώρα, κύρ Γιώργη, προσέθηκε φωνομαζῶν, τὰ κακουργήματά σου εἶνε πολλὰ καὶ θανάσιμα. Ἐν τῇ προσδοκίᾳ τῆς ψυχῆς σου δαίμονες ὀξύνουν ἤδη τοὺς ὄνυχας. . . Ἀλλ' ὅμως θάρρει, ἀδελφέ! Οἰκτεῖρμων καὶ ἐλεήμων ὁ Κύριος. . . Ἀνάβλεψε ἔνδακρος πρὸς τὸν οὐρανόν, ὁμολογῶν τὰς ἀνομίας σου ἀναφανδόν! Ὁ ἐπὶ ξύλου κρεμάμενος οὗτος θέλει εἰσακούσει τὰς δεήσεις σου!

— Ταλανίζω τὴν τόσῃν σου μωρολογίαν, ψευδόπαππα! ἀποκρίνεται μὲ στωϊκὴν γαλήνην ὁ Κοντανολέος. Καὶ αὐτὸν ἔτι τὸν φοβερόν Κριτὴν σου τολμᾷς λοιπὸν νὰ συνεταιρίσης εἰς τὴν κωμωδιακὴν συντροφίαν σου!

— Ὑπόδικε! ὁ πρόεδρος λέγει. Τὸ δικαστήριον δὲν κατατρίβει τὸν καιρὸν εἰς μάτην. Ἐζήτησες νὰ δεηθῆς. Ἐχεις δέκα λεπτῶν ἐλευθερίαν.

Ὁ ὀδονοσπᾶς ριζάρχης ποιεῖ προσπαθήματα ἐπανειλημμένα, ἵνα ἀνεγερθῆ, ἀλλ' ἀποτυγχάνει. Δύο τῶν φυλάκων ὑποδοθηθοῦσιν αὐτὸν νὰ στηρίξῃ τὰ νῶπα ἐπὶ ὑποκυφώνιου, καὶ ν' ἀπομάξῃ τοὺς αἱματοφύρτους θρόμβους ἀπὸ τοῦ στόματος.

Προκειμένης δεήσεως ἐτοιμοθανάτου, τὸ δικαστήριον ἀνίσταται ὀρθοσταδόν. Ἐνιοὶ μὲν τῶν ἀρχόντων ἀποκαλύπτονται τὴν κεφαλὴν, ἐκ δε τοῦ στρατοῦ οἱ μὲν ρίπτονται εἰς τὰ γόνατα, οἱ δὲ ψιθυρίζουν ὕμνους εἰς τοῦ ἁγίου πάντας.

— Τὸ σιωπητήριον! διατάσσει ὁ στρατηγός.

Δύο σάλπιγγες ἤχουσι, καὶ ἀπὸ στοίχου εἰς στοίχον ἡ σιγὴ καταλαμβάνει τὸ πέρασ τῆς στρατιωτικῆς παρατάξεως. Ἀνεστάλησαν καὶ αἱ πνοαί! ἤθελος ἀριθμήσει καὶ νηπίου καρδιοκτυπήματα.

— Ἐχεις τὸν λόγον, ὑπόδικε! προσφωνεῖ ὁ ἀρχιδικαστής.

— Κύριε μακρόθυμε καὶ πολυέλεε! ἐκβοᾷ τότε ὁ Καντανολέος, τονίζων τὸν φθόγγον, καὶ κατανοίγων τοὺς βραχιόνας—Σὺ ὁ κολάζων τοὺς ἀδικούντας καὶ εὐλογῶν τοὺς ὀρθοτομοῦντας τὸν λόγον τῆς ἀληθείας Σου, πρόσχευ τῇ φωνῇ τῆς δεήσεώς μου! Ἐπίβλεψον, Κύριε, ἐξ οὐρανοῦ καὶ ἴδε τὰς ὀδύνας τοῦ λαοῦ Σου, καὶ ἰλάσθητι τοῖς φυλάττουσι τὴν διαθήκην Σου, ὅπως εἰς δόξαν Σοῦ τοῦ πατρὸς τῶν φώτων, τῇ Σῆ βοήθειᾳ καὶ δυνάμει, κτήσωνται ποτε καὶ αὐτοὶ ἐν τῇ χρεΐᾳ τῶν λοιπῶν χριστιανῶν βίον ἔντιμον, εὖνομον, εἰρηνικόν. . . !

Τὴν δὲ αἰμόβαφῃ γενειάδα προστρίβων τότε μὲ τοὺς δέκα δακτύλους ἀπὸ πώγωνος ἕως ἄκρων τριχῶν,

— Ὅσαι δὲ αἱ τρίχες αὐται, ὑπολαμβάνει ὀρθιώτερα, τσοσάυτας Σου κατάρας ἀπόσκηψε, Κύριε, ἐπὶ τῆς μητρυαζούσης κυριάρχου τῆς νήσου μου! Κατάπεμψον εἰς τὴν σημαίαν της αἰσχρῆς, ὄνειδος, ἐντροπὴν! Εἶθε ποτὲ ἀντιπάθῃ καὶ αὐτῇ ἐκ περιτροπῆς ὅσας διέπραξεν ἕως τῆς σήμερον καὶ ὅσας εἰσέτι διαπράττει πρὸς ἡμᾶς παρανομίας! Εἶθε ποτὲ στρατιώτης ξένος καθυποτάξῃ αὐτὴν ἐν προδοσίᾳ, καὶ ὑποδουλώ-

ση αὐτὴν ἐν ἀπιστίᾳ, ἐν ἐπιβουλῇ! Βίβης φόνιος τυράννου χεῖρ ἀπογυμνώσῃ, μαστιγώσῃ, βασανίσῃ, πνίξῃ, ἀπαγχονίσῃ, τούφεκίση τὰ τέκνα αὐτῆς, καθ' ἃ εἰργάσατο αὐτῇ ἐν ἡμέραις ἔξουσiais! Ναι, Κύριε, δὸς αὐτῇ ἐπικαλεῖσθαι τὸ ἔλεος τῶν χριστιανῶν, καὶ μηδαμῶσε εὐρίσκειν τὸν ἀντιλαμβανόμενον! Δὸς αὐτῇ χαμαιπετῆσαι τὸν ἄρτον πρὸ θυρῶν δυνάστου, καὶ ἀπόπεμπτος ἐν ἀσιτίᾳ καὶ μυσάγματι διατελεῖν! Τότε εὐδοκήσεις θυσίαν δικαιοσύνης. . .

— Τύμπανα! φωνάζει φρενιτιῶν, τύμπανα! κραυγάζει μανιῶδης ὁ Κολλάλτος.

— Τὸ φέμωτρον! ὁ Γριμάνης ἐπιφωνεῖ. . . Τί περιμένετε; Κρότος τριάκοντα τυμπάνων ἐπικαλύπτει τοῦ γέροντος τὸν ἐπίλογον. Ὁ γονυπετήςσας ὄχλος οἰστρηδὸν ἀνασηκόνεται.

— *Alla forza il sacrilego!* χίλια στόμια ἀναβοῶν¹

¹ Εἰς τὴν ἀγχόνην ὁ ἀσεβής.

Δικασταί, ἀξιωματικοί, ἀκροατήριον, ὅλοι βριμῶνται, ὅλοι φουάττουσιν, ὅλοι καταβρυχῶνται ἐξ ἀγανακτήσεως. Ὁ πληθωρικός Κολλάλτος, πεπυρακτωμένος τὴν ὄψιν, περιστροφῶν τοὺς ὀφθαλμοὺς γοργονοειδῶς, γρονθοκοπεῖ ἐν συμφωνίᾳ τῶν τυμπάνων τὴν ἀθῶαν τράπεζαν. Μόλις ὁ κρότος καττυνάσθη,

— Ἐπικατάρατε! λέγει πρὸς τὸν Καντανολέον. Ἐπερφηανεύεσαι ἀπρεπῶς. Ἡ κατάρα δὲν εἶνε ἴδιον ἀνδρείου. . . Ἄλλως τε εἰς ἀναθέματα ἀνδραπόδων ἢ ἐνδοξος Δημοκρατία ἐπιγελά. Παρόντες καὶ μέλλοντες ἐχθροὶ τῆς ἄς βράζουσι εἰς τὴν χολὴν τῶν ὄσων θέλουσι! Ὁ ἥλιος θὰ σταματήσῃ ἀπερριγμένος, πρὶν ἢ δύσῃ εἰς τὴν Ἀνατολήν ἢ ἀκαταγώνιστος σημαῖα μας· τὸν δὲ πορθητὴν τοῦ Ἀγίου Μάρκου οὐδέποτε γυναικεῖος μαστὸς θέλει τιθηνεύσει μὲ ἄλλο γάλα, παρὰ μὲ βρεφοκτόνον ἐχίδνης φαρμάκιον!

— Δὲν εἶμαι ὁ ἀνάνδρος ἐγώ! ἀποκρίνεται ὁ γέρων μὲ ἀνδρῶδες παράστημα ψυχῆς. Στῆθος, καὶ ὄχι προδοσίαν, ἀντέταξα κατὰ τοῦ ἐχθροῦ μου. . . Μίαν παραίνεσιν, στρατηγέ! Πρόσλαβε εἰς τὰς προσεχεῖς ἐκστρατεύσεις σου, πρόσλαβε ἀντὶ σφαιρῶν καὶ πυρίτιδος ἐν φορτίῳ ἰνδικοῦ ὀπίου! Ἡ αὐτοῦ Γαληνότης θέλει βραβεύσει τοὺς θριάμβους σου, ἐγκολάπτουσα ἓνα μήκωνα αἰμόχρουν εἰς τὸν εὐγενικὸν θυρεὸν τοῦ οἰκοσῆμου σου.

— Φέμωτρον καὶ χειρόδεσμον! ἀναφωνάζει πρὸς τοὺς φύλακας ὁ Γριμάνης.

Φροντίς περιτιτή. Ὁ Καντανολέος, τὴν κεφαλὴν ἀγερώχως ἤδη ἀποστρέψας ἀπὸ τοῦ βήματος εἶχεν ἐπαναλάβει τὴν προτέραν σιγὴν καὶ ἀταραξίαν. Ἰδῶν προσερχόμενον τὸν δεσμοφύλακα, προέτεινεν αὐτόθεν τοὺς σφυγμοὺς· δυσεπίεθησεν ὅμως εἰς τὴν ταπεινώσιν τοῦ ἐπιστομίου, καὶ ἀπηλλάχθη διὰ τῆς ἐπιμονῆς.

— Γιώργη Καντανολέε τοῦ Λειψογιώργου, ἀρχοντορωμαῖε τοῦ Κρουσταγεράκου! ἐκφωνεῖ τότε ὁ πρόεδρος, μελιζῶν τὰς συλλαβὰς ἐπὶ τὸ ἐπισημότερον. Ἐνεῖα τῆς ἐσχάτης σου προδοσίας καὶ τῶν πολλῶν ἄλλων κακουρηγμάτων σου, τὸ δικαστήριον, ἐνεργοῦν ἐν ὀνόματι τοῦ γαληνοτάτου Δου-

κός, μόνου καὶ ἀποκλειστικοῦ κυριάρχου τοῦδε τοῦ βασιλείου σὲ καταδικάζει εἰς τὴν τιμωρίαν τῆς ἀγχόνης, ἢν θέλεις ὑποστήσει μέχρις ὅτου ἀποπνεύσῃ τὴν ὑστέραν πνοήν. Διατάσσει περιπλέον ὅτι ὁ νεκρὸς σου νὰ μείνῃ ἐπὶ τοῦ ξύλου ἐκκρεμής, ἀταφος καὶ ἀκήδευτος, ἕως οὗ ἀπορρεύσῃσι τὰ ὑγρά τοῦ σώματος καὶ διαλυθῶσιν αἱ σάρκες, ἕωσού κατατακαῶσι τὰ ἐντόθια, καὶ λευκανθῶσι τὰ κόκκαλα ἀπὸ τὴν ἀκρασίαν συνεχῶν χειμῶνων.

— Ζήτω τὸ Γένος! ἀνακράζει ὁ κατάδικος, κωλυόμενος ὑπὸ τῆς χειροπέδης ν' ἀνεμίση τὸ αἰμοσταγὲς μανδύλιον.

— Ζήτω! συνευφημοῦσιν ἐκ τῶν σατινῶν λεπτόφωνα οἱ πλείστοι τῶν ἠκρωτηριασμένων.

— *Long live! Hurra!* ἀκούεται πορρωτέρωθεν ἐπανευφημοῦσα καὶ τις στεντόρειος φωνή.¹

— Προήρχετο ἐξ ἐνός Ἀγγλοῦ ἐπιλοχίου ἐν τῷ τάγματι τῶν νεοσυλλέκτων. Ὁμοιοθνής καὶ σύγχρονος τοῦ Σακεσπέρου παρατυχῶν, δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀναστειλῇ περαιτέρω τὴν ἐξόρμησιν τῆς συμπαθείας. . . Εὐχαριστοῦμεν! Ἡ εὐτολμος παρὰβάσις τοῦ προφωνίζετο ἡμῖν εὐμενέστερον αἰῶνα· τὸν αἰῶνα τοῦ Canning, τοῦ Hamilton, τοῦ Byron, τοῦ Gordon, τοῦ Stanhope, ἡμέρας χριστιανωσύνης φιλοχρίστου καὶ φιλελληνικῆς.

Ἐπισθεν τοῦ στρατοῦ περιεπλανῶντο γυναικόπαιδά τινα τῶν ἀποδράντων αἰχμαλώτων, ἐν οἷς καὶ ὀλίγοι ἐφηβοί, διακρατούμενοι ὡς ὄμηροι. Ἡ καθ' ἕκαστον δούπημα τυμπάνου ἐκραγὴ τοῦ μυρολογίου τῶν ἀνεθόλου καὶ καρδίας Ἰσάφων. Ἀπὸ τὴν βοήν τοῦ στερονοκοπήματος ὁ Καντανολέος συνταραχθεὶς, ἐζήτησεν ὑπὲρ φιλανθρωπίας, ὅτι αἱ γυναῖκες ν' ἀποπεμφθῶσιν ἐκ τοῦ τόπου τῆς καταδίκης. Ἡ αἰτήσις ἀπερρίφθη. Μάλιστα, πρὸς τρανωτέραν ὁμότητα, διετάχθησαν αἱ τάξεις νὰ χαλάσωσιν, ὅπως ἐμπρόσθια καὶ προνωπιώτερα προέλθωσιν εἰς τὴν θλιβερὰν παράστασιν τὰ γυναικόπαιδα.

Ἐπὶ τοιαύτῃ ἀπανθρωπίᾳ, ὁ ῥιζάρχης ἐπέρανε τὸν ἔμβιον λόγον ἀποταθεὶς πρὸς τοὺς υἱούς.

— Τέκνα μου! Εἶπεν αὐτοῖς. Ἐκ τῶν προγόνων σας ἀπηγχονίσθησαν τρεῖς, ἑνδεκα δὲ ἐφονεύθησαν ἀγωνιζόμενοι. Τὸν φόρον τοῦ αἵματος τὸν ἀπέτισεν ἐκάστη πᾶσα τῶν γενεῶν μας. . . Εἰς ἡμᾶς σήμερον ἡ πληρωμὴ. . .! Ἀλλὰ τί ἐκ τούτου; Καὶ ἀθρόον ἂν ἐξωντοῦτο τὸ γένος τῶν Καντανολέων, ἄρα δὲν θὰ ἀπομείνῃ εἰς τις Κρῆς, εἰς τις Γραικός; Τὰ κόκκαλά μας — ἐστὲ βέβαιαι — θὰ ἀναδώσωσί ποτε πολλοὺς καὶ ἐπιτυχεστέρους ἐκδικητάς. Θαρροῦντες λοιπὸν ἄς ἀπέλθωμεν παρὰ τοὺς προγόνους μας, μεσίται ὑπὲρ Ἑλλάδος πρὸς τὸν σταυρωθέντα Χριστόν! Ἐὰν ἀθάνατος εἶνε ἡ πατρίς, ὅσον ἀληθινὴ ἢ πίστις μας, ὦρα καλῆ! Ἄς ἀναζήσωμεν ἡμεῖς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, καὶ ἐν Ἑλλάδι, τὰ δὲ ὄρνεα τοῦ βουνοῦ ἄς χορτάσωσι μὲ τὴν θνησιμαίαν σάρκα μας!

Ὁ μὲν πρωτότοκος ἐνευσεν ἀντιχαιρετίζων ἄφθογγος, ἀλλ' οὐδὲν σημεῖον ἀκράσεως προῆλθε παρὰ τοῦ Δημητρίου. Ἐν τούτοις προσεφωνεῖτο ὑπὸ τοῦ προέδρου ὁ Πέτρος, ἐνῶ στρα-

1.) Ζήτω, καὶ πάλιν ζήτω!

τιώται ἀπῆγον τὸν Πρύτανιν ἐν τῷ διφρίσκῳ, παιανίζουσης ἑορτασίμως τῆς μουσικῆς.

— **Prestantissima Corte** (ἐκλαμπρότατοι δικασταί) — εἶπε προβάς παρὰ τὸ βῆμα ὁ ἀρχιχειρουργὸς τοῦ νοσοκομείου. Ὁφείλω νὰ ὑποβάλω ὑμῖν, ὅτι εἰς ἄκρον κίνδυνον διάγων ὁ παρὼν ὑπόδικος, δὲν θὰ δυνηθῇ ν' ἀπαντήσῃ εἰς τὰς ἐρωτήσεις σας. Πλὴν τῆς περιτονιτίτιδος, ἐπιβαρύνει καιρίως τὴν κατάστασην του καὶ ἡ ἐναρξομένη γάγγραινα εἰς τὸν μηρόν. Μικρὰς ἐλπίδας διατρέφω περὶ τῆς σωτηρίας του. Προσδοκῶ μολοντοῦτο τὴν ἐξαγόρευσιν τῆς ἀποφάσεως, ἵνα κρίνω, ἐὰν τὴν ἰάτρευσιν τοῦ μέλους δεόν νὰ ἐπιχειρήσω ἐγὼ, ἢ κἀλλιον νὰ παραπέμψω εἰς τὰς θεραπείας τοῦ δημίου.

— Ὑπόδικε! — ἀνέκραξεν ἐξ ἰδίας προαιρέσεως ὁ Γριμάνης. Πρόσχευς τουλάχιστον εἰς τὴν κατάγνωσιν, ἐὰν ἀδυνατῆς ν' ἀποκριθῆς. — Ἡ Αὐλὴ σὲ ἐξελέγχει ἀντάρτην πρώτης τάξεως, ὡς δὲ τοιοῦτον σὲ καταδικάζει εἰς τὸν αὐτὸν δι' ἀγχόνης θάνατον τοῦ πατρός σου. Χαριζομένη ὅμως ἔνθεν μὲν εἰς τὰς μεσιτείας τοῦ κυρ Λορέντσου Δα Μολλιν, ὅστις ἀποδίδει τὴν σωτηρίαν τῆς ζωῆς του πρὸς τὸν γονέα σου, ἔνθεν δε εἰς ἰκεσίαις ἄλλων καθυπακούων, ὀφειλόντων εἰς σὲ προσωπικῶς τὴν λύτρωσιν τῆς οἰκογενείας των, ἡ Αὐλὴ θὰ συγκατέβαινε ἴσως εἰς ἐφαρμογὴν τιμωρίας μετριωτέρας, μεταβάλλουσα τὸν θάνατον εἰς διὰ βίου ἐξορίαν, ἂν ἔσπεργες νὰ ἐπιφανῆσῃς τὸν Γαληνότατον Δούκα καὶ αὐθέντην μας.

Τὸ ἀκροατήριον ἀνεκινήθη σύσσωμον, ὡς ἀνθήρικες κυμαίνονται ἐπ' αἰφνιδίᾳ πνοῇ ζεφύρου. Ὁ Πέτρος δὲν ἔβλεπε τὸ φῶς. Πλατὺ ἀνάδεμα ἐκάλυπτε τοὺς ὀφθαλμούς του. Εἶ καὶ τετυφλωμένος ὅμως, ἐκράτει σφιγκτὰ παρὰ τὰ χεῖλη τὸν κασ-ανόχρον πλόκαμον τῆς ἡγαπημένης του, μόνιν καὶ ἐσχάτην παρηγορίαν εἰς τὸ ἀτύχημα, ὅτι δὲν συνετάφη ὑπὸ τὰ ἐρείπια μὲ αὐτὴν ἅμα τὴν ἀγαπητὴν καὶ μὲ τοὺς συναθλητάς του.

Καὶ μολοντοῦτο ἀνωφελῶς ἐπὶ τῆς κατεστραμμένης ἐκείνης ὄψεως προσεπάθουν αἱ ἀλγηδόνες καὶ τὸ πένθος νὰ ἐξαλείψωσι τὰ περικαλλῆ χαρακτηρισματα. Τὸ κάτωχρον τῆς ὄψεως οὐδόλως ἐμείου τὴν ἀνδρικήν εὐμορφίαν τοῦ ἀγωνιστοῦ. Ἐξ ἐναντίας ἡ παρρησιώδης στάσις, τὰ ἐπίδεσμα, ἡ παρασημοφορία τοῦ αἵματος, τὰ μέλανα ἴχνη τῆς καταστροφῆς προσῆπτον εἰς τὸ σχῆμά του ἡρωϊκὴν τινα εὐπρέπειαν, καθ' ἧς ἀνίσχυροι ἐξηλέγχοντο αἱ ὠδῖναι τοῦ σώματος, καὶ οἱ σφοδρότατοι κλόνοι τῆς ψυχῆς.

Εἰς τὴν πρότασιν τοῦ Γριμάνου, ὁ πρωτότοκος τοῦ Καντανολέου ἔνευσεν ἀποφατικῶς.

Ἡ αὐτὴ προσλαλιὰ ἀπνυθύνθη κατόπιν καὶ πρὸς τὸν δευτερότοκον. Ἄλλ' ἐκ τῆς τούτου ἀναντιφωνησίας ἀπεκαλύφθη, ὅτι τοῦ ἀνδρείου νέου τὸ πνεῦμα εἶχεν ἤδη μεταστῆσει εἰς ἐντελεστέραν ζωὴν.

Ὁ θάνατος οὗτος ὑπεκίνησεν ἐν ζήτημα πάντως ἀλλόκοτον.

— Τί γνωματεύει ἐπὶ τοῦ νῦν ἔχοντος ἡ Ἐκκλησία; ἠρώτησεν ὁ Πρόεδρος τὸν ἀντιπρόσωπον τοῦ ἀρχιεπισκόπου Χάνδακος. Ἐπὶ προσώπου προαποθανόντος καταδίκου ἐπι-

τρέπουσιν οἱ κῆνες τὴν πλήρη τῆς δικαιοσύνης ἱκανοποίησιν;

— Διατί ὄχι; Ἀρὰ γε τὸ πῦρ τὸ ἐξώτερον δὲν καίει νεκροὺς ἤδη τοὺς ἀμαρτωλοὺς;

— Οὕτω φρονεῖ καὶ ἡ Αὐλὴ. Θάνατος καταδίκου δὲν ἀνακόπτει πορεῖαν δικαιοσύνης, κύριον προτιθεμένης σκοπὸν τὸν παραδειγματισμόν. Ἄλλ' ἐπιθυμοῦμεν προσέτι ν' ἀκούσωμεν ἀσφαλείας χάριν, ἐὰν τοιαύτη τις ἐκτέλεσις ἤθελε τύχει καὶ τῆς ἐγκρίσεως τοῦ Μακαριωτάτου Πατρός.

— Ὁ ἀγιώτατος ἡμῶν Πατὴρ, ὁ ἐν γῆ διερμηνεὺς τοῦ Θεοῦ Λόγου, καὶ μόνος τῶν θνητῶν ἀναμάρτητος, ἐρωτηθεὶς ποτε ἐπὶ παρομοίας περιπτώσεως παρὰ τοῦ ἐν Ἰσπανίᾳ ἐνδόξως βασιλεύσαντος Καρόλου τοῦ πέμπτου, ἀπεφάνθη διὰ πιττακίου, ὑπὸ χρονίαν τρίτης καὶ δεκάτης Ἀπριλίου 1534, ὅτι *ad defendendam fidem* ὁ ἡγεμὼν οὐδόλως ἀμαυράνει τὴν λάμπιν τοῦ θεοπαραδότου διαδήματός του, ἀποτεφρῶν ζῶντας τοὺς ὑπηκόους του· ὅτι δύναται καὶ ἀνωρυγμένους ἔτι ἐκ μνήματος νὰ τοὺς καύσῃ, ὁπόταν ὅμως τὰ ξύλα ἐκόπησαν εἰς τὸ σεπτὸν Πατριμόνιον τοῦ ἀγίου Πέτρου.

— Εὐλογία Αὐτοῦ ἐφ' ἡμᾶς! ἐφώνησεν ὀλομελὲς τὸ δικαστήριον, προσκῦψαν εἰς δεῖγμα εὐλαθείας τὴν κεφαλήν.

— Προκειμένης δὲ ἀγχόνης, ἀντὶ πυρᾶς — ἐπερώτησεν ὁ πρόεδρος — ποῖα τινὰ θὰ ἦσαν, αἰδεσιμώτατε, τὰ νομιμώτερα ξύλα τῆς κρεμάστρας;

— ὦ, ὡς πρὸς τοῦτο, ὁ μακαριώτατος μακαρίτης Παῦλος τρίτος — αἰωνία του ἡ μνήμη — προενόησεν ὡσαύτως καθαρὰ. Ἀφῆκεν ἀνεξέλεγκτον πρὸς τὸν ἡγεμόνα τὴν ἐκλογὴν τοῦ ξύλου, ἀντὶ χιλίων πετσοδούρων πληρωτέων εἰς τὸ ἅγιον ταμεῖον τοῦ πρωταποστόλου. Οἰκονομικὸν προνόημα! Ἡ πυρὰ ἀποτεφροῖ πολλοὺς νεκροὺς διὰ μιᾶς, ἐνῶ ἡ κρεμάστρα ἀπαγχονίζει ἓνα τὴν φορὰν. Πρόσθετε, *Eccellenze*, ὅτι τὰ ξύλα τοῦ Πατριμονίου ἔχουν τὴν ιδιότητα νὰ διαλύουν κατὰ κράτος εἰς τὴν φλόγα των τὰς ἀμαρτίας τῶν τεφρωθέντων.

Γενομένης δεκτῆς τῆς γνώμης τοῦ ἱερατικοῦ συμβούλου, τὸ δικαστήριον ἐπεδάρυεν τὴν κληρονομίαν τοῦ ἀποβιώσαντος ὑποδίκου μὲ ἕτερα πετσοδοῦρα χίλια.

Τὴν αὐτὴν διαδικαστικὴν μέθοδον ἀκολούθησαντες οἱ τοῦ συμβουλίου, ἐπέθηκαν εἰκοσιδύο μὲν ἀγχομιαιᾶς ποινὰς κατὰ τῶν Μουσούρων, ἔνδεκα δὲ κατὰ τῶν Πατέρων, τῶν ἐκ τῆς ῥίζης τῆς ῥίζης Ζάππα. Καὶ ὁ μὲν μέγας γραμματεὺς Μουσούρος, καὶ δύο ἕτεροι συνεπίθυμοι κατεδικάσθησαν εἰς τὸ πῦρ. Τρεῖς δὲ κληρικοὶ παρεπέμφθησαν πρὸς τὸν κουρέα ἵνα τὴν ἐσχάτην τιμωρίαν συνυποστήσωσι καὶ αὐτοὶ, ἀπόβλητοι ἤδη τῶν ἱερατικῶν γνωρισμάτων.

Ἐξεφωνήθησαν ἐν συνῶλῳ ἐβδομήκοντα δύο θανατικαὶ ποιναί.

Ἐπευφήμισις δευτέρα ἐντονωτέρα τῆς προηγουμένης, ἐπεκρότησε τότε εἰς τῆς βενετικῆς Θέμιδος τὸν Θριαμβόν. Μετ' ὀλίγον ὁ μὲν πρόεδρος ἐξήνεγκεν στομφαστικόν τι προσφώνημα πρὸς τὸν κρητικὸν λαόν· ὁ δὲ Δὸν Πλάτσιδος κατεπτόησε τὸ ἰταλικὸν ἀκροατήριον, λαλήσας ἐκ τοῦ τρίποδος περὶ ἀπροσδίκητου θανάτου. Τέλος, μὲ τὴν βοήθην τοῦ τηλεβόλου

μετέπεμψεν και ὁ ἅγιος Μάρκος τῆς Ἀλικιανούς πρὸς τὸν ἅγιον Μάρκον τῶν Χανίων τὰ φαιδρότατα τῆς καταδίκης συγχαρητήρια.

Οὐδέποτε τὸ ἔμφυτον πρὸς τὸν Ἕλληνα μῖσος, ἡ θρασύστομος δειλία, ἡ ἔνδεια παντός αἰσθήματος ἐλευθερίου, ὁ ἐχιδνώδης τοῦ φραγγάρχοντος ἰὸς οὐδέποτε ἐξεβράσθησαν οὕτως ἀκάθεκτα, ὡς κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν. Τὴν ἀνανδρον προπέτειαν θέσαντες ὑπὸ τὸ σκέπας τοῦ φιμώτρου, ὅπερ ἔπνιγε τοὺς φθόγγους τῶν ἀνδρείων ἐντὸς τοῦ λάρυγγος, οἱ ἱππῶται τοῦ Χάνδακος και τῶν Χανίων, πυγμαῖοι καταγελάσιμοι πρὸ ποδῶν τῶν μεγαλοφρόνων τῶν ἐφαιμίλων, διεξήλθον εἰς ἐπιθεώρησιν τοὺς στοίχους τῆς ἐκατόμβης, σείοντες τὸ ἄδοξον ξίφος ἐκ τῆς λαβῆς, πνέοντες χαιρεκακίαν ἐκ τοῦ βλέμματος και ἐκ τῶν μυκτῆρων, σαρκασμοὺς τοξεύοντες ἐκ τοῦ στόματος . . .

Ἐφίστατο ἐν τῷ μεταξὺ ἡ τεταγμένη ὥρα τῆς ἐκτελέσεως.

Ἄμα ὡς ὁ κῶδων τῆς κωμοπόλεως ἤρξατο ἡχῶν μὲ κρούσματα διακεκομμένα ὡς ἐπὶ ἔκφορᾶ νεκροῦ, τὰ μέλη τοῦ δικαστηρίου, ἀνεγερθέντα, και ὑπὸ τοῦ πλήθους ἀκολουθούμενα, εἰσέδυσαν προσωτέρω τοῦ δάσους, ἔνθα ὁ τόπος τῆς καταδίκης εἶχε παρασκευασθῆ.

Ἐνδεκα δῆμοι παρέμενον ἐκεῖ.—Ἐντιμος συνοδία! Τὰ πολεμεφῶδια ταῦτα εἶχον συναφισθῆ ἐκ Χανίων ἡμοῦ μὲ τὰ σχοινία μὲ τὰς ἀλύσεις και μὲ τὸν στρατόν! Οὐδεὶς τῶν ἐν τοῖς δεσμοτηρίοις καταδίκων, οὐδ' ὁ εἰς κωπηλασίαν ἰσόβιον καταγνωσθεὶς ἔστερξε τὴν ἐπονείδιστον προσφοράν. Ἀντι τοιούτου μέσου ἀπαλλαγῆς, ἐνεκαρτέρησαν ὅλοι εἰς τὰς ἀλύσεις και εἰς τὸ μαστίγιον. Ἦναγκάσθη τότε ἡ κυβέρνησις νὰ καταστήσῃ τὸ τίμημα θελκτικώτερον πρὸς τὴν ἄμεσον ἀπελευθέρωσιν προσέθηκε και τινὰ χρηματικὴν ἀντιμισθίαν. Ἀλλὰ και ἡ προσαύξησις αὕτη οὐδόλως ἐξεπείραξε τὴν τάξιν τῶν χριστιανῶν. Τέλος, οἰκτείρασα τὴν ἐπιμονὴν τῶν, ἡ ἀστυνομία ἠδύοκησε τὴν προμήθειαν Σαρακηνῶν. Ἦσαν οὗτοι πειραταὶ, ἔνεκεν ἀμετρήτου χριστιανοκτονίας καταδικασθέντες εἰς ἰσόβιον ἔρεσιαν. Ὁ ὄμιλος τῶν φιλοτιμηθέντων ὑπερέβη τὸν χρειώδη ἀριθμόν. Τί νὰ γίνῃ; Κύβος, ἀμεροληψίας χάριν, ἐρρίφθη, και ἐξελέξατο ἡ τύχη τοὺς ἀθλητάς.

Ἡ βενετικὴ ἐθιμοπαξία, ἄλλη τις θεὰ Ἀνάγκη, οὔτε τὸν δῆμιον ἀπήλλαττε τῆς δυναστείας τῆς. Ἄμα ὡς ὁ λόγος τῶν δημίων ἀφίκετο εἰς Μεγαλόκαστρον, παρεσκευάσθησαν, ἀντὶ τῶν ἀτιμωτικῶν ἱματίων τοῦ κατέργου, ἔνδεκα στολαὶ ἐπίσημοι. Ὁ κατεργάτης προεχειρίζετο δημόσιος λειτουργός, *persona publica*· ἤδη και αὐτὸς ἀπετέλει μέρος τοῦ δικαστικοῦ σωματείου. Διὸ, τὰ παράσημα τῆς αἰσχύνης ἀπορρίψαντες οἱ πειραταὶ, ἐνεδύσαντο στελὴν μελανοκκοκίνην και ραβδωτὴν, ἐφόρεσκν τὸν φοξὸν πῖλον τῆς τάξεώς τῶν, πέτασόν τινὰ ὁμοιάζοντα εἰς τὰς καυσίας τῶν Καλαβρῶν ληστῶν, και ἐπεκάλυψαν τὴν ὄψιν μὲ μέλαιναν κουκκούλαν. Τοιαύτην σεμνοπνιὸν τήθενναν ἐπινώτισαντες συνεστράτευσαν μετὰ τοῦ Κολλάλτου κομισταὶ χειροδέσμων και λαίμοπεδῶν, πρόδρο-

μοι πατρονόμου δικαιοκρισίας. Ἡ περιοδία ὑπῆρξε πρὸς αὐτοὺς θριαμβευτικὴ πομπή. Πορευόμενοι εἰς ἐξολόθρευσιν χριστιανῶν, ἦν και νόμοι χριστιανωσύνης ἐπέτρεπον ἐν τῷ παρόντι, και ὑπερτερία θαυμάτων ἐπελάμπρυνεν, οἱ αἰμοβόρροι Ἀφρικανοὶ δὲν ἔπαυσαν κατ' ὄλον τὸν δρόμον ἄδοντες, χοροβατοῦντες, ἴσας ἐξεμέσσοντες ἀραβιστὶ βλασφημίας κατὰ τε δυτικῶν και κατ' ἀνατολικῶν.

Διακόπτομεν. Συσκιάζοντες ἐκ προθέσεως ὄραμα προσκροῦον και καταισχύνον τὴν ἀνθρώπινον ἀξιοπρέπειαν, παραπέμπομεν τὸν φιλοθέρον εἰς τὴν εἰκόνα, ἧς ἂν και ἀκαταστόχαστος διατελέσσα εἴς τοῦ νῦν, δὲν θὰ ἐπέλειψεν ὅμως νὰ ἐφεκλύσῃ εἰς τὰς πινακοθήκας τῆς Τυρρηνίας τὴν παρατήρησιν πολλῶν ἐκ τῶν ἡμετέρων ἀναγνωστῶν. Αἰνιττόμεθα τὸ ἐλαιογράφημα τοῦ Βερναρδίνου.

Ὁ ἰδιότροπος οὗτος ζωγράφος, παρεπιδημῶν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εἰς Μεγαλόκαστρον, ἔλαβε τὴν ἀδειαν νὰ συνακολουθήσῃ τὴν στρατείαν και αὐτὸς, ὅπως, αὐτομαρτυρῶν εἰς τὸν πολυἀριθμον ἀπαγχονισμόν, σπουδάσῃ ἐπ' αὐτοφῶφ τὴν φαινομενολογίαν τοῦ πνιγμοῦ, ἀντιληφθῆ τῶν ποικίλων σφασμασῶν και σπαραγμάτων τοῦ θύματος, διὰ δὲ αὐτοψίας, μηδέποτε ὑπὸ μηδενὸς καλλιτέχνου ἐπιχειρηθείσης ἔως τότε, κατορθώσῃ ν' ἀποθατατίσῃ τὸν θάνατον μὲ τὴν γραφίδα του. Εἰς τὸ ἥμισυ ποιητικὸν ἐκεῖνο ποίημα δὲν ὑστέρησεν ἡ ἐτιτυχία. Ἡ ἀποτύπωσις τῆς ἐν Ἀλικιανοῦ τραγωδίας, ἔργον ἐπ' ἀκριβείᾳ και λεπτογραφίᾳ διαπρεπέστατον, παρασχούσα ἐν τῇ τότε ζωγραφικῇ ἀριστοῦργημα καινοφανές, ἔσωσεν ἐκ τῆς ἀσημότητος τὸν αὐτοεργόν τῆς. Διὰ τοῦ πίνακος αὐτοῦ ἡ ἀγχόνη μυσταγωγεῖται εἰς κόσμον αὐτονόερων, ἡ στραγγαλία ἰδανικεύεται, ἡ διαμάχη ζωῆς και θανάτου ἀναπτεροῦται εἰς ὕψος Αἰσχύλειον, ἡ ψυχολογία τῆς ἀγχονμαίας ἀνασπαράξεως ἐκθεατρίζει δρᾶμα δεινόν, τὰς περιπετείας τοῦ ὁποίου οὐδέποτε μετὰ τὴν θέασιν λησμονεῖς. Τεράστιον τῷ ὄντι και δυσόρατον θέαμα! Εἶτε εἰς τὴν ἐλευθερίαν, εἶτε εἰς τὴν τυραννίδα ὁ ζωγράφος χαρισθεὶς, ἐνέγραψεν ἐν τῇ δέλτῳ τῆς ἀθανασίας τὴν μνίμην του ὑπὸ τὸ δυσώνυμον γνῶρισμα Βερναρδίνος τῆς Φούρκας. Τί ἐντεῦθεν; τὸ Κρητικὸν μαρτυρολόγιον ὀφείλει χάριτας αὐτῷ. Ἡ γραφίς του σχολιάζει και συγκεφαλαιοῖ ἐν πανοράματι ἀπαξάπαντα τὰ χρονογραφήματα τῆς ἐποχῆς. Ἐνώπιον τῶν κλιμάκων ἐκείνων, ἐφ' ὧν δῆμοι ἀγαρηνοὶ ἀναίθροκαταβαίνουν ἀπαιωροῦντες τοὺς μὲν τῶν ἰθαγενῶν εἰς κλάδους ὕψηλους, τοὺς δὲ εἰς χαμηλοτέρους, ἄλλους δὲ ὀρθομαθιδόν ἐνώπιον τῶν φρικοποιῶν σχηματισμῶν, σκαρθμῶν, μορφασμῶν, εἰς οὓς οἱ δεινοπαθοῦντες ἐπιδίδονται ἐν τῷ παλαίῳ κατ' ἀσφυξίας ὑπὸ τὰς δερᾶγγας ἐνώπιον τῶν ἐμπαιγμῶν και πηλακισμῶν, δι' ὧν ὄχλος ἄλλογενῶν μισθοφόρων ἐπισκληρύνει τὰς ὠδῖνας τῶν μαρτύρων, ἡ κεφαλὴ τοῦ Θεατοῦ ὀρθοτριχεῖ, τὸ βλέμμα ἀποτροπιάζεται ἐν σιχασιᾷ, ἡ δὲ συνειδήσις, ἀποκαρτεροῦσα, ἐρωτᾷ τὸν οὐ-

ρανόν «ἐὰν ὄντως τηρῆ εἰς τὰς ἀποθήκας του κεραυνοῦς, κατὰ τίνων λοιπὸν ἀδικωτέρων τοὺς ἐπιφυλάττει ;»

Πλὴν τῶν γυναικῶν καὶ τῶν ἀνηλίκων, εἰκοσιδύο τὸν ἀριθμὸν, ὑπελείποντο ἑκατὸν δεκαοκτὼ ἕτεροι αἰχμάλωτοι, πνέοντες μὲν εἰσέτι, ἀλλὰ μᾶλλον ἢ ἦττον κατεαγότες ἢ ἡμιθανεῖς. Κατήγοντο οὗτοι ἐκ Μουσούρων, Κοντῶν, Ζάπων, καὶ τινες ἔτι ἐκ τῆς ρίζης τῶν Καντανολέων.

Ἐνενηήκοντα ἐξ τούτων διεμοιράσθησαν εἰς τέσσαρα τμήματα διακεκρυμένα, ἐξ εἰκοσιτεσσάρων ἑκάστον· τοῦ δὲ ἀριθμοῦ τῶν θυμῶν ἀποδειχθέντος ἀνεπαρκούς, προσετέθησαν τοσοῦτοι ἄλλοι, ὅσαι δεκάδες καταδικῶν.

Τὸ μὲν τμήμα Α ἀπηγχονίσθη ἐξῶθεν Χανίων αὐθημερὸν τῶν Εἰσυδίων τῆς Θεοτόκου, μετὰ δὲ τριήμερον τὰ εἰκοσιτέσσαρα σώματα ἐκλείσθησαν ἐντὸς ξυλίνης γαλεάγρας ἕως διαλύσεως σαρκῶν. Τὸ δὲ τμήμα Β, ὅπερ συνεκροτεῖτο ἐκ Καντανολέων μόνις ἐφήβων τὸ πλεῖστον μέρος, ἐκρεμάσθη κύκλῳ τῆς κόμης Κρουστογεράκου, μικρὸν πρὸ τῆς ἀναίρεσεως τῶν νηπίων, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἔτυχον καὶ τὰ βρέφη τοῦ Δημητρίου. Εἰκοσιτέσσαρες ἕτεροι κρεμάλαι τοῦ τμήματος Γ ἐνεπήχθησαν κατὰ τὴν ἀγούσαν ἀπὸ Ῥιθύμνης εἰς Χάνδακα μεγάλην ὁδὸν, εἰς ἀπόστασιν πεντακοσίων βημάτων πρὸς ἀλλήλας. Ἐστραγγαλίσθησαν ἐνταῦθα οἱ Μουσούροι συμμιγείς μετὰ τινες ἐξ ἄλλων φυλῶν. Τοσαῦται δὲ πάλιν τοῦ τμήματος Δ ἠγέρθησαν ποροάδην καὶ ἐκ διαλειμμάτων ἐπὶ τῶν βουνῶν τῆς κόμης Μεσκλᾶ . . . τὸ ὅλον διακόσια ἀνθεμα, ἅπερ ἢ βασιλεῖς τοῦ Ἀδρίου ἔδρεπεν εἰς τοὺς κήπους τῆς ἀποικιακῆς εὐνομίας, καὶ νεαρὰ προσέθετεν εἰς τὸν δίκασμον τοῦ ἑλληνικοῦ τῆς στέμματος.

Κατηνάσθη τοῦλάχιστον ἡ δίψα φόνου ;

Βαίνομεν μόνις εἰς τὰ προίμια τῆς καταστροφῆς. Παρεδόθησαν εἰς τὸν ὄλεθρον καὶ αὐτὰ ἔτι τὰ λιθάρια. Πλὴν τῶν κυριωτέρων κεφαλοχωρίων, ἅπερ μᾶλλον ἢ ἦττον κατεπορθήθησαν ὑπὸ ληστρικοῦ στρατεύματος, ὁ Μεσκλᾶς καὶ τὸ Κρουστογεράκον ἐξηρανίσθησαν οὕτως, ὥστε κατὰ λέξιν δὲν ἀπέμεινε λίθος ἐπὶ λίθου. Τὰ μὲν σκευὴ καὶ αἱ ἀποθήκαι τῶν φονευθέντων ἐμοιρολαχθήθησαν μεταξὺ μισθοφόρων, θυμῶν καὶ ἄρματολῶν· αἱ δὲ χῆραι ἐχρησίμευσαν εἰς κορεσμὸν κτηνώδους ἀκολασίας. Τέλος, μέγα λίθος ἐνεστηλώθη ἐν τῷ μέσῳ ἐκάστης ἐρημώσεως, εἰς δίγλωσσον ἐπιγραφὴν διηγούμενος πρὸς τὸν διαβάτην, ὅτι τοιόνδε τὸ τέλος τῶν ἐξῶ ὑποταγῆς ἐκτρεπομένων»¹.

Τὴν κορωνίδα ἐπέθηκαν μετὰ ταῦτα αἱ θυμῶσεις, πόρισμα τελικὸν ἐκάστου ὑπολογισμοῦ τῶν τότε κυριαρχούντων. Πρὸς ἀμοιβὴν δῆθεν τῶν ζημιωθέντων, ἢ μὲν περιουσία τοῦ οἰκογενειάρχου μετωχετέυθη εἰς τὴν κυριότητα τοῦ δημο-

¹ Τὸ ἠρωϊκὸν Κρουστογεράκον ἐπέχει εἰς τὰ χρονικὰ τῆς Κρήτης τὴν αὐτὴν ἐντιμὸν θέσιν, ἣν ἐν τῇ συγγράμῳ ἱστορία τῆς Ἡπείρου ἐπέχει τὸ Σούλιον. Δις ἐπυροπόληθη ἐπὶ Βενετῶν, καὶ δις ὡς ἄλλος φοίνιξ ἀνωκοδομήθη ἐπὶ τῆς τέφρας του. Ἐμψυχὸν σύμβολον τῆς ἀκαταβλήτου Ἑλληνικῆς παλιγγενεσίας ἀναδειχθὲν, ἐτίμησε διαφε-

οῦ, αἱ δὲ προΐκες τῶν ἐγγάμων υἱῶν ἀπέτισαν στρατηλασίας καὶ δικογραφίας δαπάνην . . . Τοιαύτας ἴσως δεινότη-τας ἀναπολήσας ὁ Ῥωμαῖος ἱστορικός, ἀνεβόησε καὶ αὐτὸς κεχολωμένος «Prædia subvertunt, incolas interficiunt, inermes iuxta atque armatos trucidant, hoc modo putantes solidare dominationem !»¹

Ἄλλ' εἴμεθα εἰσέτι μακρὰν τοῦ τέρματος. Οὐδ' ἐκ τοιαυτῆς ἐρημώσεως ἐξήρχετο ἡ Βενετία ἐξίλασμένη. Κρίνασα ἀνεπαρκές τὸ ἐπιτεθὲν μέτρον τῆς ἐκδικήσεως, τοὺς μὲν ἐν Κρήτῃ πληρεξουσίους ἐπετίμησεν ἐπὶ οἰκτρᾷ ὀλιγωρίᾳ, ἀντὶ δὲ τοῦ Δαμουλά, ὃν μετεκάλεσεν εἰς ἄλλην ὑπηρεσίαν, ἀπέστειλε στρατηγὸν τινα, γνωστὸν τοῖς πᾶσι διὰ τὸ ἠκριῶδες ἦθος καὶ τὸν μισελληνισμόν. Ἡ ἀμείλικτος ὀργὴ τῆς Συγκλήτου, τὰ παρακελεύσματα τῶν Δέκα, αἱ πρὸς τὸν Μαρίνον δὲ Καθάλλην αἰμοβαφεῖς ὀδηγίαι τοῦ Δουκὸς προκύπτουσιν αὐτόδηλοι ἐκ τοῦ Ὑπομνήματος, δι' οὗ ὁ Σκύλλας οὗτος τῆς Κρήτης δίδει εἰς τὸν Γαληνότατον ἀπολογίαν πρὸς τὰ κατηγορηθέντα, ὅτι δηλαδὴ ἐπὶ ἀπηνείᾳ καὶ ἐξολοθρεῦσει ὑπερπήδησε σφόδρα τὰς ὀδηγίας του. Τὸ ἐγγραφον αὐτὸ ἀνάγει εἰς φῶς μίαν σπαραξικάρδιον τῆς ἐθνικῆς Τριλογίας μας περιπέτειαν, σελίδα ἣν ἀπέσπασαν μὲν ἐκ τοῦ ὅλου δράματος τὰ ταρκακτικὰ συμβάντα τῆς ἐποχῆς, ἐτήρησε δὲ κεκαλυμμένην ἕως ἄρτι ἡ αἰσχύνη τῆς τυραννίδος.

Ἐὰν ὅμως πρόχειρος εἰς Δουκῶν καὶ Προβεδούρων διαβούλια καθίστατο κατὰ πᾶσαν ἀνάγκην ἢ ἀναστάσις τοῦ τόπου, δυσχερεστάτη ἀπέβαινε ἐκάστοτε παρ' αὐτοῖς ἢ διὰ κλωθῶν καὶ θυμῶν ἀποκατάστασις τῆς ὑποταγῆς. «Ῥᾶδιον μὲν πόλιν σείσαι καὶ φαυλοτέροις, ἀλλ' ἐπὶ χεῖρας αὐθις ἔσσαι, δυσπαλέ;». Τὰ ἔργα τῆς βίας ὑπετάφρευσαν, δὲν ὑπεστήριξαν κυριαρχίας· καὶ γὰρ βραχυτελεῖ ὅσον ἢ βία αὐτή. Εἶνε ἡ καρδία τῶν λαῶν χαλκῶδης πλάξ, ἐφ' ἧς τὸ αἶμα τὸ μαρτυρικὸν ἐγκολάπτει ὄρκον φιλέκδικον καὶ ἀνεπίληστον. Τὸ ξέστρον τοῦ χρόνου, ὅπερ ἀποκονίζει τὰ ἀτιμωτικὰ τῶν τυράννων στήλογραφήματα, οὐδεμίαν ἔχει λαβὴν ἐπὶ τῆς πλακῆς αὐτῆς.

Τοιοῦτὸ τι συνέβη καὶ τότε. Ἡ πανηγυρικὴ τῶν θυμῶν περιοδία, ἢ κατὰ τὰς μεγάλας ὁδοὺς καὶ ἐπ' ἄκρας βουνῶν φυτοῦρησις γαλεαγρῶν, ἢ ἐκ προθέσεως λυσιώδης ἐξώλεια, ἀντὶ νὰ μαράνωσι τὸ πῦρ, διέδοσαν καὶ ἀνεῤῥίπισαν ἐπὶ πλέον τὰς φλόγας τῆς ἀντιστάσεως. Μόνη ἢ Ῥίθυμνα ἀπεδειλίασε μετὰ τὰ ἐν Ἀλικιανοῦ διαδραματισθέντα, μάλιστα μετὰ τὴν διάλυσιν τῆς πολιτορκίας τῶν Χανίων. Ἀπαρενόχλητοι ἔκτοτε καταστάντες ἐκ ξηρᾶς οἱ Βενετοὶ, ἔσπευσαν ν' ἀποκλείσωσιν ἐκατέρωθεν τὸ φρούριον, ἥδη μαστιζόμενον ὑπ' ἐν-

ρόντως τὴν πανελλήνιον σημαίαν κατὰ τὸν ἀγῶνα τοῦ 1824, ὅτε ἀπετεφρώθη ἐκ τρίτου ὑπὸ τῶν σιφῶν τοῦ Χουσεῖμ, καὶ τοῦ Μουσταφᾶδου.

1 Ἐξ ἀνάγκης ἦν ὁρᾶν ἡμῖν πάντα ταῦτα, οἰκίας κατεσκαμμένους, τείχη περιηρημένα, χώραν ἐρημον τῶν ἐν ἡλικίᾳ, γυναῖκα δὲ καὶ παιδιάρια ὀλίγα. — Δημοσθένης.

δείας ὄψων, καὶ εἰσέτι τῶν πρὸς τὸν πόλεμον ἀπρομήθευτον. Οἱ πολιορκούμενοι ἐδιάσθησαν νὰ κλίνωσιν εἰς ὑποταγὴν ἀπεφάνθησαν ὅμως ὅτι δὲν θὰ παρεδίδοντο, ἢ πρὸς συνήσαιον καὶ ὁμογενῆ¹. Μειρακiewδης ἐθελαπάτη! Ἀπεστάλη πληρεξούσιος ὁ Καλλέργης. Μετὰ τῖνα ἀγνωστον συνθηκολόγησιν ὁ Ἰταλοἔλληνας ἐσφετερίσθη τὴν τιμὴν αὐτὸς ἰδιοχείρως νὰ ὑποστολίῃ τὸν Γεώργιον, καὶ ἀντὶ τούτου νὰ ἀναπετάσῃ τὸν Μάρκον.

Πλὴν τῆς ἀνακτήσεως ταύτης, οὐδὲν ἄλλο ἀξιόλογον κατόρθωμα ἤρυσατο ἐκ τῶν ἄθλων τοῦ Κολλάτου ἢ Βενετίας, οὐδὲν τι ἄλλο ἐκ τοῦ μορμουλακείου τῆς τρομοκρατίας τῆς. Ἡ ἵπποτική προδοσία, τὸ τραγικὸν τέλος τῶν Καντανολέων καὶ τῶν συναθλητῶν αὐτῶν ἐκορύφωσαν οὕτω τὴν πρὸς τὸν τύραννον ὀργήν, ὥστε μετὰ τὴν λήξιν τῆς Πεντανδρίας ἀποβάσας ἀκέφαλος ἢ ἐξοχή, οἷονεὶ πλοῖον ἀπηδαλιούχητον ἐν χειμῶνι, κατεπρήνισεν ἐξ ἐσχάτης ἀπελπισίας εἰς τὴν ἄβουλον βουλήν νὰ παραδώσῃ τὴν νῆσον πρὸς οἰονδήποτε κυρίαρχον—ἔστω καὶ πρὸς τὸν Σελῆμ αὐτὸν—ἐὰν ὑπὸ τινος συμμάχου βοηθουμένη ἐπετύχῃ ποτε νὰ ὑποσκελίσῃ τὸν Ἰταλόν. Οἱ ἀπὸ τὰ δεσμοτῆρια τῆς Ἀλικιανοῦς ἀναδραμόντες αὐτὴς εἰς τὰ ὄρη τῶν διέσπειρον καθ' ὅδον τὴν φήμην, ὅτι ὤμνυσεν ἡ Βενετία τὴν καθόλου πανολεθρίαν τῆς χώρας, διανοουμένη νὰ ἀναπολίσῃ τὸν τόπον μὲ λαὸν ἄλθανικόν. Ὁ ἔρως τῆς πατρίδος ἐπήγῃ τὰ πνεύματα εἰς ἀπόγνωσιν. Ἀλλὰ τοιαῦται φῆμαι συνέφερον ἥμισυ εἰς τὸν δυνάστην. Ἀδυνατοῦντες ἔνεκα λειποστρατίας νὰ καταβάλωσι τὴν ἀποστασίαν βιαστικῶς, οἱ ἐν Χάνδακι προὔτιθεντο νὰ παραστήσωσι τὴν κραιπαλῶσαν καὶ πάροινον δικαιοσύνην των, μᾶλλον ὡς νόμιμον καὶ ἔνθεσμόν τι ὄφλημα νεμέσεως, ἢ ὡς τεκμήριον ἔχθρας ἀδυσωπῆτου. Ἐπρεπεῖν οὖν νὰ διαψευσθῶσι τὰ βλαβερά σπερμολογίματα. Ἐπὶ τοιαύτῃ προθέσει ὁ μὲν στρατὸς ἀνεκλήθη εἰς τὰ φρούρια, ἢ δὲ νῆσο; κατελείφθη ἐπὶ τινὰς μῆνας ἀνεπηρέαστος. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἀπόπειρα αὐτὴ ἐξῆλθεν ὄλως ἀναποτέλεστος ὑπὲρ εἰρήνης. Τοῦναντίον τὰ πράγματα ἐτράπησαν ὁσμῆραι εἰς τὸ χαλεπώτερον. Ἡ Κρήτη ἀπέβη ἔρμαιον ἀναρχίας, ληστείας, πειρατείας. Ἐντεῦθεν, ἐνῶ πανώλη καὶ πείνα ἀποδεκατεύουσι τὸν πληθυσμόν, τοῦ μὲν Ὀθωμανοὶ χειροῦσι τὴν Ριθύμναν καὶ τὴν πυρπολοῦσιν εἰς τιμωρίαν, ὅτι δῆθεν πρὸς τὴν ἐγγύριον κυβέρνησιν ἀποταχθεῖσα παρεδόθη τοῖς Βενετοῖς· τοῦ δὲ ἀρνησὶθησικοὶ λησταρχαί, τὴν χώραν ἐπεξερχόμενοι, ἀποτελειοῦσιν ἐν πυρὶ καὶ σιδήρῳ τὴν ἐγγύριον τῆς ἐρημώσεως. Οὐδ' ἀπρακτοῦσι τὸ κατ' αὐτοὺς καὶ οἱ ἐντόπιοι. Ἐφ' ἐκάστη τῆς προδοσίας ἐπαναμνήσει, ἐν τι τιμῆριον ἵπποτικὸν ἀποτεφεροῦται· ὅσοι δὲ τῶν δυτικῶν ἐζωγράφθησαν, ὄλοι, ἀντιπεπονθόντος χάριν, ἀπαγγαλίζονται εἰς κλάδους δένδρων, ἢ ἀποτίουν μὲ τρομερὰς βασάους τὸ λογάριον τῆς ὀφειλῆς.

Τότε μόνον μετεπέσθησαν οἱ κτηματῖαι τῆς ἐξοχῆς, ἔκτοτε μόνον ἤρχισαν ἐκτιμῶντες ἐπεικίστερα τὸ πολίτευμα, τὴν

περίνοιαν, τὴν ἀκάματον δραστηριότητα τοῦ Καντανολέου. Τότε καὶ τὸ ἀρχοντολόγιον τῶν Χανίων ἀνεμνήσθη ἐν μεταμείλῃ τοῦ ἀνδρός, ὅστις μὲ μόνην τὴν ἠθικὴν ἰσχὺν ἠνιοχῆσας φίλων καὶ ἐναντίων ἀντιφοράς, ἤνυσεν τὸ διττὸν καὶ δυσεπίτευκτον κατόρθωμα τοῦ προφυλάξαι τὴν νῆσον ἐφ' ἑξαμηνίαν ἐκ τε τῆς μάστιγος τῆς ἀναρχίας, καὶ ἐκ τῆς παράφρονον, πρὸς τὴν δεσποτείαν τῶν Ὀθωμανῶν ῥοπῆς... Ἀλλὰ βραδίστη μετάνοια!

Μετὰ τὴν διάλυσιν τῆς πολιορκίας Χανίων καὶ τὴν ἐπανάκτησιν Ριθύμνης, δύο περιπετείας τῆς ἐπαναστάσεως ἀγνοουμέναις, ἢ παρασιωπωμέναις ὑπὸ τῶν ἐπισήμων ἱστοριογράφων, ἢ μητρόπολις ὑπεκουφίσθη καὶ ἀνέπνευσε. Τὸ περὶ ἀναρχίας μέλημα ἐκρίθη ἄξιον μικροτέρου λόγου. Πληρέστατα ἤδη ἐπιτυχοῦσης τῆς μακιαβελλικῆς πλεκτάνης, ἀναιρεθέντων ἐκ μέσου τῶν ἀποσταταρχῶν, ἐπὶ πόσον ἔτι ἡ νῆσος ὄληθ' ὑστέρει νὰ συμπεδωθῇ εἰς τὴν αὐτὴν λαίμοπέδην τοῦ Καντανολέου; Ζήτημα μνηῶν. Οὕτως ἡ Βενετία προὔπολογισθεῖσα τὰ διακείμενα, τὰς μὲν φροντίδας ἔτρεψεν ἀπαξιαπλῶς εἰς τὸν μετὰ τῆς Πύλης διαξιφισμόν, τὴν δὲ τελείαν χείρῳσιν τῆς ἀποικίας ἀνέθηκεν εἰς αἰμοχάρακτα πληρεξούσια. Ἐπιφόρος δ' ἔπνευσε πρὸς στιγμὴν ὁ ἀνεμὸς εἰς τοὺς λογισμοὺς τῆς. Τέσσερας μῆνας ἔπειτα, ἐπισπῶσα τρεῖς ἐπικρατείας εἰς συμμαχίαν καὶ μὲ τὸ φίλτρον τῆς πίστεως αὐτῆς, ἦν ἀσεβῶς κατεπάτει, προσλαμβάνουσα τὸ ἄωτον τῆς εἰς ἐλευθερίαν ὀργώσης νεολαίας μας κατορθοῖ παρά τὰς ἐκβολὰς Ἀχελφύου τὸν ἀφανισμόν τῆς ναυτικῆς δυνάμεως τῶν Ὀθωμανῶν. Ἀλλ' ὡς τὰ τρόπαια τοῦ Δὸν Τζουάν καὶ τοῦ Βαρβαρίγου οὐδόλως ἐκώλυσαν τὴν ἀντίπαλον ἀπὸ τοῦ παρασκευάσαι ἕτερον στόλον ἐπιφόρον ἐντὸς μικροῦ, καὶ ἀπὸ τοῦ συμπληρῶσαι τὸν σφετερισμόν τῆς Κύπρου, οὕτω καὶ ὕστερον συμμαχίδες σημαῖαι χριστιανῶν οὐδόλως ἀνέσωσαν τὴν Κρήτην ἐκ τῆς ἐπισβαλλούσης βαρβαρικῆς πλημμύρης. Ἐνδότατα αἴτια καθίστανον ἄνισον τὸ ἀνταγώνισμα. Οἱ μὲν Μωαμεθανοὶ ἐστρατεύοντο εἰσέτι μὲ τὴν καρδίαν, οἱ δὲ Χριστιανικοὶ ἤδη ἐκ πολλοῦ δὲν ἀντεμάχοντο, ἢ μὲ μόνον τὸν βραχίονα. Ἀπὸ Λουθήρου ἢ χριστιανωσύνη ὑφίστατο μεταλλοίωσιν δεινὴν ἅμα καὶ δεινουμένην. Μόναί αἱ σημαῖαι διέσωζον ἔτι τὸν Σταυρόν· ὁ Ἐσταυρωμένος παρεπέμπετο κατ' ἐμπορίαν εἰς καπηλεία διπλωματικά, εἰς χαλκευτήρια δυναστικά, εἰς χρηματιστήρια, ἔνθα Τούρκοι, Χριστιανοὶ, Ἑβραῖοι ἔθετον ἤδη κλῆρον ἐπὶ τὸν ἱματισμόν αὐτοῦ. Εὐγενέστατόν τι μέλος τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πληρώματος ἐπειθαναγκάζετο ἐν τούτοις ν' αὐτομολήσῃ εἰς δόγματα δυσγενῆ καὶ βαρβαρικά. Κατάπτυστοι δὲ βασιλεῖς, *fidei defensores* ἐπισημαινόμενοι, πολιτικοὶ ἀξιολάκτιστοι παρά τοῦ ἐσχάτου τῶν Ὀσμανλήδων, δὲν ἠρυθρίαζον αὐτοχειρῆ, ὡς ἀποπομπάιον τράχον, παραδίδοντες πρὸς δυσσεβεῖς λαὸν χριστεπώνυμον, λαὸν ἐν ὀνόματι πίστεως, πολιτισμοῦ, φιλανθρωπίας καθικετεύοντα τὸν ἑλεόν των γονυπετῶς...!

Ἄλλ' αἱ σχέψεις αὐταί, ὡς καὶ αἱ περαιτέρω κακώσεις τῆς βενετικῆς ἐξουσίας, παρεχθαίνουσι τὰ ὄρια τοῦ παρόντος

¹ Foscarini, Sindicato del Levante, Ann. 1574-1577.

διηγήματος. Οἱ ἀνεχόμενοι τὴν θεὰν ἀσπλάγνου μητρῴας, μωλωπιζούσης δωρεὰν τὰ μέλη ἀνηλικίου προγονίδου, ὅσοι εἰς τὴν παραφορὰν βανδαλικῆς κτηνωδίας θηρεύουσι τραγῳδίας θέματα· οὗτοι ἄς διεξέλθωσιν εἴτε τὸ προμνησθὲν ὑπόμνημα τοῦ Καβάλλη, ἐπίσημον τῶν ἐνταῦθα ἐξιστορουμένων μαρτύρημα, εἴτε κατὰ δεύτερον λόγον τὸ βενετικὸν χειρόγραφον, οὗ τὴν ἐξελληνίσιν ἐπισυνάπτωμεν εἰς τὸ τέλος τῆς συγγραφῆς.

Τὸ καθ' ἡμᾶς, πλήρες ἤδη νομίζομεν τὸ μέτρον τῆς προθέσεώς μας.

Εὐτε καὶ χεῖρον τὸ ἡμέτερον ἔργον ἐπληρώθη. Ἀλλὰ ποτε καὶ ἡ δεινοπάθεια τῆς ἀνδρείας νήσου θ' ἀποπληρηθῆ;

Ἐὰν ἐν τῇ οἰκονομίᾳ τῆς λογικῆς πλάσεως ἐμελλεν ἡ φορὰ τῆς ἀλόγου βίας νὰ ὑπερισχύσῃ ἕως συντελείας τοῦ αἰῶνος· ἐὰν οἱ Ἀλάριχοι καὶ οἱ Ἀττίλαι, καὶ οἱ τὴν οἰκουμένην ὑπὸ διάφορα ὀνόματα λυμαίνοντες ἦσαν ἐπιτετραμμένοι νὰ δικάζωσιν ὀριστικῶς τὰς τύχας τῶν δορυκτῆτων, ἡ τιμὴ θὰ ἦτο οὐδενὸς ἀξία, ἡ φιλοπατρία δὲν θὰ ἐνεγίνετο ἔμφυτος εἰς πάντα ἄνθρωπον, ἡ ἀνδραγαθία θὰ ἦτο λέξις σημασίας κενή.

Ἄλλ' εἰς τὸ ἱερόν αὐτὸ, ὅπερ ὀνομάζεται καρδία, ἄπτει δεξιὰ Προνοίας λαμπτήρα τινὰ, τὰς παρηγόρους ἀκτίνας τοῦ ὁποίου, ἡ πνοὴ τῆς βίας, ἀντὶ νὰ σβέσῃ, προσεξάπτει μάλλον καὶ ζωπυρεῖ. Τίνος χάριν θὰ ἐκαίετο ὁ λαμπτήρ τῆς Ἑλπίδος ἀκοίμητος ἐντὸς ἡμῶν, ἐὰν προωρισμένος ἐν τῇ βίβλῳ τῆς Ἐπαγγελίας δὲν ἦτο ὁ Λόγος νὰ ἄρῃ κατὰ τῆς βίας τρόπαια ὀριστικά;

Ἡ Ἑλπίς, κτῆμα θεοπαράδοτον, κληροδότημα ἀπαράγραπτον, ἀναπαλλοτριώτον, ὄπλον κραταιότερον ὄλων ἀθρόως τῶν στόλων καὶ τῶν στρατῶν τῆς ὑψηλίου, ἡ Ἑλπίς ἐδόθη, ἵνα διὰ τῶν χρησμῶν τῆς προμηνύη τὴν βαθμιαίαν κατάλυσιν τῆς κτηνωδίας καὶ τὴν δεημέραι ἐπικρατῶσιν τῆς δικαιοσύνης· αὐτὴ καὶ μόνη ἀποκαλύπτει τὴν ὑπεράνθρωπον ἀλήθειαν, ὅτι ἡμιφανῆς τοῦ λογικοῦ σκάφους πηδαλιούχος εἶνε αὐτὴ ἡ ἀγία χεὶρ τοῦ Ναυπηγοῦ.

Ἐὰν, δυσπιστῶν εἰς τὴν ἀλήθειαν αὐτὴν, ἀρνεῖσαι τὸν ἐκ Προνοίας νόμον τῆς προόδου, ὅστις βέβαια προϋπόσχηται τὰ σύμβολα τῆς νίκης τοῖς ἀδικουμένοις, πῶς, τύραννε, πῶς ἄρα φροῦδαι καὶ ἀναποτέλεστοι ἀποβαίνουν αἱ τοσαῦταί σου προσπάθειαι, ὅπως σβέσῃς τὸν λύχον, τὸν αἰθόμενον ἔτι καὶ εἰς τὰ ἐντός σου;

Μάταιε! Προσπαθεῖς νὰ σβέσῃς τὸ ἄστρον τῆς ἡμέρα μετὴν πνοῆν. . . Φύσα λοιπὸν, φύσα καὶ ἐπαναφύσα! Ἡδὴ τὰ σκότῃ ἀρχίζουσιν νὰ διασκοπεῖσθαι. Ὀλίγον ἔτι, καὶ, ὀρθρου γενομένου βαθυτέρου, θέλει αὐτοπτῆσαι τὸν ἥλιον τοῦ φωτισμοῦ βασιλικῶς ἀνατέλλοντα ἐπὶ στερέωμα δικαιοσύσεως, καταλάμποντα ὑπὸ πόδας τῶν ὑποχειρίων σου δισκορπισμένα τὰ σπαράγματα τοῦ θρόνου, τῶν ἀλύσεων, τῶν σκηπτρῶν σου!

Ὀλίγας ἔτι σελίδας πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ ἱστορήματος. Δέον νὰ ἱκανοποιήσωμεν τὴν περιέργειαν τοῦ ἀναγνώστου,

ἀπαρτίζοντες τὸ διήγημα διὰ τῆς προσαρτήσεως προσεμφερῶν τινῶν περιστατικῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Σ'

Δὲν ἔστησαν ἐκεῖ τὰ συμβάντα τῆς Ἀλικιανούσ. Τῇ ἐπαύριον τῆς καταδίκης ἕτερον κακούργημα ἐξετελείτο ὑπ' ἀγνώστων χειρῶν.

Ἐγγίζοντος τοῦ μεσονυκτίου ὁ Δὸν Πλάτσιδος ἐπέστρεφεν οἴκαδε συνδιαλεγόμενος καθ' ὁδὸν μετὰ δύο φίλους κατὰ Κολλάλτου καὶ Πρεβεδούρων. Κατέφθανε δὲ παρ' ὀλίγον τὸν οὐδὸν τῆς θύρας, ὅτε δύο προσωπηδοφόροι ὤρμησαν παρεπὴδην ἐπ' αὐτοῦ. Ὁ μὲν τῷ ἐμπήγει εἰς τὸ στήθος ἐπίμκτες μαχαιρίδιον, ὁ δὲ διὰ διστόμου μαχαίρας τὸν κρούει εἰς τὸ ὑποκόλιον, συστρέφων τὸ ὄπλον καὶ προσεντείνων πεντάκις τὰς πληγὰς.

Τὸ τόλμημα ἐτελειώθη ἐν ἀκαρεῖ καὶ εἰς μικρὰν ἀπόστασιν τοῦ στρατῶνος. Οἱ φίλοι, φιλίας ὑπόπτου ἀποκουήματα, ὑπὸ πανικοῦ δῆθεν τρόμου καταληφθέντες, ἐτράπησαν εἰς δρομαίαν φυγὴν· ὁ δὲ τρωθεὶς ἔλαβε μόλις τὸν καιρὸν καὶ τὴν δύναμιν νὰ κραυγᾶσῃ μετὰ φωνὴν μεγάλην, ἀποδίδων εἰς τοὺς στρατιωτικοὺς ἐχθροὺς τοῦ τὸ ἔνταλμα τοῦ δολοφονήματος. Ἡδὴ τὰ ἐντόσθιά του ἐξελίσσοντο χαμαιζεπῆ, καὶ κρουνοὶ αἵματος ἔρρεε σκολιοδρομῶν ἀπὸ τὰ στέρνα του. Συστραφεὶς ἐπὶ τινα δευτερόλεπτα περὶ ἑαυτὸν, ὡς τις τυφωνοειδῆς ἀνεμοστρόβιλος, ἐπέσειν ἔπειτα πρηνῆς, δουπήσας ἐφ' ἐνὸς μεσοστάτου τοῦ πρῶην Πύργου, ἔνθα ἔπνευσε τὰ λοιπὰ ἀβόηθως.

Κατ' ἀρχὰς μὲν ἀνάκρισις σπευστικὴ καὶ πλημμελὴς ἐστρωσεν ἐπὶ τοῦ νυκτερινοῦ κακούργηματος ἐφάπλωμα λήθης. Εἰς τὸ καταμήνυμα ὅμως τοῦ ἐπιθανοῦς προσέδωκαν τὰ μετῆπειτα καταπληκτικὴν εὐλογοφάνειαν. Δύο τῶν ἑνδεκα δεημίων, ἀκριβῶς ἐκεῖνοι οἱ προδοσανίσαντες πατέρα καὶ υἱὸν Καντανολέους, λαθόντες τοὺς φύλακας ἐγένοντο ἄφαντοι αὐτονυκτί· δὲν ἀνευρέθησαν δὲ τὰ ἴχνη αὐτῶν, ἡ μετὰ παρέλευσιν χρόνου μακροῦ. Εἰς τούτων συλληφθεὶς ἐν Σμύρνῃ ὡμολόγησεν, ὅτι πολλοὶ μὲν τὸν ἀριθμὸν καὶ τὸν βαθμὸν εἶχον συνέλθει ὡς ἐντολοδόται τοῦ φόνου, ἀλλ' εἰς μόνος ὑπῆρξεν ὁ μεταδοὺς πρὸς τοὺς μισοφόνους τὴν ἐντολὴν ἅμα καὶ τὴν ἀμοιβήν. Ἦν δ' οὗτος ἀνώτατός τις ἀξιωματικὸς τῆς ἐκεῖ φρουρᾶς.

Ὁ θάνατος τοῦ Πλατσίδου κατέστησε τρανώτερον ἔτι τὸ ἀξιωμα, ὅτι αὐτὴ συγκροτουμένη ἀπὸ ῥαδιούργους, ἀπὸ φιλοπλοῦτους, ἀπὸ σπουδάρχας εἶνε κατὰ λέξιν ἀλληλοδιδασκτικὴ τις λύμης καὶ φθορᾶς σχολῆ, τῆς ὁποίας ἡ λοιμώδης ἐνεργεια μεταδίδεται διὰ τῆς συνεπαφῆς καθάπερ μίασμα πινάκους. Εὐθετον ἄλλως εὔρεν ἐφαρμογὴν ἐπὶ τοῦ Πλατσίδου τὸ παραμύθιον τοῦ ἀστρονόμου, ὅστις ἀνατεταμένους τηρῶν τοῦ ὀφθαλμοῦ πρὸς τοὺς πλανήτας παρεῖδε τὸν προποδῶν βόθρον καὶ ἐνεκρημνίσθη. Μικρὸν πρὸ τοῦ θανάτου ὁ μαθητῆς

Καρδάνου έβεβαίω αλαζονικῶς τοὺς φίλους του, ὅτι ἐκ τῆς ὄρωσκοπίας ὀδηγηθεὶς εἶχεν ἐναργῶς καὶ ἐκ πολλοῦ προΐδει τὸ τραγικὸν τέλος τῶν Καντανολέων. "Ἐστὼ ἄλλὰ πῶς τάχα παρέλειψαν οἱ ἀστέρες νὰ προμηνύσωσιν αὐτῷ καὶ τὴν σύμπτωσιν, ὅτι ἡ αὐτῆ χειρὶ δημίῳ ἐμελλέ ποτε νὰ δρέψῃ καὶ τοῦ ἀπατεῶνος καὶ τῶν ἀπατωμένων τὴν ζωὴν;

Δὲν ἠλέγχθη ψευδόμενος ὁ ἐν Σμύρῃ συλληφθεὶς σφαγεύς. Ὑπὸ τὸν φόνον ἐκείνον ἄλλος τις σκοπὸς μεγαλείτερος ὑπελάνθανεν. Καθὰ μετὰ ταῦτα κατεδείχθησαν, οἱ ἐργασάμενοι τὴν σφαγὴν ἀπέβλεψαν ἤττον εἰς τὴν ἀναίρεσιν τοῦ Ἰησοῦτου, εἰς τὸν σφετερισμὸν τοῦ θυλακίου του. Τὸ θυλάκιον ἐκεῖνο ἔκρυπτεν ἐγγραφὴν ἡκίμη, τῆς ὁποίας εἶχον ἄκραν χρεῖαν οἱ ἔχθροὶ τοῦ Μυστικοῦ, καθὼ ἐμπεριέχον πρὸς τοὺς ἄλλοις καὶ τὰς στενογραφικὰς κλειδάς τῆς σιγῆς. Τοῦ συνθήματος ἀπαξ καταληφθέντος, τὰ μὲν μυστικὰ Μυστικοῦ, Ἀβογάδρων καὶ συντροφίας περιῆλθον εἰς ἀδυσωπήτων ἀντιπάλων χειρας, ἡ δὲ ὑπόληψις κυριῶν τινων συμπεριεπλάκη εἰς ἀμηχανίας λαβύρινθον. Θόρυβος ἀνηγέρθη τότε δεινός. Οὐδέποτε ἡ φραγκικὴ κοινωνία Χάνδακος ἀνετυρβάσθη τοσοῦτον σκανδαλωδῶς, ὅσον συνεπεία τῶν ἐν λόγῳ ἀποκαλύψεων. Ὑπάλληλοι καὶ ἰδιῶται, ἄρχοντες τε καὶ ἀρχόντισσαι, στρατιωτικοί, τοποτηρηταί, ὑπηρεταί, θεράπαινοι, αὐλικοὶ πάσης τάξεως, φύρδην μίγδην ἐξοκειλάντες εἰς ἀμοιβαίας ἐνοχοποιήσεις, καὶ εἰς δικαιολογήσεις ἔτι αἰσχροτέρας τῶν ἐνοχοποιήσεων, εἶτα δὲ παρελάσαντες καὶ εἰς μονομαχίας περὶ γυναικείας τιμῆς: περιέστησαν ἀνεξιτήτως εἰς στυπίον κυκεῶνα, ὅθεν δὲν ἀπηλλάγησαν λελωθῶμενοι, ἢ μετὰ δεκαπέντε ὄλους ἐνιαυτούς.

Ὡστόσο, τὸ μυστηριῶδες χρυσοφυλάκιον δὲν ἠδύνατο νὰ περιπέσῃ εἰς κατοχὴν ἀροδιωτέραν. Καὶ Κολλάλτος, καὶ Προβεδούροι, καὶ ὑποστράτηγοι, καὶ πάντες ὅσοι οἱ φθονοῦντες τὴν παντοδυναμίαν, οἱ ζηλεύοντες τὸν δυστυμολόγητον πλουτισμὸν τοῦ Μυστικοῦ, συνεσπειρώθησαν εἰς στίφος κατηγορῶν, ὁμύσαντες οἱ μὲν τὸν ὄλεθρον ἀπλῶς, οἱ δὲ καὶ τὴν διαμοίρασιν τῶν κεφαλαίων τοῦ ἀργυρολόγου. Σύντονα ἐπιχειρήματα, δραστηριώταται προσπάθειαι δὲν ἐπέλειψαν βεβαίως πρὸς διάλυσιν τῆς ἀνεμοζάλης ὑπερεκράτησεν ὅμως ἡ ἀμειλικτος κακεντρέχεια τῶν διωκτῶν. Ἡ ἀνεύρεσις τῆς στενογραφικῆς κλειδῆς, αἱ καταθέσεις ἀξιωματικῶν τῆς Σιγῆς, ὧν οἱ μισθοὶ ἐδεκατολογοῦντο παρὰ τοῦ Μέμου, αἱ μαρτυρίαι καμερλίγγων, εἰσπρακτόρων, καὶ δὴ καὶ ἐπισκόπων, πρὸ πάντων δὲ τὰ ἐν τῷ ταμείῳ τοῦ Ἑβραίου Λέβη συλληφθέντα κατὰστικα, ταῦτα ἀνήγαγον εἰς φῶς ραψωδίαν ὄλην κλοπῶν, ἐκμυζήσεων, δωροληψιῶν, νοσησιμῶν παντοδαπῶν, δυσωπήσασαν καὶ αὐτὰς ἔτι τὰς δυσερυθριάστους παρειαὶς μιᾶς βενετικῆς διαχειρίσεως.

Κατ' ἀρχὰς μὲν ὁ ἀντιβασιλεὺς ἐδίσταξε νὰ κυρώσῃ μὲ τὴν ὑπογραφὴν του τὸ προακτῆριον ἔνταγμα ἑπιθαναγκασθεὶς ὅμως μετὰ καιρὸν νὰ ἀναφερθῇ εἰς τὴν κεντρικὴν ἀρχὴν, προεκάλεσεν ἄκων ἐξέτασιν, ἧς χάριν ἡ Δεκανδρία ἀπέστειλεν ἐπίτηδες ἀνακριτάς. Ἡ ἐπιτροπὴ ἐκείνη εἰργάσθη ἐπέκεινα τῆς διετίας, συναθροίσασα ἀμεροληπίτως ἀπαξά-

παντα τὰ δικογραφικὰ τεκμήρια ἑπιμαρτυρίας δὲ τῆς ἀνακρίσεως ὁ ἐπιμαρτυρίας τῆς νήσου καὶ ὁ μελλόγαμβρός του—ἀξίον τῆς χύτρης πῶμα—προεφυλακίσθησαν διεζευγμέναι ἐντὸς τῶν στρατώνων τοῦ Παντοκράτορος.

Ὁ Δουξ ἐν τούτοις οὐδόλως ἀπληπίζετο νὰ σώσῃ τὸν θεράποντά του αὐτόν, ὃν θεωρητικῶς προσηγόρευε τὸ πρὸς τὸν ἀγαμέμνονα. Ὁ εὐνοούμενος εἶνε πρὸς τὸν ἡγεμόνα, ὅ,τι ἡ κοπίς πρὸς τὸν σκοτοτόμον, ὅ,τι σκάφη πρὸς κουλλουροπλάστην. . . Ἄνεπίτευκτον ὅμως κρίνας ἐπὶ τέλους τὴν σωτηρίαν του, ὄχι μόνον κατέλιπε τὸ φίλον ἡμισυ ἀνεπίσχετον εἰς τὴν κατωφέρειαν τοῦ κρημοῦ, ἀλλ' εὐσυνειδήσιας χάριν προσέδωκεν αὐτῷ καὶ τὸ τελευταῖον προώθημα τῆς καταπρηνίσεως, ἐπιβαρύνας διὰ τῆς μαρτυρίας του τὴν κατηγορίαν. Τὸ χάρτινον οἰκοδόμημα τῆς καταχρήσεως ἠρείφθη ἐπ' αὐτοῦ τοῦ πηλοῦ, ἐπ' οὗ καὶ δι' οὗ προεκρηπιδώθη, οἱ δὲ ἀρχιτέκτονες ἐνεπλάκησαν εἰς τὸν βόρβορον πάντως ἀβοήθητοι καὶ ἀνεπίλυτοι. Τακεὶς ὁ ἀρχιγραμματεὺς ὑπ' ἡπατίτιδος τετραχυσμένης, ἐτελεύτησεν ἔτι πρὸ τῆς καταδίκης ἐν τῷ νοσοκομείῳ τοῦ στρατοῦ, μὴδ' ὑπ' αὐτοῦ τοῦ παλαί ποτε ἐπιστηθίου πρίγκηπος συνοδευθεὶς εἰς τὸ ἔσχατον ἀναπαυτήριον. Καὶ τὸ μὲν χρηματικὸν αὐτοῦ ἐδημεύθη ἐπ' ὠφελεία τοῦ ναυστάθμου, ὁ δ' ἐραστής τῆς μεγάλης Κυρίας, ὁ δοξομανὴς Νάρκισσος τοῦ Μεγαλοκαστροῦ, ἀποθὰς ἀνυμφος μνηστήρ δύο μελλονύμφων, ἀντὶ τῆς μιᾶς ἐκείνης, ἧς χάριν ἀπώλετο λιμῶν καὶ δίψῃ καὶ ὁ προδοσέλλην ὁμώνυμός του, ἐξωρίσθη ἐπὶ εἰκοσιπένταετίαν ἐξ ὅλης τῆς βενετικῆς ἐπικρατείας, ἀπεκδυθεὶς περιπλέον καὶ τῶν γοήτρων τοῦ εὐγενικοῦ τοῦ στέμματος.¹

Τέλος πάντων, διαταγῇ τῆς Συγκλήτου, ἡ ἀπόφασις παρεδόθη εἰς ἐξαιρετικὴν δημοσιότητα. Συγκεφαλαιωθεῖσα εἰς πέντε στοίχους, καὶ ἐγκολαφθεῖσα ἐπὶ λίθου, προσηρμόσθη εἰς τὸν τοῖχον τῆς ὑπὸ τὰ μέγαρα στοᾶς, ἔνθα πρὸς σφρονομισμὸν πάσης πόλεως καὶ χώρας εὐνοουμένων κατήγγειλε τὴν μνήμην ἐκπεπτωκότος μεγαλείου μέχρις ἡμερῶν τῆς Ὀθωμανικῆς κατακτήσεως.

Λίαν ἐλλειπῶς ἐξετελέσθη ὁ ὅρος τῆς ἀποφάσεως ὁ παραδοὺς τὰς σάρκας τῶν καταδίκων εἰς βορὰν ὀρνέων. Ἄμα ὡς ἐξεκένωσε τὴν πολυπαθὴ κωμόπολιν ὁ στρατός, τοῦτέστι μετὰ τρεῖς ἡμέρας, οἱ μὲν εἰς φυλακὴν τῶν πτωμάτων ταχθέντες νυκτοθήραι, ἀφοῦ πρῶτον ἐλωποδύτησαν τοὺς νεκρούς, μετεχώρησαν εἰς ἄλλην λεηλασίαν, οἱ δὲ ἐντὸς τοῦ δρυμῶνος Κερτομάδου ἐνεδρεύοντες Κρήτες, ἀποκαθηλώσαντες τὰ λείψανα, ἀνεκόμισαν αὐτὰ προσκαίρως εἰς τὸν ναὸν τοῦ χωρίου.

Εὐκαιρὸς ἐνταῦθα συμπίπτει ἡ μνεῖα τοῦ ἱερέως, πρὸς ὃν

1.) Κατὰ τινὰ μαρτυρίαν, ὁ κόμης Παυσανίας ἦτο ἀνεψιὸς τῆς περιβόητου ποιητριάς Λουκίας, θυγατρὸς τοῦ Καρδινάλεως Ἰερωνύμου Ἀλθάκου, αὐτῆς ἧτις ἐνυμφεῖσθαι τὸν Φαυστίνον Ἀβογάδρον, ἔλαβε θαυμαστὴν τὸν Τάσσον, καὶ ἀπεβίωσεν ἐν ἔτει 1568.

οὐ πολιορκούμενοι εἶχον ἐμπιστευθῆ πρὸ τῆς μάχης τὰ ἀξιότηρητα τῶν σκευῶν καὶ τὰ γυναικόπαιδα. Ὁ Βασιλόπουλος ἐξεπλήρωσεν ἀκριβῶς τὴν ἐντολὴν του. Ἀφοῦ ἠσφάλισεν ἐπὶ τοὺς ζυγούς τῆς Ζούρβης τὰ ἀδύνατα μέλη, καὶ προενόησεν ἔτι εἰς τὴν διατροφὴν αὐτῶν, ἀνέδραμεν αὐθις πρὸς τοὺς ἐπιζήσαντας ἀρχηγούς κομιστῆς τῶν ἐμπιστευθέντων ἀντικειμένων. Ὑπῆρχον μεταξύ τούτων καὶ τινες ἐπιστολαί, ἐξαιρέτως μία τοῦ Πρυτάνεως, γραφεῖσα ἐπὶ χάρτου ἀποσπασθέντος ἐκ τινος καταστήλου. Ἐπιχθίεις, ὡς φαίνεται, ὑπὸ τῶν παρασκευῶν τῆς ὑπερασπίσεως, ὁ Καντανολέος εἶχε παραλείψει καὶ ὑπογραφὴν, καὶ ἡμερομηνίαν, καὶ διευθυντήριον ἐπιγραφὴν, ἐμπροσφάως ἀπλῶς καὶ μόνον τὴν σφραγίδά του.

Τὰ ἐλλείμματα ταῦτα ὑπεκίνησαν ἀμφισβήτησιν. Τίς ἐν ἀπουσίᾳ κληρονόμου ὄφειλε νὰ παραλάβῃ τὸ ἀνεπίγραφον ἐπιστόλιον; Ὁ σύλλογος τῶν ριζαρχῶν ἢ οὐδείς; — Διέλυσε τὴν ἀπορίαν τὸ ἄκουσμα, ὅτι ἡ ἀνακομιδὴ τῶν μαρτυρησάντων θὰ συνήθριζεν αὐθις ὅλους τοὺς ἐπιθίους ὀπλαρχηγούς. Ἐλήφθη ἐπομένως ἡ ἀπόφασις, ὅτι τὸ γραμματίον ν' ἀποσφραγισθῆ ἐπιταφίως, τοῦθ' ὅπερ καὶ ἡ γνώμη τῶν πολλῶν ἐπεδοκίμασεν.

Ἄπειρον πλῆθος συνελθὼν ἀπὸ τὰ πορρώτερα τῆς νήσου, καταβὰν ἀπὸ τὰ καταφύγια τῶν βουνῶν, ἐπανέρρουσε πρὸς κήδευσιν τῶν ἡρώων ἐπὶ τὸ θέατρον τῆς συμποσιάσεως. Αἱ αὐταὶ συνοδίαι, στοιχηδὼν ὡς πρὸ τινων ἡμερῶν παλινοτήσασαι, συνεκρότησαν ἐκ δευτέρου ἀναρίθμητον ἀνθρωποπλήθειαν. Ἄλλ' οἷα καὶ διαθέσεων καὶ σκητῆς μεταβολή! Ἡ ἔπαυλις, ἣν τὸ ἐνθουσιαστικὸν ποίημα τῶν μνηστρῶν καὶ τοῦ στεφανώματος εἶχον πρὸ μικροῦ λαμπρύνει μὲ τοὺς θελκτικωτέρους τῆς φαντασίας χρωματισμούς, τώρα, καθάπερ μητρῶς τις τάφος ἀνατετραμμένος εἰς ἀμορφοῦν σωρὸν θραυσμάτων κατακειμένη, ὑπεδέξατο τοὺς αὐτοὺς πανηγυριστὰς ἐνδεδυμένους πένθιμα φορέματα, κατηφιῶντας, στενάζοντας, διαρραντίζοντας μὲ μαῦρα δάκρυα τὰ ἐρείπια τοσοῦτων λαμπρῶν προσδοκημάτων. Τώρα, ἀντὶ παιάνων καὶ ἐπιθαλαμίων, ἡ κόμη οὐδὲν ἄλλο ἀντεφώνει, ἢ θρήνου καὶ κοπετὸν καὶ μυρολόγια. Ἐκλαῖον οἱ γονεῖς τὴν μετὰπτωσιν τῶν τέκνων αὐτῶν εἰς τὴν δουλείαν ἔκλαῖον οἱ ἱερεῖς τὸν ἐπικείμενον καὶ ἀναπόφρευτον τοῦ πατρῖου θρησκευματος διωγμὸν ἔκλαῖον αἱ χῆραι τοὺς ἀπολεσθέντας συζύγους, τοὺς υἱούς, τοὺς γονεῖς, τοὺς ἀδελφούς· φίλοι ἔκλαῖον φίλους, μαχηταὶ συναθλητὰς, στρατιῶται προσφιλεῖς λοχαγούς, ἔκλαῖον οἱ πένητες τοὺς εὐεργέτας, τὰ ὄρφανὰ τοὺς ψομίσαντας αὐτά. Ἡ θρηνοδία ἀνώδυρε καὶ ζῶντας ἅμα καὶ τελευτήσαντας. Ἐν τῷ οἰκτεῖραι τὸν τεθνεῶτα, ἕκαστος συνήκτειρε καὶ ἑαυτὸν ὠσαύτως, ὅτι ἐπέζησεν εἰς τὴν θανάσιμον καταστροφὴν. Πόσοι δὲ ἐκ τῶν θρηνούντων ἐν τῇ τελευτῇ τῶν Καντανολέων τὴν ἀπώλειαν τῆς χώρας, πόσοι ὠμολόγουν ἀναμεταξύ των, ὅτι ὑπερβολικὰ φειδωλὴ εἶνε ἡ φύσις εἰς τὴν χορήγησιν τοιοῦτων συμπολιτῶν, καθότι πάμπολλοι μὲν γεννῶνται οἱ ἐκ φιλοκερδίας, ἢ ἐκ δοξομανίας πατριῶται, λευκαὶ δὲ μυῖαι οἱ

ἀληθῶς γενναῖοι καὶ ἀπεριφίλατοι! Πόσοι χῆραι, πόσοι πενόμενοι, πόσοι ἐξαγορασθέντες ἐκ τῆς ἀγγαρείας ἐδρύποντο κατέναντι τῶν πτωμάτων τὰς παρειάς, ἀναπολύντες τὴν ἐλευθεριότητα μεθ' ἧς πατὴρ τε καὶ υἱοὶ ἔθετον διὰ μυρίων ὄσων διανομῶν ἐν πράξει καὶ τὰ ἐνδόμυχα τῆς καρδίας παρακελεύματα, καὶ τὰ πτερόντα ἐξαγορευόμενα τῆς γλώσσης! Τὸ μυρολόγιον ἐξερηγνύετο ὀδυρτικώτερον ὁσάκις αἱ θρηνητρίαι ἀνεμίμησκον τὴν περίστασιν, ὅτι οὔτε οἱ πατέρες τῶν Καντανολέων ἐστολίσθη, ἀν μὲ ἐνδύματα πτωχῶν, οὔτε αὐτοὶ οὔτοι, εὐποροὶ ὄντες, παρέβησαν ποτε τὰ καθήκοντα χριστιανοῦ καὶ φιλοπάτριδος εἰλικρινοῦς, κλητεύσαντες ἄπορον ὀφειλέτην εἰς δικαστήριον.

Οἱ νεκροὶ μετεκομίσθησαν διὰ Λάκκων εἰς τὴν περιοχὴν τῶν Ἐνεαχωριῶν, ἕκαστος ἐπὶ ἰδιαιτέρον φορεῖον ἐκ σανίδος ἀξέστου, ἣν ὁμως ἐπεσεκέπαζεν ἡ σημαία τῆς ἐλευθερίας, συρομένη πενθίμως ἕως ἐδάφους. Διήρκεσεν ἡ περιοδεία τέσσαρας ἡμέρας. Προεπορεύοντο εἰς μαῦρον μαγνάδιον τετυλιγμένα τὰ Πάθη καὶ ἡ Ἀνάστασις· τὰ μὲν ὡς παρηγόρημα ἐν τῷ σταδίῳ τῆς παρούσης δεινοπαθείας, ἡ δὲ ὡς αἰσιωτέρου μέλλοντος ἀραβῶν. Εἶποντο δὲ κτερισταὶ καὶ νεκροδοὶ πάσης ἡλικίας, πληθυνθέντες εἰς ἕκαστον σταθμὸν. Τέρμα τῆς θλιβεραῆς ὁδοιορίας ὤρισθη ὁ ἅγιος Νικόλαος, κοινόδιον κτισθὲν παρὰ τὰ μεθῆρια τῆς Κισάμου ἐπὶ περιβλέπτου βράχου, εἰς μικρὰν τῆς ἁγίας Τριάδος ἀπόστασιν. Οὗτα παραθαλασσία καὶ ἀντιμέτωπος εἰς ἀπέραντον ὀρίζοντα, ἡ μονὴ αὕτη περιφρονεῖ ἀπτόητος τὰς λυσιώδεις πνοὰς τῆς Βαρβαρίας, καὶ ἀπὸ τὸν ἀκράδαντον προμαχῶνά της ἀνενεργεῖς ἀφίνει ν' ἀποβράζῃ τὰς ὕβρεις τοῦ ἐπὶ τοὺς προποδῶν σκοπέλους τὸ ἀκαταπράυντον πέλαγος τῆς Ἀφρικῆς.

Ἐταῦθα παρεδέχθη τὰ τέκνα τῆς ἡ μητρὶα γῆ.

Πένθιμον κάλυμμα νεφέλης ἠγλύωσε τὸν δίσκον τοῦ ἡλίου καθ' ἣν στιγμὴν τὰ λείψανα ἀπεδίδοντο εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς, καὶ ὁ βρόστρυξ τῆς Σοφίας ἐναποτίθετο ἐπὶ τῶν στέρνων τοῦ ἀγαπητοῦ τῆς. Εἰς τάφος κοινὸς ὑπεδέξατο τοὺς τὸν αὐτὸν θάνατον ὑποστάντας. Συνάδελφοι ὑπερμαχῆσαν, σύνταφοι ἀναπέμψουσιν ἱλαστήριους εὐχὰς εἰς οὐρανόν.

Ὁ μὲν λαὸς ἐπέχυσεν ἐπὶ τοῦ μνήματος δίκταμον, δάφνας καὶ μυρσύνην, ἀπέσπασε λακίδας ἀπὸ τὰ σάβανα, ἐφιλονέικησε τοὺς κρίκους τῶν χειροδέτημων, ἐκρέμασε τὰς τρίχας τῶν μαρτύρων εἰς τὸν λαμὸν τῶν παίδων· τὸ δὲ ἱερατεῖον διέταξεν ὑπὲρ τῆς ψυχῆς τῶν κεκοιμημένων ἐβδομαδιαίαν νηστείαν καὶ προσευχὴν.

Μετὰ τὴν ἐπιτάφιον τελετὴν ἀπεσφραγίσθη τὸ γραμματίον τοῦ Καντανολέου, καὶ εἰς ἐπήκοον πάντων ἀνέγνω ὁ ἡγούμενος τῆς μονῆς τὰ ἐπόμενα ἐνθυμήματα.

«Ἀφελφοὶ ὁμόθρησκοὶ καὶ ὁμογενεῖς, παραλάβετε τὴν διαθήκην νεκροῦ, φίλους ζωντανούς συμβουλευόντος ἀπὸ τὸν τάφον!

Τέσσαρα πράγματα ἀπαιτεῖ ἡ κτῆσις τῆς ἐλευθερίας· ὁμόνοιαν, τουφέκι, γράμματα, φιλοπονίαν.

Τὰ σπέρματα τῶν προσόντων τούτων τὰ ἔχετε, χάριτι

θεία φροντίσατε νὰ τὰ ἀναπτύξητε! Χωρὶς αὐτὰ, προφή-
ταια καὶ προορισμοὶ εἶναι φαντασιοκοπήματα, εἶναι παιδα-
ρειώδη παραμύθια.

Ἡ ἀπόλαυσις τῆς ἐλευθερίας ἀπαιτεῖ καὶ ἐν τι ἄλλο προ-
σέτι, ὅχι ὀλιγώτερον ἐπάναγκες τὴν διάγνωσιν τῶν ἠθικῶν
ἀτελειῶν. Οὐδεὶς ὁ ἀλάνθαστος ἕκαστος πηλὸς λαοῦ φέρει
συγκεχυμένας εἰς τὰ στοιχεῖά του τὰς ἰδιότητας τὰς καλὰς
μὲ τὰς κακὰς. Ἀλλὰ προκόπτουν καὶ κραταιοῦνται μόνοι
οἱ λαοὶ αὐτοὶ, οἵτινες με ἴσον ζῆλον χρησιμοποιοῦν τὰς ἀρε-
τὰς των, καὶ μοχθοῦν περὶ τὴν ἀποκάλυψιν τῶν ἐλαττωμά-
των των. Τίποτε δὲν ἐξαχειρίονει περισσώτερον τὰς πολι-
τείας, ὅσον ἢ μικροφίλαυτος αὐτοκολάκευσις. Ῥάκη τετρο-
πημένα ἀποκρύπτουν ἑλλειπῶς τὴν ὑποκάτω βρωμοῦσαν γάγ-
γρηναν. Μὴ ἐπιπροσθῆτε τὰς ἀτελείας σας! Εἶναι ἐθνοκτό-
νος ἡ ῥητορικὴ, ἣτις ἀποδίδει τὴν ἐγκαταθύσσωσιν σας μάλ-
λον εἰς ὄργην πεπρωμένου, ἢ εἰς τὴν φαυλότητα τῶν πατέ-
ρων σας καὶ εἰς τὴν ἐξαχειρίωσιν τὴν ἰδικὴν σας ἣτις μὲ ἀ-
γυρτώδη φύκη καὶ χρίσματα παριστάνει τὰ ἐλαττώματά σας
ὡς ἀξιοζήτῃα πλεονεκτήματα ἣτις αὐτοσχεδιάζει εἰς ἕκαστον
παράπτωμά σας ἐν τι δικαιολόγημα, παραπέμπουσα τὴν ἐξέ-
λεξιν εἰς ἐμπαθῆ κριτήρια ἀλλογενῶν, ἣτις προσπαθεῖ ἐκά-
στοτε νὰ μετριάσῃ τὴν ἐκ τῆς ἀτιμώσεως ἐντροπήν μὲ πλά-
νην δευτέραν χεῖρα τῆς προτέρας. Κτήσατε τὸ θάρρος νὰ
ὁμολογήσῃτε, ὅτι καὶ ἀτομικῶς ἅμα καὶ συλλήθδην σεῖς εἶ-
σθε οἱ κύριοι παραίτιοι, σεῖς οἱ χαλκευταὶ τῶν δυστυχημά-
των σας! Τότε μόνον ἡ Κρήτη θὰ ἀναπλασθῇ, ὅταν αὐταν-
δρος ὑψώσῃ τὴν φωνὴν ταύτην. Ὁ λαὸς θὰ ἔχῃ ἕκτοτε ἀνευ-
ρημένα, τὸ γένος θὰ ἔχῃ πρόχειρα ἤδη τὰ μέσα, ὅσα μέλ-
λουν νὰ συντελέσωσιν εἰς κραταιάν, παγίαν, καὶ ὄντως ἐνδο-
ξον ἀναγέννησιν.

Ἔστω ἀπὸ σᾶς συλλάβῃ ἐπιθυμίαν Ἰούρκου, ἀνάθεμα ἔστω!

Ἄνάθεμα ἔστω καὶ ὅστις ἄλλος βάλῃ εἰς χεῖρας ἀρχόντων
τῆς κοινῆς πατρίδος τὰ προσδοκώματα!

Ἄγαπᾶσθε ἀλλήλους, καὶ ἡ κοινωμία τοῦ ἁγίου Πνεύμα-
τος ἔσται μετὰ πάντων ὑμῶν!»

Εἰς τις τῶν τότε δοκίμων τοῦ κοινοβίου, συγγενὴς μητρό-
θεν τῷ Καντανολῶ ἐφύτευσε κυπάρισσον ἐπὶ τοῦ μνήματος.
Τὸ φιλοπενθὲς δένδρον, ἐκτιμῆσαν ἀξίως τὸν οἰκτίρμονα ὀρι-
σμόν, τὰς μὲν ρίζας ἐνέβαλε βαθυτάτας ἐντὸς τοῦ τάφου, τὴν
δὲ κεφαλὴν ἀνύψωσεν ἀειθαλῆ ὑπεράνω παντὸς δένδρου τῶν
περιχώρων.

Κατέστη ἕκτοτε ἐξάκουστον. Ἡ μὲν φήμη τοῦ περιῆλθε
τὴν νῆσον, τὸ δὲ πρόμηκες ἀνάστημά του παρέσχεν ἀφορμὴν
εἰς παντοῖα σχήματα ποιητικά. Ὁ κατερχόμενος ἀπὸ τῶν
ὄρεων εἰς τὴν πεδιάδα, ἅμα καταλαβὼν τὸν κόρυμβον τοῦ
Σταυροῦ, δὲν παραλείπει νὰ ἀναχαιτίσῃ τὸν ἵππον ἐπ' ἀκα-
ρῆς, καὶ τοὺς ὀφθαλοὺς ἐπισκιάζων μὲ τὴν ἀριστερὰν νὰ περι-
ζητήσῃ τὴν πολυθρόνητον κυπάρισσον. Ὡσαύτως καὶ ὁ ναύτης
ἐκ θαλάσσης. Μόλις ἐξανοίξῃ μακρόθεν τὴν δεινρόφυτον πέ-
τραν τοῦ μοναστηρίου, ὅθεν ὁ πάτρων τῶν πελαγιτῶν Νικό-
λαος εὐχεταὶ πρὸς τοὺς παραπλέοντας κατευόδιον, εὐθύς καὶ

οὗτος, ἀποκαλύπτων τὴν κεφαλὴν, ἐκπέμπει εὐλαβῆ χαιρετι-
σμόν πρὸς τὸ ὑψαυγενίζον δένδρον, ὅπερ ἐκπαλαί ἢ κοινὴ
συνήθεια ἀπεκάλεσε Μ ἔ γ α ν Δ ἄ κ τ υ λ ο ν.

Δάκτυλος χθονίου θεοῦ, πραγματικῶς, μαρτυρούμενος τὰς
ἐπουρανίους δυνάμεις, ὅτι παροδικὴ ἢ πλεονεξία ἐν τῷ κόσμῳ
τούτῳ δείκτης, πρὸς παραμύθιαν τῶν ἀδικουμένων, ἐνάτενι-
ζων τὸ ψήφισμα τῆς αἰωνίου βίβλου, ὅτι οἱ στρατοὶ τῶν βα-
σιλευόντων, πρόβατα εὐδίασκόρπιστα ὅτι φυγαδικὸς καπνὸς
τ' ἀνελεύθερά φρονήματά των ὅτι εὐθραυστα μᾶλλον δόνα-
κος τὰ σκῆπτρά των!

Ζῆτε, ἀείμνηστοι, ζῆτε εἰς τὴν εὐγνωμοσύνην τῶν ἀπογόν-
ων! Δὲν ἀπέχει ἡ αὐγὴ, ὅτε νεόπνευστοι αἰῶρα θαλάσσιαι,
κατάφοροι βοῆς καὶ ἀντηχημάτων, θέλουν κομίσει χαρὰς
εὐαγγέλια πρὸ ποδῶν τοῦ βράχου σας!

Αἱ συμφοραὶ Μυστικοῦ καὶ τοῦ αὐτάρχου, ὁ κακὸς θάνα-
τος τοῦ Πλαταΐδου, ἡ καταδικη τοσοῦτων ἀρχοντορωμαίων
συνέφυρον κρᾶμά τι δυσφορίας, ἐπὶδύνας κρούσαν τὴν εὐαί-
σθητον τοῦ ἀντιβασιλέως ψυχὴν. Πρόσθεσ καὶ τὴν ἐκλειψιν
πνευματικῆς. Δὲν θὰ ἐκολάζετο πρίγκηψ, μένων ἐφ' ὄλας
δεκαπέντε ἡμέρας ἀνεξομολόγητος; Ἐκ τοιαύτης χαλεπῆς
δυσπετείας ἔσωσε τὸν πρίγκηπα ὁ προστάτης ἅγιός του. Προ-
τραπείσ παρά τούτου κατ' ὄναρ νὰ μὴ διακόψῃ τὴν θεάρεστον
ἐξὶν τῆς ἐβδομαδιαίας ἐξαγορεύσεως, προσέλαβε πνευματι-
κὸν, ἀντὶ τοῦ λήξαντος Καρυοφύλλου, τὸν βεβερενδίσσιμον
Δὸν Ἀββούντιον, χαριτώσας τὸν διορισμὸν αὐτὸν καὶ μὲ
προσφορὰν λιθοκολλήτων ἐμβάδων εἰς τὴν φιλόδακρον Πανα-
γίαν τοῦ καπουτσίνου. Δὲν ἠρκέσθησαν δὲ εἰς ταῦτα μόνον
αἱ καλοκάγαθοι προαιρέσεις του. Ἐκτὸς ὅτι πρὸς τοὺς πένη-
τας τῆς ἐνορίας διένειμε πενήκοντα φλωρία, διέταξε καὶ
μνημόσυνον ἰδιωτικὸν ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῶν καταδικῶν, de
quelle grame vittime. Ἡ φήμη τῆς εὐαγγελικῆς ταύτης
φιλευσπλαγχνίας διεθρύλησε καὶ Χάνδακα καὶ περιχώρα.
Χάριν αὐτῆς, ὅχι μόνον ἐκηρύχθη παρά τοῦ Ἀββουντίου ὑ-
ποψήφιος εἰς τὸν θρόνον τῶν οὐρανῶν, ἀλλὰ περιπλέον ἐπερι-
ποσῆθη τὴν εὐμένειαν καὶ αὐτῶν τῶν μισολατίνων ἀνατολικῶν.

Εἰσῆλθεν εἰς τὸ παρεκκλήσιον πενθοφορῶν, σκυθρωπὸς, ἀ-
ξύριστος, πνέων τὴν ἐνδόμυχον συγκίνησιν ἐξ ὄλου τοῦ σχή-
ματος, ἐξαιρέτως ἐκ τῶν πρὸς τοὺς κροτάφους δρομάδην ἀνα-
τρεχουσῶν ὄφρῶν, προεχῆς τῆς ἀγιωσύνης του χαρακτή-
ρισμ. Προσερείσας ἐπὶ τῶν συνημμένων παλαυῶν τὴν ἄτρι-
χον κεφαλὴν, ὑπεψιθύρισεν ὄλην ἀπ' ἀρχῆς ἕως τέλους τὴν
λιτανεῖαν τῆς Συνόψεως, εἶτα δὲ, ἐκφωνήσας *Mea culpa*, καὶ
στερνοτυπηθεῖς, καὶ ποιήσας τὰς συνήθεις ὑποκλίσεις, προέβη
εἰς τὴν θείαν Κοινωνίαν, ἥδη καθαρισθεῖς τὸ πνεῦμα καὶ τὸ
συνεῖδός, ὅσον ἀγνή περιστέρα.

Ἡ θεὰ τῆς κατανύξεως του συνέκαμψε καὶ αὐτὰς ἐπι τὰς
χαλκηλάτους καρδίας τῶν αὐλικῶν. Μιμηθέντες οὗτοι τὸ κα-
λὸν παράδειγμα, ἐστερνοτυπήθησαν, ἐδέθησαν, προσῆλθον

ἐπίσης εἰς τὰ Τίμια Δῶρα, ἤδη καὶ αὐτοὶ καθηγησμένοι, ὅσον λευκόστολα ἀγγελουδία, ἐκ παντός ρυπάσματος.

Μετὰ τὴν ἀπόλυσιν ὁ Δουξ ἐξῆλθε στηριζόμενος ἐπὶ τὸν βραχίονα τοῦ Βραγαδίνου.

— Πῶς οὖν, ἠρώτησεν οὗτος, πῶς τοσοῦτον συμπαθῆς πρὸς τοὺς ἀπαγχονισθέντας ὦν, κατένευσες, Ὑψηλότατε, νὰ δώσης ἀπόλυτον πληρεξούσιον πρὸς τὸν Καλλάλτον;

Ὁ ἱσάγιος ὑπέθλιπεν ἐμφαντικῶς τὸ ἀκρόχειρον τοῦ στρατηγού, τὸ δὲ ἀρτικοκίονιστον στόμα πλησιάσας εἰς τὸ οὖς αὐτοῦ,

— *No semo forse calegheri anca nu altri?* ἀπήντησε βενετιστί¹. Κατὰ τὸν πόδα καὶ τὸ καλαπόδιον... *Cretizo cum Cretensibus*². *E po, viscere mie*, τίμι τρόπῳ ἀποκοιμίζει τὸ νήπιον ἢ παραμὰνα; Μὲ ξεπλανήματα, μὲ μορμολύκεια.

Ὁ στρατηγὸς ὠμολόγησε τὸ ὑψηλὸν καὶ ἀληθέστατον τῆς γνώμης, σείσας βεβαιωτικῶς τὴν κεφαλήν.

— Καὶ εἰς ἀνώτερα, Ὑψηλότατε! ἐξεφώνησεν. Ὅταν συντρέξης καὶ εἰς τὴν ἀποκοίμισιν τῆς Βενετίας, θέλεις πιάσει πρωτίστην εἰς τὴν κάλπην σου τὴν λευκὴν ψῆφόν μου!

Ὁ χρόνος μετὰ τινα ἔτη θέλει τελεσεικαρπήσει τὴν Ὑψηλὴν σοφίαν τοῦ Ἐγῶ. Ὁ μὲν γόνος φαρμακῶν θέλει περιστέψει τὸ μέτωπον μὲ διάδημα ἡγεμονικόν, προχειριζόμενος Δουξ Βενετίας³ ἱστοριογράφοι δὲ θὰ ἀποδώσωσι τὸν ἐνθρονισμὸν του εἰς τὴν δόξαν, ὅτι ἐπὶ τουρκοβενετικῷ πολέμου διέλυσε τὴν πολιορκίαν τῶν Χανίων, καὶ ἔσωσε τὸ βασίλειον⁴.

Τί ὑπῆρξαν συνεχῶς αἱ πολιτεῖαι ὡς πρὸς τοὺς πολιτικούς; Μέγας τις ἀκρίβης, ἔνθα ἠλληλοχύθησαν οἱ ὑποκριταὶ ἀντωθούμενοι, προπληκίζόμενοι.

Ὅπου κεληνότων θεατῶν συναγελασμένους, ἐκεῖ καὶ θαυματοποιοὶ, καὶ γόητες, καὶ ἀκροβάται ἐπιπροστούμενοι.

Δὲν εἶχε φθάσει τότε—οὐδ' ἔφθασεν ἀκόμη—ἡ Κυριακὴ ἐκεῖνη τῶν Κυριακῶν, ὅτε, τοῦ δανείου ἐξοφληθέντος ἤδη, οἱ μὲν ταπεινότεροι θὰ πασχάσωσιν εἰς ἐστιατόρια πριγκηπικά, οἱ δὲ ὑψηλότατοι, φανάκας, προσωπεῖα, περγαμηνὰς σφενδονίσαντες ἀπὸ τὸ παράθυρον, θὰ ἐξυπηρετήσωσι τὸν ἀναστάσιμον δεῖπνον ἐν οἰκειτικῇ σχολῇ.

Τὰ πτώματα τῆς κυρίας Δά Μολίν, τῆς τροφοῦ, καὶ τῶν δύο παρανόμων ἑλληνίδων—αἱ δύο ἕτεραι εἶχον προδραπετεύσει μὲ τοὺς φραγγάρχοντας—μετακομισθέντα εἰς Χανία, ἐνεταφιάσθησαν κατὰ τὰ ἐπικρατοῦντα ἔθιμα ἐντὸς τῆς ἐνοριακῆς ἐκκλησίας, ἀπέναντι τοῦ εἰκονοστασίου. Ἡ κήδευσις ὁμῶς τῆς Σοφίας ἀπέβη δεινῆς ἐριδος ἀφορμῆ. Ἡμφισβήτησαν τῆς νεκρᾶς τὸ σῶμα, ἔνθεν μὲν λατινεπίσκοπος καὶ φραγ-

γάρχοντας, ἔνθεν δὲ ἀρχοντορωμαῖοι καὶ λαὸς, οἱ πρῶτοι εἰπόντες τὴν κόρην τοῦ Μολίνου βενετίδα καὶ δυτικὴν, οἱ δὲ ὀρθόδοξον ἀντειπόντες τὴν κόρην τοῦ Καντανολέου. Ἡ φιλονεικία ἀνετάραπτεν ἀκέραιον τὸν πληθυσμὸν. Παροξυνομένη ἀπὸ τὴν πρόσφατον ἐξαψιν τῶν παθῶν, ἤδη περίστατο εἰς νέαν ἐξαψιν αἵματος χύσιν, ὅτε κατὰ τύχην ἀγαθὴν ὁ ἱερεὺς, πρὸς ὃν εἶχε καὶ ἡ Σοφία παραδώσει ἐν φακελλίδιον, ἔσπευσε νὰ διαβιβάσῃ τὴν παρακαταθήκην πρὸς τὸν ἐν Ἐριθύμνῃ Ἱερώνυμον Σκορδύλιν, μητρᾶδελφον τῆς νεκρᾶς. Ὁ σύνδεσμος ἐμπεριεῖχε τὰς ἐπιστολάς τοῦ Πέτρου, τὸ ψήφισμα τῆς Πεντανδρίας, τοὺς γαμικούς στεφάνους, πρὸς δὲ ἐν αὐτόγραφον, δι' οὗ ἡ νύμφη ἐναπέθετο τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ὑστερᾶς θελήσεως τῆς εἰς τὸν ζῆλον ὀρθοδόξου συγγενοῦς.

Ἡ διαθήκη εἶχεν ὡς ἑδὲ πῶς

« 14 Ὀκτωβρίου 1570. Ἀπὸ τὸν πόρον τῆς Ἀλκιανοῦς.

Ἐγὼ ἡ Σοφία Καντανολέου παρακίδω ἰδιόγραφον ἐδῶ τὸ ὑστερόν μου θέλημα.

Ἐὰν μὲν ἀποθάνω ἐγὼ προτίητερα ἀπὸ τὸν λατρευμένον σύζυγόν μου, διορίζω, ὅτι ἡ περιουσία μου καὶ ὅλα ἀδιακρίτως τὰ δικαιώματά μου νὰ μεταβοῦν εἰς τὴν κυριότητα αὐτοῦ. Ἐὰν δὲ συναπεθνήσκομεν καὶ οἱ δύο συγχρόνως, θέλω ὅτι ἡ κληρονομία μου νὰ διαμοιρασθῇ ἐπιεικῶς εἰς τὰς χήρας τῶν ἀγωνιστῶν, ὅσοι ἤμποροῦν νὰ πέσουν σήμερα μαχόμενοι διὰ τὴν ἐλευθερίαν τῆς πατρίδος.

Μετὰ θάνατον, τὸ σῶμά μου νὰ περιέλθῃ εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ ἀγαπητοῦ μου Πέτρου, ἐν ἐλλείψει δὲ καὶ τούτου νὰ παραδοθῇ εἰς τὴν μητέρα μου, ἢ εἰς τὸν θεῖόν μου Ἱερώνυμον ἀπὸ Ἐρέθυμον.

Ὅπου προτίθεται νὰ ἐνταφιασθῇ ὁ σύζυγός μου, ἐκεῖ ἀκριβῶς νὰ λάβῃ καὶ τὸ σῶμά μου ταφὴν, ἐπιθυμοῦσα, ἕωσοῦ ἡμέρα κρίσεως σημάνη, ν' ἀκούω ἐπάνωθεν τοῦ μνήματός μου ἦχον ἑλληνικοῦ θυμιατηρίου καὶ μνημόσυνα ὁμογενῶν.

† Σοφία Καντανολέου
ὀρθόδοξος Ῥωμαία καὶ ζῶσα καὶ μετὰ θάνατον.»

Διέλυσε τὴν ἔριδα ἡ ἐπέμβασις τῆς ἀρχῆς, ἔγκυρον, πρὸς ἀποφυγὴν περικτέρων διαπληκτισμῶν, ἐξελέγξασα τὴν διαθήκην, τοῦλάχιστον καθ' ὅσον ἀπέβλεπε τὴν ταφὴν. Χαρισθεῖσα ὁμῶς ἐξ ἄλλου μέρους καὶ εἰς τὰς ἀξιώσεις τῶν Λατίνων, ἡ κυβέρνησις ἀπεφάνη, ὅτι ἂν ἐμελλεν ὁ ἐνταφιασμὸς νὰ τελεσθῇ ἐντὸς Χανίων, ὀφείλεν ὁμῶς ἡ ἐκκομιδὴ νὰ διαπραχθῇ ἐν ὥρᾳ νυκτός, καὶ χωρὶς τινος ἐξωτερικῆς ἐπιδείξεως. Συμφώνως πρὸς τὰς διαταγὰς αὐτὰς ὁ μὲν Σκορδίλης προσεκληθὴ νὰ τηρήσῃ τὴν ὥραν τῆς κηδεύσεως καὶ πρὸς αὐτοὺς ἔτι τοὺς οἰκειότερους ἀδικοκίονιστον, ὁ δ' ἐφημέριος ἀφ' ἑτέρου προσετάχθη νὰ κλείσῃ μετὰ ταῦτα τὸν ναὸν ἕως τῆς ἐπακολούθου Κυριακῆς.

Κατὰ τὴν ὀρισθεῖσαν νύκτα τέσσαρες γηραιοὶ θεράποντες διήρχοντο ἀναμέσον χλοαζόντων μνημάτων τὸ κηπᾶριον τῆς ἐνοριακῆς ἐκκλησίας, ἐκφέροντες ἐπιμακδὸν τὸ ξυλόκραβον.

¹ Δὲν εἴμεθα ὑποδηματοποιοὶ καὶ ἡμεῖς;

² Μετὰ Κρητῶν κρητίζω.— Ἀρχαία παρρημία Ῥωμαϊκῆ.

³ Ἀνηγορεύθη τὸ 1583, ἐνῶ ἡ Κρήτη κατηρημοῦτο ὑπὸ τῆς παύλης, ἀπερίωστε δὲ Γαληνότατος τὸ 1595.

⁴ Piedò, Storia Veneta, anno 1585.

Οί κώδωνες εσίγων, δὲν περιήχουν στεναγμοὶ πτωχῶν. Πλήν τινων φύλλων ξηρῶν, τὰ ὅποια, συσσωρευθέντα ἀπὸ τὸν ἀνεμὸν τοῦ φθινοπώρου, ἔτριζον ὑπὸ τὸ πάτημα τῶν νεκροφόρων, οὐδεὶς ἄλλος ἤχος ἐμήνυε τὸ λαθραῖον ἐξόδιον.

Ὁ καιρὸς ἔτεινε πρὸ πολλῶν ἡμερῶν εἰς τὴν ἐπομβρίαν. Ἄλλ' ἡ νύξ, συχνάκις εὐνουστέρα τῆς ἡμέρας πρὸς τοὺς δυστυχεῖς, ἀνεδείχθη εὐαίσθητος θεάτρια τῆς ἐκφοράς. Τὴν στιγμὴν αὐτὴν διανοιχθέντων κυκλοειδῶς τῶν νεφῶν ἐπάνωθεν τοῦ κηπαρίου, ἡ σελήνη, ἥτις τόσον εὐμενῶς ἐχαρίτωσε τὴν μακαρίαν ἐσπέραν τῶν ἀρραβίωνων, προέφθασε νὰ καταπέμψῃ ἐπὶ τοῦ φερέτρου ἕν ὕστερον καὶ ἐλεῆμον ἀποχαιρέτισμα.

Ἐπτά μόνον προέπεμπον τὴν περιώνυμον ἀρχοντοπούλαν οἱ κομισταί, ὁ μελανειμονῶν μητρᾷδελφος, καὶ δύο θεράπαινοι. Ἐν μεράκιον ὠδήγει τὴν πορείαν προθυμιάζον. Ἐνῶ δὲ ὁ ἱερεὺς, κρατῶν κηρίον εἰς τὴν δεξιάν, ὑπεψιθύριζε τὰς προομιώδεις εὐχάς, οἱ νεκροφόροι κατέθετον τὸ φέρετρον παρὰ τὸν ὄρυχθέντα λάκκον, καὶ ἀνήπτον τέσσαρα νεκρολάμπαδα εἰς τὰς γωνίας του.

Ἡ Ἐκκλησία μας ἀνυπακούει φανεροπρόσωπον εἰς τοὺς κόλπους τῆς τὸν κεκοιμημένον. Τί γυμνότερον τοῦ θανάτου; Ἐχει χρεῖαν πέπλων ὁ πορευόμενος εἰς κριτήριον παντεπόπτου δικαστοῦ;

Τὸ σάββανον ὑπεσύρθη, καὶ ἡ προτομὴ τῆς κηδευομένης ἀπαλλαγείσα τοῦ λινοῦ ἐπικαλύμματος, ἀνέκυψεν ἔμπλεως λαμπηδόνος ὑπὸ τὰς κιγκλιζούσας ἀκτῖνας τῶν κηρῶν.

Καταπλαηκτικὴ ἀποκάλυψις!

Τὸ σχῆμα ἐκεῖνο ἀπέπνεεν ἀκόμη τὰς εὐώδεις ὀσμάς τῆς παρθενίας. Ἡ αἰφνιδία τοῦ πνεύματος ἀποπτερεύγησις δὲν εἶχε συνεπάρει εἰς τὰ μετακόσμια τὴν θαυμαστὴν ἁρμονίαν τῶν χαρκατήρων. Ἡ ἄσπιλος τῆς Κρητικῆς φορεσίας τραχηλαία ἐστολιζέτο εἰσέτι ἀπὸ τὸ τριαντάφυλλον. Ἐστιλβεν ἀκόμη ἐπὶ τοῦ στήθους τῆς ὁ χρυσοῦς τῆς Ἱερουσαλὴμ σταυρὸς... Ἄλλ' ἐὰν εἰσέτι τὸ μάρμαρον ἐμαρτύρει τὴν δαιμονίαν γλυφίδα τοῦ ἀριστοτέχνου, πόσον ὅμως αἱ ἀναλωτικαὶ προσψαύσεις τοῦ θανάτου, τὸ τραῦμα τῆς κεφαλῆς, αἱ συγκινησεῖς τῆς τελευταίας ἡμέρας εἶχον μεταβάλλει τὰ θέσπια ὠραῖα ματα τοῦ καλλιστεύματος! Ἦρκεσε λοιπὸν ἐν φύσημα μόνον ἵνα μαράνη ὄραϊότητα τόσον θαλερὰν, ἵνα διαλύσῃ τόσα θέλγητρα λαλιᾶς, μειδιάματος, βλεμμάτων!

Ἐπὶ τῇ ὄψει τῶν ἄλλων ἐκείνων, καὶ οὐχ ἤττον οἰκτρῶν ἐρειπίων, ρίγος κατέλαβε τοὺς θεωρούς. Ὅτε δὲ ὁ ἱερεὺς, ἐν τῷ ἀποτεινῆσαι τὴν φαρτὴν καὶ εὐδιάλυτον εὐμορφίαν, ἐτόνισε βαιᾶ τῇ φωνῇ τὸ ἐπιφώνημα τῆς Νεκρωσίου Ἀκολουθίας,

«Ὅσα ἡ ζωὴ ἡμῶν ἐστίν! Ἄνθος καὶ ἀτμίς τε καὶ δρόσος ἐωθινὴ ἀληθῶς! Πῶς τὸ κάλλος τοῦ σώματος; πῶς ἡ νεότης; πῶς εἰσὶ τὰ ὄμματα καὶ ἡ μορφή τῆς σαρκός; Πάντα ἐξηράνθη ὡς χόρτος! Πάντα ἠφάνισθησαν...!»

Λυγρὸς συνέκοψε τὸ ἀνάγνωσμά του, δύο δάκρυα διέρρευσαν ἐπὶ τῆς φυλλάδος, καὶ τὸ κηρίον ἐχόρευσε εἰς τὰ δάκτυλά του τρέμοδόνιστον.

Ὁ λάκκος εἶχε σκαφῆ ἀπέναντι τῆς Ὁραίας Πύλης, ἐξ εὐώνυμων τοῦ μητροῦ μνήματος. Τὴν πλάκα τοῦ τάφου αὐτοῦ πατοῦντες θὰ ἐπορεύοντο εἰς τὴν Ἀγίαν Μετάληψιν οἱ ἐνορίται, αἰτούμενοι συγχώρησιν πρὸς τοὺς ζῶντας καὶ δεόμενοι ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῶν τεθνεώτων. Ἦδη μὲ τὴν ἀπόλυσιν, ἥτις ἐπλησίαζεν, ἐφθανε καὶ ἡ κρισιμωτέρα τῶν βιωτικῶν στιγμῶν. Ὅσοι παρόντες, πρῶτος ἀπάντων ὁ ἀπαρηγόρητος μητρᾷδελφος, τὸ δακρυροῦν πρόσωπον κύψαντες ἐπὶ τοῦ φερέτρου, συνῆψαν τὸν χαιρετισμὸν τῆς αἰωνίας ἀποχωρήσεως πρὸς συντριπτικὰ καὶ ἀκόρεστα φιλήματα μετὰ δὲ τοὺς ἀσπασμούς αὐτοῦς, τὸ λείψανον ἐτυμβεύθη, περιβεβλημένον ἔχον τὸ μέτωπον μὲ στέφανον τρισσὸν παρθενίας, γάμου καὶ μαρτυρίου. Ὁ ἱερεὺς, ἄρα, χοῦν μὲ τὸ πτυάριον, ἐπέριψε σταυροειδῶς ἐπὶ τοῦ ἀωροθανάτου κάλλους, ἐπὶ δὲ τῶν σβεστῶν φωστήρων ἔχυσε τὸ ἔλαιον τῆς ἀναπαύσεως... Μεθ' αὐτὴν ἡ δύσθυμος Σοφία τῶν Κρητικῶν Γάμων ἠρωτῆς ἀπόφχετο διὰ παντὸς εἰς ἀβύσσους εὐμοιρίας καὶ γαληνότητος.

Κατὰ τὴν ἐπακόλουθον Κυριακὴν συνηθρίζετο εἰς ἐπίσκεψιν τοῦ τάφου ἀθρόος τῶν Χανίων ὁ πληθυσμὸς. Ἡ ἀστυνομία ἀπηγόρευσε τὴν ἀνάγνωσιν ἐγκομιῶν καὶ ἔναξεν τὴν ἐκκλησίαν στρατιωτῶν· ἀλλ' ἡ προφύλαξις οὐδόλως ἐμείωσε τὴν ἀκατάσχετον συντριβὴν τοῦ διμοσίου. Πρώτην φορὰν ἀπὸ καταβολῆς Χανίων συνεκέρασαν ἀρχοντορωμαῖοι καὶ φραγγάρχοντες τοὺς ὄλολυγμούς· δάκρυα πλοισίων καὶ δάκρυα πενήτων ἑμοτελῆ συνέρρευσαν ἐπὶ τῆς αὐτῆς πλακός.

Τὸ ὄνομα τῆς Σοφίας ἐνεγράφη ἐν τῷ πίνακι τῶν συναδέλφων τῆς ἐνορίας συνδεδυασμένον πρὸς τὴν πατρωνυμίαν τοῦ συζύγου, καὶ ἐν δεσμῷ τοιούτῳ ἐμνημονεύθη ἐκάστοτε εἰς τὴν τῶν Τιμίων Δώρων προσκομιδὴν. Δὲν παρέλειψε δὲ καὶ ἡ ἐξοχὴ νὰ τιμήσῃ τὴν μνήμην τῆς δημοτελῶς. Ἐφιλοτιμήθη πᾶν ἕκαστον χωρίον νὰ κρούσῃ ἐπικηδεῖας τοὺς κώδωνάς του, καὶ δεήσεις ἀνεπέμφθησαν καθ' ὅλην τὴν νῆσον ὑπὲρ μακαρισμοῦ αὐτῆς. Τὸ δὲ ἐπόμενον Ψυχὸσάββατον, συγκαλέσας ὁ ἡγούμενος τοῦ Καθολικοῦ εἰς τὴν μονὴν πλείστους ὄσους τῶν ἀρχοντορωμαίων Χανίων, Ριθύμνης καὶ ἐξοχῆς, ἐτέλεσε τὰ νομιζόμενα μὲ μεγαλοπρεπὲς συλλείτουργον, εἰς τὴν λῆξιν τοῦ ὁποῦο διενεμήθησαν ἄφθονα ψυχικὰ πρὸς χήρας καὶ ὄρφανὰ ἀγωνιστῶν.

Τριακόσια ἔτη παρήλθον ἔκτοτε. Ἡ ὑπὸ ὄνομα καὶ ἐξουσίαν Πεπρωμένου ἐνεργούσα δεξιὰ τῆς Θεότητος θέλει ἐξεργάσει ἐν τῷ μεταξύ φοβεράς ἀνατροπᾶς. Ἰταλοῦ τυχοδιώκτου χεῖρ, ἄλλος τις Λουκῖνος Δαλβέρμης στρατηγικώτερος, θὰ ὑποσταλίσῃ ὀψέ ποτε ἐν τῇ δουρικῇ πλατείᾳ τῆς Μητροπόλεως τὰς τρεῖς σημαίας τῆς Κρήτης, τῆς Κύπρου, τῆς Πελοποννήσου, καὶ ὁ ἅγιος Μάρκος τῆς Βενετίας θὰ ὑποκύψῃ εἰς τὸν αὐτὸν ζυγόν, εἰς ὃν εἶχε προλαβόντως περιπέσει καὶ ὁ ἅγιος Τίτος τοῦ Μεγαλοκαστροῦ. Ἡ Κρήτη, κρίμασιν οἷς οἶδε Κύριος, ἀπὸ δουλείας δεινῆς εἰς δεινοτέραν μεταπίπτουσα, θέλει ἶδει κατεδαφιζόμενον ὑπὸ μωαμεθανικοῦ πελέκειος τὸν ἐν Χανίοις ναὸν τοῦ Ταξιάρχου Μιχαήλ... Καὶ ὅμως ἐκ τοῦ κνεῶνος τοσοῦτων ἀναστατώσεων, ἐν μέσῳ τοῦ ὁποῦο

ὄχλος ὀνομάτων, παλαιά ποτε διαφημισθέντων, θέλει ματαίως ἀλληλομαχῆσαι ψωμοζητῶν ἐν τῶν μειδιαμάτων μας, ἐκ τοσοῦτων, λέγομεν, ναυαγημάτων ἀλώδητος θέλει σωθῆ ὁ ἐπιτάφιος λίθος μιᾶς νεάνιδος, μηδέποτε ζηλωσάσης ἱστορικοῦς πανηγυρισμοῦς. Ἐπὶ τοῦ λίθου αὐτοῦ εἶχεν ὁ θρησκός μητράδελφος χαράξει με πρόσφορον ἀφέλειαν καὶ σεμνότητα τὸ ἐπόμενον διγλωσσον ἐπιτύμβιον:

ΜΝΗΣΟΜΑΙ ΣΟΥ ΣΟΦΙΑ ΠΑΡΘΕΝΟΣ

G. E. E.

MEMOR ERO TUI SOPHIA VIRGO

S. T. T. L.

Ἐλεεινότερον παντός ἄλλοῦ τὸ τέλος τοῦ Δά Μολίν.

Ἐπὶ κεφαλῆς τούτου ἐπέσκηψε, κατὰ τούτου ἐκκληρύνθη διαίτηρός ἡ ἀγανάκτησις τοῦ οὐρανοῦ. Ὁ τὸ ἱερόν τῆς οἰκογενείας ποιήσας ἐργαστήριον προδοσίας, ὁ καπηλεύσας τὴν ἀκακὸν καρδίαν τοῦ θυγατρίου, ὁ ὠμόσας καὶ ἐξωμόσας ἐπ' Εὐαγγελίου διττὴν εἰς Θεὸν καὶ εἰς ἀνθρώπους πιστότητα, ὁ πρὸς τὸν δῆμιον παραδούς τὸν σώσαντα ἐκ θανάτου τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, αὐτὸς οὗτος ἐν τῇ ἀλληλεγγύῃ εὐθύνη τῶν συγκακούργων προεκλήθη κύριος τῆς βλάβης ὑπαίτιος.

Αὐτόχρονα κερανοῦ ἐγκατάσκηψις κατέστη πρὸς αὐτὸν ἡ ἀνατρεπτικὴ τοῦ πύργου βροντὴ. Ἀβλαβῆς ἐξῆλθεν ἡ σὰρξ κατ' ἀλήθειαν· ἀλλ' ἡ ἀστραπὴ δὲν ἀφῆκεν ἀνεφαπτον τὴν μηχανὴν, εἰμὴ ἵνα ὀλοτελέστερον καταδροντήσῃ τὸν ἀνθρωπον.

Ἐζῆσεν ἕκτοτε ζῶν ἰθασιμον, τὴν ἀπειροπαθῆ ἀγωνίαν τῆς ὁποίας ἐμῆκυνεν ἐκάστη ἀναπνοή. Ἡ διάνοιά του, ὑπ' ἀμαυρωτικῆς νεφέλης ἐπισκοτασθεῖσα, ὡς ἀφαιρεῖται ὄψις ὀμμάτων ἐξ ἐπικαύσεως πεπυρακτωμένου μύδρου, κατασταῖσα Ἐρεβος εἰς ἀόριστον ἀφεγγίαν καθωρισμένος, μικρὸν κατὰ μικρὸν ἐγκατελείφθη καὶ ὑπὸ τοῦ ἐφεστίου Θεοῦ. Ἀναμνήσεις, πόθοι, λογισμοί, αἰσθήματα, πᾶσα ἄλλη τῶν χορδῶν αὐτῶν, ὧν ἡ ἔμφωνος ἀρμογὴ συγκροτεῖ τοῦ κοινωνικοῦ ὄντος τὴν συμμελείαν, δὲν διεφώνησαν ἕκτοτε ἕως ἀπ' ἀρχῆς τῆς ἀρρυθμίας. Ἡ διαφώνησις προέβη οὕτω βαθμιαία καὶ ἀνεπαίσθητος, ὥστε τὸ ἐξαρμόνιον μέλος, ἐν τῷ ἀποτελεῖν ἐριννωδὴ καὶ παράχορον ἀπήχεϊαν, δὲν ἐπέλαθε τὴν ἡχὴν τοῦ συνειδότης. Παράδοξος μαγία! Ἐπὶ τριάκοντα μῆνας ἐβασανίσθη ὁ πατήρ τῆς Σοφίας ἰχνηλατῶν ἐντὸς τῶν ζοφερῶν βαράθρων τοῦ μνημονικοῦ του τὸν θυγατροκτόνον ἱππότην τῆς Ἀλικιανούς, περιώμενος με Εὐκλείδου, Ἀπολλωνίου καὶ Ἀρχιμήδου θεωρήματα νὰ ἀνακαλύψῃ τὸ κρυπτήριον τοῦ φωνέως. Ἡ ἰχνηλασία του παρήλαυνεν ἕως Ταρτάρων. Πηδῶν καὶ τὸν Φλεγέθωνα καὶ τὰ τριπλᾶ τεῖχη αὐτά, δι' ὧν ὁ Βιργίλιος ἀπομονοῖ τὸ βασίλειον τοῦ Πλούτωνος, ἐδίωκε τὸ φάντασμα του καὶ εἰς αὐτὰ προσέτι τὰ καταχθόνια βασανιστήρια τῶν σκιῶν. Νῦν μὲν ἐν τῇ σκοτίᾳ ἐκείνῃ ὑπὸ ἀσκαύλων καθοδηγούμενος ἔδραττε τὸν κακούργον ἀπὸ τὴν χειρίδα, καὶ με σθένος βόα συσφιγκτῆρος περισπειρόμενος εἰς τὰ μέλη του, τῷ ἀφῆρει τὴν ἀναπνοήν, ἄλλοτε δὲ, προχωρῶν ἕως τῆς κρυσταλλοπήκτου λίμνης ἐκείνης, ἔνθα ὁ Δάντης καθίστησι τοὺς ἐπὶ προδοσίᾳ κολαζομένους, καὶ μεταξὺ τούτων ἰχνώμενος τὸν Ἀθέριον τοῦ κακοῦ κήπου, τὸν φράρον αὐτὸν, ὅστις, ἐπὶ συνθήματι δοθέντι καθ' ἡν στιγμὴν παρενετίθεντο αἱ ὀπῶραι εἰς τὸ συμπόσιον, κατέσφαξε προδοτικῶς φίλους καὶ συγγενεῖς, ἔθετεν εἰς τὸ στόμα τοῦ βασανιζομένου τὸ γοερὸν προσφώνημα:

«Sappi che tosto che l'anima trade,
Come fec'io, lo corpo suo l'è tolto
Da un dimonio, che poscia lo governa,
Mentre che 'l tempo suo tutto sia volto!»¹

Ὀλίγον ὕστερον ἐξωλισθαίνεν ἀπὸ τὴν ἀναρχίαν τῶν διανοητικῶν δυνάμεων εἰς τῆξιν μυελοῦ, τουτέστιν εἰς ἐκμηδενισμόν βλακίας. Ἐκ τοῦ πρώην ἀνθρώπου δὲν ἀπέμεινε τότε, ἢ μόνη ἡ ἐσθίουσα αὐτόματος μηχανή. Με ὄμματα πεπλανημένα, ἀποφαίνοντα τὴν ἔνδειαν καὶ ἡνιῶν καὶ ἡνιόχου, με χεῖλην κρεμαστὰ, διαρρέοντα ἀκιταδρόχιστον τὸν πτυελισμόν, με γλώσσαν ἐξέχουσαν ἕως πάγωνος, με φθόγγους ἀνάρθρους ὁμοιάζοντας εἰς αἰγὸς βληγήματα, περιῆλθε τὰς ἀγυῖας τῶν Χανίων, ἐκ μὲν ἀμφοτέρων τῶν μασηγαλῶν βασταζόμενος ὑπὸ δύο ἐπιμισθίων, καθ' ἕκαστον δὲ βῆμα διεγείρων τοὺς ταλανισμούς Ἰταλῶν ἐπίσης καὶ Γραικῶν.

Τοιοῦτό τι σιδηρῶν περιτραχίλιον ἔσυρεν εἰς τὸ κάτεργον τῆς ζωῆς του ὁ Ψευδαλέξιος μέχρι τοῦ ἔτους 1588. Ἐπλήρυνε με μηχανίον κάρων φρενῶν τὸν δολερὸν ποτισμὸν τοῦ μηχανίου.

Μικρὸν πρὸ τοῦ θανάτου πρόσκαιρός τις ἀνάκτησις τῶν αἰσθήσεων ὑπεσπινθήρισε εἰς τὰς φρένας του. Καθὼς ἐν ὥρᾳ ἀναστέρου νυκτὸς ἀστραπῆ, χώραν ἀπέραντον διαφωτίζουσα, ἀναφαντάζει διὰ μιᾶς λόφους, ὄρη, δάση, πεδιάδας, οὕτως ἐφωσφοροβόλησε καὶ ὁ λόγος, ἅμα τῇ καθόδῳ ἐκ τῆς ἀποδημίας του, τοὺς διαδρόμους τῆς σκολιᾶς κρύπτῃς τοῦ ἡλιθίου.

Ἡ κλεψύδρα τοῦ νοσοκομείου εἶχεν ἤδη σημάνει τὸ μεσονύκτιον. Ἡ δὲ ὕπνος εἶχεν ἀποκοιμῆσει τὰς ὠδίννας τῶν ὀμοθαλάμων πενήτων, καὶ οὐδεὶς τῶν νοσηλευτῶν ἐτύγγανε παρών. Ἀνανήμων ὁ τιμαριούχος ἐκ τῆς ἀβύσσου τοῦ μηδένος, περιπολεῖ γοργὸν τὸ βλέμμα ἀπὸ τοῖχου εἰς τοῖχον, ἀπὸ κλίνης εἰς κλίνην, ἐρωτῶν με ἀκραν ἀπορίαν τὰ διάφορα σκεῦη τῆς αἰθούσης, ἢν φωτίζει δῖμοξον φανάριον, κρεμάμενον ἐκ τῆς ὀροφῆς. . . . Εἰς μάτην. Δὲν ἀναγνωρίζει τὸν οἶκον τῶν πατέρων του, δὲν ἐνθυμεῖται, οὐδὲ κἂν δύναται νὰ κατανοήσῃ, τίς ἦτο αὐτὸς ἐκεῖνος, ποῦ διέτριψεν ἕως τότε· δὲν ἐνθυμεῖται πόθεν ἤρχετο, ποῦ τῆς οἰκουμένης εὗρισκετο.

Καθ' ὅσον ὅμως ὁ θάνατος προσήγγιζε, προέβαινε ἐπαναπτόμενον καὶ τὸ ἐλλύχνιον τῆς ψυχῆς. Αἰφνίδιος λαμπηδὼν ἀνερριπίσθη, καὶ παραυτίκα ἀπελύθη τὸ μνημονικὸν ἐκ τῶν πεδῶν τῆς λήθης.

— Σοφίτσα μου! ἀνακραυγάζει με ἐντονωτέρων ἐκάστοτε φωνῆν. . . . Κόρη μου, κόρη τῶν ὀφθαλμῶν μου, τέκνον μου ἀγαπητόν, ποῦ εἶσαι; Μοναχόν, ὀλομόναχον λοιπὸν ἀφίνεις τὸν ἠνθῆσκοντα πατέρα σου;

Ἐνατενίζει τὰς ἀκοάς, ἀλλὰ προσδοκᾷ ματαίως τοῦ μελδικοῦ λάργυρος τὴν ἀπάντησιν. Ἄλλο δὲν ἀκούει, παρὰ τριάκοντα ἑτερορρυθμοὺς ἀναπνοῶς, ἐπανακνωσάσας, συγγερούσας πάλιν τὰς ἀναμνήσεις του.

— Giacomo; ἐπαναφωνεῖ προσκαλῶν κοιτωνίτην τινὰ, ἀποβιώσαντα πρὸ δεκαετίας. Giacomo, ποῦ εἶνε ἡ Σοφίτσα μου; Giacomo, φέρε μου τὸν Πάρρακον! Γλήγορα τὸν πνευματικόν!

Ἐὰν στερεὸς ἐξελεγκτῆς τῶν διαλογισμῶν, ἐὰν ἀπαραιτήτος ὀδηγὸς καὶ γνώμων τῶν πράξεων ἐτύγγανεν, ἀντὶ τῆς ἐκκαρπώσεως τῆς σήμερον, τὸ προαίσθημα τοῦ θανάτου, ὁ ἀνθρωπος θὰ ἐγεννᾶτο ἐντελής χριστιανός, ὁ Υἱὸς Θεοῦ δὲν

¹ Μᾶλθε, ὅτι ἀφάτου προδότη ἡ ψυχὴ, ὡς προέδωκα ἐγὼ, δαίμων τις καταλαμβάνει τὸ σῶμα, καὶ τὸ παραφέρει μέχρι πληρώματος ἀφέσεως! Dante, Inf., C. XXXIII.

ἤθελε σταυρωθῆ πρὸς σωτηρίαν μας· ὁ ἐγωϊσμός, μυριόμορφος πάσης κακίας πατήρ, θά εἴρπεν ἀλυσίδετος εἰς τοὺς πόδας τῆς κοσμοκρατορούσης ἐπεικειάς. Κατάβηθι πρὸς στιγμήν εἰς τὸ ἠθικὸν αἰσθητήριον τοῦ συνειδότος σου! Δὲν βλέπεις ἀποσυνθετόμενα καὶ καταπίπτοντα ὑπὸ τοὺς δακτύλους σου, καθάπερ χάρτινα παλάτια ἀθρία τὰ οἰκοδομήματα τῆς ματαιότητός σου, ἅμα ὡς ἀνακαλέσης εἰς τὴν μνήμην τὸν πενταποδιαῖον λάκκον, ὅστις κεχηνῶς πρὸ ποδῶν σέ προσκαλεῖ; Τί ἄλλο ἐξημεροῖ τὸν ἐν ἡμῖν ἐμφωλευόμενον τίγριν τῆς φιλυτίας, τί καταπραῦνει τὰς θηριώδεις τῆς πλεονεξίας ὀρμάς, τί ἀναπτύσσει καὶ καθαρίζει καὶ καλλιεργεῖ τὰ συνανθρωπικὰ σπέρματα τοῦ ἔλεους, τί εἰμὴ ἡ ἀνάμνησις αὐτῆ τοῦ τέλους μας; Ἄλαμβίμισόν, ἀποστάλαξον ἀπαξάπαντα τὰ φιλοσοφήματα τῆς οἰκουμένης! Ὅλα ἐξίσου θά συνεφέρουν τὸ αὐτὸ ἐξήθημα. Τὸν νόμον τῆς προόδου συγκεφαλαιοῦν τρεῖς λέξεις: *Μέμνησο ἀνθρώπου ὄν*.

Εἰς τὴν κρίσιμον ταύτην φάσιν τῆς ὑπάρξεως εἰσῆλθεν ἐπὶ τῆ προύψει τοῦ τάφου καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ Σερ Φραντσέσκου. Ὁ Σερ Φραντσέσκος συνησθάνθη τότε τὴν μοναξίαν του οὐκ ἄλλως, ἢ ὡς τι τέρας παμφάγον, ἔτοιμον ἤδη νὰ καταβροχθίσῃ τὰ ὕστατα ἔγνη τῆς ἐγκοσμίου του ἐμφανίσεως. Παρὰ τὰ χεῖλη τῆς ἀβυσσώδους νυκτός πρὸς ἣν ἐβάδιζεν ἐπειγόντως, καὶ ἔνθα θέλων μὴ θέλων ὄφειλεν ἐντὸς ὀλίγου νὰ καταπρηνίσῃ, εἶδεν ἐντὸς ἀκτινοβόλου κύκλου τὸ εἶδωλον τῆς θυγατρὸς του μονῆρες, λευχειμονοῦν, ἀνοίγον αὐτῷ τοὺς κόλπους, φωνάζον προσφιλῶς: *Θά ρ ρ εἰ! Ἐὰν τὸ Ἐ γ ὡ σ ο υ κ α τ α λ υ θ ῆ, θέλει ἐπιζήση ὁ καρπὸς τοῦ γάμου σου!* Εἶδε τὸ οἰκωσμήριον εἶδωλον αὐτὸ, καὶ ὄρμησεν εὐγνωμονῶν νὰ τὸ φιλήσῃ. Τὸ εἶδε καὶ ἔσπευσε νὰ κρεμασθῆ ἀπὸ τὰ κράσπεδα τοῦ λευκοῦ χιτῶνός του ὡς πνιγόμενος ναύκληρος κρεμάται εἰς ἄγκυραν ἱεράν. Τὸ εἶδε καὶ τὸ ἠγάπησε τὴν στιγμήν αὐτήν, ὅσον δὲν ἤξευρεν ὅτι ἠδύνατό ποτε νὰ ἀγαπήσῃ· καὶ τὸ ἐφιλοστόργησε, τὸ ἐλάτρευσε, τὸ ἔθεοποίησεν, ὅσον ἤθελε τὸ λατρεύσει, ἐὰν εἶχε γεννηθῆ ἀρσενικόν.

Ἀπὸ τὴν ἐπίμονον ἀναύδειαν πτοηθεὶς, ὁ Σερ Φραντσέσκος ἐπεδόθη εἰς γραῶδη παράπονα καὶ οἰμωγὰς. Μὴ πειθόμενος ὅμως ἀκόμη, ὅτι καὶ οἰκογένεια, καὶ θεράποντες, καὶ φίλοι, καὶ συγγενεῖς, ὅτι ὀλόκληρος ὁ κόσμος τὸν κατελίμπανεν ἀβοήθητον, κρούει τοὺς τοίχους, κροτεῖ τὰς παλάμας, πτερνίζει τὰ στρώματα πεισματωδῶς, νῦν μὲν ἀνακράζων τὴν θυγατέρα, νῦν δὲ ἐπικαλούμενος τὸν ἱερέα τῆς ἐνορίας του.

Τὸν ἤκουσαν τότε οἱ ὀμοθάλαμοι, τὸν ἤκουσε καὶ ὁ νυκτοφύλαξ. Ἀλλὰ τίς ὁ προσέγων εἰς κραυγὰς παράφρονος;

Εἰς μάτην ἐταλαιπωρήθη φωνάζων κατὰ τὸ λοιπὸν τῆς νυκτός.

Περὶ ὄρθρον, μία βροντὴ ἐξαίφνης συνετάραξε καὶ τὸν μυρολογοῦντα γέροντα, καὶ τοὺς ἕλους τοῦ προγονικοῦ του αἴκου. Τὸ τηλεβόλον τοῦ φρουρίου ἐσήμεινε τὴν ἐπάνοδον τῆς αὐγῆς.

Ἡ ἠχώ προεμήκυνε τὸ βρόντημα ὑπὲρ τὸ σύνθηες, ὡς ἂν μὲ ἔλλογον δῆθεν πρόθεσιν διενεοῖτο νὰ καταπλήξῃ τοῦ ψυχωραγοῦντος τὴν ἀκοήν.

Ἐμβρόντητος ἐπὶ τινα λεπτὰ ἀπέμεινεν ὁ σκελετός. Μόλις ἀναρρατῆσας, ἐνέτριψε τοὺς γρόνθους εἰς τὴν κεφαλὴν, ἐκτύπησε τὸ ἰνὸν κατὰ τοῦ μεσοτοίχου, καὶ σύρας μακροτέρους τοὺς ὀλολυγμοὺς ἐπειράθη νὰ ἀναπνῆσῃ ὄρθιος. . . Ἐπανέπεσεν ὅμως ἐκίστοτε ἀδυνατώτερος, φράξας διὰ τῶν ὀδόντων τὸν ἀποθυρισμὸν τῆς ψυχῆς.

Μὲ τὴν βοήν τοῦ ἐωθινοῦ τηλεβόλου τὸ δρᾶμα τῆς τρε-

σαρακαϊδεκάτης Νοεμβρίου ἐξετυλίσσετο ἐνώπιόν του, ὡς εἰς λεπτομερέστατον πανόραμα. Ἐπὶ τοῦ χάρατος αὐτοῦ ὁ ἀγωνίων ὀπισθοπαύει τοῦ ποταμοῦ του τὰ λοξοπορήματα, μεθ' ἧς τὸ πάλαι ἐναργότῃτος καὶ ὀξυδερκεῖας εἶχεν ἀπὸ τοῦ Περιθωρείου ἐπισκοπήσει τὰς ἀλλεπαλληλίας τῆς συμπλοκῆς.

— Ἀλικιανοῦ! προσφωνεῖ μὲ λειπόψυχον προσπάθειαν, χέων ρύακα δακρῶν ἐπὶ τῆς στρωμνῆς. . . Ἀλικιανοῦ! Τί μοῦ τὴν ἔκαμες τὴν ἄσπilon περιστεράν μου; Ζῆ ἀκόμη ἢ ἐρατεινὴ μου πέλεια, ζῆ, ἢ ἐπῆρε τὸ πτερόν; Χώματα ἐπικατάρτα! Ἐὰν θαμένῃν μοῦ τὴν κρατῆτε ὑπὸ τὰ ἐρείπιά σας, διατί δὲν προσλαμβάνετε πλησίον τῆς καὶ τ' ἀμαρτωλὰ κόκκαλα τοῦ γονέως τῆς;

Ταῦτα λέγων ἐπιχειρεῖ τὴν τελευταίαν ἀπόπειραν ἵνα ἀναπνῆσῃ καὶ ἀναδράξῃ ἀπὸ τὸ παράθυρον τὴν ἔποψιν τῶν βουνῶν τῆς Ἀλικιανοῦς. . . Ἀλλ' ἤδη καὶ τὰς ἀρθρώσεις τὸν γονάτων, καὶ τοὺς κονδύλους τῶν χειρῶν του ἤρχετο ἀποσυνθέτουσα καὶ κωτροποιούσα ἀκαταγώνιστος ἐνέργεια διαλυτικῆ.

Τὸ πνεῦμα ἀπεπειεῖτο νὰ καρτερήσῃ ἐπιπλέον ἐντὸς τοῦ διερραγότος σκεύους. Ἐσήμεινε τὴν ἀσπλλαγὴν του τελικόν κρούσμα χαλκώματος. Ἐίγος αἰώνιον, εἰγος ἀείρουρον κατελάμβανεν ἤδη τὸν πηλόν.

Ἡ συνείδησις ἐξέπεμψε τότε τὴν πεπρωμένην, τὴν ὑστάτην σύλλαμψιν τῆς ἀποσβέσεως.

Ὁ ἀγωνίων, ποιούμενος τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ ἑλληνιστί, ψιθυρίζει τὸ κῶλον τοῦ Ψαλμοῦ «Ἐγνων, Κύριε, ὅτι δικαιοσύνη τὰ κρίματά σου, καὶ ἀληθεία ἐταπεινώσας με! Γεννηθήτω δὴ τὸ ἔλεός σου τοῦ παρακαλέσαι με κατὰ τὸ λόγιόν σου τῷ δούλῳ σου!» Εἶτα δὲ ἐνάρθρως κράζων «Γεώργιε Καντανολέε, ἐλέησόν με, ἐλέησόν με φίλε!» καὶ παραδίδων τὸ σῶμα εἰς ἀκουσίαν συστροφήν, πίπτει ὑπτίως ἐπὶ τοῦ προσκεφαλαίου του.

Λίαν ἀνεπεικῆς ἐξῆλθεν ἡ μερὶς τῆς περιουσίας, ἥτις κατὰ τὰς διατάξεις τῆς θυγατρὸς διενεμήθη εἰς χήρας καὶ εἰς ὄρφανά. Ὑπὸ πρόφασιν ὅτι ὁ σύζυγος ἐπέζησεν εἰς τὴν κληροδοτίδα, ὡς δ' ἐπιζήσας ἀνεδείχθη κληρονόμος, ἡ μὲν προῖξ ἐδημεύθη, οἱ δὲ Καμερλίγγοι, καθίδρυσιν νοσοκομείου ἐπινοήσαντες ἐπὶ τὸ βενετικώτερον, ἐξεμύζησαν βδελυκτὸν τὸ εὐσοδιαζόμενον ἀργύριον ὄλον. Δὲν καθυστέρησε δὲ μακρόν καὶ ἡ τελειωτικὴ σπατάλη. Μετ' οὐ πολὺ τὰ πλεῖστα τῶν τιμαρίων ἔληγον ἐντελῶς βεβροχισμένα ὑπὸ τοῦ λεοντομόρφου θηρός, ὅστις καὶ κατὰ τὴν προσφυῆ τοῦ ἐποποιοῦ ἀλληγορίαν, κατεβρωσάσκετο, εὐθὺς μετὰ τὴν βορὰν, ἀπὸ πείναν ἀπληστοτέραν τῆς προτέρας.

Ὁ Πύργος ἢ ὀρθότερον τὸ ἔδαφός του, ἐγκατελείφθη καὶ ἀπὸ ἀνθρώπους καὶ ἀπὸ αἰῶνας ὡς χῶρος ἀδέσποτος. Ἐκτεθεὶς ἐπανειλημμένως εἰς πλειστηριασμὸν, οὐδέποτ' ἔτυχεν ἀγοραστοῦ. Οἱ ἐγχώριοι διεγούνηται ἐπὶ τούτῳ ἐν τι συμβεβηκός, ἀρκετὰ ἀλλόκοτον. Κατ' ἐποχὴν, ὅτε οὐδὲν τῶν προσώπων τοῦ δράματος ἐπέζη, ἀπεφάσισαν αἱ ἀρχαὶ Χανίων νὰ δωρήσωσι καὶ οἰκόπεδον καὶ πάνθ' ὅσα ἤθελον τυχόντως ἐξορυχθῆ, πρὸς ὄντινα ἐπεχειρεῖ ν' ἀπαλλάξῃ τὴν κωμόπολιν ἀπὸ τοὺς βουνοειδεῖς σωρούς. Ἀνεδέχθησαν τὴν ἐργολαβίαν δύο Ἴταλοὶ καὶ ἤρχετο αἰσίως ἡ ἐργασία τῆς ἰσοπεδώσεως. Τότε ἐξομαλισθείσης εὐρείας τινὸς ταινίας τοῦ γηπέδου ἐσπάρη σίτος ἐπὶ τοῦ καινοφανοῦς λητοῦ. Μετ' ὀλίγον οἱ μὲν κόκκοι ἐφύτρωσαν, οἱ δὲ στάχεις ὑψώθησαν ἀλολούθως εἰς ὑπερήφανον ἀνάστημα. . . ἀλλ' αἰφνίδιος εἰσβολὴ ζιζανίου ἠπέλησεν ἐντελῆ τοῦ γεννήματος τὴν ἀφανισμόν. Ἐσπευσαν ματαίως οἱ ἐργολῆται νὰ καθαρίσωσι τὸν πυρόν. Τῆ ἐπαύριον

τὸ ἐκρίζων ζιζάνιον ἐνέσκηπτεν εὐρωστον καὶ θαλερὸν ὡς χθές. Τετράκις τὸ χωράφιον ἐκαθαρίσθη, τσαυτάκις δ' ἐπεγέννησε τὸ φαρμακερὸν φυτόν. Ἡ ἡρα τέλος πάντων ἐπεκράτησεν. Ὁ μὲν σπόρος ὁ καλὸς κατεβλήθη ἀπεξηραμένους οἱ δὲ Ἴταλοὶ, ἀποκαρτερήσαντες, ἀνεχώρησαν, τινάσσοντες τὸν χοῦν τοῦ πύργου καὶ ἐκ τῶν ὑποδημάτων.

Πρώτη καὶ ἐσχάτη ἀπόπειρα χρησιμοποίησεως. "Ἐκτοτε τὰ τιμαριωτικά θέρετρα τῶν Μολίνων — αὐτὰ εἰς τὰ ὅποια πρωτηγωνίστησαν ἐντὸς τινῶν ἡμερῶν ὅσοι δαίμονες ἀγαθοὶ καὶ ποιηροὶ ἀντιποιοῦνται τὴν δεσποτείαν τῆς ἀνθρωπότητος, ἔνθα ἀκατάβλητον πνεῦμα ἐλευθερίας, ἐπεκαλέσατο ἐπίκουρον κατὰ τῆς ξενοκρατίας τὴν ἀθανασίαν τοῦ θανάτου — ἔκτοτε, λέγομεν, ὁ ἐρειπιῶν, ἀπάτητος καὶ ἀφοίτητος διατελέσας, ἀφέθη ἔρμαιον εἰς τὰς ὕβρεις τῶν χειμῶνων, εἰς τὰς εἰσβολὰς τῆς ἐρημίας, τῆς λήθης, τῆς σιγῆς. "Ἀφαντα ἐγένοντο βαθμηδὸν καὶ τρόπαια προγονικά, καὶ πάτρια κλέη, καὶ εὐγενεῖας στέμματα. Πλὴν τῆς ἐπιγραφῆς τοῦ πυλῶνος «Καπρὸς καὶ σκιά τὰ πάντα ἐν τῷ κόσμῳ», ἦν ὡς ἐξ εἰρωνείας δῆθεν ἀφήκεν ἡ παλιῦρος ἀπερισκέπαστον, τὰ ἐπίλοιπα ἐμβλήματα τῆς οἰκογενεῖας ἀπέβησαν ὑποπόδια κνίδης, ἀκόρνῆς καὶ μαλάχης" ἀντὶ δὲ ἀπογόνων εὐπατριδῶν, βάτοι καὶ ἀγριοσυκαῖ, καὶ ἕτεροι θάμνοι παράσιτοι τοῦ ἀκανθεῶνος φύονται καὶ δεσποτικῶς ἔκτοτε ἐνδιατρύφονται. "Ὡς ἔχει σήμερον, ὁ τόπος περιποιεῖ μελαγχολίαν, ἀποτελοῦσαν κατώδυνον τὴν ψυχὴν. Πελώριοι κισσοί, πρὸ πολλῶν καὶ πολλῶν ἐτῶν ὑπὸ συντετριμμένους στυλοβάτας ριζοβολήσαντες, καταπατάζουσι σήμερον μὲ πικνότερον χλόης ἐπίστρωμα τὰ θαύσματα τῆς στοᾶς, σχηματίζοντες ἕως κορυφῆς ἀψίδων σκῆνωμα, ὑπὸ τὸ ὅποιον ἡ σάυρα, μόνη ζωντανὴ οἰκοδέσποινα τῶν ἐπαύλων, τέρεπεται, παίζει ἡλιοθαλπῆς, καὶ πληθύνεται ἀπαρενόχλητος. "Ἐπὶ τοῦ θαιροῦ τῆς Βίγλης, ὅστις πρὸς τὸ παρὸν φαίνεται συντετοιχωμένος εἰς τινα ταπεινὸν οἰκίσκον χωρικοῦ, ἀγνωστος χεῖρ ἐνεκλόαφέ ποτε τὸ λόγιον τῆς Γραφῆς:

«Ποῦ ἐστὶν οἶκος ἀργοτος; Ποῦ ἐστὶν ἡ σκέπη τῶν σσημαμάτων τοῦ ἀσεβοῦς;»

Ἐπὶ δὲ τὸ λόγιον ἐκεῖνο "Ἀγγλος τις περιηγητῆς, χρόνῳ πολλῷ μετέπειτα τὴν κώμην ἐπισκεφθεὶς, προσέθηκεν εἰς στοιχεῖα κεφαλαία

IT IS DONE!

"Ἦστατον ἔγγλημα γενεαλογικὸν τῆς ἱπποτικῆς πατριᾶς. Δὲν ἐξέφρουσαν ὁμῶς ὡσαύτως ἄφαντα εἰς τὸν ποταμὸν τῆς λήθης τὰ τραγικὰ συμβάντα τῆς Ἀλικιανούς. "Ἄν καὶ ἡλλοιωμένα ὑπὸ τοῦ χρόνου, ἢ πεπλασμένα ὑπὸ τερατοφίλου

φανταστικοῦ, εἰσέτι περισώζονται εἰς τοὺς πατροπαράδοτους μύθους τῆς περιοχῆς. Σήμερον ἔτι πορίζει ὁ ἐρειπιῶν ὑπόθεσιν εἰς διηγήματα θαυμαστά. Ποῦ μὲν καλεῖται *Κάστρον τοῦ Ψευδαλέξῃ*, ποῦ δ' *Ἐρημόκαστρον τῆς Βασιλοπούλας*. Ἐπὶ τὴν διττὴν ταύτην παρωνυμίαν διαγιγνώσκουν τὸν πύργον οἱ χωρικοὶ.

Κατὰ λόγον τῆς διωνυμίας, δύο τινὲς παραδόσεις διάφοροι περιχωροῦσιν.

Οἱ μὲν πλησιέστεροὶ τῶν κατοίκων προσαρτῶσιν εἰς τὸν τόπον ἰδιότητος ἀρατάς. Οὐαὶ πρὸς τὸν παραφοιτῶντα πρὸ τῆς ἱεράς λειτουργίας, ἢ τὸ γε δὴ χεῖρον κατὰ Τετάρτην καὶ Παρασκευὴν! Πνεύματα κακοποιᾶ, καταχανάδες, λαμίαι, τερατοπρόσωπα φαντάσματα συνέρονται ἐξ ὄλων τῶν μερῶν τῆς νήσου εἰς διαβολικοὺς προσαββατισμούς. Οἱ συλλειτουργοῦντες δαίμονες κρούουν τύπανα νυκτερινά, σείουσι χειρόδεσμα, κωδωνίζουσι ἀλυσίδας, καὶ φαιδρύνουσι τὰ ὄργιά των, βρυχώμενοι μὲ μυκηθμοὺς καταπτοῦντας τὰς πέριξ πεδιάδας.

"Ἄλλη δὲ τις παράδοσις συνδυάζει τὴν ἱστορίαν τῶν ἐρειπιῶν πρὸς τὴν μνήμην βασιλίδος, κτησάσης παλαιὰ ποτε στέφανον μαρτυρικόν. Διεξοδικὸν παραμύθιον, ἐντρυφήμα τῆς παιδικῆς ἡλικίας, κατέρχεται τὴν κλίμακα γενεῶν, διηγούμενον τὰ πάθη τῆς καὶ τὴν τελευταίαν τῆς. Εἰς τὴν ἀκμὴν τοῦ θέρους, ὅταν ἡ φύσις, ἀπὸ τὸν ἡμερινὸν καύσωνα ἐξηντημένη, ἀναυδος καὶ ὑπνώτουσα, κοιτάζεται ὑπὸ τὸ δροσοβόλον σίασμα τῆς νυκτός, μόλις τὸ φέγγος τῆς σελήνης ἐνθαρρῶνῃ τὴν γλαῦκα νὰ βαυκαλίσῃ τορώτερα τοὺς νεοσσούς τῆς, μόλις ἀπὸ τὰ χαμυδένδρα τοῦ Ἐρημόκαστρον ἀνακρούσῃ πάλιν οἱ ἀγρυπνοῦντες κοῦκκοὶ τὴν ἀλλεπάλληλον θρηνηδίαν των, ἢ σύζυγος τοῦ χωρικοῦ, ἐκλαμβάνουσα τὸν κοκκυσμὸν τῶν ὄρνέων ὡς ψαλμοὺς ἀναπαυτηρίους, ἐκπεμπομένους ἀπὸ ψυχῆς εὐεργετηθέντων εἰς ἀνάμνησιν τῆς Αὐθέντρας, μυθεύει πρὸς τὰ τέκνα τῆς θαυμαστά ὅσα καὶ συγκινητικὰ περὶ τῶν ὄρετων αὐτῆς. Εἰς δὲ τὸ τέλος τοῦ συναξαρίου, ἔνθα ἡ ἀνεπιτήδευτος, ἀλλ' ἐκφραστικὴ λέξις τοῦ γεωργοῦ, προπέμπει παθητικῶς εἰς τὸν τάφον τὸ λείψανον τῆς βασιλοπούλας, ἐὰν ἡ μήτηρ διαβρόχος ἴδῃ τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν παιδίων,

— Μὴ τὴν κλαίετε! ἐπιφωνεῖ ἀνατείουσα τὸν δείκτην πρὸς οὐρανόν. Ἐπέταξεν ἐκεῖ, ὅπου ψαμαθῶν ἡλίων συλλάμπουν εἰς ἀπειροπλάσιον στερέωμα ἀκατάδυτοι καὶ ἀσυννεφίαστοι διὰ παντός! "Ἀγγελοὶ χρυσοπτέρυγες πομπαγωγῶν τὴν ψυχὴν τῆς εἰς νυμφῶνα, ὅθεν πνεύματα δικαίων περιθεωροῦν ἀκάλυπτον τὸ πρόσωπον τῆς Δημιουργίας, ὅπου ἀγήρατος, ἀρατος, ἀνώδυνος κάρπῳσις ἀγάπης ἀθανατίζει τοὺς μάρτυρας τῆς πίστεως!

4 Τετέλεστο.

Τ Ε Λ Ο Σ

